NOUISSIMA PRAXIS THEOLOGICOLEGALIS IN VNIUERSAS DE...

Gregorio Rosignoli

ROSIGNOLI
DE EFFECTIBVS
MATRIMONII.

NOVISSIMA PRAXIS THEOLOGICOLEGALIS IN VNIVERSAS DE EFFECTIBVS MATRIMONII CONTROVERSIAS

AVCTORE

D. GREGORIO ROSIGNOLO NOVARIENSI,

Ex Cler. Reg. Congregationis S. PAVLI,

Opus omnibus Sacræ, & Moralis Theologiæ, & vtriusq; iuris professoribus, nedum vtile, sed penè necessarium.

Cum duplici Titulo, alio Titulorum, alio rerum locupletissimo.

MEDIOLANI, 1690.

Typis Caroli Antonij Malatestæ.

ILLVSTRISSIMO D.NO D.NO D.

PETRO PAVLO CORBELLÆ,

ALFORI MARCHIONI, &c.

SECRETARIO SVPREMÆ CANCELLARIÆ CATHOLICÆ MAIESTATIS IN STATV MEDIOLANENSI &c.

Mirum fortè tibi videbitur ILLVSTRISSIME DOMINE, quod nobili viro, & altiora literarijs huiuſmodi Quæſtionibus meditanti partem hanc lucubrationum mearum offerre decreuerim; Quod tamen haud prorſus temerè factum intelliges, ſi vete-

veterem eam Scriptorum consuetudinem respexeris, qui præclarissima suis laboribus auspicia quærere studuere. Nec despexere maximi etiam proceres oblata sæpe carmina Poetarum, aut Sophistarum commentationes, augustiora confugientes in atria literas humanissimè complexi. Quippè fouere, tueriq; natos ingenio fetus, quo nihil in homine præstantius est, ac propè diuinius consonum suæ dignitati censuere. Certè Antonius amico librum edere volenti suasit, vt nobilem, probum, benignumq; virum eligeret ad sui voluminis protectionem, à quo splendorem, ac præsidium haberet. Hæc igitur mecum reuoluens de paranda huic operi commendatione sollicitus me plenissimè voti compotem fore credidi, si tuum illi patrocinium obtinerem. Quid ni vero à te obtineam, qui præter cætera magni animi ornamenta, præter ingenuas artes lectiori nobilitate dignas, eruditionis etiam studia primis vsq; ab annis ita coluisti, vt ipso ætatis flore inter Regios Secretarios Catholicæ Maestatis in Cancellaria Secretiori huius Status Mediolani, recenseri merueris. Quod grauissimum munus qua Prudentiæ, & integritatis laude peregeris Regiæ literæ testantur, quæ tua, tuorumque merita honestissima

com-

commemoratione commendantes ad tuæ Virtutis coronamentum præclarissimo Demarchi titulo inclytam familiam ad vltimam vsque posteritatem adornant: Vt hoc tibi debeant futuri nepotes teq; respicientes perenne habeant incitamentum ad gloriam. Et iam video filios, viuas Genitoris imagines generosa indole assurgere, vt adolescant ad paterni honoris incrementa: & adolescent profectò strenuè cordati pares gentilitijs cordibus, Auitis Aquilis pares, quarum sublimes relegant volatus ad Sacra, profanaq; fastigia dignitatum. Quamobrem, dum hunc tibi de Matrimonij fructibus tractatum addico, simul hæc pretiosissima Connubii germina tibi gratulor, ac prolixam, quam inde ominor felicitatem exoro. Vale.

Dominationis tuæ Ill.^mæ

Dat. Mediolani in Collegio S. Alexandri die 29. Aprilis 1690.

Addictissimus, & Obsequentiss. famulus

D. Gregorius Rosignolus Cl. Reg. S. Pauli.

INDEX
Titulorum, Prænotionum, Sectionum, Disquisitionum, & Paragraphorum.

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VI.

DISQVISITIONES I.

A prima ad decimam prænotionem exclusiuè.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de Matrimonio VI. prænotiones.

5. An

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VII.

DISQVISITIONES I.

Ad omnes prænotiones de Matrim. VII.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de Matrim. VII. Prænotiones.

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VIII. hoc est de onere parentum erga prolem in fieri, & iam conceptam.

5. Qui-

DISQVISITIONES I.

A prima ad octauã prænotionem inclusiuè.

DIS-

Index Titulorum, Prænotionum, &c.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de Matrim. VIII. Præn.

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio IX. hoc est de onere parentum erga prolem iam natam.

DISQVISITIONES I.

A prima ad septimã prænotionem inclusiuè.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de Matrim. IX. Prænot.

DON MAVRITIVS GIRIBALDVS CONGREGATIONIS CLER. REG. S. PAVLI PRÆPOSITVS GENERALIS.

CVM Librum, cui Titulus est: *Nouissima Praxis Theologico legalis in vniuersas de effectibus Matrimonij controuersias*, à Patre Don Gregorio Rosignolo Congregationis nostræ Præsbytero Professo compositum, duo eiusdem Congregationis eruditi viri, quibus id commisimus, accurata lectione, & graui iudicio recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint, Nos, quantum in nobis est, facultatem facimus, vt typis mandetur. In quorum fidem &c. Datum Romæ in Collegio nostro SS. Blasij, & Caroli die 17. Iulij 1688.

D. Mauritius Giribaldus Præpositus Generalis.

Locus ✠ Sigilli.

D. Augustinus de Sancto Augustino Cancell.

NOuissima hæc Praxis Theologicolegalis in vniuersas de effectibus Matrimonij Controuersias, Auctore Adm. Reu. Patre *D. Gregorio Rosignolo* Congregationis Cleric. Regul. Diui Pauli Magistro illustri, censuram non imparem illi meretur, quam iure à me obtinuit inscripta: *Nouissima Praxis in alias de Matrimonio Controuersias*. Vtraque plana, vtraque integra est. Mediolani in Sacris nostris D. Antonij Ædibus, Nonis Octobris, Anno M.DC.LXXXVIII.

Sic sincerè fateor Ego D. Hieronymus Meazza Clericus Regularis, Sacræ Theologiæ Professor, pro S. Officio Censor Librorum, &c.

Attenta præfata attestatione

Imprimatur F. Sixtus Cerchius Inquisitor Generalis Mediolani &c.

Iacobus Saita Canonicus Basilicæ S. Ambrosij pro Eminentiss. D.D. Card. Vicecomite Archiep.

Franciscus Arbona pro Excellentissimo Senatu.

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VI. hoc est de primo effectu indissolubilitatis quoad mutuam coniugum cohabitationem.

NIL magis consonum est indiuiduæ vitæ vnitati, quam inducit vinculum coniugale, quam coniuges simultaneam habere habitationem, & communem domum, ac thorum non diuisum; hoc exigit conditio coniugij, quod sicuti animos conciliat ad indiuiduam viuendi rationem, & corpora ad mutua obsequia, ita non patitur, ità coniunctos quoad habitationem separatim viuere, & corpora associata loco separari. Socialia fœdera simultatem amant, nec ita coniunctos sinunt diuidi, ne fœdera ipsa dissoluantur. Hoc onus mutuò cohabitandi, si tamen onus est, quod naturæ congruit, est vnus ex præcipuis effectibus matrimonij, quem præterire in examine non permittit moralis solertia; hic tamen non est ità matrimonio adnexus, vt si separetur, eiusdem vinculum dissoluat, sed quandoque rationabili causa interueniente dirimitur per diuortium, & illæsum remanet vinculum coniugale. Hunc effectum, tàm in ordine ad se, quàm in ordine ad eius opposita indagandum in præsenti assumimus, vt nihil desit, quod ad perfectam matrimonij indaginem, & cognitionem valeat perducere.

Agunt de hoc effectu *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 7., Marcus Antonius Cuccus instit. maior. lib. 5. tit. 11., Farinacius in praxi crimin. par. 5. q. 143., Sanchez de matrimon. lib. 9. q. 4., Rebellus de obligat. iustitiæ part. 2. lib. 3. q. 3. sect. 1., Coninchus de Sacramentis disp. 34., Basilius Pontius de matrimon. lib. 12. c. 20., Auersa de matrim. q. 22. sect. 3., Castrus Palaus p. 5. tract. 28. disp. 3. punct. 5. §. 1., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. per totum, & alij.*

PRÆNOTIO I.

Quo iure teneantur Coniuges cohabitare.

SVMMARIVM.

Tenentur Coniuges cohabitare. 1.
De iure naturæ, & diuino. 2.
Est onus iustitiæ. 3.
Ad quod extendatur huiusmodi onus. 4.
Moderatio prædictorum. 5.
Potest dissolui ex iusta causa manente vinculo coniugali. 6.

1 Onus coniugum cohabitandi. NON est dubium, quod coniuges contracto matrimonio teneantur cohabitare ad mutua obsequia sibi adinuicem reddenda; hoc etenim exigit finis eiusdem matrimonij saltem secundarius, qui est generatio actualis prolis, eiusdem honesta educatio, mutua inter ipsos coniuges amicitia. Id, quod sub præsenti titulo venit examinandum, est primò, quo iure teneantur habitare simul, an iure naturali, an diuino, an tantum humano? an titulo iustitiæ, an tantum fidelitatis. Secundò, quid importet propriè hæc cohabitatio, & ad quæ obligat. Tertiò, an hæc obligatio cohabitandi ita restringat, vt nunquam, nullaq; ex causa possit dissolui, ne quidem ad tempus.

2 Est de iure naturæ, & diuino. Assertio I. Onus, quo afficiuntur coniuges cohabitandi, est de iure naturali, & diuino. *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 4. n. 23., & seqq., Valerus de differ. in vtrumque forum verb. vxor diff. 2., Auersa de matrimon. q. 22. sect. 3., Martinus Perez de matrimon. disp. 50. sect. 3., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. p. 5. §. 1., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimonij c. 6. n. 2.*

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia contractus matrimonij ex sui natura obligat ad reddendum debitum coniugi petenti, quotiescunque licitè, & moderatè petit, ergo etiam ex natura sua obligat eosdem coniuges ad cohabitandum. Consequentia tenet, quia ius, quod obligat ad finem, obligat etiam ad media, quæ necessaria sunt ad eundem finem assequendum; cum autem non possit esse commoda redditio, nisi sit cohabitatio, sequitur, quod, si natura matrimonij obligat ad reddendum, obligat etiam ad cohabitandum, adeoq; de iure naturali est onus cohabitationis. (Onus ad finem obligat ad media.)

Ratio secundæ partis deducitur ex illo Geneseos 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna*, quem textum *Alexander III. in c. 1., & 2. de coniug. leprof.*, inducit ad significandam obligationem coniugum ad cohabitandum, quod confirmari potest, ex illo Matthæi 5. *Omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*; atq; hos textus intelligunt *D. Thomas ad Ephes. 5. lect. 10., & Abulensis c. 19. Matthæi q. 23.* de adhæsione coniugum per simultaneam cohabitationem. (Assignatur ius diuinũ.)

Ea, quæ dicta sunt quoad primam partem, varijs rationibus naturalibus possunt confirmari, & primò, quia de iure naturali tenentur coniúges honestè, & laudabilitèr prolem educare; quod vtiq; præstare nequeunt, nisi simul habitent; non enim proles commodè, & educari, & instirui potest, nisi parentibus cohabitantibus in ordine ad varia munera, quorum alia propria sunt matris, alia patris. Secundò, quia ex ipsa matrimonij definitione, secundum quam dicitur coniunctio indiuiduam, & inseparabilem vitæ coniugum consuetudinem retinens, apertè euincitur ipsum onus cohabitationis; quomodo enim possunt retinere indiuiduam, & inseparabilem vitæ consuetudinem, si disiuncti habitatione viuant? Tertiò, quia viro, & vxori ex ipsa natura indita videtur amicitia, & naturalis ipsa propensio inducit hanc simultaneam habitationem. (Rationes naturales.)

Assertio II. Hoc onus, quod habent coniuges cohabitandi, non solum prouenit ex titulo fidelitatis, sed etiam rigorosæ iustitiæ. *Ioannes Angelus Bossius de effectibus matrimon. c. 6. n. 2.*, nec in hoc dissentiri videntur DD. præallegati. 3 (Est onus iustitiæ, nõ meræ fidelitatis.)

Ratio ex eo deducitur, quia hæc obligatio prouenit ex mutua conuentione, & contractu inito inter partes, ergo prouenit ex iure iustitiæ. Antecedens non videtur posse verti in dubium, quandoquidem ipse contractus matrimonij consistit in mutua promissione, & repromissione, adeoq; ea, quæ ex eodem contractu quomodocumq; emanant, implicitè, & virtualitèr procedunt ex eadem promissione, & repromissione, quandoquidem eodem iure, & titulo, quo quis se obligat ad aliquem effectum, se obligat etiam ad ea omnia, quæ ex natura eiusdem effectus proueniunt. Consequentia etiam tenet, quia onera, quæ proueniunt naturalitèr ex eodem effectu eodem titulo proueniunt, quo idem effectus. Confirmatur, quia onus cohabitandi non est ex illis effectibus, qui repugnant cadere sub iustitia, cum sit quædam species seruitutis, ergo stante promissione, & repromissione indiuiduam, & socialem vitam seruandi onus cohabitandi erit ex iustitia. (Onus cohabitandi est quædã species seruitutis.)

Assertio III. Ex vi oneris cohabitandi tenentur coniuges non solum in eadem domo

domo manere, sed etiam in eadem mensa accumbere, & in eodem lecto cubare.
4 Ad quid extendatur. *Marcus Antonius Cuccus instit. maior. lib. 5. tit. 11. n. 24., Villalobos p. 1. tract. 13. diff. 43., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 4. n. 2., Fagundez in decal. c. 7. n. 6., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. n. 3.*

Ratio ex eo deducitur, qui a allegata onera in assertione valdè secundũ se conferunt ad indiuiduam, & socialem vitæ consuetudinem, ergo inducuntur ex vi oneris cohabitandi, quandoquidem hoc spectat ad eandem indiuiduam viuendi consuetudinem fouendam, & conseruandam. Confirmatur primò, quia onus cohabitandi est in ordine ad coniugalia obsequia sibi inuicem per coniuges præstanda, & ad mutuum amorem fouendum, sed inter coniugalia obsequia est, vt sibi coniugale adinuicem petentibus reddatur debitum, quod commodè haberi nequit, nisi habitent in eadem domo, & in eodem lecto cubent, & amor mutuus eisdem cibis nutritur, & mutuo fouetur accubitu, ergo &c. Confirmatur secundò, quia id intelligitur præcipi in iure præcipiente mutuam cohabitationem, quod regularitèr seruatur inter coniuges laudabilitèr, & honestè viuentes, sed regularitèr inter istos non solum seruatur mansio in eadem domo, sed etiam accubatio in eadem mensa, & in eodem lecto concubitus, ergo &c.

Est in ordine ad obsequia coniugalia.

Hæc tamen omnia, quæ dicta sunt in hac assertione præcipuè quoad onus accumbendi in eadem mensa, & iacendi in eodem lecto intelligenda sunt secundum quandam moralem habitudinem, & moderamen conueniens, non secundum rigorem Physicum; non enim est necessitas semper, & continuò seruandi eandem mẽsam, & lectum, sed quoties, vel alter exigit, vel aliud ratio non suadet; & vsus etiam apud aliquos obtinuit, maximè principaliores personas, vt diuersis, vt plurimum accubent in mensis, & solum in eodem lecto iaceant, quando vti velint copula maritali; debent tamen esse parati, vel ad accubandum in eodem lecto, vel mensa, nisi necessitas, vel aliqua ratio alitèr suadeat.

5 Hoc onus debet intelligi secundum moderamen, & quodnam

Assertio IV. Onus cohabitandi, quantumuis à natura contractus proueniens non est tale, vt non possit legitima causa interueniente dissolui rato manente vinculo coniugali. In hanc assertionem vniuersi ferè propendent, dum afferunt mutuo consensu posse se coniuges liberare onere reddendi debitum, ex causa necessaria alterum coniugem diù abesse, interueniente causa diuortio separari &c.

6 Potest ex iusta causa dissolui manente vinculo coniugali.

Ratio ex eo deducitur, quia mutua inter coniuges cohabitatio non est ex bonis essentialibus matrimonij, quæ scilicet pertineant ad ipsius substantiam, sicuti, nec actualis concubitus, ergò legitima interueniente causa poterit dissolui rato manẽte eodem matrimonio quoad vinculum coniugale, quandoquidem per ea, quæ non pertinent ad substantiam contractus, maximè, si hic sit ex iure diuino indissolubilis, contractus ipse non dissoluitur, cũ semper remaneant substantialia eiusdem. Sed de his fusè in subsequentibus.

PRÆNOTIO II.

An alter coniux possit diù abesse altero inuito.

SVMMARIVM.

Maritus ex causa necessaria familiæ potest diu abesse. 1.
Quænam sint causæ necessariæ, & valdè vtiles talis absentiæ. 2.
Non tamen mulier, nisi ob speciales causas, quæ assignantur. 3.
Sententia asserens maritum ex allegatis causis alio proficiscentem teneri vxorem ducere, si ipsa velit sequi. 4.
Si non diu absfuturus est, vel, si diu, non tamen semper in eodem loco permansurus, sed vagaturus, non tenetur ducere. 5.
Secus, si sit diu absfuturus, & in eodem loco permansurus. 6.
Potest maritus breuem peregrinationem assumere deuotionis gratia, vel recreationis etiam inuita vxore, non sic vxor inuito marito. 7.
Nec vir, nec vxor potest longam peregrinationem vouere deuotionis causa, altero inuito. 8.
Excipe, nisi maritus voueret peregrinationem, in Hierusalem in subsidium terræ Sanctæ. 9.
Quid sentiẽdum sit, si vxor iuuenis nollet comitari, & subsit periculo incontinentiæ ex illa absentia. 10.
Probabilius nequit validè vxor vouere peregrinationem etiam in subsidium Terræ Sanctæ inuito marito. 11.
Renuente marito non tenetur illud votum redimere, alium mittendo. 12.
Exempta vxore à voto, quomodo intelligatur etiam exempta ab onere mittendi alios, quos secum duxisset, si iuisset. 13.

PLura de his attigimus in præcedentibus voluminibus sparsim, secundum quod exegit necessitas; Nunc ex professo, & sub vno titulo omnia, & singula veniunt comprændenda; & quidem vertendum in dubium non videtur, quod maritus exigente iusta, & legitima causa, si 1 Maritus ex causa necessaria familiæ potest diu abesse.

hæc ſit neceſſaria, vel etiam voluntaria, dummodo ſit valdè vtilis familiæ, poſſit etiam per diutinum tempus abeſſe, ſi per idem tempus neceſſitas, vel illa vtilitatis ratio perſeueret; & ratio indè deducitur, quia in huiuſmodi euentibus vxor eſſet irrationabilitèr inuita, nec vir tenetur eidem aſſentiri cum tanta familiæ iactura, vel bonorum ſuorum detrimento, prout docent *Nauarrus in manual. c. 16. nu. 32.*, *Azorius inſtit. mor. part. 2. lib. 3. c. 31. q. 19.*, *Toletus lib. 5. c. 2.*, *Sairus lib. 6. clauis c. 6. n. 9.*, *Paulus Laiman lib. 5. tract. 10. p. 3. n. 3. in fin.*, Si autem hic inquiras, quænam ſit cauſa neceſſaria, & voluntaria vtilis, quæ conferat facultatem diſcedendi altero inuito; plures aſſignat *Ioannes Angelus Boſſius de effectibus matrimonij c. 6. n. 6.*, nempè bonum publicum patriæ, ſeu Principis, iuſſio Principis ob militiam, inimicitiæ, ſi breui tempore eas non poſſit componere, & periculum ſit infortunij, vel necis in permanentia in eadem domo, ratio rei familiaris tuendæ, familiæq; ipſius alendæ, & his ſimilia. Sed, an ob has, & ſimiles cauſas, poſſit etiam vxor inuito marito diu abeſſe, negant, & meritò *Sotus in 4. diſt. 32. q. vnica art. 3. ad primum*, *Coninchus de Sacrament. diſp. 34*, *Martinus Perez de matrimon. diſp. 50. ſect. 3.*, qui ea potiſſimum mouentur ratione, quia ex genere ſuo mulier non eſt ad ea munera idonea, nec ad eam ſpectat economia domus; Non negauerim tamen, quod ob aliquam cauſam poſſit etiam mulier diu abeſſe a marito, vel ſcilicet ob inimicitias, ob quas imminet periculum vitæ, ſi in eadem domo permaneat, vel ob periculum morbi contagioſi in eodem marito, vel ob ſimilem cauſam.

2 Quænam ſint cauſæ neceſſariæ & valdè vtiles.

3 Non tamen mulier, niſi ob ſpeciales cauſas.

Hic ſolum ambigendum remanet, an in enumeratis caſibus, in quibus maritus poteſt diu abeſſe ab vxore ipſa etiam inuita, teneatur illam ſecum ducere, ſi ipſa velit eum comitari. Sentiunt aliqui teneri abſolutè eam ſecum ducere, & mouentur ex textu *in c. quod super his de voto*, ibi, *vt quæ remanere noluerint, viros ſuos ſequantur*, & quamuis hic textus loquatur præcisè in terminis peregrinationis terræ ſanctæ, in quibus dicitur, quod maritus vxorem comitari volentem, teneatur ſecum ducere, quia tamen eadem militat ratio in quacunq; alia abſentia ex alia cauſa, ſiuè neceſſaria, ſiuè libera, vtili tamen familiæ, extendenda eſt legalis diſpoſitio ad quemcumq; caſum legitimæ abſentiæ. Nihilominùs procedendum eſt in hac dubitatione cum diſtinctione; vel etenim non diu abſuturus eſt maritus, & ſi diu abſuturus, non tamen diu in eodem loco permanſurus, ſed in diuerſa tranſiturus iuxta opportunitatem, & diuerſitatem negotiorum, vel diu abſuturus eſt, & in eodem loco permanſurus. Iuxta primum membrum diſtinctionis aſſerendum eſt, non teneri quantumuis volentem ſequi eam ſecum ducere *Auguſtinus Barboſa collect. ad c. quod super his de voto num. 4.*, *Fagundez in decal. lib. 4. c. 7. n. 12.*, *Caſtrus Palaus part. 5. tract. 28 diſp. 3. p. 5. §. 1. nu. 5.*, *Aurſa de matrimon. q. 22. sect. 3.*, *Martinus Perez de matrimon. diſp. 50. sect. 3.* Iuxta ſecundum membrum diſtinctionis ſentiendum eſt, teneri abſolutè eam ducere, & in hoc conſentiri videntur omnes DD. præallegati, qui dum reſtringunt primum aſſertum, quando non diu eſt abſuturus maritus, vel ſi diu, non tamen diu in eodem loco moraturus, ſed in diuerſis iuxta exigentiam cauſarum, videntur abſolutè aſſerere teneri ducere, quando diu eſt abſuturus, & in eodem loco moraturus, quia exceptio firmat regulam in non exceptis. Ratio primæ partis, quando, ſcilicet, non eſt diu abſuturus, deducitur ex ijs, quæ infra latiùs dicemus, nempè poſſe maritum etiam inuita vxore breuem aliquam profectionem efficere; quando verò eſt diu abſuturus, ſed non in eodem loco permanſurus, ſed in diuerſa tranſiturus iuxta diuerſitatem negotiorum, & opportunitatem cauſarum ex eo deducitur, quia talis tranſlatio vxoris nimis moleſta foret marito, & oneroſa propter expenſas faciendas ad eam commodè transferendam; vndè eſſet irrationabilitèr inuita vxor, quod maritus ſecum eam non traduceret. Ratio ſecundæ partis deducitur ex allegato textu *in c. quod super his de voto*, quandoquidem hoc non eſſet valdè oneroſum marito, & per hoc conſuleretur periculo incontinentiæ in vxore, & ſaluú fieret ius ſimul permanendi, quod eſt inter coniuges, quod ex quocunq; incommodo non debet lædi, ſed tantum ex grauioribus.

4 Sententia aſſerens maritum teneri vxorem ſecum ducere, ſi velit ſequi.

5 Non tenetur ducere, ſi non diu ſit abſuturus.

6 Secus, ſi diu abſuturus, & in eodem loco permanſurus.

His ergo tanquam certioribus ſuppoſitis id, quod in præſenti prænotione examinandum occurrit, eſt primò, an maritus poſſit ſuo arbitratu breuem aliquam profectionem meditari, & efficere, vel deuotionis, vel recreationis cauſa etiam inuita vxore abſq; onere ſecum eam ducendi, & an ſimilitèr vxor poſſit ſimilem ob ſimiles cauſas profectionem velle inuito etiam marito. Secundò, an poſſit longam peregrinationem in remotiores orbis partes vouere, eamq; perficere inuita vxore; & an vxor poſſit ſimile peregrinationis votum emittere abſque conſenſu mariti. Tertiò, an maritus poſſit inuita vxore vouere peregrinationem in ſubſidium terræ ſanctæ; & an vxor ob ſimilem cauſam poſſit talem vouere peregrinationem.

Articuli examinandi.

Aſſer-

7 Poteſt maritus breuem peregrinationem aſſumere inuita vxore, non è contra.

Aſſertio I. Poteſt licitè maritus efficere breuem peregrinationem, vel per modicum tempus abeſſe etiam inuita vxore, vel deuotionis causâ, vel etiam recreationis, non tamen vxor inconſultò, ſeu inuito marito, *Coninchus de Sacrament. diſp. 34. n. 19., Paulus Laiman. lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 2., Sairus lib. 7. clauis c. 7. n. 10., & seqq; Villalobos p. 1. tract. 13. diff. 43., Ioannes Angelus Boſſius de matrim. effect. c. 6. nu. 8., & alij magis communitèr.*

Aſſignatur ratio honeſtatis talis peregrinationis.

Prima pars ex eo liquet, quia valdè congruum rationi eſt, vt qui onera potiora matrimonij, & familiæ ſuſtinet, tamque in negotijs domeſticis, quam in forenſibus totus eſt pro bono eiuſdem matrimonij, & familiæ, poſſit iuxta proprium ſtatum congruas aſſumere recreationes, & pia deſideria in breui peregrinatione adimplere, ergo per modicum tempus poterit à propria domo, vel vxore abeſſe in ordine ad hæc pietatis, & recreationis munera; nec poterit ad hoc vxor eſſe rationabilitèr inuita, quæ ſicuti congaudet bonis, quæ ipſi per maritum proueniunt, ita non debet condolere de modico malo, ſi quod prouenit ex modica mariti abſentia, ob congruas deuotiones, & recreationes ipſius, præcipuè cum maritus ex proprio ſtatu, & conditione non ſit ita addictus domo, ſicuti eſt vxor.

Vxor eſt ſubdita marito.

Secunda pars deducitur, tum ex ſtatu, & conditione muliebri, tum ex ſubiectione, quam ipſa habet ad maritum, tanquã ad caput familiæ, & ad ſui ſuperiorem; non enim ipſa eſt miniſterijs forenſibus, ſed domeſticis dumtaxat curis addicta, nec ipſa nata eſt circumagi, ſed domi detineri, vnde ipſa natura viro rebus externis, & forenſibus occupari tribuit, vxori vero domeſticis. Rurſus domeſtica miniſteria, quæ potiſſimum apud vxorem reſident, non exigunt abſentiam. Rurſus ad virum, vtpote prudentiorem ſpectet vxorem dirigere, & gubernare; ad vxorem verò obedire, & in rebus domeſticis viro famulari, ergo, cum munera, & ſubiectio vxoris ad virum ſint talis conditionis, non poterit eadem vxor ab ipſis ſe eximere inconſulto, & inuito eodem marito.

8 Nec vir, nec vxor, poteſt lõgam peregrinationem Deo vouere altero inuito.

Aſſertio II. Nec vir, nec vxor poteſt longam peregrinationem ſolius deuotionis causâ validè Deo vouere inconſulto, & inuito altero coniuge, *Sanchez de matrimon. lib. 9. diſp. 4. n. 15., Suarez de Religion. tom. 2. de voto lib. 6. cap. 4. n. 14., Fagundez in decal. lib. 4. c. 7., Ioannes Angelus Boſſius de effectu matrimon. c. 6. n. 9.*, & alij apud Sanchez.

Ratio in vniuerſum ex eo deducitur, quia, cum coniuges ſibi mutuo ad inuicem obligauerint fidem in contractu matrimonij mutuo cohabitandi, & reddendi ſibi ad inuicem debitum, non poſſunt ex propriæ voluntatis arbitrio aliquid præſtare altero inconſulto, & inuito, quod cedat in læſionem eiuſdem fidei, & violationem oneris, quod ex illa fide data conſurgit; nec Deus acceptat obligationes, quæ conſurgunt ex voto, quando ſunt cũ læſione iuris alteri acquiſiti, & ſacramento firmati, ergo, cum illud votum longæ peregrinationis ſit ſecundum ſe læſiuum iuris alterius coniugis, non obligabit ad obſeruantiam, cum promiſſio alteri facta non obliget, niſi fuerit per eum, ad quem tanquam ad promiſſarium dirigitur, acceptata.

Proponitur inſtantia, & ſoluitur.

Neque obeſſe poteſt, ſi aſſeratur, quod ius alterius coniugis per illud votum non lædatur, quandoquidem alterum abeuntem tenetur comitari, per textum *in c. vna quæque 15. q. 2.*, & ſic non poteſt eſſe inuitus coniux, qui non vouit, quod alter vouerit, & quod ipſe teneatur eum ſequi, cum hoc proueniat ex conditione contractus matrimonialis, ad quem conſequitur illa obligatio comitandi coniugem ab euntem. Non, inquam, obeſſe poteſt, quia in primis hæc inſtantia non ſubſiſtit in caſu, quo vxor vouerit talem diutinam peregrinationem, quandoquidem ipſa ad ſummum tenetur comitari virum abeuntem, cum hic ſit caput illius, non è contra vir tenetur vxorem diſcedentem ſequi, cum hæc illi ſubdatur. Deindè non ſemper vxor ipſa tenetur ſequi virum abeuntem, ſed ad ſummum, quando abit ex cauſa neceſſaria, & eſt diu abſuturus, & ſequi non eſt valdè onerosum eidem vxori; hic autem non interuenit cauſa neceſſaria abeundi, & maximè onerosum eſſet fæminæ in tam longo itinere maritum abeuntem ſequi, & valdè dedecens ſtatui muliebri, *Sanchez de matrimon. lib. 1. diſp. 41. num. 8.*

9 Excipe, niſi maritus voueret peregrinationem in Hieruſalē in ſubſidiū terræ ſanctæ.

Aſſertio III. Si maritus voueret talem peregrinationem in Hieruſalem non tantum deuotionis cauſa, ſed in ſubſidium terræ ſanctæ, tunc, & votum illud ſubſiſteret, & poſſet etiam inuita vxore illud exequi, *Gloſa in c. ex multa §. in tanta de voto verb. viri, Silueſter verb. votum 5. q. 1., Rodriquez in ſumma tom. 2. c. 90. n. 7., Auguſtinus Barboſa collect. ad d. c. ex multa n. 10., Suarez de Religione tom. 2. de voto lib. 6. c. 4. nu. 14., Sairus lib. 6. clauis c. 6. n. 9., Sanchez de matrimon. lib. 9. diſp. 4. n. 16., & lib. 4. ſumm. c. 34. n. 24., Ioannes Angelus Boſſius de effect. matrimon. c. 6. n. 10.*

Expreſsè colligitur *ex d. c. ex multa §. in tanta de voto*, quæ diſpoſitio inducta eſt in maximum fauorem totius Catholicæ Eccleſiæ, ad cuius decus, & ſplendorem maxime

mè confert, quod illa loca Sacratissimo Christi Sanguine sanctificata à Saracenorum manibus redimantur, & quidem merito hoc inductum fuit, cum præualere debeat bonum totius vniuersalis Ecclesię bono priuato alterius coniugis, præcipuè cum quoad hoc non dissoluatur vinculum coniugale, & sicuti ob priuatas familiæ necessitates potest abesse, non video, cur non possit ob bonum tale publicum totius Christianæ Reipublicæ; Neque ex hoc inferas, quod posset etiam hac ratione exequi votũ peregrinationis ex solius deuotionis causa, quandoquidem hoc cederet etiam in bonum animæ, quod vtique præferendum est cuicunque negotio temporali; Non, inquam, hoc inferas, quandoquidem cum hoc priuilegium sit specialissimum in fauorem terræ sanctæ, non est extendendum ad alios casus non compræhensos in tali priuilegio, præcipuè cum tale priuilegium sit in præiuditium vxoris; in præiuditialibus autem non fit quoad priuilegia extensio; nec obstat id, quod pro ratione adducitur, quod scilicet tale votum peregrinationis ex causa præcisa deuotionis cedat in vtilitatem animæ, quod propterea præferendũ sit cuicunq; negotio tempotali, & sicuti ob negotia familiæ temporalia potest maritus diu abesse ab vxore eadem inuita, ita à fortiori videtur posse obesse ob hoc bonum spirituale animæ, non obstat, inquam, in primis, quia id, quod dicitur de absentia diutina ob negotia temporalia intelligendum est, quando talia negotia sunt ex causa necessaria, vel valde vtili quæq; non proueniat ex propriæ voluntatis arbitrio, sed ex conditione status eiusdem mariti discedentis; hic autem agimus de profectione ex propriæ voluntatis arbitrio, quamq; ex sui conditione non exigit status coniugalis; Deindè neq; hæc profectio ex voto potest esse proficua eidem proficisci contendenti, quandoquidem, vtsupra dicebamus Deus non acceptat votum, quod cedit in alterius ius habentis detrimentum.

Est ob bonum totius Ecclesię.

Nonnullæ instantiæ propositę & solutæ.

Hic solum remanet dubitandum, an maritus, qui tale votum emisit, teneatur illud adimplere, si vxor nolit eam comitari, & sit iuuenis, & relinqueretur eadem vxor in periculo incontinentiæ. Affirmant, non teneri illud in ea hypothesi adimplere *Suarez de Religione tom. 2. de voto lib. 6. c. 4., Sanchez lib. 4. summæ c. 34. n. 24., D. Thomas quodlib. 4. c. 11., D. Antoninus 3. part. c. 22. §. 1.*, qui videntur præferre periculum illud incontinentiæ in vxore iuuene illi fauori terræ sanctæ, qui resultare potest ex illa peregrinatione assumpta in subsidium ipsius. Sed in hoc dubio ego procederem cum distinctione; vel etenim illud periculum est tale, vt per consuetas preces, ieunia congrua, & moderatas mortificationes possit superari, vel tale, vt moralitèr nequeat tolli; iuxta primum sensum arbitrarer, teneri maritũ illud votum adimplere, quandoquidem priuilegium illud concessum maritis in ordine ad subsidium terræ sanctæ intelligitur esse cum aliquo grauamine vxorũ, quæ propterea propter leues difficultates impedire rationabilitèr nequeunt opus tot fauoribus affectum ab Ecclesia in ordine ad vniuersalem eiusdem vtilitatem; Iuxta secundum sensum arbitror procedere opinionem prædictorum DD. asserentium non posse adimplere, quandoquidem illud periculum, non ità de facili auferibile, noxam infert in ipso marito, quæ admitti non debet etiam proptèr quodcunque bonum publicum.

10 Quid sentiendũ sit, si vxor iuuenis nollet asseotiri, nec maritum comitari, & subesset periculo incontinentiæ.

Assertio IV. Probabiliùs est saltem regularitèr loquendo vxorem contradicente marito non posse emittere votum peregrinationis, etiam in subsidium terræ sanctæ, *Siluester verb. votum 5. q. 1., Rosella verb. votum 2. §. 9., Suarez de Religione tom. 2. lib. 6. de voto c. 4. n. 15., Ioannes Angelus Bosius de effect. matrim. c. 6. n. 11., & alij magis communitèr.* 11

11 Vxor, nec in subsidium terræ sanctæ, potest peregrinatione vouere inuito marito.

Ratio ex eo deducitur, quia nec æquitas hoc exigit, vt mulier inuito marito votum illud exequatur, nec ius Ecclesiasticum in illo *c. ex multa §. in tanta de voto*, hoc onus exequendi inducit, ergò licitè vxor inuito marito, nec potest illud votum emittere, & emissum non tenetur exequi. Antecedens quoad primam partem ex eo euincitur, quod non deceant statui muliebri huiusmodi peregrinationes, nec etiam effectus, ad quos ordinantur; non etenim ipsæ natæ sunt ad bellum, & ipsæ reguntur a viris suis; non è contrà viri ab illis; quinimmò, vt benè notat D. Thomas, ipsæ nequeunt discurrere sine periculo castitatis, ergo &c. Quoad secundam etiam sic euincitur, quia illud *c. ex multa §. in tanta de voto*, cui innituntur DD. asserentes, & votum illud ab vxoribus emissum tenere, & obligare ad executionem, specialitèr respicit votum mariti, quod non videtur extendendum ad vxorem, cùm præcipuè non militet eadem ratio propter imbecilitatem status, propter periculum incontinentiæ, & propter subiectionem eius ad maritum, priuilegia autem, vbi non militat eadem, seu fortior ratio, non sunt extendenda, cum declinent à iure communi, & sint stricti iuris.

Sed hic oritur difficultas, an saltem vxor, quæ inconsulto, seu inuito marito votum illud peregrinationis in subsidium terræ

terræ sanctæ emisit, teneatur illud redimere, & si non possit per se adire, adire per alium. Nonnulli asserunt per textum *in c. quod super his in fin. de voto*, quod teneatur redimere, seu adire per alium, ibi enim dicitur, quod *vadat per se, aut per alium*. Nihilominùs probabiliùs sentiendum existimo, quod non teneatur redimere, nec per alium adire, quandoquidem votum illud inconsulto marito non tenet, adeoq; nequit ad aliquid æquiualens obligare; nec obesse potest textus *in d. c. quod super his*, quandoquidem, vt benè considerat *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. n. 11. in fin.*, cum ille textus non exprimat, an illud votum emissum in subsidium terræ sanctæ fuerit de licentia viri, vel sine, vtique intelligi debet eo modo, quo minus contradicat communi opinioni, secundum quam mulier non tenetur adimplere, sicq; sensus est, quod tunc tantum teneatur redimere, quando votum emissum est de licentia mariti.

12 Renuente marito nō tenetur vxor votū illud redimere.

Dixi *saltem regularitèr loquendo*, propter nonnullos volentes teneri exequi tale votum, si non sit iuuenis, & non suspecta de incontinentia, & habeat talem facultatem, vt possit secum ducere milites, & auxiliarios. Sed in hac etiam hypothesi considerandum est, quomodo illud votum emissum sit, an scilicet subueniendi terræ Sanctæ per se ipsam, & intuitu sui ipsius per seruos, & milites, quos ducere intendat in sui famulatum, & custodiam, an per se ipsam, & per milites, & auxiliarios æquè primo, adeò vt non solum intendat obligare se ipsam per se ipsam, sed etiam principalitèr se ipsam in ordine ad illos milites, & auxiliarios, quatenus voueat illos mittere in subsidium eiusdem terræ Sanctæ etiam præscindendo ab intentione sui famulatus, & custodiæ. Iuxta primum sensum arbitror, non teneri ad exequendum illud votum, nec per se ipsam, nec per illos milites, & auxiliarios; Iuxta secundum vero sensum sentio teneri exequi, si non per se ipsam, per illos milites, & auxiliarios. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia sublato onere quoad principalem intelligitur etiam sublatum in ordine ad accessorios, qui præcisè adijciuntur intuitu eiusdem principalis, cum igitur famuli, & milites illi in hac hypothesi adijciantur præcisè intuitu famulatus, & custodiæ vxoris vouentis, & alio modo nō venirent sub illa obligatione, & ipsa eximatur ab onere executionis illius voti per se ipsam ratione status muliebris, ratione subiectionis ad maritum contradicentem, vtiq; sequitur, quod eximatur ab illo onere etiam in ordine ad milites, & auxiliarios. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia, si vxor habeat facultatem in bonis, vt possit mittere milites in subsidium terræ Sanctæ, & voueat illos mittere, vtique tenetur illud votum exequi, & adimplere, siquidem nullum ius ipsam eximit ab obligatione illud exequendi, & adimplendi, ergo, si voueat ipsa peregrinationem per se ipsam in subsidium terræ Sanctæ, & æque principalitèr ducere, vel mittere milites suis expensis in ordine ad illum effectum, quantumuis ipsa ratione sui status eximatur ab onere illud adimplendi per se ipsam, non eximetur tamen ab onere adimplendi quoad illos milites, & subsidiarios. Consequentia probatur, quia cum æquè principalitèr vouerit proficisci per se ipsam, ac pium illud opus exequi per milites, & auxiliarios, vtiq; non verificatur, quod ratione principalis cesset accessorium, cum milites non sint accessorij, sed æquè principalitèr intenti, & quando duo sunt æquè principalitèr intenta, si cesset obligatio quoad vnum, non cesset obligatio quoad alterum, & in hoc verificatur, quod quādo adimpleri non potest onus in toto, adimpleri debeat in parte, in qua potest.

13 Exempta vxore a voto quomodo intelligatur exemptū onus alios mittendi.

PRÆNOTIO III.

An coniuges mutuo consensu possint separari thoro, & cohabitatione, & an semper.

SVMMARIVM.

Possunt coniuges mutuo consensu separari à communi thoro. 1.

Non tamen, si in vno, vel in vtroq; immineat periculum incontinentiæ. 2.

Existente prole, quæ indigeat educatione, regularitèr nequeunt coniuges mutuo consensu separari habitatione. 3.

Exceptio ad prædicta. 4.

Diuersimodè res se habere potest referendo titulum prænotionis ad thorum, ac eundem referendo ad thorum simul, & habitationem in eadem domo, & communionem in cæteris præscindendo à thoro; nam primum respicit solummodo ius eorundem coniugum quoad exercitiū petendi, & reddendi debitum, aliosq; actus inter coniuges licitos, & permissos; secundum vero non solum respicit ius eorundem coniugum, sed etiam bonum prolis, & ius, quod habet eadem proles ad honestam, & congruam, rationabilemq; educationem. Consideràbimus igitur primo rem in ordine ad separationem à thoro præcisè, deindè in ordine ad thorū simul, & habitationem in eadem domo.

Status cōtrouersiæ.

Asser-

Assertio I. Possunt coniuges mutuo consensu cedere obligationi permanendi in eodem thoro, seu quod idem est separari à communi thoro, si iusta adsit causa cessionis. Consentiunt *Sanchez lib. 9. de matrimon. disp. 4. num. 5., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. nu. 18., Fillintius tom. 1. tract. 10. c. 9. n. 314., Martinus Perez de matrimon. disp. 50. sect. 3., Villalobos part. 1. tract. 13. diff. 43.* Dixi, *si iusta adsit causa cessionis*; non enim auderem asserere, posse licitè separari ex odio, seu indignatione, quandoquidem tenentur ex lege diuina illud, seu illam deponere, & mutuo amore, & beneuolentia se complecti; iusta igitur erit causa amor continentiæ, pium desiderium expeditius vacandi Deo, & ne multa prole grauentur supra proprias vires, quatenus commodè ipsam alere non possent.

1 Mutuo cõsensu possunt separari thoro

Non tamen ex odio.

Ratio ex eo deducitur, quia vsus coniugij non est de substantia contractus matrimonialis, & inductus est in fauorē coniugum, & propagationis speciei in prole, sed iusta potissimum causa interueniente possunt coniuges mutuo consensu proprio fauori cedere, nec tenentur ad propagationem speciei; non enim in eo statu reperimur, vt bonum publicum totius naturæ exigat omnes vacare eiusdem speciei propagationi, cum modo adeo sit propagata, vt, si deficeret, vel in vno, vel in altero eidem naturæ non obesset, & sicuti bonum eiusdem naturæ in præsenti hominum statu non obligat omnes ad contrahendum matrimonium, ità nec obligat post contractum omnes ad vacandum propagationi per coniugales concubitus, si coniuges sibi adinuicem cedant. Conformiter ad hæc optimè dixit D. Paulus 1. ad Corint. 7. *Nolite inuicem fraudari, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.*

Possunt cedere proprio fauori.

Assertio II. Non possunt coniuges mutuo consensu cedere ius quoad thorum, si in vtroque, vel in altero ipsorum subesset periculum incontinentiæ, *Ioannes Angelus Bossius de matrimon. effect. c. 6. n. 18.*

2 Nō tamen imminente periculo incontinentiæ.

Hoc videtur colligi *ex D. Paulo 1. ad Corint. 7.*, vbi, *Nolite fraudare ad inuicem, nisi ex consensu ad tempus*, & vtique supponendus est restringere ad tempus proptèr periculum incontinentiæ, rursus subdit, *Reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas proptèr incontinentiam vestram*; nec incongruæ rationi hæc assertio, & dicta Apostoli innituntur, quandoquidem periculum illud incontinentiæ præualere debet illi voluntati abstinendi a coitu, & sicuti periculum illud incontinentiæ præualere debet ex supradictis voto peregrinationis etiam in subsidium terræ sanctæ, ita non est, cur non debeat præualere voluntati mutuo præstitæ separationis à thoro. Hinc communitèr docent DD., quod Ecclesia nullo modo debeat permittere coniuges iuniores separatim viuere, quia regularitèr viget periculum incontinentiæ, & in specie *Panormitanus in c. 1. n. 7. de coniug. leprof., & ibidem Alexander de Neuo n. 6.*, & lex caritatis semper dictat subueniendum esse indigenti, maximè in periculo animæ.

Assertio III. Existente prole, quæ indigeat educatione, regularitèr nequeunt coniuges mutuo consensu separari habitatione. Consentiunt *Sanchez d. lib. 9. de matrimon. disp. 4. n. 5., Fillintius tom. 1. tract. 10. c. 9. num. 314., Fagundez in Decalogum lib. 4. c. 7. nu. 7., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. lib. 6. n. 18., & alij*, qui omnes asserunt posse coniuges mutuo consensu cedere obligationi habitandi simul, nisi adsit detrimentum prolis educandæ.

3 Existente prole, quę indigeat educatione, nō possunt cedere habitationi.

Ratio assertionis ex eo deducitur, quia regularitèr loquendo filij quoad educationem ab vtroque parente dependent, & altero ipsorum deficiente regularitèr plura omittuntur, sine quibus in praua decidunt, ergo in eorum præiuditium non possunt mutuo consensu separari, quandoquidem licet possint cedere iuri, quod ipsos præcisè concernit, non possunt tamen cedere iuri, quod respicit filios.

Ex quibus tamen inferre licet, quod, si nullam prolem coniuges ex illo matrimonio susceperint, vel si susceperint iam ea sit adulta, ita vt non egeat educatione, possint etiam coniuges cedere iuri quoad habitationem simul; sicuti enim interueniente iusta causa possunt cedere iuri quoad thorum, quia solum respicit ius ad ipsos pertinens, ita etiam in ea hypothesi possunt cedere iuri quoad habitationem, quia hoc ad ipsos solum spectat, nec præiudicat filijs quoad honestam, & liberam educationem.

4 Exceptio ad prædicta.

PRÆNOTIO IV.

An maritus teneatur ad quærendam vxorem, quæ sua temeritate ab eo recessit, nec petit admitti.

SVMMARIVM.

Si vxor sine causa recesserit, non tenetur maritus ex lege iustitiæ ipsam reuocare. 1.

Si spontè petat admitti, tenetur ex iustitia maritus ipsam recipere. 2.

Etiam extantibus filijs, qui egeant educatione, non tenetur ex iustitia maritus vxorem non petentem admitti, reuocare. 3.

Quamuis non teneatur ex iustitia, tenetur tamen

men ex lege charitatis, si inde aliquid bonum speretur. 4.

Si ex reuocatione immineat marito grauis infamiæ nota, non tenetur, nec ex charitate. 5.

Si recesserit ex graui causa data à marito, tenetur hic ex iustitia reuocare remota causa. 6.

Status cõtrouersiæ exponitur

INdubitatum est sine rationabili causa non posse à marito ipso inuito recedere, & maritum posse ipsam recedentem compellere omni iuris remedio ad redeundum, & secum cohabitandum, cum ipsa sit sub potestate mariti, quousq; ipse vixerit. Difficultas modo est, an teneatur ipsam non petentem admitti, reuocare, &, si petierit admitti, teneatur admittere; & quo iure, an rigorosæ iustitiæ? an vero tantum caritatis?

Causæ, ob quas potuit vxor recedere.

Aduerte vxorem potuisse recedere dumtaxat ex propriæ voluntatis arbitrio nulla præcedente causa recessus, seu culpa ex parte mariti, vel præcedente causa ex parte eiusdem, quæ ad huc dupliciter potest considerari, vel quatenus grauis est, & valdè præiuditialis eidem vxori, vel quatenus leuis est, & non valdè noxia. Porrò, si recesserit sine graui culpa, seu causa ex parte mariti adhuc considerari potest, an maritus, si ipsam repeteret, afficeretur graui nota infamiæ, vel verò nulla. Item, an post recessum vxor, quæ recessit, fornicationem commiserit, an vero in hoc genere innocens fuerit. Quibus sic præhabitis sit

I Si recesserit sine causa, non tenetur maritus ex iustitia ipsam reuocare.

Assertio I. Si vxor ex sua temeritate recesserit nulla præcedente, vel solum leui causa ex parte mariti non tenetur idem maritus ex lege iustitiæ rigorosæ eandem reuocare. In hanc consentit *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 19.*

Ratio ex eo deducitur, quia ipsa vxor temere recedens sine culpa, vel dumtaxat leui mariti, quantum est de se cessit iuri cohabitandi cum eodem marito, ergo ipse maritus quodamodo annuendo consensui tacito vxoris exhibito per illum temerarium recessum potest firmare illam cessionem iuris cohabitandi, cum mutuo consensu ex præactis coniuges possint illi iuri cedere, sicq; ex iustitia non tenebitur vxorem inuitam reuocare.

2 Si spontè petat redire, tenetur ex iustitia maritus ipsam admittere.

Difficultas est solummodo hic primo, an, si ipsa vxor, quæ temere sine culpa mariti recessit spontè petierit remitti ad cohabitationem, teneatur ex lege iustitiæ idem maritus eandem recipere. Nonnulli apud *Siluestrum verb. matrimonium 10. q. 3.* sentiunt non teneri ex iustitia maritum eandem recipere, quia ex quo spontè recessit, videtur iuri suo in hoc cessisse, quod propterea non potest reassumere. Sed tutius crederem in ea hypothesi teneri, nisi ipsa publicè fuerit fornicata, vel cum adultero publicè morata. In hanc opinionem videtur propendere *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimonij c. 6. num. 19.* dum asserit, quod maritus, si vxor ex propria temeritate recesserit, nec se admitti ad cohabitationem petierit, non teneatur ipsam admittere ex iustitia, ergo, si illa spontè post recessum petierit admitti tenebitur maritus ex iustitia ipsam admittere. Consequentia probatur, quia exceptio ex genere suo firmat regulã, ergo, si non tenetur ex iustitia eam recipere, quando non petit, tenebitur recipere, si illa petit recipi. Hoc idem sentit *Siluester eod. verb. matrimonium 10. q. 3.*, qui alios pro se citat. Ratio ex eo deducitur, quia eo ipso, quod petens admitti non admittitur, expellitur, & cadit à possessione *l. clam possidere in fin. ff. de acq. poss. arg. etiam l. 1. §. siue autem ff. de vi, & vi. c. tua nos de iureiur.*, sed maritus non potest vxorem expellere à cohabitatione, ergo &c. Neque dicas, hoc non esse propriè expellere sine causa, sed ex legitima causa iniusti recessus cum iniuria eiusdem mariti innocentis, qui propterea potest nolle acquiescere reditui, & cohabitationi; contra enim impugnaberis, quia illa culpa vxoris temere recedentis quodamodo redimitur per spontaneum regressum eiusdem, & submissionem præstitam marito, & licet quodamodo per recessum iniuriam intulerit eidem marito, non est tamen talis, vt eundem eximat à iure cohabitandi, si ab eadem culpa spontè resipuerit, nisi talis recessus fuerit coniunctus cum alijs circumstantijs, quæ secundum se tribuant sufficientem causam ipsam expellendi, vt si fuerit fornicata, vel cum adultero publicè morata, prout attigi in responsione. Cæterum, si in recessu se receperit in domum suorum parentum, vel in locum honestum, & nullatenus suspectum, non agnosco iniuriam talem, quæ mereatur illam pænam expulsionis, maximè, si ipsa vxor resipuerit. Instantia proposita, & dissoluta.

Difficultas est secundo, an, si vxor temere recesserit, & non petat spontè admitti, teneatur maritus ex lege iustitiæ eandem reuocare, si extent ex eadem filij, qui indigeant educatione? Videtur asserendum in ea suppositione teneri ex lege iustitiæ reuocare, quandoquidem ex eadem lege iustitiæ tenetur honestam filiorum educationem inquirere, & procurare, & filij ipsi aduersus parentes habent à natura ius ad illam congruam, & hone-

 stam

ftam educationem . Nihilominus etiam in hac ſuppoſitione arbitror ex lege iuſtitiæ non teneri eam inuitam reuocare.

3 Etiam extantibus filijs, qui egeant educatione, non tenetur ex iuſtitia maritus eam non petentem reuocare.

Ratio ex eo deducitur, primo, quia ius, quod acquirit ex vxoris temere recedentis culpa in ordine ad principale, hoc eſt in ordine ad negationem cohabitationis, acquirit etiã in ordine ad acceſſoriũ, hoc eſt in ordine ad filiorũ educationem, ſi qui ſunt, & poteſt ex hac cauſa aliunde eandem educationem inquirere. Secundo, quia, ex quo vxor reuocaretur inuita, poſset iuſtè timere de non honeſta educatione, vel de omiſſione educationis, ergo ratione eiuſdem non tenetur eandem vxorem reuocare. Antecedens patet, quia ex quo filios dereliquit per receſſum, intelligitur ab eiſdem animum diuertiſſe.

Etiamſi non eſſet inuita, ſed tantum ſpontè non peteret admitti.

Hæc, quæ dicta ſunt in hac difficultate videntur tantum procedere, quando vxor eſſet reuocanda inuita, quid autem eſſet dicendum, ſi non eſſet inuita, ſed tantum ſpontè non peteret admitti? Etiam in hac ſuppoſitione ſentio, non teneri ex iuſtitia eandem reuocare, nec inquirere reditum ſtante etiam onere educationis filiorum. Ratio ex eo deducitur, quia ex quo vxor temere receſſit, nec quærit reditum, ipſe eſt in iure permanendi ſine illa, nec ipſe cum priuatione ſui iuris tenetur conſulere indemnitati filiorum, cum præcipuè paratus ſit eos educare, quantum poteſt, & ius filiorum non eſt aduerſus Patrem innocentem, ſed aduerſus matrem temere recedentem.

4 Tenetur tamen reuocare ex lege charitatis, ſi inde bonum ſperetur.

Aſſertio II. Quamuis ex lege rigoroſæ iuſtitiæ non teneatur vxorem temere recedentem quærere, & ſibi reconciliare, tenetur tamen ex lege caritatis, ſi inde bonum aliquod ſperetur, vel in ordine ad eandem vxorem, vel ad filios *Sanchez lib. 10. de matrimonio diſp. 12. n. 16. verſ. rurſus infertur, Ioannes Angelus Boſſius de effect. matrimon. c. 6. n. 19., Silueſter verb. matrimonium 10. q. 3. in fin.*

Ratio inde deducitur, quia lex caritatis obligat vnumquemque ad auertendũ damnum proximi ſui, & conſulendum eius bono, ergo à fortiori tenebitur maritus auertere mala vxoris, & familiæ, eamque reuocare, quando ex tali reuocatione ſperantur bona, & non reuocatione timentur mala, cum potiſſimum ipſe ſit caput familiæ, & ad ipſum ſpectet regimen, & cura nedum vxoris, ſed etiam filiorum, quibus propterea debet conſulere per cõgruas hortationes, per remotionem à praua via, prauisq; operibus. Hæc potiſſimum verificabuntur, ſi vxor, quæ receſſit, verſetur in periculo incontinentiæ, & ſit obnoxia multis criminibus &c.

5 Si ex reuocatione immineat marito grauis nota infamiæ, nec tenetur ex charitate,

Aſſertio III. Si ex reuocatione immineat marito reuocanti grauis infamiæ nota, probabilius eſt, nec ex lege caritatis teneri eam reuocare, quantumuis eſſet opus maximè meritorium, ſi imminente periculo incontinentiæ, vel alio graui damno animæ reuocaret. In hanc conſentire videtur *Ioannes Angelus Boſſius de effectibus matrim. c. 6. nu. 19.*, dum aſſerit teneri lege caritatis vxorem, quæ receſſit, quærere, ſi id abſque infamiæ nota facere poteſt, ergo, ſi non poteſt, niſi cum graui infamiæ nota non tenebitur quærere ex mente eiuſdem Boſſij.

Ratio huius aſſertionis ea eſt, quia lex caritatis, quæ ſit præceptiua, & non ſub mero conſilio non obligat innocentem cum graui ſuo detrimento in fama, & honore ad ſubueniendum delinquenti, qui ſua ſpontè intulit ſibi damnnm, vel ſe conſtituit in ſtatu, quo rationabilitèr poſſit de damno timere, ſiquidem caritas exigit, vt prius proprio damno præcaueatur, quam alieno; nec obeſſe poteſt, ſi afferatur, quod damnum animæ alterius debeat præferri damnis propriæ famæ, & honoris, adeoq; quod maritus potius debeat pati iacturam propriæ famæ, quam damnum ſalutis ſpiritualis in vxore; Non, inquam, obeſſe poteſt, quia ad ſummum hæc verificantur, quando idem eſſet cauſa iacturæ propriæ famæ, vel ſalutis ſpiritualis alterius, quia tunc ad ſummum in concurſu vtriuſque videretur teneri præferre ſalutem ſpiritualem alterius propriæ famæ, & honori; in præſenti autem hypotheſi ipſe maritus non eſſet cauſa periculi incontinentiæ, & damni ſpiritualis vxoris, ſed ipſa ex ſe in tale periculum ſe coniecisſet, & propterea non videtur obligari maritus ad illud periculum redimendum cum damno, & iactura propriæ famæ. Deindè, quantumuis, quando mulier fornicata eſt poſt cõtractum matrimonium cum adultero, ipſa remaneret expoſita periculo incontinentiæ, non tenetur maritus illam ſibi reconciliare, ita quando grauem contulit marito iniuriam per receſſum, & per reditum reſultaret graue præiuditium in fama eidem marito, non tenetur ipſe cum tali dedecore illam ſibi reconciliare.

Ratio ſecundæ partis ex eo deſumitur, quia præferre ſalutem ſpiritualem alterius damno propriæ famæ, & hoc propter gloriam Dei ad euitanda ſcilicet peccata, quæ inde timentur, eſt opus maximi meriti apud Deum, ergo, ſi maritus præferat ſalutem animæ vxoris propriæ famæ,

mæ, maximè apud Deum merebitur, hocq; erit opus maximæ commendationis apud eundem Deum.

Assertio IV. Si vxor recesserit ex graui causa, quam sibi intulit maritus, recedendi, tenetur ex lege iustitiæ idem maritus eandem quærere, & sibi reconciliare remouendo potissimum causam, propter quam illa recessit. In hanc propendent omnes scribentes.

6 Si recesserit ex graui causa data à marito, tenetur maritus reuocare remota causa.

Ratio ex eo deducitur, primo quia ex lege iustitiæ per superius allegata, & probata, tenentur coniuges cohabitare, ergo etiam tenentur ea præstare, quæ necessaria sunt ad eam cohabitationem, quia lex, quæ obligat ad finem, obligat etiam ad ea omnia, quæ sunt necessaria ad eundem finem, ergo, si aliqua præstiterit alter ex coniugibus, quæ contrarientur eidem cohabitationi, & causa fuerint dissolutionis eiusdem, tenebitur eandem causam remouere, & ea omnia præstare, quæ sunt necessaria ad eandem integrandam; adeoque remouere causam discessus, & omnem operam nauare, vt vxor redeat ad cohabitationem.

De vxore, quæ vel ex causa, vel sine causa a marito recessit, & fornicata est infra occurret sermo vberior.

PRÆNOTIO V.

An coniux altero inuito possit se vendere, & mancipare seruituti.

SVMMARIVM.

Sententia asserens coniuges non posse se vendere. 1.
Vxor inuito marito non potest se ipsam vendere. 2.
Posset maritus illam vendicare. 3.
Probabilius maritus inuita vxore potest se ipsum vendere. 4.
Rationes Bossij suadentes contrarium. 5.
Maritus se ipsum vendens grauiter peccaret. 6.
Soluuntur rationes contrariæ adductæ à Bossio. 7.

PLura de præsenti difficultate attigimus *tom. VI. sub tit. contractus XV. de matrimon. II. Prænot.* 8., *& Disq.* 11. §. 4., quæ expedit repetere pro vlteriori notitia præsentis prænotionis, quæ ad vtrúq; coniugem potest referri, an scilicet vxor inuito marito possit se ipsam vendere, & è contra, an maritus inuita vxore possit se ipsum venundare, & seruituti mancipare. Qua in difficultate videtur prima fronte dicendum, neutrum posse se ipsum vendere altero inconsulto, eo quia talis venditio esset in præiudicium debiti

1 Rationes suadentes coniuges non posse se vêdere.

coniugalis, ad quod non minus vnus, ac alter ex coniugibus tenetur. Nihilominus videtur quædam ratio disparitatis inter vxorem, & maritum, qui quamuis sint pares in iure, & onere debiti coniugalis, in alijs tamen non seruant adinuicem æqualitatem. Quamobrem sit.

Assertio I. Vxor inuito marito non potest se ipsam vendere, & seruituti mancipare. Consentiunt Canonistæ communitèr scribentes *in c. penult. 29. q. 2.*, & Theologi, quos refert *Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 23. n. 9.*, quibus nouissimè adhæret *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. n. 20.* Vlterius hoc sentiunt *D. Thomas in 4. dist. 36. qu. vnica artic. 3. ad tertium*, *Astensis in summa 2. parte lib. 8. tit. 15. art. 3. q. 3.*, *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 52. art. 3. in primo argumento*.

2 Vxor non potest se ipsam vêdere.

Non difficilis probatio huius assertionis. quandoquidem vxor non solum subditur viro quoad onus reddendi debitum coniugale, sed etiam quoad alia omnia, quæ spectant ad regimen, & administrationem familiæ, in quibus non potest præiuditium inferre marito, sed se ipsam venundando maximum inferret præiuditium eidem marito, quandoquidem se subtraheret in pluribus a potestate eiusdem, & se traderet domino, cui se venderet, ergo &c. Confirmatur, quia talis venditio est expresè contra iustitiam, quandoquidem priuat maritum iure, quod habet aduersus eandem vxorem in ordine ad obsequia familiæ, ergo &c.

Priuaret maritum iure ad debita obsequia.

Ex ijs erit deducere, quod, si vxor inuito marito se ipsam venundaret, posset maritus illam à Domino repetere, quandoquidem ius, quod ille habet in vxorem anterius, & fortius est iure, quod acquirit Dominus ex illa emptione, cum sit de re alteri antecedenter fortiori vinculo obligata, adeo vt, sicuti, qui emeret rem alteri antecedenter vinculatam, teneretur eidem restituere, ita etiam vxor, quæ se ipsam venderet, cum esset obligata antecedenter marito, posset ab emptore per maritum vindicari, & emptor teneretur eidem marito restituere.

3 Posset maritus illã vendicare

Assertio II. Probabilius maritus inconsulta, seu inuita vxore potest se ipsum vendere *D. Thomas in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. in corpore*, *& ibi D. Bonauentura in expositione litteræ n. 5.*, *Riccardus art. 5. q. 1. in corpore*, *Astensis in summa 2. parte lib. 8. tit. 15. art. 3. q. 1.*, *D. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 3. §. 1.*, *Sotus in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. concl. vnica*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 10. n. 5.*, *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 52. art. 3. concl. vnica*, *Siluester verb. matrimonium 8. q. 2.* aduersus *Ioannem Angelum Bossium de effect. matrimon. c. 6. num. 24.*, *&*

4 Probabilius maritus potest inuita vxore, se ipsum vêdere.

 alios,

alios, qui pluribus mouentur rationibus aduersus nostram assertionem, & primo *ex c. penult. 29. q. 2.*, vbi dicitur voluntariam seruitutem a marito contractam nō posse eidem vxori officere; Secundo ex mutuo iure, quod acquirunt coniuges in corpus, & personam alterius iuxta illud Apostoli, quo asserit vxorem habere ius, & potestatem in corpus mariti, & è contra. Tertio, ex incommodis, quæ orirentur ex illa venditione quoad mutuam cohabitationem. Quarto, ex dedecore, quod inde proueniret vxori.

5 Rationes Bossij suadentis cōtrarium.

Probatur iam assertio, quia quantumuis maritus subdatur vxori quoad ea, quæ pertinent ad vsum coniugalem, in reliquis tamen ab illius subiectione eximitur, cum ipse sit caput vxoris, non è contra, ergo in ordine ad reliqua omnia ab vsu coniugali potest se ipsum vendere, cum quoad ea sit sui iuris, nec per talem venditionem læderetur ius mulieris quoad talem vsum, cum maritus per illam venditionem non eximeretur ab onere, quod habet versus vxorem quoad ipsum, nec Dominus, qui maritum emit coniugatum, potest esse rationabilitèr inuitus, quod maritus debitum reddat eidem vxori, cum vinculum in ordine ad ipsum sit anterius, nec potest demi per contractum subsequentem.

Instantia opposita, & dissoluta.

Neque obesse potest, si asseratur, quod maritus sit caput familiæ, & vxoris, ad quem propterea spectat eandem familiā, & vxorem regere, in eorumq, fauorem sua obsequia præstare, qui propterea sine læsione iustitiæ non videtur posse se ipsum vendere, cum obsequia præstanda Domino emptori sint incompatibilia cū obsequijs præstandis familiæ, & vxori; Non, inquam, obesse potest, quia, ex quo est caput vxoris, videtur ab illa independens, & quodamodo sui iuris, qui propterea potest de se ipso disponere independenter ab illa, dummodo seruet ea, quæ intelliguntur obligata ex vi matrimonij, nec ex eo, quod ex illa venditione sui ipsius impediantur quodamodo obsequia præstanda vxori, vel familiæ, irritatur ipsa venditio, non, inquam, irritatur, quandoquidem ad alia obsequia ab illis, quæ pertinent ad vsum coniugalem non tenetur maritus, nisi ex quadam pietate naturali, quæ propterea, si omittantur non irritant contractum circa ipsa factū, licet aliquam noxam inducant, de qua in sequenti assertione.

6 Maritus se ipsum vēdens, grauitèr peccaret.

Assertio III. Si maritus se ipsum venderet, seu in seruitutem voluntariè se manciparet, quantumuis esset valida venditio sui ipsius, non tamen eximeretur à graui noxa *Petrus de Ledesma de matrim. q. 52. art. 3. in solut. ad vlt., Sanchez de matrimon. lib. 7. disp. 23. num. 2., & nos etiam supra docuimus tom. 6. sub tit. contractus XV. de matrimon. 2. Disq. 2. §. 4.*

Ratio ex eo deducitur, quia talis venditio, quantumuis non esset contra iustitiam, esset tamen contra naturalem pietatem, & cederet in graue dedecus, & iniuriam vxoris, & familiæ, ergo, nisi iusta aliqua causa præponderet tali venditioni, seu dedecori ex illa resultanti vxori, & familiæ, ipsa venditio sui ipsius erit peccaminosa. Dixi *nisi aliqua iusta causa præponderet tali venditioni*, quandoquidem, si hoc præstaret, vel ex necessitate, vel ad euitandum aliquod grauius damnum, vtique eximeretur à culpa, & vxor ipsa esset irrationabilitèr inuita ad talem venditionem.

Ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur contra secundam assertionem, facilis est responsio, quandoquidem textus in illo *c. penult. 29. q. 3.*, solum innuit, quod illa venditio non possit præiudicare vxori, quatenus illa sit dimittenda, quod potius firmat, quam minuat nostrum assertum; minus officit id, quod ex Apostolo circumfertur, quandoquidem vir est quidem subditus vxori, & hæc habet potestatem in corpus, & personā illius quoad ea, quæ pertinent ad vsum coniugalem, non quoad alia, vt supradiximus; nec currit paritas de vxore se ipsam vendente, quandoquidem ipsa subditur viro non solum quoad redditionem debiti coniugalis, sed etiam quoad reliqua omnia, quæ pertinent ad administrationem familiæ, in quibus læderet ius mariti, si se ipsam venderet.

7 Soluuntur rationes contrariæ adductæ à Bossio.

PRÆNOTIO VI.

An maritus ob dotem promissam non solutam possit non traducere vxorem in propriam domum, vel traductam dimittere.

SVMMARIVM.

Ob dotem promissam, vel ab ipsa vxore, vel à Patre, vel ab alio, & non solutam non potest è domo dimitti. 1.

Non datur actio ad recisionem, sed ad complementum, & quare. 2.

Onus cohabitandi non oritur ex dote, sed ex iure naturali. 3.

Maritus ob dotem non solutam nequit vxori negare alimenta, si aliunde non habeat. 4.

Explicatio nonnullorum iurium, vt non repugnantium nostræ assertioni. 5.

Maritus propter dotem promissam, & non solutam, non potest cessare è traducenda vxore à domo Patris ad domum propriam. 6.

Quam-

Rationes dubitãdi. QVamuis daremus vxorem iam traductam in domum propriam ob dotem promissam, & non solutam maritum non posse dimittere, non propterea videtur directè sequi, quod ipsam non traductam à domo Patris, teneatur traducere ad domum propriam propter vulgatum axioma, quod *turpius eijcitur, quam non recipitur hospes*. Nihilominus rem intimius penetrando vtrumque dubium propositum examinabimus, & an eadem ratione, quod de vno statuitur sit asserendum de alio, & an idem sit statuendum, si non ob eandem rationem, saltem ex alia; Vt tamen clarius procedamus a secundo est exordiendum. Pro quo sit.

1 Traducta nõ potest dimitti. Assertio I. Probabilius, & tutius est maritum ob dotem sibi promissam, vel ab vxore, vel à Patre vxoris, vel ab alio quantumuis extraneo, & non solutam non posse eandem vxorem iam in domum propriam inductam expellere. Est contrà *Abbatem c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. n. 4., & ibi Præpositus n. 2., Baldum c. quemadmodum n. 9. de iure iur., & l. quod in vxorem n. 2. C. de neg. gest., & l. de diuisione nu. vnico ff. solut. matrim., Boerium decis. 22. n. 3., Neuizanum in silua nupt. lib. 1. §. 2. nu. 45.* Ipsam tamen sustinent *Cacheranus decis. Pedemont. c. 32. num. 28.* Ex Theologis *Henriquez lib. 11 de matrimon. c. 16. nu. 3. in fine, Molina de iust. tract. 2. disp. 425. nu. 6., Rebellus de oblig. iustitiæ part. 2. lib. 5. q. 10. sect. 4. n. 30., Reginaldus lib. 31. n. 300., Villalobos part. 1. tract. 13. dif. 44. num. 2., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 5. nu. 17.* ex iuristis *Modernus Parisiens. addit. ad Alexan. cons. 56. nu. 10. super verbo expellere lib. 4., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. in princip. nu. 2., Antonius Cuccus lib. 5. instit. maior. tit. 11. num. 127., Vrsilius ad Afflictum decis. 124., Augustinus Barbosa collect. ad c. per vestras n. 9. de donat. inter vir., & vxor.*

2 Nõ datur actio ad reciscionem, sed ad complementũ. Ratio multiplex huius assertionis esse potest. Prima, quia contractus matrimonialis est ex nominatis, & ex illis, quæ solo consensu contrahuntur, sed in contractibus nominatis, quiq; solo consensu perficiuntur, quando ex altera parte non complentur, datur solum actio ad complementum, non ad reciscionem, sic si quis vendiderit prædium, & adhuc pretium non fuerit solutum potest agere ad solutionem pretij, non ad reciscionem contractus, ergo non adimpleta promissione dotis, ipsoq; contractu consummato poterit quidem maritus agere ad dotem, non autem ad recessum à contractu, atq; ab ijs, quæ ad eundem contractum naturalitèr consequuntur, adeoq; à societate coniugali, in qua consistit cohabitatio coniugum; Neque obesse potest, si asseratur, quod, quantumuis non detur actio ad reciscionem contractus quoad principale, idest quoad vinculum coniugale, quod ex genere suo est indissolubile, detur tamen actio, quando non seruatur fides quoad accessorium ipsum dissoluendi quoad aliud consequens ad eundem contractum, nempè quoad cohabitationem; Non, inquam, obesse potest, quia qui ex vi cõtractus matrimonialis se obligat, se obligat etiam ad ea, quæ naturalitèr, seu ex natura sua cõsequuntur ad ipsum, sicque non potest ab ijs deficere, quamuis possit agere ad complementum ex parte alterius.

Secunda ratio est, desumpta est ex illo *Matthæi 5.*, vbi Christus Dominus prohibet vxorem dimitti excepta causa fornicationis, quæ vtique prohibitio non est intelligẽda de dimissione quoad vinculũ coniugale, cum hoc etiam per fornicationem non dissoluatur, sed tantum de dimissione quoad domicilium, & thorum, ergo, si non potest dimitti, nisi propter fornicationem, non poterit dimitti propter dotem promissam non solutam. Ratio ex sacraScriptura desumpta.

Tertia ratio à priori desumi potest ex eo, quod onus cohabitationis in coniugibus non oritur ex dote recepta, sed ex ipso iure naturali, secundum quod, sicuti coniuges, tenẽtur sibi inuicem reddere debitum, ita tenentur cohabitare, vt commodius possint sibi idem debitum persoluere, ergo sicuti non solutio dotis non eximit maritum ab onere reddendi debitum, ita nec eundem eximit ab onere cohabitationis. Confirmatur, quia dos non datur propter cohabitationem, sed propter onera sustinenda in matrimonio, seu propter alimenta præstanda vxori, ergo propter illius non solutionem non potest per maritum negari cohabitatio vxori. 3 Onus cohabitandi nõ oritur ratione dotis, sed ex iure naturali.

Hic solum oritur difficultas, an si dos fuerit promissa marito, nondum tamen soluta, possit maritus eidem vxori denegare alimenta, quousq; dos eidem persoluatur à promittente. Glosa *in auth. de non eligen. 2. nubent.*, videtur sentire posse maritum in ea hypothesi denegare alimenta vxori, quia iniquum videtur, vt vxor alatur à viro non tradita sibi promissa dote; atque cum glosa sentire videtur *Sanchez d. lib. 9. disp. 5. num. 17.*, dum dicit dotem dari propter alimenta per maritum eroganda vxori, ex quo sequi videtur, quod, si dos non fuerit erogata, nec alimenta sint præstanda; Nihilominus, nec Sanchez hoc expresè asserit, nec in hoc Glosa attenta æquitate, seu honestate est admittenda saltem in suppositione, 4 Maritus ob dotem non solutã nequit vxori denegare alimẽta, si aliunde non habeat.

qua

qua mulier non possit aliundè sibi alimẽta quærere, prout expressè docent *Valleros de different. in vtrumq; for. verbo vxor. dif. 2. in fin., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. num. 29.*, quandoquidem coniuges mutuo obligãtur ad sibi inuicem alimenta præstanda, vt latè suo loco diximus; vndè maritus, cui dos soluta non esset, posset quidem agere contra promissorem, vt ipsa soluatur, non autem attenta honestate denegare alimenta.

Etiamsi fuerit promissa ab extraneo. Dixi *ob dotem sibi promissam, vel ab vxore, vel à Patre vxoris, vel ab alio quantumuis extraneo*, quod in fortioribus terminis procedit, si enim ob eandem non solutam per eandem vxorem non potest expellere, quamuis tunc interueniat aliqua culpa ex parte ipsius non soluentis contra promissionem factam, nec à fortiori videtur posse expellere ob eandem non solutam ab alio promissore extraneo, quia tunc non interuenit aliqua culpa ex parte eiusdem vxoris.

Aduersus tamen ea, quæ dicta sunt in assertione, eiusque probationibus, nonnulla militant argumenta, quæ nunc profero, & diluo. Primum desumitur *ex l. final. C. ad Senat. Consult. Velleian., & ex c. per vestras de donat. inter vir., & vxor.*,

5 Explicatio nonnullorum iurium, vt non repugnantium nostræ assertioni. in quo primo textu Iurisconsultus dum asserit *Neque enim ferendum est mulierem fieri indotatam, & sic à viro forsitan repelli*, supponit, quod si sit indotata, seu quod idem est, quod dos non fuerit marito soluta, possit ab ipso marito expelli; in secundo, Pontifex dum asserit, *Nec occasione dotis detentæ vxor à viro dimissa, siue vir, qui dimisit vxorem adulterij reatum incurrat*, videtur sentire ob eãdem dotem detentam maritum posse vxorem expellere, præcipuè, cum ea de causa mulier in eo casu, de quo ibi agitur, fuerit expulsa, & tamen Pontifex non iubet, quod prius recipiatur vxor dimissa, quam dos marito persoluatur. Sed respondendum est hos textus non officere assertioni; non primum, quia in illo textu non approbatur expulsio, sed solum indicatur id, quod potest contingere ex ira mariti ob dotem non solutam, & hoc expressè habet *Sanchez d. lib. 9. disp. 6. n. 18., & Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 30.*; non secundum, quia, vt benè notat *Barbosa collect. ad d. c. per vestras nu. 56.*, ibi vxor non petebat restitutionem, & propterea Pontifex ibi non facta mentione de restitutione respondisse dumtaxat ad ea, quæ ibi petebantur.

Secundum argumentum desumitur ex eo, quod vir eam non duxisset, si præuidisset dotem non fore soluendam. Sed hæc ratio nullam prorsus vim habere potest, quandoquidem, cum matrimonium sit omni iure indissolubile, nec pendere possit à conditione, vtique non solutio dotis, non potest vim tribuere legitimè expellendi vxorem; Deinde illa qualitas dotis non solutæ non pertinet ad substantiam, sed præcisè ad qualitatem, in qua propterea, si intercesserit fraus, vel dolus, vel error, non irritat contractum, sicuti non irritat fraus, vel error circa virginitatem, vel nobilitatem, aliasq; similes qualitates, quæ non pertinent ad substantiam, potissimum, cum hæc qualitas non sit apposita per modum conditionis expressæ, & quando esset apposita in ipso actu celebrationis matrimonij intelligeretur retractata, cum consensus, qui in eodem præstatur, debeat esse absolutus in actu exercito. Matrimonium non pendet à conditione.

Tertium argumentum desumitur ex eo, quod vir non tenetur alere vxorem dote non soluta, ergo nec tenetur cum eadem habitare, quia alimentorum nomine, & habitatio continetur *l. de legat. ff. de alim., & cib. legat.* Confirmatur, quia ex genere suo dos datur in ordine ad onera matrimonij sustinenda, ergo ea non soluta, non tenebitur maritus onera matrimonij sustinere, inter quæ non leue reputatur ferre leuitatem, loquacitatem, importunitatem, & alia nõ vulgaria mulierum vitia. Sed respondendum est in primis iuxta superius dicta, quod saltem ex honestate, & æquitate tenetur maritus vxorem pauperem alere, si aliundè non possit acquirere. Deindè dato etiam, quod dote non soluta maritus non teneatur vxorem alere, non propterea sequitur, quod possit ipsam a domo, & cohabitatione expellere, nam onus alimentorum prouenit ex dote recepta, onus vero cohabitandi ex natura contractus, & de iure naturali, & diuino; vnde ad id, quod subditur, quod cohabitatio contineatur nomine alimentorum, respondendum est id ad summum verum esse, quando onus alimentorum, & cohabitationis prouenit ex eodem motiuo, & eadem ratio militat pro vtroq; onere, secus vero quando ratio pro vno separatur à ratione alterius, vt euenit in præsenti hypothesi, secundũ quam fortior, eaq; diuersa ratio militat pro cohabitatione in ordine ad reddendũ debitum, quæ non militat pro præstatione alimentorum. Ad confirmationem idem ferè respondendum est dotem esse ad summum in ordine ad onera matrimonij sustinenda quoad alimenta præstanda eidem vxori, & familiæ, non autem in ordine ad cohabitationẽ, & redditionem debiti, cum hæc ex alio fortiori, & superiori titulo proueniant. Soluitur aliud argumentũ contrariũ.

Quar-

Quartum argumentum desumitur ex eo, quod iura fauent deceptis, non deceptoribus; in hac autem hypothesi potiùs fauerent vxori decipienti per non solutionem dotis promissæ, quàm autem marito decepto, si hic proptèr non solutionem eiusdem nō posset eandem vxorem expellere à domo, & à cohabitatione. Sed facilè occurrunt huic argumento *Sanchez d. lib. 9. disp. 5. n. 18. in fine, & Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 33.*, asserentes iura consuluisse maritis deceptis in eo, quod exemerint eosdem ab onere alendi vxores, quæ certè responsio soluit vim instantiæ, sed, cum nos asseruerimus non eximi ab onere eas alendi, quando aliundè non habent, quo possint sibi alimenta acquirere, ideo ad aliam responsionem tenemur recurrere; Dicimus ergo, quod iura eidem subueniant tribuendo actionem ciuilem ad complementum, seu ad solutionem dotis.

Iura subueniunt tribuendo actionem ciuilē ad dotem.

Assertio II. Probabilius etiam, & tutius est, quod proptèr dotem promissam, non solutam, non eximatur ab onere eam traducendi à domo paterna ad domum propriam *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. n. 36., Sanchez lib. 9. de matrimon. disput. 5. nu. 17., Fagundez in Decal. lib. 4. c. 10. nu. 18., Villalobos 1. part. tract. 13. diffic. 44. num. 2., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. punct. 5. §. 2. nu. 6.*

6 Maritus tenetur etiā eam ad domū propriam traducere.

Ratio ex eo deducitur, quia causa finalis, ob quam ob dotem non solutam nequit maritus vxorem à domo dimittere, obligat etiam ad eandem traducendam in domum suam, ergo, si ipsam traductam nequit expellere, non poterit etiam, quin ipsam traducat non obstante non solutione illius dotis. Antecedens probatur, quia ideo non potest traductam dimittere, quia onus cohabitandi, & reddendi debitum non prouenit ex iure eiusdem dotis, sed ex iure naturali, & diuino proueniente ex natura eiusdem contractus matrimonialis, siquidem ex natura eiusdem tenentur coniuges sibi reddere debitum, & maritus vxorem regere, & gubernare, ad quæ munera maximè necessaria est mutua cohabitatio, & ad hæc obligat ipsa natura contractus independentèr à quacunque dote, sed hæc eadem ratio militat etiam quoad onus traductionis, quatenus non sit hactenus traducta, ergo &c. Minor probatur, quia matrimonium ipsum obligat ad reddendum debitum etiā independentèr à dote, ergo etiam ad cohabitandum, ergo etiam ad traducendū, quia sine tali traductione, & cohabitatione non potest esse commodus vsus coniugij.

Ratio assertionis.

PRÆNOTIO VII.

An, & quomodo vxor teneatur sequi virum, alio proficiscentem.

SVMMARIVM.

Regularitèr loquendo vxor tenetur sequi maritum mutantem domicilium ex iusta, & legitima causa. 1.

Nisi sequendo exponatur periculo vitæ, & alterius grauis damni. 2.

Etiamsi mutet sine causa, dummodo non mutet ex causa turpi. 3.

Etiam maritus, tenetur sequi vxorem mutantem domicilium ex causa necessaria, non autem sine causa. 4.

Maritum sine mutatione domicilij, alio abeuntem, & ibi ad longum tempus permansurū ex causa, tenetur vxor ipsum sequi, & quomodo. 5.

Regularitèr loquendo vxor tenetur sequi maritum, vel ob delictum alio frugientem, vel bannitum. 6.

Exceptiones ad assertionem. 7.

Etiam maritus tenetur sequi vxorem ex tali causa fugientem, & exulantem. 8.

Vxor, tenetur sequi maritum vagantem, quādo ipse ante matrimonium solitus erat vagari, & ipsa contraxit conscia talis moris mariti. 9.

Secus, si non fuerit conscia talis moris. 10.

In dubio scientiæ, vel ignorantiæ præsumitur potius pro scientia. 11.

QVamuis titulus proponatur quoad onus vxoris de sequendo marito alio proficiscente, nihilominus procedere etiam potest quoad onus mariti de sequenda vxore, quando alio ex legitima causa se transfert. Porrò quoad vtrumq; consideranda sunt causæ profectionis, de quibus plura attigimus in voluminibus præcedentibus, an scilicet sint voluntariæ, an necessariæ, & si necessariæ, an procedant ex delicto, an vero ex aliquo bono, vel damno imminente. Tandem considerandum est, an coniux alio se transferens mutet domicilium, an vero prius domicilium retineat, sed solum in alium locum, seu ciuitatem se transferat ad tempus, & in vtroque casu, siue scilicet mutationis domicilij, siue non mutationis, an alio se transferat animo huc, & illuc diuagandi, an vero permanendi in aliquo loco determinato. Quibus consideratis sit

1 Assertio I. Regularitèr loquendo vxor tenetur sequi virum mutantem domicilium ex iusta, & legitima causa *Petrus Barbosa in l. maritum nu. 55. in fin. ff. solut. matri-*

Vxor tenetur sequi maritum mutantē domiciliū ex causa.

matrimon., *Marcus Antonius Cuccus lib.5.instit. maior. tit. 11.n.148.*, *Rota Roman.decis. 278.nu. 11.p.4. diuersorum, Laiman. lib.5. part.3.c.2.n.4*, *Auersa de matrim. q.22. sect.3.*, *Bonacina de matrimon. q.4. punct. 6. à num. 20.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c.6.n.38.*

Vxor subditur marito tanquam capiti. Ratio ex ijs deducitur, quae supra dicebamus, quod scilicet ex vna parte ex ipso iure naturali, & diuino prouueniente ex ipsa natura contractus matrimonialis coniuges sibi adinuicem tenentur reddere debitum, & cohabitare; ex alia vxor in ijs, quae spectant ad regimen, & administrationem familiae subditur marito tanquam capiti, ergo tum ratione oneris cohabitandi, tum ratione subiectionis, quam habet vxor ad maritum, tenebitur haec ipsum mutantem domicilium, & alio commigrantem ex iusta, & legitima causa sequi.

2 Nisi exponatur periculo vitae, & alterius grauis detrimenti. Dixi *regularitèr loquendo* ad excipiendũ praecipuè casum, quo vxor sequens virum exponeretur morali periculo vitae, vel alterius grauis detrimenti, siue corporis, siue animae, prout docent *Nauarrus lib.4. consil. cons. 2. n.4. de diuortio*, & alij plures, apud *Ioannem Angelum Bossium de effect. matrim. c.6.n.41.*, non enim ius illud cohabitationis, quantumuis sit naturale, & diuinum, intelligitur obligare cum tanto periculo, sicuti non obligat ad cohabitandum, & reddendum leproso cum periculo infectionis, vt docent communitèr Theologi, & Canonistae.

3 Etiamsi nõ mutet ex iusta causa, dũmodo nõ mutet ex causa turpi. Assertio II. Si maritus mutet domicilium absq; causa, & alio se transferat, tenetur etiam vxor eundem sequi, modo non mutet, & alio se transferat ex turpi, & inhonesta causa. Consentiunt *Turrecremata in can. si quis necessitate 34. q.2.*, *Panormitanus in c. de illis num. 4. de sponsalib. Hostiensis in c. 1. de coniug. lepros.*, *Sanchez lib. 1. disp. 41. n. 5.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c.6.nu.42.*, *& alij magis communitèr.*

Ad maritum spectat electio habitationis. Ratio ex eo deducitur, quia ad maritum, tanquam ad caput vxoris, & familiae spectat habitationem eligere, & figere, nec vxor habet ius, vt potius in vno, quam in alio loco domicilium eligatur, ergo quantumuis pro arbitrio maritus mutet, & alio se transferat, tenetur vxor ipsum sequi. Quod, si supponas, quod in celebratione contractus conuentum fuerit, quod maritus in certo, & determinato loco habitet, & quaeras, an tunc, si contra conuenta mutet, teneatur vxor ipsum sequi, ad hoc infra satisfaciam.

Dixi, *modo non mutet, & alio se transferat ex turpi, & inhonesta causa*, quandoquidem tali causa turpi interueniente potest vxor nolle illuc migrare, ne se exponat periculo infamiae, salutis animae, vel alicui damno, siue temporali, siue spirituali, & ne cooperetur peccato mariti eligentis illam habitationem ex turpi causa.

Assertio III. Etiam maritus tenetur sequi vxorem mutantem domicilium, & alio commigrantem ex causa necessaria, & iusta, non autem, si vxor alio se transferat sine causa *Farinaccius in praxi crim. part. 5. q. 143. n. 260.*, *Sanchez lib. 1. disp. 41. n. 5., & 14.*, *Gutierez de matrim. c. 23. nu. 13., & seqq.*, *Fagundez in Decalog. lib. 4. c. 12. num. 18.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c.6. n.43.*, *qui pro se alios plures citat.* 4 Etiã maritus tenetur sequi vxorẽ mutantem domiciliũ ex causa necessaria, non sine causa.

Ratio primae partis ex eo deducitur, quia quantumuis in ordine ad familiae gubernationem, & regimen vxoris maritus ab eodem vxore nõ dependeat, quoad onera tamen coniugalia, non minus maritus dependet ab vxore, ac vxor dependeat à marito, cum in ordine ad haec sint pares, ergo extante causa necessaria, intuitu cuius vxor teneatur alio se transferre tenebitur maritus eandem sequi in ordine ad onera coniugalia obeunda, ad quae maritus non est independens à potestate vxoris; Neque dicas, quod maritus in ordine ad habitationem sit superior vxori, quamuis non sit talis in ordine ad vsum coniugalem; contra enim impugnaberis, nam licet in ordine ad eligendam habitationem maritus sit superior vxori; quando tamen habitatio non pendat ex electione, sed ex causa necessaria, vel iusta maritus conformari debet necessitati, & iustitiae, ne ius naturale, & diuinum laedatur mutuorum obsequiorum coniugalium, sicque in hac hypothesi praeualere debet ius ad vsum coniugalem iuri, quod habet maritus eligendi habitationem. Habitatio tunc non pendet ab electione, sed à causa necessaria.

Ratio secundae partis ex eo deducitur, quia quamuis cohabitatio inter coniuges sit de iure naturae, & diuino in ordine ad vsum coniugalem, electio tamen habitationis, & domicilij spectat ad maritum, non ad vxorem, cum haec sit quodamodo pedisequa ad ipsum, ergo, si haec ex causa voluntaria, & pro suo arbitratu sine consensu mariti velit alio commigrare, non tenebitur hic illam sequi, sed poterit reuocare, si alio migrauerit, vel compellere ad non recedendum, si ad huc non commigrarit.

Assertio IV. Si maritus sit abiturus alio ad tempus sine mutatione domicilij, & iter sit diuturnum, vel laboriosum nimis, & non sit ibi permansurus per longum tempus, vxor non tenetur cum sequi;

5 qui, si vero maritus sit ibi per diutinum tempus permansurus, tenetur eum sequi, si absq; graui detrimento salutis possit, dummodo tamen maritus iustam habeat causam proficiscendi, secus, si non habeat causam rationabilem profectionis. *Panormitanus in c. de illis de sponsal.*, *Farinacius in praxi criminal. part. 5. q. 143. num. 282.*, *Sanchez lib. 1. disp. 41. n. 10.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 44.*

Maritum abeuntem ex iusta causa sine mutatione domicilij, & permansurum ad longum tempus in certo loco, tenetur vxor sequi, si iter non sit valdè laboriosū.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia ex vno capite peregrinationes longæ, & laboriosæ vxoribus non decent, nec statui muliebri conueniunt, & cum in termino, ad quem diriguntur huiusmodi peregrinationes, maritus non sit diu permansurus, perindè esset, ac si eadem vxor sequens maritum esset pro toto illo tempore itineris, & breuis permanentiæ in continuo itinere, quod est nimis durum eidem mulieri; ex alio capite, cum maritus non sit diu permansurus in loco, ad quem iter dirigit, non potest ipsi esse valdè iniuriosa non profectio vxoris, nec de priuatione vxoris pro modico illo tempore potest esse rationabilitèr grauitèr inuitus, ergo extantibus grauibus illis respectu vxoris incommodis, & modico illo præiuditio respectu mariti, non tenebitur vxor ipsum comitari.

Si iter nō sit diuturnum, & laboriosū

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia quamuis maritus sit rationabilitèr inuitus, quod vxor ipsum non sequatur, quando iter laboriosum est, & mora in termino itineris non debet esse diutina, sed modica, esset tamen rationabilitèr inuitus, quod ipsum non sequeretur, quando in loco, ad quem est ordinatum iter ex iusta causa, debet diutius immorari, quandoquidem in tam diutina mora potest agitari stimulis carnis, & exponi periculo incontinentiæ, ergo in ea hypothesi vxor tenetur eum sequi.

Dixi *dummodo maritus iustam habeat causam proficiscendi*, si enim nullam habeat causam proficiscendi, non tenebitur vxor eum sequi, prout docent *Henricus Boic*, & *Alexander de Neuo in c. de illis de sponsalib.*, *Farinacius in praxi crimin. par. 5. q. 143. n. 282.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. nu. 44.*, *Sanchez lib. 1. disp 41. n. 10.*, Neque ea, quæ hic dicuntur, obesse possunt ijs, quæ supra dicta sunt, nempe vxorem teneri sequi virum, etiam si mutet domicilium sine causa, vel ex causa omnino voluntaria; Non, inquam, obesse possunt, quia quando talis profectio est cum mutatione domicilij, est cum intentione ibi perpetuo permanendi, & figendi ibi domicilium, quando vero est sine tali mutatione domicilij, seu habitationis, est semper cum animo redeundi ad priorem habitationem; & sic quoad primum statum non exigit maritus ex necessitate habere iustam causam illius mutationis, cum possit pro libertate eligere, nec vxor ad hoc potest esse rationabilitèr inuita; quoad secundum vero statum exigit habere iustam causam (suppono enim quod iter sit diutinum, & laboriosum) cum sine causa non debeat inducere onus in vxore suscipiendi laborem itineris longi in eundo, & redeundo, & ad hoc vxor potest esse rationabilitèr inuita.

Assignatur ratio exceptionis.

Assertio V. Regularitèr loquendo vxor tenetur sequi maritum, vel ob delictum alio fugientem, vel bannitum, vel exulantem *Henricus Boic in c. de illis de sponsal.* *Hostensis in c. 1., qui mat. accus. pos.*, *Hypolitus Rimnaldus cons. matri. 81. n. 23.*, *Layman. lib. 5. part. 3. c. 2. nu. 4.*, *Reginald. lib. 31. n. 310.*, *Auersa de matrimon. q. 22. sect. 3.*, *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. num. 46.* 6

Tenetur vxor sequi maritum fugientem ob delictum, vel bannitum.

Ratio ex eo deducitur, quia ex superius dictis vxor tenetur sequi maritum alio proficiscentem ex causa necessaria, seu rationabilitèr iusta, sed in hac hypothesi alio se transferret ex causa necessaria, seu rationabili, ergo &c. Neque dicas, quod quantumuis ipse se alio transferat ex causa necessaria, non tamen teneatur vxor ipsum sequi, quandoquidem culpa mariti nequit ipsi obesse, cum innocens non teneatur pati incommodū culpæ rei; contra enim impugnaberis, quia quantumuis innocens non possit pati incommodum rei delinquentis directè, & per se, quandoque tamen ex conditione propriæ personæ ab altera dependentis indirectè potest subesse infortunio eiusdem delinquētis. Igitur in præsenti, cum vxor de iure diuino, & naturali teneatur sequi maritum ex causa necessaria, & ineuitabili, per accidens, & indirectè infortunium mariti patitur, non tamen quasi pœnam, cum sit innocens, sed ex conditione propriæ personæ iure sic disponente. Hoc exemplificari potest in seruo, qui tenetur Dominum exulantem etiam ex delicto sequi, & tamen infortunium Domini non patitur tanquam pœnam, sed ex sua seruitutis conditione.

Tenetur ad illud incommodum ex conditione personæ.

Dixi *regulariter loquendo*, quandoquidem in multis casibus vxor potest eximi ab onere sequendi maritum fugientem ob delictum, vel sententia Iudicis exulantem, vt si maritus v. g. se reciperet in locum, quo imminerent pericula vxori, vel spiritualia, vel corporalia, si maritus esset deportatus in pœnam in loco, vbi noxius aer adesset, vel si ibi vigerent inimicitiæ, & similia. 7

Exceptiones ad assertionē.

C Hæc,

8 *Idem intellige de onere mariti erga vxorē fugientem, & bannitam.*

Hæc, quæ dicta sunt de marito ob delictum fugiente, vel bannito &c., proportionaliter intelligenda sunt de vxore ob similia delicta fugiente, vel exulante, quod colligi videtur *ex l. si cum dotem §. si maritus ff. solut. matrim.*, vbi in hoc maritus, & vxor constituuntur pares -Ibi- *Quid enim, tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?* Confirmari potest ex ijs, quæ dicta sunt *in hac eadem prænot. assert. 3.*

9 *Vxor tenetur sequi maritum vagātem, si ante matrimonium erat solitus vagari, & ipsa cum tali cognitione contraxerit.*

Assertio VI. Si maritus nolit habere certum, & fixum domicilium, sed velit hinc, & inde vagari, vxor tenetur eum sequi, si antecedenter ad matrimonium cum eodem contractum ipse erat solitus vagari, & ipsa vxor erat conscia moris eiusdem mariti; secus vero, si nec ille erat antecedenter vagabundus, nec, quantumuis ille fuerit talis, vxor erat conscia talis moris. Prima pars est *Tiraquel. ad leg. connub. l. 1. num. 37., Farinacij in pract. crimin. part. 5. q. 143. nu. 269., & 272, Menochij de arbitr. cas. 464. num. 4., Sanchez lib. 1. disp. 41. num. 8., Auersa de matrim. q. 22. sect. 3. vers. quinto, si vir velit, Fagundez d. 14. in Decalogum c. 12. nu. 19., Ioannis Angeli Bossij de effect. matrim. c. 6. num. 52.* Secunda pars est eorundem, & vlterius *Coarnuiæ de sponsalib. part. 2. c. 7. num. 5., Marci Antonij Cuci lib. 5. instit. maior. tit. 11. num. 149., Reginaldi lib. 31. nu. 211., Villalobos prima part. tract. 13. diffic. 43. num. 4.*

Præsumitur se voluisse conformare mori mariti.

Probatur prima pars, quia ex quo vxor tali marito nupsit non ignara consuetudinis illius præcedentis ad vagandum, nec aliquid in celebratione contractus excepit, præsumitur consensisse contractui non obstante illa consuetudine, illique se conformasse, ergo, si ipse maritus post illum contractum perseueret in illa consuetudine vagandi, non poterit vxor rationabiliter denegare illius sequelam, & comitatum, quandoquidem in ipso contractu ad hoc se implicite obligauit, nec onus, quod assumpsit in contractu, potest processu temporis sine legitima causa deponere. Confirmatur, quia, si liber contrahat cum ancilla conscius conditionis seruilis eiusdem valide contrahit, & tenetur omnia onera matrimonij cum illa seruare *Glosa in c. si quis ingenuus verb. faciat 29. q. 2., & c. fin. de coniug. seruor. in fin., Riccardus in 4. dist. 36. art. 3. q. 1., D. Antoninus 3 part. tit. 1. c. 3. in fin., Angelus verb. matrimonium 3. impedim. 4. num. 13., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 10. num. 5.*, & ratio est, quia iura induxerunt talem nullitatem matrimonij inter liberum, & ancillam in fauorem eiusdem liberi decepti, sed quando tempore celebrationis contractus aderat in libero scientia seruitutis alterius, non potest respectu illius esse passiua deceptio, adeoq; &c., ergo etiam, si vxor contrahat cum marito solito vagari cum scientia illius consuetudinis, non solum tenebit matrimonium, sed vlterius tenebitur onera matrimonij cum illo subire, & propterea ipsum diuagantem sequi.

Probatur secunda pars, quia æquum non est, quod vxor semper sit in itinere huc illucque diuagans cum tot incommodis, periculis, dedecore &c., nec statum muliebrem decet talis diuagatio, ergo, quando nec explicitè, nec implicitè in celebratione contractus consensum præstitit ad illud onus, non poterit ex vi matrimonij compelli ad illud, cum matrimonium obliget ad consueta onera, non ad insueta, & portabilia, nisi cum incommodis grauibus, periculis &c. Confirmatur quia ex superius dictis, quando maritus non mutat domicilium, sed alio se transfert diutius etiam ibi moraturus, si hoc præstat sine causa rationabili, vxor non tenetur eum sequi, prout docent *Panormitanus, Farinacius, Sanchez, Bossius allegati in assert. 4.*, ergo multo minus tenebitur, quando huc, illucq; vagatur non moraturus in certo loco, cum hoc sine causa præstet.

10 *Secus, si non fuerit conscia talis moris mariti.*

Difficultas solummodo est in præsenti, an in dubio, quod præcesserit in vxore scientia consuetudinis mariti diuagandi, an verò ignorantia, sit præsumendum pro scientia, an verò pro ignorantia. Probabilius præsumendum est pro scientia *Farinacius in prax. crim. part. 5. q. 143. num. 274., August. Barbosa collect. ad c. de illis num 4 in fin. de sponsam.* Quibus adhærere videtur *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. num. 53.*, nec incongrua ratione quandoquidem præsumitur, quod in celebratione contractus vxor fuerit exacta in indagine status mariti, cum in similibus, quæ exigunt indissolubilem vitæ vnitatem, vnusquisq; soleat esse magis sollicitus, quam in alijs contractibus.

11 *In dubio scientiæ, vel ignorātiæ præsumitur potius pro sciētia.*

PRÆNOTIO VIII.

An, & quomodo vxor sequatur forum mariti.

SVMMARIVM.

Articuli examinandi circa titulum. 1.

Si vxor ab alio à marito conueniatur, non tenetur respondere in loco pristino, sed in loco mariti. 2.

Si causa controuersiæ fuerit super delicto commisso in loco, à quo recessit, potest in illo loco conueniri. 3.

Si

Si fuerit causa ciuilis, & capta in loco, à quo recessit, potest in eodem loco terminari. 4.
Etiam in casu appellationis. 5.
Vbi est controuersia de dote accepta restituēda, maritus conueniendus est in loco proprij domicilij, & coram suo Iudice. 6.
In controuersia inter vxorem, & maritum dirimenda est lis coram Iudice mariti. 7.
Etiam si contingeret maritum, & vxorem simul non habitare. 8.
Mutato per maritum loco domicilij, in quo initus est contractus matrimonialis in controuersia super diuisione bonorum constante matrimonio acquisitorum attendendus est locus contractus. 9.

VXorem sequi domicilium mariti videtur iuris indubitati, & clarè habetur *in l. cum quadam ff. de iurisd. omn. Iud. & l. fin. §. item rescripserunt ff. ad munic.* Difficultas modo est, an quoad iudicia, siue ciuilia, siue criminalia, præcipuè in causa dotis, quæ secundum multos casus, qui emergere possunt, potest examinari, teneatur forum viri, seu mariti sequi, & primo, an conuenta teneatur respondere in loco pristino, an vero in loco domicilij

1 **Articuli examinādi circa præsentē titulum.** mariti. Secundo, si agatur de dote accepta restituenda, an maritus ratione vxoris sit conueniendus in loco contractus, vbi prius degebat vxor, an vero in loco, vbi ipse habet domicilium. Tertio, si contingat controuersia inter maritum, & vxorem, & maritus ipse sit actor, vxor vera conuenta, an maritus teneatur eam conuenire coram Iudice, in cuius territorio, priusquam contraheretur matrimonium, habebat domicilium, an vero coram Iudice proprij domicilij. Quarto, an, si contigerit, quod ex iusta, vel iniusta causa maritus, & vxor fuerint separati, vxor ipsa sit conuenienda coram Iudice domicilij, in quo habitat, an vero coram Iudice domicilij eiusdem mariti. Quinto, an, si maritus contracto matrimonio domicilium mutauerit, super controuersijs, quæ forte contingent excitari, attendendæ sint leges loci, vbi contractum est matrimonium, & vbi maritus tunc domicilium habebat, an vero leges loci, in quo mutauit domicilium.

Assertio I. Si vxor ab alio à marito conueniatur, non tenetur respondere in loco pristino, sed in loco domicilij mariti

2 **Si conueniatur ab alio à marito, non tenetur respondere, nisi in loco mariti.** *Tiraquel. ad leg. connub. l. 1. num. 28., Coarruuias de sponsal. part. 2. c. 7. n. 6., Franciscus Molinus de ritu nupt. lib. 1. comp. 23. num. 44., Sanlengerius resol. can. lib. 1. c. 120. num. 11., & seqq., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. num. 55.*

Ratio ex eo deducitur, quia vxor per contractum matrimonij, non solum desinit esse sub potestate Patris, & transfertur in dominium mariti, sed etiam deserit domicilium Patris, & acquirit illud mariti, ergo, si post contractum matrimonij, & mutatum domicilium paternum contingat vxor conueniri, conuenienda erit in loco domicilij mariti, non in loco pristino, vbi degebat ipsa vxor, hocq; etiam videtur colligi *ex l. exigere ff. de iure dot.* **Per matrimonium acquirit domiciliū mariti.**

Difficultas solummodo esse potest in hypothesi, qua causa, propter quam vxor ipsa conuenitur, originem habuerit pro tempore, pro quo nondum matrimonium contraxerat, nec domicilium mutauerat, an scilicet tunc possit conueniri coram Iudice loci, quem deseruit, & in quo originem habuit, seu fundamentum causa, de qua conuenitur. Considerandum est, an causa fuerit ex delicto, & in hoc casu vtique asserendum est vxorem posse conueniri coram Iudice loci, in quo fuit delictum commissum, quia sicuti ratione delicti quis constituitur subditus loci, in quo deliquit per vulgatissima iura, ita ratione eiusdem, quousq; ab illo purgetur eidem loco, in quo deliquit, subditus remanet; an vero ex alia causa a delicto, & tunc etiam considerandum est, an iam causa fuerit incæpta ante contractum matrimonium, & ante transitum ad domum mariti, an vero post; iuxta primum sensum arbitror conueniendam esse vxorem in loco, in quo cæpta est causa, ratio est, quia Iudex ex quo coram ipso cæpta est causa, ius habet ipsam prosequendi vsq; ad definitiuam sententiam; sed an in hac hypothesi, si contingeret appellatio super eadem causa, vxor conuenienda esset coram Iudice ad quem in territorio, in quo prolata est prima sententia, an vero coram Iudice territorij, ad quod ipsa post matrimonium transijt cum marito. Sentiendum est conueniendam esse coram Iudice ad quem in territorio, in quo prolata est prima sententia. Ratio est, quia in tali territorio iam cępta est prima causa per primam sententiam, nec Iudex alterius territorij est superior ad Iudicem territorij, in quo lata est prima sententia, ergo ad eandem causam terminandam per vltimatam sententiam debet fieri iudicium in eodem territorio, in quo incæptum est in prima causa; Iuxta secundum sensum arbitror conueniendam esse coram Iudice territorij, ad quod transijt cum marito, nisi bona, de quibus est controuersia, sita sint in loco, à quo eadem vxor cum marito transijt. Ratio deducitur ex superius dictis, quia, vbi aliud non obstat, vxor sequitur forum mariti, sicuti sequitur domicilium eiusdem.

3 **Si causa controuersiæ fuerit criminalis, & originem habuerit, in loco, à quo recessit, potest conueniri in loco, in quo deliquit.**

4 **Si fuerit ciuilis, & ibi cæpta, potest ibi terminari.**

5 **Etiam in casu appellationis.**

6 Assertio II. Vbi est controuersia de dote accepta restituenda, maritus conueniendus est in loco, in quo idem maritus habet domicilium, non in loco, quo fuit celebratus contractus. *Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 7. nu. 6., Marcus Antonius Cucus instit. maior. lib. 5. tit. 11. num. 152., Bartolus in l. exigere ff. de iud., Baldus Nouellus in tract. de dote 9. part. priuil. 18., Rocchus Curt. in c. fin. de consuet.*

Vbi agitur de dote accepta restituenda, maritus conueniendus est coram proprio Iudice.

Expressè colligitur *ex l. exigere ff. de iudic.* -Ibi- *Exigere dotem mulier debet illic, vbi maritus domicilium habuit, non vbi instrumentum dotale conscriptum est, nec enim id genus contractus est, vt & eum locum spectari oporteat, in quo instrumentum dotis factum est &c.* Nec obesse potest, quod alij plures textus sint allegabiles, in quibus dicitur, quod debitor, seu reus conueniendus sit in loco contractus, prout videntur innuere *Coaruuias, & Cucus, & Bartolus loc. cit.*, Non, inquam, obesse potest, quia in primis hoc intelligendum est, si ipse reus reperiatur ibi, vel in loco celebrati contractus habeat bona per textum *in c. Romana §. contrahentes de foro compet. in sexto, Lapus alleg. 10. in princip., Ruinus cons. 15. num. 6. lib. 4., Socinus Iunior cons. 81. num. 24. lib. 2., Berous cons. 165. num. 4. lib. 3., Rolandus à Valle cons. 26. num. 35., & seqq.* Deinde, vt bene notat Bartolus *in d. l. exigere ff. de iudicijs*, hæc lex singularis est, & singulariter disponit de dote, quæ propterea de hac specialiter intelligenda est.

7 Assertio III. Contingente controuersia inter maritum, & vxorem dirimenda lis est coram Iudice territorij mariti, in quo etiam habitat vxor, non coram Iudice loci, in quo celebratum est matrimonium, & in quo antecedenter eadem vxor habitabat. In hanc consentiunt *Salingerius resol. canon. lib. 1. c. 120. num. 12., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. num. 55., & alij apud eosdem.*

In controuersia inter maritum, & vxorē lis dirimēda est coram Iudice mariti.

Ratio clarè deducitur ex ijs, quæ supra dicta sunt, quia scilicet vxor nedum sequitur domicilium mariti, sed etiam forum eiusdem in ordine ad alios, ergo nō est, cur eundem forum non debeat sequi in ordine ad maritum, cum quo excitatur controuersia; non enim in hoc potest esse diuersa ratio, nec ex eo, quod sit maritus, tenetur exigere diuersum Iudicem ab eo, qui est simul Iudex mariti, seu sui ipsius, & vxoris, quæ sortitur forum cum ipso.

8 Assertio IV. Ex suppositione, quod maritus, & vxor simul non cohabitarent, probabilius etiam intercedente controuersia inter eundem maritum, & vxorem vxor esset conuenienda coram Iudice mariti *Salingerius resol. can. lib. 1. c. 120. n. 12., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 55. propè finem.*

Etiamsi contingeret maritum, & vxorem simul non habitare.

Ratio ex eo deducitur, quia, vel maritus, & vxor simul non cohabitarent ex iniusta causa, vel ex causa iusta; si ex primo capite; (quod potissimum proueniret, si vxor è domo mariti sine rationabili causa recederet) per illum iniustum recessum vxor propriè non est exempta à domicilio mariti, qui, sicuti potest eam reuocare, ità potest legitimè conuenire coram Iudice sui domicilij; si ex secundo capite; cum ipse maritus sit caput vxoris, nec desinat esse tale per non cohabitationem quantumuis iustam habet propterea ius ipsam conueniendi coram Iudice proprio, nec tenebitur ipsam conuenire corā Iudice loci, in quo quodamodo per accidens habitat ipsa vxor.

Assertio V. Si contracto matrimonio in aliquo territorio, in quo maritus tempore celebrati contractus domicilium habebat, & deindè contigerit eundem maritum domicilium mutare in controuersijs super diuisione rerum constante matrimonio acquisitarum, & super alijs seruandæ sunt leges, & consuetudines loci, in quo celebratum est matrimonium, quique erat domicilium mariti, non consuetudines, & leges domicilij vxoris; item loci celebrati contractus, qui erat domicilium eiusdem mariti, non loci mutati. Etiam si contigerit maritum in hoc loco mutato mori. *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 7. num. 7., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 55., & alij.* 9

Mutato domicilio à marito ab illo cōtractus matrimonialis in controuersijs super diuisione bonorum acquisitorum tempore matrimonij seruandus est locus cōtractus matrimonialis.

Prima pars deducitur ex superius dictis, quandoquidem, si quoad dotem restituendam vxor sequitur forum viri, & conformari tenetur legibus, & consuetudinibus territorij eiusdem viri, ita non est cur quoad alia conformari non debeat eisdem legibus, & consuetudinibus territorij eiusdem mariti, cum nullum sit assignabile ius, quod diuersimodè disponat.

Secunda pars deduci potest ex ijs etiam, quę supra dicta sunt, nempè, quod contrahētes sequi debeāt ius loci, in quo celebratus est contractus, & licet ab hac regula excipiatur casus dotis restituendæ, in quo non attenditur locus contractus, sed locus domicilij mariti per textum *in l. exigere ff. de indicijs*, hæc tamen exceptio est singularis, quæ propterea non est extendenda ad alia, quæ non sint de dote restituenda, prout notant *d. Coaruuias loco cit. n. 6., & Bossius*, hic autem agitur de alijs ab ipsa dote, quare &c.

Nonnullas hic ponunt exceptiones à traditis regulis *Coaruuias loco cit., & Marcus Antonius Cuccus lib. 5. Instit. maior. tit. 11. nu. 152.*, & præcipuè, quod vxor non tenea-

teneatur sequi forum, & leges domicilij mariti, quando matrimonium contractũ fuit eo animo, & pacto, vt maritus in loco domicilij vxoris habitaret; sed de hoc in sequenti prænotione.

PRÆNOTIO IX.

An facta in celebratione contractus matrimonialis conuentione habitandi in certo loco vxor ab illo loco maritũ abeuntem teneatur sequi, & an maritus, teneatur seruare pactum.

SVMMARIVM.

Sententia asserens pactum de habitando in certo loco non tenere. 1.
Contraria sententia exponitur. 2.
Præfertur hac secunda sententia. 3.
Discrimen inter legatum relictum sub conditione permanendi in certo loco, & pactum de habitando in tali loco. 4.
Intellige dummodo interuenerit iusta causa talis pacti. 5.
Si pactum habitandi in determinato loco fuerit iuramento firmatum adueniente causa necessaria adhuc maritus potest ab illo recedere. 6.
Si maritus sine causa violat pactum, vxor non tenetur sequi. 7.
Maritum recedentem ex causa necessaria, non obstante pacto, tenetur vxor illum sequi. 8.
Non tenetur pœnam appositam luere, si ex causa necessaria recedat 9.
Si recedat sine causa, potest reuocari implorato Iudicis auxilio. 10.
Maritus, qui sine causa recessit, potest conueniri coram Iudice Ecclesiastico. 11.
Potest etiam conueniri coram laico. 12.
Conueniendus est coram Iudice loci, à quo recessit. 13.
Etiam coram Iudice loci, ad quem accessit. 14.
Et vtique actione ex matrimonio. 15.
Actio hac est ad regressum, & ad damna. 16.

VT regulate hac in controuersia procedamus, examinandum est primo, an illud pactum de permanendo perpetuo in certo, & determinato loco teneat, & obliget contrahentes ad illud obseruandum. Secundo, ex suppositione, quod teneat, an vxor maritum illud pactum non seruantem, & iniustè recedentem, teneatur sequi. Tertio, an eadem vxor ius habeat ipsum reuocandi, & quo remedio vti valeat.

In ordine ad primum dubium maxima est controuersia inter DD. Non tenere illud pactum, nec obligare pluribus citatis, tum ex Theologis, tum ex iuris peritis tenet *Coaruuias de sponsalibus part. 2. c. 7. vers. verum*, qui etiam asserit hanc esse communem opinionem. Ipsum sequuntur *Capucius decis. 135., Gailus lib. 1. de pace c. 2. nu. 20., Lopez prima part. Instruct. de matrim. c. 54. in fin.*, quorum rationes potissimum sunt, primo quia obligatio permanendi semper in certo loco est quædam species seruitutis *arg. l. 2. ff. de lib. hom. exhib. l. ab hostibus ff. de capt., & post lim. reuer. l. penult. C. de op. libert.*, pacta autem, per quæ inducitur seruitus in iure reprobantur *l. Titio centum §. Titio centum ff. de condit., & demonst. l. interrogatam C. de liber. caus.*, secundo, quia, qui factum præcisè promittit, soluendo quod interest liberatur *l. in stipulationib. ff. de verb oblig.*, adeoq; qui promisit habitare in aliquo loco ab onere talis promissionis liber erit soluendo id, quod pertinet ad promissarium, quod ibi non permaneat, vel permanserit. 1 *Sententia asserens pactum habitandi in certo loco non tenere.*

Tenere vero illud pactum, & obligare sustinent ex iuris peritis *Gotofredus in d. l. Titio centum ff. de condit., & demonst., Panormitanus in c. 1. Qui matrim. accus. pos., Henricus in c. de illis de sponsal., Virginius Sfortius de iure nouo vrb. conden. lib. 3. c. 7. n. 20.*, & alij plures tum apud *Sanchez lib. 1. de matrimon. disp. 40. num. 2.*, tum apud *Ioannem Angelum Bossium de effect. matrim. c. 6. n. 59.* Ex Theologis *Sanchez, & Bossius locis mox alleg., Basilius Pontius de matrimon. lib. 12. c. 2., Martinus Perez de matrimon. disp. 7. sect. 3., Villalobos part. 1. tract. 12. difficult. 11., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 1. punct. 15. §. 1.*, & alij, cum his sit 2 *Sententia asserens tale pactũ tenere.*

Assertio I. Et huiusmodi pactum tenet, & obligat contrahentes ad ipsum seruandum.

Ratio ex eo deducitur, quia omnia pacta in contractibus, quæ nec aduersantur naturæ contractus, nec sunt illicita, nec iure positiuo reprobantur, & tenent, & obligant ad obseruantiam; huiusmodi est pactum illud de habitando in certo loco, quandoquidem hoc nec aduersatur bono matrimonij, nec alicui ex eius bonis scilicet, nec bono fidei, nec bono prolis, nec bono sacramenti; cum hæc omnia æque haberi possint in quocunq; loco, nec secundum se aliquam infert turpitudinem, nec inhonestatem, nec est assignabile aliquod ius positiuum prohibens, seu reprobans, ergo &c. 3 *Præfertur hæc secũda sententia.*

Dices primo reprobari per omnia iura positiua supra allegata, per quæ damnatur, quod liber possit fieri seruus, & præcipuè per *l. Titio centum §. Titio centum ff. de cond., & demonst.*, cuius hæc sunt formalia verba. *Titio centum relicta sunt, ita vt à mo-*

monumento meo non recedat, *vel vt in illa Ciuitate domicilium habeat*, *potest dici non esse locum cautioni, per quam ius libertatis infringitur*. Sed contra, quia longè dispar est ratio de illa conditione apposita in legato permanendi semper in determinata Ciuitate, ac de conuentione habita de permanendo in eadem; nam iuxta primũ sensum, in quo loquitur præfatus textus *in l. Titio centum*, illud onus apponitur præter voluntatem legatarij, cum proueniat solummodo ex voluntate legantis; iuxta vero secundum sensum onus illud prouenit determinatè ex vi propriæ voluntatis; vnde mirum non est, quod quis sibi possit imponere onus ex se ipso, quod absolutè non demit libertatem, sed restringit tantum secundum aliquam rationem; durum autem est, quod ex alienæ voluntatis arbitrio cogatur pati illam seruitutem. Conformitèr ad hoc nonnulli etiam docent, quod debitor possit conuenire cum suo creditore, vt ex mora possit in perpetuum carcerem mancipari, & præcipuè *Gailus lib. 2. de pace c. 2.*, quod tamen absolutè verum non est, prout habetur *in auth. immò à dotis debitore C. de act., & oblig.*, cum duriorem inducat obligationem hæc conuentio, quam pactum præcisè permanendi in eadem ciuitate. Deinde cum lex illa alijs pluribus aduersetur, intelligenda est cum moderamine, adeout eisdem non officiat, sed mutuo concilientur. Dic igitur cum *Gutierez de matrimon. c. 23. num. 15. vers. probatur etiam Sanchez lib. 1. de matrimon. disp. 40. num. 2., Ioanne Angelo Bossio de effect. matrim. c. 6 num. 67.*, prædictam legem intelligi, quando ea conditio apposita legato nulli vtilis est, quod non euenit in pacto cohabitationis in certo loco, quod potest esse, valde fauorabile vxori, vel ad tuendam salutem ob aeris salubritatem, vel ad permanendum cum suis parentibus.

4 Discrimen inter legatum relictum sub conditione permanendi in certo loco, & pactum de habitando in tali loco.

5 Intelligenda tamen est assertio, dummodo interueniat iusta, & legitima causa talis pacti; si etenim sine causa induceretur tale pactum, tanquam frustratorium, & vanum non posset inducere tam strictam obligationem, vt interueniente alia causa, quantumuis non ita necessaria posset violari, sicuti mox dictum est, potest non attendi conditio apposita legato, quando talis conditio esset vana, & nulli vtilis.

Si interuenerit iusta causa talis pacti.

6 Hic oritur difficultas, an, si positum fuerit illud pactum, quantumuis iuramento firmatum, & postea interuenerit ex parte mariti grauis causa derelinquendi locum promissum eximatur maritus ab onere promissionis, seu conuentionis positæ. Hoc contingeret in hypothesi, si in loco conuento talis intemperies esset eidem marito noxia, vel minus apta saluti, procreationi filiorum, vel si ibi ortæ sint rixæ capitales &c. Qua in difficultate respondendum est, quod eximatur ab onere habitandi in tali loco *Enricus in c. de illis de sponsal., Panormitanus in c. 1. Qui matrim. accus. pos., Virginius Sfortius de iure nouo vrbis condendæ lib. 3. c. 7., Basilius Pontius de matrimon. lib. 12. c. 2., Fagundez lib. 4. in Decal. c. 12. num. 8., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. num. 62. in fin.*

Non obstante, quod sit iuramento firmatum, potest maritus ex causa necessaria recedere.

Ratio ex eo deducitur primo, quia illa conuentio, seu pactum de habitando in tali determinato loco initum in celebratione contractus matrimonialis semper intelligitur sub tacita conditione, si possit adimpleri sine graui præiuditio vitæ, & salutis mariti repromittentis, seu paciscentis, nec iuramentum extendit promissum vltra modum, & conditionem, qua concepta est promissio; & quidem, quod conuentio intelligenda sit sub illa tacita conditione ex eo euincitur, quia secus esset de re illicita scilicet se exponendi graui periculo vitæ, & salutis, ergo &c. secundo, quia in similibus superueniente graui, & legitima causa dissoluuntur obligationes, quæ consurgunt ex contractibus successiuis, vt specialitèr de contractu societatis euincitur *ex l. si conuenerit, & duabus ll. seq. ff. pro socio*, ergo &c.

Quænam sit talis causa.

Restat nunc respondere ad secundum argumentum, quod allatum est pro contraria sententia de promissione facti. Dic igitur, primo non esse absolutè verum, quod promittens factum, teneatur præcisè ad interesse proclamantibus omnibus iuribus pacta omnia esse seruanda, quæ non sunt contra bonos mores ciuiles, & naturales *arg. textus in c. qualiter de pactis, & l. iuris gentium ff. de pactis*, & tradunt *Panormitanus, & alij scribentes in c. per suas de arbitris*. Secundo ad textum *in l. in stipulationibus ff. de verb. oblig.* dicendum est verificari, quando solum promissio facti facta est sub onere refectionis; tunc etenim intelligitur facta eadem promissio alternatiuè, vel adimplendi scilicet factum promissum, vel reficiendi per solutionem interesse.

Soluitur argumentum contrariæ opinionis.

Assertio II. Si maritus violet pactum sine noua graui causa emergente, vxor non tenetur eum sequi. *Gutierez. de matrimon. c. 23. n. 16., & 18., Sanchez de matrimonio lib. 1. disp. 40. n. 5., Fagundez lib. 4. in Decalogum c. 12. nu. 11., & seqq., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. nu. 63.* 7

7 Si maritus violet pactum, non tenetur eum vxor sequi.

Ratio ex eo deducitur, primo quia ex vi illius conuentionis vxor acquisiuit ius, ne rebus perseuerantibus in eodem statu maritus ab eo loco determinato recederet, ergo

ergo eundem fine noua, & graui causa interueniente recedentem à tali loco non tenetur sequi. Consequentia probatur, quia nemo tenetur presto esse sibi fidem frangenti, & violanti ius, quod ipsi plenè acquisitum est; Nec obesse potest, si asseratur, quod vxor teneatur maritum sequi de iure naturali, & diuino, tanquam suum caput in ordine ad coniugalia obsequia ipsi præstanda; ius autem naturale, & diuinum præponderare debet cuicunque iuri acquisito ex humanis conuentionibus; Non, inquam, obesse potest, quia lex diuina non obligat vxorem ad sequendum maritum abeuntem, quando exempta est ab eodem marito ab illo onore sequendi; ex eo autem, quod ipse maritus pactum inierit cum eadem vxore de permanendo in tali loco, sicuti se ipsum obligauit ad talem permanentiam, ita deobligauit vxorem ab onere ipsum sequendi casu, quo ipse sine causa recederet. Secundo ratio ex eo deducitur, quia frangenti fidem licet fidem frangere; cum igitur maritus fidem fregerit vxori recedendo contra conuenta sine causa, etiam vxor potest in eodem genere eidem frangere fidem ipsum abeuntem non sequendo.

Rationes suadentes assertum cum solutione obiectorum.

Hic solum oritur difficultas, an, si maritus recederet à loco conuento ex iusta, rationabili, & graui causa, puta ob aeris intemperiem sibi, vel generationi noxiam, vel ob graues inimicitias ibi contractas, teneretur vxor non obstante illo pacto ipsum recedentem sequi. Videtur prima fronte asserendum, non teneri eum abeuntem sequi, quandoquidem licet ob tales causas maritus eximatur ab illo onere permanendi in tali loco, non soluitur tamen ius vxoris ad permanendum in illo, & moralis impotentia excusat quidem impotentem à non implendo promisso, ius tamen alterius remanet illæsum. Nihilominus asserendum existimo, in ea hypothesi teneri sequi maritum abeuntem *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 62.* Ratio ex eo deducitur, quia ex iure naturali diuino, quando nullum pactum existit, tenetur vxor sequi maritum aliò abeuntem, ergo etiam, tenetur eundem sequi existente pacto, quando tale pactum subsequente graui causa non obligat maritum ad illud obseruandum. Consequentia probatur, quia pactum illud non existere, & existere sine virtute obligandi pariformiter se habent; Neque vrgent ea, quæ ex aduerso mox dicebantur pro contraria opinione; Non vrgent, inquam, quia cum onus respectu vnius permanendi in tali loco, & ius alterius, quod primus in tali loco permaneat, sibi sint correlatiua, ergo eo ipso, quo alter

8 *Marito recedente ex necessaria causa non obstante illo pacto tenetur vxor illū sequi.*

ex causa à tali onere eximitur, alter ius amittit, quod ille permaneat, & cū ex alio capite cessante in marito onere permanendi in loco conuento ius diuinum naturale obliget vxorem ad ipsum sequendum, ideo non est &c.

Ex dictis etiam potest deduci, quod, si in conuentione facta inter coniuges de permanendo in certo loco apposita fuerit aliqua pæna aduersus maritum, si illud violauerit, teneatur hic exequi, seu luere talem pænam, si sine noua, & graui causa recesserit à tali loco, secus vero, si recesserit noua aliqua graui causa superueniente *Gutierez de matrimon. c. 23. nu. 16., Sanchez lib. 1. de matrimon. disp. 40. nu. 5., Fagundez lib. 4. in Decalogum c. 12 nu. 11., & seqq., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 6. num. 63.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia appositio talis pænæ non est iniuriosa matrimonio, nec lædit ipsius libertatem, quin potius eidem matrimonio maximè fauet, cum conferat ad indiuiduam vitæ rationem conseruandam, cum maritum obliget ad permanendum cum vxore. Quod autem libertatem matrimonij non adimat ex eo euincitur, quia hæc non est circa substantiam matrimonij, sed ad consequentia ad illud, & vtiq; non aduersantia, sed potius conformia. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia dissoluto onere, circa quod versatur pæna, intelligitur, & dissoluta eadē pæna, sicuti dissoluto principali dissoluitur & accessorium, quod in eodem principali fundatur.

9 *Nec tenetur luere pænam appositā, si ex causa necessaria recedat.*

Assertio III. Si maritus recedat à loco conuento, nulla superueniente graui, & legitima causa potest per vxorem reuocari implorata Iudicis ope. *Capicius decis. Neapol. 135., Gutierez. de matrim. c. 23. nu. 16., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 1. punct. 5. §. 2. num. 5.*

10 *Si maritus recedat sine causa potest reuocari.*

Ratio ex eo deducitur, quia frustratorium esset ius vxoris ex illo pacto, seu conuentione acquisitum, si aduersus recedentem, & reluctantem iuris remedia non haberet ad ius illud fouendum, & reparandum, si quid aduersus ipsum contigerit, ergo maritum sine iusta causa superueniente recedentem, implorata Iudicis ope poterit reuocare. Confirmatur, quia in læsione iurium, quæ ex alijs contractibus proueniunt, iura assistunt læso concedendo aduersus lędentem actiones ciuiles ex tali contractu, si fuerit contractus nominatus, vel præscriptis verbis, si fuerit innominatus, quæ actiones vtique habentur implorata ope Iudicis, ergo non est &c.

Circa hanc assertionem plures consurgunt rationes dubitandi; Prima est pænes

Nonnullæ rationes dubitandi circa præsentem titulum.

nes quem Iudicem sit conueniendus maritus, qui sine noua graui causa recessit à loco conuento, an scilicet solummodo apud Iudicem Ecclesiasticum, an vero etiam apud Iudicem sæcularem. Secunda, siue conueniendus sit apud Iudicem Ecclesiasticum, siue laicum, an conueniendus sit coram Iudice loci, à quo iniustè recessit, an vero coram Iudice loci, ad quem accessit. Tertia, quænam actio concedatur, & ad quænam, & aduersus quem?

In ordine ad primam certi iuris est, quod possit conueniri coram Iudice Ecclesiastico, qui, vbi maritus, qui recessit,

11 Vbi sine causa recessit potest conueniri coram Iudice Ecclesiastico.

detrectauerit, potest, & debet implorare auxilium, & brachium sæculare ad ipsum compescendum. Consentiunt *Cuccus instit. maior. lib. 5. tit. 11. nu. 125.*, *Couarruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 5. nu. 9.*, *Farinacius part. 5. praxis crimin. q. 143. n. 244. & 250.*, *Augustinus Barbosa collect. ad c. literas n. 11. de restit. spol.*, *Villalobos part. 1 tract. 13. difficult. 43. n. 1.* Constat exprèsse *ex d. c. literas in fin. de restit. spol.*, nec difficilis est ratio, quandoquidem hæc cohabitatio pertinet ad statum matrimonialem, qui status est fori ecclesiastici. An vero possit etiam conueniri immediatè, & directè coram Iudice laico, lis est apud DD. non minima. Sentiunt posse conueniri *Glosa in c. non est de sponsal. verb. vxores*, *Bursatus cons. 307. in fin. vol. 2.*, *Franciscus Molinus de ritu nupt. lib. 1. compar. 22. num. 24.* Mouentur ea ratione, quia hic non agitur de validitate, vel inualiditate contractus matrimonialis, sed de aliquo contingente ab extrinseco eidem contractui, hoc est ex voluntate libera contrahentium circa obiectum, quod non est necessario coniūctum cum ipsa substantia matrimonij; quæ autem ab extrinseco contingunt matrimonio, & secundum se sunt purè naturalia cadere possunt sub iudicio merè laico; vt contingit in causis quoad dotes, quæ quamuis dantur propter matrimonium, quia tunc non pertinent ad substantiam eiusdem, cadunt sub iudicio laico, Non remotam à veritate arbitror hanc opinionem propter rationem mox adductam; nec obstare potest primò, si asseratur, quod hæc causa sit de connexis matrimonio, adeoque ad quem spectat cognitio super causis matrimonialibus, spectare debeat, & hæc cognitio; Non, inquam, obstare potest; quia non est ex connexis ex natura sua, sed ex voluntate contrahentium, & quidem quoad ea, quæ pertinent potius ad humana commertia politica, nō quoad ea, quæ pertinent ad rationem Sacramenti, secundum quam rationem præcisè materia matrimonij facta est ecclesiastica, adeoq; Neque vlterius potest obstare, si asseratur, quod hac ratione nullo modo posset hæc cognitio cadere sub inditio Ecclesiastico, cum sit de obiecto mere temporali, & secundum se non connexo cum substantia matrimonij; Non, inquam, potest obesse, quia, quamuis sit de obiecto secundum se temporali, & ex natura sua non connexo cum matrimonio, quia tamen plurimum confert ad vsum eiusdem matrimonij, quod coniuges cohabitent, & maritus ipse se obligauerit ad habitationem in tali loco, hinc est, quod in ordine ad vsū, ad quem Ecclesia potest compellere renitentem, possit etiam compellere eundem ad permanendum in tali loco, pro quo se obligauit, cum sine tali permanentia non possit esse vsus, & in hac potissimum ratione fundatur textus *in d. c. literas in fin. de restit. spol.*

12 Potest etiam conueniri coram Iudice laico.

In ordine ad secundam asserendum est maritum contrà conuenta recedentem à tali loco conueniendum esse coram Iudice loci, à quo recessit. Moueor non solum ex eo, quod supra diximus, nempe textum *in l. exigere ff. de iudic.*, per quem dicitur maritum conueniendum esse in loco, in quo habitat, non in loco contractus, esse singularem, & solum disponere in causa de dote accepta restituenda, non quoad alia; sed potissimum moueor ea ratione, quia ratione pacti de commorando in tali loco se constituit subditum tali loco, seu Iudici habenti iurisdictionem in tali loco, & proindè coram illo est conueniendus. Sed an etiam possit conueniri in loco, ad quem accessit, crederem vtique posse consentiente in hoc iudicio vxore læsa per talem recessum, si ipse maritus ibi fixerit habitaculum. Ratio ex eo deducitur, quia ipse maritus per illud habitaculum se constituit subditum loco, ad quem accessit, & vxor ipsa eo ipso, quod illum conuenit coram Iudice talis loci consentit ipsius iuditio, & prorogat eiusdem iurisdictionem.

13 Conueniēdus est coram Iudice loci, à quo recessit.

14 Etiam cōsentiente vxore coram Iudice loci, ad quem accessit.

In ordine ad tertiam asserendum est primo pro restitutione coniugis, qui iniustè recessit dari actionem ex matrimonio, non tamen propriè *Molinus de ritu nupt. lib. 1. compar. 22. num. 27.*, cui adhærere videtur *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 6. n. 76.*, sicuti enim ex cæteris contractibus nominatis consurgunt actiones ex proprio nomine, vt actiones ex empto in contractu emptionis, & venditionis, ex locato, & conducto in locatione &c. ita non est, cur non consurgant actiones ex matrimonio, cum sit contractus propriè nominatus, &

15 Et quidē actione ex matrimonio.

& gaudeat proprio nomine &c. Quia tamen illa obligatio non prouenit ex matrimonio præcisè, cum hoc non obliget ad permanendum in loco vxoris, sed potius vxorem in domo mariti, sed prouenit ex pacto inter contrahentes inito, ideo in hac hypothesi dicendum est potius actionem, quæ concedenda est, esse actionem præscriptis verbis; vndè consultò posui particulam, *non tamen propriè*. Sed an actio ad huiusmodi restitutionem possit esse in petitorio iudicio tantum, an vero etiam in possessorio, sentiendum est posse in vtroq; iudicio esse *Riminaldus cons. matrim. diuers. 81. n. 15., Menochius recup. rem. 1. nu. 328., Thesaurus decis. 11., Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 7. §. 5. nu. 9., Farinacius part. 5. prax. crimin. q. 143. num. 143.*

Disputant hic DD., an vxor à marito deserta in ea hypothesi possit agere vindicatione adiecta causa talis pacti, & iuris diuini, & canonici obligantis coniuges ad cohabitandum. Contendunt nonnulli, quod non possit agere rei vendicatione, quia hæc vendicatio non competit, nisi habenti rei dominium verum

Parum refert, an repetat vendicatione, an petitione. per textum *in l. in rem in princip. ff. de rei vendic.*, vxor autem non habet dominium in corpus mariti, nisi ad summum quoad vsum coniugalem *Calderinus in c. non est vobis de sponsal., Franciscus Molinus de ritu nupt. lib. 1. compar. 22. num. 20., & seqq., Butrius in c. illud de præsumpt.* Addunt, quod nullibi in iure cautum est, quod concedatur hæc vendicatio; neq; obesse potest expositio *Glosæ in illo c. illud n. 18. de præsumpt.*, secundum quam videtur concedere vendicationem; Non, inquam, obesse potest, quia vt exprimit *eadem glosa ibidem* nomine vendicationis venit petitio; neq; nouum est in iure præcipuè canonico, ita huiusmodi nomen vsurpari. Alij vero ex aduerso sentiunt competere huiusmodi vendicationem, quia licet vxor non habeat dominium propriè in corpus mariti, tamen iure naturali, & diuino habet potestatem in corpus eiusdem, quod sufficere existimant ad propriam vendicationem; & ita sentiunt *Glosa in l. 1. §. 1. ff. de rei vendicat., Angelus in §. præiudiciales instit. de act., Sanchez lib. 9. de matrimon. disp. 4. n. 9., Laiman. lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 2. nu. 5.*, Quid igitur hac in controuersia concludendum? Non valdè curandum est de hac difficultate, tum quia parum refferre potest, quod dicatur maritus vendicatione repeti, vel petitione, cum semper idem effectus habeatur, nempè restitutio mariti, qui sine causa recessit; tum quia, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimonij c. 6. nu. 78.* modo actionum formulæ de iure canonico sublatæ sunt; Quamobrem in petitione restitutionis exponitur dumtaxat factũ, & Iudex deindè decernit quænam actio competat, seu ex qua actione possit reuocari.

In ordine ad quartam asserendum est huiusmodi actionem esse ad compellendum coniugem recedentem ad cohabitationem, & ad reddendum debitum, & ad reparanda damna, si quæ indè obuenerint ex tali recessu; In hoc conueniunt omnia iura, & DD. Sed quonam remedio vti possit Iudex ad talem effectum? 16 **Actio hæc est ad regressum, & ad damna.** Asserendum est primo Iudicem Ecclesiasticum posse censuris compellere, & etiã, si opus fuerit implorando auxiliũ bracchij sæcularis, prout expresè colligitur *ex c. literas in fin. de restit. spol.* Ibi- *ad restitutionem plenariam debet ecclesiastica censura compelli*, quod idem habetur *in c. 1., & c. non est de sponsal.* Secũdo Iudicem laicum, si quæ actio circa hoc ipsi competit posse alijs pænis, vel pecuniarijs, vel iuridica coercitione, & etiam detentione, si opus fuerit, compellere &c.

PRÆNOTIO X.

Quid propriè sit diuortium, & quomodo diferat à repudio.

SVMMARIVM.

Quid sit diuortium. 1.
Discrimen inter diuortium, & repudium. 2.
Non ex quacunque causa altero inuito potest esse diuortium. 3.
Causæ diuortij remissiuè. 4.
Nec ex causa adulterij licitum est diuortium quoad vinculum coniugale. 5.

HActenus egimus de obligatione coniugum ad cohabitandum; nunc ex opposito agendum de iure, quod quãdoque consurgit in eisdem coniugibus dissoluendi quodamodo coniugium non quidem quoad vinculum coniugale, sed quoad torum, & cohabitationem; atq; hæc dissolutio quoad thorum, & cohabitationem communi nomine appellatur diuortium apud Theologos, licet iuris periti idem nomen vsurpent etiam ad indicandum dissolutionem vinculi coniugalis, prout colligitur *ex tot. tit. ff. de diuortijs*. Hic iuxta Theologorum placitũ, & modum loquendi sumentes nomen diuortij solummodo pro dissolutione quoad habitationem, & thorum agemus dumtaxat de eodem in rigoroso sensu, nõ prout importat dissolubilitatem coniugij, seu vinculi coniugalis, cum de hoc

In quo consistat ratio dubitandi.

latè egerimus in præcedentibus voluminibus.

Hoc nomen *diuortium* spectata nominis ethimologia desumptum est, prout
1 Quid propriè sit diuortium. asserit *Iurisconsultus in l. 2. ff. de diuortijs* à diuersitate mentium, quatenus coniuges, qui per diuortium se secernunt, quodamodo quoad affectus se alienant, vel quatenus ex alienatione affectuum se ab inuicem separant, seu desumptum est ex eo, quod ad diuersas partes diuertunt.

Hinc fas erit deducere discrimen, quod intercedit inter diuortium hoc modo sumptum, & repudium; illud etenim
2 Discrimen inter diuortium, & repudium. importat solummodo dissolutionem quoad thorum, & habitationem; hoc vero importabat etiam dissolutionem quoad vinculum coniugale, quod an olim licuerit Hæbreis, & quomodo ante legem euangelicam, & an etiam Gentilibus, & an modo eisdem etiam liceat alibi fusè dictum est, nec vacat in præsenti immorari. Differt etiam repudium à diuortio sumpto iuxta modum iurisperitorum pro dissolutione vinculi coniugalis per hoc, quod repudium est solius vxoris, quatenus marito licitum erat vxorem dimittere, non vxori dimittere maritum; diuortium vero est vtriusq;, quatenus ex causa vtriq; coniugi licitum esse possit se dimittere; vel fortè melius in hoc differunt, quod repudium est solius vxoris de præsenti; diuortium vero non solũ vxoris de præsenti, sed etiam sponsæ de futuro; atq; hoc discrimen specialitèr agnoscit *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 11. n. 1.* per textum *in l. inter stuprum, & l. inter diuortium de verb. signif.*, & certè hoc discrimen subsistens est, non propriè primum, & sine dubio, cum multi contrarium asserant.

His pro notitia suppositis sumptoque in præsenti diuortij vocabulo pro dissolutione quoad habitationem, & thorum solum hic remanet dubitandum, an ex quacunque causa possit diuortium inter coniuges intentari.

Assertio. Non ex quacunque causa
3 Non ex quacunq; causa potest esse diuortium altero inuito. altero coniuge inuito potest per diuortium dissolui habitatio, & thorus inter coniuges, sed dumtaxat ex legitima, & à iure approbata. Dixi *altero inuito*; si enim de communi consensu se a thoro separarent, & fortè etiam habitatione, vt commodius Deo vacarent, & pijs exercitationibus, & cultui animæ propriæ, propriæq; salutis, non negauerim cum certis limitationibus posse validè, & licitè sic separari. Dixi *cum certis limitationibus*, quod intelligè, nisi sit periculum incontinentiæ in altero ipsorum; tunc etenim non ita esset concedenda talis dissolutio, & separatio, sed de hoc infra ex professo.

Ratio ex eo deducitur, quia onus diuinum, & naturale cohabitandi, & reddendi sibi adinuicem debitum est tale, vt strictè obliget ad obseruantiam, & obligatio est quasi iuris naturalis, ergo ex qualibet alia causa à legitima non potest dissolui. Confirmatur, quia cæteri contractus initi mutuo consensu absoluto non dissoluuntur ex qualibet causa, cæteroqui humana commertia facilè dilaberentur, & corruerent, ergo &c.

Si autem hic inquiratur, quænam habeatur pro iusta, & legitima causa talis 4 Causæ diuortij remissiuè.
dissolutionis mox subdam per subsequentes prænotiones singillatim.

Hinc latè disputant DD., an ex causa adulterij alterius coniugis licitum sit nedum matrimonium dissoluere quoad cohabitationem, & thorum, sed etiam quoad vinculum coniugale desumpto fundamento dubitandi ex illo Matthæi 19. *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur, & qui dimissam duxerit, mæchatur,* 5 Nec ex causa adulterij licitũ est diuortiũ quoad vinculum coniugale.
quem textum asserunt, non posse deflecti ad innuendam solam separationem ab habitatione, & thoro, quandoquidem non esset ad rem responsio Christi ad interrogata Pharisæorum, qui loquebantur de dimissione quoad vinculum, quam repudium appellabant, quod videtur etiam innuisse D. Ambrosius primo ad Corinth. 7. *Vxor à viro non discedat, nisi causa fornicationis, quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur. Ideo non subdit de viro, quod de vxore præmisit, quia viro liceat ducere illam*; Sed in hac disputatione immorandum non est, quandoquidem de ea fusè egimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrimon. I. Prænot. 3. num. 7. pag. 14.*, vbi non solum veritatem catholicam propugnauimus, sed etiam a contrarijs aduersantium argumentis vindicauimus, & Christi responsionem ad Pharisæorum interrogata iuxta DD., & SS. PP. placitum, vt non repugnantem germano sensui assertionis nostræ explicuimus. Recolite, quæ ibi dicta sunt.

PRÆNOTIO XI.

Explicantur ea omnia, quæ pertinent ad diuortium ex causa adulterij.

SVMMARIVM.

Ratione adulterij in altero coniuge potest diuortium celebrari. 1.

Prouenit hoc ius ex ipsa natura contractus. 2.

Etiam inter infideles hoc Ius militat ex hac causa. 3.

Et

Et etiam, si infidelis adulter conuertatur ad fidem, potest ab altero dimitti. Ibid.
Et etiam, si hic fuerit baptizatus. 4.
Tam maritus, quam vxor potest celebrare diuortium, si alter adulterauerit. 5.
Hoc ius ad diuortium nequit contraria consuetudine tolli, nec etiam quoad vxorem. 6.
Potest tamen præscribi ius quoad pœnam criminalem, & ciuilem. 7.
Non est necesse ad diuortium, quod ex parte innocentis præmittatur monitio. 8.

AMplam satis sub hoc titulo materiam aggredimur, quæ innumeros ferè articulos continet examinandos. Fusa nimis, & prolixa euaderet hæc prænotio, quam propterea in aliquot sectiones distinguimus, vt singillatim singula discutiantur. Sit igitur.

SECTIO I.

An ratione adulterij alterius coniugis licitum sit diuortium quoad thorum, & quoad habitationem.

Rationes dubitandi circa præsentem titulum.

PRopositus sectionis titulus plura continet. Primum est, an ratione adulterij liceat diuortium. Secundum, an diuortium intuitu talis criminis licitum esse proueniat ex iure naturali, hoc est ex ipsa natura contractus matrimonialis, an vero solummodo ex iure positiuo. Tertium, an coniuges quoad hoc ius diuortij ex adulterio pares sint. Quartum, an adulterium commissum tempore infidelitatis sit sufficiens causa diuortij, etiam si committens adulterium conuertatur ad fidem. Quintum, an ratione contrariæ consuetudinis intelligi possit sublatum ius diuortij. Sextum, an prærequiratur ad diuortium monitio, & his similia.

Assertio I. Ratione adulterij in altero
1 coniuge potest diuortium celebrari. Consentiunt communitèr scribentes in hac materia *Gofredus, & Roffens in c. admonere 33. q. 1., Immola c. tuæ n. 5. de Procurat., Sanchez lib. 10. de matrimonio disp. 3. num. 2.*, qui etiam asserit hanc assertionem de fide esse, & à nemine controuersam.

Ratione adulterij in altero coniuge potest diuortiũ celebrari.

Expressè constat ex illo *Matthæi 19.* supra allegato, vbi dictum est non licere dimittere vxorem, nisi ob causam fornicationis, ergo ob causam fornicationis licitum erit ipsam dimittere; exceptio etenim extrahit exceptum a communi regula. Hoc idem euincitur ex c. 5. eiusdem Matthæi, & alibi in sacris scripturis, *& ex c. significasti, c. gaudemus, & c. ex literis de diuortijs*.

Assertio II. Ratione adulterij posse dimitti ab altero innocente coniugem adulterum prouenit probabilius ex ipsa natura contractus, non ex mero iure positiuo Diuino post legem euangelicam. Consentit in hanc nostram assertionem expressè *Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuort. disp. 3. num. 4.*, vbi alios plures allegat. 2

2 Prouenit hoc ius ex ipsa natura contractus.

Non difficilis est huius assertionis probatio, quandoquidem ipsum adulterium aduersatur bonis eiusdem matrimonij, nempe bonis fidei; qui enim contrahit matrimonium obligat se non solum ad reddendum debitum alteri coniugi, sed etiam ad seruandam eidem fidem negando alteri, seu alteri non se communicando quoad vsum coniugalem, ergo ratione adulterij innocens, cui fides debita est ex natura matrimonij, poterit fidem alteri denegare, seu eidem debitum non concedere; ex genere etenim suo indignus est, vt qui alteri fidem debitam non seruauit, eidem fides seruetur innoxia.

Ex hac assertione, eiusq; ratione fas erit deducere, primo, quod non solum inter fideles, sed etiam inter infideles ob causam adulterij possit adulter per diuortium dimitti. Secundo, si coniux infidelis, qui adulterium commisit, conuertatur ad fidem, posse adhuc ab altero dimitti. Ratio horum omnium ex eo deducitur, quia ius naturæ omnes indifferenter obligat, omnesq; eidem legi naturali subduntur. Sed, an adhuc posset dimitti, si non solum fuerit conuersus ad fidem, sed etiam fuerit baptizatus, difficilium est inter DD. Videntur negare *Glosa in c. quod autem in fin. 32. q. 1., Monaldus in summa tit. de matrimon., vbi de dispari cultu vers. item numquid, Nauarrus in summa c. 16. num. 29.* Mouentur ea potissimum ratione, quia per baptismum purgantur omnia præcedentia; vnde *glosa in c. quod autem in fin. 32. q. 1.* asserit, quod baptizatus non possit postea accusari de crimine antecedenter commisso. Affirmant adhuc posse dimitti alij magis communitèr quos refert, & sequitur *Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 3. num. 5.*, atq; his adhærendum existimo, quia illud effatum, quod per baptismum omnia præcedentia purgantur, verificatur solum in ordine ad Deum, cum per baptismum etiam independentèr à sacramentali confessione deleantur omnia peccata ante eundem baptismum commissa, non autem in ordine ad hominem, cuius ius aliquod fuerit læsum.

3 Hoc ius diuortij ex hac causa militat etiã inter infideles.

4 Etiam si fuerit adulter conuersus ad fidem, & baptizatus.

Assertio III. Equè potest vxor separari à marito, si hic commiserit adulterium,

rium, ac maritus possit ab vxore per diuortium separari, si illa constante matrimonio fuerit adulterata. Consentiunt *Magister in 4. dist. 35.*, *D. Thomas ibid. q. vnica art. 4.*, *D. Bonauentura*, *& Durandus q. 1. art. 1. num. 6.*, *Bellarminus lib. 1. de matrimon. c. 14. §. sunt etiam*, & alij innumeri, quos citat, & sequitur *Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 3. num. 6.*

5 **Hoc ius diuortij est commune marito, & vxori, si alter adulterauerit.**

Quoad ius viri dimittendi vxorem ex causa adulterij expressè colligitur ex illo *Matthæi 19.*, *& 5.*, vbi expressè hoc decernitur. Quoad ius vxoris dimittendi virum ex simili causa fornicationis colligitur ex illo Apostoli prima ad Corinth. 7. *His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, quem textum *Sanchez lib. 10. disp. 3. num. 2.* quoad illam particulam *Quod si discesserit*, intelligit de iusto recessu per fornicationem viri, & cum non cogat vxorem ad reuertendum, sed eidem relinquat optionem aut redeundi, aut remanendi innuptam, vtique asserit posse ex tali causa recedere, seu recessisse.

Neque aduersus ea, quæ in hac assertione dicuntur, obesse potest, si asseratur, quod in pænalibus, & in odiosis stricta facienda sit interpretatio, nec pæna sit extendenda vltra ea, quæ exprimuntur, adeoq; cum in illo Matthæi 19. sermo dumtaxat fit de vxore fornicante, non est facienda extensio etiam ad maritum fornicantem, potissimum cum maius videatur delictum fæminæ propter incertitudinem prolis, & propter maius dedecus, quod infertur marito. Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis in tali loco non exprimatur, exprimitur tamen in alio, nempe *in illo Apostoli prima ad Corinth. 7.*, vbi loquitur de coniunctis matrimonio indefinitè, nec restringit dispositionem ad solas vxores fornicantes. Quod, si quæratur, cur in illo *Matthæi 19.* fiat dumtaxat mentio de vxore fornicante, tunc dicam ibi dumtaxat memorari eandem vxorem fornicantem, quia ibi erat responsio ad interrogata Pharisæorum quærentium, an liceret dimittere proprias vxores, & Christus Dominus asseruit, non licere dimittere, nisi ex causa fornicationis, hancq; responsionē expressè non extendit ad maritos, quia ibi de illis non erat expressa interrogatio. Ad illud, quod subditur de maiori grauitate delicti, respondendum est, *cum D. Thoma in 4. dist. 35. q. vnica art. 4.* pænas legales non ponderare in eodem genere maiorem grauitatem culparum, sed dumtaxat causam sufficientem ad talem pænam infligendam, sic omnia homicidia puniunt pæna capitis, quamuis vnum sit grauius altero; in adulterio autem, siue commisso à marito, siue ab vxore reperitur sufficiens causa diuortij; cum æquum sit, vt qui alteri fidem non seruauit, fidem sibi nouerit fractam.

Soluuntur rationes oppositæ.

Hæc nostra assertio pluribus in locis conciliorum, sacrorum canonum, & SS. PP. auctoritate reperitur stabilita; Primo *in concil. Melinitano can. 17. relato in c. placuit 37. q. 7.*, Secundo ex Innocentio I. *epist. 2. ad Exuperium*. Tertio *ex D. Augustino lib. 1. de sermone Domini in monte c. 28. ex D. Hieronimo Epist. ad Oceanum; ex D. Ambrosio prima ad Corinth. 7., & alijs.*

Assertio IV. Hoc ius ad diuortium ex causa adulterij in altero coniuge, nec est, nec potest contraria consuetudine abrogari, quod intellige, siue in ordine ad vxorem adulterantem, siue in ordine ad virum, quantumuis nonnulli asserant contraria consuetudine esse abolitum ius vxoris ad dimittendum virum adulterantem, & inter cæteros ita sentire videtur *D. Basilius in suis canon. c. 9., & 21.*, totam tamen assertionem secundum suas partes communius videntur sustinere scribentes in hac materia. 6

Hoc ius ad diuortium nequit contraria cōsuetudine tolli, nec etiā quoad vxorē.

Ratio ex ijs deducitur, quæ supra dicebamus, quia scilicet hoc ius dimittendi alterum coniugem fornicantem est naturale, & immutabile; quod autem naturale est, & immutabile nequit contraria consuetudine tolli *§. sed naturalis instit. de iure naturali.*

Solum hic remanet dubitandum, an saltem consuetudine per aliquod tempus determinatum possit præscribi ius quoad pænam criminalem, & ciuilem. Ex textu *in l. adult., C. ad leg. Iul. de adult.*, expressè colligitur tale ius præscribi quinquennio, quod vtique verum existimo, sicuti de cæteris omnibus criminibus quoad talem effectum; nec propterea ex hoc sequitur, quod etiam pro tali termino possit præscribi ius ad diuertendum à matrimonio; non, inquam, sequitur, quia ius quoad pænam criminalem, & ciuilem inductum est de iure ciuili, quod propterea præscriptione à iure præfinita potest tolli; ius autem quoad separationem est naturale, quod propterea &c. 7

Potest tamen præscribi ius quoad pœnam criminalem, & ciuilē.

Assertio V. Non est necesse ad celebrationem diuortij, vt ex parte innocentis præmittatur monitio de abstinendo ab adulterio. *Barbosa l. 2. part. 1. num. 98. ff. solut. matrimon.*, *Sanchez de Matrimon. lib. 10. disp. 3. num. 8.* 8

Non est necesse ad diuortiū, quod ex parte innocentis præmittatur monitio.

Ratio ex eo deducitur, quia ius ipsum, quod competit coniugi innocenti interpellat pro diuortio, nec iura exigunt hanc

hanc monitionem præuiam. Quod, si dixeris in *auth. vt liceat matri, & auia §. quia vero plurimas vers. si quis in sua domo col. 8.*, præscribi non posse vxorem mittere repudium viro adultero, nisi prius eum moneat; tunc dicam, diuersam esse rationem de repudio, ac de diuortio, nam in primis quoad repudium erat solum permissum maritis dimittere vxores, non verò è contra; quoad diuortium, verò coniuges sunt pares. Deinde allegatus textus solum innuit quoad repudium, quod vt vxor dimittat maritum adulterum, indigeat præuia admonitione, non verò quod maritus, vt dimittat vxorem, indigeat tali præcedenti admonitione; quod fortè ea causa inductum est, quia est grauius delictum vxoris, quam mariti.

SECTIO II.

An solum ex adulterio inducatur ius diuortij, an verò ex quocunq; alio actu libidinoso extra vsum matrimonij.

SVMMARIVM.

Per solam voluntatem efficacem, & sensibilem fornicandi non contingit ius ad diuortium. 1.
Nec per solam fornicationem inchoatam per oscula, & amplexus, & etiam conatum ad copulam. 2.
Nec per fornicationem, qua maritus non seminauit intra vas fœminæ, vel vxor non recepit semen adulteri. 3.
Nec per crimen sodomiæ ab altero commissum. 4.
Nec per actum sodomiticum inter maritum, & vxorem. 5.
Nec per crimen bestialitatis. 6.

QVamuis textus Euangelicus in illo Matthæi 5., & 19., hoc ius ad diuortium expresſè tantum concedat propter fornicationem; & quamuis regulariter loquendo leges pænales restringantur ad verborum formam, quibus concipiuntur, nec extendantur vlterius, quia tamen alij actus libidinosi extra coniugium videntur deformitatem quandam contra fidem matrimonij præferre, quæ est ratio, propter quam propter fornicationem permittitur diuortium, non incongruum erit in præsenti omnes, & singulos actus recensere, ex quibus potest consurgere dubium, an inducant ius ad diuortium.

Hic occurrit sermo primo de voluntate fornicandi, quantumuis aliquo signo extrinseco manifestata. Secundo, de fornicatione non quidem consummata, cum de ipsa actum fuerit in præcedenti, sed incohata puta per oscula, & amplexus, vel fortè etiam per conatum ad eandem copulam, seu fornicationem. Tertio de eadem fornicatione consummata ex parte vnius dumtaxat, & non alterius. Quarto, de sodomia commissa cum altero a proprio coniuge, siue fuerit actiua, siue passiua. Quinto, de sodomia commissa inter eosdem coniuges. Sexto de crimine bestialitatis. *Articul examinan di circa præsẽtem titulum.*

Assertio I. Per solam voluntatem quantumuis efficacem fornicandi in altero coniuge non consurgit ius ad diuortium; quod intellige, quantumuis illa voluntas efficax fuerit aliquo signo extrinseco, & sensibili, puta verbis, aut nutibus manifestata. *Abulensis c. 5. Matthæi q. 233., Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 9., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 2., Siluester verb. diuortium q. 7., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica artic. 1. vers. vtrum verò, & alij scribentes communitèr.* 1 *Non sufficit ad diuortium sola volũtas fornicandi quãtumuis sensibilis.*

Facilè euincitur, quia per illam voluntatem efficacem adulterandi committit quidem peccatum fornicationis coram Deo, non tamen ipsum exequitur coram hominibus, nec per illam infert matrimonio damnum, nec caro coniugis diuiditur cum adultero, quod principalitèr considerarunt iura inducentia ius ad diuortium. Dixi etiam, *si talis voluntas esset aliquo signo sensibili manifestata*, quia nec voluntas ipsa, vt mox probaui, nec ipsa manifestatio secundum se, quãdo voluntas non coniungitur cum effectu, inducit culpam talem, quæ inferat damnum matrimonio, nec inuoluit diuisionem carnis; Neq; obesse potest, si asseratur, quod voluntas illa sic determinata, & manifestata iniuriam maximam inferat marito, cum indicet alienationem animæ eiusdem vxoris ab eodem marito, & propensionem ad adulterum; Non, inquam, obesse potest, quia non quæcunque iniuria illata per vxorem marito tribuit ius ad diuortium, sed illa dumtaxat, quæ est cum damno matrimonij, & cum diuisione carnis, nisi sit in aliquo alio genere per iura specialitèr determinatum, quod non militat in præsenti hypothesi, in qua nihil est definitum quoad voluntatem fornicandi præcisè, quando non coniungitur cum effectu. *Non quæcunque iniuria sufficit ad diuortiũ.*

Assertio II. Per fornicationem solummodo incohatam per oscula, & amplexus, quinimmo etiam per conatum ad copulam non tribuitur sufficiens ius coniugi innocenti ad diuortium *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. nu. 3., Luduicus Lopez 1. part.* 2 *Nec fornicatio incohata etiam per conatum ad copulam.*

1. part. instruct. c. 295. §. ad hæc quæstio hæc Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. vtrum verò Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 4. n. 12., vbi alios innumeros refert.

Ratio ex eo deducitur, quia potissima ratio, ob quam inductum est ius diuortij, est proptèr carnis diuisionem, quæ consequitur ex adulterio, proptèr quam in re læditur ipsum matrimonium, oritur prolis incertitudo, persona quoad vsum vni obstricta contra fidem datam alteri communicatur, sed per sola oscula, amplexus, & conatum ad copulam non oritur carnis diuisio, nec in re læditur ipsum matrimonium, nec oritur prolis incertitudo, vt per se patet, ergo &c. Confirmatur primo, quia pœna affixa delicto consummato non intelligitur affixa præparatorijs ad idem secundum se sumptis, quandoquidem pœnæ sunt strictè interpretandæ, non extendendæ, ergo &c. Antecedens clarè euincitur ex l. sæpè ita in fin. ff. de verb. signific.

Neque obesse potest primo, si afferatur, quod Patri permittatur filiam in osculis, & amplexibus inuentam necare per textum in l. quod ait lex in princip. ff. ad leg. Iul. de adulter., vbi hoc statuit expressius Glosa in verb. in ipsis, ergo à fortiori maritus poterit ab vxore diuertere quoad thorum, & habitationem, si illam cum alio inuenerit in osculis, & amplexibus, & multò magis in conatu ad copulam. Non, inquam, obesse potest, quia allegatus textus solum loquitur, quando filia deprehenditur in ipsis actibus venereis, hoc est in ipsa actus turpitudine, vt benè explicat Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 4. n. 12. in responsione ad quartum allegato Barbosa in l. 2. in princip. part. 1. nu. 71. ff. de verb. signific., quamobrem glosa ibidem extendens etiam pœnam, quando in solis osculis, & amplexibus reperitur non est audienda. Fortior dubitandi ratio in hoc genere tunc est, quando reperitur in conatu ad copulam; sed in hac etiam hypothesi dupliciter possumus Philosophari; vel etenim constaret adfuisse dumtaxat conatum, & non complementum; vel non constaret; si apertè constaret, certum est ex illo conatu non consurgere ius ad diuortium, quia non consurgeret carnis diuisio, & solum esset attentatio talis diuisionis, & hoc in fortioribus terminis euincitur ex illo, quod docet Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 4. n. 13., vbi asserit, quod posita etiam vasis penetratione sine seminis emissione non fit iusta causa diuortij, quia non fit carnis diuisio; si vero non constaret, tunc ex præsumptione in foro externo diudicandum foret pro iure ad diuortium, quia talis actus regularitèr connectitur cum effectu, secundum tamen rei veritatem, & in foro interno non esset ius ad diuortium, quia in re non esset consummatum delictum.

Instantia opposita, & dissoluta.

Neque obesse potest, secundo, si afferatur, quod per huiusmodi oscula, amplexus, & conatum ad copulam maximè lædatur fama matrimonij, & irrogetur infamia marito, ratione cuius poterit maritus ab ipsa vxore recedere arg. textus in c. plerumque de donat. inter vir., & vxor., præcipuè, si fuerit vxori animus perueniendi ad adulterium Baldus c. tua n. 4. de Procurat. Non, inquam, obesse potest, quandoquidem in primis textus ille in c. plerumque de donat. inter vir., & vxor., si quid euinceret, euinceret solum, quod proptèr similes actus vxor dotem amitteret, eamque maritus lucraretur, quæ pœna non esset etiam extendenda ad diuortium, quia in pœnalibus à rationis identitate non est facienda extensio ab vna ad aliam pœnam, nisi facta fit in ipsis legibus pœnalibus extensio. Deindè, nec ex illo textu arguitur, quod proptèr illos actus vxor amittat dotem, illamque lucretur maritus, quia non quælibet iniuria est sufficiens causa illius amissionis, & diuersionis, sed tantum ea, quæ coniungitur cum carnis diuisione.

Alia Instantia soluta.

Neque tandem obesse potest textus in l. consensu §. 1. C. de repud., vbi videtur satis innui, quod sit sufficiens causa repudij, & iacturæ dotis, quod vxor inscio marito virorum conuiuijs intersit, ergo à fortiori erit sufficiens causa, quod oscula, & amplexus virorum, & conatum ad copulam patiatur. Non, inquam, obesse potest, quia ille textus non eo collimat, vt probat ex illo interuentu ad conuiuia virorum eruatur sufficiens causa diuortij, & iacturæ dotis, sed eo tendit, vt inferat ex illo interuentu proptèr circũstantiam loci, & temporis, & personarum satis efficacitèr, & præsumptiuè induci adulterium, quod postea est causa diuortij, & iacturæ dotis.

Alia instãtia dissoluta.

Assertio III. Per fornicationem alterius coniugis non consummatam, hoc est per quam, si fuerit maritus, non effudit semen intra vas fæminæ fornicariæ, licet illud penetrarit, vel non recepit, si fuerit vxor, semen virile, licet ipsius vas fuerit penetratum, non inducitur sufficiens causa diuortij ex parte innocentis. Consentit Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 4. n. 13., qui quæstionem hanc apud neminem agitatam vidisse testatur.

3 Nec per fornicationem, qua maritus non seminauit vel vxor semen nõ recepit.

Ratio ex eo deducitur, quia per solam vasis muliebris penetrationem sine seminis effusione, vel receptione non fit pro-

propriè inter fornicarios, & sic congredientes vna caro per sanguinum commixtionem, nec propriè diuisio carnis coniugis fornicarij à carne alterius coniugis innocentis, ergo non inducitur sufficiens causa ad diuortium.

4 Assertio IV. Per sodomiam etiam non inducitur ex parte innocentis sufficiens causa diuortij. Ita contra *D. Thomam in 4. dist. 35. q. vnica art. 1. ad quartum, D. Antoninum 3. part. tit. 2. c. 21. §. 5., Sotum in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. vtrum vero, Sanchez de matrim. lib. 10. q. 4. n. 3., Veracrucem 3. part. speculi art. 1. concl. 2., Ludouicum Lopez 2. part. instruct. de matrimon. c. 54., vbi de diuortio quoad habitationem paulo post principium vers. quintus casus, Astens. in summa lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 6.* Ex iuris peritis contra *Abbatem in c. maritus num. 3. de adult., Ioannem Andream in c. dixeret. num. 5. de eo qui cognos. consang., Henricum c. si vir num. 5. de adult.* Ita, inquam, contra præcitatos DD. sustinent *Glosa in c. omnes causationes verbo sodomita 32. q. 1., Innocentius c. 1. de adult. num. 1., qui etiam dicit hanc opinionem esse communem, Florianus c. maritus eodem titul. Ludouicus Romanus rub ff. sol. matrim. num. 20., Palatios in 4. dist. 37. disp. 3. col. 25. vers. verum etiam, & dist. 35. disp. vnica col. 5., & seqq. vers. vocant in dubium.*

Nec per crimen sodomiæ ab altero commissum.

Ratio ex eo deducitur, primo quia per actum sodomiticum propriè non constituuntur sodomitæ in carne vna, quia per illum non fit seminum commixtio, ergo non inducitur sufficiens causa diuortij, quandoquidem huiusmodi causa refunditur solum in illam seminum commixtionem, per quam fit diuisio carnis vxoris fornicantis à carne mariti; non enim diuisio quomodocunque sumpta potest inducere hoc ius diuortij, cæteroqui per simplicem pollutionem extra vsum coniugalem induceretur ius ad diuortium, quod communitèr negant, & etiam DD. asserentes, per actum sodomiticum induci legitimam causam ad separationem à toro, & habitatione; Neque obesse potest, si asseratur, quod licet in actu sodomitico propriè non reperiatur illa seminum commixtio, per quam constituuntur congredientes in carne vna, denegari tamen non possit, quin reperiatur illa carnis diuisio, quæ aduersatur matrimonio, cuius finis proprius est constituere vnam carnem, seu duo in carne vna; Non, inquam, obesse potest, quia diuisio carnis, quæ requiritur ad ius diuortij, debet esse talis, vt constituat cum persona, cum qua commiscetur, vnam carnem, quod esse non potest per actum sodomiticum, in quo non fit seminum commixtio, & propter hanc rationem in sodomia non consurgit affinitas inter consanguineos eorum, qui sodomiticè commiscentur, quia inter se non oritur illa carnis vnitas. Cæterum, si quæcunque carnis diuisio in altero coniuge induceret ius diuortij, induceret etiam, quando quis congrederetur cum bestia, quod tamen negant plurimi ex DD. pro contraria opinione allegati.

Per actū sodomiticum non fit seminis commixtio.

Ratio ex eo deduci potest secundo, quia Christus Dominus excludit ex quacunque causa diuortium Matthæi 19., præterquam ex causa fornicationis, sed actus ille sodomiticus non est propriè fornicatio, ergo ex illo non potest consurgere ius. Neque obesse potest, si asseratur, primo, quod sodomia sit grauius delictum adulterio per textum *in c. adulterij, & c. vsus 32. q. 7.*, secundo, quia nomine fornicationis quoad hunc effectum veniat quicunque illicitus concubitus, atq; illorum membrorum non legitimus vsus *ex D. Augustino q. 37. ad c. 23. Deuteronomij*, & refertur *in c. meretrices 32. q. 4.*, Non, inquam, obesse potest; non primum, quia ex maioritate delicti non benè arguitur inductum hoc ius ad diuortium, quandoquidem, vt docet *D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 12.* omnia peccata, quæ sunt in genere luxuriæ contra naturam, inter quæ computatur mollicies, sunt grauiora adulterio, & tamen ex simplici mollicie non oritur ius ad diuortium, prout docent etiam contrariæ sententiæ assertores; secundo, quia ratio, ob quam inducitur ius ad diuortium, est violatio fidei matrimonij; in hac autem consideratione leuius lædit fidem matrimonij sodomia, ac lædat adulterium, quia, vt notat *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 12. dub. 1. ad fin.*, si vxor sodomiam patiatur, sola persona, quæ est sub dominio mariti, polluitur; per fornicationem autem, & persona, & vas marito debitum violatur, si vero maritus actum sodomiticum exerceat, etiam minus lædit fidem matrimonij, quia, quantumuis semen vxori debitum prodigatur, non tamen consurgit proles ex aliena fæmina, quod grauissimè vxorem offendit, & filios ex matrimonio progenitos.

Assertio V. Per actum sodomiticum commissum inter maritum, & vxorem non inducitur propriè ius diuortij *Rosella verbo matrimonium 7. num. 2., Siluester verbo diuortium q. 7., Palacius in 4. dist. 35. disp. vnica art. 2. concl. 8., Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 4. num. 7., & 8., & alij magis communitèr.* 5

Nec per actum sodomiticū inter maritum, & vxorem.

Ratio ex eo deducitur, quia vel vxor passa est actum illum sodomiticum volens,

lens, & consentiens, vel renuens, & inuita, si volens, & consentiens, iam ipsa nullum ius acquirit, quandoquidem est in eodem crimine, quo maritus sodomiticè cum illa agens, & volenti, & consentienti non fit iniuria, nec ex actu, quem ipsa voluit, aliquam actionem acquirit aduersus exercentem illum actum; si renuens, & inuita; adhuc non habet ius diuortij, quandoquidem ratio fundamentalis diuortij est diuisio carnis in alias fæminas ab vxore, vel in alios viros à marito, vt colligitur ex allegatis iuribus; maritus autem per actum sodomiticum, quantumuis completum cum propria vxore non diuidit suam carnem in plures, sed tantum in propriam vxorem, vt optimè notarunt *Rosella, Siluester loc. cit., Caiet. in repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 212.*

Rationes pro asserto.

Neque obesse potest id, quod ex D. Ambrosio in illa verba *aut viro suo reconciliari*, quæ sunt *Apostoli prima ad Corinth. 7.*, circunfertur nempe. *Si apostetur vir, aut vsum quærat vxoris inuertere, nec alij potest nubere vxor, nec reuerti ad illum.* Non, inquam, obesse potest, quia per allegata verba solum innuitur, & ad summum, quod propter similes actus sodomiticos possit ad tempus separari, dum vir non resipiscit; sed hoc non est ex qualitate criminis, sed ex inductione ad peccandum; nec propriè inducit diuortium, seu ius ad ipsum, sed dumtaxat ius ad quandam temporaneam separationem ad auertendum à tali crimine.

6 Assertio VI. Per crimen bestialitatis probabilius non inducitur ius ad diuortium. *Abulensis c. 5. Matthæi q. 253.*, licet sibi metipsi sit contrarius *in c. 19. Matthæi q. 64. in solut. ad tertium, & q. 66., & q. 70. in fin.* Rationes, quæ euincunt per actum sodomiticum non induci ius ad diuortium, hoc in fortioribus terminis euincunt per actus bestialitatis, quandoquidem non fit diuisio carnis apta ad generationem; nec obstat, quod grauius sit crimen bestialitatis, quam sit actus fornicationis, & sodomiæ, quandoquidem ex grauitate delicti non fit extensio in pænalibus, vt supra probauimus. Addo, quod non sit iusta diuortij causa concubitus intra vas cum fæmina, aut bestia mortuis, prout fatentur contrariæ sententiæ assertores, & præcipuè *Sanchez de matrimonio lib. 10. disp. 4. num. 14.*, ergo, nec etiam concubitus cum bestia viua. Consequentia tenet, quia in ordine ad diuisionem carnis, quæ est fundamentalis ratio diuortij, parum referre potest, quod bestia sit viua, vel mortua, cum illud semen, quod in eadem recipitur merè passiuè in eadem recipiatur, nec ad aliquid prodesse possit, siue illa sit viua, siue mortua; ex quibus coludere poteris argumentum, quod circumfertur *ex Veracruce 3. parte speculi art. 1. in probatione tertiæ conclusionis*, nempè, quod caro coniugis verè in aliam diuidatur, nempè in carnem bestiæ, cui copulatur; eludere, inquam poteris, si asseras, non per quamuis carnis diuisionem induci veram caussam diuortij, sed per illam dumtaxat, ex qua fit seminum commixtio apta ad generationem, cæteroqui per simplicem pollutionem fieret iusta causa diuortij, quod tamen negant, & contrariæ sententiæ assertores.

Per crimen bestialitatis nō oritur ius ad diuortium.

SECTIO III.

Vtrum coniux innocens possit ab alio propria auctoritate diuertere ob fornicationem, seu adulterium.

SVMMARIVM.

Supposita certitudine ex parte coniugis innocentis de alterius adulterio, potest ex se illi denegare debitum. 1.

Proponuntur obiecta, & soluuntur. 2.

Si adulterium fuerit occultum in foro externo, nequit alter coniux separari habitatione, secus si fuerit notorium. 3.

Ad priuationem possessionis in foro externo requiritur actus iudicialis. 4.

Spoliatus ex crimine occulto est restituendus. 5.

Sententia asserens restituendum esse solum quoad habitationem, non quoad debitum. 6.

Sententia asserens restituendum esse quoad omnia. 7.

Exponitur sententia authoris. 8.

Coniux, qui propria auctoritate recessit, quando delictum est occultum, si redeat, est restituendus. 9.

Vxor adultera, quæ sua temeritate recessit, non est per maritum quærenda. 10.

Vxor sine causa eiecta à marito tenetur ad eumdem repetentem redire. 11.

Restitutio non est incontinenti facienda, si spolians incontinenti offerat probationes. 12.

Innocens ad impediendam restitutionem tenetur probare notorietatem delicti, & quomodo. 13.

Coniux innocens, vt possit tutè recedere, debet esse certus certitudine morali de alterius delicto. 14.

Nec sufficit quæcunque suspicio, sed debet esse violenta. 15.

Quomodo haberi possit hæc violenta suspicio. 16.

Reperiri solum cum sola secundum se non infert efficacitèr fornicationem. 17.

Expli-

Explicantur alia circunstantiæ, ex quibus inferri potest, vel non potest fornicatio. 18.
Per sola oscula, & amplexus non inducitur sufficiens suspicio adulterij. 19.
Plura referuntur, ex quibus non infertur sufficiens suspicio adulterij. 20.
Ad probandam hanc vehementem suspicionem requiruntur testes non singulares. 21.

DIuortium lato modo sumptum potest dupliciter considerari; primo, quatenus dicit ius ad negandum debitum coniugale; secundo, quatenus dicit ius ad negandam cohabitationem. Iuxta vtramq; considerationem agemus hic, an coniux innocens propter alterius adulterium eidem denegare posset debitum coniugale propria auctoritate non expectata Iudicis sententia, & an etiam possit simili auctoritate eidem denegare cohabitationem, & ipsum nocentem eicere, vel ab eodem recedere. Porrò ex suppositione, quod innocens possit vtrumque ex se ipso præstare inquiretur, quænam notitia ad legitimè diuortium, sub vtroque sensu præstandum requiratur.

Considerationes circa titulũ.

1 **Coniux innocens potest ex se adultero denegare debitũ.**

Assertio I. Supposita certitudine ex parte coniugis innocentis, quod alter adulterauerit, potest ex se, seu propria auctoritate eidem adultero denegare debitum, nec ad hoc requiritur Iudicis Ecclesiastici sententia, nec facti notorietas. *Hostensis c. porrò num. 3. de diuort. Præpositus c. de illa nu. 7. eod. tit., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 17., Coarunias 2. decret. 2. part. c. 7. §. 5. num. 11. in fin., D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. in corpore, D. Bonauentura ibid. art. vnico q. 3., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5., Abulensis c. 19. Matthæi q. 72., Graffius 1. part. decis. lib. 1. c. 84. nu. 5., & alij magis communitèr* aduersus *Innocentium c. penult. in fin. de adulter., Turrecrematam c. Agatosa in fin. super verb. vxorem 17. q. 2.*, in ea parte qua dicitur non requiri Iudicis sententiam, & in ea, qua dicitur non requiri notorietatem facti aduersus *Glosam c. fin. verb. fornicationis paulò post principium de adult., Gofredum in summa tit. de diuortijs num. 5., Hostiensem c. inquisitioni paulò post principium de sent. excommunicationis, & alios.*

Illud ius negandi debitũ nõ est præcisè in pænam, sed ex conditione contractus.

Probatur assertio in vniuersum, quia ius illud, quod habet innocens ex adulterio alterius non est præcisè in pænam delinquentis, sed ob conditionem implicitè imbibitam in ipso contractu matrimonij, vt si fidem alteruter non seruauerit, eidem fides non seruetur, ergo eadem conditione non seruata innocens liber erit ab obligatione seruandi eidem fidem in reddendo debito. Consequentia probatur, quia contractus initus sub conditione de futuro eadem conditione non seruata non obligat quoad ea, quæ solubilia sunt. Confirmatur, quia quantumuis daremus, quod diuortium quoad debitum esset pæna, adhuc tamen non exigeret supposita certitudine delicti, respectu innocentis, nec sententiam Iudicis, nec notorietatem facti, quandoquidem hæc pæna est præcisè in fauorem innocentis, & adimplenda per ipsos contrahentes priuatim, & occultè, & consistit in mera negatione reddendi, ergo &c. Ex quibus respondere poteris primo ad argumenta, quæ afferunt pro opinione requirente Iudicis sententiam sita in eo, quod negare debitum est pæna adulterij, vt asserit *Glosa in c. porro vers. separari de diuort.*, pæna autem est per Iudicem iniungenda; cæteroquin idem coniux innocens esset simul actor, & Iudex; item in eo, quod nemo potest ius sibi dicere in causa propria *l. nullus 13. C. de Iudæis l. vnica C. ne quis in sua causa iud.*, item in eo, quod huiusmodi pæna diuortij est conuentionalis, quandoquidem contractus matrimonialis ea lege initus est, vt fides seruetur seruanti, non seruanti non seruetur; pæna autem conuentionalis non debetur ante Iudicis sententiam, vt magis communitèr docent DD. allegati à *Sanchez lib. 1. de matrimon. disp. 37. n. 4.*, Tandem in eo, quod lex generalis non applicatur casui particulari, nisi interueniente Iudicis sententia; Respondere, inquam, poteris ad primum iuxta superius dicta, quod scilicet non habeat præcisè rationem pænæ, sed etiam conditionis implicitè imbibitæ in ipso contractu matrimoniali, qua propterea non posita liberum est innocenti ab onere assumpto recedere; qua stante responsione cessat etiam obiectum, quo dicitur, quod idem esset simul actor, & Iudex; cessat, inquã, obiectum, quia, cum hic versemur non præcisè in pænalibus, sed in conditionalibus, non debemus considerare, nec rationem actoris, nec Iudicis, sed præcisè ius, quod habet coniux innocens ob conditionem non adimpletam; Hoc idem respondere poteris ad id, quod obijciebatur secundo loco, quod scilicet nemo possit sibimet ipsi ius dicere; non enim in controuersia propriè sibi ius dicit, sed tantum vtitur iure, quod sibi competit ex conditione implicitè adiecta in celebratione contractus. Ad illud, quod subditur, quod scilicet sit pæna conuentionalis, adeoque exigat Iudicis sententiam, respondendum est conuentionem in contractu dupliciter posse considerari, vel quatenus præcisè pendet à vo-

2 **Proponũtur obiecta opposita, & soluuntur.**

§.4. *num.216.* Concludentèr euincitur ex *textu in l. fin. C. quorum bonorum*, vbi excluduntur omnes exceptiones, quæ frustrandi iudicij causa, & differendæ restitutionis offeruntur. Ibi *Omnibus frustrationibus amputatis*, sed, quando offeruntur probationes incontinenti, non sunt exceptiones causa frustrandi iudicij, nec differendæ restitutionis, quandoquidem de ijs immediatè constat, ergo &c. Confirmatur, quia in iure admittuntur probationes incontinenti in causis, quæ desiderant celeritatem per textum *in l. si is a quo ff. vt in possess. leg.*, sed in causis, in quibus agitur de alterius coniugis adultera magna desideratur celeritas in expeditione, vt per se patet, ergo &c.

Secunda pars assertionis ex eo deducitur, quia, cum agatur de spoliatione possessionis, quæ est de matrimonio secundum se omninò indissolubili, vtique exigitur omnimoda plena probatio, & talis, vt contraria exceptione non possit elidi, quandoquidem, cum possessio tanquam accessoria matrimonio sapiat eius naturam, quæ est, vt nonnisi ex euidenti inualiditatis cognitione dissoluatur *Glossa c. literas vers. diuertit de restitut. spoliat.*, *& ibi Ioannes Andreas n.19., & 20.*, *Antonius num.23.*, *Abbas num. 9.*, *Innocentius c. vertens num.4. de regul.*, *Astensis in summa 2. part. lib.8. tit.33. art.2. q.1.*, *Lancelotus instit. iuris can. lib.2. tit. de diuort. §. ergo, nisi legitima vers. manet*, vtique non est auferenda, nisi plenè constante de veritate delicti, quod haberi nequit, nisi per notorietatem facti, quæ nulla tergiuersatione possit cælari, vel per sententiam Iudicis. Plurimum ad hoc facit textus *in c. porro de diuortijs*, vbi dicitur non posse quemquam diuertere à proprio coniuge ob notoriam consanguinitatem absq; Ecclesiæ sententia; si ergo, vbi agitur de consanguinitate, in qua, si vere adesset congressus, esset omnino fornicarius, non est facienda separatio ob quamcunque notorietatem, multominus facienda erit, vbi agitur de adulterio alterius coniugis, (cum ex congressu cum adultero non possit esse fornicatio) ob quamcunque adulterij notorietatem, sed solum ob notorietatem, quæ nulla possit tergiuersatione cælari.

Non est auferenda possessio sine plena notorietate.

Circa hanc secundam partem oritur hic difficultas, an, si innocens dimiserit adulterum, & adulter agat ad restitutionem, ad impediendam eandem restitutionem teneatur innocens eandem notorietatem probare, & quomodo? Vtique sentiendum est ad effectum impediendæ restitutionis teneri innocentem probare notorietatem, nō quidem p testes, sed vel per euidentiam rei, vel per adulteri ipsius in iudicio confessionem. Expresse colligitur *ex c. penult. num.4. de adult.*, vbi sic legitur *Mandamus quatenus, nisi tibi constiterit, vel per euidentiam rei, vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata sponte fuisset, ipsam recipere compellas eandem*. Quod autem non sufficiat probatio per testes, expresse deducitur primo ex eodem textu, vbi cum restringat probationem ad euidentiam rei, vel ad confessionem iuridicam partis videtur excludere aliam quamcunque probationem. Secundo, quia causa restitutionis est valde fauorabilis, multisque affecta priuilegijs per textum *in c. fin. de ordin. cognit.*, per consequens ita est radicata, vt non debeat infringi, nisi per probationes, quæ sint ipsa luce clariores. Si autem inquiras quid importetur per ly, *per euidentiam rei*; Glosa *in eodem textu verbo euidentiam* intelligit importari, quod mulier publicè fuerit fornicata, vel quod post recessum a marito prolem susceperit, quæ non potuerit esse à marito; sed per ly, *quod mulier publicè fuerit fornicata*, non potest propriè intelligi ipse actus fornicarius, quandoquidem, cum huiusmodi actus non fiant palam, vix contingeret, quod ex eadem fornicatione possit agi ad restitutionem, cum vix possit contingere, quod fornicatio fiat palam. Intelligitur igitur, quod palam ipsa mulier habitet, & cubet cum alio à marito, vel omnibus videntibus sit publicè prostituta.

13 **Innocens ad impediendam restitutionē debet probare notorietatem delicti, & quomodo.**

Tertia pars ex eo deducitur, quia Christus Dominus *Matthæi 5., & 19.* liberam facultatem concessit innocenti ex coniugibus alterum nocentem dimittere ex causa fornicationis sine vlla prorsus distinctione, quod fornicatio fuerit occulta, siue publica, ergo vbi certo innocenti constet de alterius fornicatione, quantumuis hæc non fuerit publica, poterit idem innocens à delinquente, quantum pertinet ad forum conscientię, separari. Confirmatur, quia causa formalis, proptèr quam concessa est facultas dimittendi adulterum, est adulterium, seu fornicatio, notorietas autem est solum conditio, proptèr quam est punibile delictum in foro externo, ergo in foro interno, in quo purè attenditur veritas, posita certitudine delicti poterit innocens à nocente recedere, vel ipsum dimittere.

In foro interno etiam, si delictum fuerit occultū, potest innocens separari.

Limitanda tamen est hæc tertia pars in casu, quo per talem dimissionem, seu recessum immineret scandalum, tunc etenim ad ipsum vitandum non posset sine Iudicis sententia recedere, seu alterum dimittere, prout aduertunt *Angles Flori.*

Nisi immineret scandalū.

Floribus 1. *part. de matrimonio q.* 9. *de diuort. art.* 1. *diff.* 3., *Graffius* 1. *part. decis. lib.* 2. *c.* 84. *n.* 5., & vnusquisq; scandalum tenetur in conscientia remouere.

Difficultas potest esse solummodo in conciliandis duobus textibus iuris canonicis, qui videntur directè sibi oppositi, alter est *in c. porrò*, alter *in c. significasti* vterque *sub tit. de diuort.*, & quidem in primo textu dicitur, quod non liceat absque sententia Ecclesiæ diuertere ob notoriam consanguinitatem, adeoq; multò minus ob notorium adulterium; in secundo autem dicitur, quod coniugi dimisso ob adulterium notorium sit deneganda restitutio, & si est deneganda restitutio, iustè videtur facta dimissio; & supposita hac iurium contrarietate non videtur subsistere secunda pars nostræ assertionis, in qua alternatiuè fuit dictum, quod ad hoc vt innocens possit separari a nocente in foro externo propria auctoritate requiratur notorietas adulterij, vel per sententiam Iudicis, vel per euidentiam publicam facti, ita vt nulla tragiuersatione possit cælari; si enim absolutè requiritur Ecclesiæ sententia non habet locum textus *in c. significasti de diuort.*, vbi posita notorietate facti dicitur non faciendam esse restitutionem coniugi dimisso; si verò talis sententia non requiritur, non habet locum primus textus *in c. porro eod. tit. de diuort.*, vbi requiritur talis Ecclesiæ sententia ad dimissionem, nec sufficit notorietas facti, Sanchez *d. lib.* 10. *de diuort. disp.* 12. *nu.* 38. plures explicationes ad conciliandos huiusmodi textus adducit ex mente aliorum DD. quos ferè omnes refellit. Nobis hæc vna sufficiat, vel altera.

Conciliātur duo textus oppositi.

Dic igitur primo in textu *in c. porro de diuort.*, dici ob notoriam consanguinitatem non licere diuertere sine Ecclesiæ sententia ab altero coniuge, quia consanguinitas illa poterat tragiuersatione cælari puta per exceptionem dispensationis; in textu verò *in c. significasti* dici ob notorium adulterium dimisso coniugi adultero denegandam esse restitutionem adeoque iustè dimissum esse, quia supponitur, quod non possit tragiuersatione cælari. *Siluester verb. diuortium qu.* 8., *Barbosa rub. ff. soluto matrim.* 2. *part. nu.* 26. Dic secundo cum *Sanchez d. lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 38. *in fine*, ideò *in c. porrò de diuort.* præter notoriam consanguinitatem requiri Iudicis, seu Ecclesiæ sententiam, quia separatio proptèr eandem non solum tendit ad spoliandum coniugem dimissum possessione, sed etiam proprietate, adeoq; eadem Ecclesia strictiorem exigit indaginem; *in c. significasti*, non requiri præter notorietatem adulterij sententiam Iudicis, quia per talem separationem non spoliatur dimissus, nisi ad summum possessione.

Assertio III. Ad hoc, vt coniux innocens possit tutè in foro conscientiæ diuertere ab altero ob adulterium debet esse certus de eodem adulterio non certitudine quidem metaphysica, sed morali, nec sufficit quæcunque suspicio, sed requiritur violenta. Prima pars est *Vincentij in suo speculo doctrinal. tom.* 2. *lib.* 10. *c.* 41., *Astensis in summa* 2. *part. lib.* 8. *tit.* 11. *art.* 3. *q.* 5., & aliorum apud *Sanchez d. lib.* 10. *de diuort. disp.* 12. *n.* 40. Secunda pars est *Alexandri de Neuo in c. significasti n.* 3. *de diuort.*, *Hostiensis c. porro nu.* 2. *eod. tit.*, *D. Thomæ in* 4. *dist.* 35. *qu. vnica art.* 3. *ad* 4., *D. Bonauenturæ in* 4. *dist.* 32. *art.* 2. *q.* 2., *D. Antonini* 3. *part. tit.* 1. *c.* 21. *§.* 5. 14

Coniux innocens, vt recedat debet esse certus certitudine morali de alterius delicto.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, si requireretur certitudo metaphysica, vix posset esse legitima causa dimissionis; cum etenim adulterium sit ex illis criminibus, quæ non fiunt palam, sed in locis abditioribus, vix posset innotescere, & quamuis in locis abditioribus plurima paterent, quæ possent inducere in cognitionem adulterij præsumpti, illud tamen metaphysicè certo non inferret, vt si solus cum sola in loco remoto, vel nudus cum nuda fuerint reperti; posset enim contingere, quod, vel ob impotentiam, vel ob aliquod aliud impedimentum actum non compleuerint, vel perfectè non seminauerint, sicque vix posset haberi certitudo metaphysica.

Metaphysica certitudo vix potest haberi.

Ratio secundæ partis deducitur ex *D. Hieronymo in c.* 19. *Matthæi*, vbi asserit, *Vbicunque est fornicatio, vel fornicationis suspicio liberè dimittitur vxor*; hoc autem non intelligendum est de quacunque suspicione, sed de suspiciono, quæ sufficiat ad condemnandum, qualis est solummodo violenta per textum *in c. afferre*, *& c. literis de præsumpt.* 15

Nec sufficit quæcunque suspicio, sed debet esse violenta.

Difficultas solummodo est in explicando, quandonam habeatur, seu haberi præsumatur suspicio violenta fornicationis, seu adulterij in altero coniuge. Textus *in d. c. literis de præsumptionibus*, ita loquitur in hac materia. *Solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem viderunt multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis. Respondemus, quod ex huiusmodi violenta, & certa suspicione fornicationis, potest sententia diuortij promulgari*; & si pro foro externo ex illis inditijs potest promulgari sententia diuortij; nunquid non poterit ex eisdem in foro interno poni separatio, & debitum negari? 16

Quomodo haberi possit hæc violenta suspicio.

Sin-

liatus propria auctoritate innocentis propter adulterium occultum quoad forum externum sit restituendus absolutè quoad omnia; hoc est, tum quoad habitationem, quam quoad debitum sibi reddendum, an verò solum quoad habitationem. Tancredus *c. 1. nu. 3. 33. q. 2.*, *Riccardus in 4. dist. 35. art. 1. q. 3.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 17.*, non improbant illorum opinionem, qui asserunt restituendum esse quoad habitationem, non autem quoad onus in innocenti reddendi debitum; mouentur potissimum ea ratione, quia constante innocenti de certitudine adulterij ius habet per superius dicta in prima assertione propria auctoritate negandi reo debitum coniugale, ergo, quamuis non posita notorietate facti, possit compelli ad cohabitandum, non poterit tamen compelli ad reddendum debitum. Sanchez *de matrimon. lib. 10. disp. 12. num. 15.*, *Albericus in suo dictionario lit. M. verb. matrimonium 9. vers. vlt.*, *Siluester verb. matrimonium 10. q. 5.*, *& alij* docent, posse compelli ad omnia, tum scilicet quoad habitationem, quam quoad reddendum debitum, quod pluribus rationibus probant, primo, quia loquendo in foro externo est iniusta spoliatio quoad omnia. Secundo *ex c. literas de restit. spol.*, vbi specialiter prohibetur, quando opposita est nullitas matrimonij, compulsio ad redditionem debiti, licet quoad alia omnia facienda sit restitutio, & talis prohibitio est propter periculum fornicationis, ergo cum in nostra hypothesi non vrgeat periculum fornicationis, vtique poterit esse compulsio etiam ad redditionem debiti. Quid ergo hac in controuersia concludendum? Sentio posse solum compelli quoad habitationem, non autem quoad debitum reddendum. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt in prima assertione, quandoquidem constante innocenti de alterius adulterio plenum ius habet eidem denegandi debitum, quod non solum prouenit in pænam, sed etiam ex conditione implicitè imbibita, quod, si alter fidem non seruauerit, nec eidem fides sit seruanda, nec ad hoc exigatur sententia Iudicis, nec facti notorietas; vnde non video, qua consequentia procedat *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 12.* dum *num. 5.* asserit coniugem innocentem certum de alterius adulterio eximi ab onere reddendi debitum, nec ad id desiderari sententiam Iudicis, nec notorietatem delicti, dum modo *d. disp. 12 nu. 15.* asserit expressis verbis, quod possit compelli ad reddendum debitum; si enim eximitur intuitu conditionis implicitè imbibitæ ab onere illius debiti, quomodo potest compelli ad illud reddendum? Quod, si dixerit ea, quæ dixit *num. 5.* procedere tantum in foro interno, ea verò, quæ dixit *num. 15.* procedere in foro externo, statim impugnabitur, quia, cum in primo casu excludat notorietatem facti, & sententiam Iudicis, vtique intelligendus est, quod quæstionem instituerit etiam pro foro externo, nam pro foro interno præcisè non est dubium, quod non requiratur notorietas facti, nec Iudicis sententia supposita certitudine delicti. Deinde ad quid agens de iure recedendi, vel expellendi adulterum quoad habitationem distinguit quoad forum internum, & quoad externum, & quoad hoc requirit notorietatem facti, vel sententiam Iudicis, non quoad illud; agens vero de iure denegandi debitum propter adulterium, sine vlla prorsus distinctione innocentem eximit ab onere reddendi, si voluisset pari passu procedendum esse? Ad rationes, quæ pro Sanchez afferebantur nunc respondendum est, & quidem ad primum dic in ordine ad reddendum debitum non esse iniustam spoliationem, sed merum exonus proprium propter fidem sibi non seruatam, seu non adimpletam conditionem, quod, cum fiat priuatim, & inter ipsos contrahentes, non exigit illam solemnitatem dimissionis, vel per sententiam Iudicis, vel per notorietatem facti, sicuti exigit dimissio quoad habitationem, quæ cum sit palam, pro foro externo exigit huiusmodi solemnitatem. Ad secundam deductam *ex c. literas de restitut. spol.* dicendum est, ibi dici faciendam esse restitutionem quoad alia omnia præter coniugale debitum addita ratione exclusionis eiusdem debiti coniugalis propter periculum scilicet fornicationis, quia erat controuersia, an illud matrimonium subsisteret propter existentem, vel non existentem consanguinitatem inter coniuges, nec certo constabat de tali consanguinitate, & cognitio pertinebat ad Iudicem; hic autem certo constat innocenti de existentia alterius adulterij, & quoad ius denegandi debitum reo respectu innocentis, iuxta superius dicta innocens supposita certitudine non dependet à notorietate facti, nec à sententia Iudicis.

Disputant hic secundo alij, an si alter ex coniugibus propria auctoritate recesserit, sit ipsi redeunti restitutio concedenda quoad habitationem? secundum duplicem sensum hæc quæstio potest agitari; vel etenim ille, qui propria auctoritate recessit, est adulter, vel innocens; Aliqui, inter quos *Rainerius relatus ab Archidia-*

6 Sententia asserens restituendum esse solū quoad habitationem, nō quoad debitum.

7 Sententia asserens restituendum esse quoad omnia.

8 Exponitur sententia auctoris.

Arguitur Sanchez inconsequentiæ.

Soluuntur rationes oppositæ.

Singula tamen, quæ in eodem textu continentur, perpendamus, & per varia dubia examinemus.

Dubitatur igitur primo, an cum dicatur, *Solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis*, hæc omnia intelligenda sint copulatiuè, quatenus prima verba locum habeant, prout coniunguntur cum subsequētibus, vel disiunctiuè, quatenus locum habeant se solis? Respondeo igitur primo locum non habere illa prima verba, *Solum cum sola*, si nudè secundum se sumantur, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 5.*, *Nauarrus rub. de iudicijs nu. 10.*, & ratio est, quia existentia solius cum sola non ita moraliter certò infert eorundem concubitum; & licet vulgaritèr dicatur *Solus cum sola non reputatur dicere coronam*, non propterea infertur, quod reputentur committere, vel commisisse fornicationem, sed vel ad summum turpes confabulationes, vel oscula, & amplexus habuisse, vel quid aliud. Respondeo secundo, quantumuis li *solus cum sola* coniungatur cum loco abdito, non propterea infertur sufficiens suspicio fornicationis, seu adulterij commissi. Consentiunt idem *Astensis, & Nauarrus loc. cit.*, & ratio etiam eadem est, quia etiam per illam coniunctionem non proximè infertur, & violentè concubitus eorundem, quidquid ex aduerso dixerit *Menochius de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. num. 11.*, qui pro se allegat *Glosam in c. præterea verbo conscios de testib., & attest.*, nec Glosa allegata, quidquam ipsi prodest, quandoquidem eadem glosa non loquitur in terminis nudæ existentiæ solius cum sola in loco abdito, sed in terminis existentiæ solius cum sola in eodem lecto, vel nudi cum nuda, vt legenti fit manifestum. Respondeo tertio, si existentia solius cum sola nō solum coniugatur cum loco abdito, sed etiam cum alijs circunstantijs temporis, & personarū, aliarumq; actionū probabilius inferunt suspicionē violentā fornicationis, seu adulterij *Nauarrus rub. de iudicijs nu. 10.* Ratio est, quia licet singulæ ex illis circunstantijs secundum se sumptæ non inducant violentam suspicionem, sumptæ tamen simul, & copulatiuè efficaces sunt ad inducendam illam suspicionem, quia vna alteram conualidat, & ad inuicem roborantur ad constituendam vnam efficacem. Respondeo quarto, si solus, & sola deprehendātur in loco abdito se amplexantes, & osculantes, & tandiu in eo loco abdito permanserint, quandiu potuerint adulterium consummare, est sufficiens, & violenta suspicio fornicationis commissæ. Ratio est, quia amplexus, & oscula sunt præambula ad coitum, & licet secundum se non valeant violentè, & efficaciter inducere suspicionem eiusdem, prout tamen coniunguntur cum loco secreto, & latebris ad hoc commodis, & hora non solum congrua ad huiusmodi actus, sed etiam sufficienti ad consummationem eorumdem, habent maximam vim moralem ad eandem inferendam. Dixi, *& tandiu in eodem loco abdito permanserunt, quandiu potuerint adulterium consummare*; nam, si pro tanto tempore ibi non permanserunt, quantum sufficere potuerit ad consummationem, cessat pręsumptio illius consummationis, adeoq; &c.

17 Reperiri solum cū sola secūdum se nō infert fornicationē.

18 Explicātur aliæ circunstātiæ, ex quibus inferri potest, vel non potest fornicatio.

Dubitatur secundo, an si nudus cum nuda reperiatur non solum in eodem lecto, sed etiam in loco abdito, & secreto efficaciter præsumatur pro adulterio, & fornicatione? Respondeo affirmatiuè, si tamen tantum temporis ibi permanserunt, quantum sufficere potuerit ad consummationem; hoc videtur expresse inferre textus *in d. c. literis de præsumpt.*, & licet in eodem textu non solum apponantur illæ conditiones, sed etiam aliæ scilicet *in eodem lecto, locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis*, hæ apponuntur non restrictiuè, sed ampliatiuè; cæterum illæ solæ sufficienter inducunt suspicionem; non enim supponuntur se denudasse ad captandam auram, nec se recepisse in loco abdito, vt nudi secretò orarent.

Quomodo haberi possit hæc violenta suspicio per existentiam nudi cum nuda.

Dubitatur tertio, an per sola oscula, & amplexus inducatur violenta, & sufficiens suspicio adulterij ad effectum, vt innocens possit diuertere à præsumpto adultero? Affirmant plurimi ex textu *in l. quod ait lex ff. ad leg. Iul. de adult.*, vbi dicitur, quod Pater filiam deprehensam in huiusmodi actibus possit occidere, sicuti, si deprehenderet in adulterio. Secundo *ex c. nec aliqua 27. q. 1.*, vbi dicitur adulterum iudicari, & inferri ex actu impudico, & venereo, sicuti ex consummato. Nihilominus, quantum ad effectum, vt innocens possit diuertere, sentiendum est per sola oscula, & amplexus non induci violentam suspicionem adulterij *Iulius Clarus lib. 5. receptarum §. adulterium num. 16. vers., & scias, Menochius de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. num. 28., & seqq., Palacios in 4. dist. 27. disp. 3. vers. sed numquid suspicio, Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 295. §. sed ad hæc quæstio est.* Ratio ex eo deducitur, quia plures requirit conditiones textus *in d. c. literis de præsumpt.*, ac sint oscula, & amplexus;

19 Per sola oscula, & amplexus non inducitur sufficiēs suspicio adulterij.

tum

tum quia textus *in l. 1. ff. de extraord. crim.*, *& in c. sollicitatores de pæn. dist. 1.* extraordinaria pæna imponitur sollicitatoribus alienæ vxoris, etiam per oscula, & amplexus, ergo ex osculis, & amplexibus non præsumunt adulterium, seu fornicationem. Ad argumenta, quæ ex aduerso afferebantur, nunc respondendum est; & quidem ad primum dico, ex eo textu non inferri suspicionem efficacem, & violentam adulterij, seu fornicationis comissæ à filia, sed tribui Patri potestatem impunè occidendi filiam deprehensam in huiusmodi actibus, sicuti per alia iura eidem tribuitur potestas impunè occidendi filiam deprehensam in adulterio. Ad secundum dicendum est, per eum textum solum inferri deprauatam voluntatem adulterandi, non actuale adulterium.

20 Plura referuntur, ex quibus non infertur sufficiens suspicio adulterij.

Ex his, quæ dicta sunt, plura poteris inferre ad præsens institutum valdè accomoda, & primo, quod non inferatur violenta hæc suspicio per munera, nec per literas amatorias missa, seu missas per amasium alienæ vxori, nec per literas missas ab eadem vxore suo amasio, quamuis in ipsis prouocet ipsum ad secū concumbendum, quia illa prouocatio arguit quidem adulterium futurum, seu animum adulterandi, non adulterium præsens, & actuale; Si autem eadem vxor in literis amatorijs directis ad amasium, & repertis, seu interceptis per maritum annueret præteritum concubitum cum eodem Amasio, tunc *Sanchez d. lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 48. in fin.*, docet non sufficere ad inducendum ius in marito diuertendi, quia est confessio extraiuditialis, quæ non plenè probat, sed tantum est indicium sufficiens ad torturam; Sed non lubens acquiescerem, quia quantum pertinet ad forum internum animæ non requiritur notitia iudicialis, sed sufficit etiam extraiudicialis, & cum versemur in ijs, quæ difficilis probationis sunt, vtique confessio oris proprij satis, superque sufficiens est, maximè, cum non sit præsumendum, quod quis fatendo velit prodere famam suam.

Non per literas amatorias.

Secundo, inferre poteris non inducere sufficiens ius ad diuertendum confessionem factam ab Amasio extraiudicialitèr asserente se adulterium commisisse cum aliena vxore, quia hæc confessio præsumitur ad iactantiam, & confessio in alterius præiuditium non multum confert per textum *in c. 1. de confessis, & c. significasti de adult., & l. fin. C. de accusat.* Fateor tamen, quod si alia indicia concurrerent cum tali confessione, puta, si inter ipsos frequentia, & secreta colloquia intercessissent, si dona data, & acceptata fuissent, & alia similia, quod vehementèr inclinarent ad rationabilem credulitatem.

Nec per confessionē extraiudicialē amasij.

Assertio IV. Quando agitur de dimissione coniugis adulteri ob adulterium violenta suspicione præsumptum, seu certum certitudine morali, licet non metaphysica in foro externo, huiusmodi vehemens præsumptio, seu inditia, quibus inducitur violenta suspicio, probanda sunt per testes non singulares, sed omni exceptione maiores *Bursatus cons. 435. n. 39. vol. 4., Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 51.* 21

21 Ad probandam hanc vehementē suspicionem pro foro externo requiruntur testes non singulares.

Ratio ex eo deducitur, quia cum agatur de spolio possessionis, quæ est de contractu irreuocabili, quæq; sequitur conditiones eiusdem contractus, videntur requiri probationes in iure validiores, quales habentur per testes omni exceptione maiores, non per merè singulares, & sicuti in alijs iudicijs testes singulares non plenè probant, ita, nec videntur probare in hoc iudicio, in quo agitur de possessione strictiori tollenda.

SECTIO IV.

An, si maritus vxorem eiecerit, eique negarit alimenta, & vxor interim fornicata fuerit, habeat idem maritus ius ad diuortium.

SVMMARIVM.

Duplex sensus tituli. 1.
Rationes suadentes maritum ex illa fornicatione non posse diuertere. 2.
Ex eo, quod maritus iniustè vxorem eiecerit, eique negarit alimenta, non tamen ad finem, vt fornicaretur, si illa fornicata fuerit, non amittit maritus ius diuortij. 3.
Si vxorem eiecerit ea intentione, vt fornicetur, & ipse inde possit diuertere, amittit ius ad diuortium. 4.
Soluuntur rationes oppositæ. 5.

SVB duplici consideratione potest titulus examinari, primo quatenus maritus vxorem eiecerit, & alimenta negarit non ad eum finem, vt inde sumeret vxor occasionem fornicandi, sed ad finem vindictæ ob aliquam aliam præsumptam iniuriam, vel ob alium titulum. Secundo, quatenus eiecerit, & alimenta negarit ea intentione, & fine, vt vxor fornicaretur, & ipse sumeret motiuum diuortij. 1

1 Duplex sensus tituli.

In ordine ad primam considerationem videtur prima fronte dicendum, maritum proptèr talem fornicationem vxoris non posse diuertere, quandoquidem per talem eiectio-

eiectionem, & negationem alimentorum fuit causa eiusdem fornicationis, quam vtique vxor non commisisset, nisi fuisset eiecta, & eidem non essent negata alimenta, vndè sibi debet imputare, quod illa deliquerit, nec ius aliquod potest acquirere ex actione, cui ipse causam dedit. Accedit, quod vtique potuit præuidere ex illa eiectione, & negatione alimentorum futurum illud delictum, cui proptere a non occurrens per reuocationem, & præstationem alimentorum videtur consentire, seu saltem non prohibere delictũ, cum posset; consentiens autem delicto, seu illud non prohibens, cum possit, nullum ius ex eodem potest acquirere, cum tota ratio iuris diuortij sit propter iniuriam illatam coniugi innocenti per adulterium alterius; scienti autem, & consentienti nulla fit iniuria *reg. scienti de reg. iur. in sexto*. Accedit secundo, quod maritus eijciens vxorem, illique denegans alimenta videtur per consequens illi denegare debitum coniugale, sed quãdo vxor fornicatur ex eo, quod maritus ipsi denegat debitum coniugale, non acquirit maritus ius diuortij, prout expresse habet *D. Ioannes Crisostomus hom. 1. in psal. 50. relatus in cap. si tu abstines 37. q. 2.*, vbi sic loquitur, *Si tu abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam, & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ*. His tamen minimè obstantibus sit.

2 Rationes suadentes maritum ex illa vxoris fornicatione, non posse diuertere.

Assertio I. Ex eo, quod maritus vxorem iniustè eiecerit, eique alimenta denegarit, non tamen ad finem, vt ipsa fornicaretur, & ipsa fornicata fuerit, non amittit idem maritus ius ad diuortium. *Diana part. 9. tract. 8. resol. 38.*, *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 5. nu. 6.*, *Paludanus in 4. dist. 25. q. 1. cas. 2. n. 13.*, *Caiet. repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 217.*, *Vega tom. 1. summæ c. 13. cas. 17.*

3 Non amittit maritus ius diuortij.

Non solum iuribus, sed etiam rationibus hæc assertio innititur; iuribus, & primo *in c. significasti de diuort.*, vbi deciditur, quod vir non teneatur recipere vxorem adulteram, non obstantibus exceptionibus, quod ipse causam, seu occasionem dederit adulterij. Secundo, *in c. ex literis de diuort.*, vbi non excusatur vxor à pænis adulterij ex eo, quod alleget se commisisse adulterium eo, quod maritus congrua ipsi denegarit alimenta; rationibus item euincitur, quia, nec titulus paupertatis, nec iniusta eiectio potest eidem suffragari; Non titulus paupertatis per textum *in l. palam ff. de ritu nupt.*, vbi expresse dicitur non esse ignoscendum turpiter viuenti prætextu paupertatis; non iniusta eiectio, quia hæc confert quidem ius ad plenam restitutionem, non autem ad luxuriosè viuendum, nec vxor aliqua ratione potest adduci ad fornicandum.

Euincitur, & iuribus, & rationibus.

Neque obesse potest, si asseratur, quod ex vi contractus matrimonialis, teneatur cohabitare cum propria vxore, eique alimenta tribuere, ergo, si expellendo vxorem, & negando alimenta eidem non seruat fidem debitam, poterit impunè, seu sine pæna expulsionis eidem fidem frangere se alter communicando, & sic fiet quodamodo compensatio iniuriæ pro iniuria in ijs, quæ debentur iure matrimonij. Non, inquam, obesse potest, quia non valet compensatio vnius ad alium defectum in diuerso genere, quantumuis vterque defectus sit contra eundem contractum matrimonialem, & aduersus defectum fidei violatæ in eiectione, seu spoliationis possessionis aduersus vxorem iniustè spoliatam datur remedium restitutionis, quæ ipso iure debetur, non autem ius ad violandam marito fidem in alio genere, scilicet per fornicationem, quæ in nullo vnquam casu licita est; vndè ipsa violando fidem in hoc genere amittit remedium restitutionis, quod ante habebat.

Instantia proposita, & dissoluta.

Assertio II. Si maritus vxorem eiecerit, eique congrua alimenta denegarit ea intentione, & ad eum finem, vt destituta congruis auxilijs fornicaretur, & eadem fuerit fornicata, non habet idem maritus ius diuertendi, & denegandi eidem vxori restitutionem. Consentiunt in hanc assertionem præter allegatos DD. in prima assertione, *Castro lib. 2. de lege pænali c. 4. paulò ante §., vt igitur*, *Palacius in 4. dist. 27. disp. 3. col. 19.*, *& dist. 35. disp. vnica col. 3. vers. cæterum, si auctoritate*.

4 Si vxorem eiecerit ea intentione, vt fornicaretur amittit ius ad diuortium

Ratio ex eo facilè deducitur, quia ipse maritus sua voluntate, & prauitate conijcit vxorem in illum actum fornicarium, & ad eum finem adhibet media, vt effectus ille sequatur, seu subtrahit media, quæ, si non subtraherentur, vxor probabilius non peccaret, ergo ex illo actu fauorem aliquem non potest nancisci, ratione cuius possit ab vxore delinquente diuertere, seu eidem negare remedium restitutionis; non enim æquum est, vt ex proprio delicto ius aliquid acquirat, seu fauorem. Confirmatur, quia, si maritus non prohibeat adulterium vxoris, cum possit, non acquirit ex eodem adulterio ius ad diuortium, quinimmò punitur tanquam leno *l. 2. C. ad leg. Iul. de adult.*, *Paludanus in 4. dist. 25. q. 1. cas. 2. nu. 13.*, *& ibi supplementum Gabrielis q. vnica art. 2. post primam conclusionem cas. 2.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. cas. 1.*, *Silue-*

Rationes suadentes assertum.

Siluester verb. diuortium q. 9. cas. 1., *Bartolomaeus à Ledesma de matrimon. dub. 65. post tertiam concl. cas. 2.*, ergo à fortiori, si media constituat eo animo, vt eadem vxor fornicetur, non acquiret ex eadem fornicatione ius ad diuortium, quia est quid maius confluere per media ad effectum inducendi adulterium, quam illud praecisè non impedire, cum possit. Confirmatur secundo, quia scienti, & consentienti non fit iniuria, ergo multò minus cooperanti ad illam actionem, quae sine consensu, & cooperatione esset eidem iniuriosa.

5 Soluuntur rationes oppositae. Nunc ad rationes, quae ex aduerso afferebantur contra primam assertionem respondendum est, & quidem ad primam dic, per illam eiectionem, & negationem alimentorum praecisè non fuisse causam illius fornicationis, nec ex fine, & natura actionis, nec ex fine eicientis, & negantis, sed tantum ex prauitate eiusdem vxoris fornicantis, quae indè sumpsit occasionem delinquendi, & sibi poterat consulere agendo per remedium restitutionis, vndè non est, cur eidem marito tribuatur negatio iuris ad diuortium ob illud delictum, ad quod ipse nisi ad summum occasionalitèr, & remotè concurrit.

Soluitur prima.

Ad secundam dicendum est, quod illa eiectio, seu negatio alimentorum non habet infallibilem, nec Physicè, nec moralitèr connexionem cum futura fornicatione ex genere suo, sed tantum ex prauitate operantis, adeoq; non potuit maritus eijciens, & denegans alimenta moralitèr certò praeuidere eandem fornicationem praecipuè cum iura nonobstante illa eiectione, & negatione grauitèr obsistant eidem fornicationi, & ipse non tenetur consulere ijs, quae ex prauitate alterius possunt obuenire. Ex quibus deduces ipsum maritum propriè non consentire illi actui fornicatorio, adeoq; non amittit ius, quod in fauorem ipsius ex eodem actu consequitur.

Soluitur secunda.

Ad tertiam dicendum est non esse ità verum, sicuti praefertur, quod ex dilatione, seu negatione debiti consurgat ius in vxore, cui defertur, siue negatur, vt si fornicetur, auferat in marito potestatem diuortij, prout asserit non esse verum *Glosa in d. c. si tu abstines verb. imputabitur 37. q. 2.*, *Riccardus in 4. dist. 35. art. 1. q. 1.*, *Abulensis c. 19. Matthaei q. 65. cas. 2.*, *D. Antoninus 4. part. tit. 1. c. 21. §. 6. casus*, *Veracruz 3. part. specul. art. 1. concl. 3. casu 2.*, nec incongrua sanè ratione, quia haec non est causa, sed ad summum occasio, & quidem remota adulterandi; vndè ad dictum *D. Ioannis Chrisostomi* relatum *in d. c. si tu abstines 37. q. 2.*, dicendum est ibi solummodo dici per quandam energiam ad deterrendos coniuges, ne debitũ coniugale denegent, quod eorum abstinentiae imputetur delictum fornicantium coniugum, quatenus ipsi tribuunt occasionem fornicationis, non propriè causam; vnde benè notat *Glosa in d. c. si tu abstines verbo licentiam*, quod per ly *licentiam*, intelligatur licentiae occasio; Non negauerim tamen, quod maritus sic negando debitum coniugale peccaret, non solum, quia negaret id, quod debet, sed etiam, quia alterum coniugem exponeret periculo delinquendi; non tamen ex hoc sequitur, quod, si alter deliquerit fornicando ipse ius amittat diuortij, cum non sit propriè causa adulterij, sed ad summum occasio. Quod, si vlterius vrgeas, quod cum negando debitum coniugale det operam rei illicitae, teneatur ad ea omnia, quae consequuntur ex tali re illicita, adeoque ad paenam, quae consequitur ad id, quod opus illicitum permiserit, quae paena consistit in eo, quod amittat ius ad diuortium, si ex illo opere illicito alter coniugum motus comiserit adulterium; statim impugnaberis, quia non ex quocunque opere illicito, quod quis committit, arguitur, quod teneatur ad ea omnia, quae consequuntur ex tali opere ex prauitate alterius operantis, sed ad summum ad ea, ad quae proximè influit illud opus illicitum, quod ipse perpatrat, negatio autem debiti coniugalis, nec proximè, nec positiuè influit in alterius adulterium, adeoq; &c.

Soluitur tertia.

SECTIO V.

An coniux innocens non solum possit, sed etiam teneatur coniugem adulterum dimittere.

SVMMARIVM.

Casus particularis, secundum quem procedit titulus. 1.

Ex duplici capite potest esse ratio dubitandi, & quodnam. 2.

Quando vxor pertinax est in adulterio, tenetur maritus dimittere, nec reconciliare. 3.

Hac obligatio prouenit ex motiuo charitatis, & correctionis fraternae. 4.

Ex capite suspicionis, quod ipse conniueat vxori adulteranti, non tenetur dimittere, si delictum sit occultum. 5.

Non satisfacit retinendo tanquam sororem, non tanquam vxorem. 6.

Onus correctionis non est ex mero consilio. 7.

Conditiones requisitae, vt sit obligatio corrigendi. 8.

Hoc

Hoc onus dimittendi vxorem pertinacem est sub lethali. 9.
Ex genere suo tenetur etiam vxor diuertere à marito pertinaci. 10.
Plures tamen causæ ipsam excusant à tali dimissione, & numerantur. 11.

IVS dimittendi coniugem ob adulterium, cum sit inductum in fauorem coniugis innocentis, regularitèr loquendo respectu eiusdem innocentis non est coactiuum, quatenus ipsum obliget ad dimittendum coniugem adulterum, sed facultatiuum, quatenus, si velit, possit ipsum dimittere. Difficultas igitur in præsenti titulo proposita ad hoc dumtaxat restringitur, an in aliquo casu teneatur maritus vxorem adulteram dimittere, vel dimissam sibi minimè reconciliare, & è contra, an vxor teneatur à viro adultero diuertere, seque illi minimè restituere. Casus hic potest contingere, quando vxor adultera persisteret in adulterio, & quamuis salutaribus monitis redarguta minimè resipisceret, & quando similitèr vir adulter in simili delicto pertinacitèr perseueraret. Pro quo

1 Casus particularis, secundum quem potest titulus procedere.

Aduerte, quod hæc obligatio, si quæ esset, in præsenti hypothesi ex duplici capite posset prouenire, vel ex natura eiusdem adulterij supposita conditione perseuerantiæ in eodem, & non resipiscentiæ, quatenus adulterium ipsum inter coniuges proptèr fidem nō seruatam in matrimonio, & pertinacitèr læsam non solum eximat innocentem ab onere permanendi cum adultero, sed etiam compellat deserere, ne matrimonium etiam quoad torum, & habitationem firmum permaneat cum iteratis iniurijs, & læsionibus eiusdem matrimonij, vel ratione alicuius adiuncti, puta scandali, vel oneris charitatis fraternæ, quatenus ex eo, quod per media omnia possibilia non studeat remouere delinquentem ab adulterio, adeoq; etiam ipsum dimittendo videatur conniuere eidem adulterio per quod ingerit scandalum; vel quatenus, cum lege charitatis teneatur correctionem fraternam erga delinquentes adhibere, fortiori, & strictiori iure teneatur eandem adhibere erga coniugem non quomodocunque, sed etiam adhibendo media apta ad remouendum delinquentem à crimine. Supposito igitur, quod vel ex natura eiusdem adulterij iterati, vel ratione scandali vitandi, vel correctionis fraternæ teneatur diuertere à delinquente, vel ipsum dimittere, oritur immediatè dubium, an teneatur hoc præstare sub onere peccati mortalis.

2 Ex duplici capite, potest prouenire ratio dubitandi, & quodnam sit.

Assertio I. Tenetur maritus, quando vxor pertinax est in adulterio, nec alitèr resipiscit, ipsam dimittere, & dimissam sibi non reconciliare *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 2., & ibi D. Bonauentura art. vnico q. 2., Hostiensis c. porro nu. 3. de diuort., Abbas c. si vir n. 1. de adult., Henricus c. quemadmodum n. 8., & seqq. de iure iur.*, quorum aliqui, ita strictam agnoscunt obligationem; vt pleno ore asserant peccare læthalitèr, si non dimittat, vel non diuertat, & specialitèr *D. Thomas loc. cit.*

3 Quando vxor pertinax est in adulterio, tenetur maritus illam dimittere, nec reconciliare.

Expressè ex SS. PP. auctoritatibus deducitur hæc assertio, & ex varijs iuribus; & primo ex *D. Chrisostomo hom. 32. operis imperfecti in Matthæum*, vbi sic habet *Sicuti crudelis, & iniquus est, qui castam dimittit vxorem, ita fatuus, & iniustus est, qui retinet meretricem*, quod dictum videtur desumptum ex Sacra Scriptura Prouerb. 18. *Qui autem tenet adulteram stultus est, & insipiens*; Secundo, ex *c. 1. de adult. Si vir sciens vxorem suam deliquisse, quæ non egerit pænitentiam, sed permanet in fornicatione vixerit cum illa, reus erit, & eius criminis particeps*. Hoc idem pluribus rationibus euincitur, & primo, quia quantum potest, tenetur obstare damnis matrimonij quoad fidem, & quoad prolem, quod vtrique non præstat assentiendo cohabitationi vxoris delinquentis, & pertinacitèr perseuerantis in adulterio. Secundo, quia ingerit maximam scandali occasionem, quandoquidem constante de ipsius scientia, & de perseuerantia in habitatione, & thoro est præsumptio valida de conniuentia, & lenocinio. Tertio, ex facto D. Ioseph, qui cum esset iustus proptèr suspicionem adulterij voluit Deiparam Virginem dimittere, ex quo infertur, quod iustitia exigat, vt propter adulterium maximè, si fuerit cum pertinacia, vxor dimittatur.

Auctoritatibus SS.PP., & rationibus euincitur.

Hæc obligatio diuertendi, seu dimittendi vxorem non prouenit ex ipsa natura adulterij quantumuis iterati, & cum pertinacia, sed vel ad euitandum scandalum, vel ex onere caritatis, seu correctionis fraternæ, & quidem non communis, sed peculiaris rationis intuitu cuiusdam superioritatis, & economicæ gubernationis. In his terminis procedit *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 2. in corpore*, & *Sanchez de matrimon. lib 10. de diuortio disp. 13.* licet *nu. 8.* discrepet in ea parte, qua dicitur teneri ex onere caritatis, seu correctionis fraternæ. Ratio facilè quoad primam partem ex eo deducitur, quia ob adulterium Christus Dominus *Matthæi 5., & 19.*, permisit quidem coniugi innocenti posse dimittere adulterum, nō autem præcepit, vt dimittatur, ergo ratione

4 Hæc obligatio prouenit ex motiuo charitatis, & correctionis fraternæ.

tione adulterij non oritur hæc obligatio, respectu innocentis diuertendi, seu dimittendi vxorem, cum illa facultas dimittẽdi sit in fauorem innocentis, cui fauori potest cedere; Neque obesse potest, quod adulterium sit cum pertinacia, & non cum resipiscentia, ratione cuius qualitatis inducat onus, non meram facultatem dimissionis; Non, inquam, obesse potest, quia nullibi reperitur, quod illi qualitati secundum se sumptæ sit annexum onus absolutè dimittendi adulterum, quod propterea onus, quantum est præcisè ex vi illius pertinaciæ, nec nos debemus adnectere, & sicuti alijs criminibus, quibus non est annexa aliqua pæna in primo suo esse, nec intelligitur annexa in pertinacia ipsorum, nisi expressè apponatur, ita &c.

Ratio secundæ partis ex eo etiam deducitur, quia vnicuique incumbit onus ex motiuo saltem charitatis eas actiones, vel omissiones vitare in se ipso, quæ possunt in alijs ingerere scandalum, & occasionem perditionis, seu ruinæ spiritualis, sed non eicere vxorem adulteram pertinacem in adulterio, & non resipiscentem ex se potest maximum ingerere scandalũ, quandoquidem eam retinendo vehementem dat ansam suspicandi suo consensu adulterium committi, & quod ipse sit conniuens, & fauens alterius coniugis adulterio, ergo &c.

Quomodo ex non dimissione gigni possit scandalum.

Hinc habes primo, quod quando ex hoc capite vitandi scandalum, seu suspicionis, quod ipse maritus conniueat adulterio vxoris delinquentis, & pertinacis in delicto, prouenit obligatio eandem dimittendi, cesset talis obligatio quãdo adulterium vxoris quantumuis iteratum occultum est, nec potest probari *D. Bonauentura in 4. dist. 35. art. vnic. q. 2., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 2. post primam conc. vers. de viris ergo. Veracrux 3. part. speculi art. 2. concl. 2., Bellamera c. quemadmodum num. 10. de iure iur., Turrecremata c. Apostolus 32. q. 7. art. 3. nu. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia sub ea ratione cessare debet obligatio, sub qua cessat ratio finalis obligationis, sed quando delictum est occultum, quantumuis maritus eiusdem fuerit conscius, cessat scandalum, quod est ratio finalis iuris naturalis obligantis ad dimissionem, quandoquidem non potest esse scandalum, vbi non est cognitio delicti, ergo &c. Neque obesse potest, si asseratur, quod, quamuis, quando delictum est occultum, cesset scandalum, non cesset tamen obligatio dimissionis eo quia adhuc vigeat periculum incertitudinis prolis, & supponendi hæredes indebitos; Non, inquam, obesse

5 Nõ tamen tenetur dimittere, si adulteriũ sit occultum, nec possit probari.

potest, quia in primis nostra illatio procedit dumtaxat, quando onus dimittendi procedit dumtaxat ex motiuo scandali, quod, si alia vrgeat ratio dimissionis, est quid vltra præsens institutum, de quo alibi. Deindè non ita certum est, vt supponitur, quod ob periculum incertitudinis prolis, teneatur maritus vxorem dimittere; tum quia non tenetur adeo acerbo medio vti; tum quia eidem non potest tribui illa culpa incertitudinis prolis, cum ipse aduersetur illi fornicario concubitui, & media suauia adhibeat ad illum remouendum.

Habes secundo, quod vrgente scandalo, adeoq; causa dimissionis non satisfaciat maritus suæ obligationi, si vxorem retineat, non tanquam vxorem, sed tanquam sororem, quidquid ex aduerso dixerit *Cardin. in c. si vir. de adult.* Ratio ex eo deducitur, quia sub illa consideratione non euitat scandalum, cum non innotescat vtrum eam detineat, vel sub titulo sororis, an vero sub titulo vxoris.

6 Non satisfacit maritus retinẽdo vxorẽ, non tanquam vxorem, sed tanquam sororem.

Ratio tertiæ partis ex eo deducitur, quia onus correctionis fraternæ non est ex mero consilio, sed ex præcepto Christi Domini importato in illis verbis *Matthæi 18. Si peccauerit in te frater tuus &c. vade, & corripe &c.* prout docet *D. Thomas 2. 2. q. 13. art. 7., & DD. communitèr*, & in hoc magis conueniunt *SS. PP. Augustinus serm. 16. de verbis Domini Chrysostomus hom. 61., Gregorius lib. 4. reg. epist. 56.*, quod, si hoc onus de iure naturæ, prout fatetur *Suarez lib. 10. c. 7. num. 33.* afficit omnes, strictiori tamen iure afficit parentes in ordine ad filios, dominos in ordine ad seruos, maritos in ordine ad vxores, tutores in ordine ad pupillos, prout docet *Hurtadus de Mendoza vol. 2. disp. 153. sect. 2. §. 10.*, quod adeo verum est, vt *Trullench. in Decal. tom. 1. lib. 1. c. 5. dub. 15. n. 1., Diana part. 7. tract. 3. resol. 9., & 31.*, asserant huiusmodi non satisfacere confessioni, si dixerint omisisse correctionem fraternam, sed teneri dicere se esse Patres, Dominos, maritos, tutores &c. proptèr specialem obligationem, quæ ipsos afficit ratione cuiusdam superioritatis, ratione cuius præficiuntur filijs, seruis, vxoribus, & pupillis. Ad hanc autem correctionem fraternam nõ sufficit benignè, & leuitèr monere delinquentem, sed etiam contumacem arguere, & non resipiscentem cohibere adhibendo omnia media, quæ à delinquendo possint retrahere, ergo maritus vxorem pertinacem in adulterio, & non resipiscentem ad benigna monita, cohortationes, & argutiones, tenebitur dimittere, si inde speretur resipiscentia.

7 Onus correctionis fraternæ, non est ex mero consilio.

Verum

8 Verumtamen est, quod ad hoc, vt hoc onus correctionis fraternæ grauitèr obliget requirantur aliquæ conditiones, sine quibus non esset obligatio saltem sub graui. Prima est, quod certo moralitèr constet de peccato, & perseuerantia in eodem, prout docent *Fillutius tom. 2. tract. 28. c. 6. n. 133., Diana part. 4. tract. 3. resol. 32.* Non negauerim tamen, quod, cum maritus sit caput familiæ, & superior ad vxorem, teneatur super gesta eiusdem inuigilare, vt eius peruersitati possit occurrere, non tamen ipsam dimittere, nisi constet, & de delicto, & pertinatia in eodem non obstante, quod præcedentèr fuerit fraternè monita, conuenientèr arguta &c.

Prima cōditio requisita ad hoc, vt sit obligatio corrigendi sub graui.

Secunda est, vt probabilitèr speretur dimissio profutura, & vxor emendanda; si etenim nulla spes subesset emendationis nulla obligatio adesset dimissionis, quantum est ex motiuo correctionis fraternæ, prout docet *Diana part. 7. tract. 3. resol. 21.* licet ipse loquatur in terminis generalibus correctionis fraternæ faciendæ, qui tamen adaptari possunt etiam præsenti materiæ. Ratio ex eo deducitur, quia finis huiusmodi correctionis est resipiscentia delinquentis, ergo vbi nulla esset spes resipiscentiæ non esset obligatio correctionis, quæ ordinatur ad ipsam; Dixi, *quantum est ex motiuo correctionis fraternæ*; non enim negauerim, quod ex alio motiuo scandali vitandi non obstante, quod huiusmodi correctio non esset profutura, adhuc esset adhibenda, ne scilicet ipse maritus ingereret scandalū, quatenus non dimittendo ingereret non modicam suspicionem, quod ipse conniueret vxoris adulterio, & faueret, & patrocinaretur eidem; hoc etenim motiuū præualere debet illi negationi spei emendationis, & tunc correctio, seu dimissio assumeretur non ad emendationem, aut punitionem delinquentis, sed ad defensionem innocentis, & ad alia mala impedienda. *Diana part. 7. tract. 3. resol. 24.* Sed an talis correctio, seu dimissio vxoris adulteræ, & pertinacis esset facienda, quando esset dubium, an esset profutura fini a iure intento, nec ne, quantum est ex vi eiusdem correctionis, cum distinctione respondendum existimo; vel etenim est dubium, quod sit profutura delinquenti, certum tamen est, quod non sit obfutura, & tunc existimo huiusmodi correctionem, seu dimissionem esse faciendam; vel est dubium simul, quod non sit profutura, & quod sit obfutura, & tunc sentio non esse ex necessitate adhibendā. Quoad vtramque partem consentit *Diana part. 7. tract. 3. resol. 22.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia talis correctio, seu dimissio potest solum prodesse, nullo modo obesse, ergo non est, cur non sit adhibenda. Consequentia probatur, tum quia correctio fraterna non respicit emendationem certam, sed dumtaxat speratam, seu quæ possit esse; tum quia respicit debitum directè, quod se tenet ex parte innocentis, seu corrigentis supposito delinquentis adulterio, ergo debet illud adimplere, non obstante, quod timeat correctionem non profuturam. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia correctio fraterna est instituta in ædificationem, non in destructionem, ad tollenda crimina, non ad multiplicanda, ergo cum sit æquè dubium, quod non sit profutura, & quod sit obfutura, non erit onus illam adhibendi, cum in æquali dubio boni, & mali futuri debeamus potius consulere malo vitando, quando est malum in genere moris, quam bono acquirendo; hoc eueniret, quando ex dimissione timeretur, quod in grauiora, & crebriora crimina, siue in eodem, siue in diuerso genere esset præcipiti lapsu, & sine fræno ruitura.

Illa correctio posset solū prodesse, non obesse.

Tertia est, vt ex illa correctione non timeatur graue damnum, & notabile corripientis; tunc etenim nulla est obligatio, nisi in necessitate extrema, seu quasi extrema damnationis, *Lorca in 2. 2. D. Thoma disp. 45. num. 7., Diana part. 4. tract. 4. resol. 228.* Hac ratione docent, nec incongruè *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 13. n. 20., Paludanus in 4. dist. 35. q. 1. art. 3. concl. 4. n. 23., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 10. §. 9., Nauarrus in summa c. 16. num. 24., Graffius 1. part. decis. lib. 2. c. 84. n. 6., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 2. post 2. concl. vers. neruus, ergo, & alij*, non teneri maritum dimittere vxorem adulteram quantumuis pertinacem, quando ipsi imminet graue damnum spirituale, vt quando grauibus stimulis carnis impetitur, & timet non posse resistere; benè etenim ordinata charitas exigit, quod ad damna spiritualia vitanda prius quis sibi consulat, quam alteri. Sed an etiam eximatur ab hoc onere correctionis fraternæ, seu dimissionis vxoris faciēdæ ob adulterium, in quo pertinax perseuerat, proptèr damnum temporale, quod sibi imminet, vel imminere potest ex tali dimissione, vel expulsione lis est, maxima inter DD. Loquendo specialitèr in terminis mariti, qui est superior ad vxorem, & speciali quodam iure, tenetur erga vxorem, arbitrarer, quando esset spes futuræ emendationis, teneri ad eandem dimissionem habendam non obstante illo periculo damni temporalis. Hoc

Tertia cōditio ad hoc requisita.

de

de communi DD. conſenſu aſſerit *Diana part. 4. tract. 4. resol. 228. vers. 4., & part. 7. tract. 3. resol. 26., 27., & 28.*, qui etiam docet, quod ſuperiores in extrema neceſſitate proximi etiam cũ vitę periculo teneantur correctionem adhibere. Intellige tamen hoc, quando aliundè eidem neceſſitati ſubueniri non poteſt, & certum eſſet, quod ex tali correctione emendatio oriri deberet.

9 Hoc onus dimittẽdi vxorem pertinacẽ, eſt ſub læthali.

Hic pro complemento eorum, quæ hactenus actitata ſunt quoad onus dimiſſionis, tam ratione ſcandali vitãdi, quam ratione præcepti correctionis fraternæ adimplendi remanet inquirendum, an onus ſub vtroque hoc titulo ponendi hanc dimiſſionem ſit ſub lęthali, an dumtaxat ſub veniali. Arbitror abſolutè eſſe ſub læthali, niſi detur aliqua cauſa excuſans præponderans, ſic ſentire videtur *D. Thomas 2. 2. q. 13. art. 7., Valentia tom. 3. disp. 3. q. 10. puncto 2., Diana part. 5. tract. 13. resol. 42., & part. 7. tract. 3. resol. 3., & 4.*, & quando eſt in ordine ad ſcandalum cauendum *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 13. n. 19.* licet diſcrepet quodamodo, quando eſt in ordine præcise ad præceptum correctionis faciendæ *ead. disp. 13. n. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia motiuum vitandi ſcandali in re graui eſt ex genere ſuo graue, vt colligitur ex emphaſi, quæ Chriſtus Dominus dixit, *Veh mundo à ſcãdalis, veh illi, per quem ſcandalum venit*, & deducitur ex ruina ſpirituali, quam ſecum trahit, & præceptum correctionis faciendæ potiſſimum in ijs, qui ſtrictiori iure, & titulo tenentur, ſtrictè, & grauitèr obligat; Nec hic poſſum acquieſcere *Sanchez d. disp. 13. nu. 8.* aſſerenti ſub tali onere peccati ex motiuo correctionis fraternæ, non teneri maritum dimittere vxorem adulteram pertinacem, eiq; debitum denegare; tum quia huic præcepto ſufficienter ſatisfacit illam admonens, & propoſitis æternis pœnis illam deterrens, & puniens modo ſibi permiſſo; tum quia, ſi hæc eandem non mouent ad recipiſcendum, non poteſt eſſe moraliter ſpes emendationis, quinimmo periculum deterioris peruerſionis, ſi fieret talis dimiſſio. Non, inquam, poſſum acquieſcere, quandoquidem non vno tantum modo, ſed etiam modis quibuſcunque licitis, tenetur conſulere peruerſioni coniugis, & ſi placida monitio, & exhortatio fraterna quinimmò, nec propoſitio Gehennæ non prodeſt, tenetur alia media opportuna adhibere, & inter cætera dimiſſionem, quandoquidem quoad animos deprauatos remouendos a ſcelere plus proſunt præſentia mala, & damna quantumuis temporalia, quam damna

Reijcitur limitatio Sanchez.

futura quantumuis atrociora, & æterna.

Aſſertio II. Ex genere ſuo tenetur etiam vxor diuertere à marito adultero, & pertinaci in adulterio, quamuis plures ab extrinſeco extent cauſæ ipſam excuſantes à tali diuerſione. *Caietanus in opuscul. tom. 1. tract. 29. q. vnica, & in summa verb. matrimoniũ c. vltimo vers. 10., Pedraza in ſumma præcept. 6., & 18., Bertachinus in ſuo diction. lit. A. verb. adulter. vers. adulter vir, Monaldus in ſumma vbi de matrimon. tit. de effect. matrimonij ad finem* aduerſus *Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuortio d. q. 13. nu. 29.*, qui ex vna parte, ſicuti non cognoſcit obligationem in marito dimittendi vxorem adulteram, & pertinacem in adulterio ex pręcepto correctionis fraternæ, ita multò minus eandem obligationem agnoſcit in vxore aduerſus maritum ſic delinquentem ex eodem præcepto; ex alia non recognoſcit in vxore præceptum vitandi ſcandali, quod cognoſcit in marito, quandoquidem omnibus manifeſtũ eſt vxores ęgerrimè ferre, quod eorum mariti commiſceantur alijs fæminis, vndè non poteſt eſſe præſumptio, quod eorum adulterio conniueant, potiſſimum cum in earum mulierum poteſtate non ſit maritos cohibere, cum ſint ſub illorum poteſtate, & quodamodo illis ſubditæ. Nihilominùs

10 Ex genere ſuo tenetur etiam vxor diuertere à marito pertinaci.

Probatur primo aſſertio auctoritate *D. Chriſoſtomi relati in c. ſi quis vxorem el 2. 32. q. 1. in fin.*, vbi dicitur virum, & vxorem eſſe pares quoad obligationem diuertendi ob pertinaciam alterius in adulterio, quod cum nequeat intelligi ex vi adulterij præcisè quoad ſui naturam, vt probauimus in prima parte præcedentis aſſertionis, vtique intelligendum eſt, vel ex motiuo ſcandali euitandi, vel præcepti correctionis fraternæ faciendæ; quod etiam in particulari ſic euincitur, primo quoad motiuum ſcandali, quia ex quo vxor conſcia adulterij mariti, & pertinaciæ in eodem non adhibet media ad ipsũ remouendum, inter quæ eſt ſe ſubtrahere ab illius conſortio, cenſetur conniuere illius delicto, quod æque ingerit ſcandalum, ac ſi maritus præſumeretur conniuere adulterio vxoris, non ſe ſubtrahendo ab illa, vel illam à ſe ipſo; Neque ratio adducta a *Sanchez* aliquid euincit, quandoquidem non minùs ægre fert maritus, quod vxor alijs viris commiſceatur, ac ægrè ferat vxor, quod maritus cum alijs fæminis congrediatur, quinimmo ratio poſtulat, vt potius maritus ægrius ferat congreſſum propriæ vxoris cum alijs viris; tum quia ex illo congreſſu oritur incertitudo prolis; tum quia

Ratio pro aſſerto.

Ratio Sãchez eijcitur.

veti-

vetitum est de iure naturę strictiori, quod fœmina eadem plures habeat maritos, non sic autem, quod idem maritus plures habeat vxores, vt latiùs antea probauimus, quam quod vxor ægrè ferat congressum mariti cum alijs mulieribus, cum illa incertitudo prolis non indè oriatur, nec ità strictè prohibeatur maritis plures simul habere coniuges; Si igitur ex eo, quod mariti ægrè ferant, quin immò ægerrimè, quod vxores alijs viris commisceantur, non euitant scandalum, nec tollunt præsumptionem, quod conniueant earundem vxorum contubernio, si ab illis non diuertant, nec ex eo, quod vxores ægrè ferant commixtionem maritorum cum alijs fæminis euitare scandalum censendæ sunt, nec tollere præsumptionem, quod conniueant adulterio maritorum, si ab illis contumacibus non diuertant; Nec etiam aliquid vrget, quod vxor sit sub potestate mariti, & quodamodo illi subdita; Non vrget, inquam, quia quoad vsũ coniugij, & quoad onus cohabitationis maritus, & vxor pares sunt, & æqualem adinuicem habent potestatem. Secundo quoad motiuum correctionis fraternæ ex eo etiam euincitur, quod præceptum correctiouis fraternæ afficit etiam vxorem, & quidem ad adhibenda omnia media possibilia, vt maritus ab adulterio resipiscat; vt latè docent *supplementum Gabriellis in 4. dist. 35. q. vnica art. 2. concl. 4., Nauarrus in summa c. 22. n. 21. in fin., Bartolomeus à Ledesma de matrimon. dub. 66. concl. 1., Petrus de Ledesma de matrimon. q. 62. art. 2., Petrus de Soto lect. 12. de matrim. col. penult.*

11 Plures causę ipsã excusant à dimissione — Dixi, *quamuis plures ab extrinseco extent causa ipsam excusantes à tali diuersione*; & primo, quia difficilior est spes emendationis in marito, qui, si non mouetur pijs exhortationibus, nec propositis pænis, nec mouendus censendus est ex illo recessu vxoris. Secundo, quia probabilius est, quod rueret in detestabiliora flagitia. Tertio, quia ipsa grauioribus damnis subesset; & fortè in hoc sensu attentis præcisè his circunstantijs ab extrinseco, non attenta natura rei, ex genere suo locutus est *Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuortio disp. 13. n. 29.*

SECTIO VI.

An altero coniuge adulterante licitus sit transitus ad Religionem, sacrosque ordines altero inuito.

SVMMARIVM.

An lata sententia diuortij adulter teneatur reconciliari innocenti agenti ad talem reconciliationem. 1.

Sententia negatiua exponitur cum suis rationibus. 2.

Intellige, quando res est integra, respectu vtriusque. 3.

Exponitur sententia affirmatiua cum suis rationibus. 4.

Præfertur hæc secunda sententia. 5.

Soluuntur rationes contrariæ opinionis. 6.

Adulter tenetur reconciliari, etiam non reuocata sententia diuortij. 7.

Si lata sententia diuortij innocens statum mutauerit per professionem in Religione, non potest amplius sibi reconciliare adulterum. 8.

Idem dic, si statum mutauerit per susceptionem sacrorum Ordinum. 9.

Non tamen, si votum simplex castitatis emiserit. 10.

Si nulla præcesserit sententia diuortij, non potest adulter innocente inconsulto, vel inuito statum mutare, vel per professionem in Religione, nec per susceptionem sacrorum Ordinum, nec per votum simplex castitatis in præiuditium innocentis. 11.

Si adulter in hac hypothesi professionem emiserit, hæc est absolutè nulla. 12.

Nulla lata sententia diuortij adulter, si sacros Ordines suscepit, validè quidem suscepit, sed illicitè. 13.

Si innocens non reuocet adulterum promotum ad sacros Ordines sine ipsius licentia, quia assentitur tali susceptioni, potest adulter in ordinibus susceptis ministrare. 14.

Nonnulla obiecta dissoluuntur. 15.

Intellige, etiam si innocens vltra non reuocationem non vouerit castitatem. 16.

Si innocens non reuocet, sed tamen non cedat iuri suo, non potest adulter in illis ministrare. 17.

Si innocens reuocauerit adulterum promotum ad sacros Ordines, & postea mortuus fuerit, potest adulter ad ministerium sacrorum Ordinum transire. 18.

Votum simplex castitatis tenet, non tamen obligat, prout est in præiuditium innocentis. 19.

Vxorem dependere à marito quoad voluntatem, & eius actus sententia affirmatiua. 20.

Sententia negatiua cum eius rationibus. 21.

Vxor quoad ea, quæ non concernunt matrimonium, non subditur marito. 22.

Maritus non potest irritare vota castitatis vxoris quoad ius petendi. 23.

Limita, si maritus sit pusillanimis, qui non audeat petere. 24.

In hoc casu non irritaret, sed suspenderet ad propriam vitam. 25.

Probabilius potest vxor suspendere votum castitatis mariti etiam quoad ius petendi, donec vixerit. 26.

Si

Si præcesserit sententia Iudicis laici quoad separationem, vxor adultera non potest intra biennium profiteri, benè tamen elapso biennio. 27.

Ad hunc effectum prærequiritur sententia Iudicis, vel quod adulterium fuerit notorium. 28.

Elapso adhuc biennio, si mulier statum non mutauerit, potest maritus illam sibi reconciliare. 29.

Biennium non incipit currere marito à die ingressus in Monasterium, sed à tempore inceptæ emendationis vxoris adulteræ. 30.

Auth. sed hodie C. ad leg. Iuliam de adult. correcta est per ius canonicum. 31.

Posita sententia diuortij per Iudicem Ecclesiasticum, adulter non potest ingredi in Monasterium inconsulto innocente. 32.

Vt possit ingredi sufficit innocentis licentia tacita. 33.

Assignatur in quo consistat hæc licentia tacita. 34.

SVB duplici sensu potest examinari titulus comparatiuè ad vtrumque coniugem adulterantem scilicet, & innocentem; primo, quatenus post vnius adulterium lata fuerit sic instante innocente sententia diuortij per Iudicem Ecclesiasticum, & tunc quæri potest, an adulter possit licitè innocente etiam inuito transire ad Religionem, sacrosq; ordines, vel votum castitatis emittere. Secundo quatenus innocens constante de alterius adulterio possit ad eandem Religionem, sacros ordines, vel votum permeare; hocq; etiam attenta duplici consideratione, vel quatenus præcisè præcesserit alterius adulterium, nulla tamen super eo secuta fuerit sententia diuortij, vel quatenus, & præcesserit adulteriũ,& sententia diuortij super eo iam emanarit.

Duplex sensus difficultatis proponitur.

I An lata sententia diuortij, adulter teneatur se restituere innocenti agenti ad reconciliationem?

Titulus quoad primam partem, seu secundum primam considerationem de adultero, maximè pendet ab illa quæstione, an coniux adulter lata etiam sententia diuortij teneatur innocenti agenti ad reconciliationem reconciliari, illique se restituere; Sub qua etiam consideratione adhuc DD. distinguunt, vel etenim lata sententia diuortij res adhuc remanet integra respectu vtriusque coniugis, quatenus neuter statum mutauerit, nec ingrediendo Religionem, nec sacros ordines suscipiendo, nec votum castitatis simplicis emittendo; vel lata huiusmodi sententia res mutata est, quatenus alter, vel ad Religionem, vel ad sacros ordines transierit vel votum castitatis emiserit,.

Quando res adhuc integra manet, nec status coniugum est mutatus aliqui statuunt, quod adulter non teneatur lata sententia diuortij reconciliari innocenti, nec eum admittere *Monaldus in summa tit. de diuortio ratione fornicationis §. an possit vir reconciliare sibi vxorem adulteram inuitam Tabiena verb. matrimonium 4. q. 5. num. 6., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 5. ad tertium, Nauarrus lib. 3. consil. in prima edit. tit. de Regul. cons. 31. nu. 1.*, quorum opinionem probabilem vocat *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 10. num. 2.*, licet contrariæ adhæreat. Pluribus rationibus innititur hæc opinio, quæ tamen omnes possunt reduci ad hæc duo capita, primo ad naturam sententiæ diuortij, quæ constituit ius irretractabile respectu vtriusque, cum ex neutra parte debeat claudicare; vndè sicuti coniux innocens posita tali sententia non potest cogi ad recipiendum adulterum petentem reconciliationem, ita nec adulter tenetur innocenti eandem reconciliationem concedere; Secundo, ad voluntatem eiusdem coniugis innocentis, qui ex quo admisit sententiam diuortij, non videtur amplius eidem posse obsistere, cum maximè, si egerit ipse ad illam sententiam, cesserit iuri suo in ordine ad corpus alterius coniugis adulteri. Ex aduerso alij expressè asserunt innocente agente ad reconciliationem, non obstante sententia diuortij, teneri adulterum eandem admittere, seque illi restituere, atque huius opinionis sunt *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 6. ad tertium, & ibi D. Bonauentura art. vnico q. 5., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. vers. effectus accusationis, Glosa c. ex literis verb. redire de diuort., Hostiensis in summa tit. de conuers. coniug. num. 9. vers. & numquid, Præpositus c. ex parte num. 4. de sponsalib.* Mouentur primo, quia illa sententia diuortij lata est potissimum in fauorem innocentis, & in odium delinquentis, ergo per illam intelligitur adempta libertas respectu eiusdem delinquentis, quatenus non sit admittendus ad reconciliationem innocente inuito, non autem respectu eiusdem innocentis, quatenus, si petat reconciliationem etiam aduersus voluntatem delinquentis, non sit admittendus, cæteroqui quod in fauorem ipsius innocentis introductum est retorqueretur in ipsius odium scilicet ad demendam ipsius libertatem. Secundo, quia cum sententia diuortij lata sit ad instantiam, & in fauorem eiusdem innocentis intelligitur lata sub tacita conditione, si ipse noluerit reconciliari, quæ conditio valdè consona rationi intelligitur stante vinculo indissolubili coniugij, quod, quamuis stare possit sine actuali iure ad vsum corporis coniugum, petit tamen ex genere suo, vt in illo vsu, ad quem ordinatur, tanquam ad effectum perfi-

2 Sententia negatiua exponitur cum suis rationibus

3 Intellige, quãdo res adhuc est integra, respectu vtriusque

4 Exponitur sententia affirmatiua cum suis rationibus.

perficiatur, seu perfici possit, & si quid tali vsui obstet, est præcisè adulterium alterius, vndè respectu innocentis semper vrgere debet ius ad illum vsum, ergo, si ipse innocens petat reconciliationem, & velit reconciliari, sententia illa diuortij non poterit illi obesse, siquidem lata est sub illa tacita conditione. Tertio, quia per illam sententiam diuortij non intelligitur innocens condemnatus, nec aliqua pæna eidem iniuncta, siquidem iustitia non postulat, vt innocens condemnetur, & subeat pænam reo debitam, ergo, cum condemnatio, & pæna respiciat diuortium, & separationem, hæc non potest afficere coniugem innocentem. Quid igitur in hac quæstione concludendum? Arbitror tutiora iura, & rationes fouere hanc secundam sententiam, cui propterea libentiùs adhæreo. Ad obiecta, quæ ex prima sententia afferuntur, nunc respondendū est, & quidem ad primum dico, sententiā diuortij debere intelligi secundū naturam, & conformitatem ad rem iudicatam, cum autem res iudicata sit pæna coniugis delinquentis, & fauor innocentis, censendum est, quod eadem sententia constituat ius irreuocabile respectu delinquentis, non vero respectu innocentis; nec arbitranda est hæc sententia iniusta, eo quia non constituat ius æquale respectu vtriusq; cum etenim non vigeat eadem, & æqualis causa respectu vtriusque, non idem ius respectu vtriusque debet sortiri, & iustitia exigit in sententia iusta, vt tribuatur vnicuiq; quod suum est, non ad æqualitatem personarum, inter quas est res iudicata, sed ad æqualitatem causæ, supra quam cadit sententia; hæc autem est delictum vnius, non alterius, adeoq; &c. Ad secundum dicendum est, quod quantumuis sententia lata fuerit ad petitionem, & fauorem coniugis innocentis non propterea intelligatur, quod vigore illius acceptatæ, idem innocens cesserit iuri suo, sed dumtaxat voluerit pænam delinquentis, non amittendo iura, quæ ipsi competunt, cum præsumendum non sit, quod voluerit, vt delinquens pænam subeat, ipse similem pænam subire.

5 **Præfertur hæc secūda sententia.**

6 **Soluuntur rationes contrariæ opinionis.**

Hic solum oritur difficultas, an adhoc, vt adulter teneatur reconciliari innocenti post latam sententiam diuortij, requiratur, vt prius Iudex eandem sententiam retractet, an vero ea non retractata ad simplicem petitionem innocentis, teneatur reconciliari. Sustinet *Palacios in 4. dist. 35. disp. vnica col. 18. vers. seruitus ergo*, quod requiratur huiusmodi sententiæ retractatio præcedentèr ad reconciliationem, eo quia sententia diuortij aliter nullum sortiretur effectum. Sed non arridet hæc opinio, quandoquidem, cum sententia illa lata sit in fauorem coniugis innocentis, non intelligitur lata cum læsione eiusdem libertatis, sed dumtaxat in odium delinquentis, adeoq; sub tacita conditione, *si innocens noluerit reconciliari*; vndè, si postea ipse innocens velit reconciliationem cessante illa conditione tacita apposita remanet ipse innocens in pleno suo iure, perindè ac si illa sententia non fuerit posita; Nec ex hoc sequitur, quod illa sententia nullius penitus esset effectus; non sequitur, inquam, quia præstat eum pręstat effectum, vt reus semper adstrictus maneat illi pænæ, nisi ipse innocens eum sibi reconciliando eandem quodamodo indirectè remittat vtendo propria libertate, quæ ipsi competit.

7 **Adulter, tenetur reconciliari etiam non reuocata sententia diuortij.**

Quando vero res adhuc integra nō est, sed status alterius coniugis mutatus, eo quod transierit ad Religionem, vel sacros ordines susceperit, vel votum castitatis emiserit; tunc etiam res consideranda est in ordine ad coniugem, vel innocentem, vel reum, quatenus, vel innocens statum mutarit post sententiam diuortij, vel reus; Si innocens statum mutauerit; tunc etiam considerandum est, an statum mutauerit per professionem in Religione approbata, vel per susceptionem sacrorum ordinum, vel per emissionem simplicis voti castitatis, vel Religionis; si mutauerit per professionem emissam in Religione approbata absolutè non potest innocens reconciliare sibi coniugem adulterum *Palacios in 4. dist. 35. disp. vnica col. 17. dub. 2., Ioannes de Friburgo summa confessorum lib. 4. tit. 22. q. 14.* Ratio ex eo deducitur, quia ex quo transiuit per professionem in Religionem iam factus est impotens tam ad petendum debitum, quam ad cohabitandum cum vxore, ergo non poterit ipsi reconciliari, nec poterit ipsam compellere ad reconciliationem; Neque obesse potest, si asseratur, quod ratione vinculi coniugalis indissolubilis, quod adhuc perseuerat posito etiam diuortio per sententiam Iudicis, non potuerit se legitimè obligare Religioni per professionem, cum vinculum coniugale, & vinculum professionis sint incompatibilia, quandoquidem matrimonium quoad vinculum obligat personas sibi adinuicem quoad dominium, seu quasi dominium, professio vero obligat profitentem Deo quoad absolutum dominiū; Non, inquam, obesse potest, quia tota ratio, ob quam coniugatus non possit obligari Deo per solemnem professionem non est ratione vinculi coniugalis præcise, sed ratione oneris, quod habet, red-

8 **Si lata sētentia diuortij innocens mutauerit statū per professionem, non potest sibi reconciliare adulterum.**

G dendi

dendi alteri debitum, à quo onere intelligitur exemptus ob alterius adulterium præcipue ſuppoſita ſententia diuortij, nec per ipſum adulterum poteſt ad illud onus amplius obligari, adeoq; non eſt, cur Deo non poſſit obligari per ſolemnem professionem in Religione approbata. Sed an tunc emiſſa per innocentem ſolemni profeſſione ſolutum remaneat vinculum coniugale, adeout adulter remanens in ſæculo poſſit ad alias nuptias tranſire, dicam inferius; Si verè innocens mutauerit ſtatum per ſuſceptionem ſacrorum ordinum adhuc arbitror non poſſe compellere adulterum ad reconciliationem proptèr eandem rationem, quia promotio ad ſacros ordines eſt incompatibilis cum vſu coniugali. Si tandem mutauerit per emiſſionem ſimplicis voti caſtitatis, tunc arbitror, poſſe compellere adulterum ad ſe illi reconciliandum *Sanchez lib. 10. de diuortio diſp. 10. n. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia per votum caſtitatis non eximitur alter ab onere reddendi debitum ipſi, qui vouit, petenti, quantumuis ſacrilegè petat, quandoquidem votum ſimplex non priuat coniugem iure iuſtitiæ, quod habet in corpus coniugis, ergo etiam per illud votum caſtitatis non eximitur coniux adulter ab onere ſe reconciliandi eidem petenti reconciliationem. Si reus, ſeu adulter lata illa ſententia diuortij ſtatum mutauit id eſt, quod ſpecialiter propoſitum eſt diſcutiẽdum in explicatione tituli quoad primam conſiderationem.

9 Idem dic, ſi ſtatum mutauerit per ſuſceptionem ſacrorũ ordinum.

10 Non tamen, ſi votum ſimplex caſtitatis emiſerit.

Pro quo etiam nonnullæ aliæ inſpectiones ſunt conſiderandæ, & primo, an nulla ſententia diuortij præceſſerit, quod licet non fuerit in titulo propoſitum, multum tamen confert ad præſens inſtitutum, quod propterea non eſt omittendum; Secundo, ex ſuppoſitione, quod ſententia aliqua præceſſerit, an fuerit duntaxat Iudicis laici, an vero etiam Eccleſiaſtici. Tertio, an adulter poſſit, vel ad Religionem, vel ad ſacros ordines tranſire, vel ſimplex votum caſtitatis emittere inſcio, & inconſulto altero coniuge, an etiam eo abſolutè inuito, & quid, ſi tranſierit ad huiuſmodi ſtatus eo, vel inconſulto, vel inuito, an ſcilicet ab innocente, qui non conſentit, poſſit reuocari.

Nonnullæ conſiderationes.

His ſic propoſitis quoad adulterum ſecundum primam conſiderationem paria, vel ſimilia dubia conſurgunt etiam quoad innocentem iuxta ſecundam conſiderationem in explicatione tituli propoſitam. Interim ſit

Aſſertio I. Si nulla præceſſerit ſententia diuortij, non poteſt adulter innocente, vel inconſulto, vel inuito ſtatum mutare per profeſſionem in Religione, vel per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, quinimmo, nec per votum ſimplex caſtitatis in præiuditium eiuſdem innocentis, quod, ſi mutauerit, poterit reuocari. Ita quotquot ſuſtinent non poſſe mutare ſtatum poſt latam etiam diuortij ſententiam *Goffredus in ſumma tit. de conuerſ. coniug. n. 8., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 11. §. 6. vers. effectus accuſationis, Barboſa rub. ff. ſolut. matrim. part. 2. n. 22. in fin., Graffius 1. part. decis. lib. 2. c. 84. num. 14., Silueſter verb. diuortium q. 10.*

11 Non lata ſententia diuortij, nõ poteſt adulter ſtatũ mutare in præiuditiũ innocẽtis.

Ratio ex eo deducitur, quia conſtante matrimonio, eoque conſummato nullo intercedente adulterio alter ex coniugibus non poteſt ſtatum mutare, vel per illam profeſſionem, vel per illam ſacrorum ordinum ſuſceptionem, vel per votum caſtitatis altero coniuge inconſulto, vel inuito, & ſi mutet, poteſt per alterum reuocari, vt eſt in confeſſo apud omnes, & hoc ratione iuris perfectè quæſiti, quod habet alter coniux in ipſius corpus, ergo etiam interueniente adulterio, ſi nulla præceſſerit ſententia diuortij, non poterit coniux adulter innocente inconſulto, vel inuito ſtatum mutare, & ſi mutauerit, poterit ab innocente reuocari. Conſequentia probatur, quia adulterium licet ius transferat in innocentem diuertendi ab adultero, non tamen eximit ipſum adulterum ab onere permanendi cum eodem innocente, eiq; reddendi debitum, ſi ipſe velit, ergo cum illæſum remaneat ius, quod habet innocens in corpus adulteri, non poterit idem adulter ipſo innocente inconſulto, vel inuito illum ſtatum mutare, & ſi mutauerit, poterit legitimè reuocari.

Rationes pro aſſerto.

Solum hic remanent nonnulla dubia examinanda, & diſcutienda. Primum eſt, an ſi de facto idem adulter inconſulto coniuge innocente profeſſionem in Religione approbata emiſerit, ſit abſolutè inualida talis profeſſio, adeout, ſi reuocetur per coniugem innocentem, & inuitum, non teneatur amplius eo defuncto onera profeſſionis ſuſtinere. Secundum, an, ſi de facto ſacros ordines ſuſceperit, valida ſit ſuſceptio, item, an poſſit in illis ordinibus miniſtrare, ſi non reuocetur, & ſi reuocetur, teneatur ab illorum exercitio abſtinere, item, an, ſi fuerit reuocatus, & poſtea coniux innocens præmortuus fuerit, poſſit immediatè ſine alio ad exercitium illorum ordinum redire.

Nonnulla dubia excitata.

Tertium, an illa emiſſio voti ſimplicis caſtitatis ſit ipſo iure irrita, an talis ſolummodo, vt poſſit per alium coniugem innocentem irritari, adeout non ſolum

tenea-

teneatur reddere, sed etiam liberum sit etiam petere; & an, si innocens obierit, teneatur adulter, qui vouerat, votum illud, quod emiserat, adimplere.

Ad primum probabilius sentio professionem illam esse absolute inualidam, adeo, vt professus sit reuocatus etiam mortuo reuocante, non teneatur amplius onera professionis exequi *Glosa in c. Agatosa verb. debeas 27. q. 2., Sotus in 4. distinct. 27. q. 1. art. 4. col. penult. vers. casus autem, Lancel. Instit. iur. can. lib. 2. de diuortijs §. quæsitum tamen est verb. teneri, D. Bonauentura in 4. dist. 27. in exposit. lit. nu. 4.* Videtur expressè colligi ex textu *in c. quidam de conuers. coniug.*, vbi sic legitur, *Votum non tenuit, vnde ratione voti ad Religionem redire*; Hic erat sermo de coniuge, qui professionem emiserat in Religione altero coniuge incõsulto, & cum dicatur, quod votum illud non teneat, vtique intelligi debet, quod in sui origine nullam vim habuerit, & quidem, nec in vim voti simplicis castitatis, prout latè docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrimon. 2. prænot. 9. nu. 11.* Neque obesse potest, textus *in c. placet de conuers. coniug.*, vbi dicitur, quod consultiùs, & congruentiùs foret ad reuocati salutem, si ad monasterium rediret; Non, inquam, obesse potest, quia ly *consultiùs* non importat necessitatem, sed melius esse, si ad Religionem redeat; Deinde dici potest consultiùs esse non ratione obligationis ex illa professione emanantis, sed in pænam intentati delicti contra ius alterius; Neque vlterius obesse potest, si dicatur ea, quæ in probatione dicuntur, & *in d. c. quidam de conuert. coniug.*, rectè procedere, quia ibi agitur, quando matrimonium est perfectum, consummatum, & illæsum, & integrum; non autem quando matrimoniũ ratione diuortij est quodamodo læsum, licet non quoad principium, & vinculum coniugale, saltem quoad vsum, & ius actuale; Non, inquam, obesse potest, quia quoad innocentem ius adhuc remanet illæsum etiam quoad vsum, cum in libertate ipsius sit adulterum sibi reconciliare, & reuocare, vndè deficiente ipsius licentia, non est, cur professio emissa non sit irrita, & professus reuocabilis.

12 **Professio emissa ab adultero nulla lata sententia diuortij, est nulla.**

Explicatur textus vt nõ obstans nostro sensui

Ad secundum assero susceptionem illorum sacrorum ordinum inconsulto altero coniuge innocente certè quoad validitatem subsistere, quantumuis adulter sic suscipiens enormitèr, & grauissimè peccaret. In hoc assertum arbitror omnes propendere; non etenim est de iure diuino, quod coniugatus non possit promoueri ad ordines sacros, sed duntaxat de iure Ecclesiastico, quod ius Ecclesiasticum non potest irritare ordinem, si suscipiatur cum omnibus requisitis de iure diuino; nec ipsum coniugium aduersatur substantiæ eorundem sacrorum ordinũ, adeo vt resistat eorundem collationi, quandoquidem tota oppositio, si quæ esset, esset ratione castitatis annexæ eidem ordini, sed illa connexio non est ex natura eiusdem ordinis, sed tantum de iure Ecclesiastico, adeoq; &c. Enormitèr tamen peccaret coniux, qui ad huiusmodi ordines promoueretur altero inconsulto, quandoquidem, & læderet ius eiusdem, & faceret contra præceptum Ecclesiasticũ; Neque dicas, quod sicuti ex superius dictis professio emissa in Religione absque alterius coniugis licentia est absolutè in radice sua irrita, ita, & sit irrita susceptio sacrorum ordinum sine tali licentia; contra enim impugnaberis, quia dispar omnino est ratio de coniugato in ordine ad professionem sine alterius licentia, ac de eodem coniugato in ordine ad susceptionem sacrorũ ordinum sine eadem facultate; nam professio essentialiter consistit in votis illis solemniter emissis, quæ vt subsistant, exigunt plenam libertatem in eo, qui illa emittit, quæ certè libertas esse non potest, quando id, quod intenditur in talibus votis, est alteri obligatum, nisi accedat ipsius, cui obligatum est, licentia, adeoq; illa non existente irritum est votum, & professio defectu libertatis requisitæ; susceptio autem sacrorum ordinum essentialitèr non consistit in aliquo voto, quod dependeat ab alterius coniugis licentia, & facultate, sed in impressione caracteris, & facultatis spiritualis in ordine ad Ecclesiastica munera obeunda, quæ impressio caracteris, & facultatis spiritualis non dependet nisi à capacitate subiecti recipientis, & voluntate conferentis, quæ propterea non est, cur non subsistat, quantumuis non accesserit alterius coniugis licentia, cum ab eo nullo modo dependeat. Verum tamen est, quod cum ex dispositione iuris canonici adnectatur sacrorum ordinum susceptioni votum, vel præceptum continentiæ seruandæ, & quoad hoc dependeat a voluntate alterius coniugis, non accedente facultate illius alterius coniugis illud votum, seu præceptum quoad ius eiusdem coniugis non subsistat, quantumuis subsistat quoad onus eiusdem vouentis implicitè in sacra ordinatione; quatenus scilicet ipsum non eximat ab obligatione reddendi, licet priuet iure petendi.

13 **Nulla lata sententia diuortij adulter, si sacros ordines susceperit, valide suscepit, sed illicitè.**

Dispar ratio de susceptione sacrorum ordinum, ac de professione.

Ad illud, quod subditur primo loco circa hoc secundum dubium, an scilicet, si de facto susceperit inconsulto altero coniu-

coniuge huiusmodi ordines sacros, & non reuocetur ab altero coniuge facto conscio, seu certiorato de tali susceptione, possit ministrare in sacris ordinibus susceptis, an vero teneatur ab illorum ministerio abstinere, cum distinctione pro resolutione procedendum est; vel etenim innocens non reuocat, quia præsumitur assentiri, seu tacitè licentiam præbere, quam præsumptam voluntatem etiam indicant alia adminicula, vel non reuocat, quatenus non intendat quidem ratam habere illam ordinũ susceptionem, sed dumtaxat perseuerare in iure sibi cõpetente ex adulterio alterius non cohabitandi, nec reddendi debitum, ita tamen, vt non cedat iuri suo sibi reconciliandi adulterum. Iuxta primum membrum diuisionis arbitror posse ministrare in sacris ordinibus susceptis, etiam si alter innocens vltra talem non reuocationem non voueat castitatem. Ratio ex eo deducitur, quia illa tacita non reuocatio, cum posset reuocare, adiuncta cum alijs adminiculis habetur pro tacita licentia *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. vers. effectus accusationis, Albericus in suo diction. lit. M. verb. matrimonium 8. vers. quod, si aliquis coniugum, & lit. D. verb. diuortium §. diuortium secundum vers. quæro vtrum coniux, Ioannes de Friburgo summa confessorum lib. 4. tit. 22. q. 14., Nicolaus de Orbellis in 4. dist. 35. q. 2. §. 2., Siluester verb. matrimonium 9. q. 11.*, sed susceptio sacrorum ordinum respectu coniugati quãtumuis adulteri cum alterius coniugis licentia non est cum impedimento ad exercitium eorundem ordinum, ergo &c.

14 **Adulter, potest in ordinibus susceptis ministrare, si innocens non reuocet, quia assentiatur.**

Neque obesse potest, si asseratur, quod non possit ministrare in eisdem sacris ordinibus quodamodo in pœnam, eo quod eosdem sacros ordines susceperit coniuge innocente inconsulto, nec possit eidem ordinato suffragari, quod postea accesserit alterius licentia; Non, inquam, obesse potest, quia intantum impeditur ab exercitio sacrorum ordinum, in quantũ congruum non est, vt simul versetur in exercitio ordinum, & in vsu coniugali, si reuocaretur a coniuge innocente, a quo, si licentiam non præstiterit, vtique posset reuocari, ergo, si postea talis licentia accesserit, non erit, cur non possit in eisdem ordinibus ministrare, nam cessante causa prohibitionis non est, cur cessare non debeat prohibitio; Neque vlterius obstare potest, si asseratur, quod per illam ordinum susceptionem inconsulto altero coniuge non solum fuerit læsus ipse alter coniux, sed etiam Ecclesia, quæ prohibet suscipi huiusmodi ordines sine alterius coniugis licentia, & sic quod licet per illam tacitam, & rationabilitèr præsumptam licentiam, remittatur iniuria facta eidem coniugi, non tamen intelligatur remissa iniuria facta Ecclesiæ, a qua propterea requirenda est remissio, vel per dispensationem, vel per expressã licentiam, sicq; non poterit ipso iure ministrare; Non, inquam, obstare potest, quandoquidem tota ratio, ob quam irrequisito, & inconsulto altero coniuge vetat Ecclesia in coniugato sacrorum ordinum susceptionem, est proptèr ius, quod alter habet, ne proprius coniux cõtra ipsius voluntatem promoueatur ad eosdem ordines, & ne cum iure, quod habet vt sibi reddatur debitum, stet ministerium in eisdem sacris ordinibus, quod valdè incongruum est, & propterea indixit abstinentiam ab vsu ordinum, nisi habeatur licentia a coniuge innocente, ratione cuius licentiæ eximitur a iure petendi debitum.

15 **Nonnulla obiecta dissoluuntur.**

Dixi *etiam, si alter innocens vltra talem non reuocationem non voueat castitatem*, quandoquidem sicuti potest non reuocare, quantumuis adulter non fuerit promotus ad sacros ordines, & semper permanere in tali separatione, non obstante, quod votum castitatis non eliciat, ita potest non reuocare, & tacitè licentiam concedere per illam non reuocationem firmatam alijs adminiculis quantumuis fuerit promotus ad sacros ordines, etiam, si ipse non voueat castitatem; Neque obesse possunt ea, quæ alibi dicta sunt *ex c. sanè c. cum sis c. significauit de conuers. coniug.*, in quibus dicitur, quod alter coniux, non possit statum mutare altero in sęculo manente saltem absque voto castitatis; Non, inquam, obesse possunt, quia, vt bene aduertit *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 10. n. 15.*, allegati textus procedunt dumtaxat, quãdo matrimonium est omnino illæsum, & integrum, secus autem, quando est per adulterium læsum, & per diuortiũ quodamodo separatum, si non quoad vinculum coniugale, saltem quoad torum, & habitationem; cum etenim tunc innocens ius acquisierit ad diuertendum ab adultero, & liber sit ab ipsius consortio, sufficit, quod iuri suo cesserit, ratione cuius cessionis etiam alter constituitur liber, & sicuti innocens independenter a consensu adulteri, & absque voto illius, potest ad Religionem transire, vel sacros ordines suscipere, ita hoc poterit præstare adulter, supposita præcise facultate innocentis absq; illius voto.

16 **Intellige etiam, si innocens vltra non reuocationem non voueri castitatem**

Iuxta secundum membrum distinctionis arbitror teneri coniugem adulterum promotum ad sacros ordines abstinere ab exercitio ordinum susceptorum, donec inno-

innocens eidem præstiterit facultatem se abstinendi ab vsu coniugali, eumque liberarit ab onere reddendi sibi debitum. Ita sentire videntur licet in diuersis terminis, *Sanchez de matrimon. lib. 7. disp. 35. n. 14., Siluester verb. diuortium q. 16. cas. 3., Palatios in 4. dist. 27. disp. 2. col. 34. vers. hæsitus 2.* Dixi, *licet in terminis diuersis*, quandoquidem isti loquuntur, quando alter coniux transiuit ad Religionem, altero, nec consensum positiuum præbente, nec dissensum, sed præcisè tacente, & inde deducunt, quod professio per coniugem, qui transiuit in Religionem, non teneat, eo quia illa taciturnitas non habeat rationem licentiæ requisitæ ad validam professionem, sed hæc eadem ratio militat in casu, de quo hic loquimur, si quidem etiam ad susceptionem sacrorum ordinum in altero coniuge ad effectum, vt eximatur ab onere reddendi debitum, requiritur alterius coniugis licentia, quæ vtique non habetur, quando alter non reuocat, sed præcisè tacet; neque obesse potest, si asseratur, non requiri essentialitèr licentiam formalem, & expressam, sed sufficere tacitam, & interpretatiuam; hic autem arguitur tacita licentia, tum ex eo, quod taciturnitas in ijs, quæ noxia sunt tacenti, quæque auertere potest loquendo, habetur pro consensu *Bartolus in l. qui dotis nu. 13. verb. si vero contradicendo ff. sol. matrim., Castrensis ad l. Caius col. 2. ff. de pignor. act., Alexander in l. sæpe n. 18. ff. de re iud.*, tum ex eo, quod, si coniux in sæculo relictus longo spacio dissimulauit, cum posset reclamare rata efficitur professio proptèr præsumptam licentiam, & interpretatiuam ratificationem *c. consuluis de cõuers. coniug., Rosella verb. impedimentum imped. 11., Nauarrus lib. 3. consil. tit. de conuers. coniug. in priori edit. cons. 4. n. 4. in posteriori cons. 5. n. 4.*, ergo etiam rata habebitur susceptio sacrorum ordinum quoad effectum deobligandi promotum ad sacros ordines ab onere reddendi debitum; Non, inquã, obesse potest, quia illa dissimulatio, seu non reuocatio, quando non coniungitur cum alijs adminiculis, non habetur propriè pro licentia sufficienti ad effectum, vt promotum eximat ab onere reddendi sibi debitum, eique ius tribuat ad ministrandum in susceptis ordinibus, quandoquidem ex quo ipse promotus deliquit in adulterio per se commisso antecedenter ad ipsam promotionem innocens ius quæsiuit ad dimittendum, & ex quo forte dimiserit, non amisit ius sibi etiam competens ad reuocandum, hocq; ius ad reuocandum non limitatur ad determinatum tempus, nec obligat ad reuocandum in hac, vel in illa determinata temporis circumstantia, adeo vt, si in illa non reuocet, amittat ius reuocationis. Cum igitur innocens semper ius habeat ad reuocandum, nec obligetur ad reuocandũ pro determinato tempore, vtique ex eo, quod taceat, nec reuocet promotum ad sacros ordines ad vsum coniugalem, non intelligitur ius illud ad reuocandum amittere, nec illa taciturnitas, seu non reuocatio illi potest præiuditium afferre, quandoquidem non restringitur ad determinatum tempus potestas reuocandi, nec ex actione contra iustitiam, quam exercet adulter in promotione ad sacros ordines minuitur ius innocentis ad reuocandum, quotiescunque voluerit.

17 Si innocens non reuocet, sed tamen non cedat iuri suo, nõ potest adulter in illis ministrare.

Non sufficit mera dissimulatio.

18 Adulter reuocatus mortuo reuocante, potest ad ministeriũ ordinum susceptor transire.

Ad illud, quod subditur secundo loco dicendum est, quod, si fuerit post susceptionem sacrorum ordinum coniux adulter reuocatus, & postea innocens obierit, probabilius possit idem adulter sic promotus ad ministerium sacrorum ordinũ susceptorum transire. Non alia ratione moueor, nisi quia nullum est assignabile impedimentum, quominus possit in susceptis ordinibus ministrare; non defectus potestatis ordinis, quandoquidem supponitur validè ordinatus; non debitũ coniugale, quãdoquidem hoc dissolutum intelligitur, non solum quoad thorum, & habitationem, sed etiam quoad vinculum coniugale per mortem, scilicet, alterius coniugis; Solum, si quod esse posset impedimentum, esset aliqua suspensio in pænam ordinis suscepti durante coniugio sine licentia alterius coniugis, de qua pæna suspensionis, si verè constaret, dicerem ad summum impedire pro tempore, pro quo durat coniugium, cum æquum non sit, vt quis sacris altaribus administret, & simul coniugi quoad vsum matrimonialem inseruiat; vndè cessante tali coniugio per mortem alterius coniugis, non est, cur ad sacra ministeria non valeat transire, nec quoad suspensionem indiget absolutione, prout indiget quoad excommunicationem, quandoquidem suspensio ex genere suo tollitur sublato eo, pro quo est imposita, prout in similibus docet *Megalius in 3. par. lib. 5. c. 2. q. 1. num. 2., & 3.* per textum *in c. ex literis de constit., & c. presbiter 2. q. 5.*, tum quia non tolli absq; absolutione per resipiscentiam statuitur solum de excommunicatione per textum *in c. cũ desideres de sent. excom.*, quæ dispositio propterea non est extendenda ad suspensionem per textum *in l. odia de reg. iur., Diana part. 5. tract. 10. resol. 25.*

Nec obstat suspẽsio, si quæ.

Ad tertium tandem sentio vota simplicia castitatis emissa ab altero ex coniugibus

gibus altero inconsulto, seu inuito non esse ipso iure irrita, si loquamur de votis, prout important promissionem de nō petendo debito, secus vero, prout important promissionem de negando debito, quandoquidem sub hac secunda consideratione certè ipso iure sunt irrita, nec inducunt obligationem non reddendi ipsum debitum, quia hoc esset contra iustitiam matrimonij. Ratio autem, cur non sint irrita, prout important promissionem Deo factam de non petendo debito, ex eo desumitur, quia est obligatio de obiecto, quod eidem vouenti omnino liberum videtur, nec videtur alteri coniugi noxium.

19 Votū simplex castitatis emissū ab adultero, obligat, nō tamē, prout est in præiuditium innocētis.

Maior difficultas est, an alter coniux possit irritare votum castitatis alterius emissi etiam post consummationem matrimonij quoad ius petendi debitum, adeo vt illud iustè possit petere. Hæc difficultas potissimum procedit ex illo Genesis 3. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*, & ex illo Apostoli ad Ephesios 5., *mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita, & mulieres viris suis in omnibus*. Ex quibus textibus duo videntur colligi; primum, quod maritus vtpotè superior ad vxorē possit eiusdem vota irritare, non quidem ratione præcisè rei promissæ, quæ eidem marito sit debita, sed etiam ratione personæ proptèr subiectionem, quam habeat vxor eidem in omnibus. Secundum, quod idem non militet in vxore quoad vota mariti, cum hic non sit illi subditus. Vt clariùs hac in re procedamus, ea controuersia prius examinanda est, an vxor quoad vota non solum habeat dependentiam à marito ratione rei promissæ, sed etiam quoad voluntatem, omnesque actus dependentèr ab eadem voluntate; *Affirmant Abulensis in c. 30. Numerorum Sotus lib. 7. de iust. q. 7. art. 1. vers. an vero sicuti, Arragonius 2. 2. q. 88. art. 1., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 39. n. 4., & lib. 4. summæ c. 34. num. 3., Fagundez in Decal. lib. 2. c. 38. n. 2., Diana part. 4. tract. 4. resol. 110., & part. 3. tract. 4. resol. 220., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 8. n. 16., & 19.*, hocque videtur expressè colligi; ex c. 30. Num., vbi sic legitur, *Si mulier maritum habuerit, & vouerit aliquid, si audiens vir statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, propitius ei erit Dominus* nec potest hic textus præcisè intelligi quoad ea vota, in quibus ratione rei promissæ vxor ipsa intelligitur prius obligata marito, quia omnes interpretes, & præcipuè *septuaginta, Vatablus, Pagninus*,

An innocens possit irritare votū adulteri quoad ius petendi.

Ratio dubitandi à quo desumatur.

20 Vxorem pendere à marito quoad voluntatem, & eius actus sentētia affirmatiua.

D. Augustinus relatus in c. noluit, & in c. manifestum 33. q. 5., & D. Ambrosius relatus c. fin. 33. q. 5., intelligunt de quocunque voto etiam continentiæ. Quod etiam innuisse videtur, *D. Thomas 2. 2. q. 88. art. 8. ad 3.*, vbi habet, quod *nullum votum Religiosi sit firmum, nisi de consensu Prælati, sicut, nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu Patris, nec vxoris, nisi de consensu viri*; & quidem rectæ rationi videntur huiusmodi iura, & auctoritates inniti, quandoquidem recta familiæ gubernatio, cuius maritus est caput, mutuus inter coniuges amor, politica filiorum educatio exigunt, ne vxor nouas obligationes sibi assumat, cum inde possent oriri rixæ, & discordiæ. Ex aduerso negant *Cardinalis in c. scripturæ de voto, Turrecremata in c. manifestum 33. q. 5., Nauarrus in man. c. 12. nu. 64. vers. maritus, Graffius decis. aurear. par. 1. lib. 2. c. 29. n. 8., & part. 2. lib. 2. c. 12. nu. 45.*, eo quia nullo iure euincitur, quod vxor sit subdita marito in ijs, quæ non concernunt matrimonium, nec vsum ipsius, sed sunt merè dependentia à libera voluntate eiusdem vxoris; non iure naturali, quia vinculum, quod consurgit ex vi matrimonij, debet commensurari iuri eiusdem matrimonij, & non aliter; ex vi autem matrimonij non consurgit, nisi subiectio, & obligatio conueniens, & proportionata statui matrimoniali, quæ consistit in ijs, quæ pertinēt ad vsum matrimonij, ad educationem prolis, & familiæ gubernationem; quæ non impedit votum castitatis simplex, cum adhuc vxor viro petenti, teneatur reddere debitum, possit æquè benè prolem educare, & familiam in ijs, quæ sui muneris sunt, gubernare; neque ex illo voto, vt ex dictis pro contraria sententia, potest oriri illa dissolutio pacis, & mutui amoris, quandoquidem tale votum non dissoluit ea, quæ sunt debita ex vi matrimonialis vinculi, & in ordine ad alia, quæ statum matrimonialem non concernunt, maritus est irrationabilitèr inuitus, & immeritò pacem solueret, & amorem; Non iure diuino, nam, si quod ius esset assignabile, vel illud esset, quod pro priori sententia adductum est *ex c. Num. 30.*, vel illud *Pauli ad Ephes. 5.*, in quorum primo, dicitur, quod maritus, si audierit, & statim contradixerit pollicitationibus vxoris, eas irritas reddat, quod intelligendum est de pollicitationibus, & votis, tàm ratione rei promissæ, quam ratione voluntatis promittentis, seu vouentis, cum textus ille loquatur sine vlla distinctione, & restrictione; In secundo verò dicitur, quod mulieres subditæ sint viris suis, sicut Domino;

21 Sententia negatiua cum eius rationibus exponitur.

Soluuntur rationes opinionis oppositæ.

mino; Domino autem subditæ sunt in omnibus; vndè subdit, quod *sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita, & mulieres viris suis in omnibus*; sed hæc iura nihil euincunt; non primum, quia, vt benè notant *Suarez lib. 3. de voto c. 6. nu. 26., & lib. 6. c. 4. n. 26., & 7., Lessius de iust. lib. 2. c. 40. n. 99., Castrus Palaus tom. 3. tract. 15. disp. 2. p. 6. n. 2., & 3.*, textus ille non importat legem naturæ, sed merè ceremonialem, & pro illo populo latam, quæ propterea in aduentu Christi Domini abrogata est. Deindè, vt benè notant præcitati DD., quantumuis ille textus non contineret merè cærimonialia, adhuc nihil euinceret, quia procedit tantum de votis abstinentiæ, prout important macerationes, & cruciatus corporis, sub quibus non comprehenditur votum abstinentiæ; Non secundum desumptum ab Apostolo ad *Ephes. 5.*, quandoquidem paritas, & proportio, qua vtitur Apostolus, non procedit quoad omnia, cæteroqui sicut Christus est Dominus proprietatis, & iurisdictionis quoad omnia circa Ecclesiam, ita maritus esset Dominus tali pacto quoad omnia circa vxorem, quod non est dicendum; Procedit igitur solummodo quoad omnia, quæ sunt dependenter à matrimonio, quæque pertinent ad iura eiusdem formalitèr sumpta; Non tandem iure humano, cum ius humanum non possit adimere libertatem quoad ea, in quibus, nec iure naturæ, nec diuino adimitur. Quod igitur in hac controuersia concludendum? Arbitror in alijs materijs, in quibus vota non concernunt iura matrimonij, vel ratione debiti reddendi, vel ratione prolis educandæ, vel familiæ gubernandæ vxorem non esse subditam marito. Consentiunt DD. omnes pro secunda opinione

22 Vxor quoad alia à matrimonio non subditur marito.

allegati, & vlterius *Flamma part. 3. method. c. 4. num. 27., Fernandez in medulla part. 1. in c. 6. §. 23., Azorius 1. part. lib. 11. c. 16. q. 10., & c. 17. q. 12., Lessius lib. 2. de iust. c. 40. n. 99., Laiman. lib. 4. tract. 4. c. 7. n. 12., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 17. n. 3., Gordonus Theolog. mor lib. 6. q. 5. n. 70., Filliutius tom. 2. tract. 26. c. 8. nu. 235., & seqq., Bonacina tom. 2. disp. 4. q. 2. punct. 7. prop. 3. §. 2.*, hocque satis, superque euincunt rationes pro secunda opinione adductas. Quibus stantibus

23 Maritus, nõ potest irritare votũ vxoris quoad ius petendi.

Dico primo, maritum non posse irritare votum castitatis ab vxore emissum quoad ius petendi debitum *Suarez lib. 6. de voto c. 4., & tomo 3 de Religione lib. 9. c. 8. n. 5., Lessius lib. 2. de iust. c. 40. n. 94., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 17. n. 5., Laiman lib. 4. tract. 4. c. 7. n. 16., Gordonus Theologia moralis lib. 6. q. 5. n. 70., & seqq.* Ratio ex eo deducitur, quod dicebamus pro secunda opinione, quod scilicet vxor non subdatur marito, nisi in ijs, ad quæ maritus habet ius ex vi vinculi coniugalis, non in ijs, in quibus stante adhuc vinculo coniugali vxor est omnino libera, sed vxor ex vi vinculi coniugalis tenetur tantum viro petenti reddere, & quoad petendum omnino libera est, & non petendo nullum marito præiuditium infert, ergo maritus, quoad ius petendi, non potest irritum reddere votũ vxoris.

Limitarem tamen hoc dictum in hypothesi, qua maritus ob suam pusillanimitatem, & naturam à fæminea non absimilem potissimum, si vxor esset superexcedentis conditionis in nobilitate, & insigni auctoritate erubesceret petere; vel nimis ægrè ferret semper petere, & ex hoc minueretur mutuus amor, & occasiones dissidiorum indè orirentur; in huiusmodi etenim casibus non incongruè arbitrarer, posse vxoris votũ etiam quoad ius petendi irritare, quandoquidem esset ipsi nimis onerosum, & præiuditium quoquomodo inferret; atq; in hac limitatione consentit *Laiman lib. 4. tract. 4. c. 7. n. 16.* 24 Limitatio ad supradicta, si maritus sit pusillanimis, qui nõ audeat petere.

Sed circa hanc limitationem modo oritur difficultas, an, ita possit irritare, vt votum illud intelligatur absolutè irritum, vt nec amplius obliget etiam cessante matrimonio ob obitum eiusdem mariti, an vero solummodo eiusdem voti effectum suspendere, quousque perseuerat matrimonium, adeo vt eodem cessante per obitum mariti, teneatur vxor plenè tale votum adimplere, nec possit ad alia vota conuolare. Probabilius arbitror, non posse absolutè irritare, sed dumtaxat suspendere ad tempus constantis matrimonij, quo dissoluto per obitum mariti tenebitur vxor plenè votum illud adimplere, nec poterit ad alias nuptias transire. In hanc opinionem propendent *Basilius Pontius lib. 10. de matrimon. c. 17. n. 30.*, & specialitèr in materia voti castitatis *Azorius part. 1. lib. 11. c. 18. q. 4., Sanchez lib. 4. summa c. 26. n. 2., Innocentius in c. scripturæ de voto*, & ibi *Hostiensis, Ioannes Andræas Butrius, Cardinalis, & alij.* 25 In hoc casu nõ irritaret, sed suspenderet.

Ratio ex eo deducitur, quia materia voti castitatis non est talis naturæ, & cõditionis, vt nequeat manente substantia eiusdem suspendi ipsius obligatio quousque perseuerat aliqua causa, quæ præponderet ipsius executioni, vt in pluribus decisum est *in c. ex parte de conuers. coniug., & in c. Agatosa 27. q. 2.*, hocque in similibus docent *Hostiensis in summa tit. de conuers. coniug. n. 8., Abbas c. 1. num. 8. eod. tit., Angles Florib. 1. part., vbi de matrimon.*

trimon. q. 1. de essentialibus matrimonij disp. 27. art. 3. difficult. 5., sed in votis, in quibus potest esse suspensio ad tempus firma manente substantia eiusdem, non potest maritus absolute irritare, sed dumtaxat suspendere, ergo &c. Minor probatur, quia totum ius, quod habet maritus aduersus alteram coniugem est, ne sibi inferatur præiuditium in ijs, quæ sui iuris sunt, sed per præcisam suspensionem eiusdem voti castitatis ad tempus constantis matrimonij, sibi consulit, ne aliquod præiuditium sibi inferatur in ijs, quæ sunt iuris matrimonialis, & ad quæ præcisè ius habet, ergo non est, cur possit absolutè irritare.

26 **Vxor potest suspẽdere votũ mariti etiã quoad ius petendi, donec ipsa vixerit.**

Dico secundo, probabilius posse vxorem suspendere votum castitatis à marito emissum etiam quoad ius petendi debitum, quousque ipsa vixerit *Henriquez lib. 11. c. 15. n. 8.*, *Laiman lib. 4. tract. 4. c. 7. n. 16.*, *Nauarrus in manual. c. 12. n. 60.*, *Trullench. in decal. lib. 2. c. 2. dub. 33.* hancq; opinionem tanquam benigniorem, & vxoribus fauorabiliorem amplectitur *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 8. de potestate coniug. irritandi vota alterius nu. 136.*, Ratio ex ijs deducitur, quę supra mox dicebamus, nempe huiusmodi votum nimis grauosum esse vxoribus stante earum conditione, & natura timidiori, & verecundiæ maximè obnoxia, & certè nimis cederet in earum præiuditium, vndè dici potest, quod huiusmodi vota à maritis emissa etiam quoad ius petendi concernant quodamodo bona matrimonij; Neque obesse possunt ea, quæ diximus *tom. 5. sub tit. Contractus XIV. de sponsal. II. prænot. 4. n. 4. vers. binc inferres primo*, nempe illud præiudicium, quod fortè contingere posset in fœminis ratione naturæ timidioris, & naturalis, & innatæ verecundiæ prouenire ex conditione eiusdem fæminæ, quod non est imputandum masculo parato reddere petenti, quinimo, si eadem fæmina non expresse petat, petat tamen tacitè, vel blanditijs nimis, vel per quid simile non peccabit maritus quantumuis obstrictus voto castitatis reddendo, quia illæ blanditiæ æquiualent actuali petitioni, Non, inquam, obesse possunt, quia ea, quæ ibi dicta sunt ad summum procedunt quoad validitatem voti, quatenus scilicet non obstante illa erubescentia, seu timiditate in fœmina non vitietur votum a marito emissum, quia potest vxor vel expresse, vel tacite petere medijs blanditijs, & si non petat, hoc imputandum sit ipsius conditioni, non culpæ mariti; non autem procedunt quoad potestatem infirmandi, seu suspendendi quoad ius petendi tale votum quousque eadem vxor vixerit; nam emittere votum castitatis spectat ad eundem maritum, qui quantum est ex se, tenetur illud adimplere; irritare autem, seu suspendere cedit in vtilitatem vxoris, quatenus per hoc se eximit à præiudicio, quod quoquo modo potest ipsam afficere; quamuis igitur votum illud à marito emissum teneat, & vxor eo permanente in suo statu possit sibi consulere tacitè petendo, vel blanditijs nimis erga maritum; nihilominus denegari non potest, quin stante naturali verecundia illud votum graue sit eidem vxori, cum semper teneretur sic tacitè petere; quamobrem non video, cur grauamen illud non possit à se auferre per suspensionem illius voti; & sic conciliare poteris ea quæ dicta sunt *d. tom. 5 de sponsalibus II. prænot. 4. num. 4. vers. binc inferes primo*, cum ijs, quæ hic dicuntur. Dic etenim ea procedere stante voto in suo robore, eoq; non læso neque per suspensionem, quia tunc concurrente obligatione voti cum conditione naturali mulieris illud debet præualere; non autem suspenso voto quoad executionem per mulierem, quia tunc suspenso onere executionis ius vxoris debet præualere, quam vtique suspensionem præstare posse videtur vxor, eo quia libertas dempta marito per votum quoad ius petendi stāte conditione naturali eiusdem mulieris est ipsi noxia, & vtiq; in ijs, quæ concernunt vsum matrimonij.

Instantia ex alibi dictis proposita, & dissoluta.

Ex ijs, quæ hactenus dicta sunt, facilè deducere poteris, quod in ijs, in quibus maritus potest irritare, seu suspendere votum castitatis ab vxore emissum, vel vxor votum mariti, si irritans, seu suspendens præmoriatur, teneatur ille, qui vouerat, & superstes est, plenè seruare castitatem, quam vouit, nec possit amplius ad secundas nuptias transire obstante eodem voto castitatis. Ratio ex ijs deducitur, quæ supra dicebamus, quia non intelligitur sublatum, & extinctum tale votum quoad substantiam, sed dumtaxat suspensus eius effectus, quousque perseuerauerit vinculum coniugale.

Mortua vxore, tenetur maritus votũ seruare.

27 **Lata sententia separationis per Iudicem laicum, vxor adultera, non potest intra biennium profiteri, secus eo elapso.**

Assertio II. Si præcesserit quidem sententia, sed Iudicis dumtaxat laicalis, secundum quam iuxta dispositionem *auth., sed hodie C. ad leg. Iul. de adult. statuitur Vxor adultera in Monasterium mittitur, quam intra biennium viro recipere licet; biennio transacto adultera tonsa Monastico habitu suscepto ibi, dum viuit, permaneat*, non potest vxor adultera intra illud biennium profiteri in Religione, & si profiteatur, potest per maritum innocentem reuocari, lapso verò biennio potest liberè

rè profiteri, nec poterit amplius reuocari. Consentiunt *Glosa in c. gaudemus verb. in claustris de conuers. coniug.*, *Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 11. art. 3. in fin.*, *Rosella verb. diuortium n. 11.*, *Siluester verb. diuortium q. 10.*, *Sanchez de matrimon. lib. 10. q. 10. n. 8.*

Ratio ex eo deducitur quoad primam partem, quia textus ille *in auth., sed hodie C. ad leg. Iul. de adult.*, habet propriè vim legis, & effectum, ad quem condita est, non sortiretur, si vel marito integrum non esset, eam intra biennium recipere, vel eo elapso vxorem in Religione professam posset reuocare, ergo stante tali iuris dispositione mulier adultera non poterit intra biennium profiteri, & post illud vtique poterit, adeo vt postea non possit reuocari.

Circa hanc assertionem multiplex cõsurgit difficultas, & primo, an ad hunc effectum prærequiratur sententia. Secundo, an, si præcesserit illa sententia, & vxor adultera elapso biennio nondum professa fuerit, possit adhuc per eundem maritum elapso etiam biennio reuocari quousq; secuta fuerit professio. Tertio, an tempus potestatis, respectu mariti ad reuocandam vxorem adulteram restringatur ad illud biennium, quando intra illud emendata non est, sed perseuerauit in adulterijs. Quarto, an illa *auth. sed hodie C. ad leg. Iul. de adult.*, vim in præsenti habeat, an vero intelligatur per ius canonicum retractata.

Nonnullæ rationes dubitandi proponuntur.

In ordine ad primam sentio prærequiri Iudicis sententiam, vel quod publicè in adulterio mulier fuerit deprehensa, adeo vt delictum nulla tergiuersatione possit cælari *Abbas c. gaudemus de conuers. coniug. n. 7.*, *Nauarrus lib. 3. consil. in prima edit. tit. de regul. cons. 38. num. 1. in 2. vero lib. 4. tit. de diuort. cons. 4. nu. 1.*, atq; his consentit *Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 10. nu. 8.* Ratio ex eo deduci potest, quia *in d. auth. sed hodie C. ad l. Iul. de adult.*, dicitur *detrudi, vel mitti in Monasterium*; detrudi autem, seu mitti appellat Iudicis ministerium, qui procedere debet ordine iudiciario seruato, vbi delictum clara, & meridiana luce non innotescat, quatenus vxor ipsa publicè in adulterio deprehendatur.

28 **Prærequiritur sententia, vel notorietas**

In ordine ad secundam dico, quod, si elapso biennio adhuc vxor statum non mutauerit, tonsis capillis, & suscepto habitu monacali adhuc maritus possit ipsam sibi reconciliare, eamque compellere ad redeundum *Paludanus in 4. dist. 35. q. 2. art. 3. n. 16.*, *Sanchez de matrimon. d. lib. 10. disp. 10. nu. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia illud tempus biennij a iure præscriptum est, vt liberum sit post illud vxori profiteri, & si professa fuerit, non possit amplius à marito reuocari, ergo, si eo elapso nondum fuerit professa, poterit adhuc à marito reuocari. Consequentia probatur, quia cum illud tempus præscribatur in ordine ad mutationem status, & quidem non quomodocunque, sed per professionem statu illo post illud tempus immediatè non mutato adhuc res integra perseuerat. Neq; dicas, quod licet res integra perseueret quoad forum internum animæ, non tamen quoad externum, in ordine ad quod elapso termino à iure præscripto cessat quodcunque ius mariti innocentis; contra enim impugnaberis, quia etiam pro foro externo præscribitur ille terminus, vt possit adultera post illud profiteri, non autem antecedentèr ad illum, non autem intercluditur aditus innocenti ad adulteram sibi reconciliandam, si eo elapso non fuerit professa, ergo non mutato statu per professionem poterit adhuc illam sibi reconciliare.

29 **Si vxor statum nõ mutauerit, poterit adhuc maritus illã sibi reconciliare.**

In ordine ad tertiam dico, quod si vxor adultera intra illud biennium non emendata fuerit a delicto, non incipiet currere tempus marito ad sibi reconciliandam vxorem adulteram à die detrusionis eiusdem in monasterium, sed a die inceptæ emendationis, adeo vt, si biennium pertransierit, & intra illud adhuc vxor perseuerauerit in adulterio, possit elapso biennio adhuc maritus illam reuocare, sibique reconciliare *Nicolaus Orbellis in 4. dist. 35. q. 2. §. 2.*, *Rosella verb. diuortium num. 11.*, *Siluester eodem q. 10.* Ratio ex eo deducitur, quia iura præscribunt illum terminum biennij ad effectũ, vt adultera pro eo tempore, si resipuerit, teneatur maritus illam sibi reconciliare, & si non reconciliauerit, eo elapso possit illa in Religione profiteri, nec possit amplius idem maritus ipsam repetere, sicque ille terminus biennij est præscriptus taxatiue marito ad deliberandum, sed hic terminus marito non currit, quousq; eadem vxor perseuerat in adulterio, si quidem vrgente causa separationis, non potest ius obligare ad reconciliationem, ergo &c.

30 **Biennium non incipit, marito à die detrusionis vxoris adulteræ in Monasterium, sed à die inceptæ emendationis.**

In ordine ad vltimam absolutè crederem ius illius auth. esse per ius canonicum correctum, non quidem per textum *in c. vxoratus; & tot. tit. de conuers. coniug.*, vbi præscribitur, quod semper integrum sit viro vxorem sibi reconciliare, nec permittit vxorem ad Religionem transire viro in sæculo permanente; Non, inquam, per hunc textum, quia, vt bene notat *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 10.* 31

Correcta est per ius canonicũ.

num.8.in fine textus illi procedunt solummodo, quando integrum permanet, seu perseuerat matrimonium, secus autem quando læsum est per adulterium; Sed propter generalem regulam, secundum quam in materia matrimonij, vtpotè, quod eleuatum est ad esse sacramenti, iura sæcularia nequeunt se ingerere, prout latè alibi diximus.

Assertio III. Si præcesserit sententia diuortij per Iudicem Ecclesiasticum, adhuc probabilius inuito innocente,

32 *Posita sententia diuortij per Iudicem Ecclesiasticum adulter altero inuito nō potest ingredi in Religionē.*

quinimmo nec ignorante, nec inconsulto non potest adulter ingredi Religionem, & si ingrediatur, potest ab eodem innocente reuocari. Ita quoad primam partem *Gofredus in summa tit. de conuers. coniug. num.8., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 11. §.6. vers. effectus accusationis, Graffius prima part. decis. lib.2. c.84. num.14., Barbosa rub. 2. part. num.22. in fin. ff. sol. matrim.* Quoad secundam *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art.6. ad tertium, D. Bonauentura ibid. art. vnico q. 5. ad secundum, Abulensis c. 19. Matthæi q.75. ad finem corporis, Brunellus de sponsal. concl. 30. decl. 8. num. 12. vers. tertius est.*

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia sententia diuortij est in pœnam coniugis delinquentis per adulterium, & vtique in fauorem innocentis, ergo innocente dissentiente non poterit delinquens in Religionem transire, & ad nutum innocentis erit reuocabilis. Consequentia tenet, quia, si innocens non posset reuocare, & adulter liber esset ad transeundum ad Religionem eodem innocente inuito, pœna diuortij per sententiam æque afficeret innocentem, ac delinquentem. Recolite ea, quæ superius dicta sunt.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur,

Et si ingressus fuerit, potest reuocari.

quia, cum agatur de iure, quod habet innocens ad reconciliationem, non potest eodem priuari, nisi ipso consentiente, seu sine ipsius consensu; non enim huiusmodi priuatio potest esse in pœnam, cum ipso non deliquerit, ergo delinquens non potest eodem ignorante, & inconsulto mutare statum per professionem in Religionem, quandoquidem sine notitia, & actu voluntatis non potest stare consensus; Neque arbitrandum est, quod talis consensus sufficienter habeatur ex eo, quod ipse innocens intentarit iudicium separationis, & diuortij, & in eodem consecutus fuerit sententiam ad normam suæ petitionis; Non, inquam, arbitrandum est, quandoquidem, vt supradicebamus, sententia diuortij est iniuriosa delinquenti, non innocenti, nec ex eo, quod innocens illi acquieuerit, censendus est renuntiasse iuri suo ad reconciliationem, nec consensum præstitisse ad perpetuitatem separationis, sed dumtaxat ad beneplacitum suum.

Circa hanc etiam assertionem nonnulla consurgunt dubia, quæ expono, & breuiter diluo. Primum est an, cum inconsulto coniuge innocente etiam lata sententia diuortij, nequeat delinquens statum mutare per ingressum, & professionem in Religionem, requiratur eiusdem innocentis consensus, seu licentia expressa, an verò sufficiat etiam tacita. Secundum ex suppositione, quod sufficiat tacita, quandonam sufficientèr hæc habeatur.

In ordine ad primum asserendum est sufficere etiam licentiam tacitam. Consentiunt *D. Antoninus 3. parte tit. primo c. 21. §. 6. vers. effectus accusationis, Siluester verb. matrimonium 9. q.11., Tabiena verb. matrimonium 4. q.5. num.6.* Ratio est, quia nullibi præscribitur determinata forma talis licentiæ, & solum requiritur, quod mutatio status per delinquentem non fiat contra voluntatem innocentis, qui inuitus non supponitur, vbi tacitè consentit; & quoad hoc valet vulgaris regula, quod taciti, & expressi idem sit iudicium, & æqualis ratio. 33 *Vt possit ingredi sufficit innocentis licentia tacita.*

In ordine ad secundum arbitror, primo sufficientèr haberi quoad hunc effectum, consensum, seu licentiam tacitam, si innocens sciat adulterum mutare statum, nec contradicat. Ratio ex eo deducitur, quia, vbi agitur de tacentis præiudicio in taciturnitate præsumitur consensus per ea, quæ scribit *Bartolus in l. quæ dotis verb. si verò contradicendo ff. sol. matrim., Castrensis in l. Caius col.2. ff. de pignor. act., Alexander in l. sæpe num. 18. ff. de re iudic.* Secundò etiam sufficientèr haberi, si maritus serio monitus nolit adulteram sibi reconciliare *Hostiensis in c. gaudemus num. 3. de conuers. coniug., Astensis in summa part. 2. lib.8. tit. 11. art. 3. in fine.* Probant nonnulli ex textu *in d. c. gaudemus de conuers. coniug.* Sed hic textus hoc intentum non probat, quandoquidem solum dicit, quod debeat in claustris cum Religiosis mulieribus collocari ad euitandum periculum incontinentiæ, non ad profitendum. Arbitror igitur eam esse rationem, quia innocens resistens reconciliationi videtur tacitè assentiri ingressui, & professioni in Religione, & quamuis neget talem ingressum irrationabilis est talis negatio, nam in tantum potest negare ingressum, in quantum potest velle sibi illam reconciliare, ergo, vbi requisitus serio negauerit reconciliationem iniustè denegare præsumendus est ingressum, 34 *Assignatur in quo consistat hæc licentia tacita.*

adeoq;

adeoq; &c. Hæc tamen intelligenda sunt posita duplici conditione, altera, si adulter, qui petijt reconciliationem, fuerit emendatus; altera, si non semel tantum, sed sæpè, & serio adulter petierit reconciliationem *Astensis in summa 2. parte lib. 8. tit. 11. art. 3. in fin., Hostiensis in d. c. gaudemus de conuers. coniug., & ibi Ioannes Andreas, Antonius, Ancharanus*; nec incongrua ratione hæc duplex conditio apponitur; quandoquidem congruum non est, vt quousque adulter perseuerat in causa separationis, admittatur ad consortium, & reconciliationem, nec consonum est, vt ad primam petitionem innocens acquiescat, ne adulter paruipendat suum delictum, & facilè postea in simlia crimina dilabatur.

SECTIO VII.

An innocens adultero inuito, vel inconsulto possit statum mutare per Professionem, per sacros ordines, & per votum castitatis.

SVMMARIVM.

Posita sententia diuortij potest coniux innocens mutare statum per professionem in Religionem, etiam si adulter non voueat castitatem. 1.

Adhuc non posita sententia diuortij alij asserunt non posse ad Religionem transire altero inuito. 2.

Alij asserunt posse transire, si delictum sit notorium, secus si occultum. 3.

Alia sententia sub distinctione. 4.

Ex eo, quod possit denegare debitum, non bene infertur, quod possit ingredi Religionem. 5.

Si delictum fuerit notorium potest ingredi, & profiteri. 6.

Quantumuis adulter in sæculo permanens non vouerit castitatem. 7.

Innocens quamuis permanens in sæculo potest altero inconsulto vouere castitatem. 8

Quod sentiendum sit, quando innocens post votum castitatis fornicatus fuit, an scilicet possit compelli ad reconciliationem. 9.

Sententia asserens, quod quando lata est sententia diuortij, & votum castitatis ab innocente fuit emissum, non possit ratione fornicationis ab ipso commissæ cogi ad reconciliationem. 10.

Sententia asserens posse compelli. 11.

Quando sententia diuortij non præcessit, sententia asserens, quod si innocens postea fornicatus fuerit, possit reuocari. 12.

Sententia negans posse reuocari. 13.

Præfertur hæc secunda sententia. 14.

An innocens separatus ab altero ob adulterium alterius, si postea fornicatus fuerit, possit velle ad Religionem transire. 15.

Sententia affirmatiua. 16.

Sententia negatiua præfertur. 17.

Si innocens separatus ab adultero ob ipsius adulterium notorium postea fornicatus fuerit, & transierit ad Religionem, in qua professus fuerit, non potest reuocari. 18.

Intellige, si innocentis subsequens adulterium fuerit ignoratum. Ibid.

Si post professionem secundi adulterantis prior adulter fuerit certioratus adhuc non potest illum reuocare. 19.

Si innocens post secutam sententiam diuortij fornicatus fuerit, sed prius emiserit votum castitatis, non potest amplius reuocari. 20.

Si innocens fornicatus fuerit ante sententiam diuortij ob adulterium alterius, & postea ignorata ipsius fornicatione lata fuerat sententia ob prioris adulterium, non potest matrimonium instaurari. 21.

Si post alterius adulterium non secuta sententia diuortij innocens transierit ad Religionem, & fornicatus fuerit, dum esset nouitius, posset reuocari. 22.

Coniux innocens etiam inconsulto adultero potest ad sacros ordines transire posita notorietate adulterij, vel certitudine eiusdem. 23.

Procedit quoad forum internum animæ. 24.

In foro externo, si innocens compelleretur ad cohabitandum cum adultero sub pæna excommunicationis non teneretur ex vi illius pænæ adultero reddere debitum. 25.

HActenus de iure adulteri ad mutationem statuus inconsulto, vel inuito innocente. Nunc de iure innocentis quoad eandem mutationem inuito, seu inconsulto adultero; & quidem titulus procedere potest iuxta considerationes præcedentis sectionis, vel scilicet ante sententiam diuortij, vel post eandem. *Status cōtrouersiæ.*

I Assertio I. Potest coniux innocens etiam inconsulto, seu inuito adultero mutare statum per professionem in Religionem, quantumuis alter adulter in sæculo permaneat, etiam sine voto castitatis supposita sententia diuortij. Consentiunt communiter. *Potest innocens profiteri in Religione etiã si adulter non voueat in sæculo castitatem.*

Expressè euincitur *ex c. constitutus, & c. veniens de conuers. coniug., & ex c. Agatosa 27. q. 2.*, nec incongrua ratione hæc decernuntur, quandoquidem coniux adulter per adulterium omne ius amisit, & tota ratio, ob quam alter coniux altero inuito non potest ad Religionem transire, ea est, quia tenetur ipsi petenti reddere debitum; supposito autem alterius adulterio eximitur a tali onere, ergo non est, cur non possit ad Religionem

transire, & potissimum hoc verificatur supposita sententia diuortij, si quidem tunc nedum in foro interno, sed etiam in externo apparet de adulterio, & sententia ipsa magis firmat ius innocentis, ne teneatur reconciliari adultero. Quid autem sit sentiendum, si sententia diuortij non præcesserit.

2 Sententia asserens non lata adhuc sẽtentia innocentem non posse ad Religionem transire.

Nonnulli, qui arbitrantur coniugem innocentem ante sententiam diuortij, non posse denegare coniugi adultero debitum coniugale; atque hi sunt *Glosa c. 1. verbo patronus 32. q. 1.*, *Innocentius c. penult. in fin. de adult.*, *Turrecremata c. Agatosa in fin. in verbo vxorem 27. q. 2. Supplementum Gabriel. in 4. dist. 35. q. vnica art. 2. concl. 6.* sentiunt etiam ante eandem sententiam non posse ad Religionem transire adultero inuito, & si transeat posse reuocari.

3 Alij asserunt posse transire, si delictum fuerit notorium, secus, si fuerit occultum.

Alij, qui sustinent coniugem innocentem etiam ante sententiam diuortij posse adultero denegare debitum coniugale, si adulterium fuerit notorium, secus si fuerit occultum, atq; hi sunt *Glosa in c. fin. verb. fornicationis paulo post principium de adult.*, *Gofredus in summa tit. de diuortijs nu. 5.*, *Hostiensis c. inquisitioni paulo post princip. de sent. excommun.*, *Monaldus in summa tit. de matrimon. §. de effectu matrimonij in fin.*, docent etiam posse transire ad Religionem, si adulterium ipsum fuerit notorium.

4 Alia opinio cum distinctione.

Inter eos, qui sustinent posse coniugem innocentem etiam ante sententiam denegare debitum coniugale coniugi adultero alij sustinent posse eundem innocentem transire ad Religionem eodem adultero inconsulto, seu reluctante, eo quia tota ratio vetans talem transitum est onus debiti reddendi, quod propterea, si non tenetur reddere, videtur liber ad mutationem status; alij negant posse transire ad Religionem, eo quia denegatio debiti est actio priuata dependens ab ipsis coniugibus, qui ex quo conscij sunt adulterij, habent sufficientem causam pro eadem negatione, transitus vero ad Religionem est actio publica, quæ propterea videtur exigere officium publicum Iudicis. Pro clariori notitia.

Plura sunt hic consideranda; primo, an dubium procedat spectato præcisè foro interno animæ, an etiam inspecto foro externo fori; secundo, an adulterium fuerit notorium, an vero occultum notum tamen certò coniugi innocenti. His sic consideratis

Respondeo primo ad quæsitum, non benè inferri, quod ex eo, quod coniux innocens cercioratus de alterius adulterio possit propria auctoritate eidem debitum coniugale denegare ante Iudicis sententiam, possit etiam ante eandem sententiam propria auctoritate eodem adultero inconsulto transire ad Religionem intelligendo quantum spectat ad forum externum, si delictum fuerit occultum. Coincidit cum ijs, quæ supra diximus *in hoc eodem tom. sub tit. Contractus XV. de matrimon. VI. prænot. XI. Sect. III. assert. I., & II.* in quarum prima diximus coniugem innocentem certioratum de alterius delicto posse propria auctoritate denegare eidem debitum coniugale. In secunda vero non posse propria auctoritate recedere quoad habitationem adultero inuito, seu inconsulto; ex quibus rectè deducitur, quod, si non potest diuertere, multo minus possit eodem inconsulto profiteri in Religione. Vide, quæ latè diximus loco citato; non enim vacat ea hic repetere.

5 Ex eo, quod possit denegare debitum, non benè infertur, quod possit sumere habitum Religionis.

Respondeo secundo. Si adulterium fuerit notorium, etiam non expectata Iudicis sententia in foro nedum interno, sed etiam in externo, potest innocens inconsulto, vel inuito adultero transire ad Religionem, in eaq; irreuocabilitèr profiteri *Glosa in c. 1. verbo patronus 32. q. 1.*, *Innocentius c. inquisitioni n. 1. de sent. excommunic.*, cum alijs innumeris, quos retulimus, & secuti fuimus *sub hac eod. tit. d. præn. XI. sect. 3. assert. 2. quoad secundam partem*, & quamuis ibi dicta procedant solummodo quoad ius recedendi a coniuge adultero, rectè tamen procedunt etiam quoad ius respectu innocentis profitendi in Religione. Ratio ex eo deducitur, quia adulterium secundum se ius tribuit innocenti ad recedendum ab adultero, tàm quoad thorum, quàm quoad habitationem, prout euincitur *ex c. 5., & 19. Matthæi*, & hoc non ad tempus determinatũ, sed in perpetuum, cum nullum tempus præscribatur; ex alio capite cum delictum illud supponatur notorium, cessat ratio scandali in dimissione coniugis adulteri, adeoq; non est, cur innocens, qui legitime potest ab adultero recedere, vel ipsum dimittere, non possit ad Religionem ipso inconsulto, seu inuito transire. Ad hoc corroborandum plurimum facit textus *in c. significasti de diuort.*, vbi dicitur, quod coniux adulter non sit restituendus; item *ex c. ex parte de sponsalib.*, vbi dicitur, quod nulli coniugi liceat vxorem dimittere sine manifesta causa fornicationis ergo, vbi causa fornicationis erit notoria, & manifesta licebit dimittere, adeoque integrum erit innocenti ea dimissa ad Religionem transire, cum impedimentum transitus ad Religionem possit solummodo esse onus cohabitandi, &

6 Si delictum fuerit notorium, potest ingredi, & profiteri.

Rationes pro opinione.

& reddendi alteri debitum; cum igitur ratione adulterij notorij, & manifesti eximatur innocens ab onere cohabitationis, & redditionis debiti, & non solum ad tempus, sed etiam in perpetuum, vtiq; nihil obstabit, quominus possit ad Religionem transire. Idem *ex c. ad decimas de restitut. spol. in 6.*, vbi Pontifex denegat restitutionem decimarum canonicis spoliatis ob notorietatem defectus iuris ipsis competentis.

Circa præsentem assertionem nonnulla veniunt dubia examinanda; & primo, an ad hoc, vt innocens possit ad Religionem transire, in eaq; profiteri, necesse sit, vt adulter in sæculo permanens voueat castitatem, vel saltem possit obligari ad eandem vouendam. Secundo, an idem innocens possit adultero inuito quãtumuis in sæculo permanens vouere castitatem. Tertio, an, si innocens, qui ad Religionem transiuit, nec dum professus fuerit, comiserit adulterium, possit per adulterum manentem in sæculo reuocari proptèr compensationem iniuriæ cum iniuria, & alia huiusmodi.

Nonnulla dubia excitata.

Ad primum asserendum est posse innocentem ad Religionem transire quãtumuis adulter in sæculo permanens, non vouerit castitatem, quin immo, nec posse

7 compelli ad eandem vouendam. Consentit *Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 10. n. 5., & disp. 11. num. 2., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 5. ad 3.*, Ratio ex eo deducitur, quia coniugi innocenti liberè conceditur posse diuertere ab adultero, & non quidem limitatè ad tempus, sed ad beneplacitum eiusdem innocentis, & quidem in perpetuum, si ipse voluerit, nec ad hoc requiritur, quod adulter emittat votum continentiæ, ergo etiam eidem innocenti liberum erit ad Religionem transire, quantumuis adulter huiusmodi votum continentiæ non emittat. Consequentia probatur, quia in tantum adulter teneretur emittere votum castitatis, quando innocens transiret ad Religionem, in quantum adulter posset subesse periculo incontinentiæ, ad quod auertẽdum votum illud esset emittendum, sed non obstante illo periculo incontinentiæ potest innocens in perpetuum permanere separatus ab adultero, in quo casu subesset illi periculo incontinentiæ, nec tamen tunc adulter tenetur emittere votum continentiæ, vt est inconfesso apud omnes, ergo, nec tenebitur emittere ad hoc, vt innocens possit ad Religionem transire; Neque dicas, disparem esse rationem, quando innocens transit ad Religionem, ac quando permanet in sæculo, si quidem quousque permanet innocens in sæculo, potest moueri ad reconciliationem, dum vero transit ad Religionem, non est amplius locus eidem reconciliationi; contra enim impugnaberis, quia ex quo innocens ratione adulterij acquisiuit ius diuertendi in perpetuũ, potest statim se obligare ad nunquam redeundum ad adulterum, vel per votum, vel per recessum in longinquas regiones, adeo, vt nulla sit spes reditus; nec tamen in his casibus, tenetur adulter emittere votum continentiæ, ergo ratione perpetuitatis, seu impotentiæ ad reconciliationem prouenientis à professione in Religionem, non potest obligari adulter, quando alter professus est, ad emittendum votum continentiæ; Nec in hoc vim aliquam facere potest textus *in c. sane, & c. cum sis, & c. significauit de conuers. coniugatorum*, vbi prohibetur mutatio status alterius coniugis, nisi alter in sæculo manens voueat castitatem; Non, inquam, vim aliquam facere potest, siquidem illa iura procedunt tantum, quãdo matrimonium remanet integrum in omni sua perfectione, quoad omnia iura, & onera, secus quando læsum est per diuortium ratione adulterij, prout rectè adnotauit *Sanchez de matrimon. lib. 10. disput. 10. n. 15.*, nec certè incongrua ratione hoc docet, quandoquidem ex quo innocens ratione adulterij alterius liber remanet à iugo debiti coniugalis, potest independenter a mutatione status alterius statum proprium mutare per ingressum in Religionem, & professionem in eadem, quod, si postea adulter in sæculo permanens subiaceat periculo incontinentiæ, debet hoc proprio delicto imputare, & sibi consulere per alia media, vel etiam per votum, si illi placuerit; Ex quibus omnibus inferes, quod, nec ipse adulter ex vi professionis alterius possit compelli ad votum continentiæ emittendum, quantum est ex vi eiusdem professionis, licet, quando alia media non suppeterent, congruum esset, vt emitteret ad consulendum propriæ saluti periclitanti ob vehementes stimulos carnis, & libidinis.

Quantũuis adulter non vouerit castitatẽ.

Dispar ratio, quando innocens permanet in sæculo, ac quando transit ad Religionem.

Iura contraria procedunt tantum, quãdo matrimoniũ permanet integrum.

Ad secundum absolutè sentiendum est, posse innocentem, quantumuis in sæculo permaneat, etiam inconsulto, seu inuito adultero emittere votum simplicis castitatis *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad 3., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 11. nu. 3.*, & in hoc ferè omnes consentiunt. Ratio ex ijs deducitur, quæ mox dicebamus, quia scilicet innocens ratione alterius coniugis adulterij factus est liber ab onere reddendi debitum eidem adultero, nec adulter ius amplius habet illud exigendi,

8

Coniux innocens quamuis permanẽs in sæculo adultero inconsulto, potest vouere castitatem.

gendi, ergo non est, cur ipse innocens, non possit in ea hypothesi votum castitatis emittere, si quidem non habet, à quo prohibeatur. Hic solum oriri potest difficultas, an, si coniux innocens in sæculo permanens, postquam votum castitatis emisserit, fornicatus fuerit, possit adulter ipsum compellere ad reconciliationem, & votum illud suspendere saltem quoad effectum, vt ipse innocens teneatur eidem petenti reddere debitum. Ratio dubitandi ex eo desumitur, quod communitèr docent DD., quod scilicet ex vtraque parte extante adulterio fit compensatio, & quod propterea nequeat vnus ab altero diuertere *Glosa in c. fin. in fin. de adult., & c. ex literis verb. ad inuicem de diuort., & ibi Hostiensis n. 2., Nauarrus lib. 4. consil. in vtraque edit. tit. de diuort. cons. 1. n. 1., & 3., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. nu. 5., Iulius Clarus lib. 6. recept. §. adulter vers. facta autem tori separatione, D. Bonauentura in 4. dist. 35. art. vnico q. 5., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. vers. item nota, quod, si post diuortium, Ludouicus Lopez 1. part. instructorij c. 295. §. præterea, quia non est facilis vers. cæterum, & si prædicta*, de qua re infra secundum varias considerationes, & qualitates erit sermo vberrimus. Maior ratio dubitandi prouenit ratione voti castitatis, quod emisit, dum esset liber, & poterat nullo iure reluctante emittere, cum per illud statum quodamodo mutauerit, & per consequens non videtur, quod prior adulter possit illum compellere titulo compensationis ad reconciliationem. Qua in difficultate aliqui considerant, an innocens, qui posito alterius adulterio emisit votum castitatis, & eodem perseuerante fornicatus est, separatus fuerit per sententiam Iudicis decernentis separationem, an vero propria auctoritate; quando separatio contigit per Iudicis sententiam, & successit post votum castitatis fornicatio in eo, qui erat innocens, & vouit post talem sententiam, nonnulli arbitrantur, non posse priorem adulterú reuocare posteriorem, nec compellere titulo compensationis ad reconciliationem; atque hanc opinionem sustinent in fortioribus terminis, *Innocentius c. de illa nu. vnico vers. de alijs de diuortijs, & ibi, Ioannes Andræas n. 2., Abbas c. fin. n. 5. de adulterijs, Albericus in diction. lit. D. verbo diuortium §. diuortium 2. vers. post latam sententiam, Monaldus in summa tit. de diuort. §. propter quid diuortium fiat vers. item, si lata, D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 6. ad 4., Abulensis c. 19. Matthæi q. 76. ad 4., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 6. ad 3., Thylbarcus de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. c. 17. ad fin., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 9. nu. 30.*, qui omnes sustinent etiam non præmisso voto castitatis, non dari compensationem inter huiusmodi adulteria ratione sententiæ diuortij, quæ trãsiuit in rem iudicatam, quæ, si verificantur, quando ille in cuius fauorem lata est illa sententia, non emisit adhuc votum castitatis, à fortiori verificari debent, quando ante adulterium à se ipso commissum votum illud elicuit. Ad hoc asserendum pluribus rationibus mouentur primo per textum *in c. quod bene 6. q. 4.*, vbi dicitur, quod iam benè definitum est non sit retractandum. Secundo *ex c. quarta de consecration. dist. 4., & l. stichum §. aream ff. de solut.*, vbi dicitur, quod seruitus semel amissa non reuocatur; per sententiam autem seruitus innocentis iam amissa est. Tertio, quia sententia diuortij non lata est sub aliqua conditione, siue tacita, siue expressa pendente de futuro, sed præcisè ratione delicti ab altero consummati. Quarto, quia per alterius adulterium, & per sententiam diuortij, ille, qui prius erat innocens libertatem ansit quoad torum, & habitationem manente dumtaxat vinculo coniugali; vndè, si postea idem innocens fornicetur, lædit quidem bonum sacramenti in ordine ad Deum, quod est vinculum coniugale indissolubile, non autem ius alterius coniugis adulteri, quod est onus reddendi debitum, & eidem fidem seruandi, cum iam illud per adulterium, & sententiam diuortij amiserit. Alij vero è contra sustinere videntur posse priorem adulterum titulo compensationis eundem secundum adulterú compellere ad reconciliationem *Glosa in c. fin. in fine de adulter., Hostiensis c. ex literis num. 2. de diuort., Felinus c. lator declar. 8. num. 9. de sent., & re iud., Nauarrus lib. 4. consil. in vtraq; edit. tit. de diuort. consil. 1 num. 1., & 3., D. Bonauentura in 4. dist. 35. art. vnico q. 5., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. vers. item nota quod, si post diuortium* & alij, quos refert *Sanchez de matrimonio lib. 10. disp. 9. num. 27.* Rationes plurimas huius opinionis adducunt, & primo, quia sententia diuortij includit tacitam conditionem, si innocens nolit adulterum repetere; intelligitur enim dumtaxat lata in ipsius fauorem, ergo etiam tacitam includere debet conditionem, si innocens se continuerit, nec in simile delictum lapsus fuerit, quandoquidem aliter non esset æqualis vtriusque conditio. Secundo, quia, si supposita sententia diuortij propter vnius adulterium, non posset alter similiter post talem sententiam adulterans compelli ad reconciliationem, sententia ipsa diuortij tribueret ansam innocenti

Marginal notes:

9 An, si innocens post votũ castitatis fornicatus fuerit, possit cõpelli ad reconciliationẽ.

10 Post latã sentẽtiam diuortij. & votum castitatis, non potest compelli nonnullorum sententia.

Eiusdem opinionis rationes.

11 Sententia asserens posse compelli.

Eiusdem secundæ opinionis rationes.

nocenti impunè delinquendi. Tertiò, quia de iure diuino datur compensatio adulterij cum adulterio in ordine ad effectum, vt coniuges delinquentes ad inuicem reconcilientur, ergo per sententiam diuortij, quæ est merè Ecclesiastica non poterit eidem derogari, siquidem sententia hominis non potest officere iuri diuino. Quarto, quia rei iudicatæ multa præponderant, nempè vinculum matrimonij indissolubile, circa quod in multorum sententia res non transit in iudicatum, adulterium innocentis, periculum adulterandi, æquitas compensationis &c. Neque obesse potest, quod præcesserit in eodem, qui prius erat innocens, votum castitatis; Non, inquam, obesse potest, quia, cum status, qui acquiritur per votum simplex castitatis, non sit omnino inuariabilis, nec omnino perfectus non potest vxori præiudicare, quæ ius habet ex ordinatione diuina, vt delicta compensentur, quantum ad effectum reconciliationis.

Quando vero separatio contigit non per Iudicis sententiam, sed vel antecedenter ad ipsam, vel solum ex propria auctoritate innocentis ex adulterio alterius, cuius omnino certus est, adhuc Doctores diuisos inuenio; alij etenim absolutè asserunt, quod, si innocens fornicatus fuerit ante latam sententiam diuortij, quantumuis post emissum votum castitatis, possit absolutè ab eo, qui prius adulterium commiserat, reuocari; atque ita inter cæteros sentit *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 9. num. 34.*, qui eam rationem adducit, quia cum ille status, quem quis assumpsit per votum simplex castitatis non sit inuariabilis, nec omnino perfectus, non potest hic præiudicium inferre alteri coniugi adultero vtendi iure compensationis, vnde in hac hypothesi titulo compensationis facta reuocatione poterit quidem ille, qui votum emisit, reddere debitum alteri petenti, non autem ab eodem petere obstante eodem voto castitatis; alij verò sentiunt non posse amplius reuocare, quia quantumuis inter adulteros detur compensatio, hoc intelligendum est, quando vterque in eodem statu permanet, non vero, quando variatus est; per votum autem simplicis castitatis emissum ante fornicationem eius, qui antea erat innocens, intelligitur status quodamodo mutatus. Quid iam in hac controuersia concludendum. Arbitror vtique per eum, qui fuerat ob adulterium dimissus, posse illum, qui post votum castitatis fornicatus fuit, & ante sententiam diuortij reuocari, & compelli ad reconciliationem propter rationem, quam Sanchez adducit, quam mox retuli; quod, si hæc verificantur, quando fornicatus est post emissum votum castitatis, non video, cur non verificari debeat, quando post fornicationem commissam tale votum emisit, quandoquidem tunc illud votum videtur emissum in fraudem iuris alterius, quod habet ad ipsum reuocandum titulo compensationis? Hæc tamen intelligenda non sunt, quando innocens iam statum mutauit per professionem in Religione à Sede Apostolica approbata, vel per susceptionem sacrorum ordinum statum mutauerit *Paludanus in 4. dist. 37. q. 2. art. 2. num. 14., Ouandus in 4. dist. 39. q. vnica prop. 15., Glosa c. veniens verb. sponte de conuers. coniug., & ibi Hostiensis n. 6., Ioannes Andreas n. 5., Abbas n. 7., Ancharanus n. 5., & alij*. Ratio ex eo deducitur, quia professionem legitimè emisit nullo tunc obstante iure alterius, cum à suo iure deciderit per adulterium notorium, & sic Monasterium perfectum ius acquisiuit in illum sic professum, quo propterea non est spoliandus, quantumuis postea adulteretur.

Sed, an in hypothesi eorum, quæ vltimo loco hic dicuntur, possit innocens nō adhuc lata sententia diuortij, si fornicatus fuerit ante ingressum in Religionem, & susceptionem sacrorum ordinum, velle in Religionem profiteri, & sacros ordines suscipere altero inuito, qui fuerat ob adulterium dimissus. *Guglielmus relatus ab Abbate in c. veniens nu. 7. de conuers. coniug., Paludanus in 4. dist. 35. q. 2. art. 2. num. 14., & ibi supplementum Gabriellis q. vnic. art. 2. post 9. concl. vers. sed quid, si nocens*, arbitrantur vtique non obstante illa subsequenti fornicatione per se ipsum commissa posse velle profiteri in Religione, vel sacros ordines suscipere. Rationem ex eo suæ assertionis deducunt, quia, sicuti ante consummationem matrimonij, potest coniux Religionem ingredi, quod ius minimè perditur fornicando, sed tenetur reddere, nisi eligat Religionis statū, ita altero fornicante post consummationem matrimonij potest innocens ad Religionem transire, non obstante, quod postea, & ipse fornicatus fuerit, quandoquidem ex quo alter primo fornicatus est, acquisiuit ius non reddendi, & vouendi, ex quo autem postea, & ipse fornicatus est amittit quidem ius non reddendi, sed non ius vouendi. Hæc illi. Sed non libentèr acquiescerem huic opinioni, prout nec illi acquieuit *Sanchez d. lib. 10. de matrimon. tit. de diuortio disp. 9. nu. 26.*, & quidem in primis noto rationem, quam DD. præallegati assignant, non subsi-

12 Sententia asserens, quod, si innocens ante latā sententiā diuortij fuerit fornicatus possit reuocari.

13 Sententia negans, posse reuocari.

14 Præfertur hæc secūda sententia.

Nō tamē, si professionē emiserit, vel sacros ordines susceperit.

15 An adhuc non posita sententia diuortij, si innocens fornicatus fuerit, possit velle ad Religionem transire.

16 Sententia affirmatiua.

ſubſiſtere vniuerſaliter in hypotheſi, ſcilicet qua ſecundus adulter intenderet ſacros ordines ſuſcipere, quandoquidem licet conceſſum ſit coniugibus ante conſummationem matrimonij eodem abſolutè inito per verba de præſenti, ſeruatis omnibus, quæ in eo genere ſeruanda ſunt, tranſire ad Religionem, in eaq; profiteri, non tamen conceſſum eſt eiſdem ſacros ordines præciſè ſuſcipere, quia illud priuilegium eſt ſolummodo in fauorem Religionis, non ordinis præciſè ſacerdotalis per ea, quæ alibi fusè commendauimus; vndè fundamentum, cui innituntur huiuſmodi DD. non vniuerſalitèr procedit, nec prodeſt in ordine ad ſacros ordines ſuſcipiendos. Deindè, nec in ordine ad profeſſionem poteſt vim aliquam habere, quandoquidem eo ipſo, quod ante ſententiam diuortij fornicatus eſt, compenſantur huiuſmodi delicta, & matrimonium redit ad ſuum priſtinum ſtatum, & cum hoc ſit conſummatum neutri licitum eſt diuertere etiam ad effectum tranſeundi ad ſtatum perfectum Religionis; atq; ſit nobiſcum ſentiunt *Hoſtienſis in c. veniens n. 7. de conuerſ. coniug.*, *Nauarrus lib. 5. conſil. in prima edit. tit: de adult. conſ. 1. n. 4, & ſeqq.*, *Cardinalis in d. c. veniens de conuerſ. coniug. q. 5.*, *& alij magis communitèr*.

17 Sententia negatiua præfertur.

Sed quid dicendum ſit, ſi innocens poſt diuortium propria auctoritate factum ob adulterium alterius notorium fornicatus fuerit, & deindè altero ignorante fornicationem a ſe ipſo ſubſequentèr commiſſam tranſierit ad Religionem, & in ea profeſſus fuerit, vel ſacros ordines ſuſceperit, an ſcilicet cognita poſtea fornicatione ab ipſo cõmiſſa ante profeſſionem, & ſuſceptionem ordinum poſſit reuocari? Abſolutè ſentio poſſe ſic profeſſum in Religione perſeuerare, & in ſuſceptis ordinibus. Rationem ex eo deduco, quia quouſquè adulterium non eſt notorium, nec alter coniux eſt certus de illius exiſtentia, adhuc ipſe adulter perſeuerat in ſuo iure erga alterum coniugem, a quo nequit dimitti, vt ſentiunt communitèr in hac materia ſcribentes, dum alij volunt requiri Iudicis ſententiam, vt priuetur tali iure *Hugo relatus à Gloſa c. fin. verb. fornicationis de adult.*, *Innocentius in c. penult. in fine eod. tit.*, *Supplementum Gabrielis in 4. diſt. 35. q. vnica art. 2. concl. 6.*, alij volunt requiri notorietatem *Goſredus in ſumma tit. de diuortijs nu. 5.*, *Hoſtienſis c. inquiſitioni paulò poſt princip. de ſent. excommun.*, *Archidiaconus in c. in coniugio 32. q. 1. n. 3.*, *Præpoſitus c. ex parte n. 4. de ſponſ.*, *Monaldus in ſumma tit. de matrimonio §. de effectu matrim. ad fin.*, alij volunt requiri certitudinem ſaltem ex parte innocentis, vt præcipuè *Sanchez lib. 10. de matrimon. tit. de diuortio diſp. 12. n. 5.*, qui alios innumeros pro ſe allegat, vndè meritò idem *Sanchez d. lib. 10. diſp. 9. n. 34.*, docet, quod, ſi adulterium non ſit notorium, & alter ab vxore receſſerit, ſit reſtituendus vxori, tanquam ſpoliatæ, non quidem proptèr fornicationem poſterius commiſſam, ſed proptèr ſpolium, ergo etiam, ſi alter adulterium poſt diuortium commiſerit, quod tamen non ſit notorium, & de quo prior adulter non ſit certus, & interim ad Religionem tranſierit, & in ipſa profeſſus fuerit, poterit in eadem perſeuerare, non obſtante tali adulterio a ſe ipſo ſubſequentèr commiſſo. Conſequentia probatur, quia, ſi non ſufficit adulterium primo commiſſum ad hoc, vt innocens poſſit diuertere, niſi, vel illud ſit notorium, vel de eo certitudinem habeat, ita non videtur ſufficere adulterium ſecundo commiſſum ab altero, ad hoc, vt poſſit reuocari, niſi, vel illud ſit notòrium, vel de illo alter fuerit certioratus, quia non propriè ſit compenſatio certi, & notorij ad incertum, & occultum. Quod, ſi poſtea adulter dimiſſus certioretur de adulterio alterius poſtquã profeſſionem emiſerit, vel ſacros ordines ſuſceperit, tunc oritur difficultas, an poſtquam certo conſtiterit de tali adulterio, poſſit adulter primo dimiſſus ſecundum profeſſum è Religione reuocare? Crediderim abſolutè non poſſe. Ratio eſt, quia profeſſio illa fuit legitimè emiſſa, & ius verè, & realitèr acquiſitum monaſterio, quandoquidem adulterium non obſtat, niſi quatenus fuerit notorium, vel ſaltem certum reſpectu alterius, quod tale non ſupponitur, quando profeſſionem emiſit, quod autem ſemel validum eſt in ſua radice, non poteſt per ſubſequentem cognitionem quantumuis certam inualidari. Confirmatur, quia adulterium non commiſſum, niſi poſt profeſſionem legitimè emiſſam, & adulterium non apparens, niſi poſt eadem profeſſionem paria ſunt quoad effectum iuris alteri competentis ad reuocandum profeſſum, ſed quando profeſſus adulteratus eſt poſt profeſſionem, non poteſt per adulteram iam ante dimiſſam reuocari per ea, quæ docent idem *Sanchez d. diſp. 9. nu. 34.*, & cum eo alij communitèr *Gloſa in c. veniens verb. ſpontè de conuerſ. coniug.*, *& ibi Innocentius n. vnico ſuper verb. continuit*, *Hoſtienſis n. 6.*, *Ioannes Andræas n. 5.*, ergo etiam, quando adulteratus eſt ante profeſſionem, ſed adulterium non innotuit, niſi poſt profeſſionem emiſſam; Neque obſtare poteſt, ſi aſſeratur, quod ius, quod oritur in coniu-

18 Si innocẽs poſt fornicationem ab ipſo cõmiſsã profeſſus fuerit in Religione, non poteſt reuocari.

Intellige, ſi innocẽtis adulterium fuerit tunc ignoratũ.

Rationes pro hac opinione.

19 Si poſt profeſsionem ſecũdi adulterãtis prior fuerit certioratus, non poteſt adhuc illũ reuocare.

coniugibus, vel dimittendi alterum adulterum, vel reuocandi alterum, qui incidit in simile adulterium, ob quod reuocans fuit dimissus proueniat ex vi adulterij præcisè, non ex vi cognitionis illius, ergo existente verè adulterio, siue de illo constiterit ante professionem, siue postea verè secundus adulter titulo compensationis, poterit reuocare; Non, inquam, obstare potest, quia quantumuis adulterium sit ratio fundamentalis, ob quam conceditur innocenti ius diuertendi, & adultero ius reuocandi alterum titulo compensationis, si in simile adulterium inciderit, non tamen sortiri potest suum effectum, nisi quatenus innotuerit, nec iura tribuunt ius in similibus, nisi appareant, cum nemo teneatur sua crimina propallare, nec in se ipso pænam exercere.

Instantia proposita, & dissoluta.

20 **Si innocēs post latā sentētiam diuortij, & post votū castitatis à se emissum fornicatus fuerit, non potest reuocari.**

Remanet solum hic dirimendū, quod in secundo dubio propositum fuit, an scilicet, si diuortium ob alterius coniugis adulterium fuerit secutum per sentētiam Iudicis, & alter, qui vouit post talem sententiam castitatem, fornicatus fuerit, possit hic non obstante tali sententia reuocari? Pro vtraque parte disseruimus allegantes DD., & rationes. Quid tamen sentiendum sit non definiuimus. Adhæreo opinioni asserenti, non posse reuocari propter rationes superius adductas in resolutione secundi dubij pro prima opinione. Sed hic immediatè suboritur difficultas, cur post sententiam diuortij latam à Iudice non possit adulter dimissus reuocare alterum, qui post talem sententiam adulterium cōmisit titulo compensationis, possit autem reuocare eundem, si diuortium non fuerit factum per sententiam Iudicis, sed per notorietatem facti, potissimum cum talis notorietas quoad effectum celebrandi diuortium æquiualeat sententiæ. Sed huic difficultati breuitèr respondeo hoc prouenire ex natura eiusdem sententiæ, quandoquidem licet adulterium per simile adulterium compensetur, exceptio tamen rei iudicatæ, quæ obstat priori coniugi repetenti minimè tollitur per crimen post sententiam commissum; quinimmo ipsa sententia, quæ transit in rem iudicatam, eximit absolutè innocentem ab onere erga adulterum, cui oneri non subiacet amplius ex eo, quod ipse etiam post talem sententiam deliquerit, vndè per tale posterius delictum peccabit quidem aduersus Deum, non autem aduersus priorem adulterum, à cuius iure vigore illius sententiæ intelligitur exemptus. Dixi, *si alter deliquerit post sententiam latam diuortij*, nam, si, & ipse deliquerit anteceden-

Prouenit ex natura eiusdem sententiæ diuortij.

tèr ad ipsam propter nonnullos, qui docent lata iam diuortij sententia posse coniugem dimissum ob adulterium agere ad instaurandum matrimonium aduersus alterum, qui etiam ante talem sententiam simile adulterium commisit, quantumuis ante talem sententiam hoc postremum adulterium non fuerit deductum in iudiciū per viam actionis, prout præcipuè tenet *Ancharanus in c. fin. in fine de adult.*, qui ea ratione mouetur, qua asserit, quod vbi alicui competit actio, & exceptio, quantumuis eandem in iudicium non deduxerit, possit ex interuallo deducere, quod etiam considerauit *Innocentius in c. super spoliatione n. 2. de ord. cognit.*, & probat in compensatione debiti, vbi, si non fuerit opposita exceptio à principio, potest postea opponi *l. vendicatus ff. de except.* Hoc idem alia ratione probat *Sanchez de matrimonio lib. 10. disp. 9. n. 25.*, quia scilicet, quando vterque est adulter ante sententiam in neutrius fauorem, aut odium sententia transit in rem iudicatam. Sed non libentèr annuerem huic opinioni, quia, vel adulter dimissus, in cuius odium lata est sententia diuortij, erat conscius ante talem sententiam adulterij alterius, vel non erat conscius; si primum asseratur; ex quo sciuit, & non excepit, cum deberet, videtur iuri suo renuntiasse, ac proindè non posse amplius illud reassumere; si secundum; ex iam dictis patet, quod cum adulterium non fuerit notorium, nec de eo alter certitudinem habuerit ante sententiam, non possit tribuere fundamentum compensationis, & cum post sententiam extinctum sit ius, quod alter habere potuit, ratione ipsius, non potest postea amplius reuiuiscere; atque iuxta hunc nostrum sensum sentire videtur *Ioannes Andreas in d. c fin. in fin. de adult.*, *& ibidem Antonius n. 8.*

21 **Si innocēs ante sententiam diuortij fornicatus fuerit, & postea sētentia secuta fuerit, non cognito hoc secūdo adulterio, non potest matrimoniū restaurari.**

Ad tertium dicendum est, quod, si innocens post alterius coniugis adulterium ex notorietate, seu ex certitudine, quam habet de eodem, non autem secuta sententia diuortij, transierit ad Religionem, &, dum adhuc erat nouitius, fornicatus fuerit, possit per adulterum dimissum reuocari *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 9. n. 34.* Ratio ex eo deducitur, quia illa mutatio status per ingressum in Religionem ante professionem in eadem omissa non est ita perfecta, & inuariabilis, vt tollat ius alterius ad compensationem, quoties ante sententiam diuortij in simile adulterium inciderit.

22 **Si innocēs post alterius adulteriū ante sentētiam transierit ad Religionem, & postea fornicatus fuerit, dū esset nouitius, potest reuocari.**

Assertio II. Potest coniux innocens etiam inconsulto, seu inuito adultero transire ad sacros ordines, vel votum castitatis emittere, siue secuta sententia di-

I uortij,

23 *Potest innocens transire ad sacros ordines posita notorietate adulterij alterius.*

uortij, siue eadem non secuta, sed posita præcisè notorietate adulterij, vel certitudine, quam innocens habeat de ipso. *Sanchez de matrimon. lib.* 10. *de diuortio disp.* 11. *nu.* 10., *Siluester verb. diuortium q.* 13. *dist.* 2. *n.* 16. Procedit assertio *in foro conscientiæ*, nam in foro externo pluralia requiruntur, de quibus infra.

Rationes assertionis

Ratio ex eo deducitur, quia posito illo adulterio, vel notorio, vel de quo innocens certus est, licitum est eidem innocenti ab eodem adultero diuertere non expectata Iudicis sententia per ea, quæ supra docuimus, quod etiam deducitur ex eo, quod habetur *in c. dicit dominus* 32. *q.* 2., vbi dicitur, quod *vbicunq; fornicatio est, vel fornicationis suspicio libere dimittitur vxor*; ly autem *liberè* denotat nullam requiri sententiam *Tiraquel. in l. si vnquam verb. reuertatur à n.* 134. *vsque ad nu.* 138., item ex eo, quod Christus Dominus *Matthæi* 5., & 19. dixit posse dimitti vxorem ex causa fornicationis, nec distinguens inter publicam ex sententia, vel ex notorietate, & priuatam ex certa scientia; atque hanc sententiam sustinent præter citatos DD. *Abbas in c. fin. n.* 6. *de adult.*, *Natta cons.* 115. *nu. vnico*, *Barbosa rub. ff. solut. matrim.* 2. *part. nu.* 26., *Bellarminus lib.* 1. *de matrimon. c.* 14., vbi asserunt, ideo non licere, quando delictum est occultum, dimittere adulterum, quia talis dimissio esset cum scandalo, ergo ratione sui secluso scandalo poterit licitè innocens diuertere; Ex quibus omnibus sic infero, ergo in foro conscientiæ poterit etiam ad sacros ordines transire, & votum simplicis castitatis emittere; hæc illatio sic euincitur, quia vbicunque in foro conscientiæ quis potest ab adultero diuertere, vtique in eodem foro ab eodem est liber, vbi autem ab ipso liber est, non est, cur non possit statum mutare, vel per susceptionem sacrorum ordinum, vel per votum simplicis castitatis.

24 *Procedit quoad forum internū animæ.*

Dixi *in foro conscientiæ*, nam in foro externo, sicuti ad hoc, vt coniux innocens possit diuertere ab habitatione, requiritur, vt adulterium sit notorium, vt nulla possit tragiuersatione cælari, prout docent *Glosa in c.* 1. *verbo patronus* 32. *q.* 1., *Innocentius c. inquisitioni n.* 1. *de sent. excom.*, *Coaruuias* 4. *decret.* 2. *part. c.* 7. §. 5. *n.* 15., *Barbosa rub. ff. solut. matrim.* 2. *part. n.* 26., *D. Antoninus* 3. *part. tit.* 1. *c.* 21. §. 5., *Henriquez lib.* 11. *de matrimon. c.* 17. *n.* 2., *Ludouicus Lopez* 2. *part. instruct. de matrim. c.* 54., *vbi de diuortio quoad habitationem col.* 2., ita vt possit in eodem foro transire ad sacros ordines, vel votum castitatis emittere, adeo vt nequeat ab altero obligari, requiretur, quod adulterium illud, ita sit notorium, vt nequeat tragiuersatione cælari; cum etenim coniux adulter sit in possessione pacifica, ad hoc, vt in foro externo ipsa spolietur, non videtur sufficere priuata scientia alterius coniugis, sed requiri notorietas talis, qualis sufficiat ad excludendam quamcunque exceptionem eiusdem adulteri.

25 *Si innocens, qui recessit ante sententiam compelleretur per Iudicem sub pœna excommunicationis ad reconciliationē non tenetur adultero reddere.*

Circa ea, quæ hoc vltimo loco dicta sunt quoad forum externum, oritur hic immediatè difficultas, an, si innocens ex certa priuata scientia propria auctoritate dimiserit adulterum, & cum in foro externo nequeat delictum probare agente adultero sic dimisso ad restitutionem compellatur per iudicem Ecclesiasticum ad eandem restitutionem, teneatur idem innocens adultero sic restituto petenti reddere debitum, potissimum, si ipse Iudex sub excommunicatione latæ sententiæ præcipiat eidem innocenti, vt alteri tale debitum reddat. Diuisos circa hoc dubium inuenio DD. Alij, inter quos *D. Thomas in* 4. *dist.* 35. *q. vnica art.* 3. *in corpore, & ibi D. Bonauentura art. vnico q.* 2., *Durandus q.* 1. *art.* 2. *num.* 7., *D. Antoninus* 3. *part. tit.* 1. *c.* 21. §. 5., *Siluester verb. diuortium q.* 8., *& alij*, docent teneri reddere; & rationem adducunt, quia, cum Ecclesia in ea hypothesi procedat secundum allegata, & probata, iustè præcipit illam redditionem, cui propterea non est, cur ipse innocens non teneatur obedire. Alij ex aduerso inter quos *Paludanus in* 4. *dist.* 27. *q.* 4. *art.* 2. *num.* 11., & *dist.* 35. *q.* 2. *art.* 2. *num.* 18., *Abulensis in c.* 19. *Matthæi q.* 72. *in sol. ad quartum*, *Sotus in* 4. *dist.* 36. *q. vnica art.* 3. *ad fin. corporis vers. alia est ambiguitas*, *Petrus de Ledesma de matrim. q.* 62. *art.* 3. *not.* 2., *Sanchez de matrim. lib.* 10. *de diuortio disp.* 12. *num.* 6., sustinent non teneri, quia Ecclesia in illa sententia falsæ innititur præsumptioni, quæ obstare nequit veritati, nec innocens non obtemperans intelligitur coram Deus excommunicatus. Ego cum eodem Sanchez arbitror quantum est ex vi illius sententiæ non teneri reddere, teneri tamen ratione scandali, quatenus, si diu moraretur in illa excommunicatione, proximum offenderet, & si per annum insordesceret in illa, ex dispositione *Concilij Trident. sess.* 25. *c.* 3. *de reformat. in fine*, esset, seu haberetur suspectus de hæresi.

SEC-

SECTIO VIII.

Quid agendum sit, si lata sententia diuortij constet Ecclesiam in illa fuisse deceptam.

SVMMARIVM.

Quomodo possit contingere error, & rationes circa ipsum dubitandi. 1.

Si per errorem innocens fuerit condemnatus, & neuter statum mutauerit sententia retractanda est, & coniuges reconciliandi. 2.

Innocens posset agere per viam actionis ad talem retractationem, & reconciliationem. 3.

Si per sententiam diuortij reus fuerit condemnatus, cum tamen alter esset æquè nocens, sententia est retractanda, & coniuges reconciliandi. 4.

Intellige, si delictum alterius fuerit deductum in iudicium, & ex errore illius nulla habita fuerit consideratio. Ibid.

Si sententia diuortij lata fuerit ex errore, & alter statum mutauerit, vel per professionem in Religionem, vel per sacros ordines, vel per votum castitatis est alteri restituendus. 5.

Sic restitutus tenetur reddere, non potest tamen petere, si professus fuerit animo se obligandi, quantum potuit. 6.

Si vterque posita illa sententia conscius professionis alterius professus fuerit, vtriusq; professio tenet, secus, si cum ignorantia. 7.

Si alter ex vi illius sententiæ erroneæ conscius professionis alterius sacros ordines susceperit, non potest illum reuocare. 8.

Et professio tenet. Ibid.

ERror Ecclesiæ in sententia diuortij potest contingere, vel quatenus ex falsis præsumptionibus innocentem condemnauerit, vel quatenus vnum nocentem, vere condemnauerit, cum alter æquè esset pro eo tempore nocens. Porrò supposita tali sententia erronea triplex casus venit considerandus. Primus, quando cognito illo errore res adhuc remanet integra, quatenus neuter ex coniugibus statum mutauerit, nec per professionem in Religione emissam, nec per susceptionem sacrorum ordinum, nec per votum simplex castitatis. Secundus, quando ex parte vnius res adhuc non intelligitur integra, quatenus scilicet ille, vel professus fuerit in Religione, vel sacros ordines susceperit, vel votum simplex castitatis emiserit. Tertius, quando ex parte vtriusque res non intelligitur integra, quatenus vterq; statum mutauerit altero ex prædictis modis, nempe vel vterq; professus, vel alter professus, alter sacris ordinibus initiatus, vel alter professus, alter voto simplicis castitatis obstrictus.

I Error quomodo possit côtingere, & rationes circa ipsû dubitâdi.

Assertio I. Si per errorem in sententia diuortij innocens fuerit condemnatus, & neuter statum mutauerit sententia retractanda est, & coniuges reconciliandi *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad tertium, Astensis lib. 8. summæ 2. part. tit. 34. art. 2. q. 3., Abulensis c. 19. Matthæi q. 76. ad tertium, Graffius 2. part. decis. lib. 1. c. 12. num. 62., Paludanus in 4. dist. 35. q. 2. art. 2. num. 18.*

2 Si per errorem innocês fuerit condemnatus, sententia retractanda est.

Ratio ex eo deducitur, quia sententia diuortij non transit in rem iudicatam, nisi in fauorem innocentis, & in odium delinquentis per ea, quæ latè docet *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 9. num. 4.*, sed in hac hypothesi vterque est innocens, & nullus delinquens, ergo aduersus neutrum potest illa in rem iudicatam transire, ergo constante de errore circa ipsam æquo iure erit reuocanda, & coniuges reconciliandi, cum nemo possit opponere exceptionem rei iudicatæ.

Sed hic immediatè oritur difficultas, quomodo possit fieri talis retractatio, cum etenim pro sententia, quousque de ipsius iniustitia non constat, præsumendum sit, aduersus condemnatum obstabit semper exceptio rei iudicatæ, ne audiatur. Nonnulli arbitrantur non per viam actionis esse retractandam, sed ex officio Iudicis, quatenus ipse eosdem reconciliet, si adsit periculum incontinentiæ *Abbas c. lator num. 12. de sent., & re iudic., & ibi Alexander de Neuo num. 12., & Felinus decl. 8. num. 9.* Alij asserunt alterum coniugem, in cuius fauorem lata est sententia diuortij habita cognitione erroris, teneri cedere iuri, quod acquisiuit ex illa sententia, & sibi reconciliare dimissum; atque ita sentiunt *Paludanus in 4. dist. 35. q. 2. art. 2. num. 18., D. Antoninus 3. parte tit. 1. c. 21. §. 6. ad finem*, rationemq; ex eo deducunt, quia ex illa sententia nullum ius acquisiuit, vnde adhuc vrget ius naturale, & diuinum cohabitandi, & reddendi, sibi debitum. Hæc opinio certa est, sed sufficienter non prouidet in casu, quo iste renueret reconciliationi innixus fundamento latæ sententiæ. Quamobrem absolute assero dimissum posse procedere per viam actionis ad reconciliationem, & ad retractationem sententiæ; nec obstant, quæ ex aduerso afferebantur, nam potest petere beneficium restitutionis ex clausula generali, *si qua causa iusta mihi iubest*, de qua loquitur *Iurisconsultus in l. 1. §. fin. ff. ex quibus causis maiores*, atq; hoc beneficium conceditur quibuscunque maioribus, vt retractetur sententia, quæ in rem iudicatam

3 Quomodo agendum esset ad talem retractationem.

Innocens posset procedere per viam actionis ad talem retractationem.

tam transiuit *Gregorius Lopez l. 19. verb. contra el rei tit. 22. part. 3., Padilla l. sub prætextu num. 17., C. de iur., & fact. ignor., Gutierez de iuram. 3. part. c. 7. num. 8., Ioannes Garzia de nobil. glos. 6. §. 2. num. 8.*, vnde in hac hypothesi licet non posset agere ex antiquis actis, ex nouis tamen actis, & testibus poterit sententiæ falsitatem allegare, & per viam actionis insurgere ad ipsius retractationem.

Assertio II. Si per sententiam diuor-
4 tij reus fuerit condemnatus, cum tamen alter, in cuius fauorem lata est illa sententia, esset æque nocens, & ex errore non habita fuerit ratio de delicto istius, potest talis sententia, & debet retractari, & coniuges ad inuicem reconciliari. Intellige, si delictum illius, in cuius fauorem lata est sententia, fuerit in iudicium deductum, nam, si ex ignorantia alterius, qui fuit dimissus, non fuerit deductum, quatenus nec de illo certitudinem, nec notitiam habuerit, non est onus talis retractationis, nec reconciliationis iuxta superius dicta, nam adulterium non est sufficiens causa diuortij, nisi fuerit notorium, vel alter de ipso habuerit certitudinem, ac proinde adulterij vnius certi, & notorij non datur compensatio cum adulterio alterius, quod non sit notorium, nec respectu alterius certum; vnde iam lata sententia diuortij contra adulterum certum, & notorium, non potest talis sententia retractari ex eo, quod post illam superuenerit notitia de adulterio ab altero commisso ante talem sententiam, cum ex vi illius sententiæ ille, in cuius fauorem lata est illa sententia, plenum ius acquisierit. Hanc opinionem sustinet præter præallegatos DD. in prima assertione *Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuortio disp. 9. num. 6., Ioannes de Friburgo in summa confes. lib. 4. tit. 19. q. 4., Rosella verb. diuortium num. 6., Siluester eod. verb q. 21. num. 24.*

Si per sententiam diuortij reus fuerit condemnatus, cum alter esset æque nocens, sunt recõciliãdi, & sententia retractanda.

Intellige, si delictũ istius fuerit deductũ ad forum contentiosũ.

Ratio ex eo deducitur, quia non adest ius ad diuortium, quando ante latam sententiam pro eodem vterque coniux reus est eiusdem delicti, quandoquidem, si vni competit actio, eundem repellit exceptio, sed in hypothesi præsentis assertionis, vterque coniux supponitur æquè nocens, & si in fauorem vnius emanauit sententia, hoc fuit ex errore, qui non tollit ius alterius, ergo &c. Confirmatur, quia, quando ex errore lata est sententia contra innocentem, qui condemnatus fuit, vt reus, hæc sententia retractanda est, & coniuges sunt reconciliandi per ea, quæ probauimus in præcedenti assertione, ergo etiam, quando ex errore lata est sententia contra vnum, & in fauorem alterius, qui tamen æquè nocens erat, ac primus, hæc poterit retractari, quinimo debebit, & coniuges erunt reconciliandi. Consequentia probatur, quia æquè læditur ius innocentis, quando condemnatur, vt reus, ac lædatur ius delinquentis, quando damnatur in pænam diuortij, quando alter est æque delinquens, siquidem æque damnari nequit innocens, ac damnari nequeat delinquens, quando alter æquè est delinquens, ac ipse, & si in primo casu obstat innocentia, in secundo obstat compensatio, ergo &c.

Rationes pro asserto.

Assertio III. Si sententia diuortij lata fuerit ex errore, & alter statum mutauerit, vel per professionem in Religione, vel per susceptionem sacrorum ordinum, vel per votum simplicis castitatis, hicque fuerit innocens, ille scilicet, in cuius fauorem lata est sententia, hic vtique erit alteri restituendus *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad tertium, Astensis lib. 8. summa 2. parte tit. 34. art. 2. q. 3., Armilla verb. diuortium num. 15., Caiet. rep. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 225., Tabiena verb. matrimonium 4. q. 1. num. 6., Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuortio disp. 9. num. 9.* 5

Si sententia fuerit ex errore, & alter statũ mutauerit, est iste alteri restituendus.

Ratio ex eo deducitur, quia nemo ex coniugibus transire potest ad statum Religionis, vel sacrorum ordinum, vel emittere votum castitatis in præiuditium alterius sine istius licentia, vel sine alterius culpa, ex qua oritur ius ab eodem absolutè discedendi, sed in hac hypothesi, nec intercedit licentia alterius, nec culpa ipsius, ex qua in altero oriatur ius discedendi simplicitèr, quandoquidem mutauit statum altero inuito, nec illa sententia potest illi prodesse, cum constet euidenter de illius errore, nec error Iudicis potest nocere innocenti, ergo supposito errore in sententia, ille qui statum mutauit, erit restituendus illi, qui fuerat, vt reus condemnatus, cum esset innocens.

Nõ intercessit licẽtia alterius, nec sententia potest prodesse.

Sanchez *loc. cit. num. 10.*, probat hanc assertionem ea ratione, quia illa professio sine licentia, & absque vera causa emissa fuerit omnino irrita, adeoque, quod coniux, qui illam emisit ex vi illius non remaneat obligatus, ac proinde, quod nedum possit sic professus ab altero reuocari, sed ipse quoque possit propria auctoritate exire, & redire ad alterum coniugem. Sed quamuis ex hoc assumpto rectè deducatur hæc consequentia, assumptum tamen non videtur ita certum, cum plena voluntate vouerit, vel sacros ordines susceperit, vnde ad summum quoad effectum suspendetur professio, vel exercitium ordinis, non autem irrita erit ipsa professio, vel susceptio sacro-

Non potest dici irrita professio.

sacrorum ordinum. Sed re vera arbitror irritam esse professionem, quandoquidem consummato matrimonio non potest valide alter ex coniugibus transire ad Religionem altero inuito, vnde etiam rectè procedit probatio eiusdem Sanchez. Sed an in hac suppositione coniux, qui sic professus est, atque restituendus est, vt dicitur, alteri coniugi, teneatur nedum debitum reddere alteri petenti, sed etiam possit petere, *Sanchez d. disp. 9. n. 9.* asserit teneri debitum reddere,

6 sed non posse petere, quod probat *ex c. placet de conuers. coniug.*, atque pro hac opinione citat *D. Thomam in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad 3.*, *Astensem lib. 8. summa 2. part. tit. 34. art. 2. q. 3.*, *& alios innumeros*. Sed nescio, qua ratione hoc absolutè, & sine vlla limitatione asserat, cum ipse *lib. 7. de matrimon. disp. 34. nu. 3.* inquirens, an posita reuocatione facta per alterum coniugem eo quod transierit in Religionem sine ipsius licentia, teneatur ille, qui ingressus fuerat in Religionem, & in ipsa professus, non solum reddere debitum, sed etiam possit exigere, respondeat cum distinctione, vel etenim ille, qui post contractum, & consummatum matrimoniũ absque alterius coniugis facultate professionem emisit, eandem elicuit ex fine immediatè permanendi in Religione, vel absolutè emisit cum animo se obligandi eo modo, quo se obligare potuit. Iuxta primum sensum sentit, nedum posse reddere, sed etiam petere, perinde ac si professionem illam non emisisset; iuxta secundum vero arbitratur posse, & teneri reddere, non autem posse petere, & rationem vtriusque ex eo deducit, quia vota non obligant, nisi secundum intentionem vouentis; & sic in primo casu cum intenderit vota dependentèr solummodo à Religione, seu permanentia in eadem irrita eadem professione non intelligitur votum permanere in suo robore, adeoq; &c. in secundo vero casu, cum intenderit se obligare, quantum potuit, cumque non potuerit in vim professionis, benè tamen in vim voti simplicis, videtur iuxta naturam eiusdem voti simplicis obligari ad ea, ad quę potuit, hoc est ad non exigendum; cum inquam, ipse ita distinxerit, non video, cur modo ita absolutè, & sine limitatione asserat, quod licet teneatur reddere, non possit tamen petere. Nisi fortè velis dicere, quod præsumatur in dubio, quod elicuerit cum animo se obligandi, quantum potuit; quod videtur conformari menti eiusdem *Sanchez d. lib. 7. disp. 34. num. 3.* dum asserit, quod iura præsumant, quod vouens voluerit se obligare, quantum potuit iuxta textum *in c. quidam, & c. placet de conuers. coniug.*, quæ certè præsumptio videtur militare in præsenti hypothesi, adeoque rectè procedere sensum Sanchez indefinite loquentis, cum præsumptio ipsa satis rem determinet. Cæterum, si constaret, quod professionem emisisset ex motiuo præcisè permanendi in Religione, non video, cur non posset etiam exigere debitum, si fuerit ab altero reuocatus. Nonnulla dubia, quæ circa præsentem assertionem possunt emanare vide proposita, & dissoluta *tom. 6. sub tit. contractus XV. de matrimon. 2. prænot. 9. per totum*; non enim vacat ea repetere.

Sic reuocatus tenetur reddere, sed nõ potest petere, si vouerit, cũ animo se obligãdi, quantũ potuit.

Ea, quæ dicta sunt quoad professum secundum præsentem hypothesim, proportionalitèr intelligenda sunt, si ille susceperit sacros ordines, vel votum simplicis castitatis emiserit; hic etenim est alteri restituendus propter easdem rationes. Hoc tamen vnum considerandum est, quod, si ille sacros ordines susceperit, sit quidem alteri restituendus, cum in ipsius præiuditium non potuerit illos suscipere, non tamen reddatur inualida eorundem ordinum susceptio, cum re vera etiam in illa hypothesi fuerit impressus caracter; verum tamen est, quod post reuocationem teneatur iste ab exercitio eorundem ordinum abstinere ex dispositione iuris Ecclesiastici.

Quæ dicta sunt de professo possunt intelligi æquè de promoto ad sacros ordines.

Assertio IV. Si vterque posita illa sententia statum mutauerit, quatenus vterque professus fuerit in Religione, & vterque sciuerit alterius ingressum neuter potest alterum reuocare, si vterque professus fuerit, sed alter ignorabat professionem alterius, tunc nullius professio tenet. Ita quoad primam partem *Sanchez de matrimon. lib. 7. disp. 34. n. 24., & lib. 10. disp. 9. n. 12., Innocentius c. quidam nu. 2. in fin. de conuers. coniug., & ibi Ioannes Andraas num. 2. in fin., Anebaranus ad finem, Henricus c. vxoratus n. 13. de conuers. coniug., Brunellus de sponsal. concl. 30. n. 15., Astensis in summa 2. part. lib. 8 tit. 11. art. 2. q. 14., & seqq., Ioannes de Friburgo summa confes. lib. 1. tit. 8. q. 56., Siluester verb. diuortium q. 22. nu. 25., & ibi Armilla n. 16. Quoad secundam idem Sanchez vtroque loc. cit., Cardinalis in c. quidam num. 2. q. 4. de conuers. coniug., Guglielmus apud Henricum in c. vxoratus n. 13. eod. tit., & alij.* 7

Si vterq; posita illa sententia professus fuerit vterq; conscius alterius professionis, vtraq; tenet.

Antequam procedam ad probationem vtriusq; partis operæ pretium duxi dissoluere rationem fundamentalem, cui innititur aduersarij quoad primam partem, & præcipuè *Rosella verb. diuortium nu. 7.*, nempè licere ei, qui statum mutauit per professionem existimans diuortium iustè celebratum alterum repetere,

Obiectio proposita à Rosella.

& ii

& si vterque ex falsa causa inductus fuit ad professionem licere vtrique alterum repetere, eo quia illa professio eo errore emissa sit inualida, quandoquidem, si ille, qui arbitratus est diuortium esse iustum, vel, si vterq; tale cogitauerit, cognouisset errorem, ex quo processit illa sententia diuortij, non fuisset professus. Hanc, inquam, rationem dissoluere operæ pretium duxi pro quo

Error cōcomitans non semper irritat professionem.

Aduerte errorem, seu dolum concomitantem circa causam finalem in ordine ad professionem in Religione non semper irritare eandem professionem. *Siluester verb. diuortium q. 22. n. 25.*, *& ibi Armilla nu. 26.*, *Glosa in c. cum dilectus de his, qui vi, & c. fin. in fine 20. q. 3.*, *Euerardus in suis topitis loco a matrimonio spirituali ad carnale q. 1. in fine*, *Crotus repet. c. in ciuitate n. 20. de vsuris Flaminius de resignat. benefic. lib. 13. q. 3. n. 12.*, *Sanchez de matrim. lib. 10. q. 9. n. 20.*, hocque expresse colligitur *primo ex c. fin. 20. q. 3.*, vbi expresse definitur professionem dolo monachorum emissam validam esse; secundo *ex c. ex parte el 2. de conuers. coniug.*, vbi indistinctè dicitur professionem mulieris ex falsa causa, per quam arbitrabatur se posse a viro leproso recedere validam esse, & licet ibidem subdatur validam esse, eo quia matrimonium illud non fuerat consummatum, infertur tamen, quod ex illa falsa causa non irritetur, cum etenim textus illam falsam causam non consideret, supponit illam non esse efficacem ad infringendam professionem; nec incongrua ratione hæc omnia decernuntur, quandoquidem professio Religiosa comparatur matrimonio carnali, sicuti votum simplex comparatur sponsalibus, matrimonium autem ex solo errore personæ, & conditionis seruilis irritatur, nō autem ex quocunque errore dante causam contractui, prout docent *Glosa in l. à Diuo Pio 58. verb. actionē ff. de ritu nupt.*, *& c. cum dilectus verb. ad fatuitatem de his, quæ vi*, *Abbas in c. cum dilecti n. 7. de empt., & vendit.*, *Iason. instit. de act. §. actionum nu. 38.*, *Sotus in 4. dist. 35. q. vnica art. 2. col. 4. vers. ad hæc*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 3. §. 7. num. 3.*, *Molina tom. 2. de iust. tract. 2. disp. 352. paulò ante secundam concl.*, *Valentia 2. 2. disp. 5. q. 20. punct. 4. §. 2. probatur conclusio*, ergo non ex quocunque errore dante causam contractui irritatur professio Religiosa. Ratio fundamentalis huius nostri asserti ex eo deducitur, quia voluntas profitentis, seu professi altero coniuge sciente, & non contradicenti fertur absolutè in illum statum, quo profitens se absolutè Deo deuouet, nec illa voluntas vitiatur per illum errorem concomitantem, cum incongruum sit statum sumere secundum se fixum, & indissolubilem dependentèr ab alijs præter ea, quæ sunt de substantia talis status. Ex quibus omnibus inferre licet non subsistere rationem, qua contrariæ sententiæ assertores dicunt alterum coniugem, qui ex errore sententiæ, per quam decisum est diuortium, professus est, posse alterum professum repetere, quia illa professio fuit inualida; cum ex dictis constet validam esse.

Soluitur prædicta obiectio.

Probatio primæ partis assertionis.

Probatur iam assertio quoad primam partem, quia, quando vterq; fuit conscius professionis alterius, & vterque æque primo professus est, vterque habuit omnia requisita ad validitatem suæ professionis, nempe vterque habuit alterius licentiam, & vtique non ignoratam, & vterque in statu constitutus est, in quo non potest timere de incontinentia alterius, ergo non poterit alter alterum reuocare. Antecedens probatur, quia dum vterq; altero sciente, & quodamodo consentiente se transfert in Religionem ibidem professurus, facto sibi ad inuicem facultatem concedunt. Quid enim aliud est scire alterum velle in Religione profiteri, & decernere etiam se velle profiteri, quam annuere alterius professioni, & facto proprio ratificare? Neque ille error potest quid officere propter superius dicta.

Probatio secundæ.

Probatur quoad secundam, quia, quando alter ignorabat professionem alterius, prioris professio fuit omnino inualida, vtpote, quæ emissa fuit sine facultate alterius in actu exercito, ergo per subsequentem professionem alterius præcisè non poterit validari, quia, quod fieri nequit, nisi per mutuum duorum consensum, & est in sua radice inualidum, non potest per consensum alterius præcisè conualescere; ex quibus sequitur, quod etiam professio posterioris sit inualida; si etenim prior est inualida, ergo per illam non est concessa facultas alteri emittendi professionem. Vide quæ latè dixi *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrimon. 2. prænot. 9. num. 18.*, vbi etiam dignosces, an in hac hypothesi alter possit alterum reuocare, an vero vterq; teneatur professionem ratificare.

8

Posita illa sententia erronea, si alter conscius professionis alterius sacros ordines susceperit, tenet illius professio.

Assertio V. Si alter in data illa hypothesi sententiæ erroneæ statum mutauerit per professionem in Religione, alter per susceptionem sacrorum ordinum, vel per votum simplicis castitatis, & vterque fuerit conscius mutationis status neuter potest alterum reuocare, si verò alter ignorabat statum alterius mutatum professio est inualida, & susceptio ordinis,

nis, vel emissio voti simplicis castitatis quoad exercitium suspenditur. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt in præcedenti assertione.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, sicuti per professionem vnius simul cum scientia professionis alterius arguitur per ipsum factum licentia vtriusque adinuicem, ita per susceptionem ordinis sacri, & emissionem voti simplicis castitatis ab altero positam cum cognitione professionis alterius intelligitur etiam facta licentia respectu vtriusque.

Ratio etiam secundæ partis ex dictis deducitur, quandoquidem quando est ignorantia vnius, professio alterius intelligitur emissa sine licentia ignorantis, & etiam susceptio ordinis quoad vnũ cum ignorantia quoad alterum, ergo, & professio erit inualida, & susceptio ordinis, seu emissio voti suspensa, siquidem vnus non potest profiteri sine licentia alterius, nec hic alter suscipere ordines sine licentia illius. Dixi *susceptio ordinis, & emissio voti simplicis castitatis suspensa quoad exercitium*, quia suppono quoad subsistentiam ordinem esse validè susceptum, & coniugatum posse validè emittere votum castitatis.

Promotus ad sacros ordines altero ignorante suspenditur.

SECTIO IX.

An quandoque non liceat diuortium propter coniugis adulterium.

SVMMARIVM.

Non potest maritus vxorem dimittere, si ipse eam prostituit. 1.
Etiam si prostituerit consentientem. 2.
Etiam si non prostituerit, sed sciens futurum adulterium vxoris non prohibuerit, cum commodè posset. 3.
Vxor sciens futurum adulterium mariti, & non impediens, quia annuit, non potest ab eodem diuertere, secus, si non annuit. 4.
Vxor eiecta à domo mariti, vel priuata alimentis, si adulterauit, potest dimitti. 5.
Intellige, nisi fuerit eiecta à marito eo animo, vt fornicaretur. Ibid.
Vxor per vim ab alio oppressa non potest à marito per diuortium dimitti. 6.
Vxor monita à marito, vt fugeret, eximitur etiam ab hac pœna, quantumuis fuerit oppressa. 7.
Etiam non potest dimitti, si fornicationem passa fuerit per metum grauem. 8.
Vxor, quæ alteri nupsit cum probabilitate, quod prior maritus decesserit, non potest ab eo dimitti. 9.
Si certiorata de vita prioris mariti concubuerit cum secundo, potest à primo dimitti. 10.
In dubio, an prior maritus viuat, non potest petere à secundo, tenetur tamen reddere, & excusatur à pœna diuortij. 11.
Si secundus maritus etiam sit dubius de morte prioris, non potest debitum ab vxore petere. 12.
Vxor in bona fide mortis mariti fornicans cum altero eximitur à pœna diuortij. 13.
Si concumbat cum altero arbitrans esse suum maritum eximitur à pœna diuortij. 14.
Non est locus diuortio, si innocens condonauit adultero iniuriam, & eidem fuerit reconciliatus. 15.

PLures enumerant DD. casus, in quibus non licet alteri coniugi dimittere adulterum, quos singillatim placet recensere per subsequentes assertiones omisso pro nunc casu compensationis adulterij pro adulterio, de quo latè erit sermo secundum omnes considerationes in subsequenti sectione.

Assertio I. Non licet marito vxorem adulteram dimittere per diuortium, quãdo ipse eandem prostituit. *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 1., Ioannes Andreas in c. significasti n. 7. de diuortijs, Abbas in c. discretionem n. 8. de eo, qui cogn. consang., Siluester verb. diuortium q. 9. cas. 1., Rosella verb. impedimentum impedim. 8. n. 14., Nauarrus lib. 4. consil. in 1. edit. tit. de sponsal. cons. 19. nu. 3., D. Bonauentura in 4. dist. 25. q. 1. nu. 7., Abulensis c. 19. Matthæi q. 65. c. 2., Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. 2. casus, D. Antoninus 3 part. tit. 1. c. 21. §. 6. casu 1.*

1 Si maritus vxorẽ prostituit, nõ potest eã dimittere.

Expressè habetur *in c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, nec incongrua ratione hoc decernitur, quãdoquidem diuortium inductum est in fauorem innocentis, & in odium delinquentis per superius latè probata, sed in hac hypothesi non potest dici maritus innocens, cum ipse eandem vxorem prostituerit, ac proindè ipse constitutus est reus eiusdem adulterij, ergo &c. Confirmatur, quia nemo ex sua culpa potest commodum reportare; maritus autem in hoc casu ex sua culpa, per quam induxit vxorem ad adulterandum, reportaret commodum separationis, ergo &c.

Circa ea, quæ dicta sunt in hac assertione, & eius probationibus nonnullæ insurgunt rationes dubitandi, quas mox profero, & expono. Prima est, an ea, quæ dicta sunt, intelligenda sint, quando vxor à marito inuita, & contra voluntatem est prostituta, an vero etiam, quando consentiens, & volens. Secunda, an etiam intelligenda sint, quando maritus verè, & formalitèr vxorem non prostituit, sed conscius vxoris adulterij, cum prohi-

Nonnullæ rationes dubitandi.

prohibere possit, non prohibet, & vt vulgo dicitur cornutus contentus remanet. Tertia, an, si maritus quasi aliud agens occasionem indirectam dederit vxori adulterandi puta iniustè eam domo repellendo, debita alimenta negando possit ratione adulterij ab eadem commissi celebrare diuortium; & alia huiusmodi.

In ordine ad primam nonnulli arbitrantur requiri, vt maritus prostituat vxorem inuitam, & non consentientem; atque isti sunt *Riccardus in 4. dist. 35. art. 2. q. 1., Astensis in summa 2. parte lib. 8. tit. 11.*

2 Etiamsi prostituerit consentientem.

art. 3. q. 12. Idipsum sentit *Glosa in d. c. discretionem verb. præsertim de eo, qui cognouit consang.*, vbi explicans illam particulam *præsertim*, ait significare, *ac tantum*, & rationem ex eo deducunt, quia quando ipsa non est inuita, sed consentiens rea est adulterij, propter quod propterea potest dimitti; ex quo à contrario sensu potest deduci, quod si fuerit inuita, & non consentiens, non constituatur rea adulterij, & propterea non subsit pænæ dimissionis. Nihilominus his minimè obstantibus asserendum est, non posse vxorem prostitutam a marito dimitti per diuortium, quãtumuis ipsa fuerit consentiens; atq; ita præter præcitatos DD. in assertione sentiunt ex Iuristis *Alexander de Neuo in c. significasti nu. 7. de diuortijs, & ibidem Antonius n. item 7., Ananias c. penuit. n. 3. in fin. de adult., Bursatus cons. 18. num. 6. vol. 2., Cenura quæst. crimin. quæst. contmg. punit. delicti c. 4. n. 42. Quæsada in quæst. iur. ciuil. c. 18. num. vnico* ex Theologis *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. nu. 4., Bellarminus lib. 1. de matrimon. c. 14. §. tertium est, Veracrux 3. part. speculi art. 1. concl. 5. casu 2., Palacios in 4. dist. 27. disp. 3. col. 19. fol. 601., Graffius 2. part. decij. lib. 1. c. 22. n. 72. casu 3., & Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 5. n. 4.*, qui omnes præcitatos allegat, & alios plures. Ratio ex eo deducitur, quod pæna diuortij ob adulterium inducta est propter iniuriam illatam alteri coniugi innocenti ob fidem ipsi datam, & non seruatam, sed quando vxor prostituta est a marito sic volente, quantumuis ipsa consenserit, & non fuerit inuita nulla iniuria fit ipsi marito, quandoquidem scienti, & consentienti non fit iniuria; ergo &c. Neque dicas, quod quantumuis eidem marito non fiat iniuria, fiat tamen sacramento, propter quam possit fieri diuortium; contra enim impugnaberis, quia diuortium non est inductum ob læsionem sacramenti, sed propter læsionem fidei præstitæ alteri coniugi, adeoq; &c. Deinde non minus lædit matrimonium vxor consentiens prostitutioni, ac maritus prostituens, adeoq; &c. Ad illud, quod ex aduerso dicebatur *ex c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, dicendum est potius fauere nostræ opinioni, quandoquidem illa particula *præsertim* ampliat, & confirmat dispositionem præcedentem *Reinoso in obseruat. pract. obseruat. 16. num. 6.*, & exprimit casum minus dubitabilem, & implicat magis dubitabilem *l. fin., & ibi Glosa in verb. præsertim ff. de lib. exhib. c. pro humano in verb. præsertim, & ibi DD. de homicidio in 6., Mandosius reg. 28. cancel. q. 6. n. 2., Menochius de arbitrar. cas. 416. nu. 19.*

Soluuntur rationes oppositæ.

Ad illud, quod subditur pro ratione dicendum est, quod quantumuis ipsa fuerit consentiens, ex quo tamen fuit per maritum ad illud adulterium inducta, constituitur ipse maritus particeps illius, adeoq; ex illo non potest ius aliquod acquirere.

In ordine ad secundam sentiendum est, quod, si maritus conscius adulterij proximè patrandi ab vxore non prohibuerit, cum commodè potuerit prohibere, non possit per diuortium eandem vxorem dimittere *Siluester verb. diuortium q. 9. c. 1., Tabiena verb. matrimonium 4. n. 1. casu 2., Armilla verb. matrimonium nu. 73. casu 2. supplementum, Gabriellis in 4. dist. 25. q. vnica art. 2. post primam concl. casu 2., Vega primo tom. summæ c. 13. casu 17., & 18., & alij plures apud Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 5. n. 5.* Ratio ex eo deducitur, quod in præcedenti ratione dubitandi dictum est, quod scilicet, si maritus consenserit in adulterium vxoris non habeat ius illam dimittendi, cum per adulterium eiusdem vxoris ipsi iniuria non inferatur *ex reg. scientis de reg. iur. in 6.* quandoquidem scienti, & consentienti non fit iniuria, sed quando maritus nouit adulterium proximè futurum vxoris, & potuit commodè prohibere, & non prohibuit, intelligitur eidem adulterio consensisse, cum idem sit omnino scientem non prohibere delictum inferioris cum possit, ac eidem delicto consentire, ergo &c. Dixi *cum commodè potuerit prohibere*, nam, si non prohibuerit ob metum cadentem in constantem virum, quatenus scilicet ex illa prohibitione timuerit maximum præiuditium imminere, tunc certè nec intelligitur consensisse, nec amisisse ius ad diuortium, prout docet *Palatios in 4. dist. 27. disp. 3. col. 19. fol. 601.*, vel quia sine graui sui damno non potuit prohibere, vt tradit idem *Palacios dist. 35. disp. vnica col. 3. vers. cæterum, si auctoritate.* Sed hic immediate oritur difficultas, an, si vxor conscia adulterij mariti ipsum non prohibeat, intelligatur eidem consentire, & amittere ius ad diuortium? Cum distinctione respõdendum existimo,

3 Etiam, si non prostituerit, sed non prohibuerit adulteriũ vxoris, cum posset prohibere.

vel

vel etenim non prohibuit, quia consensit
4 illi adulterio, vel non prohibuit præcisè, nec tamen consensit. Iuxta primum sensum censeo non posse cum eodem marito sic adulterante celebrare diuortium proptèr rationem superius adductam, quia scienti, & consentienti non fit iniuria. Iuxta secundum vero sensum absolutè sentio posse à marito per diuortium diuertere, quia efficax præsumptio est, quod non prohibuerit, quia non ausa est prohibere ob timorem eiusdem mariti, præcipuè cum vxor sit inferior, & ad ipsam maritum non spectat corripere.

Vxor sciēs futurum adulteriū mariti, & non impediēs, quia annuit, nō potest ab eodem diuertere.

In ordine ad tertiam iura absolutè decidunt, quod, si vxor adulterauerit ex
5 eo, quod è domo fuerit eiecta, vel ipsi denegata alimenta, non priuetur maritus iure ipsam dimittendi per diuortium; hoc expresse habetur *in c significasti de diuortio, & in c. ex literis eod. tit.*, & *Glosa in d. c. significasti*, adducit rationem, quia scilicet mulier, nec ex ratione paupertatis, nec alio titulo adduci debet ad fornicandum. Limitādum tamen hoc est in hypothesi, qua vir iniustè expulisset vxorem à domo, vel alimenta eidem denegasset ea intentione, vt paupertate oppressa adulteraret; & ratio limitationis ex eo deducitur, quia intelligitur simplicitèr fornicationi vxoris conniuere, prout docent *Caieta. repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 217.*, *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 5. nu. 6.* Neque dicas cum *D. Thoma in 4. dist. 39. in fine in explicatione literæ magistri*, quod infidelis ad fidem conuersus non possit ab infideli item ad fidem conuerso diuertere ob fornicationem ab eodem commissam pro tempore infidelitatis, eo quia ipse coniux innocens noluerit ad consortium maritale ipsum admittere volentem cohabitare absque iniuria Creatoris, ergo etiam, si maritus eiecerit iniustè vxorem, vel eidem iniustè alimenta denegauerit, & vxor ipsa fornicata fuerit non poterit maritus ab eadem per diuortium diuertere, cum ipse causam dederit per illam iniustam eiectionem, & negationem alimentorum. Consequentia probatur, quia in tantum *D. Thomas loc. cit.* negat innocentem posse diuertere a delinquente in tempore infidelitatis, in quantum eidem causam dedit negando consortium maritale, non obstante, quod promiserit cohabitare sine iniuria Creatoris, ergo etiam maritus non poterit diuertere ab vxore adultera, cum eidem dederit occasionem fornicandi eiecendo a consortio maritali, & congrua alimenta eidem denegando; contra enim impugnaberis, primo, quia considerata præcisè illa reiectione vxoris secundum se non video, cui fundamento possit inniti illa doctrina ex D. Thoma adducta; cum, vt antea diximus, illa expulsio non sit occasio, nisi remota illius fornicationis in vxore; vndè, si quæ ratio obstare posse videtur, refundenda est in infidelitate vxoris in eo statu infidelitatis fornicantis; quare secundo sic impugnatur præfata instantia asserendo, quod quamuis esset verum antecedens, non rectè deducatur consequentia. Ratio est, quia quando conuersus ad fidem absolutè excludit alterum coniugem infidelem à consortio maritali videtur quasi liberam facultatem quoad vsum sui corporis eidem concedere, absq; iniuria matrimonij, vt benè notat *Sanchez d. lib. 10. de diuortio disp. 5. num. 8.*, quod non euenit, quādo fidelis alterum coniugem fidelem eijcit, quia non supponitur ipsi tradere facultatem quoad vsum corporis, adeoq; &c.

Vxor eiecta à domo à marito, vel priuata alimentis, si adulterauit, potest dimitti.

Intellige nisi fuerit eiecta, eo animo, & fine, vt fornicaretur.

Illa expulsio non est occasio, nisi remota fornicationis.

Assertio II. Non potest maritus licitè 6
vxorem per diuortium dimittere ob fornicationem, qua eadem vxor fuit violentèr cognita *Glosa in c. de pudicitia verb. eripi 32. q. 5.*, *& ibi ArchiDiaconus n. vnico*, *Sanchez de matrimonio lib. 10. de diuortio disp. 5. n. 13.*, & alij communitèr.

Vxor per vim oppressa, non potest per maritum dimitti.

Expresse colligitur *ex l. vim passam ff. ad leg. Iuliam de adult.*, vbi indistinctè dicitur, quod non sit imputandum adulterium vim passæ; nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem cum nulla adsit culpa in sic violentèr oppressa, vt habetur *in c. ita, & c. proposito 32. q. 5.*, vndè etiam D. Lucia virgo Paschasio minitanti carnalem oppressionem respondit. *Si inuitam iusseris violari castitas mihi duplicabitur ad coronam*, per consequens non potest esse pæna diuortij, quæ contrahi nequit sine culpa.

Circa hanc etiam assertionem, & causam excusantem a pæna diuortij nonnullæ insurgunt rationes dubitandi, quarum prima est, an vxor eximatur etiam ab hac pæna, quantumuis non se exemerit a periculo illius violentæ oppressionis, quatenus monita a marito fugere, non fugijt. Secunda, an non solum eximatur ab illa pæna, si fuerit violenter, seu per violentiam oppressa, sed etiam, si fornicationem sustinuerit ob metum cadentem in constantem virum.

Nonnullæ rationes dubitādi.

7
In ordine ad primam *Cancera in quæst. crimin. quæst. tangent. punitionem delicti c. 4. num. 49.*, sustinet non liberari vxorem à pæna diuortij, si monita a marito, vt fugam arriperet, ne ab hostibus opprimeretur, non obedierit fugiendo, eo quod quodamodo causa fuerit illius fornicationis. Alij è contra communius sustinent à tali pæna eximi, quia semper ve-

Vxor monita à marito, vt fugeret, si nō fugijt, & ab hostibus fuit oppressa, nō potest etiam dimitti.

K rifica-

rificatur, quod violenter fuerit oppressa, nec culpa illa inobedientiæ vxoris ipsam constituit ream adulterij, cum ipsam non ordinauerit ad illum effectum fornicationis, & licet quodamodo deliquerit non obediendo, non est tamen talis culpa, quę mereatur talem pænam arg. textus *in c. quoniam de conces. praben.* atq; ita sentit *Bellamera in d. c. de pudicitia 32. q. 5.*, *Gregorius Lopez l. 7. verb. por fuerza tit. 9. part. 4.*, quod, & ego probabilius existimo.

In ordine ad secundam communior sententia asserit per metum cadentem in constantem virum vxorem, sicuti non eximitur à culpa adulterij, ita non eximi à pæna diuortij, & amissionis dotis; atq; pro hac communi opinione *Sanchez d. lib. 10. de diuortio disp. 5. nu. 16.* allegat innumeros DD., quos sequitur. Tota ratio huius opinionis in eo sita est, quod denegari non possit, quin illa vxor contraxerit culpam adulterij, à qua non poterit eximi ob illum metum, cum potius debuerit mori, quam fœdari, & canones in ordine ad illas pænas incurrendas ad aliud non respiciunt, quam ad culpam adulterij. Ex aduerso alij sustinent eximi à tali pæna, atque hi sunt *Abbas cons. 4. num. 3. vol. 1.*, *Rosella verbo adulterium nu. 5.*, *& ibi Siluester q. vlt.*, *Graffius 2. part. decis. lib. 1. c. 12. num. 72. cas. 2.*, quibus in hac parte adhærendum existimo. Rationem ex eo deduco, quia pænæ ex communi consensu non sunt ampliandæ, sed restringendæ, nec incurruntur, nisi ob delictum cum plena deliberatione, & libertate patratum, sed adulterium commissum ab vxore per metum cadentem in constantem virum non est commissum cum plena deliberatione, & libertate, vt per se patet, cum metus, si fuerit grauis, & cadens in constantem virum, valde minuat de libero, & volontario. Secundo, quia, vbi iura ad pænam requirunt dolum, non sufficit, quod interueniat culpa delinquentis per textum *in l. 1. ff. de Sicar. l. in actionis ff. de in litem iurand.*, *& l. quod Nerua ff. depositi*, sed iura in adulterio quoad pænam requirunt dolum *l. penult. ff. ad leg. Iuliam de adulterio*, ergo &c. Tertio, quia plura requiruntur ad pænam, quam ad culpam, vt docet *in c. proposito verb. adulterium, & verb. vnus 32. q. 5.*, & ibi Archidiaconus, vbi dicunt metum cadentem in constantem virum efficere, quod vnus tantum sit adulter quoad reatum, & pænam adulterij, & tamen quoad culpam, vterque est adulter; Neque obesse potest, si asseratur hæc tantum procedere quoad dispositionem iuris ciuilis, non quoad canones, qui præcisè attendunt ad culpam ad incurrendam

8 Etiam nõ potest dimitti, quã tumuis per metũ grauẽ fornicationẽ passa fuerit.

pænam diuortij inductam per idem ius canonicum; Non, inquam, obesse potest primo, quia *Glosa in d. c. proposito* loquitur in terminis iuris canonici, quos ibi commentat, & interpretatur; secundo, quia etiam iura canonica pænalia sunt restringenda ad delicta secundum plenam deliberationem, & libertatem.

Assertio III. Excusatur etiam à pæna diuortij vxor, quæ probabiliter credens virum decessisse, alteri nupsit, eidemque carnalitèr commixta est. In hanc assertionem propendent *Hostiensis in summa tit. de diuortijs num. 8. cas. 3.*, *Monaldus in summa tit. de diuort. §. propter quid fiat diuortium vers. item sunt quidam casus*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. casu 3.*, *Veracrux 3. part. speculi art. 1. concl. 5. casu tertio*, & alij innumeri apud *Sanchez d. lib. 10. disp. 5. n. 11.*

9 Vxor, quę alteri nupsit, cum probabilitate, quod prior maritus decesserit, non potest ab eo dimitti.

Expressè colligitur ex textu *in c. cum per bellicam 34. q. 2.*, *& ex l. vxor C. de repud.*, nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem vxor in hoc casu non est rea adulterij, vbi autem non est reatus culpæ, nec potest esse pæna.

Hic solum nonnulla remanent dubia explananda; quorum primum est; an, si eadem vxor post contractum matrimonium cum secundo, cum bona fide de interitu primi, postea certificetur de superuiuentia istius, & stante tali certitudine petat, aut reddat debitum secundo, contrahat pænam, ratione cuius possit dimitti ab eodem primo supra uiuente; secundum si eadem vxor versatur in dubio, an primus coniux adhuc viuat, & stante tali dubio petat debitum, an tali pænæ diuortij subiaceat. Tertium, an, si vxor stante bona fide interitus coniugis fornicetur, cum tertia quadam persona, cui non nubit contrahat talem pænam.

Nonnulla dubia excitata.

In ordine ad primum absolutè censeo non eximi vxorem a tali pæna *Paludanus in 4. dist. 35. q. 1. art. 2. casu 3. num. 14.*, *& ibi supplementum Gabriellis q. 1. art. 2. post primam conclusionem casu 3.*, *Siluester verb. diuortium q. 9. casu 2.* Ratio ex eo deducitur, quia posita certitudine de vita prioris coniugis vxor, quæ alteri nupsit, ipso iure amittit ius, & onus respectu secundi mariti, nec amplius remanet sua, nec quoad substantiam, nec quoad bonam fidem, nec quoad apprehensionem, ergo nec potest petere, nec reddere, et si petat, vel reddat propriè, & scienter, committit adulterium, ergo ratione eiusdem primus maritus poterit ab ipsa, vtpotè propriè adulterante diuertere; nec ad hoc, vt eximatur à culpa adulterij requiritur, vt primus maritus petat, vt vxor separetur à secundo putatiuo, quandoquidem constante certò de vita prioris

10 Si certiorata, de vita prioris mariti coeat cũ secundo, potest à primo dimitti.

se-

ſecundum remanet ipſo iure nullum, adeoque ceſſant iura, & onera ipſius.

In ordine ad ſecundum dico ſuperueniente tali dubietate vxorem peccare quidem petendo a ſecundo marito debitum, non autem reddendo; in vtroque tamen caſu eximi a pæna diuortij. Quoad tertiam partem, quando vxor in tali dubio

11 petit debitum, eſt contra *Sanchez de matrimon. lib. 10. diſp. 5. num. 11. in fine.* Ratio primæ partis ex eo deſumitur, quia petendo in tali dubio exponitur periculo fornicationis, & cum, vt aſſerit idem *Sanchez loc. cit.* illa copula reſpectu vxoris petentis ſit ſpontanea, non vacat culpa adulterij in caſu, quo re vera prior maritus ſuperſtes eſſet, ergo ſic petendo conſtituitur rea peccati. Ratio ſecundæ partis in eo conſiſtit, quod ſecundus maritus in dubio, quo afficitur vxor de vita prioris mariti, non amittit ius, quod habet petendi debitum ab vxore reputata, vt ſua, ergo eodem legitimè petente tenebitur vxor reddere, nec peccabit reddendo, cum adimpleat id, quod debet; Quod, ſi ſupponatur, quod ſecundus etiam maritus dubius ſit de vita prioris mariti, tunc arbitrarer, non poſſe licite petere, quandoquidem in ordine ad ea, quæ pertinent ad euitanda peccata, & ad ſalutem animæ omni iure clamante tutior pars in dubio eſt eligenda; tutius autem eſt, quod abſtineat a coitu carnali in ea hypotheſi ob periculum fornicationis arg. iuris *in c. literas de reſtit. ſpoliat.* Neque obeſſe poteſt, ſi aſſeratur, quod ea, quæ hic dicuntur, verificentur ſolum, quando ſecundum matrimonium contractum eſt ſtante tali dubio, non autem, quando contractum eſt bona fide, & poſtea ſuperuenit tale dubium, quia in hoc

In dubio, an viuat, an non, tenetur reddere, non poteſt tamen petere, & in vtroq; caſu excuſatur à pæna diuortij.

12 ſecundo caſu cum poſſeſſio ſtet pro matrimonio inito per bonam fidem in ſua origine, dubium ſuperueniens non poteſt tali poſſeſſione priuare, cum poſſeſſio ipſa præualere debeat tali dubio; Non, inquam, obeſſe poteſt, quia, vt mox dicebam, in ijs, quæ pertinent ad peccata vitanda, & ad ſalutem ſpiritualem, ſiue dubium præceſſerit, ſiue fuerit ſuperueniens, iura diſponunt tutiorem partem eſſe eligendam in fauorem eiuſdem ſalutis ſpiritualis, & de dubio etiam ſuperueniente conſanguinitatis procedebat textus *in d. c. literas de reſtitut. ſpoliatorum*, & tamen ibidem Pontifex præcipit faciendam eſſe reſtitutionem quoad alia omnia, præterquam quoad debitum coniugale ob periculum fornicationis, quatenus voluerit periculum illud fornicationis præualere cuicunque iuri in illo dubio exiſtentiæ, vel non exiſtentiæ conſanguinitatis. Ratio tertiæ partis ex eo deducitur, quia pænæ, quæ inducuntur ob aliquod delictum determinatum, non ſunt trahendæ ad delictum incertum, & dubium, cum in dubio in ordine ad pænas melior ſit ſemper conditio poſſidentis, & delicta in ordine ad pænas ordinarias contrahendas debeant eſſe ipſa luce meridiana clariora.

Si maritus ſecundus, etiam ſit dubius de morte prioris mariti debet abſtinere à coitu.

Pænæ non trahuntur ad delictum incertum.

In ordine ad tertium abſolutè ſentio vxorem exiſtentem in bona fide interi-

13 tus mariti, & fornicantem cum altero eximi a pæna diuortij *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio diſp. 5. num. 12., Albericus in ſuo dictionario lit. A. verb. adulterium verſ. idem, ſi crediderit, Caſtillo l. 82., Tauri nu. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia cum in ea hypotheſi vxor illa rationabiliter ſupponatur, vt libera, & ſui iuris, per illam fornicationem non intelligitur, quantum eſt ex ſe, & animo malitioſo inferre iniuriam marito, quinimmo nec formaliter committit adulterium, ergo non eſt, cur a marito poſtea ſuperueniente poſſit ratione illius dimitti, cum diuortium marito ſolum concedatur ob iniuriam ſibi irrogatam intuitu adulterini concubitus, qui adulterinus concubitus non eſt abſq; dolo, atque peruerſitate operantis in alterum coniugem *l. penult. C. ad leg. Iul. de adultero*. Confirmatur, quia accedens ad conſanguineam vxoris ignarus conſanguinitatis non incurrit pænam inceſtus, quæ eſt priuatio petendi debitum coniugale, prout late probat *Sanchez de matrim. lib. 9. diſp. 32. num. 47., & ſeqq*, ergo etiam &c.

Vxor exiſtens in bona fide mortis mariti fornicans cum altero eximitur à pæna diuortij.

14 Aſſertio IV. Excuſatur etiam à pæna diuortij vxor, quæ cum alio concubuit bona fide arbitrans eſſe ſuum maritum *Hoſtienſis in ſumma tit. de diuortijs num. 8. caſu 3., Aſtenſis in ſumma 2. part. lib. 8. tit. 33. art. 3. caſu tertio, Sanchez de matrimon. lib. 10. diſp. 5. num. 17.*

Concumbens cum altero arbitrans eſſe ſuum maritum euitat pænam diuortij.

Non difficilis eſt probatio præſentis aſſertionis ſuppoſitis ijs, quæ ſparſim diximus in hac aſſertione, videlicet non habere locum pænam diuortij, vbi nulla eſt culpa ex parte coniugis cum altero fornicantis, hocque euincit textus *in c. lectum 34. q. 2.*, ſed in præſenti nulla eſt culpa ex parte vxoris ab altero fornicariè cognitæ, ſiquidem arbitrabatur ipſum eſſe maritum, & quidem bona fide, ergo &c.

Sed cum hoc videatur creditu difficile, cum vix præſumi poſſit, quod vxor non cognouerit illum non eſſe ſuum maritum, hinc oritur ratio dubitandi, quomodo probanda ſit ignorantia, & bona fides eiuſdem vxoris fornicariè cognitæ. Certum eſt, quod, cum præſumptio ſtet

pro marito, quod vxor habuerit scientiam de adultero, ac proindè onus probandi contrarium transfertur in vxorem. Ex alia parte cum difficilis sit probationis, quod delictum commiserit, vel cum scientia, vel sine scientia, ideo dico, quod in hac hypothesi standum sit iuramento eiusdem vxoris asserentis, se credidisse fornicarium esse sui maritum attentis alijs circunstantijs bonae famae, & honestatis eiusdem vxoris, & similibus, prout docent DD. praeallegati in assertione.

Standum est iuramento vxoris.

15 Assertio V. Non est locus diuortij, si coniux innocens alteri condonarit adulterium seruatis seruandis, eique fuerit reconciliatus. *Alexander in l. iuris gentium §. si paciscar ad fin. ff. de pact., Barbosa in l. 2. in princip. part. 1. n. 100. ff. solut. matrim.; Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 5. nu. 19.*

Cessat diuortij ius per condonationem iniuriae factam ab innocēte.

Expresè colligitur ex textu *in l. si maritus 25. §. si negauerint ff. ad leg. Iul. de adulterijs*; nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem lex diuortij potissimum inducta est in fauorem innocentis; vnusquisq; autem potest cedere iuri in sui fauorem praecisè inducto; Sed de hac condonatione in subsequentibus sectionibus vberrimè.

SECTIO X.

An, & quomodo fieri possit compensatio adulterij cum adulterio.

SVMMARIVM.

Vtroque adulterante ante sententiam diuortij fit mutua compensatio delictorum. 1.

Debet vtriusq; delictum esse liquidum, & sufficiens ad diuortium. 2.

Coniux adulter occultus non potest in foro interno diuertere ab altero notoriè tali. 3.

Coniux occultè adulter non priuatur iure petendi debitum. 4.

Ad compensationem non requiritur, quod delictum vtriusque fuerit commissum eodem tempore, nec quod potius illud vnius, quam alterius praecesserit. 5.

Non derogat iuri compensationis, quod alter pluries deliquerit. 6.

Non datur compensatio quoad hunc effectum, si alter fornicationem, alter sodomiam comiserit. 7.

Si alter alteri prius fornicanti iniuriam condonarit, & postea ipse deliquerit fit compensatio. 8.

Extante adulterio ex parte vtriusq, potest ex conuentione poni diuortium. 9.

Si vterque fuerit adulter, alter vero corrigatur, altero in fornicatione perseuerante, potest correctus praemissa congrua monitione à contumaci diuertere. 10.

Lata sententia diuortij ob vnius adulterium non fit compensatio, si alter postea deliquerit. 11.

IVxta triplicem sensum potest praesens titulus examinari; primo, quatenus adulterium ex parte vtriusq; fuerit commissum ante latam sententiam diuortij; secundo, quatenus fuerit commissum respectu vtriusque post eandem sententiam. Tertio, quatenus respectu vnius fuerit ante sententiam, respectu vero alterius post eandem.

Iuxta primum sensum plures excitantur articuli sub hoc titulo discutiendi, & primo, an re vera detur compensatio adulterij cum adulterio. Secundo, quaenam conditiones requirantur, vt legitimè fiat illa compensatio. Tertio, vtrum referat ad hanc compensationem, quod potius vnus, quam alter prius fuerit fornicatus. Quarto, vtrum fieri possit iusta compensatio, si alter bis fornicatus fuerit, alter vero sex, vel septies. Quinto, an possit fieri compensatio, si alter fornicationem commiserit, alter vero sodomiam, vel bestialitatem. Sexto, an, si innocens alteri condonauerit adulterium, & postea ipse fornicatus fuerit, fiat inter ipsos compensatio. Septimo, an commisso ex parte vtriusque adulterio possit maritus adulter conuenire cum vxore item adultera, vt conniueat in diuortium, ne ipsam criminalitèr accuset.

Varij sensus, secundum quos potest examinari titulus.

Iuxta secundum sensum etiam plures articuli veniunt examinandi, qui tamen ex praeactis in praecedentibus sectionibus remanent dissoluti, sicuti illi, qui pertinent ad tertium sensum, de quibus tamen aliquid currenti calamo attingemus.

Assertio I. Si vterque coniux ante latam sentētiam diuortij adulterium commiserit, fit mutua compensatio, adeo vt neuter possit alterum dimittere. In hoc, si caetera sint paria, omnes conueniunt. 1

1 Vtroque adulterante ante sentētiam diuortij fit compēsatio.

Expresè euincitur *ex c. significasti de diuortijs c. intelleximus, & c. fin. de adult. l. viro atq; vxore ff. solut. matrim.*, atque horum omnium rationem adducit *D. Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte*, illis verbis, *Nihil iniquius, quam fornicationis causa dimittere vxorem, & ipse conuincitur fornicari; occurrit enim illud; in quo alterum iudicas te ipsum condemnas, eadem enim agis, quae iudicas.*

Assertio II. Ad hoc, vt legitima fiat compensatio adulterij pro adulterio, duae potissimum requiruntur conditiones; prima, vt vtrumq; adulteriū, seu vtriusque sit liquidum. Secunda, vt vtriusque deli- 2

2 Debet vtriusque delictum esse liquidum, & sufficiens ad diuortium.

delictum sit tale, vt sit sufficiens ad diuortium. Quod primam partem *Hostiensis in c. fin. n. 1. de adult., & ibi Ancharanus n. 3.* Quoad secundam *Ledesma 2. part. 4. q. 64. art. 2. vers. est tamen notandum Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 6. num. 3.*

Ratio primę partis deducitur ex communi regula, quod liquidi ad illiquidum non datur compensatio *l. fin. C. de compensat.*, ergo ad hoc, vt fiat legitima compensatio adulterij pro adulterio vtrumq; debet esse liquidum, & certum, nec sufficit, quod alterum sit certum, alterum incertum; vndè meritò infert *Sanchez loc. cit. n. 2.*, quod, si alter ex coniugibus sit dubius de adulterio alterius, cum sibi conscius sit de proprio, & falsis testibus comprobat illud alterius, ratione cuius eidem denegetur diuortium, non sit tutus in conscientia.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia ad extinguendum aliquod ius titulo compensationis requiritur, vt id, per quod intenditur compensatio, sit secundum se sufficiens ad constituendum illud ius, quod per aliud simile auferatur, sic, vt in alijs loquar, ad extinguendum creditum vnius valoris v.g., vt decem requiritur, vt alter, qui compensare intendit, constituat æquale creditum, vt decem, per quod extinguatur, seu sit sufficiens ad extinguendum primum, ergo ad hoc, vt fiat compensatio delicti, ex quo oritur ius diuortij, requiritur, vt ponatur aliud delictum, per quod etiam ponatur ius diuortij, cæteroqui, si non erit sufficiens ad diuortium, non poterit tollere ius alterius, quod habet ex delicto ad diuortium; sic in particulari, si vnus ex coniugibus consummauerit fornicationem, & alter incohauerit, puta per conatum ad copulam, per penetrationem vasis, non tamen cum seminatione, hic alter non habebit ius ad compensationem, cum huiusmodi actus non sint secundum se sufficientes ad diuortium; secundo, si vxor verè, & realitèr perfectè fornicata fuerit cum altero, & maritus rem habuerit cum fæmina mortua, adeo vt semen intra eandem emiserit, certè vxor ipsa non habebit ius ad compensationem, cum ille congressus cum fæmina mortua non sit sufficiens causa diuortij, vt fatetur *Sanchez d. disp. 6. n. 3. in fine.*

Debet esse æquale debitum, & creditum, vt iusta sit cōpensatio.

In ordine ad primam partem huius assertionis oritur hic difficultas, an, si adulterium vnius fuerit notorium, illud verò alterius fuerit occultum fieri possit iusta compensatio? Qua in difficultate plura assero, primo, quod coniux adulter occultus in foro interno, quantumuis alter adulter notorius non habeat certitudinem, nec notitiam de illius adulterio, non possit diuertere, nec intentare diuortium. Ita ex Iuristis *Hostiensis in summa tit. de diuortijs n. 11. in princip., Ioannes Andræas in c. constitutus n. 1. de conuers. coniug., Henricus c. ex literis n. 11. de diuort., Lancellotus Instit. iur. can. lib. 2. tit. de diuortijs §. quantum autem interest verb. nisi*, ex Theologis *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 6. ad quintum, & ibi D. Bonauentura in expositione literæ nu. 1., & art. 1. q. 1. in fin. corporis, Abulensis c. 19. Matthæi q. 75 in solut. ad vltimum.* Ratio ex eo deducitur, quia ipse adulter occultus optimè norit se reum esse similis adulterij, cuius est reus alter, quamuis iste sit notorius, ipse vero occultus, ergo, quantum est coram Deo, & in foro conscientiæ, secundum quod nudè veritas consideratur, non poterit diuortium intentare, sed tenebitur facere compensationem adulterij pro adulterio, quod etiam confirmari potest exemplo illius, qui debitor est alterius de certa summa, quod debitum ipsi solummodo notum est, & Deo; hic autem, si contrahat creditum notorium cum eo, cuius ipse est debitor occultus, non potest in foro conscientiæ exigere illud creditum, sed tenetur illud compensare cum illo debito occulto, quo ipse premitur, ergo etiam &c. Dico secundo coniux occultè adulter non priuatur ipso facto iure exigendi debitum, non tamen ipsi conceditur ius diuertendi ab altero coniuge notoriè adultero, quantum pertinet ad forum conscientiæ *Caietanus apud Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 6. n. 9. propè medium, & ipse Sanchez lib. 1. disp. 68. nu. 4.*, secunda pars liquet ex mox dictis; prima sic euincitur, quia nemo tenetur in se ipso exercere pænam, nisi de delicto conuincatur. Dico tertio in foro externo, non datur compensatio adulterij vnius omnino occulti cum adulterio alterius notorio *Glosa in c. significasti verbo, nisi constaret, de diuortijs, Ioannes Andræas ex c. fin. n. 1. de adult., & ibi Hostiensis n. 1., Antoninus n. 4.*, à quibus non videtur dissentire *Sanchez loc. cit.*, dum omnes textus requirentes adulterium vtriusque ad iustam compensationem debere esse notorium explicat intelligi dumtaxat quoad forum externum. Expressè hoc euincitur *ex d. cap. significasti de diuortijs, & c. penult. de adult.*

3 Coniux adulter occultus, nō potest in foro conscientiæ diuertere ab altero notoriè tali.

4 Coniux adulter occultè, non priuatur iure petēdi debitū ab altero.

Assertio III. Ad constituendam hanc iustam compensationem non requiritur, quod adulterium vtriusque fuerit simul tempore commissum, nec quod vnus potius, quam alter coniux prius fuerit fornicatus. Huius resolutionis occasionem dedit *Surdus de alimentis tit. 7. q. 16. n. 53.*, qui

qui falso imposuit *Bolognetio conf. 23. n. 2.*, quod senserit ad hanc compensationem requiri, vt vtriusque coniugis adulterium fuerit simul tempore commissum. Assertionem nostram communitèr sustinent DD. *Glosa c. veniens verb. spontè de conuers. coniug.*, *Hostiensis in c. gaudemus in initio eod. tit.*, *Ludouicus Lopez 2. part. instructio. de matrimonio c. 54.*, *vbi de diuortio quoad habitationem §. penult. not. 3.*, *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. dubium autem*, & alij plures apud *Sanchez d. lib. 10. disp. 6. nu. 6.*, qui etiam asserit se nullum aduersus assertionem dubitantem inuenisse.

5 Nõ requiritur quod vtriusque delictum fuerit simul tempore, nec quod prius vnus, vel alter deliquerit.

Ratio ex eo deducitur, quia omnia iura inducentia in hac materia ius ad compensationem inter adulteros considerant præcisè crimina æqualia vtriusq; coniugis, non autem ordinem prioritatis, & posterioritatis, vt eadem inspicienti fit manifestum, ergo vbicunque in vtroque fuerit similia adulteria, propria, & legitima inducetur compensatio. Confirmatur, quia in alijs, in quibus propriè fit compensatio, non attenditur, vtrum debitum vnius, vel alterius fuerit prius, an posterius, nec quod vtrumq; simul tempore fuerit contractum, vt inducenti fit manifestum, ergo, nec in præsenti hypothesi; Neque obstare potest, si asseratur, peculiarem esse rationem quoad compensationem adulteriorum inter coniuges, siquidem ratio, ob quam conceditur ius diuortij, est violatio fidei præstitæ alteri coniugi in celebratione contractus matrimonialis; grauius autem videtur fidem violare, qui primo adulterium cõmittit, ac alter, qui subsequenter, qui ius quodamodo videtur acquisiuisse frangendi alteri fidem ex eo, quod prius ipsi fracta fuerit ab eodem. Non, inquam, obstare potest, primo, quia ex eo, quod alter adulterauerit, non acquirit ius ipse adulterandi, vndè, si alter ipsi fidem fregit per adulteriũ, ipse potest eidem fidem frangere negando cohabitationem, non peccatum committendo. Secundo, quia, si prior ipsi fidem fregit adulterando, & ipse eidem fidem fregit simile adulterium committendo, adeoq; fidei per fidem violatam fit compensatio.

Ordo prioritatis, & posterioritatis non facit ad rem.

6 Assertio IV. Non derogat iuri compensationis, quod alter pluries fuerit fornicatus, alter minus. *Ananias c. penult. num. 5. de adult.*, *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. dubitatio vero*, *Angles Floribus prima part. de matrimon. q. 9. de diuort. art. 1. difficult. 2. conclusione prima*, & alij, quos refert, & sequitur *Sanchez d. lib. 10. disp. 6. num. 8.*

Nõ derogat iuri compensationis, quod alter pluries deliquerit.

Ratio ex eo deducitur, quia iura in dispositione huiusmodi compensationis respiciunt rationem formalem fractionis fidei respectu vtriusque adulterantis, non numerum adulteriorum, qui ad hoc solum materialitèr se habet, sed respectu, vtriusque in præsenti suppositione verificatur, quod fides fuerit violata, ergo &c. Confirmatur, quia, si alter ex coniugibus fornicatus fuerit cum soluta, alter vero cum coniugato, vel professo, inter eosdem datur mutua cõpensatio, adeout neuter possit diuortium intentare non obstante, quod vnius delictum grauius sit delicto alterius, vt ingenuè fatentur *Hostiensis c. fin. num. 4. de adult.*, & *ibi Ioannes Andræas num. 1.*, *Antonius num. 5.*, *Cardinalis in princip.*, quamuis contrarium sentiant quoad numerum diuersum adulteriorum, ergo etiam, si alter bis, vel ter fuerit fornicatus, alter vero pluries, dabitur mutua compensatio inter eosdem non obstante &c. Consequentia probatur, quia sicuti maior illa grauitas intensiua in delicto materialiter se habet ad illam fractionem fidei, ita etiam materialiter se habet illa maior grauitas extensiua, vnde sicuti illa non officit iuri compensationis, ita nec ista.

Maior grauitas extẽsiua parũ refert.

Assertio V. Si alter ex coniugibus fornicatus fuerit, alter vero sodomiam, vel bestialitatem commiserit, inter ipsos non datur propria compensatio quoad effectum, vt ille, qui sodomiam, vel bestialitatem commisit, non possit celebrare diuortium. Consonat cum ijs, quæ supra docuimus *sub hoc eodem tit. Prænot. 11, sect. 2. assert. 3.*, & *4.* contra *Sanchez d. lib. 10. disp. 6. num. 5.*, & *alios ab ipso relatos*. 7

7 Nõ datur compensatio quoad hunc effectum, si alter fornicationem, alter sodomiã commiserit.

Ratio ex eo deducitur, quia, vt detur compensatio inter delicta, requiritur, vt vtrumque delictum sit sufficiens ad diuortium, prout ingenuè fatetur *Sanchez lib. 10. de matrimon. disp. 6. num. 3.*, sed nec sodomia, nec bestialitas est sufficiens delictum ad ponendum diuortium per ea, quæ latè docuimus *d. prænot. 11. sect. 2. assert. 3.*, & *5.*, & sustinent etiam *Glosa in c. omnes causationes verb. sodomita 32. q. 1.*, *Innocentius in c. 1. de adult. n. 1.*, *Florianus c. maritus eod. tit.*, *Ludouicus Roman. rub. ff. solut. matrim. num. 20.*, & alij, quos ibi allegauimus adductis etiam rationibus pro hac opinione. Confirmatur, quia iura in ordine ad diuortium considerant grauitatem delicti respectu matrimonij, cui irrogatur iniuria, sed in ordine ad matrimonium maior est grauitas, quæ habetur per adulterium, ac illa, quæ habetur per actum sodomiticum, vel per bestialitatem, vt rectè probat *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 12. dub. 1. ad finem*, per hoc, quod per sodomiam vxoris sola persona, quæ est

Vtrumq; delictum nõ est sufficiens ad diuortiũ.

est in mariti dominio polluitur, per concubitum autem naturalem persona, & vas polluitur, redditurque ex eo concubitu incerta proles. Confirmatur secundo, quia *ex eodem Sanchez dict. lib. 10. disp. 6. num. 3.*, si vir congressus fuerit cum fæmina, vel bestia mortua, & vxor congressa fuerit cum adultero non datur inter vtrumq; ius ad compensationem, quia congressus ille viri cum fæmina, vel bestia mortua non est sufficiens ad diuortium, ergo, si maritus congressus fuerit cum masculo, vel cum bestia, quantumuis viuis, & vxor cum adultero non erit locus compensationi. Consequentia probatur, quia in ordine ad læsionem matrimonij parum referre potest, quod congressus fuerit, vel cum masculo, vel cum bestia mortuis, vel viuis.

8 Assertio VI. Si alteri prius fornicanti alter coniux condonarit iniuriam, & postea ipse fornicatus fuerit probabilius non obstante illa condonatione potest fieri compensatio, adeout neutri liceat diuortium intentare *Turrecremata in c. primo, 32. q. 6. num. 4., & ibi Archidiaconus ad fin. vers. in ea glosa ibi-- dico adde, & male Bellamera num. 2., Gregorius Lopez l. 8. verbo esse mismo tit. 2. part. 4.* contra *Athensem 2. part. summæ lib. 8. tit. 33. art. 3. ad fin., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 6. num. 7.*

Si alter prius fornicanti iniuriam cōdemnarit, & postea ipsi deliquerit fit compensatio.

Rationem ex eo deduco, quia illa remissio, seu condonatio intelligitur præcisè facta, ne coniux iniuriatus, & condonans possit accusare adulteram ad pœnas iuris, neue ex illo adulterio possit diuertere, vel ipsam dimittere, non autem ad effectum, ne ipse iniuriatus per viam exceptionis in simili casu possit se tueri, ne iniurians condonatus ab ipso diuertat, ergo eueniente casu, quo post condonationem ipse condonans in simile delictum inciderit, poterit vti exceptione aduersus alterum contendentem ad diuortium de adulterio ab ipso antecedenter commisso. Antecedens probatur, quia illa remissio præsumptiuè intelligenda est quoad pœnam, & incommoda adulterantis, non quoad commoda, & iura innocentis. Confirmatur, quia iniquum omnino videtur alterum de crimine condemnare, seu accusare, in quo crimine ipse accusans est inuolutus; vnde in hoc locum habet dictum *Augustini lib. 1. de sermone Domini in monte supra relatum*, & textus *in c. qui crimen 9. q. 1., & c. 1. 32. q. 6.*, vbi dicitur, quod accusans alterum de crimine debet esse à tali crimine immunis.

Remissio est quoad incōmoda adulterātis.

Neque obesse possunt ea, quæ ex aduerso adducit *Sanchez loc. cit.* nempe, quod remittentibus actiones suas non detur regressus per textum *in l. quæritur vers. si venditor ff. de adil. edict.*, & quod posita reconciliatione contractus matrimonij ad suum pristinum statum reuocetur, perinde ac si nulla fornicatione fuerit violatus per ea, quæ docet *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. vers. dubitatio verò*; Non, inquam, obesse possunt; non primum, quia renuntiatio supponitur facta quoad pœnas, & incommoda præcisè, quæ ex illo delicto competerent delinquenti, non quoad commoda innocentis, & sic adulterium remissum nequit ex vi illius remissionis in iudicium deduci ad effectū accusationis, potest tamen deduci ad effectum excipiēdi contra accusantē ad diuortium; Non secundum, quia per illam condonationem restituitur quidem matrimonium ad pristinum statum, quatenus non possit amplius ex vi illius intentari diuortium, non autem, quod non possit idem matrimonium firmari, si in tale delictum innocens inciderit per exceptionem, & compensationē.

Obiectio Sanchez, & ipsius solutio.

Assertio VII. Extante adulterio ex parte vtriusque coniugis potest ex conuentione sequi diuortium, si scilicet maritus adulter conueniat cum vxore item adultera, vt ipse eam non accuset ad pœnam capitalem, ipsa vero vxor viceuersa se recipiat in locum aliquem honestum separata ab ipso. Consentit *Sanchez d. lib. 10. de diuortio disp. 6. num. 10.* Intellige in casu, quo ipse maritus posset eandem vxorem sic accusare, & vigeat adhuc actio. 9

Extante adulterio ex parte vtriusque potest ex cōuentione sequi diuortiū.

Ratio ex eo deducitur, quia, cum maritus ius habeat ad talem pœnam accusandi, vt infra latius videbimus, potest vtique tale ius commutare cum minori pœna, vt docet *Gama in suis decis. part. 1. decis. 63. n. vnico*, qui etiam exemplificat in pacto, quo maritus cum vxore conueniret, vt includeretur in certo loco, vel exularet, ergo non est, cur facta illa conuentione non possit hoc pacto sequi diuortium.

Solum aliquid officere potest præsenti assertioni, & eius probationi textus *in l. transigere 18. C. de transaction.*, vbi expressè dicitur, quod super adulteri a non possit transigi, cuius textus plurimas rationes adducunt DD., sed illa potissima est, ne detur ansa frequentibus adulterijs. Sed facilè possum occurrere asserens textum illum procedere dumtaxat, quando ex illa transactione maior ansa tribueretur adulterandi, quod non euenit in præsenti hypothesi, secundum, quam, cum constituenda sit vxor secundum conuentionem in loco honesto, non datur ansa fornicandi; cæterum, si ex eo, quod conuentio

Quomodo possit esse transactio super adulterio.

uentio fit de separatione, diceretur ansa tribui adulterijs, etiam ex simplici fornicatione vxoris non liceret eam dimittere, quandoquidem ex nulla causa licet tribuere occasionem adulterijs. Dicere etiam poteris, quod non licet transigere super adulterijs propter pecuniam, vel aliud lucrum transigenti, secus sub alio quouis pacto non afferente tale lucrum, vt docent *Barbosa l.2.part.1.in princip.nu. 115.ff.solut.matrim., Gama in suis decis.part. 1.decis.63.nu.vnico, Sanchez d.lib.10.de matrim.disp.6.num.10.in fin.*

10 Emendatus potest à cõtumaci diuertere.

Assertio VIII. Si vterque coniux fuerit adulter, alter vero corrigatur, altero in fornicatione perseuerante, potest correctus, & emendatus præmissa monitione, si alter nolit resipiscere, per diuortium ab illo diuertere. Consentiunt in hanc assertionem ex iuris peritis *Albericus in suo dictionario lit. M. verb. matrimon. 8. vers. quod si aliquis coniugum Archidiaconus c. nihil 32. q. 6., Henricus c. fin. n. 24. de adult., Ioannes de Friburgo in summa confessor. lib. 4. tit. 22. q. 15., Monaldus in summa tit. de diuortijs §. propter quod fiat diuortium vers. item pone, quod vir*, ex Theologis, *D. Bonauentura in 4. dist. 35. in exposit. literæ nu. 1., Ludouicus Lopez de matrimon. 2. part. instruct. c. 54. §. penult. vers. accedit ad hoc Palatios in 4. dist. 27. disp. 3. col. 23. fol. 603. ante vers. arbitror autem, & alij.*

Rationem ex eo deduco, quia ex quo vterque reus est eiusdem delicti, & per consequens facta est compensatio, & ex quo alter iam emendatus est, & præmisit monitionem per hanc videtur illi offerre reconciliationem, & per consequens restituere in pristino statu, ergo, si subsequenter alter perseueret in adulterio, emendatus tanquam ex noua causa poterit intentare diuortium; neq; obesse possunt ea, quæ supradicta sunt *sub hac eadem sectione assert. 6.*, nempè, quod remissio ab innocente alteri adultero facta, quantumuis postea, & ipse fornicatus fuerit, illi prosit quoad excipiendum aduersus priorem adulterum, ne ab ipso dimittatur, ergo remissio, seu reconciliatio facta ab emendato, non potest eidem prodesse, vt alterum item delinquentem dimittat. Consequentia probatur, quia, si remissio ab innocente illi non obest, quominus possit per exceptionem se tueri aduersus priorem adulterum contendentem post remissionem ad diuortium ob adulterium remittentis, non video, cur remissio, seu reconciliatio ex parte emendati posita possit eidem prodesse ad alterum non emendatum dimittendum; si enim remissio non obest, quominus possit excipere aduersus alterum agentem ex adulterio ipsius postea commisso, ergo, nec potest prodesse ad eludendam exceptionem alterius iterum delinquentis opponentis ipsius adulterium; quod enim ipsi non nocet in ordine ad aliquem effectum, idem non debet alteri nocere quoad eundem; Non, inquam, obesse possunt, quia in casu antecedentis illa remissio facta est solummodo quoad pœnas coniugis adulteri, non quoad commoda innocentis; in hoc autem casu supponitur facta quoad omnia iura ad effectum perseuerandi in matrimonio, perindè ac si crimina præcedentia non fuissent perpatrata; vndè per illam monitionem factam per emendatum intelligitur hic cum altero ita disponere, vt ad præterita nulla habeatur ratio, & matrimonium quoad omnia integretur; quod, si postea hic perseueret in adulterio pertinacitèr, ipsius culpæ imputabitur, ac si de nouo commisisset adulterium, adeoque non est, cur subiacere non debeat pænæ diuortij, si emendatus voluerit; nec obesse potest, si asseratur, quod contumax in adulterio noluerit acceptare reconciliationem sub illis terminis positam; non, inquam, obesse potest, quia tenetur admittere illam reconciliationem, quod, si postea ipsa neglecta iterum labatur in adulterium, vltima mora eidem nocere debet perindè, ac si reconciliatione facta commisisset adulterium.

Proponitur instantia, & dissoluitur.

11 Lata sententia diuortij ob vnius adulterium, non fit compensatio, si postea alter adulterauerit.

Assertio IX. Lata sententia diuortij ob vnius coniugis adulterium, si innocens postea labatur in adulterium, non potest primus adulter, aduersus quem lata est sententia diuortij vti compensatione reuocando alterum, qui post talem sententiam fornicatus est. Consonat cum ijs, quæ superius dicta sunt, vndè non est, cur in eius probatione immoremur.

SECTIO XI.

An, & quomodo condonatio dirimat ius diuortij.

SVMMARIVM.

Remissio duplex alia expressa, alia tacita. 1.
Vt remissio sit valida, non requiritur acceptatio adulteri. 2.
Facta condonatione adultero, si iterum relabatur, potest ab innocente dimitti. 3.
Facta condonatione adultero, si item hic delinquerit, non potest innocens, nisi posterioris delicti pænam exigere. 4.
Vt remissio tacita sit valida, requiritur, vt remittens fuerit conscius delicti, supra quod cadit remissio. 5.
Si innocens fuerit conscius delicti alterius, sed

sed immemor illius non intelligitur tacitè per aliquam actionem illud remittere. 6.
Opinans probabilitèr de alterius adulterio petendo ab eodem debitum intelligitur condonare, secus reddendo. 7.
Vt remissio sit valida, non est necesse, quod delinquens nouerit suum delictum esse notum remittenti. 8.
Innocens supponitur iniuriā remittere, quamuis non nouerit omnia alterius coniugis adulteria. 9.
Non est necesse, quod innocens nouerit in facto, quod exercet, consistere condonationem. 10.
Actus, quibus fit remissio, debent esse liberi. 11.
Enumerantur actiones, ex quibus arguitur tacita remissio. 12.
Prima est copula spontanea præstita ab innocente non ignorante alterius adulterium. 13.
Secunda est spontanea retentio coniugis adulteri cum scientia innocentis. 14.
Debet hæc detentio esse cautelata aliquibus conditionibus, & quibus. 15.
Tertia familiaritas magna inter vtrumq; 16.

NOnnulla circa hanc controuersiam attigimus in præcedentibus sectionibus, vbi specialitèr vidimus per remissionem innocentis factam nocenti tolli ius illius, adeo vt ex vi præcedentis criminis non possit amplius intentare diuortium, quantumuis ipsa non obstante possit se tueri per exceptionem, si alter remissus, seu reconciliatus ipsi obiecerit adulterium subsequentèr commissū. Nunc discriminatim omnia ad hanc materiam pertinentia examinanda proponimus. Pro quo

Aduerte, huiusmodi remissionem duplicem esse alteram expressam, alteram
I Remissio alia expressa, alia tacita. quasi tacitam, cuius vtriusque meminit *Barbosa l. 2. in princip. part. 1. nu. 100. ad fin. ff solut. matrim.* Prima est, per quam innocens per verba expressa remittit iniuriam adultero, prout habetur *in l. si maritus §. si negauerint ff. ad leg. Iul. de adult.* Secunda est, qua non expressis verbis, sed per aliquod factum, vel per omissionem alicuius facti indicatur animus condonandi iniuriam per adulterium irrogatam.

Circa primam oritur prima ratio dubitandi, an ad hoc, vt effectum suum consequatur, requiratur, vt acceptetur ab adultero. Secundo, an facta reconci-
Articuli examinādi circa remissionem expressam. liatione ex parte innocentis intimata, & acceptata ab adultero, si iterum adulter reconciliatus dilabatur in adulterium ex vi illius reconciliationis intelligatur extinctum ius eiusdem innocentis ad diuortium. Tertio, an posita reconciliatione expressa, & postea relapso adultero possit hic etiam de adulterio condonato accusari, & condemnari.

Circa secundam, primum dubium erit, an ad hoc, vt valida sit remissio tacita, seu Articuli circa tacitam. per factum, vel facti omissionem requiratur, vt remittens fuerit conscius adulterij alterius, & an etiam requiratur, vt adulter ipse sciat suum adulterium cognitum esse innocenti. Secundum, an, si innocens conscius fuerit vnius, vel alterius adulterij ab altero commissi, & non omnium, & facto faciat remissionem, intelligatur valida remissio. Tertium, an requiratur, vt factum, per quod intelligitur fieri tacita remissio, liberè absolutè fiat. Quartum, quinam sint actus, & quænam ipsorum conditiones, qui inducunt animum remittendi, & his similia.

Assertio I. Vt remissio expressa sit valida, & efficax ad remittendam iniuriam, & quoad pænam diuortij, & quoad alias tàm ciuiles, quàm criminales probabilius non requiritur acceptatio adulteri 2 Vt remissio sit valida non requiritur acceptatio adulteri. quoad eam remissionem. Circa hanc assertionem sibimet ipsi contrarium inuenio *Sanchez lib. 10. de matrimonio*, dum *disp. 5. nu. 19.*, absolutè sentit requiri nedum intimationem illius remissionis faciendam ab innocente adultero, sed vlterius acceptationem eiusdem adulteri; cuius sensus duplicem adducit rationem; primo, quia in tali remissione, vt sit efficax, interuenit quidam contractus, secundum quem innocens priuat se iure diuortij, & adulter viceuersa obligatur ad reddendum debitum, quod reddere non tenebatur non posita reconciliatione; in huiusmodi autem contractibus propositum innocentis in mente retentum, nec manifestatum alteri, nec acceptatum Sanchez sibimet ipsi contrarius. nullius efficaciæ est *l. cum in plures 62. §. locator ff. locati*; Secundo, quia illa remissio est species quædam donationis, per quam innocens remittens cedit adultero ius, quod habet illum accusandi, & diuertendi ab eodem, donatio autem vim non habet, nec irreuocabilis est, nisi fuerit à donatario, seu cessionario acceptata per vulgatissima iura; E contra *disp. 14. n. 2.*, expressè docet sufficere remissionem solo animo innocentis factam; atq; hoc pluridus conatur rationibus euincere. Quamobrem adhærendo Sanchez iuxta mentem hoc vltimo loco expositam.

Probatur assertio, quia diuortium concessum est in fauorem solummodo innocentis, non autem delinquentis, ex quo nullum ius acquirit, ergo, quantum est ex se quoad onera matrimonij abso-

lutè obstrictus remanet, & eatenus solum exemptus intelligitur, quatenus obstat voluntas alterius innocentis acquirentis ius ex illo adulterio ad non cohabitandum, & non reddendum debitum, ergo sublata illa voluntate obstante per contrarium actum erit efficax illa remissio, & omnia in pristinum statum redigentur; Neque obesse potest, si asseratur, quod, sicuti quando primo celebratum est matrimonium, & concessa facultas mutuo exigendi debitum requisitus fuit mutuus vtriusq; consensus, sine quo non esset talis facultas, ita ad instaurandum idem matrimonium, & mutuam potestatem item exigendi debitum necessario requirenda sit cum remissione innocentis acceptatio delinquentis; Non, inquam, obesse potest, quia dispar omnino est ratio, nam in prima matrimonij constitutione, per quam confertur facultas vtrique exigendi debitum, tunc verè constituitur contractus, & consurgunt iura, & onera respectu vtriusq; contrahentis, quæ propterea exigunt mutuum consensum, cum sine ipso mutuæ actiones, & obligationes non oriatur; in instauratione verò eiusdem, cum onera respectu delinquentis perseuerent in primo contractu, & solum ius competat innocenti diuertendi, & in diuersione permanendi ob adulterium eiusdem delinquentis, hinc est, quod sufficiat, quod ipse innocens cedat iuri sui, & remoueat obstaculum propriæ voluntatis, vt omnia restaurentur.

Diuortiū solum inductū est in fauorē innocētis.

Ad rationes, quas primo loco adduxerat Sanchez pro contraria sententia, cui primo visus fuit adhærere, nunc respondendum remanet; & quidem ad primam nego interuenire illum contractū, de quo fit mentio in eadem ratione, quandoquidem posita præcisè remissione ex parte innocentis, tenetur delinquens omnia onera subire, quibus antecedentèr tenebatur, & per consequens siue velit, siue nolit, omnia instaurantur; Ad secundam dicendum est, non esse propriè donationem, seu speciem donationis, sed cessionem iuris, seu per ablationem obstaculi se tenentis ex parte innocentis remanente onere ex parte delinquentis; posita autem illa ablatione obstaculi per necessariam sequelam oritur ius exigendi, & reddendi, vt per se patet.

Soluuntur rationes oppositæ.

3 Assertio II. Facta condonatione, seu remissione adultero, si postea hic relabatur in adulterium, nō intelligitur ademptum ius innocenti intentandi diuortium *Alexander de Neuo in c. plerumq; num. 6. de donat. inter vir., & vxor.*, *Ioannes Lupus c. per vestras in princip. §. 9. nu. 18. eod. tit.*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. nu. 7.*, *Barbosa l. 2. part. 1. in princip. nu. 104. ff. solut. matrim.* Ex Theologis *Riccardus in 4. dist. 35. art. 1.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5.*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. nu. 5.*, *Grassius 2. part. decis. lib. 1. c. 12. n. 72. casu 6.*

Facta cōdonatione adultero, si hic relabatur, potest innocens intētare diuortium.

Ratio ex eo deducitur, quia illa remissio refertur ad præterita, non trahitur ad futura, ergo ex superuenienti adulterio in primo adulterante, cui facta fuit remissio, poterit innocens, non obstante remissione agere ad diuortium, & ad alias pænas tàm ciuiles, quàm criminales. Antecedens patet, quia cæteroqui ex illa remissione ansa tribueretur impunè adulterandi. Confirmatur, quia per illam remissionem, maximè, si fuerit acceptata à delinquente, matrimonium reductum est ad pristinum vigorem, & solum saluum ius innocentis ad excipiendum in hypothesi, qua ipsi opponeretur simile adulterium, ergo, si postea ex parte eiusdem delinquentis nouum contigerit adulterium, liber erit innocens ad ipsum dimittendum; neque obesse potest textus *in c. de Benedicto 32. q. 1.*, vbi hæc expressa verba habentur, *Nullum ei dumtaxat simile committenti peccatum allaturus.* Non, inquam, obesse potest, quia, vt benè notat *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. num. 7.*, ille textus solummodo vult, vt maritus vxorem relabantem non possit propria auctoritate occidere.

Remissio trahitur ad præterita, non ad futura.

Assertio III. Facta condonatione per alterum coniugem innocentem adulterij per alium antecedentèr commissi, si iterum adulter in idem crimen relabatur, non potest innocens vltra pænam noui adulterij exigere pænam adulterij condonati *Ludouicus Lopez 1. parte instruct. c. 295. §. adde ad prædicta*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. n. 7.*, *& seqq.*, *Barbosa l. 2. part. 1. in princip. num. 104. ff. solut. matrimon.*, *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 5. nu. 21.* 4

Facta condonatione vnius adulterij, si adulter iterum deliquerit, nō potest innocens vtriusque pænam exigere.

Expressè colligitur *ex c. de his de accusat.*, *& c. si illic 32. q. 4.*, *& l. transigere C. de transact.*, vbi dicitur, quod delictum ex transactione, vel indulgentia accusatoris extinctum, non posse amplius per eundem accusatorem in iudicium deduci. Fateor tamen, quod his non obstantibus culpa præcedens, quantumuis remissa augeat ipsum delictum subsequens, quatenus ex ipsa dignoscitur peruicacia in operando, quæ magis est obnoxia pænę, & Iudex faciliùs mouetur ad executionem pænarum ob multiplicata delicta, quamuis aliqua ipsorum fuerint remissa, quam ex vnico dumtaxat.

Assertio IV. In casibus, ex quibus ex remis-

remissione tacita, seu ex facto arguitur reconciliatio, requiritur tanquam conditio, vt innocens remittens fuerit conscius adulterij alterius, cui fit remissio. *Abulensis c. 19. Matthæi q. 65. cas. 6., Astensis 2. part. summa lib. 8. tit. 33. art. 3. casu 6. Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. ad finem corp., Bellarminus lib. 1. de matrim. c. 14. §. tertium est, Barbosa lib. 2. part. 1. in princip. nu. 100. ff. solut. matrimon., Surdus de aliment. tit. 7. q. 16. n. 102., Padilla l. transigere n. 94. C. de transact.*

5 **Vt remissio tacita sit valida requiritur, quod remittens fuerit cõscius adulterij, supra quod cadit remissio.**

Colligitur expressè ex *l. manifestissimi in princip. vers. sin autem C. de furtis l. fin. C. de condit. indeb.*, in quibus iuribus expressè dicitur, quod nullius efficaciæ est remissio, vbi est ignorantia iniuriæ, iurisq; competentis; nec incongrua ratione hęc decernuntur, quandoquidem ad remissionem iuris competentis remittenti requiritur voluntarietas, & libertas in remittente, sed libertas esse non potest sine cognitione, ergo &c.

Ignorans, non præsumitur remittere.

Hic duplex oritur difficultas, quarum prima est, an si innocens fuerit quidem conscius adulterij alterius, sed pro tempore, pro quo factum exercet, ex quo cæteroqui argueretur remissio, fuerit immemor eiusdem adulterij, intelligatur ex illo facto validè remisisse. Secunda, an, si non fuerit certò conscius adulterij, habuerit tamen probabiles præsumptiones per tale factum, ex quo cæteroqui argueretur remissio, præsumi, seu intelligi debeat facta remissio.

Duplex dubiũ excitatum.

In ordine ad primam absolutè censendum est non intelligi validè remisisse *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 14. n. 9. in fin.* Ratio ex eo deducitur, quia, quod fuerit immemor in illo actu æquiualet, quod fuerit ignorans, quandoquidem actus ille fuit exercitus sine cognitione, ergo, sicuti quando exercitus est cum ignorantia adulterij, non est efficax remissio, nec potest esse efficax, quando est exercitus cum obliuione; neque illa præcedens cognitio potest qualificare remissionem, quandoquidem, quod præcesserit, & non sit pro tempore remissionis quoad effectum remissionis perindè est, ac si non fuerit.

6 **Si fuerit immemor pro tempore, quo exercet actionẽ per se inferentem remissionem, nõ intelligitur tacitè remittere.**

In ordine ad secundam, respondent aliqui cum distinctione, vel etenim innocens quando factum illud ponit, habet, seu habuit probabiles coniecturas, quibus potuerit rationabilitèr induci ad præsumendum de adulterio, & tunc dicunt, quod, si petenti præsumpto adultero reddiderit debitum, non intelligatur remisisse iniuriam, quia ad hoc tenebatur, si vero petierit ab eodem præsumpto adultero debitum, intelligatur tacitè remisisse, quia illa petitio fuit omnino voluntaria; vel innocens non habet, seu non habuit præsumptiones probabiles, & tunc non intelligitur, siue reddiderit, siue petierit debitum, remittere, seu remisisse iniuriam proptèr defectum cognitionis, quia per illas leues præsumptiones non habetur certa cognitio, & præsumens in hac hypothesi perindè est, ac si sit ignorans; secundum hanc distinctionem procedit *Antonius c. fin. in fine de adulterijs*. Sed *Sanchez loc. cit. nu. 10. in fin.*, non approbat primam partem distinctionis quoad redditionem debiti; asserit enim, quod, cum illæ præsumptiones sint violentæ, & iustam credendi adulterium rationem tribuant, inducant moralem certitudinem sufficientem in vtroque foro ad diuortium, qua stante non obligatur sic præsumens ad reddendum, & propterea, si reddat, voluntariè reddat, & censeatur tacitè iniuriam remittere. Quid iam in hac hypothesi sentiendum? Adhæreo quoad omnia opinioni *Antonij in d. c. fin. de adult.*, vndè ad id, quod subdit in contrarium Sanchez dico, quod, quantumuis habeat coniecturas probabiles, non tamen habeat certitudinem, sine qua non potest diuertere per ea, quæ habet idem *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 12. num. 5.*, vbi licet asserat non requiri ad diuortium sententiam Iudicis, nec notorietatem delicti, asserit tamen requiri certitudinem.

7 **Opinans de alterius adulterio, per probabiles rationes reddẽdo, nõ intelligitur remittere, secus petendo.**

Assertio V. Ad validam remissionem factam ab innocente super adulterio alterius coniugis, non requiritur, vt adulter ipse nouerit ipsius adulterium notum esse innocenti, *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 14. n. 12.*

8 **Vt remissio sit valida, non est necessè, quod adulter nouerit suũ delictum esse notum remittenti.**

Ratio ex eo deducitur, quia, si quæ ratio exigeret, vt adulter ipse nouerit innocentem certum esse de suo adulterio, hæc esset, quia ad validam remissionem requiritur acceptatio eius, cui fit talis remissio, sed ex prædictis in prima assert. non requiritur, ergo &c.

Assertio VI. Probabilius arbitror, quod, si coniux innocens vnum, vel alterum adulterium alterius coniugis norit, non tamen omnia, quæ ipsa patrauit, sufficientèr intelligatur remittere iniuriam. Consentit in hac *Sanchez loco citato nu. 11.*

9 **Innocens, intelligitur remittere iniuriã quamuis vnum, vel alterũ adulteriũ nouerit, nõ omnia.**

Facilè deducitur ex ijs, quæ dicta sunt in præcedentibus, quod scilicet, si vnus ex coniugibus vnum, vel alterum commiserit adulterium, & alter longè plura nihilominus recta inter eosdem fiat compensatio, & hoc ea ratione, quia illa pluralitas adulteriorum in ordine ad finem intentum à iure in lege diuortij merè materialitèr se habeat, cum inducta fuerit

L 2 talis

talis lex ob violationem fidei, quæ formalitèr ponitur, siue per vnum, siue per plura adulteria, ergo cum illa remissio respiciat fidem violatam per adulterium, æque intelligitur efficax, siue fit cum cognitione omnium adulteriorum, siue aliquorum tantum, cum formalitèr æquè fides sit violata per vnum, ac per plura adulteria, & cum iniuria ob fidem violatam simpliciter remittatur, æquè intelligitur remitti, siue in ordine ad vnum, siue in ordine ad plura adulteria.

10 Non est necesse, quod innocens nouerit in aliquo facto consistere remissionē.

Assertio VII. Ad hoc, vt valida sit remissio tacita, seu per factum, non est necesse, quod remittens nouerit in huiusmodi facto consistere condonationem. *Sanchez loc. cit. n. 22.*

Ratio ex eo deducitur, quia sufficit ad huiusmodi reconciliationē, quod coniux innocens admittat nocentem in sui amicitiam, sed ex eo, quod actus præstet, quibus annexa est condonatio, de quibus infra latè agetur, intelligitur posita amicitia, & censentur animi reconciliati, ergo intelligitur posita remissio.

11 Actus, quibus tacita fit remissio, debet esse liberi.

Assertio VIII. Vt actus, ex quibus oritur tacita remissio, sint efficaces ad eandem requiritur, vt omninò spontè, & liberè sint eliciti *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. in corpore, & ibi D. Bonauentura art. vnico q. 3., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5., Abulensis c. 19. Matthæi q. 72. in corpore, & ad primum, Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. num. 5. cas. 6., Hostiensis c. inquisitionis in tit. de sent. excom., Albericus in suo diction. verb. matrimonium 8. vers. quod, si aliquis coniugum, Turrecremata c. seculares 33. q. 2. num. 1., Caieta. repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 216.*

Probatur assertio, quia tota vis huiusmodi remissionis desumitur à sola voluntate remittentis, quatenus hic spontè remittat, cum in hoc verè sit quædam species donationis, sed non est spontanea voluntas, nec species donationis, quando est aliqua compulsio, vel ratio quoque modo inferens coactionem, ergo, quando est compulsio, vel aliqua ratio inferens coactionem, non potest esse valida remissio.

Nonnullæ illationes prouenientes, ex assertione.

Ex hac assertione plura in particulari inferuntur; primo, quod, si Iudex quantumuis Ecclesiasticus compulerit innocentem ad reddendum debitum, & ipse tali præcepto compulsus reddiderit, non censeatur validè remisisse; & hoc verum est, siue adulterium fuerit notorium, siue occultum, dummodo de illo innocens sit certus, quidquid ex aduerso dixerint nonnulli, inter quos *Antonius in c. inquisitioni n. 12. vers. prædicta sunt vera de sent. excomm., & ibi Ancharanus n. 3.*, volentes, quod, si adulterium fuerit notorium, non obstante, quod innocens compellatur per Iudicem ad reddendum debitum, si reddiderit, intelligatur tacitè remittere, & amittere ius diuortij, quia omnino voluntariè reddidit, cum non teneretur, si vero adulterium fuerit occultū, & compellatur innocens ad reddendum, tunc non teneatur per talem redditionem liberè remittere, nec amittere ius diuortij, cum id præstiterit compulsus per talem sententiam, nec potuerit se eximere per probationes contrarias, cum delictum esset occultum; quidquid, inquam, dixerint, nec censetur sic reddens, siue adulterium fuerit occultum, siue notorium, remittere iniuriam; nam licet in vtroq; casu non teneatur reddere, quantumuis fuerit à Iudice compulsus, cum Iudex falsis præsumptionibus innitatur, reddendo tamen non intelligitur remittere, quia id non spontè, nec liberalitèr præstat, sed per sententiam compulsus ad finem vitandæ iniustæ vexationis, & ne ab alijs habeatur pro excommunicato.

Secundo, infertur, quod, si vxor marito adultero reddiderit ob grauem eius metum, si aliter fecerit, non intelligatur tacitè remittere, nec amittere ius ad diuortium, prout docent *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. ad finem corporis, Sanchez de matrim. d. lib. 10. disp. 14. n. 15.*, quia tunc non est plena libertas requisita ad validam remissionem.

Tertio, quod, si alter coniux innocens fuerit per deceptionem inductus ad reddendum debitum, quatenus per falsas doctrinas fuerit edoctus de obligatione reddendi, non intelligetur spontè, & liberalitèr remisisse, cum reddiderit ex ignorantia. 12

Enumerantur actiones, ex quibus arguitur tacita remissio.

Assertio IX. Actiones, ex quibus rationabilitèr induci potest tacita remissio, sunt plures, quas mox subdo. Intellige tamen attentis omnibus circumstantijs, de quibus supra.

13 Prima est copula spontanea præstita ab innocente non ignorante alterius delictum.

Prima est copula præstita spontaneè ab innocente præcedente cognitione adulterij ab altero commissi *D. Bonauentura in 4. dist. 35. art. vnico q. 1. n. 7., Abulensis c. 19. Matthæi q. 65. cas. 6., Veracrux 3. part. speculi art. 1. post quintam concl. casu 6., Iulius Clarus lib. 5. recept. §. adulterium nu. 18. vers. caueat etiam, Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 1. n. 20., Barbosa l. 2. in princip. part. 1. n. 101. ff. solut. matrim.* Expressè colligitur ex *l. crimen C. ad leg. Iul. de adult., & l. quæsitum §. item quæritur ff. eod. tit.*, & ratio id manifestè suadet, quandoquidem illa copula spontanea habita, siue petendo, siue reddendo est

est signum manifestum amicitiæ, & per consequens remissionis iniuriæ præstitæ ab altero per adulterium.

Secunda est retentio spontanea, & cum scientia coniugis adulteri præstita per

14 *Secunda est spontanea detentio adulteri præstita per innocentem.*

innocentem *Hostiensis in summa tit. de adulterijs n. 5. vers. repellit etiam, D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5. cas. 5., Siluester verb. diuortium q. 9. vers. 5., & alij*, & ratio est, quia talis voluntaria detentio est manifestum signum amicitiæ. Ad hoc tamen, vt hęc detentio effectum sortiatur remissionis, plures requiruntur conditiones, quarum prima est, vt adulterium fuerit notorium, nam, si fuerit occultum, non detineret innocens occultum adulterum ex libertate, & voluntate propria, sed quodamodo ex necessitate, cum nequeat ipsum dimittere *Abulensis c. 19. Matthæi q. 72. in solut. ad 3., Paludanus in 4. dist. 35. q. 1. art. 2. cas. 6. n. 17.*, secunda est, vt de-

15 *Debet tamē hęc detentio esse cautelata aliquibus conditionib.*

tentio sit diutina, si etenim fuerit ad modicum tempus, donec offeratur opportunitas intentandi diuortium, non infert tacitam remissionem, prout notarunt *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 1. in fin. corporis cas. 6., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 14. nu. 17.*, tertia, vt detentio fit in consortio coniugali, non quomodocunque in eadem domo; nam, si non dimitteretur adulter ab eadem domo, non tamen adinuicem colloquerentur, & diuisi remanerent, & quoad mensam, & quoad thorum, non esset signum amicitiæ, nec reconciliationis, vt per se patet, potissimum, cum possit esse diuortium quoad debitum coniugale, non quoad habitationem.

16 *Familiaritas magna inter vtrūq; & quanam.*

Tertia, familiaritas magna inter vtrumque coniugem, innocentem scilicet, & adulterum, puta in ludis, commessationibus, in risu, in amplexibus, & osculis, dummodo hæc omnia voluntariè fiant, & sine vlla compulsione *Glosa §. fin. Instit. de iniur. verb. dissimulatione, Iason in l. 1. num. 15. ff. de pactis, Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 14. n. 18., & 19.*

Assertio X. Illæ actiones, per quas

17 *Hæ actiones nō inferūt propriè remissionē, sed præsumptionē pro illa.*

hactenus diximus inferri remissionem, nō inferunt secundum se, nec ex dispositione iuris illam remissionem, sed solum præsumptionem pro eadem. In hanc consentiunt cōmunitèr DD., tam Theologi, quàm iuris interpretes.

Ratio ex eo deducitur, quia omnia iura, quæ loquuntur de huiusmodi actionibus, non dicunt per illas innocentem absolutè condonare, sed censeri, & præsumi remittere, quæ verba inducunt solummodo præsumptionem, non veram, & realem remissionem; atq; in his terminis præcisè loquuntur textus *in l. quæsitum §. item quæritur ff. ad leg. Iul. de adult., Glosa in c. 1. verb. patronus 32. q. 1.*, & omnes ferè DD., tam Theologi, quam iuris interpretes exceptis nonnullis, de quibus infra. Addo primo, quod tacitè hic fieret remissio, non per verba, sed per actiones, vt ex se patet, actiones autem non operantur vltra intentionem agentis, *l. non omnis ff. si cert. pet.*, ergo, si non fuerit intentio remittendi, nec erit efficax, & valida remissio. Adde secundo, quod, si re- *Rationes pro asserto.*
missio necessario, seu secundum se consequeretur ad huiusmodi actiones, intelligeretur etiam sufficientèr posita, quantumuis, vel Iudex, vel aliqua ratio ad ipsam compelleret, quod est contra superius dicta. Sequela probatur paritate, quia irregularitas secundum se, & ex dispositione iuris consequitur ex homicidio voluntario eandem incurrit Iudex, quantumuis ex officio condemnet nocentem ad supplicium vltimum, ergo etiam &c. Deindè non alia ratione euincitur, quod non intelligatur efficax condonatio, quādo est aliqua compulsio ad actum, ex quo infertur, nisi, quia tunc non præsumitur facta liberalitèr, & spontaneè, ergo in tantum est efficax, in quantum præsumitur animus condonandi.

Neque aduersus ea, quæ hactenus dicta sunt in hac assertione, obesse potest, primo, id, quod supra dictum est, nempè coniugem innocentem intelligi per huiusmodi actiones remittere iniuriā adulterij, quamuis ignoret illas actiones esse condonationes, ergo quantumuis non habeat animum remittendi, per illas tamen actiones intelligitur remittere. Consequentia probatur, quia, si non esset affixa secundum se condonatio huiusmodi actionibus, æquè nō poneretur, siue nō esset animus condonandi, sine nō esset scientia, quod illis actionibus inesset condonatio, quandoquidem sine illa scientia non adest animus condonandi. Secundo, quia *Nonnulla obiecta aduersus assertionē.*
in tantum diximus innocentem exercentem huiusmodi actiones sine notitia, quod per easdem inferatur condonatio, intelligi condonare, in quantum ex ipso vsu rationis apud quascunque personas per illas actiones intelliguntur actus veræ amicitiæ, per quos naturalitèr habetur reconciliatio, ergo cum etiam ponantur huiusmodi actiones, quando non adest animus condonandi, quia tamen ex ipsis ponuntur actus veræ amicitiæ, intelligitur posita vera reconciliatio. Tertio, quia, vt benè notat *D. Bonauentura in 4. dist. 32. art. 2. q. 2.*, eo ipso, quod innocens petit debitum ab adultero, se priuat libertate, & quodamodo ex vi contractus se obligat eidem ad reddendum; eo autem ipso,

ipso, quo se obligat ad reddendum, intelligitur ponere reconciliationem, quod idem affirmat *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. post 3. concl. vers. quod si roges*, vbi dicit innocentem non posse petere, & nō reddere, quod, si eligat petere, debet etiam reddere.

Non, inquam, obesse possunt; non primum, quia quando innocens tales actiones exercuit sine cognitione, quod ex illis inferretur condonatio, nec actum positiuum habuit remittendi, nec actum negatiuum non remittendi, vndè merè negatiuè se habuit, in quo casu viget ratio remissionis in illis actibus expressis, & cesset in vtroque foro ius diuortij, cum tunc non extiterit animus non remittendi; Neq; aduersus ea, quæ hic dicuntur obesse potest, si asseratur, quod ad veram condonationem potissimum quoad forū internum non sufficiat, quod merè negatiuè se habeat, vt videre est in professione tacita per actus exercitos in delatione habitus, aliosq; actus solis professis conuenientes, & in matrimonio præsumpto ante Tridentinum per copulam post sponsalia habitam, vbi, nec professio tenet, nec verum matrimonium tenebatur, nisi adesset verus animus positiuus profitendi, & ineundi matrimonij, ergo etiam in præsenti hypothesi illa remissio tacita per copulam, aliasq; actiones, de quibus supra, non erit valida, nisi fuerit cum animo positiuo remittēdi, nec sufficiet, quod merè negatiuè se habeat. Non, inquam, obesse potest, quia non requiritur tam expressa voluntas in remissione iniuriæ, quanta requiritur ad se obligandum ad nouum statum grauem Religionis, & ad iugum indissolubile matrimonij, præcipuè cum actus familiares inter coniuges contracto iam matrimonio maiorem habeant connexionem cum reconciliatione, ac habeant actus professorum, & habitus secundum se, cum professione vera, & copula cum animo contrahendi matrimonium.

Soluitur primū argumētum.

Non secundum proptèr eandem rationem; condonans etenim per huiusmodi actiones sine notitia, quod per illas inferatur condonatio intelligitur condonare, quia in illis actionibus consistit amicitia, nec habetur actus positiuus contrarius, quod sufficit, cum potius illæ actiones secundum se conciliatiuæ amicitiæ, & familiaritatis coniugantur cum actu positiuo, quam negatiuo.

Soluitur secundum obiectum.

Non tertium, quia licet ex natura sua illa petitio debiti facta ab innocente coniungeretur cum onere respectu eiusdem ad reddendum alteri debitum, & per consequens intelligeretur initus contractus innominatus *facio, vt facias*, hoc tamen intelligendum est, quando petitio facta est cum animo vero, non autem cū animo ficto, seu cum animo positiuo se non obligandi; vndè ad summum interueniret aliqua iniustitia, ratione illius fictionis, qua adulterum ipsum innocens decepit, quæ tamen iniustitia adeo modica est, vt pro nihilo sit reputanda, & per consequens non est compensanda cum illo damno, quod contingeret innocenti, amittendi ius diuortij, aliaque omnia, quæ ex adulterio alterius potest consequi.

Soluitur tertium.

Ex dictis infer, quod, si in illis actionibus non interuenerit animus condonandi, sed potius positiuus non admittendi reconciliationem, non amiserit ius diuortij, nec ad alias pænas adulteri, ex quibus ipsi potest competere commodum, prout latè docet *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 14. n. 21.*, vbi plures DD., & rationes allegat pro hac illatione, & etiam respondet omnibus aduersantium obiectis. Ipsum vos ipsi consulite.

Illatio ex dictis.

SECTIO XII.

An fiat compensatio adulteriorum, etiam quoad pænas ciuiles, & criminales.

SVMMARIVM.

Vxor adultera amittit dotem, quæ acquiritur marito. 1.
Hæc pæna est absoluta, non restricta ad tempus vitæ mariti. 2.
Maritus non acquirit dotem ob adulterium vxoris ante iudicis sententiam. 3.
Maritus acquirit dotem, siue accuset vxorem adulteram ciuilitèr, siuè criminalitèr. 4.
Vxor ratione adulterij, amittit dotalitiū. 5.
Quod veniat nomine dotalitij. 6.
Maritus adulter, amittit donationem proptèr nuptias. 7.
Pæna criminalis quoad vxorem adulteram, est pæna capitis. 8.
Hodie reducitur ad verbera, & carcerem. 9.
Vxor non potest criminalitèr accusare maritum, benè tamen maritus vxorem. 10.
Adulteria coniugum, compensantur etiam quoad pænas ciuiles. 11.
Quoad actionem criminalem, non datur compensatio inter coniuges adulteros. 12.
Aduersus maritum, criminalitèr accusantem vxorem adulteram, non datur exceptio ciuilis adulterij. 13.
Iudex potest capite damnare vxorem adulteram. 14.

IN

1 Prima pœna vxoris adulteræ, quæ est amissio dotis.

IN iure plures impositæ sunt pænæ, tàm ciuiles, quam criminales aduersus coniuges adulteros, de quibus nunc in particulari agendum est, inquirendo, an, si vterque coniux fuerit adulteratus, sicuti compensantur iura quoad diuortium, adeo vt neuter possit agere ad illud, ita compensentur quoad huiusmodi pænas, ita vt neuter possit ad illas actionem intentare. Sed, vt clarius titulus discutiatur, præmittendæ sunt pænæ, quibus afficiuntur huiusmodi adulteri.

Prima igitur in ordine ad vxorem adulterantem est amissio dotis, quæ marito acquiritur, per textum *in c. plerumque de donat. inter vir., & vxor. l. consensu §. 1. C. de repud. l. vnica §. taceat C. de rei vxor. act. l. miles §. socer ff. ad leg. Iul. de adult.* Circa hanc pænam plura contingunt hic dubitari, & primo, an hæc pæna sit absoluta, adeo vt à marito nunquam possit repeti, an solummodo limitata ad tempus vitæ mariti, adeo vt ipso mortuo possit repeti. Absolutè sentiendum est, quidquid ex aduerso senserit *Palatius rubr. C. edendo n. 46.* esse absolutam, prout docent *Menochius lib. 2. de arbit. centur. 3. cas. 287. nu. vlt., Barbosa lib. 2. part. 1. in princip. nu. 57. ff. solut. matrim.* Ratio est, quia iura inducentia huiusmodi pænam loquuntur absolutè sine vlla restrictione.

2 Hæc pœna est absoluta, non restricta ad tempus vitæ mariti.

Secundo, an, vt maritus ex adulterio vxoris acquirat dotem, requiratur Iudicis sententia. Respondendum est affirmatiuè *Hostiensis in c. porro n. 3. de diuort., Calderinus c. fin. de adult., Baldus c. ex parte n. 8. de consuet., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. n. 1.*, Ratio ex eo desumitur, quia regulariter pænæ non incurruntur, nisi per sententiam; nec obesse potest, si dicatur *in d. c. plerumque de donat. inter vir., & vxorem*, exprimi etiam, quod dos amittatur, quamuis propria auctoritate recesserit, ergo non requiritur Iudicis sententia; Non, inquam, obesse potest, quia ille textus, si benè perpendatur, non dicit, quod absq; Iudicis sententia dos marito acquiratur, sed solummodo, quod maritus agente vxore ad repetitionem, possit illam retinere, & opponere exceptionem adulterij. Ibi- *Si mulier ob causam fornicationis iudicio Ecclesiæ, aut propria voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, vel dotalitium repetere non valebit*. Vide, quæ de hoc latè habet *Sanchez d. lib. 10. disp. 8. n. 13.*, Tertio, an maritus lucretur dotem ob adulterium vxoris, siue eandem accuset ciuiliter, siue criminaliter. Respondendum acquirere in vtroque euentu, prout docent *Coaruuias 4. decretalium 2. parte c. 7. §. 6. n. 4., Iulius Clarus lib. 5. recept. §. adulterij n. 13. vers. & scias Quarto*, an amittat dotem, siue hæc fuerit tradita marito, siue tantum promissa. Respondendum est amittere quantumuis fuerit tantum promissa, & non tradita *Ioannes Lupus rub. de donat. inter vir., & vxor. §. 20. statim in princip., Rolandus cons. 50. n. 8. vol. 1.*, quia iura indiscriminatim loquuntur de quacunque dote. Alia ad hanc materiam pertinentia discutientur in disquisitionibus.

3 Ad hanc pœnam requiritur sententia Iudicis.

4 Maritus acquirit dotem, siue accuset vxorem adulteram ciuilitèr, siue criminalitèr.

Secunda pæna vxoris adulteræ est amissio dotalitij per ea, quæ habentur *in d. c. plerumque de donat. inter vir., & vxor.* Quid autem veniat nomine dotalitij, non explicatur eodem modo à DD. Alij volunt nomine dotalitij venire bona paraphernalia vxoris *Glosa in d. c. plerumque verbo dotalitium, Felin. c. pastoralis num. 3. vers. mulier impudica de iudutijs, Berous rub. de iuditijs n. 22.* Alij è contra volunt nomine dotalitij, non venire paraphernalia vxoris, sed donationem propter nuptias, atque ita sentiunt *Abbas in d. c. plerumq; de donation. inter vir., & vxor. nu. 8., Barbosa lib. 2. post 1. in princip. nu. 56. ff. solut. matrim., Ludouicus Lopez 1. part. instruct. c. 295. q. 2.*, quos tutius procedere existimo, & ratio est, quia parapherna non veniunt nomine dotis, atque alicuius collati nomine dotis, & in materia pænali verba non sunt extrahenda in impropriam significationem.

5 Vxor ratione adulterij amittit dotalitium.

6 Dotalitiũ est donatio propter nuptias.

Tertia pæna ex parte mariti adulteri erat amissio donationis propter nuptias, quæ pleno iure acquiritur vxori, per textum *in l. consensu §. si vero C. de repud., & auth., vt liceat matri, & auiæ §. quia vero plurimas vers. Si de adulterio, Abbas c. tuæ de procurat. in fin., Lupus de donat. inter vir., & vxorem §. 20. n. 1.* Plures circa hanc, & præcedentem pænam consurgunt rationes dubitandi, de quibus latè agemus in disquisitionibus.

7 Maritus adulter amittit donationem propter nuptias, quæ pleno iure fit vxoris.

Pænæ criminales potissimum quoad vxorem est pæna capitis, prout docet *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 9. nu. 32., & seqq.*, hoc expresse habetur *in l. castitati C. de adulterijs*; sed hæc pæna modo moderata videtur *per auth., sed hodie C. de adult.*, per hoc, quod eadem mulier adultera verberata debeat detrudi in carcerem. Hic disputant DD., an quoad accusationem criminalem pares sint coniuges inter se, adeo, vt sicuti maritus potest criminalitèr accusare vxorem, ita pariformitèr possit vxor maritum criminalitèr accusare. Communitèr consentiunt DD. non esse coniuges in hoc pares, & vxorem non posse criminalitèr accusare maritum de adulterio, hocque expresse colligitur *ex l. 1. C. ad leg. Iul. de adult.*,

8 Pæna criminalis quoad vxorè adulteram, est pæna capitis.

9 Hodie moderata est, & reducitur ad verbera, & carcerem.

10 *adult.*, *& c. apud misericordem §. publico iudicio 32. q. 1.* Ratio est, quia multò detestabilior est impudicitia in fæmina, quam in viro, tum propter incertitudinem prolis, tum propter alia connexa *Couarruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. num. 5.*, *Cancera in suis qq. criminalib. quæst. tangenti punitionem delicti c. 4. n. 46.*, *Barbosa lib. 2. part. 1. in princip. num. 98. ad finem ff. solut. matrimon.* His pro notitia sic suppositis sit,

Vxor non potest criminalitèr accusare maritum, bene maritus vxorem.

Assertio I. Adulteria coniugum adinuicem compensantur etiam quoad pœnas ciuiles amissionis dotis, & donationis propter nuptias *Paludanus in 4. dist. 35. q. 1. art. 5. n. 34.*, *Manuel. tom. 1. summæ 2. edit. c. 99. n. 2.*, *Philiarcus de offic. Sacerdot. tom. 2. part. 2. lib. 4. c. 19. §. quarto peccat*, ex Iuristis *Hippolitus l. 1. §. item diuus n. 5. ff. ad leg. Corn. de sicar.*, *Ripa l. 2. num. 8. ff. solut. matrim.*, *Antonius Gabriel tom. 1. commun. opin. lib. 1. verb. adulteria fol. 25. col. 2.*, *Barbosa l. viro, atque vxore n. 2. ff. solut. matrim.*

11 Adulteria coniugum compensātur etiā quoad pœnas ciuiles

Expressè deducitur *ex d. l. viro, atque vxore 40. ff. solut. matrim.*, vbi expressè sic dicitur *Viro atque vxore mores inuicem accusantibus causam repudij vtrumque dedisse pronnuciatum est; id ita accipi debet, vt ea lege, quam ambo contempserunt, neuter vindicetur; paria enim delicta mutua compensatione dissoluuntur*, quod magis ad rem nostram explicans *glosa verbo accusantibus*, subdit, *obycientibus in ciuili causa, vt in donatione propter nuptias, & dote repetitis, si vterque se tueba:ur ob delictum alterius*; nec incongrua ratione hæc decernuntur, quādoquidem, sicuti sunt pares in delicto, ita debent esse pares in compensatione; Neq; obesse potest, primo, quod grauior sit culpa vxoris adulterantis, quam viri per ea, quæ etiam supra innuimus, ergo non potest iustè fieri quoad huiusmodi pœnas compensatio; Secundo, quia plures sunt iniunctæ pœnæ quoad vxores adulterantes, quam quoad maritos, quandoquidem vxor adultera subiacet pœnæ amissionis dotis, & donationi propter nuptias, maritus autem nulli pœnæ subiacet alicuius amissionis, nisi fortè vxori donationem fecerit propter nuptias; Nō, inquam, obesse potest, quia, quantumuis daremus in consequentibus maiorem esse grauitatem in vxore adultera, quam in marito, iura tamen quoad effectum diuortij, & quoad pœnas ciuiles considerant præcise fractionem fidei, quæ ęqualis est in vtrisque coniugibus, nec item obesse potest id, quod subditur, quandoquidem, quod maior pœna sit imposita vxori delinquenti, hoc est ex conditione propriæ personę, & forte etiam ex maiori grauitate delicti quoad consequentia,

Rationes pro asserto, & solutiones argumentorum.

per hoc tamen non tollitur, quod, si vterque deliquerit, non fiat iusta compensatio, cum attendatur solummodo fides violata ex vtraq; parte, ex quo postea consurgit remissio quoad omnia.

Assertio II. Quoad accusationem criminalem, non datur compensatio adulteriorum inter coniuges, sed vir potest criminalitèr accusare vxorem adulterā, non è contra. Cancera *in suis quæstionibus criminalibus quæst. tangent. punit. delicti c. 4. n. 46.*, *Cenedo in suis collect. iur. collect. 166. nu. 4. vers. ex quibus resolue. Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. n. 3. ad fin.*; *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 8. n. 36.* 12

Quoad accusationē criminalem, non datur cōpensatio inter coniuges adulteros.

Ratio ex eo deducitur, quia viro conceditur posse criminalitèr accusare vxorem ob adulterium, non tamen vxori criminalitèr accusare maritum ob simile delictum, per textum *in l. 1. C. ad leg. Iul. de adulter.*, *& c. apud misericordem §. publico iudicio 32. q. 1.*, *Abbas in c. cum dilectus n. 28. de ord. cogn.*, *Ioannes Lupus rub. de donat. inter vir., & vxor. §. 20. in fin.*, ergo non datur compensatio quoad huiusmodi accusationes criminales inter virum, & vxorem adulteros. Consequentia probatur, quia pro his non datur mutua compensatio, pro quibus non datur mutua actio.

Ex his inferas primo, quod, si vir criminalitèr accuset vxorem, non admittatur quoad criminalem exceptio vxoris de simili adulterio commisso à marito, quia in huiusmodi accusationibus sunt impares *Antonius c. fin. num. 5. de adult.*, *Sotus in 4. dist. 37. q. vnica art. 3. ad fin. corporis.* 13

Aduersus maritum criminalitèr accusantem vxorem adulterā, non datur vxoris exceptio de simili adulterio.

Inferas secundo, posse Iudicem capite damnare vxorem adulteram, si vir quoque fuerit adulter, quidquid ex aduerso dixerint *Palatios in 4. dist. 37. disp. vnica fol. 806. vers. verum, si Iudex*, *Gutierrez qq. pract. lib. 2. q. 1. n. 23.*, *& alij*, & ratio ex mox dictis deducitur, quia vxori delinquenti in adulterio ex iuribus imponitur pœna capitis, non viro, & ex alio capite per allegata iura ex adulterio vtriusque quoad criminalia non datur compensatio, ergo nullo obstante Iudex poterit procedere ad damnationem capitis; Neque obesse potest, si asseratur, quod marito adulteranti non imponatur alia pœna, præterquam diuortij, & dimissionis donationis propter nuptias, si quam fecerit vxori; ipsi verò vxori imposita sit præter pœnam diuortij pœna amissionis dotis, siue traditæ, siue promissæ, & vlterius donationis propter nuptias, si quæ ipsi fuerit collata, & tamen in ordine ad hæc omnia detur mutua compensatio, quantumuis pœnæ non sint 14

Iudex potest capite plectere vxorem adulteram, quamuis etiā maritus sit adulter.

sint æquales respectu ipsorũ, ergo etiam &c. Non, inquam, obesse potest, quia quoad actiones ciuiles sunt æquales coniuges, prout docent *Paludanus in 4. dist. 35. q. 1. art. 5. nu. 34., Silua nuptialis lib. 1. §. non est nubendum n. 124., Decius reg. semper in contract. 153. n. 5. ff. de reg. iuris, Berous conf. 45. nu. 5. lib. 2.*, quoad actiones vero criminales, nec sunt pares, nec datur mutua actio, adeoq; &c.

PRÆNOTIO XII.

An, & quomodo ex adulterio spirituali, nempè ex hæresi, & apostasia à fide oriatur ius diuortij, & alia circa tale adulterium spirituale.

SVMMARIVM.

Impugnantur heretici asserentes ex sola fornicatione licere diuortium. 1.

Ob apostasiam à fide, & pertinaciam alterius licitum est innocenti diuertere. 2.

Ratione apostasiæ alterius à fide licitum est innocenti eidem debitum denegare. 3.

Sententia asserens, nedum non teneri innocentem diuertere ab apostata, sed nec posse. 4.

Contraria sententia præfertur asserens nedum posse, sed etiam teneri diuertere. 5.

Ad hoc, vt innocens possit diuertere, non requiritur Iudicis sententia. 6.

Si coniux fidelis propria auctoritate recesserit ab apostata, & hic ante sententiam resipuerit, tenetur innocens illi reconciliari. 7.

Si fidelis ante sententiam professus fuerit in Religione, & apostata interim resipuerit est isti ille restituendus. 8.

Posita sententia Ecclesiæ fidelis separatus ab Apostata, non potest compelli ad illum recipiendum. 9.

Cur non extante Ecclesiæ sententia Catholicus sit restituendus Apostatæ, si resipiscat, non vero extante tali sententia. 10.

Ad effectum, vt Catholicus non restituatur apostatæ sufficit, quod sententia attingat apostasiam, eamq; declaret. 11.

Limita, si per publicam sententiam non esset hæreticus declaratus, sed clam per Inquisitores coercitus. 12.

Posita declaratione Ecclesiæ fidelis potest ad Religionem transire, non obstante, quod hæreticus resipuerit, & permanens in sæculo, non vouerit castitatem. 13.

Intellige etiam, si hæreticus resipuerit ante sententiam, dumodo hæc secuta fuerit. 14.

Lata sententia Ecclesiæ, non potest Apostata inuito innocente mutare statum. 15.

Etiam lata Ecclesiæ sententia, potest innocens, vel tacitè, vel expressè sibi reconciliare Apostatam, si resipuerit. 16.

Ad tacitam remissionem ob apostasiam requiritur animus positiuus remittendi, vel, quod innocens nouerit, per illas actiones induci remissionem. 17.

Inter adulterium carnale, & spirituale, non datur compensatio. 18.

Nec etiam post latam sententiam declaratoriam hæresis. 19.

Inter vtrumq; coniugem Apostatam damnatum ab Ecclesia, non datur compensatio delictorum. 20.

NVnc veritas catholica contra hæreticorum versutias propugnanda est, qui ex quo Christus Dominus *Matthæi 5., & 19.*, dixit non licere dimittere vxorem, nisi ex causa fornicationis, desumpserunt occasionem Ecclesiam condemnandi ex eo, quod coniuges quoad thorum, & habitationem separet ex alia causa a fornicatione; dictio etenim exceptiua, inquiunt ipsi, firmat regulam in contrarium. Sed facilè eluduntur huiusmodi errores, & versutiæ, si rectè attendantur dispositiones conciliorum, & præcipuè *Trident. ses. 24. de matrim. c. 8.*, vbi aliæ causæ enumerantur, ex quibus licet coniuges separari quoad thorum, & habitationem. Solum difficultas consistit in explicanda dictione exceptiua posita à *Christo Domino Matthæi 19., & 5., nisi ex causa fornicationis*. Sed facilè potest occurri huic difficultati asserendo textum illum procedere dumtaxat de causa diuortij perpetui, quæ est sola fornicatio, nam quoad alias causas, licet quidem diuertere; sed non absolutè, sed solummodo pro tempore, quo durat talis causa; atq; ita illum textum explicant *Bellarminus lib. 1. de matrimon. c. 14. §. 2. causa est, Palacios in 4. dist. 27. disp. 3. fol. 598. col. 12., Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 5. in sol. ad 1.* Intellige tamen hanc explicationem procedere de causa diuortij perpetua altero coniuge dissentiente, nam voluntariè possunt adinuicem coniuges cõuenire ad non cohabitandum, & non reddendum debitum perpetuo. Supposito iam, quod liceat ex alijs causis a fornicatione, difficultates modo explicandæ sunt circa adulterium spirituale, quod consistit in hæresi subsequenti ad matrimoniũ in altero coniuge, & apostata a fide catholica. 1 Eluditur versutia hæreticorum asserentium ex sola fornicatione licitũ esse diuortiũ.

Assertio I. Ob declinationem à fide, seu apostasiam superuenientem in altero coniuge, & pertinaciam in eadem licitũ est innocenti ab eodem diuertere *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5., Sotus in 4. dist. 39 q. vnica art. 4. ad 3.*, & in hanc assertionem omnes ferè DD. catholici cõsentiunt. Dixi, *& pertinaciam in eadem*, quia, 2 Licitũ est innocenti diuertere ob apostasiam alterius à fide, & pertinaciam.

quia, vt infra videbimus, ratio diuertendi ab apostata à fide est propter periculū peruersionis, & inductionis ad peccatum alterius innocentis, quod periculum non subest, vbi delinquens resipiscit.

Hæc assertio expressè deducitur ex textu *in c. fin. de conuers. coniug., & c. quanta de diuort.*, & iusta quidem ratione hæc decernuntur, quandoquidem, vt ait *Apostolus ad Titum 3.*, hæreticus homo post vnam, & secundam correctionem est deuitandus, quia periculum est ne labe, qua ipse inficitur, alios inficiat; Neque intelligenda sunt ea, quæ hic dicuntur, quando adest solummodo periculum peruersionis proximum in coniuge perseuerante in fide, quandoquidem, vt benè asserunt *Sotus loc. cit.*, *Bartholomæus à Ledesma de matrimonio dub. 14. concl. 5.*, periculum peruersionis quoad innocentem, potest semper subesse, nam familiaritas, qualis reperitur inter coniuges, solet eos reddere similes in moribus, & peruersus continua consuetudine peruertere solet secum commorantem.

Iura, & rationes euincētes assertum.

3 Licitum est innocenti Apostatæ deoegare debitum.

Assertio II. Ratione apostasiæ à fide in altero coniuge, non solum licitum est innocenti diuertere quoad habitationem, & mutua obsequia, sed etiam quoad reddendum debitum. *Ioannes Andreas in c. 2. n. 2. de diuort.*, *Abulensis c. 19. Matthæi c. 70.*, *Barbosa rub. ff. sol. matrim. part. 2. nu. 23. paulò post princip.*

Non difficilis est probatio præsentis assertionis, quandoquidem onus reddendi debitum est quodammodo annexum cum onere cohabitationis, quinimmo in principio præsentium disquisitionum de matrimon. VI. docuimus teneri de iure naturæ, & diuino coniuges cohabitare, quia tenentur adinuicem sibi reddere debitū, ergo, cum nō teneantur ex superius dictis cohabitare, non tenentur adinuicem sibi reddere debitum, cæteroqui coniuges non essent liberi quoad finem, essent tamen liberi quoad media necessaria ad talem finem. Confirmatur, quia *in c. 2. de diuortijs*, dicitur, quod liceat catholico separari ab hæretico *manente tamen vinculo coniugali*, ergo textus non intelligit, quod remanere debeat onus reddendi debitum, cæteroqui frustra esset additum *manente vinculo coniugali*.

Difficultas solummodo est circa hanc, & præcedentem assertionem, an coniux fidelis, & innocens nedum possit diuertere ab Apostata, sed etiam teneatur. Ex ijs, quæ docuimus *tom. 6 sub tit. Contractus XV. de matrim. II. prænot. 14. num. 7.*, videtur nedum non teneri recedere, sed, nec posse, si apostata velit cohabitare, & sine iniuria Creatoris, quandoquidem ibi dictum est, quod, si contracto matrimonio in infidelitate alter conuertatur ad fidem, alter remaneat in infidelitate, & hic velit cohabitare sine iniuria Creatoris, ille teneatur cum isto cohabitare, ergo etiam, si contracto matrimonio in fidelitate vtriusque coniugis, & alter à fide declinauerit altero in fide permanente tenebitur innocens permanere in eodem coniugio, si apostata voluerit cum ipso cohabitare sine iniuria Creatoris. Consequentia probatur, quia adæquata ratio, ob quam dicitur, quod altero apostatante à fide possit innocens diuertere est periculum peruersionis quoad fidelem, & innocentem, sed hæc eadem ratio æquè militat siuè matrimonium fuerit contractum in infidelitate, & alter ex coniugibus fuerit ad fidem conuersus altero in infidelitate permanente, siue contractum fuerit inter fideles altero aberrante à fide, altero in eadem permanente, ergo &c. Ex aduerso communius asserunt in hypothesi præsentis difficultatis nedum posse, sed etiam teneri coniugem fidelem diuertere ob periculum peruersionis, quod vigere potest ex illa cohabitatione, & redditione debiti, quod semper perseuerat quousq; cohabitant, si apostata nolit resipiscere *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 21. art. 2. q. 14.*, *Palatios in 4. dist. 35. disp. vnica col. 7. vers. porro in gratiam fol. 785*, *Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 15. nu. 5.* Quid ergo concludendum? Respondeo cum hac secunda opinione nedum posse, sed etiam teneri diuertere ab apostata, si hic nolit resipiscere, cum ex ipso iure naturæ, teneatur pericula animæ euitare; Neque in hoc currit paritas quoad casum matrimonij contracti in infidelitate vtriusque coniugis, quando alter conuertitur ad finem altero permanente in statu infidelitatis, sed volente cohabitare sine iniuria Creatoris. Ratio disparitatis in eo consistit, quod, cum illud matrimoniū contractum fuerit in infidelitate, ille, qui postea conuersus est ex vi prioris vinculi remanet absolutè alligatus alteri remanēti in infidelitate, nec aliud ius acquirit ex vi conuersionis ad fidem, nisi, vt nō peruertatur à fide, & ne compellatur habitare cū iniuria Creatoris, & sic volente altero cohabitare sine contumelia Creatoris nō videtur, quo iure congruè possit ab illo recedere, cum per conuersionem ipsius non dissoluatur vinculum; in præsenti autem casu huius assertionis, cum matrimonium fuerit contractum pro tempore fidelitatis vtriusque ille, qui remanet in statu fidei altero ab eadem fide declinante, quamuis vinculum non dissoluatur,

4 Sententia asserens nedū non teneri diuertere, sed nec posse.

5 Præfertur sententia asserens teneri diuertere.

per

per illam apostasiam alterius coniugis quodamodo constituitur in statu deteriori ab illo, in quo, & secundum quem contraxit, & quidem ex perfidia alterius, adeoque potest nolle cum illo cohabitare, & cum periculum sit peruersionis positis congruis monitionibus, & non posita resipiscentia ex parte apostatæ, tenetur non cohabitare. Hæc responsio certè attingit aliquam disparitatem, sed non soluit vim argumenti consistentis in illo periculo peruersionis; potest enim adhuc inquiri, cur ratione periculi peruersionis teneatur recedere, quando alter à fide apostatauit, & non teneatur recedere, quando ipse ab infidelitate conuersus est ad fidem altero in infidelitate permanente, cum in hac etiam hypothesi possit subesse periculum, non obstante, quod promiserit cohabitare sine contumelia Creatoris. Quamobrem dico, quod iura facilius præsumant periculum peruersionis, quando quis habitat cum eo, qui cum esset fidelis, nouitèr per apostasiam declinauit à fide, cum declinando à fide ruat in omnem peruersitatem, quam quando habitat cum eo, cum quo in infidelitate cõsuetudinem habuit, qui propterea, cum protestetur, se velle cohabitare sine contumelia Creatoris, omnem euertit suspicionem peruersionis in altero, adeoq; fidelis, & innocens, tenetur in primo casu ab adultero à fide diuertere, non sic in secundo. Addere etiam poteris, quod modo à iure prohibitum sit fideli habitare cum marito Apostata à fide, non sic fideli nouitèr conuerso ad fidem habitare cum marito perseuerante in infidelitate, si promiserit habitare sine contumelia Creatoris.

Rationes pro hac secunda opinione.

6 Fidelis potest diuertere ab Apostata contumace propria auctoritate sine Iudicis sententia.

Assertio III. Fidelis perseuerans potest diuertere propria auctoritate à coniuge apostata nolente resipiscere, nec ad hoc requiritur Iudicis sententia *Antonius c. de illo num. 2. de diuort.*, *& ibi Alexander de Neuo num. 3.*, *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 15. num. 6.*

Deducitur primo *ex d. c. de illa*, vbi expressè sic legitur *De illa, quæ viro suo labente in hæresim ipsius consortium sine iudicio Ecclesiæ declinauit, videtur nobis, quod mulier ei cum reuersus fuerit, sit reddenda*; ergo, si non reuersus fuerit, est restitutio deneganda, & sic infertur, quod iustus sit recessus propria auctoritate, si pertinax fuerit in apostasia à fide. Secundo, quia, quando contracto matrimonio in infidelitate alter ad fidem conuertitur altero in infidelitate permanente, nec volente conuerti, nec habitare sine contumelia Creatoris potest conuersus ad fidem propria auctoritate nedum diuertere à consortio infidelis, sed etiam dissoluere vinculum coniugale per textum *in c. quanto de diuort.*, *& c. fin. 28 q. 2.*, *Glosa in c. si infidelis verb. libertatem 28. q. 1.*, *Gofredus in summa tit. de conuers. infidelium nu. 2.*, *Abulensis primo Reg. 8. q. 119.*, *Nauarrus lib. 3. consil. tit. de conuers. in fid. in prima edit. cons. 2.*, *& alij magis communitèr*, ergo etiam, si contracto matrimonio pro tempore fidelitatis, vtriusque coniugis alter à fide declinet altero in fide perseuerante poterit hic ab illius consortio diuertere, si ille noluerit monitus ad fidem conuerti, nec cohabitare sine contumelia Creatoris.

Rationes, & iura pro asserto.

Assertio IV. Si coniux perseuerans in fide propria auctoritate recesserit ab Apostata, atque hic ante latam sententiam Ecclesiæ resipuerit, tenetur ille istum resipiscentem admittere, & excipere. *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 1. ad tertium*; *D. Bonauentura in 4. dist. 39. in expos. lit. nu. 4.*, *Abulensis c. 19. Matthæi q. 71.*, *Henriquez lib. 11. de matrimonio c. 17. n. 6.*, *Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 57. ad fin. §. quæritur deinde*, *& alij magis communitèr*.

7 Si apostata ante sententiam resipuerit tenetur innocens illi reconciliari.

Ratio ex eo deducitur, quia diuortium ob hæresim alterius coniugis non per sententiam Iudicis, sed propria innocentis auctoritate inductum non est ex genere suum perpetuum, sicuti est perpetuum diuortium inductum ob fornicationem carnalem, & hoc attenta causa formali, & finali, ob quam inducta sunt huiusmodi diuortia; diuortium etenim carnale inductum est ob violationem fidei carnalis, quæ in vnico actu perseuerat, & persistit etiam adultero resipiscente, diuortium vero ob hæresim in altero coniuge inductum est ob periculum peruersionis, quod potest esse in coniuge catholico, quod certè non consistit in vnico actu hæresis, nec perseuerat apostata resipiscente, ergo, si ipse apostata resipuerit, erit restituendus; hocq; expressè euincit allegatus textus *in c. de illa de diuort.*

Rationes pro assertione.

Hic oritur difficultas, an, si catholicus propria auctoritate recesserit ab Apostata non expectata Ecclesiæ sententia, eoq; adhuc non resipiscente transierit ad Religionem, in eaque fuerit professus, vel sacros ordines susceperit, sit non obstante tali professione, vel susceptione sacrorum ordinum restituendus eidem apostatæ, si postea resipuerit? Abbas *in c. fin. num. 4. de conuers. coniug.*, *Supplementum Gabriellis in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. concl. 6.*, *& alij* docent non esse restituendum, quia perseuerante apostata post congruas monitiones in sua peruicatia po-

8 Si fidelis ante sententiam professus fuerit in Religione, & interim ante sententiam apostata resipuerit est isti ille restituendus.

potuit iustè catholicus transire ad Religionem, qui propterea si fuerit in eadem professus, valida erit professio, & perfectum ius acquisitum monasterio, ne ab illo sic professus extrahatur. Ex aduerso alij inter quos *Abulensis c. 19. Matthæi q. 76. in corpore, & Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 15. num. 14. in fine*, docent absolutè restituendum esse apostatæ rescipiscenti, qui tamen catholicus restitutus tenetur quidem alteri petenti reddere, non autem potest petere. Rationem ex eo deducunt, quia ante sententiam Ecclesiæ non potuit catholicus ad Religionem transire per textum *in c. fin. de conuers. coniug.*, & *c. de illa de diuort.*, atq; huic opinioni tanquam probabiliori adhærendum existimo.

9 Fidelis separatus ab Apostata per sententiā Ecclesiæ non est obligatus ad illum recipiendum.

Assertio V. Si coniux catholicus fuerit per sententiam Ecclesiæ separatus ab apostata ob hæresim, seu Ecclesiæ iudicio ab eo recesserit non amplius obligatur ad ipsum recipiendum, seu ad se illi restituendum, si rescipuerit, vel emendatus fuerit, hocque siue ipse catholicus transire velit ad Religionem, siue in sæculo permanere. Prima pars, quinimmo integra assertio est *Monald. in summa, vbi de matrimon. tit. de dispar cultu vers. penult.*, *Angeli verbo matrimonium 4. in fin. princip.*, *Abulensis c. 19. Matthæi q. 72. in fine corp.*, *Castri lib. 2. de iust. hæret. pun. c. 7.*, *Coarruuiæ 4. decret. 2. part. c. 7. §. 5. num. 5.* Quoad secundam tamen partem, qua dicitur, *hocque siue catholicus transire velit ad Religionem, siue in sæculo permanere* est contra communiorem opinionem volentem non obligari quidem catholicum ad recipiendum apostatam emendatum, si ipse velit transire ad Religionem, obligari vero, si velit in sæculo perseuerare.

Iura euincentia assertum.

Probatur iam assertio primo *ex d. c. de illa de diuort.*, vbi cum fiat distinctio inter catholicum recedentem propria auctoritate ab Apostata, & inter recedentem ex Ecclesiæ sententia hæc expressa verba habentur. *De illa, quæ à viro suo labente in hæresim ipsius consortium, sine iudicio Ecclesiæ declinauit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuersus fuerit, sit reddenda, quæ & si reuerti noluerit, compellatur, si vero iudicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eum, nullatenus dicimus compellendum*; neque obesse potest textus *in c. fin. de conuers. coniug.*, & *in c. quanto in fine eod. tit.* in quibus iuribus non conceditur plena libertas, sed limitata catholico transeundi ad Religionem, ex quo deducitur, quod si nolit ad Religionem transire, teneatur apostatam emendatum recipere; vnde merito *glosa in d. c. de illa de diuort.* in fine dicit dispositionem illius textus *c. de illa* concedentis plenam exemptionem catholico correctam esse per illud *c. quanto*, & *c. fin. de conuers. coniug.* Non, inquam, obesse potest, quia ille textus *in c. fin. de conuers. coniug.*, non obligat catholicum, si nolit restitui apostatæ emendato post sententiam diuortij, ad transeundum ad Religionem, sed liber eidem conceditur aditus ad transeundum, si velit, quasi, quod ei concedatur optio, vel ad transeundum ad statum Religiosum, si velit, vel ad ducendum in sæculo vitam separatam à coniuge apostata, quantumuis fuerit emendatus; Neque arbitreris, quod optio illa non sit ad transeundum ad Religionem, vel permanendum in sæculo, sed vel ad transeundum ad eandem Religionem, vel ad recipiendum coniugem apostatam, si fuerit emendatus; Non, inquam, arbitreris, quia ex quo Pontifex ibidem concedit facultatem transeundi ad Religionem, supponit eum omnino exemptum esse ab omni obligatione coniugali reddendi debitum, & cohabitandi; hæc etenim obligatio obstat ingressui Religionis; Nec valet id, quod subditur, quod scilicet ille textus *in c. de illa de diuortijs* corrigatur per textum *in c. quanto de diuort.*; non valet, inquam, non quia hic textus procedat solummodo, quando mulier proprio iudicio separata est ab apostata, vt incongruè explicat *Sanchez d. lib. 10. de matrimon. disp. 15. nu. 19.*, nam tunc neque potest transire ad Religionem, & si transierit potest reuocari per ea, quæ docuimus in præcedenti assertione, & sustinet etiam ipse *Sanchez loc. cit. num. 14.*, sed quia textus solum dicit id, quod potest facere catholicus in ordine ad transitum in Religionem, non autem negat id, quod potest facere circa permanentiam in sæculo, & quidem congruè sic intelligendus est hic textus, ne teneamur in iuribus admittere correctionem, quæ maximè, vt potest odiosa vitanda est per textum *in c. cum dilectus vers. cæterum de consuetud.*, & iura cōcordanda sunt, ne talis correctio ponatur, etiam si oporteret verba ad impropriam significationem deflectere.

Soluuntur nonnullæ instātiæ oppositæ.

Probatur secundo, quia quoad effectum diuortij iura æquiparant apostasiam à fide post latam Iudicis sententiam, & adulterium carnale, vt *DD. communiter scribentes in d. c. de illa de diuort.* sustinent, *Simanchos de cathol. instit. c. 40. num. 16.*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 5 num. 5.*, *Castro lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 7.*, sed coniux innocens ob alterius adulterium carnale potest absolutè diuertere, quantumuis alter fuerit emendatus, vel transeundo ad Religionem, vel permanendo

Æquiparatio apostasiæ à fide post sententiā.

in

in sæculo, vt supra probatum est, ergo etiam ob alterius apostasiam posito Ecclesiæ iudicio.

Sed oritur hic difficultas, ex quo nam proueniat, quod catholicus coniux altero declinante à fide, si recesserit propria auctoritate, teneatur eundem resipiscentem recipere, non sic verò, si recesserit intercedente Ecclesiæ sententia. Duplicem rationem huius diuersitatis assigno *cum Sanchez loc. cit.* Prima est, quia in casu, quo catholicus declinat à consortio coniugali apostatæ propria auctoritate non alia viget causa, quam periculum subuersionis in eodem catholico, qua causa cessante non est, cur vigere non debeant omnia iura coniugum cohabitandi scilicet, & sibi adinuicem reddendi debiti; in casu vero, quo declinat extante Ecclesiæ sententia non solum subest causa periculi peruersionis coniugis catholici, sed etiam pœna imposita ab Ecclesia, vnde cessante tali periculo adhuc viget talis pœna, quæ non extinguitur, adeoq; &c. Secunda est, quia pia mater Ecclesia ex sua benigna dispositione non patitur quemquam subesse pœnis hæretici ante sententiam. Sed quid esset dicendum, si Ecclesia eodem apostata resipiscente sententiam illam reuocaret, & pœnas remitteret. Hoc non obstante asserendum existimo non teneri eundem apostatam recipere, quandoquidem ex illa Ecclesiæ sententia ius acquisiuit ad perpetuum diuortium, quo non potest priuari per illam remissionem pœnarum, nam remissio illa intelligenda est solummodo quoad pœnas, quæ immediatè afficiunt ipsum delinquentem resipiscentem, non quoad illa, quæ cadunt in præiudicium iuris alteri acquisiti.

10 **Cur non extante Ecclesiæ sententia catholicus sit restituẽdus apostatæ, si hic resipiscat, non vero extante sententia.**

Assertio VI. Ad effectum, vt per iudicium, seu per sententiam Ecclesiæ catholicus dicatur ius quæsiuisse ad perpetuum diuortium ex alterius coniugis apostasia, non est necesse, quod expressè sententia attingat separationem catholici ab ipso apostata, sed sufficit, quod eadem sententia manifestè declaret alterum coniugem à fide Apostatam, seu hæreticum. *Barbosa in rub. part. 2. nu. 21. & seqq. ff. solut. matrim., Castro lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 7., Couaruuias quarto decret. 2. part. c. 7. §. 5. num. 5., Grassius prima part. decis. lib. 2. c. 84. num. 16., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. num. 6.*

11 **Ad effectũ vt catholicus non sit restituendus Apostata nõ est necesse, quod sententia attingat separationẽ catholici ab eodẽ, sed sufficit, quod attingat apostasiã à fide.**

Ratio est, quia vbi pœnæ ipso iure imponuntur, alio non indigent ad ipsarum executionem, nisi declaratione delicti, ergo, vbi per Ecclesiam fuerit quis expressè declaratus hæreticus, pœnæ ad ipsum consequentes ipsum afficient, sed inter cæteras est pœna diuortij, ergo, vbi fuerit declarata culpa hæresis, consurget immediatè pœna diuortij, quam poterit immediatè exequi alter catholicus, & innocens, vel se subtrahendo ab illius consortio, vel apostatam declaratum dimittendo.

Limitanda tamen est hæc assertio in hypothesi, qua non per publicam sententiam coniux declararetur hæreticus, sed clam per Inquisitores hæreticæ prauitatis coerceretur, quia in hac hypothesi Ecclesia non vult coniugem pro hæretico reputari; atq; huic limitationi plurimum fauet *Barbosa d. rub. part. 2. nu. 21., & 22. ff. sol. matrim., Sotus in 4. dist. 39. q. vnica art. 4. ad tertium vers. si vero talis*, quod certè valdè congruum videtur.

12 **Limita, si non esset apostata per publicam sententiam declaratus, sed per Inquisitores coercitus clam.**

Assertio VII. Supposita Ecclesiæ sententia declarantis alterum coniugem hæreticum, seu apostatam à fide potest catholicus ad Religionem transire non obstante, quod ipse hæreticus resipuerit, & permanens in sæculo non emiserit votum castitatis *Sanchez de matrimon. lib. 1. disp. 15. num. 22., Sotus in 4. dist. 39. q. vnica art. 4. in solut. ad tertium.*

13 **Posita sententia declaratoria fidelis potest transire ad religionem non obstante, quod apostata resipuerit, & permanens in sæculo non vouerit castitatẽ.**

Ratio ex eo deducitur primo, quia iura concedentia catholico perseueranti in fide ius diuortij perpetui post latam sententiam, & transeundi ad Religionem nullum imponunt onus alteri declarato hæretico, quantumuis resipuerit, emittendi tale votum castitatis, ergo non est, cur nos tale onus debeamus imponere. Secundo, quia iura liberum concedunt transitum catholico ad Religionem, sed transitus ille non esset liber, si requireretur, quod apostata resipiscens tale votum emitteret, quandoquidem hic posset renuere, ergo &c. Neque obesse potest, si asseratur, quod in casu renitentiæ ille sit compellendus, quia eo ipso, quod in pœnam ipsius delicti alteri conceditur facultas libera ad statum Religionis transeundi, intelliguntur omnia concessa, quę necessaria sunt ad licitum, & liberum transitum, quantumuis vergant in incommodum ipsius delinquentis; Non, inquam, obesse potest, quia nemo compelli potest ad votum sine actu libero propriæ voluntatis, nec sine tali voluntate potest votum illud consistere.

Assertio VIII. Probabilius est, quod posita sententia diuortij, vel explicita, quatenus referatur directè ad separationem ob alterius apostasiam à fide, vel implicita, quatenus referatur ad declarationem hæresis eiusdem, ex qua consequitur ius separationis in fauorem catholici innocentis, possit idem catholicus diuer-

14 **Intellige etiam, si hæreticus resipuerit ante sententiã.**

diuertere non obstante, quod resipiscentia apostatæ præcesserit eandem sententiam. Videntur consentire in hanc assertionem quotquot sine vlla restrictione sustinent lata Ecclesiæ sententia declarantis coniugem esse hæreticum liberum esse catholico diuertere; atq; in his terminis eam sustinet *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 15. num. 23.* aduersus *Ioannem Andræam c. fin. n. 2. de conuers. coniug., & Ancharanum ibid. n. 4.*

Ratio ex eo deducitur, quia in hypothesi præsentis assertionis interueniunt ea omnia, quæ iura requirunt ad liberam facultatem catholici innocentis diuertendi ab apostata a fide, nempe declinatio ab eadem fide, & iudicium, seu sententia Ecclesiæ declarantis eundem apostatam, vel decernentis separationem, quibus obesse non potest resipiscentia, quam hac etiam posita non extinguitur ius innocentis. Quod, si dixeris, hæc subsistere, quando resipiscentia est post sententiam, secus autem, quando ante illam posita est; statim impugnaberis, quia nullo iure fouetur hæc dictio, quia omnia iura, quæ pro illa adducuntur, conferunt facultatem catholico innocenti diuertendi post latam Ecclesiæ sententiam, nec distingunt, quando hæc lata est ante, vel post emendam; tum quia hæreticus nullam aliam euitat pænam etiam ante sententiam emendatus, ergo neque euitabit hanc diuortij.

Sententia Ecclesiæ plenum ius tribuit innocēti.

15 Assertio IX. Lata sententia Ecclesiæ, vel declarantis separationem ob apostasiam alterius a fide, vel expresse ipsum declarantis hæreticum non potest hic apostata, quantumuis emendatus mutare statum, vel per professionem in Religione, vel per susceptionem sacrorum ordinum inuito, & inconsulto catholico innocente. *Siluester verb. diuortium q. 10., Barbosa rub. 2. part. num. 22. ff. solut. matrimon., Manuel primo tom. summæ 2. edit. c. 230. num. 2. concl. 2., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 15. num. 24., & alij.*

Lata sententia Ecclesiæ nō potest apostata inuito innocente mutare statum.

Ratio ex eo deducitur, quod supra dicebamus, quod scilicet, si alter ex coniugibus deliquerit per adulterium, & ad innocentis petitionem lata fuerit sententia diuortij, non possit ipse adulter non obstante tali sententia inconsulto, & inuito innocente mutare statum, vel per professionem in Religione, vel per susceptionem sacrorum ordinum, & si mutauerit, potest ab innocente reuocari, & hoc ea ratione, quia diuortij sententia lata est in odium delinquentis, & in fauorem innocentis, cui propterea per ipsam nullum potest inferri præiudicium ergo etiam, si alter ex coniugibus deliquerit per apostasiam, & lata fuerit contra ipsum sententia, intuitu cuius innocens fuerit executus diuortium, non poterit non obstante ea sententia ipse apostata catholico inconsulto, & inuito mutare statum transeundo ad Religionem, vel sacros ordines suscipiendo, & si mutauerit, poterit reuocari, quandoquidem etiam in fauorem eiusdem innocentis lata est illa sententia, & in odium delinquentis; quinimmo, vt benè notat *Sanchez loco cit.*, potius assistit ratio catholico innocenti in hoc secundo casu, quam coniugi innocenti in primo, siquidem ex quo lata est sententia diuortij ob adulterium in primo casu ad instantiam eiusdem innocentis videtur ipse innocens sponte cessisse iuri suo in ordine ad integrationem matrimonij; in secundo vero casu apostasiæ alterius coniugis pęna imponitur propter delictum hæresis, ad quam consequitur ius illud diuortij, quantumuis catholicus innocens nihil petat, seu petierit, & quantumuis illa sententia non fuerit lata ad ipsius instantiam.

Sententia est contra delinquētem in fauorem innocentis.

Assertio X. Supposita illa sententia Ecclesiæ, vel diuortij explicitè ob apostasiam alterius coniugis, vel implicitè in declaratione expressa hæresis, & supposita item resipiscentia eiusdem Apostatæ post separationem factam ab innocente, si ipse innocens actiones illas cum eodem Apostata exercuerit, quæ ex superius dictis inferunt violentam præsumptionem condonationis, seu remissionis intelligitur reparare diuortium, & instaurare matrimonium iam per separationem quoad effectum læsum. Ab hac opinione arbitror non discrepare *Sanchez d. lib. 10. de matrimon. disp. 15. n. 26.* 16

Lata etiā Ecclesiæ sententia contra apostatā, si hic resipuerit, potest, vel explicitè, vel tacitè innocens eundem sibi reconciliare.

Ratio ex eo deducitur, quia licet illud diuortium sic pæna hæresis, denegari tamen non potest, quin sit inducta in fauorem alterius coniugis catholici, & innocentis, ergo maximè posita resipiscentia eiusdem Apostatæ, poterit ipse catholicus innocens pænam illam remittere, & cedere iuri suo quoad diuortium, cum ex vno capite posita illa resipiscentia non subsit amplius periculum peruersionis, ex alio ipse innocens remittens nulli, nisi sibi per illam remissionem præiudicat, & sententia ipsa Ecclesiæ nō facit ius irretractabile quoad innocentem, vt vidimus supra, dum de sententia diuortij ob adulterium carnale; Neque obesse potest, si asseratur, quod, si alter coniux constante matrimonio affinitatem cōtraxerit cum altero, non possit hic alter innocens, nec expresse, nec implicitè petendo debitum eidem remittere ius

Pæna est inducta in fauorem innocētis.

ius ad petendum debitum resistente illa affinitate, eo quia amissio illius iuris ad petendum est pæna eiusdem affinitatis contractæ, ergo cum etiam illud diuortium ob apostasiam declaratam ab Ecclesia sit pæna delicti eiusdem apostasiæ, nec expressè, nec implicitè per petitionem debiti poterit Catholicus innocens illam remittere; Non, inquam, obesse potest, quia dispar omnino est ratio de pæna ex affinitate consurgente constante matrimonio, ac de pæna ex apostasia alterius coniugis quoad diuortium, quandoquidem illa pæna ex affinitate non est in fauorem coniugis innocētis, nec vt remittatur, requiritur consensus eiusdem innocentis, cui propterea ipse innocens non potest cedere; pæna autem illa diuortij ex apostasia alterius coniugis est in fauorem innocentis catholici, cui propterea ipse potest cedere, si ille resipuerit, vel per expressam condonationem, vel per implicitam prestando scilicet illas actiones, ex quibus inducitur efficax præsumptio voluntariæ remissionis.

Hic suboritur difficultas, an, sicuti ad remissionem hanc tacitam ob crimen adulterij non est necessarius animus positiuus, & expressus remittendi, sed sufficit,
17 quod remittens, nec habeat animum positiuum, & expressum remittendi, nec animum positiuum, & expressum non condonandi, sed merè negatiuè se habeat in illis actionibus, quas exercet, ità ad remissionem hanc tacitam ob crimen apostasiæ sufficiat in huiusmodi actionibus, quod catholicus merè negatiuè se habeat, quatenus, nec habeat animum positiuum remittendi, nec non remittendi, an vero requiratur positiuus animus condonandi? Arbitror ad remissionem pænæ diuortij ob crimen apostasiæ à fide requiri, vel animum positiuum remittendi coniunctum cum illis actionibus, vel saltem, quod remittens nouerit ius diuortij sibi competere, & per illas actiones condonari; atque ita expressè sentit *Sanchez d. lib. 10. de matrimon. disp. 15. num. 26.* Rationem diuersitatis cum eodem assigno sitam in eo, quod diuortium ob crimen adulterij inductum est ob fractionem fidei, & diuisionem carnium, quæ ex genere suo videntur reintegrari per copulam, aliosq; actus familiares elicitos voluntariè ab innocente proptèr connexionem naturalem, quam habent huiusmodi actiones cum renouatione amicitiæ, & integrationis &c. diuortium vero ob crimen apostasiæ, non est proptèr carnium diuisionem, & fractionem fidei erga coniugem catholicum, sed in pænam fidelitatis Deo debitæ violatæ, proptèr quam eximuntur subditi à debito erga hæreticum, & infidelem; actiones autem copulæ, seu alij actus familiares non habent eam connexionem cum illa condonatione pænæ ex hoc delicto, sicuti habent ex adulterio carnali, adeoq; exigunt, vel actum positiuum condonandi, vel saltem cognitionem, qua intelligatur in illis actionibus consistere condonationem, quia tunc saltem virtualitèr habetur condonatio.

Ad tacitā remissionē ob crimen hęresis requiritur animus remittendi, & quomodo.

Ratio diuersitatis in remissione ob crimen hæresis, & ob crimen adulterij.

18 Assertio XI. Si alter ex coniugibus lapsus fuerit in apostasiam à fide, alter in adulterium carnale, & contra apostatam nondum lata fuerit sententia, non datur inter huiusmodi delicta compensatio *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 16. num. 3.*

Nō datur cōpensatio adulterij carnalis ad spirituale.

Ratio ex eo deducitur, quia non datur mutua compensatio, vbi non datur mutuum ius ad diuortium per ea, quæ supra probauimus, sed ante sententiam declaratoriam delicti hæresis catholicus carnalitèr adulter non habet ius diuortij perpetui aduersus eundem apostatam, sed ad summum ad tempus, scilicet vsquequo ipse resipuerit, & ipso resipiscente absolutè eadem ratio separationis cessat, cum totum ius separationis proueniat à periculo subuersionis, ergo agente eodem adultero ad compensationem poterit hic per exceptionem elidi, quod, scilicet non habeat ius ad diuortium perpetuum, ratione illius apostasiæ; ex quibus sequitur, quod integrum quidem sit Apostatæ recedere ab adultero in perpetuum; non autem in perpetuum adultero recedere ab Apostata, sed ad summum ad tempus, donec corrigatur.

Ante sententiam declaratoriam hæresis alterius catholicus non habet ius diuortij perpetui.

19 Assertio XII. Post latam sententiam declaratoriam hæresis in altero coniuge, altero carnalitèr adulterante probabilius inter eosdem non datur delictorum compensatio *Baldus in c. 1. qual. deb. vas. dom. fidelit., Gregorius Lopez l. 8. tit. 9. part. 4. verb. porfiando, Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 16. nu. 3.*

Nec etiā post latā sententiā declaratoriam hæresis.

Ratio ex eo deducitur, quia quantumuis vterque iustam habeat causam diuortij, huiusmodi tamen causæ, cum habeant diuersam originem, & sint in ordine ad diuersas iniurias non admittunt adinuicem compensationem, quod ex eo euincitur primo, quia ratio diuortij ex causa adulterij est violatio fidei alteri coniugi præstitæ in contractu matrimoniali, & diuisio carnis, ratio autem diuortij ex causa apostasiæ est pæna fidelitatis violatæ erga Deum, ratione cuius apostata priuatur debito cuiuscunq; fidelitatis; per fidem autem alteri coniugi debitam viola-

Procedūt iura diuortij ex diuerso capite.

violatam, non tollitur pæna infidelitatis erga Deum. Secundo, quia, si dominus aliquis, siue temporalis, siue Ecclesiasticus per sententiam damnaretur hæresis, ratione cuius ipso iure priuatur subiectione, quam subditi habent erga ipsum, & subditi se tuerentur contra ipsum ob negationem obsequiorum obiecta eidem Domino hæresi, vtique dominus ipse non posset validè, & efficacitèr excipere, quod subditi ipsi eidem violauerint fidelitatem debitã intuitu vasalagij; & hoc non alia ratione, nisi, quia per violationem fidelitatis debitæ Domino, non tollitur pæna fidei violatæ erga Deum. Tertio, quia, si contractis inter duos sponsalibus vterque habeat iustam causam eadem dissoluendi, sed diuersæ rationis, puta vnus, quia alter fornicatus est, altera vero, quia primus lepra infectus est, certè inter eosdem non datur mutua compensatio, ratione cuius vterq; debeat sistere in sponsalibus, sed potest vterq; ad libitum recedere, non obstante exceptione alterius, ergo, etiam si vterq; coniux habeat iustam causam diuortij, sed alter ex causa adulterij, alter vero ex causa apostasiæ, non dabitur inter istos mutua compensatio.

Per adulterium vnius non tollitur pæna apostasiæ alterius.

Hinc fas erit deducere, quod, si apostata damnatus per sententiam Ecclesiæ obijciat catholico adultero fornicationem ab eodem commissam ad effectum restaurandi matrimonium dissolutum quoad habitationem, & thorum ratione apostasiæ titulo compensationis, possit idem coniux adulter reiecta exceptione adulterij persistere in diuortio, quia per ipsius adulterium non tollitur pæna apostasiæ; è contra vero, si adulter obijciat apostatæ infidelitatem ab eodem commissam, ad effectum instaurandi matrimonium separatũ ratione adulterij, possit idem Apostata reiecta exceptione apostasiæ nolle instaurationem eiusdem matrimonij, quia adulterium ipsum non soluitur per alterius infidelitatem.

Nec hic possum acquiescere nonnullis, & inter cæteros *Paludano in 4. dist. 35. q. 1. art. 2. cas. 1. n. 11., Castro lib. 2. de leg. pænal. c. 4. §. vt nostrum, Onando in 4. dist. 235. q. vnica prop. 1.* volentibus, quod coniux adulter possit suum delictum compensare cum Apostata, & repellere hunc excipientem de illius adulterio; è contra vero Apostatam non posse compensare suum delictum Apostasiæ cum adultero carnalitèr, vndè, si ille agat ad compensationem, possit iustè ab ista reijci. Rationem huius diuersitatis desumunt ex eo, quod ad compensationem requiritur æqualitas inter res compensandas, delictum autem infidelitatis longè maius est, ac sit delictum adulterij; vndè adulteriũ, quod minus est, potest compensatione iuuari comparatiuè ad apostasiam, non è contra. Non, inquam, possum acquiescere, quia non ex maiori grauitate delicti quomodocunque, sed ex maiori grauitate in ordine ad matrimonium argui debet ius ad diuortium; in ordine autem ad matrimonium grauius est delictum adulterium, quam sit apostasia, cum illud directè aduersetur bonis illius, non sic ista; vndè potius esset dicendum contrarium, quod scilicet apostata posset potius compensare, quam adulter, vt benè probant *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 21. art. 2. q. 15., Bellarminus lib. 1. de matrim. c. 17. §. respondent nonnulli*.

Reijcitur nonnullorum opinio volẽtiũ adulterũ posse compensare cum Apostata non è cõtra.

20

Inter vtrumq; coniugem apostatã damnatũ per sentẽtiam Ecclesiæ non datur cõpensatio delictorũ.

Assertio XIII. Vtroque coniuge in apostasiam à fide labente, & vtroq; damnato per iudicium Ecclesiæ, quantumuis vterq; resipuerit, probabilius inter eosdem non datur compensatio. Consentit *Sanchez loc. cit. n. 4.*

Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi pæna diuortij ob apostasiam à fide nõ est directè, & principalitèr imposita in fauorem coniugum, sed solummodo indirectè, & consecutiuè prouenit ex illa hæresi damnata per iudicium Ecclesiæ, eo, quod debitam fidem non seruauerit Deo. Rursus illa pæna non imponitur ab altero coniuge contra delinquentem, sed ab Ecclesia, ergo vtroque ratione apostasiæ in eadem pænam dilabente non fiet immediatè compensatio, nisi vterque consenserit; non enim ex pæna vnius non imposita in alterius fauorem, pæna alterius dirimitur. Quod, si dicatur, quod vterque potest sibi adinuicem remittere illam pænam, adeoq; quod videatur in vtriusq; fauorem inducta; potest responderi hoc esse ex benigna Ecclesiæ interpretatione, vt vbi delinquentes resipuerint, possint adinuicem consentientes reconiungi, non autem sine eorum beneplacito. Quod, si vlterius vrgeas, quod, cum huiusmodi delicta paria sint, & in eodem genere, non videantur respuere compensationem, sicut eandem non respuunt mutua adulteria; statim impugnaberis per assignationem discriminis, quod intercedit inter diuortium ex adulterijs, & diuortium ex apostasia situm in eo, quod diuortium ex adulterijs sit principalitèr in fauorem alterius innocentis, diuortium vero non principalitèr, sed consecutiuè, adeoq; &c.

PRÆ-

PRÆNOTIO XIII.

An sit sufficiens causa diuortij, si vnus coniugum impellat alterum ad peccandum.

SVMMARIVM.

Regularitèr ob alia crimina, si secundum se sumantur, non datur ius ad diuortium. 1.
Potest maritus ad coercendam vxorem à criminibus freqnentibus ab ipsa ad tempus recedere. 2.
Probabilius tamen ab banc causam, non tenetur. 3.
Vxor ad coercendum maritum à criminibus non potest ab illo recedere. 4.
Potest coniux ab altero recedere, quando hic induceret ad peccandum. 5.
Quando coniux induceret ad peccandum, vt innocens possit diuertere, non requiritur sententia Iudicis. 6.
Illud diuortium ob inductionem ad peccatum, non est perpetuum, sed ad tempus, donec desistat. 7.
Etiam si secuta fuerit sententia separationis per Ecclesiam. 8.

SAtis constans est apud DD., quod ob alia crimina ab adulterio carnali, & spirituali consistente in apostasia à fide, si secundum se sumantur, non inducatur ius ad diuortium, vndè meritò habetur *in c. 2. de diuortio*, quod mulier pro furto, vel alio crimine viri sui separari non debeat, & quidem, si ob alia quæcunque crimina grauia concederetur ius diuortij, posset, & continuò cernerentur matrimonia quoad habitationem, & thorum dissolui, quod incongruum videtur, & indissolubilitati eiusdem matrimonij minimè consentaneum.

1 Regularitèr ob alia crimina, si secundum se sumantur nō datur, ius ad diuortiū.

Potest tamen dari ratione annexorū.

Dixi, *si secundum se sumantur*, nam ratione annexorum, vel consequentium, possunt esse aliquæ rationes dubitandi; primo, si talia essent, vt coniux ex prona nimium propensione vix videretur posse, vel nonnisi cum magna difficultate ab illis retrahi, nisi facta separatione; & sic inquiretur, primo, an, si vxor esset alijs criminibus crebrò implicita, vt non videatur facilè posse ab ijs subtrahi, nisi maritus se subtrahat ad tempus ab illa, possit idem maritus ad finem illam corrigendi se subtrahere; secundo, an hoc idē possit vxor erga maritum, si sit talibus criminibus implicitus; Item, si talia sint crimina, quamuis in diuerso genere ab adulterio carnali, & spirituali, vt per illa alter coniux conetur atrahere alterum ad peccandum, inquiretur, an per illa tribuatur sufficiens causa diuortij, & quandonam intelligatur per illa delicta alterum inducere ad peccandum.

2 Potest maritus ad coercendam vxorem à criminibus frequentibus ab ipsa ad tempus recedere.

Assertio I. Si vxor fuerit implicita illis criminibus, quæ quamuis secundum se non inducant maritum ad peccandum, sunt tamen in ipsa frequentia, potest maritus causa ipsam corrigendi ad tempus recedere à consortio coniugali, si sit spes ex illo recessu emendationis *D. Thomas in 4. dist. 39. q. vnica art. 6. in fin. corporis*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 4.*, *Siluester verb. matrimonium 9. q. vltima*, *Sotus in 4. dist. 39. q. vnica art. 4. ad quartum*. Ex Iuristis *Albericus in suo dictionario lit. M. verbo matrimonium 8. vers. quod si aliquis coniugum in fin.*, *Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. § 4. num. 235.*

Ratio ex eo deducitur, quia ad maritum, vtpotè ad caput, & superiorem eiusdem vxoris, maximè spectat eandem delinquentem omnibus modis corrigere, etiam per subtractionem eorum, quæ quoquomodo eidem sunt debita, ergo etiam ad effectum corrigendi à delictis, in quæ crebrò incidit, poterit se subtrahere ab illius consortio coniugali, vt eo soluto destituta resipiscat; Neque obesse potest, si asseratur, quod debitum illud correctionis in ordine ad delicta vxoris sit solummodo ex charitate, debitum autem cohabitandi, & seruandi consortium coniugale sit ex iustitia, quod non licet subtrahere ad effectum exercendi actum charitatis; Non, inquam, obesse potest, primo, quia non ex mero motiuo charitatis tenetur maritus, quando potest, auertere delicta vxoris, & familiæ, cum teneatur ex officio, sed aliquo modo ex iustitia. Secundo, dato etiam, quod teneretur solummodo ex motiuo charitatis, quandoque licet ad impedienda damna spiritualia, suspendere ad tempus actus iustitiæ potissimum in præsenti hypothesi, secundum quam ex pluribus causis potest excusari maritus à reddendo vxori debito, cum onus illud non sit ad semper, & sicuti ad euitanda incommoda potest abstinere ab actu coniugali, ita potest ab eodem abstinere ad euitanda damna spiritualia vxoris, cum ex eius peruersitate proueniant regularitèr damna in familia.

3 Probabilius tamē ob hanc causam non tenetur.

Solum hic oritur difficultas, an non solum possit maritus ad finem corrigendæ vxoris ad tempus diuertere à consortio coniugali ipsius, an etiam teneatur, si probabilis non sit spes aliter emendationis eiusdem vxoris, ab eadem diuertere? Arbitror probabilius non teneri, cum non teneatur se ipsum priuare suo iure, quod habet ad cohabitandum, & ad ob-

sequia coniugalia, & licet dictum fuerit teneri ex officio ad impedienda peccata vxoris, & familiæ, cuius est caput, non tenetur tamen cum suo incommodo, & priuatione sui iuris.

4 Vxor ad coercendum maritum à criminibus, in qui bus est implicitus, nō potest ab illo recedere.

Assertio II. Regulariter loquendo non potest vxor recedere à consortio coniugali mariti ad finem ipsum remouendi à criminibus, in quibus est implicitus. *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 59. art. 6.*, quidquid limitatiuè alij senserint suppositis certis conditionibus, de quibus infrà.

Ratio ex eo deducitur, quia ex vi proprij status non competit vxori maritum corrigere, cum non sit illi superior, sed quodamodo subdita, ergo, nec potest ea præstare inuito eodem marito, quæ possunt conducere ad talem correctionem, potissimum cum ex illo modo corrigendi possent obuenire varia, & considerabilia incommoda. Dixi *regularitèr loquendo*, non enim negauerim, quod, si commodè posset se subtrahere sine incommodis, & ex illa subtractione esset spes futuræ emendationis in marito, vtique hoc posset præstare, sed quoad hoc non esset inuitus maritus, cæteroqui vix posset, sine incommodis se subtrahere.

5 Potest coniux ab altero recedere, quādo induceret ad peccādum.

Assertio III. Potest coniux diuertere ab altero coniuge, quando hic esset implicitus talibus criminibus, quæ secundum se essent inductiua ipsius ad peccandum, vel taliter coniux noxius se gereret, vt alterum induceret ad peccandum in quocunq; genere. Ita ex iuris peritis *Glosa in c. vxor, & c. idolatria verb. sacrificare 28. q. 1., Alexander de Neuo c. 2. num. 6. de diuort., Monaldus in summa, vbi de matrimon. tit. de diuort. §. an possit reconciliare &c. paulo post princip., Nauarrus in summa c. 22. num. 22. vers. 2., Barbosa rub. ff. solut. matrim. 2. part. num. 30.* Ex Theologis *D. Thomas in 4. dist. 39. q. vnic. art. 6. ad tertium, & ibi Sotus art. 4. ad quartum, D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 4., Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. num. 7., & alij plures*, quos citat, & sequitur *Sanchez lib. 10. disp. 17. num. 5.*

Rationem ex eo desumo, quia vnicuicunque inditum est tam à natura, quam à iure Diuino se subtrahere à quocunque periculo damni temporalis, seu corporalis maximè, si illud proximè immineat, ergo à fortiori inditum erit, vt possit à quocunque periculo damni spiritualis, seu animæ se auertere, ergo, si coniux ex consortio alterius coniugis rationabiliter timeat damnum spirituale sibi obueniendum, vel quia ipsius actiones ad hoc inducant, vel quia ipse ex se ad aliquod turpe, & peccaminosum exitet poterit à tali consortio diuertere; Confirmari potest *ex illo Matthæi 18.*, vbi Christus Dominus, *si oculus*, inquit, *tuus scandalizat te*, hoc tibi tribuit occasionem peccandi, *abscinde eum, & proijce abs te*, quem textum explicans D. Hieronymus ait, per illam sententiam voluisse Christum Dominum, non vt oculos corporales, si occasionem damni spiritualis conferant, verè, & materialitèr eruamus, sed vt oculos misticos hoc est coniunctos, & charos, quos vt pupillam oculorum diligimus, si occasionem, & causam peccandi dederint, à nobis euellamus, seu nos ab illis subtrahamus, quod vtique intelligendum est etiam de altero coniuge, si offendiculo fuerit; Neque arbitrandum est, rationem adductam, & hanc auctoritatem intelligendas esse solummodo, si offendiculo fuerint quoad subuersionem à fide, non in ordine ad alia crimina, quod colligi etiam videtur ex textu *in c. 22. de diuort.*, vbi solum concedi videtur alteri coniugi se retrahere ab altero, quando hic declinans a vera fide nititur alterum in infidelitatem retrahere, Non, inquam, arbitrandum est, quia, & ratio, & auctoritas indefinite procedunt de scandalo, & inductione ad quodcunque crimen, cum tam de iure naturali, quam diuino cuicunque concessum sit se subtrahere a quocunque periculo damni spiritualis; Neque allegatus textus quidquam euincit, quandoquidem ibi tantum facit mentionem de apostata à fide allicientem ad hæresim, quia hoc regularitèr contingit, cum vnusquisque innata quadam propensione atrahere alios contendat ad suam sectam, quod non ita facilè euenit quoad alia crimina. Cæterum facta suppositione, quod coniux implicitus alijs criminibus ad eadem atrahere contenderet alium coniugem, non video, cur iste non posset ab illo declinare ad euertendum damnum spirituale sibi imminens.

Oculi mistici sunt euellendi, si occasionem inferant peccandi.

Intelligitur de offendiculo ad peccatum in quocunq; genere.

Duplicitèr autem alter coniux noxius potest innocentem atrahere ad peccandum, vel implicitè scilicet, vel explicitè, & propterea dixi in assertione, *si sit implicitus talibus criminibus, quæ secundum se sint inductiua ad peccandum, vel taliter se gerat, vt inducat ad peccatum*; tunc dicitur atrahere implicitè, quando non per verba, nec per suasiones importunas, nec per violentiam aliquam ad hunc effectum positam inducit, sed per actionem aliquam, ex qua consequitur illa inductio; tunc dicitur atrahere explicitè, quando per verba, vel per actiones directè ordinatas ad peccandum coniugem excitat ad peccatum; sic primo intelligitur expressè

Potest inducere ad peccandū tum implicitè, tum explicitè, & quomodo.

presè atrahere, si munera lenonis exerceat. *Bursatus conf. 218. num. 6. vol. 2., Palacius in 4. dist. 35. q. vnica col. 2. vers. secunda limitatio*; atq; in hoc casu certè vxor potest diuertere, secundo, si ipse coniux noxius cum altero habitare renuat, nisi hic alter committat furtum, vel aliquod aliud graue peccatum. *D. Thomas in 4. dist. 39. q. vnica art. 6. ad 5.* Tertio, si ipse coniux intendens actiones iniquas, & peccaminosas exercere, vt ditescat de mamona iniquitatis, nec ipsas se solo valens adimplere cogeret vxorem, vt esset sibi socia in illis actionibus iniquis, & peccaminosis, tunc etenim ipsa posset à consortio coniugali eiusdem mariti recedere. Implicitè vero intelligitur attrahere sufficienter, vt alter possit recedere à consortio coniugali, si domi admittat viros procaces, & luxuriosos, eisque sinat ibi liberè diuersari, siue ipse domi commoretur, siue alio se transferat, & isti vxorem sollicitant ad turpia, siue verbis, siue nutibus, siue alio modo, & ipse maritus admonitus negligat eos dimittere; tunc etenim vxor ipsa potest recedere. *Nauarrus in summa c. 22. num. 22. vers. 3., Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. num. 7., Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 17. num. 7.* Item intelligitur implicitè atrahere, ita vt alter coniux possit recedere, si v. g. maritus vxorem constituat in loco, in quo possit præuideri periculum sollicitationis, & incontinentiæ.

Enumerantur casus, in quibus explicitè induceret.

Casus, in quibus implicitè induceret.

6 Vt innocens possit diuertere, quãdo alius inducit ad peccatũ, non prærequiritur sententia Iudicis.

Assertio IV. Ad hoc, vt alter coniux diuertat licitè ab altero, vel implicitè, vel explicitè inducente ad peccatum non est necessaria Iudicis sententia, sed potest ex se licitè immediatè diuertere. *Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuortio disp. 17. num. 10.*

Ratio ex superius dictis deducitur, quia, si alter ex coniugibus declinet à fide per apostasiam potest fidelis propria auctoritate non expectato Ecclesiæ iuditio ab eodem recedere, nec velle ad illius consortium redire, nisi resipuerit, & hoc non alia ratione nisi, quia ex illius cõsortio, dum in infidelitate perseuerat, potest subesse periculum peruersionis, ad quod euitandum natura ipsa confert potestatem recedendi, ergo si alter coniux impellat, seu attrahat alterum ad peccandum etiam in alio genere ab infidelitate poterit hic alter ad euitandum periculum peccatorum propria auctoritate ab illo recedere, & nolle redire, donec resipuerit. Consequentia probatur, quia non minus naturale est cuicunque vitare pericula infidelitatis, quando imminent, ac vitare pericula peccatorum in alio genere, quando itidem imminent, ergo &c. Confirmari potest *ex c. idolatria 28. q. 1.*, vbi sic legitur. *Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum, quæ in stupris cum alienis viris aut fæminis committuntur, sed omnino quaslibet, quæ animam corpore male vtentem perniciosè, turpiterque corrumpunt, possit sine crimine, & vir vxorem dimittere, & vxor virum*, vbi nota illam particulam *omnino*, quæ importat latam sententiam, & æquiualet dictioni ipso iure *Alexander in l. si insulam num. 13. ff. de verb. oblig., Bermondus in tit. de publicis concub. in verb. iubemus, vt ipsum in princip. fol. 197., Bernard. Muscatellus de modo fideiub. p. 1. modo 14. nu. 12., Moneta de distribut. quotid. p. 3. q. 7. num. 37., Farinacius frag. crimin. part. 2. verb. lex num. 121.*

Rationes, & iura pro asserto.

7 Illud diuortium ob inductionẽ ad peccatum non est perpetuũ, sed ad tẽpus donec cesset inductio.

Assertio V. Diuortium concessum alteri coniugi ex eo, quod ab alio inducatur, seu alliciatur ad peccandum, non est perpetuum, sed ad tempus, donec scilicet ipse inducens, seu alliciens desistat ab illa inductione serio. *Cardinalis c. de illa in fin. de diuortijs, Siluester verb. matrimonium 9. q. vlt., Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrimon. c. 53. in fine, & alij.*

Ratio ex eo deducitur, quia adæquata ratio, ob quam conceditur in ea hypothesi ius diuortij, est periculum peruersionis, seu inductionis ad peccatum, sicut illud periculum peruersionis est causa diuortij, quando alter ex coniugibus declinat à fide per apostasiam, ergo cessante illo periculo peruersionis per resipiscentiam coniugis inducentis, & allicientis cessabit ratio diuortij, adeoque diuersus tenebitur redire ad resipiscentem.

8 Etiam, si secuta fuerit sententia separationis per Ecclesiam

Solum hic oritur difficultas, an, si ob causam inductionis, seu allicientiæ ad peccatum, innocens fuerit separatus iudicio, seu per sententiam Ecclesiæ ab inducente, posita etiam resipiscentia istius eximatur idem innocens ab onere redeundi ad resipiscentem, sicuti eximitur catholicus redeundi ad Apostatam, quantumuis hic resipuerit, quando fuit separatus iudicio, seu per sententiam Ecclesiæ? Negatiuè respondendum existimò, quia nullibi reperitur in iure Ecclesiastico dispositum, quod ob inductionem, seu periculum inductionis ad peccandum sit imposita pæna diuortij perpetui, sicuti est imposita ob infidelitatem interueniente Ecclesiæ sententia, adeoque &c.

✠✠✠✠
✠✠

N 2 PRÆ-

PRÆNOTIO XIV.

An proptèr sæuitiam alterius coniugis, aliosque defectus naturales dari possit diuortium.

SVMMARIVM.

Enumerantur aliquæ causæ, de quibus potest dubitari, an tribuant ius ad diuortium. 1.
Ob nimiam sæuitiam alterius potest alter diuertere, si timeat grauia damna. 2.
Sæuitia debet esse talis, vt ingerat timorem cadentem in constantem virum. 3.
Enumerantur casus, qui possint inducere hunc grauem timorem. 4.
Supposita sufficienti sæuitia potest alter propria auctoritate recedere. 5.
Potest etiam innocens coniugi sæuo denegare debitum, donec debita præstetur cautio. 6.
Etiam, si coniux alteri præstiterit occasionem sæuiendi, potest ab illo recedere, & nolle reconciliari, donec præstatur cautio. 7.
In pluribus casibus etiam ob timorem futuræ sæuitiæ, potest alter recedere, & numerantur. 8.
Quando sæuitia est talis, vt timeatur cautio non profutura, potest innocens nolle reconciliari. 9.
Cautio regularitèr loquendo debet esse pignoratitia, vel fideiussoria. 10.
Quandoque sufficit iuratoria, & quando. 11.
Celebrato diuortio per sententiam ob alterius sæuitiam potest alter ad Religionem transire, si nulla sit spes emendationis. 12.
Etiam ob alia alterius scelera, potest innocens diuertere, si hæc sint illi noxia. 13.
Etiam ob defectus naturales, si sint illi noxij. 14.

1 **Enumerantur aliquę causæ, de quibus potest dubitari, an inducant ius ad diuortium.**

INter cæteras causas, quas assignant DD. diuortij inter coniuges est potissimum sæuitia, & morbus exitialis, & contagiosus in altero coniuge, de quibus potissimum hic contingit dubitari, & primo in ordine ad sæuitiam quæritur, an possit re vera esse iusta causa diuortij. Secundo, an quęcunque sæuitia sufficiat, an vero requiratur determinata, & qualis. Tertio, an supposita sufficienti sæuitia in altero coniuge possit alter propria auctoritate diuertere. Quarto, an proptèr talem sæuitiam possit alter coniux non solum ab habitatione diuertere, sed etiam a debito reddendo, Quinto, quid sentiendum, si alter coniux dederit causam talis sæuitiæ in altero excitatæ. Sexto, an alter coniux possit recedere, si lapsus in sæuitiam præstet sufficientem cautionem, & qualis debeat esse hæc cautio. Septimo, an, si ob hanc causam factum fuerit diuortium, possit alter coniux transire ad sacros ordines, vel ad Religionem, & in ea profiteri.

2 **Ob nimiā sæuitiam alterius, potest alter diuertere, si timeat grauia damna.**

Assertio I. Ob sæuitiam arduam alterius coniugis, ex qua imminere rationabilitèr timetur periculū grauis damni alteri coniugi, potest hic recedere ab illo, vel expellere alium, de quo timet. In hanc consentiunt communitèr canonistæ scribentes *in c. literas in fin. de restit spoliat.* Expresse euincitur *ex d. c. literas de rest. spol., & ex c. transmissas eod. tit., & ex c. 1, vt lite non contest.*

Ratione vero sic euincitur, quia vnicuique inditum est à natura se subtrahere à periculis grauium damnorum, quæ præuidet verisimilitèr sibi imminere, ergo etiā imminente sibi ex sæuitia alterius coniugis periculo grauis damni potest alter coniux ab illo se subtrahere, vel ipsum à se dimittere, non etenim vinculum coniugale demit ius naturale, quod vnusquisque habet ad se tuendum, subtrahendi à periculis grauium damnorum sibi imminentibus, Quæ adeo vera sunt, vt, si coniux timens se retraxerit, non sit restituendus alteri spoliato, antequam cognoscatur de causa, quia ex tali restitutione irreparabile damnum potest alteri restituto obuenire.

3 **Sæuitia debet esse talis, vt timor possit cadere in constantē virum.**

Assertio II. Ad hoc, vt ex sæuitia oriatur sufficiens ius ad diuortium, non est necesse, vt sit talis, vt ex illa immineat periculum mortis, nec sufficit, vt sit talis, vt ex illa quodcunque periculum etiam leuis damni inducatur, sed talis requiritur, vt ex illa timeatur malum, quod ratione obiecti grauitèr, & ratione qualitatis personæ sæuientis, possit cadere in constantem virum. Ita quoad primam partem *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 18. n. 10., Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. n. 7., Bartolus in l. cum satis nu. 7. C. de agricol., & cens. lib. 11., Baldus in l. 1. nu. 9., & ibi Iason. nu. 4. C. de legat., Lancellotus Instit. iur. canon. lib. 2. tit. de diuort. §. præstandum tamen erit verb. committetur*, qui omnes assignant tamquam sufficientem causam diuortij alia mala, quæ timentur, quæ sunt inferiora periculo mortis. Quoad secundam idem *Sanchez loc. cit.*, & in hanc omnes consentire arbitror. Quoad tertium *Bartolus in l. qui bona §. si quis in fin. ff. de damno infecto, Paguera in suis decis. crimin. c. 20. nu. 9., Iason. in l. 1. super possess. nu. 6. C. de transact., Mascardus de probat. concl. 13. 76. n. 2.*

Non requiritur, quod attingat periculum mortis.

Prima pars ex eo euincitur, quia ius naturæ nō tantum inclinat vnumquemque ad euitandum mortis periculum, sed etiam quodcunque aliud graue damnum, & constantes viri non solum rationabili-

tèr

tèr timent vitæ excidium, sed etiam alia grauia damna, siue in vita, siue etiam in alijs rebus exterioribus, ergo ius ad diuertendum à coniuge sæuo non solum habetur, quando ex illa sæuitia iustè timetur mortis periculum, sed etiam quando timentur alia grauia damna, quæ sufficerent etiam mouere constantem virum.

Secunda pars ex eo euincitur, quia, si ex quocunque metu orto ex sæuitia alterius coniugis licitum esset alteri diuertere passim matrimonia carerent suo effectu, nam crebro dissoluerentur quoad habitationem, & quoad thorum, cum etiam inter coniuges paccatæ conscientiæ discordiæ quandoque oriantur, quod nō est rationi consonum, quandoquidem sic diuertere res est grauissima, & contra iura matrimonij indissolubilis, quæ propterea non est inducenda ob cuiuscunque mali timorem; vnde etiam in iure dicitur, quòd leuis tanquam vani timoris nulla habenda sit ratio, per textum *in l. metum 1. ff. de eo, quod metus causa.*

Non sufficit, si sit modica, & leuis.

Tertia pars tandem euincitur, quod graue damnum etiam circa vitæ periculum validum est ad incutiendum grauem timorem etiam viro constanti, ergo etiam alter coniux poterit diuertere, quando ex alterius sæuitia sibi imminet graue damnum, quod secundum se causat timorem cadentem in constantem virum. Confirmatur, quia in alijs inimicitijs ad petendam incolumitatis cautionem requiritur, & sufficit metus cadens in constantem virum per ea, quæ docet *Bartolus in d. l. qui bona §. si quis in fine ff. de damn. infect.*, ergo etiam inter maritum, & coniugem ad hoc, vt alter possit diuertere, vel exigere cautionem incolumitatis, quando ex alterius sæuitia timetur damnum, requiretur, & sufficiet metus cadens in constantem virum. Ad hoc autem, vt metus ille dicatur cadens in constantem virum, non sufficit, quod sit præcisè de damno graui ex obiecto, sed etiam ex persona, à qua timetur tale damnum, quatenus illa solita sit exequi minas, & ex modo, quo minatur, rationabilitèr tale damnum timeatur, si etenim illa persona solita sit latrare, & non mordere, inanis est ille timor, qui concipitur, nec est cadens in constantem virum. Ad hunc metum cadentem in constantem virū reducitur in particulari primo metus molestæ cohabitationis, quæ oritur ex crebris, & frequentibus discordijs, & iurgijs inter coniuges ex alterius sæuitia, prout docet *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. num. 7.* Secundo, acris, & præter domesticam coercitionem, verberatio, prout sentiunt *Bartolus in l. cum satis n. 7. C. de agric., & censit. lib. 11., Thesaurus in decis. pedem. 130. n. 2., Antonius c. literas num. 20. de restit. spoliat., Ioannes Lupus c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. in princip. nu. 6., Vincentius de Franchis decis. 244. in fin. part. 2.* Ratio est, quia talis acris, & præter domesticam verberatiò ingerit metum cadentem in constantem virum, nec est in potestate mariti eam infligere. Dixi *acris, & citra domesticam*; non enim negauerim licitum esse marito leuem aliquam vxoris verberationem ad correctionem, prout docent *Hostiensis c. quemadmodum ad fin. de iure iur., Abbas c. cum contingat n. 20., & ibi Felinus n. 7. de for. compet., Tiraquel. lib. 1. connubial. glos. 1. nu. 22., & 24., Barbosa rub. ff. solut. matrimon. 2. part n. 35.*, nec licere ob eandem eidem vxori à marito verberante diuertere; Excipe tamen in casu, quo vxor esset excellentis qualitatis, & magnæ nobilitatis, quia tunc non liceret marito eam verberare, & iniuria cresceret ex dignitate personæ. Tertio est furor, & amentia superueniens alteri coniugi, si hæc fuerit alteri noxia considerabilitèr, quia naturale est vnicuique obuiare sibi considerabilitèr noxia. Verum tamen est, quod huiusmodi damna, quæ timentur ex coniuge amente, & furente, debent esse ex grauioribus, nec sufficiant qualiacunque, cum tales qualitates superuenerint coniugi sine sua culpa; Si tamen furor, & amentia non fuerint alteri coniugi noxia, certè alter non potest iustè se eximere à consortio coniugali, sed tenetur cohabitare, & reddere debitum; nil enim tam humanum est, quàm coniuges in fortuitis casibus sibi adinuicem esse participes, per textum *in l. si cum dotem §. si maritus ff. solut. matrim.* Quarto inebriatio frequens mariti, ex qua grauia damna vxori imminerent, prout notat *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 19. num. 7.*

4 Enumerantur casus, qui possint inducere hunc timorem.

5 Supposita sufficienti sæuitia alterius coniugis, potest alter propria auctoritate recedere.

Assertio III. Supposita sufficienti sæuitia in altero coniuge potest coniux innocens propria auctoritate ab illo recedere *Gutierez lib. 1. qq. canon. c. 24. num. 8., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. n. 3.*

Ratio ex eo deducitur, quia natura ipsa cuicunque indita suadet pericula in rebus grauibus, & maximè noxijs esse eijcienda, nec Iudicis ministerium exigitur, vbi ipsa ratio naturalis ius tribuit, quod præcipuè verum est, quando periculum esset in mora, ergo existente illo periculo ratione sæuitiæ sufficientis ad diuortium in altero coniuge poterit alter propria auctoritate ab ipso diuertere, nec tenebitur expectare Iudicis sententiam. Verum tamen est, quod, si periculum

non

non esset in mora congruum maximè foret, si ad ipsum facilis esset aditus, quod ad ipsum confugeretur, & ipsius iudicium expectaretur.

Limitanda tamen est assertio in casu, quo coniux sæuiens incontinenti exhiberet cautionem idoneam, & aptam de non lædendo altero coniuge, nec ipsi graue damnum inferendo, & ratio limitationis est, quia tota ratio, ob quam cōceditur alteri coniugi facultas recedendi à sæuiente est periculum damnorum, quę eidem ex cohabitatione, & consortio coniugali timentur rationabilitèr posse obuenire, ergo cessante illo periculo per illam cautionem idoneam, & sufficiētem ad illum timorem euertendum, non erit licitum recedere.

6 Potest etiam innocens denegare debitum, donec congrua præstetur cautio.

Assertio IV. Ob sæuitiam alterius coniugis sufficientem ad diuortium non solum integrum est alteri coniugi recedere ab ipso quoad habitationem, sed etiam eidem denegare debitum, donec congrua præstetur cautio, ratione cuius alter non solum possit tutè reddere, sed etiam sine periculo cohabitare. *Paludanus in 4. dist. 39. q. vnica art. 3. num. 14., Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 235., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. num. 4. aduersus Onandum in 4. dist. 35. disp. vnica propos. 5.*

Ratio ex eo facilè deducitur, primo, quia, si quæ ratio euinceret, quod alter coniux teneretur reddere debitum, ea potissimum esset, quam assignat ipse Onandus, quia scilicet in tantum potest recedere, in quantum ipsi subest periculum damnorum, sed quoad redditionem debiti nullum supponitur subesse periculum, ergo tenetur illud reddere; sed hæc ratio non subsistit, quandoquidem, vbi ex culpa alterius impeditur ad cohabitandum potest iustè eidem impedire consecutionem debiti, nec ob illam coniugis sæuitiam suspenditur solummodo ius cohabitandi, sed quodcunque ius in ordine ad quemcumque effectum matrimonij, cæteroqui coniux delinquens, seu sæuiens ex sua sæuitia, & delicto commodum reportaret; haberet etenim ius ad debitum coniugale, & non haberet onus cohabitationis cum altero. Secunda ex communi regula, secundum, quam dicitur, quod frangenti fidem, fides sit non seruanda per textum *in c. peruenit 2. de iure iur.*, sed coniux sæuiens non seruat fidem præstitam in contractu matrimoniali de seruanda sociali, & amicabili vitæ consuetudine, siquidem ob sua delicta iniustè præstat causam recedendi, & quodamodo compellit ad recessum per illam sæuitiam, ergo eidem potest iustè fides frangi quoad negationem debiti, & sic fit quodamodo compensatio violationis fidei cum fide violata.

Rationes pro asserto, & solutiones obiectorum.

7 Etiam, si coniux alteri tribuerit occasionē sæuiēdi potest recedere, nec velle reconciliari donec prę stetur cautio.

Assertio V. Non obstante, quod alter coniux tribuerit alteri causam sæuiendi, potest tamen adhuc ab eodem recedere, nec velle sæuienti reconciliari, nisi præstiterit cautionem incolumitatis. Hoc contingeret in hypothesi, qua vxor v.g. per adulterium à se ipsa commissum excitarit maritum ad iram, vindictam, & sæuitiam; tunc etenim, si maritus remittens adulterium vellet sibi vxorem adulteram reconciliare, posset hæc nolle reconciliationi quoad habitationem, & thorum acquiescere, nisi maritus ipse sibi præstiterit cautionem congruam reconciliationis. Ita expressè sentiunt ex Thologis *Ludouicus Lopez 2. part. instructorij de matrimon. c. 54., vbi de diuort. quoad habitationem vers. si autem loquamur, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 84. num. 10., Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. num. 5.* Ex Iuristis *Abbas c. 1. vt lite non contest., Bartolus in l. qui bona §. si quis iuxta num. 1. ff. de damn. infect., Hippolitus l. 1. §. præterea num. 68. ff. de quæst.*

Ratio ex eo deducitur, quia non obstante, quod quis deliquerit, ius tamen habet à natura se indemnem conseruandi quantum potest, aduersus quemcunque priuatum procedentem propria auctoritate *per totum tit. C. vt nemini liceat sine Iudic. auctoritat.*; vnde licet maritus ex adulterio vxoris ius habeat diuortij aduersus ipsum, non habet tamen ius, si eam velit sibi reconciliare, sæuiendi in ipsam, nec grauia damna inferendi, & cum vxor ipsa stante sæuitia sic excitata iustam habeat causam suspicandi de huiusmodi damnis sibi inferendis potest iure naturæ sic ipsi suadente nolle reconciliationi acquiescere, donec congrua, & idonea cautio incolumitatis præstetur.

Rationes, & iura pro asserto.

Ad hæc omnia confirmanda plurimum possunt conferre textus *in c. de Benedicto 32. q. 1. ex l. nec timorem ff. de eo, quod met. caus., & ex c. veniens 2. de sponsalib.* Nec potest obesse, quod ipsa causam dederit illi metui, quo premitur; Non, inquam, potest obesse, quia, quantumuis ipsa causam dederit, non habet tamen ius maritus illa damna propria auctoritate vxori inferendi, adeoq; vxor potest iustè velle illa subterfugere non obstante, quod deliquerit.

Hic oritur difficultas, an solum ex pręterita sęuitia coniugis possit alter coniux recedere, an vero etiam ex timore futuræ. Hoc pluribus in casibus potest contingere. Primo in casu, quo maritus concubinam domi retineret. Secundo in casu,

casu, quo vxor fornicata fuisset nesciente marito, & certo moraliter sciret maritum sciturum adulterium, & in sæuitiam ob illud declinaturum, & his similia. Sentio in allegatis, & similibus casibus etiam ob timorem sæuitiæ futuræ posse recedere *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 5. nu. 2., Barbosa rub. ff. solut. matrim. 2. part. num. 32., Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 54., vbi de diuortio quoad habitationem, & alij*. Et quidem quoad primum casum non procedit difficultas ratione adulterij, ac concubinatus mariti, nam hoc præcisè considerato certum est ex supradictis integrum esse vxori à marito per diuortium recedere, sed præcisa hac ratione proponitur hic solum ratione sæuitiæ, quam iustè potest timere vxor tam à concubina, quam à marito intuitu eiusdem concubinæ. Ratio ex eo deducitur, quia ex his causis, quamuis timor nondum sit illatus, iustè tamen, & rationabilitèr potest expectari, cum tales causæ ex genere suo, & regularitèr similes effectus soleant producere, ergo prouidè poterit vxor se subtrahere, donec præstetur cautio de concubina dimittenda, vel de incolumitate ob adulterium commissum. Adde in primo casu posse adhuc vxorem diuertere, & nolle redire, nisi præstita cautione, quantumuis concubinam maritus teneat extra domum, quia ille concubinatus regularitèr est causa dissidiorum inter coniuges, & molestissimæ habitationis.

8 In pluribus casibus etiam ob timorem futuræ sæuitiæ potest alter recedere.

Assertio VI. Quando sæuitia coniugis est tanta, vt nulla securitatis cautio sufficiens esse posse videatur, non est coniux illi restituendus, sed sententia diuortij pronuncianda est *Abbas c. literas num. 7. de restit. spoliat., Barbosa rub. ff. sol. matrimon. part. 2. num. 26. in fine, Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 18. num. 32.*

9 Existente sæuitia atroce in altero, & cautio nō possit prodesse potest alter nolle recōciliari.

Habetur expressè *ex d. c. literas in fin. de restit. spoliat.*, nec incongrua ratione hoc decernitur, quia, vbi sæuitia est talis, vt inferat odium capitale, cautionis fragilitati non est fidendum, non enim cautio maleuolum animum mutat *§. fin. instit. de suspect. tutor.*

Ex quibus fas erit deducere, quod in aliquibus casibus, in quibus sufficiens intelligitur cautio ad crimen, dum alterum coniugem à periculo damnorum ex sæuitia coniugis non detur hac præstita sententia diuortij, quia cessat periculum, ob quod permittitur recessus, in aliquibus, vero, in quibus videtur implacabilis animus sæuientis, cum non sufficiat cautio ad indemnitatem innocentis, absolutè sit proferenda sententia diuortij, ratione cuius ipse innocens sit liber à consortio coniugali ipsius sæuientis.

Assertio VII. Cautio præstanda ab altero coniuge propter sui sæuitiam, vt eidem alter sit restituendus, regularitèr loquendo debet esse pignoratitia, vel fideiussoria *Glosa c. de Benedicto verb. sub cautela 32. q. 1., Hostiensis in c. ex transmissa super verb. recepta de restitutione spol., Lancellotus instit. iur. canon. lib. 2. tit. de diuort. præstando tamen erit, Vega primo tom. summæ in 2. edit. c. 89. casu quarto.*

10 Cautio regularitèr debet esse pignoratitia, vel fideiussoria.

Ratio ex eo deducitur, quia iura ad effectum huiusmodi restitutionis requirunt idoneam, & sufficientem cautionem sed nomine idoneæ, & sufficientis cautionis venit dumtaxat pignoratitia, & fideiussoria per textum *in l. si mandato Titij §. fin. ff. mandati Glosa in c. fin. verb. idoneam de pign., & c. Odoardus verb. idonea de solut., Baldus l. executorem 8. num. 16. C. de execut. rei iud., Angelus verbo cautio n. vnico.*

Dixi *regularitèr loquendo*, nam in nonnullis casibus sufficere potest cautio iuratoria, & primo in casu, quo vir cæteroqui esset adeo timoratæ conscientiæ, vt iuramentum magni faceret, & timeret, tunc etenim attenta qualitate eiusdem viri sufficienter videtur prouisum indemnitati alterius, quandoquidem cautio eo tendit, vt coniux restituendus tutus moraliter videatur, posito autem, quod iuramentum ad hoc sufficiat, non est quid amplius ad hoc desiderandum *Glosa c. de Benedicto verb. sub cautela 32. q. 1., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 6. in fine, Siluester verb. matrimonium 10. q. vltima.* Secundo in casu, quo ob paupertatem non posset, nec pignoratitiam, nec fideiussoriam præstare; ex generali regula, quod nemo tenetur, nisi ad id, quod potest, quod etiam indicarunt plures textus iuris canonici, qui, quamuis requirant cautionem siue pignoratitiam, siue fideiussorium, semper tamen addunt particulam conditionalem, *si potest*, vt videre est *in c. literas de restit. spoliat., & reg. nemo potest de reg. iur. in 6.* Quod, si attenta qualitate personæ iurantis non videatur rationabilitèr eidem fidendum, tunc poterit absolutè alter coniux diuertere.

11 Quandoque tamē sufficit iuratoria, & quando.

Assertio VIII. Si ob alterius coniugis sæuitiam celebratum fuerit diuortium, etiam per sententiam Iudicis, & fuerit spes, quod sæuiens ad pristinum ingenium sit rediturus non potest alter ad professionem transire, nec sacros ordines suscipere, si vero nulla fuerit spes correctionis, & ideo intercesserit absoluta sententia diuortij perpetui, vtique innocens transire potest ad Religionem, vel sacros ordines suscipere *Barbosa rub. ff. solut. matrim.*

12 Celebrato diuortio per sētentiam ob sæuitiam alterius innocens non potest trāsire ad Religionē, si sit spes emendationis.

trimon. 2. part. num. 25., *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. num. 49.*, *Nauarrus lib. 4. consil. in vtraque edit. tit. de diuort. cons. 5.*, *Henriquez lib. 12. de matrimon. c. 5. num. 10. in fin.*

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, cum illud diuortium non sit perpetuum, non est ius coniugale absolutè extinctum, sed eius executio ad tempus suspensa, ergo non poterit alter coniux ad Religionem transire, nec sacros ordines suscipere obstante iure coniugali non extincto etiam quoad vsum, sed tantum ad tempus suspensum, cum per suspensionem præcisè alter non amiserit ius in perpetuum, sed dumtaxat ad tempus.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia lata sententia diuortij absoluta ob defectum spei futuræ emendationis diuortium intelligitur absolutum, & perpetuum, ergo per illam intelligitur absolutè extinctum ius quoad habitationem, & quoad vsum, ergo coniux innocens poterit absolutè ad Religionem transire, vel sacros ordines suscipere. Consequentia probatur, quia tota ratio, ob quam transire non posset ad Religionem, vel sacros ordines suscipere, est propter ius, quod habet alter ad vsum matrimonialem, & ad habitationem, sed hoc ius absolutè cessat, quando lata est absoluta sententia diuortij, nec vlla superest spes futuræ emendationis, ergo &c.

13 Etiam ob alia scelera potest innocens diuertere, si hæc sint illi noxia.

Assertio IX. Non solum ob sæuitiam coniugis, sed etiam ob alia scelera, quibus implicitus est, potest alter ab ipso recedere, si talia scelera sint eius naturæ, & conditionis, vt cedere possint in damnum innocentis *Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 2. num. 7.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20 §. 10. cas. 1.*, *Barbosa rub. ff. solut. matrim. 2. part. num. 29.*, *Nauarrus c. 28. addit. ad num. 21.*

Ratio ex eo deducitur, quia non est maior ratio, cur possit recedere ob timorem damnorum sibi imminentium ex sęuitia alterius coniugis, & non possit recedere ob similia damna sibi imminentia ex alijs grauibus, & exitiosis eiusdem coniugis sceleribus; tota etenim ratio, cur ex sæuitia possit recedere, est periculum illorum damnorum, ergo imminente tali periculo ex alijs sceleribus non erit, cur &c. Hoc contingeret, quando maritus v.g. ita esset furtis, & latrocinijs deditus, vt ipsa etiam reputaretur particeps, & tanquam receptatrix furtorum esset punienda iuxta notata *in l. 2. C. de furtis.*

Assertio X. Non solum ob defectus morales coniugis alteri noxios, & perniciosos, sed etiam propter defectus naturales puta morbos, si fuerint contagiosi, & alteri noxij potest hic ab ipso infesto recedere saltem quoad thorum, & immunis fieri quoad redditionem debiti. Hoc contingeret, si alter ex coniugibus esset lepra infectus, vel alia infirmitate graui, & exitiali puta morbo gallico *Durandus in 4. dist. 32. q. 1. num. 8.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10. ad fin. in 4. casu*, *Caietanus in summa verb. matrimonium c. vlt. de peccatis in vsu matrimonij vers. primus est*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. num. 7.*, *Turrecremata c. sciatis 33. q. 4. art. 1. nu. 2. casu tertio*, *Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 175.* 14 Etiam ob defectus naturales, si isti sint illi noxij. Præcipuè quoad thorum.

Ratio ex eo deducitur, quia prius coniuges debent sibi consulere, quam prolis generationi sic suadente ipsa natura, quæ prius subuenit proprij indiuidui incolumitati, quam alterius generationi, ergo, vbi haberi non potest prolis generatio sine incolumitate indiuidui, potest hoc à concubitu desistere, per quem fiat generatio, vt ipsum incolume euadat, ergo altero coniuge infecto existente morbo contagioso poterit hic nolle cum ipso congredi, sed abstinere ab actu, seu debito coniugali. Neque obesse potest textus *in c. 2. de coniug. lepros.*, vbi sic legitur. *Quod, si virum, siue vxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est soluendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur;* Non, inquam obesse potest, quia textus ille procedit solummodo, quando ex medicorum iudicio ea redditio non cederet in graue reddentis nocumentum, quod certè verum existimo. Rationes pro asserto.

Ex hac illius textus explicatione nonnulli inferunt primo, quod, cum ex vno, vel altero concubitu cum leproso non immineat periculum infectionis, teneatur sanus semel, vel per bis infecto petenti reddere, quod verum existimo, si verum est, quod in illo vno, vel altero concubitu non immineat illud periculum, prout etiam docet *Palacios in 4. dist. 32. disp. 1. fol. 705.* Secundo, quod, si periculum, quod imminet sano ex concubitu cum infecto, sit leue, non eximatur ipse sanus ab onere reddendi, quia debitum iustitiæ ad reddendum præponderat illi leui damno, quod timetur *Alexander de Neuo c. 2. n. 6. de coniug. lepros.*, *Riccardus in 4. dist. 32. art. 1. q. 1. in fin. corporis*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 1. q. 1.*, quod etiam non improbabile existimo. Tertio, quod eximatur quidem maritus sanus ab onere congrediendi cum vxore leprosa, non vero vxor sana ab onere congrediendi cum marito lepro- Nonnulli inferuntur casus ex prædictis.

leproso, quia in congressu mariti sani cum vxore leprosa, certum est periculum infectionis, non sic in congressu vxoris sanæ cum viro leproso. Rationem diuersitatis deducunt aliqui ex doctrina medicorum, qua asserunt, quod cum membrum virile sit calidæ, & porosæ complexionis facilius ex leprosæ fæminæ matrice morbum attrahit; matrix vero fæminæ, vtpotè sicca, & frigida non ità atrahat à membro virili infectionem, quod, an verum sit, alij iudicent.

Nô tamen eximitur ab onere cohabitãdi.

Ex dictis inferre licet, quod, quantumuis ob periculum infectionis eximatur coniux sanus ab onere reddendi debitum coniugi leproso, non eximatur tamen ab onere cohabitandi cum illo, quia intantum est ius recedendi, in quantum est periculum infectionis; ex sola autem cohabitatione non potest tale periculum adesse, adeoq; &c., sed de his infra vberius.

DISQVISITIONES I.

A prima ad decimam Prænotionem exclusiuè.

§. I.

An coniux teneatur habitare cum altero coniuge nominatim excommunicato.

S V M M A R I V M.

Refertur casus in suis terminis. 1.

Coniux non excommunicatus, potest cum excommunicato cohabitare, & debitum petere. 2.

Etiam excommunicatus nominatim denuntiatus potest debitum petere à non excommunicato. 3.

Maritus non excommunicatus potest communicare in omnibus cum vxore excommunicata, in quibus ista non excommunicata potest cum viro excommunicato. 4.

Si vterque fuerit excommunicatus, vterque potest communicare in habitatione, & debito. 5.

1 Exponitur factũ in suis terminis.

DIsquisitio I. Contracto matrimonio inter Titium, & Caiam, eoque consummato, vel solus Titius ob graue delictum excommunicatus est, & nominatim denuntiatus, vel vterque simul ob delictum commune, seu delicta diuersi generis. Hic orta est controuersia, an, si alter tantum fuerit excommunicatus possit alter, & teneatur cum ipso cohabitare, & ab eodem exigere debitum, & petenti reddere, & an, si vterque fuerit excommunicatus, vel ex eadem, vel ex diuersa causa teneantur cohabitare, sibique adinuicem reddere debitum coniugale?

In hypothesi, qua alter tantum esset excommunicatus, certum est, quod non excommunicatus potest cum illo cohabitare, & exigere debitum coniugale, quod excommunicatus eidem tenetur reddere *Sanchez lib. 9. de matrimon. disp. 14. n. 4., & 14., & seqq., Augustinus Barbosa collect. ad c. inter alia n. 3. de sententia excommun., Diana part. 5. tract. 9. resol. 122., & 123., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 278.*, & quidem iure merito hoc statuitur, quia æquum omnino est, vt innocens ex alterius delicto non priuetur iure sibi à iure naturæ, & diuino competente *arg. c. 2. de constit., & c. 2. de his, quæ fiunt à maior. part. capit.* Difficultas igitur solummodo est, an, si maritus v. g. fuerit excommunicatus, & denuntiatus teneatur habitare, & possit ab innocente exigere debitum, adeo vt iste teneatur reddere, & quod sentiendum sit in ordine ad onus mutuæ redditionis, quando vterq; est nominatim excommunicatus, & denuntiatus. 2

Coniux non excõmunicatus, potest cohabitare cũ excommunicato, & ab illo debitũ exigere.

Respondeo primo, si vnus tantum fuerit excommunicatus nominatim denuntiatus, tenetur cohabitare, & ita potest debitum exigere ab altero non excommunicato, vt iste teneatur reddere *Abbas in d. c. inter alia de sent. excommun. num. 3., & seqq., Ioannes Andreas ad Speculat. tit. de donat. inter vir., & vxor. §. fin. vers. quid, si vir, Baldus in l. penult. C. de leg. Iul. de plagiar.* Ex Theologis *Marius Alterius de censur. tom. 1. lib. 1. disp. 15. c. 2., Suarez de censur. disp. 15. sect. 4. n. 10., Coninchus disp. 34. n. 23., Gordonus in summa tom. 2. lib. 7. q. 10. n. 68., & seqq.* Ratio huius responsionis ex eo deducitur, quia per excommunicationem non interdicitur inter coniuges communicatio quoad actus, & obsequia coniugalia, per textum *in c. quoniam multos 11. q. 3., & c. inter alia de sent. excommun.*, ergo non est, cur excommunicatus non possit petere, & exigere debitum ab altero coniuge non excommunicato; Neque obesse potest, si asseratur per allegata iura, non interdici quidem communicationem coniugis innocentis cum excommunicato ad exigenda iura sibi iure diuino, & naturali debita; interdici tamen, ne coniux excommunicatus exerceat voluntariè ea, quæ ex se inferunt communicationem, cum teneatur 3

Etiam excõmunicatus denuntiatus, potest ab altero debitũ petere.

Rationes pro respõsione.

quidem seruare indemnia iura aliorum, non autem durante excommunicatione possit vti voluntariè iure proprio. Non, inquam, obesse potest, quia sicuti in alijs v.g. seruo, & vxori licitum est obedire marito, & domino excommunicato imperanti, ita non video, cur non licitum sit vxori obedire marito imperanti redditionem debiti, si in hoc non solum licitum est vxori obedire, sed etiam est necesse, quod obediat, ita non video, cur non possit maritus efficacitèr, & cum effectu imperare? Quod, si vrgeas, quod *in dict. c. quoniam multos* 11. *q.* 3., *& per extrauag. Martini incipient. ad euitanda*, nihil concedatur excommunicatis denuntiatis, & per *cap. decernimus de sent. excommunic. in* 6., nulla concedatur actio ad petendum debitum generalitèr loquendo, adeoque &c.; Statim impugnaberis, quia *in d. c. quoniam multos de sent. excom.* in necessarijs conceditur excommunicatis etiam communicatio actiua; in d. vero *extrauaganti ad euitanda*, quamuis appareat intentionem esse Pontificis in nihilo releuare excommunicatos, hoc procedit tantum in terminis, de quibus ibi agebatur, secundum quos non erat tantum periculum, sicuti est inter coniuges, adeoque &c. Demum *in c. decernimus de sent. excom. in* 6., dicitur tantum, quod non concedatur actio forensis, & ad postulandum in iudicio, non autem actio priuata petendi, quæ obligat alium in conscientia ad reddendum debitum, qualis est petitio coniugalis.

Solutiones nonnullorum obiectorum

Hic solum oritur difficultas, an ea, quę dicta sunt in præcedenti responsione, æquè intelligenda sint, quando vir est excommunicatus in ordine ad vxorem innocentem, ac quando vxor est excommunicata viro non excommunicato. Hanc difficultatem excitaui proptèr nonnullos volentes, quod quamuis vxor possit communicare in omnibus non vetitis cum marito excommunicato, vir tamen non possit communicare cum vxore excommunicata, nisi in debito coniugali, atq; ita docent *Ioannes Monachus in c. statuimus nu. 2. vers. contra dic. de sent. excom.*, *Hostiensis in summa tit. de sent. excommunic. §. quæ sit pæna participantium nu.* 15. *vers. lex excusat.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 25. c. 1. §. vers. 2. excusat*, quorum ratio ea est, quia vir est caput, cui propterea incumbit onus vxorem corrigendi, vt ab excommunicatione recedat, & si non recedat, debet à communicatione abstinere. Item propter alios asserentes virum posse quidem communicare cum vxore excōmunicata in debito coniugali, & in obsequijs debitis viro in domus administratione, secus in mensa, & colloquijs familiaribus, & similibus; atq; isti sunt *Siluester verbo excommunicatio V. n. 4 vers. 2. excusat*, *Driado l. 2. de libertat. Christiana c. 8. §. demum ad plenius intelligendum*. Sed quidquid sit de ijs, iam omnes nobiscum conueniunt, quod possit communicare maritus cum vxore excommunicata in debito, & obsequijs coniugalibus, quod est id, quod in præsenti intendimus. Cæterum, si velimus etiam, quoad alia omnia sermocinari, sentiendum esse posse maritum cum vxore excommunicata communicare in omnibus, in quibus vxor ipsa potest communicare cum viro excommunicato, prout docent *Paludanus in 4. dist. 18. q. 6. art. 2. n. 3.*, *Adrianus 4. q. 3. de clauibus except. 6. dub. 2.*, *Felicianus in Enchirid. de censuris tract. de excommun. c. 38. verb. lex*, *Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de excommun. c. 16. §. præterea*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 282.*, & ratio ex eo deduci potest primo, quia maritus excommunicatus communicare potest cum vxore non excommunicata, ergo à fortiori in ijs omnibus, in quibus excommunicatus potest communicare cum illa, poterit, si non est excommunicatus, communicare cum illa excommunicata, cæteroqui esset deterioris conditionis, quando non est excommunicatus, ac quando est excommunicatus. Secundo, quia maritus, & vxor sibi sunt correlatiui; dispositum autem quoad vnum ex relatiuis censetur dispositum quoad correlatiuum *l. fin. C. de indict. vidui.* Neque obesse possunt ea, quæ ex aduerso dicebantur de superioritate mariti, quod iste scilicet tanquam caput debet corrigere vxorem, vt recedat ab excommunicatione, quod, si non recesserit, debeat abstinere ab illius consortio; Non, inquam, obesse potest, quia licet ad maritum pertineat vxorem corrigere, non tamen, si non corrigat, vel illa non resipiscat, priuatur communicatione cum eadem vxore, quia de hac priuatione nullibi constat.

In quibusnam maritus excommunicatus, potest communicare cum vxore excommunicata.

4 *Potest cōmunicare in omnibus, in quibus potest vxor non excommunicata cōmunicare cum ipso excommunicato.*

Respondeo secundo, si vterque coniux, vel ex eadem, vel ex diuersa causa fuerit excommunicatus nominatim denuntiatus, vterque tenetur ad inuicem habitare, & ad inuicem sibi reddere debitum, nec vllus priuatur iure petendi *Vgolinus de excommunic. tab. 2. c. 23. §. 6. n. 1.*, *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. nu. 3., & 22.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. nu. 279.*, *Auila de censuris part. 2. c. 6. disp. 11. dub. 5.*, *Filliutius tom. 1. part. 1. tract. 10. c. 9. nu. 325.*, Ratio deducitur ex superius dictis, quia quando vnus ex coniugibus est excommunicatus

5 *Si vterque fuerit excommunicatus, vterque potest communicare in habitatione, & debito.*

potest

potest exigere licitè debitum, & alteri petenti tenetur reddere, ergo etiam, si vterque fuerit excommunicatus, vterque tenebitur cohabitare, & alteri petenti reddere, nec vllus priuabitur iure petendi, & ratio inde deducitur, quia excommunicatis quantumuis denuntiatis licita est communicatio quoad omnia obsequia coniugalia, per d. textum *in c. quoniam multos 11. q. 3., Coaruuias in c. alma mater part. 1. §. 1. sub n. 8., Hector Filliutius de societate c. 8.*

---

§. II.

An Ecclesia ex causa per specialem dispositionem possit priuare coniuges excommunicatos communicatione quoad obsequia coniugalia.

SVMMARIVM.

Exponitur in quo consistat difficultas. 1.

Sententia asserens posse Ecclesiam interdicere illam communicationem. 2.

Sententia negans posse Ecclesiam illum vsum interdicere. 3.

Sententia media asserens non posse quoad debitum, posse autem quoad alia. 4.

Si maritus tantum fuerit excommunicatus, non potest Ecclesia innocenti interdicere debitum. 5.

Etiam si vterque fuerit delinquens, & excommunicatus. 6.

Potest Ecclesia condere legem, vt coniuges contrahentes excommunicationem priuentur iure debiti. 7.

Potest Ecclesia coniuges excommunicatos priuare communicatione quoad alia, quæ non habent ita strictam connexionem cum vsu coniugij. 8.

DIsquisitio II. In enorme delictum, vel vterque coniux, vel alter eorum incidit, in quo diu perseuerarunt cum offendiculo proximi propter scandalum. Lata est, vel contra vtrumque, si fortè deliquerit vterque, vel contra alterum, si ipse solus deliquit, sententia excommunicationis, & cum pertinacitèr in eadem perseuerarent, Ecclesia, vel vtrique, si vterque fuerit delinquēs, vel innocenti, si alter tantum fuerit delinquens, communicationem interdicit etiam quoad obsequia coniugalia. Quæsitum hic fuit, an Ecclesia potuerit licitè, & iustè talem communicationem interdicere.

1 Factum elucidatū in particulari.

Suarez *de censuris disp. 15. sect. 4. nu. 10., & 15., Riccinllus de iure personarum extra grem. Ecclesiæ existent. lib. 4. c. 48. nu. 5., & seqq., Filliucius tom. 1. part. 1. tract. 10. c. 9. num. 325., & tract. 13. c. 6. num. 102.* sustinent vtique potuisse Ecclesiam ex illa causa, vel vtrique, vel innocēti sua potestate, & sua speciali dispositione interdicere illam communicationem, quod probant primo positiuè, deinde negatiuè soluendo argumenta contraria. Primo positiuè, quia potest Ecclesia Principes, & Reges ob grauia delicta priuare iure Regni, & principatus, & absoluere subditos ab obligatione eisdem præstandi debita obsequia, quantumuis hæc illis debeantur ex vi iuramenti præstiti, & ex iure Diuino præcipiente regibus, & Principibus obedientiam, obsequium, & seruitutem, ergo etiam potuit ob enorme delictum, & pertinaciam in eodem, vel vtriusque coniugis, vel alterius eosdem, vel eundem à communione, & consortio alterius, vel vtriusque adinuicem priuando vtrumque iure petendi huiusmodi obsequia, & eximendo vtrumque ab onere illa reddendi. Secundo negatiuè soluendo argumenta, quibus *Tancredus, & Hugo in d. c. inter alia de sent. excommunic.* innituntur probare talem communicationem, vtpotè debitam iure naturæ non posse tolli per Ecclesiam; ex eo etenim, quod *in d. c. inter alia* dicatur excommunicationem mariti non priuare illum iure exigendi debitum, illudque ius durare post excommunicationem, sicut prius, inferunt dispositionem illius iuris *in d. c. inter alia*, vt vxor teneatur marito excommunicato adhuc obsequia præstare, non esse ex benignitate iuris positiui, sed ex iure diuino, & naturali, quod idem dicunt quoad *cap. quoniam multos 11. q. 3.* Soluunt, inquam, per ponderationem textuum allegatorum inferentes potius ex illis deduci potestatem, quam habet coniux communicandi cum altero excommunicato, esse ex benignitate Ecclesiæ, quandoquidem *in d. c. inter alia* dicitur, *cum adhuc debitum duret beneficio canonis id agente à priori non sunt obnoxietate soluta*, vbi nota illam particulam *beneficio canonis id agente*, quæ connotat ex benefico legis Ecclesiasticæ hoc permissum, ex quo arguitur potuisse Ecclesiam aliter determinare; in dicto vero *cap. quoniam multos* dicitur *Apostolica itaque authoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet vxores, filios, seruos &c.* ex quibus deducitur, quod, si Pontifex non subtraheret, non possent adinuicem communicare.

2 Sententia asserens posse Ecclesiã interdicere illam cõmunicationem.

Rationes positiuæ pro hac sententia.

Rationes negatiuæ pro eadē.

Paludanus vero *in 4. dist. 18. q. 6. art. 2. vers. lex, Sairus de censur. lib. 2. c. 14. nu. 4., & seqq., Tancredus, & Hugo in d. c. inter alia*

alia de sent. excom. sustinent non potuisse Ecclesiam validè illam communicationem quoad obsequia coniugalia coniugibus interdicere, ea potissimum moti ratione, quia talis communicatio quoad obsequia coniugalia inter coniuges est iuris diuini, & naturalis, quæ propterea non cadit sub potestate Ecclesiæ, & ad hoc confirmandum adducunt rationes, quas nos in relatione præcedentis opinionis adduximus *ex Tancredo, & Hugone*.

3 Sententia negans posse Ecclesiã talem vsum interdicere.

4 Sanchez *d. lib. 9. de matrimon. disp. 14. num. 7.*, quoad communicationem quoad debitum coniugale consentit cum opinione Paludani asserens non posse ab Ecclesia interdici, quoad alia vero obsequia consentire videtur cum prima opinione, quod scilicet possit interdici, Ioannes Angelus Bossius *vero d. tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 281.* arbitratur non expedire, vt Ecclesia huiusmodi communicationem interdicat; pressius tamen, & strictius loquendo probabilius sentit saltem respectu coniugis innocentis non posse Ecclesiam talem communicationem interdicere. Quid iam in hac opinionum varietate concludendum?

Sententia asserens non posse quoad debitũ, posse bene quoad alia.

5 Respondeo primo probabilius esse, si maritus tantum deliquerit, & fuerit excommunicatus non potuisse iustè Ecclesiam interdicere vxori innocenti communicationem quoad vsum coniugalem cum eodem marito excommunicato. In hanc consentiunt DD. secundæ opinionis, & vlterius *Sanchez, & Bossius locis cit.* Non solum militat pro hac responsione ratio superius adducta, quod scilicet onus reddendi debitum, & ius illud exigendi quoad coniuges sint iuris diuini, & naturalis; quæ autem sunt iuris diuini, & naturalis, Ecclesia nequit demere; sed etiam, quia contra quodcunque ius non solum positiuum, sed etiam naturale est, vt innocens sine sua culpa priuetur iure, quod eidem competit ex natura contractus, quo se obligauit, nec ex peccato alterius æquum est, vt grauia damna contrahat; Neque dicas, iniquum quidem fore, quod innocens priuaretur per se, & directè iure, quod eidem competit ex natura contractus, secus autem indirectè, & quodamodo in consequentia per connexionem, quam habet cum altero delinquente, quia tunc illa pæna afficit immediatè, & principalitèr delinquentem, quod iustum est, quod, si postea hæc redundet quodamodo etiam in damnum, & priuationem innocentis, hoc est per accidens, & ex conditione personæ connexę, quod iura non considerant, vt videre est etiam, quando alter coniux ex aliquo delicto enormi punitur pæna capitis, vel exilij, quæ pæna principaliter afficit ipsum delinquentem, ex qua tamen consurgit damnum etiam ex conditione personæ in alterum coniugem innocentem, cum indirectè ex illa pæna mariti priuetur iuribus sibi ex matrimonio competentibus; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis nonnisi indirectè coniux innocens hac pæna afficeretur, denegari tamen non potest, quin in ipsius damnum redundet, cum auferat ius, quod habet ad exigendum debitum, nec paritas adducta de pæna capitis, vel exilij illata alteri coniugi delinquenti aliquid euincit, quandoquidem in eo casu, cum expediat bono communi, quod delinquens mulctetur morte, vel exilio non est attendendum bonum priuatum alterius coniugis innocentis, cum commune præualere debeat priuato, in casu autem, de quo hic loquimur, cum pæna illa attingat immediatè, & directè priuationem illius communicationis quoad vsũ coniugalem, quæ certè est pæna priuata quoad coniuges, & cedat solummodo in damnum delinquentis sine ordine immediato ad bonum commune, non debet hæc præualere aduersus ius, quod competit alteri coniugi innocenti ex natura contractus, & ex iure diuino.

Si maritus tantũ fuerit excommunicatus, probabilius est, quod Ecclesia non possit innocenti prohibere communicationem quoad debitum.

Nonnullæ instantiæ proponũtur, & dissoluũtur.

Respondeo secundo. Si vterque coniux enormitèr deliquerit, & vterque sit excommunicatione puniendus non potuit probabilius Ecclesia, vtrumque priuare iure communicationis quoad vsum coniugalem *Paludanus, Sairus, Sanchez, & Bossius loc. cit. Glosa in d. c. inter alia de sent. excommun.* Ratio ex eo deducitur, quia vsus coniugalis, seu communicatio quoad eundem est ex iustitia necessaria iure naturali per textum *in §. iuris præcepta instit. de iust., & iur.*, nec ex sola benignitate Ecclesiæ permissa est inter coniuges excommunicatos, sed ex præcepto diuino, & naturali inducta, vt probant *Tancredus, & Hugo in d. c. inter alia*; Neq; obstant ponderationes *Suarez, & Ricciulli* super illa verba *d. c. inter alia*, nempè *beneficio canonis id agente*, & super illa *c. quoniam multos* Ibi *Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus*, ex quibus inferunt, quod non de iure naturæ, & diuino debita sit illa communicatio, sed permissa ex benignitate Ecclesiastica; Non, inquam, obstant, quia in primis *c. inter alias* refertur *ad can. quoniam multos*, quem explicat; deinde quoad textum ipsum in *c. inter alia* Glosa ibidem in verbo *agente* asserit per illa verba *beneficio canonis id agente* in aliquibus importari solummodo declarationem iuris naturalis,

6 Etiam si vterque fuerit delinquens, & excõmunicatus.

Est actus iustitiæ commutatiuæ, & debitus ex natura cõtractus.

ralis, puta in vxore, & filijs non emancipatis, in alijs vero nouum condere ius, vt in rusticis, & mercenarijs; ex quibus euincitur communicationem inter coniuges excommunicatos esse de iure naturæ, & diuino.

Neque obesse potest, primo, si asseratur, quod, si esset de iure naturali inter coniuges communicatio quoad vsum coniugalem, nec posset ab Ecclesia impediri, non potuisset Ecclesia ex affinitate superueniente matrimonio iam contracto inducere impedimentum, quo contrahens talem affinitatem per cognitionem carnalem consanguinei alterius coniugis non posset ab altero coniuge petere debitum, vel si potuit non obstante, quod talis communicatio sit de iure naturæ inducere tale impedimentum petitionis, vtique inferatur, quod etiam quoad ea, quæ iuris naturæ sunt, & diuini, seu sunt debita ex iure naturę, & diuino possit Ecclesia inducere impedimenta quoad executionem, ergo etiam potest inducere impedimentum communicationis inter coniugatos excommunicatos ab enorme delictum etiam quoad vsum coniugalem, vel quia talis communicatio sit tantum de iure positiuo Ecclesiastico, vel quia Ecclesia quoad hoc possit impedire etiam in iuribus naturalibus, & diuinis; Non, inquam, obesse potest, quia dispar omnino est ratio quoad impedimentum petitionis ex affinitate consurgente post contractum, & consummatum matrimonium, ac quoad impedimentum ex excommunicatione, & positiua priuatione Ecclesiæ in ordine ad communicationem quoad vsum coniugalem. Ratio disparitatis in eo consistit, quod qui contrahit affinitatem per cognitionem carnalem consanguinei proprij coniugis ex propriæ voluntatis arbitrio quodamodo consentit in illam pęnam, seu in illam priuationem iuris petendi debitum a proprio coniuge, cum indubitati, & noti iuris sit sic cognoscentes consanguineos, vel consanguineas mariti, vel vxoris contrahere hanc pænam a iure impositam, qui verò incidit in excommunicationem ob delictum perpatratum non consentit in illam pænam priuationis iuris petendi, adeoque non est, cur inuitus illam debeat subire; cum coniuges quidem ex consensu possint se priuare iure petendi, & reddendi debitum, non autem possint ab extrinseco cogi, nempe à iure positiuo Ecclesiastico.

Instantia proposita, & dissoluta.

Neque obesse potest secundo, si asseratur, quod Ecclesia ob graue aliquod, & enorme delictum possit aliquem priuare iure contrahendi matrimonium non obstante, quod vnicuiq; a natura inditum sit posse illud contrahere; sic de facto asserit *Alexander de Neuo c. tuas num. 17. de spons. duorum* Vrbanum V. inhabiles reddidisse Barnabouem Vicecomitem Dominum Mediolani, & eius liberos ad contrahendum matrimonium ob crimen perduellionis aduersus Romanam Ecclesiam, ergo etiam poterit post contractum matrimonium coniuges reddere inhabiles ob aliquod graue delictum, & excommunicationem ad communicationem quoad vsum coniugalem; Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis cuicunque naturale sit posse contrahere matrimonium, hoc tamen intelligendum est, nisi iura, vel prohibitio aliqua pænalis obsistat, sicuti etiam naturale est cuicunque posse contrahere quoad alia humana commertia, quod tamen per iura aliqua positiua aliquibus prohibetur; nec obesse potest, quod iura illa positiua, seu prohibitio positiua pęnalis nequeant derogare iuri naturali tanquam superiori; Non, inquam, obesse potest, quia illud ius naturale non est coactiuum, sed facultatiuum, quod propterea existente causa potest restringi; vndè non benè infertur consequentia, in qua onus reddendi post contractum, & consummatum matrimonium non est facultatiuum, sed obligatorium ex iure diuino, & naturæ, & quidem strictum, quod propterea per præceptum Ecclesiæ non videtur posse tolli.

Alia instantia proposita, & dissoluta.

Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur pro prima opinione de Principe, & Rege, a quorum obsequijs, & vassalagio potest Ecclesia absoluere subditos ob enorme reorum delictum, dicendum est non currere paritatem, quandoquidem non tenentur populi ad obsequia Regum, & Principum, nisi radicaliter ex contractu, quamuis postea ad firmandum contractum accesserit iuramentum fidelitatis, quod Ecclesia potest irritare subtrahendo materiam eiusdem iuramenti; maritus vero, & vxor tenentur adinuicem non solum ex contractu, sed etiam ex vi sacramenti tribuentis contractui indissolubilitatem indispensabilem à potestate humana, iuxta illud Christi Domini. *Quos Deus coniunxit homo non separet*; & posita illa indissolubilitate onus consurgit mutuum ex natura contractus ad reddendum debitum. Non negauerim tamen, quod, si ex illa communicatione magis coniuges firmarentur in peruicacia, & in delictis, & excommunicatione sordescerent cum scandalo, & contra bonum commune posset Ecclesia ad tempus separare, & fortè vnum in vno,

Soluuntur rationes contrariæ sententiæ.

vno, alterum in altero loco ablegare, & hoc in remedium sanandæ peruicaciæ, & sordescentiæ, & vt tandem resipiscant a malis.

Hic oritur difficultas, an saltem possit Ecclesia nouam condere legem, qua statuatur, vt si coniuges in aliquo graui peccatorum genere deliquerint, contrahant excommunicationem ipso iure, & priuati intelligantur iure communicationis adinuicem. Vtique arbitror, hoc posse præstare, sicuti præstitit in affinitate superueniente matrimonio iam contracto, & consummato, & in alijs. Quod, si vrgeas; cur hoc non poterit adiungere in pænam talis delicti etiam, si talem legem antecedentèr non statuerit? Si etenim non obstante, quod ius communicationis inter coniuges sit naturale potest suspendi per legem Ecclesiasticam positiuam, cur non poterit tolli in pænam per sententiam positiuam propter aliquod graue delictum perpatratum, etiam si lex priuans non fuerit antecedentèr condita? Sed facilè respondeo, hoc esse discrimen, quia, quando antecedentèr lata est lex constituens in sic delinquentes, impedimentum comunicationis ipsi delinquentes quasi ex proprio actu, seu consensu, si non elicito, saltem debito contrahunt illam pœnam, seu impedimentũ, quatenus scientes tali delicto inesse tale impedimentum voluerunt nihilominus delictum illud, & sic in causa assensum præstiterunt illi impedimento eidem delicto annexo, quod non euenit in casu, quo non fuit lex illa antecedentèr statuta, sed imponeretur pæna solummodo ratione delicti porpatrati, quia tunc nec in se, nec in causa concurreret consensus eiusdem, seu eorundem delinquentium.

7 Potest tamen Ecclesia condere legẽ, ratione cuius contrahentes excommunicationẽ priuentur iure debiti.

Respondeo tertio, quantumuis coniuges ob delictum enorme, & excommunicationem non possint priuari communicatione quoad vsum coniugalem, possunt tamen priuari alijs, quæ non habent ita strictam connexionem cum eodem vsu coniugali. Consentit in hoc *Sanchez d. lib. 9. de matrimon. disp. 14. n. 7., & Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 281. in fine*. Ratio ex eo deducitur, quia in tantum non possunt priuari iure communicationis quoad vsum coniugalem, in quantum hoc est debitum iure naturæ, & diuino, cui nequit potestas Ecclesiastica præiudicare, nisi accesserit consensus delinquentium, vel in se, vel in causa, sed quoad alia, quæ strictam non habent connexionem cum eodem vsu coniugali, non est illud debitum de iure naturæ, & diuino, vt assidere ad eandem mensam, colloquia familiaria habere, & alia huiusmodi, ergo &c. Hinc tamen infertur, quod cum supra docuerimus *sub hoc eod. tit. Contract. XV. de matrim. VI. prænot. 1.*, & hoc idem doceant *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 6. n. 1., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 4. n. 23., Vallerus de dif. in vtrumque for. verb. vxor diff. 2., Fagundez in decal. lib. 4. c. 7. num. 5.*, quod scilicet coniuges cohabitent sic de iure diuino, & humano, neque quoad hoc possit interdici communicatio inter coniuges ob delictum commissum, nisi in causis, de quibus supra.

8 Potest Ecclesia coniuges excõmunicatos priuare communicatione quo ad alia, quæ non habẽt connexionem cum vsu coniugij.

---

§. III.

An, si coniux contraxerit scientèr cum notoriè excommunicato, priuetur iure cohabitationis, & communicationis quoad debitum coniugale.

SVMMARIVM.

Facti series exponitur. 1.
Contrahens scientèr cum excommunicato peccat læthalitèr. 2.
Sententia asserens non excommunicatum contrahentem scientèr cum excommunicato denuntiato, non posse cum illo cohabitare, nec reddere debitum. 3.
Sententia contraria asserens posse. 4.
Probabilius est coniugem non excommunicatum contrahentem scientèr cum excommunicato, non posse cum illo communicare, donec absoluatur. 5.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 6.

Disquisitio III. Per publicam sententiam ob enorme aliquod delictum fuerat nominatim excommunicatus Frãciscus. Durante adhuc excommunicatione Caia conscia eiusdem cum eodem contraxit matrimonium. Quæsitum hic fuit, an ratione excommunicationis notæ eidem Caiæ, & alijs intelligatur eidem prohibita communicatio cum Francisco quoad cohabitationem, & debitum coniugale, donec ab excommunicatione absoluatur.

1 Exponitur factũ in suis terminis.

Non excommunicatum contrahentem scientèr matrimonium cum excommunicato nominatim denuntiato peccare læthaliter latè docet *Ioannes Angelus Bossius de contract. matrimon. c. 9. num. 100.*, nec incongrua ratione, quandoquidem scientèr, & voluntariè communicat in re sacra nempè in sacramento, quod certè inuoluit sacrilegium. Sed an in eo casu vali-

2 Contrahens sciẽtèr cũ excommunicato peccat læthalitèr.

validè contraxerit, & post contractum teneatur alteri cohabitare, & petenti reddere debitum, id est, quod sub præsenti cadit controuersia.

Nonnulli apud eundem *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 1. num. 286.*, absolutè sustinent coniugem non excommunicatum sic contrahentem cum excommunicato nominatim denuntiato nec posse cohabitare, nec reddere debitum, donec excommunicatus fuerit à sententia excommunicationis absolutus. Rationes plurimas huius opinionis adducunt primo, quia tale matrimonium contractum est cum pecato læthali respectu non excommunicati contrahentis, ergo hic non poterit communicare cum eodem excommunicato quoad habitationem, & quoad vsum coniugalem, cum nemo ex suo peccato graui possit commodum reportare, & iura velint, vt in eo, in quo quis peccat, puniatur *c. pastoralis de iure patr., & c. ad liberandum de Iudais*. Secundo, quia quantumuis tale matrimonium sic initum teneat; quoad vsum tamen intelligitur interdictum ob impedimentum proptèr excommunicationem præcedentem, deindè cum in illo contrahendo interuenerit peccatum, prohibitus intelligitur vsus, & executio, vt videre est in similibus, & præcipuè in eo, qui eadem die contra præscriptum Ecclesiæ plures recipit ordines sacros; quamuis enim illi validè recipiantur, proptèr tamen tale peccatum intelligitur ipso iure prohibitus eorum vsus, per textum *in cap. penult. de tempor. ordin.* Tertio, quia delinquens in Ecclesia, gaudere non potest immunitate Ecclesiastica, ergo etiam delinquens in contrahendo matrimonio non poterit gaudere vsibus eiusdem matrimonij. Antecedens patet *ex c. vlt. de immunitate Eccl.*, vbi expressè hoc euincitur; Atque huius opinionis videntur esse *D. Thomas in 4. dist. 18. q. 1. art. 4. in corpore, Corneius in 3. part. tract. 5. de excommun. disp. 10. §. 10. dub. 2., Mercerus de sacrament. in 3. part. q. 21. dub. 11., Augustinus Barbosa collect. ad d. c. inter alia de sent. excommun. nu. 5.*, & alij plures apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 1. n. 287.*

3 Sententia asserens, non posse cohabitare, nec reddere debitum.

Rationes pro eadē sententia referūtur.

Ex aduerso alij asserunt posse cohabitare, & reddere, inter quos *Vgolinus de censur. tab. 1. c. 23. § 6. n. 1., Bonacina de censur. disp. 2. punct. 6. § 2. n. 18., Coninch. disp. 14. n. 125., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 288., & alij plures apud ipsum*. Rationes plurimas huius opinionis adducunt DD., & primo, quia nemine discrepante illud matrimonium validum est, ergo non est, cur suos effectus non pariat iurium scilicet, & onerum, quæ naturalitèr ex illo consequuntur, nec verum est, quod ratione peccati in contrahendo interdicatur vsus contractus matrimonialis, sicuti interdicitur vsus ordinum ex eo, quod plures ordines eadem die fuerint suscepti, quandoquidem, quod vsus ordinum sit interdictus ob susceptionem plurium eadem die, est ex speciali iure, quod non reperitur dispositum in contractione matrimonij cum peccato. Secundo, quia, *in d. c. inter alia de sent. excommun., & in c. quoniam multos 11. q. 1.* permittitur vxoribus communicatio cum viris excommunicatis sine vlla distinctione de excõmunicatis, siue ante, siue post contractum matrimonium, addita etiam ratione, quia sine tali communicatione adesset periculum animarum, ergo quantumuis alter coniux non excommunicatus contraxerit cum excommunicato nominatim denuntiato poterit cum eodem communicare in ijs, quæ iuris coniugis sunt. Quid iam in hac controuersia concludendum?

4 Contraria sententia asserens posse cum suis rationibus.

Respondeo probabiliùs esse, coniugem non excommunicatum, qui contraxit cum excommunicato scientèr, non posse cum illo cohabitare, nec communicare in obsequijs coniugalibus, donec excommunicatus fuerit ab excommunicatione absolutus. Ita præter præallegatos DD. pro prima opinione *Suarez de censuris disp. 15. sect. 4. nu. 7., Ricciullus de iur. person. extra grem. Eccles. exist. lib. 4. c. 48. n. 1., 5., & 6., Faber in 4. dist. 25. q. 1. disp. 4. nu. 217., Filliutius tom. 1. part. 1. tract. 10. c. 9. nu. 102., Gordonus in summa tom. 2. lib. 7. q. 10. nu. 73.* Moueor primo auctoritate *D. Thomæ in 4. dist. 18. q. 1. art. 4. in corpore*, vbi explicans textum *in d. c. quoniam multos 11. q. 1.*, postquam dixerat in eo capitulo excipi a communi regula eorum, qui non possunt communicare cum excommunicatis, vxores, filios, seruos, rusticos, & seruientes, subdit hæc formalia verba. *Sed hoc intelligendum est de filijs non emancipatis, alias tenerentur vitare patrem; de alijs autem intelligitur, quod licet excommunicato communicare, si ante excommunicationem se ei subdiderunt*, quæ verba D. Thomæ explicans *Suarez loc. cit.* aduertit, quod solus filius non emancipatus possit absolutè communicare cum Patre excommunicato, reliqui autem ibi enumerati possint quidem communicare cum illis excommunicatis, respectu quorum sunt vxores, serui, seruientes &c., si fuerint illis subditi ante contractam excommunicationem, secus, si se subdiderint post contractam excommunicationem; neq; audiendus est hic *Ioannes Angelus Bossius* *tract.*

5 Probabilius est coniugem non excõmunicatū contrahētem scientèr cum excommunicato nō posse cum illo cohabitare.

Sententia D. Thomæ ad rem nostram faciens exponitur.

Reijcitur Boffius quoad intelligentiam Diui Thomæ.

tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 288., volens, quod D. Thomas in allegatis verbis voluerit solummodo de seruis, seruientibus, mercenarijs, & rusticis intelligi quoad illam particulam vltimam, *si ante excommunicationem se ei subdiderunt*, non autem de vxoribus; Non, inquam, audiendus est, quia D. Thomas à generali regula excipit solos filios non emancipatos; quoad reliquos vero omnes ibi ennumeratos pariformitèr procedit concedens ipsis communicationem, si ante excommunicationem illi se subdiderint, negans, si se subdiderint post eandem. Moueor secundo, quia coniugi non excommunicato prohibitum est cum excommunicato contrahere, vt consentiunt DD. contrariæ opinionis, ergo, si contraxerit contra dispositionem iuris, & contra prohibitionem Ecclesiæ non poterit gaudere iuribus, qui ex genere suo proueniunt ex tali contractu, cæteroqui ex sua iniquitate commodum reportaret contra dispositionem iuris *in c. pastoralis de iure patron.*, *& c. ad liberandum de Iudæis*; neque

Ex sua iniquitate commodū reportaret.

obesse potest, si asseratur, quod commodum illud non reportet ex propria iniquitate, sed à iure diuino, & naturæ, prout asserit *Ioannes Angelus Bossius de effect. matrim. c. 1. nu. 289.*, non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis de iure diuino, & naturæ ius habeant coniuges ad communicationem coniugalem, hoc tamen intelligendum est, quando ius coniugij acquisierunt licitè, & sine propria iniquitate scientes non posse contrahi illud matrimonium, nisi cum peccato, quia sicuti tunc iniquè contrahunt, ità ius illud nonnisi iniquè acquirunt, & cum sit acquisitum cum iniquitate, æquum est, vt illius effectus suspendentur, vt in eo, in quo deliquerunt, puniantur. Tertio, quia licet coniugibus concedatur non solum de iure diuino, & naturæ vsus coniugij, quantumuis alter eorum fuerit excommunicatus, quod etiam exprimitur *in d. c. quoniam multos* 11. *q.* 1. (quem explicantes supra diximus continere quoad coniuges declarationem iuris naturæ, non vero statuere nouum ius positiuum) hoc tamen concessum intelligi-

Aliæ rationes pro responsione.

tur proptèr necessitatem communicandi inter coniuges, qui, cum iam fuerint tales antecedenter ad excommunicationem, nequeunt separari, & proptèr periculum incontinentiæ consistente iam iure perfectè acquisito, sed in hypothesi, secundum quam matrimonium non erat contractum ante excommunicationem illa necessitas non vrgebat, nec periculum incontinentiæ, nisi in voluntate peruersa eorundem contrahentium, siquidem poterant contrahere, & non contrahere, nullaque necessitas vrgebat ad contrahendum, ergo cum spontè se subdiderint scientes impedimentum respectu vtriusque, nullaq; vrgente necessitate, sed ex propriæ vtilitatis arbitrio non poterunt gaudere iure quoad effectus coniugij, nisi quatenus illud impedimentum fuerit sublatum per absolutionem ab excommunicatione.

6 **Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.**

Ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur, iam patet, quid sit respondendem; esto etenim; quod illud matrimonium in suo esse subsistat, effectus tamen suspenduntur propter iniquitatem in contrahendo; nec obstat, quod illa prohibitio non reperiatur in iure disposita, sicuti reperitur dispositum in susceptione plurium sacrorum ordinum eadem die de suspensione exercitij eorundem ordinum in text. *in c. penult. de tempor. ordin.*, non obstat, inquam, quia illa prohibitio

Effectus matrimonij in eo casu suspenditur.

continetur primo in iure prohibente omnibus communicationem cum excommunicatis publicè denuntiatis, & licet *in d. c. inter alia de sent. excom.*, *& c. quoniam multos* 11. *q.* 1., excipiantur ab illa regula generali vxores, filios, seruos, &c. quoad obsequia per illos præstanda iuxta conditionem propriæ personæ, & status, intelligitur tamen exceptio, quando verè sunt vxores, vt optimè considerauit *D. Thomas loc. cit.* ante contractam excommunicationem, quia tunc talis communicatio est opus necessitatis, & ad vitandum periculum incontinentiæ, non quando non sunt tales, quando contracta est excommunicatio, quia tunc contrahere est opus voluntatis, non necessitatis, & contra dispositionem iuris, & incontinentiæ periculum, si quod est, inducitur potius ex voluntate ipsorum cōtrahentium, quam ex natura sua, cum illud periculum oriatur ex iniqua actione intentata contra iuris dispositionem, quod propterea imputandum est eorum iniquæ actioni, quam naturæ rei, & iniqua actio nequit delinquentibus suffragari.

§. IV.

An, si nescius excommunicationis alterius cum ipso contrahat matrimonium, eadem cognita possit petere, & reddere debitum coniugale.

SVMMARIVM.

Series disquisitionis exposita. 1.

Ratio-

Rationes suadentes impediri in hoc casu communicationem. 2.
Coniux innocens contrahens cum ignorantia non priuatur communicatione. 3.
Coniux excommunicatus contrahens cum alio ignorante ipsius excommunicationem probabile est, quod possit petere, & probabile, quod non. 4.
Soluuntur rationes opposita. 5.

1 Facti series exponitur.

DIsquisitio IV. Ob enorme aliquod delictum fuerat Caius nominatim excommunicatus denuntiatus. Nescia Titia talis excommunicationis contraxit cum eodem matrimonium, quo contracto cognouit Caium irretitum esse tali censura. Quaesitum hic fuit, an ratione illius praecedentis excommunicationis quantumuis non cognitae pro tempore contractus interueniente postea cognitione intelligatur impedita communicatio quoad vsum, & quoad alia obsequia coniugalia.

2 Rationes suadentes impediri in hoc facto communicationem.

Videtur prima fronte dicendum saltem loquendo in foro externo intelligi impeditam illam communicationem, quandoquidem ex quo Caius fuit publicè denuntiatus, & nominatim excommunicatus non praesumitur ignorantia illius excommunicationis, sed potius scientia, qua stante verificantur ea omnia, quae dicta sunt in praecedenti disquisitione, quod scilicet ratione iniquitatis in contrahendo priuetur contrahens vsu coniugij, & obsequiorum coniugalium, donec excommunicatus fuerit per absolutionem reconciliatus Ecclesiae. Accedit, quod quantumuis non excommunicatus non scientèr contrahens cum excommunicato nominatim denuntiato non contrahat aliquam noxam iniquitatis, ipse tamen excommunicatus conscius suae excommunicationis sic contrahens vtique constituitur reus grauis culpae, ergo ratione istius ipse priuabitur iure petendi, & omnibus iuribus coniugalibus sibi caeteroqui debitis, & talis priuatio proptèr connexionem redundabit indirectè in alterum innocentem, maximè si praecessferit notitia excommunicationis, antequam matrimonium quantumuis validè contractum, & licitè ex parte ipsius consummaretur. Nihilominus

3 Coniux innocens côtrahens ignorâtèr cum excommunicato non priuatur communicatione.

Respondeo coniugem innocentem côtrahentem sine scientia excommunicationis cum excommunicato quantumuis nominatim denuntiato non priuari iure vsus coniugalis, aliorumq; obsequiorum matrimonialium, perindè, ac si non contraxisset cum excommunicato. *Gordonus in summa tom. 2. lib. 7. q. 10. n. 73.*, *Augustinus Barbosa collect. ad d. c. inter alia nu. 5. de sent. excommun.*, *Marcerus de sacramentis in 3. parte q. 21. dub. 11.*, *Corneius in 3. part. tract. 5. de excommun. q. 10. dub. 2.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 287.*, Ratio ex eo deducitur, quia sic contrahens bona fide nullius omnino culpae fit particeps, & quantum est ex se perinde se habet, ac, si contraheret cum non excommunicato, ergo non est, cur priuari debeat obsequijs coniugalibus sibi ex vi matrimonij debitis. Consequentia probatur, quia non est assignabilis ratio, ob quam debeat priuari talibus obsequijs, non inualiditas matrimonij, quia hoc supponitur omni iure validum, quinimmò esset tale, quantumuis ex parte vtriusque esset contractum cum scientia excommunicationis per ea, quae latè supra docuimus, non culpa, qua fuit matrimonium illud contractum, quandoquidem sine aliqua culpa non excommunicati fuit initum; Nec obesse potest, quod fuerit initum cum culpa excommunicati; non, inquam, obesse potest, quia culpa alterius non potest nocere innocenti. Rationes pro respôsione.

Hic solum oritur difficultas, an saltem ipse excommunicatus, qui contraxit cum scientia excommunicationis propriae ratione illius culpae in contrahendo intelligatur priuari iuribus coniugalibus sibi caeteroqui competituris, quatenus non possit petere debitum, quamuis alteri innocenti petenti teneatur reddere? Videtur asserendum, vtique priuari iure petendi, quandoquidem ipse cum iniquitate contraxit, & ex sua iniquitate non videtur posse commodum reportare, & in eo puniendus, in quo deliquit, per textum *in d. c. pastoralis de iure patron.*, & *c. ad liberandum de Iudaeis*. Nihilominùs alij asserunt, quod ex eo, quod alius licitè cum ipso communicauerit sic contrahendo, ipse excommunicatus, quantumuis peccarit, non tamen contraxerit paenam priuationis vsus, aliorumq; obsequiorum coniugalium, quia ius prohibens communicationem cum excommunicato afficit alios ab ipso saltem quoad paenas, non autem ipsum excommunicatum, ex eo etenim denuntiatur, vt vitetur ab alijs, nec ipse tenetur prodere se ipsû. Accedit, quod, cum teneatur alteri petenti reddere, si non posset ipse petere, constitueretur sine propriae voluntatis consensu in periculo incontinentiae, cum esset plenè coniugium positum etiam quoad ius effectuum in alio; vndè dicendum est, quod sicuti communicatio in hac hypothesi non interdicitur alteri, nec ipsi interdicta videatur. Ad rationem, quae ex aduerso afferebatur, respondent,

4 An coniux excommunicatus côtrahens cum alio ignorante ipsius excommunicationem possit petere probabilis vtraque pars.

quod, quamuis excommunicatus contraxerit cum iniquitate eximatur tamen à pœnis ratione iuris consurgentis in altero coniuge innocente ad quæcunque obsequia, tàm in petendo, quàm in reddendo, cum defectus iuris in ipso excommunicato ad petendum possit quodamodo esse sibi noxius. Vtramq; opinionem probabilem arbitror, & vtraq; potest sustineri.

5 Soluuntur rationes oppositæ. Ad rationes contrarias nunc respondendum remanet, & quidem ad primam dico, nec in foro externo intelligi impeditam in hac hypothesi illam communicationem, cum agatur non de ignorantia iuris, sed de ignorantia facti non pertinentis ad proprium statum, nec præsumendum est, quod quis voluerit contrahere cum iniquitate, nisi probetur. Cæterum vbi re vera fuerit ignorantia, non potest esse culpa, adeoque &c. Ad secundum dicendum est culpam vnius non posse nocere alteri innocenti maximè supposita validitate contractus.

---

§. V.

An lata sententia excommunicationis contra coniuges ob matrimonium illicitè initum, & de cuius valore pendet lis, teneantur isti ab vsu coniugij abstinere.

SVMMARIVM.

Facti series exponitur. 1.
Sententia procedens cum distinctione exponitur, & qualis sit distinctio. 2.
Pendente lite tenentur coniuges ab vsu coniugij abstinere, donec lis termimetur. 3.
Soluuntur rationes pro opposita sententia adducta. 4.

1 Exponitur casus in suis terminis. Disquisitio V. Contractum est matrimonium inter Seium, & Caiam, cumque de eius validitate controuerteretur re delata ad Iudicem Ecclesiasticum lata est per eundem contra ipsos sententia excommunicationis, ne coniugio vterentur, donec super valore eiusdem matrimonij cognosceretur. Quæsitum hic fuit, an ratione talis sententiæ excommunicationis tenerentur coniuges à tali vsu coniugali abstinere?

Videtur hac in re cum distinctione procedendum, vel etenim quando contractum est matrimonium, dubium existebat super validitate ipsius, eoq; non deposito contractum fuit, vel tunc dubium aliquod non aderat, sed bona fide ex parte vtriusq; fuit initum, & postea ex aliqua cognitione superuenienti ortum est illud dubium, supra quo excitata est lis apud Iudicem, apud quem adhuc pendeat. Iuxta primum sensum certum videtur, quod, si lata fuerit sententia excommunicationis contra eosdem, ne vterentur actibus coniugalibus, donec super dubio cognosceretur, tenerentur abstinere, quia non acquisierunt aliquam legitimam possessionem, quinimmo nec ius proprium obstante acquisitioni illo dubio, quo existente matrimonium illud non poterat contrahi proptèr pericula fornicationis, quæ poterant adesse; Iuxta secundum verò sensum videtur non obstante illa sententia excommunicationis non teneri abstinere ab actibus coniugalibus, donec perfectè cognito super causa matrimonium illud ex iusta causa dignosceretur, & declararetur inualidum. Ratio indè videtur deduci, quia cum contractum fuerit matrimonium bona fide, & per consequens acquisitum perfectum ius, & possessio per consummationem eiusdem super corpora coniugum, non videntur coniuges iustè priuari posse illo iure, & possessione ex solo dubio superueniente, sicuti in similibus docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de contract. vt sic Prænot. 2. dum de præscriptione*, cum illud dubium superueniens non possit præiudicare legitimæ possessioni iam acquisitæ, & semper verificatur, quod melior in dubijs sit conditio possidentium. His tamen non obstantibus. 2 Sententia procedens cum distinctione, & quali exponitur

3 Pendente lite tenentur coniuges abstinere, donec lis terminetur. Respondeo lata sententia excommunicationis in causa matrimonij, de cuius valore ex dubio superueniente pendet lis tenentur coniuges abstinere ab vsu coniugij, donec habita plena causæ cognitione per definitiuuam sententiam lis terminetur. *Hostiensis in summa tit. de sent. excommun. §. quæ sit pœna participantium n. 15. vers. lex excusat, D. Antoninus 3. part. tit. 25. c. 1. §. 1. vers. secundo excusat, Vgolinus de excommunicatione tab. 2. c. 23. §. 6. n. 4., Sotus in 4. dist. 22. q. 1. art. 4. concl 4., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. num. 9., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 291.* Procedit responsio, siue dubium extiterit in celebratione contractus matrimonialis, siue superuenerit, dummodo rationabile sit, & tribuat iustam, & rationabilem causam suspicandi. Ratio ex eo deducitur, quia in dubijs, vbi agitur de periculo peccatorum, & perditionis spiritualis animæ tutior pars est eligenda, qua scilicet huiusmodi periculum euitetur, ergo, iustè potuit ferri illa sententia excommunica-

nica-

nicationis, qua coniuges in illo dubio, donec causa cognoscatur, & perficiatur per definitiuam sententiam, prohibeantur ab vsu coniugij, & actibus matrimonialibus, ergo lata illa sententia, vt potè iusta tenebuntur coniuges ab huiusmodi vsu, & actibus abstinere; Neque obstant

4 Soluuntur rationes pro opposita sententia adductæ.

ea, quæ superius in ratione dubitandi dicta sunt nempè, quod, cum coniuges, quando initum est matrimonium cum bona fide, fuerint in plena possessione, nō videantur separandi ob illud dubium superueniens, quia semper melior est conditio possidentis, vt videre est in alijs omnibus, nec hoc ius, hæcque possessio, potest destrui ex titulo periculi incontinentiæ, quia tale periculum non est, vbi est iusta possessio coniugij. Non obstant inquam, quia in ijs, quæ cedere possunt in noxam læthalem superueniens dubietas tribuit sufficiens fundamentū ferendi talē sentētiam excōmunicationis, ad effectum vitandæ incontinentiæ, & ad Ecclesiam spectat non solum auertere peccata, sed etiam speciem peccatorum, & periculum eorundem, & per consequens etiam suspendendi possessionem, quousque de veritate cognoscatur, vnde possessio non solum tollitur, seu suspenditur ratione dubij, quod fortè satis est in ijs, quæ possunt vergere in damnum animę, sed etiam ratione sententiæ, quæ ordinata est ad euitandum quodcunque periculum.

---

§. VI.

An coniuges diuortio separati, si excommunicentur, possint adinuicem communicare.

S V M M A R I V M.

Status disquisitionis expositus. 1.
Perseuerante diuortio, si alter, vel vterque excōmunicetur, nequeunt adinuicem communicare. 2.
Posito diuortio, si alter fuerit excommunicatus, & resipuerit, possunt adinuicem communicare. 3.
Si fuerint separati per diuortium non instaurabile, nisi per consensum eius, in cuius fauorem factum est, non possunt communicare, nisi post absolutionem. 4.

1 Status disquisitionis expositus.

DIsquisitio VI. Ex aliqua causa tribuente secundum se ius ad diuortium fuerant separati Titius, & Caia coniuges non solum thoro, sed etiam habitatione. Perseuerante diuortio, vel alter eorū, vel vterque ob aliquod enorme delictum fuit excommunicatus, specialitèr denuntiatus. Hic quæsitum fuit, an non obstante tali excommunicatione possent adinuicem communicare, siue quoad habitationem, siue ad quæcunque alia obsequia.

Hoc quæsitum sic vniuersalitèr propositum, potest procedere, vel durante, & perseuerante adhuc diuortio, quatenus in alijs, quæ non respiciunt iura diuortij, possint communicare, vel eodem dissoluto per reconciliationem in eo scilicet sensu, vt perseuerante excommunicatione possint ad inuicem reconciliari, & communicare quoad vsum, & alia obsequia coniugalia. Circa quæ considerandum est, an diuortium fuerit ex genere suo perpetuum scilicet ex causa fornicationis, an vero temporale perseuerante scilicet causa, ob quam illud celebratum est, vt contingit regularitèr in alijs causis ab eadem fornicatione. Variæ cōsiderationes circa titulum.

2 Perseuerante diuortio, si alter, vel vterq; excommunicetur, nequeunt cōmunicare.

Respondeo primo; Perseuerante adhuc diuortio, si fuerit, vel alter, vel vterque ex coniugibus excommunicatus nominatim denuntiatus, non possunt adinuicem communicare titulo coniugij *Ioannes Andræas c. inter alia num. 4. de sententia excommun., Ancharanus c. statuimus nu. 4. eod. tit. in 6., Vgolinus de excommunicat. tab. 2. c. 23. §. 6. n. 4., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 14. n. 11., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 292., Ricciullus de iur. person. extra grem. Eccles. existent. lib. 4. c. 48. n. 39.* Ratio ex eo deducitur, quia in hac hypothesi non habet locum ius naturæ, nec dispositio iuris in *d. c. inter alia de sent. excommunicationis*, in quo à communi regula non communicandi cum excommunicatis publicè, & nominatim denuntiatis excipiuntur vxores, seu coniuges, ergo iuxta regulam generalem, à qua in hac hypothesi non excipiuntur, non poterunt in hac hypothesi communicare. Antecedens probatur, quia ratio formalis, ob quam in iure naturæ, & *in d. c. inter alia* excipiuntur vxores est titulus necessitatis, & periculum fornicationis, vt in eodem iure exprimitur, sed in hypothesi separationis coniugum titulo diuortij non viget talis necessitas, nec periculum incontinentiæ ex negatione talis communicationis potest prouenire, cum antecedentèr ad excommunicationem, & prohibitionem eiusdem cōmunicationis iam essent separati, ergo in ea hypothesi coniuges non intelliguntur excepti, adeoq; ad instar aliorum non exceptorum non poterunt ad inuicem communicare. Rationes pro respōsione.

Respondeo secundo; Si fuerint ab inuicem separati per diuortium non perpetuum

tuum ex genere suo, sed temporale, quousque scilicet alter delinquens resipuerit, & lata excommunicatione delinquens resipuerit à delicto, ob quod factū est diuortium, possunt, & tenentur ad inuicem communicare. In hanc responsionem consentire existimo quotquot sustinent in diuortijs ad tempus posita resipiscentia ex parte delinquentis ipso iure instaurari matrimonium, & iura ipsius atq; ita docent *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 1. ad 3., D. Bonauentura in 4. dist. 39. in expos. lit. nu. 4., Abulensis c. 19. Matthæi q. 71., Veracrux 3. part. speculi art. 2. in fin., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. n. 6.*, hocque euincitur *ex c. 2. de diuort., & ex c. non solum 28. q. 1.*, Ratio ex eo deducitur, quia superueniente excommunicatione matrimonio iam contracto, & consummato coniuges, non solum possunt, sed etiam tenentur adinuicem communicare, prout colligitur *ex d. c. inter alia de sent. excommunic., & c. quoniam multos 11. q. 3.*, ergo etiam superueniente excommunicatione post contractum matrimonium, illudque diuisum per diuortium temporale non solum poterunt, sed etiam tenebuntur communicare, si illud diuortium ex natura sua dissoluatur, & ipso iure per resipiscentiam eius, cuius intuitu facta est separatio. Consequentia probatur, quia in tantum in primo casu tenentur communicare, in quantum ex natura contractus adest necessitas communicandi, vt præfertur *in d. c. inter alia de sent. excommun.*, sed etiam in suppositione, de qua loquimur in instauratione matrimonij adest talis necessitas, si quidem matrimonium ipsum reddit ad plenum suum ius ex sui natura posita præcisè resipiscentia alterius, ratione cuius illud matrimonium quoad vsum fuerat infirmatum, ergo &c.

3 Si excommunicatus resipuerit, possunt communicare.

Rationes pro responsione.

Respondeo tertio; Si fuerint adinuicem separati per diuortium perpetuum, nec instaurabile, nisi per liberum consensum eius, in cuius fauorem factum est diuortium, & subsequenter inducta fuerit excommunicatio, probabiliùs non possunt communicare, antequam per absolutionem sublata fuerit excommunicatio. Est contra *Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 14. num. 11., Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 292.* Probatur primo responsio, quia, si non excommunicatus cōtrahat scientèr cum excommunicato nominatim denuntiato, non potest licitè cum eodem communicare, antequam ab excommunicatione fuerit liberatus per absolutionem, per ea, quæ docent *D. Thomas in 4. dist. 18. q. 1. art. 4. in corpore, Suarez de censur. disp. 15. sect. 4. nu. 7., Ricciullus de iur. personarum extr. gremium Eccl. existentium lib. 4. c. 48. n. 5., & 6., & nos etiam docuimus supra sub hoc eod. tit. Contractus XV. de matrim. VI. Disp. I. §. 3. in respons.*, ergo etiam, si post separationem secutam inter coniuges per diuortium non instaurabile, nisi per consensum eius, in cuius fauorem factum est ipsum diuortium, alter ex coniugibus fuerit excommunicatus, & nominatim denuntiatus, non poterit alter instaurato matrimonio cum ipso communicare. Consequentia probatur, quia in tantum in casu antecedentis, si non excommunicatus contraxerit cum excommunicato, non potest cum illo communicare, in quantum illa actio, per quam contraxit, erat libera, & voluntaria, nec contrahens vllo iure compellebatur contrahere, vndè ex iniquitate in contrahendo consurgit priuatio communicationis, sed etiam in hypothesi consequentiæ nulla aderat necessitas illius instaurationis, siquidem innocens liber erat ad reconciliationem ponendam, vel non ponendam, ergo &c. Nec obesse potest, si asseratur, quod excommunicatio non impediat reconciliationem inter coniuges quantumuis legitimè diuisos, item, quod dispar sit ratio in casu non excommunicati contrahentis cum excommunicato matrimonium, ac in casu, quo post diuisionem legitimam inter coniuges, & excommunicationem notoriam alteri superuenientem non excommunicatus reconciliatur excommunicato permanenti adhuc in excommunicatione, nam in primo casu nullum adest vinculum, nisi, quod ponitur per illum contractum, in secundo autem antecedentèr ad talem excommunicationem iam aderat vinculum coniugale, quod quoquo modo semper impellit ad reconciliationem; Non, inquam, obesse potest; non primum, quia excommunicatio non impedit quidem reconciliationem, quæ prouenit à iure, quæque ex natura sua consequitur ad aliquam conditionem purificatam, bene tamen reconciliationem liberam, quæq; dependet à libera voluntate alterius, in cuius fauorem positum est diuortium, nec hic agitur de aliqua reconciliatione, quæ veniat sub præcepto, & cuius negatio sit peccaminosa, sed de reconciliatione omnino arbitraria, quæ sub nullo præcepto cadit; Non secundum, quia quantumuis in secundo casu adhuc vigeat, & perseueret vinculum coniugale, non obligat tamen aliquo modo ad vsum, & ad cætera obsequia coniugalia, vndè sicuti excommunicatio non obstante illo vinculo coniugali

4 Si fuerint separati per diuortium non instaurabile, nisi per consensū eius, in cuius fauorem factum est, & postea alter excommunicatus est, non possunt communicare ante absolutionem.

Rationes pro responsione.

Soluuntur nonnullæ instantiæ.

inter

inter diuisos per legitimum diuortium tollit ius ad actus, & obsequia coniugalia non posita reconciliatione, vt in genuè fatentur *Sanchez, & Bossius loc. cit.*, ita etiam non obstante illo vinculo coniugali tollit ius ad illam reconciliationem, quia sicuti posita diuisione nullum ius vrget ad tales actus, ita nullum ius vrget ad talem reconciliationem.

§. VII.

An vxor possit participare cum excommunicatis cum quibus maritus participat.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Rationes suadentes posse assidere ad eandem mensam, non autem in alijs communicare. 2.
Vxor non habet ius communicandi cum excommunicatis, cum quibus communicat maritus, nisi ad summum incidentèr. 3.
Quomodo licitum sit communicare incidentèr. 4.

1 Factũ expositum in suis terminis. DIsquisitio VII. Cum ex quodam titulo Caio marito Theodoricæ permissum esset participare cum altero notoriè, & nominatim excommunicato in propria domo, idem Caius cum eodem assidebat ad mensam, & in colloquijs familiaribus, alijsque communicabat. Quęsitum hic fuit, an Theodorica vxor Caij posset eidem mensæ, in qua maritus cum excommunicato assidebat, accumbere, in alijsq; communicare cum eodem excommunicato, sicuti communicabat maritus.

2 Rationes suadentes posse assidere ad eadẽ mensam, non autem in alijs communicare. In ordine ad assidendum eidem mensæ, in qua assidet maritus cum excommunicato, non videtur vxori in ea hypothesi denegandum, quantumuis ex illa sessione prouenire possint inter eandem vxorem, & excommunicatum aliqua colloquia familiaria; hæc etenim potestas assidendendi venit quodamodo ex necessitate in consequentiam; ex eo etenim, quod teneatur in ijs communicare cum marito, non videtur excludenda ab eadem mensa ob consortium alterius excommunicati communicantis cum marito, cum consortium mariti, ad quod ius habet eadem vxor, cohonestet quodcunque aliud consortium alterius. In ordine vero ad alia, quæ non cohonestantur per necessitatem communicandi cum marito, non videtur vxor habere ius cõmunicandi cum alijs, cum quibus communicat idem maritus.

Nihilominùs; Respondeo non habere vxorem ius communicandi cum excommunicatis, cum quibus communicat maritus, nisi ad summum incidentèr, quatenus talis communicatio est connexa cum necessitate communicandi cum marito *Paludanus in 4. dist. 18. q. 6. art. 2. num. 4., Armilla verb. excommunicatio num. 45., Astensis 2. part. summa lib. 7. tit. 12. q. 5., Monaldus in summa tract. 8. de excommunic. tit. in quibus casibus excommunicato participare vers. item licet vir, D. Antoninus 3. part. tit. 25. c. 1. vers. 2. excusat, Henriquez lib. 13. de excommunic. c. 22. num. 2.* 3 Nõ habet ius cõmunicandi cũ eisdem excommunicatis, nisi ad sũmum incidentèr. Ratio ex eo deducitur, quod ex generali regula nemo potest communicare cum excommunicato, nisi ratione alicuius tituli excipiatur in iure, sed vxor nullo iure excipitur, quo possit communicare cum alijs excommunicatis à marito, quandoquidem textus *in c. inter alia de sent. excommun., & c. quoniam multos 11. q. 2.* solum excipiunt vxorem in ordine ad communicationem cum maritis, non cum alijs, vt in ipsis patet, ergo &c.

Dixi, *nisi ad summum incidentèr*, quia non negauerim, quod, si ad communicandum cum marito necessaria esset mediatio cum excommunicato non esset illicitum communicare cum eodem, quia cui licitus est finis, licita sunt media necessaria ad talem finem, si talia media non sint ab intrinseco mala; cum igitur communicatio cum excommunicato, nõ sit mala ab intrinseco, sed solum ex dispositione Ecclesiæ non erit illicita, vbi erit ordinata ad finem licitum communicationis cum marito, cui aliquo modo sit necessaria, sic in particulari non damnarem vxorem, quæ assideret ad mensam, in qua assidet maritus cum excommunicato, dummodo abstineat a colloquijs non necessarijs cum eodem excommunicato; non enim ipsa priuanda est suo iure accumbendi cum marito eidem mensæ ex eo, quod in eadem assideat excommunicatus. 4 Quomodo licitũ sit excommunicare incidentèr

§. VIII.

An coniux excommunicatus possit agere in iuditio ad repetendum alterum, qui ob excommunicationem ipsius recessit.

SVMMARIVM.

Exponitur titulus disquisitionis. 1.
Sententia asserens posse excommunicatum repetere

petere alterum, qui iniustè recessit. 2.
Excommunicato spoliato non competit actio in iuditio repetendi eum, qui temere recessit. 3.
Consulendum est spoliato excommunicato officio Iudicis, & quomodo. 4.

1 *Facti series exposita.* DIsquisitio VIII. Constante matrimonio alter ex coniugibus lapsus est in graue, & enorme delictum, ob quod fuit excommunicatus, & nominatim denuntiatus; alter immediatè post talem excommunicationem ab ipso excommunicato recessit aduersus omnem iuris dispositionem, nec poterat suasionibus, & precibus induci, vt se restitueret. Quæsitum hic fuit, an coniux excommunicatus posset agere in iuditio, vt non excommunicatus, qui iniustè recessit, sibi restitueretur, cum per excommunicationem non amiserit ius ad illius consortium.

2 *Sententia afferens posse in iuditio repetere.* Hostiensis *in summa tit. de restitutione spoliatorum §. quando facienda num. 2. vers. quid, si vir, Ioannes Andreas c. inter alia de sent. excom. nu. 2., Ancharanus c. statuimus n. 4. eod. tit. in 6., Vgolinus de excom. tab. 2. c. 15. §. 3. n. 4.*, sustinent excommunicato competere actionem in iudicio ad repetendum coniugem, qui iniustè ab ipso recessit excipientes à communi regula relata *in c. intelleximus de iud., & c. decernimus de sent. excommunicationis in 6.*, coniuges excommunicatos in ordine ad repetendos temere recedentes proptèr singulare priuilegium coniugij indissolubilis, ne coniuges temere spolientur contra iuris dispositionem.

Hoc vnum aduertendum est coniugem recedentem ab excommunicato sine alia legitima causa ab excommunicatione iniustè recedere, & grauitèr peccare contra fidem matrimonij; non enim licitum est coniugibus ab alijs diuertere ex propriæ voluntatis arbitrio non existentibus causis in iure expressis, & legitimis tribuentibus facultatem recedendi, vndè onus est in eodem recedente se restituendi spoliato, sed, an ipse spoliatus possit agere in iuditio ad talem restitutionem id est, quod in præsenti controuertitur.

3 *Non competit spoliato excommunicato actio repetendi in iuditio alterū, qui temere recessit.* Respondeo; Excommunicato spoliato non competere actionem in iuditio ad repetendum coniugem, qui recessit, quantumuis iniustè, & contra iuris dispositionem recesserit. *Glosa in c. quoniam multos verb. vxores 11. q. 3. Speculator tit. de petitorio, & possessorio §. quoniam in superioribus n. 3., Calderinus c. fin. de ord. cognit., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 14. nu. 24., Felinus c. inter alia nu. vnico vers. numquid maritus de sent. excommun.* Ratio ex eo deducitur, quod regula generalis *in d. c. intelleximus de iud., & c. decernimus de sent. excom. in 6.* tradit excommunicatis nominatim denuntiatis nullam competere actionem in iuditio, quousque perseuerat excõmunicatio, nec quoad coniuges excommunicatos vlla specialis est in eodem iure exceptio, ergo, nec nos contra generalem regulam debemus excipere.

Dices exceptionem fundari, vel in iure, quo statuitur neminem ex sua iniquitate posse commodum reportare *c. pastoralis de iure pat., & c. ad liberandum de Iudæis*, vel in onere eiusdem coniugis recedentis ad se restituendum, quod vtique onus inutile esset, si alteri non competeret ius ad ipsum repetendum, vel in beneficio restitutionis quoad spoliatos. Sed contrà, quia allata omnia iura, & rationes inferunt quidem onus in delinquente ad se restituendum, & ius in spoliato excommunicato, vt restituatur, non autem conferunt exercitium iuris quoad actionem externam in iuditio ipsi spoliato, & hoc in pænam excommunicationis, quæ priuat excommunicatos iure agendi in iuditio, quantumuis illud ius ipsis assistat. *Soluitur instantia ex aduerso proposita.*

Si autem hic inquiras quomodo renuente eo, qui iniustè recessit, se restituere, sit consulendum ipsi spoliato, si eidem non competit actio in iudicio? Respondeo eidem consulendum esse officio Iudicis, quatenus ipse Iudex ad euitandum periculum incontinentiæ in eisdem coniugibus debet spoliatum ex vi proprij officij restituere compellendo eum, qui iniustè recessit, vt redeat. *Glosa in c. ex insinuatione verb. aliud de Procur., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. n. 24.*, & alij magis communitèr; atque ex his patet, quid respondendum sit ad ea, quæ ex Hostiensi, & alijs in principio huius disquisitionis afferebantur. 4 *Consulendum est spoliato excommunicato officio Iudicis.*

---

§. IX.

An marito perseuerante, & contumace in excommunicatione, possit vxor ab eodem dotem repetere.

SVMMARIVM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Ex vi excommunicationis mariti non potest vxor dotem repetere. 2.
Quando contumax est triplex sententia refertur. 3.
Excommunicatus sordescens in excommunicatione habetur pro hæretico. 4.
Si fuerit contumax, non tamen talis, vt hæreticus

ticus habeatur, non potest vxor dotem repetere. 5.
Etiamsi tandiu in illa sorduerit, vt habeatur pro hæretico. 6.
Secus tamen, si tanquam hæreticus fuerit ab Ecclesia damnatus. 7.

1 Exponitur facti series. DIsquisitio IX. Caius constante matrimonio cum Angela lapsus est in graue delictum, ob quod excommunicatus est, & nominatim denuntiatus, à qua excommunicatione, cum absolui nō curaret, quin potius in eadem sordesceret, Angela ipsius vxor, cum nollet cum peruicaci excommunicato communicare, contendebat ad repetitionem suæ dotis, aduersus quam excipiebat Caius nullam subesse sufficientem causam ob illam excommunicationem recessus, & multo minus repetitionis dotis. Quæsitum hic fuit, quid iuris?

2 Ex vi excommunicationis mariti, nō potest vxor dotem repetere. Ex vi excommunicationis precisè mariti vxorem non habere ius ad repetendam dotem sustinere debent, quot quot sustinent non posse recedere à marito, sed teneri communicare cum ipso, & in his terminis *Ioannes Campeggius tract. de dot. part. 3. q. 24., Sanchez de matrimonio lib. 9. disp. 14. nu. 25*. Difficultas igitur solummodo est, quando maritus contumax est in excommunicatione, nec resipiscit à crimine, ob quod lata est, nec curat de absolutione, qua in hypothesi *Alexander cons. 78. nu. 20. lib. 5., Probus addit. ad Monachum c. fin. nu. 13. de sentent. excommun. in 6.*, sustinent, & vxorem posse recedere, & agere ad dotis repetitionem.

3 Difficultas procedit, quando contumax est, circa quā triplex sententia refertur. Vgolinus vero *de excommunicatione tab. 2. c. 23. §. 6. nu. 5., Sanchez loc. cit., & alij*, docent, nec posse recedere, nec dotem repetere. Roffredus *in suis qq. sabatin. q. 21.*, media via procedit asserens de iure ciuili concedi vxori repetitionem dotis, non sic de iure canonico.

Potissima ratio dubitandi ex eo consurgit, quod communitèr circumfertur, quod excommunicatus sordescens per

4 Excōmunicatus sordescēs in excommunicatione habetur pro hæretico. annum in excōmunicatione, nec curans absolui tanquam hæreticus, vel saltem suspectus de hæresi sit reputandus; ob hæresim autem, vel suspicionem violentam hæresis in vno coniuge licitum est alteri ab eodem recedere, prout supra docuimus, quod etiam videtur innuisse *Vgolinus de excommunic. tab. 2. c. 23. §. 6. nu. 5.*, quod eo fortius videtur colligi ex eo, quod hęretici ipso iure bona amittūt, per textum *in c. cum secundum legem §. fin. de hæret. in 6.*, si etenim bona amittunt, nec videntur posse dotem retinere.

Respondeo primo; Si maritus contumax fuerit in excommunicatione, nec tamen tandiu in eadem perseuerauerit, vt hæreticus reputetur, non potest vxor dotem repetere *Campeggius tract. de dote part. 3. q. 24., Sanchez loc. cit., Vgolinus item loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia, nec excommunicatio ipsa secundum se, nec perseuerantia in eadem per tempus, pro quo non oritur suspicio hæresis, tribuit sufficiens ius coniugi innocenti diuertendi ab excommunicato, ergo, nec eidem tribuit ius dotem collatam repetendi, quia quotiescunque vxor compellitur perseuerare cum marito, non potest ab eodem dotem repetere, cum vigeat onus in marito alimenta eidem vxori tribuendi, & sustinendi onera matrimonij. Antecedens quoad primam partem patet ex prædictis, illudque elucet *ex c. inter alia de sent. excommunicationis, & c. quoniam multos 11. q. 3.*, & docent *Innocentius III. in d. c. inter alia, & ibi Ioannes Andræas n. 3., Abbas item num. 3., Felinus n. vnico vers. nota vlterius*. Quoad secundam vero sic euincitur, quia pæna, quæ non imponitur delicto secundum se, nec intelligitur imposita perseuerantiæ in eodem delicto, nisi fortè hoc exprimatur in iure, sed nullibi reperitur dispositum, quod proptèr perseuerantiam in excommunicatione vnius ex coniugibus, possit alter recedere, & dotem repetere, ergo &c.

5 Si fuerit contumax nō tamen talis, vt habeatur pro hæretico, non potest vxor dotem repetere.

Rationes pro responsione.

Dices, quod ratione perseuerantiæ in adulterio vnius ex coniugibus, nō solum possit alter ab eodem recedere, sed teneatur per ea, quæ superius docuimus *sub hoc eod. tit. Contractus XV. de matrimon. VI. prænot. 11. sect. 5. per totum*, & hoc, vel ex motiuo scandali vitandi, ne coniux innocens videatur conniuere adulterio alterius, vel ex motiuo correctionis fraternę, ad effectum, vt resipiscat, ergo etiam ratione perseuerantiæ in excommunicatione vnius ex coniugibus poterit alter ex ex eisdem motiuis, & titulis, quin immo tenebitur recedere, & per consequens etiam poterit dotem repetere. Sed contra primo, quia adulterio, vt adulterio annexa est pæna in odium delinquentis, vt innocens possit ab illo recedere, non autem excommunicationi, qua excommunicatio est iniuncta est illa pæna, vndè mirum non est, quod in primo casu ex perseuerantia oriatur obligatio, non sic in secundo, in quo non est imposita illa pæna. Secundo, quia in adulterio continuato maior est præsumptio consensus, & propterea scandali in coniuge innocente, quam in excommunicatione continuata, quandoquidem cum in illo immediatè fiat ipsi iniuria in violatione fidei sibi promissæ, ad quam ius habet ex

Instantia proposita, & dissoluta.

vi ipsius matrimonij non repugnando, nec adhibendo media necessaria ad remouendum ipsum à tali continuata iniuria videtur absolutè consentire; in isto vero, cum non fiat alteri coniugi immediatè iniuria, nec ius, & fides matrimonij lædatur ex eo, quod non adhibeat media ad excommunicatum remouẽdum non facilè præsumitur, quod assentiatur tali perseuerantiæ in excommunicatione, adeoque non oritur scandalum.

Respondeo secundo, si maritus sorduerit in excommunicatione ad tempus, pro quo Ecclesia præsumit pro hæresi,

6 Etiamsi tandiu sorduerit, vt habeatur pro hæretico.

seu excommunicatus reputatur suspectus de hæresi, probabiliùs etiam vxor non potest recedere, nec dotem repetere. Ratio ex eo deducitur, quia pænæ, quæ inurũtur contra delinquentes, intelliguntur de delinquentibus formalitèr in eo genere, in quo inuruntur, non de delinquentibus dumtaxat in eodem genere pręsumptiuè, nisi alitèr fuerit dispositum, ergo cum pæna delinquentis in genere hæresis sit, vt si fuerit coniux, alter possit ab ipso recedere, hoc erit intelligendum, si fuerit formalitèr hæreticus, seu in hæresim formalem inciderit, non autem fuerit talis dumtaxat ex præsumptione, seu tantum ex præsumptione iuris suspectus de hæresi, sed ex eo, quod sorduerit per annum in excommunicatione non est formalitèr hæreticus, sed dumtaxat præsumptiuè, seu suspectus de eadem, ergo &c. & ratio fundamentalis horum omnium desumitur ex generali regula, quod pænæ vtpotè odiosę sint restringendæ, & intelligendæ dumtaxat de delicto consummato, non de delicto suspecto.

Respondeo tertio; Si maritus adeo sorduerit in excommunicatione, vt per iudicium Ecclesiæ, tanquam hæreticus sit damnatus, vxor potest ab eodem recedere, & dotem eidem solutam repetere.

7 Secus tamen, si tãquam hæreticus fuerit ab Ecclesia condemnatus.

Vgolinus de excommunicat. tab. 2. c. 23. §. 6. nu. 5., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. nu. 25. in fine. Moueor non solum ea ratione, quia ob delictum heresis licitum sit diuortium respectu innocentis, per ea, quæ supra latè commendauimus, sed etiam, quia vt hæreticus declaratus vt talis amittit omnia bona, per textum *in d. c. cum secundum legem §. fin. de hæret. in 6.*, ergo a fortiori amittet etiam ius, quod habet ad dotem vxoris, quæ propterea erit eidem restituenda.

§. X.

An, si sponsus esset excommunicatus ante contractum matrimonij, vel maritus ante consummationem eiusdem, posset sponsa, vel vxor cum ipsa communicare.

SVMMARIVM.

Disquisitionis status exponitur. 1.
Contractis pracisè sponsalibus, si ob graue delictum superuenerit expressa excommunicatio sponso, non potest eadem perseuerante sponsa contrahere cum ipso matrimonium. 2.
Post contractum matrimonium licet non consummatum, vxor potest cum illo communicare. 3.
Etiam si ante non receperint benedictionem. 4.
Intra bimestre tenetur non communicare. 5.

Disquisitio X. Contractis sponsalibus per verba de futuro inter Titium, & Meuiam, vel fortè etiam matrimonio per verba de præsenti, contigit eidem Titio ob enorme aliquod delictum excommunicari, & nominatim denuntiari.

1 Disquisitio in casu particulari exposita

Quæsitum hic fuit, an Mæuia, si fuerint dumtaxat contracta sponsalia cum eodem Titio, possit cum illo communicare, an vero debeat abstinere, perindè ac si non esset sponsa, nec contracta sponsalia, & quid dicendum sit, si esset contractum matrimonium per verba de pręsenti, licet non fuerit adhuc consumminatum.

Respondeo primo, si fuerint dumtaxat cõtracta sponsalia superueniente excommunicatione Titio ob ipsius graue delictum, & facta eiusdem excommunicationis nominatim denuntiatione Mæuia non potest perseuerante eadem excommunicatione cum eodem communicare

2 Superueniente spõso excommunicatione lata, nõ potest spõsa cum eo communicare, donec absoluatur.

Vgolinus de excommunicatione tab. 2. c. 23. §. 6. n. 4., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. nu. 8. Ratio ex eo deducitur primo, quia exceptiones à communi regula non sunt extendendæ vltra ea, quæ in iure exprimuntur, vt minus, quam fieri possit, fiat discordantia à iure communi per vulgatissima iura, sed *in d. c. quoniam multos 11. q. 3., & c. inter alia de sent. excomm.*, in quibus fit exceptio eorum, qui communicare possunt cum excommunicatis nominatim denuntiatis, fit exceptio vxorum, non sponsarum, vt legenti sit manifestum, ergo &c. Neque dicas, quod nomine vxorum veniant etiam sponsæ, quę

proindè

proindè æquè excipiuntur; contra enim impugnaberis, quia falsum omnino est, quod nomine vxoris veniat etiam sponsa, vt habetur *in l. si qua §. 1., & 2. ff. de ritu nupt.* Deindè dato etiam, quod quandoque nomine vxorum venirent etiam sponsæ in fauorabilibus, hoc tamen fallit in correctorijs, in quibus facienda est stricta interpretatio, vt minus, quam fieri possit, lædatur ius commune. Secundo ex eo euincitur, quia quoad sponsas de futuro in ordine ad sponsos nominatim excommunicatos, & denuntiatos, non militat eadem ratio assignata *in d. c. quoniam multos, & c. inter alia,* quę militat quoad vxores, nam hæc est necessitas proueniens à iure naturæ, & periculum incontinentiæ, quæ necessitas, quodq; periculum non vrgent quoad sponsos de futuro, vt per se patet, ergo &c. Tertio euincitur quodamodo ex *Concil. Trid. sess. 24. c. 1. de matrimon.,* vbi aliquo modo interdicitur sponsis cohabitatio, quod non alia ratione statutum crediderim, nisi ob periculum incontinentiæ, quæ posset oriri ex tali cohabitatione, ergo &c.

Rationes pro responsione.

Respondeo secundo; Si fuerit contractum matrimonium per verba de præsenti, quantumuis non fuerit consummatum ante latam sententiam excommunicationis aduersus maritum potest vxor licitè cum eodem marito communicare *Vgolinus de excommun. d. tab. 2. c. 23. §. 6. n. 4., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. num. 8., Diana part. 5. tract. 9. resol. 126.* Ratio ex eo deducitur primo ex vulgata regula, quod nuptias faciat consensus, non copula, per textum *in l. nuptias ff. de reg. iuris.* Secundo, quia in communi conceptu, & etiam in rigore iuris nomine vxoris venit etiam nupta per verba de præsenti, quantumuis adhuc non fuerit corrupta. Tertio, quia per contractas nuptias, quantumuis adhuc non consummatas oritur obligatio cohabitandi, & reddendi debitum, nisi fortassis alter coniux cogitauerit de transitu ad perfectiorem statum Religionis, ergo quantumuis maritus fuerit excommunicatus poterit vxor cum ipso communicare reddendo debitum, aliaque obsequia coniugalia præstando.

3 Post contractum matrimonium licet non consummatũ superueniente marito excõmunicatione vxor potest cũ eo cõmunicare.

Solum aliquid negotij videtur facessere *Concil. Trident. d. sess. 24. c. 1. de matrim.,* vbi licet non interdicat sponsis de præsenti cohabitationem, vt notat *Sanchez d. disp. 14. num. 8.* monet tamen, ne ante benedictiones in Ecclesia receptas cohabitent; si igitur ex Concilio Tridentino ante illas nequeunt cohabitare, per consequens sequitur, quod contracto præcisè matrimonio per verba de præsenti nequeant communicare in vsu, alijsq; obsequijs coniugalibus, nisi saltem positę sint tales benedictiones. Sed ad hoc possum respondere primo, Concilium ibi non præcipere, sed monere, & consulere ad congruentius esse, vndè, si omitterentur benedictiones illæ, vel ante illas matrimonium consummaretur, non contraheretur aliqua noxa. Secundo, si Concilium præciperet, quod verum non arbitror, hoc intelligendum esset, nisi iusta causa intercederet, quæ excusaret, in præsenti autem hypothesi excommunicatio mariti sufficientèr excusat ab illa receptione benedictionum, nec arbitrandum est ex illo impedimento benedictionum oriri impedimentum communicationis quoad vsum, aliaq; obsequia coniugalia, quandoquidem onus illorum obsequiorum consurgit ex ipsa natura contractus, quod non intendit Concilium impedire ex illo consilio benedictionum recipiendarum ante consummationem, cum hæ exigantur solummodo ad melius esse.

4 Etiam si ante non receperint benedictiones.

Alia hic suboritur difficultas, an, si contractis nuptijs per verba de præsenti maritus subijceretur sententiæ excommunicationis ante consummationem earundem, & vxor vellet gaudere beneficio legis concedentis bimestre ad deliberandum de statu Religionis, non solum eadem vxor eximeretur intra illud tempus a debito coniugali, sed etiam à cohabitatione, alijsque obsequijs, an vero potius teneretur ab illis abstinere. Certum arbitror posse ab illis abstinere, & hoc non ex vi excommunicationis, sed ex vi iuris sibi competentis in ordine ad deliberandum de perfectiori statu, sicuti enim potest abstinere, nec potest cogi ad debitum coniugale, ita videtur posse abstinere, nec posse cogi ad alia, quæ sunt propria coniugum. Sed an teneatur ex vi excommunicationis mariti in suppositione, qua velit pro illo tempore bimestris gaudere beneficio legis ad deliberandum, pro eodem tempore abstinere à quacunq; communicatione, perindè ac si non esset vxor, videtur valdè dubitandum, quia ex vna parte adæquata ratio, ob quam coniuges possunt communicare, est necessitas, & periculum incontinentiæ, sed pro illo tempore nec vrget necessitas, nec periculum incontinentiæ, cum possit vxor velle ab illis abstinere, ergo, nec poterit tunc communicare; ex alia parte cum verè sint coniuges, & illis liberum sit, & præcipuè vxori communicare, vel non communicare in principali actione coniugij, non videtur, cur eadem omissa

Intra bimestre cõcessum ad deliberandum de Religione, potest vxor abstinere ab obsequijs coniugalibus.

Q non

non possit communicare in alijs minus principalibus, quæ secundum se non obstent statui Religioso, seu cum electione eiusdem. Quid ergo concludendum? 5 Probabilius arbitror teneri abstinere, quia intantum potest communicare cum marito excommunicato, in quantum ex iure naturæ est obligatio reddendi, sed in hac suppositione, de qua loquimur, non tenetur, quin potius vxor libera est ad tales actiones, ad quas nullo iure potest compelli, ergo &c.

Intra bimestre, tenetur ab obsequijs abstinere.

§. XI.

An vxor participans in crimine cum marito, ob quod iste excommunicatus est, priuetur iure communicandi cum illo.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.

Vxor communicans cum marito in crimine, ob quod excommunicatus est, nequit cum illo in obsequijs communicare. 2.

Vxor communicans cum marito in crimine, ob quod contraxit excommunicationem, si communicet cum ipso, contrahit eandem excommunicationem, quam alij contraherent. 3.

Hæc excommunicatio; quam contrahit vxor in multorum sententia est maior. 4.

Vxor non impeditur ab vsu coniugij cum marito, quamuis communicarit in crimine. 5.

1 Disquisitio XI. Maritus ob crimen enorme furti, vel alterius rationis fuit nominatim denuntiatus excommunicatus. Vxori ex superius dictis licitum est communicare cum marito, quantumuis excommunicato denuntiato. Hic iam quæritur, an, si ipsa vxor communicauerit cum eodem marito in crimine, ob quod ille fuit excommunicatus, scilicet in furto, peccet grauitèr non solum crimine furti, sed etiam ratione communicationis cum marito ex eodem crimine, ac perindè si in eadem communicatione non esset vxor. Secundo, an communicando in tali crimine cum marito contrahat & ipsa excommunicationem. Tertio, an per illam communicationem impediatur communicatione quoad alia.

Status controuersiæ expositus.

Respondeo primo, vxorem communicantem in crimine, ob quod maritus fuit excommunicatus, non solum peccare in genere illius criminis, sed etiam in genere communicationis contra præceptum Ecclesiæ de non communicando cũ excommunicatis nominatim denuntiatis 2 *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. n. 10., Corneius in 3. part. tract. 5. disp. 10. §. 10. dub. 2. q. 2., Diana part. 5. tract. 9. resol. 122.* Hoc expressè habetur *in c. inter alia de sent. excommunicat.*, & congrua quidem ratione hoc decernitur, quandoquidem iura, quæ statuunt pænam excommunicationis contra sic delinquentes, intendunt auertere à quacunque communicatione in tali delicto, nec præsumuntur velle eos, quos excipiunt à communi regula prohibente communicationem, etiam excipere à communicatione quoad delicta, ob quæ principales delinquentes puniuntur pæna excommunicationis, non enim æquum est, vt principales graui pæna compescat, & alios deindè accedentes sine vllo onere admittat.

Vxor cõmunicans cum marito in crimine non potest cũ illo communicare.

Rationes pro responsione.

Respondeo secundo, vxores communicantes in crimine, ob quod mariti pæna excommunicationis plectuntur, cũ eisdem maritis contrahunt excommunicationem, quam contraherent alij non excepti communicantes cum excommunicatis speciatim, & nominatim denuntiatis. *Glosa in d. c. inter alia de sent. excommun., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 14. n. 10.* Ratio ea est, quia quoad hoc vxores nullo gaudent priuilegio, ac perindè est, ac si non esset exceptæ à communi regula, sed alij non excepti communicantes cum excommunicatis in illo crimine contrahunt excommunicationem, ergo & eadem vxor. 3

Communicans cũ marito post communicationem in crimine contrahit excommunicationẽ

Solum difficultas hic remanet, an contrahat solummodo in hac communicatione excommunicationem minorem illatam contra communicantes cum excommunicatis nominatim denuntiatis, an vero aliquam maiorem? *Glosa in d. c. inter alia de sentent. excommun.* asserit contrahere excommunicationem maiorem latam *in c. nuper, & c. si concubina de sent. excommun.* Si verum est, quod contra participantes illa excommunicatio sit illata, certum est vxorem ab illa non eximi; quamobrem videndum est, an in cuiuscunque criminis participatione illata est pæna excommunicationis maioris, & tunc vxor participans in quocunque crimine, ob quod contingat maritum excommunicari, illam contrahet, an vero solummodo in participatione alicuius criminis determinati in aliquo genere, & tunc tantũ vxor contrahet illam excommunicationem, quãdo cõmunicat in illo crimine, ob quod maritus est excommunicatus, & contra participantes in illo iniuncta est illa pæna. 4

Hæc excommunicatio, quã contrahit vxor, in multorũ sententia est maior.

Respon-

Respondeo tertio, quantumuis vxor communicans cum marito in delicto, ob quod ille fuit excommunicatus, & in quo illata est communicatio contra participantes contraxerit excommunicationem maiorem, non propterea impeditur à communicatione cum eodem marito in vsu alijsque obsequijs coniugalibus. Ratio ex eo deducitur, quia in illis iuribus *in c. inter alia de sent. excommunic., & c. quoniam multos 11. q. 3.*, excipitur à communi regula prohibente communicationem cum excommunicatis denuntiatis vxor, & solum prohibetur participare cum marito in crimine, ob quod ille fuit excommunicatus, ergo quantumuis vxor grauiter peccauerit, & contraxerit excommunicationem etiam maiorem communicando cum marito in illo crimine, ob quod fuit excommunicatus, nō propterea priuabitur iure communicandi in vsu, & obsequijs coniugalibus cum eodem marito. Consequentia probatur, quia in iure non reperitur dispositum, quod vxor communicando in crimine cum marito, ob quod fuit excommunicatus, priuetur in alijs ex natura contractus debitis communicatione cum ipso; Neque illi communicationi in alijs obstare potest illa excommunicatio maior contracta ab ipsa vxore; Non, inquam, obstare potest, quia excommunicatio ipsa non priuat iuribus a natura contractus prouenientibus, & sicuti ipse maritus per superius probata ex vi illius excommunicationis, quam contraxit, non priuatur iure petendi, & onere reddendi, ita nec vxor ex vi excommunicationis, quam contraxit in illa participatione priuabitur iure &c.

5 Vxor non impeditur ab vsu coniugij.

Rationes pro respōsione, & obiectiones solutę

§. XII.

An, si maritus spontè venditus à Domino in longinquas partes extrahatur, teneatur vxor libera illum sequi.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Rationes suadentes non teneri sequi. 2.
Tenetur sequi, nisi ex alia causa excusetur. 3.
Soluuntur rationes opposita. 4.

1 Exponitur factum in suis terminis.

DIsquisitio XII. Dictum fuit in præcedentibus *sub hoc eod. tit. Contractus XV. de matrimon. VI. prænot. 5. assert. 2.* posse maritum etiam inconsulta vxore se ipsum vendere. Suppono iam, quod, cum Dominus perfectum ius ex titulo emptionis in eundem acquisierit, eundem distrahat per venditionem in longinquas rationes; quo supposito, quæro, an vxor, quæ libera remansit, teneatur eundem virum venditum sequi in ordine ad onora matrimonij.

Videtur absolute tenendum, non teneri vxorem liberam sequi maritum alio venditum, cum maritus eidem iniuriam intulerit se vendendo, & transferendo dominium sui in alium suæ voluntatis arbitrio, nam per illam nouam seruitutem superinductam denegari non potest, quin præiudicium fuerit illatum obsequijs coniugalibus, ad quæ coniuges ipsi mutuam habent obligationem; dura etenim est, & miserabilis seruorum conditio propter dominorum imperium, quibus tenentur, velint, nolint etiam in ijs, ad quæ iure seruitutis non tenentur, & sæpius impediuntur mutuis obsequijs personalibus, & coniugalibus inuicem præstandis; & propter hanc rationem *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 6 n. 24.* sustinet absolutè vxorem non teneri sequi maritum in longinquas regiones à Domino venditum. Nihilominus

2 Rationes suadentes, non teneri sequi.

Respondeo, quod, si ex alia causa non excusetur, teneatur virum a Domino venditum in longinquas regiones sequi *Sanchez de matrim. lib. 7. de impedim. disp. 23. n. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia supposita legitima venditione, & valida, quam late probauimus *sub d. tit. de matrimon. VI. prænot. 5. assert. 2.* emptor acquisiuit plenum ius, quod ipse maritus venditor habebat suæ libertatis, sed ipse maritus, si se non vendidisset, habebat plenum ius, se in longinquas regiones transferendi, & tunc vxor tenebatur eum sequi, nisi ex alia causa deobligata remaneret, ergo etiam si maritus vendiderit & dominus miserit seruum emptum in longinquas regiones, vxor tenebitur illū sequi, nisi aliunde excusetur.

3 Tenetur sequi, nisi ex alia causa excusetur.

Neque obesse potest, si asseratur, quod Dominus, qui emit maritum conscius illius coniugij, non possit illum in longinquas regiones vendere, ne reddat onera matrimonij grauiora, quia interest Reipublicæ, ne quis re sua abutatur *§. penult. Instit. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. l. possessionum 11. C. communia vtriusq; Iudic.* Ibi - *quis ferat liberos à parentibus, à fratribus sorores, à viris coniuges segregari*; atque sic particulariter loquuntur *D. Thomas in 4. dist. 36. q. vnica art. 2. ad 4. Glosa c. 1. de coniugio seru. 2. n. 16. verb. seruitia, Hostiensis in summa eod. tit. n. 5., Monaldus in summa, vbi de matrimon. tit. de* im-

4 Instantia proposita, & dissoluta.

impedimento conditionis paulo post princip. Non, inquam, obesse potest, quia gratis omnino, & sine fundaměto dicitur, quod Dominus non possit seruum sibi venditum in longinquas regiones vendere, cum talis venditio non vergat in præiudicium debiti coniugalis, cum maritus non obstante illa venditione sui facta adhuc teneatur vxori ad omnia, quæ lex matrimonij petit, & illud grauamen, quod consequitur in vxorem ad maritum sequendum, est ex conditione personæ, quæ, cum subdita sit viro, debet ipsum sequi, & sicuti, si sponte ipse maritus in longinquas regiones se transferret, teneretur vxor ipsum sequi, nisi ex alia causa excusaretur, ita si in tales regiones transferatur à Domino, in quem transtulit suæ libertatis dominium, tenebitur vxor illum comitari.

Ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur à Ioanne Angelo Bossio loc. cit. late responsum est loc. cit., nempe *sub d. tit. de matrim. VI. prænot. 5. assert. 2.*

---

§. XIII.

An si maritus se vendat inconsulta, seu inuita vxore tribuat eidem iustam causam diuortij.

SVMMARIVM.

Sensus difficultatis expositus. 1.
Sententia asserens talem venditionem conferre vxori iustam causam diuortij. 2.
Probabilius non acquirit ius ad diuortium. 3.
Etiam si sit facta in fraudem vxoris. 4.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 5.

DIsquisitio XIII. Caius contractis nuptijs, cum Calidonia sponte se vendidit Theodorico, & quidem omninò inconsulta, seu potius inuita eadem Calidonia, quod certe grauem culpam inducit, cum cedat in dedecus, & iniuriam eiusdem Calidoniæ, prout docent *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 52. art. 3. in solut. ad vlt., Sanchez de matrimon. lib. 7. de impediment. disp. 23. n. 3., & nos etiam latè*
1 Exponitur factum in suis terminis. *documus supra sub hoc eod. tit. Contractus XV. de matrim. 6. prænot. 5. assert. 3.* Quæsitum fuit, an ex hoc motiuo dedecoris, & iniuriæ illatæ vxori acquisierit eadem vxor iustam causam diuortij ab eodem marito.

Henriquez *lib. 11. de matrim. c. 10. n. 5. Petrus de Ledesma de matrim. q. 2. art. 3. in corollario, quod infert ex concl. vnica* docent talem venditionem præbere iustam causam diuortij vxori, hocque probat *Henriquez ex textu in c. porrò de diuortio.*
Alij limitant hanc opinionem in suppositione, qua maritus se vendiderit in fraudem vxoris, vt ipsam spoliaret commodis iuris coniugalis, secus vero, si se vendiderit ex alio motiuo, puta ex titulo paupertatis propriæ. Nihilominus 2 Sententia tribuēsius ad diuortium cum suis rationibus.

Respondeo, ex illa venditione, quantumuis fuerit in fraudem vxoris facta, non acquirit vxor ius ad diuortium, *Sanchez de matrim. lib. 7. de impediment. disp. 23. n. 5.* Ratio ex eo deducitur primo, quia maritus sic se vendens vtitur iure suo; non enim subditur vxori, nisi quatenus ad ea, quæ spectant ad vsum coniugij, sed per talem venditionem per superius probata in nullo maritus lædit iura matrimonij, ergo per illam venditionem non tribuit vxori ius diuortij. Secundo quia non ex quacunque iniuria illata vxori per maritum tribuitur sufficiens causa diuortij, sed ex illa solummodo, quæ à iure præscribitur, sed nullibi in iure decernitur, quod per venditionem sui ipsius factam spontaneè à marito tribuatur ius vxori recedendi per diuortium ab ipso, quin potius, quod teneatur eum sequi, ergo &c. 3 Probabilius non acquirit ius ad diuortium.

Dixi, *quantumuis fuerit in fraudem vxoris facta*, quia, quantumuis illa intentio fraudandi vxorem grauet culpam ex peruersitate, seu animo peruerso fraudantis, quia tamen nō attingit aliquod ius, quod sit debitum ipsi vxori, sed duntaxat exercitium iuris, quo gaudet ipse maritus, ideo non confert aliquod ius vxori ad recessum, ea proportionali ratione, qua si quis male vteretur re sua, cuius plenum habet dominium ea intentione, & fine, ne alteri inseruiret in ea re, quam ipsi non debet, non læderet aliquod ius eiusdem, nec ex illo rei suæ abusu, quantumuis ex illa intentione facto aliquod conferret ius ei, cui noluit in illa re inseruire. 4 Etiam si sit facta in fraudem vxoris.

Ad illud, quod ex Henriquez afferabatur desumptum ex textu *in c. porro de diuort.* dicendum est textum illum ad rem præsentem nihil conferre, cuius propterea nulla habenda est ratio; nec obstat, quod illa venditio mariti vergat quoquo modo in dedecus vxoris, cum diceretur vxor serui, cui non nupsisset, si nouisset &c. Non obstat, inquam, quia non ex quocunque dedecore resultante in vxore ex causa mariti oritur ius in eadem vxore deserendi maritum, quinimmo cum ipsa debeat sequi conditionem eiusdem mariti, debet proprio infortunio imputare, quod tali nupserit, quod can- 5 Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.

eandem in tale dedecus deduxerit.

Hæc, quæ dicta sunt, procedunt spectato iure communi, nam attentis iuribus municipalibus aliquorum Regnorum, & præcipuè Hispaniæ, prout habetur *in l. Regia fin. tit. 5. part. 4.* nec talis venditio tenet, & per consequens posset per vxorem reuocari, & si maritus, non obstante tali validitate nollet à venditione recedere, posset & ipsa vxor ab eodem marito recedere, quia ius ipsius tunc esset violatum.

---

§. XIV.

An si maritus inuita vxore se venderet, & vxor inuito marito, peccarent contra iustitiam.

SVMMARIVM.

Refertur sensus disquisitionis. 1.
Sententia asserens venditionem mariti inconsulta vxore esse contra iustitiam. 2.
Maritus vendens se ipsum, quantumuis in fraudem vxoris, non peccat contra iustitiam. 3.
Vxor vendens se ipsam inconsulto marito peccat contra iustitiam. 4.

DIsquisitio XIV. Quamuis venditio sui ipsius facta per maritum teneat etiam inconsulta, seu inuita vxore, certum tamen est, eundem maritum præstantem hoc fine rationabili causa præ-
1 Status disquisitionis expositus. ponderante iniuriæ, quæ infertur vxori, grauiter peccare per ea, quæ late docuimus supra *sub hoc eodem titulo Contractus XV. de matrimon. VI. pranot. 5. assert. 3.* Sed an tale peccatum, quod commisit maritus in venditione sui sine causa, quin potius in fraudem vxoris sit contra iustitiam, nec ne, id est, quod in præsenti proponitur examinandum, quod dubium magis extendentes inquiremus, an eodem modo Phylosophandum sit de vxore se ipsam vendente contra voluntatem mariti, ac de marito se vendente contra illius voluntatem?

Petrus *de Ledesma de matrim. c. 52. art. 3. in solut. ad vltimum* loquens de vendi-
2 Sententia asserens venditionem mariti inconsulta vxore esse contra iustitiam. tione sui ipsius facta à marito inconsulta, seu inuita vxore asserit esse peccatum contra iustitiam, quem non alia ratione moueri arbitror, nisi quia illa venditio cedit in graue dedecus vxoris, & familiæ iniuriam nulla causa præponderante. Sed non videtur efficax hæc ratio, nam licet quis peccet contra iustitiam dedecus, & infamiam alteri inferens per detractionem eius, quod eidem est debitum, puta per detractionem famæ, & honoris, quam, seu quem legitimè possidet, non peccat tamen contra iustitiam inferendo solummodo dedecus per subtractionem eius, quod est sui iuris, & non est vxori debitum, seu alteri, sic v.g. maritus infamans se ipsum, quodamodo infert dedecus vxori, non tamen dicitur erga vxorem peccare contra iustitiam, quia non subtrahit nisi id, quod est sui iuris. Fortior ratio meo videri ea potest esse, quia maritus se vendendo quoquo modo lædit ius, quod vxor acquisiuit aduersus ipsum ex vi contractus matrimonialis, quandoquidem denegari non potest, quin per illam seruitutem impediatur aliqua ratione ab obsequijs coniugalibus vxori debitis; subiectio etenim seruitutis ad plura distrahit, quæ non compatiuntur cum consueto viuendi modo inter coniuges. Nihilominus

Respondeo primo, maritus voluntariè vendens se ipsum, quantumuis hoc præstat in fraudem vxoris, non peccat contra iustitiam *Sotus in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. ad primum, Sanchez de matrimon. lib. 7. de impedimentis disp. 23. n. 4.*, à quibus non dissentiri videtur *D. Thomas in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. ad primum.* Ratio ex eo deducitur, quia quis vtendo iure suo non peccat contra iustitiam, potissimum si simul, & semel non lædat ius alterius, sed in hoc potissimum casu maritus se ipsum vendens vtitur iure suo, nec lædit ius vxoris, ergo non peccat contra iustitiam. Minor probatur, quia vxor non habet ius erga maritum, nisi quoad ea, quę spectant ad vsum, & obsequia coniugalia, prout docet *D. Thomas in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. ad primum*, per hoc autem, quod maritus se vendiderit, non priuasse intelligitur vxorem iure ad talem vsum, & obsequia coniugalia, nec Dominus emptor eiusdem potest impedire maritum à tali vsu, & obsequijs. 3 Maritus vendens se ipsum, quantumuis in fraudem vxoris non peccat cōtra iustitiam.

Respondeo secundo, vxor se ipsam vendendo sine consensu mariti, quin potius eodem inconsulto, seu inuito peccat contra iustitiam *Petrus de Ledesma de matrim. q. 52. art. 3. ad 2., Sanchez de matrimon. lib. 7. disp. 23. n. 10.* Atque huic responsioni adhærere arbitror quotquot sustinent vxorem non posse se ipsam vendere inuito, seu inconsulto marito *D. Thomas in quarto dist. 36. q. vnica art. 3. ad 3., Turrecremata c. penult. 29. q. 2. art. 2. n. 3., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 15. art. 3. q. 3, Sotus in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. ad 2., Palacios in 4. dist. 30. disput. vnica col. 14. vers. quod si etiam.* Ratio ex eo deducitur, quia vxor se ipsam vendens in- 4 Vxor vendens se ipsā inconsulto marito peccat contra iustitiam.

con-

consulto, seu inuito marito lædit ius, quod habet maritus in eandem vxorem, siquidem vxor subditur eidem marito non præcisè quoad debitum, & alia obsequia coniugalia, sed etiam eidem, tanquam capiti in reliquis, quæ ad regimen domus, & familiæ attinent per ea, quæ latè docuimus *sub hoc eodem tit. de matrimon. VI. prænot. 5. assert. 1.* ergo cum per talem sui venditionem priuet maritum iure, quo gaudet aduersus eandem vxorem, quoad ea, quæ pertinent ad regimen eiusdem familiæ peccabit contra iustitiam, vnde maritus poterit ex iure iustitiæ sibi competente eandem reuocare.

---

§. XV.

An maritus agens ad reuocationem vxoris, quæ se ipsam vendidit, teneatur pretium pro ipsa solutum reddere.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.

Si pretium, quod vxor recepit in sui venditione, non expenderit in vsus familiæ, maritus non tenetur in reuocatione vxoris illud rependere. 2.

Si versum fuerit in vtilitatem familiæ, tenetur maritus id, in quo factus est ditior, emptori referre. 3.

1 Factũ expositũ in particulari.

DIsquisitio XV. Inconsulto, seu inuito marito Caia vxor ipsius se ipsam Sempronio vendidit. Ægrè ferens talem venditionem maritus agebat ad ipsius repetitionem, aduersus quem excipiebat emptor de pecunia soluta in ipsius Caiæ emptione, quem sibi reddi petebat; cumq; vxor ipsa non esset restituendo vtpotè quæ pretium sui dispersérat, quæsitum fuit, an maritus ad consequendam vxorem teneretur illud pretium persoluere?

Considerabilia circa factum.

Considerandum est pro solutione, an vxor pecuniam, quæ recepit ex sui venditione, expenderit, seu conuerterit in res familiæ, & commoditates eiusdem, adeo vt ex ea facta fuerit locupletior, an vero expenderit in alijs non concernentibus eiusdem domus, seu familiæ vtilitatem; iuxta etenim hanc duplicem considerationem oriri potest diuersum ius, & diuersa ratio decidendi; & quidem prima fronte videtur iuxta vtranque pretium ob venditionem vxoris receptum esse restituendum quandoquidem ille contractus venditionis est secundum se absolutè nullus, adeoque nullum ius ex vtraque parte potest gignere, ergo in resolutione eiusdem vtraque pars est reintegranda, & sic si marito reddenda est vxor, emptori est restituendum pretium. Nihilominus

Respondeo primo, si pecunia illa non fuerit conuersa in res familiæ, & vtilitatem eiusdem, adeo vt ex illa non facta fuerit ditior, non tenetur maritus in reuocatione vxoris pretium, nec aliquid refundere emptori. Ita in similibus terminis *Gregorius Lopez in l. reg. fin. tit. 5. p. 4. verb. d saliendas*, qui quamuis loquatur de vxore retractante maritum venditum in terminis iurium municipalium hispaniæ prohibentium marito, ne se ipsum vendat, & si vendiderit inconsulta vxore, possit ab eadem reuocari, trahi tamen potest etiam ad sensum nostræ responsionis, quandoquidem in tantum potest vxor reuocare maritum venditum, in quantum iura municipalia irritant talem venditionem, ergo, etiam cum ius commune, & ipsa iustitia irritet venditionem vxoris inconsulto, seu inuito marito, poterit, & hic illam reuocare, ergo, si illa reuocando non tenetur emptori mariti refundere pretium, nec maritus reuocans vxorem tenebitur pretium pro illa solutum emptori restituere. Ratio responsionis ex eo deducitur, quia nullum ius, nullaque ratio obligat maritum ad talem pretij restitutionem; non res accepta, quia, nec pretium ipsum traditum est marito, nec apud illũ extat; non ratione iniustæ acceptionis, quia ipse tale pretium non recepit, nec aliquo modo concurrit ad acceptionem illius; nec ex eo, quod ex illo factus fuerit locupletior, quia non versum est in ipsius vtilitatem, ergo &c.

2 Si vxor pretium illud non expenderit in vsus familiæ, maritus in reuocatione vxoris, non tenetur illud refundere.

Ratio pro responsione.

Neque dicas, quod teneatur ratione eiusdem coniugis, quatenus ipse emptor ad recuperandum pretium solutum, possit tandiu vxorem retinere, quandiu satisfecerit pro illo pretio suis operibus, & obsequijs ipsi emptori præstandis, adeoque, si maritus velit immediatè ipsam redhibere, teneatur pretium correspondens illis operibus, & obsequijs persoluere; contra enim impugnaberis, quia, cum illa opera, & obsequia sint marito debita ex vi contractus matrimonialis, non potest habere emptor ius ad illa, vt ex illis satisfiat, adeoque pro illis nequit aliquid à marito exigere, & maritus ipse plenum ius habet immediatè vxorem reuocandi; vndè emptor debet sibi imputare, quod contractum illud inierit, & proprio infortunio, quod pretium illud fuerit consumptum.

Instantia proposita, & dissoluta.

Res-

Respondeo secundo, si pretium illud fuerit versum in rem, & vtilitatem familiæ, adeo vt maritus, & familia ex eo factus fuerit locupletior, tenetur idem maritus emptori, illud refundere, in quo factus fuit locupletior. In hac arbitror omnes consentire. Ratio ex eo deducitur, quia ex contractu nullo contrahentes nequeunt aliquod ius acquirere, vndè contractus ille resoluendus est constituẽdo eosdem contrahentes in suo esse, adeo vt nemo ex alieno ditescat, ergo cum maritus ex illo contractu venditionis propriæ vxoris inualido factus fuerit ditior, & quidem ex pecunia emptoris eiusdem vxoris, tenebitur illud, in quo factus fuit ditior, eidem emptori restituere. Confirmatur, quia, si pretium illud, quo vxor fuit empta, adesset pænes maritum, teneretur hic illud eidem emptori refundere, ergo, cum apud ipsum aliquid eiusdem pretij æquiualentèr existat, nempè id, in quo factus fuit locupletior, tenebitur illud eidem emptori restituere; Neque arbitrandum est, quod emptor ipsius vxoris in pænam illius contractus iniqui, & inualidi priuetur iure ad illud pretium repetendum; Non, inquam, arbitrandum, quia nullibi in iure de tali pæna reperitur dispositum, & in illo contractu non solum deliquit emptor, sed etiam vxor se vendens, quin etiam grauius.

3 Si versum fuerit in vtilitatem familiæ, tenetur maritus id, in quo factus est ditior refundere.

Rationes pro respõsione.

Instantia exposita, & soluta.

§. XVI.

An vxor teneatur sequi maritum ductum in captiuitatem, & cur, si non teneatur in hoc casu, teneatur quando maritus se ipsum vendidit.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Regulariter vxor non tenetur eum sic captiuum sequi. 2.
Assignatur ratio, cur teneatur virum in longinquas regiones venditum sequi, non sic captiuum ab hostibus. 3.
Si tamen emptor mariti vagaretur, vxor non tenetur eum sequi. 4.

1 Refertur status disquisitionis.

DIsquisitio XVI. Dictum fuit in præcedentibus, quod, si maritus se ipsum venderet, & ab emptore in longinquas regiones reuenderetur, teneretur vxor ipsius ipsum sequi, nisi ex aliqua graui causa excusaretur, quod etiam docet *Sanchez de matrimon. lib. 7. de impedim. disp. 13. nu. 6., & alij*. Modo inquirimus, an, si maritus iure captiuitatis in bello seruus efficeretur, & in captiuitatem traheretur, teneretur etiam vxor illum in captiuitate comitari, & si non tenetur in hac hypothesi, cur teneatur sequi, quando à primo emptore esset venditus in longinquas regiones?

Respondeo primo; Regularitèr loquendo, non tenetur vxor maritum iure belli in captiuitatem attractum ab hostibus sequi. *Petrus de Ledesma de matrim. q. 52. art. 3. in corrollario, quod infert ex conclusione vnica, Sanchez de matrimon. lib. 7. de impedim. disp. 23. nu. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 6. n. 25. vers. quod, si alter.* Ratio ex eo desumitur, quia onera captiuitatis longè grauia sunt, & grauibus incommodis admixta, & cum inter hostes maritus captiuus versetur, si vxor eum teneretur sequi, inter hostes commorari teneretur, & quodammodo quasi captiua cum marito captiuo constitueretur; vxor autem non tenetur, vt sequatur maritum, grauia illa incommoda captiuitatis perpeti, & inter hostes versari, ergo &c. Confirmatur, quia captiui in bello, maximè si sint milites gregarij, & deterioris conditionis regularitèr inter milites custodiuntur; honestati autem, & fæminæ honestæ decori non conuenit ita viuere, ergo &c.

2 Regularitèr vxor, non tenetur eum sequi.

Rationes pro respõsione.

Respondeo secundo; Ratio proptèr quam vxor tenetur virum à Domino venundatum in longinquas regiones sequi, si alia causa non excuset, non verò teneatur sequi maritũ in captiuitatem ductum, ea est, quia regularitèr non tot incommoda, nec tantum dedecoris speciem præfert seruitus voluntaria per venditionem, ac seruitus coacta iure captiuitatis in bello. In hanc responsionem consentire arbitror DD. allegatos pro prima, dum dicunt teneri vxorem sequi virum venundatum, non autem virum captiuum in bello, & aliundè distractũ. Incommoda autem maiora in eo consistunt primo, quia maritus in bello captiuus potest magis ab obsequijs coniugalibus impediri, ac seruus venundatus, quia emptor supponitur acquirere saluo iure coniugij; non sic victor. Secundo, quia seruus captiuus potest trahi quocũque dux victor voluerit, seruus autem venundatus regularitèr manet, vbi fixum est domicilium Domini emptoris, quod, si supponatur ipse emptor vagari, nec firmam habere sedem, nec tunc vxor tenetur eum sequi, prout docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de matrimonij effect. lib. c. 6. num. 25., & Sanchez d. l. 7. de impedimentis disp. 23. n. 2.*, dum ait teneri sequi, *si commodè*

3 Assignatur ratio, cur teneatur virum vẽditum sequi, non captiuum.

4 *modè potest*; non potest autem commodè sequi, si maritus cum emptore vago vagetur. Tertio, quia captiuus in bello, tenetur inter hostes versari; non tenetur autem vxor libera, vt cum marito viuat, cum hostibus versari. Quarto, quia regularitèr loquendo maritus captiuus in bello maximis afficitur angustijs, & ærumnis, quas non tenetur vxor libera perpeti.

Si emptor mariti vagaretur, & secum illum duceret, non teneretur vxor ipsũ sequi.

Dixi *regularitèr loquendo*, nam, si maritus captiuus in bello honestè, & commodè viueret inter hostes, & nulla esset spes proximæ redemptionis, & in certo loco custodiretur, non renuerem concedere, quod vxor sic instante eodem marito, nisi alia damna imminerent, teneretur se illuc transferre, vbi captiuus tenetur maritus in ordine ad obsequia coniugalia eidem marito præstanda, quia tunc verificaretur, quod sine graui suo incommodo teneretur eundem maritum comitari.

Limita, si maritus inter hostes honestè viueret.

§. XVII.

Quibus remedijs possit vti coniux ad compellendum alterum nolentem cohabitare ad cohabitandum.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.
Coniux spoliatus potest restitutionem petere iuditio, tàm petitorio, quàm possessorio. 2.
Competit coniugi spoliato actio ad repetitionem, tàm coram Iudice Ecclesiastico, quàm coram laico. 3.

1 DIsquisitio XVII. Post contractas nuptias inter Caium, & Theodoricam idem Caius sine iusta causa diuertit ab eadem Theodorica, & detractat cum eadem cohabitare. Quæsitum fuit, quo in iuditio, & quibus iuris remedijs possit innocens illum repetere, & compellere ad cohabitandum? Nonnulla de his attigimus sufficientèr in præcedentibus, nunc ex professo vix aliquid examinandum remanet.

Facti series exponitur.

2 Respondeo primo coniugem spoliatũ posse restitutionem petere iuditio, tàm petitorio, quàm possessorio *Hypolitus Riminaldus conf. matrim. diuers.* 81. *num.* 15., *Menochius recup. remed.* 1. *nu.* 328., *Coaruuias de sponsal. par.* 2. *c.* 7. §. 5. *n.* 9., *Surdus de alimentis tit.* 7. *q.* 17. *num.* 20., *& seqq.*, *Farinacius part.* 5. *prax. crimin. q.* 143. *n.* 143. Expresè colligitur *ex c. literas de restitut. spol.*, *& ex c. porro de diuortijs*; pro quo aduerte tunc agi iuditio possessorio, quãdo causa mouetur præcisè ad recuperandam possessionem probando possessionem fuisse apud agentem, qua fuit spoliatus; tunc vero agi iuditio petitorio, quando intentatur iu[dicium] super merita causæ probando ius competere eidem agenti, & ius nullum suffragari spolianti.

Spoliatus potest restitutionẽ petere iuditio, tàm petitorio, quàm possessorio.

Respondeo secundo; Coniugi spoliato competere actionem ad alterum repetendum præcipuè coram Iudice Ecclesiastico, quinimmo etiam coram Iudice laico, si non agatur de matrimonij valore, prout dictum est, *sub hoc eodem tit. Contractus XV. de matrimon.* 6. *prænot.* 9. *assert. vltima*. Quomodo autem possint agere huiusmodi Iudices dictum est ibid. An vero possit agere rei vendicatione, an vero solummodo petitione eodem in loco conclusum est, vbi etiam definitum fuit, an actio, qua spoliatus agit, dicenda sit ex matrimonio, an vero præscriptis verbis. Plura alia pertinentia ad huiusmodi actiones in casu recessus alterius coniugis sine iusta, & legitima causa actitata fuerunt ibidem, quæ hic non repeto, sed ad ibi dicta vos remitto. 3

Competit spoliato actio, tam coram Iudice Ecclesiastico, quàm laico.

§. XVIII.

An, si Pater iniustè detineat vxorem filij, possit filius agere aduersus Patrem pro ipsius restitutione.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.
Iudex Ecclesiasticus potest procedere contra quemcunque alienæ vxoris detentorem. 2.
Filius potest agere in iuditio aduersus Patrem ad repetendam vxorem ab eo detentam. 3.
Potest agere, & coram Iudice Ecclesiastico, & coram laico. 4.

DIsquisitio XVIII. Contractis nuptijs inter Antonium filium Andreæ, & Mæuiam filiam Saturnini, eisdemquè fortè consummatis Andræas Pater Antonij eandem Mæuiam, vel sine causa fugientem à marito recepit, vel eam ab eodem Antonio quasi volentem abstraxit, & quibuscunque petitionibus renuit restituere. Quæsitum hic fuit, an filius possit in iuditio agere aduersus Patrem ad eandem Mæuiam vxorem suam repetendam implorata Iudicis, siue Ecclesiastici, siue sæcularis potestate ad compellendum. 1

Factũ proponitur in particulari.

Iudicem potissimum Ecclesiasticum posse procedere aduersus quemcunque coniugis alieni detentorem, maximè, si hic

hæc iniustè detineat indubitati iuris videtur, & apertè colligitur *ex c. non ex vobis de sponsalib.*, & hoc per Ecclesiasticas censuras, quod si propter peruicatiam detinentis hoc non sufficiat, per implorationem bracchij sæcularis, prout communitèr docent DD., & non solum ad petitionem, & instantiam coniugis spoliati, sed etiam ex officio ad vitandum scilicet periculum incontinentiæ; Sed, an ipse spoliatus aduersum detentorem posset agere vindicatione, diffidium est inter DD. dum aliqui absolutè negant, quia ad rei vendicationem requiritur dominium in vendicante, quod non est in marito, respectu vxoris, vt docent *Ioannes Andraeas in addit. ad specul. tit. qui filij sunt legit. §. vnico lit. G. verb. præiuditiū, Calderinus c. non est de sponsal.*, alij vero affirmant, si adijciatur causa, prout docet *Abbas c. illud de præsumpt.* Sed in hoc non immoramur, cum latè de hoc egerimus supra.

2 Iudex Ecclesiasticus potest agere contra detentores alienæ vxoris.

An spoliatus possit agere rei vendicatione, remissiuè.

Sed an filius possit agere aduersus Patrem in iuditio, siuè Ecclesiastico, siuè sæculari, siuè vindicatione, siuè petitione simplicitèr ad repetendam vxorem propriam ab eodem detentam id est, quod in præsenti proponitur discutiendum. Ex generali regula, qua lites interdicuntur inter Patrem, & filium, prout habetur *in l. lis nulla ff. de iuditijs*, videtur absolutè asserendum, non posse filium in iuditio aduersus Patrem agere ad repetendam vxorem. Nihilominus

Rationes suadentes filium nō posse agere aduersus Patrē.

Respondeo; Filium vtique posse agere in iuditio aduersus Patrem ad repetendam propriam vxorem ab illo detentam, & non solum coram Iudice Ecclesiastico, qui compellat per censuras, sed etiam coram Iudice sæculari iuxta sententiam asserentium, quod quando controuersia non est super valore matrimonij, Iudex etiam laicus possit compellere coniuges ad cohabitandum, qui Iudex laicus compellat per pænas ciuiles, *Abbas in d. c. non est de sponsal. n. 2., & ibi Alexander de Neuo n. 5., Antonius Cuccus lib. 5. instit. maior. tit. 11. nu. 151., Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniug. disp. 4. num. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 6. n. 74., & alij.* Expresè colligitur *ex d. c. non est vobis de sponsal.*, vbi per Pontificem compellitur Rex Anglorū ad restituendā vxorem filio repetenti; nec obesse potest textus in *d. l. lis nulla de iuditijs*, nam licet hæc verum habeat regularitèr; fallit tamen quoad ea, quæ pertinent ad coniugium, vt notant *Panormitanus, Butrius, & Præpositus in d. c. non est vobis, Francus in c. fin. de iudic. in 6., Romanus sing. 61., Coarruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 5. nu. 9., Sanchez d. lib. 9. disp. 4. n. 10., Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*, tum quia in ijs, quæ spectant ad causas matrimoniales, filius familias sui iuris omnino est, nec est dependens à Patre, & considerantur ad inuicem, vt duo Reipublicæ ciues, non vt Pater, & filius; tum quia, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* hæc causa est quodamodo spiritualis, cum sit, ex iure sacramenti; in iuribus autem spiritualibus Pater, & filius non communicant, sicuti communicant in naturalibus, adeoq; licet in istis inter illos non admitteretur lis, & actio, potest tamen admitti in istis.

3 Filius potest agere aduersus Patrem ad repetendā vxorem ab eo detentam.

Filius familias in ordine ad matrimonium est sui iuris.

Dixi, *siue coram Iudice Ecclesiastico, siue coram sæculari, si non agatur de valore matrimonij*, quia in primis ad Iudicem Ecclesiasticum spectat seruare iura matrimonij, cum modo sit eleuatum ad esse sacramenti, & constituta sit materia Ecclesiastica. Deindè, cum sit etiam contractus ciuilis, vbi non est disceptatio circa valorem, sed præcisè circa actus purè humanos, non videtur, cur etiam Iudex laicus non possit se ingerere, vt se ingerit in causis dotalibus, & similibus *Glosa in d. c. non est de sponsalib. verb. vxor, Franciscus Molinus de ritu nupt. lib. 1. comp. 22. n. 24., Bursatus cons. 307. in fin. vol. 2., Coarruuias de sponsal. part. 2. c. 7. mit. nu. 2.*

4 Potest agere, & coram Iudice Ecclesiastico, & coram laicali.

---

§. XIX.

An coniuges teneantur sibi mutuo alimenta præstare.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Si maritus duxerit vxorem indotatam, simplicitèr tenetur illam alere. 2.
Etiam si fuerit diues, si cessit iuri ad dotem. 3.
Secus, si non cesserit iuri ad dotem. 4.
Quandonam præsumatur pro cessione iuris, & quando non. 5.
Quando non cessit iuri dotis, potest agere non solum ad dotem, sed etiam ad interesse ipsius. 6.
Si maritus dotem promissam non possit consequi, non tenetur de iure vxorem alere, benè ex æquo. 7.
Si dos fuerit pro parte soluta, non potest maritus ex integro negare alimenta. 8.

Disquisitio XIX. Ad ius naturæ cohabitationis videtur consequi onus in coniugibus mutuo se alendi, de quo propterea non inordinatè est aliquid hic agendum; Certum autem est, quod maritus

1 Exponitur status disquisitionis.

ritus teneatur principalitèr vxorem alere, cum sit caput familiæ, & in ordine ad hoc onus regularitèr ab eadem vxore recipit dotem. Difficultas solummodo hic erit in examinando, an, si maritus ab vxore dotem non receperit, teneatur eandem alere, & an vxor ex suppositione, quod maritus non habeat, vndè alatur, teneatur eidem alimenta præbere.

Maritum teneri alere vxorem, si ab eadem, vel ab eius patre, vel alijs consanguineis dotem receperit indubitati iuris est, & habetur *in l. penult. ff. vt in possess. leg. l. si filia §. 1. ff. famil. ercisc. l. si cum dotem §. sin autem ff. solut. matrim.*, & latè docet *Surdus de aliment. tit. 1. tot. q. 32.*

Diuersi status, secundum quos potest examinari titulus.

Quando vero eandem accepit sine dote, tunc videtur distinguendum, vel etenim eandem absolutè accepit indotatam, quatenus, nec ipsi dos data est, nec promissa, nec ius aliquod sibi reseruauit ad dotem, sed potius cuicunque iuri ad illam cessit, vel accepit sine dote, quatenus eidem soluta non est, fuit tamen promissa in determinata quantitate fide data de solutione, sed tempore conuento non soluitur, aut deperditur. Iuxta vtramq; membrum huius distinctionis dirimenda est præsens quæstio.

Respondeo primo; Si maritus vxorem indotatam duxerit iuxta primum membrum distinctionis, tenetur eandem alere

2 Si maritus duxerit vxorem indotatā simplicitèr, tenetur ipsam alere.

Innocentius c. per vestras de donat. inter vir., & vxorem in fin., Alexander in l. cum dotem §. sin autem nu. 18. ff. solut. matrim., Romanus cons. 517. n. 2., Lara in l. si quis à liberis §. si quis ex his nu. 21. ff. de lib. agnos., Barbosa 2. part. rub. ff. solut. matrim. n. 43. Ex Theologis *Molina tom. 2. de iust., & iure disp. 425. §. si marito dos., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 5. num. 8.*, qui etiam asserit se nullum oppugnatorem huius opinionis inuenisse. Ratio ex eo deducitur, quia ex quo eandem duxit sine dote, & promissione dotis videtur spontè cessisse cuicunque iuri ad eandem, quinimmo eandem personam vxoris pro dote accepisse, ergo tenetur eandem alere, cum omne ius, & æquitas exigat, vt vxor à marito alatur, & quamuis hoc onus oriatur ratione dotis acceptæ, & accipiendæ, oritur tamen etiam ex cessione facta iuris ad dotem.

Hic solum oritur difficultas, an ea, quæ dicta sunt in hac responsione, æquè intelligenda sint, quando maritus vxorem duxit indotatam, quæ erat pauper, an vero etiam, quando diues. Resolutio præsentis difficultatis videtur ab eo pendere, an scilicet maritus eam ducens sine promissione dotis sit præsumendus, quod cesserit iuri suo ad illam dotem, & vo-

3 Etiamsi fuerit diues, si tamen cessit iuri ad dotem.

luerit eandem personam pro dote, an vero, quod tali iuri non cesserit, sed eam pro tunc duxerit eo animo postea consequendi, quæ erunt iuris, seu de iure; si etenim præsumatur, quod cesserit iuri ad dotem, & pro dote personam vxoris voluerit, tunc tenebitur alimenta vxori quantumuis diuiti conferre; si vero non præsumatur, quod iuri suo cesserit, sed dispositioni iuris se remiserit, & tunc videtur maritus alimenta non teneri conferre, nisi sibi congrua dos constituatur. Iuxta primum sensum præcisè arbitror locutos fuisse *Laram in l. si quis à liberis §. si quis ex his n. 65. ff. de liber. agnoscend., Surdum de alimentis tit. 7. q. 19. nu. 1., & alios.* Iuxta secundum verò *Baldum in l. fin. n. 9. C. de sent., quæ sine cert. quant., Iasonem in l. si donaturus §. si quis indebitam nu. 4., & seqq. ff. de condict. causa data, Ioannem Lupum c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. §. 2. nu. 1.*, quibus adhæret *Sanchez lib. 9. disp. 5. nu. 9.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia vbi est animus, seu præsumptio efficax, quod maritus cesserit iuri ad dotem, & quod personam vxoris acceperit pro dote, intelligitur in se sumpsisse omnia onera matrimonij, nec pro eisdem aliquod vlterius appetijsse, ergo tenebitur talia onera sustinere, inter quæ est potissimum onus alendi vxorem, nec poterit ab eadem quid vlterius exigere, quia iam habuit, quod habere voluit in ipso contractu matrimoniali. Ratio secundæ partis ex eo desumitur quia, quantumuis tunc, scilicet in celebratione contractus nihil actum fuerit de doto constituenda, nec de cessione dotis eiusdem, cum tamen regularitèr constitui soleat ad normam decentiæ status tum mariti, tum ipsius coniugis, nec aliter constet de animo cedendi præsumendum est tacitè fuisse actum de eadem constituenda, prout latè probat *Sanchez de matrimon. lib. 1. disp. 59. nu. 4., & disputat. 60. n. 2.*, ergo &c.

4 Secus, si non cessit iuri ad dotem.

Accepit personam pro dote.

Quomodo autem præsumi possit pro animo cedendi iuri dotis, & accipiendi personam vxoris pro dote, & quomodo pro negatione talis animi plura dico, & primo, quod si in ipsa vxore præextiterit aliqua prærogatiua puta maioris nobilitatis, & eximiæ pulchritudinis &c. adeo vt homines similis conditionis, cuius est maritus, ita eisdem prærogatiuis alliciantur, vt tanti æstiment eas, quanti congruam dotem, tunc præsumendum est pro cessione eiusdem dotis, & quod accipiant personam cum illis qualitatibus, & prærogatiuis pro dote. Secundo, quod, si ante contractum matrimonij actum fuerit ex parte mariti pro dote, & reiecta fuerit

5 Quandonam præsumatur pro cessione iuris, & quando non.

fuerit petitio, & nihilominus maritus eam duxerit, tunc præsumatur pro cessione. Extra hos, & similes casus præsumendum est, quod non fuerit animus cedendi, & propterea possit maritus constante iam matrimonio agere ad illius constitutionem, & si non constituatur, possint alimenta denegari ex suppositione, quod, si dos promissa non soluatur, possint à marito vxori denegari alimenta, de qua suppositione infra agetur.

Hinc suboritur alia difficultas, an, si maritus vxorem duxerit sine constitutione dotis, cum animo tamen non cedendi iuri illius, & pro aliquo tempore vxorem aluerit, possit nedum agere ex interuallo ad constitutionem dotis, sed etiam ad interesse illius pro tempore quo vxor ipsa fuit alita à marito ante constitutionem ipsius dotis. Probabilius arbitror, nedum posse agere ad constitutionem dotis, sed etiam ad interesse illius eo, quod non fuerit soluta immediatè post contractum matrimonij. Ratio ex eo deducitur, quia, si vxor dotem marito promiserit nulla alia adiecta conditione, intelligitur obligata ad interesse illius à die contracti matrimonij. *Antoninus Faber lib. 5. Cod. tit. 6. defen. 6.*, qui asserit etiam suum Senatum sic resoluisse *Surdus de aliment. tit. 1. q. 42. n. 131.*, *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 241. n. 58., & seqq., & tom. 4. c. 726. num. 3., & 21.*, qui omnes eam rationem adducunt, quia dos, vel saltem fructus dotis ibi esse debent, vbi sunt onera matrimonij, cum fructus, seu interesse dotis debeatur marito pro oneribus matrimonij sustinendis *l. pro oneribus C. de iur. dot.*, & latè *Faber d. lib. 5. Cod. tit. 6. def. 6. num. 3.*, ergo etiam, si dotem non promiserit expresè, intelligatur tamen tacitè obligata ad illam constituendam, cum maritus iuri illius non cesserit, intelligetur tamen obligata etiã ad interesse illius dotis debitæ pro tempore, quo non fuerit soluta, seu constituta. Consequentia probatur primo, quia dos expresè promissa, & dos tacitè debita quoad onera sibi æquiualent. Secundo, quia tota ratio, quam DD. assignant, cur debeatur interesse ante solutionem dotis, quando dos expresè promissa est, ea est, quia maritus interim sustinet onera matrimonij, sed etiam eadem onera sustinet, quando eadem dos est tacitè debita, ergo &c. Hæc, quæ dicuntur, æquè sunt intelligenda, quando dos est tacitè debita marito, siuè ab ipsa vxore, siuè à Patre ipsius, quia ipse Pater releuatur interim ab onere alendi filiam, quam alere teneretur, si non esset nupta.

6 Si maritus non cessit iuri dotis, potest agere non solum ad illam, sed etiam ad interesse pro tempore, quo non fuit soluta, & vxorem aluit.

Rationes pro resolutione.

Dices disparem esse rationem, quando dos est expresè promissa, ac quando est tacitè debita, quandoquidem in primo casu intelligitur dos ipsa taxata, non sic in secundo, & dos determinata potest parere fructus, & interesse, non sic indeterminata, & constituenda. Sed contra, quia dos debita, & taxanda arbitrio boni viri perindè est, ac si fuerit taxata, & cum interesse debeatur ratione oneris, quod sustinet maritus in vxore alenda, vtique non tollitur ex eo, quod non fuerit adhuc taxata, cum onus illud sustineat, seu sustinuerit; vndè interesse illud pro illo tempore dotis non solutæ, nec constitutæ erit taxandum, vel ad normam oneris, vel ad quantitatem correspondentem interesse dotis constituendæ &c.

Instantia proposita, & dissoluta.

Respondeo secundo; Si maritus vxorem duxerit sine dote numerata, cum dote tamen promissa, & eandem non possit exigere, de rigore iuris non tenetur alimenta eidem vxori præstare, benè tamen ex æquitate, & honestate. Prima pars est *Glosa in auth. de non eligendo secũdo nub. §. fin. verb. onera, Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniug. disp. 5. num. 2.* Secunda pars est *Hotomani disp. de duabus §. vnde pragmatici Valleri de diff. in vtrumq; for. verb. vxor diff. 2. in fine, Ioannis Angeli Bossij tract. de effect. matrim. c. 6. nu. 29., & tract. de dote c. 2. n. 141.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia dos, ideo datur marito, vt ex illa tanquam ex pretio, seu ex fructibus ipsius sustineat onera matrimonij *l. pro oneribus C. de iur. dot. l. dotis fructus ff. eod.*, ergo dote non soluta, non tenebitur maritus alimenta tradere vxori, deficiente etenim eo, proptèr quod assumitur onus debet, & ipsum onus deficere. Confirmatur, quia onus alendi vxorem non prouenit ex ipsa natura contractus, quandoquidem præcipuus finis eiusdem non est, vt vxor alatur à marito, sed vt præstet debita eidem obsequia coniugalia, prolem foueat, & educet, vndè præcipua ratio oneris alendi vxorem est dos ipsa, & fructus eiusdem, qui percipiuntur à marito, ergo cum non proueniat ex natura contractus, sed ex dote, & fructibus eius eadem dote non soluta non erit onus eandem vxorem alendi.

7 Si maritus nõ potest dotẽ promissã cõsequi, non tenetur ex iustitia vxorem alere, benè tamen ex æquitate.

Sistendo in rigore iuris, secundum quem non debentur vxori alimenta à marito dote non soluta, vt mox diximus, oritur hic immediatè difficultas, an, si dos non fuerit soluta pro toto, sed dumtaxat pro parte, possit maritus integra denegare alimenta vxori, an verò dumtaxat pro rata dotis non solutæ. Ioannes Lupus *c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. in princip. n. 2. vers. ea huc non solum, Surdus de aliment. tit. 7. q. 17. nu. 7.*, absolutè

8 Si fuerit dos soluta pro parte non potest maritus negare integra alimenta.

lutè asserunt posse pro integro denegare hujusmodi alimenta, quia dum tota dos promissa non soluitur, non seruatur fides contractus, & propterea maritus non tenetur seruare fidem erogandi alimenta. Æquius tamen est, & cõgruentius, quod teneatur ad ratam dotis solutæ, quia quoad partem solutam sentit commodũ, & propterea debet proportionalitèr sentire, & incommodum, & in hoc valet regula, quod sicuti se habet totum ad totũ, ita se habere debeat pars ad partem *l. quæ de tota ff. de rei vendic.*

Assignantur rationes æquitatis pro præstatione talium alimentorum. Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia nil inhumanius videtur, quam maritum denegare alimenta congrua ad eius sustentationem vxori, cum qua ex vi contractus matrimonialis seruare debet indiuiduam vitæ vnitatem, quod præcipuè verum est, quando vxor non haberet aliundè, vndè sumere posset alimenta, quod merito considerans *Vallerus d. diff. 2.* habet hæc verba, quæ, quia valdè apta sunt ad præsens institutum refero. *Quis Jesu Christi sectator denegare posset vxori pauperi alimenta, maximè secum manenti in eadem domo, cum etiam extraneis indigentibus teneamur subuenire, si aliundè non habeant, vndè alantur. Quare neque prædictam glosam* (loquimur hic *de glos. in auth. de non eligen. 2. non fent.*, quæ statuit non teneri maritum alere vxorem, quando dos promissa soluta non est) *in foro animæ admittendam puto, nisi quando suis manibus, vel aliundè posset acquirere alimenta. Et fatuus nimis esset vir, qui prædicta alimenta denegaret, cum vtique magnam indè vxori præstaret occasionem ad adulterium perpatrandum, vt palam est.*

§. XX.

An, si dos soluta marito pereat ex culpa vxoris, teneatur maritus eandem vxorem alere.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis exponitur. 1.

Si vxor, ex cuius culpa dos perijt, habeat parentes diuites, ipsi tenentur ipsam alere. 2.

Si parentes non sit diuites, nec ipsa possit victum sibi acquirere, tenetur maritus ipsam alere. 3.

Si ob delictum, ob quod fuerunt bona dotalia publicata, fuerit vxor detrusa in carcerem probabilius maritus tenetur eam alere. 4.

Disquisitio XX. Contractis nuptijs inter Caium, & Mæuiam, & facta conuentione de determinata dote, hæc eidem Caio persoluta est. Sed ex interuallo constante matrimonio eadem Mæuia in enorme crimen hæresis, vel perduellionis incidit, ob quod eius bona dotalia fuerunt publicata, & confiscata. Quæsitum hic fuit, an maritus illis bonis dotalibus sic publicatis, & confiscatis, teneretur eandem vxorem alere, si ad eius consortium coniugale redierit? Suppono, quod ob hæresim vxoris, si fortè ob eandem publicata fuerint ipsius bona, non fuisse celebratum diuortium; si etenim fuisse celebratum diuersa esset ratio decidendi? Dixi, *si ad eius consortium coniugale redierit*; si enim supponamus, quod ipsa vxor ob illud delictum, quod patrauit, detrusa fuerit in perpetuum carcerem, tunc est etiam specialis ratio dubitandi, de qua mox subdam. 1 Exponitur disquisitio in suis terminis.

Si vxor ex cuius culpa dos perijt, habeat paréntes diuites ipsi tenentur ipsam alere. Respondeo primo, si vxor, quæ delictum illud perpatrauit, ex quo eius bona dotalia fuerunt publicata, habeat parentes facultatibus potentes non est ex necessitate alenda a marito, sed à parentibus *Roias de hæret. 2. part. n. 325., Sanchez de matrimon, lib. 9. de debit. coniug. disp. 5. n. 10.* Ratio ex præcedentèr dictis deducitur, quia sistendo in rigore iuris, si dos marito non fuerit persoluta, quando eidem in celebratione contractus, vel expresè promissa est, vel tacitè debita, non tenetur idem maritus alimenta tradere eidem vxori, ergo etiam quantumuis fuerit marito persolutè dos, si postea ex culpa ipsius vxoris fuerit deperdita, non tenebitur idem maritus eadem alimenta ipsi vxori erogare. Consequentia probatur, quia, quod dos non fuerit persoluta marito, & quod fuerit persoluta, sed per eandem vxorem ab ipso marito reuocata, paria sunt, quantum ad effectũ eximendi maritum ab onere alimẽtorum erga vxorem, siquidem tota ratio, proptèr quam, quando dos soluta non fuit, ab illo onere eximitur, est, quia alimenta tenetur conferre ratione dotis, quam propterea, si non habuerit, non habet, quo obligetur ad conferendã eadem alimenta, sed etiam quando iniustè reuocata est per vxorem, non habet, quo obligetur ad eadem conferenda, ergo &c. Ex eo autem, quod ipsa vxor per suum enorme delictum causa fuerit, quod bona sua dotalia publicarentur perindè est, ac si ipsa iniustè bona illa à marito reuocauerit. Ex quibus potes deducere, quod si Pater ipsius vxoris fuerit diues, teneretur ipse eandem ex suis alere; cum etenim tunc non teneatur maritus, onus naturalis pietatis viget in parente, prout latè docet *Molina de primog. lib. 2. c. 16. nu. 24.* Perindè est, ac si dos non esset soluta.

Ref-

Respondeo secundo; Si parentes vxoris tales sint, vt non possint filiam, cuius culpa dos deperdita est, alere, nec ipsa suis manibus possit victum sibi acquirere, alenda est à marito, si ad eius consortium coniugale sit admissa. In hanc præpendere arbitror *Ioannem Lupum c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. §. 1. n. 1., Surdum de alim. tit. 7. q. 21. nu. 6., & seqq., Simancham de cath. instit. tit. 16. n. 19., Sanchez loc. cit.*, atque hæc responsio videtur expressè colligi ex textu *in l. quod, si nulla 28. ff. de Relig., & sumpt. funer.*, nec amor coniugalis, & nexus tam arctus, qualis est inter maritum, & vxorem, potissimũ quando hæc est in illius obsequio, patitur, vt quando vxor aliundè non habet, quo ali possit, destituatur ab eodem marito, vt fame pereat, vel in eius maximum dedecus emendicet.

3 Si parentes nō sint diuites, nec ipsa vxor possit victum sibi quærere tenetur maritus ipsam alere.

Respondeo tertio; Si ob illud delictum, ob quod bona dotalia vxoris fuerunt cōfiscata, ipsa etiam fuerit detrusa in perpetuum carcerem, non tamen celebratum diuortium à marito, probabilius etiam est teneri maritum illam alere *Simanchas in cath. instit. in 2. edit. tit. 16. n. 18., & seqq., Surdus de alimen. tit. 7. q. 16. n. 14.*, qui tamen non asserit absolutè tribuenda esse alimenta, sed tantum erogandum titulo eleemosinæ, ne fame pereat *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 4. n. 23.* Intellige tamen, si non habeat parentes, qui valeant talia alimenta erogare, nec ipsa aliundè possit sibi victum quærere. Ratio ex eo deducitur, quia, quando non est in carcerem detrusa, sed viuit in consortio mariti, si non habeat parentes, qui eam possint alere, nec possit aliundè sibi victũ acquirere, tenetur maritus ipsi alimenta præbere per ea, quæ mox probauimus in præcedenti responsione, ergo existentibus similibus conditionibus, tenebitur eandem alere, quantumuis fuerit in carcerem detrusa. Consequentia probatur, quia quando diuortium celebratum non est, cohabitationis defectus, quantumuis proueniat ex culpa alterius coniugis, non est sufficiens ratio, propter quam alter cæteroqui obligatus eximatur ab onere illam alendi, quia, vt benè notat *Sanchez loc. cit.* illa culpa vxoris nō directè tendit ad separationem habitationis, quæ propterea non tollit onus alterius ad alendum, vt videre est in similibus, v. g. in vxore, quæ sua culpa lepra infecta est, à qua, quantumuis maritus recedat, non eximitur tamen ab onere ipsam alendi. Deindè, vt benè notat idem, vxor tenetur alimenta mittere marito pauperi sua culpa bannito.

4 Si ob delictum, ob quod fuerunt publicata bona dotalia vxor fuerit in carcerem detrusa probabilius maritus tenetur ipsā alere.

§. XXI.

An, si filius familias duxerit vxorem sine dote, nec habeat, quo se, & vxorem alat; teneatur Pater ipsius vxorem eiusdem filij alere.

SVMMARIVM.

Refertur sensus disquisitionis. 1.
Consideranda circa factum. 2.
Si Pater consensit in tale matrimonium, nec filius habeat, vndè alat, tenetur Pater vxorem illam filij alere. 3.
Etiam si ignorauerit filium ducere illam vxorem sine dote. 4.
Etiam si non consenserit in matrimonium filij, si filius aliundè non habeat, quo possit vxorem alere. 5.
Intellige etiam si filius, qui duxit vxorem inuito Patre esset illegitimus. 6.
Etiam si vxor filij sine sua culpa degat extra domum soceri. 7.
Etiam si nurus tradidisset dotem marito, & hic consumpsisset. 8.
Limita in casu, quo filius vxorem non duxisset cum animo dotem remittendi, tunc etenim posset agere ad dotem, & alimenta contra Patrem vxoris. 9.
Si Pater ex causa deobligaretur ab onere præstandi alimenta filio, non propterea deobligaretur erga vxorem illius. 10.

DIsquisitio XXI. Filius familias captus amore cuiusdam puellæ satis formosæ eandem indotatam duxit in matrimonium, cum fortè etiam eadem puella non haberet, quod traderet in dotem. Contracto tali matrimonio non habebat idem filius familias, quo aleret eandem vxorem; vndè quæsitum fuit, an Pater, qui lege naturalis pietatis tenetur alere filium, teneatur etiam eandem ipsius filij vxorem alere.

1 Factum exponitur

Pro solutione considerandum hic est, an Pater consenserit illi matrimonio filij expressè sciens iniri sine dote, seu vxorem duci indotatam, an verò sciens verè contrahi illud matrimonium ignorans tamen vtrum contraheretur cum dote, vel sine dote, an tandem nullo modo consenserit, nec in matrimonium quoad substātiam, nec in negationem illius dotis; iuxta etenim hanc triplicem considerationem oriri potest diuersum ius, & diuersa ratio decidendi; Hinc

2 Considerabilia circa factum.

Respondeo primo; Si Pater consenserit matrimonio filij ducentis vxorem indota-

dotatam cum scientia, quod illa reuera esset indotata, nec filius habeat, quo eandem vxorem possit alere, tenetur vtique, & compelli potest idem Pater ad præstanda alimenta eidem vxori filij

3 Si pater consensit, nec filius habeat vndè vxorē alat, tenetur ipse Pater eādem alere

Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 26. nu. 21., *Trullench. in Decalogum lib. 4. c. 1. dub. 3. nu. 11.*, *Ioannes Angelus Bossius de aliment. oblig. c. 4. n. 95.*, *Bonacina de præcept. disp. 6. q. vnica punct. 6. §. 1. n. 2. in fine*, *Bartolus tract. de alimentis n. 16.*, *Crottus in l. si constante n. 160. ff. solut. matrim.*, *Gutterez de matrim. c. 80 n. 13. vers. conclusio 5.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 18. num. 1., & seqq.* Ratio ex eo deducitur, quia Pater consentiendo matrimonio filij cum illa scientia, quod idem filius duceret vxorem indotatam, censetur consensisse in onera alendi eandem vxorem cum filio *Bartolus Baldus, Castrensis in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. solut. matrim.*, ergo reuera tenetur ad illa alimenta vxori præstanda. Antecedens patet, quia cum nouerit matrimonium filij sine dote, & in illud consenserit, vtique nouit filium assumere onus præstandi alimenta eidem vxori sine iure ad aliquos fructus, qui sint in compensationem talis oneris, & cum nouerit filium non habere, quo talia onera posset sustinere, vtique etiam nouit sibi illud onus debere incumbere alendi vxorem ipsius filij ex vulgari textu *in l. si quis à liberis §. non tantum ff. de lib. agnos.*, vbi expresè asseritur, quod Pater non solum teneatur, & compelli possit ad alendum filium, sed etiam cætera filij onera sustinere, inter quæ est alere vxorem ipsius. Confirmatur, quia ex quo consensit vxorem filij fieri propriam nurum, eandem quodamodo acceptauit in filiam, cum vir, & vxor sint vna caro *c. si vir, & vxor 35. q. 2.*, *Cinus in l. vbi adhuc q. 16. n. 4. C. de iur. dot.*, *Menochius de arbitr. cas. 348. n. 13.*, ergo consensit tanquam existens in loco Patris eidem alimenta præbere, adeoq; &c.

Rationes pro responsione.

Respondeo; Si Pater consenserit in matrimonium filij ignorans tamen vtrū contraheretur cum dote, vel sine dote probabiliùs etiam tenetur alere vxorem eiusdem filij, si hæc nupserit sine dote, nec filius habeat, quo ipsam alat. *Angelus, Immola, & alij scribentes in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. solut. matrim.*, *Aloisius Riccius in collect. decis. part. 6. collect. 2436. vers. non hic*, *Surdus de alim. tit. 1. q. 38. n. 11.*, *Ioannes Angelus Bossius de aliment. obligat. c. 4. nu. 96.* Ad hanc responsionem comprobandam plurimum facit argumentum supra adductum, quod scilicet, ex quo Pater consensit in matrimonium filij cum illa determinata persona

4 Etiam si ignorauerit filium vxorem ducere sine dote.

accepit vxorem filij, seu nurum pro filia; ergo tenetur illam simul cum filio alere, si filius non habeat aliundè, quo ipsam alere possit; nec obesse potest, si asseratur, quod quantumuis pater consenserit in illud matrimoniū filij cum tali determinata persona, non consenserit tamen, quod eam duxerit indotatam, cum fuerit de hoc ignorans, & sic cum onus alimētorum proueniat potissimum ex dote constituta, ex eo, quod non consenserit in negationem dotis, non videtur consensisse in onere præstandi eidem alimenta; Non, inquam, obesse potest, quia ex quo liberè consensit in matrimonium, & nihil egit de constitutione dotis supponitur voluisse matrimonium præcisè, prout voluisse præsumitur filius, adeoq; ad ea omnia se obligasse, ad quæ filius se obligauit, & sicut filius ducens vxorem indotatam, tenetur eandem alere, si habeat, quo alat, ita, & Pater ipsius, qui consensit in substantiam matrimonij sine alio addito, tenetur eandem alere, si filius nō habeat, quo alat. Deindè in hoc valet argumentum supra allatum deductum *in l. si quis à liberis §. non tantum ff. de lib. agnos.*

Rationes pro respōsione.

Proponitur instantia, & dissoluitur.

Respondeo tertio; Si Pater non consensit in matrimonium filij ducentis vxorem indotatam, quin potius contradixit adhuc non eximitur ab onere eandem filij vxorem simul cum filio alere, si filius aliundè non habeat, quo possit eidem alimenta subministrare *Ruinus cons. 144. n. 6. lib. 5.*, *Menochius de arbitr. cas. 348. nu. 14.*, *Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 26. n. 21.*, *Megala part. 2. lib. 2. c. 23. q. 1. num. 67.*, *Ioannes Angelus Bossius de alim. oblig. c. 4. n. 97.* Ratio ex eo desumitur, quia ex quo filius nupsit contra voluntatem patris, & vxorem duxit indotatam non amisit ius ad alimenta aduersus patrem, quinimmo hic potest compelli ad eadem ipsi tribuenda, vt est inconfesso apud omnes; non enim est iniuria talis, quod filius nupserit contra voluntatem patris, vt pater possit exui naturali pietate, qua tenetur in filium ad erogandum eidem vndè viuat, si aliundè non habeat, ergo, nec amisit ius, quo iustè possit exigere alimenta a Patre pro vxore, si aliundè non habeat, & compellere eundem Patrem ad eadem eroganda. Consequentia probatur, quia ex quo illa fæmina facta est vxor proprij filij, & per consequens nurus Patris, cum facta sit vna caro cum eodem filio reputatur pro filia eiusdem Patris; tum quia Pater tenetur præbere onera eiusdem filij, per textum *in d. l. si quis à liberis §. non tantum ff. de lib. agnos.*

5 Etiam si non consenserit in matrimonium filij, si filius aliundè nō habeat quo possit vxorem alere.

Rationes pro respōsione.

Amplia primo, vt procedat non solum

in ordine ad vxorem filij legitimi, sed etiam in ordine ad vxorem illegitimi *Paleotus de nothis c.47.n.7., Ioannes Nicolaus*
6 Intellige etiam si filius, qui illam vxorem duxit esset illegitimus. *Lucidorus de illegit. cler. c. 22. nu. 15., Peregrinus de iure fisci lib.3.tit. 18. nu.63., & seqq., Ioannes Lupi de illeg. tom.2. §.1.n.25., Coaruuias de sponsalib. part.2. c.8.§.6.nu.5., & seqq., Ioannes Angelus Bossius de aliment. oblig.c.4.n.97.* Ratio ex eo deducitur, quia alimentorum iura sunt communia legitimis, & illegitimis, seruata tamen proportione, & ordine iuris, prout habetur *in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, ergo sicuti, quia tenetur filio legitimo ex naturali pietate præstare alimenta, tenetur etiam præstare vxori ipsius, ita, quia tenetur etiam præstare illegitimo, tenebitur etiam ipsius vxori erogare, seruata tamen semper proportione legitimitatis, & illegitimitatis.

Amplia secundo, quod etiam vxori filij, seu nurui tradere alimenta teneatur,
7 Etiam si vxor filij sine sua culpa degat extra domum soceri. quantumuis hæc sine sua culpa degat extra domum soceri *Berous cons.52.nu.1.vol. 2., Surdus de alimentis tit.1.q.38. num. 15., Ioannes Angelus Bossius loc.cit. n. 98.* Ratio ex eo deducitur, quia ratio, ob quam tenetur nurui alimenta præbere non est cohabitatio cum ipso, sed coniunctio cum proprio filio, ratione cuius reputatur vna caro cum eodem filio, & fictione iuris quasi ipsius Patris, seu soceri filia, & sicuti, si ipse filius sine sua culpa degeret extra domum Patris non eximeretur hic ab onere eidem præstandi alimenta, ita ex eo, quod vxor filij sine sua culpa degat extra domum soceri non eximetur iste ab onere eidem erogandi alimenta.

Amplia tertio, quod socer teneretur præstare alimenta nurui, quantumuis
8 Etiam si nurus tradidisset dotem filio, & hic consumpsisset. eadem nurus tradidisset dotem marito filio eiusdem soceri, & hic eam dilapidasset, vel tradidisset eidem socero, qui postea eam restituerit filio, qui eam consumpsisset inutilitèr; facta etenim tali consumptione, & non habente filio, quo vxorem aleret, teneretur pater ipsius eãdem alere. *Crotus in l. si constante n.162. ff. solut. matrim., Decius cons.43.nu. 8., Natta cons.496.n.9.* Ratio ex eo deducitur, quia Pater adhuc tenetur alere filium non habentem vndè alatur, ergo & vxorem ipsius.

Limita primo in casu, quo filius familias vxorem duxisset, non cum animo dotem remittendi, & accipiendi personam vxoris pro dote, sed animo illam exigendi; tunc etenim, sicut filius ipse non teneretur liberè alere vxorem, sed posset exigere interesse pro dote non soluta etiam pro tempore, quo illam ex suo aluit, ita, & hoc potest Pater, qui sicuti tenetur omnia onera matrimonij pro filio præbere, ita eius omnia iura acquirit.

Limita secundo, in casu quo filius haberet aliundè, quo posset se, & vxorem alere, tunc etenim Pater non teneretur præbere alimenta vxori filij, qui eam duxit contra voluntatem Patris, prout docent *Surdus de aliment. tit.1.q.38. n.23., Ioannes Angelus Bossius de aliment. oblig. c.4. num. 99.* 9 Nisi filius duxerit vxorẽ cũ animo habendi dotem.

Hic oritur difficultas pro complemẽto eorum, quæ dicta sunt in hac disquisitione, an si filius tale quid gesserit aduersus Patrem, vt ipse Pater intelligatur deobligatus à præstandis alimentis eidem filio, intelligatur etiam in ea hypothesi deobligatus ab onere præbendi alimenta nurui vxori eiusdem filij? Et quidem prima fronte videtur dicendum, quod vtiq; deobligatus remaneat etiam a pręstandis alimentis nurui, siquidem in tantũ obligatus remanet versus illam, in quantum obligatus est erga filium, ergo, si deobligatus remanet à filio, tanquam a principali, intelligi debet, & deobligatus ab vxore tanquam ab accessorio, nam deficiente obligatione principali, non potest subsistere accessoria. Nihilominus probabilius sentiendum est non deobligari erga vxorem, siquidem nurus non debet
10 Si Pater ex causa deobligaretur à præstandis alimentis, filio non deobligatur versus vxorem illius. grauari ex culpa mariti *l. si quis in suo §.fin. C. de inoffic. testam.*, vndè filius delinquendo contra Patrem, non potest vxori præiudicare *l. ibi quod nostrum est ff. de reg. iur.* Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur dicendum est oriri quidem obligationem in patre alendi nurum ratione filij, sed talem obligationem, postquam exorta est, æquè respicere filium, & nurum tanquam duos creditores, & proindè in extinctione debiti quoad vnũ proptèr causam, quæ non attingit alterum, non intelligitur extinctum debitũ quoad istum; nec in hoc currit paritas de fideiussore, cuius obligatio extinguitur ad extinctionem obligationis principalis debitoris, quia hæc est vna, & eadem obligatio transfusa in duos, & vnus obligatur ratione alterius; hic autem est obligatio eiusdem Patris ad duos, quæ æquè respicit vtrumq; adeoq; &c.

---

§ XXII.

An, si vxor sine causa recedat à marito, sit ab eodem alenda.

SVMMARIVM.

Factum expositũ cum suis cõsiderationibus. 1.

Si

Si maritus vxorem duxerit indotatam simplicitèr, & hæc sine causa recesserit, non tenetur illam alere. 2.
Secus si recesserit ex causa mariti. 3.
Seduxit eam cum promissione dotis, & vxor ea non soluta sine causa recesserit in actione dotis potest maritus etiam fructus temporis, quo ipsam non aluit, exigere. 4.
Si vxor dotem contulerit, & sine causa recesserit, non tenetur maritus illam alere. 5.
Secus si recesserit ex causa mariti. 6.
Si, nec sua culpa, nec culpa mariti recesserit, tenetur maritus illam alere. 7.

1 Exponitur factum.

DIsquisitio XXII. Postquam diu cohabitauerint Titius, & Caia coniuges Caia insalutato marito sine vlla prorsus legitima causa recessit ab eodem, & quamuis precibus, & cohortationibus expetita nunquam voluit se eidem marito restituere, sed semper separata remansit. Quæsitum hic fuit, an maritus pro tempore illo separationis obligatus fuerit ad subministranda eidem alimenta.

Considerabilia circa ipsum.

Cōsiderandum hic est, an eadem Caia pro tempore celebrati contractus attulerit in effectu Titio dotem conuentam, & congruam, quæ adhuc perseueret apud eundem maritum, an vero in effectu non attulerit, promiserit tamen in determinata quantitate, & pro tempore, quo sine causa recessit, adhuc non soluerit, an tandem, nec attulerit, nec promiserit, nec spem dederit afferendi, sed ducta fuerit indotata. Secundum has etenim considerationes dirimenda res est.

2 Si vxor fuerit indotata simplicitèr, & sine causa recesserit, non tenetur maritus illam alere.

Respondeo primo, si ipsa Caia nupserit indotata sine promissione dotis, & sine spe illam conferendi, non tenetur maritus ipsam, si sine legitima causa recesserit, alere. *Tiraquel. de retract. lign. §. 10. glos. vnica nu. 14., & 16., Gutierez qq. canon. lib. 1. c. 24. n. 7., Lara l. si quis à liberis §. si quis ex his nu. 34. ff. de lib. agnos., Barbosa 2. part. rub. ff. solut. matrim. n. 41., Surdus de alim. tit. 1. q. 32. n. 17., Hypolitus l. vnica n. fin. C. de rapt. virg., Ioannes Lupus rub. de donat. inter vir., & vxor. §. 64. num. 10.* Ratio ex eo deducitur, quia vxori deficienti in ijs, ad quæ tenetur ex vi contractus matrimonialis, æquum non est, vt eidem seruentur, quæ ex vi eiusdem contractus, quæ cæteroqui a marito essent seruanda, nam fidem frangenti æquum est, vt fides non seruetur; cum igitur ex vi contractus coniugalis vxor debeat remanere in obsequio mariti, per textum *in c. hæc imago 33. q. 5.*, si in eodem non permaneat, sed sine causa recedat, deficit ab eo, quod debet, ac proindè non debet recipere, quod oportet *l. si ea C. de cond. in-seru. l. Iulianus §. affinis ff. de act. empt.*

Hæc procedunt in suppositione, qua vxor sine causa recesserit à marito; si enim supponamus, quod ab eodem separata remaneat ex causa mariti, tunc non esset eximendus maritus ab onere eandem quantumuis separatam alendi, quādoquidem perindè est, ac si in obsequio mariti permaneret, cum eidem non sit tribuendum, quod non permaneat, sed culpæ eiusdem mariti nolentis eam permanere *arg. l. iure ciuili ff. de condit., & demonst.* 3 Secus si recesserit ex causa mariti.

4 Si vxor dotē promiserit, eaq; non soluta sine causa recesserit à marito, potest maritus in actione dotis etiam interesse exigere, etiam pro tempore separationis, quo ipsam nō aluit.

Respondeo secundo; Si Titius duxerit Caiam, quæ in effectu dotem non attulerit eidem Titio, sed promiserit in determinata quantitate, & pro tempore separationis factæ sine causa ab eadem Caia adhuc non soluerit, probabilius est, quod maritus, quantumuis pro illo tempore separationis sine causa positæ vxorem non aluerit, possit exigere fructus eiusdem dotis. Hanc responsionem apud neminem expressè legi. Nihilominus sic probatur. Si maritus pro tempore celebrationis contractus matrimonialis dotem receperit, vel ab vxore, vel ab eius Patre, & illam adhuc retineat pro tempore, quo vxor sine causa recedit, non tenetur vxorem pro illo tempore alere, & tamen potest retinere fructus eiusdem dotis per ea, quæ in sequenti responsione latè probabimus, ergo etiam quantumuis in effectu dotem non receperit, habuerit tamen in obligatione ipsius vxoris, vel Patris ratione promissionis factæ de solutione præcipuè, si conuentū fuerit de interesse, vsquequo dos ipsa in effectu persolueretur, poterit agere ad consecutionem illius interesse, non obstante, quod pro illo tempore vxorem non aluerit. Consequentia probatur, quia, quod dos tradita fuerit marito, vel non tradita, sed promissa cum onere singulis annis soluendi interesse, quousque dos ipsa fuerit persoluta in quantum ad ius mariti pariformitèr se habent, ergo, si maritus, quando ipsi dos ab initio persoluta est, facit fructus eiusdem dotis suos, nec tamen tenetur alere vxorem, quæ sine causa ab ipso recessit, etiam poterit iustè exigere fructus, quando dos non fuit in effectu soluta, sed tantum promissa cū onere quot annis eidem soluendi interesse pro illa dote, quamuis ratione iniusti recessus eiusdem vxoris eandem non aluerit. Neq; obesse potest, si afferatur, quod fructus dotis sint proptèr onera matrimonij, quæ, cum maritus tunc non sustineat, non videtur posse illos fructus exigere; Non, inquam, obesse potest, quia, si non sustinet talia onera, non est ex

Rationes pro responsione.

Instantia ex aduerso proposita, & soluta.

ex causa ipsius, cum ipse dispositus sit ad eadem sustinenda, sed ex causa vxoris temere recedentis, vndè non est, cur ex culpa istius priuari debeat iure ad illos fructus; ad hoc plurimum conferre possunt ea, quæ habetur *in l. in singulos annos ff. de annuis legatis*, vbi dicitur, quod, si quis alicui legauerit fundum colendum assignato in singulos annos certo, & determinato stipendio, & per legatarium non steterit, quominus fundum illum coleret, sed per hæredes impedientes, nihilominus eidem legatario stipendium illud assignatum debeatur.

Respondeo tertio; Si Caia eidem Titio in celebratione contractus matrimonialis in effectu contulerit dotem conuentam, quæ adhuc perseuerat apud maritum, & ipsa sine causa ab eodem Titio recesserit, non tenetur Titius pro tempore separationis ipsam alere, non obstante, quod fructibus dotis gaudeat. *Ioannes Lupus c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. in princip. n. 4. vers. ego vero, Matiengo lib. 5. recopil tit. 9. l. 2. glos. 1. n. 50., Barbosa 2. part. rub. ff. solut. matrim. num. 43., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 4. n. 21.* Ratio ex eo deducitur, quod attingit idem *Sanchez loc. cit.*, quia vxor ex genere suo duo habet potissimum onera, & scilicet dotem marito conferendi, & manendi in obsequio eiusdem, ergo, si in altero ex illis deficiet, amittet ius, vt à marito alatur.

5 Si vxor dotē contulerit, & sine causa recesserit, non tenetur maritus illam alere, quāuis gaudeat fructibus dotis.

Ex aduerso deduces, quod, si separata remaneat ex causa mariti, teneatur idem maritus, qui dote gaudet, eandem alere; nec incongrua ratione hoc asseritur, quãdoquidem, si in hac hypothesi tenetur ipsam alere, non obstante, quod eandem duxerit indotatam, prout supra probauimus in prima responsione, à fortiori tenebitur, si dotem receperit, & fructibus ipsius gaudeat, prout latè *Ioannes Lupus c. inter vestras de donat. inter vir., & vxor. not. 3. in princip. n. 4. vers. ego vero*; Sed, si inquiratur, quandonam dicatur vxor separata remanere ex causa mariti, dicam primo hoc esse, quando ipse maritus eandem eijcit à domo sine causa, secundo, si nimis seuerè aduersus ipsam agat, & immoderatè castiget. Tertio, si intra domum recipiat homines procaces, qui insidientur eiusdem vxoris pudicitiæ &c.

6 Secus si recesserit ex causa mariti.

Quid vero dicendum sit, quando vxor, nec ex propria, nec ex mariti causa separata remanet, sed ex aliqua causa ex parte neutrius culpabili, puta ex morbo contagioso mariti, ob periculum infectionis, tunc assero ab eodem marito, seu sumptibus eiusdem mariti alendam esse *Lara in d. l. si quis à liberis §. si quis ex his ff. de lib. agnos., Sanchez loc. cit. nu. 25.* Ratio ex eo deducitur, quia æquum non est, vt coniux absq; aliqua sui causa culpabili priuetur iure, quod sibi ex ipso iure matrimonij competit, quod potissimum verum est, quando ipsa marito dotem contulit, quod tamen adhuc verum crediderim, quantumuis esset ducta indotata, quia maritus ad hoc se obligauit, nec eximendus est ab illo onere sine vlla prorsus culpa ipsius vxoris.

7 Si nec sua culpa, nec mariti recesserit, tenetur maritus illam alere.

---

§. XXIII.

An maritus inops teneatur alere vxorem, & filios, & an potius vxorem, quam filios, vel è contra, & an vxor diues teneatur alere maritum inopem.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Si maritus non habeat, quo possit illos alere, nisi priuando se necessarijs naturæ, non tenetur illos alere. 2.
In hypothesi, qua non possit vxorem, & filios simul alere, tenetur potius filijs, quam vxori consulere. 3.
Si maritus sit inops, & vxor diues, tenetur hæc illi alimenta præstare. 4.

Disquisitio XXIII. Post contractas nuptias cum Theodorica Titius plures ex eadem progenuit filios, & deindè in inopiam deuenit, adeout familiæ non possit consulere. Hic plurima fuerunt excitata dubia; primum, an in ea hypothesi egestatis teneretur alere vxorem, & filios, an vero eximeretur à tali onere. Secundum in suppositione, qua inopia talis non esset, vt neutri posset subuenire, sed posset subuenire vni, & non alteri, an deberet præferre vxorem filijs, an vero filios seclusa vxore. Tertiũ, an, si ipse, ita esset pauper, vt indigeret alimentis, & vxor diues, ipsa vxor teneretur eidem inopi alimenta præstare.

1 Exponitur factum in suis terminis.

Respondeo primo; Si maritus esset inops, ita vt nisi se priuando necessarijs naturæ, & personæ non posset eisdem, nempè vxori, & filijs alimenta præstare eximitur ab onere illa præstandi. *Baldus in l. vbi adhuc nu. 25. C. de iur. dot., Barbosa in l. si constante in princip. n. 52. ff. solut. matrimon., Sanchez d. lib. 9. disp. 4. num. 27.* Ratio ex eo deducitur, quia maritus quoad necessaria naturæ, & personæ

2 Si maritus nõ habeat quo illos possit alere, nisi se priuando necessarijs, nõ tenetur illos alere.

quoad se tenetur potius sibi consulere, quam vxori, & filijs, nec tenetur erga eosdem, vltra quam facere potest *l. etiam, & l. maritum ff. solut. matrim.*, ergo, si extiterit in tali inopia, non tenebitur cum sui detrimento eisdem consulere de alimentis.

3 In hypothesi, qua non possit vxori, & filijs simul consulere, tenetur potius erga filios, quã erga vxorem.

Respondeo secundo; Si fuerit inops, ita tamen, vt possit de alimentis consulere, vel vxori, vel filijs, non tamen omnibus, probabilius tenetur potius subuenire filijs quoad alimenta, quam vxori, *D. Thomas 2.2. q. 26. art. 11. ad primum, & ibi Bannes in fin., Valentia 2.2. disp. 3. q. 4. punct. 5. corrol.* 10. Ratio ex eo deducitur, quia natura potius inclinat in bonum filiorum, quam in bonum vxoris, siquidem filij sunt pars patris, non sic vxor, cum magis propendat in ea, quæ sunt magis coniuncta, quam in disiuncta; Nec obstare potest, quod dicatur, quod *proptèr hoc relinquet Patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*, & tamen est pars Patris, non vxoris, quod, si velimus dicere, quod quoad onus præbendi alimenta non consideratur coniunctio naturę, sed vnio quędam in ordine ad indiuiduam vitæ vnitatem, tunc potius esset consulendum vxori, quam filijs, quia maritus, & vxor cõstituuntur duo in carne vna; Non, inquam obstare potest, quia, vt benè notat *D. Thomas 2.2. q. 26. art. 11. ad primum*, non quantum ad omnia deseritur pater, & mater proptèr vxorem; in quibusdam enim magis debet homo assistere parentibus, quam vxori, sed quantum ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis dumtaxat debet magis adhærere vxori; quod, si hæc verificantur in ordine ad parentes, non video cur verificari non debeant in ordine ad filios, cum amor ex genere suo descendat; nec verum absolutè est, quod in ordine ad onus præstandi alimenta attendenda potius sit vnitas, seu vnio quoad carnalem copulam, quam coniunctio partium, cum semper attendendum sit id, quod magis coniunctum est quoad naturam, quam id, quod est solummodo coniunctum in ordine ad alios, seu ad extrinsecum; vndè in ijs seruandus est ordo, quem quodamodo seruat charitas, quæ sicuti incipit à se ipsa, & progreditur primo in magis natura coniunctos, & sic successiuè, ita naturalis pietas, quæ compellit ad subueniendum, prius debet incipere à se ipso, deindè in magis coniunctos natura, & sic successiuè.

Rationes pro respõsione, & solutiones obiectionũ

Respondeo tertio; Si maritus sit inops, & vxor diues, tenetur hæc alimenta illi præstare, *Specul. tit. qui filij sint legitimi §. vnico n. 40., Bartol. tract. de aliment. n. 49., Bertachinus in repert. lit. V. verbo vxor aliter vers. vxor diues, Lara in l. si quis à liberis §. si quis ex his n. 14. ff. de lib. agnos., Petrus Gregorius sintegm. iur. lib. 9. c. 19. num. 5.* Expressè colligitur *ex l. si cum dotem §. si maritus ff. solut. matrim.*, vbi hæc expressa verba habentur, *Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?* & quamuis hic textus videatur tantum innuere, quod casus fortuiti, & infortunia debeant esse communia vxori, si sint infortunia mariti, vel è contra; ex illo tamen rectè potest inferri, quod sicuti maritus in casu indigentiæ vxoris, tenetur illam alere, ita vxor in casu indigentiæ mariti, si illa fuerit diues, teneatur eidem subuenire; nec obstat, si dicatur, quod ex genere suo maritus teneatur vxorem alere, non è contra; Non, inquam, obstat, quia licet hoc verum sit simplicitèr loquendo, in casu tamen indigentiæ æquè ex naturali æquitate videtur obligari vxor erga maritum, ac maritus erga vxorem proptèr coniunctionem coniugalem, quæ habet æquè communicare commoda, & incommoda.

4 Si maritus sit inops, & vxor dines, tenetur hæc illi alimẽta præstare.

---

§. XXIV.

An, quando coniuges impediti sunt ad petendum debitum, vxor possit expelli.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in particulari, 1.

Si alter tantum fuerit impeditus ad petendum, nequit maritus vxorem expellere, 2.

Si impedimentum ad petendum sit ex parte vtriusq; non tamen ad reddendum nequit maritus vxorem expellere ab habitatione. 3.

Si impedimentum esset ex parte vtriusq; tàm ad petendum, quàm ad reddendum essent separandi thoro, non habitatione. 4.

Disquisitio XXIV. Contractis nuptijs inter Caium, & Theodoricam superuenit impedimentum, ratione cuius coniuges debitum petere non poterant, puta votum, affinitas, seu cognatio. Quæsitum fuit, an Caius ratione talis impedimenti possit Theodoricam à sua cura, & domo expellere.

1 Expositio status disquisitionis.

Plura circa hoc quæsitum veniunt consideranda, & primo, an tale impedimentum ad petendum sit respectu vtriusque coniugis, adeo vt neutor possit petere, Secundo, an respectu vnius dumtaxat, adeo

Considerabilia circa ipsum.

adeo vt alter possit pro libertate petere, & alter ipsi petenti teneatur reddere; Tertio, an vterque non solum nequeat petere, sed etiam, nec possit reddere, & hæc in ordine ad impedimentum; in ordine vero ad expulsionem, quando ratio ad illam competeret, inquiri potest, an sit solummodo à thoro, an vero etiam ab habitatione.

Respondeo primo, si alter tantum fuerit impeditus ad petendum, puta ratione

2 *Si alter tantū fuerit impeditus ad petendū nequit maritus vxorē expellere.*

voti, quatenus scilicet votum castitatis emiserit, siue fuerit ipse Caius, siue Theodorica, nequit ipse Caius ipsam Theodoricam expellere neque à domo, neque à thoro. *Glosa c. nosse verb. non fraudentur 30. q. 1., Abbas c. si vir in fine de cognat. spirituali, & ibi Alexander de Neuo nu. 8., Sanchez lib. 9. disp. 5. num. 19.,* qui procedunt in fortioribus terminis affinitatis, seu cognationis superuenientis, & quidem, si loquamur de impedimento voti ex parte mariti dumtaxat, clarè liquet ex eo, quod ratione ipsius nullum intelligitur ius demptum ex parte vxoris, quandoquidem licet ratione ipsius maritus non possit petere debitum ab vxore, tenetur tamen eidem petenti reddere, ergo illam non poterit expellere, nec a thoro, nec ab habitatione; si vero loquamur de impedimento voti se tenentis ex parte vxoris ex eo etiam deducitur, quia licet ipsa non possit petere, tenetur tamen petenti reddere, & ex eo, quod non possit petere non amittit ius ad habitandum cum eodem marito, qui quantumuis possit cedere iuri suo ad petendum, non potest tamen priuare vxorem habitatione, nec etiam quoad thorum, cum possit velle non petere, possit tamen velle cohabitare.

Rationes pro respōsione.

Respondeo secundo; Si impedimentū ad petendum sit respectu vtriusque, non

3 *Si impedimentū ad petendum sit ex parte vtriusq; maritus nequit vxorem expellere ab habitatione.*

tamen ad reddendum, nec posset maritus vxorem expellere ab habitatione *Abbas in c. 2. n. 2. de coniug. lepros. Supplementum Gabriellis in 4. dist. 42. q. 1. art. 2. concl. 4., Brunellus de sponsal. concl. 20. n. 13., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 6. num. 19.* Ratio ex eo deducitur, quia nullibi in iure reperitur, quando matrimonium validè contractum est, quod possint coniuges separari, & alter alterum expellere ratione alicuius impedimenti superuenientis ad petendum debitum, cum vterque posit cessare à petendo debito, quātumuis simul permaneat; Neque obesse potest, si asseratur, quod, cum neuter in hac hypothesi posit petere, ex necessaria sequela proueniat etiam, quod neuter posit reddere, & per consequens, quod ratione periculi nequeant saltem in eodem lecto cubare, & sic saltem thoro debeant separari; Non, inquam, obesse potest primo, quia hic est sermo solummodo de separatione quoad habitationem, scilicet, quod nequeant habitatione separari, quod potest subsistere, quamuis thoro separarentur. Secundo, quia possunt non petere, & non reddere, quantumuis in eodem thoro simul habitent tanquam frater, & soror obsistente congressui voto ex vtraque parte emisso.

Respondeo tertio; si impedimentum esset ex parte vtriusque, ita vt neutri licitum esset, tam petere, quàm reddere,

4 *Si impedimentū esset, respectu vtriusque, tàm ad petendū, quàm ad reddēdum separari deberent thoro, nō habitatione.*

tunc probabilius est ratione periculi incontinentiæ esse separandos à thoro, non autem ab habitatione *Sanchez loc. cit., Turrecremata c. quod Deo 33. q. 3. num. 2.,* dum asserit, quod ob votum continentiæ mutuo consensu coniugum emissum eximantur ijdem coniuges à redditione debiti, non tamen ab alijs obligationibus, & sic teneantur cohabitare. Ratio, cur debeant thoro separari ex eo deducitur, quia non debemus solummodo malum in se ipso vitare, sed etiam ipsum in periculo, nam, qui periculo se exponit, crebro in illo perit, & iura, quæ malum prohibent, intelliguntur etiam prohibere pericula, ne in eodem labamur.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de matrimonio VI. prænotiones.

§. I.

Quomodo cohæreat vinculum coniugale in diuortio cum iuribus, & SS. PP. auctoritatibus.

S V M M A R I V M.

Exponuntur dicta SS. PP. 1.
Exploditur Zachariæ Pontificis dictum, vt non fauens hæreticis. 2.
Expenditur dictum D. Ambrosij, & vendicatur à sensu hæreticorum. 3.
Vendicatur dictum Concilij apud Vermetias à prauo sensu eorundem. 4.

DIsquisitio I. Contra hæreticorum errores in præcedentibus docuimus in diuortio ratione adulterij non solui vinculum coniugale. Quia tamen hæretici, ne dum temeritate freti SS. etiam PP. auctoritatem iniquè assumunt

ad suas versutias palliandas, placet in præsenti auctoritates, quibus initi sibi suadent, referre, & ipsorum iniquitatem detegere, & SS. PP. dicta ab iniquis eorũ interpretationibus vindicare. Omisso igitur Christi Domini testimonio *Matthæi 5., & 19.*, quod in sui fauorem trahebant hæretici, de quo satis supra locuti fuimus, proponimus SS. PP. auctoritates, & iura, quæ ipsi temere adducunt. Primo adducunt decretum Zachariæ I. Pontificis relatum *in c. concubuisti 32. q. 7.*, vbi sic legitur. *Concubuisti cum sorore vxoris tuæ, neutram habeas, & si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in domino, cui velit.* Ecce quo modo conceditur coniugi innocenti alteri nubere, quod manifestum signum est, quod prius matrimonium fuit dissolutum etiam quoad vinculum coniugale. Secundo illud *D. Ambrosij 1. ad Corint. 7.* relatum *in c. vxor 32. q. 7.*, vbi sic legitur. *Vxor à viro non discedat, nisi causa fornicationis, quod, si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur. Ideo non subdit de viro, quod de vxore præmisit, quia viro liceat ducere aliam.* Tertio illud Concilij apud Vermetias relatum *in c. si qua mulier 31. q. 7.*, vbi sic legitur, *Si qua mulier in mortem sui mariti consiliata sit cum alijs, & ipse vir se defendendo aliquem illorum occiderit, si probare potest ille vir eam rem esse consilij, potest, vt nobis videtur, ipsam vxorem dimittere, & si voluerit aliam ducere*, & alia huiusmodi.

1 Exponuntur nonnulla dicta SS. PP.

Hæc tamen omnia, & similia facilè soluuntur. Primum ex Zaccharia Pontifice nihil aliud euincit, quam quod vxor illius, qui concubuit cum sorore vxoris suæ, possit eodem mortuo nubere cum alio, cui velit, quasi velit per illa verba indicare, quod per illum concubitum mariti cum sorore sua, quando ipsa vxor fuit inscia talis concubitus, hæc nõ contrahat aliquod impedimentum, ratione cuius nõ possit cum alio post mortem prioris mariti contrahere; vel dicas cum *Glosa fin. in d. c. concubuisti*, textum illum procedere, quando ille, qui concubuit cum sorore, non erat maritus, per verba de præsenti, sed tantum de futuro, tanquam sponsus.

2 Explodiditur dictum Zachariæ Põtificis, vt nõ aduersans sensui Ecclesiæ.

Secundum D. Ambrosij relatum *in d. c. vxor 32. q. 2.*, dicunt nonnulli inter quos *Gratianus in c. proposuisti 32. q. 7.*, *Magister in 4. dist. 35.*, *Abulensis c. 19. Matthæi q. 76. ad 1. in fin.*, non esse propriè D. Ambrosij, sed ab hæreticis illi impositum, & imputatum. Sed quidquid sit de hoc, quantumuis verè fuerit D. Ambrosij, dico procedere dumtaxat, quod possit vxor, quæ discessit alterum ducere post mortem prioris mariti, nec interpretatio hæc arbitranda est frustatoria, & inutilis eo, quod certum sit, quod post mortem prioris mariti, possit ad alias nuptias transire; Non, inquam, arbitranda est frustatoria, & inutilis, quia per hoc voluit excludere antiqua iura, secundum quæ vxor adultera, quæ à marito discesserat, non permittebatur post mortem eiusdem mariti ad alias nuptias transire, licet hoc esset permissum marito adultero, qui compellebatur dumtaxat agere pænitentiam.

3 Exploditur dictũ D. Ambrosij, & vendicatur à prauo sensu hæreticorum.

Tertium desumptum ex Concil. apud Vermetias relato *in d. c. si qua mulier 31. q. 7.* asserit *Maldonado c. 19. Matthæi*, esse apocriphum, vtpotè desumptum ex Cõcil. Spurio. Deindè, quando verum etiam esset Concilium, non absolutè definit, sed relinquit sub dubio, quod colligitur ex ills verbis, *vt nobis videtur*, quod dubium modo esse non potest, cum concilia posteriora, SS. PP., & Theologi communitèr, & Canonistæ expressè contrarium definiuerint dependentèr ab ordinatione Christi Domini, *Quos Deus coniunxit, homo non separet*.

4 Vendicatur à nota eorundem Cõcilium Vermetiẽse.

---

§. II.

An præcedente copula contractum matrimonij liberum sit alij ex coniugibus ante consummationem eiusdem transire ad Religionem.

SVMMARIVM.

Sensus disquisitionis exponitur. 1.
Si copula præcessit sine aliquo tractatu de matrimonio, eodem postea contracto, & non consummato, licitum est marito transire ad Religionem. 2.
Etiam si tractatus matrimonij præcesserit ipsam copulam. 3.

Disquisitio II. Antequam iniretur matrimonium per verba de præsenti inter Titium, & Caiam ipsi per copulam se commiscuerunt, & postea matrimonium inierunt seruato iuris ordine cum omnibus substantialitèr ad hoc requisitis. Contracto sic matrimonio Titius, antequam de nouo congrederetur cũ eadem Caia iam facta vxore sua per consensum de presenti, statuit in corde suo perfectiorem statum eligere, & transire ad Religionem, aduersus quem excipiebat eadem Caia, quod propositum illud non poterat perficere eo, quod ipsam antecedenter carnalitèr cognouerat. Quæsitum 1 Sensus disquisitionis exponitur

situm hic fuit, an non obstante tali exceptione vxoris possit licitè ad Religionem transire.

Pro solutione præmittenda est consideratio, an, quando antecedentèr ad matrimonium copulam habuerunt, præcesserit tractatus de eodem matrimonio, vel sponsalia, an vero, nec contractus, nec sponsalia præcesserint; quod dixerim proptèr ius antiquum, antecedentèr ad Concilium Tridentinum, secundū quod copula post sponsalia inita præsumptiuè inducebat pro consensu in matrimonium.

Considerabilia circa quæsitum.

Respondeo primo, si nec tractatus ad matrimonium præcesserit, nec sponsalia, quando inter ipsos habita est copula, adhuc liberum est marito ante consummationem post matrimonium initum transire ad Religionem *Siluester verb. diuortium q. 3.* Ratio ex eo deducitur, quia cuicunque coniugi post contractas nuptias, & non consummatas licitum est trāsire ad Religionem, cum à iure in ordine ad deliberandum de tali statu concedatur bimestre; sed in hac hypothesi nuptiæ non intelliguntur consummatæ, quia illa copula præcedens ad matrimonium non confert ad consummationem, nam id, quod præcedit, non consummat, sed dumtaxat id consummat, quod subsequitur, ergo &c. Ad hoc plurimum etiam faciunt textus *in c. verum, & c. ex publico, & c. ex parte de conuers. coniug.*

2 Si copula præcessit sine aliquo tractatu ad matrimoniū liberū est coniugibus ante cōsummationē trāsire ad Religionem.

Respondeo secundo, quantumuis præcesserit tractatus ad matrimonium, seu sponsalia ipsam copulam, si ipsa copula præcesserit matrimoniū, nō impedit quominus maritus cōtracto eodem matrimonio, & postea non consummato, possit ab vxore diuertere transeundo ad statum perfectiorem Religionis. Hæc videtur esse contra eundem Siluestrum, qui ex quo loco citato asserit post illam copulam habitam ante matrimonium posse coniuges transire ad Religionem, si non præcesserint ipsam copulam sponsalia, videtur sentire, quod si illa præcesserint, non possint transire, quia illa exceptio firmat regulam in casu opposito. Nihilominus Probatur nostra responsio, quia, si quæ ratio euinceret, quod non possent transire ad Religionem, ea esset, quia per illam copulam habitā post sponsalia non solum intelligatur initum, sed etiam consummatum matrimoniū, sed hæc ratio nō valet stante moderna dispositione Concilij Tridentini præcipientis sub nullitate non contrahi matrimonium, nisi per consensum præstitum coram Parocho, & testibus, ergo per illam copulam, nec intelligitur contractum matrimoniū, & per consequens, nec consummatum, cum consummatio supponat actum matrimonij validum.

3 Etiam si tractatus matrimonij præcesserit ipsā copulam.

Solum aliquid negotij videtur facescere quod cum habita fuerit illa copula præcedentibus sponsalibus videtur habita cum promissione futuri matrimonij in virtute illorum sponsalium, & sic maritus propter illam violationem cum illa promissione non videtur posse in præiuditium sponsæ violatæ ad Religionem transire. Sed facili negotio possum ad hæc respondere, primo, quod hac ratione æquè impediretur ad transeundum ad Religionem, siue matrimonium fuerit contractum, siue non contractum, cum impedimentum esset propter læsionem iustitiæ in illa violatione. Deindè ad summum teneretur compensare damna illius violationis dotando fæminam illam stupratam, non vero impediretur, quin posset gaudere priuilegio sibi à Christo Domino concesso transeundi ad Religionem.

4 Maritus ad summū teneretur compensare damna.

---

§. III.

An per consuetudinem possit abrogari ius diuortij propter adulterium.

SVMMARIVM.

Elucidatur factum cum ratione dubitandi. 1.
Referuntur rationes pro excipiente de consuetudine. 2.
Non obstante tali consuetudine potest innocens adulterum dimittere. 3.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 4.

Disquisitio III. In quadam regione passim contingebant adulteria, & adeo crebrò, vt vix haberentur in consideratione, nec de illis assumeretur vlla vindictæ ratio, & diu praua illa consuetudo sine vlla punitione perseuerauit. Contigit, vt Caia coniux Sempronij viri notæ probitatis, & timoratæ conscientiæ in adulterium dilaberetur, cuius certus factus Sempronius fretus iure sibi à Christo Domino *Matthei 5., & 19.*, contendebat per diuortium eandem dimittere, aduersus quem excipiebat Caia, quod ius illud diuortij ob adulterium esset contraria consuetudine, & vtique præscripta abolitum. Quæsitum hic fuit quid iuris?

1 Status cōtrouersiæ exponitur

Iura consuetudinis in fauorem Caiæ fouere videbatur ratio, quod ius diuortij ob adulterium non est præceptiuum, sed facultatiuum innocenti, adeo vt non tenea-

teneatur dimittere coniugem adulteram ex præcepto, sed possit, si velit, dimittere ex libertate, vndè consuetudo aliud nō præstaret, quam demere libertatem, quam habebat coniux innocens ad dimittendum, vel non dimittendum; non videtur autem esse abs ratione, quod libertas ad aliquod opus peragendum, vel omittendum possit contraria consuetudine abrogari; Hoc videtur apertè manifestari in concessionibus, & priuilegijs, quæ passim ex eo, quod non sint in vsu, nullā vim habent ob contrariā consuetudinem, & hoc ea ratione, quod, cū esset in libertate priuilegiatorum, vtendi, & non vtendi, & vsi non fuerint, ex illo non vsu priuilegia ipsa vim amiserint, & priuilegiati ius eisdem amplius vtēdi; Nec obesse potest, si asseratur, quod ea, quę hic dicuntur, verificentur quoad concessiones iuris positiui humani, contra quod præualere potest ius consuetudinarium, non sic quoad concessiones iuris diuini, & naturalis, aduersus quod nullam vim habere potest consuetudo; Non, inquam, obesse potest, quia hæc ad summum verificantur, quando ea, quæ sunt iuris diuini, & naturalis, sunt præceptiua, non autem quando sunt merè facultatiua, vt supra innuebam, quia, cum hæc respiciant puram libertatem eius, cui concessa est illa facultas, hæc vtique adimi potest per contrariam consuetudinem, quæ certè nullam vim habet contra ius diuinum, habet tamen vim contra humanam libertatem. His tamen non obstantibus

2 **Referuntur rationes pro excipiente de consuetudine.**

3 **Non obstante tali consuetudine, potest innocens adulterum dimittere.**

Respondeo Sempronium, non obstante tali asserta consuetudine posse iustè, & legitimè Caiam dimittere. *Coaruuias 4. decret. 2. part. c 7. §. 5. num. 8., Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 3. num. 7.* Ratio ex eo deducitur primo, quia, quod coniux innocens possit dimittere coniugem adulterum est ex iure naturali, & diuino, ergo non potest per contrariam consuetudinem abrogari. Antecedens patet ex illo *Matthæi 5., & 19.*, vbi permittitur ex causa fornicationis coniugi innocenti dimittere vxorem adulteram, in quo textu aliqui volunt, quod Christus Dominus non solum ibi nouum ius condiderit, sed etiam explicarit ius antiquum naturale. Consequentia probatur, quia ius naturale vtpotè immutabile per nullum ius potest tolli, per textum *in c. 1. dist. 5., & §. sed naturalia Instit. de iure natur.* Secundo, quia ius illud dimittendi vxorem adulteram ex causa fornicationis non potest tolli per aliquod ius scriptum, siue ciuile, siue canonicum, ergo, nec etiam per ius consuetudinarium. Tertio, quia nulla consuetudo potest subsistere, quæ tribuit occasionem peccandi impunè; talis autem esset consuetudo, quæ tolleret ius diuortij, si quidem sublato illo iure passim coniuges, & præcipuè vxores sordescerent in adulterijs.

Rationes pro respōsione.

Solum aliquid negotij aduersus hanc responsionem videtur facescere id, de quo testatur *D. Basilius in suis canonibus can. 5., & 21.*, nempè consuetudinem iam obtinuisse, vt non concedatur diuortium vxoribus ob viri adulterium. Sed testimonium D. Basilij accipiendum est in eo sensu dumtaxat, vt vxores rarò intentent diuortium ob mariti fornicationem, per quod tamen non tollitur, quin possint intentare, si velint.

Ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur fateor ius illud diuortij non esse præceptiuum, nisi fortè adulter sit pertinax in adulterio, & ratione scandali, vel correctionis fraternæ, vt supra fit dimittendus, sed merè facultatiuum, nec propterea fit, quod hoc possit per contrariam consuetudinem abrogari, nec consuetudo quid valet ad adimendam libertatem, quando hæc fundatur in iure naturali, & diuino, nam semper ius illud viget, & per illud libertas semper instauratur; Nec quid euincit paritas de concessionibus, & humanis priuilegijs, quandoquidem hæc vtpotè iuris humani in sua radice per contrariam consuetudinem abolentur. 4

Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.

§. IV.

An pro quocunque tempore possit diuortium ob adulterium peti.

SVMMARIVM.

In quo consistat ratio dubij. 1.
Rationes suadentes post quinquennium non esse amplius locum diuortio. 2.
Si coniux innocens non factus fuerit conscius delicti alterius, nisi post multum tempus, potest adhuc agere ad diuortium. 3.
Potest adhuc agere, quantumuis conscius distulerit actionem, modo tacitè non condonarit. 4.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 5.

DIsquisitio IV. Lapsa est Caia vxor Theodorici in adulterium, nec Theodoricus super illo adulterio per multum temporis reclamauit, nec propria auctoritate, nec auctoritate Iudicis intentauit diuortium. Diutino tempore elapso actionem Theodoricus excitauit 1

Exponitur ratio dubij.

super

super diuortio ob illud Caiæ adulterium. Quæsitum fuit, an esset audiendus?

Considerandum hic est, an coniux innocens tunc nouerit adulterium alterius, quando fuit patratum, an vero nouerit dumtaxat ex interuallo post multum scilicet temporis, à quo commissum est; ex hac etenim diuersa consideratione diuersum oriri potest ius, & ratio decidendi.

Confiderationes circa dubium.

2 *Rationes suadentes post quinquennium, non esse amplius locum diuortij.*

Videtur absolutè asserendū post quinquennium à die commissi adulterij non amplius competere ius innocenti ad agēdum super diuortio ob adulterium alterius, quandoquidem illud tempus præscribitur ius accusandi quoad pœnam ciuilem,& criminalem,per textum *in l.5. C. ad leg. Iul. de adult.*, quo elapso non amplius innocens audiendus est, ergo etiam intelligendum est illud quinquennium præscriptum ad agendum super diuortio, quo propterea elapso non videatur amplius idem innocens audiendus. Nihilominus

3 *Si coniux innocens non fuerit conscius delicti alterius, nisi post multum tempus potest agere ad diuortiū.*

Respondeo primo; Si coniux innocens non fuerit conscius adulterij alterius, nisi post multum tempus à die eiusdem commissi, potest non obstante eo tempore elapso agere ad idem diuortium. Propendent in hanc responsionem *Sāchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 3. n. 9., Paludanus in 4. dist. 31. q. 1. art. 5. concl. 1. nu. 33., Aimon de antiquit. tempor. part. 4. sect. materia ista singularitatis testium nu. 88.* Ratio ex eo deducitur, quia adulterium quantum est de se, est sufficiens causa diuortij ex superius latè allegatis, & probatis, & quantumuis daremus, quod super eo præscriberetur, non incipit currere tempus, nisi à die habitæ notitiæ respectu innocentis, ergo, quantumuis multum tempus transierit ante habitam notitiā, poterit nihilominus innocens agere ad idem diuortium; nec existimandum est, quod, cum diu latuerit illud adulterium, non possit postea vim habere ad illum effectum diuortij; non, inquam, existimandum est, quia ex eo, quod diu latuerit, non tollitur, quin verè sit positum, & sic violata fides alteri debita, ex qua violatione consurgit ius in innocente, quod non intelligitur extinctum ex eo, quod immediatè non apparuerit.

4 *Potest adhuc agere quantumuis statim fuerit conscius delicti, & diu distulerit actionem, dummodo tacitè nō condonarit.*

Respondeo secundo; Quantumuis coniux innocens fuerit conscius adulterij alterius, quando patratum fuit, & diu distulerit dimissionem eiusdem, potest pro quocunque dimittere, nisi interim actiones tales posuerit, ex quibus concludentèr inferatur remissio, seu condonatio. *Ananias c. maritus de adulterijs in fin., Paludanus in 4. dist. 31. q. 1. art. 5. concl. 1. n. 33., Prosper Farinacius in pract. crimin. pr. part. q. 10. n. 20.* Videtur expressè colligi *ex c. admonere 33. q. 2.*, vbi Pontifex decernit, quod post septennium pænitentiæ, quam peregit coniux adultera, adhuc liberum sit viro innocenti ab eadem diuertere, quem textum explicans *Glosa ibid. verbo pænitentia*, expressè asserit, nec extingui ius mariti innocentis per lapsum viginti annorum. Solum captu difficilè videtur, quomodo per diutinum illud tempus nō intelligantur tacitè facta remissio, ratione cuius impediatur innocens ad recedēdum, vel adulterum dimittendum; Sed vbi non posuerit actiones tales, quæ habeant certam moralem connexionem cum eadem remissione per solum temporis lapsum non concludentèr illa remissio infertur, & responsio nostra procedit solummodo quoad temporis protractionem in dimittendo seclusa quacunque alia ratione inferente eandem remissionem, seu condonationem.

Rationes pro respōsione.

5 *Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.*

Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur dicendum est disparem omnino esse rationem de iure ad accusandum, siue ciuilitèr, siue criminalitèr quoad pænam, ac de iure ad dimittendum, seu recedendum, quandoquidem cum huiusmodi ius ad accusandum in ordine ad tales pænas sit inductum de iure positiuo humano potuit coarctari ad determinatum tempus, prout de facto coarctatum est ad quinquennium per textum *in d. l. 5. C. ad l. Iul. de adult.*, ius vero ad dimittendum, seu ad recedendum ab adultero, cum inductum fuerit de iure diuino, & naturali, non potuit ad aliquod tempus per leges ciuiles humanas, & canonicas coarctari, nisi læsus liberam fecit remissionem.

§. V.

An, si maritus negauerit matrimonium, & illud ob defectum probationum fuerit dissolutum, & vxor ex ea occasione adulterium comiserit, possit maritus ob illud diuertere.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ latè expositus. 1.

Maritus verus, & realis ob commixtiones carnales vxoris cum secundo non habet ius illam dimittendi. 2.

Soluitur ratio proposita pro ratione dubitandi. 3.

Dis-

1 Exponitur status disquisitionis.

DIsquisitio V. Contractum verè fuerat matrimonium inter Titium, & Caiam, quod tamen erat difficilis probationis, vel quia ante Concil. Tridentinum fuit Clandestinum, vel quia quantumuis celebratum post idem Concilium coram Parocho, & testibus idem Parochus, & testes prædecesserunt, nec matrimonium hoc fuit scriptum in libro coniugatorum. Titius absolutè negauit coram Iudice hoc matrimonium, & cum vxor deficeret in probationibus auctore Iudice fuit dissolutum. Stante hac dissolutione Caia transiuit ad alias nuptias, quæ fuerunt consummatæ. Temporis processu prius matrimonium fuit ex superuenientibus notitijs cognitum, & probatum initum, & validum, & dum vel vxor ageret ad restitutionem, vel Iudex ex officio eosdem compelleret ad instaurationem prioris matrimonij per cohabitationem, aliaque obsequia coniugalia excipiebat idem Titius de adulterio vxoris cum eo, cui secundo nupsit, & quidem cum scientia validitatis prioris matrimonij. Quæsitum hic fuit, an illa exceptio Titij de adulterio vxoris sufficiens ius ipsi tribuat, ratione cuius non teneatur eandem vxorem recipere.

In quo consistat ratio dubitandi.

Ratio dubitandi potissimum ex eo consurgit, quod supradictum fuit, quod scilicet, si maritus à domo iniustè eiecerit vxorem, eique alimenta denegarit, & illa ex eo adulterium commiserit, non amittat maritus ius ad diuortium, prout habetur *in c. significasti de diuort.*, *& in c. ex literis eod. tit.*, & in hoc consentiunt omnes ferè DD., ergo etiam non amittet ius ad idem diuortium, si auctore Iudice eandem à domo eiecerit sub motiuo non constantis matrimonij, si illa indè in adulterium fuerit prolapsa, potissimum cum ipsa scientiam habuit de subsistentia prioris matrimonij, & per consequens, quod omnes actus commixtionis cum secundo fuerunt adulteria. Nihilominus

2 Maritus primus nõ habet ius dimittendi vxorem ob commixtiones habitas cum secũdo.

Respondeo, quod maritus prior verus, & realis non habeat ius propter illas commixtiones carnales habitas cum secundo non recipiendi eandem vxorem, sed teneatur illam recipere *Nauarrus in summa c. 22. num 24*, *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. n. 4. in fin.*, *Sanchez de matrim. l. b. 10. disp. 5. n. 9.* Ratio ex eo deducitur, quia ex quo maritus ipse matrimonium negauit, institit illius dissolutioni, & obtemperauit sententiæ declaratoriæ non subsistentis matrimonij eandem vxorem, quantum fuit ex propriæ voluntatis arbitrio exemit à propria potestate, liberam constituit, & facultatem præbuit cuicumque voluerit nubendi, ergo, si nupserit alteri, & cum eo fuerit commixta, non poterit prior maritus conqueri, cum, quantum fuit ex se, ad hoc facultatem fecerit, & per consequens cum illi non fuerit collata iniuria, non acquiret ius legitimè ad vindictam, & per consequens ad non recipiendam vxorem, siquidem eidem excipienti de adulterio, poterit vxor ipsa replicare de ipsius consensu, & de causa proximè tradita ad secundum matrimonium, ex quo prouenit illa commixtio; Neque dicas, quod vxor ipsa contrahens illud secundum matrimonium cum scientia subsistentiæ prioris grauitèr peccarit, non solum in contrahendo, sed etiam in illis omnibus commixtionibus sequentibus ad illum contractum inualidum; contra enim impugnaberis, quia verissimum est supposita illa scientia, quod vxor grauitèr peccauerit, tum in contrahendo, tum in illis commixtionibus post cõtractum, nego tamen, quod indè maritus ius acquirat ad diuertendum, seu ad non recipiendam vxorem, si postea innotuerit de subsistentia prioris matrimonij; nam non consurgit ius diuortij ex quocunque adulterio, sed dumtaxat ex adulterio iniurioso eidem priori marito, & cui ipse causam non dederit proximam, cuiusmodi non est illud, de quo modo agimus, cum ipse maritus eidem causam dederit, negando prius matrimonium, insistendo illius dissolutioni, & liberam, quantum fuit ex se, ipsam constituendo ad quascunque nuptias. Accedit, quod ipse maritus in ordine ad illam commixtionem secundi mariti non fuit innocens, cum nouerit prius matrimonium subsistere, & ex sua prauitate negando illud coniecerit vxorem in illo statu. Accedit secundo, quod maritus sciens vxorem lapsuram de proximo in adulterium, & non prohibens, cum commodè possit prohibere, non habeat ius ob illud diuertendi, cum intelligatur illi consensisse per ea, quæ supra probauimus *sub hoc eod. tit. De matrimon. VI. prænot. XI. sect. 9. assert. 1. vers. in ordine ad secundam*; sed in hac hypothesi optimè nouit matrimonium illud ineundum, & quidem ex vi propriæ prauitatis, dum negauit subsistentiam matrimonij, quod optimè nouerat subsistere, & ex illo habendas illas commixtiones, quas optimè poterat prohibere, quinimmo tenebatur, nec prohibuit, ergo ex illis &c.

Quantum fuit ex se exemit vxorem à propria potestate.

Soluuntur nonnullæ rationes oppositæ.

3 Soluitur ratio proposita pro ratione dubitandi.

Nec quidquam euincit argumentum superius adductum, quandoquidem ex illa eiectione vxoris e domo, & negatione alimentorum maritus non exemit eandem vxorem ab onere, & fide coniugali,

sibi

sibi debita; supponitur enim eiecisse ad vindictam non tribuens eidem libertatem; vndè ipsa vxor habet tantum actionem ad restitutionem, non ad alia; in casu autem, de quo hic loquimur, non habebat pro tempore, pro quo transijt ad alias nuptias, actionem ad restitutionem, cum per sententiam Iudicis prius matrimonium fuerit dissolutum, sed libera, quantum fuit ex parte mariti constituta est, adeoque &c.

---

§. VI.

An, si matrimonium in facie Ecclesiæ fuerit contractum subsistente impedimento irritante occulto tunc non cognito, & vxor lapsa sit in adulterium, amittat dotem.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.
Iura vxoris adulteræ. 2.
Exceptiones mariti innocentis. 3.
Opinio Barbosæ procedentis cum distinctione exponitur. 4.
Si, adulterium fuerit commissum post cognitam inualiditatem matrimonij dos non accrescit marito. 5.
Si adulterium fuerit commissum, perseuerante bona fide valoris matrimonij dos accrescit marito. 6.
Dissoluuntur rationes Barbosæ. 7.

1 Exponitur series disquisitionis. DIsquisitio VI. Seruatis omnibus iuris solemnitatibus in facie Ecclesiæ contractum fuit matrimonium inter Antonium, & Liuiam, cui tamen suberat impedimentum dirimens occultū tamen, & pro eo tempore non cognitum. Processu temporis Liuia in adulterium prolapsa est, ob quod ex dispositione iuris iuxta superius dicta amittunt vxores dotem, quæ viro accrescit, per textum *in c. plerumque de donat. inter vir., & vxor. l. consensu §. 1. C. de repud. l. vnica §. taceat C. de rei vxor. act. l. miles §. socer. ff. ad leg. Iul. de adult.*, & cognitum fuit impedimentum occultum dirimens, ob quod illud matrimonium irritatur. Orta hic fuit controuersia, an Liuia, ob illam fornicationem dotem amiserit, & an illa accreuerit Antonio.

2 Iura coniugis adulteræ. Contendebat eadem Liuia ad repetitionem dotis collatæ, quandoquidem cum illud matrimonium cum Antonio initum non subsisteret, non fuit læsum per illam fornicationem à se ipsa commissam, & tota ratio, quæ militat pro marito quoad acquisitionem dotis, est proptèr matrimonij læsionem.

Excipiebat aduersus eandem Antonius, quod, cum illud matrimonium fuerit initum seruatis omnibus iuris solemnitatibus in facie Ecclesiæ, habeatur pro valido, & per consequens, quod vxor adultera, quantum fuit ex se, violarit iura matrimonij, & læserit ius mariti, si non verū, saltem existimatum, proptèr quod digna est, vt iure dotis priuetur. Accedit, quod, si ex illo matrimonio inito bona fide vtriusque coniugis suscepta fuerit proles, hæc habeatur, vt legitima, & succedat in bonis vtriusq; coniugis, perindè, ac si esset talis, non obstante inualiditate secundum se talis matrimonij, non alia ratione, nisi quia illud matrimonium reputabatur pro valido, ergo, si proles succedit in bonis vtriusque parentis, non est, cur maritus non debeat succedere in bonis dotalibus eiusdem vxoris, si hæc deliquerit contra tale matrimonium, potissimum cum quantum est ex se iniuriam matrimonio, & marito contulerit perindè, ac si tale matrimonium fuisset formalitèr verum, & si inualiditas non obstat filijs, ne succedant, cur eadem obstare debet marito, ne succedat in bonis dotalibus, si vxor contrà illud matrimonium deliquerit culpa tali, vt priuet eisdem vxorem, & substituat eundem maritum? 3 Exceptiones mariti innocētis.

Barbosa *l. 2. in princip. part. 1. nu. 93., & seqq. ff. solut. matrim.* conatur sub distinctione has diuersas coniugum opiniones componere, & propterea asserit, quod si obtenta sententia, & dote marito applicata vxor opponat inualiditatem matrimonij non sit audienda propter textum *in l. res iudicata ff. de reg. iur.*, secus vero, si opponat inualiditatem ante sententiam, quia, cum tunc verè non fuerit matrimonium, dos non debet adiudicari marito. 4 Opinio Barbosæ procedentis sub distinctione exponitur

Ego aliter procedendum existimo; vel etenim adulterium vxoris patratum fuit cognita inualiditate matrimonij ob illud impedimentum dirimens antea occultū; vel adhuc eadem inualiditate non cognita. Iuxta primum sensum absolutè arbitror vxorem non amittere ius ad dotem, nec illam accrescere marito; atque iuxta hunc sensum præcisè arbitror locutos DD. allegatos *à Barbosa in d. l. 2. in princip. part. 1. n. 93. ff. solut. matrim.*, qui asserunt dotem illam vxoris non adiudicari marito. Iuxta secundum vero sensum arbitror alloqui DD. ab eodem allegatos, qui asserunt dotem illam acquiri marito, quibus an adhærendum sit, infra subdam. Ratio quoad primum sensum ex eo desumitur, quia neque in re, neque 5 Si adulteriū fuerit cōmissū, cognita inualiditate matrimonij, dos non accrescit marito.

in opinione in hac hypothesi per adulterium vxoris matrimonium illud læditur; non in re, quia matrimonium illud secundum se inualidum est; non in opinione fornicantis cũ optimè nouerit illius inualiditatem,& sicuti eadem cognita potest immediatè ipsa vxor recedere à marito, quinimmo tenetur recedere sine violatione fidei datæ, ita potest, quantum respicit ius mariti sine læsione fidei ipsi datæ alteri se communicare, adeoque sine vlla pæna amissionis dotis.

Remanet solummodo discutiendum circa secundum sensum, secundum quem supponitur, quod vxor fornicata fuerit perseuerante bona fide validitatis matrimonij, an scilicet vxor tunc dotem amiserit, quæ accrescat marito putatiuo. Sentiendum existimo re vera in ea hypothesi omittere, ad quod asserendum duplici ratione moueor, primo, quia huiusmodi pæna amissionis dotis respectu vxoris fornicantis inducta est propter fidem marito violatam,sed quotiescunque perseuerat bona fides matrimonij validi in vtroque contrahente denegari non potest,quin violetur fides alteri promissa in contractu matrimoniali, & quidem cum maxima culpa delinquentis, ergo non est, cur dos illa non intelligatur deperdita in fauorem mariti innocentis, quod potissimum verum est, quod hæc pæna non est inducta de iure naturæ, sed dumtaxat de iure positiuo Ecclesiastico, & ciuili, quod respicit contractum initum humano modo, & seruatis conditionibus ab eodem iure requisitis, propter quam rationem etiam statuunt, quod quantumuis matrimonium sit inualidũ, si tamen sit contractum cum bona fide contrahentium, & seruatis iuribus circa hoc præscriptis proles tamen inde suscepta habeatur, vt legitima,& succedat legitimè in bonis parentum. Secundo, quia supposita validitate matrimonij in foro externo, & coram Ecclesia, quantumuis coram Deo sit inualidum,omnia, quæ circa ipsum contingunt perseuerante bona fide contrahentium, & subsequenter habentur pro validis, & plenum ius sortiuntur ex vi eiusdem matrimonij, vt potissimum videre est in exemplo mox adducto de filijs progenitis ex tali matrimonio, quantumuis secundum se inualidò, qui succedunt, vt legitimi non alia ratione, nisi quia tale matrimonium in facie Ecclesiæ habetur pro valido, & est tale ex fide contrahentium, quando fuerunt progeniti; ergo etiam cum habeatur pro valido,& in opinione contrahentium, & in facie Ecclesiæ, quando vxor deliquit per adulterium non erit, cur vxor non contrahat illas pænas, quę statutæ sunt contra vxores adulterantes constante matrimonio illo, siquidem sicuti pro illo tempore,pro quo perseuerat in bona fide illud matrimonium, consequitur omnia iura matrimonij, vt veri, ita non est, cur non debeat subire omnia onera, omnesque pænas, si deliquerit, perindè, ac si matrimonium illud esset verum.

6 *Si adulterium fuerit commissũ, perseuerante bona fide matrimonij, dos accrescit marito.*

Nunc explicanda sunt ea, quæ ex *Barbosa d. l. 2. part. 1. in princip. n. 93. ff. solut. matrimon.* secundum ipsius distinctionem fuerunt adducta in principio; & primo peto, an quando lata est illa sententia, de qua ipse loquitur, & ex vi illius applicata dos marito, fuerit cognitum illud impedimentum dirimens occultum, an nõ; si primum asseratur; cum illa sententia fuerit iniusta, vtpotè contra leges,& canones lata non potest vllum sortiri effectum, nec constituit ius irretractabile; si secundum; iam militant ea, quæ mox dicta sunt, & sic nobiscum consentit, cum hoc tantum discrimine, quod ipse requirit sententiam, quam nos necessariam non reputamus. Secundo inquiro, an quando adhuc non est lata sententia illa, de qua loquitur, & commissa ex parte vxoris fornicatio, fuerit cognitum illud impedimentum, nec ne, & sic procedo iuxta ea, quæ exposui secundum illum duplicem sensum, & affirmo, & nego quoad illam dotis amissionem, iuxta explicata, & probata.

7 *Dissoluũtur rationes Barbosæ.*

---

§. VII.

An, si maritus occiderit vxorem deprehensam in adulterio, amittat dotem, quam cæteroqui consequeretur ex adulterio vxoris.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.
Rationes suadentes maritum, etiam in dato casu dotem acquirere. 2.
In ea hypothesi dotem minimè lucratur. 3.
Si dos fuerit adiudicata marito ob precedens adulterium, & deindè maritus eandem vxorem in adulterio deprehensam occiderit, non amittit dotem iam acquisitam. 4.

1 *Expositio facti circa titulum.*

Disquisitio VII. Iuxta præhabita, si vxor constante matrimonio in adulterium inciderit amittit dotem, quæ accrescit marito. Hoc supposito tanquam certo suppono vlterius, quod Caia vxor Flaminij congrediatur cum adultero,

ro, & in ipso actu congressionis supergrediatur à marito, & occidatur; & postea inquiro, an Flaminius ex vi illius adulterij, in quo deprehendit vxorem, acquirat dotem illius.

Rationes suadentes maritum dotem etiam in dato casu acquirere.

Videtur absolutè affirmandum, si quidem de adulterio satis superque constat, nec illa interfectio vxoris potest quoad hoc illi obesse, quandoquidem iura ciuilia eximunt maritum à quacunque pæna, qui occiderit vxorem deprehensam in adulterio, prout expressè habetur *in l. marito ff. de adulter.*, *& in l. Gracchus C. eod. tit.*, & latè docent *Castillo in l. 82., Taur. n. 6. in fine, & ibi Antonius Gomez nu. 52. in fin., & l. 76. in fine, Mencaslo de success. creat. §. 7 num. 22.*, & licet communiter DD., prout testatur *Couarruuias de matrim. 2. parte c. 7. §. 7. nu. 15., Barbosa in collect. tom. 4. part. 2. causa 33. q. 2. c. inter hæc*, vbi quadraginta octo DD. enumerat, asserant nō licitum esse marito vxorem deprehēsam in adulterio occidere, non negant tamen impunitatem quoad ius ciuile, & Canonicum, cum relinquant Deo punitionem. Cum igitur eximatur à pænis maritus sic occidens, non video, quomodo possit ex illa interfectione priuari iure, quod habet ad dotem vxoris ob illius adulterium, cum talis priuatio etiam habeat rationem pænæ. Nihilominus

3 In ea hypothesi dotem minimè lucratur.

Respondeo in ea hypothesi minimè maritum lucrari dotem vxoris occisæ in actuali adulterio *Couarruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 7. n. 7., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 8. n. 9.* Ratio ex eo deducitur primo, quia qui propria auctoritate ius sibi dicit etiam lege permittente legale beneficium minimè consequitur, per textum *in l. interdum §. qui furem ff. de furtis*; atqui maritus occidens vxorem deprehensam in adulterio ius sibi dicit propria auctoritate, quantumuis hoc lex ipsi permittat, ergo non debet consequi legale beneficium acquisitionis dotis ob adulterium vxoris. Secundo, quia iura impunitatem quidem permittunt marito occidenti vxorem deprehensam in adulterio quoad pænas debitas homicidis, non autem tribuunt ius ad acquirenda ea, quæ sibi cæteroqui ex alio capite competerent, cum parcendum quidem videatur iusto dolori in frangenti maximæ iniuriæ correpto, ne subdatur pænis homicidæ, non autem in omnibus fauendum, vt tanquam innocens lucra acquirat. Tertio, quia ex supradictis

Rationes pro responsione.

sub hoc eodem tit. de matrim. VI. prænot. 11. sect. 12. in princip. vers. prima igitur, pæna amissionis dotis ob adulterium vxoris nō incurritur, nisi post sententiam, prout docent *Hostiensis c. porro n. 3. de diuort., & ibi Ioannes Andreas nu. 3., Antonius nu. 12. Antharanus in fin., Calderinus c. fin. de adult., & ibi Abbas n. 6., Cardinalis n. 2. vers. quæro, an vir, Baldus c. ex parte nu. 8. de consuetud., Ioannes Lupus rub. de donat. inter vir, & vxorem §. 34. n. 5.*, æquum autem non est, vt sententia feratur in fauorem eius, qui occidendo vxorem deliquit?

4 Si dos fuerit adiudicata marito propter præcedens adulterium, & deindè vxor in alio adulterio fuerit à marito occisa, maritus non amittit dotem iam acquisitã.

Hic immediatè suboritur difficultas, an si ob adulterium vxoris præcedens dos vxoris fuerit per sententiam Iudicis adiudicata marito, & deindè idem maritus vxorem iterum deprehensam in adulterio occiderit, amittat ius ad eandem dotem, quam ex sententia Iudicis acquisierat? Respondendum est absolutè negatiuè, quandoquidem licet iura non faueant ad acquirendum, non tamen priuant quæsitis, & priuare quæsitis propriè est pæna, à qua immunem reddunt iura maritum occidentem vxorem deprehensam in adulterio, priuare autem quærendis non est pæna, nisi impropria, à qua iura illum non reddunt immunem; atque iuxta hunc sensum loquitur *Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 8. num. 9.*

---

§. VIII.

An maritus acquirat dotem ob adulterium vxoris, quando qui illam tradidit, stipulatus est, sibi reddi soluto matrimonio.

SVMMARIVM.

Exponitur disquisitio in casu particulari. 1.
Rationes suadentes maritum absolutè lucrari dotem. 2.
Absolutè eandem non lucratur. 3.
Potest tamen maritus eandem sibi detinere vsque ad mortem vxoris. 4.
Soluuntur rationes contrariæ opinionis. 5.

Disquisitio VIII. In contractu matrimoniali inito inter Octauium, & Liuiam, Antonius cōsanguineus eiusdem Liuiæ ipsi dotem constituit sub ea conditione, vt dissoluto matrimonio eadem dos constituta ad se rediret, & pro hac conditione facta est stipulatio in instrumento dotali. Contigit, vt eadem Liuia constante matrimonio in adulterium prolaberetur; vndè contendebat Octauius, vt dos constituta pleno iure sibi acquireretur; aduersus quem excipiebat Antonius de formali stipulatione. Quæsitum hic fuit quid iuris in hac hypothesi? 1 Series tituli exposita.

 Iura

Iura absolutè videntur opitulari Octauio, vtpote, quæ indefinitè sine vlla limitatione tribuunt dotem marito ob
2 Rationes suadentes maritum absolutè lucrari dotem. adulterium vxoris, nec considerant, an illa sit tradita marito, an tantum promissa, an fuerit collata, seu promissa ab ipsa vxore, seu ab alijs ab ipsa, siue fuerint cōsanguinei, siue non; ac propterea, nec videntur considerare illam stipulationem, nisi in casu, quo nullo crimine intercedēte, ob quod esset assignanda marito, dissolueretur matrimonium per mortem alterius coniugis, quæ potissimum verificari videntur, quando dos esset collata, seu promissa eidem marito à Patre eiusdem vxoris cum illa stipulatione, quia, cum ipse Pater teneatur iure sanguinis dotare filiam, non videtur per illam stipulationem eidem imposuisse onus contra dispositionem iuris, nisi de illo expresè actum fuerit; actum autem dumtaxat est de restitutione in casu dissolutionis matrimonij per mortem filiæ, & respectiuè vxoris, non autem quando alio iure ab ipsa dissolutione per mortem dos illa marito deuolueretur à iure; nec arbitrandum est, quod ipse maritus annuerit illi stipulationi, prout respicit casum, quo sibi deuolueretur in pœnam vxoris delinquentis, sed dumtaxat in casu, quo ob mortem eiusdem vxoris dissolueretur matrimonium. His tamen minimè obstantibus.

Respondeo in hac hypothesi maritum minimè lucrari dotem vxoris ob adulterium eiusdem *Cifuentas l.81., Tauri lim.2., Azebedo lib.8.recop.tit.20.l 4.nu.25., & seqq., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp.8.n.8.* Expresè colligitur *in l.ex morte vers. simili quoque modo C.de pact. conuent. l.si dotem marito C.de iure dot.* Ratio autem
3 Absolutè eandem non lucratur. ea est, quia ex quo promittens, seu tradens illam dotem stipulatus est in instrumento dotali eam sibi restituendam dissoluto matrimonio eadem sibi remanet vinculata, ergo adulterium vxoris non potest sibi præiudicare vtpotè habenti prius, & potius ius in illa dote, nec æquū est, vt ex culpa vnius alter pœnam reportet amissionis proprij iuris sibi in constitutione eiusdem dotis reseruati. Hoc tamen verum est, quod maritus potest sibi dotem illam retinere vsque ad dissolutionem vinculi coniugalis per mortem, non
4 Potest tamen maritus eādem sibi detinere vsq; ad mortem vxoris. obstante, quod ratione adulterij vxoris ab eadem vxore fuerit separatus per diuortium, quandoquidem stipulatio extenditur vsque ad dissolutionem vinculi, quæ non est, nisi intercedente morte alterius, & sicuti, si vxor non perpatrasset adulterium, maritus retineret dotem vsq; ad mortem illius, sic, quantumuis illa adulterium commiserit, poterit illam vsq; ad talem obitum retinere, non enim æquum est, vt ex illius delicto maritus illud damnum patiatur, nec hoc aduersatur stipulatori, cum stipulatio cadat solummodo ad diem dissolutionis.

Ad ea, quæ ex aduerso per Octauio afferebantur, patet ex dictis quid respondendum; licet enim iura indefinitè statuant, quod dos acquiratur marito ob adulterium vxoris, non distinguentia, an fuerit tradita, an tantum promissa, an ab vno, vel ab altero collata, procedunt tamen ex suppositione, quod eadem dos sit pleno iure ipsius vxoris, quam intendunt punire ob illud delictum; non enim æquum est, vt ex ipsius culpa alterum puniant innocentem, qui ex stipulatu ius habet in illa dote post mortem eiusdem vxoris; & ex eo, quod maritus absolutè stipulatus fuerit, seu annuerit stipulationi alterius dotem constituentis de ea restituenda post dissolutionem matrimonij, non potest aliquod ius in illa acquirere ex delicto vxoris, cum hoc nequeat alteri innocenti præiudicare, licet sibi ipsi præiudicet. 5 Soluuntur rationes contrariæ opinionis.

---

§. IX.

An vxor legitimè accusata de adulterio, si falsis testibus se defendat, & absoluatur, teneatur dotem marito relinquere, & præbere assensum diuortio.

SVMMARIVM.

Titulus disquisitionis exponitur. 1.
An reus legitimè à Iudice interrogatus de crimine negans, & falsis testibus se defendens, teneatur ad pœnam sententia affirmatiua. 2.
Sententia negatiua exponitur. 3.
In hac præcipuè hypothesi vxor non tenetur ad illam pœnam amissionis dotis. 4.
Non tamen euitat expensas, quas maritus fecit. 5.
Tenetur tamen vxor consentire diuortio. 6.

Disquisitio IX. Caia vxor Theodorici verè, & realitèr lapsa est in adulterium, ratione cuius Theodoricus agebat ad diuortium, & ad alias pœnas aduersus eandem in sui fauorem a iure iniūctas. Obsistebat Caia, & cum Theodoricus licet certus de crimine non posset illud plenè probare, falsis inductis testibus ab impicto crimine se defendit, & absoluta est a Iudice. Quæsitum hic fuit, an 1 Titulus disquisitionis exponitur.

an non obstante illa absolutione vtpotè per falsas probationes, & iniquos testes extorta, teneatur pænas illas subire restituendo marito dotem, & consensum præbendo diuortio.

Vniuersalitèr hanc quæstionem examinant DD. inquirentes, an reus legitimè interrogatus à Iudice negans veritatem, & falsis testibus se defendens, teneatur pęnam persoluere, in qua fuisset damnatus, si veritatem non negasset, nec falsis testibus se defendisset. Qua in controuersia eosdem DD. inter se diuisos inuenio. Molina *tom. 1. de iust., & iure tract. 2. disp. 95.*, *Sotus lib. 1. de iust. q. 6. art. 9. vers. vnum hic autem*, & alij docent sic negantem, & falsis testibus se defendentem teneri ad illam pænam, in qua fuisset condemnatus, & rationem ex eo deducunt, quia iniustè obstitit iuri, quod alter ex illo delicto acquisierat. Ex aduerso *Nauarrus in summa c. 18. n. 49.*, *Aragonius 2. 2. q. 62. art. 3.*, *Ludouicus Lopez prima part. instructorij c. 159.*, & alij innumeri apud *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 8. nu. 14.* sentiunt non teneri ad huiusmodi pænas persoluendas, & rationem ex eo deducunt, quia sic negans veritatem in iuditio, & falsis testibus se defendens, peccat quidem contra iustitiam publicam, & aduersus ius Reipublicæ, quod exigit, vt delicta puniantur, non autem contra iustitiam commutatiuam, & peculiarem eius, qui agit ad talem pænam in sui fauorem, quandoquidem actor non habet directè ius ad pænam, sed tantum indirectè, & per accidens media scilicet Iudicis sententia. Quid iam hac in re sentiendum?

2 Sententia affirmans reum interrogatū à Iudice, & falsò se defendentem teneri ad pænam

3 Sententia negatiua exponitur

Respondeo in hac potissimum hypothesi de absolutione extorta per falsas probationes, & iniquos testes probabilius esse vxorem non teneri ad illam pænam amissionis dotis, ad quam fuisset damnata, si iniustè non negasset, nec induxisset falsos testes. Consentiunt præter DD. præallegatos pro secunda opinione *Graffius prima part. decis. lib. 3. c. 7. n. 25.*, *Bannes 2. 2. q. 62. art. 3. dub. 2. concl. 6.*, *Angles Floribus 2. part. q. de restitut. leg. pænalis art. vnico diffic. vnica concl. 3.*, *Manuel. pr. tom. summæ 2. edit. c. 186. num. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia regularitèr nemo tenetur ad pænam, donec à Iudice damnetur *Glosa communitèr recepta in c. fraternitas 12. q. 2.*, *D. Thomas 2. 2. q. 62. art. 3. textus in c. sine §. in hac 33. q. 2.*, sed in hac hypothesi non intelligitur Iudicis condemnatio, quin potius absolutio; Neque obesse potest, quod illa non condemnatio, seu absolutio prouenerit ex causa culpabili eiusdem delinquentis per falsos testes, & iniquas probationes, quæ propterea non videtur posse eidem suffragari; Non, inquam, obesse potest, quia licet non condemnatio, seu absolutio ex illa falsa causa nequeat eidem prodesse, non tamen potest illi obesse, ac proindè est solummodo, ac si non fuerit posita; nec efficit, quod intelligatur posita condemnatoria, sine qua reus non tenetur pænam subire, quandoquidem ex quo posita est ex falsa probatione sententia absoluens, hæc non inducit sententiam pro opposito, sed solummodo ipsa non subsistit; vbi autem sententia non est pro pæna, non tenetur delinquens ipsam subire. Nec officit, quod reus deliquerit per illas falsas probationes, & inductionem falsorum testium, quandoquidem, vt supra innuebamus, hoc est delictum solummodo contra iustitiam publicam, & iura Reipublicæ, non autem contra iustitiam commutatiuam, quæ obligat ad restitutionem.

4 In hac præcipuè hypothesi vxor non tenetur ad illam pænam amissionis dotis.

Proponitur instantia, & dissoluitur.

Hoc tamen vnum aduertendum est; quod, si maritus iustus accusator in huiusmodi accusatione expensas fecerit, & vxor ex falsis probationibus fuerit absoluta, hæc quidem euitat pænas, non autem euitat interesse, & onus compensandi expensas, prout docet *Nauarrus d. c. 18. nu. 49. in fin.*, *Innocentius cum communi in c. quia plerique de immunit. Eccl.* Ratio ex eo deducitur, quia quoad huiusmodi expensas, & interesse propriè lædit iustitiam commutatiuam efficiens per media iniqua, quod compensationem illarum non consequatur, & sic patiatur damna in rebus suis.

5 Nō tamen euitat expensas, quas maritus fecit

Respondeo secundo; Non obstante illa absolutione per iniquas probationes, & falsos testes extorta, tenetur vxor consentire diuortio ob adulterium, quod re vera commisit. Consentiunt omnes illi, quos superius allegauimus, qui asserunt, quod quando coniux innocens certioratus est de adulterio alterius, possit propria auctoritate diuertere *Hostiensis c. porro n. 3. de diuort.*, *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. in corpore, & ibi D. Bonauentura art. vnico q. 3.*, *Abulensis c. 19. Matthæi q. 72.* Clarè colligitur ex ijs, quæ supra docuimus *sub hoc eod. tit. de matrim. VI. prænot. 11. sect. 3. in probat. primæ assert.*, vbi docuimus ius illud, quod habet innocens ex adulterio alterius ad diuertendum non esse præcisè in pænam delinquentis, sed ob conditionem implicitè imbibitam in ipso contractu matrimonij, vt si fidem alteruter non seruauerit, eidem fides non seruetur. Vide alia, quæ ibi sunt actitata, quæ plenissimè conferunt ad præsens institutum.

6 Tenetur tamen vxor consentire diuortio.

§. X.

§. X.

An lata in prima instantia quoad pænas sententia contra adulteram, si hæc appellauerit, & falsis testibus se defenderit eximatur ab eisdem pænis.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ exponitur. 1.
Reus in hac hypothesi, tenetur expensas restituere, & litem non prosequi. 2.
Pendente adhuc appellatione licet ex iniusta causa, non tenetur vxor dotem relinquere. 3.
Si in causa appellationis fuerit licet ex falsis testibus pronuntiatum in fauorem Rei, non tenetur hic sustinere pænam. 4.

1 Status disquisitionis expositus. Disquisitio X. Iuxta terminos præcedentis disquisitionis Theodoricus accusauit Caiam coniugem suam de adulterio ad effectum, vt constito de adulterio lucraretur dotem ipsius. Actitata causa in prima instantia pronuntiatum est in fauorem eiusdem Theodorici, & à sententia appellauit Caia innixa falsis probationibus, & iniquis testibus. Quæsitum hic fuit primo, an pendente appellatione teneatur amissionem dotis sufferre; secundo, an, si in ipsa causa appellationis ex illis falsis testibus, & iniquis probationibus pronunciatum fuerit in ipsius fauorem, tuta sit, si pęnam illam non persoluat.

2 Reus in hac hypothesi tenetur expensas restituere, & litem non prosequi. Non est dubium, quod actori expensas teneatur restituere, & litem non prosequi, sed omittere, quandoquidem iniustè dedit causam huiusmodi expensarum, & iniustè item prosequitur sciens iniustam esse ex parte sui, & iustam ex parte actoris; vndè iniusta causa est cuiuscunque damni, quod indè prouenire potest eidem actori *Lancellotus de assert. 2. part. c. 12. limit. 6. n. 20., Antonius Gomez tom. 3. var. c. 13. n. 32.* Difficultas solummodo est, an pendente appellatione, quæ nedū iniusta est, sed cognita talis ab vxore appellante, possit hæc nolle subire pænam amissionis dotis, & a fortiori, si in causa appellationis fuerit iniustè ex falsis illis probationibus pronuntiatum.

Respondeo primo, probabilius esse, quod pendente adhuc appellatione, quātumuis inducta ex falsa causa, & super fundamento iniustorum testium, non teneatur vxor sustinere pænam amissionis dotis *Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 8. n. 14., Lancellotus, & Gomez loc. cit.* 3 Pendente adhuc appellatione licet ex iniusta causa vxor non tenetur dotem relinquere. Ratio ex eo deducitur, quia ipsa appellatio eo ipso, quod est admissa, suspendit priorem sententiam, ita vt nullum effectum valeat sortiri, prout est in confesso apud omnes, & docet speciatim *idem Lancellotus pluribus allegatis loc. cit.*, nec obstat, quod ipsa appellatio friuola sit, & secundum se insubsistens, quia semper parit effectum suspensionis prioris sententiæ, donec definitiuè in causa eiusdem appellationis concludatur.

4 Si in causa appellationis fuerit pronuntiatum in fauorem adulteræ, non tenetur hæc pati amissionem dotis. Respondeo secundo; Si in causa appellationis, seu in secunda instantia ex falsis testibus, & probationibus pronuntiatum fuerit in fauorem vxoris delinquentis, & absoluta fuerit ab impicto crimine, de quo in prima instantia fuerat condemnata, eximitur ab illa pæna amissionis dotis *Palacios lib. 4. de contract. c. 5. fol. 273., Sanchez d. lib. 10. disp. 8. de diuortio n. 14.* Ratio in fortioribus terminis deducitur ex supradictis; si etenim præcisè ipsa appellatio suspendit effectum prioris sententiæ, & eximit vxorem appellantem ab executione eiusdem, à fortiori eximet eandem sententia ipsa in causa appellationis lata in ipsius fauorem. Confirmatur, quia secunda sententia lata in causa appellationis omnino irritat primam perindè, ac si illa non fuerit lata, sed nulla lata sententia vxor delinquens per superius probata, non tenetur subire pænam amissionis dotis, ergo neque subire tenebitur lata secunda sententia, per quam absoluitur ab impicto crimine.

§. XI.

Ad quem Iudicem pertineat cognoscere mota causa super alimentis negatis vxori à marito.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Si actio fuerit præcisè super alimentis duplex sententia exponitur. 2.
Si super alimentis simul, & exceptione ex causa diuortij duplex item sententia. 3.
Si agatur præcisè de alimentis causa spectat ad Iudicem laicum. 4.
Si principaliter agatur de diuortio, & simul de alimentis causa spectat ad Ecclesiasticum. 5.
Quæstione mota super alimentis præstandis coram Iudice Ecclesiastico, marito agente de causa diuortij coram Ecclesiastico, prius debet decidi ab Ecclesiastico causa diuortij. 6.

Dis-

1 *Exponitur sensus tituli.*

DIsquisitio XI. Contendebat maritus alimenta vxori non erogare, vel proptèr adulterium, quod de ipsa præsumebat, vel proptèr dotem sibi non collatam, vel ob aliquem alium titulum, quod non sufferens vxor ius suum conseruare intendebat coram Iudice. Quæsitum hic fuit, an agere debeat coram Iudice Ecclesiastico, an vero coram Iudice, seu Magistratu sæculari?

Variæ cõsiderationes circa titulum.

Considerandum hic est pro solutione præsentis quæsiti, an actio fuerit præcisè super alimentis negatis; an vero super eisdem cum exceptione ex altera parte de sufficienti causa diuortij. Si super alimentis præcisè contendunt aliqui causam esse mixti fori, adeoq; dari locum præuentioni. *Innocentius c. de prudentia de donat. inter vir., & vxor. nu. vnico, & ibi Abbas nu. 8., Alexander de Neuo nu. 9., & seqq., Cardinalis c. ex literis de pignor. nu. 5. oppos. 5.*, qui omnes quamuis loquantur in terminis causæ super dote, intelligi tamen etiam debent in terminis causæ super alimentis, cum hæc sint connexa; alimenta etenim dantur proptèr dotem.

2 *Si actio fuerit præcisè super alimentis duplex sententia exponitur*

Communius tamen docent, cognitionem super huiusmodi alimentis præcisè pertinere ad solum Iudicem laicum priuatiuè quoad Ecclesiasticum *Glosa in d. c. de prudentia verbo accessoriè de donat. inter vir., & vxor., Felinus c. Ecclesia de constit. n. 58., Ioãnes Lupus c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. notab. 2. n. 24.* Mouentur primi, quia huiusmodi causa est de coniunctis cũ matrimonio; sicuti etenim dos datur proptèr matrimonium, ita & alimenta, & sic ratione illius coniunctionis non est, cur Iudex Ecclesiasticus, qui cognoscit super matrimonio, non possit etiam cognoscere super causa eorundem alimentorum; quoad Iudicem vero sæcularem nullus est, qui dubitet. Mouentur secundi, quia hæc causa non concernit valorem, & subsistentiam matrimonij, sed attingit merum onus prouenie̅s ex contractu merè ciuili.

3 *Si super alimentis, & exceptione de causa diuortij, ità duplex sententia.*

Si actio fuerit ex parte vxoris cum exceptione ex parte mariti de sufficienti causa diuortij, docent *Decius cõsil. 212. n. 1., Afflictus lib. 2. constit. rub. 11. §. 2.* esse causam mixti fori. Alij vero communius docent, vel posse Ecclesiasticum cognoscere super vtroq; principalitèr super diuortij causa, & super alimentis tanquam de coniunctis *arg. c. de prudentia de donat. inter vir., & vxor., & ibi Glosa*, vel prius Iudicem Ecclesiasticum debere cognoscere super causa diuortij, & interim inhibere, ne cognoscat super alimentis, donec causa diuortij definiatur, per textum *in c. tuam de ordin. cognit., & c. si Iudex de sent. excommunicat. in 6.*, & postea relinquere laico cognitionem super alimentis, vel dote.

Respondeo primo. Si agatur præcisè de consecutione alimentorum causa pertinet præcisè ad Iudicem, seu Magistratum sæcularem priuatiuè quoad Ecclesiasticum. Consentiunt DD. præallegati pro secunda opinione, quando agitur præcisè de cognitione alimentorum, & vlterius *Antonius Gomez l. 20., Tauri n. 53., Molina lib. 2. de primog. c. 15. n. 76., Barbosa l. 1. part. 1. nu. 46. ff. solut. matrim.* Ratio ex eo deducitur, quia onus alimentorum prouenit ex motiuo purè naturali, quod constante matrimonio cessare potest ex mutuo contrahentium consensu, & de illo possunt fieri mutuæ conuentiones, ergo super eodem cognoscere pertinet præcisè ad Iudicem sæcularem, non autem ad Ecclesiasticum. Confirmatur, quia maius est onus quoad alimenta, quod habet Pater erga filios, quam sit illud, quod habet maritus erga vxorem, vtsupra probauimus, sed cognoscere super causa alimentorum in ordine ad filiũ spectat ad Iudicem sæcularem, ergo etiam &c. Atque hoc iam obtinuit communis praxis vbique terrarum recepta. 4 *Si agatur præcisè de alimentis, causa spectat ad Iudicem laicum.*

Respondeo secundo; si agatur principalitèr de causa diuortij, & simul, & semel de alimentis, potest Ecclesiasticus Iudex cognoscere super vtroque. *Cardinalis c. fin. n. 2. q. penult. de adult., & ibi Ananias nu. vlt.* Ratio ex eo deducitur, quia omnes consentiunt, quod cognitio super diuortio pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum priuatiuè quoad alios, per textum *in c. tua de procurator., & c. 1., vt lite non contest.*, hocque docent *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. ad 5., Antonius c. cum sit n. 16. de foro compet., Cardinal. c. fin. n. 2. q. penult. de adult., & alij communitèr*, ergo agendo, seu cognoscendo principalitèr super eodem, poterit etiam agere, & cognoscere super causa alimentorum vtpotè super incidenti, & annexo; atq; in hoc omnes consentiunt, quia principale in eodem iuditio trahit ad se minus principale, & accessorium. 5 *Si agatur principaliter de causa diuortij, & simul de alimentis, causa spectat ad Ecclesiasticũ*

Respondeo tertio; quæstione mota super alimentis præstandis vxori coram Iudice sæculari, & marito excipiente de sufficienti causa diuortij prius debet Iudex Ecclesiasticus cognoscere super causa diuortij, antequam laicus cognoscat super causa alimentorum *Cardin. c. fin. q. penult. de adult., & ibi Ananias in fine, Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 8. nu. 17.* Colligitur ex præcit. iuribus *in c. tuam de ord. cognit., & c. si Iudex in fin. de sent. excommun. in 6.* Ratio inde deducitur, 6 *Quæstione mota super alimentis coram laico agente marito super diuortio, prius debet decidi causa diuortij.*

tur, quia causa alimentorum in tali suppositione dependet à cognitione causæ super diuortio, siquidem in tantum excusabitur maritus à præstatione alimentorum, in quantum constabit de adulterio, & de sufficienti causa diuortij, sed cognoscere in causa diuortij pertinet dumtaxat ad Iudicem Ecclesiasticum per superius allegata, & probata, ergo prius debebit Iudex Ecclesiasticus cognoscere super causa diuortij, antequam laicus concludat in causa alimentorum.

---

§. XII.

An lite pendente ad diuortium teneatur maritus præstare alimenta vxori.

SVMMARIVM.

Exponitur titulus in suis terminis. 1.
Sententia asserens quando adulterium est notorium, posse maritum adulteræ negare alimenta. 2.
Sententia asserens pendente lite esse subministranda. 3.
Pendente lite nedum alimenta, sed etiam expensæ litis sunt præstandæ. 4.
In foro interno adhuc pendente lite, si marito certò constet de adulterio vxoris, potest ille isti alimenta denegare. 5.
Agente vxore aduersus maritum super diuortio, pendente lite sunt vxori per eundem maritum præstanda alimenta, & exponitur. 6.

1 Refertur status disquisitionis.

DIsquisitio XII. Excitata lite super adulterio vxoris, ratione cuius maritus nedum intendebat diuortium, sed etiam consequi pœnas à iure statutas in sui fauorem, vxor ipsa denegabat delictũ. Interim lite adhuc pendente super accusatione mariti idem contendebat non erogare vxori alimenta. Quæsitum fuit quid iuris?

2 Sententia asserens quando adulteriũ est notorium posse maritũ alimenta negare.

Nonnulli apud *Cauallos in suis qq. communibus q.734. nu.17.* arbitrantur, quod, quando adulterium est notorium, & super eo excitata est lis, non teneatur eadem lite pendente maritus vxori suppeditare alimenta, nec expensas litis, quia, sicuti quando adulterium est notorium, potest maritus dimittere vxorem, ita, & licitè potest eidem denegare alimenta.

3 Sententia asserens pendente lite esse subministranda.

Alij, inter quos *Ioannes Lupus de donat. inter vir., & vxor. c. per vestras in princip. §.39. n.5. Rebuffus pr. tom. ad leg. Gallic. tit. de sententijs prouisionalibus art. 3. glos. 1. nu. 17., Surdus de aliment. tit. 1. q.118. num.5.* sustinent pendente adhuc lite alimenta absolutè administranda esse vxori, donec causa per definitiuam sententiam concludatur ex generali regula, quod pendente lite nihil sit innouandum.

Respondeo primo in foro externo pendente adhuc lite teneri nedum alimenta vxori suppeditare, sed etiam expensas litis *Sotus in 4. distinct. 36. q. vnica art. 3. ad fin. corp., Bartolomæus à Ledesma de matrimon. dub.67. in fin., Manual. 1. tom. summæ 2. edit. c.240. nu.4.* Ratio ex eo deducitur, quia maritus in foro externo, quantumuis adulterium vxoris esset notorium, dummodo tamen non sit tale, vt nulla valeat tragiuersatione cælari, absq; sententia definitiua Iudicis non potest eandem vxorem dimittere, ergo multo minus excitata lite, & adhuc ipsa pendente poterit eidem vxori alimenta denegare, donec fuerit per sententiam definitiuam conclusum in causa. Consequentia probatur, quia ex vna parte dum adhuc lis pendet, ratio, super quam eadem excitata est, non videtur simplicitèr, & notoriè certa; ex alia litè adhuc pendente vxor manutenenda est in sua possessione, & dum adhuc cum marito viuit, vtpotè, quæ non potest dimitti per diuortium ante sententiam, debet ab eodem ali, sicuti antea alebatur, & in hoc valet regula, quod pendente lite nihil sit innouandum. 4 Pendente lite, nedũ alimenta, sed etiam expensæ litis sunt præstanda

Respondeo secundo; In foro interno animæ, si marito certo constiterit de adulterio vxoris, potest eidem denegare alimenta, quantumuis adhuc lis super eodem excitata adhuc pendeat. *Abbas c. fin. nu.3. de adult., & ibi Annanias nu.6., Sanchez de matrim. lib.10. de diuort. disp.8. n.28., & alij.* Ratio ex eo deducitur, quia vbi certo constiterit marito de adulterio vxoris, potest eandem propria auctoritate dimittere per superius latè probata, ergo, & in foro conscientiæ poterit eidem denegare alimenta. Consequentia probatur, quia stante adulterio vxoris, de quo maritus sit certioratus, potest omni iure maritali tuta conscientia eandem vxorem priuare. 5 In foro interno constante de adulterio certo marito non præstanda sunt vxori alimenta, etiam si lis pẽdeat

Hæc, quæ dicta sunt, procedunt, quando maritus excitata lite ageret super adulterio vxoris. Quid autem sentiendum sit, si eadem vxor ageret aduersus maritum super causa diuortij? Respondendum est in ea hypothesi sine dubio teneri maritum eidem alimenta, & litis expensas subministrare, prout pluribus allegatis, docet *Barbosa rub. ff. solut. matrim. 2. part. n.44. in fin., Gutierez qq. canon. lib.1. c.24. n.7., Peguera decis. crimin. 20. num.5.*, & quidem congrua ratione hoc decernitur, quandoquidem æquum non est, vt 6 Agente vxore aduersus maritum in causa diuortij per maritum, pendente lite sunt præstanda vxori alimenta, & expensæ.

vxor

vxor suis iuribus destituatur ob defectũ æris requisiti ad litis prosecutionem, vndè sicuti maritus tenetur ad necessaria quoad vxorem, ita non est, cur non teneatur ad huiusmodi litis expensas, quæ necessariæ sunt ad tuenda iura eiusdem vxoris. Quod, si dixeris, neminem teneri arma præbere inimico, vt pugnet contra se, statim impugnaberis, quia hoc non est conferre arma non debita, vt vxor pugnet contra ipsum maritum, sed conferre eidem id, quod ipsi debetur de iure naturæ, ne succumbat in iuribus ipsi competentibus, & ne pugnet contra armatum inermis destituta auxilijs, quæ ipsi debentur ad sustinendam pugnam vsque ad victoriam.

---

§. XIII.

An maritus, qui vxorem ob adulterium accusauit criminalitèr, possit transire ad accusationem ciuilem, vel è contra.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Considerabilia circa factum. 2.
Incæpto iuditio criminali super adulterio, eoque nondum absoluto posset actor ciuilitèr agere ad diuortium, & ad acquisitionem dotis. 3.
Incæpto iuditio ciuili super adulterio vxoris, eoque non absoluto potest maritus agere criminalitèr. 4.
Intentato principalitèr iuditio criminali, potest incidentèr & ciuile intentari. 5.
Vtraque actio non potest æquè principalitèr primo intentari. 6.
Absoluto vno iuditio per definitiuam sententiam, potest alterum intentari. 7.
Iuditium vnum intelligitur completum, quando transijt in rem iudicatam. 8.

1 Factum expositũ in suis terminis.

DIsquisitio XIII. Cum Caia vxor Sempronij lapsa esset in adulteriũ, vel violentèr de illo esset suspecta, ipse Sempronius criminalitèr apud Iudicem accusauit ipsam, vt pænis capitalibus plecteretur. Postea destitit ab hac instantia criminali, vel quia in ea iudicium conclusum est, vel quia mutato consilio noluit amplius pænam mortis, sed diuortium, & acquisitionem dotis. Hoc, quod proponitur cæpto iuditio in causa criminali in ordine ad accusationem ciuilem, ordine mutato potest proponi de iudicio cæpto in causa ciuili in ordine ad illud intentandum criminalitèr, & sic inquiritur, an maritus possit vtrumque præstare?

Secundum varias considerationes potest hæc quæstio discuti, vel enim supponimus, quod vtraque actio criminalis, scilicet, & ciuilis fuerit simul intentata, seu intentetur simul; vel supponimus, quod primo fuerit intentata ciuilis, & postea intendatur criminalis, vel è contra. Rursus, vel supponimus, quando hæ actiones intentarentur successiuè, quod vna prius perficiatur per sententiam definitiuam, & postea ad aliam deueniatur, vel quod vna incæpta, & postea derelicta, altera incohetur. 2 Considerabilia circa factum

Rationem dubitandi in hac quæstione satis implexa tribuit textus *in l. vnica C. quando ciu. act. praiud. crimin.*, qui cum à varijs varias recipiat interpretationes, & explicationes, varias, easque oppositas inducit sententias. Aliqui dictum textum interpretantes asserunt, quod terminato iuditio ciuili locus adhuc sit criminali, atque ita *Salicetus in auth. sed hodie n. 4. ante vers. item quia C. ad leg. Iul. de adult.* Alij asserunt, quod absoluto iudicio criminali non possit amplius ad ciuile procedi *Antonius c. tua de procurat. n. 18., & ibi Immola nu. 12.* Alij absolutè negant posse simul, & principalitèr intentari actio ciuilis, & criminalis, antequam alterum iudicium absoluatur per textum *in l. vnica C. quando ciu. act. praiud. crim. l. interdum ff. de publ. iudic.* Alij negantes vtramque actionem posse principalitèr, & simul intentari asserunt, quod ex interuallo, si huiusmodi actiones tendant ad diuersa, possit vno absoluto procedi ad alterum, secus si tendant ad idem, prout docent *Bartolus in l. 2. §. 1. n. 3. ff. vi bon. rapt., Abbas c. tua num. 5. de procurat. Maranta in sua pract. part. 4. iuditior. d. 1. n. 9.* Quid iam in præsenti materia particulari ego sentiam, expendo per subsequentes responsiones. Nonnullæ sententiæ exponuntur.

Respondeo primo; Incæpto iudicio criminali super adulterio coniugis, eoque non absoluto, eo quia accusans ab illo destitit, probabilius non impeditur, quominus possit ciuile intentare ad diuortium, & ad acquisitionem dotis. In hanc responsionem arbitror DD. communitèr conuenire. Ratio ex eo deducitur, quia in hac hypothesi vtraque actio competit coniugi innocenti, ita vt possit quamcunque ex his intentare, & quidem actio ciuilis, per textum *in c. significasti c. gaudemus c. ex literis de diuort. c. fin. 32. q. 5. c. plerumq; de donat. inter vir., & vxor. l. cõsensu §. 1. C. de repud. l. vnica §. taceat C. de rei vxor. act. l. miles §. socer ff. ad leg. Iul. de adult., & simil.*, criminalis vero, per textũ in 3 Nondum absoluto iuditio criminali, potest actor ciuilitèr agere ad diuortium, & ad consecutionem dotis.

in l. 1. C. ad leg. Iuliam de adult., *& c. apud misericordem §. publico iuditio 32. q. 1.*, ergo, ficuti maritus poteft eligere quamcunque voluerit ex his actionibus aduerfus vxorem adulteram, poterit etiam incæpta criminali, eaq; derelicta, antequam iudicium condemnatorium accefferit, accedere ad actionem ciuilem, qua intentet diuortium, & acquifitionem dotis omiffa pœna capitali. Confequentia probatur, tum quia per cæptum illud iudicium criminale nõ amiffit ius ad actionem ciuilem; tum quia in hoc potius fauet reo, quam noceat; tum quia paffim fecundum praxim omnium ferè Tribunalium à iuditijs criminalibus inchoatis proceditur ad actiones ciuiles &c.

Refpondeo fecundo; Incæpto iudicio ciuili fuper adulterio vxoris, eoq; nõ abfoluto probabilius eft, quod maritus illo fufpenfo poffit agere criminalitèr. *Salicetus auth. fed hodie nu. 2. ante verf. item quia C. ad leg. Iul. de adult.*, qui procedit in ftrictioribus terminis, quando fcilicet iam effet conclufum in caufa ciuili. Ratio ex eo deducitur, quia quotiefcunque non eft conclufum in caufa, non videtur adempta libertas ad agendum in quocunque iudicio, quod fibi à iure competit; nec obftare poteft, quod ex eo, quod prius elegerit iudicium ciuile, videatur ceffiffe iuri fuo ad iudicium criminale; non, inquam, obftare poteft, quia quantumuis quandoque verum fit, quod in alternatiuis eligens vnum videatur alteri renuntiare, hoc tamen fallit, quando illa duo ftant ampliatiuè, tunc etenim vno electo non eft præfumptio, quod alteri fuerit renuntiatum, quamuis regularitèr in praxi fit, quod in profecutione iudicij ciuilis non intentetur actio in criminali, donec ciuile fuerit confummatum.

4 Incæpto iuditio ciuili fuper adulterio vxoris, eoq; non abfoluto, poteft maritus agere criminalitèr.

Refpondeo tertio; Intentato principalitèr iudicio criminali poteft incidentèr & ciuile intentari *Bartolus in l. interdum §. qui furem n. 5. ff. de furtis*; *Curtius Iunior in l. edita nu. 198. C. de edendo*, *& ibi Romanus poft num. 149. verf. non obftat fua ratio*, *Aret. in c. qualiter, & quando §. ad corrigendos num. 139. de accufat.*, *Iulius Clarus lib. 5. recept. c. fin. pract. crimin. q. 2. num. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia interpofita caufa criminali fuper furto, poteft accufator incidentèr petere rem fibi fublatam reftitui, & Iudex ipfe etiam parte non inftante debet ad hoc compellere reum *Additionator ad Marantam practica 4. part. iuditiorum d. 1. n. 6.*, ergo etiam agente criminaliter coniuge innocente aduerfus adulteram ad pœnam capitis poterit incidentèr etiam ad pœnam remiffionis dotis, & ad lucrum ipfius. Quod, fi dixeris, difparem effe rationem quoad furtum, ac quoad acquifitionem dotis ob adulterium vxoris, eo quia in primo cafu de furto actio criminalis, & ciuilis tendunt ad diuerfa, nempe ad vindictam, & ad res familiares redhibendas; in fecundo autem vtraque actio tendit ad vindictam; in fequentibus refponfionibus fubdam quid fit refpondendum.

5 Intentato principalitèr iuditio criminali poteft, & incidentèr ciuile intentari.

Refpondeo quarto; vtraque actio non poteft æquè principalitèr fimul intentari, antequam alterum iudicium prius abfoluatur *Iulius Clarus lib. 5. receptarum §. fin. pract. crimin. q. 2. num. 2.*, *Boffius pract. crim. de plurib. violent. nu. 113.* Ratio ex eo deducitur, quia quando fimul cumulantur duæ actiones ciuilis fcilicet, & criminalis æquè principalitèr in eodem libello, quæ maior eft, & dignior extinguit minorem, & minus dignam per ea, quæ tradunt communitèr fcribentes *in l. edita C. de edendo*, hocq; etiam clarè deciditur *in l. vnica C. quando ciuil. actio crim. præiud.*, *& l. interdum ff. de publ. iud.*

6 Vtraq; actio nõ poteft æquè principalitèr fimul intentari.

Refpondeo quinto; abfoluto altero iuditio per definitiuam fententiam non repugnat, quin intentetur, & alterum etiam in præfenti materia, fic perfecto iudicio in caufa ciuili, per quod fuerit in fauorem innocentis iudicatum diuortiũ, & lucrum dotis poteft intentari criminalis, qua agatur de pœna capitis delinquentis, & è contra. Ratio ex eo deducitur, quia communitèr docent DD., quod quando actio ciuilis, & criminalis tendunt ad diuerfa completo vno iudicio poffit aliud intentari *Bartolus in l. 2. §. in 2. ff. vi bon. rapt.*, *Abbas c. tuæ n. 5. de Procurat.*, *Coaruuias 2. var. c. 10. num. 1. in fine*, *Iulius Clarus lib. 5. recept. §. fin. q. 2. ad fin.*, *Barbofa l. 2. part. 1. in princip. n. 138. ff. folut. matrim.*, & alij communitèr, fed in præfenti hypothefi actio ciuilis, & criminalis tendunt ad diuerfa, illa fcilicet ad feparationem ab habitatione, & thoro, & ad confecutionem dotis amiffæ per adulterium vxoris, ifta vero ad pœnam capitis, ergo &c. Neque dicas, quod in hac hypothæfi vtrumque iudicium tendat ad idem nempè ad vindictam, & pœnam, tàm enim feparatio, & amiffio dotis, quam fupplicium capitis eft pœna adulterij, & vtrumque decernitur in vindictam criminis, quod non euenit, vt fupra dicebam in actione ciuili, & criminali quoad furtum, quia actio ciuilis in hoc tendit ad recuperationem rei familiaris, criminalis vero ad pœnam propriè fumptam; Contra enim impugnaberis, quia in primis per ea, quæ fupra docuimus diuortium non eft in rigo-

7 Abfoluto altero iuditio per definitiuã fentẽtiam poteft alterum intentari.

re

re pæna, sed ius quoddam implicitè reseruatum in celebratione contractus matrimonialis, si alter coniux a fide data recesserit per adulterium, quod etiam videtur innuisse textus *in c. tuæ de procur.*, quod actio adulterij sit mixta ex criminali, & ciuili. Deindè per iudicium criminale quid diuersum decernitur, ac decernatur per ciuile, nec per ciuile potest decerni id, quod per criminale, nec è contra.

8 Iuditium vnum intelligitur completũ, quando transijt in rem iudicatam. Hic solum oritur difficultas, quandonam dicatur vnum iuditium completũ, vt possit alterum intentari; non enim arbitrandum est, quod per sententiam in prima instantia præcisè fuerit absolutũ, cum illa possit per appellationem suspendi. Quamobrem dicendum est tunc dici completum, quando sententia illa transijt in rem iudicatam *Bossius in pract. tit. de plurib. viol. n. 113.*

Ex dictis colligi potest, quod si in terminis huius vltimæ responsionis finito vno iudicio permittitur aliud, a fortiori permittatur exceptio, quia facilior est causa concedendi exceptionem, quam actionẽ, & plura consequimur excipiendo, quæ non possumus consequi agendo *Dinus reg. qui ad agendum 171. de reg. iur. in 6. n. 1., Decius reg. inuitus 197. §. cui damus n. 2. ff. eod. tit.*

---

§. XIV.

An coniux innocens possit alteri remittere pænas adulterij, reseruato sibi iure ad aliquam partem dotis.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Vndè desumatur ratio dubitandi. 2.
Si maritus post latam sententiam diuortij sibi reconciliarit vxorem adulteram, & pænas remiserit reseruato tantum iure ad dotem, vel ad partem ipsius validè remisit, & reseruauit. 3.
Nondum lata sententia, non potest alias pænas remittere, & sibi reseruare ius dotis. 4.
Procedit præcisè ex vi l. transigere C. de transact. 5.

1 Facti series exposita. Disquisitio XIV. Secuto adulterio ex parte vxoris maritus, vel ante sententiam diuortij conuenit cum eadem vxore adultera, vt ipse remittat eidem omnes pænas, quæ ipsi competerent ex adulterio, & ipsa pro tali remissione cederet partem dotis in fauorem eiusdem mariti; vel etiam secuta sententia diuortij, & amissionis dotis eidem omnes pænas remisit sub ea conuentione, quod partem dotis sibi cederet. Quæsitum fuit, an illa conuentio in vtroque casu subsisteret.

Rationem dubitandi porrigit textus *in l. transigere C. de transact.* in quo textu interdicitur quæcunque transactio, per quam recipitur aliquod pretio æstimabile pro remittendo crimine adulterij, quod contingeret in præsenti hypothesi, si maritus, vel ante sententiam diuortij, vel post illam remitteret vxori adulteræ alias pænas ea adiecta conditione, & pacto, vt vel integra, vel pars dotis ipsi remittenti remaneret; proptèr quod ius, & rationem *Barbosa in l. 2. part. 1. in princip. n. 115. ff. solut. matrimon.* sustinet non tenere illud pactum, seu illam conuentionem, & pro hac opinione refert *Ioannem Lupum rub. de don. inter vir., & vxor. §. 34. num. 4.*, qui tamen non videtur hoc sentire. Nihilominus 2 Vndè desumatur ratio dubitandi.

Respondeo primo; Si post latam sententiam, per quam fuerit adiudicatum diuortium, & vxor damnata in pænam amissionis dotis, aliasque à iure statutas contra vxores adulterantes maritus alias pænas remiserit, & eandem vxorem sibi in reliquis reconciliauerit reseruato tantum sibi iure, vel ad dotem integram, vel ad partem eiusdem, & reseruatio tenet, & ipse maritus remittens non est damnabilis ob illam remissionem. *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 8. nu. 22.* Nec difficilis est probatio præsentis responsionis, quandoquidem maritus ex illa sententia in sui fauorem, & in odium vxoris delinquentis lata plenum ius acquisiuit ad dotem, & ad separationem, aliasque pænas, & ex superius dictis liberum est eidem marito illas pænas remittere, sibique vxorem adulteram reconciliare, ergo, si hoc potest præstare pro toto, poterit etiam pro parte remittendo cæteras pænas separationis &c., & sibi dumtaxat reseruare ius ad dotem, vel ad partem dotis; neque est aliqua repugnantia, quod vxor intelligatur reconciliata marito, & ipse nihilominus retineat dotem tanquam suam priuatiuè quoad eandem vxorem, cum hoc sit fauor vxoris, quod in parte ipsi intelligantur pænæ remissæ. Ad ea, quæ dicebantur ex textu *in l. transigere C. de transact.*, dicendum est, quod iste textus procedat dumtaxat, quando pro tali remissione, seu pro transactione criminis adulterij remittens aliquid reciperet, quod ipsi non esset cæteroqui debitum, & per consequens tanquam

3 Maritus adiudicato diuortio, potest remittere omnes pænas reseruato iure ad dotem, vel ad partem eiusdem.

Soluitur ratio dubitandi proposita.

quam pretium remissionis, quod non euenit in præsenti suppositione, secundum quam ipse maritus pleno iure acquisierat ob illam sententiam dotem ipsam, ius ad separationem, & ad alias pænas iuris contra vxorem, vndè remittendo non aliquid recipit pro remissione tanquam pretium eiusdem, sed dumtaxat pro parte liberè remittit, pro altera parte non remittit, sed sibi retinet ius, quod acquisierat ex adulterio vxoris, & ex sententia Iudicis.

Respondeo secundo; si nondum lata fuerat sententia quoad separationem, &
4 quoad acquisitionem dotis, aliasque iuris pænas, probabilius non potest sibi retinere partem dotis, vel totam dotem remissis alijs pænis, stante tali dispositione *in l. transigere C. de transact.* quidquid ex aduerso dixerit *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 8. n. 22.* Ratio ex eo deducitur, quia ex superius latè probatis maritus ob adulterium vxoris non acquirit ius ad dotem ante Iudicis sententiam, nec ante illam vxor priuatur ipsa dote, ergo ex illa conuentione maritus aliquid acquireret, quod ipsius non erat, & sic in hoc sensu vim habet textus *in d. l. transigere C. de transact.*, neque dicas cum eodem *Sanchez loc. cit.*, quod, cum maritus ius habeat in ea hypothesi excipiendi, habeat etiam ius retinendi, adeoq; quod nihil recipiat, vt veniam concedat, sed partem remittat, alia sibi reseruata; contra enim impugnaberis, quia quantumuis habeat ius excipiendi, non potest tamen dici, quod ratione illius iuris ad excipiẽdum illa dos desierit esse sub dominio vxoris, & quod facta fuerit sub pleno iure mariti, vndè, si pro remissione quoad alias conueniret de ipsa dote, vel de parte ipsius, conueniret de aliquo iure acquirendo, non de quæsito, & sic de facto ius reciperet pro illa remissione contra dispositionem iuris. Accedit, quod dispositio iuris *in d. l. transigere C. de transact.*, non solum respicit, quod iniuriatus per adulterium nihil possit recipere pro remissione eiusdem, sed etiam, ne quid possit recipere pro non excipiendo ratione eiusdem, nam hoc onus non excipiendi habet speciem etiã cuiusdem remissionis.

Nondum lata sententia, nõ potest alias pænas remittere, & reseruare ius ad dotem.

Soluitur instantia opposita.

Hæc procedunt attenta præcisè dispositione talis iuris, nam considerata re secundum se, & natura rei non video,
5 cur ipse iniuriatus non posset conuenire de illa dote, vel parte dotis retinenda, vel de aliquo alio pro tali remissione, cũ habeat ius legitimè accusandi, & procedendi ad illas pænas, quas consequeretur ob iniuriam sibi illatam; vndè si dotem illam, vel partem dotis ex illa conuentione sibi retineret, vel aliquod aliud pretium reciperet in foro conscientiæ ante condemnationem, non teneretur dimittere, nec restituere, quia, vt benè notat *Sanchez loco quo sup.* illud ius *in d. l. transigere*, quamuis prohibeat talem conuentionem, nullo tamen modo impedit translationem dominij.

Procedit præcisa attenta dispositione l. transigere C. de transact.

---

§. XV.

An maritus, si sit Iudex inueniens vxorem in adulterio, possit licitè eam cum Drudo interficere.

SUMMARIUM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Rationes suadentes licitè, & impunè occidere. 2.
Maritus quantumuis Iudex non potest vxorem deprehensam in adulterio licitè occidere. 3.
Soluitur ratio dubitandi in oppositum proposita. 4.

DIsquisitio XV. Quamuis iura ciuilia impunitatem permittant marito occidenti vxorem cum adultero deprehensam in adulterio, ex dictis tamen in præcedentibus, non potest licitè eos propria auctoritate occidere, & occidendo grauitèr peccat. Hoc supposito iam quæro, an, si maritus ipse deprehendens vxorem cum amasio in adulterio, fuerit Iudex, possit licitè eosdem occidere? 1

Facti series exposita.

Videtur prima fronte affirmandum, quia, ex quo ipse est Iudex, non occideret priuata auctoritate, sed publica ratione muneris, quo fungitur sibi competentis, prout affirmare videtur *Paludanus in 4. dist. 35. q. 2. art. 1. concl. 3. num. 10.*, & sicuti ipse Iudex potest auctoritatem tribuere alteri marito occidendi vxorem adulteram deprehensam in adulterio, adeo vt hoc exequatur, vt minister iustitiæ, & ipsius Iudicis, prout supra probauimus, & docent *D. Thomas in 4. dist. 37. q. 2. art. 1.*, *& ibi Paludanus num. 7.*, *Sotus lib. 5. de iust. q. 1. art. 3. ad 1.*, *& in 4. dist. 37. q. vnica art. 3. concl. 3.*, *Ioannes Victoria relect. de homicidio à nu. 11. ad 20.*, *Gutierez qq. pract. lib. 2. q. 1. n. 23.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 20. art. 4. q. 1.*, ita non video cur ipse, vt principalis iustitiæ minister non possit hoc præstare. Nihilominus 2

Rationes suadentes licitè, & impunè occidere.

Respondeo maritum quantumuis Iudicem non posse vxorem cum Amasio de-

3 Quantumuis fuerit Iudex nō potest licitè vxorem deprehensā in adulterio occidere.

deprehensam in adulterio occidere. *D. Antoninus 2. part. tit. 7. c. 8. §. 2. not. 2. Supplementum Gabriellis in 4. dist. 37. q. vnica art. 3. dub. 2., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 8. nu. 40.* Ratio ex eo deducitur, quia in ea actione non consideratur, vt Iudex, sed vt priuata persona, quandoquidem, vt Iudex non debet procedere ex priuata scientia criminis, sed secundum allegata, & probata, ergo, vt Iudex, seu auctoritate Iudicis non potest licitè vxorem deprehensam in adulterio cum adultero occidere, siquidem, vt Iudex debet procedere cognita causa non quomodocunque, sed prout à iure præscribitur nempè secundum allegata, & probata, quod certè in hoc casu non præstat. Confirmatur, quia, si Iudex nouerit per priuatam scientiam aliquem esse delinquentem, & ex actis secundum allegata, & probata constet ipsum esse innocentem, non potest, vt Iudex illum condemnare, quia, vt Iudex debet procedere ex cognitione causæ secundum allegata, & probata, ergo ex priuata cognitione, quam habet, quantumuis illa sit certa, non potest procedere ad cōdemnationem. Antecedens probatur, quia si Iudex nouerit euidenter ex priuata scientia aliquem esse innocentem, & in inditio per allegata, & probata conuincatur esse reus, non potest ipsum absoluere per ea, quæ docent D. Thomas, & alij, ergo etiam, si nouerit ex certa priuata scientia aliquem esse delinquentem, & secundum acta, allegata scilicet, & probata constet esse innocentem non poterit, vt Iudex illa priuata scientia procedere ad condemnationem. Consequentia probatur, quia promptior debet esse Iudex ad absoluendum, quam ad condemnandum, ergo, si non potest absoluere innocentem, quem nouit talem ex certa priuata scientia, quando iuridicè constat de ipsius culpa, ita nec poterit condemnare reum quem talem nouit ex priuata scientia, quando secundum allegata, & probata non constat de ipsius reitate, & culpa. Confirmatur ex vulgari regula, qua circumfertur, quod nemo sit Iudex in causa propria; hic autem esset in causa propria, cum agatur de vltione iniuriæ sibi factæ.

Debet procedere iuridicè secundū allegata, & probata.

Ex his patet, quid respondendum sit ad ea, quæ ex aduerso afferebantur; dic etenim, quod quantumuis sit Iudex, in hoc tamen casu non procedat formalitèr, vt talis; nec ab hac responsione recedit *D. Thomas in 4. dist. 37. q. 2. art. 1. ad primum*, quia quantumuis ibi dicat, quod vir interficiens vxorem deprehensam in adulterio, grauitèr peccet, adiecta ratione, *quia non est vxoris Iudex* (ex quo videtur à contrario sensu sequi, quod si fuerit Iudex, non peccet); attamen ex eodem, non benè infertur, quod, si fuerit Iudex, non peccet; Esto etenim fuerit Iudex, in hac hypothesi non procederet, vt talis, sed vt persona priuata, cum non procederet secundum ordinem iuris. Ad illud, quod subditur, dicendum est posse quidem Iudicem committere marito, vt tanquam minister iustitiæ, & ipsius possit occidere vxorem conuictam in iuditio de adulterio, postquam scilicet iuridicè de illo constiterit, nam sicuti potest eam tradere carnifici morte plectendam, ita potest tradere eiusdem marito; non autem, si non iuridicè, & secundum allegata, & probata constiterit de illius delicto.

4 Non procederet formalitèr, vt Iudex.

---

§. XVI.

An si maritus, priuata auctoritate occiderit vxorem cum Drudo deprehensam in adulterio, teneatur ad compensationem damnorum.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Rationes suadentes non teneri ad talem compensationem. 2.
Probabilius tenetur ad compensationem talium damnorum. 3.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 4.

Disquisitio XVI. Caius deprehendit vxorem suam in adulterio cum Theodorico, & magna ira percitus eodem ictu vtrumque interfecit. Ex illa interfectione damna plurima prouenerunt præcipuè hęredibus eiusdem Theodorici. Quæsitum hic fuit, an Caius, qui priuata auctoritate illos occidit, teneatur ad compensationem damnorum, quę indè prouenerunt? 1 Factū expositum in suis terminis.

Videtur ex multiplici capitè absolutè negandum, quia iura Caio permittunt impunitatem ob illa adulterorum homicidia in fragranti crimine deprehensorum, per textum *in l. marito ff. de adult.*, cum igitur impunè occidat, vel occiderit, non potest obligari ad damna ex illo homicidio prouenientia compensanda, cæteroqui non esset impunis. Secundo, quia ipse adulter, qui fuit occisus per suam iniustam actionem causam dedit propriæ occisioni, sibique debet imputare, quod occisoris thoro notam inusserit 2 Rationes suadentes nō teneri.

rit cum maximo eius dedecore, & iniuria, ergo, nec ipse, nec ipsius hæredes possunt reportare compensationem damnorum, quæ indè obuenerunt, si quidem ea sunt imputanda propriæ prauitati ipsius delinquentis occisi, non iusto dolori occidentis. Tertio, quia ad inducendum onus reparationis damnorum non sufficit culpa Theologica consistens præcisè in culpa læthali, sed etiam requiritur culpa legalis; in hoc autem casu non interuenit culpa legalis obligans ad restitutionem, quia leges excusant, ergo &c. Nihilominus

3 Probabilius non tenetur ad compensationem talium damnorũ.

Respondeo probabilius teneri ad compensationem talium damnorum *Petrus à Nauarra lib. 2. de restit. c. 3. part. 2. in noua edit. dub. 8. num. 207., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 8. nu. 41., Nauarrus in man. c. 15. nu. 3., Medina C. de reb. restit. q. 3. in 4. causa vers. ex dictis, & habetur in c. inter hæc, & in c. si quod verius 32. q. 1.* vbi D. Augustinus sic ait, *Verum est, quod non licet Christiano homini vxorem adulteram interficere*. Ratio ex eo deducitur, quia homicida, qua homicida est, tenetur, si non ad reparationem pro vita adempta alteri, cum hæc irreparabilis sit per pecuniam, seu per aliud pretio æstimabile per ea, quæ docuimus *tom. 8. sub tit. de Restitut. I. prænot. 15. sect. 1., & alibi*, saltem ad reparationem damnorum temporalium, quæ ex tali vita adempta prouenerunt per ea, quæ ibi docuimus, sed maritus occidens vxorem cum adultero quantumuis deprehensam in adulterio verè homicida est, quandoquidem hoc non præstitit auctoritate publica, sed priuata, ergo non est, cur non teneatur ad damna, quæ indè prouenerunt; nec lex impunitatem permittens eximit ipsum ab onere talia damna compensandi; fert enim solum maritum homicidam impunè ob maximum dolorem acceptum, non tamen cum vindicem proprium, vel executorem facit ante sententiam.

Rationes pro respõsione.

4 Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.

Nec videntur officere ea, quæ ex aduerso opponebantur; non primum, quia illa impunitas permissa à iure in primis non extenditur ad omnes, sed dumtaxat ad personas viles, & infames, prout docet *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 7. n. 1., & seqq.* Deindè quamuis ad omnes extenderetur, non eximit a compensatione damnorum, quæ ex illo homicidio promanarunt, siquidem illa compensatio non est in pænam ex iustitia vindicatiua, sed ad constituendam æqualitatem læsam ex iustitia commutatiua. Non secundum, quia quantumuis ipse maritus ex illa actione iniusta adulteri occasionem sumpserit illius occisionis, illa tamen iniusta actio non tribuit eidem sufficiens ius deueniendi ad illam, ita vt eximatur à culpa vera, & reali homicidij, nam quantumuis tribuat iustam actionem ad agendum in iuditio ad condemnationem, non tamen eidem tribuit ius sufficiens ad deueniendum ad illam occisionem propria auctoritate; Non tertiũ, quia, vt supra dicebam, leges ad summum ferunt impunè maritum occidentem adulterum deprehensum in fragranti delicto quoad pænas, quas ex illo homicidio occisor sufferre deberet proptèr immensum dolorem, non tamen eximunt ab onere compensationis damnorum.

---

§. XVII.

An pendente lite super diuortio, innocens teneatur alteri reddere debitum.

SVMMARIVM.

Factum in suis terminis. 1.
Variæ considerationes circa factum. 2.
Si innocens fuerit certus de alterius adulterio, pendente lite, non tenetur reddere. 3.
Si non fuerit certus, non potest alteri denegare. 4.
Rationes pro responsione, & solutiones obiectorum. 5.

Disquisitio XVII. Cum alter ex coniugibus adulterium commiserit, alter innocens in iudicio contendebat ad diuortium, aduersus quem plures opponebat exceptiones reputatus delinquens, & interim pendente lite petebat ab innocente sibi reddi debitum, ad hoc etiam forte petito, & habito Iudicis decreto, eo fretus iure, quod litè pendente nihil sit innouandum, nullusque ex collitigantibus sit suo iure, & possessione spoliandus. Quæsitum hic fuit quid iuris, an verè innocens interim teneretur reddere, an eximeretur ab onere reddendi. 1 Expositio casus in particulari.

Dubium sic generatim expositum secundum varias considerationes debet dilui; vel etenim coniux innocens agens in iuditio ad diuortium est omnino certus de alterius adulterio, ob quod agit; vel dubius est, cum non habeat certa, & concludentia indicia, sed dumtaxat leuia, & non excedentia limites meræ suspicionis, & probabilitatis. Rursus, vel agitur quoad forum externum maximè accedente Iudicis decreto, vel præcisè quoad 2 Variæ cõsiderationes circa factum.

quoad

quoad forum internum animæ.

3 Si fuerit certus de alterius adulterio, non tenetur reddere.

Respondeo primo; Si coniux innocens fuerit omnino certus de alterius adulterio, non obstante pendentia litis, non tenetur illi exigenti reddere *Rosella verb. debitum nu. 13., & ibi Siluester q. 1. cons. 3., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. nu. 14., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 7.* Ratio ex superius dictis deducitur, quia ad pænam diuortij, potissimum quantum pertinet ad redditionem debiti, quando innocenti certò constat de alterius adulterio, non est necessaria sententia Iudicis, nec notorietas facti, ergo innocens alteri adultero cognito, vt tali non tenebitur reddere. Quod, si dixeris ad quid litem excitare, si potest per se abstinere à tali debito? tunc dicam primo, quod lis potuit esse excitata ab adultero ad cogendum innocentem ad reddendum debitum; secundo, quod potuit esse excitata ex parte innocentis ad se tuendum etiam pro foro externo, & non solum pro negatione debiti, sed etiam habitationis. Tertio, in ordine ad alias pænas, quibus non afficitur delinquens, nisi per Iudicis sententiam. Dixi etiam *habito Iudicis decreto*, quia vt supra vidimus, eo non obstante minimè tenetur parere tali decreto, cum innitatur falsis præsumptionibus, quæ nequeunt præiudicare veritati, prout etiam docet *Sanchez loc. cit. n. 6.* In hypothesi verò, qua minimè à Iudice coactus adultero petenti redderet implicitè intelligeretur condonare delictum, & sic ius diuortij cessaret; cum igitur ad hanc condonationem non teneatur, nec videtur teneri ad reddendum debitum.

Rationes pro asserto.

4 Si nō fuerit certus, non potest alteri denegare.

Respondeo secundo; Si coniux innocens non fuerit certus de adulterio alterius, non poterit alteri quantumuis secundum se nocenti debitum denegare *Rosella verbo debitum n. 13., Siluester eod. verb. q. 1. caus. 3., Sanchez loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia coniux adulter non est priuandus sua legitima possessione ob adulterium, nisi certo de eo constat; non etenim ex adulterio, qua adulterium est simplicitèr oritur ius diuortij, sed ex adulterio certè cognito ab innocente, vel notorio, vel à Iudice declarato; cæteroqui passim ex falsis, & friuolis suspicionibus matrimonia quoad habitationem, & thorum dissoluerentur contra naturam eorundem, & in perniciem coniugum, & scandalum proximorum, ergo, vbi certo non constet innocenti de adulterio alterius coniugis, nō poterit eidem denegare debitum; Nec obesse possunt ea, quæ supra dicebantur, quod scilicet sic reddendo sibi nocere videatur, quia per illam redditionem videtur renuntiare iuri sibi competenti ad diuortium, cum illa redditio sit tacita remissio; Non, inquam, obesse possunt, nam vel reddit ex Iudicis præcepto, & sic non cedit, cū voluntariè id non præstet, vel ex se sine tali præcepto, & tunc non etiam cedit, quia non nouit certo, an ius illud sibi competat, & sic non est cessio, quæ non cadit in ignorantem ius sibi competens, ex quo sequitur, quod si ex interuallo postea innotuerit de tali adulterio, possit innocens vti iure diuortij.

5 Rationes pro respōsione, & solutiones obiectorū

---

§. XVIII.

An, si post expulsionem temerariam coniux expulsus fornicetur, notoriè sit restituendus.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Exponuntur duo textus contrarij. 2.
Sententia conciliantium huiusmodi textus refutatur. 3.
Quomodo conciliandi sint remissiuè. 4.

Disquisitio XVIII. Caius ex leui quadam suspicione, vel passione aliqua percitus contra omnem iuris dispositionem ab habitatione, & thoro expulit propriam vxorem, quæ sic expulsa post aliquod temporis interuallum fornicata est, & quidem notoriè. Quæsitum hic fuit, an non obstante tali fornicatione subsequenti ad temerariam expulsionem eadem vxor sit restituenda.

1 In quo sensu intelligendus sit titulus.

Vix aliquid hic addendum remanet ijs, quæ supra dicta sunt, nempè quod, si maritus non eo animo vxorem expulerit à domo, & à thoro, vt laberetur in adulterium, & indè ipse assumeret occasionē diuertendi, si illa fornicata fuerit, non amittat ius ad diuortium. Sed quia aliquid negotij facessere videntur duo textus, qui videntur sibi extremè oppositi alter *in c. porro de diuort.* alter *in c. significasti eod. tit.* quos diuersimodè explicant DD. ideo ad conciliandos huiusmodi textus placuit sub terminis propositis difficultatem exponere præcipuè *cum Goffredus in summa tit. de conuers. coniug. n. 7. in fin., Ioannes Andreas d. c. significasti n. 8., Henricus c. vxoratus nu. 6. de conuers. coniug., Astensis 2. part. summa lib. 8. tit. 11. art. 2. q. 8., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 84. num. 3.* dicant textum *in d. c. porro de diuort.*, concedere quidem restitutionem in adulterio notorio, sed quando commissum

2 Exponuntur duo textus cōtrarij.

missum est ante spolium, textum vero *in c. significasti*, denegare quidem talem restitutionem, quando adulterium est commissum post spolium.

3 Sententia conciliantis huiusmodi textus exploditur, & refutatur.

Sed horum DD. opinioni vix possum acquiescere, quandoquidem stat videri potius esset contrarium dicendum, nempè potius esset facienda restitutio, quando adulterium esset commissum post spolium, quia tunc est leuius delictum, & illi ansam dederit maritus iniustè spolians, quam quando adulterium esset commissum ante spolium, quia tunc nulla est causa excusans, & potius delictum est grauius; atque hoc idem considerasse videntur *Cardinalis d. c. significasti n. 2. opposit. 1. de diuort., & ibi Præpositus nu. 4., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. § 5. num. 12., Henriquez lib. 11 de matrim. c. 17. n. 3., Sanchez de matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 30.*, qui omnes docent, quod siue adulterium fuerit commissum ante spolium, siue post, & fuerit notorium non admittatur restitutio, & Sanchez specialitèr considerat illam inuerissimilitudinem, quod restitutio denegetur, si fuerit adulterium post spolium, concedatur vero, si ante illud fuerit perpatratum, quam nos etiam considerauimus.

4 Quomodo conciliandi sint remissiuè.

Nec tamen valet à contrario sensu, quatenus scilicet textus *in c. porro* concedat restitutionem quando adulterium commissum est post spolium, textus vero *in c. significasti*, neget quando illud patratum est ante spolium, quia per superius latè probata, siue commissum fuerit adulterium ante expulsionem temerariam, siue post, semper innocens habet ius ad diuertendum, & per consequens non tenetur post illud restituere spoliatum, si enim potest dimittere, à fortiori dimissum non tenetur remittere. Quomodo autem conciliandi sint illi duo textus, qui secundum se videntur contrarij, dictum est supra.

---

§. XIX.

An quando alteri coniugi constat matrimonium esse inualidum, possit propria auctoritate diuertere, adeo vt dimissus minimè sit restituendus.

SVMMARIVM.

Expositio casus in particulari. 1.
Sententia asserens, quando matrimonium contractum est in facie Ecclesiæ, non posse conscium nullitatis propria auctoritate recedere. 2.
Sententia Sanchez sub varijs distinctionibus. 3.
Oppositio ad opinionem Sanchez. 4.
Licitum est in foro interno coniugi conscio impedimenti propria auctoritate recedere. 5.
In foro externo, non potest propria auctoritate recedere, si impedimentum non sit notorium. 6.
Etiam si impedimentum fuerit notorium. 7.
Cur coniux dimissus ob adulterium notorium non sit restituendus, benè vero dimissus ob impedimentum notorium. 8.
Non est restituendus, si offerat probationes incontinenti. 9.

1 Expositio casus in particulari.

DIsquisitio XIX. Contraxerunt in facie Ecclesiæ, seruatis omnibus iuris solemnitatibus, & in bona fide nuptias Caius, & Theodorica, easque fortè consummarunt. Dum in ijsdem summa cum animorum tranquillitate perseuerarent, alteri eorum superuenit certa notitia, quod adesset impedimentum dirimens, vel consanguinitatis, vel alicuius alterius rationis. Quæsitum hic fuit, an coniux conscius talis impedimenti possit propria auctoritate ab altero diuertere?

2 Sententia asserens non posse propria auctoritate recedere.

Veracrux *3. part. speculi art. 9.* expressè asserit, quod quando matrimonium initum est in facie Ecclesiæ coram Parocho, & testibus, seruatisq; omnibus iuris solemnitatibus, non possit coniux quantumuis certò conscius impedimenti dirimentis propria auctoritate ab altero recedere, si Iudex Ecclesiasticus posit facilè adiri, qui auctoritate Ecclesiæ separet, secus vero, si non possit facilè adiri, quia tunc impedimentum ipsum, vt potè, quod infert nullitatem, confert potestatem recedendi.

3 Sententia Sanchez cum varijs distinctionibus.

Sanchez vero *de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 12. nu. 37.* sub varijs distinctionibus procedit, & quidem loquendo in foro interno asserit licere coniugi conscio talis impedimenti propria auctoritate recedere, si absit periculum scandali, puta recedendo in longinquas partes, si vero adsit periculum scandali, asserit nō licere, sed tunc recurrendum esse pro solutione ad Iudicem Ecclesiasticum, vel debere simul manere tanquam, si esset frater cum sorore non reddendo, nec petendo debitum coniugale; loquendo vero in foro externo asserit non posse propria auctoritate diuertere, quod si diuerterit dimissus sit restituendus, quantumuis impedimentum illud esset notorium, quod probat per textum *in c. porro de diuortijs*.

Aliquid negotij aduersus Sanchez videtur

detur facescere, quod *in c. significasti de diuortijs*, expressè decernitur, quod coniux dimissus ob notorium adulterium non sit restituendus, quomodo autem hic dicit ipse, quod nequeat coniux conscius impedimenti dirimentis propria auctoritate recedere, & si recesserit sit restituendus spoliato? Cur etenim ob notorium adulterium dimissus non est restituendus, & dimissus ob notorium impedimentum est restituendus? Potius contrarium videretur concludendum, quandoquidem per restitutionem in notorio adulterio nullum potest subesse periculum peccandi, nam, quantumuis coniuges congrederentur, non peccarent; per restitutionem vero extante impedimento dirimente notorio subijcerentur periculo concubitus fornicarij, cum extante illo impedimento fornicarium esset congredi. Quid ergo concludendum?

4 Oppositio ad opinionem Sanchez.

Respondeo primo cum eodem *Sanchez loc. cit.* Quoad forum internum licitum esse coniugi conscio impedimenti dirimentis propria auctoritate recedere, seruando tamen conditiones, ne ex tali recessu ingeratur scandalum. Ratio ex eo deducitur, quia re vera coram Deo nullum in tali matrimonio est vinculum coniugale obsistente illo impedimento verè, & realitèr existente, ergo coram Deo coniux illius conscius impedimenti liber erit, adeoq; poterit propria auctoritate ab altero tanquam à nō suo coniuge recedere, cum sub ea ratione, qua aliqui coniuges non sunt, non teneantur seruare vitam indiuiduam, & coniugalem.

5 In foro interno, potest propria auctoritate recedere.

Dixi *seruando tamen conditiones, ne ex tali recessu ingeratur scandalum*, puta transeundo in longinqua, vel similes cautelas habendo; si etenim ex tali separatione voluntaria, & propria auctoritate subesset periculum scandali, certè non posset sic recedere, sed deberet viuere tanquam frater cum sorore, non tamen congrediendo, quia cuicunque incumbit onus ruinæ spiritualis alterius auuertendæ.

Seruandæ conditiones, ne ingeratur scandalū.

Respondeo secundo; In foro externo, si illud impedimentum dirimens, non fuerit notorium, quantumuis alter coniux de illo certitudinem habuerit, non potest propria auctoritate recedere, & si recesserit, erit auctoritate Ecclesiæ restituendus dimisso. In hanc omnes arbitror consentire, præcipuè cum communius sentiant, vt infra subdam, non posse recedere quantumuis impedimentum fuerit notorium *Sanchez loco cit. per c. porro de diuort.* Ratio ex eo deducitur, quia, cum matrimonium illud fuerit palam in facie Ecclesiæ contractum, & seruatis omnibus iuris solemnitatibus ad hoc requisitis, non potest ex occulta causa dirimi, sed sicuti palam initum est, ità non nisi ex causa palam apparente debet dissolui; vndè meritò *in d. c. porro de diuortijs*, dicitur nullum notorium ad hanc dissolutionem sufficere, sed expectandam esse Ecclesiæ sententiam, quod, si verificatur, quando impedimentum est notorium, vtique à fortiori verificari debet, quando impedimentum illud est occultū, & iure quidem merito hæc statuta sunt, quandoquidem, cum hoc negotium dissolutionis sit grauissimum, iure reseruatur iudicio Ecclesiæ decidendum.

6 In foro externo, nisi impedimentū fuerit notoriū, non potest propria auctoritate recedere.

Respondeo tertio; quantumuis impedimentum illud fuerit notorium, non possunt coniuges propria auctoritate recedere, sed expectandum est iudicium Ecclesiæ. Consentiunt in hanc responsionem *Antonius d. c. porro n. 9., & ibi Abbas n. item 9., Alexander de Neuo nu. 11., Iason l. naturalitèr §. nihil commune nu. 46. ff. de acq. possess., Nauarrus lib. 3. consil. tit. de conuers. coniug. in prima edit. cons. 6. n. 2. in posteriori cons. 11. n. 2., Glosa in c. ex conquestione verb. sine iuditio de restit. spol., & ibi Antonius n. 21., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 37., & 38.*, qui quamuis nō conueniant in assignanda ratione, & conciliandis textibus *in d. c. porro, & in c. signific. de diuort.*, conueniunt tamen in eo, quod ad talem dissolutionem requiratur iudicium Ecclesiæ, nec sufficiat notorietas. Ratio ex eo deducitur primo, quia hoc expressè definitur *in d. c. porro de diuortijs*. Secundo, quia ius videtur exigere, quod per quas causas vinculum contractum est, per easdem dissoluatur; nec obstat, quod in ea hypothesi vinculum nullum contractum sit obsistente impedimento tali contractioni; Non obstat, inquam, quia quantumuis illud vinculum secundum se non teneat, quia tamen contractum est saltem apparentèr per auctoritatem Ecclesiæ, eidem Ecclesiæ debet constare, quod fuerit inualidè contractum, adeoq; ipsa debet iudicare de tali impedimento.

7 Etiam si impedimentum fuerit notorium.

Tota iam difficultas consistit in eo, cur coniux dimissus ob adulterium notoriū non sit restituendus, quantumuis in illa dimissione non intercesserit iudicium Ecclesiæ; coniux vero dimissus ob impedimentum notorium dirimens sit restituendus, si non intercesserit eiusdem Ecclesiæ sententia, & sic in conciliandis iuribus *in d. c. porro, & in c. significasti de diuortijs*, cum in primo dicatur ob notoriam consanguinitatem non licere separationem absque Iudicis sententia; in secundo ob notoriam coniugis fornicationem absq; tali sententia concedatur sepa-

8 Cur coniux dimissus ob adulteriū notorium non sit restituēdus, dimissus vero ob impedimentū notorium sit restituendus.

 para-

paratio, & coniux adulter dimissus non est restituendus. Qua in re DD. in tot tamque diuersas abiere explicationes, vt penitus inextricabilem reddant. Non vacat omnes recensere, cum latè referantur *à Sanchez d. lib. X. de diuort. disp. 12. num. 38*; vnam, vel alteram expendo, & quidem primo assero, rationem, proptèr quam *in c. porro*, decernitur, quod requiratur sententia Ecclesiæ ad dissolutionem matrimonij, ob notorium impedimentum consanguinitatis, eam esse, quia hic agitur non solum de priuatione possessionis, sed etiam proprietatis, quod certè maiorem exigit discussionem, quam propterea Ecclesia sibi reseruauit, potissimum ob eam rationem, quam supra innuimus, quod scilicet auctoritate Ecclesiæ initum nonnisi eiusdem auctoritate sit dissoluendum; rationem vero proptèr quam *in d. c. significasti*, permittatur ob notorium adulterium separatio, & non concedatur restitutio, eam esse, quia agitur solummodo de priuatione possessionis manente illæso vinculo coniugali, quod propterea Ecclesia sibi non reseruauit, sed supposita notorietate facti reliquit arbitrio innocentis, nec in hoc est valdè tenax Ecclesia, cum talis separatio quoad possessionem, & vsum posset fieri per mutuum coniugum consensum etiam sine alia causa, quod non militat quoad separationem in vinculo coniugali. Deindè addo *in d. c. porro*, concedi restitutionem, vbi non præcesserit iudicium Ecclesiæ, ob notoriam consanguinitatem, quia potest aliqua tragiuersatione cælari; *in c.* verò *significasti*, non concedi talem restitutionem ob adulteriũ notorium, quia, cum sit quid meri facti, nec possit infringi, non potest aliqua ratione cælari, prout sentiunt *Siluester verb. diuortium q. 8., Barbosa ff. solut. matrim. 2. part. n. 26.*

Assignatur ratio discriminis.

Hic immediatè oritur difficultas, cur consanguinitas notoria possit aliqua tragiuersatione cælari, non sic fornicatio notoria; Si etenim dicatur, quia adulterium est quid meri facti, statim, & ego subdam, & consanguinitatem esse meri facti, adeoque &c. potissimum cum consanguinitas sit quodammodo factum permanens, illud vero adulterij transiens. Si vlterius dicatur, quod consanguinitas possit cælari, eo quia potest esse ratio dubitandi, an matrimonium illud fuerit initum cum dispensatione Sedis Apostolicæ, & ego possem subdere, quod, & adulterium notorium coniugis, possit esse compensatum per similem alterius fornicationem. Quamobrem concludendo dico Ecclesiam præsumere consanguinitatem posse facilius tragiuersatione cælari, quam adulterium, tum quia facilius homines decipiuntur in cognitione graduum consanguinitatis, quam in cognitione adulterij; tum quia illa respicit tractum successiuum, & ordinem successionis, istud vero attingit actum sine aliqua successione, ac proindè istud non potest tegi, illa vero sic proptèr inuolucra eiusdem successionis.

Alia ratio assignatur

Pro complemento eorum, quæ potissimum in hac vltima responsione actitata sunt, remanet inquirendum, an in hypothesi, qua ob consanguinitatem notoriam alter coniux ab altero diuerterit, & alter ageret ad restitutionem, esset hic restituendus, quando ille, qui diuertit, offerret probationes impedimenti incontinenti. Pro cuius inquisitionis notitia aduertendum est, quod *in c. literas de restit. spoliat.* expressè dicatur, quod, si coniux ob impedimentum consanguinitatis ab altero recesserit, & offerat incontinenti probationes illius impedimenti, alter agens ad restitutionem non sit restituendus, quod idem videtur colligi *ex l. fin. C. quorum bonor.*, vbi dicitur *omnibus frustrationibus amputatis*, ex quibus verbis videtur firmari regula, quod, vbi non fuerint frustrationes, cum sint probationes incontinenti offerendæ, non sint reijciendæ ad effectum, ad quem ponuntur, Sanchez *d. l. 10. de diuort. disp. 12. n. 37.* dicit coniugem dimissum restituendum esse quoad omnia excepta copula coniugali proptèr periculum incontinentiæ, non obstante illa oblatione probationum incontinenti; si verò probationes non offerantur incontinenti, coniux dimissus sit restituendus quoad omnia. Ego arbitrarer absolutè non esse restituendum; & sic arbitror sentire *D. Thomam in 4. dist. 35. q. vnica art. 3., & ibi D. Bonauenturam art. vnico q. 3., Abulensem c. 19. Matthæi q. 72., D. Antoninum 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5., Sotum in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. concl. 2. in fin., Hostiensem in summa tit. de diuort. num. 7. vers. dicas Astensem in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 17.* Ratio ex eo deducitur, quia dolo facere videtur ille, qui petit id, quod immediatè, & incontinenti debet restituere per textum *in reg. dolo facit 59. de reg. iuris in 6.*, nec iura vtuntur circuitione auferendo id, quod immediatè debet restitui, quia frustraneè essent repetitæ actiones; Nec obstare potest, si asseratur, quod in spolijs iura immediatè restituant spoliatum, non obstante, quod hic debeat iterum spoliari, in pœnam spoliantis, qui propria auctoritate id agit,

9 Non est restituendus, si offerret probationes incontinenti.

agit, quod agere non poterat; Non, inquam, obstare potest, quia, cum remoto scandalo in conscientia spolians id agere potuerit non est eidem imputandum ad culpam, ac proindè non debet refundi in pœnam. Deindè cum agatur in causa ciuili, id, quod incontinenti offertur maximè in ordine ad negationem restitutionis, habetur, ac si esset factum, vt vitentur illa absurda circuitionis.

---

§. XX.

An maritus suspicans de adulterio vxoris, possit eam cum testibus idoneis obseruare, vt conuincatur, & diuortium celebretur.

SVMMARIVM.

Expositio casus in suis terminis. 1.
Ratio dubitandi circa casum. 2.
Licitum est marito suspicanti obseruare vxorem adhibitis testibus, vt illam possit conuincere. 3.
Maritus ex illa obseruatione habita notitia adulterij vxoris, potest ab illa diuertere. 4.
Soluuntur rationes oppositæ. 5.

1 **Exponitur factū in particulari.**

Disquisitio XX. Ex quibusdam inditijs, quæ sibi obuia fuerunt, grauem suspicionem concepit Titius, quod Caia vxor faceret sui copiam Amasio, cumque in ancipiti animo versaretur circa veritatem, vel falsitatem suspicionis, statuit in corde suo eandem cum testibus idoneis obseruare, ad effectum veritatem suspicatorum indagandi, conuincendi de adulterio, & indè sumendi occasionem diuortij. Quæsitum hic fuit, an licita esset illa obseruantia ad illum finem, & effectum intentum ab eodem marito?

2 **Ratio dubitandi circa factum.**

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quia maritus videtur permittere, & conniuere malo morali, vt indè commodum recipiat separationis, & eidem incumbit onus malum in coniuge euertendi potius, si illud fuerit præuisum, quam permittendi. Accedit, quod iniustitia potius videtur, cum possit malo obuiare, ad quod tenetur ex vi superioritatis, qua fungitur in vxorem, illud permittere, vt vxor malum illud perpatrans pœna puniatur. Accedit secundo, quod maritus ex illo adulterio, si fortè contingeret, non posset sortiri finem, quem intendit in illa obseruatione simul cum testibus, quandoquidem ipso sciente, & tacente vxor delictum illud perpatraret; ob adulterium autem ab vxore commissum sciente, & tacente marito, non potest maritus ipse celebrare diuortium. Nihilominus

3 **Licitū est marito vxorem suspectam sic obseruare.**

Respondeo; Licitum esse marito suspicanti de adulterio vxoris illam cum testibus idoneis obseruare, vt eam possit de adulterio conuincere *D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnica art. 3. ad 4., Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 3. num. 1., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 52.* Ratio ex eo deducitur, primo, quia hoc non est cooperari, nec consentire in adulterium vxoris, sed velle certiorari de malo, de quo suspicatur, vt indè possit vti iure suo, vndè maritus in ea hypothesi, nec consilium, nec consensum, nec opem aliquam præstat ad malum, sed malum ab vxore patrandum ex sua prauitate indagat, vt illud corrigat per ea media, quæ sunt à iure disposita, ergo non peccat sic obseruando, nec adhibendo testes ad hoc munus idoneos. Neque dicas, quod ex superius dictis *sub hoc eod. tit. de matrim. 6. prænot. 11. sect. 9. assert. prima ad tertium dubium*, maritus conscius adulterij proximè patrādi ab vxore, cum possit illud prohibere, & impedire, si non prohibeat, & impediat, intelligatur particeps illius adulterij, grauitèr peccet, nec possit ex illo adulterio sumere ius ad diuortium, (quod etiam docuit *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 5. n. 5.*, quamuis hic doceat nobiscum, quod, si maritus suspicans de adulterio vxoris obseruet eam cum testibus idoneis ad eandem concludentèr conuincendum, non peccet) sed in hac hypothesi posset impedire, & prohibere, & non impedit, nec prohibet, quin potius delictum illud obseruat, ergo constituitur particeps illius delicti, & per consequens grauitèr peccat; Contra enim impugnaberis, quia in primo casu, cum supponatur maritus omnino certus, & supponatur posse impedire, & non impedit, supponitur cōsentire in idem adulterium, cum nullum aliud supponatur posse esse obiectum illius non prohibitionis, nisi ipsum adulterium non reprobatum; in secundo autem casu, cum non habeatur certa notitia de futuro adulterio, obiectum obseruationis illius mariti non est adulterium volitum ab ipso marito, sed futura cognitio illius adulterij, si fortè perpatretur, quod non est consentire in illud malum, sed velle vti malitia cognita vxoris ad proprium commodum, vel vtilitatem, vt scilicet ex illa cognitione vtatur iure suo, vel vt deprehensa caueat in futurum. Deindè, cum in hac hypothesi non supponatur habere maritus certam notitiam, non videtur posse prohibere, nisi cum maxima per-

Proponitur instantia opposita, & dissoluitur.

turbatione; si etenim promoneret vxorem de suspicione, cum hæc non sit cum certo fundamento, videretur illi iniuriam inferre, & lædere quodammodo ipsius honestatem, si eadem non præmonita conaretur in ipso actu congressionis expellere amasium vxoris, posset timere de aliquo damno sibi inferendo, vel de aliqua magna confusione; vbicunque autem quis abstinet ab aliquo malo impediendo ex aliquo periculo, vel confusione, non potest dici in illud malum consentire. Tandem respondet ad hanc instantiam *Sanchez dicta disp. 12. num. 52. in fine*, asserens, quod in primo casu, de quo ipse loquitur *d. lib. 10. de diuortio disp. 5. n. 5.* maritus sciens, & tacens intelligatur cōsentire; quia nullam habet dissimulandi causam; non sic in secundo casu, de quo hic loquimur, quia non dissimulat quasi consentiens, sed vel vt possit ipsam de adulterio conuincere, vel vt deprehensa desistat in futurum.

Euincitur responsio paritate custodis vinearum. Secundo eadem responsio euincitur, quia non peccant custodes vinearum se abscondentes, vt deprehendant ingredientes, quos suspicātur antecedentèr esse ingressuros, eosq; accusent, vt soluant pœnas, vt docent *Nauarrus in summa c. 17. n. 123., Petrus à Nauarra lib. 3. de restit. c. 4. part. 1. dub. vlt. nu. 103., Corduba in summa q. 66. dict. 2., Valentia 2. 2. disp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 7. in fine, & alij plures apud Sanchez dict. disp. 12. n. 52.*, ergo etiam non peccat maritus &c.

4 **Maritus habita notitia adulterij ex illa obseruatione, potest ab eo diuertere.** Respondeo secundo; maritus ex illa notitia adulterij vxoris habita per illam obseruationem simul cum testibus, potest iustè ab eadem vxore diuertere per diuortium *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 52.* Ratio ex eo deducitur, quia ob adulterium culpabile vxoris, quando maritus ad illud non fuit consentiens, habet idem maritus legitimam causam diuertendi per ea, quæ sparsim supra probauimus; sed hoc adulterium respectu vxoris est culpabile, & vt probauimus in præcedenti responsione maritus, ad illud non fuit consentiens, ergo &c.

5 **Soluuntur rationes oppositæ.** Ad rationes dubitandi superius adductas, patet ex superius dictis, quid respōdendum; non etenim sic indagando, & obseruando conniuet in malum vxoris, nec in illud consentit, sed in suppositione, qua ex peruersitate vxoris illud committatur, vult eodem vti in ordine ad proprium commodum. Ad illud, quod subditur, dicendum est, esse ad summum iniustitiam non obuiare malo præuiso, & illud permittere, quando adest consensus in illud malum non obuiantis, & permittentis, qui consensus in hac hypothesi non intercedit, cum ipse non velit malum in se, nec consentiat vxori adulteranti, quin potius ægrè ferat, quod vxor adulteretur, & propterea assumat testes, vt illam cōuincat, & puniat, quod non præstaret, si libens in illud malum consentiret, cum non possit ipse pœnam exigere pro iniuria, quam volens passus est; nec ex eo, quod non impedierit, arguitur ipsius consensus, cum hoc non præstiterit, quia voluerit adulterium, sed quia voluerit præcisè cognoscere, & certiorari de tali adulterio. Ad vltimum tandem etiam ex dictis patet, quid respondendum negando scilicet non posse vti tali notitia ad intentandum diuortiū ex eo, quod sciuerit, & tacuerit; nam non tacuit, quia consensit, sed tacuit, quia habuit iustam causam dissimulandi, vt ex prauitate vxoris ipsam posset conuincere.

---

§. XXI.

An liceat marito offerre occasionem vxori adulterandi eo fine, vt conuincatur de adulterio, & corrigatur.

SVMMARIVM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Rationes suadentes id licere. 2.
Opinio asserens non licere. 3.
Probabilius maritus exhibens illam occasionem peccat, & amittit ius ad diuortium. 4.
Soluuntur rationes oppositæ. 5.

Disquisitio XXI. Ex quibusdam inditijs, & coniecturis nouerat Caius vxorem suam procliuem esse ad adulteria cum quadam persona, quam immoderatè diligebat; & fortè etiam non leuitèr suspicabatur adulteria fuisse patrata. Cum certam notitiam habere non posset de huiusmodi vxoris criminibus, vt sibi consuleret de iuris remedijs, & si verè vxor fuerit delinquens, posset ab eadem diuertere, statuit in corde suo occasionem exhibere vxori adulterandi in certo loco, & tempore, quo de facili posset eam deprendere adhibitis etiam testibus, & eam conuincere, & subsequentèr vti iure sibi competēte ad diuortium? Quæsitum hic fuit, an potuerit licitè id efficere. 1 **Factū exponitur in particulari.**

Petrus à Nauarra lib. 3. de restitut. c. 4 n. 127. loquens in terminis de Patre sagace, qui cum nouerit ingenium filij procliuo 2 **Rationes suadentes id licere.**

cliue ad furandum, eidem apponit occasionem, qua illum melius reprehendere, & corrigere posset, quamuis asserat se non consulere passim hoc fieri, sed rarò, & proptèr magnum bonum delinquentis, non tamen ipsum damnat, quia hoc facit, vel potius permittit ob maius bonum ipsius filij; nam, & hoc præstat Deus ipse, qui plura peccata permittit, vt indè maiora bona resultent, atque pro hac opinione allegat *Nauarrum in summa c.17. nu. 124.*, quod videtur etiam posse extendi ad maritum, qui, cum nouerit ingenium vxoris procliuis ad adulterandum, eidem tribuit occasionem peccandi, vt eandem postea conuincat, corrigat, & per diuortium dimittat.

Ex aduerso *Emanuel Sà verb. peccatum nu. 7., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 53.* asserunt id non licere marito, eo quia, hoc non est solum permittere, sed positiuè cooperari illi adulterio, quod non solum peccaminosum est, sed etiam tollit ius ad diuortium. Quid igitur concludendum?

3 Opinio asserens nõ licere.

Respondeo probabilius esse in hac hypothesi maritum exhibentem talem occasionem, & peccare, & ex vi illius adulterij amittere ius ad diuortium. Consentiunt DD. pro secunda opinione allegati. Ratio ex eo deducitur, quia, si maritus è domo eiecerit vxorem, eidemque alimenta negauerit ad effectum, & eo fine, vt fornicetur, & ipse arripiat indè occasionem diuertendi, & peccat, nec indè potest diuertere per ea, quæ pluribus in locis supra allegauimus, & probauimus, ergo multò magis peccabit, si tradat occasionem positiuam peccandi, eo animo, eaque intentione, vt vxor peccet, & ipse indè accipiat causam ipsam corrigendi per diuortium; Neq; dicas, disparem esse rationem in hoc vtroque casu, quandoquidem in primo intendit adulterium proptèr diuortium; in secundo verò, de quo hic loquimur, intendit solummodo indaginem, seu scientiam adulterij, cum supponat absque tali occasione vxorem in idem prolapsuram; Contra enim impugnaberis, quia denegari non potest, in ordine ad illam indiuiduam, & determinatam actionem, quin per illam occasionem, quam tribuit, verè cooperatus fuerit, esto quod finalitèr intenderit cognitionem illius actionis ad finem commodi proprij; ex eo autem, quod cooperatus fuerit adulterio non acquirit ex illo ius aliquid diuertendi.

4 Probabilius maritus peccat, & amittit ius ad diuortium.

Instantia proposita, & soluta.

Neque rationes, quæ ex aduerso afferuntur per *Petrũ à Nauarra loc. cit.* cogunt nos ab hac opinione recedere, quandoquidem Pater apponens illam occasionem filio ad furandum habet præcisè pro obiecto maius bonum filij, nempè emendationem criminis, ad quod est ex proprio ingenio procliuis, & Pater in ordine ad furtum filij in rebus proprijs potest consentire in ordine ad illud experimentum; maritus vero apponens illam occasionem fornicandi, cum suspicetur vxorem esse procliuem ad hoc crimen, cooperatur crimini, quod non potest per proprium cõsensum depurare à malitia, adeoque constituitur particeps eiusdem malitiæ, & licet habeat pro obiecto vindictam, quia tamen in ordine ad illam cooperatur medijs ex natura sua iniquis, non potest nisi peccare, & cum per illam cooperationem constituatur consentiens non potest ex illa reportare commodum diuortij.

5 Soluuntur rationes oppositæ.

---

§. XXII.

An liceat marito pactum inire cum vxore, vt Amasio ipsam violare tentanti conniueat, non vt adulterium perficiat, sed vt in crimine deprehendatur.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Rationes suadentes licitum esse. 2.
Huiusmodi pactum nullo modo licitum est. 3.
Soluitur ratio opposita. 4.

Disquisitio XXII. Nouerat Caius ciuem quendam inhonestum insidiari honestati Corrinæ vxoris suæ, vtque eum deprehenderet in crimine pactum inijt cum eadem sua vxore, vt simulatè eidem conniueret concedens tempus, & locum aptum adulterio, non tamen, vt in re adulterium perficeret, sed, vt asserebam, ipsum corriperet in crimine deprehensum per pœnas iuris, & auctoritate Iudicis. Quæsitum hic fuit, an posset hoc licitè peragere.

1 Expositio casus.

Licitum hoc esse videntur asserere *Ioannes Lupus c. per vestras de donat. inter vir., & vxor. in princip. §. 29. nu. 1., Paulus in l. si quis not. 1. C. de furtis, Antonius Gomez l. 80. Tauri nu. 65., Matiengo dialogo relat. 3. part. c. 33. n. 8., Castillo proem. legum, Tauri fol. 6. col. 4. vers., & nota, quod, si Castellanus*; hocque deducunt ex *d. l. si quis seruo C. de furt.*, vbi cum quis egisset cum seruo de furto committendo, & cum seruus nunciasset, & de consensu eiusdem Domini ipse detulisset res aliquas pretiosas ad

2 Rationes suadentes licitũ esse.

domum

domum eius, qui suasit de furto, concessa est contra eundem suasorem actio furti, ergo, qui lex supponit actionem serui, & pactum cum Domino initum, licita fuisse, cæteroqui contra suasorem non concederetur actio furti, cum de consensu domini res illæ fuerint acceptæ.

Pro solutione cauendum est, an titulus procedat attento præcisè foro externo, quatenus liceat sic confingere in ordine ad iniuria afficiendum adulterum; an vero etiam in foro interno animæ licitū sit illud pactum ad decipiendum ipsum amasium, & quidem quoad forum externum arbitror rectè procedere ea, quæ mox dicta sunt, vndè difficultas dumtaxat modo procedit quoad forum internum, pro quo

Considerabilia circa casum.

3 Respondeo huiusmodi pactum nullo modo licitum esse *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 54. in fin.* Ratio ex eo deducitur, quia denegari non potest, quin illud pactum, vi cuius procedit illa pollicitatio vxoris ad fornicandum importet quid aliud supra simplicem permissionem, immo, & consensum exernū sufficientem secundum se ad quamcunq; acceptationem ex parte amasij, ergo est secundum se inductiua ad peccatum, adeoq; afficit etiam & maritum, & vxorem pollicitantem, vtpotè inducentes ad illam acceptationem secundum se peccaminosam; Neque obesse potest, si dicatur, non esse considerandam illam inductionem, seu cooperationem per illud pactum, quandoquidem amasius ipse erat affectus peruerso affectu ad peccandum, cum supponatur insidiari continuò honestati vxoris, nec potest dici, quod prauitatem desumat in ordine ad cooperationem executionis illius prauæ intentionis, quandoquidem pactum illud quantum erat ex parte paciscentium non erat ordinatum ad executionem criminis. Non, inquam, obesse potest, quia, quantum est ex se, illa pollicitatio est cooperatiua, & inductiua ad peccandū, adeoq; quantum est de se peccaminosa, & licet ipsi paciscentes non ordinauerint illam pollicitationem ad executionem criminis, hæc tamen apta est ad mouendum eum, cui fit, ad acceptationem, & intendendam executionem, cui cooperans constituitur particeps.

Huiusmodi pactum nullo modo licitū est.

4 Soluitur ratio opposita.

§. XXIII.

An vir potius teneatur excommunicationem sustinere, quam redire ad vxorem pertinacem in adulterio.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Sententia asserens teneri potius sententiam excommunicationis subire. 2.
Potest tutè in conscientia redire ad coniugem pertinacem. 3.
Soluitur ratio opposita sententiæ. 4.

1 Disquisitio XXIII. Dictum fuit in præcedentibus, quod maritus nodū possit, sed etiam teneatur ab vxore adultera pertinace in adulterio diuertere, vel titulo correctionis fraternæ, vel titulo scandali vitandi. Modo supponimus, quod, cum ex præcedenti causa adulterij pertinacis diuerterit ab vxore propria auctoritate sine iuditio Ecclesiæ, per eādem Ecclesiam compellatur ad vxorem redire sub pæna excommunicationis, & quærimus, an teneatur redire ad vitandam pænam excommunicationis, an vero potius teneatur sustinere pænam excommunicationis, quam redire.

Exponitur status disquisitionis.

2 Teneri potius sustinere pænam excommunicationis, quam redire docent *Ancharanus c. porro de diuort. n. 9., Cardinalis c. fin. nu. 2. vers. quæro, an vir de adult., Enricus c. significasti n. 10. de diuort., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 33. art. 2. q. 1.,* qui ea ratione meo videri mouētur, quia illa excommunicatio coram Deo non tenet, cui propterea præualere debet præceptum scandali vitandi, & correctionis fraternę erga vxorem pertinacem in adulterio, quod ex supradictis obligat sub læthali. Nihilominus

Sententia asserens teneri potius excōmunicatione subire.

3 Respondeo posse tutè in conscientia in ea hypothesi redire ad coniugem adulteram, quantumuis pertinacem in adulterio. *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 13. n. 18.* Ratio ex eo deducitur primo, quia maritus excusatur ab onere dimittendæ vxoris adulteræ pertinacis in adulterio, quādo ex illa dimissione imminet aliquod damnum graue spirituale, vel sibi, vel vxori, vel etiam infamiæ, vel propriæ, vel eiusdem vxoris; Sed in hac hypothesi non modica immineret infamia eidem marito; si sordesceret in excommunicatione, & contra præceptum Ecclesiæ non rediret ad vxorem, siquidem in

Potest tutè redire ad coniugem pertinacem.

in cõmuni conceptu haberetur pro excõmunicato, quod importat secundũ se aliquã infamiam. Secundo, quia in tali excõmunicatione sordescere infert scandalũ, & sicuti ratione scandali vitandi, tenetur maritus recedere ab vxore pertinace in adulterio, ita non est, cur ratione scandali proptèr perseuerantiam in excommunicatione non teneatur ad eandem quantumuis pertinacem redire, potissimum cum proptèr auctoritatem Ecclesiæ, qua lata est talis excommunicatio, vix possit excusari ille excommunicatus ab onere obtemperandi, & auctoritas ipsa Ecclesiæ tollat rationem scandali ob illud reditum ad vxorem. Tertio, quia ex superius dictis onus in marito dimittendi vxorem adulteram pertinacem in adulterio non prouenit præcisè ratione adulterij, sed ratione vitandi scandali, seu correctionis fraternæ; Sed ex neutro capite tenetur dimittere, quando ad hoc coarctatur per sententiam excommunicationis; nam, si agamus in ordine ad correctionem, hæc non est necessario facienda cum graui damno eius, cui incumbit onus talis correctionis; magnum autem damnum immineret marito, si titulo eiusdem correctionis deberet sufferre excommunicationem, nam quantumuis talis excommunicatio non subsisteret coram Deo, subsisteret tamen coram hominibus, & sic deberet carere participatione Sacramentorum, communione fidelium, assistentia à diuinis, quod certè onus graue est, & considerabile; si vero agamus in ordine ad scandalum; hoc absolutè cessat ex eo, quod non propria voluntate, sed necessitate compellente Ecclesia redit.

Rationes pro respõsione.

4 *Soluitur ratio oppositæ sẽtentiæ.*

Ex quibus habes, quid respondeas ad argumentum contrariæ sententię; Esto etenim, quod illa excommunicatio non subsistat coram Deo, subsistit tamen quoad effectum in ordine ad homines, cum etiam excommunicatio iniusta sit timenda, & possit illos effectus parere priuationis Sacramentorum &c. proptèr quos excusari debet, si redeat &c.

§. XXIV.

An, si maritus de futuro initi sponsalibus detegat aliquod vitium in sponsa, quo posset iustè illa dissoluere, & postea oscula, & amplexus, & copulam cum illa habeat, censeatur illud remittere.

SVMMARIVM.

Disquisitionis status exponitur. 1.
Vndè desumatur ratio dubitandi. 2.
Si sponsalia ob illud vitium fuerint dissoluta per illos actus, non intelligitur sponsus illud remittere. 3.
Non dissolutis sponsalibus sponsus memor illius vitij per illos actus intelligitur illud remittere. 4.
Si immemor illius vitij actu illos exercuerit, non intelligitur remittere. 5.
Si certo non constet de negatione memoriæ præsumendum est pro remissione. 6.
Si illos actus exercuerit sine animo remittendi, potest sponsalia dissoluere in foro interno, non sic in externo. 7.
Si nec cum animo remittendi, nec cum animo non remittendi præsumitur remittere. 8.

1 *Factũ dilucidè expositum.*

DIsquisitio XXIV. Contraxerat spõsalia Sempronius cum Theodorica cum promissione futuri matrimonij intra certum tempus. Perseuerantibus iisdem sponsalibus Sempronius cognouit vitium quoddam, vel præexistens in eadem Theodorica, quod antea non cognouerat, vel subsequens ad eadem sponsalia, propter quod iustè poterat recedere ab eisdem sponsalibus. Non dissolutis expresè ob illud vitium sponsalibus, nec vllo exhibito signo dissolutionis idem Sempronius oscula habuit cum eadem sponsa, amplexus, & fortè etiam copulam. Oritur hic difficultas, an per illos actus intelligatur Sempronius remisisse illud vitium Theodoricæ, & cessisse iuri suo in ordine ad dissolutionem sponsalium.

2 *Vndè desumatur ratio dubitandi.*

Ex præactis sub hoc eodem titulo apertè constat, quod, si maritus cognito vxoris adulterio huiusmodi actus, & præcipuè copulam coniugalem habeat cum eadem vxore sponte, & sine vlla coactione intelligatur remittere ius ad diuortium, & vxorem sibi reconciliare. An autem, hoc idem dicendum sit, si sponsus cognito sponsæ vitio, ob quod potest iustè à sponsalibus recedere, habeat huiusmodi actus spontè cum eadem spon-

sponsa, id est, quod controuertendum modo proponitur, & sub varijs distinctionibus est discutiendum, pro quo

3 *Si sponsalia fuerint dissoluta per illos actus subsequentes non intelligitur remittere.*

Respondeo primo; Si ob illud vitium sponsalia illa contracta fuerint dissoluta, sponsus, seu ille, qui antecedenter erat sponsus huiusmodi actus habuerit cum ea, quæ erat sponsa, non intelligitur remittere illud vitium, nec renouare sponsalia. Consentit *Sanchez de matrimon. dub.* 10. *de diuortio disp.* 14. *num.* 24. Nec difficilis est probatio huius responsionis, quãdoquidem dissolutis sponsalibus ille, qui fuerat sponsus, perindè se habet, ac si nunquam fuerit talis, sed si alius, qui non fuerit sponsus, habuerit huiusmodi actus cum fæmina, non intelligitur per illos sponsalia cum illa inire, ergo neque ille, qui fuit talis, & dissolutis sponsalibus constitutus est non talis, per huiusmodi actus postea habitos intelligetur sponsalia iam dissoluta renouare, quandoquidem tantum requiritur ad renouanda sponsalia iam dissoluta, quantum requiritur ad eadem primo contrahenda; Neque dicas, quod si maritus ob adulterium vxoris celebrarit diuortium etiam interposita Ecclesiæ sententia, & postea huiusmodi actus habuerit, intelligatur remittere idem matrimonium, & renouare ius ad actus coniugales, ergo etiam, si sponsus ob vitium sponsæ postea cognitum dissoluerit sponsalia, & postea huiusmodi actus cum eadem habuerit, intelligetur vitium illud remittere, & renouare sponsalia; contra enim impugnaberis, quia dispar omnino est ratio, nam celebrato diuortio inter coniuges de præsenti adhuc remanet illæsum vinculum coniugale; dissolutis vero sponsalibus nullum vinculum remanet inter sponsos, quinimmo, nec ipsi sunt tales, sicuti sunt coniuges maritus, & vxor, nõ obstante celebratione diuortij; vndè mirum non est, quod per huiusmodi actus, qui sunt amicitiæ, & beneuolentiæ signa inter coniuges, instauretur coniugium quoad huiusmodi actus, quod in substantia adhuc persistebat, non vero innouentur sponsalia, cum nullum eorum vestigium perseueraret.

Rationes pro respõsione, & solutiones obiectorũ.

4 *Non dissolutis sponsalibus sponsus memor illius vitij per illos actus intelligitur remittere.*

Respondeo secundo; Non dissolutis adhuc sponsalibus, si sponsus memor illius vitij vxoris huiusmodi actus cum eadem habuerit, nec habuerit expressum animum non condonandi, tàm in foro interno, quam in externo intelligitur remittere illud vitium, & cedere iuri ad dissolutionem. Consentit etiam idem *Sanchez loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia per huiusmodi actus, quando coniux innocens est memor adulterij vxoris intelligitur inter eosdem facta remissio; & instauratio matrimonij quoad vsum coniugalem, & quoad omnia per ea, quę latè sunt superius probata, ergo etiã per tales actus, si sponsus fuerit vitij sponsæ memor intelligetur vitium illud remittere, & cedere iuri suo ad dissolutionem sponsalium. Consequentia probatur, tum quia sicuti in præcedenti casu diuortij ob adulterium remanet vinculum coniugale, ob quod illi actus sunt conciliatiui, qui sunt inter coniuges, ita in hoc casu remanet adhuc vinculum sponsalium, vndè illi actus familiares intelligũtur remissiui illius vitij, cum verè sint inter sponsos; tum quia nulla maior videtur esse iniuria, quam illa, quæ infertur marito per adulterium, & tamen hæc per illos actus remittitur, ergo etiam per illos actus intelligetur remissum vitium aliquod, si quod in sponsa de futuro fuerit deprehensum.

Rationes pro respõsione.

5 *Si immemor illius vitij actus illos habuerit nõ intelligitur remittere.*

Respondeo tertio; Si adhuc non dissolutis sponsalibus maritus immemor illius vitij huiusmodi actus habuerit cum sponsa, non intelligitur remittere illud vitium, nec cedere iuri suo in ordine ad eorundem sponsalium dissolutionem. Ratio ex eo deducitur, quia nemo ignorans supponitur cedere iuri suo *l. manifestissimi in princip. vers. sin autem C. de furt. l. fin. C. de condit. indeb.*, & actus agentium non operantur vltra eorum intentionem *l. non omnis ff. si cert. pet.* non potest autem haberi intentio, vbi adest ignorantia. Quamuis autem huiusmodi textus procedant dumtaxat, quando cedens, & remittens est ignorans, pari tamen passu videntur procedere, quando est immemor, cum negatio memoriæ computetur pro ignorantia. Hæc procedunt quoad forum internum. Quid autem sentiendum sit quoad forum externum?

6 *Si nõ constet de negatione memoriæ præsumẽdum est pro remissione.*

Respondeo quarto; Si immemor illius vitij vxoris huiusmodi actus cum illa exerceat, nec de tali negatione memoriæ constet, probabilius præsumendum est pro remissione, & pro cessione iuris ad dissoluenda sponsalia. Ratio est, quia supposita tali notitia vitij præcedenti, cum agatur de ijs, quæ pertinent ad proprium statum, & conditionem sponsi, vix potest præsumi de negatione memorię, cæteroqui omnes contractus corruerent; omniaque humana commertia, si neganti se habuisse memoriam eorum, quæ pertinent ad ipsius statum, esset credendum.

Respondeo quinto; Si sponsus non dissolutis sponsalibus prædictos actos elicuerit erga sponsam laborantem vitio, propter quod posset sponsalia dissoluere sine

sine animo remittendi, seu cedendi iuribus suis in ordine ad dissolutionem eorundem sponsalium posset in foro interno adhuc eadem dissoluere; Non sic verò in foro externo. Ratio primæ partis est, quia remissio, & condonatio est actus liberæ voluntatis condonantis, & totam vim accipit ab eadem volūtate, siquidem hæc remissio est species quædam donationis, ergo, vbi re vera non est animus condonandi, non potest esse valida condonatio, & remissio deficiente forma substantiali, per quam valida constituitur eadem condonatio, & remissio. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia secundum communem acceptionem actiones illæ, vbi quid diuersum non constet, sunt secundum se coniunctæ cum illa remissione, & condonatione, & regularitèr accipiuntur pro eisdem, ergo in foro externo perindè obligabunt, ac si essēt positæ cum vero animo condonandi; nec obesse potest, quod defuerit animus condonandi; Non, inquam, obesse potest, quia in foro externo non attenditur præcisè animus, sed præsumptiones, quibus ille animus infertur, cæteroqui esset in opinione operantis rescindendi quoscunque contractus, asserendo se non habuisse animum opus illud peragendi, vel incundi illos contractus.

7 **Si illos actus exercuerit sine animo remittendi, potest spōsalia dissoluere in foro interno, nō sic in externo.**

Quid vero sentiendum sit, si sponsus non dissolutis illis sponsalibus actus illos exercuerit, nec cum positiuo animo remittendi illud vitium, seu cedendi iuri suo in ordine ad dissolutionem sponsalium, nec cum animo positiuo non remittendi, nec cedendi; tunc dico intelligi factam remissionem. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt supra, dum de tacita condonatione adulterij in ordine ad diuortium; si etenim adulterium ipsum remittitur, quod importat enormem iniuriam per huiusmodi actus cum animo illo indiferenti, non video, cur per illos non debeat intelligi remissum vitium cum eodem animo.

8 **Si nec cū animo remittendi, nec cum animo nō remittendi intelligitur remittere.**

---

§. XXV.

An maritus satisfaciat oneri dimittendi vxorem pertinacem in adulterio, si illi neget debitum coniugale, retineat tamen tanquam sororem.

SVMMARIVM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Sententia asserens maritum denegando debitum præcisè satisfacere oneri. 2.
Regularitèr loquendo non satisfacit. 3.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 4.

DIsquisitio XXV. Ex duplici potissimum capite docuimus in præcedentibus teneri maritum innocentem dimittere vxorem adulteram, & pertinacem in adulterio; primo scilicet ratione scandali vitandi, ne maritus non dimittens censeatur conniuens adulterio vxoris; Secundo ratione correctionis fraternæ, vt illo destituta consortio resipiscat. Hoc supposito Caius, vt huic oneri satisfaceret dimisit quidem vxorem quoad effectum coniugalis copulæ, aliorumque obsequiorum, quæ sunt propria coniugum, sed eandem admittebat tanquam sororem. Quæsitum hic fuit, an tali oneri satisfecerit.

1 **Exponitur facti series.**

Cardinalis *in c. si vir in princip. de adult.*, *& ibi Antonius num. 3.* sustinent maritum vtique satisfecisse tali oneri, quos arbitror his rationibus moueri; primo tunc verè non habet, vt suam vxorem, nec ius aliquod prohibet, quod tanquam sororem detineatur. Secundo, quia, si agatur ratione, seu titulo correctionis fraternæ per negationem thori, aliorumq; obsequiorum coniugalium, videtur sufficientèr corripi, & si ob hoc non resipuerit, nec resipiet ex totali dimissione. Tertio, si agatur ratione scandali, cum cauerit eo medio dimissionis quoad ea, quæ sunt propria vxoris, alijsque, quibus poterit, non erit scandalum actiuum, sed passiuū, & sic non tribuetur culpæ viri non expellentis, vt videtur innuere in similibus *Siluester verb. debitum q. 10.*, *Armilla verb. matrimonium n. 75.*, quæ maximè verauerunt, si maritus acritèr vxorem ipsam increpabit, & modo licito puniet, ita vt vicini merito intelligant eum minimè assentiri adulterio, quin potius ægerrimè ferre, & item, si maritus vicinos moneat se non retinere, vt eius crimen foueat, sed vt sibi consulat, vel ne illa prostituatur, & peior euadat. Nihilominus

2 **Sententia asserens maritum denegādo debitum satisfacere oneri.**

Rationes pro hac opinione.

Respondeo regularitèr loquendo non sufficientèr satisfacere. *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 13. n. 13.* Ratio ex eo deducitur, quia adæquata ratio oneris, quo tenetur maritus ad dimittendam vxorem pertinacem in adulterio, est titulus vitandi scandali, & correctionis fraternæ, vt supra, sed per illam dimissionem sub formali titulo vxoris, & retentionem sub ratione sororis non satisfacit huic rationi, non titulo scandali vitandi quandoquidem primo, quod retineat, vt sororem, non vt vxorem non omnibus constat, sicuti omnibus constat pertina-

3 **Regularitèr loquēdo non satisfacit.**

tia eiusdem vxoris in adulterio. Secundo, quia non vitatur scandalum retinendo, vt sororem, eidemque præstando obsequia, quæ præstat frater in sororem, siquidem hoc etiam videtur fouere adulterium, & conseruare quandam amicitiæ speciem; non titulo correctionis fraternæ, quandoquidem ad hunc titulum pertinet non solum adhibere pias monitiones, salutaria documenta, territamenta gehennæ, sed, vbi obsistit peruicacia, omnia alia media possibilia, & si iuxta superius dicta deueniendum est ad dimissionem, non video, cur hæc non debeat esse adæquata etiam quoad habitationem, cum ex illa societate tanquam fraterna posit, & vxor adultera firmari in sua peruicacia.

Rationes pro respōsione.

4 Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.

Ad rationes contrarias sic responde, & quidem ad primum dic iura naturalia vetantia consortium cum vxore peruicaci in adulterio, cum respiciat, vel correctionem fraternam, vel scandalum vitandum, non solum respicere negationem thori, sed etiam cuiuscunque habitationis, quod non potest compati cum detentione eiusdem vxoris titulo societatis fraternæ. Ad secundum dic, correctionem fraternam in similibus casibus non respicere solummodo pia monita, salutaria documenta, propositionem gehennæ, sed etiam quæcunque media, quæ licitè possint remouere vxorem ab illa peruicacia, & à peccatis, adeoque non solum à subtractione à thoro, sed etiam à quacunque habitatione; & facilius potest moueri vxor à recedendo ab adulterijs ex eo, quod se destitutam videat omnibus auxilijs, quam si destitueretur solummodo aliquibus, puta à thoro &c. Ad tertium dic absolutè, quod, cum adulterium vxoris, & peruicacia in eodem sint notoria, non sufficienter euitetur scandalum per solam dimissionem à thoro, & retentionem eiusdem non tanquam vxoris, sed veluti sororis, quandoquidem de hoc non potest facilè constare, & quantumuis etiam constaret, non videtur sufficiens ad vitandum scandalum, cum per illam societatem fraternam videatur adhuc fouere beneuolentiam, ex quo potest deduci, quod delictis vxoris conniueat, dum non obstantibus illis delictis vitam habet cum eadem familiarem, & se gerat cum illa tanquam frater cum sorore.

✠✠✠
✠✠

---

§. XXVI.

An nullo existente scandalo ob solam prolis incertitudinem teneatur maritus vxorem peruicacem in adulterio dimittere.

SVMMARIVM.

In quo sita sit ratio disquisitionis. 1.
Sententia asserens teneri dimittere. 2.
Ex hoc capite non tenetur sub onere grauis peccati dimittere. 3.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 4.

1 Facti series exposita.

DIsquisitio XXVI. Peruicax erat vxor Caij in adulterio cum quodam Drudo, quem anxiè diligebat, & sæpius admonita, vt resipisceret, nunquam à proposito fornicandi potuit dimoueri. Peruicacia illa scandalum non ingerebat, cum non esset notoria. In hac hypothesi maritū posse recedere ab vxore, seu eam dimittere certò certius est, cum ipse maritus non solum sit certus de adulterio, sed etiam conscius de peruicacia. Vtrum verò teneatur dimittere, si non ad euitandum scandalum, cum nullum adesse supponatur, saltem ad euitandam incertitudinem prolis, id est, quod in præsenti controuertendum proponitur?

2 Sententia asserens teneri dimittere.

Petrus *de Ledesma de matrim. q. 62. art. 2. concl. 2.* expressè sustinet etiam in hac hypothesi teneri maritum, vel ab eadem vxore recedere, vel ipsam dimittere, ne præiuditium inferat alijs filijs, si quos habuerit supponendo cum illis filium, qui fortè non est suus, & ex matrimonio, sed alterius, & ex concubitu fornicario, & eundem constituendo cohæredem ratione sanguinis, cum talis non sit, quod certè infert necessitatem non cohabitandi cum eadem, vt spurius à legitimis secernatur. Nihilominus

3 Ex hoc capite nō tenetur sub onere graui dimittere.

Respondeo ex hoc capite, non teneri sub onere grauis peccati ab eadem vxore recedere, vel ipsam à se dimittere. *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 13. n. 12.* Ratio ex eo deducitur primo, quia nullibi in iure decernitur, quod ex hoc capite maritus sub onere grauis peccati, teneatur vxorem à se ipso dimittere, nec DD. antiqui vllum verbum de hoc fecerunt, sed dumtaxat meminerunt de titulo scandali vitandi, vel correctionis fraternæ faciendæ, ergo nec nos debemus tale onus inducere. Secundo, quia hic titulus respicit dumtaxat damna temporalia,

ralia, quæ filijs legitimis possunt obuenire in supputatione alterius, qui fortè posset non esse legitimus, sed ob hæc damna temporalia, quæ tamen non sunt certa, & possunt non esse talia, non tenetur maritus vti medio adeo acerbo, ex quo fortasse non potest esse spes emendationis, quod potissimum ex eo deduci potest, quod alij tituli, ex quibus ex communi DD. consensu oritur tale onus dimissionis respiciant bona præcisè spiritualia puta vitationem scādali, & correctionem fraternam, quæ sunt in ordine ad vitanda damna spiritualia, vel in ipsis coniugibus, vel in alijs, ergo &c. tertio, quia ea incertitudo prolis nō posset tribui culpæ mariti, cum ipse supponatur renuisse, & media suauia adhibuisse ad hanc incertitudinem vitandam curando, vt vxor ab illo concubitu fornicario desisteret.

Rationes pro respōsione.

4 *Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.*

Quamobrem ad ea, quæ ex *Petro de Ledesma loc. cit.* afferebantur, dicendum est, quod, quantumuis illud periculum incertitudinis prolis, possit in hac hypothesi subesse, non propterea tale sit, vt inducat obligationem sub graui noxa marito innocenti vxorem peruicacem dimittendi propter rationes mox adductas, & sicuti ipse non est priuandus iure, quo gaudet congrediendi cum vxore ob damna aliqua, quæ possint obuenire, vel proli suscipiendæ ex eo, quod præuideatur, quod ex illo concubitu debeat oriri infecta, vel proli iam susceptæ ob minorem eius curam, vel ob alia ita &c. vndè ob damnum prolis, seu filiorum, non debet tale onus subire.

---

§. XXVII.

An si quis glorietur se concubuisse cum vxore alterius, acquirat maritus sufficiens ius diuertendi ab eadem vxore.

SVMMARIVM.

Disquisitionis status exponitur. 1.
Ex illa sola iactantia non acquirit maritus ius ad diuortium. 2.
Intellige, nisi sit suffulta alijs adminiculis. 3.
Si adminicula non sint violenta, non inducunt ius ad diuortium. 4.
Instantia contraria dissoluitur. 5.

1 *Disquisitionis titulus expositus.*

DIsquisitio XXVII. Dictum est in præcedentibus, quod ad hoc, vt coniux innocens possit diuertere ab adultero requiratur pro foro interno, quod ipse innocens habeat moralem saltem certitudinem de delicto alterius, & pro foro externo, quod delictum ipsum, vel sit notorium notorietate tali, vt nulla valeat tragiuersatione cęlari, vel quod per sententiam Iudicis fuerit declaratum. His tanquam certis suppositis quidam Eques palam gloriabatur se cum vxore Fabij concubuisse, cuius gloriationis nō erat inscius idem Fabius. Quæsitum hic fuit, an Fabius ex illa iactantia illius equitis tale, ac tantum ius quoad notitiam acquisierit, vt possit legitimè ab vxore diuertere.

Hæc difficultas sic nudè proposita secundum duplicem sensum potest examinari; vel etenim illa iactantia nullis est suffulta adminiculis comprobantibus, sed præcisè innititur dicteriijs eiusdem gloriantis nullo alio signo apparente, vel suffulta est alijs non leuibus inditijs, puta maxima familiaritate eiusdem equitis cum eadem vxore, frequenti comitatu, & crebris obsequijs, xenijs eidem vxori missis ab ipso equite, & literis amatorijs, vel ex parte eiusdem vxoris correspondentis, vel ex parte vtriusque; vndè

Duplex sensus tituli.

Respondeo primo; Ex illa sola equitis iactantia, si alijs non fuerit suffulta adminiculis comprobantibus non acquirit maritus ius sufficiens ad diuortium cum vxore *Abbas in c. quam sit graue nu. 2. not. vlt. de excess. prælat., Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 250., Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 12. num. 48.* Ratio ex eo deducitur, quia non valet confessio extraiuditialis in alterius præiuditium, per textum *in c. 1. de confess. c. significasti de adult., & l. fin. C. de accus.*, quod, si dixeris hæc valere, quando agitur in foro contentioso, in quo confessiones extraiuditiales alteri perniciosę non admittuntur, non autem in iuditio priuato, & quoad forum internum animæ, in quo parere potest certitudinem, quæ sufficiens est, vt innocens possit propria auctoritate ab adultero recedere per ea, quæ supra latè probauimus; statim impugnaberis, quia etiam in iuditio priuato, & pro foro conscientiæ dictum vnius maximè, si fuerit gloriabundum, & cum iactantia non inducit sufficientèr certitudinem, qualis requiritur ad opus adeo alteri iniuriosum, & pernitiosum, cuiusmodi est diuortium, & licet superius dictum fuerit, quod non est necesse, quod talis certitudo sit metaphysica, sed sufficiat moralis, talis tamen debet esse, vt inducatur per coniecturas, & per rationes, quæ sint ad hunc effectum, vel à natura, vel à lege receptæ *Glosa in l. absentem verb. damnum ff. de pœnis*; ius autem, nec naturæ, nec positi-

2 *Ex illa sola equitis iactantia, non acquirit maritus ius ad diuortiū.*

Confessio extraiuditialis in alterius præiuditium non tenet.

positiuum recipit dictum vnius gloriantis tanquam sufficiens ad certitudinem adulterij alterius. Si autem inquiras,
3 Intellige, nisi sit suffulta alijs adminiculis. quænam sint coniecturæ, & rationes, quæ recipiantur à iure, tanquam inducentes sufficientem certitudinem ad hunc effectum, tunc dicam potissimum contineri *in c. literis de præsumpt.*, vbi sic habetur *solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem viderunt multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis. Respondemus, quod ex huiusmodi violenta &c.* quem textum latè supra explicuimus. Quod autem ad hoc non sufficiat dictum alterius gloriantis videtur deduci *ex c. penult. de adulter.*, vbi sic legitur *Mandamus, quatenus, nisi sibi constiterit, vel per euidentiam rei, vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata spontè fuisset, ipsum recipere compellas eandem*, vbi vides, quod Pontifex requirat, vel euidentiam rei, vel legitimam eiusdem vxoris confessionem, ex quo fas erit deducere, quod dictum alterius maximè gloriantis non sit sufficiens.

Assignantur adminicula, quæ ad hoc possunt conferre.

Respondeo secundo; Si iactantia illius equitis fuerit suffulta alijs adminiculis, de quibus supra, regularitèr etiam ex illa maritus non acquirit ius sufficiens ad diuortium *Sanchez de matrim. lib. 10. d. disp. 12. nu. 48., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 17. nu. 2., & seqq.* Ratio ex eo deducitur,
4 Si adminicula non sint violenta non inducunt ius ad diuortium. quia nec illa equitis iactantia secundum se, nec illa adminicula inducunt sufficientem certitudinem ad diuortium; non illa iactantia secundum se, prout probatum est in præcedenti responsione; non illa adminicula, quia, vel illa consistunt in comitatu, vel crebris obsequijs, vel in verbis amatorijs, vel in xenijs ab eodem equite missis eidem vxori, vel in osculis, & amplexibus, vel in literis amatorijs, sed per nullum ex ijs potest induci certitudo talis, qualis sufficiat ad diuortium, non primo in comitatu, & crebris obsequijs, quia hæc possunt coniungi cum alio fine, vel etiam, si ordinarentur ad illum effectum fornicationis, ad summum inferrent sollicitationem eiusdem vxoris, non autem actum eiusdem, quod concludentèr videtur euinci *ex l. 1. ff. de extraord. crimin.*, & *c. sollicitatores de pœnit. dist. 1.* vbi aduersus sollicitatores alienæ vxoris imponitur pœna extraordinaria, quæ malè imponeretur, si indè concluderetur adulterium; atque hoc adeo firmum est in iure, vt Glosa *in d. l. 1. verb. proptèr voluntatem ff. de extraord. crim.* extendat etiam, si colloquia, & basia interuenerint; Non secundo in verbis amatorijs, quia si basia cum colloquijs non sufficiunt ad inducendam hanc certitudinem, multò minùs simplicia verba amatoria; Non in xenijs ab eodem equite vxori missis, quia hæc etiam sunt minora indicia amplexibus, & osculis; non tandem in literis amatorijs, quantumuis fuerint mutuæ, nam istæ non habent maiorem vim, & efficaciam, quam habeant verba similia præsentialitèr prolata; Deindè hæ literæ sicut, & verba indicant præparationem, & dispositionem, non effectum ipsum.

Neque dicas hæc quidem verificari, quando secundum se præcisè sumuntur, secus autem quando coniunguntur simul cum illa iactantia, quia tunc hæc omnia simul ab inuicem vires sumunt, & plura separatim sumpta nihil concludunt, quę sumpta simul plenam vim habent ad cōcludendum; contra enim impugnaberis, quia licet simul coniuncta maiorem habeant efficaciam ad concludendum, quam si seorsim acciperentur, non videntur tamen plenam vim habere ad inducendam plenam certitudinem requisitam ad pœnam respectu adulteri ordinariam diuortij, quandoquidem in pœnalibus quoad pœnas ordinarias requiruntur probationes luce meridiana clariores, quales non sunt, quæ habentur per illa adminicula quamuis simul sumpta, quia hæc omnia non prætergrediuntur limites adminiculorum, & coniecturarū. Accedit, quod *in d. c. literas de præsumpt.* requiruntur longè strictiora, & concludentiora indicia, quam supra enumerata, scilicet inditia, quæ vix distant ab ipsa formali fornicatione, cuiusmodi sunt reperiri nudum cum nuda in eodem lecto cubantem, & in locis remotis, & horis electis.

5 Proponitur instantia, & dissoluitur.

---

§. XXVIII.

An propria confessio vxoris inducat sufficiens ius ad diuortium.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Modi, quibus potest fieri talis confessio. 2.
Si in literis amatorijs conscriptis ab vxore amasio fiat mentio de copula præterita, potest maritus in foro conscientia ab illa diuertere. 3.
Non tamen, si in illis non fiat mentio de copula habita, sed inuitetur ad illam. 4.
Posita confessione per verba expressa potest maritus in conscientia ab illa diuertere. 5.
Vt maritus possit in foro externo recedere requiritur vxoris confessio legitima. 6.

Dis-

1 Factum in suis terminis expositum.

DIsquisitio XXVIII. Incidentèr, vel fortè etiam consulto vxor Caij confessa est, vel dixit se adulterium commisisse cum Theodorico. Hac motus notitia vtpotè procedente ex ore proprio eiusdem vxoris contendebat Caius eandem per diuortium dimittere. Quæsitum hic fuit quid iuris, an illa scilicet confessio sufficiens esset ad inducendam certitudinem sufficientem ad diuortium, an non?

2 Modi, quibus potest fieri talis confessio.

Hæc vxoris confessio multis modis potest haberi, vel per literas scriptas ab eadem vxore amasio, quatenus in eisdem fiat mentio de adulterio præterito, vel fortè fuerit inuitatur idem Amasius ad concumbendum cum ipsa in certo, & determinato loco pro certo tempore, pro quo sciatur eundem Amasium ibi affuisse, vel per verba expressa, qua eadem vxor cum altero alloquens fornicationem illam manifestauerit, & maritus illinc incidentèr transiens audiuerit; vel per verba expressa in collocutione cum eodem marito, vel tandem in iuditio.

3 Si in literis fiat mentio de copula præterita, potest maritus ab vxore diuertere.

Respondeo primo; Si in literis amatorijs conscriptis ab eadem vxore Amasio, & repertis ab eodem marito, seu interceptis fiat expressa mentio de concubitu præterito cum eodem Amasio loquendo in foro interno animæ habet maritus sufficiens ius diuertendi ab eadem vxore *Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 41. in fine*, quod à fortiori sustinere debent *Parisius cons. 54. in fin. vol. 4.*, *Mascardus de probat. concl. 64. n. 10. in fine*, dum volunt, quod ex literis amatorijs præcisè conscriptis ab vxore Amasio deducatur sufficiens certitudo, quod tamen ex dictis in præcedenti disquisitione non est asserendum.

Rationes pro responsione.

Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi confessio vxoris, seu manifestatio criminis in illis scriptis quantum pertinet ad formandum prudens, & firmum iuditium priuatum pro foro interno sufficiens est, nec maior haberi potest excepta rei euidentia, quia nulla maior est probatio, quam quæ procedit ex ore proprio delinquentis, ergo non est, cur in foro interno non possit vti illa notitia tanquam certa, seu præferente certitudinem sufficientem ad diuortium.

4 Non tamen, si in illis non fiat mentio de copula habita, sed tantum inuitetur amasius ad copulam.

Respondeo secundo; Si in literis illis non fiat propriè mentio de adulterio præterito, sed fuerit inuitatus Amasius ab eadem vxore ad concumbendum cum ipsa in determinato loco, & tempore, nec tamen certo aliundè constet de illo concubitu secuto, non potest maritus, nec in foro interno recedere per diuortium ab vxore *Menochius loc. cit.*, & eidem videtur adhærere *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 48.* Ratio ex eo deducitur, quia illa interpellatio, & inuitatio Amasij ad certum locum etiam ad effectum concumbendi cum eadem vxore est quidem certa probatio congressus habendi, non autem congressus habiti. Quomodo autem concludentèr euincitur accessus Amasij ad talem locũ? quomodo congressus eiusdem cum eadem vxore? Certè ex præactis ex eo, quod inueniatur solus cum sola in loco remoto, & abdito, non benè arguitur actuale adulterium, quomodo autem potest concludentèr argui ex eo præcisè, quod Amasius ad locum conuentum inuitatus accesserit? Quod, si supponas, quod aliundè euidentèr, seu concludentèr constet de accessu amasij ad illum determinatum locum pro tempore conuento, quamuis hinc habeatur fortior ratio suspicandi de adulterio, ratio tamen certa illud euincens non habetur; numquid enim non potuit contingere, quod ab actu fornicario fuerint impediti? quod alios actus impudicos habuerint, non tamen consummauerint?

Rationes pro responsione.

5 Si per verba expressa vxor manifestauit adulterium, maritus in foro interno potest ab illa diuertere.

Respondeo tertio; Si per verba expressa eiusdemmet vxoris innotuerit marito, vel incidentèr, vel fortè etiam in collocutione cum ipso, quod eadem fuerit cum amasio adulterata potest maritus ipse in foro conscientiæ ab eadem diuertere. Consentit cum ijs, quæ dicta sunt in prima responsione; non enim minorem vim habent verba expressa prolata ab eadem vxore ad inducendam certitudinem adulterij ab eadem commissi, ac habeant literæ ab ipsa cõscriptæ, in quibus fit mentio de adulterio patrato, quãdoquidem literæ equè, ac verba sunt manifestatiua conceptuum, & actionum exercitarum; vndè in hoc vim habet commune effatum, quo dicitur, quod nulla fortior probatio criminis, quam illa, quæ procedit ex ore delinquentis, potissimum, si non fuerit per vim extorta. Sic videtur sentire *Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 41.* Hæc tamen, quæ hic dicta sunt, intelligenda sunt, nisi vxor iocosè illud crimen fuerit confessa, quia tunc ad iocum dictum illud censendum est, non ad veritatem.

6 Vt maritus possit in foro externo recedere, requiritur confessio legitima.

Respondeo quarto; Ad hoc, vt maritus in foro externo possit tutè recedere ab vxore, adeo vt non possit compelli ad redeundum, non sufficit confessio vxoris quomodocunque facta, sed requiritur, quod sit legitima, idest liberè facta, & in iuditio *Abbas c. quam sit graue n. 2. de excess. prælat.*, *Mascardus de probat. concl. 350. nu. 1., & seqq.*, *Glosa in c. penult. verb. confessionem, & ibi Hostiensis n. 1.*, *Sanchez de matri-*

matrimon. lib. 10. de diuort. disp. 12. nu. 48., & 49. Expressè deducitur *ex d. c. penult. de adult.*, vbi hæc verba leguntur. *Mandamus, nisi quatenus tibi constiterit, vel per euidentiam rei, vel per confessionem legitimam vxoris, quod adulterata spontè fuisset, ipsum recipere compellas eandem.* Nota illam particulam, *legitimam*, quæ exigit confessionem non extraiuditialem, aut quomodocunque habitam, sed factam in iuditio, prout notat *Glosa in c. 1. verb. patronus 32. q. 1.*

---

§. XXIX.

An sufficiat confessio vxoris de adulterio à se commisso quando illa confessio cedit in præiuditium professionis.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Sententia asserens talem confessionem sufficientem esse etiam contra professionem. 2.
Sententia negans prodesse contra professionē. 3.
Facta legitimè ante professionem sufficiens est, non sic facta post professionem. 4.

1 *Refertur casus in particulari.* DIsquisitio XXIX. Dictum fuit in præcedenti disquisitione confessionem propriam delinquentis sufficientèr concludere pro adulterio ad effectum dissolutionis per diuortium. An autem hæc etiam efficacitèr concludat, quando vergit in præiuditium professionis id est, quod in præsenti controuertitur.

Vt autem status quæstionis clarius intelligatur, efformo casum in terminis particularibus. Contractis ritè nuptijs inter Caium, & Theodoricam, eisdemq; consummatis Caius adulterium commisit, propter quod Theodorica ab eodem recessit, & successiuè ingressa est in Religionem; hoc tamen hic sciendum est, quod etiam eadem Theodorica fuerat fornicata, licet Caius hoc ignoraret. Antequam eadem Theodorica professionem emitteret palam confessa est propriam fornicationem. Cum ex præactis adulterij pro adulterio detur compensatio, quæsitum hic fuit, an talis confessio facta à Theodorica propriæ fornicationis concludentèr euinceret etiam in præiuditium professionis, adeo vt Caius titulo compensationis vigore eiusdem posset eandem Theodoricam reuocare, & sibi reconciliare?

Hostiensis *c. veniens n. 7. de conuers. coniug.*, & *ibi Ioannes Andraas in fin.*, & *Ancharanus*, & *Antonius ambo etiam in fine*, sustinent illam confessionem sufficientem esse ad inducendam certitudinem de adulterio etiam contra professionem, adeo vt Caius in sæculo permanens possit Theodoricam confessam, & iam professam titulo compensationis repetere, & sibi reconciliare. Rationem desumunt *ex c. penult. de raptor.* in quo deciditur, quod coniux professa absque licentia viri sit eidem viro restituenda, non obstante professione, si fateatur ante ingressum consummatum fuisse matrimonium cum eodem viro, vbi vides, quod confessio propria eiusdem vxoris sit sufficiens ad instaurationem matrimonij, non obstante, quod illa sit in præiuditium professionis, & Religionis, ergo etiam confessio propria vxoris ante professionem de adulterio à se ipsa commisso sufficiens erit ad instaurandum titulo compensationis matrimonium dissolutum ob adulterium alterius etiam contra professionem emissam. Hinc *Glosa in d. c. penult. de raptor. in verb. mulieris*, dicit in matrimonio carnali non stari confessioni mulieris in præiuditium eiusdem matrimonij; benè vero in matrimonio spirituali consistente in professione Religiosa. 2 *Sententia asserens illam confessionem sufficientē esse etiam contra professionem.*

Alij è contra directè impugnantes hanc doctrinam negant in præiuditium professionis standum esse confessioni vxoris iam professæ, & primo loquentes quoad matrimonium carnale dicunt, quod quando præcisè agitur de diuortio ratione adulterij, agatur solum de præiuditio adulteri, cum innocens possit liberè condonare iniuriam, & sic cum agatur præcisè de interesse proprio ipsius adulteri, non est mirum, quod stari debeat ipsius confessioni; at vbi confessio coniugis, non solum stat contra ipsum, sed etiam contra professionem, & Monasterium non est eidem credendum *arg. iuris in c. 1. de confessio.* Deindè dicunt, quod ad dissoluendum matrimonium carnale non statur confessioni coniugum, per textum *in c. super eo, de eo, qui cognou. consang.* Quid ergo in hac controuersia concludendum? 3 *Sententia negans prodesse contra professionem.*

Respondeo, quod, si illa confessio fuerit legitimè facta antecedentèr ad professionem, & omnino spontaneè nulla cogente ratione sufficiens sit ad inducendam certitudinem aptam ad diuortium, si vero facta fuerit post professionem nō sit secundum se sufficiens, nec attendenda sit. Pro prima parte stant DD. præallegati pro prima opinione, nempè *Hostiensis, Ancharanus, Antonius, & alij.* Pro secunda *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 10., Abbas c. veniens in fin.* 4 *Facta legitimè ante professionē sufficiens est, non sic facta post professionem.*

de

de conuers. coniug. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, quando illa confessio facta est legitimè in iuditio, & omnino spontaneè ante professionem est præcisè contra ipsum confitentem, non contra professionem, nec contra ius Religionis, quandoquidem in illo tempore nullum ius Religio, & Monasterium acquisierat, ergo non est, cur illa confessio non sit attendenda, & cur eidem confitenti non sit credendum, quandoquidem tota ratio, ob quam aduersarij negant eidem omne credendum, consistit in eo, quia illa confessio cederet in præiuditium tertij, nempè Monasterij; Neq; dicas, quod quantumuis talis confessio elicita fuerit antè professionem, nihilominus quoquo modo officiat eidem professioni, siquidem ratione ipsius, quando emissa fuerit, est dissoluenda; contra enim impugnaberis, quia cum ius, quod Monasterium potuit acquirere ex illa professione, fuerit subsequentèr ad eandem confessionem non potest vim illius diminuere, nec demere ius, quod maritus ex illa confessione acquisiuit, & pro tempore, pro quo ipse confitens solum sibi ipsi poterat præiuditium inferre, & sicuti, si tunc maritus, quando habita est illa confessio habita cognitione eiusdem vxorem repetijsset, validè repetijsset, & illa confessio sufficientem induxisset certitudinem ad hunc effectum, ita quantumuis postea habita tali notitia confessionis reuocare intendat post emissam professionem validè reuocare censendus est, cum professio non possit minuere vires eiusdem confessionis. Ratio secundæ partis desumitur ex ijs, quæ dicta sunt pro secunda opinione, nempè cum talis confessio fuerit habita post professionem emissam, non solum præiuditium inferat ipsi confitenti, sed etiam Monasterio, quod ius acquisiuit ex illa professione; quando autem confessio aliqua est in præiuditium tertij, confitenti non creditur, per textum *in d.c.1. de confessis, & c. 1. in princ. 14 q. 2.*, & iuxta hunc sensum pariformitèr procedunt matrimonium carnale, & spirituale, nam sicuti ad dissoluendum matrimonium carnale, non statur coniugum confessioni, per textum *in c. super eo de eo, qui cogn. consang.*, ita nec ad soluendum coniugium spirituale, & hoc ob illam rationem, quæ adducitur in eodem textu, quia si admitterentur huiusmodi confessiones passim huiusmodi coniugia dissoluerentur; Ex quibus habes quomodo illæ opiniones inter se contrariæ possint adinuicem conciliari.

Rationes pro responsione.

Conciliantur opiniones cōtrariæ.

---

§. XXX.

An rationes, quibus inducitur violenta præsumptio de adulterio, sufficientèr possint innotescere per testes, & quosnam.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Si coniectura immediatè innotuerint innocenti in foro interno, potest hic propria auctoritate recedere. 2.
Sufficit, quod illa coniectura appareant personis fide dignis. 3.
Requiritur, quod tales testes sint omni exceptione maiores. 4.

Disquisitio XXX. Enumeratæ fuerunt supra *sub hoc eodem tit. Contractus XV. de matrim. VI. prænot. 11. sect. 3. assert. 3. sub. dub. 1.* coniecturæ efficaces inducentes hanc suspicionem violentam fornicationis alterius coniugis. Modo quæritur, an huiusmodi coniecturæ debeant immediatè apparere coniugi innocenti, ad hoc vt possit diuertere, an vero sufficiat, quod innotuerint testibus, qui concludentèr deponant, & quales debeant esse huiusmodi testes? Vix aliquid circa hanc disquisitionem remanet addendum, cum fuerit plenè explanata *loco mox cit. assert. 4.* Nihilominus nonnulla ad pleniorem notitiam subdam.

1 *Expositio disquisitionis.*

Respondeo primo, quod, si illæ coniecturæ immediatè apparuerint coniugi innocenti, possit quantum spectat ad forum internum propria auctoritate diuertere. Consonat cum ijs, quæ supra dicta sunt; cum etenim istæ coniecturæ inducant violentam suspicionem, & hæc ex ibi probatis sufficientem inducat certitudinem ad diuertendum, per consequens sequitur, quod si innocens certus de alterius adulterio potest diuertere, possit etiam diuertere ex illa violenta suspicione, cuius fundamentum ipsi immediatè appareat.

2 *Si immediatè coniecturæ innotescant innocenti, potest hic ex se recedere.*

Respondeo secundo; Non est necesse, quod ad inducendam illam violentam suspicionem, quod illæ coniecturæ immediatè appareant alteri coniugi innocenti, cui ex illis competit ius diuertendi, sed sufficit, quod apparuerint testibus fide dignis, qui de illis deponāt, & testificent *Bursatus cons. 435. nu. 39. vol. 4., Sanchez de matrim. lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 51.* Ratio ex eo deducitur, quia in cæteris omnibus probationes per te-stes

3 *Sufficit, quod illæ coniecturæ appareant testibus fide dignis.*

ftes idoneos validæ sunt ad prudens, & validum iuditium humano modo, ergo non erit, cur etiam non sint validæ quoad hunc effectum, de quo loquimur, cum circa hunc non sit aliqua specialis dispositio aliquid aliud statuens; Neque dicas, quoad hoc iuditium in iure statui, quod requiratur euidentia rei, vel confessio legitima delinquentis, prout habetur *in c. penult. de adult.*, ergo non erit sufficiens probatio per testes; contra enim impugnaberis, quia per ly *euidentia rei* intelligi potest euidentia humano, & morali modo, quæ vtique haberi potest per testes idoneos, sicuti habetur in cæteris iuditijs.

Illatio deducta ex prædictis. Ex quibus habes, quod, si huiusmodi testes deponant legitimè in iuditio, satis est, vt possit diuertere innocens, & quoad forum externum, & internum; si vero deponant extraiuditialitèr coram ipso innocente, possit hic ex illa notitia diuertere, quantum pertinet ad forum internum animæ; cum ad hoc non requiratur, nisi certitudo moralis, prout supra probauimus, & docent *Vincentius in speculo doctrin. tom 2. lib. 10. c. 41.*, *Astensis in summa 2. part. lib 8. tit. 11. art. 3. q. 5.*, *Sotus in 4. dist. 36. q. vnica art. 3. post 3. concl. vers. circa singulas*, quæ vtique habetur per testes idoneos; vndè meritò subdunt allegati DD., quod sufficit in foro interno illa certitudo, quæ habetur per ea, quæ in foro externo probata conuincerent de adulterio.

4 Requiritur, quod tales testes sint omni exceptione maiores. Respondeo tertio, quod huiusmodi testes ad plenè probandum pro foro externo, debeant esse omni exceptione maiores, nec sufficiant, si sint singulares. Expressè constat ex ijs, quæ dicta sunt *sub hoc eodem tit. Contractus XV. De matrimon. VI. prænot. 11. sect. 3. assert 4. ad quæ vos remitto.* Dixi *pro foro externo*, quandoquidem in foro interno, quantumuis testes sint singulares, si tamen sint omni fide digni, inducunt sufficientem certitudinem ad recedendum, quod optimè videtur considerasse *Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 12. n. 51.* dum dixit pro tali foro esse sufficientem notitiam, vt coniux innocens possit diuertere, si de adulterio sui coniugis certior fiat a persona dignissima, cui quicunque prudens fidem haberet,

✠✠✠✠✠
✠✠

§. XXXI.

An maritus adulter volens criminalitèr accusare vxorem adulteram, teneatur illi reddere debitum.

SVMMARIVM.

Exponitur status controuersiæ. 1.
Rationes suadentes teneri reddere. 2.
Rationes suadentes non teneri. 3.
Remissio adulterij quoad ciuilia, si fuerit liberalitèr volita ab innocente, trahit etiam secum remissionem quoad criminalia, secus si fuerit debita. 4.
Tenetur maritus adulter vxori adulteræ reddere, non obstante, quod velit accusare criminalitèr. 5.
Soluuntur rationes contrariæ sententiæ. 6.

1 Exponitur status controuersiæ. Disquisitio XXXI. Diximus in præcedentibus maritum posse criminalitèr accusare vxorem adulteram in ordine ad pænas criminales; non verò è contra posse vxorem criminalitèr procedere aduersus maritum adulterum, quamuis possit ciuilitèr, & in ordine ad pænas ciuiles; & vlterius etiam diximus in ordine ad pænas huiusmodi criminales non dari compensationem adulterij pro adulterio inter coniuges. His iam tanquam probatis suppositis suppono vlterius, quod maritus etiam post vxorem adulterium commiserit, & non obstante proprio adulterio velit criminalitèr procedere aduersus vxorem adulteram ratione iuris sibi quoad hoc competentis, & postea quæro, an interim maritus teneatur debitum vxori adulteræ reddere?

2 Rationes suadentes teneri reddere. Videtur ex vna parte absolutè asserendum, quod teneatur vxori quantumuis adulteræ petenti reddere, quandoquidem in ordine ad diuortium, per quod tollitur ius ad vsum coniugij, adulteria compensantur, & iura, quæ erant deperdita per adulterium vnius instaurantur per adulterium alterius per ea, quæ supra docuimus *ex c. significasti de diuort.*, *& c. intelleximus*, *& c. fin. de adult. l. viro, atq; vxore ff. solut. matrimon.*, & quamuis marito competat actio criminalis aduersus vxorem adulterantem, quæ non datur vxori versus maritum, per textum *in l. 1. C. ad leg. Iuliam de adult.*, *& c. apud misericordem §. publico iuditio 32. q. 1.*, per hanc tamen non tollitur, quin detur compensatio quoad alia omnia, in quibus sunt pares.

Vide-

3 Rationes suadentes non teneri Videtur ex aliã parte negandum, quod teneatur in ea hypothesi vxori petenti reddere, quandoquidem ipse maritus nõ potest contra voluntatem obligari ad cedendum iuri suo in ordine ad eandem vxorem criminalitèr accusandam, sed de facto obligaretur ad remittendum illud ius, quod habet accusandi criminalitèr vxorem adulteram, si teneretur eidem petenti reddere debitum, siquidem, si ipse ageret ad talem pęnam posset vxor excipere de condonatione implicita eiusdem habita per illam copulam coniugalem subsequentem ad adulterium, ergo &c. Quid igitur in hac controuersia concludendum?

Tota ratio resoluendi præsens dubium dependet ab ea quæstione, an remissio, seu condonatio, siue libera volita, siue debita quoad pænas ciuiles trahat secum etiam condonationem quoad actiones criminales, siue non; si enim afferamus, quod condonatio, siuè liberè volita, siuè debita, trahat etiam secum criminalem, non videtur posse esse dubium, quod maritus adulter teneatur vxori adulteræ petenti reddere, quandoquidem, cum titulo compensationis teneatur remittere adulterium alterius, quod compensatur cum suo quoad actiones ciuiles, si harum remissio debita trahit etiam remissionem quoad criminales, vtique nullo obstante, cum facta sit remissio quoad omnia, tenebitur vxori petenti reddere; si vero asseramus, quod condonatio, siue elicita, siue debita quo ad ciuilia non trahat secum remissionem criminalis, tunc militant rationes pro vtraque opinione præcedenti relatæ, quarum veritas nunc est indaganda. Quare ad motiuum excitatum, cui innititur resolutio dubij, dico, quod si remissio quoad ciuilia fuerit liberalitèr volita ab innocente sine vlla reseruatione intelligatur etiam secum trahere remissionem quoad criminalia, secus vero, si fuerit debita. Rationem primæ partis ex eo desumo, quia inuerisimile omnino videtur, quod coniux innocens velit sibi liberalitèr reconciliare vxorem adulteram quoad obsequia coniugalia, & quoad alia omnia familiaritatis argumenta, quæ sunt propria coniugum, & velit eandem coniugem criminalitèr punire, & odij manifesta signa præbere. Rationem vero secundæ partis ex eo deduco, quod, cum illa condonatio non habeat vim à libera voluntate remittentis, sed ex dispositione iuris sic determinantis, & ex alio capite quoad criminalia non detur compensatio inter coniuges ob mutua adulteria, non potest ex remissione quoad

4 Remissio quoad ciuilia, si fuerit liberalitèr volita ab innocente, trahit remissionẽ etiã quoad criminalia, secus, si fuerit debita.

ciuilia argui animus remittendi quoad criminalia, cum illa condonatio non sit liberalis, & voluntaria, sed coacta, & necessaria; Ex quibus poteris deducere, quod in terminis præsentis dubij non possit ex hoc capite deduci resolutio, cum versemur in condonatione debita, quæ ex genere, & natura sua non trahit remissionem criminalis.

Respondeo igitur, probabilius esse teneri maritum adulterum vxori adulteræ petenti reddere, non obstante, quod velit contra eandem criminalitèr procedere. Est contra *Sanchez de matrim. lib. 10. de diuortio disp. 14. nu. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia quoad actiones ciuiles coniuges mutuo adulterantes sunt pares, & posito adulterio ex parte vtriusque ipso iure quoad illas actiones fit compensatio per allegata iura *in c. significasti de diuort. & c. fin. de adult.*, ergo, cum iura quoad vsum coniugij sint instaurata, non erit, cur maritus vxori petenti non teneatur reddere, nec ex eo, quod ex parte mariti illæsum remaneat ius procedendi criminalitèr remanet suspensum etiam ius quoad iura matrimonij ex parte vxoris, quandoquidem illud ius, quod erat deperditum ipso iure instauratur. 5 Tenetur maritus adulter vxori adulteræ reddere, non obstante &c.

Vniuersa difficultas solum remanet in soluendo argumento, quod pro parte aduersa afferebatur, nempè quod maritus inuitus compelleretur remittere ius, quod habet, procedendi criminalitèr cõtra vxorem adulteram, quia scilicet per illam redditionem debiti intelligeretur remittere tale ius. Sed facile vis huius argumenti dilabetur, si aduertatur, quod ex illa redditione debiti non amittat ius ad procedendum criminalitèr, si quidem spontè non redderet, cum ex dispositione iuris teneretur reddere, sed quando non spontè, sed obligatus reddit, non amittit ius ad diuortium, & ad alias pænas siuè ciuiles, siuè criminales, per textum *in l. rem legatam ff. de adim. leg. D. Thomas in 4. dist. 35. q. vnico art. 3. in corpore, & ibi D. Bonauentura art. vnico q. 3., Durandus q. 1. art. 2. n. 7., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 21. §. 5., & alij magis communitèr*. Quod si vrgeas *cum Sanchez d. lib. 10. disp. 14. n. 8. in fine*, quod, quamuis ex illa redditione debita non amitteret ius ad procedendũ criminalitèr, negari tamen non possit, quod per illam exitus causæ non redderetur incertus, cum præsumptio condonationis stet aduersus ipsum; contra impugnaberis, quia cum aperte constet de onere reddendi debitum propter illam compensationem adulteriorum, & nemo in necessitate præsumatur liberè remittere ius suum, præsumptio non 6 Soluuntur rationes contrariæ sententiæ.

Z potest

potest aduersus ipsum militare pro condonatione.

---

§. XXXII.

Vtrum in foro conscientiæ licitum sit marito adultero, & contumaci in adulterio accusare criminalitèr vxorem adulteram.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.
Opinio suadens non posse criminalitèr accusare. 2.
Sententia asserens adhuc posse accusare criminalitèr. 3.
Conciliatur vtraque opinio per distinctionem. 4.

1 Expositio casus particularis. DIsquisitio XXXII. Iam ex dictis constat coniuges adulteros non esse pares quoad accusationem criminalem, adeo vt marito liberum quidem sit accusare criminalitèr vxorem adulteram, non autem è contra, & hoc quantumuis ipse maritus sit etiam adulter, nam compensatio in hac hypothesi datur quidem quoad actiones ciuiles, non autem quoad criminales. Modo hic quæritur an ea, quæ dicta sunt, procedant tantum quoad forum externum, an vero etiam quoad internum animæ, adeo vt tuta conscientia maritus nedum adulter, sed etiam pertinax in adulterio possit aduersus vxorem adulteram, quantumuis non pertinacem procedere.

2 Opinio suadens non posse criminalitèr accusare. Videtur absolutè negandum, quia, vt habet *D. Augustinus lib. 1. de sermone Domini in Monte c. 28.* Nihil iniquius videtur, quam virum eodem vitio laborantem accusare adulteram de eodem crimine, ergo tuta conscientia maritus adulter non potest criminalitèr vxorem adulteram accusare; nec arbitrandum est D. Augustinum ibidem procedere solummodo quoad actiones ciuiles, non autem quoad criminales, quandoquidem iniquius videtur procedere criminalitèr, ac procedere dumtaxat ciuilitèr. Accedit, quod facta remissione quoad actiones ciuiles, seu compensatione quoad diuortij ius accusare criminalitèr præsefert manifestè speciem quandam vltionis, quæ catholicis de iure diuino interdicitur atq; pro hac opinione stant *Tiraquel l. 1. connubiali glos. 1. part. 1. n. 44.*, *Nauarrus in summa c. 16. n. 29.*, *Matienzo lib. 5. recopil. tit. 1. glos. 1. rubrica n. 102.*, *Palatios in 4. dist. 37. disp. vnica fol. 806. vers. verum*, *si Iudex Gutierez qq. pract. lib. 2. q. 1. n. 23.*, *Manuel tom. 1. summa c. 127. cas. 3.*

Contrarium exprefsè docent *Sanchez lib. 10. de diuortio disp. 10. nu. 46.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 1. dub. 3.*, *Bartolomaus de Ledesma de matrim. dub. 68. ad fin.*, *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 17. n. 3. ad fin.* Rationem ex eo deducit *Sanchez loc. cit.*, quia, quod licitum est in foro externo intelligitur etiam licitum quoad internum, quando externum non innititur falsæ præsumptioni, sed in foro externo in iure admittitur quoad maritum adulterum accusatio criminalis vxoris adulteræ, remota quacunque exceptione quoad criminalia similis adulterij commissi ab eodem marito, quæ permissio non est innixa falsæ præsumptioni, ergo, & in foro interno licita erit talis accusatio criminalis &c. Confirmari potest primo, quia maritus, si non esset tali crimine affectus, posset licitè criminalitèr vxorem adulteram impetere, vt est in confesso ferè apud omnes, ergo etiam poterit criminalitèr accusare, quantumuis, & ipse sit adulter; Consequentia probatur, quia, quod, & ipse sit adulter, efficit quidem, quod ius adimatur in ipso, vt non procedat ciuilitèr, cum in hoc sit æqualis cum vxore, quorum propterea crimina quoad hoc compensantur, non autem criminalitèr procedendi ius adimitur, cum hoc eidem à iure concedatur, non vxori, nec præsumendum est, quod iura iniquè contulerint tale ius marito, dum denegarunt vxori, quandoquidem longè detestabilior est impudicitia in fæmina, quam in viro, vt latissimè docet *Tiraquell. l. 1. connubiali glos. 1. §. 1. n. 44.*, *& seqq.*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 6. num. 5.* tum proptèr incertitudinem prolis, tum proptèr alia, de quibus idem *Tiraquel. loc. cit.* Confirmari potest secundo, quia ratio, proptèr quam, quando maritus est adulter, non potest criminalitèr accusare vxorem adulteram, cum tamen possit, quando ipse est innocens, vel esset proptèr speciem vindictæ, quam videtur præferre illa accusatio, & hoc non, quia æquè videtur vindicta, quando innocens accusat nocentem, ac quando ipse quoq; est nocens, vel proptèr iniquitatem, de qua meminit D. Augustinus, vt scilicet in eo, in quo quis est reus, alterum accuset; sed neque hoc quidquam euincit, quia procedit dumtaxat quoad ea, in quibus sunt pares, non sunt autem pares quoad actiones criminales, ergo &c. Quid iam in hoc DD. dissidio concludendum?

3 Sententia asserens posse adhuc criminalitèr accusare.

Rationes pro hac opinione.

Respondeo; Attenta re præcisè secundum se licitum esse marito etiam in

foro

4 Conciliatur vtraq; opinio per distinctionem. foro conscientiæ criminalitèr accusare vxorem adulteram, quantumuis, & ipse fuerit adulter, regularitèr tamen esse illicitum proptèr adiecta, quæ vt plurimum comitari solent talem accusationē à quibus talis accusatio vix depuratur, & nonnisi metaphisicè depurari solet. Iuxta primum sensum præcisè arbitror loqui Sanchez, aliosque DD. pro secunda opinione allegatos. Iuxta vero secundum DD. citatos pro prima. Rationes pro secunda opinione adductæ sufficientèr euincunt primam partem nostræ responsionis; non etenim arbitrandum est iura iniquè contulisse ius marito quantumuis adultero criminalitèr accusandi vxorem adulteram, & negasse vxori accusandi talitèr maritum, cum fortior ratio militet pro marito, vt supra innui, nempè detestabilior impudicitia in fæmina, quam merito in ordine ad pœnas criminales considerarunt iura. Addo, quod per compensationem adulteriorum in coniugibus quoad actiones ciuiles, non extinguatur actio criminalis, ergo eadem adhuc vigente poterit maritus illa vti.

Vix depurari potest à praua intentione odij. Secunda pars ex eo euincitur, quia facta compensatione iniuriarum quoad ius diuortij vix potest concipi quod maritus accusator criminalitèr non habeat admixtam prauam affectionem odij, & vltionis erga vxorem adulteram, & accusatam, & quod per illam non intendat soluere matrimonium, quod titulo compensationis fuerat instauratum; Ad quid etenim post illam matrimonij instaurationem intentare illam actionem noxalem aduersus vxorem remissam, nisi prauo affectu excitaretur? Dicere postea, quod hoc præstet zelo iustitiæ vix est credendum. Conformitèr ad hoc communius docent Theologi, quod sit casus Metaphisicus, quod quis pro iniuria sibi illata alterum accuset, nec liberè remittat afferens se non ex odio non remittere, sed vt iustitia suum sortiatur effectum, & hoc non alia ratione, nisi quia arbitrantur illam non remissionem vix posse depurari a praua affectione.

§. XXXIII.

Quis modus seruandus sit in diuortio.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis exponitur. 1.
Potestas iudicandi in causis matrimonialibus residet in solis Episcopis. 2.
Potest tamen ab eisdem committi alijs. 3.
Regularitèr procedendum est summariè, celeritèr, & sine strepitu iuditij. 4.
Testes debent esse omni exceptione maiores, & non singulares. 5.

DIsquisitio XXXIII. Hactenus egimus de causis diuortij, & de eodem secundum se. Nunc considerandus est modus seruandus in eodem celebrando, potissimum quando fit, seu fieri debet per sententiam, tam quoad potestatem Iudicis, qui ferre debet talem sententiam, quam quoad alia omnia. 1 Status disquisitionis expositus.

2 Potestas ordinaria iudicandi in causis matrimonialibus residet in solis Episcopis. Et quidem incipiendo à Iudice certum est potestatem in causis matrimonialibus iudicandi residere, si fuerit ordinaria, in solis Episcopis priuatiuè quoad alios inferiores, prout colligitur *ex c. accedentibus extra de excessib. prælat.*, vbi sic legitur *Accedentibus ad nos diuersis è Mundi partibus Episcoporum quærelis intelligimus graues, & grandes quorundam Abbatum excessus, qui suis finibus non contenti manus ad ea, quæ sunt Episcopalis dignitatis extendunt de causis matrimonialibus cognoscendo, iniungendo pænitentias publicas concedendo etiam indulgentiarum literas, & similia præsumendo; vndè contingit interdum, quod vilescit Episcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his, & Episcoporum dignitati, & Abbatum prouidere saluti præsenti decreto firmitèr prohibemus, ne quis Abbatum ad talia se præsumat extendere, si proprium voluerit periculum euitare &c.* vndè Glosa ibidem dicit per hanc constitutionem de iure communi cognitionem super causis matrimonialibus pertinere ad Episcopum, quod etiam definiuit *Concilium Trident. sess. 24. c. 20.*

3 Potest tamen ab eisdem committi alijs. Non negauerim tamen, hoc munus iudicandi super causas matrimoniales posse ab ipsismet Episcopis alijs committi, prout præscripsit *Alexander III. in c. 1. de consang., & affin.*, per hæc verba *Cæterū tuam prudentiam nolumus non latere quod non sunt causæ matrimonij tractandæ per quoslibet, sed per Iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi, & statuta canonū non ignorent*; ex quibus duo poteris deducere, primum quod hæc causa possit delegari; Secundum quod non debeant delegari, nisi perito in sacris canonibus *arg. c. fin. 2. q. 2., & c. 1. in princip. de pænit. dist. 6.*, & quidem iure merito hæc statuuntur, cum causæ matrimoniales sunt graues, & exigant magnam peritiam, & prudentiam in iudicante.

4 Procedendum est summariè, & sine strepitu iuditij. Hæc quoad potestatem in iudicando; quoad modum vero iudicandi regularitèr procedendum est summariè, celeritèr, & sine strepitu iudicij contentiosi, prout habe-

habetur *in clement. dispendiosam de iuditijs*, vbi sic legitur *Dispendiosam prorogationem litium, quam interdum ex subtili ordinis iuditiarij obseruatione causarum docet experientia prouenire restringere in subscriptis casibus cupientes &c. Statuimus* (& hic nonnullas alias causas interponit, & postea subdit) *vt super matrimonijs procedi valeat de catero simplicitèr, & de plano, & sine strepitu iuditij, & figura*. Quomodo autem sit procedendum summariè, simplicitèr, & de plano, & sine figura iuditij expressè declaratur *in Clem. sape contingit de verb. signif.* cuius verba, quia plurimum faciunt ad præsens institutum per extensum refero *Iudex necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, in tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure procedere valeat, amputet dilationum materiam, litem, quanto poterit, faciat breuiorem, exceptiones, appellationes, dilatorias, & frustraneas repellendo, partium Aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumq; superfluam multitudinem refrænando. Non sic tamen Iudex litem abbreuiat, quin probationes necessaria, & defensiones legitima admittatur. Citationem vero, ac præstationem iuramenti de calumnia, vel malitia, siue de veritate dicenda, ne veritas occultetur per commissionem huius medij intelligimus non excludi*.

Hæc quoad modū procedendi. Nunc quoad modum probandi, & quidem ex præactis testes, qui inducuntur, debent esse fide digni, & omni exceptione maiores *Glosa in §. item verborum obligatio Instit. de mut. stipul.*, & non debent esse singulares, prout supra diximus, & quoad hoc sufficit etiam confessio delinquentis, prout supra diximus, quando agitur præcisè ad separationem à thoro, per textum *in c. ex literis de diuortijs*, nam, si ageretur ad dissolutionem quoad vinculum coniugale non sufficeret, & si esset contra matrimonium, non valeret.

5 Testes debent esse omni exceptione maiores, & non singulares

---

§. XXXIV.

Apud quem debeant educari filij facto diuortio inter coniuges.

SVMMARIVM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Attento iure nouo authenticorum filij facto diuortio educandi sunt apud innocentem. 2.
Antiquitus decernebatur à Iudice. 3.

DIsquisitio XXXIV. Susceptis filijs ex matrimonio inter Fabricium, & Cassandram contigit inter eosdem ex iusta causa celebrari diuortium, per quod nedum à thoro, sed etiam habitatione fuerunt separati. Quæsitum hic fuit apud quem eorū, & cuius expensis essent filij ex illo matrimonio suscepti alendi? 1 Factum expositū.

Hic considerandum est, an diuortium fuerit secutum ex causa culpabili ex parte mariti, an vero ex causa culpabili ex parte vxoris. Rursus, an vterque parens sit diues, & locuples, an vero alter diues, alter inops; Secundum has considerationes diuersas diuersum oriri potest ius, & ratio decidendi. Considerabilia circa factum.

Respondeo, quamuis de iure antiquo resolutio, apud quem ex parentibus facto diuortio deberent ali filij, penderet ab arbitrio Iudicis; nunc tamen attento iure authenticorum proles, seu filij regularitèr educandi sunt apud coniugem innocentem, eum scilicet, qui causam culpabilem non dedit diuortij *Emanuel Sà verb. diuortium nu. vltimo, Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 20. n. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 115., Augustinus Barbosa collect., vt liceat matri §. illud collat. 8. n. 1., Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. si mater n. 11. ff. de lib. agnos., Valascus consul. 92. n. 11.* 2 Educandi sunt apud coniugem innocentē

Vt clarius hac in re procedamus singula expendo. Primo noto, quod in iure Codicis, quod antiquius fuit iuri authenticæ, seu authenticorum *in l. vnica C. diuort. facto*, statutum erat, quod Iudex pro sua prudentia decerneret in casu diuortij inter maritum, & vxorem apud quem educari deberent liberi, vbi sic legitur *Competens Iudex æstimabit vtrum apud Patrem, an apud matrem matrimonio separato filij morari, ac nutriri debeant*. Hoc tamen Iudicis arbitrium moderatū erat, nisi alia ratio vrgeret, vt ad prius triennium soboles manere deberet apud matrem, quo elapso transire deberet ad Patrem, iuxta quod disponunt iura *in l. nec filium C. de patria potest.*, atq; etiam sic docent *Speculator tit. qui filij sint legitimi §. vnico n. 26., Ioannes Angelus Bossius d. c. 10. num. 114.* 3 Antiquitus decernebatur à Iudice.

Secundo noto, quod hoc ius moderatum est in nouiori iure *auth. si Pater C. diuort. facto*, quæ desumpta est ex authentico, *vt liceat Matri, & Auia §. illud collat. 8. tit. 18.*, & quidem *in d. auth. si pater*, sic legitur, *si Pater diuortij causam præstiterit apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur Patris expensis, si vero cōtra, tunc apud Patrem matris locupletis expensis, nisi Pater minus ideoneus sit*.

Reliqua ad hanc materiam spectantia vide in hoc eodem *vol. sub titulo Contractus XV. de matrim. IX. assert. 2. n. 13., & seqq.*

CON-

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VII. hoc est de secundo effectu Matrimonij, debiti scilicet coniugalis.

PRæcipuum ius, & onus, quod ex contractu matrimoniali correspectiuè oritur in coniugibus, est in ordine ad debitum coniugale, cum alter in alterum transferat sui corporis potestatem, ita vt amplius quoad vsum eiusdem corporis sui iuris non sit, sed alterius, in cuius transit dominium, asserente Apostolo 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Per hanc mutuam corporum traditionem ita adinuicem se obligant, vt per exercitium potestatis, qua gaudent, constituantur duo in carne vna; Hoc mutuum ius, & onus in præsenti examinandum assumimus ordine quidem congruo procedentes, nam cum egerimus de mutua habitatione ad vsum quoquo modo necessaria, ratio postulat, vt de ipsomet vsu fusis paginis disseramus. Hic erit sermo vberrimus non de ipso tantum iure, & onere, sed etiam de modo licito, & illicito, quo talis vsus potest adhiberi. Moneo has disceptationes nedum vtiles esse, sed animarum directoribus necessarias, vndè sedulo eisdem est incumbendum.

Agunt de hoc iure, & onere *D. Thomas in addit. ad tertiam partem q. 64., Magister in 4. dist. 32., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 19. §. 3., & c. 20. §. 7., Caietanus in summa verb. matrimonium tit. vsus matrimonialis &c. & tom. 1. opuscul. c. 13., Monaldus in summa tit. de effectu matrimonij, Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 10., Henriquez in summa lib. 11. c. 15., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 2., Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 2. q. 16., Azorius part. 3. lib. 3. c. 31., Sanchez lib. 9. de matrimon. per totum, Homobonus de statibus part. 2. c. 19., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij à c. 1. ad alia plura subsequentia.*

PRÆ-

PRÆNOTIO I.

Nonnulla præambula ad has quæstiones de debito coniugali.

SVMMARIVM.

Vsus coniugalis ex se, & ex obiecto est licitus. 1.
Est etiam meritorius ex opere operantis, si ad debitum finem referatur. 2.
Potest tamen deprauari ex aliqua circunstantia, vel fine prauo. 3.
Exercitus ob solam voluptatem est prauus venialitèr, Ibid.
Soluuntur rationes suadentes esse peccatum lethale. 4.
Vsus coniugalis quid sit, & quomodo definiendus. 5.

1 Vsus coniugalis ex se est licitus. NON vertimus in dubium vsum coniugalem inter maritum, & vxorem, si præscindamus à circunstantijs noxijs, & à prauo affectu ipsorummet coniugum licitum esse, & ab omni culpa immunem, quidquid ex aduerso dixerint nonnulli hæretici apud *Bellarminum lib. vnico de matrim. à c.* 1. *vsque ad* 5. volentes huiusmodi vsum semper inuoluere noxam læthalem, & nonnulli etiam catholici, quos suppresso nomine refert *D. Bonauentura in* 4. *dist.* 13. *art.* 2. *q.* 1. volentes in tali vsu semper inuolui culpam saltem venialem. Non immoramur in ipsorum confutatione, cum contra ipsos satis superque egerimus *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim.* 1. *disq.* 24. §. 9. *fere per totum*, ad quæ vos remitto.

2 Est etiam meritorius ex opere operantis, si referatur ad debitū finem. Non vertimus item in dubium vsum coniugalem, si in gratia exerceatur, & debitis circunstantijs sit vestitus sit meritorius ex opere operantis, cum quicunq; actus moralitèr bonus, si exerceatur in gratia, & dirigatur ad debitum finem, consequatur suum effectum gratiæ. Sed an sit meritorius gratiæ ex opere operato, negatiuè regularitèr loquendo est respondendum, quia vis conferendi gratiam ex opere operato solum inest Sacramentis, quæ cum consistant in actione transeunti, si Eucharistiam excipias, tunc tantum conferunt, quando actu fiunt, seu perficiuntur; Sacramentum autem matrimonij tunc non fit, quando consummatur, sed quando mutuus præstatur consensus per ea, quæ sparsim docuimus in vniuersis disceptationibus de matrimonio. Non negauerim, quod in vno, vel altero casu per illum vsum coniugij conferri possit gratia sacramentalis, seu ex opere operato, quando scilicet per illum vsum tanquam per actionem adhibitam ad manifestandum consensum matrimonium constitueretur in suo esse, de quo vsu latè locuti fuimus *dict. tom. VI. loc. cit. n.* 4. Quandoq; etiam ex opere operato, & quando.

3 Potest tamen deprauari ex aliqua circunstātia, vel ex fine prauo. Non vertimus item in dubium, posse quandoque actum coniugalem, quamuis secundum se sit moralitèr, & ex obiecto bonus, deprauari ex aliqua praua circunstantia puta ex modo, si fiat modo indebito, ex fine puta ad aliquem prauum effectum, vel ob solam meram concupiscentiam, prout definiuit Sanctiss. D. N. Innocentius XI. Pontifex nunc regnans, quem diu Deus incolumem seruet ad totius Christianæ Reipublicæ præsidium, & decus, dum in Congregatione S. Romanæ vniuersalis Inquisitionis habita die 2. Martij fer. 5. 1679. damnauit propositionem illam, quę est in ordine nona, qua dicitur *Opus coniugijs ob solam voluptatem exercitū omni prorsus caret culpa etiam veniali*; Nec quidem incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem talis cōcubitus inter coniuges ex illo præcisè fine voluptatis elicitus, est cum inordinatione rectæ rationis, quæ ordinat illum ad prolis generationem, non ad voluptatem, quod primò innuisse videtur *D. Augustinus c.* 6. *de bon. coniug.*, illis verbis *Quod coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, sed tamen cum coniuge propter finem thori venialem habet culpam*. Secundo D. Gregorius relatus *in c. vir cū propria* 33. *q.* 4. vbi sic habet; *oportet itaque legitimam esse carnis copulam, vt causa prolis sit, non voluptatis*. Exercitus ob solam voluptatē est prauus

4 Soluuntur rationes suadentes esse peccatū læthale. Neque ex ijs, quæ dicta sunt, inferri posse videtur, quod concubitus coniugū, ob solam voluptatem, & delectationem inferat culpam plusquam venialem, cum talis inordinatio à fine à natura principalitèr intento constituat quodamodo finem vltimum in illa voluptate, vndè merito *Tobiæ sexto* Angelus Tobiæ iuniori recusanti nuptias cū Sara, eo quod omnes, qui illam duxerant prima nocte mortui sunt, respondit. *Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & sua mente excludant, & sua libidini ita vacant, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos*, quod certè verum non esset, nisi accedere ad vxorem præcisè voluptatis causa esset mortiferum; quod etiam videtur innuisse *D. Hieronymus relatus in c. liberorum* 32. *q.* 4., dum dixit *liberorum in matrimonio opera concessa sunt, voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in vxore damnatæ sunt*; Non, inquam, inferri posse videtur, quandoquidem delectatio in actu coniugali intenta non

non est extra limites matrimonij, & quãuis præseferat quandam prauitatem tanquam quod constituitur ratio medij in eo, quod debet esse finis, & medium in fine, non est tamen talis prauitas, quæ constituat noxam læthalem, cum illa delectatio, seu voluptas contineatur intra limites matrimonij, & consurgat ex opere debito ex iustitia, seu consequatur ex opere iustitiæ; nec in illo actu intelligi debet exclusus finis principalis prolis saltem implicitè loquendo, quamuis expresè non intendatur. Ad illud Tobiæ dicendum est procedere, quia illi constituerunt expresè vltimum finem in illa voluptate, & delectatione, qui propterea comparati sunt iumentis, quibus non non est intellectus, quæ propterea alium finem non habent, quam sensitiuam voluptatem tanquam terminum vltimatũ suarum operationum. Ad illud, quod subditur ex D. Hieronymo idem fere respondendum est; vel dicas intelligi, quia in eo actu excluditur absolutè, & simpliciter finis generationis, cum ille concubitus habeatur, ac si cum meretricibus haberetur.

Ex his omnibus deducere poteris, quomodo definiri possit vsus coniugalis; nihil enim aliud est, quam comixtio carnalis maris, & fæminæ legitimo matrimonio coniunctorum ad finem propagationis speciei. In hanc definitione exprimitur dumtaxat finis principalis, ob quem institutum est matrimonium, quamuis alij extent fines secundarij, & præcipuè sedatio concupiscentiæ, quam ex peccato originali homines contraxerunt; postquam enim primo institutum est in officium naturæ, postea eadem natura lapsa ordinatum est in remedium concupiscentiæ. Ex hac definitione etiam deducere poteris, quomodo definiendum sit debitum coniugale, nempè esse obligationem prouenientem ex contractu matrimonij, qua alter coniux alteri petenti debet copulari ad speciei propagationem. Tam de debito, quam de ipso vsu procedent vniuersæ hæ quæstiones, quas sub hoc titulo examinabimus.

5 *Vsus coniugalis quid sit, & quomodo definiatur*

PRÆNOTIO II.

An præstatio debiti coniugalis sit necessaria ad salutem, & quomodo.

SVMMARIVM.

Petitio debiti inter coniuges per se, & propriè non est necessaria ad salutem. 1.
Excipe, nisi alter summopere appeteret coitum, & præ rubore non auderet petere. 2.
Si alter implicitè petat, tenetur alter ex iustitia illi reddere. 3.
Coniux, qui præuidet periculum incontinentiæ in altero, tenetur illi ex iustitia reddere. 4.
Limita in casu, quo nulla esset spes cessationis periculi incontinentiæ. 5.
Tenetur coniux petere debitum, quando aliter ipsi imminet periculum fornicationis. 6.
Item quando ita exigit bonum commune Reipublicæ. 7.
Redditio debiti regulariter loquendo est necessaria ad salutem. 8.
Hoc onus reddendi debitum prouenit à iure diuino, & natura. 9.
Non requiritur expressa petitio, sed sufficit tacita, maximè in fæminis. 10.
Regulariter fæmina, potest expectare petitionem expressam viri. 11.
Coniux sub lethali tenetur non auertere alterum à petendo. 12.
Intellige, quod teneatur alter sub lethali reddere, quando alter serio petit. 13.
Præceptum alteri reddendi debitum non est negatiuum, sed positiuum. 14.
Non excusatur coniux à graui culpa, si alteri serio petenti vna, vel altera vice neget debitum. 15.

In ordine ad debitum coniugale duo possunt considerari petitio, scilicet, & redditio, seu ius petendi, & onus reddendi, in quibus coniuges videntur pares, prout docet *D. Thomas in 4. dist. 32. q. vnica art. 3. in corpore*, & colligitur ex illo *Apost. prima ad Corinth. 7.*, vbi vtriq; æqualis potestas in corpus alterius conceditur; adeo vt vtrique liberum sit petere, & vtrique onus incumbat alteri reddendi. De hoc iure, & onere respectu vtriusque procedit præsens titulus. Pro quo sit

1 *Petitio debiti secundum se sumpta non est necessaria ad salutem.*

Assertio I. Petitio debiti per se, & propriè sumpta non est necessaria ad salutem *Riccardus in 4. dist. 32. art. 1. q. 2., & ibi Sotus q. vnica art. 2. vers. quæstio facilis est in fin., Angelus in summa verb. debitum coniugale n. 6., & ibi Siluester nu. 10., Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 10. q. 8., Nauarrus in man. c. 16. nu. 25., Coninchus de Sacram. disp. 34. n. 13., Basilius Pontius de matrimon. lib. 10. c. 2., Hurtadus de matrim. disp. 10. n. 49., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 2. num. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 15.*

Ratio ex eo deducitur, quia petitio debiti nullibi est præcepta, sicuti est præcepta redditio petenti, si talis petitio per se, & propriè sumatur, cum ius petendi introductum sit in fauorem eius, qui petit, quilibet autem potest renuntiare iuri in sui fauorem introducto *c. ad Apo-*

Apostolicam de reg. c. si terra de priuileg., ergo non erit secundum se necessaria ad salutem, quandoquidem nec est necessaria de iure naturæ, cum natura supposito etiam coniugio non conferat onus, sed potestatem, non de iure positiuo, cum de hoc nullibi constet, ergo &c. Confirmatur, quia quilibet coniux potest se obligare ad non petendum, ergo non tenetur ex aliquo præcepto petere. Antecedens patet in eo, qui ex proprio voluntatis arbitrio votum emittit simplex castitatis, vi cuius quamuis non eximatur ab onere reddendi, priuatur tamen iure petendi.

Dixi *per se, & propriè*, quia non negauerim quandoque per accidens, & impropriè teneri petere, & primo, quando optimè norit alterum stimulis carnis agitatum summopere optare coitum, & pro erubescentia non audere expresse petere, prout notant *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 16.*, *D. Thomas in addit. ad tertiam part. q. 64. art. 2. ad primam*, *Sotus in 4. dist. 31. art. 4. concl. 1.*, *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 2. n. 6.*, non solum moueor ea ratione, quia alter coniux teneatur consulere incontinentiæ alterius, sed etiam, quia illud offerre, & petere est quodamodo reddere; illa enim voluntas sic exhibita à coniuge agitato, & cognita ab altero habet vim virtualis, & implicitæ petitionis, ac per consequens alter ratione eiusdem censetur reddere.

2 Nisi norit alterû stimulis carnis agitari, & præ rubore nô audere petere.

Hic solum circa hanc causam obligãtem ad petitionem, quando alteri imminet periculum incontinentiæ ob carnis stimulos oritur difficultas, an coniux, qui norit periculum alterius, teneatur ex iustitia debitum ab altero petere, an vero dumtaxat ex charitate? Non verto in dubium, quod si alter implicitè, & virtualitèr petat, licet expresè non petat ob verecundiam, teneatur ex iustitia alter reddere. Ratio est, quia coniux alteri petenti tenetur ex iustitia reddere, nisi ex legitima causa excusetur, vt infra latius probabimus, sed in hac hypothesi quantumuis ipse se offerat, & petat, intelligitur potius reddere ad alterius virtualem petitionem, ergo &c. Neque requiritur ad rigorem iustitiæ, quod fiat petitio debiti expresè, quandoquidem, cum taciti, & expressi idem sit iudicium, sicuti ad expressam petitionem oritur onus iustitiæ ad reddendum, ita etiam oritur ad virtualem, & tacitam. Difficultas est, quando præcisè præuidet coniux periculum incontinentiæ in altero, an tunc teneatur ex iustitia petere, an dumtaxat ex charitate; Circa hanc DD. maximè inter se diuisos inuenio. Aliqui sentiunt teneri absolutè ex fidelitate, & iustitia, inter quos *D. Thomas in addit. ad tertiam part. q. 64. art. 2. ad primum, & q. 49. art. 5. ad secundum*, *Petrus Ledesma de matrim. q. 49. art. 5. dub. 2. concl. 2.*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 17.*, *Astensis in summa lib. 8. tit. 10. art. 1. q. 4.*, *Adrianus in 4., vbi de Eucharistia q. restat iam videre resp. ad secundam rationem*, *Petrus Soto in instit. Sacerd. vbi de matrim. lect. 15. in fin.* Mouentur primo, quia imminente illo periculo incontinentiæ cognito ab altero coniuge videtur ex parte alterius interuenire tacita, & virtualis petitio. Secundo, quia ex vi coniugij videtur inesse vtrique coniugi onus præcauendi bono fidei, quod est, ne coniux admittat alienam copulam, & adulterinam. Tertio, quia medicus tenetur ægroto etiam non petenti exhibere medicinam, quam arbitratur eidem proficuam. Alij vero arbitrantur teneri solummodo ex charitate *Sanchez d. lib. 9. de debito coniugali disp. 2. n. 7.*, *Coninchus de sacrament. disp. 34. nu. 14., & 15.*, *Durandus in 4. dist. 31. q. 4.*, qui rationibus ex diametro oppositis mouentur primo, quia ibi nulla apparet petitio, nec etiam tacita, nec virtualis. Secundo, quia coniuges per contractum matrimonij obligantur quidem ad reddendum debitum, non autem ad curandû coniugem, & matrimonium quidem institutum est post lapsum a iustitia orginali in remedium concupiscentiæ in ordine ad se, vt scilicet petendo possit carnis stimulos cohibere, & ardorem sedare, non autem in ordinem ad alterum, qui, si torqueatur huiusmodi stimulis, potest simili remedio vti petendo ab altero, qui vtique tenetur ex iustitia petenti reddere. Tertio, quia si ex lege iustitiæ in ea hypothesi teneretur petere, teneretur etiam non extante illo periculo incontinentiæ, quandoquidem, quod est debitum ex iustitia alteri est faciendum absque consideratione, quod sit profuturum, nec ne? Quid ergo in hoc dissidio concludendum? Probabilius adhæreo priori opinioni proptèr rationes pro eadem adductas; Ad rationes pro contraria parte nunc respondendum remanet, & quidem ad primam dicendum est in casu periculi incontinentiæ in altero coniuge ipsam necessitatem clamare pro actu coniugali; ad secundam dicendum est ex vi ipsius coniugij, non solum posse sibi coniugem consulere ad sedandum ardorem concupiscentiæ petendo, sed etiam teneri consulere necessitati, & infirmitati alterius incontinentiæ periculo laborantis, vndè in eo periculo oblatio,

3 Si alter implicitè petat, tenetur alter ex iustitia reddere,

4 Qui præuidet periculum incontinentiæ in altero, an teneatur ex iustitia.

Sententia affirmatiua exponitur.

Sententia negatiua.

Præfertur affirmatiua.

tio, seu petitio actus coniugalis est quædam moralis, & interpretatiua redditio supplente vices petitionis expressæ ipsa necessitate.

Limitanda tamen hæc sunt, & per hoc satisfit tertio ad uersantium obiecto, quando nulla adesset spes, quod ex illa oblatione, & interpretatiua redditione cessare deberet periculum incontinentiæ propter pertinacem v.g. propensionem vxoris ad alienam copulam, nam tunc necessitas ad euitandam incontinentiam non clamat, nec illa exhibitio esset in remedium eiusdem concupiscentiæ, cum adhuc periculum illud vigeret; quinimmo tunc non esset ex parte eiusdem periclitantis virtualis, & interpretatiua petitio.

5 Limita in casu, quo nulla esset spes ex illa oblatione, quod cessare debeat periculum incontinentiæ.

Secundo tenetur alter coniux petere in suppositione, quod licitus sit vsus matrimonij ad solum finem vitandæ in se ipso fornicationis, nec possit aliter puta per orationes, ieiunia, carnis macerationes periculum illud auertere, in ordine ad illam fornicationem, seu periculum vitandum, & ratio est, quia vnusquisq; tenetur sibi consulere de medijs licitis, & necessarijs in ordine ad peccata vitanda, nec in hoc video posse esse controuersiam; Difficultas solummodo est, an teneatur ex iustitia petere, an solummodo ex generali regula, qua quisque tenetur vitare peccata, & pericula peccandi. Arbitror absolutè non teneri ex onere iustitiæ, non solum quia iustitia est erga alterum, non circa se ipsum, sed etiam, quia spontè non peteret, & volens, & sic non patitur iniustitiam.

6 Tenetur coniux petere debitum ad finem vitandæ in se ipso fornicationis

Nō tamen ex onere iustitiæ.

Tertio, teneretur petere, quando ita exigeret bonum Reipublicæ, puta vt prolem procrearet ad sedandas lites, & discordias, ad euertenda bella, & cædes, quod potissimum contingeret in Principe, qui, si hæredem non haberet, dissidia plurima in Republica consurgerent; nam sicuti iste ad tales calamitates euitandas, teneretur matrimonium contrahere; si non contraxisset, vt docent *Sanchez de matrimon. lib. 2. disp. 3. ad finem*, *Martinus Ledesma 2. part. q. 43. art. 3.*, *Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 2. q. 2. num. 7.*, *Basilius Pontius lib. 1. c. 4. n. 12.*, ita etiam tenetur ad easdem vitandas debitum coniugale petere ad procreationem hęredis legitimi *Petrus de Ledesma q. 64. art. 1. difficult. 2. circa concl. 2. concl. 4.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. num. 27.* Hac etiam ratione communitèr docent Theologi, quod in principio mundi, & in reparatione eiusdem tenebantur homines pauci superstites in ordine ad propagationem speciei nedum matrimonium contrahere, sed etiam adinuicem debitum petere *D. Thomas in addit. ad tertiam partem q. 41. n. 2.*

7 Tenetur item petere, quādo ita exigit bonū Reipublicæ.

Assertio II. Redditio debiti regularitèr loquendo est necessaria ad salutem, si alter, siue expressè, siue tacitè petat, dummodo iustè, & debitè petat, vel aliqua legitima causa non excuset à reddendo *D. Thomas in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. quæstiuncula 1.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1 nu. 31.*, qui alios innumeros allegat *Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniug. disp. 2. num. 3.*, *qui etiam asserit hanc assertionem à nemine negari.*

8 Redditio debiti regularitèr loquendo e... sa... si...

Ratio facilis est, quia supposito contractu matrimoniali legitime inito coniuges adinuicem acquirunt ius in corpus alterius quoad debitum coniugale, prout colligitur ex illo 1. *ad Corinth. 7. Vxori vir debitum reddat, & vxor viro; nolite frandare adinuicem, nisi fortè ex consensu, vt vacetis orationi.* Rursus *vir non habet sui corporis potestatem, sed vxor, similitèr vxor non habet sui corporis potestatem, sed vir*, ergo altero exigente debitum alter ex vi eiusdem contractus tenetur reddere. Confirmatur, quia posito mutuo consensu per verba de præsenti consurgunt ex illa conuentione mutuæ actiones, & obligationes, & vtique ex iustitia, sicuti in cæteris omnibus contractibus; hæ autem actiones in alio congruentius non possunt consistere, quam in potestate petendi, & onere reddendi.

Rationes pro assertio.

Ex quibus poteris deducere primo, quod hoc onus reddendi debitum alteri iustè, & debitè petenti non solum prouenit à iure naturali, sed etiam à iure diuino; à iure quidem naturæ quatenus prouenit ex ipso contractu, qui ex natura sua obligat ad illud onus; ex iure diuino quatenus pręcipitur ab Apostolo loco citato. Secundo, quod illa obligatio est ex iustitia, cum proueniat à mutua conuentione in contractu matrimoniali, qui est vtrocitroque obligatorius, & habet omnes conditiones requisitas ad rigorem iustitiæ. Tertio, quod talis obligatio sit sub onere peccati læthalis, cum sit in materia graui, prout docent *D. Thomas Sanchez, & Bossius præallegati.*

9 Hoc onus reddendi debitum prouenit à iure naturæ, & diuino.

Dixi *siue expressè alter, siue tacitè, & interpretatiuè petat*; non enim necesse est, vt semper per expressa verba petatur, sed sufficit, quod petatur signis, nutibus, blanditijs, alijsque, quæ ex conditione personæ indicant animum petendi, licet non fiat petitio ob verecundiam verbis expressis *arg. l. de quibus ff. de legib.*, *& c. dilecti de appel.*, *D. Thomas loc. cit. art. 2.*, *Maior in 4. dist. 31. q. vnica concl. 2.*, *& ibi Supplementum Gabrielis q. vnica art. 2. post*

10 Non requiritur expressa petitio, sed sufficit tacita in fœminis.

quartam concl., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 7. Hoc præcipuè contingit in fæminis, quæ quantumuis luxuriosiores sint, sunt tamen magis verecundæ, & pro verecundia non assolent verbis expressis petere. Sed, an idem sentiendum sit quoad petitionem tacitam virorum, non concordant DD. Regularitèr sentiendum arbitror, posse vxorem tuta conscientia expectare expressam viri petentis, quandoquidem non præsumitur in viris ea verecundia, quæ ex conditione status intelligitur in fæminis, & viri absq; aliquo respectu, quando appetunt, expressè petunt *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. vers. & vero duplex*, *Astensis in summa lib. 8. tit. 10. art. 1. q. 6.*, *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 2. n. 5.* Dixi *regularitèr*; non etenim negauerim, quod, si ex qualitate personæ eadem verecundia præsumeretur in marito, quæ regularitèr præsumitur in fæminis, tacita ipsius petitio sufficeret ad obligandum vxorem ad petendum; hoc pluribus in casibus posset cõtingere primo, si vir ex natura sit valdè pusillanimis, secundo, si vxor sit duræ conditionis, ob quam maritus non audeat expressè petere. Tertio, si sit maioris auctoritatis, & dignitatis &c.

11 Regularitèr fæmina potest expectare petitionẽ expressã viri.

Nonnullæ exceptiones.

Ex eo autem, quod coniux teneatur sub læthali alteri, vel expressè, vel tacitè petenti reddere, sequitur etiam, quod teneatur etiam sub eodem onere non auertere alterum volentem petere à petendo *D. Thomas in addit. ad tertiam partem q. 64. art. 2. ad quartum*, *Petrus Ledesma de matrim. q. 64. art 4.*, *D. Antoninus part. 3. tit. 1. c. 20. §. 7.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 34.*, dummodo tamen auertat iniustè, & vim aliquam inferendo, si etenim remoueret à petendo precibus, & suasionibus non contraheret talem noxam. Ratio autem, proptèr quam sub graui teneatur alterum non auertere a petendo ea est, quia tolleret ius, quod alter habet, & ipse quasi petenti non redderet. Quid enim aliud est auertere alterum a petendo, dum norit velle petere, nisi se subtrahere iniustè ab onere reddendi?

12 Coniux sub læthali tenetur non auertere alterum à petendo.

Quamuis autem petenti alter coniux teneatur sub læthali reddere, hoc intelligendum est, quando petit serio, & exactè tanquam debitum iustitiæ, si enim peteret remissè, beneuole, & amice alliciendo, blanditijs incitando, vel per alia similia, per quæ regularitèr potius titulo amicitiæ res petitur, quam sub onere iustitiæ, tunc alter non reddendo non peccaret læthalitèr *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 1. post conclus.*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 7 in fin.*, *Pontius de matrim. lib. 10. c. 2.*, *Hurtadus de matrim. disp. 10. n. 51.*, *Bonacina de matrim. q. 4. p. 1. n. 1.*, *Diana part. 5. tract. 5. resol. 36.*, *Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniug. disp. 2. n. 10.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 35., & seqq.* Ratio autem ea est, quia nemo tenetur soluere debitum coniugale, nisi illud, vel expressè, vel tacitè petatur, ergo ad normam petitionis mensurandum est onus illius debiti persoluendi, ergo, si petitio non sit sub onere iustitiæ, seu cum animo obligandi ex iustitia ad reddendum, neq; onus reddendi erit sub graui, & læthali. Ad hoc caput reducitur etiam, quando altèr exactè peteret, & cum animo obligandi sub graui, sed precibus, & suasionibus non inferentibus vim remoueretur à tali petitione saltem sub tali onere; sicuti enim in alijs debitis ciuilibus, quantumuis creditor exactè exigat à suo debitore creditum, si tamen precibus, & suasionibus debitoris remoueatur a tali petitione, & moueatur ad dilationem, non peccat læthalitèr debitum non soluens pro tunc, ita etiam &c. *D. Antoninus part. 3. tit. 1. c. 20. §. 7.*, *Siluester verb. debitum coniugale q. 8.*, *Astensis in summa lib. 8. tit. 10. art. 1. q. 7.*, *Sanchez loc. cit. n. 13.*

13 Intellige, quod teneatur sub læthali alter reddere, quando alter serio petit

Dixi, *nisi rationabilis causa excuset*, de qua causa excusante latè agemus in subsequentibus. Hoc tamen vnum solum hic addendum arbitror, quod alibi docui, nempè, quod coniuges, qui de nouo contraxerunt, per verba de præsenti matrimonium ante consummationem eiusdem possint ingredi Religionem, vnus etiam altero inuito, & sic alteri quantumuis seriò petenti non teneatur reddere, prout habetur *in c. ex publico de conuers. coniug.*, & definiuit *Tridentinum sess. 24. can. 6.*, *D. Thomas in addit. ad tertiam part. q. 61. art. 2., & in 4. dist. 37. art. 3.*, vndè ad hoc per iura concessum est bimestre ad deliberandum de tali statu, prout latè docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrimon. 1. à prænot. XIV. ad XVII., & ibid. Disq. II. à §. 1. ad §. VII.*, vbi latè discutiuntur omnia dubia, quæ in hoc genere possunt emanare. Vide, quæ ibi ex professo dicta sunt; non enim vacat hic repetere.

Alia exceptio ad prædicta.

Assertio III. Præceptum, siue sit naturale, siue diuinum reddendi debitum alteri petenti non est negatiuum, sed affirmatiuum, & propterea non obligat semper, & ad semper *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1 num. 11.*, & in hanc omnes arbitror consentire.

14 Præceptũ alteri reddendi debitum nõ est negatiuum, sed positiuum

Ratio ex eo deducitur, quia hoc præceptum habet commune cum cæteris omnibus affirmatiuis, quod non obliget

pro

pro quocunque tempore, & per consequens non ad semper, quinimmo, nec semper, quando petitur; vndè, si alter immoderatè, & nimis frequentèr petat, poterit alter quandoque negare iuxta regulas prudentiæ *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 2. nu. 12., Coninchus de Sacrament. disp. 34. n. 16., Homobonus de statibus part. 2. c. 19. n. 4., Hurtadus de matrim. disp. 10. n. 51., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 2. num. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 38.*, cum in contractu matrimonij non censeantur se obligasse coniuges ad reddendum immoderate, & pro omni tempore, cum in huiusmodi vsu præcipuè sit seruandus modus, cum per eundem vsum immoderatum non solum acies animi obtundatur, sed etiam vires corporis non modicum debilitentur, prout ex doctrina Medicorum docet *Tiraquel. de leg. connub. l. 15. nu. 6., & seqq.*, vbi enumerat innumera mala, quæ ex immoderato coitu proficiscuntur.

Rationes pro asserto.

Hic oritur difficultas, an coniugi non ita frequentèr, sed moderatè petenti alter neget vna, vel altera vice excusetur à culpa lethali? Affirmant *Corneius in tertiam part., D. Thomæ tract. 6. de matrimon. disp. 5. dub. 1. q. 2., Ochagauia de Sacram. matrim. tract. 5. q. 1. nu. 6., Pontius de matrim. lib. 10. c. 2., Sanchez d. lib. 9. de debito coniugali disp. 2. nu. 11.*, quos arbitror ea ratione moueri, quod, sicuti in præceptis iuris positiui paruitas materiæ a grauitate culpę excusat, ita etiam in onere reddendi debitum negatio pro vna, vel altera vice ratione leuitatis materiæ videtur excusare, & proptèr hanc rationem plerique DD. etiam asserunt, quod dilatio ad aliquod breue tempus ad reddendū alteri petenti non ingerat grauem culpam. Nihilominus contrariam opinionem non excusantem à graui culpa probabiliorem arbitror; atque ita sentit *Ioānes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 41., Ioannes Tannerus tom. 4. disp. 8. q. 6. dub. 2. nu. 16.* Ratio ex eo deducitur, quia illa negatio pro vna, & altera vice coniugi serio, raro, & moderatè petenti reputari non potest pro modica, leui, & parua materia, quandoquidem, cum vsus coniugalis nō solū inductus fuerit in officiū naturæ ad propagationem speciei, sed etiam in remedium concupiscentiæ, pro illa, vel altera vice, qua fit negatio, grauis iniuria oritur, & notabilis inuolūtarietas in petente, ob negatam executionem iuris sibi competentis, cum ex illa negatione possit oriri negatio prolis, & periculum incontinentiæ. Non tamen absolutè admitterem id, quod alij DD. deducunt nempè, quod dilatio ad reddendum pro modico tempore, inducat etiam grauem noxam, nisi illo dilatio coniungeretur cum manifesto periculo incontinentiæ, illud enim modicum tempus, pro quo differtur solutio, non videtur inferre grauem iniuriam petenti, prout contingit in alijs debitis, quorum solutio licet exigatur à creditoribus, si difertur ad modicum tempus, non est grauiter peccaminosa, nisi pro illo tempore, quo difertur coniungatur cum damnis eorundem creditorum.

15 Non excusatur coniux à graui culpa, si alteri petenti, vna, vel altera vice neget.

PRÆNOTIO III.

An, & quænam causæ excusent à redditione debiti.

AMplam nimis, & pluribus difficultatibus obuolutam materiam aggredimur, quæ, si indiscriminatim, & sine distinctione sub eodem titulo agitarentur, ingenia plurimum confunderent, eūdemque titulum in immensum protraherent. Quamobrem, vt clarius, & distinctius procedamus, placet hanc prænotionem in aliquot sectiones diuidere, & sub singulis earum singulas earundem causarum excusantium materias accurato examine indagare. Quare sit.

SECTIO I.

Vtrum qualitas loci, in quo petitur debitum, quandoque excuset ab onere reddendi.

SVMMARIVM.

Locus, de quo potest esse dubitatio, duplex est, & quinam. 1.

Excusantur coniuges à reddendo debito, si illud petatur in loco publico. 2.

Non solum ipsa redditio ratione loci publici sit illicita, sed etiam alij actus turpes. 3.

Enumerantur huiusmodi actus, qui redduntur illiciti ratione loci publici. 4.

Ratione loci Sacri, non est illicita redditio debiti, si fiat vrgenti causa, secus si sine illa. 5.

Quandonam dicatur extare vrgens causa. 6.

Ratione diutinæ detentionis in Ecclesia etiam sine periculo incontinentia. 7.

Quando coniuges certo norunt diu in Ecclesia se detinendos esse, possunt statim debitum petere, & reddere. 8.

Tempus requisitum, vt coniuges possint licitè in Ecclesia congredi, est octo dierum. 9.

Tam qui petit, quàm qui reddit in loco Sacro sine iusta causa peccat. 10.

Sententes concubitum occultum in Ecclesia inter coniuges etiam sine causa, non esse pec-

Aa 2

peccatum graue. 11.

Contrarium est probabilius. 12.

Concubitus coniugum in Ecclesia sine causa inuoluit sacrilegium. 13.

Hac culpa sacrilegij non desumitur à grauitate delicti. 14.

Sententia asserens culpam sacrilegij non oriri ex iure positiuo Ecclesiastico, vt cuius polluatur Ecclesia, sed ex ipsa turpitudine actus exerciti in Ecclesia, cui adiecta est violatio Ecclesiæ. 15.

Sententia asserens desumi prauitatem sacrilegij ex iure positiuo Ecclesiastico præfertur. 16.

A quonam iure positiuo Ecclesiastico desumatur hac prauitas remissiuè. 17.

Soluuntur rationes oppositæ Suarez. 18.

Non propter quamcunque irreuerentiam violatur Ecclesia. 19.

Per actum coniugalem exercitum sine causa in Ecclesiâ polluitur ipsa Ecclesia. 20.

Nomine Ecclesiæ quoad hunc effectum non venit quicunque locus, ad quem confugientes gaudeant immunitate. 21.

Enumerantur specialitèr loci, qui non veniunt nomine Ecclesiæ. 22.

Nomine Ecclesiæ comprehenduntur omnes partes Ecclesiæ interiores. 23.

Debet esse benedicta; & diuino cultui deputata. 24.

Dummodo non sit diruta. 25.

Quid requiratur, vt Ecclesia diruta non sit locus aptus ad inducendum sacrilegiũ. 26.

Capellæ constitutæ intra Ecclesiam comprehenduntur nomine Ecclesiæ quoad hunc effectum. 27.

Si capellæ sint extra septa Ecclesiæ per huiusmodi actus ipsæ polluuntur, non tota Ecclesia. 28.

Sepulturæ fidelium intra Ecclesiam sunt partes eiusdem Ecclesiæ. 29.

Cæmeterium benedictum, & deputatum fidelium sepulturæ polluitur per huiusmodi actus, non tamen tota Ecclesia. 30.

Nomine Ecclesiæ venit chorus, & locus organorum, si in Ecclesiam contineatur. 31.

Quid sentiendum sit de cellulis, in quibus recipiuntur confessiones fœminarum. 32.

1 **Locus duplex, & quinam.** LOcus, de quo potissimum in præsenti potest esse controuersia, an sit aptus ad petendum, vel reddendum debitum, an non, quin potius an deobliget à redditione eiusdem debiti, est locus publicus, vel sacer, puta Ecclesia, vel quodcunque Oratorium Deo dicatum; & quidem in ordine ad locum publicum, prima ratio dubitandi erit, an ratione indecentiæ, inuerecundiæ excusetur coniux rogatus ab altero insipientèr petente in tali loco ab onere reddendi propter turpitudinem, quem in eodem inuolueret actus coniugalis. Secundo, an in tali loco non solum excusentur coniuges à redditione debiti, sed etiam à præstatione aliorum actuum ad libidinem accedentium, puta tactuum impudicorum, amplexuum, & osculorũ. **Articuli examinandi circa vtrumque locum.**

In ordine vero ad secundum plures, & longè plures occurrent articuli examinandi; primus, an, & quandonam ratione loci sacri coniuges excusentur à redditione debiti. Secundus, an, & quando vsus coniugalis in Ecclesia, vel loco sacro exercitus polluat Ecclesiam, vel locum sacrum. Tertius, an, & quando copula coniugalis habita in loco sacro, seu in Ecclesia inuoluat sacrilegium. Quartus, quid sentiendum sit circa alios actus à copula coniugali elicitos in Ecclesia puta circa oscula, amplexus, & tactus impudicos, & incidentèr alia plura ad hac materiam pertinentia.

Assertio I. Excusantur legitimè coniuges à reddendo debito, si illud petatur in loco publico *Maior in 4 dist. 32. concl. 1., Nauarrus in summa c. 16. n. 25., Fagundez in decal. lib. 9. c. 6. n. 1., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 10. n. 1., Hurtadus de matrim. disp. 10. difficult. 4. in princip., Ioãnes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 110., Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniug. disp. 15. num. 1.*, qui etiam asserit hanc opinionem nullum habere contradictorem exceptis hæreticis Turrelupinis, qui insanè asserebant non esse erubescendum de rebus, quæ natura insunt. 2 **Excusantur coniuges à reddendo debito, si illud petatur in loco publico.**

Non diu immorandum in probatione huius assertionis, quandoquidem hanc ipsa naturalis ratio suadet; nemo enim tenetur ea exequi, quæ ipsa natura vetat honestati humanæ, & rationali; & certè quid turpius, & indignius quam publicè carnalitèr commisceri? vndè ethnici etiam hunc publicum vsum prohibuerunt, vt Licurgus, vt refert *Plutarchus in vita eiusdem*, & Romani etiam teste eodem *Plutarcho q. Rom. 65.*, nec solum refundenda est hæc prohibitio in finem vitandi scandali, & ruinæ spiritualis aspicientium, sed etiam in ipsam turpitudinem actus in tali loco exerciti, quæ maximè dissonat cum decentia, & verecundia hominibus innata, & ingenita. **Rationes pro assertio.**

Solum aliquid negotij videtur facessere aduersus hanc assertionem id, quod in præcedẽtibus voluminibus asserebamus, quod, si scilicet coram Parocho, & testibus copula inter sponsos haberetur, & hæc ordinaretur ad manifestandum consensum pro matrimonio, vtique haberetur pro forma substantiali eiusdem matrimonij; incongruum autem videtur, quod pro tali effectu admitteretur, si se- **Instantia proposita, & soluta.**

cun-

cundum se præferret illam turpitudinem à natura ipsa prohibitam. Sed facili negotio possum occurrere huic obiectioni, quod, quantumuis ille actus sic elicitus præseferat illam turpitudinem non sit tamen aliqua repugnantia, quin possit esse validus ad indicandum mutuum consensum, & propterea ad constituendum validum matrimonium, quantumuis ratione illius circunstantiæ præseferentis turpitudinem inuoluat malitiam, & reddat ratione modi ipsum contractum in sua origine illicitum.

Nec solum ipsa redditio debiti, ratione loci publici redditur illicita, & rogatus redditur deobligatus ab eodem reddendo, sed etiam alij actus proximè accedentes ad eandem redditionem, dummodo tamen sint tales ex genere suo, vt facilè inducant, seu prouocent ad venerem, & ad libidinem *Emanuel Sà in summa verb. peccatum vers. facere n. 10., Sanchez d. disp. 15. nu. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 111., Auersa de matrim. q. 21. sect. 6. in initio, Filliutius prima part. tract. 10. c. 9. n. 326.*, Ratio est, quia huiusmodi actus ex suppositione, quod sint tales vt incitent ad actus libidinosos, præseferunt quandam fœditatem honestati humanæ repugnantem. Si autem inquiratur, quinam sint isti actus præseferentes hanc fœditatem, & prouocantes ad venerem, dico primo esse tales detectionem pudendorum coram altero sexu, absque rationabili causa, contrectationem partium inhonestarum coram alijs, vt si maritus tangeret verenda vxoris, vel forte etiam vxor partes inhonestas, & pudendas mariti, & alia similia. Dico secundo non esse tales amplexus, & oscula inter maritum, & coniugem, nisi coniũgantur cum actibus, & modo præferentibus maiorem fœditatem, quam actus illi secundum se, & ex natura sua præseferant, quandoquidem huiusmodi actus fiunt etiam inter sponsos de futuro, nec causant secundum se in alijs scandalum, nec excitant aspicientes ad libidinem. Ex quibus omnibus inferre licet, quod si reperirentur soli maritus, & vxor in loco publico, seu in quem de facili possent alij conuenire, & maritus ab eadem peteret debitum, non teneretur ista reddere, quinimmo nec posset licitè; non teneretur, quia non tenetur se exponere periculo ingentis verecundiæ, non posset licitè proptèr rationem indecentię, & scandali.

3 Non solũ ipsa redditio ratione loci publici fit illicita, sed etiam alij actus impudici.

4 Enumerantur huiusmodi actus, qui redduntur illiciti ratione loci publici.

Assertio II. Ratione loci sacri, seu Ecclesiæ excusatur à debito reddendo coniux, si petatur sine necessitate vrgenti, & sine iusta causa, secus si necessitate vrgẽte, & cũ legitima causa *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 7. §. 2. nu. 3., Suarez tom. 3. in 3. parte D. Thomæ disp. 81. sect. 4. §. tertio violatur vers. 3. opinio, Laiman. lib. 5. tract. 5. c. 5. n. 8. vers. tertio per illicitam copulam, Conincbus de sacrament. q. 83. art. 3. n. 231., Fagundez de precept. Ecclesiæ precept. 1. lib. 3. c. 14. n. 26.*, & alij innumeri, quos referunt, & sequuntur *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 15. num. 8., & Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 147.*

5 Ratione loci sacri non est illicita redditio debiti, si fiat ex causa vrgenti, secus, si sine illa.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia vsus coniugalis exercitus in Ecclesia sine vlla necessitate, vel causa iusta, & legitima præsefert culpam grauem, & vtique sacrilegam, vt docent præallegati omnes DD., & quidem congrua ratione, quandoquidem vsus ille quantumuis secundum se licitus, prout tamen exercitus in tali loco est iniuriosus loco sacro, & contra reuerentiam eidem debitam, & præsefert quoddam vilipendium, & contemptum sacrorum, proptèr quàm rationem iura Ecclesiastica statuerunt per huiusmodi actum coniugalem in loco sacro sine necessitate, & iusta causa exercitum pollui Ecclesiam, vt infra vberrimè, & ad satietatem.

Rationes pro prima parte assertiõ.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia concurrente præcepto naturali de reddendo debito alteri coniugi petenti, & necessitate ad ipsum compellẽte simul cum illa decentia, & reuerentia debita loco sacro, seu Ecclesiæ præualere debet illa necessitas addicta illi oneri naturali illi extrinsecæ decentiæ loci sacri, quandoquidem prohibitio illa vsus coniugalis in loco sacro, seu Ecclesia est tantum de iure Ecclesiastico, vt infra latè probabimus; Neque dicas vsus coniugalis in loco publico nulla necessitate potest cohonestari, prout docet *Sanchez d. lib. 9. disp. 15. nu. 1., Petrus Ledesma de matrimon. q. 64. art. 7. ad primum, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 110.*, ergo à fortiori etiam vrgente necessitate erit illicitus in loco sacro, cum maior videatur reuerentia debita loco sacro, quam decentia seruanda in loco publico; contra enim impugnaberis, quia vsus coniugalis in loco publico infert ex genere suo fœditatem, à qua natura ipsa abhorret, & ipsa fœditas est alijs præiuditialis proptèr scandalum, & proptèr incitamentum ad venerem, & sic damnum publicum cum illa naturali fœditate præualere debet iuri exigendi debitum, nec potest excogitari necessitas talis, quæ cogat cum tanto periculo peruersionis animarum, & cum tanta inuerecundia, a qua natura abhorret, ad debiti redditionem; vsus autem coniugalis in Ecclesia, seu loco sacro exercitus, cum supponatur exerceri cum omni cautela non habet, nisi aliquã irre-

Rationes pro secunda parte.

irreuerentiam extrinsecam respectu eiusdem Ecclesiæ, à qua potest excusare necessitas, sed de hoc infra vberius, cum prohibitio talis vsus sit tantum ab Eccl.

Confirmatur eadem responsio, quia, si quis vrgente necessitate ad se ipsum tuendum contra agressorem, hunc occidat in Ecclesia cum moderamine inculpatæ tutelæ eximitur à quacunque culpa, prout docent DD. scribentes *in c. tuarum de priuileg., & c. proposuisti de consecr. Eccles.*, ergo etiam, si quis actum coniugalem exerceat in necessitate in Ecclesia non censendus erit contrahere culpam læthalem necessitate ipsa ipsum excusante.

6 Quandonam dicatur extare vrgens causa. Solum hic remanet explicandum, quãdonam intelligatur talis necessitas sufficiens ad excusandos coniuges à culpa lęthali, si actum coniugalem exerceant in Ecclesia. Dic igitur tunc intelligi sufficientem ad hunc effectum, quando coniuges diu detinentur in Ecclesia occlusi, vt nullus pateat aditus ad loca profana *Petrus Ledesma prima part. q. 24. art. 3. dub. 7. cas. 2., Bartolomæus Ledesma dub. 12. de pænit., Fagundez de præcept. Ecclesiæ præcept. 1. lib. 1. c. 14. n. 26., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 152.*

7 Ratione diutinæ detentionis in Ecclesia. Ratio est, quia pro tanto tempore, pro quo coniuges in illo loco Sacro, seu in Ecclesia detinentur occlusi, difficilimum est, quod possint continere, quinimmò, & moralitèr impossibile, & probabili periculo incontinentiæ exponerentur, si actum coniugalem ibidem non possent exercere. Sed immediatè hic alia suboritur difficultas, an solummodo possent licitè exercere imminente periculo incõtinentiæ, an vero etiam eo præciso ob solam longam, & diutinam obsessionem, & detentionem. Plurimi tum apud *Sanchez d. lib. 9. disp. 15. num. 13.*, tum apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. lib. matrimon. c. 7. n. 151.*, inter quos *Siluester verb. debitum coniugale n. 5., Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de Euchar. c. 79. §. præterea series*, sentiunt absolutè necessarium esse periculum incontinentiæ ad euitandam talem culpam læthalem in exercitio vsus coniugalis in Ecclesia, adeo, vt nec liceat intuitu prolis suscipiendę, nec titulo mutui amoris fouẽdi, & multo minus ob delectationem sensitiuam, & rationem ex eo deducunt, quia nulla alia necessitas potest excogitari, quæ præualeat, seu præualere possit reuerentiæ debitæ Ecclesiæ præter periculum incontinentiæ, & hoc potissimum asserunt euenire in mercatoribus, & negotiatoribus, qui sicuti ob negotia sæcularia, & profana diu absunt ab vxoribus suis, ita ob reuerentiam Ecclesiæ debitam debent abstinere, perindè ac si abessent. Nihilominus alij, inter quos idem *Ioannes Angelus Bossius, & Sanchez loc. cit., Fagundez de precept. Eccl. precept. 1. lib. 1. c. 14. n. 26., Suarez tom. 3. in tertiam part. D. Thomæ disp. 81. sect. 4. vers. tertio violatur vers. tertia opinio, Lessius de iust. lib. 4. c. 3. de specieb. luxuriæ dub. 10. num. 85., Conincbus de sacram. q. 83. art. 3. n. 231., Villalobos prima part. tract. 8. diff. 24. nu. 6., & tract. 13. difficul. 41. nu. 5.*, volunt absolutè, quod præcise ratione longæ, & diutinæ detentionis in loco sacro possint coniuges sine culpa actum coniugalem in eo loco exercere, & in omnibus casibus, in quibus licitum esset eam habere extra Ecclesiam, & ad eos omnes fines, ob quos inter coniuges licita est copula coniugalis. Huic secundæ opinioni tanquam mitiori, & minus fouendis scrupulis idoneæ, & ego adhærendum existimo, proptèr eam rationem, quia verisimile non est, quod velit Ecclesia obligare coniuges propter solam decentiam extrinsecam loci sacri, vt essent abstemij ab vsu coniugij pro tanto tempore; vndè potius credendum est indulgere infirmitati fidelium, quam eos coarctare ad duritiem tam grauem quoad actum cæteroqui ipsis licitum. Accedit potissimum, prout notant *Sanchez, & Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*, quod hoc esset inijcere laqueum animabus ipsorum coniugum, & præbere eisdem fomitem scrupulorum, si dumtaxat imminente periculo incontinentiæ possent vsum coniugalem exercere; semper enim essent ancipites, an illud periculum sufficiens semper immineret, adeoque &c.

Etiam sine periculo incontinentiæ.

Rationes pro opinione.

Alia hic suboritur difficultas, quam excitant *Sanchez loc. cit. nu. 13., Lessius de iustitia lib. 4. c. 3. dub. 10. nu. 86., Fagundez de Eccles. præcept. præcept. 1. c. 14. num. 22.*, an quando certò moralitèr, vel probabilitèr creditur coniuges diù detinendos esse in Ecclesia posint immediatè, vel paulò post detentionem vsum habere coniugalem, an vero teneantur expectare ad medietatem temporis, vel ad finem? Probabilius arbitror cum eisdem, & cum *Ioanne Angelo Bossio d. c. 7. nu. 152. in fine*, posse immediatè a detentione vti coniugali actu. Ratio ex eo deducitur, quia non est maior ratio de vno, quam de alio tempore, & eo ipso, quo ratione longæ, & diutinæ moræ in tali loco conceditur facultas coniugibus coeundi intra tempus illius moræ facultas non restringitur potius ad hoc tempus, quam ad aliud, sed pro quacunque parte illius temporis debet censeri concessa. 8

8 Quando certò noscuntur diu se detinendos in Ecclesia possunt statim copulam habere.

Alia

Alia dehinc emergit difficultas, quale, & quantum debeat esse illud tempus, pro quo, si coniuges detinentur in loco sacro, possint in eodem gaudere actu coniugali? Suarez *loc. cit.*, *& Petrus Ledesma in summa de sacrament. c. 10. de Eucharistia*, videntur asserere longum tempus quantum pertinet ad hunc effectum non extendi plusquam ad tres dies, & ad tres noctes, dum breue tempus, pro quo asserunt non licitum esse vsum coniugalem in Ecclesia restringunt ad vnam, vel alteram noctem. Sanchez *d. disp. 15. n. 12. in fine*, duo asserit, primum mentem horum DD. nempè Suarez, & Ledesmæ non esse, vt ad ita modicum tempus, cuiusmodi est trium dierum, & noctium spatium restringatur illud longum tempus requisitum, vt coniuges possint in Ecclesia congredi, vndè quando dixerunt, quod breue tempus, pro quo licitè non possunt congredi, sit pro vna, vel altera nocte, hoc intelligendum sit exemplificatiuè, & demonstratiuè, non taxatiuè, & restrictiuè; secundum, quod longum tempus protrahatur vsque ad mensem. Ioannes *Angelus Bossius d. c. 7. n. 154.*, nec ita dilatat, nec ita restringit, vt præcitati DD., sed assignat tempus octo dierum, quod magis probabile existimo, quia non videtur ita arduum, continere ad spatium octo dierum, & octo noctiũ. Hic placet respondere ad ea, quæ ex nonnullis obijciuntur, nempe, quod causa negotiationis, seu rerum familiarium nonnulli absunt spacio duorum, vel triũ mensium, & tamen in ipsis non consideratur periculum incontinentiæ, adeoq; quod nec videatur considerandum ex eo, quod per mensem v. g. detineantur coniuges in Ecclesia; placet, inquam, respondere cum *Fagundez de Ecclesiæ precept. precept. 1. lib. 1. c. 14. num. 27.*, non valere paritatem, quia quando alter coniux est absens non est alter in proxima occasione, & morali veluti tentatione ad copulam maritalem, sicuti quando ambo sunt præsentes.

9 **Hoc tempus extenditur ad octo dies.**

Soluuntur nonnullæ rationes oppositæ.

Ex huc vsq; dictis inferre poteris, quod si coniuges breui tempore detineantur in Ecclesia, & in ipsa detentione nouerint se non diu ibi permansuros, sed ad summum per quatuor, vel sex dies non possint ibi licitè exercere actũ coniugalem, & si exerceant contrahere grauem culpam, prout docent *Suarez*, *Fagundez loc. cit.*, *& Sanchez d. disp. 15. nu. 12.* proptèr eam rationem, quia non est difficile per modicum adeo tempus continere.

Circa ea, quæ dicuntur in hac illatione insurgit primo dubium, an vterque peccet grauitèr, tàm qui petit, quàm qui petenti reddit. Videtur prima fronte asserendum peccare dumtaxat petentem, non vero reddentem, quandoquidem reddens non spontè, & ex voluntatis arbitrio reddit, sed compellente iure iustitiæ à quo onere non videtur posse eximi ex eo, quod alter ratione loci inique petat, sicuti non eximitur ab onere alteri reddendi ex eo, quod hic alter ratione voti castitatis, quo afficitur, iniquè petat. Nihilominus his minimè obstantibus sentiendum arbitror, tàm peccare petentem, quàm reddentem *Riccardus in 4. dist. 32. art. 3. q.*, *Dominicus c. vnico n. 10. de consecr. Eccl. in 6.*, *Rosella verb. debitum n. 7.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. n. 149.*, & alij innumeri quos refert, & sequitur *Sanchez lib. 9. disp. 15. num. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia in hac suppositione detentionis pro modico tempore in Ecclesia non solum petitio, sed etiam redditio repugnet sanctitati loci, & reuerentiæ eidem debitæ; Neque obesse potest paritas deducta ab eo, qui inique petit ratione voti castitatis, quandoquidem in hoc casu tota malitia se tenet ex circunstantia se tenente ex parte solius exigentis debitum, vndè ipse solum peccat exigendo; in casu vero, de quo hic loquimur, malitia se tenet ex parte actus, qui respicit vtrumq; tàm scilicet petentem, quàm reddentem, adeoq; vterque illius constituitur reus; Neque hic audiendi sunt aliqui, inter quos *Hostiensis in summa tit. de matrimonijs §. qui sit effectus n. 22.*, *Ioannes Andræas in c. 2. nu. 3. de coniug. lepr.*, *Goffredus in summa tit. de matrim. contract. contra interdictum Eccl. in fin.*, *Abulensis c. 5. Matthæi q. 237.*, qui asserunt petentem in loco sacro peccare, reddentem vero teneri quidem agere, quantum potest modo conuenienti, vt petens à petitione desistat, quod si hic nolit, ipse reddendo non peccet. Non, inquam, audiendi sunt, quia, cum illa petitio sit iniqua, & actus, qui inde resultaret ratione loci præseferat fæditatem non est obligatio reddendi, sicuti non est obligatio reddendi in loco publico, adeoq; &c.

10 **Tam, qui petit, quã qui reddit in loco sacro sine iusta causa peccat.**

Instanti proposita & dissoluta.

Insurgit secundo dubium, an in hypothesi, qua non est licitum coniugibus concumbere in Ecclesia proptèr temporis breuitatem, qua in eadem detinentur, vel sunt detinendi, solum peccent læthalitèr coniuges concumbendo, notoriè, & publicè, an vero etiam occultè? Nonnulli asserunt, quando ille concubitus fieret occultè in loco sacro non inducere culpam læthalem *Vasquez in prima 2. D. Thoma disp. 98. nu. 6.*, *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. nu. 15.*, *Martinus Perez de matrim. q. 49. sect. 4. n. 9.*, *Hurtadus de matrim.*

11 **Sententiã concubitũ occultum in Ecclesia inter coniuges etiam sine causa non esse peccaminosum læthalitèr.**

trim. disp. 10. diff. 4. in fin., Lessius lib. 4. c. 3. n. 88. vers. adde, Fagundez de praecept. Eccl. praecept. 2. lib. 4. c. 4. nu. 32. Rationem ex eo desumunt, quia copula coniugalis in loco sacro non est sacrilegium ob loci circunstantiam, nisi quatenus est prohibita ab Ecclesia sub pæna violationis eiusdem Ecclesiæ, ita quod sacrilegium desumatur ab ipsa pollutione, & violatione Ecclesiæ, sed per copulam coniugalem, & per effusionem seminis occultam non violatur Ecclesia, nec impeditur in eadem diuinorum celebratio, ergo &c. Ex aduerso sentiunt peccare læthaliter

12 Probabilius est peccaminosum læthaliter.

Suarez de Religione tom. 1. lib. 3. de reuerentia locis sacris debita c. 7. nu. 4., Azorius part. 3. lib. 3. c. 31. q. 6., Augustinus Barbosa de offic. Episcop. alleg. 28. num. 49., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 157., quibus quoad noxam læthalem adhærendum ago arbitror, propter eam rationem, quia non tollitur, quod non fiat contra præscriptum Ecclesiæ, & cōtra reuerentiam loco sacro debitam; nec obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferebantur de violatione Ecclesiæ, quandoquidem licet manente occulto illo actu non suspendantur diuina in tali loco, si tamen postea fiat notorius, & Ecclesia sine nouo actu intelligitur polluta, & omnia sacra sunt suspendenda, donec fiat reconciliatio, quod clarè, & euidentèr demonstrat per illum actum Ecclesiam pollui, non enim polluitur ratione superuenientis notitiæ, vt per se patet.

13 Huiusmodi concubitus sine causa est sacrilegus

Assertio III. Culpa læthalis, quæ cōtrahitur per actum coniugalem exercitū in Ecclesia sine necessitate, & sine iusta causa inuoluit propriè sacrilegium *Suarez de Religione tom. 1. lib. 3. de reuerentia locis sacris debita c. 7. nu. 4, Azorius instit. mor. part. 3. lib. 3. c. 31. q. 6., Rebellus part. 2. lib. 3. q. 19. nu. 7., Reginaldus lib. 52. nu. 33., Castrus Palaus part. 2. tract. 11. disp. vnic. punct. 1., Villalobos tract. 8. difficult. 24., & tract. 13. difficult. 41. n. 5.*

14 Hæc culpa sacrilegij on desumitur à grauitate delicti.

Sed antequam accedamus ad præsentis assertionis probationem placet illam controuersiam discutere maximè inter DD. agitatam, a quonam scilicet habeat copula coniugalis, vt in Ecclesia exercita sine necessitate sortiatur culpam sacrilegij; non enim videtur posse refundi in grauitatem delicti, quia in primis copula coniugalis secundum se nullum importat delictum, quinimmo etiam, si loqueremur de emissione seminis illicita in Ecclesia, hæc secundum se non inuolueret tantam malitiam, quantam inuoluit blasphæmia, odium Dei, & hæresis in eadem Ecclesia exercita, & tamen hæc nullam specificam deformitatem recipiunt; nec videtur posse refundi in decentiam, & reuerentiam loci sacri, quandoquidem maior indecentia, & irreuerentia videtur Ecclesiæ irrogari per tactus, oscula, verba impudica inter solutos, quam per copulam coniugalem inter coniuges, cum illa sint illicita, ista vero secundum se præciso loco licita, & meritoria, & tamen illa non habent ex loco sacro specificam malitiam sacrilegij.

Suarez *3. part. q. 83. art. 3. disp. 81. sect. 4. §. 3. violatur Ecclesia opinione secunda*, asserit non oriri in tali copula coniugali, 15 Sententia Suarez exponitur volentis sacrilegiū desumi ex ipsa turpitudine actus in Ecclesia.

sicuti nec in emissione seminis illicita in Ecclesia rationem sacrilegij ex eo, quod ex dispositione iuris Ecclesiastici per illam copulam, seu emissionem illicitam polluatur Ecclesia, sed ex ipsa turpitudine actus exerciti in eadem Ecclesia, quæ est cum indecentia, & irreuerentia eiusdem, cui adiecta est veluti quædam censura violatio Ecclesiæ, seu suspensio ipsius, ne in ipsa fiant diuina; quod duplici potissimum probat argumento; primo, quia, si aduersus furtum inducta esset pæna excommunicationis ratio malitiæ non desumeretur ab excommunicatione, sed à furto malo, & odioso, ratione cuius contraheretur illa censura. Secundo, quia, si extraheretur ab Ecclesia reus, qui ad eandem confugit, vtique committeretur sacrilegium, nec tamen violaretur Ecclesia, ergo ratio sacrilegij non desumitur ex ipsa Ecclesiæ violatione. Alia argumenta addunt nempè, quod fuerint reprehensi edentes, & bibentes communi modo *prima ad Corinth. 11.*, quod abutentes vasibus diuino cultui dicatis, præscindendo etiam à positiua Ecclesiæ prohibitione sit indecorum, & sacrilegum, quod videtur colligi *ex illo Danielis 5.*, vbi Baltassar fuit damnatus, ob similem abusionem, & contemptum, quod Christus Dominus eiecerit ementes, & vendentes a templo, tanquam sacrilegos eiusdem profanatores.

Ex aduerso *Valentia 2. 2. D. Thomæ disp. 6. q. 15. punct. 1. §. præterea etiam ad eandem speciem, Vasquez in primam secundæ D. Thomæ q. 72. art. 6. disp. 98. nu. 4., & seqq., Caietanus 2. 2. q. 99. ad quintum dubium, Sanchez d. lib. 9. disp. 15. num. 4.*, quibus 16 Sententia asserens desumi prauitatē sacrilegij ex iure positiuo Ecclesiastico præfertur.

adhærere videtur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 136., & seqq.* sustinent desumi prauitatem sacrilegij ex iure positiuo Ecclesiastico, sine quo hæc sacrilega prauitas non reperiretur. Rationes plurimas ad hoc probandum desumunt. Vnam, vel alteram adduco. Prima est, quia secluso iure positiuo Ecclesiastico peccata, quæ in Ecclesia

Ecclesia

clesia committuntur, non contrahunt specialem, & specificam deformitatem ab ea, quam inuoluit ipse actus secundum se consideratus, nisi habeant specialem irreuerentiam cum loco sacro, qua sacer est, vel nisi opponantur consecrationi, seu deputationi eiusdem Ecclesiæ ad diuina, & sacra peragenda, at secluso iure positiuo, & inspecto solo iure naturæ nō opponitur, seu habet irreuerentiam cum loco sacro, qua sacer est, nec tollit consecrationem, seu opponitur benedictioni, qua locus ille deputatur ad diuina, seu sacra peragenda, ergo &c. Minor probatur, quia quantumuis talis actus dedeceat loco sacro potius, quam alteri loco profano, non tamen secundum se secluso iure positiuo maiorem præsefert irreuerentiam, ratione cuius inducat specificam malitiam sacrilegij, ac præferant alij actus peccaminosi; tum quia nullum peccatum ex sui natura opponitur consecrationi, aut benedictioni. Confirmatur, quia ex eo, quod dies aliquis sit institutus ad laudandum, & benedicēdum Deum non sequitur, quod actus huiusmodi in eodem exerciti inuoluant aliquam specificam malitiam sacrilegij distinctam à malitia eorundem actuum, ergo etiam ex eo, quod locus aliquis sit dicatus Deo ad eundem laudandum, & benedicendum non sequitur, quod actus huiusmodi in illo exerciti, si præscindas à iure positiuo, cōtrahant dictam specificam malitiam sacrilegij. Secunda est, quia, si ex eo, quod huiusmodi actus in Ecclesia essent ratione loci ex genere suo sacrilegia, omnia peccata in eadem patrata deberent esse talia, quod communitèr negatur; secluso etenim iure Ecclesiastico quæro, cur potius sit sacrilegium pollutio in Ecclesia exercita, quam hæresis, detractio, vel blasphæmia? Huic opinioni adhæreo.

Rationes pro hac opinione.

Hic solum oritur difficultas, an malitia sacrilegij, quæ contrahitur per huiusmodi actus desumatur præcisè ex eo, quod per illos violetur Ecclesia, quatenus ratio formalis eiusdem sacrilegij sit ipsa pollutio Ecclesiæ, an vero ex aliquo alio iure positiuo Ecclesiæ interdicente eosdem actus? Sanchez *d. lib. 9. de debito coniugali disp. 15. n. 4., Paludanus in 4. dist. 31. q. 3. art. 2. nu. 14., Riccardus in 4. dist. 32. art. 3. q. 1.*, sustinere videntur desumi ex eo præcisè, quod ex dispositione Ecclesiastica per huiusmodi actus polluatur Ecclesia, quod ex eo euincitur, quia prędicti DD. non alia vtantur ratione, nisi hac, quia hæc deformitas sacrilegij non desumitur ex natura illorum actuum, sed dumtaxat ex iure Ecclesiastico; at non inuenitur ius Ecclesiasticum prohibens huiusmodi actus in Ecclesia exerceri, nisi textus *in c. vnico de consecrat. Eccl. in 6. c. Ecclesijs de consecrat. d. 1. c. Ecclesijs d. 68. c. fin. de consecrat. Eccl. c. significasti de adult. c. si motum de consecr. dist. 1.*, qui omnes textus nullam faciunt mentionem de alia pręcedenti prohibitione, ergo per huiusmodi DD. in tantum contrahitur specifica malitia sacrilegij, in quantum Ecclesia polluitur. Alij ex aduerso respondent etiam antecedentèr, seu independētèr à violatione Ecclesiæ contrahi hanc noxam sacrilegij, non quidem ex natura eiusdem actus, sed ex alio iure positiuo Ecclesiastico vetante huiusmodi actus, quod colligunt ex eo, quod à temporibus Apostolorum fuit pręceptum Ecclesiasticum non conuiuendi profanè in Ecclesia ob illius reuerentiam, quod & posteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum est, quæ, si verificantur quoad profana conuiuia, non video, cur non debeat verificari in ordine ad carnalia commercia, quod, si dicatur non constare de huiusmodi iure positiuo prohibente hæc carnalia, & coniugalia commercia; poterunt, & quidem non incongruè respondere, hoc ius non esse scriptum, sed consuetudinarium, & non scriptum, quatenus a temporibus Apostolorum, ita fuerit receptum, vt non fiant huiusmodi actus sine vrgenti necessitate in Ecclesia, quod ius consuetudinarium habet tantam vim, ac si esset scriptum; hinc fit, quod postea posito tali iure communitèr approbato ab omnibus Ecclesijs Ecclesia induxerit, vt per illos actus elicitos contra hoc ius non scriptum, sed consuetudine firmatum Ecclesia pollueretur. Vtraque opinio satis probabilis est. Illam vos eligite, quæ magis placet.

17 *A quonā iure positiuo Ecclesiæ desumatur hæc prauitas remissiuè.*

Explicatur duplex opinio vtraq; probabilis

Solum remanet nunc respondendum ad rationes, quæ pro Suarez afferebantur. Ad primam de furto, cui adiecta est excommunicatio, dicendum est furtum non prohiberi intuitu alterius virtutis à iustitia, qua iure naturali prohibetur ipsum furtum, vndè per illam excommunicationem solum malitiæ illius adnectitur pæna, nec transfertur ad specialē, & specificam malitiam sacrilegij; actus vero coniugalis, & à fortiori pollutio illicita non est prohibita præcisè fieri in Ecclesia intuitu castitatis, sed intuitu Religionis proptèr irreuerentiam loci deputati ad sacra peragenda, ac proindè non est mirum, quod transferatur in specificam deformitatem sacrilegij.

18 *Soluuntur rationes oppositæ Suarez.*

Est prohibitus congressus in Ecclesia ratione Religionis

Ad secundum dicendum est per illam extractionem rei ab Ecclesia committi qui-

Bb

quidem sacrilegium, non tamen eandem Ecclesiam violari, quia in iure non est dispositа illa violatio, sicuti dispositum est, quod contrahatur sacrilegium propter irreuerentiam loci sacri, & propter indecentiam in illo commissam; ex quibus poteris deducere, quod non propter quamcunque irreuerentiam in loco sacro violetur Ecclesia, sed solummodo propter irreuerentiam determinatam à iure.

19 *Non propter quamcunque irreuerentiam violatur Ecclesia.*

Ad alia, quæ subduntur in cõfirmationem, respondendum est, & quidem ad illud, quod ex D. Paulo afferebatur, dicite, quod ibi damnentur commessationes in Ecclesia propter contemptum, qui præsumebatur in comedentibus, & bibẽtibus, quod videtur innuisse Apostolus in illis verbis, *aut Ecclesiam Dei contemnitis*, vel dicite ab initio primitiuæ Ecclesiæ fuisse præceptum Ecclesiasticum, quod in Ecclesia vbi fit commestio spiritualis corporis, & sanguinis Domini propter irreuerentiam, & decorem eiusdem, non fierent commessationes corporales, quod postea fuit per Pontifices subsequentes, & Concilia confirmatum. Ad illud, quod subditur de vasibus sacris, propter quorum abusum punitus est Baltassar, dicendum est immediatè resultare contemptum in vsu illo, seu potius abusu sacrorum, ratione cuius damnatus fuit à Deo Balthassar, quinimmo videtur ille abusus contra præceptum naturale, non vtendi vasibus Deo dicatis in vsus profanos, quod non euenit in præsenti hypothesi, secundum quam nullus supponitur contemptus &c. Ad illud tandem, quod de Christo Domino eiciente ementes, & vendentes à templo subditur, dicendum est, iustè hoc peractum fuisse, eo quia illæ emptiones, & venditiones fiebant cum nimio excessu, cum contemptu cultus diuini, & Religionis; impediebantur etenim orantes; cum ibi essent extensæ mẽsæ numulariorum dantium, & recipientium ad cambia &c. His iam sic suppositis,

Soluuntur aliæ rationes oppositæ.

Probatur iam assertio, quia, siue ille vsus coniugalis sine graui necessitate, & iusta causa exercitus in Ecclesia fuerit prohibitus, in quantum ex illo, iuxta dispositionem iuris Ecclesiastici fuerit inducta violatio Ecclesiæ, vt volunt Sanchez, & alij, vel in quantum antecedentèr ad illam violationem per ius non scriptum, & consuetudinarium fuerit interdictus propter reuerentiam Ecclesiæ, semper sequitur, quod ille actus aduersetur virtuti Religionis supposito illo iure Ecclesiastico prohibente sub illo onere, ergo non est, cur non contrahat noxam sacrilegij.

Rationes pro asserto.

Assertio IV. Ob actum coniugalem exercitum in Ecclesia sine aliqua necessitate, & iusta causa verè, & realitèr polluitur eadem Ecclesia *Le. .us de iust., & iur. lib. 4. c. 3. de specieb. luxuriæ dub. 10. n. 85., Suarez tom. 3. in tertiam partem D. Thomæ disp. 81. sect. 4. §. 3. violatur vers. tertia opinio, Sairus lib. 5. de censuris c. 16. nu. 19., Toletus lib. 5. c. 12. n. 9., Coninchus de sacramentis q. 83. art. 3. n. 231., Castrus Palaus tom. 2. tract. 11. disp. 1. punct. 1. n. 1. in fin., Augustinus Barbosa de potest. Episc. alleg. 28. nn. 47., & seqq., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 147., & alij magis communitèr.*

20 *Per actũ coniugalẽ exercitum in Ecclesia, sine causa polluitur ipsa Ecclesia.*

Expresè colligitur ex textu *in c. vnico de consecrat. Ecclesiæ in 6. c. si motum c. Ecclesijs de consecrat. c. significasti de adulter.*, quæ iura, cum expresè loquantur, de quacunque voluntaria seminis emissione; & hæc, de qua loquimur, est peccaminosa, cum aduersetur iuri Ecclesiastico prohibenti huiusmodi vsum in Ecclesia sub pœna violationis eiusdem Ecclesiæ; Ex quibus inferre licet, quod Ecclesia per huiusmodi vsum non polluatur, si fiat vrgente necessitate, & ex aliqua iusta causa, cum nullam inuoluat culpam, nec iuri Ecclesiastico aduersetur.

Hic solum pro complemento eorum, quæ pertinent ad vsum coniugalem in Ecclesia exercitum, quatenus prohibitus est ab Ecclesia sub onere violationis eiusdem Ecclesiæ, & sub pœna sacrilegij venit examinandum, quinam locus comprehendatur sub nomine Ecclesiæ?

Dico primo, nomine Ecclesiæ non venire quemcunque locum, ad quem confugiunt, vt gaudeant immunitate *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 15. n. 23.* Ratio ex eo deducitur, quia, dum agitur de violatione Ecclesiæ, agitur de re odiosa, & pœnali, & propterea leges circa ipsam sunt strictè interpretandæ, vt non extendantur vltra Ecclesiæ septa propriè sumpta. 21

Non quicunque locus immunis quoad hunc effectum venit nomine Ecclesiæ.

Hinc deduces primo, Monasteria, & eorum dormitoria quoad hunc effectum non venire nomine Ecclesiæ, licet veniant quoad fauorabilia, puta quoad immunitatem. Secundo non venire Ecclesiæ tectum, vndè emittentes supra tectum eiusdem Ecclesiæ semen, vel hominem occidentes non dicuntur violare Ecclesiam, nec contrahere specialem malitiam sacrilegij *Glosa in c. vnico de consecr. Eccl. in 6., Henricus c. fin. n. 3. de consecrat. Eccl., Rosella verb. consecratio 1. num. 7., Suarez in tertiam partem D. Thomæ q. 83. art. 3. disp. 81. sect. 4. paulò post principium, Graffius part. prima decis. lib. 2. c. 48. n. 24., Nauarrus in summa c. 27. n. 256.* Tertio,

22 *Non veniunt Monasteria, & dormitoria.*

Nec tectũ Ecclesiæ.

non

Nec aditus ante portam.

non venire nomine Ecclesiæ aditus ante portam ipsius, vndè, si ibi haberetur copula, vel aliquis occideretur, non diceretur Ecclesia violari *Suarez loc. cit., Manuel primo tom. summa in secunda edit. c. 154. nu. 10. concl. 9., & n. 7. concl. 6., Sanchez de matrimonio lib. 9. disp. 15. nu. 26. in fine*. Quid vero dicendum sit, si in ipsa porta secuta fuerit, vel seminis, vel sanguinis emissio? tunc dico, quod, si contingat intra lineam, quam attingunt valuæ in liminibus, sit sacrilegium, & consequatur violatio Ecclesiæ, quia tunc intra Ecclesiam illa actio propriè dicitur fieri; si vero cõtingat extra talem lineam, clausuramue Ecclesiæ, minimè sacrilegiũ, & violatio Ecclesiæ sequatur. *Dominicus c. vnico n. 6. de consecr. Eccl. in 6., Siluester verb. cœmeterium q. 3., Angelus verb. consecratio cœmeterij num. 3.*

Quid sentiendũ sit de porta Ecclesiæ.

Quarto non venire nomine Ecclesiæ cameras eidem Ecclesiæ adhærentes, quia illæ, nec deputantur cultui diuino, nec vnum corpus cum ipsa Ecclesia constituunt *Sotus in 4. dist. 33. q. vnica art. 3. concl. 3., Nauarrus in sum. c. 16. nu. 22., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 83. num. 10.*

Non veniunt cameræ eidem Ecclesiæ adhærentes.

Quinto, nec turrim, vbi Campanæ ad conuocandos populos constituuntur *Henriquez lib. 5. de pænit. c. 6. n. 5. in comment. lit. H., Manuel primo tom. summa secunda edit. c. 154. n. 10. concl. 9., Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 82. vers. & vero de redditione.*

Nec campanilia.

Sexto, nec propriè comprehendi sacristiam, quia ad diuersa munera deputatur, nec vnum corpus propriè constituit cum Ecclesia *Sanchez de matrimonio lib. 9. de debito coniugali disp. 15. n. 31.*

Nec sacristia.

23 *Nomine Ecclesiæ comprehendũtur omnes partes Ecclesiæ interiores.*

Dico secundo, nomine Ecclesiæ, quãtum pertinet ad præsens institutum, comprehendi omnes partes Ecclesiæ interiores, quæ scilicet clauduntur parietibus eiusdem, dummodo tamen eadem Ecclesia fuerit legitima potestate benedicta, & diuino cultui deputata, & dummodo non sit diruta. In hoc dicto videntur consentire communitèr DD., & inter cæteros *Sanchez d. lib. 9. disp. 15. à n. 36., Vega tom. 1. summa in 2. edit. c. 94. cas. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia in iuribus allegatis expressè dicitur, quod per voluntariam seminis emissionem, & profusionem violentam sanguinis violetur Ecclesia, sed totum id, quod continetur in interiori Ecclesiæ corpore a tecto interiori vsq; ad pauimentum, & à summa ara vsq; ad parietem oppositum constituit vnum corpus eiusdem Ecclesiæ, ergo &c.

24 *Debet Ecclesia esse benedicta, & diuino cultui deputata.*

Requiritur tamen, vt illa Ecclesia, seu illæ Ecclesiæ partes fuerint ab habente legitimam potestatem benedictæ, & diuino cultui deputatæ, prout notant *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 3. concl. 3., Nauarrus in summa c. 16. n. 32., Henriquez lib. 9. de Missa c. 27. n. 5.*, nec incongrua ratione, quandoquidem non constituitur locus sacer, nisi per benedictionem, & consecrationem, & ad hoc vt sortiatur qualitatem, vt per huiusmodi actiones, nempè per emissionem seminis, & sanguinis humani polluatur, requiritur, vt sit etiam deputatus cultui diuino, vel fidelium sepulturæ *Graffius prima part. decis. lib. 1. c. 20. n. 28., Emanuel Sà in summa verb. Ecclesia §. polluitur Ecclesia*,

25 *Dummodo non sit diruta.*

Dixi, *dummodo non sit diruta*, quia quando diruta est non gaudet Ecclesiæ priuilegijs, vt notat *Sanchez d. lib. 9. disp. 15. n. 37.*, quod asserit colligere *ex c. Abbate ad finem de verb. signif., & c. 2. de noui operis nunciat., & ex c. hoc diximus 16. q. 7.* Contendunt hic aliqui, an ad hoc, vt Ecclesia illa diruta dicatur non gaudere priuilegijs Ecclesiæ, requiratur, vt fuerit diruta Episcopi auctoritate, & nulla sit spes reintegrationis, an vero sufficiat, quod quocunque euentu fuerit diruta, siue fuerit spes reædificationis, siue non. Qua in contentione *Sanchez d. lib. 9. de debito coniugali disp. 15. nu. 37.* videtur asserere, quod requiratur, quod fuerit diruta auctoritate Episcopi, & quod nulla sit spes reædificationis, & pro hac opinione citat *Alexandrum l. inter stipulantem §. sacram n. 13. ff. de verb. oblig., & ibi Iasonem n. 30. Additionatorem ad Bartolum in edit. antiqua ibi verb. Ecclesia*. Ex aduerso *Remigius de immunitate Ecclesiæ ampliat. 20., Iulius Clarus in pract. crimin. lib. 5. recept. §. fin. q. 30. n. 6. vers. maius est dubium, Farinacius in sua pract. q. 28. n. 70.* sustinent sufficere, quod quocunque euentu fuerit diruta, dummodo non sit spes reædificationis, quia tunc verè non gaudet nomine Ecclesiæ. Alij inter quos *Paz primo tom. pract. part. 5. c. 5. §. 3. nu. 38.* dicunt, vel requiri Episcopi auctoritatem, vel quod nulla subsit spes reædificationis, qui propterea videntur tenere, quod, si fuerit præcisè Episcopi auctoritas, amittat talis locus dirutus omnia Ecclesiæ priuilegia, vel si nulla fuerit, seu sit spes reædificationis, quantumuis Episcopi auctoritas non interuenerit, adhuc talibus priuilegijs non gaudeat.

26 *Quid requiratur, vt Ecclesia diruta non sit locus aptus huic effectui.*

Quid iam in hac sententiarum varietate sentiendum? Arbitror in primis, quod quantumuis fuerit dirutus sine auctoritate Episcopi, si tamen negligatur, vt amplius in veneratione non habeatur, nec custodiatur, vt locus sacer, non committatur sacrilegium, si in eo fiat voluntaria seminis emissio, nec propriè violetur; si vero custodiatur, vt postea reparetur, & propriè sacrilegium com-

mittitur, & violetur. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia tunc verè habetur pro loco profano, nec illi adhibetur reuerentia, vt Ecclesiæ, seu loco sacro. Ratio vero secundæ partis ex eo desumitur, quia cum reseruetur, vt iterum reædificetur, non intelligitur vim consecrationis, seu benedictionis amisisse, & adhuc intelligitur deputatus cultui diuino. Arbitror secundo, quod si fuerit dirutus auctoritate Episcopi ad effectum, vt ibi amplius sacra non peragantur, & alibi Ecclesia ædificetur, non contrahatur sacrilegium, si ibi fiat voluntaria seminis effusio, vel perpatretur homicidium; si vero auctoritate eiusdem fuerit dirutus ad effectum, vt in perfectiorem formam ibi reducatur, propriè sacrilegium committitur, si ibidem huiusmodi actiones exerceantur. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia tunc per illam destructionem intelligitur quodamodo profanatio sine vlla prorsus intentione, vt postea in eodem restituantur sacra, nec habeatur amplius, vt locus sacer. Ratio secundæ partis ex eo habetur, quod per illam partialem destructionem ad illum effectum, de quo supra, non amittit iura loci sacri, & cum perfecta fuerit, & redacta ad meliorem statum nō indiget vlteriori benedictione. Arbitror tertio, quod, si non fuerit auctoritate Episcopi diruta, sed vel ob antiquitatem, vel alio euentu, & nulla sit spes reædificationis, tunc non committatur sacrilegium, nec amplius locus ille gaudeat priuilegijs Ecclesiæ; atque sic sentiunt DD. allegati pro secunda opinione, nempe *Remigius, Iulius Clarus, & alij*.

Nonnullæ rationes dubitandi.

Ex eo autem, quod dixerimus pro Ecclesia computari omnes partes anteriores Ecclesiæ, nempè à tecto interiori vsq; ad pauimentum, & a summa ara vsque ad parietem oppositum oritur ratio dubitandi primo, an capellæ, quæ continentur in eadem Ecclesia, comprehendantur nomine Ecclesiæ? Secundo, an sepulturæ fidelium sub eadem Ecclesia conditæ? Tertio, an cæmeterium annexum eidem Ecclesiæ in parte exteriori? Quarto, an chorus, & locus organorum? Quinto, an cellulæ, in quibus excipiuntur confessiones fæminarum?

27 Capellæ constitutæ intra Ecclesiā cōprehendūtur nomine Ecclesiæ quoad hunc effectum.

In ordine ad primum de capellis constitutis intra Ecclesiam dicendum est, eas comprehendi nomine Ecclesiæ *Vega tom. 2. summa c. 94 cas. 5., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 15. nu. 25.* Ratio ex eo deducitur, quia capellæ sic constructæ constituunt vnum corpus cum eadem Ecclesia. Quid vero dicendum sit, si capellæ fuerint extra septa Ecclesiæ, tunc videndum est, an fuerint benedictæ, & ad cultum diuinum ordinatæ, quatenus in ipsis sacra peragantur, an vero tales non sint; si fuerint benedictæ, & ad cultum diuinum ordinatæ, & publicæ, dicendum quidem est easdem per præmemoratas actiones effusionis sanguinis violentæ, & emissionis seminis voluntariæ pollui, non tamen ipsas Ecclesias; ratio est, quia ipsæ habent ea omnia, quæ requiruntur, vt propriè habeantur pro loco sacro, cum tamen non constituant vnum corpus cū Ecclesia, cum sint extra eandem, non est, cur per earum pollutionem debeat, & ipsa Ecclesia intelligi polluta; Si non fuerint tales, nec ipsæ, nec Ecclesia polluuntur; non ipsæ, quia non habent cōditiones requisitæ, vt reputentur pro loco sacro; non Ecclesia, quia intra ipsam non continentur.

28 Si sint extra Ecclesiam ipsæ polluuntur, non Ecclesia.

In ordine ad secundum de sepulturis fidelium dicēdum est probabilius pollui, & huiusmodi actiones in eisdem exercitas inducere sacrilegium *Sanchez de matrimonio lib. 9. disp. 15. nu. 27.*, qui etiam rationem adducit, quia locus ille pro parte Ecclesiæ reputatur, & est deputatus ad fidelium sepulturam. Sed an polluatur per tales actiones tota Ecclesia, an vero solummodo ille locus Sanchez non definit; ex quo tamen dicit esse partem Ecclesiæ, videtur etiam dicere, quod tota Ecclesia polluatur sicuti polluitur ex eo, quod in alijs partibus interioribus eiusdem Ecclesiæ tales actiones exerceantur.

29 Sepulturæ intra Ecclesiā veniunt nomine Ecclesiæ.

In ordine ad tertium, de Cæmeterio dico, quod, si ipsum fuerit benedictum, & deputatum ad fidelium sepulturas polluatur per huiusmodi actiones, & per easdem committatur sacrilegium *Abbas c. consuluisti n. 2. de consecr. Eccl., Henricus c. fin. eod. tit. nu. 2., Paludanus in 4. dist. 18. q. 8. art. 1. n. 19., D. Antoninus 3. part. tit. 12. c. 6. §. 7., Angelus verb. consecratio cæmeterij n. 1., Nauarrus in summa c. 16. n. 3. vers. interrogatus autem, & alij magis communitèr*. Ratio deducitur, tum quia hoc expresè habetur *in c. vnico de consecrat. Eccl. in 6.*, tum quia intelligitur ab Episcopo benedictum, & deputatum ad fidelium sepulturas; eodem autem modo polluitur per huiusmodi actiones locus ad diuina deputatus, ac ad fidelium sepulturas, prout habetur *in d. c. vnico*, ex quo fit, vt, si in eodem cæmeterio fuit sanguinis, & seminis effusio, non possint amplius in eo fideles sepeliri, nisi fiat eiusdem reconciliatio. Sed, an per pollutionem cæmeterij intelligatur tota Ecclesia, cui annexum est, polluta; negatiuè arbitrarer respondendum, eo

30 Cæmeterium polluitur, nō tamen tota Ecclesia.

quia

quia ex quo est extra Ecclesiam non constituit vnum corpus cum eadem.

31 Nomine Ecclesiæ venit chorus, & locus organorum, si intra Ecclesiam continetur.

In ordine ad quartum de choro, & organo, seu loco organorũ arbitror, quod probabilius sit, quod si contineantur intra Ecclesiæ parietes, actiones huiusmodi in illis exercitæ contineant, & speciem sacrilegij, & Ecclesiam violent *D. Antoninus 2. part. tit. 1. c. 21. §. 1. circa medium, Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 15. nu. 33.* cum sint partes eiusdem Ecclesiæ ad cultum diuinum deputatæ.

32 Quid sentiendũ sit de cellulis, in quibus recipiuntur confessiones fæminarum.

In ordine ad quintum de cellulis, in quibus recipiuntur confessiones fæminarum, sub varijs distinctionibus respondẽdum existimo, vel etenim huiusmodi cellulæ continentur intra Ecclesiæ parietes, & tunc arbitror committi sacrilegium, si in eisdem fiat seminis voluntaria emissio; vel partim intra eosdem parietes in ea scilicet parte, in qua mulier confitens genuflexa manet, & partim in concauitate muri diuisa quodamodo per breuem parietem, & tunc dicit *Sãchez loc. cit. n. 34*, quod si huiusmodi actiones exerceantur in ea parte interiori, in qua mulieres confitentur, sint sacrilegæ, & polluant Ecclesiam, si vero in ea parte quoquo modo diuisa, in qua residet confessarius, nec sint sacrilegæ, nec polluant Ecclesiam. Vide, quæ ibi habet Sanchez.

SECTIO II.

Vtrum qualitas temporis, pro quo petitur debitum quandoque excuset à redditione eiusdem.

SVMMARIVM.

Nonnulla ad hanc materiam pertinentia remissiuè. 1.

Excusantur coniuges à reddendo, quando redditio esset noxia reddenti. 2.

Si petens sit in periculo incontinentiæ, & reddens in periculo salutis corporalis, tenetur hic reddere. 3.

Febri laborans, aut aliquo graui morbo, non tenetur reddere. 4.

Non tenetur quis post prandium statim alteri petenti reddere. 5.

Nec in balneis, vel statim à balneis. 6.

Nec post sectionem venæ, & sanguinis emissionem. 7.

Nec si alter immoderatè, & nimis frequentèr petat. 8.

Immoderatus coitus secundum se inter coniuges, non est peccaminosus lethalitèr. 9.

Secus, si sit coniunctus cum certo moralitèr periculo detrimenti salutis corporalis. 10.

Nec tenetur reddere, si rogatus norit congressum futurum noxium petenti. 11.

Nec tempore lactationis, si lactanti immineat graue damnum, vel proli. 12.

Coniux sanus non tenetur alteri leproso reddere, vbi est periculum infectionis. 13.

Nonnullæ exceptiones. 14.

Extante periculo infectionis in prole non eximitur sanus ab onere reddendi debitũ. 15.

Coniux sanus, quamuis non teneatur reddere leproso, potest tamen licitè reddere. 16.

Ex horrore coniugis sani congrediendi cum leproso, quandoque eximitur ab onere reddendi, quandoq; non. 17.

Ex horrore graui eximitur sanus, siue lepra praecesserit, siue non. 18.

Si fæmina nupta nequeat parere absq; mortis periculo, non tenetur reddere. 19.

Vxor eximitur à tali onere, quamuis proprium defectum nouerit ante celebrationem contractus. 20.

Renuente vxore consummationi ob talem defectum matrimonium illud, non potest dissolui. 21.

Vxor conscia proprij defectus, & non manifestans peccat. 22.

Tenetur abstinere à thoro. 23.

Quamuis non teneatur reddere, potest tamen. 24.

Etiam si præuideat non posse edere filios, nisi mortuos. 25.

Regularitèr tempore menstrui, vxor non tenetur reddere. 26.

Accedere ad vxorem tempore menstrui, non est lethale. 27.

Vxor non tenetur reddere pro tempore prægnationis, quando est periculum abortus fœtus. 28.

Stante periculo non tenetur reddere, quamuis fœtus adhuc non sit animatus. 29.

Non tenetur statim post partum reddere, quando ipsi immineat periculum infirmitatis. 30.

Etiam si non immineat illud periculum infirmitatis regularitèr loquendo. 31.

Non eximitur coniux ab onere reddendi ex eo, quod petatur pro diebus festis etiam solemnioribus, & ieiuniorum. 32.

Non est peccatum lethale petere nocte præcedenti communionem, nec eadem die post eandem. 33.

Post copulam conueniens est eadem die non communicare. 34.

Post debitum coniugale habitum ex recto fine, nulla est culpa accedere ad communionem. 35.

Etiam ex parte eius, qui exegit debitum. 36.

Post congressum coniugalem habitum præcisè ex fine captandæ voluptatis accedere eadem die ad communionem est veniale. 37.

Post sumptam Eucharistiam eadem die coniugalitèr congredi, nulla noxa est. 38.

Plura,

PLura, quæ pertinere poſſunt ad præſentem titulum, latè attigimus, tum in hoc, tum in præcedentibus voluminibus, & primo *tom. VI.*, qui eſt primus de matrimonio *ſub tit. Contractus XV. de matrimon. I. prænot. 37. n. 41.*, quod quando per Epiſcopum diſpenſatum eſt ſuper denuntiationibus, non quidem abſolutè, ſed ſolummodo, vt poſtponantur matrimonio celebrato per verba de præſenti, non licitum ſit coniugibus conſummare matrimonium eiſdem non præhabitis, quod latè ibidem probauimus. Secundo, *eod. tom. ſub eod. tit. prænot. 38. nu. 4.* diximus, non eſſe peccatum læthale conſummare idem matrimonium non acceptis prius Eccleſiæ benedictionibus, niſi præcipiantur alicubi ſub aliqua graui pæna. Vide, quæ ibi latè acta ſunt. Tertio, non poſſe cogi coniuges ad conſummandum matrimonium, vel ad reddendum debitum intra bimeſtre, prout alibi fusè docuimus.

1
Nonnulla ad hanc materiam pertinentia remiſſiuè.

Id, quod ſub præſenti titulo ſpeciatim examinabitur, erit, an excuſentur coniuges à redditione debiti coniugalis pro tempore, pro quo tale exercitium, ſeu talis debiti redditio poteſt eſſe noxium, ſeu noxia ſaluti, ſeu incolumitati eorundem coniugum. Secundo, an excuſantur à reddendo, pro aliquibus diebus puta ſolemnioribus anni, & pro diebus publicarum ſupplicationum, ieiuniorum &c. Tertio, an intelligatur prohibitus actus coniugalis nocte præcedenti ad ſacram ſinaxim, vel die immediate ſequenti ad eandem.

Articuli examinandi circa præſentē titulum.

Aſſertio I. Regularitèr loquendo excuſantur coniuges ab onere reddendi debitum, quando petitur pro tempore, quo redditio ipſa eſſet noxia, ſeu periculoſa ſaluti eiuſdem reddentis. *D. Thomas in addit. ad tertiam partem q. 64. art. 1., & in 4. diſt. 32. q. vnica art. 1., Panormitanus in c. 1. de coniug. lepros., Caietanus in ſumma verb. matrimon. vbi de vſu matrim. vers. primus, Comitolus lib. 1. reſponſ. mor. q. 136., Baſilius Pontius lib. 10. c. 14. n. 2., Bonacina q. 4. punct. 1. n. 3., & 4., Villalobos part. 1. tract. 13. difficult. 48. n. 1., & ſeq., Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 168., & ſeqq.*

2
Excuſantur coniuges à reddendo, quando redditio eſſet noxia reddenti.

Ratio ex eo deducitur, quia ratio ipſa naturalis poſtulat, vt prius quis ſibi, propriæque incolumitati conſulat, & in ſe ipſo perficiatur, quam quod alteri conſulat, & extendatur in ordine ad alterũ, ergo cum detrimento propriæ ſalutis, & incolumitatis poteſt nolle vacare generationi alterius, nec votis petentis, nec onus iuſtitiæ in tali ſtatu, ſeu in tali diſcrimine intelligitur obligare.

Rationes pro aſſerto.

Difficultas ſolummodo hic oritur, an ſi alter, qui petit, ſit in periculo incontinentiæ, & ruinæ ſpiritualis, ille, qui ſubditur tali periculo ſalutis corporalis, teneatur eo non obſtante petenti reddere. In hac hypotheſi arbitrarer, quando tale periculum ſpirituale petentis non poſſet aliunde vitari, teneretur eidem reddere, nõ obſtante illo periculo ſalutis corporalis propriæ. Ratio ex eo deducitur, quia ordo charitatis poſtulat, vt ſalus aliena ſpiritualis præferatur propriæ corporali per ea, quæ alibi ſparſim commendauimus, quod potiſſimum verificatur, quando rogatus eſt ex alio titulo iuſtitiæ obligatus, ergo hoc idem erit dicendum in præſenti hypotheſi. Dixi, *ſi aliunde vitari non poſſit tale periculum ſpirituale*; nam, ſi per preces, ieiunia, & alia poſſet petens in tali periculo conſtitutus ſibi conſulere, certè alter cum tanto ſuo diſcrimine eidem reddere nõ teneretur, & regularitèr non præſumitur in tali periculo damni ſpiritualis petens conſtitutus, quin per alia media poſſit eidem obuiare.

3
Si petens ſit in periculo incontinentiæ, & reddens in periculo corporali tenetur hic reddere.

Ex dictis plurima in particulari poſſunt inferri, & primo, quod coniux febri laborans, aut alio graui morbo, ex quo damnum poſſit prouenire, non teneatur alteri petenti reddere *Paludanus in 4. diſt. 32. q. 1. art. 2. nu. 7., Filliutius tom. pr. part. 2. tract. 10. n. 339., Baſilius Pontius lib. 10. c. 14. n. 2., Fagundez in Decal. lib. 6. c. 2. n. 47., Villalobos part. 1. tract. 13. difficult. 48. n. 1., Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 170.* Ratio eſt, quia extante tali morbo ex carnali copula graue ſalutis corporalis detrimentum rationabilitèr imminet. Dixi *aut alio graui morbo, ex quo damnum poſſit prouenire*; non enim ex dolore v. g. dentis molaris, aut capitis ſine febri videtur poſſe eſſe ſufficiens cauſa ad ius denegandi debitum; non enim ex tali redditione videtur poſſe imminere graue damnum; quod ſi ex medicorum iuditio ex vehementi, & continuato capitis dolore grauius morbi periculum immineat, tunc certè arbitror, non teneri reddere.

4
Febri laborans, aut aliquo graui morbo nõ tenetur reddere.

Secundo, quod non teneatur coniux immediatè poſt prandium alteri petenti reddere *Sanchez lib. 9. de coniug. debito diſp. 24. n. 4., Bonacina q. 4. punct. 1. n. 3. & 4., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10., Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 171.* Ratio ex eo deducitur, quia ex coitu pro tali tempore regularitèr damna corporalia proueniunt, cum etenim tunc ſpiritus vitales concurrant ad illum actũ, cibi non concoquuntur, vnde cruditas eorundem oritur, & cibi ipſi non digeruntur, & corrumpuntur &c. Accedit, quod ex

5
Nec tenetur quis poſt prandium immediatè alteri petenti reddere.

ex coitu pro tali tempore iuxta medicorum iudicium phtisas generantur.

Tertio, quod non teneatur in balneis, vel statim à balneis reddere debitum, quia talis copula ex medicorum iudicio valdè est saluti perniciosa, prout testantur *Sanchez lib. 9. d. disp. 24. n. 5., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10., Ioannes Angelus Bossius d. tract. de matrim. c. 1. n. 171.*

6 Nec in balneis, vel statim à balneis.

Quarto, post sectionem venæ, & emissionem sanguinis non teneri reddere propter eandem rationem, atque ita docent *Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 171.*, & alij.

7 Nec post sectionem venæ, & & sanguinis emissionem.

Quinto, nec teneri reddere, si alter immoderatè, & frequentiùs quam par sit, exigat, quia frequens ille coitus valdè perniciosus est saluti corporali, nam vires corporis attenuat, aciem ingenij obtundit, aliaque damna gignit *Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 2., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10., Ioannes Angelus Bossius loc. cit. n. 172., & Sanchez loc. item cit. n. 6.*

8 Nec si alter immoderatè, & frequenter petat.

Circa hanc illationem disputant nonnulli DD., an ille immoderatus, & frequens vsus coniugij inducat culpam læthalem. Iuxta duplicem considerationem potest præsens disputatio dilui; vel etenim ille vsus frequens, & immoderatus consideratur secundum se præcisè; vel prout coniungitur cum certo, & morali periculo salutis corporalis; Iuxta primam considerationem sentit *Præpositus rub. de sponsal. n. 13.* immoderatum coitum cum vxore esse peccaminosum lęthalitèr, quia nec generationi deseruit, nec euitandæ incontinentiæ periculo necessarius est. Nihilominus absolutè asserendum est, non esse peccaminosum læthalitèr *Abulensis c. 5. Matthæi q. 236., Vera Crux 3. part. speculi art. 16., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 24 n. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de matrim. c. 1. n. 172.* Ratio ex eo deducitur, quia ille coitus potest deseruire ad generationem prolis, si nondum esset concepta, vel ad sedandam concupiscentiam, si illa fuerit concepta, vel ad voluptatem captandam; quocunque autem motiuo fiat, vel nullam inducit culpam, quando scilicet ordinatur, vel ad generationem, vel ad concupiscentiam sedandam, vel ad summum venialem, si fiat ob voluptatem præcisè, vt supra, ergo &c.

9 Immoderatus coitus secundum se non est peccaminosus læthalitèr.

10 Secus si sit coniunctus cum morali periculo salutis corporalis.

Iuxta secundam considerationem probabilius arbitror peccare læthalitèr *Sanchez lib. 9. disp. 24. nu. 8., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 169., & 172.* Ratio est, quia cum non habeat dominium sui corporis, non potest sine graui culpa illud exponere per immoderatum, & nimis frequentem coitum periculo illi salutis &c.

Ex quibus omnibus poteris deducere, quod quando ex frequenti, & immoderato coitu, vel ex coitu simplicitèr imminet periculum damni corporalis nedum non teneatur alter reddere, sed nec possit reddere absque nota grauis culpæ *Sotus in 4. dist. 32. quæst. vnica art. 1. concl. 2., Caietanus in summa verb. matrimonium c. vltimo de peccatis in vsu matrimonij. Petrus de Soto lect. 16. de matrimon. §. tunc etiam propter hæc, Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 24. num. 8., Ioannes Angelus Bossius d. cap. 1. num. 169.*

Illatio ex prædictis.

Hæc procedunt, quando reddens norit sibi fore noxiam redditionem debiti, sed quid dicendum erit, quando norit redditionem ipsam futuram esse noxiam petenti? Sentio etiam in hac hypothesi nec teneri, nec posse reddere. Ita quoad primam partem, quod scilicet non teneatur *Sotus in 4. dist. 31. q. vnica art. 3. paulo post princip. vers. inter soluendum. Angles Floribus pr. part. de matrim. q. 6. de oblig. soluendi deb. diffic. 1.* Quoad secundam, quod scilicet non possit *D. Antoninus 3. tertia part. tit 1. c. 20. §. 4., Siluester verb. debitum q. 5.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia nemo tenetur cooperari alterius damno, quod ipse sibi parat, & sicuti nemo tenetur tradere gladium furioso, quamuis sit illius dominus, quo velit se ipsũ perimere, ita nec tenetur reddere debitum petenti, ex quo prędidet graue damnũ eidem in salute corporali prouenturũ. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia, sicuti grauitèr peccaret, qui redderet gladium furioso volenti se ipsum interimere, ita etiam &c.

11 Nec tenetur reddere si rogatus norit congressũ futurum noxium petenti.

Sexto, si pro tempore ablactationis immineat graue damnum temporale, vel vxori prolem iam susceptam lactanti, vel eidem proli ex redditione debiti marito exigenti, non teneri reddere *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 64. art. 1. dub. 4., Sanchez de matrim. disp. 22. n. 15.* Procedit in suppositione, quod tale periculum immineat; nam reuera, (quantumuis *Galenus lib. 1. de sanitate tuenda* asserat, quod *à venere omninò abstinendum sit à quacunque lac præbetur, nam & menses veri consuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat, quin etiam aliquæ in vtero concipiunt, quo alienius à puello adhuc lactante nihil est.* Et Plinius *lib. 28. naturalis historiæ c. 9. ad princip.* dicat *concipere nutrices exitiosum esse*) experientia docet in vxoribus pauperibus hæc damna crebrò non prouenire, cum ipsę pueros, quos pepererunt, oblactent, nec a coitu pro illo tempore abstineant, cum nimis durum esset maritis si pro toto illo tempore lactationis, quæ regularitèr protrahitur ad biennium deberent ab vsu matrimonij abstinere.

12 Nec vxor tempore lactationis, si lactanti immineat graue damnum, vel proli.

Qua-

Quamobrem procedit solummodo, quando experientia constaret, quod vxor reddendo debitum, & concipiendo pateretur exsicationem vberum, & lac euadere perniciosum tum ipsi vxori, tum proli, quæ lactatur. Procedit item in suppositione, qua non habeant coniuges, quo possint nutrici soluere ad effectum, vt prolem lactet; si etenim habeant, quo possint per nutricem prolem educare, non video, cur vxor teneatur cum illo salutis suę discrimine reddere marito exigenti debitum, dum prolem oblactat; quibus suppositis facilè liquet ex generali regula supra tradita non teneri vxorem pro tali tempore reddere, nisi periculum incontinentiæ in marito vrgeret.

13 Sanus non tenetur reddere leproso, vbi est periculum infectionis.

Septimo coniugem sanum non teneri alteri leproso exigenti reddere, vbi iudicio medicorum esset periculum infectionis *Durandus in 4. dist. 32. q. 1. n. 8., & ibi Paludanus q. 1. art. 2. n. 7., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 7., Ludouicus Lopez part. 1 instruct. c. 83. §. sed an viro leproso, Graffius pr. part. decis. lib. 2. c. 83. n. 6.* Dixi vbi iudicio medicorum esset periculum infectionis, nam si tale periculum non adesset, vtique non excusaretur à reddendo; hinc inferunt, quod si ex congressu frequenti timeretur talis infectio, non autem ex vno, vel altero coitu teneretur sanus vna, vel altera vice reddere, non tamen cum illa frequentia, quia in primo casu cessat periculum, non sic in secundo. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 184., & alij plures apud eundem*;

14 Nonnullæ exceptiones.

inferunt secundo, quod cum ex medicorum iuditio mulier sana saltem regularitèr loquendo non ità exponatur periculo reddendo marito leproso, sicuti exponitur maritus sanus reddendo vxori leprosæ, regularitèr non eximatur ab onere reddendi vxor sana, quamuis eximatur maritus. Ratio autem, cur vxor sana non exponatur illi periculo reddendo marito leproso, & è contra maritus sanus reddendo vxori leprosę ità exponatur, ex eo deducitur, quia instrumentum virile, vtpote temperamenti nimis calidi, & porosi facilius attrahit illas qualitates noxias, & infectas, matrix autem fæminæ, cum sit sicca, & frigida, non ita facilè attrahit, quin potius resistit, & expellit humorem noxium, & infectum. Neque aduersus ea, quæ dicuntur in hac illatione aliquid obstare potest textus *in c. 2. de coniug. lepros.* vbi sic legitur. *Quod si virum, siuè vxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigat generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est soluendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur*; cui textui assistere videtur ratio naturalis sita in eo, quod ex momentanea coniunctione ad copulam non videtur imminere illud periculum infectionis in coniuge sano;

Instantia proposita, & dissoluta.

Non, inquam, obstare potest, quia ille textus innititur præsumptioni, quod ex illo congressu nullum immineat periculum, quod quandoque verum esse non potest, cum ex qualitate lepræ tenacis, & contagiosæ facilis possit esse infectio, quod propterea merito Medicorum iudicio remisimus; quod si dicatur, *quod nulla in hoc casu exceptio inueniatur*; statim respondebimus, quod, quamuis nulla specialis reperiatur, reperiatur tamen generica imbibita in illa vulgari regula, quod coniux non teneatur reddere cum periculo propriæ salutis corporalis.

Nonnulla dubia circa hanc illationem.

Circa hanc illationem duo potissimum dubia consurgunt, quorum primum est, an si non adesset periculum infectionis in coniuge sano congrediente cum leproso, esset tamen periculum talis infectionis in prole nascitura, eximeretur coniux sanus ab onere reddendi debitum alteri leproso petenti; Secundum, an si adesset periculum infectionis in coniuge sano per congressum cum leproso, non solum possit sanus nolle congredi, sed etiam teneatur non congredi; His duobus dubijs placet alterum addere, an scilicet, quantumuis nullum sit periculum infectionis in coniuge sano, adsit tamen horror quoad coniugem sanum accedendi ad leprosum ex tali horrore præcisè eximatur ab onere eidem coniugi leproso debitum reddendi.

15 Extante periculo infectionis in prole nō eximitur coniux sanus ab onere reddendi debitum.

In ordine ad primum absolutè afferendum existimo, non obstante periculo illo infectionis in prole nascitura non eximi coniugem sanum ab onere reddendi debitum *D. Thomas in 4. dist. 32. q. vnica art. 1. ad quartum, Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 3. q. 1., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10. ad finem in 4. casu, & alij magis communitèr* aduersus *Medinam C. de reb. restit. q. 19. §. vlt., Palacios in 4. dist. 32. disp. 1. ad fin. cas. 7. fol. 713. in sol. ad quintum*. Ratio ex eo deducitur, quia nulla est ratio, quæ tollat obligationem iustitiæ, quæ consurgit ex contractu matrimoniali inter coniuges reddendi sibi mutuo debitum; non periculum infectionis in eisdem coniugibus, quandoquidem supponitur nullum adesse; non damnum prolis nasciturae, quia longè melius eidem est nasci, quantumuis cum infectione lepræ, quam absolutè non nasci. Accedit, quod non ita certum est prolem ex altero leproso conceptam, maxime, si fæmina

mina sit sana, nasci cum infectione lepræ, prout docent *Isaac Pontanus in hist. rerum Amsterodamensium, & Valerius lib. 2. c. 39.* apud *Franciscum Zippeum lib. 4. analitiæ ennarationis iuris noui tit. de coniug. lepros*, quinimmo lepra moderna, non ita est contagiosa, sicuti erat antiquis temporibus, ergo propter incertam contagionem, seu infectionem lepræ in prole nascitura non debet tolli ius certum, quod habet coniuges ad vsum coniugalem.

In ordine ad secundum videtur prima fronte dicendum, quod, quando iudicio medicorum imminet morale periculum infectionis in coniuge sano, non solum possit debitum denegare, sed etiam teneatur per superius probata, quādoquidem, quando imminet ex coitu coniugali periculū salutis corporalis, tenetur coniux ab illo abstinere, ergo etiam tenebitur sub onere grauis culpæ abstinere, quando imminet periculum infectionis lepræ, quæ computatur inter damna salutis corporalis. Nihilominus absolutè existimo, quod quamuis non teneatur reddere, possit tamen sine labe grauis culpæ reddere *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad quartum, Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 24. num. 23., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 195.*, & alij plures apud eosdem Sanchez, & Bossium. Ratio ex eo deducitur, quia in morbis diuturnis, & non tendentibus ad mortem amor coniugalis, & vitatio periculi incontinentiæ præponderat illi periculo infectionis, ergo ad seruādum amorem coniugalem, & vitandum illud incontinentiæ periculum poterit cedere sanus iuri, quod habet, non se commiscendi cum leproso; Neque obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferebantur, quandoquidem dispar omnino est ratio de morbis continuis, & non tendentibus ad mortem, ac de morbis non diuturnis, & de se ad mortem tendētibus, tum quia in illis est grauius iugum, & quodammodo coniugi sano importabile, vt scilicet teneatur toto vitæ suæ tempore abstinere ab vsu coniugij; in istis vero non est ita graue, & ad tempus solummodo, pro quo in altero durat infirmitas; nec nimis arduum est se continere pro aliquo tempore determinato existente iusta causa continentiæ; tum quia in illis est periculum ad mortem, vel ad morbū per se conferentem ad mortem, in istis vero nonnisi ad infectionem diutinam. Ea, quæ dicta sunt quoad coniugem infectum lepra seruata proportione dicenda sunt quoad infectum morbo gallico; eadem enim ratione de vtroque loquuntur *Sanchez d. lib. 9. disp. 24. num. 18., Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 1. ad secundum vers.*,

16 **Coniux sanus, quamuis nō teneatur reddere leproso, potest tamen licitè reddere.**

Rationes pro hac resolutione.

vbi vero, Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. num. 7., Petrus de Ledesma de matrimon. q. 64. art. 1. dub 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 195.

In ordine ad tertium ex diuersa qualitate horroris, qui esse possit in coniuge sano in ordine ad accessum ad alterum leprosum diuersum formari potest iudiciū; vel etenim horror talis, ac tantus est in marito erga coniugem infectam, vt non possit excitari ad virgam erigendam, vel in vxore erga maritum, vt nequeat excitari, seu moueri ad congressum coniugalem, & in hoc sensu indubitati iuris est, quod vir sanus excusetur ab onere reddendi debitum ex generali regula, quod impossibilium nulla sit obligatio *reg. impossibilium ff. de regulis iur., & c. nemo potest de reg. iur. in sexto*, prout docent, seu notant *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 24 n. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 194.*, an vero hoc idem ex hoc eodem capite dici debeat de vxore sana, quæ ob huiusmodi horrorem non possit moueri ad congressum carnalem cum marito leproso maior est ratio dubitandi propter diuersum modum sentiendi apud DD. in ordine ad concursum mulieris ad generationem; si etenim concurrit actiuè communicādo semen, quod habeat agere cum semine virili, tunc dicendum videtur, quod excusetur ab onere reddendi, quandoquidem ob non commotionem ad communicandum semen requisitum ad generationem congressus ille foret inhabilis ad hunc effectum, & ipsa potest velle congressum prolificum ex genere suo, & non aliter; quod, si dicatur, quod quantumuis ex illo congressu non possit esse proles, potest tamen esse sedatio concupiscentiæ in marito, & quod inter steriles, & senes sit obligatio reddendi, quantumuis ex illis nulla sit spes prolis futuræ; tunc dici posset, quod finis sedandæ concupiscentiæ in actu coniugali non debeat esse disiunctus à fine saltem implicitè generationis, qui non potest esse in hac hypothesi cum supponatur stante illo nimio horrore vxor non posse moueri ad actum generationi idoneum; & quod inter steriles propriè non possit esse matrimonium, prout videtur haberi *in c. de frigid. & malefic.*, vbi mulier potest exclamare *Volo esse mater, volo filios procreare*; Nihilominus ex hoc capite arbitror etiam vxorem non eximi ab onere reddendi, quia, quantumuis, non possit ex illo coitu haberi finis generationis, habetur tamen alter finis sedationis concupiscentiæ; & in hoc sensu optimè procedit instantia contra præcedentem opinionem, quæ non bene soluitur.

17 **Ex horrore coniugis sani congrediendi cū leproso, quandoq; sanus eximitur ab onere reddendi, quandoq; non.**

Explicatur, quando eximitur.

Cc Dixi

Dixi *ex hoc capite*, quia fortassis ex nimia abhominatione, & nausea poterit excusari, vt infra subdam; si vero concurrat solummodo passiuè, vt docent D. Thomas, & alij tunc certè ex hoc capite impotentiæ ad generationem non eximeretur vxor ab onere reddendi, quandoquidem ipsius concursus per seminis emissionem non requiritur, vnde referunt DD. plurimi, quod fæminæ, quæ in congressu virorum velut instrumentum inanime se habuerunt, conceperunt, & pepererunt. Rursus, vel talis, & tantus est horror, vt quamuis non reddat sanum simplicitèr impotentem ad reddendum, ex ipsius tamen complexione tantam excitat nauseam, vt ad instar mortis ab accessu ad coniugem leprosum abhorreat; in quo casu non inuitus eximerem sanum ab onere reddendi debitum, prout docent *Sanchez lib. 9. disp. 24. num. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 194.*, quia in hac hypothesi reddere nedum difficillimum est, sed quasi moralitèr impossibile, quod in fortioribus terminis intelligendum est, si lepra, qua alter esset infectus, esset leonina, ita vt membra computrescerent, & deciderent, prout docent ijdem *Sanchez, & Bossius, & Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 83. §. sed an viro, & 2. part. de matrimon. c. 56. statim in princip.* Tandem, si non sit talis, & tantus, vt illam nauseam modo, quo supra ingerat, non eximerem sanum ab onere reddendi, cum præualere debeat ius iustitiæ illi qualitati horroris in se excitati ab altero coniuge.

Explicatur, quando non eximitur.

Hic solum remanet dubitandum, an ea, quæ dicta sunt de horrore excusante à redditione debiti ob illam nauseam explicatam, æque intelligenda sint, siue lepra præcesserit matrimonium, siue fuerit subsecuta. Sentiunt non excusari, quando ante matrimonium illa lepra in altero inexistens cognita fuit à sano *Palacios in 4. dist. 32. fol. 703. vers. cæterum hac exactio Manuel primo tom. summa 2. edit. c. 243. nu. 2. in fin., Bartholomæus à Ledesma num. 71. de matrimon. post primam concl. §. sed solet oriri, Petrus a Ledesma de matrim. q. 64. art. 1. dub. 2. concl. 2.* ea moti ratione, quia cum illa qualitas non fuerit ante matrimonium ignorata videtur sanus illa non obstante se voluisse contrahendo obstringere oneri reddendi. Nihilominus contrarium sentiunt *Angles Floribus prima part. de matrim. q. 6. de soluendo debito artic. 1. diffic. prima, Ioannes Angelus Bossius tract. de eff. matrim. c. 1. num. 194. in fin.* asserentes, quod, siue præcesserit lepra cognita ab altero contrahente matrimoniũ, siue fuerit subsecuta, liberet ab onere reddendi debitum. Rationem ex eo deducunt, quia illa abhominatio, quam habet coniux sanus, talis supponitur, vt quantumuis in celebratione contractus in copulam consenserit, non obstante illa qualitate cognita, in actu tamen exercito repugnante propria naturali complexione quasi inuincibilitèr retrahat ab ipsa copula, & carnali congressu, cum reputetur, si non Physicè, saltem moralitèr impossibilis, & in multis possumus assentiri, in quorum exercitio, vel natura repugnante, vel impotentia morali extante deficimus. Oh quot annuunt Pharmacorum sumptioni medicis suadentibus ob sanitatem, & in actu exercito natura repugnante eadem sumere prohibentur? Huic secundæ opinioni tanquam coniugibus mitiori adhæreo, hoc vno solummodo addito, quod videatur quidam maior horror requiri ad eximendum ab onere reddendi, quando fuit præcognita lepra, ac quando non fuit præcognita, vnde sibi maiorem vim facere tenetur coniux sanus, vt reddat, ac cum non cognouit, quod si postea facta tali vi natura adhuc resistat, certè eximitur, & per hæc respondere poteris ad argumenta contrariæ sententiæ.

18 Ex horrore graui eximitur sanus, siue lepra præcesserit, siue fuerit subsecuta.

Octauo inferri potest, quod, si fæmina nupta nequeat parere absque mortis periculo, vel non nisi fætum mortuum, & hoc nouerit ex medicorum iudicio, vel ex præcedenti experientia, non teneatur viro petenti reddere. *Petrus de Ledesma de matrim. q. 58. art. 1. in dubio excitato in fine eiusdem art., Rodriquez prima part. summa c. 234. num. 6., Rebellus part. 2. lib. 3. q. 16. num. 10., Filliucius tom. 1. part. 2. tract. 10. c. 4. num. 10. vers. si quarto, Laiman lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 1. num. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 173.* Rationem ex eo deduco, quia, cum mors sit vltimum terribilium, nimis durum videtur obligare mulierem ad reddendum debitum cum probabili mortis periculo pro tempore partus secuturæ, & si imminente periculo grauis infirmitatis à tali onere eximitur, cur eximi non dicenda est ex illo congressu imminente mortis periculo? Nec solum quando periculum mortis imminet in partu liberatur à tali onere, sed etiam, quando non potest edere fætum, nisi mortuum; nam ex morte fætus in vtero, & ex difficultate extractionis eiusdem mortui ab eodem, & grauium infirmitatum, & plerumq; mortis ipsius periculum oritur.

19 Si fæmina nupta nequeat parere absq; mortis periculo nõ tenetur reddere.

Circa hanc etiam illationem nonnulla dubia pullulant; quorum primum est, an vxor eximatur dumtaxat à tali onere, quando solummodo nouit talem defectum

tum

tum post contractum matrimonium, an vero etiam, quando nouit ante celebrationem eiusdem? Secundum, an si matrimonium illud non fuerit consummatum renuente vxore consummationi ob tale periculum possit dissolui? Tertium, an vxor contrahendo cum tali scientia proprij defectus, & non manifestans, cum nollet assentiri vsui matrimonij, peccarit læthaliter? Quartum, an, si consummatum fuerit, & cognitum tale periculum, ratione cuius ipsa vxor recuset reddere debitum coniugale, teneatur eadem vxor abstinere à thoro? Quintum, an, quantumuis vxor extante tali periculo non teneatur reddere debitum marito petenti, possit tamen, & licitè petere, & reddere?

Nonnulla dubia circa hãc illationem.

In ordine ad primum sentio eximi à tali onere reddendi, quantumuis nouerit proprium defectum ante celebrationem contractus *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1 n. 173.*, qui etiam asserit ita sentire omnes præallegatos DD. in illatione exceptis *Laiman. loc. cit.*, & *Coninchb disp. 31 nu. 10.* Ratio ex eo deducitur, quia horror mortis maximè atrocis, cuiusmodi est illa, quæ ex partu prouenire potest, adeo cunctis abhominabilis est, vt præbeat iustum titulum eandem fugiendi non obstante quacunque promissione expressa operis alicuius exercendi, ex quo mors illa potest prouenire; maiorem etenim abhominationem ingerit in exercitio, quam non ingerit in simplici præuisione, cum hæc remotior sit, illa propinquior, quod magis verum est, si vxor ipsa alias fuerit experta huiusmodi discrimina.

20 Vxor eximitur à tali onere, quamuis nouerit tali defectum ante celebrationem cõtractus.

In ordine ad secundum probabilius sentio non posse dissolui; Neq; in hoc dissentiri arbitror *Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 92. nu. 26.*, *Ioannem Angelum Bossium tract. de effectu matrim. c. 1. num. 185.* Rationem ex eo deduco, quia tale matrimonium sic initum in se simplicitèr validum est, nec aliqua ratione infringitur, ergo non est, cur renuente vxore ob illud certum moralitèr periculum mortis eidem vxori, si congrediatur, possit dissolui. Antecedens probatur, quia ex vtraque parte interuenit legitimus consensus, nec ex parte alicuius ex contrahentibus est impotentia perpetua sufficiens ad matrimonium dirimendum, & quidem de consensu non est ambigendum, quoad impotentiam vero, tum ex eo colligitur, quod periculum mortis, ex quo consurgit illa impotentia ex difficili partu non est perpetuum, sed temporale, cum cesset in senectute; impotentia autem, quæ non est perpetua, non dirimit matrimonia per alibi fusè probata; tum ex eo, quod sufficit potentia ad copulam coniugalem perfectam, quantumuis ex aliquo externo remaneat impedita quoad actum, vt videre est in obstrictis simplicis castitatis voto; tum ex eo, quod hæc impotentia non est ex natura sua, sed quid consequens ad ipsam substantiam contractus matrimonialis, & quidem ex horrore externo mortis imminentis; Neque obesse potest, si asseratur, quod hic horror, seu periculum mortis fuerit præuisus, & cognitus ante celebrationem contractus, adeoque, quod contraxerit cum certa moralitèr scientia illius impotentiæ consurgentis ex illo periculo mortis, ratione cuius statuit non reddere debitum, adeoq; non fuit consensus in copulam coniugalem; Non, inquam, obesse potest, quia ex quo consensit simpliciter in matrimonium, consensit etiam in obligationem copulæ, ad quam non est ex natura sua inepta, à cuius deinde redditione ad tempus excusatur propter illud periculum; dixi *ad tempus*, quia cessante illo periculo in senectute tenetur reddere; hoc etiam videre est in obstrictis simplici voto castitatis, qui quamuis impediantur ab vsu copulæ, valide tamen consentiunt in matrimonium.

21 Renuente vxore cõsũmationi ob talẽ defectum matrimoniũ illud nõ potest dissolui.

Rationes pro opinione, & solutiones argumentorũ.

In ordine ad tertium, sentio vxorem consciam sui defectus, & non manifestantem alteri coniugi grauitèr peccare *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon c. 1 num. 178. in fin.* Ratio ex eo deducitur, quia denegari non potest, quin maritum in maxima conijciat discrimina, & in grauibus decipiat, cum contra propriam voluntatem frustraretur vsu coniugij, & stimulis carnis valde angeretur, quos non posset supprimere consueto matrimonij vsu.

22 Vxor conscia proprij defectus, & nõ manifestans grauitèr peccat.

In ordine ad quartum, sentio teneri abstinere à thoro *Coninchus disp. 31. num. 86.*, *Ioannes Angelus Bossius loc. cit. n. 173. propè finem.* Ratio ex eo deducitur, quia cæteroqui virum maximo incontinentiæ periculo exponeret; ex illa etenim cohabitatione in eodem thoro magis excitaretur ad venerem, & propè flammas arderet, quas non posset supprimere.

23 Tenetur abstinere à thoro.

In ordine ad quintum, probabiliùs assero, quod quantumuis vxor in illa hypothesi non teneatur marito petenti reddere, possit tamen licitè petere, & reddere *Sanchez lib. 7. disp. 102. n. 11.*, *Filliutius to. pr. part. 2. tract. 10. c. 4. n. 10. vers. si quarto Laiman. lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 1. num. 6.*, *Coninchus d. disp. 31. n. 86.* Ratio ex eo deducitur, quia quantumuis ob illud periculum eximatur ab onere reddendi, potest tamen eidem iuri cedere, & cedendo etiam vti iure petitionis in ordine ad vi-

24 Quamuis nõ teneatur reddere, potest tamen.

vitandum periculum incontinentiæ, tum in se ipsa, tum in altero coniuge, quod periculum incontinentiæ potest cohonestare, & præponderare periculo quodamodo incerto mortis imminentis. Neque obesse possunt ea, quæ ex aduerso contrarium sentientes opponunt *Ledesma 2. part. 4. q. 60. art. pr. col. 5. vers. sed circa hac est dubium*, *Bartholomaus à Ledesma de matrim. dub. 48. concl. 2.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 58. art. 1. ad fin.*, nempe, quod cum vxor non sit Domina sui corporis non possit licitè illi periculo imminenti ipsum exponere; Non, inquam, obesse potest; tum quia in ordine ad vitandum periculum maioris damni spiritualis, cuiusmodi est illud incontinentiæ tum in se ipsa, tum in marito licitum est exponere corpus periculo, cum bona animæ sint præferenda bonis corporis; tum quia vxor vteretur iure suo intendens subterfugere periculum incontinentiæ, quod si deinde ex eo consurgat periculum mortis hoc est præter intentionem, & per accidens; tum quia illud periculum ex parte non est certum, cum etiam non sit certa eius conceptio. Maior difficultas est, an vxor possit licitè petere, & reddere, quando constat, quod non possit edere, nisi filios mortuos propter eam rationem, quod immineat nedum periculum vitæ propriæ, sed etiam detrimentum vitæ nedum corporalis, sed etiã spiritualis prolis, quæ ex tali coitu potest concipi. Nihilominus adhuc in hac hypothesi sentiendum arbitror, quod vtique licitè possit petere, & reddere *Sãchez d. lib. 7. disp. 102. n. 8.*, qui asserit se in hanc sententiam deuenisse non ex propria mente dumtaxat, sed ex consilio etiam peritissimorum virorum, quos in hac materia consuluit, *Coninchus*, *Filliutius*, *& Laiman loc. cit.* quibus etiam videtur adhærere *Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrim. c. 1. n. 177.* quamuis ibi solum referat DD. nihil ex propria mente exprimens. Ratio ex eo deducitur, quia etiam in hoc casu vtitur iure suo ad euitandum tum in se ipsa, tum in marito periculum incontinentiæ, nec recta ratio postulare videtur, vt coniuges teneãtur cum tanto detrimento abstinentiæ perpetuæ ab vsu coniugij cum maximo periculo incontinentiæ in vtroque euitare prolis damnum præter intentionem eorundem coniugum secuturum; Neq; dicas, quod quando ex actione aliqua cõsurgere potest detrimentum salutis spiritualis alterius quodamodo moralitèr ineuitabile actio illa debeat omitti, quantumuis ius ad illam habeatur, & ex se esset licita, ergo cum ex illo coitu prouenire possit, & certò moralitèr debeat mors spiritualis fætus ob peccatum originale, quod non posset per baptismum deleri, vtique erit ab illo abstinendum; contra enim impugnaberis, quia vt benè notat *D. Thomas prima secunda q. 83. art. primo ad quintum*, quod ante ipsum docuerat *D. Augustinus lib. 5. contra Iulianum*, melius est fætui existere cum originali culpa, & carentia visionis, quam nõ existere, quia originalis culpa non est peccatum nisi habituale. Vide rationem D. Thomæ, & D. Augustini apud *Sanchez d. lib. 7. disp. 102. n. 8.*, quam ex professo examinat.

Rationes pro contraria opinione.

25 *Etiam si præuideat non posse edere filios, nisi mortuos.*

Nono, inferri potest, non teneri regularitèr loquendo vxorem tempore menstrui naturalis reddere debitum marito petenti, nisi interueniat periculum incõtinentiæ, cui aliundè efficacius consuli nequeat, vel nisi ordinetur ad vitandum dissidium, & odium coniugis. In hanc illationem cum dictis limitationibus cõmunius conueniunt. Dixi *tempore menstrui naturalis*, quod quantumuis dicatur tale, eo quod regularitèr nuptæ singulis mensibus ipsum patiantur, nihilominus in aliquibus frequentius est, in alijs vero tardius, puta tertio quoquo mense; quæ tamen fluxiones communi, & vsitato iam nomine dicuntur etiam menstruæ, atq; de his procedit illatio, non de alijs menstruis præternaturalibus in aliquibus fæminis prouenientibus ex aliquo morbo continuo, perpetuo, & diuturno, in quibus nuptæ, quæ illas patiuntur, non eximuntur ab onere reddendi *D. Thomas in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. quæstiuncula 2. in corpore*, *Fagundez in Decalog. lib. 6. c. 3. n. 20.*, *Basilius Pontius lib. 10. c. 14. num. 5.*, *Hurtadus de matrim. disp. 10. diff. 3. nu. 10.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 49. sect. 2. n. 11.*, *Bonacina de matrim. q. 4. punct. 6. n. 9.* proptèr eam rationem, quia secus coniuges in ea hypothesi vix possent vti coniugio cum illa fluxio supponatur quasi cõtinua, & vxor in tali casu vix videtur apta conceptioni, vndè nullum damnum proli immineret. Dixi *nisi interueniat periculum incontinentia, vel nisi ordinetur ad vitandum dissidium, & odium coniugis*, quia in primo casu de periculo incontinentiæ coniuges tenentur sibi magis consulere, quam proli *Nauarrus in manual. c. 16. nu. 32.*, *Coninchus de sacram. q. 34. n. 76.*, *Reginaldus lib. 31. n. 342.*, *Villalobos tom. 2. summæ tract. 40. diffic. 16 n. 3.*, *Leandrus Discalc. de sacram. part. 2. tract. 25. disp. 25. q. 21.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. nu. 14.*, in secundo vero casu de vitando dissidio bonum pacis extrahit ab omni culpa, & in hoc etiam verificatur, quod

26 *Regularitèr loquẽdo vxor tempore menstrui naturalis; non tenetur reddere marito.*

Secus, si proueniat ex morbo continuo.

Excipe, nisi interueniat periculũ incontinentiæ.

debeat sibi magis consulere, quam proli, *Basilius Pontius lib. 10. c. 14. n. 5., & seqq., Sanchez disp. 21. nu. 6., Hurtadus de matrimon. disp. 10. difficult. 3., Azorius Instit. mor. lib. 2. c. 2. q. 3.* Extra hos, & similes casus procedit illatio. Non moueor primo, eo quod arbitrer accedere ad vxorem tempore menstrui esse peccatum lęthale, cui cooperetur vxor reddendo, quidquid ex aduerso senserint *Angelus verb. debitum, Tabiena verb. matrimonium 2. q. 6. n. 7.,* & alij apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrimon. c. 9. nu. 16.,* Non moueor, inquam, ex hoc capite, quia vix agnosco in tali congressu pro tali tempore læthalem deformitatem, quia ex nullo iure potest hęc noxa læthalis deduci efficacitèr; non ex iure diuino veteris legis;

27 Accedere ad vxorē tempore menstrui, nō est peccatum læthale.

nam quantumuis *Leuitici 20.* imponatur pæna mortis coeuntibus tempore menstrui, *& ibid., & c. 18.* enumeretur accessus ad vxores menstruatas inter delicta, ob quæ deletæ sunt gentes in terra promissionis, & *Ezechielis 18.* præcipitur iustis, ne ad easdem accedant, quod etiam alibi in sacra scriptura statuitur; quantumuis, inquam, hæc habeantur, nihilominus in præsenti non obligant, quia talia præcepta, vel erant solummodo cæremonialia, vel iuditialia, quæ per legem Euangelicam sublata sunt *Alphonsus de Castro de leg. pænali lib. 1. c. vlt. §. alia est in Leuit.,* Neque dicas ex D. Augustino illa præcepta non esse merè cæremonialia, & iuditialia, sed etiam moralia; cæremonialia quidem quatenus est gratia corporalis immunditiæ vitandæ, iuditialia, quatenus imponebant pænam mortis; moralia quatenus ordinantur ad vitandum damnum prolis; contra enim impugnaberis; tum quia regularitèr nullum damnum potest prouenire proli cum pro illo tempore vxor non concipiat *Aristoteles de generatione anim. c. 19., Tiraquel ad l. 15. connubialem n. 131., Sanchez lib. 9. c. 21. nu. 5., Ioannes Angelus Bossius d. c. 9. n. 18., & 22.,* tum quia plurimi tempore menstrui habent copulam coniugalem, & nullum apparet damnum in prole.

Soluuntur rationes oppositæ.

Ioannes Angelus Bossius loc. cit., tum quia id ad summum verum esset, quando coniuges tale damnum prolis intenderent, vt notat *Alphonsus de Castro de leg. pæn. lib. 1. c. vltimo §. alia est in Leuit.,* tum quia nulla prolis iniuria inde prouenit, cum melius sit sic nasci, quam non nasci, & si tunc coitus non haberetur fortassis tales proles in indiuiduo non oriretur; quod si dixeris cum *Rebellio de oblig. iust. part. 2. lib. 3. q. 19. num. 14.,* quod quamuis non fiat iniuria proli, fiat tamen quodamodo humanæ naturæ, quæ exigit, vt conuenienter proles propagetur; si, inquam, hoc dixeris, statim etiam impugnaberis, quia iniuria naturæ commensuratur ad iniuriam prolis; Non item potest deduci hęc læthalis deformitas in congressu pro tali tempore ex iure naturali, quia nequit assignari ratio, cui natura in illa deformitate inferenda innitatur; non enim hoc potest esse damnum prolis, quatenus hæc oriretur morbis affecta, leprosa, & monstruosa, nam, inquam, potest esse tale damnum, cum hoc, vt plurimum non obueniat, & quantumuis obueniret, melius esset sic nasci, quam non nasci; Neq; dicas ius naturale in eo fundari, quod in ea hypothesi semen frustraneè effunderetur perindè, ac si extra vas, cum nunquam eo tempore apta sit mulier conceptioni; quod certè est contra naturam; contra enim impugnaberis, quia quantumuis hoc admittatur propter auctoritatem Aristotelis, aliorumque supra citatorum, non propterea sequitur, quod talis effusio intra vas fæminæ esset frustatorium, cum etenim emitteretur modo à natura præscripto, quantumuis non inseruiret ad prolis generationem, inseruiret tamen ad euitandam incontinentiam; cæteroqui si esset contra naturam semen modo consueto effundere intra vas fæminæ, quando ex illa non posset esse prolis generatio, toties contra naturam peccarent steriles, quoties concumberent. Non ex iure positiuo Ecclesiastico, quandoquidem quātumuis afferatur textus *in cau. 3. dist. 5.,* qui est *D. Gregorij resp. 10. ad Augustinum,* vbi reprehenditur accessus ad vxorem menstruatam; textus tamen hic refert tantummodo antiquæ legis prohibitionem, non nouam constituit, prout notat *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*

Moueor igitur solum ea ratione, quia illa redditio secundum se præfert quandam turpitudinem, & indecentiam; tunc etenim fæminea natura vacat consuetæ purgationi, & mulier tunc est immunda, & minus apta virilis seminis receptioni, & retentioni, vndè ipse voluntariè quodamodo concurrit illi turpitudini, & indecentiæ, quod est saltem veniale; nullus autem ex coniugibus tenetur reddere cum culpa etiam veniali. Procedunt ea, quæ hic dicuntur in suppositione, qua vxor immediatè annuat viri petitioni sine vlla præuia monitione, quod tali fluxu laboret, aut precibus suadeat remouere; hancque præuiam monitionem ad effugiendam culpam venialem in vxore reddente, vel quid equiualens requirunt communitèr DD. *Rodriquez tom. 1. summæ c. 243. n. 17., Coninchus de sacram. disp. 34. nu. 76., Villalobos 2. part. summæ*

Rationes pro nostra opinione.

tract.

tract. 40. difficul. 15. nu. 4., Martinus Perez de matrimon. disp. 49. sect. 2. n. 14., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. punct. 4. §4. nu. 9. Posita autem tali præuia monitione, seu precibus ad remouendum, & non cedente marito tenetur vxor reddere, nec tunc culpam aliquam venialem contrahit *D. Thomas in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. quæstiuncula 3. in corpore, & ibi Paludanus q. 1. art. 3. num. 13., & Sotus q. vnica art. 2. ad secundum*; non etenim modica illa indecentia præualere debet oneri illi iustitiæ, secundum quod coniuges alteri serio petenti tenentur reddere.

28 Decimo inferri potest, quod vxor marito petenti non teneatur reddere pro tempore prægnationis, quando ex tali congressu imminet probabile periculum abortus fætus iam animati. Consentiunt *Ricchardus in 4. dist. 32. art. 3. q. 2., Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 10. art. 4. q. 3., D. Antoninus 3. parte tit. 1. c. 20. §. 4., Abulensis in c. 5. Matthæi q. 245., Henricus c. inquisitioni n. 8. de sent. excom., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. punct. 4 num. 20., Martinus Perez de matrim. disp. 49. sect. 3. n. 15., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 22. n. 1., Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrim. c. 9. num. 26.* Ratio ex eo deducitur, quia pro tali tempore periculi abortus fætus animati concubitus maximè aduersatur bono prolis, quod matrimoniū ipsum, & vsus maximè spectare debet, & hoc adeo verum est, vt affirment *Sanchez, & Bossius loc. cit.*, non teneri etiam reddere quantumuis vrgeret periculum incontinentiæ, cum alijs medijs possit occurri tali periculo, & innocētis vita debet præualere tali periculo. Dixi, *quando imminet probabile periculū abortus fætus iam animati*, pro quo aduerte aliquos docere tunc potissimum esse periculum abortus fætus animati, quando proximum est tempus parturitionis, inter quos *Bonacina de matrimon. quæst. 4. punct. 6. num. 12., Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 3. q. 19. n. 16.*, qui ea ratione mouentur, quia pro eo tempore periculum est, quod fætus ob seminis abundantiam suffocetur; sed merito eos impugnat *Rainaudus de ortu infantium c. 11. nu. 12. vers. sed neutrum placet*; nam in primis fætus ita secundinis inuoluitur, vt semen eundem nequeat attingere, ac proindè, nec suffocare; Deindè iam tunc pollet robore, & firmitate præstat, vt magis possit resistere, ac in alijs mensibus præcedentibus, in quibus magis est debilis, vndè crederem tunc solummodo posse esse periculum oppressionis ex modo concumbendi, & propterea si coniuges tali modo coirent, vt non esset periculum prolis opprimendæ, talis concubitus non inuolueret vllam noxā, & sic non esset ex hoc capite, cur vxor eximeretur ab onere reddendi. Dixi *fætus iam animati*; nam non modica est controuersia inter DD., an si fætus non esset adhuc formatus, & animatus illicitus esset congressus cum periculo conceptionis anterioris, seu dissipationis materiæ iam per præcedentes congressus in matrice receptæ, nec ne? Ratio dubitandi ex eo potissimum consurgit, quod plurimi docent, quod concubitus primis mensibus concepti fætus sit periculosus eidem fætui, prout docet *Mercurialis ex Galeno lib. 1. de morb. mulier. c. vlt.*, alij idem periculum agnoscunt ex concubitu circa initium conceptionis ante formationem fætus, quando scilicet materia seminalis incipit coagulari, & formari, quia tunc per superuenientiam noui seminis materia illa præexistens nondum perfectè coagulata dissipatur, atque ita sentiunt *Moysius lib. 1. de vena sectione in multis, Azorius part. 3. lib. 3. c. 31. q. 14., Tiraquel ad l. 15. connubial. num. 141.*, vbi nonnullos medicos allegat, & præcipuè Hippocratem; nec eis officit, quod dicatur hanc rationem non posse subsistere, quandoquidem matrix post conceptionem claudatur, vt aliud non possit ingredi, nam statim respondent, quod quātumuis hoc verum sit, vehementi tamen coitus delectatione irritata aliquando aperiatur. Supposito igitur, quod re vera adsit tale periculum, quæstio iam est, an ob illud possit iustè vxor abstinere à redditione debiti, & nolle carnalitèr cōmisceri. Communior opinio sustinet nullam esse culpam pro illo tempore cōmisceri, si commixtio sit cohonestata aliquo iusto fine, adeoq; non deobligari coniugem, seu vxorem ab onere reddendi debitum petenti *Astensis 2. part. summa lib. 8. tit. 10. art. 4. q. 3., Coninchus de sacram. disp. 34. dub. 9. n. 7., Hurtadus de matrimon. disp. 10. diffic. 3. num. 11.*, qui tamen ferè omnes procedunt ex alio principio nempè, quod nullum sit periculum dissipationis materiæ præexistentis in matrice. Aliundè igitur alij rationem talis communis opinionis, à qua non dissentiunt, deducunt, scilicet ex eo, quia coniuges iure suo vtuntur, nec vllo modo intendunt illam seminis præexistentis dissipationem, quæ si contingat omnino per accidens est, & præter ipsorum intentionem, & perditio illa materiæ non intenta à coniugibus ante fætus animationem, sed per accidens ex actu coniugali ad quē ius habent coniuges, proueniens non tanti æstimanda est, vt priuet, seu priuare habeat eosdem coniuges suo iure. Sed

stan-

Vxor prægnans nō tenetur reddere, quando adest periculum abortus fætus in vtero existentis.

Quando-nam præcipuè sit periculū abortus ex congressu.

Quid sentiendum sit, si fætus non fuerit animatus.

ſtante illa ſuppoſitione illius periculi
29 diſsipationis fætus materię nondum animatæ ego nō libenter acquieſcerem huic opinioni quandoquidem denegari non poteſt, quia in illo periculo diſsipationis materiæ interueniat aliqua inordinatio, quæ quamuis non ſit ita grauis, ſicuti, ſi eſset fætus animatus, aliquam tamen præfert fæditatem; nec excuſari poſsunt coniuges ex eo, quod vtantur iure ſuo non intendentes illam diſsipationem, nam etiam quando fætus eſt animatus per illum coitum non intendunt eiuſdem interitum, ſed tantum adimplementum ſui iuris, nec tamen excuſantur à culpa; quod ſi repetas, quod in congreſsu cum periculo fætus animati ſit grauior culpa, cum ibi agatur de homicidio; non tamen quidquam euincis, nam dato etiam, quod ſit grauior culpa, eo quia ibi eſt vita in actu, & in termino, hic tantum in potentia proxima, & in via, non tamen tolli poteſt, quin hic etiam ponatur inordinatio fruſtrando illam materiam ſuo fine, & effectu, quem eſset in proximo conſecutura. Fateor tamen, quod vix agnoſco, quomodo vxor poſsit excuſari a redditione debiti, ſed hoc ex alio capite deduco, quia ſcilicet vix poteſt eſse morale periculum diſsipationis talis materiæ, nam poſt conceptionem matrix omnino concluditur, vt neque propter irritationem coitus preſumenda ſit aperiri, prout ex communi medicorum tradit *Ioannes Valuerdus de anatome humani corporis lib. 3. c. 14., & Rainaudus de ortu infantium c. 11, num. 12.*

Stante illo periculo non tenetur reddere quāuis fætus non ſit animatus.

Vndecimo inferri poteſt non teneri coniugem, ſeu vxorem ſtatim a partu, &
30 antequam ſit ſanguine purificata reddere marito petenti debitum, quando ex illa redditione ipſi immineret periculum vel mortis, vel grauis infirmitatis, aut notabilis aggrauationis infirmitatis ex partu contractæ, prout docent *Ioannes Angelus Boſsius d. tract. de effect. matrimon. c. 9. nu. 40., Sanchez lib. 9. diſp. 22. nu. 16., Azorius 3. part. lib. 3. c. 31. q. 13.*, & ratio facilè deducitur ex præcedentibus. Difficultas ſolummodo poteſt eſse in præſenti, an præciſo illo periculo, vel mortis, vel infirmitatis grauis ex ſola immūditia corporali puerperæ excuſetur eadem vxor ab onere reddendi debitum. Ante reſponſionem hoc vnum præmitto non eſse expectandum tempus purificationis ſecundum præſcriptum legis antiquæ *Leuit. 12.*, ſecundum quam mulier maſculum pariens debebat abſtinere quadraginta diebus ab ingreſsu in Eccleſiam, pariens vero fæminam octuaginta diebus, pro quo etiam tempore reſpectiuè debebat ex præſcripto legis abſtinere à coitu; cum etenim hoc præceptum ſit meræ cæremoniale per aduentum Chriſti Domini, & per legem Euangelicam abolitum eſt; attendendum igitur eſt ſolummodo tempus, pro quo verè durat fluxus ſanguinis, quo ceſsante non eſt, cur immediatè non poſsint congredi, & cur vxor petenti non teneatur reddere. Quibus poſitis. Reſpondeo regularitèr vxorem non teneri pro illo tempore reddere, 31
niſi fortior ratio vrgeat pro marito. In hanc reſponſionem propendet tanquam probabiliorem Ioannes *Angelus Boſsius tract. de effect. matrimon. c. 9. n. 44.* Rationem ex eo deduco, quia ſi præſcindas à rationabili cauſa denegari non poteſt quin actus coniugalis tempore immunditiæ corporalis puerperæ contineat ſpecialem indecentiam, & inordinationem ſicuti in præcedentibus dictum eſt de actu coniugali habito pro tempore menſtrui naturalis, & cum nulla vrgeat rationabilis cauſa, nimia reſultat incontinentia velle commiſceri non expectato illo modico tempore purificationis.

Non tenetur ſtatim poſt partū reddere, quādo ipſi imminet periculū infirmitatis.

Etiam ſi non immineat illud periculum infirmitatis regularitèr loquēdo.

Aſsertio II. Regularitèr loquendo nō eximitur ab onere reddendi debitum al-
32 teri ſerio petenti ex eo, quod petitio fiat pro diebus feſtis, etiam ſolemnioribus; vel rogationum, vel ieiuniorum *Paludanus in 4. diſt. 32. q. 1. art. 1. nu. 11., Caietanus in ſumma verb. matrimonium c. vlt. de peccatis in vſu matrimon. §. primus eſt in fine, Gerſon. 2. part. de reg. mor. tract. de matrim. alphab. 25. lit. I. in fin., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 7., Sanchez de matrim. lib. 9. diſp. 12. nu. 7., Ioannes Angelus Boſsius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 80.*

Non eximitur quāuis petitio fiat in diebus ſolemnioribus.

Multum conferre poſse videtur ad præſentis aſsertionis, & intelligentiam, & probationem deciſio illius controuerſiæ, an petitio debiti pro talibus temporibus licita ſit, an peccaminoſa! Nonnulli arbitrantur eſse peccatum læthale pro illis diebus debitum coniugale exigere, licet aliqui limitent ratione finis, quando ſcilicet pro illis diebus petitur cauſa præciſè captandæ libidinis, prout *Antonius rub. de ſponſal. nu. 15., Aſtenſis in ſumma 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 4. q. 1.* alij reſtringunt ratione dierum ſolemniorum, inter quos *Hoſtienſis in ſumma tit. de matrimon. §. quis effectus n. 22., Stephanus Gaeta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 181.* Rationes indiſtinctè afferunt, vel ex eo, quod *D. Auguſtinus ſermone 2. de tempore*, hæc expreſsè habeat. *Quotieſcunque autem dies natalis Domini, aut reliqua feſtiuitates aduenerint non ſolum ab infidelium concubinarum conſortio, ſed etiam a proprijs vxoribus abſtinere debemus*, vel ex eo, quod exigere in loco

Aſserentes talem petitionem eſſe peccaminoſam læthalitèr.

ſacro

sacro, vbi nulla necessitas cogit per superius allegata, & probata peccaminosum sacrilegumque est, ergo etiam pro diebus Deo sacris, & cultui diuino dicatis; vel ex eo, quod refert *D. Gregorius primo Dialogorum*, fæminam scilicet a Dæmone arreptam esse, eo quod immediatè post congressum carnalem vtique coniugalem interfuerit publicis supplicationibus. Alij vero sustinent indiscriminatim pro talibus temporibus exigere debitum semper inuoluere culpam venialem, nisi cohonestetur titulo vitandæ incontinentiæ tunc acritèr imminentis *Magister in 4. dist. 32. c. 3., & ibi D. Thomas q. vnica art. 5. quæstiuncula 2., Albertus magnus in 4. dist. 31. art. 23., Siluester verb. debitum q. 11. dict. 1., Monaldus in summa tract. de matrim. tit. de effect. matrim. vers. item est alius effectus*. Rationem deducunt tum ex allegatis iuribus, quæ referunt in mitiorem partem, & interpretantur pro culpa dumtaxat veniali; tum ex varijs Sanctorum Patrum, & Pontificũ auctoritatibus quas latè refert *Sanchez d. lib. 9. disp. 12. nu. 3.*, tum ex eo, quod voluntarius concubitus pro talibus diebus nulla vrgente legitima causa præsefert quandam fæditatem, & irreuerentiam illis diebus sacris, & Deo dicatis indebitam, potissimũ cum talis concubitus remoueat à fine, ob quem huiusmodi festi sunt instituti, vt scilicet fideles vacent orationibus, qui enim vacat carni, vacare nequit feruentèr Deo. Alij media via procedunt; asserunt enim esse culpam venialem exigere debitum pro diebus solemnioribus; in cæteris vero diebus festis ordinarijs nullam culpam agnoscunt; atque ita sentiunt *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 3. concl. 2., Henriquez lib. 11 de matrim. c. 16. nu. 7.* Rationem ex eo deducunt, quia veneri vacare pro illis diebus solemnioribus aliquid præfert indecentiæ, & alienitatis à cultu diuino, & orationibus pro illis diebus debitis. Alij tandem asserunt esse solummodo consilium ab illis operibus carnalibus, quantumuis secundum se licitis pro illis diebus abstinere *Glosa c. proposuisti distinct. 82. verbo præcapit, D. Bonauentura in 4. dist. 32. art. 3. q. 2., Sotus item in 4. dist. 32. q. vnica in solut. ad tertium, Hurtadus de matrim. disp. 10. n. 9., Conincbus de sacramentis disp. 34. n. 75., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 84.*, qui alios plures tum ex antiquioribus, tum ex recentioribus refert. Huic vltimæ opinioni tanquam probabiliori adhæreo, quia nullum ius positiuũ prohibens pro illis diebus inuenio, nec implicitè inuoluitur hæc prohibitio sub alio præcepto prohibente;

Asserentes inuoluere tantũ culpam venialem.

Asserentes esse culpã venialem petere in diebus solemnioribus, nõ sic in festis ordinarijs

Asserentes esse tantũ opus consilij abstinere.

Præfertur hæc vltima opinio

non in præcepto de colendis festis; nam hoc prohibet solummodo operationes externas, & seruiles, qualis non est exactio debiti, & vsus coniugalis; non in præcepto rogationum, & ieiuniorum, nam pro illis diebus præcipiuntur solummodo orationes, & ieiunia, quæ coniuges, & si vtantur coniugio, possunt adimplere quantumuis fortasse remissius; Nec canones supra allegati, & auctoritates SS. PP. aliquid euincunt, quandoquidẽ procedunt tantum ex consilio, non ex præcepto, quod si in illis dicatur *præcepit, debere, non licet*, hæc verba intelligenda sunt, prout idem sonant, ac persuasit, expedire, conuenientius esse, prout explicant Glosæ allegatæ *à Ioanne Angelo Bossio d. c. 7. n. 84. in fine*.

Rationes pro asserto.

Hinc facilè educitur probatio assertionis; si etenim non peccat alter ex coniugibus petendo, multominus peccare censendus est alter reddendo, quandoquidem ad hoc tenetur; quinimmo etiã si petens venialitèr peccaret, non tamen eandẽ culpam contraheret reddens, siquidem ille peteret ex libertate, iste redderet ex necessitate, seu ex onere iustitiæ; ex quibus etiam fas erit deducere, quod quantumuis alter ex coniugibus peteret præcisè ex fine captandæ libidinis, non eximeretur alter ab onere reddendi, quia si quæ esset noxa in tali actu tota refunderetur in personam petentis &c.

Assertio III. Non est peccatum læthale nocte præcedenti communionem sacram petere, vel reddere debitum, nec tali labe inficitur, qui post exactionem, vel redditionem eadem die sumit sacram Eucharistiam, nec qui post eandem acceptam subsequenter eadem die petit, vel reddit debitum. Consentiunt in hoc *Sanchez lib. 9. disp. 13. nu. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 88., Fagundez de præcept. Eccl. præcept. 3. lib. 3. c. 6. n. 19., & alij omnes*, quidquid ex aduerso dixerit *Alexãder de Neuo rub. 6. de sponsal. nu. 28.* volens saltem peccare læthalitèr coniugem exigentem debitum pro die sumptæ Eucharistiæ. 33

33 Non est læthale petere nocte præcedenti communionẽ.

Ratio ex eo deducitur, quia nihil vetat sub graui accessum ad sacram Eucharistiam, nisi peccatum læthale inexistens actu in persona sumente; sed in hac suppositione ratione illius congressus carnalis inter coniuges nulla inducitur noxa læthalis, ergo non est, quod debeant sub graui vetari ab illo accessu ad sacram Eucharistiam. Minor facile liquet, quia vsus coniugij inter coniuges secundum se licitus est, nec ex illa circumstantia temporis potest grauitèr, & læthalitèr vitiari. Confirmatur, quia illa sumptio Euchari-

Rationes pro asserto.

charistiæ pro illo die congressus coniugalis non potest reddi peccaminosa læthalitèr, nec ratione illius congressus, nec ratione alicuius præcepti, nec ratione Sacramenti Eucharistiæ; non ratione illius congressus, eo quia talis actus per illum diem non extrahitur à propria, & specifica ratione vsus coniugalis, qui secundum se licitus est; non ratione alicuius præcepti, cum nullibi hoc reperiatur; quod si afferas textum *in c. sciat 33. q. 4.*, vbi sic legitur, *Quicunque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet, item si panes propositionis ab ijs, qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant, quanto magis panis, qui de Cælo descendit, non potest ab ijs, qui coniugalibus paulò ante hæserunt amplexibus violari, atque contingi*; statim dicam procedere dumtaxat, non quatenus inferat præceptum sub graui, sed consilium quoad perfectius, & conuenientius esse. Quod si vlterius vrgeas ex alio simili casu argui non esse merum consilium, quandoquidem Deus *2. Reg. 6.* morte puniuit Ozam, eo quod eadem die, seu nocte præcedenti, qua vxorem carnalitèr cognouerat, arcam tetigit, vt ibid. notat Liranus, & tradit *D. Vincentius Ferrerius sermon. 4. de Corp. Christi*, ex quo infertur, inferre grauem noxam correspondentem pænæ illatæ, quæ esse non potuit ob meram transgressionem consilij; & si hæc verificantur in ordine ad illam arcam materialem, quæ erat solummodo figura arcæ spiritualis corporis, & sanguinis Domini in Sacramento Eucharistiæ, quanto magis verificari debent in ordine ad ipsũ figuratum, in quo continetur ipsa substantialis ratio sanctitatis? Si, inquam, hæc vrgeas, statim respondebo, eam pænam non fuisse illatam præcisè ex eo, quod Oza arcam tetigerit, dum eadem nocte copulatus est cum vxore, sed quia, vt notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 89* temerè arcam contrectauit, cum non esset Sacerdos; hoc enim solis Sacerdotibus erat concessum, vel dicas *cum D. Thoma in 4. dist. 19. q. 2. quæstiuncula 3. ad tertium*, talem pænam irrogatam esse Ozæ, quia contra præceptum diuinum subiecit Oza boues arcę oneri sufferendo, cũ hoc onus esset solummodo impositum humeris Leuitarum; vel quia modica reuerentia arcam tanquam rem profanam contrectauit, vt docet *Abulensis 2. Reg. 6. q. 10.*, Non tandem ratione Eucharistiæ, tum propter rationem superius allatam, eo quia eiusdem sumptio solum impeditur ob culpam læthalem in sumente actu inexistentem; tum quia in tantum ratione eiusdem vetaretur, in quantum per illum congressũ impediretur ardor spiritus ad illam requisitus, quod tamen illam noxam non inducit, cum ille ardor spiritus ex necessitate non requiratur, & posset compensari per maiorem deuotionem, humilitatem etiam extra sacramentum exercitam.

Nonnullæ instantiæ propositę, & dissolutæ.

Assertio IV. Maximè decens est, & conueniens post copulam coniugalem, siue petendo, siue reddendo exercitam, abstinere eadem die à sumptione sacræ Eucharistiæ, hocque pænitentibus à cõfessarijs consulendum, nisi fortassis aliqua alia ratio suadeat pro tali die sumptionem. Consentiunt communitèr DD. cum SS. PP. Hoc expressè voluit *D. Hieronymus in Apolog. ad Pammach. pro libris contra Iouinianum*, per illa verba, *Illorum conscientiam conuenit, qui eodem die post coitum communicant*. Hoc D. Augustinus in serm. 226. de tempore Dominica 10. post Pentecostem serm. 2. dum habet. *Ille bonus Christianus est, qui quoties solemnitates veniunt, vt securius communicet, ante plures dies castitatem cum propria vxore custodit, vt secura, & sincera conscientia ad Altare Domini casto corpore, & mundo corde præsumat accedere*. Hoc idem *D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. ad secundum*, vbi etiam adducit rationem, quia perturbat spiritus, commouet humores, & fædat corpus, quod videtur esse contra reuerentiam sacramento debitam. Hoc idem Concil. Eliberitanum *in can. omnis homo de consecratione dist. 2.*, & Cabilonense habitum *anno 813. c. 46.* 34

34 Post copulam eadẽ die conueniens est à communione abstinere.

Hic calamum cohibere non possum, quin feratur in aliquos Sacerdotes, qui nedum spreta proprij status conditione, sed etiam nulla habita muneri, quo funguntur, reuerentia procaci fronte à congressibus sacrilegis, & fornicarijs ad communionem diuini corporis accedunt, à postribulo ad immaculatam mensam, a concubitu nefario ad panem Angelorum. Heu dedecus deplorandum? Adeo SS. PP., & concilia insudant, vt conuenientiam abstinentiæ ab hac sacratissima mensa in sæcularium cordibus ingerant pro die, quo actui licito coniugali vacauerant, & sacerdotes diuino cultui deputati temerario ausu eadem die, qua veneri se tradiderunt, ad sacrificium immaculati corporis, & sanguinis Domini se conferunt?

Reprehẽsio Sacerdotũ post copulam celebrantium.

Hinc etiam deducere fas erit, quam congruum sit, vt abstineant ab hac mensa, qui manè, vel nocte præcedenti voluntariè, & illicitè se polluerunt, vel fornicati sunt, quantumuis præcedentèr ad eandem sacram mensam crimina, in quæ

Abstinere congruũ est post voluntariam pollutionem

quæ prolapsi sunt, clauibus subiecerint; adhuc etenim perturbatio spirituum, commotio humorum, & fœditas corporis præsumitur perseuerare, quæ congruè non compatitur cum reuerentia corpori immaculato Christi Domini debita; vnde communitèr DD. recentiores tanquam valdè laudabilia commendant Carthasiensium statuta *pr. part. c. 43.* quamuis aliqualiter rigida arbitrentur, quibus nocte etiam citra omnem culpam pollutus prohibetur mane celebrare.

Excipe nisi alia ratio validior, aliter suadeat.

Dixi *nisi fortassis aliqua alia ratio suadeat pro tali die sumptionem*, nam quandoque ex aliqua circunstantia non obstante hac corporali fęditate magis conueniens est accedere ad hanc mensam, quam abstinere; primo si interueniat magna festi solemnitas, in qua communiter soleant ad communionem se conferre, & ipse solitus fuerit pro talibus diebus solemnioribus accedere, vt notat *Tabiena verb. communio q. 37. §. 43.*; secundo si interueniat pro aliquo die iubilæũ, quod exigat communionem, quo acquiratur, prout docet *Henriquez lib. 8. de Eucharistia c. 51. n. 3.* tertio si ex non sumptione pro tali die intercedat aliqua suspicio scandali, aut nota infamiæ. Quarto, si instet aliqua obligatio communicandi, vel ex præcepto, vel ex populi consuetudine &c.

Nonnullæ rationes dubitandi

Quoad hanc assertionem nonnullæ insurgunt rationes dubitandi, quarum prima est, quanta temporis mora requiratur, siue antecedentèr ad copulam habitam comparatiuè ad sumptionem Eucharistiæ, siue subsequenter ad sumptionem Eucharistiæ comparatiuè ad copulam, postea habendam? Secunda, an eadem mora requiratur ad sacram sinaxim sumendam post pollutionem voluntariã, vel fornicationem nocte præcedenti habitam.

In ordine ad primam, quæ procedit, siue sit peccatum veniale post congressum carnalem, eadem die accedere ad Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, siue inferat solum quandam indecentiam, pro certo tenendum est primo non esse necessariam illam moram trium, quatuor, vel octo dierum, cuius meminit Concilium Eliberitanum, & Cabilonense, & multo minus illam, quam consuluit *D. Augustinus serm. 216., & 244. de tempore tom. 10.* communicaturo in Paschate, vt per totam Quadragesimam abstineret ab vsu coniugij, quandoquidem hæc procedunt præcise ex motiuo maioris dispositionis, & præparationis tum animi, tum corporis ad eium illius escæ

Non est necesse differre ad quatuor dies communionẽ post copulam.

immaculatæ, non quod inferat aliquam indecentiam ante illorum dierum lapsum ab habita copula ad illam escam accedere. Secundo communius docere DD. copulam impedire communionem quoad illam decentiam, vel sub peccato veniali iuxta illam sententiam, quando nocte præcedenti habita est *Victoria in summa de matrimon. n. 278., Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 3. post secundam concl. vers. vnum tamen, Manuel primo tom. summa in 2. edit. c. 243. nu. 18.* Mihi placet cum *Sanchez d. l. 9. disp. 13. num. 15., Ioanne Angelo Bossio d. tract. de effect. matrim. c. 7. n. 123., Suarez tom. 2. in tertiam partem disp. 68. tract. 2. §. 2. dicendum, Ioanne de Lugo de Eucharistia disp. 15. n. 9.* asserere in ordine ad omnes non posse certam temporis regulam statui; cum etenim ponatur, vel sub consilio, vel sub præcepto illa dilatio, ne cum mentis euagatione, & hebetudine, quam solet causare cõgressus coniugalis coniuges cõmunicent maior requiretur dilatio in ijs, qui tardius ad pristinam mẽtis tranquillitatem redeunt, minor in illis, qui citius se, & mentem diuagantem colligunt; quamobrem ea regula statuenda videtur, vt tandiu abstineant, quandiu perseuerat mentis euagatio *Gabriel lect. 10. in canonem Missæ lit. M. vers. tertio ostenditur Gerson 2. part. tract. de præparatione ad Missã, & pollut. noct. coand. 7. alphabet 37. lit. T.* Arbitror tamen illam mentis euagationem non præsumi post lapsum viginti quatuor horarum, adeoque post illum posse ad sacram sinaxim accedere.

Tempus nõ potest certò statui.

In ordine ad secundam non est ambigendum, quod post pollutionem voluntariam, & multò magis post fornicationem tanta requiratur mora ad sumptionem sacræ Eucharistiæ, quanta requiritur post congressum coniugalem, quandoquidem tantam secum affert mentis euagationem, immunditiam in corpore, aliaque, de quibus supra, pollutio illa, seu fornicatio, quinimmò maiora, ac afferat copula coniugalis. Sed an maiorem requirat ob noxam læthalem, quæ in eisdem actionibus imbibitur, quantumuis hæc deleatur per confessionem, quæ præmittitur, id est, quod in pręsenti remanet diluendum; Sed prius præmitto, quod incongruè aliqui docuerunt, quod sit peccatum lætha le accedere ad sacram sinaxim ante lapsum viginti quatuor horarum à puncto habitæ pollutionis voluntariæ, seu fornicationis, non obstante, quod polluens se, seu fornicans præmiserit confessionem; incongruè, inquã, quandoquidem denegari non potest, quin culpa voluntariæ pollutionis, seu fornicationis per confessionem debito

Quanta mora requiritur ad communionẽ post copulã fornicariam.

modo

modo elicitam intelligatur deleta, ficuti intelliguntur deleta quæcunque alia peccata; vbi autem actu non extat noxa læthalis, non est impedimentum sub læthali ad sacram Eucharistiam accedere, cum *Concilium Trident. sess. 23. c. 7.* solum requirat, ne quis accedat ad sacrosanctum Altare sibi conscius peccati læthalis; adeoque hanc opinionem merito reprobant *Scortia de Missæ sacrif. lib. 2. c. 7. n. 4., & seqq., Fagundez de præceptis Eccl. præcept. 3. lib. 3. c. 7. n. 9.*, & alij plures, quos ipsi referunt. Sed, an talis accessus ad sacram Eucharistiam intra illud spacium temporis inferat culpam venialem, statuetur in seqq; assert. His præhabitis probabilius arbitror non requiri maiorem temporis moram, nisi quatenus illa mentis diuagatio, & spirituum perturbatio ex illis iniquis actionibus diutius protraheretur; non etenim diferenda est sumptio sacræ Eucharistiæ ratione peccati in illis actionibus inexistentis, quandoquidem hoc supponitur deletum per præuiam confessionem, & sicuti alia peccata antecedenter commissa, si rite fuerint confessa non impediunt, ita nec impedire videntur peccata carnalia, nisi quatenus ingerunt illam mentis euagationem, & spirituum perturbationem, quæ propterea si fuerint in pristinam trãquilitatem reducta, nõ video, cur &c. atq; ita sentire arbitror *Alensem 4. part. q. 47. memb. 1. art. 1. in corpore statim in princip., D. Thomam in 4. dist. 9. q. vnica art. 4. quæstiuncula 2 in corpore Angelum verb. Eucharistia 3. num. 29., Nauarrum in summa c. 21. n. 52.*, dum idem temporis spacium statuunt ad sumẽdam Eucharistiam post habitam coniugalem copulam, ac post habitam voluntariam pollutionem, seu fornicationem, licet à nobis discrepent in eo, quod velle videantur absolutè lapsum viginti quatuor horarum ab illis actionibus, quod nos refundimus solummodo in tempus, pro quo perseuerat illa mentis euagatio, & spirituum perturbatio, quod potest esse maius, vel minus, prout &c.

Non est læthale accedere ad communionẽ ante viginti quatuor horas si præmissa fuerit confessio.

Non requiritur nisi illa mora, quæ sufficiens est ad sedandos motus.

35 Post copulam coniugalem ex recto fine habitam nulla est culpa accedere ad communionẽ non expectato congruo tempore.

Assertio V. Post exactum debitum coniugale ex fine prolis procreandæ, vel incontinentiæ vitandę intra illud spaciũ, quod statuitur ex conuenientia ad non communicandum accedere ad sacram synaxim nullam inuoluit etiam respectu eius, qui exegit debitum, culpam *D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. ad secundum, D. Bonauentura in 4. dist. 12. art. 2. q. 3. ad fin. nu. 90., Paludanus in 4. dist. 9. q. 3., art. 2. nu. 13., Suarez in tertia part. tom. 3. disp. 68. sect. 2. ad fin., Reginaldus lib. 29. num. 117., Villalobos tom. 1. summa tract. 13. difficult. 41. n. 3., Laiman. lib. 5. tract. 4. c. 6. n. 15. vers. cæterum, Martinus Perez de matrim. disp. 49. sect. 3. n. 9., Scortia de sacrif. Missæ lib. 2. c. 7. n. 4.*, & alij plures, quos citant, & sequuntur *Sanchez d. lib. 9. disp. 13. n. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 97., & seqq.*

Probatur primo auctoritate *D. Gregorij* relati *in c. vir cum propria 33. q. 4.*, vbi ponitur responsio eius decima ad interrogationes D. Augustini, per hæc verba, *Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis captus, sed solum creandorum liberorum gratia vtitur de sumendo Corporis Dominici, Sanguinisque Misterio suo est relinquendus iudicio, quia à nobis prohiberi non debet accipere*; vbi cum relinquatur suo iudicio non imponitur ei aliquod onus etiam sub veniali abstinendi.

Rationes pro assertio.

Secundo ratione, quia tota ratio, ob quam statuitur, quod post congressum coniugalem eadem die non fiat accessus ad mensam Corporis, & Sanguinis Domini, est, quia ex illo congressu consurgit mentis euagatio, perturbatio spirituum, & fæditas in corpore, sed quando ille congressus factus est, vel ad finem prolis procreandæ, vel incontinentiæ vitandæ, nec tanta mentis diuagatio, nec tanta fæditas consurgit, cum depuretur à fine recto intento in illa actione, & finis ille quodamodo inordinatos motus temperet; & illa perturbatio, & fæditas, quæ quoquo modo naturalitèr consurgit, compensetur per illam rectam intentionem, & finem à Deo intentum, ergo &c.

Dixi *etiam ex parte eius, qui exegit debitum*, nam in fortioribus terminis nullam talis accessus ad Eucharistiam ex parte reddentis inuoluit culpam, à qua non solum excusatur ratione illius finis recti, & honesti intenti, sed etiam ratione oneris ex iustitia, propter quod petenti tenetur reddere; redditio etenim illa est actus iustitiæ, hoc est ex iustitia debitus; nec aliquod ius inuenitur, quod eximat vxorem in hoc casu ab onere reddendi; atq; ita docent *Alensis 4. part. q. 47. memb. 2. vers. ad illud, quod obijcitur, Riccbardus in 4. dist. 9. art. 2. q. 3. in fin., Henriquez lib. 8. de Eucharistia c. 51. nu. 3., Suarez tertia part. q. 80. art. 8. disp. 68. sect. 2. §. 2. intelligitur.* Hic solum remanet difficultas, an vxor exacta ad reddendum ad euitandam culpam venialem in accessu pro illa die ad Eucharistiam teneatur blandè, & precibus non importunis remouere maritum à petitione, seu saltem monere, quod ipsa pro tali die sit sumptura sacram Eucharistiam, affirmant *Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 83. in princip., Sotus in 4. dist.*

36 Etiam ex parte eius, qui exegit debitũ.

dist. 32. q. vnica art. 3. post secundam concl. vers. vnum tamen. Sed hanc ego obligationem non agnosco, sicut nec agnoscunt *Sanchez d. lib. 9. disp. 13. num. 9., Laiman lib. 5. tract. 4. c. 6. num. 16., Stephanus Bannes tom. 1. tract. 4. de Euchar. vbi de suscipient. Eucharistiam q. 6.* Et quidem, si maritus exigat sub honesto illo fine procreandi prolem, seu vitandæ incontinentiæ, eximitur à quacunque culpa etiam veniali ratione talis finis, non video, cur non sit eximenda vxor reddens ex illo fine adimplendi debitum, ad quod tenetur ex iustitia, etiam si non studeat precibus maritum auertere à petitione; si etenim ille sponte petens eximitur, cur ista etiã sponte reddens sine vlla precum oppositione non eximetur?

Solunntur rationes opposita.

Neque aduersus hanc assertionem, & ea, quæ circa ipsam dicta sunt, obesse possunt auctoritates SS. PP. supra allegatæ præcipuè *D. Hieronimi in Apologia ad Pamachium pro libris contra Iouinianum, & in sermone de vigilia Paschatis de esu agni relato in c. sciatis 33. q. 4.*, nec ratio, qua dicitur, quod si Iudex homicidam suspenderit, arceatur pro illa die a sumptione sacrosancti corporis, & sanguinis Domini, non obstante, quod ille actus sit meritorius, & sub læthali obligans, ergo etiam &c. Non inquam, obesse possunt; non auctoritates allegatæ, quia, vt supra dicebamus, illæ inferunt dumtaxat consilium, non præceptum; Non ratio supra adducta, quia nullibi inuenio, quod ex præcepto arceatur Iudex à sacro altari, eo quod eadem die iustè reum laqueo suspendi iusserit, sed dumtaxat ex quadam decentia, & honestate, quatenus non rapresentat mansuetudinem, quam mysticus ille agnus profitetur.

37 Eadem die, qua habita est copula ad finem præcisè voluptatis accedere ad communionẽ est veniale.

Assertio VI. Post congressum coniugalem habitum ex fine præcisè captandę voluptatis sensitiuæ accedere eadem die ad sumptionem sacrę sinaxis probabilius est peccatum veniale *D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. ad 2., D. Bonauentura in 4. dist. 12. art. 2. q. 3. ad fin. n. 90., D. Antoninus 3. part. tit. 13. c. 6. §. 10., Ioannes Vallerus de differ. verb. debitum coniugale, Diana part. 3. tract. 6. resol. 71., Azorius part. 3. lib. 3. c. 31. q. 7., Ioannes Lugo de Eucharistia disp. 1. sect. 1. nu. 13., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 13. num. 7.*, hancque probabilissimam arbitratur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 101.* Non moueor ea ratione, quod ille congressus carnalis coniugalis habitus præcisè voluptatis sensitiuæ causa inuoluat noxam venialem, adeoque quod accessus ad sacram sinaxim cum illa nouam noxam venialem inducat; Non moueor, inquam, propter hoc, quia nullibi inuenio, quod accedere ad sacram sinaxim cum culpa veniali inducat nouam culpam venialem, quamuis temperet spiritus feruorem.

Rationes pro assert. to.

Fundamentum in primis desumo ex illo dicto *D. Gregorij relati in c. vir cum propria 33. q. 4.* vbi eximit maritum petentem debitum ab onere peccati venialis, & ab abstinentia à sacra Eucharistia *si non cupidine voluptatis captus, sed solum creandorum liberorum gratia sua coniuge fuerit vsus*, ergo si vsus fuerit captus præcisè cupidine voluptatis ex mente eiusdẽ D. Gregorij arcebitur saltem sub veniali pro illa die à participatione corporis, & sanguinis Domini, quandoquidem, dum excipit, si non fuerit captus cupidine voluptatis, per consequens in prohibitione includit, si tali cupidine fuerit captus. Deinde intantum sub onere peccati etiã venialis arcendum non esse diximus in præcedenti assertione coniugem petentem a communione sacri Altaris pro die, qua debitum exegit, quando petijt, & copulam habuit ex fine prolis procreandæ, vel incontinentiæ vitandæ, in quantum finis ille rectus, honestus, & a Deo intentus temperat motus excitatos, & mentis euagationem, & præponderat illi carnali, & corporali immunditæ, & indecentiam abstergit, sed hæc ratio non militat, quando vsus ille prouenit ex cupidine captandæ voluptatis sensitiuæ præcisè, quandoquidem tunc mens maximè distrahitur in voluptuosas turpitudines, & sensus omnes excitantur, ergò &c.

A fortiori sub veniali eadem die abstinere debet, qui voluntariè pollutus est.

Ex quibus inferre poteris, quod à fortiori sub onere peccati venialis teneatur pro tali die abstinere à sacro conuiuio, qui pro eadem voluntariè pollutus est, seu fornicatus, nisi fortiori aliqua ratione excusetur *Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. Caietanus verb. communicare ad fin., Nauarus in manual. c. 21. num. 51., Bonacina de sacrament. disp. 4. q. 5. punct. 2. nu. 3., Augustinus Barbosa ad Trident. collect. ad c. 7. sect. 23. nu. 33.*; si enim hæc prohibitio viget, quando copula coniugalis habita est, quantumuis secundum se sit licita, ex illo fine voluptatis, à fortiori vigere debet, quando copula, seu pollutio ex obiecto, & secundum se illicita habita est, & in hac voluntaria pollutione, & fornicatione equè est illa excitatio spirituum, ac mentis deuagatio, quæ in coniugali copula habita ob finem voluptatis.

Quid verò dicendum sit, si eadem nocte, qua manè quis sumpturus est Eucharistiam, passus fuerit pollutionem inuolun-

luntariam nocturnam? Ex vno capite videtur dicendum, quod non impediat communionem, quandoquidem per illã, nec multum mens distrahitur, & distractio, si quæ inde prouenit, est inuoluntaria, & macula in corpore relicta non est culpabilis. Ex alio, cum nullus finis rectus, & honestus, & à Deo intentus præponderet illi spirituum dilatationi, & mentis euagationi, quæ regularitèr prouenit ex illa, quantumuis inuoluntaria pollutione, non videtur quomodo possit cohonestari pro illa die Eucharistica sumptio. Quare cum distinctione dubium soluendum existimo; vel etenim post illam pollutionem nocturnam manet effectu distractio mentis in cogitationibus impuris, & mens ad voluptatem carnalem reflexa; & tunc certè abstinendum est à sacra communione, cum tunc vigeat ratio, ob quam prohibetur eadem communio nullo præponderante fine honesto; vel nulla, seu solum modica remanet distractio, vel nulla, seu solum parua voluptuosa reflexio, & tunc nullam rationem agnoscerem vetantem à sacræ sumptione sinaxis; & iuxtà hanc distinctionem propendet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij cap. 7. num. 127.*

Qui nocte in somnis pollutus est abstinere debet, si perseuerent impuræ cogitationes

Assertio VII. Post sumptam Eucharistiam eadem die coniugaliter congredi nullam noxam, nec etiam venialem regularitèr importat. *Ioannes Angelus Bossius loc. cit. n. 129., Sanchez d. lib. 9. disp. 13. n. 17., Nauarrus in summa c. 21. n. 51., Reginaldus lib. 29. n. 117., Fillíutius tract. 19. c. 9. n. 324., Leandrus Discalceatus de sacramentis part. 2. tract. 7. disp. 6. q. 6., Diana part. 6. tract. 6. resol. 14.*

38 Post sumptam Eucharistiã eadem die coniugaliter congredi nulla noxa est.

Ratio ex eo deducitur, quia nec lex positiua aliqua hoc prohibet, nec interuenit aliqua ratio ex his, quæ prohibent accessum ad sacram sinaxim post copulam habitam; non primum, quia non est assignabilis talis lex positiua; non secundum, quia pro tempore, pro quo sumenda Eucharistia est, non est illa excitatio spirituum, nec humorum commotio, nec mentis euagatio, nec fæditas corporalis, cum supponatur quis accedere, seu accessisse ad sacram mensam antecedentèr ad huiusmodi excitationes, seu causam excitantem. Dixi, *regulariter*, quia in vno, vel altero casu arbitrarer non posse licitè accedere ad sacram sinaxim, vel post sumptam non posse licitè congredi. Primus casus est, si antecedenter ad eandem sumptionem essent maximè excitati spiritus, & commoti sensus ad libidinem, & hactenus non sedati; tunc etenim interuenirent omnes rationes, ob quas eadem die prohibetur accessus ad sacram mensam, vt per se patet. Secundus est, quando statim post communionem intenderet ad vxorem accedere speciebus consecratis nondum corruptis, quia tunc non esset reuerentia debita eidem sacramento adhuc permanente in illis speciebus in suo esse perseuerantibus, & tunc species illæ solum producunt suum effectum, quando primum attingunt stomachũ, seu ventriculum *Cacheranus Theologia assert. 10. 4. tract. 9. de Euchar. vt sacram. c. 5. de effect. Euch. §. 3. nu. 63.* & tandiu causant, & augent gratiam, quandiù ipsæ in stomacho permanent, & dispositio in subiecto augetur, *Caietanus in 3. part. D. Thomæ q. 79. art. 1., Gonetus disp. 8. art. 2. Lugus disp. 12. sect. 2. n. 46.*, & sic, quousque species illæ perseuerant, non sunt contrariæ dispositiones excitandæ illarum sumptioni; sicuti enim ad sumptionem licitam requiritur humorum, & spirituum tranquilitas, ita eadem requiritur ad continuatam sumptionem, seu quousque illæ species perseuerant.

Nonnullæ limitationes.

SECTIO III.

An coniuges excusentur ab onere reddendi debitum ratione modi, vel situs, quo copula exigitur.

SVMMARIVM.

Concubitus ex parte modi, vel situs multiplex. 1.

Seruato vase naturali variatio modi, vel situs non est lethaliter peccaminosa. 2.

Inordinatio hæc quoad modum, si fiat ex causa voluptatis præcisè, est venialis, secus si ex causa. 3.

Coniugi petenti modo inordinato ex causa voluptatis præcisè, non tenetur alter reddere. 4.

Actus non seruato vase naturali, si fuerit consumatus, est ex parte vtriusque illicitus, & non obligat. 5.

Actus sodomiticus ex eo, quod sit inter coniuges, si præscindas à circunstantia inferente diuersam speciem, non est grauior. 6.

Concubitus sodomiticus inter coniuges inuoluit speciem quodamodo adulterij distinctam à peccato contra naturam. 7.

Hæc species adulterij se tenet ex parte vtriusque. 8.

Si coniux commisceatur sodomiticè cum alia soluta, vel coniugata, non euitat speciem adulterij. 9.

Maritus, qui sodomiticè cognouit vxorem, tenetur in confessione exprimere qualitatem coniugis. 10.

Ma-

Maritus cognoscens sodomiticè vxorem inuitam peccat etiam contra iustitiam. 11.
Maritus maioris voluptatis causa incipiens copulam sodomiticam, immittens membrũ in vase præpostero cum animo consumandi in naturali, grauitèr peccat. 12.
Sententia asserens peccare læthalitèr maritum, qui ante copulam naturalem perfricat membrum ad vas præposterum vxoris, vel immittit in os ipsius. 13.
Sententia asserens non esse læthale. 14.
Illatio ad prædicta. 15.

PEruersio in modo, & situ, ratione cuius controuerti potest, an actus
1 Concubitus ex parte modi, vel situs multiplex. coniugalis reddatur illicitus, & alter eximatur ab onere reddendi, potest multiplicitèr contingere, vel quatenus (seruato vase naturali ordinato ad prolis generationem solum varietur modus concumbendi naturalis, qui consistit in eo, vt fœmina sit succuba, & vir incubus, cum hic sit aptior seminis virilis effusioni, & receptioni in vas fæmineum) fiat hoc pacto, vt fæmina sit incuba, & masculus succubus, vel vterque congrediatur à latere, vel sedendo, vel stando, vel masculus more pecudum præposterè accedat, licet congrediatur in vase naturali, vel quatenus non solum immutetur modus concumbendi, sed etiam vas naturale aptum generationi. De peruersione quocunque ex his modis accepta agemus discriminatim sub hoc eodem titulo.

Assertio I. Seruato vase naturali variatio modi concumbendi siue fiat, quatenus fæmina sit succuba, & vir incubus,
2 Seruato vase naturali variatio situs, & modi non est peccatum læthale. siue vir præpostere accedat, siue fiat stando, vel sedendo, siue fiat à latere, si præscindatur a periculo emissionis seminis extra vas, regularitèr non inducit culpam læthalem *Albertus Magnus in 4. dist. 31. art. 24., Ioannes de Friburgo summa confes. lib. 4. tit. 2. q. 47., D. Antoninus 3. part tit. 1. c. 20. §. 3., Nauarrus in summa c. 16. num. 42., Sotus in 4. dist. 31. q. vnica art. 4. ad fin., Rebellius de obligat. iust. part. 2. lib. 3. punct. 19. n. 11., Auersa de matrim. q. 21. sect. 5., Coninchus de sacrament. disp. 34. dub. 9., Castrus Palaus part. 3. vbi de matrim. disp. 19. diffic. 5., Martinus Perez de matrim. disp. 47. sect. 7., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 16. nu. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 168.*

Ratio in vniuersũ ex eo deducitur, quia illa variatio modi, & situs qualitercunq;
Rationes pro asserto. accipiatur iuxta modos expositos non est substantialis, nec quoad substantiam aduersatur fini generationis, ergo secundum se non inducit culpam læthalem. Antecedens non videtur pati difficultatem, quandoquidem quicunque ex illis modis est aptus generationi, & licet sit tutior modus congrediendi naturalis ad effectum eiusdem generationis, non tenentur tamen coniuges sub onere læthalis adhibere modum tutiorem, cum sufficiat modus aptus ad talem finem. Consequentia probatur, quia inter coniuges actus venerei non inducunt culpam læthalem, nisi quatenus vel aduersantur fini generationis, vel quatenus fiunt cum periculo effusionis seminis extra vas fæmineum, & non ordinati ad generationem, quod non euenit in congressu in quocunque ex allegatis modis.

Nec obesse potest, si asseratur quoad primum modum, quando scilicet fæmina est incuba, & vir succubus, quod non sit proportionatus generationi, cum non sit aptus infusioni, seù descensui seminis in fæmineam matricem, cum potius ascendere deberet, quod videtur esse contra naturam eiusdem seminis, quod ratione suæ grauitatis habet descendere. Soluitur primum argumentum contrarium. Non, inquam, obesse potest, primo quia virile semen spiritibus vitalibus concitatum natura quodamodo impellente impetu erumpit, & fertur versus partem, versus quam instrumentum virile dirigitur; secundo quia semen non recipitur in vterum fæminæ per infusionem, sed per attractionem eiusdem fæminæ matricis, cui indita est virtus attrahendi; vnde *D. Thomas quodlib. 6. art. 18.* refert de quadam fæmina, quæ cum in eodem lecto cum Patre suo cubaret semen ab ipso in somnis emissum attraxit, & grauida inde effecta est, & alij DD. referunt de quadam fæmina, quæ in balnæis existens atraxit semen in eisdem à viro tunc proximè decisum.

Neque obesse potest quoad eundem modum si asseratur, quod non solum varietur situs, sed etiam persona, cum sit naturale viro agere, & fæminæ pati; in hac autem hypothesi ex ipsa forma situs vir succumbens potius pateretur, quam Soluitur secundum. ageret, & sic videtur modus congrediendi contra naturam; Non inquam, obesse potest, quia, quantumuis esset variatio quoad conditionem personæ, esset tamen solummodo variatio accidentalis, quæ non est sufficiens ad inducendam culpam læthalem; nec per hoc in substantialibus vir desineret agere, cum semen actiuè produceret, quod reciperetur in fęmineum vas, tanquam in subiectum patiens.

Neque obesse potest tertio quoad modum, quo vir præposterè accedat, si asseratur, quod natura hunc modum bestijs præscripserit, quibus similis vir effi- Soluitur tertium.

citur

citur, dum tali modo congreditur. Non, inquam, obesse potest, quia licet in hoc comparetur iumentis insipientibus, & similis fiat illis, quia tamen hæc comparatio, & similitudo est dumtaxat in modo accidentali, cum seruetur substantia in ipso actuali congressu, non inducitur noxa læthalis.

Soluitur quartum. Neque obesse potest quarto id, quod in historia scholastica *c. 31.* super Genesi ab aliquibus dicitur nempè diluuij causam fuisse fæminas, quæ abutebantur viris suis, dum illæ incumberent, isti succumberent in congressu; nec illud, quod ex D. Paulo ad Roman. 1. adducitur per illa verba *fæminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum, qui contra naturam est*, quod enumerat idem Apostolus inter noxas læthales; quodque intelligunt plures de modo innaturali congrediendi, quamuis idem sexus seruaretur. Non, inquam, obesse potest; non primum, quia gratis omnino dicitur illam fuisse causam diluuij, nec hoc in sacra scriptura innuitur, cum ibi dicatur solummodo, quod *homo corruperat viam suam*, quod alij congruentius intelligunt de actu nefando, vel de pollutione contra naturam; Non secundum, quia, vt benè notat Glosa Ordinaria, & Nicolaus de Lira ibid. textus ille procedit de fæminis simul concumbentibus, & mutuo se polluentibus.

3 *Inordinatio quoad modum si fiat causa voluptatis præcisè est venialis, secus si cũ causa.* Assertio II. Seruato vase naturali inordinatio quoad modos præcitatos, si fiat solummodo maioris voluptatis causa, & sine aliqua necessitate, regularitèr inuoluit culpam venialem, secus si fiat ex aliqua iusta causa, & aliqua necessitate intercedente. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. nu. 169., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 17. num. 3.*, alij plures apud eosdem.

Rationes pro prima parte. Ratio ex eo deducitur quoad primam partem, primo, quia illa inordinatio importat inordinatam dilectationis concupiscentiam, prout docet *Basilius Pontius lib. 10. c. 11.* Secundo, quia inuoluit indecentiam, & turpitudinem actus aduersantem ordini naturali in congressu coniugali; Tertio, quia actus ipse coniugalis exercitus ob solam voluptatem modo debito, & naturali per alibi probata, & ex declaratione Sanctissimi D. N. Innocentij XI. Pontificis nunc regnantis in propositionibus per ipsum damnatis inuoluit noxam saltem venialem, ergo talem etiam noxam inuoluet illa inordinatio modi facta præcisè causa maioris voluptatis captandæ.

Rationes pro secunda. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia coitus coniugalis quoad substantiã inter coniuges licitus est, & solum illicitus quoad variationem in modo, quæ in tantum talis est, in quantum, vel fit sola voluptatis causa, vel deordinat à modo naturali à natura præscripto, sed quando fit aliqua necessitate vrgente puta, quia dispositio corporis aliud non patiatur ob viri pinguedinem, vel quia fit periculum suffocationis fætus in vtero existentis cessat ratio illius voluptatis, nec illa indecentia, vtpotè leuioris momenti potest tollere ius, quod habent coniuges cõcumbendi, prout docet *D. Thomas in 4. dist. 31. in fine in expositione literæ, Caietanus in summa verb. matrimonium c. vlt. de peccatis in vsu eius vers. secundum caput, & secunda secundæ q. 154. art. 11. dub. 4. §. pro prima tamen obiectione, Veracrux 3. part. Speculi art. 15. concl. 3., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 16. nu. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. nu. 170.*

Assertio III. Coniugi petenti debitum seruato vase naturali, modo tamen indebito iuxta modos supra expositos, non ex necessitate, sed maioris voluptatis gratia tantummodo probabilius non tenetur alter reddere, nec potest reddere etiam sine noxa venialis culpæ. *Armilla verb. debitum n. 7., Palacios in 4. dist. 32. disp. 1. fol. 712. cas. 10., Bartolomæus à Ledesma de matrim. dub. 71. concl. 4., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 7., & clarius §. 3.*, vbi dicit consulendum esse vxori, ne reddat marito petenti non seruato legitimo situ *Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 82. §. igitur loquendo, Adrianus 4. q. 14. de matrim. vers. pro huius succincta, Bonacina de matrim. q. 4. punct. 3. n. 9.* 4 *Coniugi petẽti modo inordinato ex causa voluptatis præcisè, non tenetur alter reddere.*

Actus ex tali modo est secundum se illicitus. Ratio ex eo deducitur primo, quia actus ipse tali modo exercitus non est solum illicitus, & indecens, & turpis ex parte exigentis, cuiusmodi est actus coniugalis exercitus ad petitionem eius, qui est obstrictus voto simplicis castitatis, sed est talis secundũ se, & respectu vtriusque, ergo alter exactus non tenebitur cum illa indecentia, & turpitudine reddere, quia nemo tenetur reddere cum actu etiã ex parte sui illicito, & indecenti; Neque obesse potest, si asseratur, quod quantumuis secundum se ille actus sit turpis, & indecens depuretur tamen à quacunq; turpitudine, & indecentia ex parte reddentis ratione oneris, quod habet ex iustitia reddendi; Non, inquam, obesse potest, quia onus, quod habet reddendi, est, quando licitè, & legitimè fit petitio, non autem quando fit modo, quo actus ipse est turpis; vndè non est inferendum, quod actus ille reddatur purus ratione petitionis, sed ratione eiusdem illegitimè factæ eximatur exactus ab onere reddendi. Secundo, quia ex vi contractus matri-

matrimonialis obligarunt se quidem adinuicem coniuges ad reddendum, vt coniuges, non autem ad modum pecudum, vt fit, quando pręposterè congrediuntur, neque ordine inuerso; dum quoad modū agit, qui pati deberet, & patitur, qui deberet agere, nisi fortassis aliqua necessitas, & iusta causa vrgeret.

Neque hic admittendam arbitror regulam, quam pluribus citatis adstruunt *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 6. n. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 230.*, qua asserunt, quod quando exigens peccat solum venialitèr, vel ob circumstantiam se tenentem ex parte exigentis, vel ob circunstantiam se tenentem ex parte ipsius actus, alter reddens nullo modo peccet, nec eximatur ab onere reddendi, quam regulam explicans idem Bossius asserit præcipuè in casu, quo actus est solum venialitèr malus, quod nunquam sit talis, vt ex iusta aliqua causa excusari non possit ab illa malitia veniali, præcipuè in præsenti materia, in qua illa turpitudo non constituit actum ab intrinseco malum, vt est mendacium, cum sit solummodo ratione alicuius circunstantiæ; cæteroqui, si esset talis ab intrinseco, non liceret etiam vrgente aliqua necessitate, sicuti etiam vrgente necessitate non licet, nec cohonestatur mendacium, nec alij actus, qui sunt ab intrinseco mali; Non, inquam, admittendam arbitror, quia, ex quo ipsa ratio naturalis ratione illius turpitudinis in actu existentis vetat ipsum actum saltem sub veniali, sicuti petentem constituit reum talis culpæ, ita non videtur eximere a tali reatu etiam reddentem, cum respiciat actum, qui afficit vtrumq; Neque ex eo, quod vrgente aliqua necessitate actus ille possit cohonestari, inferri potest, quod cohonestetur redditio ad simplicem petitionem alterius; nam, cum petitio ipsa sit illicita, vtique non potest cohonestare redditionem, cum coniuges intelligantur solummodo se obligasse, quando ab altero legitimè petuntur; ex eo autem, quod cohonestetur hęc redditio intercedente aliqua necessitate, vel iusta causa, puta si congrediendo modo naturali sit periculum abortus, seu vir propter nimiam pinguedinem non possit aliter congredi; sequitur quidem, quod non ita sit intrinsecè mala, sicuti est mendacium, non autem sequitur, quod non sit mala.

Reijcitur quædam regula Sānchez, & Bossij.

Assertio IV. Concubitus extra vas naturale inter maritum, & vxorem, si fuerit consummatus, & perfectus, est omninò illicitus, tam ex parte mariti petentis, quam ex parte vxoris reddentis, & quidem in genere sodomiæ læthalis, & sic vnusquisque non solum eximitur ab onere reddendi, sed etiam tenetur non reddere. *Alensis 2. part. q. 166. memb. 3. ad 2., D. Antoninus 3. part. tit. pr. c. 20. §. 3., Grassius pr. part. decis. lib. 2. c. 82. n. 13.*, & alij plures, quos citant, & sequuntur *Sanchez d. lib. 9. disp. 17. n. 3., Ioannes Angelus Bossius tom. 3. var. mor. tit. 11. n. 69.*

5 Actus nō seruato vase naturali, si fuerit consummatus est ex omni parte illicitus; & nemo tenetur reddere.

Dixi *si fuerit consummatus, & completus*; nam est disputatio magna inter DD. an si talis concubitus fuerit dumtaxat incohatus, quatenus maritus intendens legitimè copulari, & consummare matrimonium intra vas debitum ad se excitandum ad copulam, vel ob maiorem voluptatem incohauerit copulam sodomiticam membrum immittendo in vas præposterum, de qua re subdam in sequenti assertione.

Dixi *tam ex parte mariti petentis, quam vxoris reddentis* propter nonnullos apud *Abulensem c. 5. Matthæi q. 224.* qui arbitrantur esse culpam læthalem ex parte viri agentis, non vxoris patientis, quod ex eo probatur, quod vxor patiendo talem actum ex petitione mariti præstat id, ad quod tenetur, cum transtulerit in potestatem mariti potestatem sui corporis, quod verum non esse sub hac assertione demonstrabitur.

Reijcitur opinio asserens nō esse illicitum ex parte vxoris reddētis.

Ratio ex eo deducitur, quia ille concubitus, quantumuis exercitus inter coniuges est ab intrinseco malus, & grauior secundū se fornicatione, ergo sēper erit illicitus, & trahit noxam læthalem sodomiticæ prauitatis; Nec cohonestari potest talis concubitus ex eo, quod sit inter coniuges, cum isti ad inuicem habeant potestatem sui corporis; Non, inquam, potest cohonestari, quandoquidem coniuges habent quidem potestatem mutuam sui corporis ad inuicem modo debito in ordine ad finem generationis, non autem ad alium finem ab illo generationis modo ab ipsa natura prohibito, nec vxor est talis, nisi in ordine ad copulam legitimam intra vas naturale.

Rationes pro asserto.

Ratio autem, cur non solum vir agens, sed etiam vxor patiens actum sodomiticum contrahant culpam grauem ex eo deducitur, quia peruersitas, quæ inest tali congressui se tenet ex parte actus, non ex parte alicuius circunstantiæ se tenentis præcisè ex parte agentis, nec in ordine ad illum agens ius aliquod habet, nec patiens habet onus, ergo non minus afficit agentem, sed etiam vxorem patientem.

Peruersitas se tenet ex parte actus, non circunstantiæ ex parte agentis.

Hic solum difficultas est aliqua, an ex eo, quando huiusmodi concubitus fit inter coniuges augeatur intra eandem speciem

tiem culpa, an potius diminuatur, ac si esset inter solutos, & an addat aliquam circunstantiam necessario in confessione explicandam; duplicem habet sensum hęc difficultas, vt ex ipsis terminis patet. Primus est, an sistendo præcisè in terminis peccati contra naturam seclusa quacunque alia consideratione circunstantiæ inferentis diuersam speicem consurgat grauior culpa ex eo, quod illud peccatum contra naturam factum sit inter coniuges. Secundus, an ex eo, quod factum sit tale peccatum inter coniuges

6 trahat secum nouam speciem adulterij. In ordine ad primum sensum, arbitror considerato præcisè illo peccato secundum se præscindendo à circunstantia inferente diuersam speciem non inuolui in eodem grauiorem culpam, quin potius leuiorem secundum quid. Ita sentire videtur *Nauar. lib. 2. cons. in vtraque edit. tit. 1. de iudicijs cons. 1. n. 1., Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 18. n. 3., & 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. n. 177.* Rationem ex eo deduco, quia ille congressus inter coniuges est illicitus solummodo quoad modum, cum inter alios sit illicitus, & quoad modum, & quoad substantiam, ergo secundum quid erit grauius peccatum inter solutos, ac inter coniuges. Deindè si maritus congrederetur sodomiticè cum aliena vxorata denegari non potest, quin inuoluatur aliqua iniuria per illum congressum marito talis vxoris; sed hoc videtur importare diuersam malitiam in specie. In ordine ad secundum sensum magis communiter arbitrantur talem concubitum inuoluere speciem quodamodo adulterij distinctam a peccato contra naturam simpliciter sumpto. *Ioannes Angelus Bos-*

Actus sodomiticus inter coniuges, præscindendo à circunstãtia inferente diuersam speciem non est grauior.

7 *sius tom. 3. var. mor. tit. 11. n. 32., & tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 176., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 18. n. 3. & seqq., Azorius p. 3. c. 20 in fin., Salas pr. secunda tract. 3. disp. 6. sect. 6., Basilius Pontius lib. 10. c. 21. n. 6. in fin. Castrus Palaus tom. 5. de sponsal. disp. 3. p. 4. §. 3. n. 16., D. Augustinus de bono coniug. c. 11. tom. 6. de adulter. coniug., Abulensis cap. 5., Matthæi q. 225., Sotus in 4. dist. 31. q. vnica art. 4. ad fin. vers. appendix autem*, quibus libenter adhæreo. Ratio ex eo deducitur, quia talis congressus contra naturam inter coniuges initus est contra finem matrimonij, & bonum fidei, quod dicit, nempè quod vnusquisq; tradat suum corpus alteri naturaliter vtendum ad finem generationis, & quod illud seruet castè, non enim est coniux ad quemcunque actum quomodocunque exercendum, sed ad actum simpliciter naturalem ordinatum ad generationem; & sic accessus ille, cum aduersetur bono matrimonij videtur inducere speciem adulterij, est etenim quædam thori violatio asserente *D. Ambrosio lib. de Patriarch. relato in c. nemo 32. q. 4.*, quod *non hoc solum sit adulterium cum aliena peccare coniuge, sed omne, quod non habet potestatem coniugij*; Neque obesse potest, si dicatur, quod adulterium debeat esse ex genere suo alieni thori violatio, quod in hac hypothesi non contingit, cum vxor, cum qua congreditur, sit propria vxor; Non, inquam obesse potest, quia in ordine ad illum actum sodomiticum non computatur, vt propria vxor, cum in ordine ad illum actum nullum ius habeat; Deinde ex D. Ambrosio mox relato omne, quod non habet potestatem coniugij, est adulterium.

Concubitus sodomiticus inter coniuges inuoluit speciẽ adulterij.

Hinc deduces primo talem concubitum præter fæditatem contra naturam inuoluere etiam rationem adulterij non solum ex parte mariti agentis, sed etiam 8
ex parte vxoris patientis; Ratio inde desumitur, quia vterq; coniux non seruat alteri suum corpus castè, quod ad bonum fidei pertinet. Neque dicas primo, quod ratio adulterij potissimum desumatur in ordine ad iniuriam, quæ fit alteri coniugi, quæ iniuria in hac hypothesi nequit considerari, cum volenti, & consentienti non fiat iniuria. Secundò quod, cum in ordine ad talem actum neuter coniux sumatur formalitèr, vt coniux, cum in ordine ad illum, nullam habeat facultatem, in ordine ad eundem vterque habeatur, vt solutus, & sic non potest ille actus considerari, vt adulterium; contra enim impugnabaris, quia posito etiam illo consensu mutuo actus ille non extrahitur à fæditate, & turpitudine adulterij, quia semper est contra bonum fidei, cui bono nequeunt coniuges cedere, & sicuti non desineret maritus esse adulter ex eo, quod copularetur cum soluta, quantumuis vxor ipsius ad hoc præstaret consensum, ita &c. Ad illud, quod subditur dicendum est, quod quantumuis in ordine ad illum actum non cõsiderentur, vt coniuges, denegari tamen non possit, quin sint verè coniuges, qui propterea si vtantur minus castè suo corpore, vel cum alio à proprio coniuge, vel cum ipso, in eo, ad quod non habent 9
potestatem, certè contra bonum fidei agunt, adeoque adulterium contrahunt.

Hæc species adulterij se tenet ex parte vtriusque.

Deduces secundo, quod, si alter ex coniugibus sodomiticè commisceatur, vel cum alia soluta, vel cum alia coniugata à propria coniuge non euitet vltra peccatum contra naturam crimen adulterij, quia etiam in hoc casu agit contra bonũ fidei

Si coniux sodomiticè commisceatur cum alia soluta, vel coniugata est adulter.

fidei debitæ ex natura contractus alteri coniugi, cum minus castè eidem feruet corpus suum, &, si abutendo propria vxore in tali genere non eximitur a tali culpa, minus eximetur abutendo aliena vxore, vel altera soluta; verum tamen est, quod abutendo aliena vxore est adulterium ex parte vtriusque, abutendo verò soluta est adulterium dumtaxat ex parte ipsius.

Deduces tertio, maritum, qui sodomiticè abusus est propria vxore non satisfacere confessioni; si solum dicat se tali modo congressum fuisse cum fæmina non exprimendo circunstantiam coniugis *Cardinalis de Lugo de sacrament. pænitentiæ disp. 16. sect. 6., Azorius tom. 3. lib. 3. c. 18., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 11. n. 7., Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniugali disp. 18. n. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. nu. 178.* Rationem ex eo deduco, quia in hac hypothesi reticet circunstantiam inferentem diuersam malitiam, & iniuriam bono fidei, quæ se tenet ex parte vxoris, cũ solum exprimat malitiam ex parte sui. Quid verò sentiendum sit, si exprimat se coniugatum copulam sodomiticam habuisse cum coniugata, non aperiens, quod illa fuerit coniux sua, tunc *Bossius, & Sanchez loc. cit., Filliutius tom. 1. tract. 10. c. 9. n. 332. in fine, Basilius Pontius lib. 10. c. 21. n. 6. in fin., Castrus Palaus tom. 5. de sponsal. disp. 3. p. 4. §. 3. n. 16.* absolutè sentiunt, non legitimè confiteri, quia plura peccata exprimeret, quem commisit, quandoquidem exprimeret iniustitiam aduersus alterum coniugem, quæ re vera non intercessit. Quod si rursus supponas, quod maritus dicat se commisisse sodomiticum actum cum coniugata cum consensu mariti eiusdem; tunc adhuc arbitrantur præfati DD. non fore legitimam talem confessionem, quandoquidem, vt benè notant *Sanchez, & Bossius loc. cit.* teneretur etiam fateri consensum vxoris propriæ, ne detegeretur falso iniustitia aduersus ipsã, & sic si talis consensus propriæ vxoris manifestaretur, plura peccata detegeret, quam essent cõmissa; cum fateretur cooperationem consensui alieni viri, alienæque vxoris, & vlterius propriæ, cum tamen soli peccato propriæ vxoris fuerit cooperatus. Hæc fermè ad verbum Sanchez.

10 Maritus, qui sodomiticè cognouit vxorem tenetur exprimere circunstantiam coniugis.

11 Si cognoscat sic vxorem inuitam, peccat etiam contra iustitiam.

Quid autem sentiendum sit, quando maritus in vase non naturali cognouit vxorem suam inuitam, & reluctantem, an scilicet contraxerit distinctam noxam, & teneatur eandem in confessione aperire. Affirmatiuè respondet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 179.* & quidem non immeritò, quandoquidem tunc non solum peccat contra naturam, & peccato adulterij, sed etiam contra iustitiam vim inferendo in eo, in quo non habet aliquam potestatem.

Assertio V. Probabilius grauitèr peccat maritus, qui, vt se excitet ad copulam naturalem, & coniugalem, vel maioris voluptatis gratia eandem incipit sodomiticè immittendo membrum in vas innaturale, animo tamen non consumandi, nisi intra vas naturale. *Sanchez d. lib. 9. disp. 17. n. 5., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 11. n. 12., Fagundez in Decal. lib. 6. c. 3. n. 18., Basilius Pontius lib. 10. c. 11. n. 5., Diana part. 2. tract. 17. resol. 37., Leandrus Discalceatus de Sacrament. part. 2. tract. 9. disp. 25 n. 36., Ioannes Angelus Bossius tom. 3. var. mor. tit. 11. n. 69., & tract. de effect. matrim. c. 7. n. 174.*

12 Incipiens in vase nõ naturali cum animo perficiendi in naturali grauitèr peccet.

Rationem ex eo desumendam existimo, quia ille actus sic elicitus in vase innaturali est incohata sodomia, & ex genere suo non ordinatur ad actum coniugalem, nec ad prolis generationem, quinimmo est inordinatus contra naturam, improportionatus eidem generationi, ergo erit absolutè illicitus; Neque obesse potest, si asseratur, quod ex intentione eiusdem agentis ordinetur ad ipsam copulam coniugalem, cum solum vtatur illo modo tanquam medio ad magis se excitandum ad eandem, & sicuti, si in alijs partibus vxoris etiam membro virili tangeret perfricando &c. quantumuis hoc præstaret maioris voluptatis causa, potissimum si illum tactum ordinaret ad copulam naturalem non contraheret noxam læthalem, vt est in confesso fermè apud omnes, ita etiam tangendo, quinimmo etiam penetrando vas innaturale, quantumuis hoc præstaret maioris voluptatis gratia non extenderet culpam ad læthalem, cum ille tactus, & penetratio inter coniuges, quantumuis importet maiorem inordinationem, & maiorem libidinis rationem, non excedat limites puri tactus, sicuti non excedit limites eiusdem immissio membri inter mamillas, vel fortè etiam in ore; Non, inquam, obesse potest, quia ille modus per illam immissionem membri virilis in vas præposterum vxoris nullo modo nec proximè, nec remotè ordinatus est à natura ad copulam coniugalem, nec ad prolis generationem, quinimmo natura ab illo abhorret, quod adeo verum est, vt ratione illius immissionis præcisè diuersificetur in specie actus sodomiticus à simplici pollutione, cum hæc sit solummodo emissio seminis extra vas, illa emissio eiusdem per immissionem membri

Ratione pro asserto.

Solutiones argumentorũ.

bri intra vas præposterum, & sic ille modus constituit diuersam malitiam supra simplicem seminis effusionem, quod infert diuersam prohibitionem; nec valet paritas quoad alios tactus impudicos etiam per membrum virile in alijs partibus fæminæ, puta in manibus, cruribus, & mamillis, quandoquidem, nec tantum ab his natura abhorret, & quodamodo illos saltem remote ordinat ad copulam coniugalem. Quid vero dicendum sit de immissione membri virilis in os fæminæ ad effectum magis excitandi libidinem, vel magis se excitandi ad copulam, mox subdo.

Maior difficultas videtur esse, an sit peccatum læthale perfricare circa vas præposterum vxoris membrum virile in superficie dumtaxat ad effectum maioris voluptatis, vel idem membrum immittere in os fæminæ? Fagundez *in Decal. lib. 6. c. 3. n. 19.*, *Diana part. 3. tract. 4. resol. 204.*, *& part. 5. tract. 7. resol. 7.*, *Leandrus Discalceatus de Sacram. part. 2. tract. 9. disp. 25. q. 37., & 38.*, *Stephanus Baunij de Sacrament. tract. 12. vbi de oblig. coniug. vers. tertio est*, putant esse peccatum mortale in vtroque casu perfricationis scilicet in superficie vasis præposteri, & immissionis in os mulieris. Rationem ex eo deducunt, quia inuoluit meram turpitudinem, & contrarium asserere nimis laxat habenas libidini; tum, quia nec os, nec vas præposterum natura ordinauit ad copulam legitimam, nec proximè, nec remotè, sicuti ordinauit manus, crura, & similia; & potissimum quoad refricationem membri virilis in superficie vasis præposteri vxoris apparet quædam incohatio sodomiticæ copulę, a qua adeo natura abhorret. Ex aduerso non esse peccatum læthale in vtroque casu sustinent *Sanchez d. lib. 9. disp. 17. n. 5. in fine*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. n. 175. in fine*, secluso tamen pollutionis periculo, cum considerent huiusmodi actus tanquam tactus præcisè inter coniuges, qui non excedunt limites noxæ venialis, pręcipuè cum os non sit vas ordinatum ad copulam sodomiticam, & per illos tactus, seu perfricationes vas præposterum non penetretur. Quid iam concludendum? Tu cogita. Mitiorem arbitror hanc secundam opinionem.

13 Sententia asserens esse peccatum læthale maritum perfricare membrũ virile in superficie vasis præposteri vxoris, & immittere in os ipsius.

14 Sententia asserens non esse peccatum læthale.

Ex his omnibus poteris deducere, quod vxor exacta ad reddendum debitum, ita tamen, vt prius patiatur penetrationem vasis præposteri, non teneatur cum tali conditione reddere, quinimmò, nec possit, cum actus ipse sit in se peccaminosus læthaliter, & afficiat non solum petentem, sed etiam reddentem. Rursus cum inuoluat fæditatem, & indecentiam saltem venialem, vt est in confesso apud omnes, illa perfricatio in vase præpostero, & immissio membri virilis in os fæminæ, vtique, nec tenetur vxor huiusmodi actiones pati, adeoque, nec reddere sub conditione illarum actionum.

15 Illatio ad prædicta.

SECTIO IV.

An ratione furoris, vel amentiæ, vel in altero, vel in vtroq; existente excusentur coniuges à redditione debiti.

SVMMARIVM.

Amentia, de qua procedit titulus, potest multiplicitèr considerari; vel quatenus talis est, vt non omnino priuet vsu rationis, sed reddat subiectũ, in quo est, adinstar fatui, & instar pueri non carentis quidem vsu rationis, sed modico pollentis, vel est talis, vt non extendatur ad omnia, sed ad aliqua tantum in aliquo genere, quæ non attingant matrimoniũ, nec vsum ipsius, vel est talis, vt non afficiat coniugem, vel coniuges pro omni tempore, sed pro aliquo, ita vt gaudeat, vel gaudeant lucidis interuallis.

1 Amentia, & furor, quotuplex.

Rursus furor, vel est continuus, vel habens lucida interualla; rursus vel in alte-

ro tantum existit, vel in vtroque; si in altero tantum, vel est fæmina, quæ habet concipere, & fætum fouere, vel est masculus, qui tantum habet agere. Rursus, vel talis est furor, vt periculum sit ob eundem, vt fætus interficiatur, vel non est talis. His suppositis sit.

2 Si nõ fuerit absoluta dementia, sed quædam fatuitas, vel in vno vel in vtroq; non deobligat

Assertio I. Si vterque coniux, vel alter tantum non sit omnino mentecaptus, sed fatuus, & simplex adinstar pueri incipientis gaudere vsu rationis; item, si vterque, vel alter tantum non sit amens in omni materia, sed in vna, vel altera, non tamen circa matrimonium, non est illicitus concubitus inter eosdem, & rogatus non eximitur ab onere reddendi debitum, siue ipse sit sanus, & alter fatuus, siue ipse fatuus, & alter sanus, siue vterq; sit fatuus. Ita quoad primam partem *Riccardus in 4. dist. 32. art. 4. q 2., & ibi Supplementum Gabrielis q. vnica art. 2. post vndecimam concl., Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 23. n. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 298.* Quoad secundam *Sanchez, & Bossius loc. cit. ille n. 2. iste n. 297.*

Rationes pro asserto.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia illa fatuitas, seu simplicitas adinstar pueri incipientis gaudere vsu rationis non est talis, vt tollat deliberationem sufficientem ad contrahendum matrimonium, nec demit capacitatem ad vsum dominij in corpore alterius per illum cõtractum acquisiti, ergo siue fatuus sit, qui petat, siue sanus, tenebitur alter, siue sanus, siue fatuus sit respectiuè, reddere, quinimmo etiam si vterque sit fatuus. Antecedens supponitur, cum supponamus non esse omnimodam dementiam, Consequentia vero probatur, quia posita sufficienti deliberatione ad contractũ requisita, & vsu dominij indè resultantis non est, cur in ordine ad talem vsum ad exigentiam vnius alter non teneatur reddere, cum mutua obligatio nec ratione alicuius extrinseci impediatur.

Ratio secundæ partis ex eo procedit, quia in ordine ad matrimonium, & ad actus eiusdem non supponitur fatuitas in ipsis coniugibus, ergo in ordine ad actus, & vsum ipsius matrimonij, nulla adest ratio impediens, quominus alter possit petere, & alter teneatur reddere.

3 Possunt amentes, si gaudeãt lucidis interuallis pro illo tempore congredi.

Assertio II. Si coniuges amentes, seu furiosi lucidis fruantur interuallis considerata re secundum se possunt pro illo tempore, quo illis gaudent, adinuicem petere, & tenentur adinuicem reddere. *Nicolaus de Orbellis in 4. dist. 32. q. vnica §. 10., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 3. q. penult., Bartolomaus à Ledesma de matrim. diff. 49. in fin., Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 23. nu. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. num. 299.*

Ratio ex eo deducitur, quia ex vna parte supponitur inter ipsos validè initum matrimonium, & ex alia cum pro illo tempore nõ sint rationis impotentes, peterent liberè, & actu humano, ergo considerata re secundum se tenebitur alter rogatus reddere, cum non sit aliqua ratio impediens, nec remouens à tali debiti redditione.

Dixi *re considerata secundum se*, nam, si adesset periculum, quod posita tali redditione redeuntibus eisdem coniugibus ad pristinam amentiam, & furorem proles non esset fouenda, nec educanda, sed potius per abortum interimenda, vel non conseruanda; tunc idem dicendum est in hac hypothesi, quod infra dicetur de perpetuo amentibus, & furiosis, nec in hac hypothesi esset ex necessitate debitum reddendum. 4 Excipe nisi postea esset periculũ abortus.

Assertio III. Si vterque coniux fuerit plenè amens, & furiosus sunt ab inuicem separandi, donec ad mentem, & tranquilitatem redeant, & qui eos pro tempore amentiæ, & furoris incitarent ad coitum, grauitèr peccarent. *Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 52. ad finem, vbi de impedimento furiæ, Petrus de Ledesma de matrim. q. 58. art. 3. dub. 2., Coninchus disp. 34. n. 80., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 1. n. 10., Sanchez d. lib. 9. disp. 23. n. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 303.* 5 Si vterq; coniux fuerit perfectè amens, & furiosus sunt separandi.

Rationes pro asserto.

Ratio ex eo deducitur, quia, quantumuis ipsi coniuges pro illo tempore coeuntes non peccarent, cum liberè non operarentur, deficiente vsu rationis requisito ad sufficientem libertatem, denegari tamen non potest, quin incitantes ad coitum grauem noxam contraherent, cum tale incitamentum cederet in graue damnum prolis, quæ inde prouenire posset, quoad educationem, quæ haberi non posset per parentes, qui, cum sint ratione destituti ad hoc munus, sunt omnino inhabiles. Accedit, quod adesse potest moralitèr periculum, vt eandem prolem ante, vel post partum enecent.

6 Grauius peccarent qui incitarent duos amentes ad copulam fornicariam, ac peccarẽt, qui incitarent sanos.

Hinc rectè deducit Sanchez, quod grauiori culpæ subessent incitantes, si duos amentes non coniugatos prouocarent, & incitarent ad copulam, ac si incitarent duos etiam non coniugatos, rationis tamen compotes, quia licet in vtroq; casu concurrerent ad fornicationem, & sic quoad hanc considerationem in culpa essent pares, in ordine tamen ad damnum prolis videntur absolutè impares, cum maius damnum, & euidentius ipsi immineat

neat

neat ex eo, quod habeat parentes amentes, & furiosos, ac si haberent sanæ mentis, ac animi paccati; & sic per consequens asserit, quod incitantes teneantur in confessione talem circumstãtiam aperire, cum illa incitatio non solum sit cõtra virtutem castitatis, sed etiam contra iustitiam propter damna prolis, & sicuti si incitarent ad copulam cum consanguinea tenerentur speciem incestus manifestare, cum ad illum cõcurrerint, ita si incitauerint ad copulam fornicariam cum damno prolis, illam iniustitiam adnexam illi actui tenentur aperire.

7 Seclusо periculo damni, vel prolis vel coniugum non est illicitus concubitus inter ipsos, si alter sit amens, alter sanus.

Assertio IV. Si alter coniux tantum sit amens, seu furiosus, & alter sanus secluso periculo abortus, seu damni prolis, & notabilis eorundem coniugum ex natura rei non est illicitus concubitus inter ipsos *Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 52. ad fin. vbi de impediment. furiæ, Petrus de Ledesma q. 58. art. 3. concl. 2., Diana part. 9. tract. 7. resol. 4., Coninchus disp. 34. n. 80., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 300.*

Ratio ex eo deducitur, quia ex vna parte ille congressus est inter coniuges legitimè vnitos vinculo matrimonij, & nullum proli potest detrimentum prouenire quoad educationem, ergo si prescindas a periculo abortus, & à damno, quod inde possit obuenire ipsis coniugibus, non erit aliqua inhonestas, nec turpitudo in tali congressu.

8 Maius periculum esset, si fœmina esset amens, vel furiosa.

Dixi *secluso periculo abortus*, quia existente tali periculo iam redderetur ille congressus inhonestus ratione eiusdem, cui coniuges tenentur obuiare, & sic sanus, vtpotè rationis compos peccaret, cum prolem illi periculo exponeret. Ex quibus eruere fas erit hanc generalem regulam, quod, si maritus fuerit sanæ mentis, & vxor amens, seu furiosa regularitèr non sit licitum marito cum illa congredi, quia ex quo ipsa habet prolem gestare, in vtero fouere, conseruare &c. non irrationabilis viget ratio suspicandi, quod eandem sit enecatura, vel amentia, vel furore percita. Dixi *regularitèr*, quia si nulla foret spes, vel quia senex est, vel sterilis, quod esset conceptura, vel quod, cum sit ex natura sua mitis, quantumuis conciperet, non sit prolem ipsam conceptam interfectura, ex nullo capite ille congressus redderetur illicitus, cum tota turpitudo, quæ considerari potest in illo actu esset ratione periculi abortus, quod certè in his terminis non immineret. Ex aduerso, si vxor sit sanæ mentis, & maritus amens, & furiosus vix apparere potest turpitudo in illo congressu, quinimmo licitè potest eadem vxor sana ipsum coniugem amentem prouocare ad coitum, *Sotus in 4. dist. 34. q. vnica art. 4. ad fin. corporis vers. circa primam partem, Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 52. ad fin., Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 23. nu 9.*, & ratio est, quia in illa hypothesi nullum subest periculum abortus, quod solum in hac hypothesi consideratur.

9 Si vxor sit sana, & maritus amens, potest vxor illi reddere, vel ab eodem petere.

Circa hanc assertionem solum remanet dubium diluendum, an scilicet, si sit periculum, quod amens in actu illo congressus seminet extra vas, ille congressus ex illo periculo reddatur illicitus. Partem negantem, quod scilicet ille congressus foret illicitus sustinent *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 23.*, à quo non videtur dissentiri *Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrim. c. 1. n. 300., & seqq.*, propter eam rationem, quia coniux sanus vtitur iure suo, & illa seminis effusio extra vas, si contingeret esset omnino per accidens, & præter ipsius intentionem, & si quandoque ex culpa amentis proueniat, non semper tamen id euenit. Nihilominus cum distinctione respondendum existimo, vel etenim est periculum moralitèr certum, & rationabilitèr euenturum ex qualitate personæ, vel modi; vel est solummodo aliquale periculum, & non ita certum talis effusionis seminis extra vas. Iuxta primum membrum distinctionis arbitror illicitum fore talem congressum, quia sicuti illicitus est, quando est cum periculo moralitèr certo abortus, ita non est, cur non debeat esse illicitus, quando est cum moralitèr certo periculo effusionis seminis extra vas, cum non minus in vno, quam in altero casu frustraretur semen suo fine, & effectu, ad quem ex natura sua est ordinatum, & sicuti in hac hypothesi non excusatur coniux sanus, si congrediatur ex motiuo, quod vtatur iure suo, & quod per accidens, & præter ipsius intentionem proueniat abortus, quando congreditur cum periculo eiusdem, ita nec excusari censendus est ex illo motiuo, quando congreditur, cum certo moraliter periculo, quod semen extra vas sit effundendum. Iuxta secundum membrum sentio vtiq; fore licitum talem congressum, & in hoc validè procedere rationem pro superiori opinione adductam à Sanchez; non enim priuari potest coniux sanus iure, quo gaudet ob periculum illud remotum, & minus certum, quod alter possit effundere semen extra vas.

10 Si sit periculum, quod amens in congressu seminet extra vas, nõ potest sanus ab illo petere, si illud periculũ sit moralitèr certũ.

Assertio V. Dato quod congressus inter sanum, & amentem, secluso periculo abortus, & damni corporalis coniugis sani sit licitus, non est, cur non teneatur per

se

le, & ex natura rei idem coniux ſanus reddere perpetuo amenti, dummodo nullum periculum abortus, aut damni coniugis ipſius ſani ex illo congreſſu immineat. *Nauarrus in ſumma c.16.n.27., Silueſter verb. debitum q.1. vers. ſecunda est in fin., Corduba lib.3. quaſtionarij q.8. fol.186. col.2. §. contra ſupradictam reſolut., Vera crux pr. part. ſpeculi art.41. §. penult., Graſſius pr. part. decis. lib.2. c.83. num.4.* Ex iuriſtis *Abbas c.2. n.3. de coniug. lepros., & ibi Alexander de Neuo nu.3.* Eſt tamen hæc aſſertio contra *Sanchez d. lib.9. de debit. coniug. diſp.23. nu.10., Ioannem Angelum Boſſium tract. de effect. matrim. c.1. nu. 294., & alios plures apud eoſdem.*

II Si congreſſus inter ſani, & amentē eſt licitus, tenetur ſanus ceſſante periculo abortus, vel alterius damni illi petenti reddere.

Rationem ex eo deſumo, quia denegari non poteſt, quin ſint veri coniuges legitimo vinculo matrimonij obſtricti, & inter ipſos optimè ſaluari poteſt finis tam primarius, quam ſecundarius intentus a natura, ſcilicet generationis, & remedij concupiſcentiæ, ergo non erit, cur ſanus rogatus ab ipſo amente, quando nullum periculum ſubeſt abortus, vel alterius damni non teneatur ipſi petenti reddere; Neque obeſſe poteſt, ſi afferatur, quod non eſſet petitio facta humano modo, ac proinde eſt, ac ſi coniux inſomnis peteret, cui propterea alter non tenetur annuere, quod confirmari poteſt ex eo, quod ſi quis incidat in furorem amittat adminiſtrationem ſuorum bonorum, adeoque etiam ſi in amentiam, & furorem incidat, amittat vſum dominij, quod habet in corpus alterius coniugis. Non, inquam, obeſſe poteſt, quia cum actus coniugalis ſit actus quodamodo naturalis, & iuxta exigentiam naturæ communis quodamodo hominibus, & brutis ſuppoſita ſufficienti poteſtate in coniugibus, non exigit ad legitimam petitionem tantam aduertentiam, & deliberationem, quantam exigit in cæteris actionibus non ita naturalibus, & iuxta exigentiam naturæ; vnde quamuis illa petitio non ſit actus humanus, eſt tamen actus hominis, & quamuis non eſſet actus meritorius, eſt tamen actus licitus, cum ſit inter legitimos coniuges, & ſicuti, quia naturale eſt homini viuere, & ſumere alimenta, quibus viuat, non poſſunt denegari alimenta ex proprijs bonis furioſo, & amenti, quantumuis illorum petitio non ſit humana, ita etiam &c. Ad illud, quod ſubditur de negatione adminiſtrationis furioſo in ordine ad bona ſua, dicendum eſt iura rectè de hoc diſpoſuiſſe, quia eſt præſumptio efficax, quod ob indeliberationem, & defectum rectæ rationis eſſet de illis malè diſpoſiturus; in hac autem hypotheſi nulla poteſt eſſe præſumptio, quod amens ſit male vſurus dominio, quo gaudet circa alterius coniugis corpus, cum ſupponatur poſſe eſſe finis generationis a natura intentus, & nullum adeſſe periculum abortus, ſeu alterius damni.

Rationes pro aſſerto.

Inſtantiæ propoſitæ, & diſſolutæ.

Minus obeſſe poteſt, ſi aſſeratur, quod ſit periculum damni in prole, quod ſcilicet naſcatur fatua, & amens; Minus, inquam, obeſſe poteſt, quia melius eſt proli naſci cum illa qualitate fatuitatis, & amentiæ, quam ſimpliciter non naſci, adeoque nullum damnum ipſi infertur; Deinde non ita certum eſt, quod ſit cum illis qualitatibus naſcitura, adeoque ratione illius incertitudinis non debet priuari iure certo, quo gaudet.

Alia inſtantia diſſoluitur.

SECTIO V.

An ad vitandum damnum rei familiaris ob multiplicitatem prolis excuſentur coniuges ab onere reddendi debitum.

SVMMARIVM.

Poſſunt coniuges conuenire de non congrediendo ad vitandam prolis multiplicitatem. 1.

Secus ſi eſſet periculum incontinentiæ in altero. 2.

Non eximuntur coniuges ab onere reddendi ex eo, quod non habeant, quod poſſint poſt mortem proli multiplicatæ relinquere. 3.

Etiam ſi non habeant, quo prolem multiplicatam poſſint alere, dum viuunt. 4.

Soluuntur rationes oppoſitæ. 5.

NON eſt hic difficultas, an poſſint mutuo conſenſu coniuges abſtinere à coitu coniugali ad effectum, ne multiplicetur proles, quam commodè alere nequeant, quandoquidē indubitati iuris eſt apud omnes, tam Theologos, quam canoniſtas, quod vtique poſſint abſtinere; De hoc latè *Paludanus in 4. diſt.31. q.3. art.2. n.15., D. Antoninus part.3. tit.1. c.20. §.6., Phylarchus de offic. ſacerdot. to.1. part.2. lib.4. c.19 §.3. peccat, Ludouicus Lopez pr. part. inſtruct. cap.85. in princip.* nec difficilis eſt probatio huius aſſertionis, ſiquidem ex vi contractus matrimonialis obligantur quidem coniuges ad reddendum debitum alteri ſerio, & legitimè petenti, non autem ad petendum, niſi ex alia ſuperiori cauſa ad hoc impellantur, ergo ſicuti vterque poteſt non petere, poterit etiam conuenire de non petendo, & ſic in neutro conſurgit obligatio reddendi. Accedit, quod vterque poſt contractum matrimonium poteſt votum ſimplex caſtitatis emittere, ratione cuius

I Poſſunt coniuges conuenire de non congrediendo ad vitandam prolis multiplicitatem.

cuius obligatur ad non petendum, ergo etiam &c. Accedit secundo, quod per talem conuentionem nulli irrogatur iniuria; non alteri ex coniugibus, cum in talem abstinentiam consentiant; non proli, quia, cum adhuc non sit, non inducit aliquam obligationem in coniugibus ad ipsam ponendam in esse, cæteroqui coniuges non possent vouere castitatem, nec vt vacarent orationibus abstinere ab vsu coniugij. Hæ rationes non solum probant, quod ne dum mutuo consensu possint abstinere, quando non habent, quo commodè prolem multiplicatam possint alere, sed etiam, quando vtpotè diuites possent etiam alimenta præstare, atque in his terminis loquuntur *Villalobos tract. 13. difficult. 49. n. 2.*, *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 1. ante medium*, *Bonacina de matrim. q. 4. punct. pr. n. 13.*, *Coninchus disp. 34. n. 24.*, *Laiman lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 1. n. 16.*, *Phyliarchus de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 4. c. 19. §. tertio peccat.*

Nulli per talem conuentionē irrogatur iniuria.

Dixi *nisi ex alia superiori causa ad hoc impellantur*, quia, si in altero coniuge adesset periculum incontinentiæ, teneretur alter non obstante consensu præstito ad abstinendum eidem, vel expressè, vel tacitè petenti reddere ex motiuo saltē charitatis, quia illa promissio cum illo periculo non obligat; quinimmo arbitrarer in hac suppositione periculi incontinentiæ, quando etiam vexatus tali periculo nec tacitè, nec expressè peteret, teneretur alter conscius illius periculi petere, seu saltem offerre copulam coniugalem ex motiuo eiusdem charitatis, prout latè etiam docent *D. Thomas in addit. ad 3. part. q. 64. art. 2. ad primum*, & *q. 49. art. 5. ad secundum*, *Sotus in 4. dist. 31. art. 4. concl. 1. in fin.*, *Petrus de Ledesma q. 49. art. 5. dub. 2. concl. 2.*, *Henriquez lib. 11. c. 15. n. 9.*

2 Secus si esset periculum incontinentiæ in altero.

Articulus examinandus.

Id igitur, quod sub præsenti titulo controuertendum occurrit, est, an quando non est mutua conuentio de abstinendo ab vsu coniugali licitum sit alteri ad euitandam prolis multiplicitatem, vel aliquod aliud damnum in re familiari denegare debitum alteri serio, & moderatè petenti.

3 Non eximuntur ab onere reddendi, si habeant pro tempore, quo viuunt, quo possint prolē multiplicatam alere, licet non sint habituri, quod possint post mortem relinquere.

Assertio I. Si parentes habeant bona sufficientia ad alendos filios, quantumuis multiplicatos pro tempore, pro quo ijdem parentes viuunt, non excusantur ab onere reddendi debitum sub eo prætextu, ne ijdem filij multiplicentur, quantumuis non habeant, quod relinquant post eorum obitum ad congruam ipsorum sustentationem. Ita in ijs terminis *Joannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. n. 221.*, & à fortiori ita sentire tenentur *Angelus verb. debitum n. 15.*, *Nauarrus in summa c. 16. n. 25.*, *Alexander in suo Enchiridio 2. part. precept. 6. vbi de debito coniug. vers. si debitum negauit*, *Petrus à Ledesma de matrim. q. 46. art. 1. diffic. vlt. concl. 1.*, *Graffius pr. part. decis. lib. 2. c. 82. n. 1. in fin.*, *Rebellus part. 2. lib. 29. 16. n. 5.*, *Taxeda tom. 2. lib. 4. tract. 1. contron. 12. n. 129.*, *Coninchus disp. 34. n. 24.* dum statuunt non eximi coniuges à culpa læthali, si negent debitum, ne multiplicetur proles, quantumuis non habeant, quo eandem multiplicatam possint alere.

Ratio ex eo deducitur, quia multiplicatio prolis est finis principalitèr à natura intentus in contractu matrimoniali, ergo ex fine, ne eadem multiplicetur, poterit alter rogatus, seu exactus abstinere à redditione, nisi sufficiens causa excuset, sed quando parentes habent, quo possint, dum viuunt, prolem multiplicatam alere, quantumuis non habeant, quo eandem possint alere post ipsorum parentum mortem, non est sufficiens causa denegandi debitum, quod seriò, & moderatè exigitur, ergo &c. Subsumpta minor probatur, quia parentes non habent onus alendi filios, nisi quousque viuunt, & post obitum relinquendi eisdem solummodo legitimam eorum bonorum, quibus pro tempore mortis gaudent, ergo &c. Iuxta hos terminos præter præcitatos DD. hanc opinionem sustinet *Petrus de Ledesma de matrim. q. 64. art. 1. ad fin.* vbi limitat conclusionem, quam indefinitè posuerat, quod coniuges non eximantur ab onere reddendi debitum ob finem, ne proles multiplicetur, quando non habent, quo eandem alant, limitat, in quam, iuxta hanc considerationem, si scilicet non habeant, quo alant, dum ipsi viuunt, secus si pro eo tempore habeant, quo eos alant, licet non habeant, quo eos alant post mortem, atque ità etiam sentire videtur *Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniugali disp. 25. num. 3. in fin.*

Rationes pro asserto.

Assertio II. Etiam si coniuges non habeant, quo prolem multiplicatam, dum viuunt, alere possint, non possunt licitè denegare debitum, ne eadem multiplicetur. Ita contra *Emanuelem Sà verb. debitum coniugale n. 18.*, *Comitolum lib. 1. respon. mor. q. 136. num. 10.*, *Dianam part. 9. tract. 7. resol. 3.*, *Hurtadum de matrimon. disp. 10. n. 54.*, *Pontium lib. 10. c. 3. num. 7.*, *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 25. num. 3.*, *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 1. num. 220.* sustinent *Angelus verb. debitum coniugale n. 15.*, *Nauarrus in summa c. 16. nu. 25.*, *Graffius pr. part. decis. lib.*

4 Etiam si non habeāt, quo commodè prolē possint alere, dū viuunt.

lib.2. c.82. nu.1. in fin., Ludouicus Lopez pr. part. instruct. c.78. §. peccat etiam coniux, Petrus à Ledesma de matrimon. q.64. art.1. diffic. vlt. concl. 1.

Rationes pro asserto.

Rationem ex eo desumo, quia hanc debiti coniugalis reddendi obligationem, neque demit damnum prolis futuræ ex indigentia, neque magnum coniugum incommodum in eadem alenda, ergo non erit, cur deobligetur alter coniux ab onere reddendi debiti in hypothesi, de qua loquimur. Antecedens, quoad primam partem facilè ex eo liquet, quia melius est proli nasci, & viuere inopem, quam omninò non nasci; quoad secundam euincitur, tum quia, vt supra innuebam, illa prolis multiplicatio est primarius finis intentus à natura, & maximum bonum matrimonij, ad quod coniuges se obligantes videntur etiam se obligasse ad quæcunque incommoda, quæ ex illo prouenire possunt constanter perferenda, tum quia ius, quod habet coniux in alterius corpus ex vi contractus matrimonialis tale, ac tantum est; vt præualere debeat cuicunque incommodo, quod possit prouenire ex prolis multiplicatione; tum quia tandem maximum iugum esset ipsius coniugibus simul cohabitare, & in eodem thoro viuere, & non posse, vti coniugio potissimum, cum vix possit abesse periculum incontinentiæ, prout rectè notauit *Coninchus disp.34. n.24.*

5 Prima instãtia proposita, & dissoluta.

Neque obesse potest, si asseratur primò, quod sicuti in cæteris debitis magna incommoditas excusat ab eorum solutione, ita non sit, cur excusare non debeat ab onere soluendi debitum coniugale magna incommoditas in alenda prole, quinimmo impotentia; Non, inquam, obesse potest, quia strictius videtur debitum, quo premuntur coniuges ad onus coniugij, cum alligentur vinculo indissolubili proueniente ex ipso iure naturali ordinato secundum se ad bonum naturæ, ac sint cætera debita, quæ in ordine ad creditores quoad solutionem possunt non esse necessaria, nec ordinata ad bonum naturæ, sed dumtaxat ad melius esse. Deindè data contraria opinione vix contingere posset, quod pauperes tenerentur debitum persoluere, cum semper subessent periculo, quod præ inopia non possent prolem alere. Tandem incommoditas, seu impotentia non est directè quoad solutionem debiti, sed ad quid consequens ad illam, nempe ad sustentationem prolis, si quæ indè obueniet; hæc autem potest ex multis capitibus cessare, vel quia non sequatur conceptio, vel quia Deo disponente potest illis contingere pinguior fortuna, vel quia possunt confidere in Dei auxilio, qui sicuti volucres cœli pascit, ita non sinet creaturam, seu creaturas rationales ad gloriam supernaturalem ordinatas fame perire; tandem, quia ille metus incommoditatis, seu impotentiæ ad alendam prolem fundatus in tenuibus fortunæ bonis, quæ ipsi coniuges possident, potest compensari per spem, quod illa proles, & eisdem coniugibus, & sibi possit vtilitatem non modicam afferre.

Secunda instantia item dissoluta.

Neque obesse potest, si asseratur secundo, quod illa redditio debiti cederet in maximum præiuditium filiorum iam natorum, cum parentes ob tenuitatem suorum redditaum non possent æquè bene illos alere, si alia proles superueniret; Non, inquam, obesse potest, quia sicuti non tenentur coniuges abstinere ab vsu coniugij ob periculum alicuius infectionis in prole concepta in vtero matris, & nondum nata, ita nec videntur tenere abstinere ob periculum damnorum, seu præiuditij, quod quoad alimenta potest contingere filijs iam natis, cum magis sit considerabile damnum in naturalibus, & intrinsecè in existentibus, quam in merè temporalibus, & exterioribus bonis, potissimum cum istis facilius possit obuiari, vel per labores, vel per eleemosinas &c.

SECTIO VI.

An excusentur coniuges à redditione debiti ob dubium valoris matrimonij.

SVMMARIVM.

Dubium multiplex exponitur. 1.
Si dubium fuerit rationale, & circa contractum, dubitans non potest petere. 2.
Si dubium fuerit circa impedimentum dirimens ortum ante contractum, dubitans non potest petere, tenetur tamen alteri non dubitanti reddere. 3.
Non dubitans non tenetur alteri dubitanti reddere. 4.
Potest tamen, si velit, reddere. 5.
Extante periculo incontinentiæ in dubitante petente, non dubitans ex lege charitatis, teneretur reddere. 6.
Si vterque dubitans de valore contractus antequam iniretur, contraxerit, neuter potest petere, & reddere. 7.
Huiusmodi coniuges sunt à thoro separandi. 8.
Ad instaurandum huiusmodi matrimonium requiritur, quod deponatur practicè dubium. 9.
Contracto matrimonio ex parte vtriusque cum bona fide, si superuenerit dubium etiam discretum, dubitans tenetur alteri non dubitanti reddere. 10.

Dubi-

Dubitans, si potest præmittere inquisitionem super dubio, antequam exigatur, tenetur. 11.

Non tenetur dubitans alteri non dubitanti detegere suum dubium. 12.

Superueniente dubio post contractum nequit dubitans, nec ante, nec post inquisitione m petere debitum. 13.

Dubitans mota lite, eaque pendente, tenetur alteri petenti reddere. 14.

Intellige, si lis sit super vinculo coniugali dissoluendo, secus si super diuortio. 15.

Dubitans ante consummatum matrimonium intra primum bimestre, nec tenetur, nec potest reddere. 16.

Dubitans, qui propria auctoritate recessit, est restituendus quoad habitationem, nō quoad thorum, si offerat incontinenti probationes, absolutè quoad omnia, si incontinenti non offerat. 17.

Quandonam dicatur offerre incontinenti. Ibid.

Superueniente dubio discreto post contractum matrimonium neuter potest petere, & reddere, siue ante, siue post præstitam inquisitionem. 18.

Contracto legitimè matrimonio superueniente in altero dubio de impedimento, quod ipse possit remittere, non tenetur dubitans alteri reddere. 19.

Etiam si Iudex eidem dubitanti præciperet redditionem. 20.

Etiam si ipse dubitans moueret litem super vxoris seruitute. 21.

Secus, si dubium esset leue. 22.

DVbium hoc de valore matrimonij, vel potest esse circa contractum ipsum, quatenus non certo constet, an re
I vera fuerint verba, seu signa, & actio externa denotantia contractum cum animo verè contrahendi, vel circa aliquod impedimentum, quatenus adest dubium de subsistentia alicuius impedimenti dirimentis tempore contractus existentis. Porro, si fuerit dubium circa impedimētum, vel hoc præcessit ipsum contractū, vel subsecutum est ad eundem contractū; item siue præcesserit, siue fuerit subsecutum, vel præcessit in vtroq; vel in vtroq; superuenit, vel præcessit, vel subsecutum fuit in altero tantum. Porrò, vel hoc dubium est rationabile, & probabile, quatenus, vel vterque, vel alter sit dubius dubitatione, seu credulitate discreta, & probabili, vel leue, seu debilibus innixum rationibus, quatenus vterque, vel alter eorum sit dubius credulitate leui, & minus probabili. Iuxta hæc omnia dubiorum genera præsens titulus discutietur.

Dubium multiplex exponitur

Assertio I. Si dubium fuerit circa contractum ipsum matrimonij, & quidem rationabile, & hoc se teneat ex parte vnius dumtaxat, quatenus hic dubitet, an fuerint posita verba, vel signa denotantia consensum cum animo contrahēdi nullo modo potest hic debitum petere perseuerante eo dubio; si vero se teneat ex parte vtriusq; neuter potest legitimè petere. Consentit *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. si nu 1923., & tract. de effect. matrim. c. 2. n. 2.*

2 *Si dubiū fuerit circa contractum matrimonij, & rationabile, dubitans non potest petere.*

Ratio ex eo deducitur, quia cum hoc dubium versetur circa ipsa substantialia contractus, & non sit leue, nec irrationale nullum ius confert ipsi dubitanti, cum possessio, quæ incipit in dubio rationabili, nec conferat bonam fidem practicè, nec speculatiuè, ergo persistente illo dubio non licitum erit dubitanti accedere ad alterum, ob periculum accedendi ad non suum. Accedit, quod in eo dubio versante circa ipsam substantiam contractus possessio stare debeat pro certa lege naturali non accedendi ad non suam.

Assertio II. Si dubium fuerit circa aliquod impedimentum dirimens, & fuerit in altero coniuge ante contractum matrimonij altero contrahente in bona fide existente, non potest sic dubitans petere debitum, tenetur tamen alteri in bona fide existenti seriò petenti reddere *Salonius secunda secundæ q 61. tract. de domin. q. 5. art. 6. ratione vlt., Palacios in 4. dist. 27. disp. 3. fol 602., Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrim. c. 55., Vera Crux 3. part. speculi art. 18. concl. 6., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 4. n. 10., Sanchez de matrimonio lib. 2. disp. 42. num. 2., Reginaldus lib. 31. n. 299., Gutierez de matrim. c. 50. nu. 2., Coninchus disp. 34. nu. 101.*

3 *Si dubium fuerit circa impedimentum dirimens ortum ante contractum dubitans nō potest petere, tenetur tamen alteri non dubitanti reddere.*

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quod latè dicebamus *tom. 1. sub tit. Contractus I. de contract., vt sic prænot. 2. n. 13.*, nempe dubium in incæptione possessionis non tribuere aliquod ius, eo quod talis possessio non sit cum bona fide *l. vnica C. de vsucap. transf., & c. vlt. de præsumpt.*, ergo, cum ille sic dubitans incohauerit sine bona fide, cum dubium illam perimat possessionem matrimonij, nullum ius habebit ad petendum debitum, seu ad vsum voluntarium eiusdem matrimonij cum periculo fornicationis.

Possessio non est cū bona fide.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia, cum alter matrimonium contraxerit bona fide, vtique iustum habet titulum possessionis, ergo non constante de nullitate matrimonij non est tali titulo, & iure priuandus ob dubium, seu malam fidē alterius; Neq; hic audiendi sunt *Sotus in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. vers. alia verò Ludouicus Lopez 2. part instruct. de matrim. c. 39., Vega lib. 3. summæ cas. 155.*, dum asserunt, quod cum dubitans non possit petere, ne

Non dubitans habet iustū titulū possessionis.

matrimonium claudicet, non possit etiam sine labe læthali petenti reddere, adduntque, quod si vxor secundo nubat cum dubio de morte prioris mariti, dubium illud præualere debeat, adeoque tale matrimonium esse irritandum; Non, inquam audiendi sunt, quia, vt benè notant *Sanchez de matrim. lib. 2. d. disp. 42. num. 5., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. moral. part. 2. tit. 1. §. 51. num. 1976. in fin.* non est aliquod absurdum, quod ratione malæ fidei in eo, qui contraxit cum tali dubio, quoad ius petendi tale matrimonium claudicet, cum ex alio capite omnino firmum remaneat quoad onus reddendi alteri petenti, qui contraxit cum bona fide, hoc etiam videre est in eo, qui obstrictus voto simplici castitatis contraxit, respectu cuius claudicat matrimonium, quoad ius petendi, non autem quoad onus alteri reddendi, qui tali voto non afficitur. Ad illud, quod subditur, quod possessio illius, de cuius morte alter dubitat, debeat præualere; gratis omnino dicitur, quia illa possessio, sicut, & ipsius vita non est certa, sed omnino dubia; possessio autem illius, qui bona fide contraxit, est omnino certa, quæ per cõsequens debet præualere.

Soluuntur nonnullæ instantiæ oppositæ.

Tota assertio nostra clarè deciditur per textum *in c. Dominus de secundis nuptijs*, vbi sic expressè legitur *Sanè super matrimonijs, quæ quidam ex vobis contraxerunt nondum habita abeuntis coniugis certitudine respondemus, vt nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migrauerit coniux; si verò aliquis hoc non seruauit, & de morte prioris coniugis adhuc existimat sibi dubitandum ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod à se tamen nouerit nullatenus exigendum*; Ex quibus facilè eruitur contra præallegatos Doctores matrimonium illud non esse irritandum; cum etenim Pontifex compellat dubitantem ad reddendum alteri, qui bona fide contraxit, per consequens statuit matrimonium illud tenere, quod etiam nos docuimus *tom. 7. sub tit. Contractus XV. de matrim. IV. Prænot. 2. n. 12.*

Iura euincentia intentum.

Ex eo, quod dixerimus, quod, si coniux, qui bona fide contraxit, petat seriò debitum ab altero, qui cum illo dubio contraxit, teneatur iste illi reddere, oritur hic immediatè difficultas, an si ille, qui mala fide contraxit, perseuerante tali dubio peteret, teneretur alter innocens illi reddere? Affirmatiuam partem sustinent *Henriquez lib. 12. de matrim. c. 6. nu. 5. in comment. lit. T., Bartolomæus à Ledesma de matrim. dub. 20. concl. 1.*, ea ratione, quia tota iniquitas, si quæ est, se teneret ex parte petentis; iniquitas autem petentis non eximit alterum ab onere reddendi, vt videre est in eo, qui obstrictus voto simplici castitatis peteret ab altero debitum, qui certè illud non posset negare; quod etiam nos supra affirmauimus, dum diximus, quod, si turpitudo non se teneat ex parte ipsius actus, sed ex circumstantia aliqua se tenente ex parte petentis, nõ eximatur alter ab onere reddendi. Nihilominus *Sanchez d. lib. 2. disp. 42. n. 3., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. nu. 1978., Salas prima secundæ tract. 8. sect. 22. nu. 213.* partem negantem sustinent ea moti ratione, quia nemo tenetur reddere, nisi ad legitimam petitionem alterius, sed alter dubitans non potest legitimè petere, quandoquidem hic legitimè non possidet, nec habet ius iustitię ad illum vsum proptèr rationem mox adductam, quod incæptio possessionis in mala fide nullum ius confert; nec valent rationes pro contraria opinione adductę, quandoquidem obstrictus voto simplici castitatis, & petens illicitè ex circunstantia se tenente præcisè ex parte petentis habet legitimam possessionem ad petendum, & solum impeditur à petitione quoad esse licitum ratione alicuius circunstantiæ, quæ non tollit possessionem; dubitans autem de valore matrimonij in ipsa celebratione contractus nullam acquirit, nec detinet possessionem, adeoque &c.

4 **Non dubitans in hac hypothesi, non tenetur dubitanti reddere.**

Hic duplex insurgit ratio dubitandi: Prima est, an, quantumuis non teneatur alter innocens, & possessor bonæ fidei alteri, qui contraxit in dubio valoris matrimonij, petenti reddere, possit tamen, si velit ad eius petitionem reddere? Secunda, an saltem eidem dubitanti petenti teneatur reddere, si norit ex negatione eidem imminere periculum incontinentiæ. In ordine ad primam absolutè sentio posse, si velit, reddere *Sanchez d. lib. 2. disp. 42. num. 4., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. num. 1979., & tract. de effect. matrimon. c. 2. nu. 34.*, si etenim ipse innocens, qui contraxit bona fide, potest licitè petere, non est cur licitè petenti non possit reddere, cum sit in pacifica possessione bona fide, sibique suadeat illud matrimonium esse validum, adeoq; ipso potest plenè vti, siue petendo, siuè reddendo. In ordine ad secundam sentio saltem ex lege charitatis, si non iustitiæ teneri in ea hypothesi reddere, sed congruentius foret, si ipse tunc offerret. Rationem ex eo desumo, quia ex lege charitatis coniux innocens quantum potest, tenetur consulere damno spirituali alterius, quando licitè,

5 **Potest tamen, si velit, reddere.**

6 **Extante periculo incontinentiæ in dubitante petente, ex lege charitatis, teneretur reddere.**

licitè, & sine propria culpa potest eidem obuiare, ergo vrgente periculo incontinentiæ in altero, si non reddat, tenebitur ex eadem lege reddere; Neque dicas, quod, cum illa petitio dubitantis de valore matrimonij sit iniqua, & peccaminosa, ipse reddendo constitueretur reus cooperationis illi iniquæ petitioni; contra enim impugnaberis, quia ipse non cooperatur reddendo illi iniustæ petitioni, cum independentèr ab ipso iam intelligatur posita, vndè ipse solum vtitur iure suo, & per vsum illum vtique licitum obuiare intendit illi periculo, ad quod etiam tenetur, cum nulla culpa ex illa redditione eidem immineat, vrgente præcepto charitatis. Dixi, *sed congruentius foret, quod ipse tunc offerret*, quia hoc pacto cognito illo periculo occurreret cuicunque labi etiam ex parte petentis ex illa petitione.

7 Assertio III. Si vterque coniux dubitans de valore contractus, antequam ineretur, contraxerit, neuter potest licitè petere, nec reddere *Vera Crux 3. part. speculi art. 13. in fin., Sanchez d. lib. 2. disp. 42. num. 7., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 11. n. 5., Coninchus d. disp. 34. n. 102., Arriaga prima secundæ disp. 25. nu. 30., Nauarrus in summa c. 22. n. 54., Sotus in 4. dist. 27. q. 1. art. 3., Bonacina de matrimon. q. 4. punct. 4. n. 11.*, qui tamen falso asserit, hanc assertionem esse contra *Henriquez loc. cit.*, nam iste ibi expresè docet in hac hypothesi neutrum coniugem posse licitè petere, & reddere debitum; est tamen contra *Siluestrum verb. matrimonium 4. q. 9. dict. 3.*, qui tamen, cum non ita expresè loquatur, potest trahi ad sanum sensum nostræ assertionis.

Si vterq; dubitans de valore contractus, antequam iniretur, neuter licitè, potest petere, & reddere.

Ratio ex eo deducitur, quia neuter potest legitimè in hac hypothesi petere, quia neuter legitimè incæpit possessionē per ea, quæ docuimus in præcedenti assertione, si etenim, quando alter tantum in dubio, seu mala fide contraxit, hic nequit absolutè petere, quia non legitimè acquisiuit ius possessionis, non est, cur etiam quando vterque in tali dubio, seu mala fide contraxit, non debeat vterque carere iure petendi, cum vterque incohauerit possessionem cum tali dubio, quę propterea nullum ius confert, ergo etiam neuter poterit licitè, & legitimè reddere. Consequentia probatur, quia ad hoc, vt redditio sit licita, debet supponere ius legitimum exigendi, ergo cum neuter possit legitimè exigere, neuter poterit legitimè reddere; nec in hoc valet paritas de coniugibus obstrictis voto simplici castitatis, qui quantumuis nequeant petere, possunt tamen reddere proptèr rationem disparitatis supra adductam.

Rationes pro asserto.

Hic iam oritur difficultas quomodo gerendum sit cum huiusmodi coniugibus, qui cum tali dubio contraxerunt. Cōueniunt communitèr DD. esse a thoro separandos propter periculum incontinentiæ *Coninchus disp. 34. de mutua coniug. oblig. dub. 10. n. 102. vers. hinc infertur, Ioānes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1981.*, talis etenim cohabitatio præberet fomitem concupiscentiæ, excitaret ardorem libidinis, quem non possent compescere; Nec tamen hinc sequitur, matrimonium illud esse inualidandū, seu inualidum declarandum; cum expresè habeatur *in c. dominus de secundis nupt., & in c. in præsentia de sponsal.* non licere ad alias nuptias transire, donec constet de priorum dissolutione, adeoq; perseuerante dubio, an illud matrimonium sit validum, non erit dissoluendum quoad vinculum coniugale. 8

8 Huiusmodi coniuges sunt separandi à thoro.

Si autem hic inquiras, quandonam hoc matrimonium cum tali dubio ex parte vtriusque initum instaurari possit quoad ius, & onus petendi, & reddendi debitū; Tunc *Sanchez d. lib. 2. de matrim. disp. 42. n. 9.*, asserit, ad hoc sic instaurandum sufficere, si arbitrio prudentis viri interueniant rationes, quæ constituant opinionem probabilem ad persuadendum matrimonium valere, quantumuis probabilius sit non valere, & rationes pro inualiditate efficacius moueant, quia in moralibus satis est opinionem probabilem amplecti; Henriquez verò *lib. 11. de matrimon. c. 11. n. 5. in fin.*, sentit ad illum effectum iuris, & oneris petendi, & reddendi debitum requiri, vt ex legitima causa deponant practicè dubium, & reputent probabilius esse matrimonium valere. Salas *in prima secunda D. Thomæ tract. 8. sect. 21. n. 17.*, relatus à *Ioanne Angelo Bossio tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1994.* vtrique opinioni præcedenti aduersans expresè sentit, quod, quantumuis probabilius coniuges crederent matrimonium illud valere, non possint petere, nec reddere, eamq; rationem adducit, quia quantumuis fuerit maior probabilitas pro valore matrimonij semper tamen talis opinio habet coniunctam formidinem, & dubitationem, cum quibus non licet petere, nisi vrgente aliqua graui necessitate, cum hoc sit se exponere periculo fornicandi. Addit vlterius hanc rationem, quia etiam, si coniux probabilius reputet matrimonium non valere, tenetur nihilominus alteri petenti reddere, ergo etiam, si probabilius putet valere, tenebitur non reddere. Coninchus *disp. 34. de mutua coniug. obligat. dub. 10. n. 103.*

Quomodo hoc matrimonium sit instaurandum.

Refertur opinio Henriquez.

Opinio Salas.

Opinio Coninchi sub distinctione.

num. 103. *vers. respondeo igitur*, procedit cum distinctione; vel etenim tale dubium versatur circa mortem prioris coniugis, quatenus v. g. quis coniugatus dubitans de morte sui coniugis matrimonium cū alio contraxerit, & tunc arbitratur non posse vti matrimonio, donec de morte illius apertè constet, eamque rationem adducit, quia cum aperta iniuria, & iniustitia prioris coniugis, de cuius obitu dubitatur, matrimonium illud secundum fuerit contractum spoliando illum in dubio sua possessione, ita etiam cum eiusdem iniuria esset vsus illius matrimonij, & in ordine ad hoc potissimum definitum est *in c. in præsentia de sponsal.* ad hoc, vt quis coniugatus possit ad secundas nuptias transire, requiratur, vt habeatur certitudo de morte prioris coniugis, nec sufficiat probabilis coniectura, quantumuis cæteroqui teneretur cum magna difficultate per multos annos vitam cælibem ducere; vel tale dubium est ratione impedimēti iure humano inducti, & tunc adhuc subdistinguit; vel etenim dubium versatur in eo, an tale impedimentum verè interfuerit, nec ne, & tunc arbitratur, siue dubium fuerit positiuum, siue negatiuum, adeo vt vtraque pars sit probabilis post diligentem veritatis inquisitionem tales posse licitè contrahere, & post contractum vti tali matrimonio, quia possessio libertatis stat pro ipsis, quandoquidem cum iure naturæ sint liberi, ab illo impedimento præsumuntur liberi, donec constet de contrario; vel dubium versatur in eo, an impedimentū, quod re vera extitit, fuerit sublatū nec ne, & tunc adhuc subdistinguit, vel quatenus dubitetur, an fuerit super illo obtenta dispensatio, nec ne, vel quatenus sit certum obtentam fuisse dispensationem, sed dubitatur de ipsius valore; si dubium versetur circa dispensationem obtentam, vel non obtentam, & tunc sentit, siue dubium fuerit positiuum, siue negatiuum, ob probabiles pro vtraque parte rationes non posse vti coniugio, quandiu hoc dubium manet, quia possessio stat pro impedimento; si versetur non circa ipsam dispensationem, cum constet eandem fuisse obtentam, sed circa valorem ipsius, & tunc sentit, & matrimonium tenere, & coniuges eodem posse vti, quia præsumptio stat pro eodem matrimonio.

Rationes pro opinione Coninchi.

9 Requiritur, quod disponatur practicè dubiū.

Quid iam in hac opinionum varietate sentiendum? Arbitror probabilius esse cum *Henriquez loc. cit.*, quod requiratur, vt deponatur practicè dubium, cum quo illud matrimonium contractum est, & rationes pro valore ipsius reputentur efficaciores, siue illud dubium fuerit circa mortem prioris coniugis, siue circa impedimentum iure humano inductum, siue circa dispensationem super eodem obtentam, siue circa valorem eiusdem dispensationis. Rationem generalitèr ex eo deduco, quia vbi agitur de periculo animæ vitando tutior, & probabilior pars in dubio est eligenda *l. si fuerit §. vlt. ff. de reb. dub. c. iuuenis de sponsal. c. ad audientiam de homicid., Coaruuias in c. alma mater part. 1. §. 2., Nauarrus in manual. c. 27. n. 139., Emanuez Rodriquez in summa tom. 2. c. 51. n. 6. concl. 4., Vasquez in prima secundæ D. Thomæ q. 19. art. 6. disp. 65. c. 3., Salas in prima secundæ q. 21. tract. 8. disp. vnica sect. 17. nu. 152., Ioannes Maria Nouarinus qq. forens. lib. 1. q. 14. num. 12.*, tutius autem est, quod, nisi tale dubium fuerit practicè depositum per congruentiores rationes, abstineatur à tali vsu, quādoquidem abstinendo nulla noxa contrahitur, quæ contrahi potest vtendo. Adderem, quod, cum temere contractum fuerit illud matrimonium in illa dubietate, in pœnam quodamodo contrahentium fauor non debeat esse in commodum libertatis arg. eorum, quæ habent *Surdus decis. 195. n. 5., Moneta in tract. de opt. canon. c. 3. n. 142., Mantica de tacit., & ambig. conuent. lib. 2. tit. 12. nu. 27., Ioannes Maria Nouarinus in praxi elect., & var. for. q. 43. sect. 1. n. 18.*

Assertio IV. Contracto matrimonio bona fide vtriusq; coniugis, si vni eorum superueniat dubium non solum leue, sed etiam probabile, & discretum de valore eiusdem, tam ante, quam post factam diligentem inquisitionem super tali dubio non solum potest, sed etiam tenetur altori non dubitanti petenti reddere debitum *Augustinus Barbosa collect. ad c. dominus de secundis nuptijs, & ad c. inquisitioni de sententia excommun., Nauarrus in c. si quis autem nu. 102. de pœnit. dist. 7., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 2. num. 8., & seqq., Rebellus de obligat. iustitiæ part. 2. lib. 2. q. 16. n. 7., Coninchus d. disp. 34. de mutua coniug. oblig. n. 105., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 4., Arriaga prima secundæ tom. 1. disp. 25. n. 30., 39., 43., & seqq., Auersa de matrimon. q. 21. sect. 2., Basilius Pontius de matrimon. lib. 10. c. 15. num. 7., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. nu. 1928.*

10 Superueniente dubio matrimonio inito in bona fide vtriusque dubitans tenetur alteri non dubitanti reddere.

Dixi, *dubium non solum leue, sed etiam probabile, & discretum*, nam circa dubium leue superueniens vix potest esse aliquid difficultatis, nam hoc debet deponi consilio proprij Pastoris, vel alterius viri prudentis, & non solum in ordine ad reddendum, cum ad hoc non requiratur etiā tale consilium, sed in ordine etiam ad peten-

Dubium leue debet deponi consilio proprij pastoris, vel alterius prudĕtis viri.

tendum, prout habetur *in c. inquisitioni de sent. excommun.*, vbi sic legitur. *In secundo distinguimus, vtrum habeat conscientiam huiusmodi ex credulitate leui, & temeraria, an probabili, & discreta, & quidem ad sui pastoris consilium (conscientia leuis, & temeraria credulitatis explosa) licitè potest non solum reddere, sed exigere debitum coniugale; verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet*; & licet in hoc textu dicatur *ad sui Pastoris consilium*, hoc tamen ex communi consensu refertur etiam ad consilium cuiuscunque viri docti, & prudentis, prout notat *Ioannes Angelus Bossius loc. quo sup. n. 1924.*

Rationes pro assert.

Deducitur hæc assertio in fortioribus terminis ex dictis pro præcedenti assertione; si etenim quando quis cum tali dubio præcedenti matrimonium ipsum contraxit, obligatur alteri non dubitanti reddere debitum, à fortiori obligari censendus est, quando bona fide contraxit, & postea eodem contracto ex interuallo superuenit illa dubietas; tum quia plura facta obligant, quæ fieri prohibentur *l. circa ff. de inoffic. testam. c. ad apostolicam 46. de regular. c. 1. de matrim. contract. contra interdictum Eccl. c. fin. de diuortijs*, *Bartolus in q. 1. Lucanæ Ciuitatis nu. 12. vers. è contra*, & hanc regulam infallibilem dicit *Thomas de Thomasetis in florib. leg. 185.* quando à principio actus non est omnino inualidus, vt contingit in casu præsenti, secundum quem non inualidatur matrimonium, quantumuis ab initio esset contractum cum illo dubio, vt supra probauimus, ex quo sequitur, quod à fortiori non irritetur, si superueniat ex interuallo illud dubium; tum quia quando contractum est per bonam fidem, tunc legitimè contrahens incohauit possessionem, quod non euenit, quando contraxit cum dubio, quia tunc non incæpit legitimè possidere; ex quo eruo, quod si quando non incæpit possidere legitimè, non eximitur ab onere reddendi, multominus eximendus sit, quando legitimè incæpit possessionem; Neque obesse potest, si asseratur, quod licet maximè reddendo coniux possit, & teneatur facere contra conscientiam speculatiuè dubiam, nunquam tamen contra conscientiam practicè dubiam, quia hoc est accedere, & reddere ei, quem, seu, quam practicè putat non esse suum, vel suam; in hac autem hypothesi coniux reddendo haberet conscientiam, non merè speculatiuè dubiam, sed etiam practicè talem, quia dubitans de valore matrimonij, dubitat an hæc, vel hic sit suus, vel sua; Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis dubitet, an ille, cui reddit, sit suus, vel sua, ex quo tamen norit alterum esse in legitima possessione petendi debitum, cũ contraxerit bona fide, qua nõ potest spoliari proptèr dubium proprium, potest efformare conscientiam practicam, seu iuditium practicum, debiti redditionem sibi esse licitam, quo stante non est, cur excusetur ab onere illius redditionis.

Instantia proponitur, & dissoluitur.

Dixi, *tam ante, quam post diligentem inquisitionem super tali dubio, quo afficitur*, quia in hac hypothesi onus reddendi cõsurgit ex iure positiuo, quod habet alter coniux non dubitans exigendi debitum, quod ius inexistit in eodem coniuge non dubitante, sed bona fide contrahente ex vi eiusdem contractus matrimonialis, & hoc ius non dependet ab illa diligenti inquisitione dubitantis; ex quo etiam poteris deducere contra *Paludanum, D. Antoninum, & alios relatos à Ioanne Angelo Bossio tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1927.*, non requiri, quod dubitans, ad hoc, vt teneatur reddere debitum alteri petenti non dubitanti, habuerit præceptum à superiori de tali redditione; non, inquam, requiri, tum propter rationem mox adductam, quia scilicet ius petentis est absolutum in se, nec dependet ex illo præcepto, nec etiam quoad executionẽ; tum quia *in d. c. Dominus de secun. nuptijs, & c. inquisitioni de sent. excommunic.* nulla fit mentio de tali præcepto, sed absolutè, & per se loquendo præcipitur, quod coniux dubitans reddat alteri non dubitanti debitum; vndè ibi agnoscitur obligatio ex natura rei inexistens.

Intellige siue ante, siue post adhibitã debitam inquisitionem.

Hic solum remanet dubitandum, an saltem ille, qui dubius est de valore matrimonij, si speret posse inuenire, antequam sit occasio, in qua alter non dubius petat, teneatur veritatem inquirere, & si alter non dubius petat ante talem inquisitionem, teneatur ei dubium reuelare. In ordine ad primum absolutè sentio teneri præmittere illam diligentem inquisitionem præueniendo quodamodo exactionem alterius, si potest, & sit spes veritatis detegendæ *Vasquez prima secundæ disp. 66. n. 33.*, *Coninchus de sacramentis d. disp. 34. n. 101.*, *Hurtadus de matrim. disp. 10. nu. 44.*, *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1932.* atque hæc nostra opinio procedit, siue dubium incæperit ante contractum matrimonium, siue post contractum eiusdem. Ratio ex eo deducitur, quia, quantum potest tenetur obuiare periculo fornicationis, siue formalitèr, siue materialitèr sumptæ, in quantum potest, ac alitèr præstando se constituit in dolo, & in culpa

II Dubitans si potest præmittere inquisitionem antequã exigatur ad reddẽdum tenetur præmittere.

pa se exponendo illi periculo, ergo tenetur præmittere illam inquisitionem ad effectum cauendi, si potest, ante exactionem debiti. Confirmatur, quia illa ignorantia veritatis ante factam diligentem inquisitionem non potest dici inuincibilis, cum fortè per illam inquisitionem possit vinci, ergo, cum ex vno capite teneatur vitare periculum, nec illa ignorantia ex alio capite possit excusare, cum possit eadem vinci, vtique tenebitur ad illam vincendam, & fugiendum periculum illam inquisitionem præmittere. Dixi, *si sit spes veritatis detegendæ*, nam, si nulla foret spes, superflua videretur illa inquisitio. In ordine ad secundam probabilius arbitror non teneri detegere alteri non dubitanti petenti debitum suum dubium *Azorius prima part. instit. mor. lib. 2. c. 19. q. 4., Salas in prima secundæ D. Thomæ tract. 8. sect. 22. n. 108., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1933.* Rationem primo ex eo deduco, quia alter coniux non dubitans habet bonam fidem, & per consequens plenum ius petendi, quo non debet priuari ex dubietate alterius, etiam si illam cognoscat, seu notam habeat; secundo ex eo, quod ex illa manifestatione, si fieret à dubitante, possent plura, & deteriora mala oriri. Tertio, quia etiam si dubitans aperiat suum dubium non tenetur alter tali aperitioni, seu ipsius dicto credere, nec dubitare; Quod, si dicas, quod possit esse spes, quod alteri sit crediturus, maximè, si rationes, quibus innititur tale dubium, sint probabiles, & congruentes ad inducendam credulitatem, seu saltem dubietatem in altero; tunc dicam, quod, quantumuis possit subesse illa spes, possit etiã subesse periculum, quod indè grauia damna sint obuentura, quod periculum præponderat illi spei. Quod, si inquiras, quid iuris esset, si dubitans patefecerit alteri suum dubium, tunc considerandum est, an rationes tales eiusdem dubij adduxerit, vt rationabile dubium excitarit in altero, vel rationes adduxerit, vt non mouerint eundem non dubitantem; si primum eueniet, tunc iudicandum erit secundum id, quod infra dicetur, dum vterq; coniux post contractum matrimonium incipit dubitare de valore eiusdem; si secundum, & ipse non dubitans poterit petere, & dubitans eidem petenti tenebitur reddere vt supra.

Si sit spes veritatis detegẽdę.

12 Non tenetur dubitans alteri non dubitanti detegere suum dubium.

Nec obstat spes, quod alter nõ dubitans sit crediturus.

Assertio V. Post contractum matrimonij ab initio bona fide ex parte vtriusque initum, si in alio superueniat dubiũ rationabile, & discretum de valore eiusdem, nec ante, nec post factam diligentem veritatis inquisitionem potest iste licitè petere debitum coniugale, si facta eadem diligenti inquisitione adhuc dubium perseueret *Nauarrus in manual. c. 22. n. 54., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 2. nu. 8. & 9., Garzias de benef. part. 7. c. 2. nu. 17., Valentia tom. 4. disp. 10. q. 4. punct. 2., Montesinus in prima secundæ disp. 39. q. 4., Bannes prima part. Theologiæ moral. tract. 12. de impedim. matrim. q. 8. conclus. 2., Turrianus in opusc. Theol. opusc. 10. disp 4. dub. 1., Salonius secunda secundæ q. 5. de dominio art. 7. versus fin.*, & alij innumeri quos citat *Sanchez d. l. 2. de matrim. disp. 41. num. 45.*, qui tamen quantumuis hanc opinionem appellet valdè probabilem *loc. cit. n. 47.* adhæret tamen in ea parte, qua dicitur, quod etiam post factam diligentem inquisitionem, si non deponatur rationabilitèr, & practicè dubium, non possit licitè petere, alteri sententiæ concedenti liberum vsum etiam quoad petitionem, cui opinioni adhæret etiam *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. n. 1943.*

13 Superueniente dubio in altero post contractũ nõ potest dubitans nec ante, nec post diligẽtem inquisitionem petere debitũ perseuerante dubio.

Ratio ex superius dictis deducitur, quia scilicet in dubio præcipuè facti, vbi agitur de periculo animæ, ex vulgatis iuribus tutior pars est eligenda, illa scilicet, in qua nullum est periculum peccandi etiam materialitèr, sed persistente dubio, siue ante, siue post factam diligentem perquisitionem veritatis habendæ non petendo debitum dubitans nulli periculo peccandi etiã materialitèr exponitur, cui exponitur petendo, ergo &c. Cõfirmatur ex allegatis textibus *in c. dominus de secundis nuptijs, & in c. inquisit. de sent. excom.*, vbi absolutè pręcipitur dubitanti, vt reddat debitũ alteri non dubitanti petenti, non autem conceditur facultas ad petendum, sed potius prohibetur petitio, nec ibi fit distinctio de petitione siue pręmissa illa diligenti inquisitione, siue non præmissa, ergo &c.

Rationes pro asserto.

Nec obesse potest, si asseratur primo, quod, cum contractus ille fuerit initus bona fide ex parte vtriusque contrahentis incæperit possessio legitimè ex parte vtriusque, & vterque acquisiuit ius petẽdi, ergo ex superuenienti dubio nequit hoc ius demi potissimum post factam diligentem inquisitionem veritatis, si de tali veritate non constiterit, & hoc ex generali regula quam tradidimus *tom. 1. sub tit. Contractus 1. de contract., vt sic prænot. 2. n. 13.* nempè dubium, quod oritur non in incæptione possessionis, sed in cõtinuatione eiusdem, non tollere eandem possessionem, eo quia vulgatis iuribus notum est constitutum in legitima possessione non esse ipsa priuandum proptèr dubium superueniens, cum melior sit cõditio

Nec obstat, quod cõtractus fuerit ex parte vtriusque initus bona fide.

ditio possidentis, vnde benè dicitur, quod perseuerans in possessione bona fide acquisita accedente postea dubietate, quãuis non habeat bonam fidem speculatiuè, habeat tamen bonam fidem practicè proptèr fundamentum iuris, quod possessor in dubio sit in possessione manutenendus. Non, inquam, obesse potest, quia illa regula generalis non potest habere locum in præsenti materia proptèr multiplicem rationem, quam assignant DD., & primo hanc rationem adducunt *Vasquez prima secundæ disp. 66. c. 4., & 5., Sairus lib. 1. clauis c. 13. nu. 29., Hurtadus de matrimon. disp. 10. n. 40., & seqq.*, quia in alijs materijs iustitiæ solum est periculum iniustitiæ; in præsenti vero dubio præter periculum iniustitiæ, periculum etiam est castitatis violandæ accedendo ad non suam, vel non suum; Secundo, quia vti re aliena illam consumando, vel distrahendo ita non est intrinsecè malum, sicuti est accedere ad non suam, cum illa consummatio rei alienæ, & distractio multis de causis possit cohonestari, etiam si scientèr id fiat, accessus autem scientèr ad non suam nulla ratione potest cohonestari, ac proindè mirum non est, si in alia materia iustitiæ licitum sit possidenti bona fide in dubio superueniẽti re, quam possidet, vti, non sic autem in dubio, an coniux sit suus, vel sua eadem, vel eodem vti. Tertio, quia dubius in vsu rei, quam possidet cum illo dubio superuenienti non infert damnum irreparabile, quandoquidem, si constiterit rem illam non esse suam, poterit res illa Domino restitui; dubius vero in vsu vxoris, vel alterius coniugis infert damnum, seu iniuriam irreparabilem, nam si constiterit, quod coniux, quo, seu qua vsus est, non sit sua, non potest eandem integram restituere.

Regula quædam generalis, in hoc nõ habet locum.

Neque obesse potest, si dicatur, secundo, quod nimis durum esset coniugi, qui post contractum bona fide matrimoniũ incipit dubitare de ipsius valore, si teneretur etiam post adhibitam congruam diligentiam pro veritate inquirenda, & non inuenta abstinere à iure petendi perpetuò; Non, inquam, obesse potest, quia potest vti coniugio ad petitionem alterius non dubitantis eo modo, quo potest vti ille, qui est obstrictus voto simplici castitatis; quod si supponas, quod vterque coniux versetur in tali dubio, tunc *Valentia tom. 4. disp. 10. q. 4. punct. 2. vers. nihilominus tamen*, arbitratur nullum esse absurdum, quod per accidens impediantur coniuges à petitione debiti, quod passim potest contingere in similibus, vt infra.

Non est absurdũ, quod per accidens coniuges impediãtur à petitione debiti.

Nec item obesse potest, si afferatur textus *in c. 2., vt lite pendente*, vbi dicitur, quod *accusatus de matrimonij defectu ante probatam accusationem, iure, quod habet in alterum, priuari non possit*, ergo, qui dubius est de valore matrimonij, non debet priuari iure suo exigendi ante probatam inualiditatem contractus; nec item, si afferatur textus *in c. literas de restit. spoliat.*, vbi Innocentius III. in casu, de quo agitur de impedimento matrimonij, & controuertitur, an fieri debeat restitutio spoliati ante probationes, respondit, si non afferantur statim probationes, debere fieri restitutionem, & quoad habitationẽ, & quoad thorum, si vero statim afferantur, debere tantum restitui quoad habitationem, non quoad thorum, proptèr periculum fornicationis; ex quo deduco, quod, si in dubio, vbi non afferantur immediatè probationes, facienda sit restitutio, & quoad habitationẽ, & quoad thorum, vtique in tali dubio, vbi non constet de veritate contraria, fieri possit petitio debiti. Non, inquam, obesse potest; non primum, quia ibi non supponitur, quod ille, de quo in tali loco agebatur, habuerit dubium de defectu matrimonij, sed quod fuerit accusatus de tali defectu; vndè congruè ibi dicitur, quod ante probationem non sit per sententiam priuandus iure suo, quod verum est, cum ipse habeat bonam fidem de valore eiusdem matrimonij; non secundum, quia vt benè notant *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 15. n. 9., & seqq., Vasquez prima secunda disp. 66. c. 4.* Pontifex in illo textu innititur solum præsumptioni fundatæ in eo, quod vxor illa sine iudicio Ecclesiæ, sua tantum temeritate recesserit à viro, & per consequens dicit, quod, si incontinenti nõ afferantur probationes, sit restituẽda viro quoad habitationem, & thorum, quia tunc Iudex fori externi, ex quo accusatio non probatur, præsumere meritò potest, vel nullum adesse impedimentum, vel illud malitiosè esse obiectum; quod non euenit in præsenti hypothesi, secundum quam ipse coniux verè supponitur esse dubitans, & ratione talis dubij verè inexistentis non potest licitè petere, quamuis teneatur reddere.

Instantia à iure desumpta dissoluitur.

14 Ex his oritur hic immediatè dubium, an superueniente dubio in altero coniuge de valore matrimonij antecedentèr bona fide vtriusq; initi, si hic dubitans litem intentauerit super eodem matrimonio, teneatur alteri lite pendente debitum reddere inspecto foro conscientiæ. Hæc dubitatio potest secundum duplicem sensum procedere; vel etenim lis excitata fuit præcisè pro diuortio quoad tho-

Dubitans lite pendente debitum tenetur reddere.

thorum, & habitationem, ob causam adulterij, non pro vinculo coniugali dissoluendo, vel excitata fuit super eodem vinculo dissoluendo ex causa alicuius impedimenti dirimentis, de quo ille, qui litem excitauit, non leuitèr dubitat. Iuxta primum sensum arbitror absolutè non teneri sic dubitantem reddere *Henriquez lib. 11. c. 15. num. 14., Coarruuias de sponsal. disp. 2. c. 8. §. 1. n. 8., quibus in hac parte adhæret Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1959.* Ratio ex eo deducitur, quia sic reddendo præiuditium inferret iuribus suis, nam iniuriam adulterij censeretur remittere. Iuxta secundum arbitror teneri reddere *Sanchez d. lib. 2. disp. 41. n. 50., Salas prima secundæ tract. 8. sect. 22. nu. 209., Villalobos part. 1. tract. 1. diffic. 23. nu. 4., Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* Expressè deducitur ex textu in *d. c. 2., vt lite pendente*; non enim lis ad matrimonium dissoluendum dat, aut tollit ius petendi, aut reddendi, & sicuti ex superius dictis ante litem motam tenetur reddere alteri serio petenti, ita non est, cur non teneatur reddere etiam post litem contestatam.

15 **Si lis sit super vinculo coniugali dissoluendo, secus si super diuortio.**

Sed quid dicendum sit, si dubium illud consurgat in altero coniuge post matrimonium bona fide initum, non tamen adhuc consummatum intrà bimestre à iure concessum ad deliberandum de statu Religionis, an scilicet tunc dubitans teneatur alteri petenti intra illud bimestre reddere debitum? Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod nonnulli docuerunt, quos citat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. 51. n. 1945.*, nempe, quod superueniente dubio in altero coniuge post contractum matrimonium bona fide ex parte vtriusque ante præstitam debitam inquisitionem pro veritate cognoscenda, si sit spes, quod eadem veritas possit haberi, non possit petere debitum, possit vero petere post peractam illam diligentem inquisitionem, si inualiditas non resultet; isti enim docent, quod coniux dubius ante illam diligentiam adhibitam non possit reddere debitum, eo quia tunc alter non habet ius petendi; post verò illam diligentiam, sicuti potest ipse petere, ita teneatur alteri petenti reddere. Quia tamen nos docuimus, quod permanente dubio, siue ante, siue post illam diligentem inquisitionem non possit legitimè petere, ita videtur in præsenti dicendũ, quod in illo priori bimestri, si matrimonium adhuc non fuerit consummatum, superuenienti illo dubio nedum non teneatur, sed nec possit reddere. Ratio ex eo deducitur, quia tota ratio, quæ ipsum obligat ad reddendum debitum extra, seu vltra illud bimestre, seu post consummatum matrimonium, est proptèr iniuriam, quam negando irrogaret alteri non dubitanti, qui legitimè peteret proptèr ius, quod habet legitimè petendi, sed intra illud bimestre, alter non dubitans, si nõdum fuerit matrimonium consummatũ, non habet ius petendi, cum a iure permissum sit vtrique coniugi illud bimestre ad non consummandum ad effectum deliberandi, si velint, de perfectiori statu Religionis, per textum *in c. ex publico de conuers. coniug.*, atque ita in his terminis docent *Vasquez prima secunda disp. 66. c. 6., Azorius prima part. instit. mor. lib. 2. c. 19. q. 2., Ariaga prima secundæ tom. 1. disp. 25. num. 47.*

16 **Dubitans ante consummationem matrimonij intra bimestre, nec tenetur, nec potest reddere.**

Quod autem sentiendũ sit, quando dubitans post contractũ bona fide matrimoniũ de valore matrimonij propria auctoritate recessit ab altero coniuge nõ dubitãte, & subindè litem excitauit pro dissoluẽdo vinculo coniugali? Difficultas dirimitur per præcitatum textum *in c. literas de restitut. spol.*, vbi definitur pro foro externo, quod si ipse dubitans, qui sua auctoritate recessit, & litem excitauit, offerat incontinenti probationes, sit restituendus quoad habitationem, nõ quoad thorum, si vero incontinenti non offerat; sit restituendus, & quoad habitationem, & quoad thorum. Quantum vero temporis veniat pro ly *incontinenti*. Nonnulli arbitrantur, quod probationes ita debeant offerri, vt nullum intercedat temporis interuallum iuxta textum *in l. quod ait §. vlt. ff. de adult.* nulloque alio actu etiam momentaneo interposito *l. si pater captus ff. de vulgari*. Congruentius arbitror non ita strictè in præsenti materia particulam hanc esse interpretandã, sed admittere aliquod breue temporis spacium arbitrio Iudicis taxandum *Menochius de arbitrar. cas. 12. nu. 4., Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 12. num. 23., Felinus in c. præterea n. 10. de testib. cogn.*

17 **Dubitans, qui propria auctoritate recessit, si offerat incõtinẽti probationes est restituẽdus quoad habitationem, non quoad thorũ, est vero absolute restituendus, si non offerat incontinenti.**

Assertio VI. Contracto matrimonio bona fide ex parte vtriusque, si postea ex interuallo superueniat in vtroque dubiũ probabile, & discretum de eiusdem valore neuter perseuerante eodem dubio potest petere, & reddere siue ante, siue post præstitam diligentem inquisitionem. Consonat cum ijs, quæ supra dicta sunt de dubio, quod superuenit alteri eorundem dumtaxat, atq; ita sentiunt *Azorius prima part. instit. mor. lib. 2. c. 18. q. 6., Vasquez prima secundæ disp. 66. c. 6., Valentia tom. 4. disp. 10. q. 4. punct. 2., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 15. n. 9., & seqq., Raphael Auersa de matrim. q. 21. sect. 2. §. media*

18 **Superueniente in vtroq; dubio post cõtractum neuter potest petere, & reddere.**

dia via, Hurtadus de matrimon. disp. 10.

Ratio ex eo deducitur, quia, si alter coniux post contractum bona fide matrimonium discretè, & probabilitèr dubitet de valore eiusdem matrimonij, quantumuis teneatur reddere alteri non dubitanti seriò, & legitimè petenti, non tamen potest legitimè petere, per textum *in d. c. dominus de secundis nuptijs, & c. inquisitioni de sent. excomm.*, ergo, si etiam alter congruè, & discretè dubitet de valore eiusdem non poterit licitè petere, & sic neutèr tenebitur, nec poterit licitè reddere; nam onus reddendi consurgit ex iure petendi; neque dicas, quod, si vterque coniux fuerit obstrictus voto simplici castitatis, & alter eo nō obstante petat, teneatur alter reddere, ergo etiam &c.; cōtra enim impugnaberis, quia dispar omnino est ratio, quia per votum simplex castitatis coniuges non amittunt ius iustitiæ, quod habent ex vi contractus matrimonialis ad petendum, quamuis petēdo peccent contra Religionem; coniuges autem dubitantes de valore matrimonij carent iure petendi, & possessionis priuilegio, adeoq; &c.

Rationes pro asserto.

19 Assertio VII. Contracto matrimonio bona fide seruata forma Ecclesiæ, seu a Tridentino præscripta, si alteri post talem contractum superueniat dubium discretum, & probabile de valore eiusdem ob impedimentum, quod remittere sit in potestate dubitantis, probabilius ipse dubitans non tenetur alteri petenti quātumuis non dubitanti reddere debitum. *D. Thomas in 4. dist. 36. in fin. in expos. literæ, & ibi D. Bonauentura in expos. eiusd. lit., Adrianus 4. de restit. q. de præscript. §. instabis fortasse, Medina C. de reb. restit. q. 19. ad finem in solut. ad secundum, Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 7. §. 2. nu. 11., Henriquez lib. 11. c. 10. n. 5., Azorius part. prima instit. mor. lib. 2. c. 19. q. 1., Villalobos part. 1. tract. 1. difficult. 23. n. 8.*

Contracto legitimè matrimonio, & superueniente dubio discreto in altero de valore eiusdem, ob impedimentum, quod possit remittere dubitans, non tenetur alteri reddere.

Ratio ex eo deducitur, quia, si in ea hypothesi redderet, vel redderet formalitèr, vt coniux, vel non vt talis; non enim aliud medium potest excogitari, quo possit reddere; si redderet formalitèr, vt coniux, iam hoc præstaret affectu maritali, & per consequens sibi maximum præiuditium inferret, quandoquidem per illam redditionem cum illo affectu reualidaret illud matrimonium, quod esset inualidū, vel saltem esset dubium de inualiditate ipsius, & sic cogeretur inuitus cum seruo, seu ancilla in coniugio perseuerare; si non redderet formalitèr, vt coniux, accederet affectu fornicario, adeoque cum enormi culpa; Primam partem huius dilemmatis maximè confirmat textus *in c. 2. de coniug. seruor.*, vbi deciditur, quod, si maritus postquam audierit vxorem esse ancillam, cum illa carnalitèr congrediatur, compellendus sit eam retinere.

Rationes pro asserto.

Dices primo, dubitans de valore matrimonij ratione aliorum impedimentorum dirimentium post illius contractum perseuerante adhuc dubio tenetur alteri non dubitanti petenti reddere per superius allegata, & probata, ergo etiam in hac hypothesi dubitans de valore eiusdem ratione conditionis seruilis in altero existentis eodem dubio perseuerante, tenebitur eidem reddere. Sed contra neganda est consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quia dubitans quoad alia impedimenta, quæ nequeunt eiusdem auctoritate, & potestate auferri, reddendo sibi præiuditium non infert, quia non tollit illud impedimentum; dubitans vero quoad conditionem seruilē, cum sit in potestate ipsius illam auferre, reddendo sibi præiuditium inferret, cum per illam redditionem quodamodo ratificaret illum matrimonium, & sic cogeretur permanere in coniugio cum ancilla.

Instantia prima proposita, & dissoluta.

Dices secundo textum *in d. c. Dominus de secundis nupt., & c. inquisitioni de sent. excom.* loqui indiscriminatim, & indefinitè de quocunque impedimento obligando simplicitèr dubitantem perseuerante dubio ad reddendum, & negando ius ad petendum. Sed contra, quia gratis omnino dicitur, quod textus illi comprehendant etiam casus, in quibus ex redditione magnum consequeretur damnū in reddente dubitante, prout notant DD. omnes præcitati in assertione; nec verisimile est iura voluisse abrogare ius, quod posset competere eidem dubitanti de dissolutione illius contractus matrimonialis, si postea constiterit eundem fuisse inualidum.

Instantia secunda dissoluta.

Dices tertio, quod etiam in hac hypothesi reddendo dubitans nullum sibi ingerat præiuditium, quandoquidem certè debet reddere affectu coniugali, ne noxam fornicationis contrahat, sed non tali animo, vt ratificet matrimonium, si fortè sit inualidum ratione talis conditionis seruilis, sed vt ius alterius non dubitantis seruet illæsum, prout notant *Sanchez d. lib. 2. q. 43. nu. 5., & 8., Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. part. 2. tit. 1. §. fin. nu.* 1955. Sed contra, quia in ijs, quæ pertinent ad agentis, vel patientis potestatem, actio ipsa, vel passio inducit præsumptionem pro volūtate eius, qui agit, & patitur ad opus illud ratificandum, circa quod versatur actio, & passio, & protestatio, vtpotè contra factum non vide-

Instantia tertia soluta.

tur, posse suffragari potissimum in foro exteriori, secundum quod consideraretur ipsa actio secundum se, quæ quantumuis sit ad petitionem alterius, intelligitur tamen a reddente volita, & quidem affectu coniugali, qui videtur non posse præscindere ab eo, quod petentem acceptum habeat, vt suum.

20 Etiam si Iudex eidem dubitanti præciperet redditionem. Amplia primo assertionem, vt procedat etiam, quando Iudex eidem dubitanti præciperet redditionem, quandoquidem Iudex procederet solummodo præsumptionibus innixus, cui adhærere non tenetur legitimè dubitans, cum posset semper suspicari, quod, si postea constaret de conditione seruili, Iudex permaneret in eadem sententia, & cogeret cum ancilla, seu mancipio perseuerare, cum non obstante mandato posset præsumere copulam fuisse habitam animo ratificandi.

21 Etiam si ipse dubitans litem moueret super vxoris seruitute. Amplia secundo, vt procedat, si non solum ipse dubitans moueret litem super vxoris seruitute, quatenus tunc non teneatur etiam Iudice præcipiente reddere eidem debitum, in quo sensu solum loquitur *Gregorius Lopez l. 4. tit. 5. p. 4 verb. de partis*, sed etiam, si Dominus Ancillæ moueret litem, si dubium inde consurgens sit discretum, & probabile.

22 Secus, si dubium esset leue. Limita tamen in casu, quo dubium esset leue, & friuolis innixum fundamentis, quia tunc de eo nulla habenda esset ratio, & absolutè esset deponendum, cum proptèr leuitatem suspicantis non sit suspendendum ius certum, quo alter, qui est in bona fide, fruitur.

SECTIO VII.

An ratione cognationis spiritualis ortæ inter coniuges post matrimonium excusentur à redditione debiti.

SVMMARIVM.

Nonulla de cognatione spirituali remissiuè. 1.
Coniux in necessitate baptizans filium communem, vel alterius coniugis ex alio matrimonio, vel vxorem nouiter conuersam ad fidem contrahit cognationem cum filio, & cum vxore. 2.
Non tamen interdicitur ab vsu matrimonij cum eadem vxore. 3.
Si pater baptizet altero præsente filium interdicitur vsu matrimonij. 4.
Secus, si baptizaret non aduertens super aliorum præsentia. 5.
Si suscipiat in necessitate eosdem modo, quo supra, probabilius nec contrahit affinitatem, nec impeditur ab vsu coniugij. 6.
Si suscipiat in necessitate in baptismo solemni contrahit cognationem, non tamen interdicitur vsu coniugij. 7.
Cur potius non sit omittenda solemnitas susceptoris, quam adhibendus Pater pro patrino. 8.
Suscipiens communem filium, vel alterius coniugis cum ignorantia inuincibili facti, vel personæ, non priuatur iure petendi. 9.
Baptizans communem filium, vel alterius coniugis cum illa ignorantia personæ contrahit cognationem cum illa. 10.
Non tamen priuatur iure petendi debitum ab altero. 11.
Si ignorantia esset vincibilis, & culposa baptizans, & suscipiens priuaretur tali iure. 12.
Si fuerit ignorantia iuris inuincibilis etiam non priuaret iure petendi debitum. 13.
Quid sentiendum sit, quando adest ignorantia pœnæ. 14.
Coniux, qui scienter, & extra necessitatem tenuit, vel baptizauit filium communem, vel alterius coniugis non eximitur ab onere reddendi alteri debitum. 15.
Soluuntur nonnulla obiecta. 16.

Recolenda hic sunt ea, quæ dicta sunt *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. prænot.* 10. *sect.* 4. *per totum*, de cognatione spirituali, quæ multum conferre possunt ad præsentis tituli intelligentiam, & hic applicanda; non enim vacat illa repetere. Inter cætera autem ibidem dictum est, quod, quamuis per *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 2. fuerit sublata fraternitas, & etiam paternitas, & compaternitas indirecta, non tamen sublata sit paternitas directa inter baptizantem cum baptizato, & compaternitas inter baptizantem cum Patre, & Matre baptizati, inter confirmantem cum parentibus confirmati, & inter patrinos cum ipso baptizato, & confirmato, & cum eorum parentibus carnalibus. Quibus suppositis suppono etiam, quod alter ex coniugibus filium communem baptizauerit, qui scilicet fuerit à se ipso, & à propria vxore progenitus, vel tenuerit, vt patrinus in baptismo, seu confirmatione, vel si non tenuerit filium communem, tenuerit tamen filium suæ vxoris ex alio matrimonio, & hinc quæro, an proptèr illum baptismum, seu susceptionem in baptismo, & confirmatione contraxerit rationem cognationis spiritualis, ratione cuius non possit petere, nec reddere propriæ vxori petenti. 1 Nonnulla de cognatione spirituali remissiuè.

Pro resolutione aduertendum est, an coniux baptizet filium communem, vel filium vxoris ex alio matrimonio in necessitate, vel ex voluntate propria, & quod Nonnulla notabilia.

quod dico de filio communi, vel proprio vxoris, intellige de ipsa vxore, quatenus, si nouitèr conuersa fuerit ad fidem, baptizetur à proprio marito. Rursus, an eosdem leuet de sacro fonte baptismatis, vel suscipiat in confirmatione tanquam patrinus ex eadem necessitate, vel solummodo ex propriæ voluntatis arbitrio; ex hac enim diuersa consideratione oriri potest diuersa ratio decidendi.

Assertio I. Coniux in necessitate baptizans filium communem sibi, & propriæ vxori, vel filium proprium ipsius vxoris ex alio matrimonio, vel fortè etiam eandem vxorem nouitèr conuersam ad fidem contrahit non solum cognationem cum eodem filio communi, & proprio vxoris, sed etiam cum eadem vxore *Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniugali disp. 26. n. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. n. 4.*, qui testantur de communi, & nos etiam idem docuimus *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. praenot. 10. sect. 4. n. 22.*

2 Coniux baptizans filium cõmunẽ, vel vxoris cõtrahit cognationẽ cum filio, & vxore.

Expresè colligitur ex textu *in c. de eo, & c. si quis filiastrum 30. q. 1., & c. veniens de cognat. spirit., & c. 1. eod. tit. in 6., & ex Trident. d. sess. 24. c. 2.*, in quibus textibus expresè statuitur, contrahi cognationem spiritualem inter baptizantem, & baptizatum, & parentes eiusdem baptizati sine vlla exceptione, & limitatione; Neque obesse potest, si afferatur, has dispositiones intelligendas esse dumtaxat, quando quis baptizat solemnitèr, non autem quando priuatim, prout etiam diximus de patrinis *praecit. praenot. 10. sect. 4. n. 22.*, qui, si priuatim teneant, non contrahunt hanc cognationem spiritualem; Non, inquam, obesse potest, quia, vt ibidem innuimus, dispar omnino est ratio in baptizante priuatim in necessitate, & tenentibus in baptismo priuato; quia baptizans contrahit ratione sacramenti, quod confert, siuè conferat priuatim, siuè solemnitèr; suscipiens vero contrahit ratione cæremoniæ, quam adhibet; hæc autem cæremonia, vt ab Ecclesia instituta est, non adhibetur, nisi in baptismo solemni, quod, si extra illum adhibeatur, non adhibetur, vt ceremonia Ecclesiastica.

Rationes pro asserto.

Assertio II. Quantumuis coniux sic baptizans in necessitate puerum, vel cõmunem sibi, & vxori, vel proprium eiusdem vxoris ex alio matrimonio, vel eandem vxorem nouitèr ab infidelitate conuersam contrahat cognationem spiritualem, non interdicitur tamen ab vsu matrimonij cum eadem propria vxore, siue petendo, siue reddendo. *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 15. §. 3., Monaldus in summa tract. de matrim. tit. de fraternit. spirit. ad finem, Sotus in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. concl. 3., Henriquez lib. 2. de baptismo c. 18. n. 3., Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 26. num. 2., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 6., Coninchus de sacrament. disp. 34 dub. 8., Hurtadus de matrim. disp. 10. diffic. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. num. 5.*

3 Nõ tamen interdicitur ab vsu matrimonij cũ eadẽ vxore.

Expresè colligitur ex textu *in c. ad limina 30. q. 1.*, vbi etiam adducitur ratio decisionis consistens in eo, quod non sit rationi congruum, vt coniux, qui sine aliqua culpa, quin potius meritoriè extremo alterius vitæ spiritualis periculo consuluit, damnum in suis iuribus consequatur; consequeretur autem, si ex illo actu benefico priuaretur iure petendi debitum ab altero coniuge; Neque obesse potest, si asseratur, quod illa priuatio iuris petendi non consequatur, vt pæna ad baptismum collatum, seu susceptionem ab eodem, vel à confirmatione, sed vt effectus cognationis spiritualis ex illis actibus consurgentis; nam sicuti per carnalem generationem contrahitur cognatio carnalis, ita per spiritualem regenerationem contrahitur spiritualis coniunctio, vt considerat *D. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. in corpore*, & sicuti ratione carnalis generationis debetur à filio Patri reuerentia, ita ratione spiritualis regenerationis debetur Patri spirituali eadem reuerentia; & inter omnes, cum quibus contrahitur illa cognatio spiritualis, ingeritur quoddã amicitiæ, & familiaritatis vinculum, ratione cuius inter ipsos interdicitur matrimonium; hoc autem æque euenit, siuè quis baptizauerit ex necessitate, siuè ex voluntate; Non, inquam, obesse potest, nam, quantumuis illa cognatio spiritualis inducta sit ratione illius reuerentiæ debitæ, & ratione vinculi amicitiæ, & familiaritatis inter baptizantem, & baptizatum, aliosque in iure præscriptos, hoc intelligendum est, quando illa cognatio contracta est nulla necessitate vrgente, quia tunc consequitur effectus ille inductus à iure Ecclesiastico positiuo, vt ratione eiusdem nequeat esse coniugium inter eos, inter quos contracta est, & fortè, nec etiam petitio debiti, si inter eosdem iam sit contractum coniugium; secus autem necessitate vrgente ad euitandam mortem spiritualem proli iam natæ imminentem; tunc etenim non præsumendum est, quod voluerit Ecclesia, maximè si matrimonium iam contractum erat, coniuges vinculo illo oneroso afficere, vt proptèr opus maximè meritorium, quod exercuerunt in fauorem spiritualem prolis

Rationes pro asserto.

Eluditur quædam instantia proposita

non possent amplius iure matrimonij sibi competente vti; vndè quamuis daremus, quod inter coniuges illa priuatio iuris petendi ex baptismo filij communis, seu proprij vxoris non consequeretur, vt pæna proptèr delictum, sed vt effectus cognationis spiritualis indè contractæ inductus à iure positiuo proptèr illud vinculum amicitiæ, & familiaritatis, vt dicitur in instantia, quia tamen ille effectus priuationis non est à natura, sed à iure positiuo præcisè, non præsumitur inductus in illo casu speciali baptismi collati in illa necessitate periculi spiritualis proli imminentis, sed ex benigna Ecclesiæ dispositione exceptus, ne baptizans damnum referat ex opere summè meritorio.

Nous instantia proposita, & dissoluta.

Dices primo, Si ante matrimonium contractum cum tali vxore quis in casu illo necessitatis baptizauerit filium eiusdem vxoris ex alio matrimonio susceptum non posset postea cum eadem matrimonium contrahere propter illam cognationem spiritualem consurgentem ex illo baptismo non obstante, quod filiũ illum baptizarit vrgente necessitate, ergo etiam, quantumuis vrgente necessitate constante iam matrimonio baptizauerit vel filium communem eiusdem matrimonij, vel proprium vxoris ex alio matrimonio, non poterit ratione cognationis spiritualis inde consurgentis, vti matrimonio iam contracto. Sed contra, quia in primis non ita verum est antecedens, vt supponunt *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 26. nu. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. nu. 5.* dum dicunt, quod inter coniugem baptizantem filium communem, vel proprium vxoris consurgat cognatio spiritualis non solũ cum eodem filio baptizato, sed etiam cum propria vxore, quæ cognatio, si præcederet matrimonium, ipsum dirimeret; quandoquidem illa necessitas baptizandi videtur eximere ab onere, quod regulariter ex dispositione iuris positiui Ecclesiastici consurgit cum cognatione spirituali carendi iure contrahendi matrimonium cum illis, cum quibus consurgit illa cognatio; cum non videatur congruum, quod ex opere meritorio damnũ referat in suis iuribus. Deinde dato illo antecedenti, neganda est consequentia, quia longè plura requiruntur ad priuandum iure iam perfectè quæsito, ac ad impediendum a tali iure acquirendo, cũ præcipuè in materia matrimonij in primo casu maneret vinculum coniugale indissolubile sine iure ad actus eiusdem, nec posset aliud matrimonium contrahi, quod nimis durũ esset pati ob opus summa commendatione dignum; in secundo autem casu nullum esset vinculum, nec impediretur, quominus posset cum alia contrahere matrimonium.

Soluitur argumentum à iure deductum.

Dices secundo textum *in c. ad limina 30. q. 1.* procedere dumtaxat, quando coniux baptizaret puerum communem sibi, & vxori, qui propterea extendi non debet, quando baptizaret filium propriũ vxoris ex alio matrimonio, vel eandem vxorem nouitèr conuersam ad fidem. Sed contra, quia quamuis textus loquatur solum in casu baptismatis filij communis, ex identitate tamen rationis trahitur etiam ad casum baptismatis filj proprij eiusdem vxoris ex alio matrimonio, vel eiusdem vxoris; hæc etenim ratio est necessitas, ne filius pereat sine baptismo cum morte etiam spirituali, atque ita loquuntur *Sanchez, & Bossius loc. cit.*

Solum hic remanet explicandum, quandonam censeatur talis necessitas adesse, vt ratione eiusdem coniux baptizans filium communem, vel proprium vxoris ex alio matrimonio non priuetur iure ab eadem vxore petendi debitum. Nonnulli arbitrantur, sufficientèr adesse talem necessitatem ad hunc effectum, quando immineret periculum interitus filij, & non adesset præsentia sacerdotis, cum textus in *d. c. ad limina 30. q. 1.* dicat solummodo *in absentia sacerdotis*, vnde videntur inferre, quod, si fuerit alius præsens non sacerdos imminente periculo mortis pueri, & ipse coniux, seu Pater baptizet, non priuetur iure petendi. Nihilominus absolutè sentiendũ est, quod, si fuerit alius à sacerdote præsens, qui possit baptizare, & ipse coniux baptizarit, priuetur iure petendi debitum ab vxore *Hostiensis in c. si vir nu. 3. super vers. si ex malitia de cognat. spir., Alensis 2. part. q. 170. memb. 3. §. 3., D. Bonauentura in 4. dist. 42. art. 1. q. 2. n. 8., Brunellus de sponsal. concl. 20. n. 13., Angles Floribus pr. part. de matrim. q. 15. de cognat. spirit. art. 1. concl. 2. Sanchez de matrimon. lib. 9. de debit. coniug. disp. 26. n. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. n. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia ratio textus, ob quam excusat coniugem baptizantem, ne contrahat priuationem iuris petendi debitum, est mera necessitas, ne infans absque baptismo decederet, cum alia via non suppeteret ipsum baptizanti, sed præsente alio, seu præsentibus alijs, qui possent baptizare, illa necessitas, vt ipse baptizaret, non suppeteret, nec vrgeret, ergo &c. Neque refert, quod textus dicat dumtaxat *in absentia sacerdotis*, quia vt bene notat *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* ibi solum exprimitur sacerdos, quia est in præ-

4 Non existente præsente sacerdote, si alius existat, & pater filiũ baptizet, priuatur vsu matrimonij.

præcepto Ecclesiastico, ne baptizet iure Ecclesiastico, & ex officio, nisi sacerdos; cæterum, cum in casu necessitatis cuicunque permissum sit baptizare, non video, cur in illo casu, quo nemo posset ex officio baptizare, & adessent alij, qui possent baptizare ad subueniendum necessitati pueri periclitantis, ipse sic se intrudens non debeat subiacere oneri carendi iure petendi debitum à propria vxore, cum solum eximatur à tali onere, quando illud munus exercet ex necessitate præcisè, qua cæteroqui filius inbaptizatus decederet. Non priuaretur tamen tali iure petendi debitum, quantumuis adessent alij, qui possent baptizare, quando in præsentissimo mortis filij periculo accurrens, & ductus animi miseratione ob periculum eiusdem filij non aduertens super aliorum præsentia baptizaret, prout notant *Sanchez d. lib. 9. disp. 26. n. 2. in fin.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 29. sect. 6. n. 3.*, *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 6. n. 5*, *Reginaldus lib. 31. nu. 291.*, *Villalobos tom. 1. tract. 13. diff. 11. num. 3.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. num. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia, cum in ea hypothesi ex indeliberatione, & inaduertentia ad aliorum præsentiam vacet omne culpa, quin potius mereatur prospiciens saluti infantis, non videtur suo iure congruè priuandus; cum in tanta necessitate non vacet ad deliberandum.

5 Secus si baptizaret non aduertens super aliorum præsentiam.

Ex hactenus dictis sequitur, quod, si quis coniux in casu talis necessitatis baptizarit vel filium cōmunem, vel filium propriæ vxoris susceptum ex alio matrimonio, vel forte etiam vxorem ipsam nouiter ad fidem conuersam, rogatus ab eadem vxore ad reddendum debitum, teneatur reddere; si etenim non priuatur iure petendi, multo minus eximitur ab onere reddendi, cum hoc sit opus debitum ex iustitia supposita alterius petitione, & in hoc omnes conueniunt.

Assertio III. Si alter coniux suscipiat filium communem sibi, & vxori, vel proprium eiusdem vxoris ex alio matrimonio, vel ipsam vxorem nouitèr conuersā ad fidem ex necessitate, cum alius non adesset, qui susciperet in baptismo priuato, & hoc præstat, tanquam patrinus, probabilius, nec contrahit cognationem spiritualem, nec impeditur à iure petendi debitum ab eadem vxore. Consonat cum ijs, quæ nos docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. Prænot. 10. sect. 4. nu. 22.* hancque sustinent *Sotus in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. vers. profecto rationes*, *Gallego de cognat. spir. c. 11. nu. 6.*, *Suarez 3. part. q. 67. art. 8. dub. vlt.*, *Sanchez de matrimon. lib. 7. de impediment. disp. 62. num. 14.*

6 Si suscipit eosdem in necessitate, nec contrahit affinitatē, nec priuatur vsu coniugij.

Ratio est, quia hæc cognatio spiritualis inducta est solummodo per ius Ecclesiasticum positiuum per ea, quæ alibi latius probauimus, & dumtaxat inter eas personas, quas statuit Ecclesia, sed ius Ecclesiasticum non statuit hanc cognationem contrahi à patrinis, nisi in baptismo solemni, quod ex eo deducitur, quod adhibere susceptorem non est de substantia baptismatis secundum se, sed tantum cæremonia ab Ecclesia instituta, cæremoniæ autem non adhibentur ex necessitate, nisi in baptismo solemni, vnde, qui accedit in baptismo priuato, non est propriè susceptor, & patrinus. Quod, si supponas, quod, quamuis in baptismo priuato non sit necessarius susceptor, nihilominus adhibeatur, & tenens habeat verè animum obeundi munus patrini; tunc etiam (quidquid in contrarium dixerit *Suarez 3. part. q. 67. art. 8. dub. vlt.*) probabilius non contrahit hanc cognationem spiritualem, quia munus susceptoris ex eiusdem institutione est cæremonia in baptismo solemni adhibenda, nec est in libertate eiusdem suscipientis instituere munus, quod ab Ecclesia non est inductum. Hæc omnia colligo ex *Sanchez loc. cit.*

Rationes pro asserto.

Assertio IV. Si alter coniux ex necessitate leuet à fonte in baptismo solemni filium, vel communem sibi, & vxori, vel proprium eiusdem vxoris ex alio matrimonio, vel eandem vxorem nouitèr conuersam ad fidem, quatenus nullus alius adsit, qui possit leuare, vel suscipere, vtique contrahit cognationem spiritualem; probabilius tamen non impeditur ab vsu coniugij petendo. *Riccardus in 4. dist. 42. art. 1. q. 2. ad fin.*, *D. Antoninus 3. part. art. 1. c. 15. §. 3.*, *Ouandus in 4. dist. 42. q. vnica prop. 9.*, *Suarez 3. part. de baptismo q. 67. art. 8. §. sed hinc oritur*, *Grassius pri. part. decis. lib. 2. c. 83. in fine*, *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 26. nu. 3.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. n. 6.* quidquid ex aduerso dixerint *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 11.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. art. 1. dub. 1. in princip.*, *Bonacina de matrim. q. 4. punct. 2. n. 3.*, *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 6. n. 6.*

7 Si suscipiat in baptismo solemni, in necessitate contrahit cognationē, non tamē interdicitur vsu coniugij.

Ratio ex eo deducitur, quia ex præscripto Ecclesiæ, quotiescunque potest, baptismus solemnitèr conferendus est, & tunc tantum priuatim fieri præmittitur, quando imminet proli periculum interitus, sed quando solemnitèr conferendus est, ex præscripto eiusdem Ecclesiæ requiritur susceptor, & patrinus, ergo deficiente

Rationes pro asserto.

ficiente alio, qui posſit munus illud ſupplere, poterit coniux neceſſitate præcepti quodamodo cogente tali munere fungi prolem propriam, vel alterius coniugis ſuſcipiendo, & ſic, cum munere illo fungatur quodamodo ex neceſſitate, non erit ex eodem munere priuandus iure petendi, quo gaudet, in ordine ad ſuum coniugem.

Dices primo, quod deficiente alio, qui fungi poſſit munere ſuſceptoris, ſeu patrini in baptiſmo ſolemni potius ſit omittenda illa ſolemnitas, quam adhibendus Pater, ſeu coniux in ordine ad tale munus, non obſtante, quod ex præſcripto Eccleſiæ baptiſmus ſit conferendus ſolemnitèr, quando non adeſt periculum interitus prolis, ea proportionali ratione, qua nedum ex præcepto Eccleſiaſtico, ſed etiam diuino conferendum eſt ſacrum Viaticum conſtituto in extremis, & tamen, ſi conferri nequeat, niſi omiſsis præſcriptis ſolemnitatibus, & niſi cum violatione aliorum iurium Eccleſiaſticorum, puta, quod Sacerdos celebrare debeat non ieiunus, vel ſine ſacris veſtibus, potius debet omitti, quam conferri cum illa violatione, ſeu omiſsione, cum ius diuinum præcipiat talem ſumptionem ſacri Viatici, ſi poſſit conferri, ſeruatis ijs, quæ ſunt ſeruanda ex diſpoſitione Eccleſiæ; Quod, ſi dixeris, diſparem eſſe rationem de collatione ſacri viatici cõſtituto in extremis, ac de collatione baptiſmatis exiſtẽti in periculo mortis, eo quod ſacramentum baptiſmatis ſit ſacramentum neceſsitatis, non ſic ſacramentũ Euchariſtiæ, & illud conferat primam gratiam, non ſic iſtud ex genere ſuo; ſtatim reſpondent, quod, quamuis ſacramentum baptiſmi ſit ſacramentum neceſsitatis ſecundum ſe, non eſt tamen tale, prout fieri debet ſolemnitèr. Sed contra; negandum eſt, quod potius ſit omittenda illa ſolemnitas, quam adhibendus Pater, ſeu coniux pro ſuſceptore, & patrino, quia nulla eſt prohibitio, quod Pater, ſeu coniux poſsit adhiberi, adeoque nulla culpa, ſi adhibeatur; ſolum igitur inducitur in Patre, ſeu coniuge, ſi ſuſceperit, cognatio ſpiritualis ex qua regularitèr conſurgit impedimentum ad petendum debitum ab altero coniuge, à quo tamen excuſat neceſsitas; nec currit paritas eorum, quæ dicta ſunt de collatione ſacri viatici conſtituto in extremis, quod potius omitti debet, quam conferri cum violatione iurium Eccleſiaſticorum; non currit, inquam, quandoquidem iura Eccleſiaſtica abſolutè vetant illam viatici collationem, niſi ſeruentur præſcripta, nec Chriſtus Dominus præcepit talem ſumptionem abſolutè, ſed ſeruatis ſeruandis, & ſi, aliter fieret, induceretur noxa in ipſa collatione; iura autem Eccleſiaſtica non vetant tanquam quid iniquum, quod Pater, ſeu coniux ſuſcipiat puerum proprium, vel vxoris in baptiſmo, ſed tantum inducunt in eundem ſuſcipientem cognationem ſpiritualem, &, quando aliud non excuſat, impedimentũ iuris petendi debitum; vndè illa collatio baptiſmi, in qua Pater, ſeu coniux ſuſcipit, non eſt ſecundum ſe peccaminoſa, ſed ad ſummum inductiua illius cognationis; à priuatione autem iuris petendi excuſat illa neceſsitas, cum alius non fuerit, qui potuerit ſuſcipere.

8 *Cur potius nõ ſit omittenda ſolemnitas ſuſceptoris, quam adhibendus Pater pro patrino.*

Dices ſecundo, textum ***in d. c. ad limina 30. q. 1.*** loqui dumtaxat de baptizante, non de ſuſcipiente, vndè illius diſpoſitio non eſt ad hunc extendenda, potiſsimum cum in ordine ad iſtum non militet ratio diſpoſitionis, quæ, prout aſsignatur in eodem textu, conſiſtit in eo, quod in ordine ad baptiſmum conferendum vrgeat neceſsitas, cum ſine illo filius decederet, & in æternum periret; in ordine vero ad ſuſcipiendum talis vrgens neceſsitas non militat, cum poſsit filius ſine ſuſceptore baptizari, per quem baptiſmum redderetur immunis ab æterno interitu. Sed cõtra, fateor non eſſe tantam neceſſitatem in ordine ad ſalutem pueri ſuſceptoris, ſicuti eſt baptizantis, eo quia iſte eſt neceſſarius ſimplicitèr, ille vero ſolum ſecundum quid, & quando confertur ſolemnitèr baptiſmus; nego tamen, quod etiam quoad ſuſceptorem in baptiſmo ſolemni, quando alius non adeſt, qui tali munere poſſit fungi, non ſit tanta neceſſitas, quanta ſufficiat ad excuſandum à priuatione iuris petendi debitum ab altero coniuge, quandoquidem præceptum Eccleſiaſticum obligat in baptiſmo ſolemni ad adhibendum ſuſceptorem ad ſeruandam ſacramenti ſignificationem, & ſic quando alius non adeſt in ordine ad hunc effectum ipſe coniux neceſſarius ſupponitur, & ſic ex neceſſitate tali munere fungitur, ratione cuius excuſari videtur ab onere illius priuationis. Quod, ſi textus ***in d. c. ad limina 30. q. 1.*** ſolum loquatur de baptizante, nullamque mentionem faciat de ſuſcipiente, hoc prouenit, quia nomine baptizantis videtur cõprehendere concurrentes ad baptiſmum ex præſcripto Eccleſiæ, prout notat ***Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. diſp. 26. n. 3.***

Quamuis non ſit tãta neceſſitas ſuſceptoris quãta baptizantis, eſt tamen tãta, vt ſufficiat ad nõ contrahẽdum interdictum.

Aſſertio V. Si coniux parens ſine vlla neceſſitate communem filium, vel proprium alterius coniugis ex alio matrimonio ſuſcipiat tanquam patrinus in baptiſmo, vel in confirmatione ex ignorantia

rantia inuincibili facti, vel personæ putans non esse suum, vel alterius coniugis puerum, quem leuat, vel suscipit, nullo modo priuatur vsu coniugij etiam petendo. In hanc opinionem propendere existimo, quotquot sustinent non contrahi cognationem spiritualem in susceptione à sacro fonte baptismatis cum errore personæ *Siluester verb. matrimonium* 8. *q.* 7., *Sanchez lib.* 7. *de impedim. disp.* 58. *num.* 7., *Reginaldus lib.* 31. *n.* 155., *Abbas in c.* 2. *de cognat. spirituali nu.* 4., *Alexander de Neuo c. veniens eod. tit. nu.* 10., & nos etiam docuimus *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrimon.* 2. *prænot.* 10. *sect.* 4 *num.* 30., atque in terminis proprijs assertionis loquuntur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 4. *n.* 7., *Nauarrus in man. c.* 16. *num.* 34., *Suarez in tertiam partem D. Thomæ tom.* 3. *q.* 67. *art.* 8., *Basilius Pontius de matrim. lib.* 10. *c.* 6. *n.* 8.

9 Suscipiens communē filium, vel alterius coniugis ex ignorãtia inuincibili facti nullo modo priuatur iure petendi.

Expresè colligitur *ex c.* 2. *de cognat. spirit.*, vbi deciditur, coniugem tenentem, seu leuantem filium mariti ignorantem esse filium eiusdem non arceri a petitione debiti. Sed facilè potest responderi huic textui, ex ipso scilicet non euinci, quod non contrahatur cognatio spiritualis inter ipsam coniugem suscipientē, & filium susceptum, & alterum coniugem, cuius iste est filius, sed ad summum, quod ratione ignorantiæ inuincibilis excusetur à pæna, seu à priuatione iuris petendi debitum, sicuti diximus in præcedentibus, quod coniux parens baptizans in necessitate puerum, vel communem, vel proprium vxoris ex alio matrimonio contrahat quidem cognationem spiritualem, eximatur tamen a pæna, seu priuatione iuris petendi debitum ab altero coniuge ratione talis necessitatis. Sed his minimè obstantibus congruè sustineri potest, ideo textum *in d. c.* 2. *de cognat. spir.* asserere non arceri coniugem suscipientem cum illa ignorantia inuincibili à iure petendi debitum, quia arbitretur in ea hypothesi non contrahi inter eosdem cognationem spiritualem, quandoquidem ad hanc contrahendam requiritur intentio determinata, in ordine scilicet ad determinatam personam exercendi munus ab Ecclesia institutum in susceptione à sacro fonte baptismatis; hæc autem intentio determinata quoad personam determinatam non est, cum suscipiens habeat intentionem ad vnam personam, quæ non est illa, de qua ipse cogitat. Vide, quæ latè diximus *eodem tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim.* 2. *prænot.* 10. *sect.* 4. *n.* 30. *in probat. assert.* Neque in hoc currit paritas de adductis quoad collationem, seu susceptionem ex sacro fonte baptismatis in necessitate, quandoquidem in his interuenit plena voluntarietas in ordine ad determinatam personam, quæ non interuenit in casu, de quo hic loquimur.

Rationes, & iura pro asserto.

Hic immediatè oritur difficultas, an ea, quæ dicta sunt quoad coniugem Parentem suscipientem cum illa ignorantia inuincibili personæ filium communem, vel proprium vxoris ex alio matrimonio in baptismo, æquè intelligenda sint, si ipse coniux parens eundem cum illa ignorantia inuincibili baptizet, seu baptizarit? Hæc difficultas videtur solummodo eo tendere, vt decidatur, vtrum ipse baptizans ex eo præcisè, quod baptizet cum illa ignorantia inuincibili non contrahat cognationem illam spiritualem, nam ex alio capite vix videtur posse habere locum; non enim potest ipse baptizare, nisi priuatè in casu necessitatis, in quo casu iam superius diximus, quod quantumuis contrahat cognationem illam spiritualem, non priuetur tamen iure petendi debitum à suo coniuge. Arbitror absolutè ex eo præcisè, quod baptizet cum illa ignorantia inuincibili non reddi immunem à contractione illius cognationis spiritualis *Sanchez d. lib.* 7. *de impedim. disp.* 58. *nu.* 7., & nos etiam docuimus *d. tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim.* 2. *disp.* 10. *sect.* 4. *n.* 30. *in probat. assert.* Ratio ex eo deducitur, quia in tantum exemimus ab illa cognatione spirituali suscipientem in baptismo puerum cum illa ignorantia inuincibili, in quantum eiusdem suscipientis non adest determinata intentio ad illam personam, quam suscipit, cum intenderet aliam suscipere, sed in baptizante supponitur determinata intentio ad illam determinatam personam, quam baptizat, quia ministri sacramentorum tenentur habere animum ministrandi sacramentum præsenti, quicunque ille sit, quod onus non est in patrinis, seu susceptoribus, cum possint nolle suscipere, nisi personam determinatam. Vide, quæ in hoc genere dicta sunt *d. tom.* 6. *d. prænot.* 10. *sect.* 4. *n.* 30., vbi etiam exploduntur argumenta contraria.

10 Baptizans communē filium, vel alterius coniugis cum illa ignorantia personæ contrahit cognationem.

Sed, an in hoc casu ratione illius cognationis spiritualis contractæ, priuetur iure exigendi debitum ab altero coniuge? Negatiuè respondent *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 4. *num.* 7., *Basilius Pontius de matrim. lib.* 10. *c.* 6. *n.* 8., *Siluester verb. matrimon.* 8. *q.* 7., *Nauarrus in man. c.* 16. *n.* 34., *& alij magis communiter*, & ea ratione mouentur, quia illa priuatio iuris est in pænam, prout colligunt *ex d. c. ad limina* 30. *q.* 1., hic autem culpa non

11 Nō tamen priuatur iure petendi debitū ab altero coniuge.

non est, cum fiat ex ignorantia inuincibili, adeoq; nequit esse talis pæna.

Dixi *ex ignorantia inuincibili facti*, *vel personæ*, nam si esset ignorantia vincibilis, & culposa, certe baptizans, suscipiēs, vel leuans de sacro fonte baptismatis non eximeretur à tali priuatione iuris petendi debitum, quandoquidem illa ignorantia computaretur pro scientia, adeoque idem dicendum erit, quod infra dicetur de baptizante extra necessitatem scientèr. Nomine autem *ignorantiæ inuincibilis facti*, eam intelligo, qua quidem coniux baptizans suscipiens, vel leuans de sacro fonte baptismatis norit suscipientem proprium, vel communem filium contrahere cognationem spiritualem, ignorat autem, an ille, quem baptizat, suscipit, vel leuat sit suus, vel cōmunis filius. Nomine *ignorantiæ personæ*, eam intelligo, qua arbitratur vnam personam baptizare, suscipere, vel leuare, & aliam baptizat, vel suscipit.

12 Si ignorantia esset vincibilis, & culposa baptizans, & suscipiens priuarentur tali iure.

Hic alia suboritur difficultas, an solummodo ignorantia inuincibilis facti, & personæ efficiat, vt non contrahatur cognatio spiritualis, nec ignorans priuetur iure petendi debitum ab altero coniuge, an vero etiam ignorantia iuris, & pænæ? Nomine ignorantiæ iuris eam intelligo, quam quis exercens aliquem actum ignorat eundem esse prohibitum, vel eidem annexam esse aliquam priuationem; Nomine vero ignorantiæ pænæ eam intelligo, qua quis norit actum esse prohibitum, sed nescit pænam, quæ eidem est annexa. In ordine ad ignorantiā iuris contendunt plurimi eandem non reddere immunem a cognatione spirituali, nec absoluere à priuatione iuris petendi debitum *Ancharanus c. si vir n. 4. de cognat. spir.*, *& ibi Hostiensis nu. 2. super verb. ex ignorantia*, *Ioannes Andreas n. 4.*, *Abbas nu. 5.*, *Sotus in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. concl. 3.*, *Viguerius lib. instit. c. 16. §. 7. vers. 9.*, quorum rationem eam potissimum esse arbitror, quia ignorantia iuris nunquam præsumitur, ac proindè neque excusat *c. ignorantia de reg. iur. in 6.*, *Gabriel. sub tit. de reg. iuris concl. 7. n. 1.*, *Paris. cons. 68. à n. 302. lib 4.*; leges enim omnes scire debent, & lata culpa est iuris dispositionem ignorare *l. leges sacratis. ma C. de legib.*, *Socinus cons. 108. n. 12. vers. & licet* quod non solum procedit in ignorantia iuris diuini, naturalis, vel gentium per per textum *in c. turbatur §. notandum 1. q. 4.*, *l. 2. C. de in ius vocan.*, *Iguens in l. 3. §. si conditioni n. 3. ff. ad Syllanian.* sed etiam in ignorantia iuris humani, siue communis, siue municipalis *Gabriel. commun. sub tit. de reg. iuris concl. 5. nu. 12.*, *Sebastianus Medices de casib. fortuit. part. 1. q. 3. nu. 42. vers. item statuti ignorantia*, *Gailus lib. 2. obseruat. 48. n. 28.*, Nihilominus *Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniug. disp. 32. n. 6.*, *& 49.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 4. n. 7.*, *Pontius de matr. lib. 10. c. 6. n. 8.*, *Reginaldus lib. 31. n. 298.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 29. sect. 6.* docent suscipientem proprium, vel communem filiū cum ignorantia inuincibili iuris non priuari iure petendi debitum ab altero coniuge, cui opinioni ego quoque libentius adhæreo. Ratio est, quia, quando lex humana punit actionem nulla alia lege prohibitam, ignorantia inuincibilis legis, sicut excusat a culpa, ita excusat ab omni pæna in vtroque foro *Suarez de legibus lib. 5. c. 12. n. 8.*, *Sairus lib. 3. clauis c. 9. n. 24.*, *Sanchez d. lib. 9. disp. 32. n. 6.*, *Reginaldus lib. 31. n. 298.*, *Carolus Antonius Thesaurus de pænis Eccl. part. 1. c. 15. in princip.*, *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*; in hac autem hypothesi nullum aliud est ius præcedens prohibens distinctum ab illo, quod inducit pænam priuationis iuris petendi debitum, quin immo coniugem præcisè suscipere puerum, vel communem, vel proprium vxoris non est secundum se prohibitum, nec peccaminosum; Ad rationes, quæ pro contraria sententia afferebantur, dicendum est primo allegata iura, & rationes procedere tantum secundum præsumptiones, seu inniti præsumptionibus solummodò, vnde si reuera adesset, seu adsit talis ignorantia, non video, cur ratione eiusdem non debeat excusari; secundo, quia in ordine ad pænalia, quæ ex genere suo exigunt strictam interpretationem, semper requiritur scientia.

13 Si fuerit ignorantia iuris inuincibilis etiā non priuaretur iure petendi debitum.

In ordine verò ad ignorantiam pænæ habita scientia iuris, quatenus scilicet, quis norit ius prohibere actionem aliquam, non tamen norit pænam eidem adiectam, dicendum est in præsenti hypothesi non habere locum difficultatem, quandoquidem supponimus, quod nullū ius prçcedens prohibeat huiusmodi susceptionem, tanquam malam, sed solummodo, quod iura statuant, quod suscipientes contrahant illam cognationem spiritualem; vnde de hac ignorantia dicendum idem est, quod dictum fuit de ignorantia iuris in mox exposita resolutione.

14 Quid sentiendum sit, quando adest ignorantia pænæ.

Assertio VI. Si coniux extra necessitatem scientèr tenuerit in baptismo, vel confirmatione, vel fortè etiam baptizauerit filium communem, vel proprium alterius coniugis ex alio matrimonio priuatur quidem iure exigendi debitum ab altero coniuge, non tamen eximitur ab one-

15 Coniux, qui scienter, & extra necessitatem tenuit, vel baptizauit filium communem, vel alterius coniugis, non eximitur ab onere reddendi alteri debitum.

onere reddendi alteri serio petenti. *Alensis 2. part. q. 170. memb. 3. §. 3. post solut. ad 2., D. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. in corpore, D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 15. §. 3., Vera Crux pr. part. speculi art. 57. concl. 4., Angles Floribus pr. part. de matrimon. q. 15. de cognat. spirit. art. 1. concl. 2., Graffius 2. part. decis. lib. 1. c. 5. nu. 31., Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. art. 1. dub. 4. concl. 2., Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniug. disp. 26. nu. 7.*, hancque tutiorem, communiorem, & securiorem appellat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 4. n. 23. in fin.*, hancque ex Iuristis sustinent *Glosa c. nosse 30. q. 1. verb. non fraudentur, Vincentius cap. si vir de cognat. spirit. c. 16., Hostiensis nu. 3. super verb. patrocinari, Ioannes Andreas nu. 5., Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 143.*

Iura non in manifestè euincunt.

Fateor cum *Sanchez d. disp. 26. n. 7. propè medium*, hanc assertionem nullo textu directè conuinci, cum omnia iura, quæ afferri possunt, possint in alium sensum deflecti, quandoquidem si afferatur primo textus *in c. si quis filiastrum 30. q. 1.*, in quo dicitur, coniuges inter quos ratione susceptionis proprij filij in baptismo, vel confirmatione orta est cognatio spiritualis, esse separandos; respondent contrariæ sententiæ assertores, quod ille textus sit correctus per textum *in c. si vir de cognatione spirituali*; si afferatur secundo textus *in c. nosse 30. q. 1.*, vbi dicitur coniuges non esse defraudandos, sed reuersuros in idipsum, si non ex vtriusque consensu alter alterius filium è sacro fonte leuarit; ex quo textu deducitur, quod si ex consensu vtriusque per alterum ipsorum fuerit filius à sacro fonte leuatus argumento à contrario sensu deducto, respondent, hunc textum modo nullius roboris esse, quandoquidem est Nicolai I., qui vixit anno 858., & sic intelligitur correctus *per d. c. si vir de cognat. spirit.*, quod est ex Alexandri III., qui vixit anno 1156.; si afferatur tertio textus *in c. ad limina 30. q. 1.*, vbi deciditur coniuges separandos non esse propter baptismum filio à parente collatum vrgente necessitate, ergo extra necessitatem erunt separandi; respondent, quod auctor illius textus, qui fuit Ioannes VIII. retulit se ad præcedentem canonem *in c. 1. 30. q. 1.*, qui propterea simul cum isto correctus fuit *per d. c. si vir de cognat. spirit.* Quamobrem moueor ad hanc assertionem propter communem DD., tum Theologorum, tum Canonistarum consensum, quibus in simili materia plurimum est deferendum; cui communi auctoritati nonnulla ad confirmationem subijcienda statuo.

Euincitur ex cōmuni Theologorum, & Canonistarum consensu.

Primò textum *in d. c. si vir de cognat. spirit.* vbi non solum dictum ponitur, quod scilicet, si alteruter coniux filium suum de sacro fonte leuauerit, siue ignoranter, siue ex scientia, non sit alterutri debitum subtrahendum, sed etiam ratio dicti, scilicet, *quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus patrocinari non debet*, sed ex ratione dicti expressè deducitur, quod coniux baptizans ex scientia, seu leuans de sacro fonte baptismatis sit quidem priuandus iure exigendi debitũ, non autem eximendus ab onere reddendi, ergo &c. Minor probatur, quia ratio, ob quam sustinetur ex vi præsentis textus hoc mutuum ius, & onus in hoc coniugio, est, quia secus fraus doloso patrocinaretur, sed tantum patrocinaretur, si à debito reddendo eximeretur, non patrocinaretur autem, si dolosus prohiberetur à debiti petitione, ergo ibi interdicitur ob pęnā culpę, & sic priuatur iure petendi, cæteroqui ratio textus nullius esset momenti; vndè cum in allegato textu ante rationem dicti redditam, dicatur non esse debitum subtrahendum, hoc debet ita intelligi, vt innocenti coniugi petenti debitum sit reddendum, non verò, vt etiam delinquens possit petere.

Explicatur textus in c. si vir de cognat. spirit.

Secundo, quia rationes superius adductæ, ob quas diximus, quod, quando in necessitate quis baptizat, vel leuat puerum communem, vel proprium vxoris ex alio matrimonio, non priuatur iure petendi, in eo potissimum consistunt, quia illæ actiones ratione necessitatis eximuntur à culpa, vel saltem quia illæ actiones ratione inuoluntarietatis redduntur immunes à quocunque onere, quod se habeat per modum pænæ, sed hæ rationes non subsistunt, quando illæ actiones exercentur cum plena scientia extra casum necessitatis.

Neque aduersus ea, quæ hactenus dicta sunt, obesse potest primo, quod nullibi hæc pæna priuationis expressè, & directè in iure reperiatur inducta, &, cum versemur in odiosis, non sit, nec à pari, nec à contrario sensu deducenda; non enim allegati textus vim aliquam, vt innuimus possunt habere, cum vel intelligantur correcti, vel in aliam deflectantur significationem. Secundo quia nimis rigida foret illa pæna, seu punitio, quandoquidem ex vno capite compellerentur simul habitare, ex alio remanerent expositi manifesto periculo incontinentiæ. Non, inquam, obesse possunt, quia intelligo talem pænam inductam per textũ *in d. cap. si vir de cognat. spirituali*, nec ab eiusdem sensu a nobis exposito receden-

16 Soluuntur nonnulla obiecta.

dum existimo propter communem Canonistarum,& Theologorum consensum textum illum sic interpretantium; Minus obest id, quod subditur, quandoquidem non est mirum, quod propter transgressionem illa pœna procedat; vnde alijs medijs tenentur coniuges obuiare illi periculo.

SECTIO VIII.

An excusentur coniuges ab vsu coniugij ob affinitatem ortam inter ipsos post matrimonium.

SVMMARIVM.

Nonnulla de affinitate remissiue. 1.
Si alter ex coniugibus post contractum matrimonium perfectè cognouerit consanguineam alterius in gradu à iure prohibito priuatur iure petendi debitum. 2.
Sententia asserens coniugem post contractum matrimonium, sed ante consummationem cognoscentem consanguineam alterius coniugis teneri ingredi Religionem, & non posse cogi ad consummandum. 3.
Sententia asserens, quod quamuis priuetur iure petendi, non tamen eximatur ab onere reddendi. 4.
Sententia hac præfertur. 5.
Coniux, qui copularetur cum proprio consanguineo, non priuaretur iure petendi debitum ab altero coniuge. 6.
Qui copulatur cum ea, cum qua habet publicam honestatem, non priuatur iure exigendi debitum ab altero coniuge. 7.
Quid veniat nomine copulæ perfectæ ad hunc effectum. 8.
Affinitas ex copula fornicaria quoad effectum impediendi matrimonium non extenditur vltra secundum gradum. 9.
Probabilius restringitur etiam quoad effectum non impediendi debiti exactionem. 10.
Coniux, qui consensit suam vxorem copulari cum proprio consanguineo, amittit ius petendi ab eadem, si cooperatus est. 11.
Secus si merè negatiuè se habuit. 12.
Coniux cognoscens consanguineam alterius priuatur tali iure, quantumuis illa carnalis cognitio fuerit occulta. 13.
Et etiam si incestuosus fuerit iuuenis, & expositus periculo incontinentiæ. 14.
Non acquirit incestuosus ius petendi debitum ex eo, quod innocens conscius illius incestus eidem petenti reddiderit. 15.
Non priuatur iure petendi, qui copulam habet cum eo, vel cum ea, cum quo, seu qua habet publicæ honestatis impedimentũ. 16.
Nec item priuatur, qui incestum commisit cum consanguinea alterius coniugis ignarus consanguinitatis. 17.
Si vterque coniux incestuosè cognouerit consanguineum alterius, neuter potest petere, vel reddere debitum. 18.
Neuter potest petere, & reddere, quantumuis vterque dolosè contraxerit affinitatem cum animo fraudandi alterum iure petendi. 19.
Si alter tantum illo animo contraxerit affinitatem ipse priuatur iure petendi, non tamen eximitur ab onere reddendi. 20.
Affinitas contracta ab altero post contractum matrimonium, sed ante consummationem non deobligat ab onere reddendi. 21.
Excipe intra primum bimestre, sed hoc prouenit ex alio capite. 22.
Innocens non priuari debet ob culpam alterius. 23.
Si factus affinis ante consummationem reddat intra primum bimestre non peccat. 24.
Siue fuerit vxor, quæ facta fuerit affinis marito, siue maritus vxori, potest vterque renuntiare priuilegio illius bimestris. 25.
Si vxor fuerit per vim oppressa à consanguineo mariti non priuatur iure petendi debitum. 26.
Coniux, qui ob metum grauem carnalitèr commixtus est cum consanguineo alterius, probabilius priuatur iure petendi. 27.
Intellige, siue ille metus processerit ab altero coniuge, siue ab ipso consanguineo. 28.
Coniux incestuosus cum consanguinea alterius coniugis priuatur iure debiti, etiam seclusa quacunque Iudicis sententia. 29.
Super illa affinitate potest Episcopus ex consuetudine dispensare, si superuenerit matrimonio. 30.
Item confessarij Regulares ex commissione suorum Prouincialium. 31.

NON immorandum in inuestigando quidditatem affinitatis, modum, quo contrahitur, & personas, inter quas contrahitur, quandoquidem de his latè egimus *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. pranot. 11. per totum*, ad quem locum vos remitto. Hic solummodo remanent inuestiganda ea, quæ consurgunt inter coniuges ex affinitate orta inter eosdem post contractum matrimonium ex eo, quod alter eorum carnalitèr copulatus fuerit cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis. Hæc affinitas, si fuerit inter aliquas personas ante contractum matrimonium in gradu à iure prohibito impedit, & dirimit matrimonium inter easdem per latè ibidem allegata, & probata; modo inquiritur, an, si post contractum matrimonium inter eosdem superuenerit, impediat ius coniugij, siue petendo, siue reddendo, & quænam conditiones ad hoc requirantur. 1 Nonnulla de affinitate remissiuè.

Assertio I. Si alter ex coniugibus post con-

contractum matrimonium copulatus fuerit consanguineo, vel consanguineæ alterius copula perfecta in gradu à iure prohibito priuatur absolutè iure exigendi debitum. Est communissima inter DD.

2

Cognoscẽs consanguineã alterius post contractum matrimonium priuatur iure petendi debitum.

Dixi *post contractum matrimonium*, nam, si habita fuerit antecedenter ad illius celebrationem, impedit nedum vsum, sed etiam dirimit ipsum contractum, adeo vt nequeat validè inter ipsos celebrari. Quid verò sentiendum sit, si talis copula habita fuerit cum consanguinea, vel consanguineo vxoris, vel mariti post contractum quidem matrimonium per verba de præsenti, ante tamen illius consummationem, an scilicet impediat consummationem? Nonnulli apud *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 29. n. 1., & apud Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 5. n. 20.* docent coniugem, qui sic copulatus est consanguineo alterius sui coniugis ante consummationem matrimonij, teneri ingredi Religionem, nec posse cogi ad consummandum, & reddendum debitum, quod, si prima vice reddat consummando, peccet læthaliter *Paludanus in 4. dist. 27. q. 1. art. 3 num. 26., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 11. ante §. 1. vers. nota etiam, Viualdus candelab. sacram. pri. part. de matrim. n. 27., Maior in 4. dist. 41. q. pr. paulo post princip. vers. deinde dico de secundo quæsito.* Rationes ex eo deducũt primo, quia quilibet tenetur vitare incestũ, cum sit ab intrinseco malus, & quocunq; iure prohibitus; in data autem hypothesi consummatio illa matrimonij esset manifestè incestus, cum esset accessus ad affinem, nam vxor propria ratione illius congressus facti à marito cum consanguinea eiusdem vxoris facta fuerit affinis eidem marito. Secundo, quia in primo bimestri, si maritus factus affinis vxori eidem petenti reddat debitum, grauitèr peccat, cum non excusetur à tali noxa ex necessitate reddendi; non enim pro illo tempore tenetur reddere; sed adhuc matrimonio non consummato non tenetur reddere, cum semper possit velle ingredi Religionem, ergo &c. Tertio, quia iuxta communem, & probabilissimam opinionem, si quis obstrictus voto castitatis nubat, tenetur religionem ingredi, & peccat prima vice reddendo, quia ad hoc non obligatur, cum possit licitè velle ingredi Religionem, ergo &c. Nihilominus, quantumuis priuetur ex illo congressu cum consanguinea vxoris iure petendi, non tamen eximitur ab onere reddendi, si nolit Religionem ingredi, cum ad hoc non teneatur *D. Bonauentura in 4. dist 41. q. 3. nu. 22., Angelus verb. matrim. 3. impedim. 15. n. 2., Sanchez lib. 9. disp. 29. nu. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. n. 20., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 7. n. 4., Auersa de matrimon. q. 13. sect. 3. §. videri potest, Filliutius tom. 1. tract. 10. c. 9. n. 349. in fine* Ratio ex eo deducitur primo, quia iura infra allegandа in probatione assertionis priuant quidem iure petendi, non tamen eximunt ab onere reddendi ob affinitatem consurgentem post matrimonium inter coniuges, nec distinguunt, quando matrimonium est præcisè contractum, & quando est consummatum, ergo, si quando matrimonium iam consummatum est, priuatur coniux, ex cuius causa affinitas orta est, iure petendi debitum, non tamen onere eximitur alteri serio petenti reddendi, etiam quando matrimonium non est consummatum, priuabitur eodem iure, non tamen eximetur ab illo onore, siquidem, quod lex non distinguit, nec nos debemus distinguere. Secundo, quia æquum non est, vt coniux innocens ex alterius nequitia priuetur iure suo, quo gaudet ex vi contractus matrimonialis, petendi debitum, ergo nocens ad petitionem istius tenebitur reddere. Neque obstant ea, quæ ex aduerso afferebantur; nõ primum, quia accessus ad affinem, quando est spontaneus, est quidem incestuosus, & peccaminosus, secus quando est debitus ex iustitiæ legibus; quod optimè considerarunt iura *in c. 1. de eo, qui cogn. consang.* vbi inducitur priuatio iuris petendi, & *in c. discretionem eod. tit.*, vbi inducitur obligatio reddendi alteri innocenti; non secundum, quia manifestum patet discrimen, quandoquidem in primo bimestri à die contracti matrimonij nullus ex coniugibus tenetur reddere; at eodem elapso, statim ad id tenentur, nisi immediatè determinent de statu Religionis; non tertium, quia, vt infra videbimus, non tenetur obstrictus voto simplicis castitatis post celebratas nuptias transire ad Religionem, ad effectum seruandi idem votum, sed potest liberè reddere quamuis non possit petere.

Si cognouerit ante contractũ dirimit matrimonium.

3

Sententia asserens cognoscẽtem consanguineã vxoris ante cõsummationẽ cum eadẽ vxore nõ posse cogi ad reddendum.

4

Sententia asserens, quod quãuis priuetur iure petendi, nõ tamen eximatur ab onere reddendi.

5

Sententia hæc præfertur.

Rationes pro hac sententia afferuntur.

Soluũtur rationes contrariæ opinionis.

Dixi *consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis*, nam affinitas ex genere suo est diuersarum cognationum ex carnali copula copulatio, vnde affines sunt personæ nobis citra cognationem ex carnali copula coniunctæ, Iuris Consultus *in l. non facile §. sed quoniam ff. de grad. affin. Theophilus §. sed diximus Instit. de nuptijs*; vnde, si alter coniux carnalitèr copularetur non cum consanguineo coniugis, sed cum consanguineo proprio non priuaretur iure petendi debitum à propria vxore. *Ricardus in 4. dist. 34. art. 4. q. 2. ad*

6

Coniux, qui copularetur cũ proprio consanguineo non priuaretur iure petendi.

primum, Sanchez d. l. 9. disp. 27. n. 7., Sotus in 4. dist. 37. q. vnica art. 2. ad fin., Ludouicus Lopez pri. part. instructorij c. 296. §. pro resolut. quaestionis, Lessius de iust. lib. 4. c. 3. dub. 11., Fagundez in Decal. lib. 6. c. 6. n. 32. & seqq., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 7. n. 2., Martinus Perez de matrimon. disp. 52. sect. 2. n. 6., Villalobos pri. part. tract. 13. difficult. 52. n. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. nu. 8. quidquid ex aduerso dixerint *Angelus verb. incestus n. 5., Mayron. in 4. dist. 32. q. vnica concl. 2.*

Rationes pro hac resolutione.

Ratio ex eo deducitur, quia per illum congressum mariti v.g. cum propria consanguinea, nō oritur vinculum affinitatis cum propria vxore, ergo non est, cur idem maritus priuari debeat iure petendi debitum à propria vxore. Antecedens probatur, quia affinitas inter coniuges solum cōsurgit ex eo, quod alter ipsorum committat incestum cum consanguineis alterius, vel cum illis commisceatur, ex quo consurgit affinitas cum vxore propria, cum enim per illum congressum fiat vna caro cum eo, seu cum ea, cum quo, seu qua congreditur, per consequens fit affinis cum illis, cum quibus persona cognita seruat cōsanguinitatem, & cum ista habeat consanguinitatem cum persona coniugis illius, qui eam cognouit, consequenter contrahit affinitatem cum ipsomet coniuge proprio; Neque dicas, quod, cum ex vi contractus matrimonialis coniuges fiant affines omnium consanguineorum alterius coniugis respectiuè, adeo vt maritus fiat affinis cum consanguineis vxoris, & vxor affinis consanguineis mariti, consequatur, quod maritus v.g. cognoscens carnaliter consanguineum propriū cognoscat affinem suae vxoris, adeóq; cum ipsa met vxore contrahat affinitatem; contra enim impugnaberis, quia ex consanguinitate quidem oritur affinitas, non autem ex affinitate, cum ex vulgari regula affinitas non pariat affinitatem. Accedit pro confirmatione nostrae opinionis, quod omnia iura inducentia priuationem iuris petendi debitum loquuntur tantum de incestuosis cum consanguineis alterius coniugis, quae propterea cum sint paenalia, extendenda non sunt vltra propriam verborum significationem; Neque obesse potest, si asseratur, quod grauius sit delictum incestus cum consanguineis proprijs, ac sit incestus cum consanguineis vxoris, quia eo grauior est culpa, quo maior est coniunctio, maior autem est coniunctio cum consanguineis, quam cum affinibus; Non, inquam, obesse potest, quia non ex maiori grauitate delicti secundum se oritur priuatio iuris petendi debitum à propria vxore; ceteroqui haec priuatio à fortiori consurgeret ex congressu sodomitico, & bestiali, qui ex genere suo est grauior, quam sit incestus, sed à maiori grauitate delicti, prout aduersatur matrimonio; magis autem aduersatur matrimonio incestus cum consanguinea vxoris, eo quia consurgit affinitas cum eadem vxore, quam incestus cum consanguinea propria, ex quo non consurgit affinitas cum eadem vxore.

Soluuntur nonnulla obiecta opposita.

7 Qui copulatur cum ea, cum qua habet publicam honestatē non priuatur iure petēdi debitum ab altero coniuge.

Ob eandem rationem, qua dicitur in assertione *consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis* etiam deducitur, quod, si alter coniux copulatus fuerit cum eo, vel cum ea, cum quo habet publicae honestatis iustitiae impedimentum, non impediatur à iure exigendi debitum à propria vxore *Sanchez d. lib. 9. disp. 27. n. 4., Villalobos pri. part. tract. 13. difficult. 52., Martinus Perez de matrim. disp. 52. sect. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. nu. 10.* Ratio ex eo deducitur, quia iura inducentia priuationem iuris petendi ob incestum loquuntur tantum de incestu cum consanguineis alterius coniugis, ex quo oritur affinitas.

8 Quid veniat nomine copulę perfectae ad hunc effectum.

Dixi, *copula perfecta*. Nomine autem copulae perfectae intelligo illā, per quam potest esse naturalis prolis generatio, ad quod non sufficit sola penetratio vasis faeminei, nisi intra illud semen virile etiā immittatur; sed an requiratur etiam ad hoc, vt copula dicatur perfecta, ad effectum, vt per illam contrahatur affinitas, quod etiam faemina seminet magnum est dissidium inter DD. Hanc faeminae seminationem necessariam non esse docent plures Canonistae, & Theologi relati à *Sanchez d. lib 9. disp. 64. n. 21.*, & inter caeteros *Rebell. de obl. iustit. part. 2. lib. 3. q. 25. n. 2., Basilius Pontius de matrimon. lib. 10. c. 7., Bonacina de matrim. q. 3. punct. 12., Villalobos part. pri. tract. 14. difficult. 17. nu. 8.* eo, quod cum *Aristotile lib. 2. de generat. anim. c. 2.* arbitrentur semen faemineum non esse necessarium ad generationem. Contrarium alij plures sentiunt propter rationem oppositam, quod scilicet etiam feminę semē sit necessariū, & praecipuè *Hurtadus de matrim. disp. 20. diffic. 1., Auersa de matrim. q. 17. sect. 1. vers. finem, Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 4. p. 8. n. 3., Diana part. 3. tract. 5. resol. 19.* In hoc non immoror, quandoquidem de hac re fusè egi *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. I. praenot. 9. n. 3.* ad quem locum pro resolutione vos remitto.

Dixi, *in gradu à iure prohibito*, circa quā particulam aduertendum est, quod antiquitus ante dispositionem Concilij Trid. ad

ad contrahendum affinitatem, per quam inter affines non posset contrahi matrimoniũ, requirebatur, quod persona carnalitèr cognita esset coniuncta saltẽ in 4. gradu consanguinitatis cum illa persona, cum qua cognoscens matrimonium contrahere intendebat, prout habetur *in c. discretionem, de eo qui cogn. consang.* Modo *post Concil. Trid. sess. 24. de matrim. c. 4.* quoad affinitatem consurgentem ex copula fornicaria res reducta est ad strictiores terminos, adeo vt non extendatur talis affinitas inter personam carnalitèr cognitam, & eam, quam ille, qui cognouit, ducere intẽdit vltra secundum gradum, vnde si sit vltra hunc secundum gradum non impediat matrimonium.

9 Affinitas ex copula fornicaria quoad effectum impediẽdi matrimonium non extẽditur vltra secundum gradum.

Difficultas solũmodo est, an sicuti idem Concilium Trident. restrixit affinitatem ortam ex copula fornicaria ad secundum gradum in ordine ad effectum, vt intra illum non possit contrahi matrimonium, extra illum possit contrahi, ita restrixerit ad eundem secundum gradum in ordine ad effectum petendi debitum, quando coniux carnalitèr cognouit consanguineum alterius coniugis, adeout, si consanguinea cognita fuerit intra secundum gradum consanguinitatis cum altero coniuge, coniux, qui cognouit, non possit à suo coniuge petere, possit autem, si consanguinitas sit vltra secundum gradum. Probabilius arbitror Concil. Tridẽtinum etiam in hac hypothesi restrixisse ad secundum gradum, adeoque copulam habitam cum cõsanguineis alterius coniugis vltra secũdum gradum non impedire debiti exactionem *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. nu. 11.*, *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 55. art. 3. dub 4.*, *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 7. n. 5.*, *Hurtadus de matrimon. disp. 20. difficul. 7.*, *Carolus Antonius Thesaurus de pan. Eccl. p. 2. verb. incestus pæna nu. 4.*, *Diana part. 3. tract. 5. resol. 19.*, *Augustinus Barbosa collect. ad c. 4. Trident. in fine*, *Sanchez de matrim. c. 9. de debito coniug. disp. 27. num. 14.* Ratio ex eo desumitur, quia hoc impedimẽtum iuris petendi consurgit ex affinitate consurgente ex incestu commisso cum consanguineo, vel consanguinea coniugis, vt testatur *D. Thomas in 4. dist. 34. q. vnica art. 5. in solut. ad obiecta*, *Turrecremata in c. quadã cum fratre 32. q. 7. n. 2. ad secundum*, *Siluester verb. matrimonium 7. q. fin. dict. 3.*, sed affinitas consurgens ex copula fornicaria non est vltra secundum gradum quoad effectum &c., ergo &c.; Neque dicas, post Concilium Tridentinum per copulã fornicariam non consurgere quidem affinitatem quoad effectum dirimendi matrimonium, bene tamen talem affinitatem consurgere quoad effectum impediendi exactionem debiti, cum hæc duo valde diuersa sint, & in correctorijs facienda semper est restrictio quoad expressa in correctione, non quoad alia diuersa; contra enim impugnaberis, quia ex quo Concil. Trident. restrixit affinitatem ex copula fornicaria ad secundum gradum, & impedimentum illud petitionis debiti consurgat ex affinitate, vbi non est talis affinitas, nec potest esse tale impedimentum. Deinde, si correxit quoad id, quod maius est, nempè quoad contrahendum matrimonium, à fortiori correxisse censendum est, quoad id, quod est minus, nempè quoad ius petẽdi debitum post matrimonium validè contractum. Omnem rationem ambigendi abstulit Sacra Cardinalium Concilij Tridentini interpret. apud *Aldanũ in comp. canon. decis. lib. 1 tit. 8. n. 35.*, *& apud Farinacium in declarat. ad d. c. 4. in fine*, cuius Sacræ Congregationis hæc sunt formalia verba *SS. D. N. Gregorius XIII. ex sententia Congregationis dixit per hoc decretum ablatum censeri impedimentum quoque superuenientis affinitatis post cõtractum matrimonium, quia, si impedimentum dirimens sublatum est, quod maius est, ergo, & istud, quod solum impedit, ne is, per quem contracta est affinitas, sine peccato possit exigere debitum, quod minus est, præterea Concilium sustulit tertium, & quartum, ergo in omnibus.* Aliud similè decretum Sacræ Congregationis Concilij, per formalia verba refert *Sanchez d. disp. 27. n. 14. propè medium.*

10 Probabilius Concilium Tridẽtinũ restrixit affinitatẽ ex tali copula ad secundum gradum quoad effectum petendi debitum.

Nonnullæ instantiæ oppositæ dissoluuntur.

Declaratio Sacræ Congregationis ad rem nostram.

Probatur iam assertio quoad vtramque partem ex dispositionibus iuris canonici, & primo, quod nequeat petere, expresè habetur *ex c. 1. de eo, qui cog. consang.*, vbi sic legitur *si quis cum filiastra sua sciẽter fornicatus fuerit, nec à Matre debitum petere, nec à filiastra, nec ille vllo vnquam tempore poterit se alijs matrimonio copulare.* Secundo, quod teneatur reddere, habetur *ex c. discretionem eod. tit.*, vbi sic legitur. *Sed nec affinitas post matrimonium inique contracta ei debet officere, quia huiusmodi iniquitatis particeps non fuit; cum suo iure non debeat sine sua culpa priuari.*

Rationes pro assertio.

Sed quid dicendum sit in hypothesi, qua alter coniux, cuius consanguineam alter cognouit carnalitèr, nullam quidẽ per se contraxit affinitatem cum suo coniuge, se copulando cum consanguineo, vel consanguinea illius, sed tantum consensit, vt suus coniux per copulam iniquam cum sua consanguinea eam contraheret, an scilicet, & ipse priuetur iure petendi? Cum distinctione respondendum existimo, vel etenim consensit, quodamodo cooperando, vel merè negatiuè se

11 *Coniux, qui consensit suũ coniugem copulari cum propria consãguinea, amittit ius petendi, si cooperatus est.*

se habendo; si primo modo; probabilius arbitror, amittere ius ad petendum; & iuxta hunc sensum arbitror præcisè locutos fuisse *D. Bonauenturam in 4. dist. 34. art.3. q.2., Astensem in summa 2. part. lib.8. tit.11. art.3. q.14., Siluestrum verb. luxuria q.4. d. 3., Petrum à Ledesma de matrim. q.55. art.6. n.443., Sanchez de matrimon. lib.9. disp.27. num.3.*, atque ad hoc comprobandum plurimum facere videtur *textus in d. c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, vbi expressè dicitur, quod affinitas non debeat alteri officere, qui huiusmodi iniquitatis particeps non existit, addita ratione, quia suo iure non debet sine culpa priuari, ergo, si fuerit cum sua culpa propter cooperationem, erit priuandus argumento à contrario sensu deducto; si secundo modo probabile arbitror, non amittere ius ad petendum; atque iuxta hunc sensum locutos arbitror *Hurtadum de matrimon. disp. 20. diffic.7., Martinum Perez de matrimon. disp. 52. nu.2., Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c.5. n.6., & 7.*, atque hæc opinio fundamentum habet in eo, quia in pænalibus, & odiosis facienda est stricta interpretatio, itaùt dispositio non extendatur vltra terminos, quibus concipitur; sed dispositio, qua inducitur impedimentum exactionis debiti, respicit dumtaxat illum, qui per copulam iniquam contraxit affinitatem, seu qui particeps fuit illius iniquitatis, cuiusmodi in rigore non est ille, præcipuè in ordine ad pænas subeundas, qui merè negatiuè se habet, ergo &c.

12 *Secus si merè negatiuè se habuit.*

13 *Coniux cognoscẽs consanguineam alterius, impeditur à iure petẽdi, quamuis incestus fuerit occultus.*

Amplia primo assertionem, vt procedat etiam, quantumuis incestus habitus cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis esset occultus *Glosa in c. qui dormierit verb. neutram 32. q.7., Castro lib.2. de lege pœnali c.5. §. rursus quinto argumento, Sanchez lib.9. disp 27. n.2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.5. nu.4.*, qui alios plures refert. Expressè deducitur ex textu in *d. c.1. de eo, qui cogn. consang.* vbi indefinitè sine vlla exceptione inducitur illa priuatio, quando per copulam iniquam cognoscitur carnalitèr consanguineus, vel consanguinea alterius coniugis; nec illa dispositio innititur scandalo, quod ex publico incestu oriri possit, sed affinitati iniquè contractæ; vnde etiam plurimi docent, quod ad hanc pænam contrahendam respectu delinquentis non requiratur Iudicis sententia, quia, quantumuis regulariter pœnæ non contrahantur, nec sint exequendæ ante Iudicis sententiam; fallit tamen, quando pænæ consistunt in pura priuatione, & oriuntur ex causa, quæ in contrahentibus ex dispositione iuris ingerunt indecentiam ad effectum, quo priuant.

Amplia secundo, vt procedat etiam, quantumuis coniux incestuosus, qui cum consanguineis proprij coniugis congreditur, sit iuuenis, & incontinentiæ periculo expositus *Coaruuias 4. decret. 2. part. c.7. §.2. num.5., Gutierez qq. canon. tom.1. c.23. n.6., Sanchez d. lib.9. disp.27. num.8., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matr. c.5. n.3.* Ratio eadem est, quæ adducta fuit pro præcedenti ampliatione, quia iura indistinctè loquuntur de quocunque coniuge culpabilitèr cognoscente carnalitèr consanguineam alterius coniugis. Fateor tamen, quod ex titulo iuuentutis, & expositionis illius periculi subsit causa legitima facilioris dispensationis ad liberum vsum matrimonij. 14 *Et etiam si ipse incestuosus sit iuuenis, & expositus periculo incontinentiæ.*

Amplia tertio, vt procedat etiam, quantumuis alter coniux innocens alteri incestuoso sciens illius incestum debitum reddiderit *Coaruuias de sponsalibus part. 2. c.7. §. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.5. n.5., Siluester verb. luxuria q. 4. dict. 4.* Ratio ex eo deducitur, quia hæc priuatio iuris petendi in contrahente affinitatem ob copulam habitam cum consanguineo, seu consanguinea alterius coniugis, non est inducta præcisè in fauorem alterius coniugis innocentis, sed in pænam incestus, & affinitatis contractæ, ex quo sequitur non esse in potestate coniugis innocentis eandem remittere, nec expressè, nec tacitè per redditionem debiti; Neque obesse possunt textus *in c. si vir de adulter., & c. proposuit de coniug. seruor.* in quibus dicitur, quod per petitionem, & redditionem voluntariam fiat reconciliatio; non obstant, inquam, quandoquidem textus illi procedunt dumtaxat, quando illa priuatio inducta est solummodo in fauorem innocentis, vt in casu adulterij, & in casu conditionis seruilis, in quo vtroque innocẽs, & liber potest remittere iniuriam, & illam conditionem, cum priuatio iuris in illorum fauorẽ fuerit præcisè inducta. 15 *Non acquirit incestuosus ius petendi debitũ ex eo, quod innocens illi petenti reddiderit.*

Limita primo, in casu, quo alter coniux copulam haberet cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honestatis iustitiæ impedimentum, tunc etenim non priuaretur iure petendi debitum *Sanchez lib.9. de debito coniugali disp.27. n. 4. contra Cordubam in suo quæstionario lib.1. q.12. in princip.* atque hanc eandem limitationem sustinent etiam *Ioannes Angelus Bossius tract. de effectu matrim. c.5. nu. 10., Villalobos pr. part. tract. 13. diffic. 52., Martinus Perez de matrim. disp. 52.* Hoc explicari potest in eo, qui primum matri- 16 *Non priuatur tali iure, qui copulam habet cũ ea, cum qua habet publicam honestatẽ*

trimonium cum alia fæmina contraxit, dum tamen antecedentèr ad tale matrimonium sponsalia cum alia inierat, qui si postea dissoluto primo matrimonio contrahat per verba de præsenti cum sorore illius, cum qua sponsalia inierat, & copulam habeat cum sorore ipsius, cum qua secundum matrimonium contraxit, non impeditur à iure petendi debitum. Ratio ex eo deducitur, quia quantumuis talis copula esset incestuosa, tamen iura non inducunt tale impedimentum, nisi coniugi incestuoso cum alterius consanguineo, vel cõsanguinea.

Limita secundo in casu, quo incestum commiserit cum consanguinea alterius

17 coniugis ignarus illius consanguinitatis. *Si incestũ commisit ignorans cõsanguinitatem non priuaretur iure petẽdi.* Ratio ex eo deducitur, quia illa priuatio iuris petendi debitum inducta est in pænam delinquentis, quæ propterea locum habere non potest, vbi non est delictum voluntarium in eo genere, ob quod imposita est eadem pæna; sed in hac hypothesi non est delictum voluntarium incestus, cui iniuncta est illa priuatio, cum fuerit sine cognitione consanguinitatis, ergo &c.

Assertio II. Si vterque coniux affinis effectus fuerit per copulam mutuam, cum alterius consanguineis, probabilius neuter potest petere, & reddere debitum; Ita quoad primam partem

18 *Glosa in cap. nosse 30. qu. 1. verb. non fraudentur, Hostiensis in c. si vir in fin. de cogn. spirit., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 15. §. tertio, Nauarrus in summa c. 17. num. 34., Sanchez d. lib. 9. disp. 28. n. 2.* vbi alios innumeros allegat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. n. 11.* Quoad secundum idem *Sanchez, & Bossius loc. cit. ille nu. 5. iste eodem num., Alensis 2. q. 170. memb. 3. §. 3. post solutionem ad 2. Pontius de matrim. lib. 10. c. 7. nu. 3., Villalobos part. 1. tract. 13. difficult. 52. n. 5., Filliutius tom. 1. tract. 10. c. 9. n. 349., Auersa de matrim. q. 13. sect. 3.* *Si vterq; fuerit incestuosus cum consanguineo alterius neuter potest petere, & reddere.*

Ratio quoad primam partem deducitur ex textu *in c. 1. de eo, qui cogn. consangu.* vbi indefinitè, & sine vlla exceptione dicitur, quod, si coniux culposè copulatus fuerit cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis, priuetur iure petendi ab altero debitum, ergo si vterque culposè id egerit, vterque priuabitur tali iure; Neque potest dici, quod in hac hypothesi mutui incestus coniugis vtriusque fiat delictorum compensatio, adeoque quod vterque in suo iure reintegretur; Non, inquam, dici potest, quia, vt supra innuebam, priuatio iuris petendi non est inducta in fauorem alterius coniugis innocentis, sed in pænam delinquentis; vbi autem pænæ ob delicta non sunt inductæ in fauorem, & vtilitatem alterius innocentis, mutua compensatione non tolluntur, cum non sit liberum alteri remittere pænam aduersus delinquentem impositam, si hæc in sui gratiam præcisè non fuerit inducta; ex quo habeo discrimen, quod intercedit, quando vterque coniux est adulter, ac quando vterque est incestuosus cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis; in primo etenim casu pænæ ob adulterium, quatenus important priuationem iuris petendi debitum, sunt inductæ præcisè in fauorem innocentis, qui propterea potest non solum expresè remittere talem priuationem, sed etiam tacitè per voluntariam petitionem, vel redditionem debiti, adeoque non est mirum, quod, si adulteria fuerint mutua, mutua compensatione tollantur; in secundo verò casu pænæ illæ propter incestum non sunt inductæ præcisè in gratiam innocentis, sed in odium delinquentis, ac propterea non possunt ab altero remitti, sicque compensatione non auferuntur. *Non fit in hac hypothesi delictorum compensatio.*

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia, quando alter est innocens, excusatur reus à culpa in reddendo debitum, quia æquum non est, vt innocens ex illius culpa priuetur iure suo, quo gaudet in corpore eiusdem rei, sed quando vterque in eodem genere est reus, hæc ratio excusans non militat, ergo &c. Minor probatur, quia, cum vterq; sit culposus, innocentia vnius, in qua fundatur onus alterius nocentis ad ipsi reddendum, non potest eidem prodesse, cum talis innocentia non extet, quin potius peruersitas in eodem genere, ergo non &c. *Euincitur etiã, quod non possit reddere.*

Dices primo, si antè, vel post contractum matrimonium vterque sit obstrictus simplici voto castitatis, neuter potest petere, vterque tamen ad alterius petitionem non solum potest licitè, sed etiam tenetur reddere, ergo etiam, si post contractum matrimonium vterque contraxerit affinitatem per copulam incestuosam cum consanguineis alterius coniugis, quantumuis vterque priuetur iure petendi, non carebit onere reddendi ad alterius petitionem, adeoque nec peccabit reddendo. Sed contra, quidquid sit de illo antecedenti, de quo latè infra occurret sermo in subsequentibus sectionibus, neganda est absolutè consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quod votum simplex castitatis non aufert ius iustitiæ, quod habent coniuges in corpus alterius, affinitas autem consurgens ex copula incestuosa cum consanguineis co- *Disparatio de vtroque coniuge obstricto voto castitatis.*

eorundem coniugum ob notam in eisdem incestuosis iniustam tale ius iustitiæ aufert, donec talis nota per dispensationem auferatur.

Dices secundo, quod in hac hypothesi dato, quod vterque priuaretur iure iustitiæ ad petendum, & reddendum debitũ coniugale, copula inter eosdem habita non minus esset fornicaria, ac si esset inter solutos, quod certè non videtur dicendum. Sed contra; sequela non tenet; quantumuis enim talis copula sit grauitèr peccaminosa, prout docent *Coaruuias de sponsal. part.2. c.7.§.2., Rebellus de oblig. iust. part.2 q.18.n.12., Reginaldus lib.31.n.291., Martinus Perez de matrim. disp. 52. sect.2. nu.8.* non tamen est propriè fornicaria, quia quantumuis coniuges priuati sint suo iure, illudque remaneat impeditum, manet tamen in radice matrimonij propter vinculum coniugale, quod non obstante illa copula incestuosa perseuerat, adeoque accessus ad alterum coniugem non est accessus ad alienum, sed ad suum.

Talis copula non esset fornicaria, & quare.

Dices tertio. Si alter dumtaxat ex coniugibus constituatur reus incestus per accessum ad consanguineum alterius coniugis, æquè est priuatus iure petendi, ac si alter etiam in tali reatu esset constitutus, sed quando ipse solus est reus, alter quamuis non teneatur reddere, potest tamen licitè, si velit, reddere, ergo quando vterque est reus, poterit alter ad petitionem alterius reddere, quantumuis non teneatur. Sed contra; non est eadem ratio in vtroque casu; nam quando vnus dumtaxat est reus incestus, alter remanet in plena possessione petendi, & reddendi, nec in aliquo priuatur iure suo; quando verò vterque est in eodem genere culposus, vterque priuatur iure petendi, & consequenter etiam, vt sibi petenti reddatur, adeoque &c.

Soluitur alia instantia.

Assertio III. Si vterque coniux dolosè, & malitiosè affinitatem contraxerit per copulam incestuosam cum consanguineis alterius, animo scilicet fraudandi alterum iure petendi debitum, neuter potest petere debitũ, & neuter potest licitè reddere *Auersa de matr. q. 13. sect. 3. §. quod si dolosè, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 5. num. 12.* aduersus *Sanchez d. lib.9. disp. 28. n. 6., Reginaldum lib. 31. n.292., & alios.*

19 Neuter potest petere, & reddere, quantumuis vterq; dolosè contraxerit affinitatem cũ animo fraudandi alterum iure petēdi.

Ratio ex eo deducitur, quia, si quid euinceret, quando malitiosè, eo scilicet animo fraudandi, contraxerunt affinitatem, quod ad inuicẽ teneantur, & possint licitè reddere, maximè esset generalis regula, qua dicitur, quod fraus, & malitia nequeat patrocinari suo auctori, quod certè eueniret in præsenti hypothesi, vbi ex propria malitia, & dolo coniuges quoad suam intentionem reportarent commodum negationis iuris petendi; & oneris reddendi; Sed hæc ratio nihil euincit, quandoquidem, cum illa priuatio iuris sit inducta a iure in pænam delinquentium, vt fatetur *Sanchez* contrariæ sententiæ assertor *d. lib.9. disp. 30. n.1.* supposito delicto non est attendenda voluntas operantis, nisi quatenus auget potius malitiam, non in ordine ad minuendam pænam ab eodem iure impositam; Neque obesse potest textus *in c. si vir de cognat. spirituali*, vbi æquiparatur hic casus affinitatis contractæ ex malitioso incestu mutuo vtriusque coniugis casui, quo ijdem coniuges contraxerint hanc affinitatem per ignorantiam, in quo constat ex superius dictis eos coniuges teneri sibi reddere; non, inquam, obesse potest, quia allegatus textus *in c. si vir de cognatione spir.*, solum non eximit a iure petendi debitum, quando affinitas contracta est ex ignorantia; vndè sequitur, quod, si contracta fuerit cũ scientia, vtique priuet tali iure, & si hæc verificantur, quando simplicitèr cum scientia cõtracta est, non video, cur non debeant verificari, quando vltra scientiam addita est fraus, & malitia ad alterum defraudandum. Certè in hoc casu maius est delictum. Quod si repetas, quod ille textus *in d. c. si vir* absolutè non eximat coniuges à iure petendi debitum, quando ex malitia contraxerunt vel cognationẽ spiritualem, vel affinitatem addita ratione, ne malitia, & fraus eis patrocinetur, cum ibidem dicatur *siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere, quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur, si ex malitia eis sua fraus non debet patrocinari*; Si, inquam, hoc repetas, statim subdam hæc procedere, quando alter dumtaxat ex propria malitia, & fraude talem affinitatem contraxit, tunc etenim ipsius malitia non debet eidem patrocinari, quod efficeret, si innocens priuaretur iure petendi; non autem quando vterque eiusdem culpę ęqualitèr est reus, quia tunc malitia eisdem non patrocinaretur, sed propria culpa vtrique obesse; neque aliquam vim facit, quod Pontifex ibidem in numero plurali dicat *eis sua fraus non debet patrocinari*, quasi quod decisionem referat ad vtrumque, quando scilicet vterque ex malitia eiusdem prauitatis est reus; non, inquam, aliquam vim facit, quandoquidem vt ex principio eiusdem textus patet *si vir, vel mulier* loquitur in numero plurali,

Soluuntur nonnullæ instantię oppositæ.

rali, quia loquitur disiunctiuè, vel de viro, vel de muliere, & comprehendit vtrumque sub disiunctione, & posteriora semper referuntur ad præcedentia, ad quorum normam regulantur.

Hinc sequitur, quod, si alter ex malitia, & fraude affinitatem illam per copulam incestuosam contraxerit altero innocente, vel ignorante priuetur quidē iure petendi debitum, non subtrahatur tamen ab onere reddendi, quia culpa ipsius, & dolosa malitia sicuti eidem non patrocinatur, ita nec innocentem spoliare potest iure sibi competente, & possessione sua. Quid autem sentiendum sit, si alter affinitatem contraxerit ex malitia, & fraude, animo scilicet alterum fraudandi iure suo, alter vero non ex malitia, sed cum scientia similem affinitatem per simile delictum nactus fuerit? Videtur prima fronte dicendum, quod solum priuetur iure petendi ille, qui malitiosè contraxit ei obsistente propria malitia, potissimum, cum in prauitate non sint pares, & fraus non patrocinetur auctori. Nihilominus absolutè sentiendum est, in hac etiam hypothesi neutrum posse petere, neutrumque reddere. *Sanchez d. lib. 9. disp. 28. n. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia ex parte vtriusque adest sufficiens delictum à iure requisitum ad contrahendam illam pænam priuationis iuris petendi, cum contrahens affinitatem scienter extra necessitatem per dispositionem iuris tali iure priuetur, nec officit malitia in contrahente cum animo fraudandi, quia hæc auget quidem culpam in eodem, non tamen ex maiori hac culpa cessat in altero minus culposo, & non fraudulento pæna proportionata proprio delicto.

20 Si alter tantum illo animo affinitatē contraxerit, ipse priuatur iure petēdi, non tamen eximitur ab onere reddendi.

Assertio IV. Si affinitas, seu cognatio spiritualis fuerit quidem ab altero coniuge cōtracta per incestū cū consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis post contractū matrimoniū, vel per baptismū, sed ante illius consummationē, quamuis pro tempore prioris bimestris non teneatur innocenti petenti reddere, eodem tamen elapso, si non deliberauerit de ingressu in Religionem, tenetur reddere, quinimmò reddendo, vel in illo priori bimestri, vel post nullo modo peccat, nec ad euitandam redditionem tenetur Religionem ingredi *D. Bonauentura in 4. dist. 41. q. 3. n. 22.*, *Angelus verb. matrimonium 3. impedim. 15. n. 2.*, *Petrus de Ledesma de matrimon. q. 55. art. 6. circa 3. statum affinit. dub. 4.*, *Sanchez de matr. lib. 9. disp. 29. n. 2.*, qui tamen excipit, quando redderet intra bimestre *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 7. n. 4.*, *Auersa de matr. q. 13. sect. 3. §. videri potest*, *Filliutius tom. pr. tract. 10. c. 9. n. 349. in fin.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. cap. 5. num. 20.*

21 Affinitas contracta ab altero post contractum matrimonium, sed ante consummationem non deobligat ab onere reddendi.

Ratio quoad primam partem, quod scilicet pro priori bimestri non teneatur reddere innocenti petenti, clarè deducitur ex generali iure *in c. ex publico de conuers. coniug.*, vbi decernitur, quod intra bimestre non possint coniuges compelli ad consummandum matrimonium, sed id temporis ipsis relinquatur ad deliberandum de perfectiori statu Religionis, & hoc ex priuilegio à Christo Domino concesso, nec hoc priuilegium demitur ex eo, quod alter coniux intra illud spacium temporis ob incestuosam copulam contraxerit affinitatem cum altero coniuge, cum nullibi constet de abrogatione talis priuilegij ob hanc causam, nec in iure reperitur disposita pæna, quod incestuosus cum consanguinea alterius coniugis ante consummatum matrimoniū cum eadem impediatur ab ingressu in Religionem, eo quod priuetur illo spacio à iure concesso ad deliberandum, ergo non est, cur intra illud spacium non possit coniugi innocenti petenti denegare debitum.

22 Excipe intra primum bimestre.

Ratio secundæ partis, quod scilicet eodem elapso bimestri, si non deliberauerit de Religione, teneatur reddere, ex eo deducitur, quia alter innocens elapso illo termino, & non facta tali deliberatione ius habet legitimè petendi, quo non priuatur ob culpabilem affinititatem in altero superuenientem per ea, quæ hactenus latè docuimus, & clarè habetur *in c. discretionem, & c. penult. de eo, qui cognat. consang.*, ergo non est, cur reus non teneatur eidem innocenti reddere. Dixi *si non deliberauerit de Religione*, nam iuxta ea, quæ docui *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrimon. I. prænot. 16. n. 1.*, etiam si elapsum fuerit bimestre, & adhuc non fuerit matrimonium consummatum, potest coniux velle ad Religionem transire, prout etiam docent *Glosa c. ex publico de conuers. coniug.*, *Siluester verb. votum 4. q. 2. dict. 1.*, *D. Bonauentura in 4. dist. 17. art. 3. q. 2.*; vnde hoc solum intercedit discrimen intra illud bimestre, & extra, quod intra non possint compelli coniuges ad consumandum, etiam si animum non habeant ingrediendi Religionem; extra illud possint compelli, nisi immediatè se transferant ad Religionem.

23 Innocens non priuari debet ob culpā alterius.

Ratio tertiæ partis, quod scilicet non peccet reddendo, siue intra primum semestre, siue post illud etiam prima vice, ex eo deducitur, quia per illam affinitatem

 tem

tem sic contractam ab altero coniuge, non demitur ius, quod habet innocens in corpus alterius, nempè ipsius, qui contraxit affinitatem, ergo hic ad illius petitionem tenetur reddere, & reddendo non peccat, quia adimplet id, ad quod ex lege iustitiæ tenetur.

24

Factus affinis reddens debitum intra primū bimestre non peccat.

Dices ad summum hoc argumentum valere elapso illo bimestri, & non facta illa deliberatione ingressus in Religionē, quia tunc, quantumuis affinis tenetur ad reddendum alteri petenti, qui ex illa affinitate ab eodem contracta non priuatur iure suo, non autem valere intra illud bimestre, quia intra illud omni iure eximitur ab onere reddēdi, vndè, si redderet, omnino voluntariè redderet, adeoq; peccaminosè, quandoquidem intantum affinis reddendo debitum eximitur à culpa, in quantum tenetur reddere, ergo cum pro illo bimestri non teneatur reddere, reddendo non eximetur à culpa; hoc argumento vtuntur *Sanchez lib. 9. disp. 6. nu. 14., & eodem lib. disp. 35. num. 2., Siluester verb. matrimonium 8. q. 15. dict. 7., Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. art. 6. circa tertium statum affinitatis dub. 4. in solut. ad primum, Hurtadus de matrimon. disp. 10. difficult. 8. n. 31.*, Sed contra primo, quia, vt etiam affirmat *Sanchez d. lib. 9. disp. 29. n. 2.* (quamuis in hac tertia parte assertionis quoad redditionem intra illud bimestre nobis aduersetur) coniux ille sic effectus affinis, non tenetur ingredi Religionem ad effectum, vt non congrediatur cū suo coniuge, cui per illum incestuosam copulam factus est affinis; quo supposito aduersus hanc aduersariorum instantiam ego sic arguo; illud bimestre conceditur ex priuilegio diuino ad effectum deliberandi de perfectiori statu Religionis, quod priuilegium non est coarctatiuum, sed merè facultatiuum, ergo, cum non teneatur ingredi Religionem, poterit immediatè deliberare de non ingressu, & sic immediatè cedere illi priuilegio, ergo facta illa deliberatione non erit, cur non possit, & non teneatur reddere, quia cessante causa, ob quam conceditur illud tempus, non est, cur vigere non debeat onus, quod est annexum matrimonio nempè reddendi debitum. Deindè, si absolutè non tenetur ingredi Religionem ex eo, quod contraxerit illam affinitatē, ergo non solum post elapsum bimestre potest decernere nolle ingredi, sed etiam intra illud bimestre, & si eodem elapso, & non facta deliberatione de ingressu, non peccat reddendo, non video cur facta deliberatione de non ingressu intra illud, & ratione eiusdem deliberationis constituto altero in pleno iure petendi non eximatur à peccato, si reddat.

Coniux ille factus affinis nō tenetur ingredi Religionem.

Contra secundo; Posito, quod intra illud bimestre, vel immediatè à contracto matrimonio decreuerit non ingredi Religionem, sed permanere in coniugio, non potest ipse coniux factus alteri affinis dici simplicitèr liber ad reddendum debitū, quandoquidem constito innocenti de deliberatione non ingrediendi, negatio redditionis ad petitionem innocētis esset occasio displicentiæ, & discordiarum, cur pax non conseruaretur, & mutuus amor non foueretur inter coniuges, quæ omnia sufficientem causam præbere ad reddendum, & cohonestandam illam redditionem asseuerant *Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 3. q. 17. nu. 8., Abulensis in Num. c. 30. n. 81., Henriquez lib. 11. c. 15. nu. 8. lit. G. in comment., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 276.*, nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem prohibitio non reddendi prouenit dumtaxat à iure humano; ius autem humanum non obligat cum tanto detrimento, seu periculo boni pacis, & dispendio discordiarum.

Occurritur aduersantium subterfugio.

Contra tertio, quia illa affinitas obligat quidem ad abstinendum à spontaneo actu coniugali, non autem ad non renuntiandum priuilegio iuris eximentis ab obligatione erga alterum ex matrimoniali contractu proueniente cum talis priuilegij renuntiatio non comprehendatur sub obiecto voti castitatis, aut impedimenti affinitatis, qua posita etiam ex necessitate non sequitur vsus coniugij, quia potest alter se abstinere à petitione debiti, vndè sic renuntians non intendit primo, & directè concubitum coniugis, à quo impeditur ratione affinitatis, sed pacificam, & amicabilem coniugis societatem, quod est vnum ex tribus, quæ maximè Deo placent, & probata sunt coram hominibus *Ecclesiast. 25.*, licet per accidens, & secundario copula sequatur.

Magis contra aduersarios roboratur nostrum assertum.

Contra quarto, quia ex dictis *tom. VI. sub tit. contractus XV. de matrim. II. disq. 1. §. 6. n. 2.*, vxor obstricta simplici voto castitatis potest marito adultero remittere iniuriam, & gratiam reconciliationis cōcedere, qua posita eidem marito petenti, tenetur reddere, ergo etiam obstrictus post contractum matrimonium vinculo affinitatis poterit renuntiare priuilegio bimestris sibi concessi ad non vtendum coniugio, quo posito tenebitur alteri petenti reddere. Consequentia probatur, quia tota ratio, ob quam aduersarij adstruunt, quod intra illud bimestre coniux factus affinis alteri coniugi, non possit reddere, ea est, quia ratione affinitatis, tenetur quantū est ex se abstinere ab vsu coniu-

Magis etiā conuincitur idē assertum.

coniugij, & in tantum eximitur à culpa reddendo, in quantū ad talem redditionē obligatur, non obligatur autem pro illo bimestri, quandoquidem omni iure ab illo onere eximitur; sed hoc idem contingit in obstricto voto castitatis, qui, quantum est ex se, tenetur abstinere à coniugio, & solum eximitur a culpa reddendo, quando ad talem redditionem obligatur, & tamen non obstante, quod quando alter est adulter, eximatur ab onere reddendi, potest remittere adulterium, & gratiam reconciliationis concedere, qua posita teneatur reddere, ergo etiam obstrictus vinculo affinitatis quantumuis pro primo bimestri ante consummationem non teneatur reddere, poterit tamen renuntiare tali priuilegio, & in ordine ad mutuum amorem, & concordiam conseruandam posita tali renuntiatione reddere.

Ex eo autem, quod dixerimus, quod potissimum in ordine ad bonum pacis, & mutui amoris possit coniux factus affinis renuntiare priuilegio illius bimestris, & alteri petenti reddere, oritur hic difficultas, an ea, quæ dicta sunt, æquè verificentur, siuè fuerit maritus, qui factus fuit affinis ex illa copula incestuosa; siuè fuerit vxor. Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod, quando vxor facta fuit affinis denegando debitum marito innocenti petenti maiores excitaret discordias, cum maritus, vt potè potentior facilius excitetur; quando vero maritus factus est affinis denegando intra illud bimestre debitum non tot excitaret diffidia, cum fæminæ sint mitiores, & paccationis naturæ, & timidiores, atq; ideo *Abulensis c. 30. in Numer. q. 81.*, proptèr hanc rationem admittit, quod, quando vxor facta est affinis, teneatur marito petenti

25 Eodem modo discurrendū est de vxore, ac de marito facto affini.

reddere, non autem, quando maritus factus est talis, teneatur vxori reddere. Nihilominus probabilius arbitror prædicta verificari, siue fuerit vxor facta affinis, siue maritus. Ratio est, quia quantumuis maritus sit aptior ad iram, & promptior ad diffidia, denegari tamen non potest, quin ex illa denegatione debiti facta à marito affini vxor innocenti eadem vxor habeat causam non fouendi mutuum amorem, nutriendi cōcordiam, quin potius animum ab eodem marito auertendi, cum in ordine ad actus coniugij æquale ius habeat, ac habeat maritus, & quandoque fæminæ maiorem iram, & indignationem concipiant.

Assertio V. Si affinitas per alterum ex coniugibus fuerit per vim contracta, puta, si vxor a viri consanguineo fuerit per vim oppressa minimè inducit in eadem vxore priuationem iuris exigendi debitum. *Hostiensis c. 1. de eo, qui cogn. consang. nu. 2. in fine in verb. filiastram*, *Riccard. in 4. dist. 35. art. 2. q. 4.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 15.*, *Sotus in 4. dist. 37. q. vnica art. 2. vers. debet autem*, *Henriquez lib. 12. de matrimon. c. 2. nu. 2.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 55 art. 6. diffic. 5. concl. 1.*, *Sanchez d. lib. 9. disp. 31. nu. 1.*, qui omnes præcitatos, & alios allegat.

26 Si vxor per vim fuerit oppressa à consanguineo mariti, nō priuatur iure petendi debitum.

Ratio ex eo desumitur, quod habetur *in c. si vir de cognat. spirituali*, vbi dicitur, quod si coniuges ex ignorantia affinitatem contraxerint, non sint separandi, nec alter alteri debitum debeat subtrahere eos ignorantia excusante, ergo, si contraxerint per vim, quatenus per vim vxor fuerit oppressa, non erit priuanda iure exigendi debitum. Consequentia probatur, quia nō minus excusat à culpa ignorantia, ac vis illata. Secundo *ex c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, vbi sic legitur, *sed nec affinitas, quæ post contractum legitimè matrimonium inter virum, & vxorem contrahitur ei (scilicet coniugi, qui non commisit incestum) debet officere, quia huiusmodi iniquitatis particeps non existit, cum suo iure non debeat sine culpa priuari*, vbi considera rationem decisionis, quia scilicet *iniquitatis particeps minimè fuit*, ergo, cum etiam vxor facta affinis, seu per vim cognita non sit rea culpæ, seu noxia iniquitatis, vtique non erit priuanda. Tertio, quia ex superius dictis illa priuatio inducta fuit tanquam pæna delicti, ergo, vbi non fuerit delictum, nec poterit esse illa pæna.

Rationes, & iura pro asserto.

Assertio VI. Probabilius est coniugē, qui ex metu cadente in constantem virum carnalitèr commixtus est cum consanguineo alterius coniugis, priuari iure exigendi debitum. *Sanchez d. lib. 9. disp. 31. num. 4.*, contra *Nauarrum in summa c. 27. n. 63.*, *Pedrazzam in summa pracept. 7. §. 26.* qui tamen non loquuntur in his, sed in similibus terminis.

27 Qui ob metū grauem contraxit affinitatē, priuatur iure petendi.

Rationem ex eo desumo, quia talis carnalis commixtio quantumuis per metum facta est peccaminosa læthalitèr, quia metus non demit voluntarietatem ad peccatum læthale requisitam, & in ijs, quæ sunt ab intrinseco mala, debet potius vitam exponere, quam fædari, ergo per illam contrahitur pæna priuationis iuris exigendi debitum; Neq; dicas, quod, quantumuis sit voluntarietas sufficiens ad contrahendam culpam, non sit tamen talis vt sufficiat ad contrahendam pænam, quandoquidem, cum pæna illa sit inducta pręcisè per ius Ecclesiasticum, non est præsumendum, quod pia mater

voluerit ad hanc pænam compellere delinquentem per metum illum cadentem in constantem virum coactum; contra enim impugnaberis, quia in ijs, quæ aduersantur iuri diuino, & quodamodo naturali etiam ex dispositione Ecclesiæ metus non excusat à pæna, vbi fuerit culpa, sed ad summum à grauiori pæna, quod à parte colligitur *ex c. sacris de his, quæ vi*, vbi sic legitur. *Licet metus attenuet culpam, quia tamen eam prorsus non excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari*. Hoc etiam clare liquet ex textu *in c. coactus 22. q. 5.*, vbi non obstante metu grauissima pęna inuritur periuranti addita ratione, quia plus corpus, quam animam dilexit, quatenus ad effugiendā mortem corporalem subijt peccando, seu peierando spiritualem.

Hic solum remanet difficultas examinanda, an scilicet ea, quæ dicta sunt in hac assertione, sint præcisè intelligenda,
28 quando metus ille fuit incussus ab altero coniuge compellente quodamodo ad copiam sui faciendam consanguineo ipsius, an vero etiam, quando talis metus fuit incussus ab alio ab ipso coniuge, puta ab ipso consanguineo congrediente, vel altero. Arbitror procedere, siue metus ille procedat ab altero coniuge, siue ab ipso consanguineo congrediente per illum metum. Ratio est, quia a quocunque proueniat, semper ille congressus est grauitèr peccaminosus nullo modo metu à nota grauis peccati excusante. Verum tamen est, quod in hypothesi, qua metus ille esset à marito incussus, nedum ipsa vxor priuaretur iure petendi, sed etiam maritus illum metum incutiens, cum & ipse constitueretur particeps illius iniquitatis, prout expressè colligetur *ex c. discretionem de eo, qui cog. consang.*

Intellige, siue ille metus processerit ab altero coniuge, siue ab ipsius consanguineo.

Assertio VII. Seclusa etiam quacunq; Iudicis sententia coniux incestuosus cum
29 consanguineo, vel consanguinea alterius priuatur iure petendi debitum *Villalobos part. pr. tract. 13. diffic. 52. n. 2., et tract. 2. diffic. 25. n. 2., Castrus Palaus part. 1. tract. 3. disp. 2. punct. 2. n. 9., Bonacina de matrim. q. 3. punct. 2. n. 22., Leandrus Discalceatus de sacrament. tom. 2. tract. 9. disp. 25. q. 63., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 30. n. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. n. 26.*

Ad incurrendam hanc priuationem, nō requiritur Iudicis sententia.

Ratio ex eo deducitur, quia, si ad incurrendam hanc pęnam requireretur Iudicis sententia, fere nunquam talis pæna incurreretur, cum vt plurimum delictū, ob quod incurritur, sit occultum, & non nisi difficulter reducibile ad forum externum, ergo, ne frustraneè intelligatur talis pæna imposita, intelligenda est imposita, vt incurratur absque aliqua Iudicis declaratione, argum. eorum, quæ docent *Suarez de legibus lib. 5. c. 8. n. 9., & c. 9. n. 6., Villalobos part. 1. tract. 2. difficult. 25. n. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 5. num. 26. in fin.*

Omnia, quæ dicta sunt sub hoc titulo de priuatione iuris exigendi debitum respectu coniugis incestuosi cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis, intelligenda sunt, nisi eadem affinitate contracta postea intercesserit super eadem affinitate dispensatio ab habente legitimam potestatem dispensandi; hac etenim posita liberum est coniugi, qui contraxerat talem affinitatem, petere. Quod, si inquiras; quisnam possit super tali affinitate contracta post matrimonium dispensare ad effectum, vt possit peti debitum, tunc dicam posse ex consuetudine, & praxi legitimè præscripta dispēsare Episcopū, prout tradidi *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrimon. 3. prænot. 11. nu. 27.* Item confessarios Regulares 30
ex commissione suorum Prouincialium per concessionem *Iulij II. Ordini S. Benedicti*, vt habetur *in compendio priuilegiorum Societatis Iesu tit. Dispensatio §. 3.*, & per concessionem *Pij V. Ordini Prædicatorum*, vt habetur *in compend. minorum tit. Dispensatio post adnotationem Capucini*. Vide quæ docuimus *eod. tom. VI. loc. cit. prænot. 12. n. 32.* Hæc autem dispensatio potest 31
ad eundem effectum peti, & obtineri validè absque alterius coniugis innocentis consensu, quinimmo eodem inuito, & reluctante; non enim talis pæna, seu priuatio inducta est in fauorem innocentis, sed dumtaxat in pęnam delinquentis *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 251., & c. 5. n. 11.* Quod si vterque coniux similem affinitatem ex simili delicto contraxerit, tunc etiam dicendum est posse Episcopum, & Regulares eodem modo cum vtroque dispensare, prout docuimus *d. tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrimon. 3. prænot. 11. n. 29.*

Super illa affinitate potest Episcopus ex consuetudine dispensare.

Item confessarij Regulares ex commissione suorum Prælatorum.

SECTIO IX.

An ratione voti Religionis, ordinum suscipiendorum, castitatis emissi ab altero, vel ab vtroque coniuge excusentur ab onere reddendi debitum.

SVMMARIVM.

Obstrictus voto simplici castitatis, vel Religionis, vel sacrorum Ordinum, si nubat sine dispensatione, grauitèr peccat. 1.

Etiam si illud votum non sit absolutum, sed con-

HVIusmodi votum, siue fuerit castitatis, siue Religionis, siue ordinum suscipiendorum, siue non incundi matrimonij, potest, vel esse emissum ante matrimonium, vel subsequentèr ad ipsum. Rursus, siue antecedentèr, siue subsequentèr fuerit emissum, vel est emissum ab vtroque, vel ab altero tantum, si subsequentèr ab vtroque, vel fuit emissum ex mutuo vtriusque consensu, vel ab vtro-

Varij modi, quibus votum potest esse emissum.

vtroque ex propriæ voluntatis arbitrio, non tamen accedente mutuo consensu. Difficultates omnes tàm circa has distinctiones, quam circa alia ad hanc materiam pertinentia sub hoc vno, eodemq; titulo perstringemus.

1 Obstrictus voto, & nubens, grauitèr peccat.

Assertio I. Adstrictus voto simplici castitatis, aut religionis, aut suscipiendi sacros ordines, aut nunquam nubendi, si contrahat matrimonium absolutè, nō obtenta super tali voto dispensatione, peccat mortalitèr *Nauarrus in man. c. 12. n. 16., Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 11. n. 4., & seqq., Gutierez de matrim. c. 85. n. 1., Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 3. q. 17. sect. 1., Egidius Trullench. in Decal. tom. 1. lib. 2. c. 2. dub. 25. n. 2., Bonacina de matrimon. q. 3. p. 14. n. 7., Lessius de iust. lib. 4. c. 41. dub. 6., Hurtadus de matrimon. disp. 25. nu. 4., Raphael Auersa de matrim. q. 10. sect. 4., Martinus Perez de matrimon. disp. 23. sect. 4.*, & alij communitèr.

Rationes pro asserto.

Non difficilis probatio præsentis assertionis, quandoquidem contractus ille matrimonialis aduersatur voto, seu promissioni factæ Deo, quomodocunq; illud votum sumatur, siue de Religione suscipienda, siue de castitate seruanda, siue de sacris ordinibus, siue de vitando matrimonio, ergo inuoluit grauem noxam, si contra huiusmodi vota ineretur. Antecedens ex se videtur manifestum, nam, si loquamur in ordine ad Religionem quis non videt, quod matrimonium repugnet statui eiusdem, & adimplemento votorum, quæ sunt de essentia eiusdem? Si loquamur de voto castitatis, quis dubitet matrimonium ipsum, & vsum eiusdem eidem obsistere? Si de susceptione sacrorum ordinum, quis ignorat ex ecclesiastica dispositione hanc non compati cum contractu matrimoniali? Si tandem de non nubendo, quis non videt nuptias ipsas eidem directè, & immediatè opponi?

2 Cōtractus etiam inuoluit grauem culpam, quātumuis illud votū non sit absolutum, sed conditionale, & relatum in tempus futurum.

Difficultas aliqua solummodo potest esse primo, an contractus matrimonialis inuoluat culpam læthalem contra votum, quando votum illud non est absolutum, sed conditionale, & relatum in tempus futurum? Procedit in suppositione, qua votum illud non sit conditionale ea conditione, vt ratione turpitudinis, vel alicuius alterius rationis non habeatur pro non adiecta. Respondeo probabilius esse, quod adhuc inuoluat grauem noxam, & læthalem *Abulensis c. 30. Numerorum q. vlt., Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 11. n. 7., Gutierez de matrim. c. 85. n. 3., Basilius Pontius de matrim. lib. 6. c. 12. n. 11., Reginaldus lib. 31. n. 285., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 7.*, qui omnes præfatos, & alios allegat. Ratio est, quia quantumuis sic conditionalitèr, & relatiuè ad tempus vouens, non teneatur votum adimplere, nisi purificata conditione, & adueniente tempore, pro quo vouit, tenetur tamen non ponere impedimentum, vi cuius aduenientè conditione, vel tempore nequeat adimplere, sed contrahendo matrimonium poneret impedimentum, ratione cuius non posset votum adimplere, ergo &c.

3 Si post votum subsit quis periculo infirmitatis, si nō nubat, adest sufficiens causa dispensationis.

Difficultas esse potest secundo, an eximatur a tali culpa læthali, si post huiusmodi vota contrahat matrimonium ex eo, quod iuditio Medicorum subsit periculo grauis infirmitatis corporalis, si non nubat, vel nuptiæ reputentur valdè vtiles, & proficuæ ad salutem in infirmitate iam contracta recuperādam D. Thomas *secunda secundæ q. 88. art. 11. ad tertium, D. Antoninus 2. part. tit. 11. c. 2. §. 7. ad finem, Metina lib. 4. de sacrorum hom. continent. controu. 4. c. 20.* videntur sentire non eximi à tali culpa, dum statuunt hoc non esse sufficientem causam ad dispensandum; quod tamen *cum Soto lib. 7. de iustitia q. 4. art. 2. in solut. ad tertium, Sanchez lib. 8. disp. 20. n. 26.*, non ita firmum crediderim, quin cōtrarium quoad causam dispensationis iudicauerim, eo motus ratione, quod, cum ex superuenienti causa obseruantia illius voti facta sit ardua, vtpotè coniuncta cum periculo grauis infirmitatis corporalis, vel cum impotentia morali ad salutem recuperādam, non est præsumendum, quod Deus præstabilis super misericordia velit, ne Ecclesia pia mater sua benignitate vtens in hac materia valeat dispensare; nec obesse potest, quod huic malo, seu periculo eiusdem possit alijs remedijs, seu potionibus subueniri; non, inquam, obesse potest, quia ex quo ex iudicio Medicorū certius est coitum securius, aptius, & præsentanius profuturum, quam cætera remedia, quæ non ita certam, nec præsentaneam salutem sunt allatura, non videtur, cur Ecclesia ex pia interpretata Christi Domini mente per dispensationem non possit indulgere, vt laborans tali periculo, seu morbo actuali possit matrimonio sibi consulere. Sed, quamuis hoc possit esse sufficiens causa dispensationis; sentio tamen tali voto obstrictum non obtenta prius dispensatione ob talem causam non posse ex se matrimonium contrahere. *Sanchez in summa lib. 4. c. 21. n. 3., Egidius Trullench. in decal. tom. 1. lib. 2. c. 2. dub. 25. n. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. nu. 8.* Rationem ex eo desumo, quia tale votum, cum fuerit

4 Nō tamen tribuit ius vouenti ex se contrahendi matrimonium.

rit deliberatè elicitum, ex sua origine plenam vim assecutum est ad obligandum pro omni tempore ad sui obseruantiam, nec frustratur ex superuenienti difficultate, vel ex eo, quod ipsius non executio sit profutura in ordine ad sanitatem corporalem tuendam, vel recuperandam, ergo in ordine ad eandem non poterit matrimonium contrahere ex se, non obtenta prius dispensatione. Antecedens probatur, quia votum illud supponitur perpetuum cum plena deliberatione elicitum, adeoq; acceptatum à Deo, & cum non intelligatur sub aliqua conditione restrictiua conceptum, intelligitur absolutè obligare. Confirmatur ex doctrina ***D. Thomæ secunda secundæ q. 88. art. 11. ad tertium***, argumento deducto a voto continentiæ quoad cibum in ordine ad votum castitatis quoad matrimonium à cõtrario sensu; asserit enim, quod, cum cibus directè ordinetur ad indiuidui conseruationem, abstinentia eidem contraria, quatenus vergit in notabile salutis corporalis detrimentum, non possit esse actus virtutis, & propterea in eo euentu votum eiusdem non possit obligare; matrimonium autem suaptè natura ad solius speciei conseruationem ordinatur, & valdè per accidens continentia vergit in indiuidui periculum, & sic votum continentiæ etiam cum indiuidui periculo est actus virtutis, & propterea votum illius etiam in illo obligat.

5 Obstrictus voto castitatis, an, si contrahat ad sedandos vehementes stimulos carnis peccet.

Difficultas potest esse tertio, an eximatur a culpa lęthali, si obstrictus huiusmodi votis matrimonium contrahat ad effectum euitandi vehementes stimulos carnis, quibus angitur, adeo vt subsit periculo incontinentiæ? Prima sententia docet vtique sic obstrictos eximi ab illa culpa, si ad vitandos vehementes carnis stimulos, quibus vrgentur, & premuntur, matrimonium contrahunt ***Laiman. Theol. moral. lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 1. num. 12., Homobonus vol. 1. consult. moral. p. 2. resp. 28., Bonacina de praecept. Decal. disp. 4. q. 2. punct. 1. n. 28., Leandrus Discalceatus de Sacram. tom. 2. tract. 9. disp. 23. q. 2., & 3.***

Sententia negatiua cum suis rationibus.

Pluribus rationibus ad hoc mouetur, primo, quia in hac hypothesi votum illud non est de meliori bono, quod requiritur ad substantiam voti, vt obliget, quandoquidem teste Apostolo in illa circunstantia, seu concurrentibus illis stimulis melius est nubere, quam vri, & hoc argumentum potissimum videtur vim habere, quando illa stimulorum agitatio præcessit ipsum votum, quamuis possit etiam extendi, quando illa agitatio subsecuta est ad idem votum, quandoquidem vouens præsumitur vouisse sub implicita conditione, nisi materia ex superuenientibus causis reddatur nimis ardua, & moralitèr impossibilis obseruatu, & exposita periculo grauium peccatorum, nam si precedentèr hanc difficultatem in obseruatione, & periculum incontinentiæ cognouisset, probabilius non vouisset; secundo, quia, si quis existens in illo periculo incontinentiæ, ratione stimulorum carnis vehementèr excitantium ad libidinem, voueret matrimonium ad sedandam illam carnis agitationem, votum illud teneret, ergo, quia in illo concursu periculi incontinentiæ ob illos vehementes stimulos cum amore castitatis nuptiæ ipsæ sunt quid melius, adeoque in illa hypothesi votum castitatis non esset de meliori bono. Secunda sententia, quam ***Sanchez d. lib. 7. de matrim. disp. 11. n. 9.*** appellat certissimam, docet non posse sic obstrictos voto castitatis absq; dispensatione licitè contrahere non obstantibus illis carnis stimulis, & periculo illo incontinentiæ, Idem ***Sanchez loc. cit., & lib. 4. summæ c. 8. nu. 10., Gutierez de matrimon. c. 85. nu. 4., Coninchus de sacrament. disp. 30. n. 28., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. n. 10.*** apud quem alios inuenies huius sententiæ patronos; atque huic opinioni adhærendum censeo; primo, proptèr communem praxim, & consuetudinem communitèr receptam in Ecclesia, secundum quam, qui huiusmodi votis obstringuntur, dum stimulis carnis agitantur, ita vt timeant de incontinentia, solent ad Romanam sedem recurrere pro dispensatione, quod foret superfluum, si votum pro illis circunstantijs, & in illo periculo non teneret. Secundo, quia data contraria opinione, si non esset recurrendum ad iuditium Ecclesiæ pro dispensatione, nimis facilis aditus aperiretur violationi huiusmodi votorum, cũ facilè vnusquisque ex deprauata propria cupiditate, & vehementi ad libidinem propensione proptèr naturam corruptam deciperetur falsò sibi suadens impossibilitatem continentiæ; vndè merito subdit ***Sanchez d. lib. 7. de matrimon. disp. 11. n. 9.***, quod, cum votum castitatis sit res grauissima, & Deo perquam grata, & proindè magnum in violatione periculũ subsit, propterea cum sit absolutè emissum, non sit relaxandum quoad obseruantiam ex præciso vouentis iudicio, sed relinquendum iuditio Ecclesiæ, vt superiori auctoritate dispensetur. Tertio, quia, cum cælibatus, & continentia sit bonum maximæ excellentiæ, & dignitatis, quodque regularitèr expetitur etiam præuisis maximis difficultatibus in obseruantia futuris, non videtur eius-

6 Sententia affirmatiua præfertur, nisi obtineatur dispẽsatio.

Rationes pro hac secunda opinione.

eiusdem votum absolutè emissum ex nimis etiam difficultatibus relaxandum, nisi auctoritas superioris intercedat, potissimum, cum diuinæ gratię auxilio ieiunijs, alijsque carnis macerationibus possint difficultates illæ superari.

Hinc ad rationes, quæ pro contraria sententia afferebantur, nunc respondendum remanet. Ad primam dic, quod, quantumuis antecedentèr ad votum verum sit, quod melius sit nubere, quam vri, nihilominus voto ipso emisso absolutè, quod esse non potuit, nisi cum spe perfectæ obseruantiæ illius non obstantibus difficultatibus, quæ indè possent superuenire ex sperata potissimum vberiori Dei gratia, ob illam promissionem factam Deo, non videtur esse melius votum non obseruare, & nubere, quam non nubere, & obseruare votum, præcipuè cum illa violatio voti sine dispensatione cederet quodamodo in damnum totius, quod vt clarius intelligas, placet hic inserere doctrinam *Sanchez d. disp.* 11. *nu.* 9., qui considerat huiusmodi personam obstrictam altero ex prædictis votis, vel quatenus priuata persona est, vel quatenus est pars communitatis Ecclesiæ; hinc asserit, quod quantumuis tali determinatæ personæ fortè sit melior, & salubrior status matrimonialis in illis circunstantijs; non tamen sit melior eidem consideratæ, quatenus est pars communitatis Ecclesiæ, in ordine ad quam certissimum est statum continentiæ omnibus pensatis esse meliorem, cum cæteroqui plurima scandala, & mala Ecclesiæ prouenirent, si propria auctoritate posset quisque ex illis circunstantijs votum transgredi. Hoc exemplificat in Religiosis, qui ex proprio instituto, & fortè etiam voto tenentur à carnibus abstinere; quamuis etenim aliquis ex prædictis Religiosis graui morbo laboraret, adeo vt iuditio Medicorum salus desperetur, nisi illis vescatur, potest tamen ab illis absolutè abstinere, quamuis cæteroqui, si esset persona priuata, & non esset membrum illius Religionis, teneretur non abstinere; & hoc non nisi, quia omnibus pensatis cedat in melius eiusdem Religionis bonum, quod illis cibis abstineat. Ad secundam fateor, quod votum illud in illis circunstantijs stimulorum carnis, & periculi incontinentiæ de matrimonio cōtrahendo emissum ad sedandos illos motus, & periculum euitandum teneret, sed, cum tunc non obstaret votum præcedens continentiæ, votum illud matrimonij respiceret vouentem tanquam priuatam, & particularem personam, respectu cuius tunc est melius nubere, quam versari in illo periculo incontinentiæ; adeoq; &c.

7 **Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.**

Assertio II. Non solum læthale peccatum est obstrictum aliquo ex prædictis votis absque dispensatione contrahere matrimonium, sed etiam non obstrictum huiusmodi votis scienter contrahere cum obstricto eisdem, & hoc, siue ipse non obstrictus induxerit obstrictum ad contrahendum, siue rogatus ab eodem obstricto contraxerit. Ita quoad primam partem, quando scilicet non obstrictus induxit obstrictum *Sanchez lib. 7. de matrimon. disp.* 11. *num.* 11., *Ioannes Angelus Bossius tom. 3. var. mor. tit. 9. à n.* 344. *ad* 348., *& tract. de effect. matrim. c. 3. nu.* 12. Quoad secundum idem *Sanchez, & Bossius loc. cit.*, *Gutierez de matrimon. c.* 85. *n.* 2., *Reginaldus lib.* 31. *n.* 185., *Coninchus de sacrament. disp.* 30. *n.* 35., *Trullench. in decal. tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 2. *dub.* 25. *nu.* 2., *Martinus Perez de matrim. disp.* 23. *sect.* 4. *nu.* 11., *& seqq.*, qui à fortiori sustinere tenentur primam partem, vt ex se patet.

8 **Non solū obstrictus voto castitatis, peccat contrahendo matrimonium, sed etiam non obstrictus cōtrahens scienter cum obstricto.**

Prima pars ex eo deducitur, quia qui nedum scienter, sed etiam præueniens, & positiuè inducens contrahit matrimoniū cum obstricto altero ex prædictis votis, qui nō nisi peccando grauitèr potest contrahere, positiuè cooperatur illius peccato, & fit particeps illius, ergo grauitèr peccat; petit enim a sic obstricto actum, quem non potest licitè exercere. Confirmatur ex ijs, quæ docet *Ioannes Angelus Bossius tom. 3. var. mor. tit. 9. à num.* 344., nempè inuitantem aliquem ad cænam, quem nouit obligatum ad ieiunium, grauitèr peccare, ergo etiam &c.

9 **Etiam si non obstrictus præueniat**

Secunda pars ex eo euincitur, quia, qui inuitatus ab altero obstricto aliquo ex prædictis votis ad contrahendum secum matrimonium illud acceptat, & contrahit, vsurpat sibi rem alteri obligatam, & quidem cum scientia talis obligationis, quamq; alter non poterat offerre, nisi cum iniuria eius, cui erat antecedenter obligatus, ergo grauitèr peccat contra ius alterius. Secundo, quia votum est speciale impedimentum matrimonij, quatenus contractus est, qua ratione non potest, nisi inter duos consistere, & vt talis, vt iustus, & licitus sit, exigit, vt ex parte nullius adsit impedimentum, ergo existente tali speciali impedimento in altero alter non poterit, quantumuis inuitatus cum illo contrahere, quia contraueniret scientèr impedimento impedienti.

Inuitatus obstrictus nō potest licitè acceptare.

Dices primo, plura licitè accipiuntur, quæ illicitè dantur; vt videre est in beneficiario, qui, si redditus beneficij propriæ congruæ sustentationi superfluos expenderit in vsus profanos, seu parentibus non

Instantia à paritate deducta, & dissoluta.

non parentibus contulerit, vtique illicitè contulit, nec tamen à parentibus fuerunt iniustè accepti, ergo &c. Sed contra, quia, vel ipse beneficiarius est Dominus redditum beneficij, vt nos docuimus *tom. de restitut. sub tit. de restitut. II. Disq. I. §. 12. num. 7.*, vel est solummodo eorundem administrator, & distributor; si primum, tota iniquitas in illa dispositione in vsus profanos se tenet ex parte ipsius, cum ipse solum intelligatur prohibitus sic conferre, nec potest referri in accipientem, cum prohibitio ad ipsum non referatur, & ex hoc patet discrimen, quod intercedit in illa collatione, & in contractu matrimoniali cum impedimento voti ex parte vnius; in primo etenim casu prohibitio se tenet ex parte conferentis; in secundo autem ex parte quodamodo impedimenti, quod afficit vtrumq; cum prohibeatur absolutè contractus cum illo impedimento ineundus; si secundum; non solum illicitè beneficiarius confert, sed etiam iniustè alter recipit, cum recipiat à non Domino, & contra præsumptam voluntatem Domini.

Alia instantia proposita & dissoluta. Dices secundo, vsus matrimonij sæpè acceptatur licitè, quamuis illicitè petatur, ergo etiam licitè potest acceptari matrimonium ipsum, quamuis illicitè offeratur ab obstricto voto castitatis. Confirmari potest, quia non excommunicatus potest licitè acceptare matrimonium sibi ab excommunicato illicitè oblatum ratione excommunicationis, qua afficitur, ergo etiam &c. Sed contra, quia constante iam matrimonio vsus ipsius est innocenti debitus, qui propterea non debet in ordine ad illum ex causa vouentis iure sibi competenti priuari, & proindè potest acceptare illius vsum, quamuis illicitè oblatum; eodem autem adhuc non contracto contrahere non est ei debitum, quinimmo à iure prohibitum proptèr impedimentum voto ipsi annexum ex dispositione Ecclesiastica, vndè tali pacto contrahere est cooperari actioni iniquæ, & non debitæ. Accedit, quod quando est elicitum votum, vouens intelligitur erga Deum obligatus, non tamen obligatione tali, quæ transferat dominium in Deum, eo modo, quo per sponsalia promittens obligatur alteri sponso, & tamen per eadem non transfert dominium, & possessionem sui in ipsum, sicuti transfertur in Deum per professionem ritè emissam, & in alterum coniugem per matrimonium per verba de præsenti initum; vndè supposita obligatione per votum simplex castitatis erga Deum nō potest alter, cui fit oblatio matrimonij, eadem acceptare sine iniuria eius, cui prius facta fuit obligatio, cum hæc debeat præualere; supposito vero contractu matrimoniali iam inito, siuè antecedentèr ad votum, siue subsequentèr ad illud, cum iam intelligatur perfectè translatum dominium in alterum coniugem, & perfecte acquisitum in ordine ad illū, quod certè confert maius ius, non est, cur non possit vsus oblatus acceptari ab altero, cum tunc vtatur iure suo perfectè acquisito. Ad illud, quod subditur, dicendum est cum *Sanchez d. lib. 7. disp. 11. nu. 11.*, non currere paritatem, quia excommunicatio non est speciale impedimentum respectu matrimonij, sicuti est votum, nec eidem obstat, quatenus contractus est, sed ad summum, quatenus sacramentum, cum receptio omnium sacramentorum in excommunicatione sit grauitèr peccaminosa, vndè illa excommunicatio non afficit vtrumque, sed solum contrahentem cum illa.

Assertio III. Votum castitatis emissum ante matrimonium impedit respectu eius, qui tale votum emisit, petitionem debiti, non tamen redditionem alteri serio, & legitimè petenti. Prima pars est *D. Thomæ in 4. dist. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad quartum, D. Bonauenturæ ibid. art. 2. q. 1. in fine, D. Antonini 3. part. tit. 1. c. 16. §. 1., & c. 20. §. 8., Sanchez lib. 9. disp. 33. nu 5., Ioannis Angeli Bossij tract. de effect. matrim. c. 3. n. 31.*, qui duo vltimi alios ferè innumeros allegant contra *Caietam repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 348.*, *Hieronymū Mangiariam in arb. consanguinitatis §. in nomine §. 54.* volentes per ipsum matrimonium extingui obligationem voti durante eodem matrimonio, adeoq; sic obstrictum tali voto posse liberè petere debitum, & contra alios volentes, quod, vbi semel matrimonium fuit consummatum, possit subsequenter sic obstrictus pro libertate petere; atque pro hac opinione stant *Glosa in c. fin. 27. q. 1. paulò post princip. in priori resolut.*, *Cardinalis c. rursus in fin. qui clerici, vel vou., & alij, Veracrux pr. part. specult art. 15. concl. 2.* Secunda pars est communis, prout testatur *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 33. n. 1.* 10 Votū castitatis emissum, ante matrimoniū impedit petitionē debiti respectu vouentis, nō redditionem.

Ratio primæ partis ab eo desumitur, quia votum castitatis absolutè emissum, absolute obligat, nec eius vis absoluitur per subsequens matrimoniū, nisi ad summum quatenus lædit ius alterius contrahentis, & compellit contrauenire eidem matrimonio, per textum *in c. quanto de iure iur.*, sed ex eo, quod tollatur ius petendi, non læditur ius alterius, quandoquidem, si iste petat, tenetur ille reddere, & ius matrimonij solum compellit ad reddendum, ergo &c. Confirmatur ex

Rationes pro assertio.

textu *in c. quodam de conuers. coniug.*, vbi, cum quidam professus esset inuito altero coniuge, decisum fuit, quod quantumuis professio non tenuerit, & sic professus fuerit compulsus ad redeundum ad alterum, non posset tamen ab illo exigere debitum, quod non alia ratione dictum fuit, nisi, quia quamuis ille professio non tenuerit in vim solemnis professionis, tenuit tamen in vim voti simplicis, ergo votum simplex obligat sic obstrictum ad non petendum debitum.

Ex quibus eruere poteris primo, quam longe à veritate aberrauerint *Caieta, & Mangiaria* supra allegati volentes per subsequens matrimonium votum illud castitatis absolui, etiam quoad ius petendi, ita vt sic obstrictus possit pro libertate petere durante illo matrimonio, perindè, ac si illo non esset alligatus; si enim contra superius dicta aliqua ratio eorum mentem euinceret, potissimum ea esset, quia maior sit obligatio matrimonij, quam voti, & maius ius illius, quam istius, ac proindè, quod ad aduentum illius hoc debeant cessare, vel quia matrimonium extinguit etiam sponsalia antecedentia; sed nulla ex his rationibus vrget; non prima, quia, vt supra dictum est, eatenus per aduentum matrimonij vis voti cessare debet, quatenus est læsiua eiusdem matrimonij, non est autem læsiua eiusdem, nisi quatenus impediret onus reddendi, non enim ius matrimonij compellit ad petendum; non secunda, quia matrimonium subsequens omnino repugnat cum sponsalibus præcedentibus, adeoq; non est mirum, quod eadem absoluat quoad omnia; matrimonium autem non repugnat voto, nisi quoad ius petendi, adeoq;

11 Reijcitur opinio volentiũ per matrimonium votum castitatis dissolui.

Eruere poteris secundo, quam etiam errauerint *Glosa, Cardinalis, & VeraCrux* asserentes, quod semel consummato matrimonio possit obstrictus voto castitatis absolutè petere, & reddere; quandoquidem vel fuit consummatum ad petitionẽ alterius non obstricti voto castitatis, vel ad petitionem eiusdem obstricti; si ad petitionem alterius, iam patet, quod non absoluatur ab onere non reddendi, nam ex superius dictis patet, quod matrimonium ex natura sua compellit ad reddendum, & in eo solum repugnat cum voto, & per hoc, quod obligatus reddat, non acquirit ius ad petendum, cum hoc absolutè pugnet cum voto, & ratione matrimonij ad hoc non obligatur, vnde hoc ius non petendi illæsum remanet; si ad petitionem eiusdem obstricti voto; non est denegandum, quod sic petendo grauitèr peccauerit, non tamen inferri potest, quod acquisierit ius ad imposterum petendum. Ratio ex eo desumitur, quia votum castitatis includit obligationem præcepti negatiui, quod obligat semper, & ad semper, nam dicit abstinere ab omni actu venereo, in quantum dependet à voluntate eiusdem vouentis; præceptum autem negatiuum, quantumuis semel, & iterum violetur, non desinit tamen semper obligare; atque per hoc respondere poteris ad argumenta aduersantium, quibus dicunt, quod semel consummato matrimonio non possit amplius castitas seruari, quod ea videatur esse intentio vouentium, vt solum teneantur castitatem seruare extra matrimonium, & quod notabilis rerum mutatio, & noua difficultas superueniens eximat ab obligatione voti; in hac autem hypothesi denegari non potest, quin superuenerit maxima difficultas in obseruantia voti, cum teneatur cohabitare cum altero coniuge, & in eodem lecto cubare, quod valde difficile est, & obnoxium periculo incontinentiæ. Respondere, inquam poteris ad primum negando, quod non possit amplius castitas seruari; non enim castitas consistit in indiuisibili, sicut virginitas. Ad secundum negandum est, quod talis præsumi debeat intentio vouentium, qui etenim absolutè vouet sine restrictione præsumitur se obligare ad ea omnia, quæ ex genere suo inuoluit tale votum, vnde si postea constante matrimonio tenetur reddere, hoc non prouenit ex limitata intentione ipsius habita in ipso voto, sed ex incompossibilitate cum eodem matrimonio, quod ex genere suo compellit reddere. Ad tertium patet primo ex dictis responsio; votum enim illud est tantæ perfectionis, & excellentiæ, vt ipsius obseruantia, quantum est ex parte vouentis, sit præferenda quibuscunque difficultatibus. Dici etiam potest, quod maior difficultas extrinseca, & non inclusa in eodem voto, quæ superueniat, & non fuerit in emissione eiusdem voti excogitata excuset ab obseruantia ipsius; talis esset obligatio ingrediendi in Religionem, vt votum castitatis emissum seruetur, talis etenim ingressus non est inclusus in voto eiusdem castitatis præcisè; maior autem difficultas intrinseca, & formalitèr in ipso obiecto voti imbibita superueniens nõ excusat a tali obseruantia, quantum est ex parte eiusdem vouentis, quia, cum se obligauerit per illud votum ad abstinendum ab omni actu venereo secundum vouentis statum, se obligauit etiam ad ea omnia onera, quæ ad talem abstinentiam consequuntur.

12 Reijcitur opinio asserentium semel cõsummato matrimonio obstrictum voto castitatis posse liberè petere.

Voti castitatis includit obligationem præcepti negatiui.

Castitas non consistit in indiuisibili.

Soluuntur rationes oppositæ.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur,

tur, quia per ea, quę alibi fusè docuimus, cum votum simplex castitatis non dirimat matrimonium, sed tantum impediat contrahendum, vtique non tollit, quod ipso etiam emisso, si contractum fuerit matrimonium, non fuerit translatum dominium sui corporis, & facta traditio eiusdem in potestatem alterius coniugis, quæ translatio dominij, & traditio corporis inducit fortiorem, & strictiorem obligationem erga alterum, quam votum simplex, quod importat meram promissionem, ergo non est, cur non teneatur alteri petenti reddere, quia concurrente maiori obligatione cum minori maior debet præferri, & cum votum ipsum non consistat in indiuisibili, cum interueniente legitima causa possit obligare solummodo ad redditionem non seruato iure ad exigendum, non est &c.

Excitantur nonnulla dubia.

Hic nonnullæ insurgunt rationes dubitandi; quarum prima eruitur ex dictis in præcedenti assertione, nempe, quod coniux non obstrictus voto castitatis scienter nubens cum obstricto tali voto grauiter peccet, an scilicet sic nubens possit ab altero petere debitum, & hic teneatur illi reddere. Secunda, an obstrictus voto castitatis, si nubat, teneatur intra primum bimestre alteri petenti reddere, & si reddat prima vice intra illud grauitèr peccet. Tertia, an, si infidelis post votum castitatis nubat possit petere debitum, & alteri exigenti reddere. Quarta, an ea, quæ dicta sunt de obstricto voto simplici castitatis sint intelligenda de obstricto voto virginitatis. Quinta, quid sentiendum sit, si vterque coniux antecedenter ad contractum matrimonij fuerit obstrictus voto simplicis castitatis, an scilicet neuter possit petere, & vterque teneatur reddere. Sexta, an voto castitatis obstrictus possit, quandoq; petere, & si vterque fuerit tali voto obligatus possint per mutua signa se mouere ad carnalem commixtionem.

13 Non obstrictus voto castitatis nubens sciẽter cum obstricto potest ab eodem petere debitum.

Ad primam respondeo, vtique posse petere, & petendo alterum obligare ad reddendum. *Siluester verb. matrimonium 7. q.5.dict.6., Sanchez de matrim. lib 9. de deb. coniug. disp.33. num. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia quamuis iniquè gesserit contrahendo, dum vsurpat rem alteri obligatam, denegari tamen non potest, quin verum ius acquisierit, & possessionem in corpus alterius, quantumuis obstricti voto castitatis, ergo, cum ipse nullo vinculo voti intelligatur alligatus, non impeditur, quominus debitum possit ab altero petere; Neque dicas, quod impedimentum ex eo consurgat, quod scienter contraxerit cum impedito, adeoque fuerit factus particeps illius iniquitatis; contra enim impugnaberis, quia nullibi reperitur dispositum, quod per contractum scientèr initum cum obstricto voto castitatis quis contrahat idem impedimentum; non enim hoc consurgit ex voto, cum ipse nullum votum emiserit, nec consurgat implicitè ex contractu cum habente tale votum; nec in pænam, cum de tali pæna non constet.

Ad secundam patet ex supra dictis *in præcedenti sect. assert. 4. in probatione tertia partis*, ad quæ vos pro resolutione remitto.

Ad tertiam dicendum est, quod quantumuis fuerit infidelis, qui post votum castitatis nupsit, non possit licitè petere 14 Infidelis, qui post votũ castitatis nupsit nõ potest petere debitum.
Sanchez d. lib. 9. disp. 33. num. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c.3.num.34., & alij plures apud eosdem. Ratio ex eo deducitur, quia obligatio voti ad seruandum promissum consurgit ex iure naturali, non ex positiuo Ecclesiæ præcisè; ius autem naturale, & diuinum æquè afficit fideles, ac infideles; Neque dicas, quod votum emissum ab infideli non teneat, cum Deus eorum sacrificia non acceptet; contra enim impugnaberis, quia cum tale votum sit secundum se de obiecto nedum bono, sed etiam meliori, & cum æquè fidelis, & infidelis sit subditus Deo, non est præsumendum, quod Deus illud non acceptet, cum in ordine ad omnes præcipiat opera secundum se bona, & honesta, & sicuti in omnibus omnia mala culpæ punit, ita non est, cur in ordine ad omnes omnia opera bona non acceptet.

Ad quartam, dirimenda est difficultas secundum intentionem vouentis; vel etenim in emissione illius voti, quantumuis concepti sub puris terminis virginitatis intendit se obligare ad abstinendum ab omni actu venereo pro quocumque tempore non se restringens ad primam vicem tantum; vel intendit præcisè se obligare ad abstinendum solummodo à defloratione, per quam amittitur virginitas, vel taliter emisit, vt dubitetur quaenam intentionem habuerit, vel de abstinendo semper non obstante, quod semel in eo genere deliquerit, vel de abstinendo tantum pro prima vice; Iuxta primum sensum absolutè sentio vouentem nunquam posse petere licitè, quantumuis teneatur reddere; iuxta secundum amissa semel virginitate per primum actum venereum liber est ad petendum; Iuxta tertium, probabilius est, quod nunquam possit petere. Ita secundum omnes partes, seu secundum omnes prædictos sensus sustinent *Ioannes Angelus Bossius de tripl.*

15 Quid sentiendum sit de obstricto voto sub terminis virginitatis.

tripl. Iubilæi priuilegio sect.2. cas. 20. nu.4., & tract. de effect. matrim. c.3.nu.38., Sanchez de matrimon. lib.9. disp.33. num.7., & lib.4. summæ c.21. num.22., Villalobos prima part. summæ tract. 13. diffic. 53. nu.5., Trullench. in decalog. tom.1. lib. 2. c. 2. dub. 25. num. 5. Prima, & secunda pars non videtur indigere probatione, cum etenim votum reguletur ad mentem vouentis, non enim magis, vel minus obligari potest, quam ipse intenderit, si ipso intendit perpetuam castitatem sine restrictione ad primam, vel alias vices non est, cur contracto matrimonio non sit priuandus iure petendi, quamuis subdatur oneri reddendi; si vero intendit præcisè abstinere à primo actu venereo, seu ab actu, quo ponitur defloratio, non est, cur amissa semel virginitate per actum venereum completum debeat vlterius priuari iure petendi. Tertia pars ex eo euincitur, quia regularitèr, qui vouet virginitatem intelligitur se obligare ad perpetuam continentiam, & votum suaptè natura videtur ad id obligare; vnde in dubio de tali intentione possessio ad obligandum videtur stare pro eodem voto, atq; ita sensisse videtur *D. Thomas 2.2. q.88. art. 3. ad secundum, Abulensis c.30. in Numeros q.55., Armilla verb. votum num.19., Maior in 4. dist.38.q.3.arg.5.contra concl. vnicam.*

Varij sensus exponuntur, quod tale votum.

Ad quintum, dico, quod quamuis neuter possit in data hypothesi petere, vterque tamen reddere teneatur *Angelus verb. matrimonium 3. imped.5. num. 5., Tabiena verb. impedimentum imped.2.q.vlt., Ouandus in 4.dist.38. q.vnica in coroll., quod infert ex sexta proposit., Sanchez lib.9.disp.33. nu.8., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 35.* Rationem ex eo deduco, quia vterque acquisiuit per contractum illum matrimonialem ius, & possessionem in corpus alterius coniugis; votum etenim simplicis castitatis non impedit translationem, & acquisitionem dominij factam per contractum matrimonialem per verba de præsenti, cum ipsum importet solummodo meram promissionem, ergo, quantumuis alter iniquè petat ratione illius voti, quo afficitur, tenebitur alter eidem petēti reddere, nec tali obligationi reddendi potest refragari simile votum, cui ipse reddens est alligatus, quandoquidem tale votum efficit quidem, quod eodem obstrictus non possit ea agere aduersus ipsum, quæ sunt propriæ voluntatis, non ea, quæ sunt necessitatis, & debita ex iustitia.

16 Si vterq; fuerit obstrictus voto castitatis neuter potest petere, vterq; tenetur reddere.

Ad sextam, dicendum est, quod si vterque coniux fuerit obstrictus voto simplici castitatis, & alter nouerit alterum indigere vsu coniugali, quia in illo periculum incontinentiæ aduertit, aut conijcit eum petiturum esse, nisi propter votum impediretur, hic petendo debitum licitè peteret, nec peccaret petendo, non obstante voto simplici castitatis, quo premitur *Villalobos part. 1. tract. 13. difficult. 47. nu.6., Martinus Perez de matrim. q. 51. sect.2. nu. 8., Filliucius tom. 1. part. 2. tract. 10. c. 9. n. 311., Angelus verb. matrimonium impedim. 5. num. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. nu. 268.* Ratio autem deducitur, quia petitio debiti in gratiam alterius indigentis est quodamodo quædam redditio; neque obesse potest, id quod asserit *Coninchus de sacram. disp. 34. n. 40.*, nempè, quod, cum vterq; sit tali voto obstrictus, & cum neutèr possit petere, non possit alter præsumere, quod alter virtualitèr petat, adeoque nō censeatur ipse virtualitèr reddere; Non, inquam, obesse potest, quia, cum in præsenti hypothesi supponatur alter indigere vsu coniugali ob periculum incontinentiæ, indigentia illa supplet pro ipsa petitione. Hæc, quæ dicta sunt, quando vterque est obstrictus voto simplici castitatis, æquè intelligenda sunt, quando alter tantum esset obstrictus tali voto, & nosceret alterum non obstrictum indigere coitu, & non petere ob verecundiam, vel propter aliquam aliam causam retrahentem à petitione *D. Thomas in 4. dist. 38. q.1. art. 7. quæstiuncula 2. ad quartum, & in addit. ad tertiam partem q.83. art. 1. ad quartum, Nauarrus c.16. num.3., Sanchez lib.9. disp.7. n.1., Sotus in 4. dist. 37. q. vnica art. 1. post secundam concl. vers. debet autem pæna, Hurtadus de matrim. disp.10. n. 3.*, propter eandem rationem, quia scilicet petere in alterius indigentis gratiam est quodamodo virtualitèr reddere.

17 Vtroque obstricto voto castitatis, & alter nouerit alterū premi periculo incontinentiæ, poterit ab ipso petere.

Sed quid dicendum sit, si præciso illo periculo incontinentiæ alter non expressè petat, sed signa aliqua petitionis ostēdat, erit ne peccaminosum respectu eiusdem illa signa sic exhibere, & peccabit ne etiam alter, si ad illa signa reddat, eidemque commisceatur? Peccare sic exhibentem illa signa petitionis, non autem alterum annuentem illis, & reddentem sustinent *Ouandus in 4. dist. 38. q. vnica corrolario, quod infert ex sexta proposit., Sanchez de matrimon. lib.9. q. 7. n. 12., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 269. in fin.* Ratio ex superius dictis deducitur, quia obstricto voto simplicis castitatis non est licitum petere, quamuis alteri petenti teneatur reddere; sed in data hypothesi ille, qui signa illa petitionis exhiberet, tacitè peteret, alter vero, qui annueret, redderet, ergo &c. Maior diffi-

18 Si obstrictus voto castitatis præciso periculo incontinētiæ nō expressè petat, sed tacitè per aliqua signa, peccat.

difficultas est, quando vterque obstrictus tali voto mutua signa petitionis pro eodem tempore exhiberet, an scilicet vterq; tunc peccaret, an vero vterque eximeretur à culpa. Ratio dubitandi ex eo consurgit, quia tunc vterque videretur præcisè reddere, cum petitio non vni potius quam alteri videatur tribuenda; non etenim vnus præuenit quoad illa signa, & alter præuenitur, sed vterque eodem modo, & pro eodem tempore eadem signa exhibet. Nihilominus, quamuis difficile intellectu videatur, quod modo possit esse simul illa tacita, & virtualis petitio, & vnus non præueniat, & alter præueniatur, data illa simultanea tacita petitione arbitror vtrumque peccare, quia vterque non ex necessitate, seu ex onere aliquo iustitiæ, sed ex propria voluntate aliquid efficit contra votum castitatis, quod emisit.

Assertio IV. Votum Religionis emissum ante contractum matrimonium impedit eius vsum quoad consummationē, siue petendo, siue reddendo, adeo vt grauitèr peccet tali voto obstrictus, si prima vice consummet, siue fuerit petens, siue reddens, non impedit tamen eiusdem vsum, siue petendo, siue reddendo, postquam illud matrimonium fuerit consummatum. Ita quoad primam partem *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 33. n. 14., Angelus verb. matrimonium 3. impedim. 5. n. 2., Nauarrus in summa c. 12. num. 80., Aragonius secunda secundæ q. 88. art. 3. §. his tamen non obstantibus sit conclusio in corrol. 2., Petrus de Ledesma de matrim. q. 53. art. 1. in dubiolo, quod mouet post secundum dubium principale, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. nu. 52., Azorius part. 1. lib. 11. c. 21. q. 8., Coninchus de sacrament. disp. 34. dubit. 2., Basilius Pontius lib. 10. c. 5. n. 2., & 3., Hurtadus de matrimon. disp. 10. difficult. 8., Auersa de matrimon. q. 10. sect. 4. n. 7.* Quoad secundam *Sanchez loc. quo supra nu. 15., Bossius etiam ibidem n. 53., Caietanus in summa verb. matrimon. c. vlt. §., & bene nota, Sotus in 4. dist. 38. q. 2. art. 1. concl. 4., Abulensis in Leuiticum c. 27. q. 6.,* & alij innumeri relati ab eodem Sanchez.

19 Votū Religionis emissum ante contractū impedit primam consummationem, siue petendo, siue reddendo, nō sic vlteriorem.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia obstrictus huiusmodi votis tenetur, quantum potest, & in ipsius potestate est, illud adimplere, sed adhuc contracto matrimonio potest adimplere non petendo, nec reddendo, & quidem quoad petitionem ex se patet, quia ab eadem abstinere est omnino in ipsius potestate, cum ex vi matrimonij non compellatur petere; quoad redditionem vero ex eo euincitur, quia ante consummationem potest Religionem ingredi, quam vouit; ergo tenetur propter adimplementum voti non petere, nec reddere. Quod, si dixeris obligationem, quæ consurgit ex matrimoniali contractu in ordine ad alterum coniugem, fortiorem esse, ac fit obligatio, quæ consurgit ex illo voto; adeoq; illam compellere ad reddendum, statim impugnaberis, quia quantumuis illa obligatio sic fortior, quia tamen status Religionis est perfectior, iure ante consummationem matrimonij ius tribuit ad transeundum ad illum perfectiorem statum, & cum ad hoc se obligauerit in pręsenti hypothesi per votum, vtiq; obligationem illam tenetur adimplere, ac proindè tenetur non reddere.

Adhuc est liber ad obseruantiam voti.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia votum Religionis non includit formalitèr, & actu votum castitatis, sed solummodo propositum de illa vouenda, si idem votum Religionis executioni mandabitur per formalem professionem, ergo non obligat ad eandem castitatem seruādam, nisi quatenus votum illud fuerit executum per eandem actualem, & formalem professionem, ergo, si obstrictus tali voto Religionis transierit ad nuptias, easque prima vice consummauerit liber erit ad vlteriores actus coniugales, siue petendo, siue reddendo exercendos. Hæc vltima consequentia probatur, quia posita illa prima consummatione nihil est, quod impedire possit vlteriorem illum vsum; non votum castitatis, quia nullum est emissum, nec hoc inuoluitur implicitè, & tacitè in ipso voto Religionis, vt mox dictum est; non ipsum votum Religionis; quia, cum hoc non dirimat contractum matrimonialem, sed dumtaxat impediat, efficit quidem, quod illicitè ille fuerit contractus, & etiam prima vice consummatus, non autem inualidè, & cum illud matrimonium fuerit consummatum, quantumuis illicitè, reddit ipsum, qui sic vouit, impotentem ad executionem illius voti, ergo nullo iure impeditur ab exercitio, & vsu illius matrimonij; Neque dicas, quod priuetur saltem iure petendi quodamodo in pænam eo quod contraxerit, & consummauerit contra votum, quod emiserat saltem implicitè non contrahendi eo quod vouerit statum Religionis, qui est incompatibilis cum matrimonio; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis sic contrahendo, & consummando grauitèr deliquerit, nullibi tamen constat, quod tali delicto fuerit imposita illa pæna priuationis iuris petendi, adeoq; &c.

Rationes pro asserto quoad secundam partem.

Neque aduersus ea, quæ dicuntur quoad hunc secundam partem assertionis

Nonnulla obiecta, eorumq; solutiones.

nis obstare potest primo, quod proprius dolus, & propria malitia patrocinaretur eidem obstricto voto Religionis, si post consummationem matrimonij contracti posset liberè vti coniugio reddendo, & petendo. Secundo, quod, qui voto se obligat ad Religionem necessaria sequela se obliget etiam ad castitatem, nam, qui se obligat ad aliquid, necessariò etiam se obligat ad id omne, quod necessariò cōsequitur ad illud; Non, inquam, obstare possunt, non primum, quia vt benè notant *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 53. in fin., Sanchez d. lib. 9. disp. 33. num. 20.*, non est inconueniens, quod, quandoque per accidens ex propria culpa quis fauorem consequatur, qui tamen fauor non consequatur directè, & formalitèr ad eandem culpam, sed tantum indirectè, & consecutiuè ad effectum aliquem prouenientem ab eadem culpa, qui effectus in præsenti hypothesi consistit in impotentia post consummationem transeundi ad Religionem. Hoc pluribus exemplis potest euinci, primo in eo, qui plurimo ære alieno grauatus, qui prodigè, & impudenter proprias facultates profudit; hic etenim quodamodo ex sua culpa profusionis fauorem consequitur, quatenus deobligatur ab onere restituendi æs alienum, quo grauatur, qui tamen fauor non consequitur directè, & formalitèr ex ipsa culpa, sed ex impotentia inde proueniente. Secundo in eo, qui per actionem aliquam iniquam se reddit inhabilē ad aliquod opus, ad quod tenetur, puta ad ieiunium per inordinatum coitum, vel per immoderatos, & laboriosos ludos; hic etenim eximitur à culpa in non obseruantia ieiunij, ac proinde fauorem aliquem nanciscitur, qui tamen formalitèr non prouenit ex ipsa culpa, sed ex impotentia, quæ ex eadem prouenit; Non secundum; quia, qui se voto obligat ad Religionem non se obligat immediatè ad castitatem, sed solummodo ad eandem, dum statum illum Religionis actu assumpserit, nec sub obiecto illius voti cadit essentialitèr, ac immediatè castitas, sed solummodo consecutiuè, & supposito statu assumpto.

20 Supposita prima cōsummatione matrimonij votum Religionis nō dissoluitur.

Quamuis autem supposita consummatione matrimonij liber sit obstrictus tali voto ad petendum, & reddendum debitum coniugale; ex hoc tamen non sequitur, quod votum illud sit penitus extinctum, prout benè notant *Sotus in 4. dist. 38. q. 2. art. 1. in fin., Aragonius 2. 2. q. 88. art. 3. corrol. 3., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 24. num. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num 54.*, vnde, si matrimonium illud dissoluatur per mortem alterius coniugis, tenetur Religionem ingredi. Ratio est, quia illud votum non habet, quo in sua substantia destruatur, sed solummodo, quo impediatur in executione ratione matrimonij iam initi, & consummati, ergo sublato illo impedimento per dissolutionem eiusdem matrimonij non est, cur plenam vim suam habere non debeat, ac proinde obligare ad ingressum.

21 Obstrictus voto Religionis non tenetur ingredi Religionem, si alter, cum quo contraxit, fornicatus fuerit.

Sed an, si alter coniux, cum quo contraxit, adhuc sit superstes, & commiserit adulterium, ratione cuius tribuit sufficientem causam diuortij eidem obstricto voto Religionis, teneatur hic ingredi Religionem negata reconciliatione eidem coniugi delinquenti per adulterium. Ex dictis *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. 2. disquisit. 1. §. 6. num. 2., & sub hoc eodem tit. præsentis voluminis de matrimon. VI. prænot. 3. sect. 8. assert. 4. quoad tertiam partem* videtur absolutè asserendum non teneri ingredi Religionem, sed posse remittere iniuriam, & liberum constituere alterum coniugem ad petendum, & reddendum debitum. Sed in hoc potest esse aliqua diuersitas, quandoquidem ibi erat solummodo sermo de obstricto voto castitatis, qui in ordine ad eandem seruandā non videbatur compellendus ad iugum graue Religionis, cum in ipso voto castitatis illam non intenderit; hic autem est sermo de obstricto voto Religionis, quod quotiescunque potest, tenetur seruare, cū directè intentio ad ipsam fuerit ordinata, nec maius iugum tenetur sustinere ab illo, ad quod expresse se obligauit. Nihilominus, quia *dicto tom. V. sub tit. de matrim. 2. Disq. 1. §. 6.* non solum eximimus coniugem obstrictum voto simplici castitatis ad effectum seruandæ castitatis ab onere ingrediendi Religionem ob arduitatem status ipsius, sed etiam ob motiuū pietatis, qua intendat iniuriam remittere, quod est opus à Deo maximè commendatum, quamque exercere non videtur prohiberi per votum illud castitatis; ideo etiam ex hoc capite arbitror asserendum, quod non obstante voto Religionis possit etiam remittere illam iniuriam, & non ingredi Religionem ob motiuum eiusdem pietatis potissimum perseuerante iure matrimonij, quod per illud adulterium non dissoluitur, & in ordine ad euitanda mala, quæ possunt in alio coniuge obuenire, & in hac hypothesi obiectum directum talis remissionis esset pietas, & indemnitas delinquentis, non autem ipse coniugalis concubitus. Vide, quæ fusè ibi diximus.

Non valet paritas de obstricto simplici voto castitatis.

Assertio V. Qui vouit sacros ordines suscipere, & postea non obtenta dispensatione

tione super illo voto matrimonium contraxit, quamuis grauitèr peccauerit contrahendo, potest nihilominus licitè petere, & reddere etiam prima vice. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 58.*, *Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 34. num. 6.*

22 Qui post votum sacrorū ordinum cōtraxit, quamuis peccarit contrahēdo, non tamen peccat vtēdo matrimonio.

Ratio assertionis ex eo deducitur quoad eam partem, qua dicitur, quod grauitèr deliquerit contrahendo, quia per talem contractum voluntariè posuit obicem obseruantiæ eiusdem voti, cum sit ex dispositione Ecclesiastica incompatibile matrimonium cum sacris ordinibus, vt est in confesso apud omnes, ergo &c. Quoad eam vero partem, qua dicitur, quod contracto postea matrimonio possit licitè petere, & reddere ex eo deducitur, quia hoc votum non obligat ad castitatem, ad quam solum obligat ordo sacer susceptus, ergo contracto matrimonio, cum tale votum seruari nequeat ob fortius vinculum eiusdem matrimonij, vtique nullo aduersante poterit petere, & reddere. Confirmatur ex ijs, quæ supra diximus in secunda parte præcedentis assertionis.

Dixi *etiam prima vice* ad differentiam obstricti voto Religionis, qui prima vice consummando grauitèr peccat. Ratio diuersitatis ex eo desumitur, quia obstrictus voto Religionis non solum ponit obicem eiusdem obseruantiæ contrahendo, sed etiam primo consumando, quandoquidem etiam contracto matrimonio liber est ad transeundum ad eandem Religionem, quinimmo tenetur ratione eiusdem voti, cum iura ipsa ratione maioris perfectionis talis status etiam contracto matrimonio liberum ante consummationem concedant aditum ad eandem; obstrictus vero voto sacros ordines suscipiendi solum contrahendo ponit obicem ipsius obseruantiæ, cum posito contractu per verba de præsenti non liberum sit eidem obstricto tali voto transire ad sacros ordines, cum iura concedant talem facultatem solummodo in ordine ad Religionem suscipiendam non autem in ordine ad sacros ordines; vndè etiam nullo voto obstrictus contracto matrimonio, & non consummato potest ad Religionem, non autem ad sacros ordines transire, ergo contracto matrimonio per verba de præsenti poterit absolutè petere, & reddere; Neque arbitrandum est, quod in ordine ad implementum talis voti ordines suscipiendi teneatur ad Religionem transire; Non, inquam, arbitrandum est, quandoquidem sicuti ad seruandum illæsum votum castitatis non tenetur iugum graue Religionis subire, ita nec ad seruandum votum ordinum sacrorum suscipiendorum.

23 Etiā prima vice consummando, & quare.

Discrimē quoad hoc inter obstrictū voto Religionis, & obstrictū voto sacrorum ordinum.

Assertio VI. Votum abstinendi à nuptijs, quamuis impediat easdem contrahere, non impedit tamen ijsdem contractis posse licitè eas consummare petendo, vel reddendo *Sanchez d. lib. 9. disp. 33. num. 22.*, *Sairus lib. 6. clauis c. 7. dub. 4.*, *Conincbus disp. 34. num. 54.*, *Leandrus Discalceatus de Sacramentis tom. 2. disp. 25. q. 68.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 62.* Quoad impedimentum contrahendi vix remanet ambigendum, quandoquidem sic contrahens directè operatur contra votum non contrahendi. Quoad negationem impedimēti post cōtractum ad eundem consummandum sic

24 Votum abstinendi à nuptijs impedit contractum, nō tamen vsum post contractum.

Probatur, quia obiectum talis voti non includit necessariò negationem consummationis, nec absolutè castitatem, sed præcisè non contrahere matrimonium, ergo eodem contra votum contracto non consurgit obligatio abstinendi a consummatione, seu ab vsu illius. Antecedens probatur, quia non contrahere matrimonium, & non illud consummare sunt duo ex obiecto diuersa, nec necessariò inter se connexa, sicuti sunt diuersa iurare se nolle contrahere, & iurare se nolle consummare, cum possit quis vnum velle, & alterum nolle. Consequentia primi argumenti probatur, quia votum non trahit obligationem vltra obiectum ipsius, vel vltra ea, quæ cum tali obiecto non sunt connexa; Neque dicas, quod ex ipso naturæ ordine votum abstinentiæ à matrimonio coniungatur cum abstinentia cōsummationis, quia matrimonium ipsum ex primario suo fine ordinatur ad copulam coniugalem, vnde negatio matrimonij trahit secum negationem consummationis eiusdem, & per consequens votum abstinendi ab eodem coniungitur cum voto abstinendi à consummatione; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis matrimonium ordinetur suo fine primario ad generationem prolis, & per consequens ad consummationem, potest tamen quis velle matrimonium, sine intentione expressa, & actualitèr volita consummationis; sic de facto matrimonium Deiparæ cum D. Ioseph fuit verum matrimonium, & directè ab ijsdem volitum, non tamen fuit intentum in ordine ad consummationem, & possunt plures contrahere matrimonium, & ex communi consensu eodem etiam perseuerante nolle consummationem eiusdem, quod signum euidens est, quod hæc duo non connectantur.

Rationes pro asserto.

Verum tamen est, quod, si in emissione talis voti vouens nōn solum intenderit absti-

25 *Excipe, nisi intenderit etiã abstinere ab vsu coniugij.*

abstinere à coniugio, sed etiam à cõsummatione eiusdem, non possit licitè consummare petendo, quia directè faceret contra tale votum, vt per se patet, quia votum obligat secundum intentionem vouentis, quæ propterea, si extendatur ad non consummandum, obligat etiam ad abstinentiam consummationis, & propterea, si consumat, facit contra talem intentionem, adeoq; directè contra votum. Consummato tamen semel eodem matrimonio non impeditur postea ipse vouens ab vlterioribus congressibus, siue petendo, siue reddendo. *Azorius instit. mor. part. 1. lib. 11. c. 21. q. 7.*, *Basilius Pontius lib. 10. c. 5. de matrimon. num. 14.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 51. sect. 6. num. 7.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 3. num. 61.* Ratio ex eo deducitur, quia posita consummatione iam cessat obiectum talis voti, quod est non consummatio eiusdem, ergo non amplius obligat; neque arbitreris, quod obiectum talis voti non consistat solummodo in prima consummatione, seu in negatione primæ consummationis, sed in negatione cuiuscunque actus coniugalis perfecti, adeoque, quod semper vigeat; Non arbitreris, inquam, quia non est præsumendum, quod vouens non contrahere, nec consummare aliud quid voluerit, quam negationem contractus, & complementi eiusdem, quod habetur per primam copulam; vnde censendus non est, quod posito contractu, & complemento intenderit non vti eodem; non enim tale votum est perpetuæ castitatis.

In hoc casu consummato matrimonio non prohiberetur abstinere ab vlteriori vsu.

Sed, si quæras, quid sentiendum sit, quando non constat, an in emissione talis voti habuerit animum præcisè non contrahendi, non autem non consummandi, an vero animum, tam de non contrahendo, quam de non consummando? Azorius *parte prima lib. 11. c. 21. q. 7.*, *Basilius Pontius lib. 10. de matrimon. c. 5. num. 14.*, præsumunt in tali dubio pro animo ad vtrumque, quia matrimonium ex sua natura ordinatur ad complementum per consummationem, adeoque, qui vouit non contrahere, præsumendus etiam est habuisse animum ad non consummandum. Pro negatione vero talis animi ad vtrumq; præsumunt *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 63.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 51. sect. 6. nu. 7.*, *Leandrus Discalceatus de Sacram. part. 2. tract. 9. q. 71.* ex generali regula, quod in dubio melior sit cõditio possidentis suam libertatem, & quamuis verum sit id, quod dicitur pro parte contraria, quod scilicet matrimonium ex genere suo contrahatur, vt compleatur, non est tamen de substantia eiusdem matrimonij, quod consummetur, cum sæpe contingat separari. Vtraq; opinio videtur probabilis.

26 *Quid sentiendũ sit, vbi non cõstet de intẽtione.*

Assertio VII. Votum simplex Religionis emissum ab altero coniuge sine facultate alterius post contractum per verba de præsenti matrimonium non tamen adhuc consummatum, impedit consummationem eiusdem, quod si postea fuerit consummatum, nec impedit ipsius vsum in reddendo, nec in petendo. Consonat cum ijs, quę dicta sunt *sub hac eadem sectione assert. 4. per totum*, nam, quantumuis ibi sermo esset, quando votum emissum erat ante celebrationem contractus, nihilominus, quia agebatur in ordine ad consummationem, & vsum eiusdem matrimonij, ideo, quæ hic dicuntur, habent ius, & rationes communes cum ijs, quæ ibi dicta fuerunt, & propterea noua non indigent discussione, nec probatione.

27 *Votum simplex Religionis emissum sine facultate alterius post contractum impedit consummationẽ eiusdem, quod si fuerit cõsummatũ nõ impedit vlteriorem cõgressum.*

Assertio VIII. Votum castitatis emissum ab altero coniuge sine licentia alterius post contractum matrimonij ante consummationem eiusdem, si fuerit sine animo ingrediendi Religionem obligat in præiudicium ipsius vouentis, si vero fuerit cũ animo Religionem ingrediendi obligat ad omnimodam castitatem perinde, ac si esset votum absolutum eiusdem; emissum vero post matrimonium consummatum sine licentia alterius non est irritum, sed obligat ad non petendum, quamuis non eximat ab onere reddendi. Ita quoad primam partem *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. nu. 79.*, qui testatur de communi; Quoad secundam, quando scilicet votum illud emissum est post consummatum matrimoniũ *Henriquez in summa lib. 1. c. 15. §. 8. in fin.*, *Bartolomæus à Sancto Fausto in thesaur. Relig. q. 228.*, *Reginaldus lib. 31. num. 351.*, *Lessius de iust., & iur. lib. 2. c. 40. num. 100.* *Basilius Pontius lib. 10. c. 1. num. 19.*, *Leandrus Discalceatus de Sacram. part. 2. tract. 9 disp. 25. q. 74.*, *Fagundez in decal. lib. 4. c. 7. nu. 8.*

28 *Votum castitatis, sine licentia alterius emissum post contractũ obligat in præiudicium vouentis.*

Prima pars, quando scilicet emissum est illud votum ante consummationem, sed sine animo ingrediendi Religionem, ex eo facilè liquet, quia iste sic vouens potuit se obligare, & verè supponitur animum habuisse se obligandi per illud votum, ergo non est, cur non debeat plenè obligare, perindè, ac si esset votum absolutum castitatis; nec obesse potest, quod ille, qui sic vouit, fuerit antecedentèr obligatus alteri coniugi, & quod propterea non potuerit se Deo obligare; Non, inquam, obesse potest, quia in ea parte, in qua intelligitur alteri præcedentèr obligatus per illud votum non destruit obligationem, sed solummodo se obli-

Rationes pro asserto.

obli-

obligat ad non ponenda ea, quæ suæ libertatis sunt contra votum, adeoq; dixi in assertione *in præiudicium ipsius vouentis* ad indicandum non nocere alteri innocenti, non obstricto tali voto, quique eidem consensum non præstitit.

Secunda pars, quod scilicet, si tale votum fuerit emissum cum animo ingrediendi Religionem, obliget ad omnimodam castitatem, ex eo euincitur, quod illud votum, quantum ad vim obligandi, perinde se habet, ac si esset emissum antecedenter ad matrimonium, quod propterea obligat ad non consummandum, sicuti votum antecedens contractum obligat ad non contrahendum, quandoquidem etiam contracto matrimonio liber est ex affectu Religionis ad non consummandum, & ad ingrediendum Religionem, ergo, si emiserit votum castitatis cum animo ingrediendi Religionem, tenebitur ingredi ad effectum seruandi castitatem, sicque, si consummarit etiam reddendo, erit reus violati voti. Confirmatur, quia, si antecedentèr ad matrimonium quis vouerit castitatem, contrahendo postea matrimonium grauiter peccat contra illud votum, & hoc non alia ratione, nisi, quia actio contrahendi erat eidem voluntaria omnino, eamque ademerat per illud votum, quod vtique poterat adimplere, ergo etiam, si antecedentèr ad consummationem eiusdem vouerit castitatem cum animo ingrediendi Religionem, grauitèr contra tale votum peccabit illud consummando, siquidem liber erat ad consummandum, & ex vi voti talem libertatem sibi ademit; nec dici potest, quod ad seruandam castitatem non teneatur iugū graue Religionis subire; non, inquam, dici potest, quia tale iugum sibi proposuit in emissione voti, illudque omnino liberè voluit, & est quodamodo partiale obiectum talis voti.

29 **Emissum cū animo ingrediēdi Religionem obligat ad omnimodam castitatē.**

Tertia pars, quod scilicet illud votum emissum post matrimonium consummatum sine licentia alterius validum sit, & obligat vouentem ad non petendum, ex eo euincitur, quod habetur *in c. quidam de conuers. coniug.*, vbi dicitur de quodam viro, qui vxore renitente professus fuerat in Religione, quod professio ipsius fuerit irrita, obliget tamen vouentem ad votum castitatis in ea professione emissum, quantum se potuit obligare, nempe ad non exigendum debitum, quod idem habetur *in c. placet eod. tit.* Rationem fundamentalem huius tertiæ partis assertionis, & iurium pro ea adductorum eam arbitror esse, quia nulla est repugnantia quin quis possit ea vouere, quæ sint sui iuris, quæque sint de meliori bono, sed non obstante matrimonio contracto, & consummato coniux alter omnino sui iuris est in ordine ad petendum, cum ex vi matrimonij ad hoc non obligetur, & non petere maius bonum est, cum magis accedat ad castitatem, quam petere, ergo &c.

30 **Emissum post consummatiōnem obligat ad nō petendū, non autē eximit à reddēdo.**

Dices primo, votum illud esse noxiū, & præiudiciale alteri coniugi, qui non vouit, & maximè, si fuerit vxor, quæ non vouit, quandoquidem teneretur semper petere, quoties vsum coniugij appeteret, quod onerosum est naturali verecundiæ fæminarum, ergo in præiudicium ipsius non potest obligare vouentem. Sed contra primo, quia non debet considerari onus, & grauamen, si quod est in altero, quando alter vtitur iure suo, quo non est priuandus ob incommodum alterius. Secundo, quia, si constiterit vouenti de nimia appetentia alterius coniugis ad coitum, vel periculo incontinentiæ illius potest in ipsius gratiam petere, cum hoc sit potius quædam virtualis redditio, quam petitio per ea, quæ latè supra commendauimus.

Instantia proposita, & soluta.

Dices secundo, quod quando votum est rei partim licitæ, partim illicitæ, vel partim possibilis, partim impossibilis ad nihil obliget, maximè si fuerit emissum per modum vnius, atque in præsenti hypothesi votum castitatis est partim de re illicita, & contra iustitiam, nempe quoad negationem debiti, partim de re licita, quod negationem petitionis debiti, ergo &c. Maior euincitur ex illo communi effato *Bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus.* Ad hoc comprobandum adduci potest exemplum de eo, qui vouit nunquam peccare, quod, cum sit de obiecto moralitèr impossibili, non tenet, quamuis pars eiusdem obiecti, nempe aliqua peccata vitare, sit possibilis. Sed contra, cum hic non agatur de re secundum se indiuidua, sed diuidua, seu diuisibili (nam non petere, & non reddere, seu abstinere à petitione, & redditione sunt actus diuersi castitatis, & separabiles) res regulanda est secundum intentionem vouentis; vel etenim, vtrumque voluit indiuisibilitèr, seu saltem voluit non aliter se obligare ad partem bonam, & possibilem, nisi dependentèr à rei malæ, indifferentis, seu impossibilis obligatione, & sic benè procedunt omnia, quæ in instantia afferuntur; vel voluit obligationem partis bonæ, & possibilis independentèr ab alia praua, & impossibili, & sic falsum est ad, quod in instantia affertur, & propterea

Alia instantia proposita, & dissoluta.

terea obligabitur ad partem bonam, & possibilem, & in hoc valet vulgata regula, quod vtile per inutile non vitiatur per textum *in reg. vtile de reg. iur. in sexto*, quod præcipuè verum est, quando vtile ab inutili est separabile *Dinus in d. reg. vtile Iason in l. prima §. sed, si mihi num. 4. ff. de verb. obligat.*, *Nauarrus in summa c. 12. nu. 41. vers. ex quibus infertur.*

Quod, si supponas, non constare de intentione vouentis, an scilicet, vtrumq; voluerit indiuisibilitèr, vel bonum independentèr a malo, vel possibile independentèr ab impossibili, tunc quando res est diuidua, præsumendum est, quod voluerit se obligare, quantum potest, & non alitèr, ne ponat actum frustratorium; hæc omnia confirmari possunt argumento eorum *in d. c. quidam, & c. placet de conuers. coniug.*, vbi cum professio, & votum castitatis sint quid separabile ad inuicem, & vnum pro eo statu fuerit impossibile, & alterum possibile, intra præsumunt pro possibili secluso impossibili.

Assertio IX. Votum non petendi debitum post contractum, & fortè etiam consummatum matrimonium sine licentia alterius ab altero emissum, siue hic fuerit maritus, siue fæmina non est irritum, sed obligat *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 35. num. 21.*, *Albertus Magnus in 4. dist. 32. art. 4.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 2. q. 2.*, *Lessius de iust., & iur. lib. 2. c. 40. num. 99.*, *Reginaldus lib. 33. num. 352.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 3. num. 91.*

31 Votum non petendi debitū post consummatum matrimonium tenet.

Ratio ex eo desumitur, quia denegari non potest, quin materia illius voti sit licita, honesta, & à Deo acceptabilis asserente *D. Augustino super psalmum 146.*, quod *pro sanctificatione perfecta Deus sibi computabit, si non exigis, quod tibi debetur*, & sit in potestate vouentis constituta, ergo non est, cur votum illud non debeat tenere, & obligare.

Dixi, *siue fuerit maritus, siue vxor, qua sic vouerit* propter *Victoriam in summa de matrimonio num. 280.*, *Sotum lib. 7. de iust. q. 3. art. 1. vers. an vero possit alteruter*, *Angles Floribus prima part. de matrim. q. 6. de oblig. soluendi debitum art. 1. difficul. 4.* volentes, quod, si maritus sic vouerit propter præiudicium vxoris, (cum præ pudore fæminæ raro soleant petere) votum illud non teneat, quod tamen facilè non approbarem, propter rationes superius adductas, & quod scilicet vxor non debeat ægrè ferre, cum maritus vsus fuerit iure suo, & quod maritus ipse, si nouerit vehementem appetentiam ad coitum eiusdem vxoris, & periculum incontinentiæ, possit se offerre ad eundem coitum, cum hoc sit quasi virtualiter reddere.

Intellige, siue vouens fuerit maritus, siue vxor.

Assertio X. Votum simplex Religionis emissum ab altero coniuge contracto iam matrimonio, sed nondum consummato sine alterius licentia obligat quidem ad ipsius implementum; matrimonio verò iam consummato obligat quidem, si referatur ad tempus habile, secus vero, si referatur ad tempus eiusdem matrimonij constantis. Ita in vniuersum sentit *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 35. num. 32.* Prima, & tertia pars constat ex superius dictis. Quoad secundam, vero sic euincitur, quia vota conditionalia, & relata ad tempus, pro quo possint licitè exequi, sine præiudicio alterius omnino licita sunt, & obligatoria purificata conditione, sub qua sunt concepta, & adueniente tempore, ad quod fuerunt relata, ergo cum illud votum fuerit relatum ad tempus habile, scilicet pro quo fuerit dissolutum matrimonium per mortem alterius coniugis, vtique tenebit, & pro illo tempore obligabit ad sui obseruantiam.

32 Votum simplex Religionis obligat ad nō consummandum, consummato vero obligat pro tempore habili.

Quoad votum vero suscipiendi sacros ordines emissum post matrimoniū absq; licentia alterius coniugis dicendum est, quod, si referatur ad tempus habile obliget propter rationem mox adductam de voto simplici Religionis, si verò referatur ad tempus constantis matrimonij inducit quidem noxam grauem in vouentem, non tamen obligat ad sui implementum. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia exhibet Deo pro tempore, pro quo nequit impleri; Exciperem tamen in casu, quo matrimonium, cum esset hactenus consummatum, & votum illud esset emissum animo profitendi ad effectum votum illud implendi, quia tunc teneretur ratione talis animi profitendi, & ad professionem emittendam adhuc liber est. Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia non potest Deo offerre id, quod alteri iam plenè obligatum est; nec potest disponere de re alteri debita inuito Domino.

33 Quid dicendum sit de voto suscipiendi sacros ordines.

Quoad votum non ineundi alterum matrimonium emissum constante priori matrimonio ex se patet validum esse, quin immo, & licitum, quia est de obiecto secundum se licito, honesto, & meliori, & est sub potestate eiusdem vouentis.

34 Votum castitatis constante matrimonio, & cōsummato de licētia alterius emissum impedit respectu vouentis petitionē, & respectu alterius redditionē.

Assertio XI. Si constante matrimonio, siue fuerit præcisè ratum, siue consummatum alter votum castitatis emiserit de licentia alterius, probabilius, nec qui talem licentiam concessit, potest petere, nec qui vouit, tenetur reddere. *Glosa in c. charissimus verb. prabuisse de conuers. coniug.*, *Abulensis in Numeros c. 30. q. 81.*, *Alexander*

der in suo Enchiridio 2. part. præcepto sexto, vbi de debito coniug. §. si vir petijt, Stunica de voto q. 3. num. 62., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. puncto 7. num. 6., Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 2. concl. 4. num. 9., Adrianus 4. q. 14. de matrimon. vers. 3. contingit, Turrecremata c. sciatis 33. q. 4. art. 1. num. 2. casu 4. aduersus *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 36. num. 6., Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 3. num. 94.,* qui alios innumeros pro sua sententia allegant.

Moueor primo ea ratione, quia coniux concedens illam facultatem alteri vouendi castitatem eidem aliquid concedit, ad quod vouens ipse non habet per se ius, cæteroqui talis facultas esset frustratoria, & inutilis, sed hoc, quod concedit aliud esse non potest, nisi, quod ipse cedit iuri suo petendi, & constituit vouentem in potestate ad non reddendum, ergo &c. Minor probatur, quia quoad effectum se obligandi ad non petendum vouens non dependet à voluntate concedentis illam facultatem, cum quoad hoc ex superius allegatis, & probatis sit plenè sui iuris, ergo in illa concessione præsumendus est concedere ius, ne teneatur reddere, & per consequens ipse non possit petere.

Ratio prima pro asserto.

Dices non fore frustratoriam illam concessionem, quantumuis non tolleret onus in vouente reddendi, & à se concedens non abdicaret ius ad petendum, quandoquidem hunc effectum præstaret, vt consentiens non posset licitè absque iusta causa votum illud irritare, & vt ipse vouens nunquam possit alteri offerre actum coniugalem, quod ex prædictis vtique posset quandoq; offerre, si talis facultas non esset concessa, prout notat *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 36. n. 2.* Sed contra, quia illa concessio facultatis ad vouendum facta alteri per alterum coniugem ex genere suo debet conferre aliquod ius concessionario de præsenti, quod prius in eodem non aderat, & demere aliquod ius concedenti, quod prius in ipso aderat, cum dirigatur ad constituendum illud votum in valida forma, & secundum quod exigit natura eiusdem voti secundum se; non enim debet intelligi petita, & concessa illa facultas ad obligandum ipsum vouentem, quantum obligari potest quoad se, cum ad hoc non requiratur talis facultas; sed ad obligandum quantum exigit natura voti, adeout eum effectum sortiatur, quem sortiretur, si vouens in omnibus esset sui iuris, & sic illa concessio supplet defectum iuris, quod per matrimonium ademptum erat ad se obligandum Deo per votum quoad effectum petendi, & propterea per eandem concessionem restituitur in suo iure ad plenè vouendum, & se obligandum eidem Deo quoad omnia; Nec arbitrandum est illam concessionem dirigi solùmodo ad eum effectum, vt concedens non possit amplius irritare illud votum, vt præfertur in instantia, quandoquidem posset solum irritare illud votum, quatenus sibi præiudiciale est, non autem, quatenus est sub plena potestate vouentis, & sic, si præstita illa facultate non potest amplius irritare, hoc est intelligendum quoad ea, quæ erant sui iuris, & sic supponitur, quod ius suum transtulerit per illam concessionem in ipsum vouentem; Minus officere potest id, quod subditur in eadem instantia, nempe, quod ipse vouens non posset vlterius offerre actum coniugalem alteri, qui sic concessit vouere, sicuti, quandoque poterat, seu posset, si non esset facta illa concessio; Minus, inquam, potest officere, quandoquidem, si in aduersariorum sententia non obstante illa concessione concedens potest petere, & vouens tenetur reddere, non video, cur ipse vouens interueniente causa, propter quam posset offerre, si non esset illa concessio, non posset etiam in ista sententia offerre interueniente illa concessione, quandoquidem illa oblatio per superius dicta est quodamodo virtualis redditio.

Instantia proposita aduersus rationē, & dissoluta.

Moueor secundo ex ijs, quæ docui *tom. VI. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. prænot. 9. num. 20.,* quod scilicet, si alter coniux de licentia alterius professus fuerit in Religione, teneat eadem professio, & deobliget professum ab onere reddendi debitum, & demat ius in altero ad petendum, quæ tamen professio foret inualida, nec professus deobligaretur ab onere reddendi, si alterius licentia non accessisset, ergo licentia illa ab altero præstita præstat effectum, vt vouens, seu proficiens deobligetur ab onere reddendi, & demat ius in altero petendi, ergo, si hoc valet in ordine ad professionem, non erit cur valere non debeat in ordine ad votum continentiæ.

Secunda ratio pro asserto.

Dices disparem esse rationem de facultate concessa in ordine ad profitendum, ac de licentia præstita in ordine ad simpliciter vouendam continentiam, seu castitatem, quandoquidem per facultatem concessam ad profitendum conceditur, vt tradatur potestas sui corporis alteri, quæ non conceditur per facultatem simpliciter vouendi, nam per professionem absolutum dominium transfertur in Deum acceptantem per prælatos Religionis, per votum autem simplex tale dominium non transfertur, sicuti non

Instantia opposita, & dissoluta.

transfertur per sponsalia, transfertur autem per matrimonium. Sed contra, quia, sicuti illa licentia concessa ad profitendum sufficiens est ad hoc, vt alter possit se obligare, quantum exigit natura professionis secundum se, ita illa facultas præstita ad vouendum videtur sufficiens, vt alter possit se obligare, quantum exigit natura voti secundum se considerati, facultas etenim commensurari debet ad normam operis, ad quod conceditur; votum autem secundum se obligat ad abstinendum à quocunq; actu venereo siue petendo, siue reddendo, & si limitatur ratione subiecti, hoc est, quatenus esset in præiudicium alterius, cui præiuditio cedit hic alter per spontaneam concessionem facultatis, sicuti cedit per concessionem ad profitendum; Neque vrgeas, quod ea licentia accipienda sit, vt quam minimum possit, noceat concedenti, & hoc ex rationabilitèr præsumpta voluntate eiusdem; contra enim impugnaberis, quia, vbi aliud non exprimitur, concessio sumenda est iuxta naturam, & normam eius, ad quod conceditur, adeoq; iuxta naturam voti, & ad id, ad quod ex genere suo obligat votum, & cum concessio iuris alteri non competentis regularitèr fit in damnum concedentis, cum ius suum transferat in alterum, non debet conqueri, quod alter vtens sua concessione, & iure ex vi illius concesso deneget, quod antea sibi debebatur.

Illa facultas est sufficiens, vt alter possit se obligare.

Ex quibus omnibus inferri licet in fortioribus terminis, quod concedens facultatem priuetur iure petendi, & concessarius onere reddendi, si facultas fuerit cōcessa ad omnimodam, & absolutam castitatem, prout asserunt *Phyliarchus de offic. sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. c. 4. §. accipiatur, Conincbus de matrim. disp. 34. nu. 53., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 5. n. 20., Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. punct. 7. num. 6.*, quamuis plurimi ex istis contrarium sentiant, quando facultas concessa est simplicitèr ad vouendum sine illa expresione omnimodæ castitatis; atq; hoc videtur expresè colligi *arg. textus in c. charissimus de conuers. coniug.*, vbi sic legitur. *Si inueneritis virum ad tempus præbuisse consensum, maximè, si non idem vir continentiam vouit perpetuam eandem viro cohabitare faciatis, & vtrumq; inuicem maritali affectione tractare*, ergo vbi de consensu viri omnimodam, & perpetuam vouerit castitatem, & continentiam non erit vxor compellenda ad maritalem affectionem quoad vsum. Deindè considero in hoc textu, quod non dicatur, quod sit compellenda vxor ad cohabitandum, & ad illam affectionem maritalem

35 Cōcedens facultatem vouendi priuatur iure petendi.

quoad vsum intra tempus, ad quod præstitus est consensus ille mariti, vndè decisio referenda est ad tempus, pro quo cessauit illa concessio; ex quo sic argumentor; Si quando facultas vouendi concessa est ad tempus non potest vouens compelli ad vsum coniugalem, nisi eo tempore elapso, ergo, quando erit concessa indefinitè ad quodcunq; tempus pro nullo tempore poterit compelli &c.

Assertio XII. Si vterque coniux mutuo consensu vouit castitatem neutèr potest petere, & neuter licitè reddere. *Innocentius c. 1. in fine, & c. dudum nu. 4. de conuers. coniug., Abbas in c. carissimus num. 6. eod. tit., Henricus c. tua nos nu. 4. de iure iur., Ancharanus c. vnico n. 3. de voto in sexto, Abulensis in Numer. c. 30. q. 86. in fin., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 22. §. 4., Sotus in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. vers. id autem, Aragonius 2. 2. q. 88. art. 8. dub. vlt., Azorius instit. mor. lib. 11. c. 21. q. 5., Leandrus Discalceatus de Sacram. tom. 1. tract. 9. disp. 35. q. 78., Lessius lib. 2. c. 40. num. 29., Sanchez d. lib. 9. disp. 37. num. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 100.*

36 Si vterq; mutuo cōsensu vouerit castitatem neuter potest petere, & neuter reddere.

Ratio ex eo deducitur, quia ex quo vterque mutuo consensu plenè vouit, vterque se obligauit ad non petendum, & vterque iuri suo liberè renuntiauit, & vterque alterum liberauit à seruitute, ergo neutèr habet ius iustitiæ ad exigendū, adeoq; neutèr obligabitur ad reddendum, quinimmo, si reddat, grauitèr peccabit contra votum castitatis, quod obligat ad abstinendum ab omni actu venereo, & ad seruandam continentiam, in quantum potest.

Rationes pro assertio.

Dices, si vterque seorsim sine mutuo consensu castitatem vouerit, quantumuis neutèr possit licitè petere, potest tamen alteri petenti licitè reddere, quinimmo tenetur, ergo etiam quantumuis vterque mutuo consensu vouerit castitatem, si alter tamen petat, poterit alter licitè reddere, quinimmò tenebitur. Sed contra, neganda est consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quod, quando votum emissum est seorsim sine consensu mutuo vtriusque non est sublatum ius iustitiæ, sed solummodo impeditum ratione voti castitatis, vndè, si alter petat, peccat quidem contra castitatem, non autem contra iustitiam, & sic non est, cur alter non teneatur reddere, quando verò votum est emissum ex mutuo consensu vtriusque, iam ratione mutui pacti, seu consensus vterque cessit iuri suo liberè, & liberè alterum a seruitutè liberauit, adeoque non potest compellere alterum ad sibi reddendum, qui propterea, cum possit non reddere ratione consensus sibi præstiti,

Instantia proposita, & dissoluta.

ſtiti, & liberationis factæ reddendo grauitèr peccaret, cum non ſeruaret continentiam in eo, in quo poſſet ſeruare ſine iniuria alterius.

Alia inſtantia diſſoluta.

Inſtabis; etiam per illum mutuum conſenſum non intelligitur abolitum ius iuſtitiæ, quod habent coniuges ex vi contractus matrimonialis, quod ex eo euincitur, quod, ſi non obſtante illo mutuo voto, & mutuo conſenſu carnalitèr adinuicem commiſceantur, non dicantur adulteri, ſed ſacrilegi, quin immo, ſi commiſcerētur cum alijs eſſent propriè adulteri, quod verum non eſſet, ſi in illis non remaneret ſaltem radicalitèr ius iuſtitiæ, ergo remanente in iiſdem illo iure iuſtitiæ ad petitionem vnius quantumuis ſacrilegam alter tenebitur reddere. Conſequentia hæc tenet, quia in tantum in præcedenti inſtantia eximimus coniugem reddentem à culpa, quando ſeorſim, & ſine mutuo conſenſu votum emiſſum eſt, in quantum per illud votum non eſt ſublatum ius iuſtitiæ in petente, quantumuis impeditum per votum caſtitatis, ergo, cum etiam in præſenti hypotheſi remaneat ſaltem radicalitèr in eiſdem coniugibus ius iuſtitię ad petitionem vnius, alter tenebitur reddere. Sed contra ea, quæ dicuntur in hac inſtantia, ſolum verificantur quoad vinculum coniugale, quod certè per illud votum, & mutuum conſenſum non diſſoluitur, & ad ſummū quoad ius quoddam radicale in ordine ad ſubſtantiam imbibitum in ipſo vinculo, non autem quoad ius proximum in ordine ad vſum, cui fuit renuntiatum per illud votum mutuo conſenſu elicitum, quod ſatis eſt vt vterque dicatur carere iure iuſtitiæ ad petendum debitum.

Auctoritas D. Auguſtini ad rem noſtram.

Aſſertionem noſtram magis confirmat D. Auguſtinus Epiſt. 199. ad Ecdiſiam, per illa verba, *Quod Deo pari conſenſu voueratis perſeueranter vſque in finem reddere debuiſtis, à quo propoſito, ſi ille lapſus eſt, tu ſaltem inſtantiſſime perſeuera*, vbi nota, quod votum Deo factum eſt obſeruandum vſq; ad finem, vlterius quod, quantumuis alter peccauerit, teneatur alter conſtantiſſimè perſeuerare, & per conſequens etiam debitum denegare.

Nonnulla dubia circa prædicta excitata.

Hic duplex oritur difficultas. Prima eſt, an coniuges ipſi, qui voto mutuo cōſenſu elicito ſe obligarunt ad non petendum, & non reddendum labem aliquam contraxerint per illud mutuum votum, & conſenſum. Secunda, an ſicuti mutuo conſenſu obligationem illam non petendi, & non reddendi contraxerunt, ita poſſint mutuo conſenſu illam diſſoluere, eamque ſibi remittere?

In ordine ad primam abſolutè ſentio tale votum mutuo cōſenſu emiſſum nullam noxam inuoluere *Gloſa c. veniens verb. illicitum de regular.*, *Aſtenſis in ſumma 2. part. lib. 8. tit. 10. art. 2. q. 8.*, *Sotus in 4. diſt. 27. q. 1. art. 4. verſ. at vero citrà mortem.* *Sanchez diſp. 37. n. 17.*, *Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrimonij c. 3. num. 102.* Ratio ex eo deducitur, quia huiuſmodi votum eſt de opere meliori, & de conſilio, & de obiecto, quod eſt ſub poteſtate vouentium, nec alteri ex illis infert præiuditium, ergo non eſt, cur debeat aliqua labe inficiari. Neque dicas inficiari huiuſmodi votum ob periculum incontinentiæ, cui ſe exponunt ſic mutuo conſenſu vouentes; contra enim impugnaberis, quia in primis reſolutio noſtra procedit conſiderato tali voto ex obiecto, non ſecundum circunſtantias, ſecundum quas poſſit deprauari. Deindè non ſupponimus illud incontinentiæ periculum, cum ſupponamus cum plena deliberatione, & conſideratione vouiſſe; Neque vlterius vrgeas, quod iura ſemper præſumant pro tali periculo incontinentiæ, quouſq; coniuges peruenerint ad annum ſexagenarium, quod videtur colligi *ex c. cum ſis de conuerſ. coniug.*, vbi ob periculum incontinentiæ ſtatuitur, quod alter ex coniugibus etiam de licentia alterius, non poſſit ad Religionem migrare, & in ea profiteri, niſi alter, de cuius licentia profiteri intendit, tranſeat etiam ad Religionem, ſi fuerit iuuenis, vel emiſerit votum continentiæ, ſi fuerit ſenex ſexagenarius; hoc autem periculum incontinentiæ æquè conſiderari poteſt in iis, qui vouent ſimplicitèr caſtitatem permanentes in ſæculo, quinimmo maius periculum eſt in hoc caſu, quo permanere intendunt in ſæculo, vt per ſe patet; contra adhuc impugnaberis, quia diſpar omnino eſt ratio in profeſſione ſolemni Religionis, ac in voto ſimplici caſtitatis, & potiora iura induxerunt Eccleſiam ad inducendam obligationem illam in altero coniuge concedente alteri facultatem profitendi in Religione, mutandi ſtatum, quando eſt iuuenis per ſimilem profeſſionem, ac ad inducendam ſimilem obligationem, quando facultas ſolummodo conceſſa eſt ad ſimplicitèr vouendam caſtitatem; Hæc iura potiora conſiſtunt in eo, quia emiſſo ſimplici voto caſtitatis poteſt occurri periculo incontinentiæ per diſpenſationem, ac proindè mirum non eſt, quod Eccleſia tantam induceret obligationem, quātam induxit pro profeſſione, emiſſa autem ſolemni profeſſione tali periculo non poteſt occurri per diſpenſationem, adeoque &c.

37 Votū mutuo conſenſu emiſſum nullā noxam inuoluit.

Inſtantia propoſita, & diſſoluta.

Inſta-

Instabis vlterius, iura Ecclesiastica etiam pro voto simplici castitatis statuerunt, quod non sufficiat votum vtriusque mutuo consensu elicitum, sed vlterius voluerunt requiri Episcopi conscientiam, per textum *in c. si vir, & vxor 27. q. 2.*, vbi sic legitur, *si vir, & vxor pro sola Religiosa inter se consenserit vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat*, vbi nota, quod cum dicatur *pro sola Religiosa inter se vita*, non sit dispositio intelligenda de solemni professione in Religione, cum tunc non sit vita inter se, sed de priuata vita, quæ habeatur per votum castitatis simplex, quæ secundum quod potest dici Religiosa, quatenus imitatur continentiam Religiosorum per abstinentiam ab actibus venereis. Rursus *in c. tua el 2. de iure iur., & c. veniens de Regular.* iuramentum mutuum de matrimonio separando factum à coniugibus appellatur temerarium, & non seruandum. Sed contra, ad primum textum dico, vel illum procedere solummodo de consilio, prout notat *Glosa ibid. in verb. conscientia*, vel procedere, quia ibi coniuges constituere intendebant Monasterium, & ad illud transire. Ad secundum, & tertium textum dicendum est, ea in eisdem textibus fuisse disposita, quia coniuges separare intendebant matrimonium non ex affectu seruandæ continentiæ, sed ex causa iniusta, vt pluribus allegatis canonistis notat *Sanchez d. lib. 9. disp. 37. n. 17.*

Non requiritur ad hoc Episcopi conscientia.

38 Non negauerim tamen, quandoq; ex circunstantia in tali voto interuenire posse aliquam noxam, puta, si fuerit aliqua imprudentia in vouendo extante manifesto periculo futuræ incontinentiæ; vndè meritò dixit *Sotus loc. cit.*, quod si ambo incontinentiam non timent, possint liberè, & licitè vouere.

Potest tamen ex circumstantia interuenire aliqua noxa.

39 In ordine ad secundam dico, quod, si coniuges postea sibi remittant ius illud, quod acquisierunt ex mutuo consensu non petendi, nec reddendi debitum, constituantur rei voti violati; remissio tamen illius iuris teneat, quantum ad effectum, vt teneantur alteri petenti reddere, non autem, vt possint licitè petere. Ita in vniuersum *Sanchez d. lib. 9. disp. 37. n. 15., Basilius Pontius lib. 10. c. 17. nu. 14., Suarez tom. 3. de Religione lib. 9. c. 9. nu. 7., Castrus Palaus tom. 3. de voti relaxatione disp. 2. p. 2. nu. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 104.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia votum illud mutuo consensu vestitum per superius dicta obligat ad non petendum, & ad non reddendum debitum, ergo si mutuo cõsensu sibi remittant talem obligationem constituentur sacrilegi effractores voti. Consequentia probatur, quia illa remissio renunciationis iuris ad non petendum, & ad non reddendum lædit saltem in parte votum ipsum continentiæ seruandæ, nempè quoad onus non reddendi, immo etiam quoad ius petendi, quantum est ex iure iustitiæ, ergo &c. Neque dicas, quod mutuus ille consensus non cadat sub voto, cum se habeat solummodo per modum cuiusdam pacti, seu conuentionis inter partes, quæ sicuti mutuo consensu contracta est, ita mutuo cõsensu potest dissolui, per textum *in c. 1. de reg. iuris*. Quod autem non cadat sub voto, tàm à priori, quàm à posteriori euincitur; à priori, quia materia talis voti non est nisi castitas absolutè seruanda; à posteriori, quia si caderet sub voto frustra inquireretur, an mutuo consensu posset dissolui, seu remitti, quãdoquidem, cum ius esset quodamodo Deo quæsitum, non esset sub potestate contrahentium illud dissoluere, sicuti non est in potestate eorundem dissoluere votum; Contra enim impugnaberis, quia dato, quod mutuus ille consensus non cadat sub voto, denegari tamen non potest, quin mutuus ille consensus fuerit ratio, proptèr quam continentia sub illo modo abstinendi à coitu, & actu venereo, tàm petendo, quàm reddendo fuerit obligata, & quod propterea per illam remissionem quoquomodo violetur illud votum sub illo modo conceptum, sicuti quando est absolutè promissa continentia Deo per votum ante matrimonium, quæ secundũ se absolutè obligat ad ipsam seruandam, tàm in petendo, quàm in reddendo, non tollitur, seu denegari non potest, quin eadem violetur per subsequentem contractum matrimonij, cum per ipsum ponatur onus reddendi; Neque hinc inferas, quod sicuti votum ipsum non potest remitti per partes, ita neque mutuus ille consensus, siquidem per remissionem illius consensus remitteretur pars continentiæ obligatæ per votum Deo; Non, inquam, hoc inferas, quandoquidem, vt bene notant *Sanchez d. lib. 9. disp. 37. nu. 15., & Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 3. num. 104.*, talis remissio voti non est irritatio voti quoad partem propriè, & per se, sed solum per accidens, & quasi indirectè, quia non obstante tali voto habet vterque proprij corporis dominium ad illud quasi sacrilegè transferendum. Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia ad validitatem remissionis, neq; obesse potest mutuus ille consensus, neque votum simplex castitatis; non mutuus consensus secundum se, quia hic potest secundum se per alium mu-

Si votum illud sibi inuicem remittant constituũtur rei voti violati.

Instantia contra resolutionẽ, & earum resolutio.

mutuum consensum contrarium dissolui, sicuti, si mutuo sibi spopondissent coniuges non petere, possent per alium mutuum consensum illum reuocare, & sibi inuicem facultatem tribuere petendi; non votum simplex castitatis, quia hoc non aufert corporis dominium, nec impedit valorem translationis in alium, vt videre est in eo, qui obstrictus voto simplicis castitatis contrahit matrimonium per verba de præsenti, ergo facta illa mutua remissione, quantumuis hæc sit sacrilega, cũ votum perseueret, neuter poterit petere, vterq; tamen alteri petenti tenebitur reddere; Neque dicas, neque illum mutuum consensum secundum se, neque votum castitatis ab vtroque emissum, si seorsim accipiatur ab illo mutuo consensu obesse illi remissioni, bene tamen vtrumque simul, quatenus scilicet ille mutuus consensus est de voto, & refertur ad illud pleno iure validandum, quia tunc non solum obligat ex Religione ob votum, sed etiam ex iustitia ob mutuum consensum; contra enim impugnaberis, quia illa obligatio iustitiæ consurgens ex illo mutuo consensu, quantumuis hic referatur ad votum, potest mutuo etiam consensu dissolui, quamuis talis dissolutio sit sacrilega, propter aliqualem voti violationem, & hoc ex generali regula, quod ex ijs causis, ex quibus vinculum constitutum est, possit infringi.

Assertio XIII. Mutuum pactum non petendi, nec reddendi debitum per coniuges initum validum est, & obligat; potest tamen mutuo etiam consensu remitti, adeout vterque possit petere, & reddere *Nauarrus in summa c.12.nu.59. in fin., Ludouicus Lopez prima part. instruct. c.84. paulo post initium, Sanchez de matrim. lib.9. disp. 37. num.19., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.3. num.105., & seqq.*

40 Mutuum pactum non petēdi, nec reddendi tenet, potest tamen licitè remitti.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia tale pactum est de obiecto honesto, quod est sub potestate paciscentium, nec per illud aliqua iniuria alteri irrogatur, ergo non est, cur non debeat subsistere, & suum sortiri effectum. Antecedens quoad primas partes patet, quoad vltimam etiam euincitur, quia ex quo, vterque mutuo consensu adhæret illi pacto, neuter per illud iniuriam patitur ex vulgari regula scienti, & consentienti non fit iniuria.

Rationes pro asserto.

Ratio secundæ partis ea est, quia illud pactum totam vim habet à voluntate paciscentium, ergo per aliam voluntatem contrariam mutuo præstitam poterit vim illam amittere, & vterque constitui in primæuo suo iure, ergo dissoluto illo pacto per mutuum consensum, vterque poterit libere petere, & vterque libere reddere; non enim supponitur aliqua obligatio facta Deo.

Quod si inquiras, quid sentiendum sit, si alter coniux velit remittere illud pactum, alter vero non; tunc dicam, quod ille, qui renuit pactum illud remittere, non teneatur reddere debitum, nec possit compelli ad reddendum *Abulensis c.19. Genesis q.3. lit.C., Sanchez d. lib.9. disp.37. num.21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.3. num.*108. Ratio est, quia, cum illud pactum fuerit ex vtraque parte positum, non potest per vnam altera renuente dissolui; nam ille, qui renuit ex illa mutua conuentione ius acquisiuit, quo non potest priuari ex solo alterius arbitrio. Excipit tamen Sanchez casum, quo alter, qui renuit remittere, cognosceret alterum pacti pænitentem vexari carnis stimulis vehementibus, vt si non redderet facilè sit prolapsurus in incontinentiam; tunc etenim sentit, si non lege iustitiæ, saltem lege caritatis eidem reddere teneri.

41 Non remittens non tenetur reddere debitum.

Assertio XIV. Si mutuum illud pactum non petendi, nec reddendi debitum fuerit etiam mutuo iuramento firmatum, & iuramentum fuerit solummodo in fauorem vtriusque, vt vterque liber remaneret ab obligatione reddendi, potest mutuo consensu remitti, si vero iuramentum illud fuerit emissum intuitu pietatis, vt scilicet in Dei cultum continentiam iurantes obseruarent, tunc eodem modo phylosophandum est, quo dictum mox fuit de voto mutuo consensu emisso. Consentiunt *Sanchez d. lib.9. disp.37. nu.20, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.3. num.* 108.

42 Si pactum fuerit iuramento solum in fauorem vtriusque firmatum potest mutuo consensu remitti.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, cum iuramentum illud fuerit inductum ad firmandum mutuum illud pactum, & in fauorem dumtaxat ipsorum paciscentium, ipsi videntur liberi, vt cedant mutuo consensu proprio fauori, nec iuramentum tollit tale ius remissionis, quandoquidem hoc respicit dumtaxat ius eorundem, qui sicuti possunt cedere pacto cum hoc solum inuoluat ipsorum commodum, ita etiam iuramento propter eandem rationem.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia iuramentum illud obligat iurantem sub promissione ad Deum directa, & quidem de re, quæ tendit ad honorem Dei, ergo perinde est, ac si esset votum factum Deo de mutuo illo pacto seruando, adeoque eodem modo discurrendum est de illo iuramento, ac de voto.

Secus, si fuerit emissũ titulo pietatis.

SEC-

SECTIO X.

An coniux possit irritare vota alterius coniugis.

SVMMARIVM.

Vota secundum diuersas qualitates considerata. 1.
Vota castitatis &c. emissa ante matrimonium non possunt ab altero coniuge irritari. 2.
Nec etiam, si fuerint emissa constante matrimonio. 3.
Nequit maritus vota castitatis, & non petendi emissa ab vxore constante matrimonio de ipsius licentia irritare. 4.
Neque etiam quoad onus reddendi. 5.
Si vterque coniux mutuo consensu vouerit castitatem, neuter potest votum alterius irritare. 6.
Extende etiam quoad votum Religionis. 7.

1 Vota secundum diuersas qualitates considerata.

HViusmodi vota, de quibus procedit præsens titulus, vel potuerunt esse emissa ante matrimonium, vel eodem matrimonio iam constante, & si constante matrimonio, vel fuerunt emissa de licentia alterius coniugis, vel sine tali licentia. Rursus siue fuerint emissa cum licentia, siue sine eadem, vel referuntur quoad executionem ad tempus talis matrimonij constantis, vel ad tempus, pro quo dissoluetur per mortem alterius coniugis, vel per aliam causam. Tandem vel huiusmodi vota, siue ante, siue post matrimonium emissa fuerunt a marito, vel de, seu sine licentia vxoris, vel ab vxore siue cum, siue sine licentia mariti.

Extendunt nonnulli quæstiones ad quæcunque vota in quocunque genere emissa siue ante, siue post matrimonium inquirentes, an alter coniux possit eadem irritare; nos ad præsentem materiam rem restringentes inquiremus dumtaxat, an vota quoquo modo repugnantia matrimonio, seu vsui ipsius sint per alterum coniugem irritabilia.

2 Vota castitatis &c. emissa ab altero coniuge ante matrimonium non possunt ab altero irritari.

Assertio I. Vota castitatis, Religionis, non petendi debitum emissa ab vxore ante matrimonium non possunt à marito irritari, & a fortiori nequeunt ab vxore irritari, si fuerint à marito emissa *D. Bonauentura in 4. dist. 32. in exposit. litera nu. 4., Vincentius in spec. doctrin. tom. 2. lib. 9. c. 86. in fin., Paludanus in 4. dist. 38. q. 4. art. 2. concl. 5. num. 23., Caietanus in opusc. tom. 1 tract. 31. septemdecim responsionum resp. 14. dub. 4., Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto punct. 6. q. vlt. de votis subditorum §. existit autem, Nauarrus in summa c. 12. num. 64., Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 39. n. 27., & seqq.*

Probatur primo in vniuersum quoad vota castitatis, & non petendi debitum, quia huiusmodi vota quoad ius non petendi non sunt marito subiecta nec quoad se, nec quoad materiam circa quam versantur, ergo non poterunt per eundem irritari. Antecedens probatur, quia ex superius dictis quicunque coniux in ordine ad petendum, & non petendum est omnino liber, & sui iuris; non enim ex vi matrimonij compellitur ad petendũ, quamuis obligetur ad reddendum, & per consequens nec ipsa, nec illa materia, quam vouit, est subiecta alteri coniugi.

Probatur secundo specialitèr quoad votum Religionis, quia vel matrimonium contractum post illud votum Religionis intelligitur iam consummatum, vel non; si adhuc non intelligitur consummatum, coniux, qui Religionem vouit, tenetur votum illud adimplere, cum liber omnino sit ad illius adimplementum; si vero intelligitur iam consummatum, vel quæstio esset de iure irritandi, dum adhuc perseuerat idem matrimonium, vel pro tempore, pro quo illud dissoluetur; si pro tempore constantis matrimonij, non est necessaria illa irritatio, quandoquidem eodem matrimonio consummato vrgente fortiori vinculo eiusdem matrimonij consummati, quod transfert plenum dominium, & perfectam possessionem in alterum, vouens eximitur ab onere ingrediendi Religionem, & tenetur absolute alteri petenti reddere; si pro tempore, pro quo illud dissoluetur; iam non est in potestate eiusdem coniugis materia eiusdem voti, cum fuerit antecedentèr promissa ad matrimonium cum ipso contractum, & pro tempore adimplementi post dissolutum matrimonium adimplementum ipsum non est, nec potest esse eidem coniugi præiudiciale, & coniux, qui vouit, tunc omninò liber sit, & sui iuris. Rationes pro asserto.

Assertio II. Vota castitatis, Religionis, & non petendi emissa ab altero coniuge constante matrimonio sine licentia alterius coniugis probabilius non possunt per istum, qui facultatem non fecit, irritari. *D. Bonauentura in 4. dist. 32. in exposit. lit. num. 4., Caietanus in summa verb. votum c. de condit. ex parte vouentis §. scito, Ledesma 2. part. 4. q. 66. art. 4. in fin., Palacios in 4. dist. 32. disp. 2. fol. 717. col. 1., Angles Floribus 2. part. q. de voto art. 7. diffic. 9., Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto punct. 6. q. vlt. de votis subditorum §. existit autem*, hancq; satis probabilem appellat *Sanchez d. lib. 9. disp. 39. num. 10.*, quamuis num. seq. adhæreat contrariæ opinioni tanquam probabiliori. 3 Nec etiã, si fuerunt emissa cõstante matrimonio sine licẽtia alterius.

Ra-

Rationem ex eo deduco, quia, si huiusmodi vota fuerint emissa antecedentèr ad matrimonium, non possunt per alterum coniugem irritari per ea, quæ mox tradidimus in præcedenti assertione, & fatetur *Sanchez d. disp. 39 num. 27., & seqq.*, ergo, nec poterunt irritari, quantumuis fuerint emissa constante eodem matrimonio. Consequentia probatur, quandoquidem materia petendi, seu non petendi æquè non est subiecta potestati mariti siue ante, siue post matrimonium contractum, quandoquidem matrimonium ipsum, licet obliget ad reddendum, non obligat tamen ad petendum, quinimmo in ordine ad petendum, seu non petendum æquè vxor est libera, & sui iuris post idem matrimonium, ergo, cum illa materia non sit subiecta viro, non poterit per hunc auferri. Confirmari potest primo, quia ad hoc, vt maritus possit vota vxoris irritare, requiritur, vt habeat superioritatem in ordine ad eandem vxorem quoad ea, in quibus intendit irritationem; sed in ordine ad actus coniugales maritus non est superior ad suam vxorem, sed quoad ipsos sunt pares per textus *in c. gaudemus de diuort., & c. si quis vxorem 32. q. 1., Durandus in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. num. 7.*, ergo non poterit votum vxoris quoad eos actus irritare. Neque dicas cum *Sanchez d. disp. 39. num. 11. prope medium*, quod quamuis vir, & vxor sint pares quoad libertatem non petendi, & quoad obligationem reddendi, quoad illam tamen nouam obligationem, quæ accidentaria est, vxor subdatur viro tanquam capiti; Contra enim impugnaberis, quia ex eo, quod vxor est libera quoad huiusmodi actus æquè, ac est vir, vtique liberè potest se obligare, & frustratoria esset illa libertas, si eandem non posset ad vnum obligare, nempe ad non petendum, si enim ea obligatio posset auferri, non fuisset vouens ad eandem ponendam liber. Confirmari potest secundo ex textu *in c. placet de conuers. coniug.*, vbi dicitur vxorem absq; licentia mariti professam, si fuerit ab eodem reuocata, non posse exigere debitum addita ratione, quia, quantum ad ius exigendi omnino libera erat, & sui iuris; Neque obesse potest, si dicatur cum *Sanchez loc. cit. nu. 13.* hunc textum quoad præsentem effectum nihil probare, quia in eodem non dicitur, quod maritus irritauerit votum vxoris, sed dumtaxat, quod eandem a Religione reuocauerit; Non, inquam, obesse potest, quia, si æquè potuisset reuocare a Religione, & votum irritare, præsumendum esset, quod in tali reuocatione ad effectū constituendi matrimonium in primæuo suo iure intenderit etiam irritationem, ac proindè, dum textus dicit, quod vxor sic professa à Religione non possit debitum exigere, supponit, quod votum illud implicitè imbibitum in illa professione, quantumuis nulla, non possit à marito irritari.

Rationes pro assertio.

Dices primo, quod quantumuis maritus non habeat superioritatem versus vxorem quoad actus coniugales, cum in istis vxor, & maritus sint pares, habeat tamen regimen, & directionem quoad ipsius voluntatem, quatenus Deus subdidit ipsius voluntatem viro asserente *Apostolo ad Ephes. 5. mulier sub viri potestate est*, cum hæc sic leuis, imprudens, & facilis in votis sine deliberatione emittendis, ergo ratione talis directionis, regiminis, & potestatis in voluntatem vxoris poterit eius vota irritare, sicuti Prælatus ratione talis regiminis, & potestatis potest irritare vota Religiosi sibi subditi, quod videtur etiam innuisse *D. Thomas 2. 2. q. 88. art. 8. ad tertium*, per illa verba, *Quia nullum tempus est exceptum, in quo Prælatus non possit subditum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu prælati, sicuti nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu Patris, nec vxoris, nisi sit de consensu viri*. Sed contra primo, quia, si ratione leuitatis, imprudentiæ, & facilitatis in emittendis huiusmodi votis, posset maritus irritare huiusmodi vota castitatis, Religionis, & non petendi emissa post contractum matrimonium, posset etiam irritare eadem emissa ante celebrationem eiusdem contractus, pro tempore, quo eadem vxor facta fuerit sub ipsius potestate, sicuti Prælatus Religionis potest irritare vota Religiosi emissa ante professionem in eadem Religione, quod tamen non admittit Sanchez, nec alij DD. ab eodem allegati pro sua sententia. Secundo, quia ea, quæ dicuntur in instantia non procedunt quoad vota castitatis, & non petendi debitum, cum in ordine ad ista sit vxor omnino libera, & sui iuris, & independens à voluntate Patris, si non fuerit nupta, & à voluntate mariti, si fuerit nupta, cuius signum euidens est, quod si fæmina nuptias promiserit, vel contraxerit etiam contra voluntatem Patris, teneat promissio, & nuptiæ, & possit easdem contrahere, & effectuare etiam inuito Patre. Certè, & ipse Sanchez discrimen aliquod cognouit inter hæc vota castitatis, & non petendi, & inter alia vota, dum *eadem disp. 39. nu. 4.* dixit, quod quamuis quoad actum coniugalem vir, & vxor pares sint, non tamen in cæteris, in quibus vir est caput mulieris, & ibidem

Instantia proposita, & dissoluta.

Vxor in ordine ad huiusmodi vota est sui iuris.

dem paulo ante dixit de muliere, *quæ abstinentiæ causa vouerit ad distinctionem voti continentiæ, de quo est specialis difficultas.* Tertio, quia Prælatus Religionis nequit irritare votum Religiosi quantumuis professi de transitu ad strictiorem Religionem, vt est in confesso apud omnes, quia quoad hoc Religiosus non est sub potestate Prælati, & materia est de opere meliori, ergo etiam maritus non poterit irritare vota castitatis &c. vxoris, cum quoad illam materiam sit libera, & eadem materia sit de meliori bono.

Dices secundo ex *D. Augustino lib. 4. q.59. in Numeros relato in c. manifestum 33. q. 5.*, vbi sic expressè habet *Manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota, quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi author vir fuerit permittendo*, quem textum pro confirmatione affert *Sanchez d. disp. 39. nu. 4.* cum pluribus alijs ad idem tendentibus. Quod, si dixeris, ibi sermonem esse non de continentiæ voto, sed de abstinentia statim respondet *Abbas in c. charissimus de conuers. coniug. nu. 5.*, nomine abstinentiæ claudi continentiam, per textum *in c. si tu abstines 27. q. 2.*, vbi sic legitur; *Si tu abstines sine vxoris voluntate tribuis ei fornicandi licentiam.* Sed contra, quia, cum textus absolute loquatur de abstinentia sine vlla particula limitatiua, & restringente ad speciem continentiæ, gratis omnino refertur ad eandem continentiam; nec ille textus *in c. si tu abstines*, qui adducitur ab Abbate ad probandum ibi esse sermonem de voto continentiæ aliquid euincit ad rem præsentem, quandoquidem in eo fit per specialia verba expressio, quod sit sermo de continentia, cum dicatur, si abstines *tribuis vxori fornicandi per licentiam.* Quoad alios textus allegatos a Sanchez, idem ferè respondeas, in illis scilicet esse solummodo sermonem de votis in alia materia a castitate.

Exploditur auctoritas Diui Augustini

Assertio III. Nequit maritus vota castitatis, non petendi emissa ab vxore constante matrimonio de ipsius licentia irritare *D. Thomas in 4. dist. 32. in expositione litteræ, & ibi D. Bonauentura num. 4., Albertus Magnus n. 6., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 22. §. tertio, Adrianus IV. q. 14. de matrimon., Paludanus in 4. dist. 32. q. 2. art. 2. nu. 17., Gratianus c. manifestum §. ex præmissis 33. q. 5., Phyliarchus de offic. Sacerd. tom 1. part. 2. lib. 3. c. 4. §. sed maior difficultas est*, quidquid ex aduerso senserit *Sanchez d. lib. 9. disp. 40. n. 17.*, vbi plurimos pro se allegat.

4 Maritus nequit vota vxoris de ipsius licentia emissa cõstante matrimonio irritare.

Probatur primo ex dictis in præcedenti assertione, quia maritus nequit huiusmodi vota constante matrimonio elicita absque ipsius licentia irritare, ergo multo minus poterit eadem irritare, si fuerint de ipsius licentia emissa, quandoquidem licentia à marito præstita vxori de huiusmodi votis emittendis potius eadem firmat, ac infirmet.

Ratio pro asserto.

Si autem hic inquiras, an ea, quæ hic dicuntur, intelligenda sint dumtaxat de voto castitatis in ordine ad ius petendi, quatenus maritus in ordine ad hoc ius nequeat illud irritare, an vero etiam quoad onus reddendi, quatenus ratione licentiæ vxori concessæ ad sic vouendum nequeat ipsam obligare ad sibi reddendũ? Videtur ex superius dictis dicendum, neque etiam quoad effectum, vt vxor teneatur ipsi petenti reddere, posse irritare, quandoquidem cum per illam licentiam cesserit iuri suo, non videtur amplius ipsa vxore inuita ad illud habere regressũ, quod certè verum videtur, quandoquidem, cum illa licentia sit relata ad votum, vestitur ex parte vouentis fortiori vinculo, quatenus votum elicit ex eo, quod habeat assensum alterius cum extensione ad abstinentiam à quocunque actu venereo, siue in petendo, siue in reddendo.

5 Neque etiã quoad onus reddendi.

Probatur secundo auctoritate *D. Ambrosij lib. de Paradiso c. 10.* relati *in c. fin. 33. q. 5.*, vbi sic habet, *Vota vero continentiæ, ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci*; Neque dicas cum *Sanchez d. disp. 40. nu. 18.* D. Ambrosium intelligendum esse dumtaxat, quando vterque mutuo consensu castitatem vouit; non autem quando alter solum de consensu alterius; in primo etenim casu quando vterque communi consensu vouit adest pactum, & conuentio virtute inter coniuges, vt vterque renuntiet iuri petendi, & reddendi, & per consequens irritandi, quod pactum, & conuentio non intelligitur, quando alter tantum vouit de consensu alterius; Contra enim impugnaberis primo, quia ex ipso textu manifestè apparet D. Ambrosium ibi solummodo loqui de voto vnius cum licentia alterius. Ibi *alterius permissu ab altero valeant offerri.* Secundo, quia, si quando vterque mutuo consensu vouit continentiam, nequit maritus votum illud vxoris irritare, ergo neque poterit irritare, quando vxor solummodo vouit de licentia ipsius, quandoquidem votum vxoris, quantum est ex parte ipsius ita est firmum per illam concessionem sibi factam a marito, ac si maritus etiam vouisset de consensu vxoris, nam id, quod firmat votum vxoris, est consensus a marito sibi præstitus ad illud votum, & votum mariti solum se tenet ex parte ipsius, nec confert ad validitatem

Iura et D. Ambrosio deiumpta.

Excluditur subterfugiũ Sanchez.

tatem illius vxoris, cum hoc habito consensu ipsius mariti habeat omnia requisita ad plenam firmitatem; nec obstant ea, quæ subduntur, quandoquidem per illam solam concessionem maritus cedit iuri petendi, & reddendi, & per consequens etiam irritandi, nam tota ratio, proptèr quam votū vxoris acquirit ius, fundatur in illa permissione mariti acceptata ab eadem vxore.

6 *Si vterq; mutuo cōsensu vouerit castitatem neutèr potest votum alterius irritare.*

Assertio IV. Si vterque coniux mutuo consensu vouerit castitatem, neuter potest votum alterius irritare. Ita DD. omnes pro præcedenti assertione allegati, & vlterius *Sotus lib. 7. de iustitia q. 3. art. 1. vers. argumentum autem, Stunica de voto q. 3. n. 64., Ludouicus Lopez 1. part. instruct. c. 46. §. quando vterque, Antonius Gomez bulla Cruciatæ claus. 10. num. 66.*, & in hanc consentit *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 40. nu. 20.*

Rationes pro assertio.

Deducitur in fortioribus terminis ab assertione præcedenti, & corroboratur auctoritate *D. Augustini epist. 199. ad Ecditiam relati in c. quod Deo 33. q. 5.*, vbi sic legitur. *Quod Deo pari consensu voueratis, perseueranter vsque in finem reddere debuistis, à quo proposito, si ille lapsus est, tu saltem instantissimè persevera.*

7 *Extendc etiam quoad votum Religionis.*

Hæc, quæ dicta sunt, quando mutuo consensu, vterque coniux vouit continentiam, pari ratione intelligenda sunt, quando vterque mutuo consensu vouit Religionem, vel alter Religionem, alter castitatem, quandoquidem, cum illud votum vtriusque quocunque ex allegatis modis conceptum dirigatur ad omnimodam matrimonij separationem, & continentiam mutato statu seruandam, videtur vterque cedere iuri reuocandi. *Sanchez loco mox cit. num. 11.*

Multò minus vxor potest irritare vota mariti.

Ex quibus omnibus inferre licet, quod, si maritus in prædictis omnibus casibus non potest vota castitatis, non petendi &c. irritare; multo minus possit vxor irritare illa mariti, quandoquidem potius maritus est caput vxoris, quam vxor caput mariti, & ad illum potius spectat dirigere actiones vxoris, quam ad illam dirigere actiones illius.

Quid vero sentiendum sit in ordine ad alia vota à castitate, & à voto non petendi debitum, an scilicet sint irritabilia à marito, si fuerint ab vxore emissa, vel è contra dicendum est alibi; non etenim videntur pertinere ad præsens institutum.

✠ ✠ ✠ ✠
✠ ✠ ✠
✠ ✠

PRÆNOTIO IV.

An, & quomodo actus coniugalis possit esse licitus, vel illicitus ratione finis ad quem refertur.

SVMMARIVM.

Bona matrimonij quot, & quænam sint. 1.
Enumerantur varij fines vsus matrimonij. 2.
Actus coniugalis exercitus ex fine prolis secundum se licitus est, & honestus. 3.
Dummodo talis finis non sit vltimus, & vltimato intentus. 4.
Sufficit intentio prolis virtualis. 5.
Etiam licitus est elicitus ex fine boni fidei. 6.
Si alter petat ex malo fine, potest alter licitè reddere ex fine generationis, vel boni fidei. 7.
Vt actus sit licitus ex fine boni fidei necesse est, vt non excludatur finis generationis. 8.
Actus coniugalis relatus ad finem mortaliter malum est mortalitèr peccaminosus. 9.
Maius peccatum est contrahere ex fine mortalitèr malo. 10.
Referre ad finem venialitèr malum est venialitèr malum. 11.
Actus coniugalis relatus ad bonum sacramenti non est malus, si alij fines non excludantur. 12.
Relatus ad finem vitandæ incontinentiæ, vel in se, vel in altero est licitus. 13.
Relatus ad finem extrinsecum sanitatis, vel lucri licitus est, si non desint alij fines. 14.
Relatus præcisè, vel principaliter ad carnalem delectationem non vacat culpa veniali. 15.

Matrimonium ex alibi sparsim, & fusè dictis tria habet bona, ad quę refertur; primum est bonum prolis, quatenus ordinatur ex primaria sui institutione ad eandem generandam, & propagandam speciem; secundum bonū fidei, quatenus ordinatur ad seruandam alteri fidem in reddendo debito, & negando corpus cuicumq; alteri ab ipso coniuge; tertium bonum sacramenti, quatenus ordinatum est ad significandam vnionem verbi Diuini cum humana carne, seu Christi Domini cum Ecclesia, ex quo consurgit vinculum indissolubile, quod causat. 1 *Bona matrimonij quot, & quænam sint.*

Hinc in ordine ad huiusmodi bona inuestigandum erit primo, an, si actus coniugalis exerceatur præcisè ex fine boni prolis licitus sit, & an possit aliqua labe infici; secundo, an, si fiat ob finem boni fidei honestatem habeat; tertio, an talem honestatem, & bonitatem habeat, si fiat præcise, ob finem boni sacramenti.

Vltra hos fines possunt alij considera-

 ri,

ri, qui, quia quodamodo intenduntur à
2 matrimonio, & conſequuntur ad naturam eiuſdem, dicuntur intrinſeci; alij, qui, quia ſe tenent ex parte, & intentione contrahentium, dicuntur extrinſeci. Primi generis ſunt conciliatio mutui amoris inter eoſdem coniuges, remedium concupiſcentiæ, & vitatio fornicationis. Secundi generis ſunt ſanitas corporis, aliud corporale commodum. Porrò fines huius ſecundi generis, cum ſumantur ſecundum intentionem coniugum, poſſunt eſſe, vel honeſti, & liciti, quatenus obiectum, quod intenditur in tali fine, ſit honeſtū, & licitum, vel inhoneſti, & turpes, quando ſcilicet id, quod intenditur in huiuſmodi actibus, aliquam inuoluit turpitudinem, ſeu prauitatem. De his omnibus ſub præſenti titulo agetur.

Enumerantur varij fines viſus matrimonij.

3 Aſſertio I. Actus coniugalis exercitus ex fine prolis procreandæ ſecundum ſe licitus eſt, & honeſtus, dummodo tamen talis finis non ſit vltimus, ſeu vltimatò intentus *Magiſter in 4. diſt. 31., & ibi D. Thomas q. 2. art. 2., Sanchez de matrimon. lib. 9. diſp. 8. num. 1., Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 16., & ſeqq.*

Ex fine prolis licitus eſt, & honeſtus.

Probatur, quia Deus principalitèr matrimonium inſtituit in ordine ad hunc finem, cum inſtituerit in officium naturæ ad multiplicandam ſcilicet eandem in indiuiduis, ergo actus exercitus in ordine ad hunc finem erit ſecundum ſe honeſtus, & licitus, cæteroqui finis à Deo intentus principalitèr in inſtitutione matrimonij induceret prauitatem in actu, quod dicere eſt blaſphemia. Cōfirmatur, quia ordinare actum ad finem, ad quem a Deo eſt inſtitutus, omni prorſus vacat culpa, quin immo proptèr talem ordinem induit honeſtatem talis finis; non enim motus naturæ ſecundum ſe malus eſt, ergo talis actus, nec ex motu naturæ erit prauus, nec ex fine illo ſic intento, cum ſeruetur debitus ordo.

Rationes pro aſſerto.

4 Dixi *dummodo tamen talis finis non ſit vltimus, ſeu vltimatò intentus*; ſi etenim ſiſteretur præcisè in tali prole, ſiſteretur in pura creatura; bonum autem ſacramēti exigit, vt actus referatur ad Deum nempe ad multiplicationem prolis, vt ex ipſa augeatur honor Deo, & cultus ipſius amplificetur, prout optimè notauit *D. Thomas in 4. diſt. 31 q. 2. art. 2. ad primum, & cū eo Tabiena verb. matrim. 3. q. 2. §. 3., Sanchez loc. cit. num 2., Reginaldus lib. 31. num. 336., Villalobos prima part. ſummæ tract. 13. diff. 40, Fillincius tom. 1. tract. 10. c. 9. num. 317. Leandrus Diſcalceatus de Sacram. part. 2. tract. 9. diſp. 25. q. 11., Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrimon. c. 7. n. 17.,* Verum tamen eſt, quod non eſt neceſſe, quod actualitèr in ipſo actu coniugij, & expreſsè fiat relatio in ipſum Dei cultum, & honorem, ſed ſufficit, quod habeatur talis relatio virtualitèr, & quaſi habitu, quatenus coniuges à principio contraxerint ad hunc finem, nec poſitiuè excludant in ipſo exercitio.

Dummodo talis finis non ſit vltimus, & vltimato intentus.

An verò requiratur, quod expreſsè, & actu in ipſo coitu coniugali intendatur ipſa proles ad euitandam noxam venialem. Arbitror non requiri illam actualem, & formalem intentionem, ſed ſufficere virtualem, ſeu virtute, quatenus vnus copuletur alteri formalitèr, vt coniugi abſq; contraria intentione, ſeu excluſione prolis, cum etenim actus ille ex natura ſua tendat ad prolis generationem, cenſetur ipſa proles virtualitèr intenta, ſi coniuges actum ad alium finem non referant; atque in ſpecie ſic ſentiunt *Palacios in 4. diſt. 31. diſp. 2. fol. 690. col. 2. verſ., & rurſus fac hominem, Sanchez loc. cit. num. 4., Ioannes Angelus Boſſius loc. cit. n. 18.* 5

Sufficit intentio prolis, etiam virtualis.

Aſſertio II. Actus coniugalis exercitus ad finem boni fidei, ſeu ad ſeruandam fidem alteri coniugi petenti licitus eſt, & honeſtus *D. Thomas in 4. diſt. 31 q. 2. art. 2., Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. diſp. 8. nu. 1., Martinus Perez de matrimon. diſp. 49. ſect. 1., Reginaldus lib. 31. à nu. 333. ad 353., Caſtrus Palaus,* quem citat, & ſequitur *Boſſius d. tract. de effect. matrim. c. 7. num. 19.* 6

Etiam licitus eſt elicitus ex fine boni fidei.

Ratio eſt, quia non ſolum matrimonium ex genere ſuo ad hunc finem ordinatum eſt, ſed etiam, quia coniuges ex ipſa natura matrimonij, & ex lege iuſtitiæ ad hoc obligantur, ergo actus coniugalis ob hunc finem exercitus licitus eſt, & honeſtus.

Hæc, quæ hic dicuntur, adeo vera ſunt, vt quantumuis alter coniux exigat malo fine, aut minus legitimo, alter poſſit, & teneatur illi petenti reddere, ſi referat ad finem generationis prolis, aut ad bonum fidei, quia illa praua circunſtantia finis ſe tenet ex parte petentis, quæ non poteſt deprauare reddentem ex fine intento a natura matrimonij, vnde merito *D. Auguſtinus de bono coniugali c. 7.* dicit. *Reddere debitum coniugale nullius eſt criminis, exhibere autem vltra generandi neceſſitatem, culpa venialis.* 7

Si alter petat ex malo fine, poteſt alter reddere licitè ex fine generationis, vel boni fidei.

Hic oritur difficultas, an actus coniugalis exercitus præcisè ad finem boni fidei ſecluſo ordine ad finem generationis prolis, ſit licitus, & honeſtus, an verò requiratur, vt referatur ad eiuſdem prolis generationem. Videtur abſolutè dicendum ſufficere ad honeſtatem actus, quod præcisè referatur ad bonum fidei ſecluſo etiam illo ordine ad prolem generandam, quandoquidem indubitati iuris eſt

apud

apud omnes, quod inter steriles licita sit copula coniugalis, & tamen inter eosdem non potest esse finis generationis intentus. Nihilominus sentiendum est, non esse quidem necesse, vt expresse, & formalitèr referatur ad prolis generationem, requiri tamen, vt talis finis non excludatur positiuè, & quantum est ex parte congredientium talis effectus prolis non impediatur, prout notant *Palacios in 4. dist. 31. disp. 2. fol. 690. col. 2. vers., & rursus fac hominem, Sanchez d. lib. 9. disp. 8. num. 4.* Ratio est, quia ille actus coniugalis ex genere suo tendit ad eandem generationem, vnde, qui ipsum adhibet non excludendo formalitèr talem finem ipsum virtute, si non actu, intendit. Ad rationem oppositam de concubitu sterilium dicendum est hanc exclusionem generationis prolis in eisdem non prouenire ex eorum intentione, & positiuo fine ab ipsis intento, sed ex conditione personarum, quæ supposito matrimonio ritè contracto nō impedit vsum coniugalem, cum prolis generatio inde non impediatur per se, & ex eorum fine, sed dumtaxat per accidens.

8 Vt actus sit licitus ex fine boni fidei, necesse est, vt nō excludatur finis generationis.

Assertio III. Actus coniugalis relatus ex intentione coniugum ad finem mortalitèr malum est mortalitèr peccaminosus *Silueſter verbo debitum q. 1., Petrus de Soto lect. 16. de matrim. §. quia igitur, Nauarrus in man. c. 16. num. 23., Sanchez lib. 9. disp. 8. num. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 21.* Hoc contingeret in casu, quo coniuges, vel alter coniux ob fornicariam prauitatem intenderent, vel intenderet accedere ad suum, vel suam tanquam non suum, & non suam, sed tanquam ad aliam personam amatam, vel alijs similibus.

9 Actus coniugalis relatus ex intentione coniugum ad finem mortalitèr malum est mortalitèr peccaminosus.

Ratio ex eo deducitur, quia actus quoad malitiam non solum specificantur ab obiecto, in quod tendunt, sed etiam a fine, sub quo in illud tendunt, ergo, si finis fuerit mortalitèr malus, etiam actus erit mortalitèr talis. Confirmatur exemplo, & inductione ferè per omnes alias actiones, quæ quantumuis ex se, & obiecto sint bonæ, ex fine tamen prauo, proptèr quem fiunt, deturpantur.

Rationes pro asserto.

Hoc tamen vnum monendum censeo cum *Sanchez loc. citato*, quod non eodem modo phylosophandum est de actu coniugali relato ad prauum lęthalitèr finē, ac de ipso contractu matrimonij ad talem finem relato; quandoquidem in primo casu, de quo hic loquimur, sola resultat illa malitia finis; in secundo autem præter malitiam finis interuenit indigna susceptio, & confectio sacramenti, & inordinatio eiusdem sacramenti ad finem turpem. Ratio autem huius discriminis in eo consistit, quod ille vsus est res profana; matrimonium vero sacramentum, & res sacra, & propterea abusus illius, ob finem prauum, non habet nisi malitiam finis, abusus vero istius præter malitiam finis habet prauitatem iniquæ susceptionis, & inordinationis vt supra.

10 Maius peccatum est contrahere ex fine mortalitèr malo.

Ex quibus inferre licet, quod, si vsus coniugalis fuerit ex fine solummodo venialitèr malo, contrahat quidem malitiā, sed solummodo venialitèr malam propter rationem superius adductam, vt optimè notant *Sanchez loc. cit. nu. 9., Filliutius tom. 1. tract. 10. c. 9. n. 317., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 22.*, qui omnes in illa finis deordinatione duplicem culpam venialem agnoscunt, alteram desiderij obtinendi illum finem venialem, alteram priuationis debiti finis; quod tamen verum absolutè non arbitrarer, quandoquidem intentio finis venialitèr mali includit ex genere suo exclusionem debiti finis, & si hoc verum esset, in quocunque actu prauo interueniret duplex malitia, quod non est asserendum.

11 Referre ad finem venialitèr malum est venialitèr malum.

Assertio IV. Actus coniugalis relatus ad bonum sacramenti, seu elicitus ex fine boni sacramenti nullo modo malus est, si non excludantur alij fines boni prolis, & fidei, secus, si isti fines, vel expresse, vel tacitè excludantur. In hanc opinionem arbitror cōuenire *D. Thomam in 4. distinct. 31. q. 2. art. 2. in corpore, Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. nu. 2., Riccardum in 4. dist. 31. art. 3. q. 2. in corpore, Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 8. n. 14.*, cum supplemento *Gabriellis in 4. dist. 31. q. vnica art. 2. propos. 3., Basilio Pontio de matrim. lib. 10. c. 9. n. 4.*, licet primi citentur tanquam aduersantes secundis, quatenus primi sentiant in illa directione actus ad illum finem inuolui peccatum veniale, secundi vero nullam culpam agnoscant. Verum, si vtrorumque sensus attentè perpendatur, non discors inuenietur, cum primi intelligant, quando excluduntur, vel expresse, vel tacitè alij duo fines, quod est id, quod sentiunt secundi.

12 Actus coniugalis relatus ad bonum sacramenti non est malus, si alij fines non excludantur.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia referre vsum matrimonij ad eum finem, ad quem ex diuina dispositione ordinatum est, omni prorsus culpa vacat, sed matrimonium quoad vsum ordinatū est ad rapręsentandam vnionem verbi diuini cum carne assumpta, & Christi Domini cum Ecclesia, ergo referre ad talem finem omni prorsus caret culpa. Confirmatur, quia in matrimonio duplex ratio considerari potest altera sacramenti, ad quam eleuatum est a Christo Domino, altera contractus; sub prima consideratione

Rationes pro asserto.

ctione refertur ad rapræsentandam vnionem Christi Domini cum Ecclesia, vel verbi diuini cũ carne humana; sub secũda refertur ad generationẽ, & ad fidem seruãdam; Quæro iam, cur potius referri debeat ipsius vsus, quatenus contractus est ad bonum prolis, & fidei, quam vt sacramentum ad rapræsentandam illam vnionem? Si dicas hoc euenire, quia bonum sacramenti non respicit primo, & directè vsum matrimonij, sed essentiam, & vinculum, bonum verò prolis, & fidei primo, & per se ad vsum ordinatur, adeoque videtur esse contra rectum ordinem ordinare vsum matrimonij ad bonum sacramenti; statim impugnaberis, quia bonum sacramenti, quatenus importat indissolubilitatem, & vt rapresentat vnionem indissolubilem Christi Domini cum Ecclesia, seu verbi diuini cũ carne assumpta non importat solum vinculũ quomodocunq; sed etiam indissolubilitatem, quę nõ constituitur nisi per consummationẽ, seu per vsum saltem prima vice, & sic directè etiam ordinatur, & respicit vsum. Deindè quantumuis bonum sacramenti respiceret primo, & directè essentiam, & vinculum matrimonij, tolli tamen non potest, quin respiciat tale vinculũ, prout est ordinatum ad perfectam communicationem, sicuti vnio verbi diuini cum carne assumpta; vel Christi Domini cum Ecclesia ordinatur ad continuatam communicationem donorum supernaturaliũ, quæ consequuntur ad eandem vnionem, & per consequens respicit etiam vsum matrimonij, per quem rapræsentatur illa donorum communicatio, quam præstat vnio hypostatica, vel vnio Christi Domini cum Ecclesia.

Ratio cur nõ debeãt excludi alij fines.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia præciso illo ordine ex intentione coniugis cõgredientis ad bonum prolis, & fidei, iam quantum est ex parte eiusdem congredientis frustraretur effectu, ad quem primario vsus ille est ordinatus, ergo ille congressus sic præstitus cum illa exclusione non carebit culpa. Confirmatur, quia sacramentum matrimonij non est signum simpliciter, sed signum practicum, ergo non solum debet ordinari, qua signum est ad rapræsentandum, sed etiam qua practicum est ad efficiendum, & per consequens ad finem prolis procreandæ, ergo erit contra ordinem ipsius, si præscindatur à fine illius efficientiæ, seu procreationis prolis, seu ille finis, seu expresè, tacite excludatur.

Assertio V. Actus coniugalis relatus ad finem vitandæ incontinentiæ in altero coniuge est omnino licitus, relatus vero ad vitandam incontinentiam in ipso petente etiam licitus est, etiam si nullus alius finis expresè intendatur, dummodo non excludatur finis generationis prolis. Prima pars est communis, nec arbitror vllum habere contradictorem. Secunda pars est *Caietani in summa verb. matrimonium c. vlt. de peccat. in vsu matrimonijs vers. primum igitur caput. Metinæ lib. 3. de sacror. homin. continentia c. 13.*, & aliorum ferè innumerorum quos allegat *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 9. n. 3.*, *Nauarri in summa c. 16. n. 32.*, *Coninch. de sacram. disp. 34. nu. 8., & seqq; Basilij Pontij de matrim. lib. 10. c. 8. nu. 9.*, *Hurtadi de matrim. disp. 10. nu. 4., & 5.*, *Stephani Bauni de sacrament. tract. 12. q. 3. assert. 4.*, *Bonacina de matrimon. q. 4. puncl. 6. nu. 7.* 13

Relatus ad finem vitandæ incontinentię, vel in se, vel in altero est licitus.

Ratio pro assertio.

Prima pars facilè ex eo liquet, quia petere debitum coniugalem ad effectum vitandi in altero coniuge incontinentiam, cuius adest periculum, est quodammodo reddere, & potius quædam debiti redditio, quam petitio, vt pluribus allegatis supra docuimus, sed hoc omni prorsus caret culpa, cum sit effectus ex iustitia debitus, ergo &c. Confirmatur, quia lex charitatis præcipit obuiandum esse malo culpæ alterius, quando sine magno detrimento proprio possumus eidem obuiare, sed quando alter coniux subest periculo incontinentiæ, propter vehementes carnis stimulos, & affectum erga aliã personam ab ipso coniuge, potest tali periculo obuiare alter exhibendo concubitum, & quidem sine sui discrimine, ergo lege charitatis sic exhibens ad illud periculum euitandum nullo modo peccabit, quinnimo actum charitatis, & vtique meritorium præstabit.

Matrimonium etiã fuit ordinatum ad finem vitandæ incontinentiæ.

Secunda pars ex eo facilè liquet, primo, quia matrimonium, quantumuis primo fuerit institutum in officium naturæ, post noxam tamen originalem fuit ordinatum in remedium concupiscentię, quod vtique habetur per vsum, sed ordinare, seu referre vsum matrimonij ad finem, ad quem fuit à Deo ordinatus, non est inordinatè referre, nec vllam inuoluit culpam, cæteroqui Deus inordinatè retulisset ad finem peccaminosum, ergo &c. Neque dicas illam ordinationem factam a Deo ad sedandam concupiscentiam esse solummodo ex fine secundario, supposita tamen semper relatione ad finem primarium, qui est prolis generationis; vnde intendens primo in tali vsu remedium concupiscentiæ ordinem quodammodo peruertit ordinando finem primarium ad secundarium, quæ peruersio inducit noxam saltem venialem; contra enim impugnaberis, quia ex quo non excluditur finis primarius, vrgente necessitate,

ſitate quodamodo compellente ad ſecundarium, nempe ad ſedandam carnis concupiſcentiam eo temporis efferueſcentem non eſt peruerſio talis; quæ inducere poſſit noxam vſum coniugalem ordinare in remedium illius concupiſcentiæ, cum natura ipſa morbo tunc exigente ordinet media proportionata ad morbum curandum, quæ media licet ex natura ſua habeant principalitèr, & primario alium finem, dummodo hic non excludatur, poſſunt eligi ad illum finem morbi curandi.

Euincitur auctoritate etiã Apoſtoli.

Secundo ex illo *Apoſtoli prima ad Corinth.7.* ſcilicet *Reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam veſtram; hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium*, vbi Apoſtolus expreſsè permittit actum coniugalem ad finem vitandæ incontinentiæ; Neque obeſſe poteſt, ſi dicatur, quod, cum in illo textu dicatur *ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium*, inferatur, quod ibi aliqua culpa interueniat, nam indulgentia propriè non interuenit, vbi culpa non eſt, prout explicantes illum textum ſentiunt *D. Auguſtinus de bon. coniug. c.10. tom. 6., D. Gregorius lib. 32. moral. c.18. 19., & 20., D. Anſelmus, & D. Thomas in d. epiſt. 1. Apoſt. ad Corint.7.* Non, inquam, obeſſe poteſt, quia duplex poteſt conſiderari indulgentia, quædam, quæ fit minoris mali ad euitandam maius, quædam, quæ fit minoris boni in ordine ad maius; in hac autem hypotheſi dicit ſolum Apoſtolus, quod hoc præſtet ſecundum indulgentiam, quatenus ad euitandam incontinentiam permittat minus bonum, quod eſt coitus coniugalis comparatiuè ad maius, quod eſt continere; atque ita Apoſtolum interpretatur Liranus, Caietanus, & alij; Non negauerim tamen præcitatos SS. PP. pro contraria ſententia ſentire talem actum coniugalem habitum ex illo fine inuoluere aliquam noxam, ſed in hoc ipſi procedebant ex ardentiſſimo caſtitatis affectu, quo æſtuabant, vel fortè, quia præſumebant intendi præciſè illum finem cum excluſione finis principalioris, nempe generationis prolis.

Nec in hoc admittendam eſſe arbitror moderationem, quam admittit *Sanchez d. lib. 9. de debito coniugali diſp. 9. num. 4.* cum alijs pluribus, quos ibidem allegat nempe, ſi alia non ſuppetant media, quibus ſtimulis carnis poſſit obuiare; Non, inquam, admittẽdam arbitror, quia, cum hoc remedium ordinatum ſit ad hunc finem, non ſunt neceſſariò alia media rigidiora inquirenda, & adhibenda; tum, quia hoc eſſet conſcientijs coniugum ſcrupulos ingerere, nam ſemper dubitare poſſent, an alijs medijs poſſent occurrere.

Aduerſus hanc aſſertionem duo militant argumenta adhuc non ſoluta. Primum eſt, quia actus ille coniugalis, vel fieret ex impulſu concupiſcentiæ, & ita eſt culpa venialis ſaltem, vel ſine tali impulſu, & ita eſt inordinatio vtendo medio, quo non indiget. Secundum, quia petere ad vitandam concupiſcentiam in ſe ipſo, nec pertinet ad bonum prolis, vt per ſe patet, nec ad bonum fidei, cum ad hoc ſolum pertineat reddere debitum alteri coniugi, & ſeruare fidem abſtinendo à coitu alieno, ergo &c. Sed contra ad primum. Reſpondeo actum illum coniugalem non imperari a concupiſcentia, ſed a voluntate rationali eligente illud remedium ad ſedandam eandem concupiſcentiam, & ſi aliqua eſſet noxa, eſſet in eadem concupiſcentia, non in remedio, quod ad eandem compeſcendam eligitur ab eadem voluntate. Ad ſecundum dico illam petitionem debiti ad finem ſedandę concupiſcentiæ in ſe ipſo pertinere ſaltem indirectè ad bonum fidei, quatenus per illam ſe ſubtrahit à periculo concumbendi cum aliena.

Soluuntur argumẽta oppoſita.

14 Relatus ad finem extrinſecum ſanitatis, & lucri licitus eſt, ſi nõ excludãtur alij fines ordinati.

Aſſertio VI. Actus coniugalis exercitus ob finem extrinſecum ſanitatis tuendæ, vel recuperandæ, vel lucri acquirendi, ſi non excludantur alij fines principaliores, ad quos ex natura ſua ipſi actus ordinantur, vacat omni prorſus culpa, ſecus, ſi illi fines excludantur, vel tacitè, vel expreſsè. *Palacios in 4. diſt. 31. diſp. 2. fol. 693. verſ. porro nulla harum, Rebellus de oblig. iuſt. part. 2. lib. 3. q. 19. nu. 4., Coninchus de Sacram. diſp. 34. num. 10., Paulus Laiman. tract. 10. part. 4. c. 4. num. 3., Baſilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 8. num. 9., Raphael Auerſa de matrim. diſp. 20. q. 21. ſect. 4. verſ. tertio alius finis, Diana part. 3. tract. 4. reſol. 210.*

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia fines illi tuendæ, ſeu recuperandæ ſanitatis corporalis, vel etiam lucri, ſeu hæreditatis acquirendæ, non ſunt ſecundum ſe mali, ſed honeſti, vel ſaltem indifferentes, ergo, cum concubitus ille coniugalis non ſit ex obiecto malus, nec finis ille ſit malus nulla ratione deprauabitur, præcipuè cum non excludantur alij fines a natura principalitèr intenti; Neque dicas, prauitatem non conſiſtere quidem in ipſo obiecto actus ſecundum ſe, neque in illo fine ſecundum ſe ſumpto, ſed in peruerſione ordinis, quatenus ordinatur coitus ad finem, ad quem à natura non ordinatur; contra enim impugnaberis, quia ex quo non excluduntur alij fines à natura principalitèr intenti, parum referre debet, quod ad alium finem extrinſecum,

secum, qui tamen secundum se non sit malus, ordinetur ex intentione congredientis, vnde huiusmodi finis extrinsecus se habet tanquam causa applicans, & impulsiua ad habendum actum coniugalem, qui saltem virtute referatur in finem proprium, & intrinsecum, ad quem actus ex sui natura ordinatur, & seruato tali ordine ad finem intrinsecum, & proprium non video, cur, si applicetur ad effectum eiusdem, seu ad actum eliciendum causa quædam impulsiua, quæ secundum se non sit mala, non depuretur actus à quacunque prauitate, ea proportionali ratione, qua, si quis moueretur ad contrahendum matrimonium ex venustate alicuius fæminæ, vel ex fine acquirendi pinguem dotem, vel hæreditatem, dummodo non excluderet alios fines intentos a natura, nullam labem contraheret, quia motiuum illud venustatis fæminæ non est secundum se malum, & solum se habet, vt causa applicans, & impulsiua ad illum contractum. Deindè, vt assentitur Sanchez contrariæ sententiæ assertor, licitus est actus coniugalis ex solo fine sanitatis tuendæ, vel recuperandæ, quando nulla adest spes prolis inde secuturæ, vt ingenuè fatetur *d. lib. 9. de debito coniug. disp. 10. num. 3.*, ergo a fortiori licitus erit ex fine eiusdem sanitatis tuendæ, quando adest spes prolis futuræ, & finis eiusdem per congredientem non excluditur. Consequentia probatur, quia per aduersarios in tantum non est licitus actus coniugalis ex fine sanitatis tuendæ, quando adest spes prolis futuræ, in quantum peruertitur ordo à natura intentus, quantum est ex intentione congredientis in illo congressu, sed a fortiori peruertitur, quando intenditur ob sanitatem tuendam nulla extante spe prolis futuræ, quia in primo casu saltem virtute, & implicitè illa actus refertur in finem primarium, cum non excludatur; in secundo autem ad illum nequit referri, cum prolis nulla sit spes, ergo &c.

Rationes pro asserto.

Confirmatur prima pars assertionis, primo in ordine ad sanitatem tuendam, quia nemine discrepante licitus est congressus coniugalis ad finem boni prolis, ergo non erit, cur non sit licitus in ordine ad bonum proprium naturale, nempe in ordine ad incolumitatem ipsius congredientis, siquidem ex quacunque lege quis plus tenetur erga se ipsum, quam erga alterum; Neque dicas matrimonium, & vsum ipsius ex sui institutione ordinari ad propagationem speciei, & per consequens ad generationem prolis, non ad incolumitatem indiuidui, adeoq; &c.; contra enim impugnaberis, quia licet verum sit, quod ex primaria sui institutione ordinetur ad propagationem speciei, non excludit tamen alios fines extrinsecos, qui secundum se mali non sint, sed honesti, vel indiferentes, nec alia bona, quæ ex eodem matrimonio, & congressu possunt prouenire, dummodo per intentionem ipsorum non excludatur finis primarius à natura ipsa intentus; vnde sequitur, quod, quamuis ratione matrimonij teneatur erga prolem, ratione tamen fortioris iuris teneatur potius erga se ipsum, dummodo tamen prolis beneficium in illo actu non excludatur, sed saltem virtute intendatur, quinimmo illa intentio propriæ sanitatis potest valde conferre ad bonum generationis prolis; coniux enim bona vtens valetudine aptior est ad generationem eiusdem.

Ratione fortioris iuris tenetur potius erga se ipsum, quam erga prolé.

Confirmatur secundo in ordine ad lucrum acquirendum, quia nulla videtur peruersitas in eo, quod quis sine alterius præiudicio quærat sibi vtile etiam in bonis temporalibus per media secundum se licita, sed matrimonium, & vsus ipsius est secundum se licitum, & id, quod acquireret ex illo congressu, esset cum nullius præiudicio, vt notat *Palacios in 4. dist. 31. disp. 2.*, Neque hic audiendus est *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 8. num. 12.*, dicens matrimonium, & ipsius vsum non ordinari ad lucrum, sicq; coniugem non debere vtile sibi quærere per illud matrimonium, & vsum ipsius, sed per alia media ad hoc instituta. Non, inquam, audiendus est, quia, quantumuis ex genere suo, & ex institutione non ordinetur ad lucrum, non repugnat tamen, quod seruato ordine ad finem, quem natura statuit, ex intentione congredientis non referatur ad illud lucrum, in quo sensu ipsa intentio lucri est causa solummodo applicans ad illum congressum, qui virtute semper refertur in finem proprium.

Finis lucri esset causa dumtaxat applicans.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia secluso illo fine generationis prolis, & boni fidei ab actu, ex quo ille finis haberi potest, quantum est ex parte congredientis, frustretur actus suo fine à natura principaliter intento, ergo non est, cur non inuoluatur aliqua noxa deordinationis à debito fine.

Assertio VII. Congressus coniugalis exercitus præcisè ex fine delectationis carnalis, vel principaliter ab eadem, licet positiuè non excludantur alij fines intrinseci non vacat culpa veniali. Pro hac opinione allegat Sanchez quadraginta tres DD., & vtique classicos, & hoc præstet *d. lib. 9. disp. 11. num. 3.*, & præterea *Ioannes Vallerus de different. verb. debitum coniugale diff. vnica*, *Azorius part. 3. lib. 3. c. 31.*

15 *Relatus præcisè, vel principaliter ad delectationem carnalem non vacat culpa veniali.*

c.31.q.2. diff. 3., Paulus Laiman lib. 5. tract. 10.p.3.c.4.num.4., Bonacina de matrim.q.4. p.6. num.7., Rebellus de oblig.iust.part. 2. lib. 3.q.19.num.5., hancq; expresè sustinet *D. Augustinus c.6. de bon. coniug.* per illa verba. *Quod coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ vero sonendæ, sed tamen cum coniuge propter fidem thori venialem habet culpam.*

Non immoror in probatione huius assertionis, quandoquidem de ea fusè egi in præcedentibus, & hæc res iam definita est per Sanctissimum D. N. Innocentium XI. Pontificem nunc regnantem, qui in vniuersali Sanctæ Romanæ Inquisitionis Congregatione damnauit propositionem illam, quæ est in ordine nona, qua dicitur *Opus coniugij ob solam voluptatem exercitum omni prorsus caret culpa, & defectu veniali.*

Declaratio Innocentij XI.

Solum difficultas hic remanet in explicando, quo modo contrahatur hæc culpa venialis, dum non supponuntur ex intentione congredientis exclusi alij fines à natura principalitèr intenti, nempè procreatio prolis, & bonum fidei, & ex alio capite illa delectatio naturalitèr consequatur ad illum congressum, nec supponatur excedere limites matrimonij. Certè *Aristotiles 10. Eth.c.8.*, expresè docet, quod talis est delectatio, quale opus de quo est, sed status coniugij bonus est, ergo, & illa delectatio ab eo præcepta. Rursus idem *7. Ethic.c.9.* habet, quod non omnis, qui aliquid ad voluptatem efficit, sit incontinens, sed vbi ea voluptas est turpis, delectatio autem in actu coniugali orta non est turpis, cum indita sit ad alliciendos coniuges ad congrediendum. Tandem, quia, si ex superius sparsim dictis sub hac eadem assertione actus coniugalis exercitus ob alios fines extrinsecos, puta ob sanitatem, quando non excluduntur fines à natura principalitèr intenti, omni caret culpa, quantumuis aliqualitèr videatur ordo peruerti, etiam videtur dicendum in præsenti opus illud ad hunc finem voluptatis exercitum carere omni culpa, cum alij fines non excludantur, & illa delectatio actui sit naturalis. Sed ad hæc omnia responderi potest, quod delectatio illa sensitiua, seu carnalis voluptas possit dupliciter considerari, vel sistēdo in eadem tanquam in fine, vel eandem ordinando ad debitum finem; delectatio sensibilis secundum se non potest esse finis operationis rectæ, & virtuosæ; prout verò est ordinata ad rectum finem, potest esse recta. Hinc ad primum obiectum desumptum ab Aristotile ducendum est talem esse delectationem, quale est opus, de quo est, si referatur ad debitum finem ab eo, qui percipit ex illo operε delectationem, secus, si sistatur in eadem tanquam in fine, quia delectatio sensitiua secundum se non est bona; quod, si dixeris, quod, quantumuis non ordinetur ex intentione congredientis ad illum debitum finem, ordinetur tamen ex natura sua, statim responsionem recipies, quod ordinatio illa in finem ex parte operis tollat quidem culpam mortalem, non verò impediat venialem ob defectum ordinationis ex parte operantis; atq; hoc idem respondendum est ad secundum obiectum ab eodem Aristotile desumptū. Quod, si instes (& est id, quod dicebatur in tertio obiecto deducto ex præcedentibus) cur ad euitandam culpam venialem in huiusmodi delectationibus requiratur non solum ordinatio in finem debitum ex parte operis, sed etiam ordinatio in eundem ex parte operantis, cum in præcedentibus dictum fuerit cohonestari actum coniugalem relatum ad finem extrinsecum, vel sanitatis, vel lucri etiam, si expresè non referatur ad finem à natura intentum principalitèr, dummodo, vel expresè, vel tacitè non excludatur? tunc respondebo, hanc specialem ordinationem ad debitum finem ex parte operantis in hoc congressu coniugali in ordine ad cohonestandam illam delectationem sensitiuam discriminatim requiri, quia homines ex natura vitiata per peccatum regularitèr in delectationibus sensualibus conquiescunt, tanquam bruta in suo cæno, & huiusmodi delectationes ita alliciunt, vt sibi alligent voluntates, quæ propterea, si non cohonestentur debito fine, turpitudine earundem voluptatum inficiantur, quod non euenit in alijs finibus, in quibus regularitèr voluntas non sistit tanquam in fine, sed tanquam in medio.

A quonā desumatur illa culpa venialis.

Deducitur ex eo, quod in illa voluptate sistitur tanquam in fine.

PRÆNOTIO V.

An actus coniugalis incæptus, & dissolutus ante vtriusque seminationem inuoluat culpam, & quamnam?

SVMMARIVM.

Considerabilia circa titulum. 1.
Incæpta copula, si neuter seminauerit, & non sit periculum effusionis seminis mutuo consensu possunt ab illa desistere. 2.
Altero dissentiente regularitèr alter non potest se subtrahere. 3.
Nonnulla exceptiones ad prædicta. 4.
Si alter seminauerit, nequit sub graui alter se subtrahere à seminatione. 5.
Ex grauissima causa, quando maritus seminauit,

uit, & non vxor potest idem maritus recedere. 6.

Discrimen inter pollutionem, & illam non seminationem. 7.

Non est necesse, quod vterque simul seminet. 8.

Si maritus postquam seminauit, se retraxerit ante seminationem fæminæ, potest hæc statim se excitare ad seminandum. 9.

In fornicaria copula, postquam fæmina seminauit, potest, & tenetur vir se retrahere à seminando. 10.

Etiam si ex vi commotionis carnis esset periculum effundendi semen extra vas. 11.

Fæmina, quæ consentit fornicationi, potest pænitens in actu se subtrahere, ne recipiat semen virile. 12.

Sententia negans posse fæminam, postquam violenter semen recepit, conari illud emittere. 13.

Sententia affirmans cum moderatione præfertur. 14.

1 Variæ cõsiderationes circa titulum. SEcundum varias considerationes dirimendus est hic titulus; vel etenim incæpta copula neuter seminauit, & tunc videndum, an communi consensu possint desistere, vel vnus altero dissentiente; item vtrum adsit periculum pollutionis extra vas, an non? vel incæpta copula alter seminauit, alter non, & tunc videndum est, an vxor seminauerit, & non maritus, an vero maritus seminauerit, & non vxor, item an, vbi solum fæmina seminauit, an vir desistat à seminatione ex propriæ voluntatis arbitrio, an ob periculum sibi imminens mortis. Hic etiam ex occasione iniquirẽdum erit, an in coitu fornicario, si fæmina iam seminauerit, vel sit periculum seminationis, teneatur vir nõ desistere, donec seminet. Tandem, si vir seminauerit, & se retraxerit ante seminationem fæminæ possit hæc se excitare ad seminandum.

2 Mutuo consensu possunt à copula incæpta desistere, si neuter seminarit, & non sit periculũ effusionis. Assertio I. Incæpta copula, si neuter seminauerit, nullumq; sit periculum effundendi semen extra vas respectu viri, & intra se ipsam respectu fæminæ, non est peccatum læthale desistere ex communi consensu à copula incohata. *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 6., Tabiena verb. luxuriosus q. 6. n. 7. in fine, Veracrux 4. part. specul. art. 15. concl. 5., Lessius de iust. lib. 4. c. 3. nu. 55., Laman lib. 6. sect. 4. num. 19., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 11. n. 9., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 9. nu. 58., & alij magis communitèr.*

Ratio ex eo deducitur, quia illa desistentia à copula incohata, nec est contra iustitiam nec contra castitatem coniugalem, nec habet oppositionem talem ad aliam virtutem, vt contrahat noxam læthalem, ergo &c. Antecedens quoad primam partem patet, quia per illam desistentiam nulli infertur iniuria, cum scienti, & consentienti nulla iniuria inferatur; quoad secundam sic euincitur, quia inter coniuges non sunt impediti tactus impudici etiam in partibus verendis sub peccato læthali, si absit periculum pollutionis; illa autem vasis penetratio sine seminatione est tantum quidam tactus partium verendarum, ergo non erit peccaminosa læthalitèr; neque dicas, quod inchoatio copulæ in vase præpostero, & non naturali sine seminis effusione connumeretur etiam inter tactus impudicos, & tamen inducat culpam læthalem, ergo etiam penetratio in vase naturali sine seminatione intra ipsum, quantumuis habeat solummodo rationem actus impudici, non eximetur à noxa læthali, quantumuis enim ratione loci videatur actus præposterus inchoatus habere maiorem quandam fæditatem, cum tamen non excedat limites actus impudici, si tangit culpam grauem, sequitur, quod, cum præferat maiorem fæditatem copula inchoata, ac præferant simplices tactus, & oscula, vtique ille tangat culpam læthalem; contra enim impugnaberis, quia dispar omnino est ratio de copula sodomitica inchoata, ac de copula coniugali incæpta; nam prima nullo modo ordinatur ad generationem, quinimmò eidem opponitur, ac proinde nullo modo potest esse licita inter coniuges; secunda autem est initium eiusdem generationis, & ad eandem ordinata, ergo ipsa inter coniuges poterit esse licita, cum omnes actus coniugales, qui quoquo modo possunt ordinari ad generationem inter coniuges liciti sint, non sic illi, qui contrariantur eidem generationi, & a quibus natura ipsa abhorret. Rationes pro asserto.

Deinde, vel illa copula coniugalis incæpta est animo perficiendi, & deinde interrupta ex mutuo consensu vtriusq; coniugis, vel incæpta est cum animo non perficiendi; si primo modo fuerit incæpta, cum habuerit ordinem à natura intentum, non potuit esse in sua origine mala; nec deprauari potest ex eo, quod interrumpatur, antequam compleatur, quandoquidem, dum abest periculum effusionis seminis extra vas, coniuges possunt cedere iuri ad tale complementum mutuo consensu, cum hoc sit ius ipsorum, & sicuti possunt cedere iuri ad actus coniugales, antequam incipiant, ita possunt cedere iuri ad complementum, quãdo iam fuerunt inchoati; illa etenim incæptio non exigit ex sua natura necessariò complementum, cum dependeat à volun- Coniuges possunt cedere iuri ad cõplementum.

luntate eorundem coniugum actus tàm in inceptione, quàm in complemento, vnde posita incæptione possunt nolle complementum, quando nullum adest periculum pollutionis extra vas, & sicuti possunt ponere alios actus præparatorios ad copulam cum animo eam perficiendi, & postea à perfectione desistere, ita non video, cur non possint copulam ipsam incohare, & postea communi consensu à complemento declinare? Neq; dicas, hoc cedere in detrimentum prolis, quæ inde poterat concipi, & nasci; contra enim impugnaberis, quia, cum nihil sit positum, quod habeat principium respectu eiusdem prolis, hæc nullum potest habere ius, vt ponatur in esse, quod ad summum haberet, si positum esset semen in vase apto, quod est principium ipsius, vnde, si coniuges semine effuso contenderent impedire completam generationem eiusdem prolis, peccarent quidem læthalitèr aduersus eandem prolem, non autem peccarent, si nollent eiusdem generationi vacare, quando nulla seminis esset iactura. Si secundo modo fuerit incæpta copula, hoc est sine animo perficiendi etiam non inuoluit culpam læthalem, quia continetur intra limites tactus impudici, qui inter coniuges exercitus non excedit culpam venialem, quantumuis exerceatur ob præcisam voluptatem etiam cum intentione non perueniendi ad copulam perfectam, prout docent *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 4. §. in responsione ad secundum*, *Abulensis c. 5. Matthæi q. 197.*, *Rosella verbum debitum num. 12.*, *Vasquez prima secundæ q. 74. art. 8. disp. 113. nu. 3., & 4.*, *Fagundez in Decalogum lib. 6. c. 3. n. 3.*, *Hurtadus de matrim. disp. 10. diffic. 5.*, *Auersa de matrim. q. 21. sect. 8.*, *Martinus Perez de matrim. disp. 54. sect. 2.*, *Paulus Laiman lib. 3. sect. 4. num. 12.* Ratio est, quia huiusmodi voluptas non quęritur extra matrimonium, seu per actus, qui sint alieni a matrimonio, & sicut ipsum matrimonium excusat a culpa læthali delectationem ipsam, quæ consurgit ex copula coniugali, quantumuis eadem delectatio sine expresso intendatur, ita excusat a noxa læthali delectationem, quæ consurgit ex illa copula incohata, quando non est periculum effusionis seminis extra vas.

Illa copula continetur intra limites actus impudici.

3 Assertio II. Si incæpta copula neuter seminarit, regularitèr altero dissentiente non potest alter desistere se extrahendo. *Paludanus in 4. dist. 31. q. 3. art. 2. num. 15.*, *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 11. in fine*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 6.*, *Rosella verbo debitum num. 11.*, dum dicunt virum cum vxore rem habentem non teneri seminare, nisi ipsa petente, ergo ipsa petente tenebitur seminare, nec poterit copula incæpta ab eadem desistere vxore dissentiente.

Altero dissentiente regularitèr alter nô potest se subtrahere.

Ratio ex eo deducitur, quia regularitèr loquendo altero coniuge petente tenetur ex lege iustitiæ alter reddere per ea, quæ latè supra probauimus, ergo à fortiori incæpta copula altero petente complementum tenebitur alter complere per veram seminationem. Consequentia probatur, quia coniuges non solum habent ius, vt alter teneatur reddere quomodocunque, sed etiam teneatur reddere perfectè, & complete; potest enim vxor dicere volo ita coniungi, vt fiam mater, & maritus, vt fiam Pater &c. Neque dicas, quod, quamuis hoc verificetur respectu vxoris exigentis debitum completè à marito, non tamen verificetur respectu mariti exigentis debitum completè ab vxore, quandoquidem semen mariti est necessarium ad generationem, cum ipse concurrat actiuè ad generationem, non sic est necessarium semen fæminæ, cum non concurrat actiuè, sed merè passiuè; contra enim impugnaberis, quia ex alibi dictis etiam fæmina concurrit actiuè ad generationem, ipsiusq; semen ad eandem necessarium est, adeoq; instantia in nostris principijs nullam vim habet.

Rationes pro asserto.

Dixi *regularitèr loquendo*, quia possunt tales causæ interuenire, vt possit maritus v. g. vxore etiam dissentiente se retrahere à complemento, vt si vir cognoscat sibi magnum vitæ periculum imminere, si eandem copulam perficiat; nam sicuti ob tale periculum excusatur a debito reddendo etiam copula non incohata, ita etiam excusatur eadem incohata à complendo. Item, si incæpta copula hostis superuenerit, ex quo timeatur vitæ interitus. Item, si subito aliqui superuenerint in loco, in quo copula incæpta est, a qua, si nô desisteret, essent actum illum concubitus inspecturi, quod certè maximè aduersatur honestati. 4

Nonnullæ exceptiones ad præ dicta.

Assertio III. Siue vxor seminauerit, & non maritus, siue maritus, & non vxor, non eximuntur à peccato mortali, si se retrahant à complemento per seminationem eius, qui adhuc non seminarit. Qui ad primam partem *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solutionem ad quartum §. ad secundum vero casum, & art. 11. ad finem dub. 5.*, *Paludanus in 4. dist. 31. q. 3. art. 2. nu. 15.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 6.*, *Diana part. 3. tract. 4. resol. 227.*, *Filliucius tom. 1. tract. 10. c. 9. nu. 333.*, *Bonacina de matrim. q. 4. punct. 6.*, *Hurtadus de matrim. disp. 18. difficult. 5. num. 21.*, *Auersa de matrim. q. 21. sect. 5. §. quarto*. Quoad secundam *Ocbogauia de Sacramentis tract. 5. de matrim. q. 2.* 5

Si alter seminauerit, nequit alter sub graui se subtrahere à complemēto.

Nn 2 nu. 13.,

num.13., *Hurtadus de matrimonio disp. 18. diffic. 5. num. 21.*, *Auersa de matrim. q. 21. sect. 5. §. communis tamen*, hancq; partem in praxi adhibendam esse putat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 9. num. 52.*

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia desistere à complemento copulæ per veram seminationem ex parte viri, postquam fæmina seminauit, est frustrare semen fæmineum fine, ad quem à natura est ordinatum, ergo, qui sic desistit, committit graue peccatum contra naturam. Confirmatur, quia in concubitu coniugali non solum seruandum est instrumentũ permanens, quod est vas naturale, sed etiam instrumentum fluidum, quod est semen, sed omisso instrumento permanenti graue peccatum committitur contra naturam, ergo etiam omisso instrumento fluido. Hoc argumento vtitur *Sanchez d. lib. 9. disp. 19. num. 4.*, Neque aduersari potest, si dicatur, quod semen fæmineum non est necessarium ad generationem, adeoq; culpam non esse, si maritus, postquam vxor seminauit, desistat a proprij seminis emissione intra vas fæmineum, sicuti non est culpa ex supradictis, si incæpta copula, & adhuc non posita seminatione ex parte alicuius desistant communi consensu ab eadem copula, cum etenim ex necessitate non requiratur ad generationem semen muliebre, non videtur de illo curandum; Non, inquam, aduersari potest, quia in primis iuxta nostra principia falsum est, quod semen fæmineum non sit necessarium ad generationem; Deinde dato etiam, quod non esset necessarium, cum tamen ordinetur ad maiorem perfectionem, & formositatem fætus, denegari non potest, quod non possit omitti, nisi in ordine ad eandem generationem; cæteroqui grauitèr non peccaret vxor, quæ voluntariè extra congressum coniugalem se pollueret, quod non est dicendum.

Frustratur semen fæmineũ suo fine.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia ex ijs, quæ tum in quæst. de ortu, & interitu, tum passim in istis quæstionibus de matrim. dicta sunt nõ solum ad prolis generationem concurrit actiuè maritus, sed etiam vxor, nec solum semen masculinum est ad eandem necessarium, sed etiã fæmineum, ergo non solum grauitèr peccatur, quando maritus se retrahit a copula, postquam vxor seminauit, sed etiã, quando se retrahit, postquam ipse seminauit, & non vxor. Deinde dato etiam, quod semen fæmineum non esset necessarium ad generationem, ex communi tamen sententia est vtilissimũ, & a natura sic institutum, vt simul cum virili concurrat, ergo, vt seruetur naturæ institutum, expectanda est etiam fæminæ seminatio, & contrarium efficere est contra naturæ institutum, adeoq; peccaminosum.

Masculus se retrahens postquam ipse seminauit, peccat.

Hinc potest deduci grauitèr etiam peccare vxorem, quæ in ipso congressu coniugali data opera nititur non seminare, vel quia cogitationem ad aliud reflectat, vel quia post viri seminationem à copula desistat se subtrahendo, atq; ita præter præcitatos DD. sustinent *Tabiena verb. luxuriosus q. 6. num. 7.*, *Armilla verb. debitum num. 9.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect matrimon. c. 9. num. 53.*, propter rationem, quam mox innuimus, quia scilicet semen fæmineum est, vel necessarium iuxta nostra principia ad generationem, vel saltem valde proficuum, & à natura institutum, vt simul cum viri semine concurrat.

Plures hic insurgunt rationes dubitandi, quas mox profero, & expendo. Prima est, an quandoque licitum esse possit interueniente causa, quod maritus, postquam seminauit, recedat à copula non expectata vxoris seminatione, vel quod ipse ab eadem recedat, postquam fæmina seminauit, si ipse nondum semen emiserit. Secunda, an teneantur coniuges in ipso congressu carnali curare, quantum possunt, vt simul seminent. Tertia, an, si contigerit, quod maritus, postquam seminauit, recesserit non expectata vxoris seminatione possit ista incontinenti tactibus se prouocare, donec seminet.

Nonnullæ rationes dubitandi proponũtur.

Ad primam videtur in vtroque casu dicendum etiam superueniente causa puta, quod hostes superuenerint ad ipsum perdendum, vel alij congressum illum inspecturi, quod videtur contra decentiam, & honestatem, non posse recedere à copula incohata, in qua vnus, vel alter seminauit, quandoquidem hoc esset frustrare semen emissum suo fine, ad quem ordinatum est à natura, quod cum sit ab intrinseco malũ, nulla ratione potest cohonestari, & sicuti nec etiam ad vitandam mortem potest coniux extra actum coniugalem semen emittere, cum frustraretur fine à natura intento, ita nec etiam ad euitandum illud periculum hostium superuenientium ad necem poterit a cõgressu recedere, quando alter seminauit, & non vterque, quia per talem recessum frustraret semen ab altero emissum fine generationis, ad quem a natura est principalitèr ordinatum. Nihilominus, quando vir iam seminauit, & non vxor posse ex illis causis maritum recedere a copula cum vxore incohata docent *Filliucius tract. 10. c. 9. nu. 333.*, *Auersa de matrimon.*

q 21.

q. 21. sect. 5. §. communis tamen, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 53. in fine; quando verò vxor seminauit, & non vir ex illis causis superuenientibus posse eundem virum recedere à copula incohata docent *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 19. num. 6., Filliucius loc. mox citato, Castrus Palaus part. 5. tract. 28. disp. 3. puncto 4., Diana part. 3. tract. 4. resol. 204., & part. 5. tract. 14. resol. 37., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 60.*, à quibus non recedendum esse existimo. Ratio est, quia non videtur esse obligatio perficiendi in tanto periculo, & in tali vitæ, & honestatis discrimine; Neque obesse potest ratio pro contraria opinione mox apposita, quandoquidem, vt benè notat *Sanchez d. disp. 19. num. 6., & Bossius d. c. 9. num. 60.*, maximum est discrimen inter pollutionem extra actum coniugalem, & illam non seminationem superueniente illa causa, seu periculo consistens in eo, quod in voluntaria illa pollutione intercedit actus positiuus; positiuè autem, & contrariè cooperari illi frustrationi finis, ad quem tamen ordinatur à natura, & per consequens damno prolis ita est malum, vt non liceat etiam gratia cuiuscunque mali vitandi etiam propriè vitæ, prout notat *Ioannes Angelus Bossius tom. 2. moral. tit. 1. p. 3., & tom. 3. tit. 12.*, in illa verò non seminatione non intercedit actus positiuus, sed merè negatiuus, qui negatiuè solum bono prolis opponitur; nemo autem tenetur cum tanto vitæ propriæ discrimine cooperari seminando bono eiusdem prolis. Accedit, vt benè notat *Sanchez loc. cit., & disp. 17. num. 16.*, quod natura non concessit homini administrationem seminis extra congressum coniugalem, vt illud possit profundere; concessit autem talem administrationem, vt illud non effunderet intra coniugalem congressum extante vrgentissimo casu. Quod, si inquiras rationem, propter quam non concesserit natura administrationem vrgente grauissima causa ad effundendum semen extra congressum coniugalem; concesserit autem tali causa vrgente administrationem ad non effundendum semen intra eundem coniugalem congressum; tunc dicam, hoc ex eo prouenire, quod, cum homines adeo vehementem in seminis effusione delectationem sentiant, adeo attraherētur ad illam, vt semel concessa facultate ob grauem causam illud extra congressum coniugalem effundendi sibi passim confingerent allecti carnis oblectatione, in qua libidinosi summum bonum constituunt teste *Abulensi in c. 5. Matthai q. 184. ad primum* alias causas quasi sufficientes, & sic aperiretur via voluntarijs pollutionibus, fornicationibus, adulterijs &c., vnde prouidè natura disposuit negando absolutè administrationem in omni casu extra actum coniugalem; hæc autem ratio non militat in non seminando in congressu coniugali, & propterea &c. Neque ijs, quæ dicta sunt in resolutione præsentis dubitationis obstare potest periculum in recessu effundendi semen extra vas ob naturam concitatam in ipso congressu; Non, inquam, obstare potest, quia illa effusio, si contingeret, non esset volita, sed præter voluntatem recedentis, dum dat operam rei licitæ ad vitam, naturalemq; honestatem tuendam.

6 *Ex grauissima causa maritus postquam ipse seminauit, & nō vxor potest recedere.*

7 *Discrimen inter illam non seminationem, & voluntariam pollutionē.*

Alia disparitas ex Sanchez assignatur.

Ad secundum dico non esse necesse, quod vterque coniux simul seminet; congruum tamen fore, si vterque studeat simul seminare. Ita quoad secundam partem *Caietanus 2. 2. q. 15. art. 11. ad fin. dub. 5., Tabiena verb. luxuriosus q. 6. §. 7., Sanchez de matrim. lib 9. disp. 17. num. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. nu. 47.* Quoad primam vero *Sanchez, & Bossius loc. cit. ille num 9., iste num. 47., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 16. n. 7. in fin.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia finis principalis illius congressus coniugalis est, vt inde generatio prolis proueniat; sed hæc vtique prouenire potest, quantumuis coniuges simul non seminent, dummodo in eodem congressu vtriusque seminatio sequatur, ergo &c. Minor probatur, nam, quantumuis aliquantulum vnum post aliud semen effundatur, adhuc possunt commisceri simul, quantum attinet ad constituendum vnum totale principium generationis; non enim statim semen ab vno emissum corrumpitur, nec ita consolidatur, vt nequeat cum alio postea ab altero emisso commisceri. Confirmatur, quia secus maxima via aperiretur scrupulis coniugibus in tali congressu, cum vix vel rarò possit contingere, quod simul seminent, cum vt plurimum alter sit robustioris, & facilioris complexionis ad seminandum, alter tardioris, & imbecillioris naturæ; Neq; obesse potest id, quod asserit *Gallenus lib. 4. de vsu partium c. 7.* nempe, vbi prius vir seminat, quam fæmina impediri generationem, quod etiam tradunt *Auicenna fen. 21. tertij lib. de membris generationis c. 7. de sterilitate vers. error autem accidens, & alij* apud *Sanchez d. lib. 9. disp. 17. num. 7.* Non, inquam, obesse potest, quia gratis omnino hoc dicitur, cum non appareat ratio naturalis, ob quam requiratur prius seminatio in fæmina, quam in viro, vel æquè primo in vtroque. Ratio secundæ

8 *Non est necesse, quod vterque simul semi net.*

Est tamen congruū, vt studeat simul seminare.

dæ partis ex eo desumitur, quia ex simultanea vtriusque seminatione certior euadit generatio, vnde consulendum esse asserit Sanchez coniugi tardiori, & frigidiori ad seminandum, vt se tactibus disponat, vt quantum fieri potest simul seminare curet.

Ad tertiam assero, quod, si contigerit maritum, postquam seminauit ante seminationem fæminæ, membrum extrahere, potest incontinenti vxor tactibus se prouocare, donec seminet *Lessius lib. 4. c. 3. nu. 55., & 94*, *Fagundez in Decal. lib. 6. c. 3. num. 20.*, *Sanchez disp. 17. num. 12.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 55., & alij plures apud eundem*. Rationem ex eo desumo, primo, quia illa prouocatio in fæmina ad semen emittendum statim, ac maritus seminauit, & membrum extraxit est quasi complementum, & consummatio actus coniugalis, ergo non erit illicita respectu vxoris, cum ius habeat ad complementum actus. Secundo, quia illa emissio seminis incontinenti facta post seminationem viri, & extractionem membri virilis est apta ad generationem prolis, & sine illa iuxta nostra principia hæc nullatenus haberi potest, aptitudo autem ex eo euincitur, quia semen illud ab vxore incontinenti emissum potest effectiuè commisceri cum semine præcedentèr à marito emisso, & fieri vnum principium actiuum generationis, non enim statim, ac semen virile intra vas muliebre emissum est, corrumpitur, sed aliquo tempore calore matricis fouetur, & conseruatur illæsum, & aptum ad agendum in semen fæmineum, si superuenerit. Tertio, quia fæminæ, si sic post seminationem mariti, & extractionem membri, non possent se prouocare ad seminandum, exponerentur crebrò grauissimis periculis peccandi læthalitèr; siquidem masculi regularitèr robustiores sunt, & prius seminant, & statim se retrahunt excitata manente libidine in fæmina. Quarto, quia, si maritus seminauerit antecedentèr ad vxorem, & membrum nondum extraxerit, potest vxor se prouocare ad seminandum, ergo etiam poterit se prouocare ad seminandum, si ille extraxerit incontinenti, post extractionem; quid enim præstat in ordine ad commixtionem seminum, quod membrum fuerit extractum, vel non extractum?

9 Si maritus, postquam seminauit, se retraxerit ante seminationem fæminæ, potest hæc tactibus se excitare ad seminandũ.

Assertio IV. In copula fornicaria, si fæmina seminauerit, potest, & tenetur masculus se retrahere à seminando, & à complendo copulam, quantumuis ex vi commotionis carnis in illo congressu sit periculum effundendi semen extra vas *Sanchez de matrimon. lib. 9. de deb. coniug. disp. 19. num. 7.*, *Lessius lib. 4. c. 3. num. 55., & 94.*, *Auersa de matrim. q. 21. sect. 2. §. ad fundamentum*, *Diana part. 3. tract. 4. resol. 227.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 9. num. 64.*

10 In copula fornicaria, postquam fæmina seminauit, potest, & tenetur masculus non seminare.

Ratio in promptu est, quia non solum tota actio fornicaria, sed quælibet ipsius pars est illicita, & ab intrinseco mala, & præceptum eandem vitãdi est negatiuum obligans semper, & ad semper, ergo pro quocunque tempore potest, & tenetur quilibet non solum eam adæquatè, sed quamlibet ipsius partem vitare; Neque dicas ea, quę dicuntur in hac probatione, rectè procedere, quando in omissione eiusdem actus fornicarij quoad seminationem ex parte masculi maiora, & deteriora mala non obuenirent, secus quando hæc ineuitabilitèr orirentur, quia tunc onus vitandi maiora mala, & vtique culpæ excusaret à malitia complementi actus fornicarij ex generali regula, quod in concursu plurium malorum, quæ omnia vitari non possint, minus sit eligendum; in præsenti autem hypothesi minus malum esset perficere fornicationem per seminationem, quam eandem seminationem omittere, siquidem fornicatio completa solum aduersatur bono prolis in ordine ad ipsius educationem; non seminatio autem aduersatur generationi prolis simplicitèr, & reddit semen fæmineum non idoneum ad finem, ad quem à natura est ordinatum; contra enim impugnaberis, nam licet daremus, quod hæc non seminatio respectu viri supposita seminatione fæminæ sit grauius peccatum, nihil tamen contra mentem nostram efficax inferretur, quandoquidem fornicatio ipsa ita est ab intrinseco mala, vt nulla ratione possit cohonestari; non seminatio autem potest ex aliqua vrgenti causa cohonestari, adeoq; &c.

Rationes pro assert.

Rationes oppositæ, & dissolutæ.

Dices adhuc, quod, cum fornicatio fuerit incæpta per seminationem fæminæ, viri seminatio, non sic formalitèr fornicaria, sed ad sũmum materialitèr, cum non fiat animo libidinoso, sed solum ad complendum actum ad effectum vitandi damni prolis, adeoq; non sit ab intrinseco mala. Sed contra, quia, cum fornicatio sit secundum omnes sui partes mala, & præcepto negatiuo prohibita pro quocunque tempore intelligitur vetita, nec eandem excusat, quod fiat ad effectum complendi actum, ne proli damnum sequatur, quandoquidem nec cohonestatur, nec licita est fornicatio ob bonum prolis, nec seminatio fæminæ iam posita ad ponendam etiam viri seminationem compellit, cũ hæc sit ab intrinseco mala, & pro quocunque tempore prohibita, & in qua-

Alia instantia proposita, & soluta.

quacunque circumstantia illicita.

Dixi, *quantumuis ex vi commotionis carnis ex illo congressu sit periculum effundendi semen extra vas*, quandoquidem, si illa effusio contingeret, esset omnino per accidens, & præter intentionem retrahentis, dum daret operam rei licitæ, nempe abruptioni mali operis; ex quo etiam inferri valet, quod, si quis se disposuerit ad fornicandum, & in præparatione ita fuerit concitatus, vt magnum sit periculum pollutionis extra vas, teneatur ab eadem copula fornicaria abstinere, & desistere, cum continuatio illa voluntaria ad perficiendum constituat culpam grauem, & ab intrinseco malam cum iniuria prolis ob defectum educationis; Neque dicas, quod melius sit proli nasci cum illa infectione, & defectu educationis, quam non nasci, adeoque ab hanc causam defectus educationis non reddi illicitum illam continuationem, seu consummationem; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis in ordine ad prolem videatur optimè procedere instantia, non potest tamen vim habere, quando ipsius generatio coniungitur cum actu, qui est ab intrinseco malus, & sic quamuis proli melius sit nasci cum periculo defectus educationis, quam non nasci, non est tamen melius, vt fiat actus omni ex parte, & ab intrinseco malus ad effectum, vt proles nascatur, cum non sint mala facienda, vt eueniant bona.

11 **Etiam si ex vi cōmotionis carnis ex illo congressu esset periculum seminandi extra vas.**

Hic pro complemento duplex remanet difficultas examinanda, & diluenda. Prima est, an, si fæmina, quæ volens, seu consentiens incæpit fornicationem, postea pænitens incæpti operis violenter subtrahat corpus suum à masculo, ne ipsius semen recipiat, quantumuis ob concitatam naturam periculum sit, quasi certum moralitèr effusionis seminis eiusdem extra vas peccet. Secunda, an, si viribus non potuerit effugere, quin semen virile receperit, possit post talem receptionem conari, vt semen receptum dimittat, vel mingendo, vel alia ratione.

Nonnulla dubia excitata.

In ordine ad primam afferendum censeo posse corpus suum subtrahere, ne semen virile recipiat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 66.* Ratio eadem militat pro fæmina, quæ militat pro viro se subtrahente; in vtroq; etenim militat ratio fornicationis, quę est quoad omnes suas partes ab intrinseco mala; nec obstat illud periculum pollutionis viri extra vas, quandoquidem est præter intentionem mulieris, quæ dat operam rei licitæ se retrahens ab incæpto crimine.

12 **Fæmina, quæ consentit fornicationi, potest in actu corpus suum retrahere, ne recipiat semē virile.**

In ordine ad secundam docent *Mazuchellus tract. de casib. reseruatis disp. 2. c. 3. difficul. 4. num. 24., Marchantius in resolut. Pa. part. 1. c. 6. q. 21., Diana part. 7. tract. 5. resol. 31.* posse vxorem sic vi oppressam conari, vt semen virile reijciat; eamq; rationem adducunt, quia per talem eiectionem se defendit contra inuasorem iniustum, qui inuasor censetur adhuc moralitèr perseuerare in semine illius, qui oppressit; nec obstat, quod ipsa vxor prius consenserit; non obstat, inquam, quia, cum ille consensus fuerit de opere ab intrinseco malo, non obligat, & cum iuxta debitum virtutis illum ante completum actum reuocauerit, & conata fuerit ab illo desistere, denegari non potest, quin masculus perseuerans contra ipsius voluntatem in coitu dicatur propriè opprimere, & per semen illud inuadere. Alij è contra docent non posse curare, vt semen illud, quod, quamuis inuita recepit, eijciat; atque ita sentire videtur *Diana part. 9. tract. 8. resol. 18.*, sibi ipsi contrarius, dum dicit, quod sponsa oppressa à sponso per vim ante bimestre non possit semen incontinenti expellere, quia iniuria fieret proli ex illo semine procreandæ, non sponso; Nec arbitrandum est intercedere disparitatem inter sponsum vi opprimentem sponsam intra bimestre, ac inter fornicarium violentèr opprimentem fornicariam, dum hæc conatur recedere à coitu, sitam in eo, quod ratione sponsalium, seu ratione matrimonij rati sponsus habeat ius in corpus sponsæ, quod ius non habet fornicarius in fornicariam; Non, inquam, arbitrandum est, quantum ad effectum, de quo hic agitur, intercedere talem disparitatem ad saluandam contradictionem Dianæ, quandoquidem fundamentum, quod adducit pro hoc secundo casu de sponso, est, quia per illam eiectionem inferret iniuriam non ipsi sponso, sed proli, quæ ratio militat etiam in primo casu de fornicario, quandoquidem in illa eiectione iniuria inferretur eidem proli ex illo concubitu procreandæ. Quid igitur concludendum?

An vxor per vim oppressa possit conari, vt semen virile eijciat extra vas.

13 **Sententia negatiua.**

Probabilius arbitror fæminam per vim oppressam incontinenti, & statim posse licitè curare, vt semen emittat, secus vero, si non incontinenti *Sanchez de matrimon. lib. 2. disp. 22. num. 17., Rainaudus de ortu infant. c. 10. num. 47., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. lib. 9. nu. 5.*, quidquid ex aduerso dixerint *Basilius Pontius lib. 9. de matrim. c. 10. nu. 5.*, qui, quamuis velit, quod mulier vi oppressa possit reluctari, vt extrahat virum a seminando intra se ipsam, & quantumuis in tali luctamine sequatur opprimentis pollutio extra

14 **Sententia affirmatiua cum quodam moderamine præfertur.**

extra vas, sit immunis à quacunque labe, sentit tamen, quod postquam semen intra vas receptum est, non possit illud eijcere, ea motus ratione, quia aliud est impedimenta apponere, dum semen quasi est in via, aliud vero semen eicere, cum iam ad finem peruentum est. Nihilominus opinio nostra sic euincitur, quia immediatè, ac semen à viro effusum est, non intelligitur esse in loco tuto, nec pacificam acquisiuisse possessionem, ergo titulo iustæ defensionis poterit vxor illud expellere incontinenti, ac effusum est, ea proportionali ratione, qua docent DD., quod Dominus potest licitè furem insequi, ac res proprias surripuit, & percutere, donec in loco tuto sit constitutus, non autem postquam ad locum tutum peruenerit. Confirmatur, & per hoc reiicitur fundamentum Pontij, quia ideo potest fæmina, antequã semen virile receperit, niti amouere opprimentem, quantumuis sit secutura seminis effusio extra vas, quia non tenetur pati, vt semen intra suum vas violentèr inijciatur, sed etiam non tenetur pati, vt intra suum vas detineatur, quando nondum pacificam adeptum est possessionem, cum adhuc reputetur, quasi in fieri, ergo &c.

Non præsumitur in pacifica possessione.

Verum tamen est, quod hæc nostra opinio procedit in suppositione, quod semen immediatè, ac effusum est, non constituatur in loco tuto, nec statim pacificam acquirat possessionem; si etenim supponamus, quod immediatè attrahatur a matrice fæminæ, quæ ita obturetur, vt exitum non admittat, nec patiatur eiusdem seminis egressum, tunc dicendum est, quod per talem nixum ad extrahendum, seu eijciendum illud semen grauiter peccet vel per conscientiam erroneam, vel quantum est ex effectu conantis, non tamen quoad effectum, seu ex obiecto, cum effectus ipse in tali suppositione euenire non possit.

Limitatio ad prædicta.

PRÆNOTIO VI.

An sit licita attentatio vsus coniugalis, quando post matrimonium superuenit impotentia ad copulam perfectam in altero coniuge.

SVMMARIVM.

Quot modis possint coniuges fieri impotentes. 1.
Extante impotentia sine spe seminationis intra vas non est licitus congressus inter ipsos. 2.
Intellige, si sit periculum effusionis seminis extra vas. 3.
Si non constet de omnimoda impossibilitate, & sit probabilis spes perficiendi intra vas non est illicita illa attentatio, seu congressus. 4.
Quodnam tempus concedendum sit ad experimentum. 5.
Si maritus possit semen emittere intra vas, non tamen fæmina illud retinere probabilius possunt congredi. 6.
Si matrimonio contracto maritus factus fuerit eunuchus, & priuatus, vtrique testiculo non potest cum vxore congredi, secus, si vno tantum fuerit priuatus. 7.

MVltiplicitèr ex parte vtriusque coniugis potest subsequi impotentia ad vsum matrimonij perfectum post contractum matrimonium; & quidem ex parte mariti primo ex imbecilitate naturæ, vel alio morbo. Secundo ex improportione membri virilis, quatenus ita magnum sit effectum, vt non possit vas muliebre penetrare. Tertio ex amputatione virilium, vel ex foramine in eisdem in superiori parte, qua vrina, & semen exeat. Ex parte vero vxoris ex nimia arctitudine, quatenus maritus non possit vas illius penetrare, vel ex maleficio, quatenus nequeat semen virile vtilitèr recipere.

1 Quot modis possint coniuges fieri impotentes.

Assertio I. Impotentia, quæ superuenit, siue ex parte viri, siue ex parte fæminæ post contractum matrimonium, si fuerit talis, vt nulla prorsus sit spes, quod seminatio possit fieri intra vas fæminæ, non est absolutè licitus accessus coniugalis inter ipsos, si sit periculum effusionis seminis extra vas fæmineum *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa resolut. ad quartum*, & alij plures, quos citat, & sequitur *Sanchez de matrimon. lib. 9. de deb. coniug. disp. 18. num. 20.*, *Fagundez in Decal. lib. 6. c. 3. num. 42.*, *Filliucius tom. 1. tract. 10. num. 132.*, *Coninchus de Sacrament. disp. 34. dub. 11. num. 115.*, & alij plures, quos citat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 181.*

2 Non est licitus congressus extante impotentia sine spe seminationis intra vas.

Ratio inde deducitur, quia copula coniugalis, seu inter coniuges est duntaxat permissa, quando fit intra legitimum vas, sed in hac suppositione copula intra legitimum vas fæminæ non est possibilis, ergo, nec erit licita. Confirmatur, quia, vbi solum adest periculum pollutionis extra vas, & nulla spes infusionis in idem vas illicitum omnino est se exponere tali periculo, ergo nulla existente spe seminationis intra vas peccaminosum erit attentare congressum coniugalem.

Rationes pro asserto.

Dixi, *si sit periculum effusionis seminis extra vas fæmineum*; nam, si supponas in illo attentato nullum adesse periculum pollutionis extra idem vas, tunc non damnarem talem congressum, sicuti nec alios

3 Intellige, si sit periculum effusionis seminis extra vas.

alios tactus venereos etiam circa pudenda grauis culpæ, sicuti nec damnant *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 18. nu. 21., Angles Floribus prima part. de matrimon. q. 8. de impedimentis matrimon. art. 1. post primam difficult., Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 182., Fagundez in Decal. d. lib. 6. c. 3. num. 43., Auersa q. 21. sect. 8. vers. quarto dubitarunt aliqui*. Ratio est, quia inter ipsos verum inexistit matrimonium, & sunt verè coniuges, inter quos liciti sunt huiusmodi tactus venerei, & etiam penetratio, seu confricatio in vase naturali, potissimum cum possint ordinari ad finem licitum puta ad fouendum mutuum amorem inter ipsos coniuges, & ad sedandum ardorem concupiscentiæ.

4 Si non constet de omnimoda impossibilitate, & sit spes perficiendi non est illicita attentatio.

Assertio II. Si non constet de omnimoda impossibilitate, sed sit probabilis spes seminandi intra vas fæminæ non est illicitus congressus coniugalis, quamuis per accidens, & præter intentionem semen extra illud effundatur. *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solutionem ad quartum, Sanchez loc. cit. num. 22., qui alios plures refert. Fagundez d. c. 3. num. 45., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 6. num. 17., & seqq., Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 183.*

Ratio ex eo deducitur primo, quia ex vi matrimonij legitimè contracti ius habent coniuges ad copulam habendam, vel procurandam, ergo, vbi non constat de impossibilitate ad eam consequendam poterit procurare, quia sic procurando vtitur iure suo, quod sibi competit ex vi matrimonij; neque obesse potest illa effusio seminis, quæ in ipso conatu contingit extra vas, quandoquidem illa non est intenta, nec volita, & sequitur ex opere licito, ad quod ius habent coniuges. Confirmatur, quia omnia iura clamant, & præcipuè textus *in c. laudabilem de frig., & malef.*, quod vbi est dubium, an impotentia sit perpetua, an temporalis concedatur experientia triennalis, qua coniuges nitantur consummare, & tamen ferè semper constat, quod in illo experimento semen extra vas effundatur, ergo in dubio, quod coniux possit semen emittere intra vas, poterunt coniuges congredi, quantumuis sit periculum effusionis seminis extra vas.

Rationes pro asserto.

Si autem hic inquiras, quodnam tempus concedendum sit ad illam experientiam, an scilicet possint semen amittere intra vas? tunc respondebo tandiu licere, quandiu est spes, quod possint coire, & semen intra vas emittere *Sanchez d. disp. 18. num. 26., Bossius d. c. 7. num. 184., Laiman lib. 5. tract. 10. part. 4. c. 11. num. 4.* Cessante autem probabilitate, & perseuerante attentis omnibus circunstantijs dubietate non recederem à regula præscripta *in d. c. laudabilem de frigidis, & malef.*, quæ, quamuis procedat, quando est dubium de impotentia præcedente matrimoniũ in ordine ad illud dissoluendum, trahi tamen potest ad dubium de impotentia eidem matrimonio superueniente ad impediendum vsum coniugalem, cum vtrobique dubium sit de impotentiæ perpetuitate.

5 Quodnam tempus concedendum sit ad experimentum.

Hic oritur ratio dubitandi, an, si maritus possit quidem semen emittere intra vas fæminæ, sed ista nequeat semen receptum retinere, nec spes retinendi supersit, possint coniuges licitè congredi. Negant *Fagundez in Decal. lib. 6. c. 3. num. 43.* ea motus ratione, quia videntur sibi æquiualere non posse intra vas semen recipi, ac receptum in eodem non posse retineri, siquidem in vtroq; casu semen frustraretur fine suo. At melius sustinent licitum esse talem congressum *Sanchez loc. cit. nu. 24., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 186.*, eo quia semper verificetur, quod perfecta copula coniugalis habeatur intra vas, & per accidens cõtingit seminis legitimè recepti eiectio; vltra quod regularitèr matrix non totum semen dimittit, sed retinet necessarium ad generationem.

6 Si maritus possit seminare intra vas, sed fæmina nequit illud retinere probabilius possunt congredi.

Assertio III. Si maritus contracto matrimonio effectus fuerit eunuchus, idest priuatus vtroq; testiculo probabilius nõ potest cum coniuge habere congressum coniugalem, secus, si vno dumtaxat careat. *Antoninus c. 2. num. 6. de frig., & malef. vers. numquid autem, & ibi Præpositus n. 5., Alexander de Neuo in fine, Petrus de Ledesma de matrimon. q. 58. art. 1. dub. 4., quid monet circa solutionem ad quartum dubij principalis in solut. ad vlt.*

7 Maritus priuatus vtroque testiculo nõ potest congredi, secus, si vno tantum.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quod in præcedentibus dicebamus, nempè non minus esse necessarium ad fætus generationem muliebre semen, ac sit masculinum, ergo ne semen fæmineum, quod emitteretur in illo congressu, suo fine frustretur, non potest maritus vtroque testiculo carens tentare congressum, quandoquidem per illum congressum semen emissum à fæmina non sortiretur effectum, ad quem à natura est ordinatum. Confirmatur ex dictis supra, quia, quando vir potest, quidem verum semen emittere, non tamen intra vas fæminæ, non potest cum eadem attentare congressum non alia ratione, nisi, quia semen illud virile frustraretur fine, ad quem à natura est ordinatum, ergo, nec poterit congredi, quando defectu genitalium nequit verum semen intra vas fæminæ emittere. Consequentia probatur, quia

Rationes pro asserto.

ideo in primo casu antecedentis non potest congredi, quia semen virile frustraretur suo fine, sed etiam in casu consequentiæ semen fæmineum, quod in ordine ad generationem prolis non minus necessarium est, ac sit virile suo fine frustraretur, & quidem ex congressu viri carentis vtroque testiculo, ergo &c.

Dices primo, huiusmodi congressus cohonestari ex eo, quod coniuges vtantur iure suo vacantes actui coniugij, quā matrimonium permittit, & per accidens esse, quod semen verum non emittatur. Sed contra, quia ius coniugij non tribuit ius ad copulam, quando hæc non potest haberi cum seminatione apta ad generationem, & sicuti non obstante, quod intercedat legitimum coniugium non potest maritus congredi, quando semen non potest immittere in vas fæmineum, ita non obstante eodem non poterit congredi, quando verum semen non potest in idem vas immittere potissimum cum in hac hypothesi frustraretur semen fæmineum suo fine.

Instantia proposita, & dissoluta.

Dices secundo steriles possunt congredi, quantumuis ipsorum semen non sit aptum ad generationem, ergo etiam eunuchi carentes vtroque testiculo poterunt congredi, quantumuis solum aqueū quendam humorem, non verum semen in vas fæminæ possint immittere. Sed contra neganda est consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quod impotentia ex amputatione virilium est impotentia in radice, impotentia vero ex sterilitate est impotentia tantum per accidens; vnde impotentia defectu virilium absolute dirimit matrimonium, vt definit Sixtus V. in quodam suo motu proprio circa eunuchorum matrimonia edito anno 1587. per hæc verba. *Committimus fraternitati tuæ, & mandamus, vt coniugia per ipsos, & alios quoscunque Eunuchos, & spadones vtroque teste carentes cum quibuslibet mulieribus siue ignorantibus, siue scientibus prohibeas contrahi, eosq; ad matrimonia contrahenda inhabiles auctoritate nostra declares, & tam locorum ordinarijs, ne huiusmodi coniunctiones de cætero fieri quoquo modo permittant, interdicas, quam eos etiam, qui sic de facto contraxerint, separari cures, & matrimonia ipsa sic de facto contracta nulla, irrita, & inualida esse decernas*; non sic dirimit impotentia generationis ratione sterilitatis ex quo potest deduci, quod impotentia Eunuchorum sit impotentia per se in radice, & absoluta, impotentia autem sterilium sit impotentia tantum per accidens, & ratione subiecti. Deinde semen, quod emittitur à sterilibus est semen, licet deficiat in aliqua qualitate, vel in illa excedat, quod vero emittitur à spadonibus, si verè tamen emittitur, non est semen, sed humor quidam aqueus, adeoq; &c.

Alia instantia soluta.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia spadones carentes vno dumtaxat teste adhuc sunt potentes ad generationem, licet sint minus potentes, ergo non est, cur impediri debeant a congressu coniugali &c.

PRÆNOTIO VII.

An tactus, oscula, amplexus, aspectus, verba turpia, delectationes sint licita inter coniuges.

SVMMARIVM.

Variæ considerationes circa titulum. 1.

Tactus etiam in partibus inhonestis, oscula, & similia, si referantur ad copulam coniugalem, & non sit periculum pollutionis extra vas non sunt prohibita coniugibus. 2.

Et etiam, si referantur ad mutuum amorem fouendum. 3.

Huiusmodi actus, si sint nimis fœdi, & vltra ordinarium modum, nec ordinati ad actum coniugalem non carent culpa veniali. 4.

Oscula circa pudenda non excedunt culpam venialem. 5.

Huiusmodi actus exerciti maioris voluptatis gratia in ipso actu coniugali non carent culpa veniali. 6.

Si fiant absq; intentione copulæ, ob solam voluptatem sunt tantum venialitèr mali. 7.

Interdicto vsu coniugali propter morale periculum valetudinis non intelliguntur interdictæ hæ actiones relatæ ad bonum finem. 8.

Nec si vsus sit interdictus ob impedimentum Physicum. 9.

Nec, si sit interdictus ob affinitatem superuenientem. 10.

Tactus impudici, & turpes, quos coniugatus exercet in suo corpore ad voluptatem altero coniugo præsente, vel absente sine animo coeundi non vacant culpa lethali. 11.

Coniuges, qui delectantur copula cogitata tanquam præsenti, dum sunt absentes, non peccant lethaliter, si absit periculum pollutionis. 12.

Titulus sic nudè expositus multas potest habere considerationes, secundum quas variæ rationes decidendi possunt oriri. Prima consideratio erit, an huiusmodi tactus, oscula, amplexus, aspectus referantur ad copulam tanquam præparatoria ipsius, an verò sistant in se ipsis, tanquam in obiecto voluptatis inde capiendæ præcisè. Secunda, an tactus, & oscula fiant communi modo, quo solent 1

Variæ cōsiderationes circa titulum.

lent haberi inter coniuges volentes se carnalitèr coniungere, an vero modo insueto, fædo, & improportionato ad actũ coniugalem, vt si fieret perfricatio membri virilis in vase præpostero vxoris, si idem membrum virile immitteretur in os fæminæ, vel si ipsi coniuges sibi inuicem pudenda oscularentur. Tertia, an in huiusmodi actionibus, siue referantur ad copulam, siue sistant in se ipsis, extet periculum pollutionis extra vas, vel non extet. Quarta, an coniux exerceat huiusmodi actus turpes non cum altero coniuge, sed cum se ipso ob solam voluptatem in absentia coniugis, vel eadem præsente, sed non cum animo coeundi. Quinta in ordine ad delectationes morosas, an istæ in actu coniugali cogitato tanquam præsenti, quando alter est absens, aut non est animus in effectu coeundi, licitæ sint, nec ne. Singula dubia circa huiusmodi considerationes per subsequentes assertiones expendo.

2 Assertio I. Tactus etiam in partibus inhonestis, oscula ordinaria, amplexus, aspectus, & delectationes sensibiles inde consurgentes, si referantur ad copulam coniugalem, & non subsit periculum pollutionis extra vas naturale, licita sunt inter coniuges *Paludanus in 4 dist. 31. q. 3. art. 2. num. 17.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 6.*, *Caietanus in summa verb. matrimonium c. vlt. §. vlt.*, & alij plures, quos citat, & sequitur *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 44.*, *Fagundez in decal. lib. 9. c. 5. num. 12.*, *Coninchus de Sacramentis disp. 34. dub. 11.*, *Villalobos part. 1. tract. 13. diffic. 42.*, *Hurtadus de matrimon. disp. 10. diff. 5.*, *& alij plures, quos citat, & sequitur Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 192.*

Huiusmodi actus, si referantur ad copulã coniugalem, & nõ sit periculum pollutionis, carent culpa.

Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi actus sunt præparatorij coadiuuantes naturam ad perfectam copulam coniugalem, ergo, sicuti ipsa copula coniugalis licita est, ita non poterunt non esse liciti actus præparatorij, & coadiuuantes ad ipsam. Accedit, quod natura ipsa in huiusmodi actionibus voluptatem constituit sensitiuam, quod vtique ob alium finem esse non potuit, nisi vt per ipsam excitaretur natura ad actum ipsum coniugalem.

Rationes pro asserto.

3 Nec solum, quando huiusmodi actus referuntur ad copulam coniugalem, liciti sunt, sed etiam, quando referuntur ad mutuum fouendum amorem, & ad carnis tentationem sedandam *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 4. in fin.*, *Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 82. num. 21.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 49. art. 6. in fin.*, *Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 44. nu. 8. in fin.*, *& 10.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 192. in fin.* Ratio ex eo deducitur, quia non minus ipsa copula coniugalis, sed etiam huiusmodi actus a natura ipsa ordinantur ad hunc finem, & effectum.

Et etiam, si referantur ad mutuũ amorem fouẽdum.

Dixi, *si non subsit periculum pollutionis extra vas naturale*; si enim tale periculum subesset, omnino abstinendum esset ab huiusmodi actionibus; hoc contingeret in eo, qui, cum nimis naturæ ardentis esset, facilè excitaretur ad semen emittendum ex illis præcisè antecedentèr ad copulam, vel in ipso attentato copulæ ante immissionem membri virilis in vas fæminæ. Ratio ex eo deducitur, quia non solum sunt euitanda mala, sed etiam pericula eorumdem, & sic non solum pollutio extra vas, sed etiam periculum eiusdem; Nec obesse potest, si dicatur, quod illa pollutio, si sequeretur, esset præter intentionem, & dum vacat actionibus, quæ respectu coniugum sunt licitæ, & permissæ; Non, inquam, obesse potest, quia huiusmodi actiones sunt licitæ, & permissæ respectu coniugum, quatenus ordinantur ad coadiuuandam naturam ad actum coniugalem, secus quando eidem actui coniugali per acceleratam naturæ commotionem aduersantur, dum quodamodo reddunt illum congressum, & semen ineptum ad generationem, & illæ actiones, quæ secũdum se essent licitæ, ratione subiecti, in quo sunt, & ratione effectus, qui secuturus inde præuidetur, redduntur illicitæ. Neque vlterius vrgeas, quod, si quis ita esset ardentis naturæ, vt etiam præcisis illis actionibus in congressu ita præuiè semen emitteret, vt in vas fæminæ non posset recipi, non propterea impediretur congressum attentare non obstante, quod pollueretur extra vas per ea, quæ docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrimon. II. Prænot. 17. num. 23.*, ergo etiam, si sit talis ardentis naturæ, vt positis illis actionibus semen præuiè emitteret, non impedietur illas exercere; si enim illud periculum effusionis seminis extra vas non impedit attentationem congressus, nec videntur posse impedire tales actiones, quandoquidem, & istæ permissæ sunt respectu coniugum, sicuti permissum est eisdem attentare copulam non obstante illo periculo &c. Contra enim impugnaberis, nam non tenet paritas, cum congressus ipse sit opus, quod in matrimonio intenditur, & ad quod conceduntur experimenta triennalia non obstante, quod in illis crebrò consurgant seminationes extra vas; actiones autem, de quibus loquimur, non intenduntur, nisi quatenus ordinantur ad coadiuuandam naturam ad ipsum congressum, quæ

Extante periculo pollutionis sunt vitandi.

Nonnullæ instantiæ propositæ, & dissolutæ.

propterea, si ad talem finem non inseruiunt, quin potius aduersentur, non veniunt in illa intentione, naturæq; ordine. Accedit, quod conatus ad copulam semper est cum spe perfecti complementi, & est opus immediatum ad ipsum; illæ autem actiones, nec sunt ita immediatæ, nec spem conferunt complementi, sed potius tollunt, cum experientia ipsa comperiatur, quod ratione ipsarum natura concitetur ad præpropere semen emittendum.

Assertio II. Si huiusmodi tactus sint vltra communem modum, quo haberi

4 Si huiusmodi actus sint vltra modũ, & nimis fædi, nec ordinati ad actũ coniugalem, nõ carent culpa veniali.

solent inter coniuges, & sint valde fædi, extraordinarij, & secundum se non ordinati ad actum coniugalem, regularitèr non carent culpa veniali *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 193., Fagundez in Decal. lib. 6. c. 3. num. 19., Diana part. 3. tract. 4. resol. 204., & part. 5. tract. 7. resol. 7.* Hoc contingeret, si vir superficiè tenus circa vas præposterum vxoris membrum virile refricaret, vel in os immitteret. Non diutius immorandum est in probatione huius assertionis quoad hos casus particulares enumeratos, quandoquidem latè probata est supra.

Difficultas aliqua solummodo videtur posse esse quoad oscula circa pudenda, quibus se excitent ad copulam. Qua in difficultate *Stephanus Bauny de Sacramentis tract. 12., vbi de obligation. coniug. q. 5. vers. tertio* arbitratur per huiusmodi oscula coniuges se excitantes ad copulam peccare læthalitèr. Sed congruentius, & mitius agunt *Filiucius tom. 2. tract. 30. c. 10. num. 195., Fagundez in Decalogum d. lib. 6.*

5 Oscula circa pudenda nõ carent culpa veniali.

c. 3. num. 37. vers. si tamen, Ioannes Angelus Bossius loc. cit., dum solum in huiusmodi osculis agnoscunt culpam venialem, quod euincitur ex ijs, quæ dicta sunt de perfricatione membri virilis in vas præposterum vxoris, & immissione eiusdem membri in os fæminæ; Quod etiam *cum Fagundez loc. cit.* extenderem, quando maritus post seminationem in vas fæminæ factam eius pudenda lamberet.

Assertio III. Si huiusmodi tactus exerceantur maioris voluptatis causa in ipsa

6 Huiusmodi actus exerciti in ipso actu coniugali maioris voluptatis causa nõ carent culpa veniali.

copula coniugali captandæ probabilius non carent culpa veniali. *Paludanus in 4. dist. 31. q. 3. art. 2., D. Antoninus 3. part. tit. 2. c. 20. §. 6., Petrus de Ledesma de matrim. q. 49. art. 6. in fin., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 44. num. 9.*

Ratio ex eo deducitur, quia ipsa copula coniugalis habita præcisè ex fine voluptatis sensitiuæ captandæ obnoxia est culpæ veniali per ea, quæ supra latè probauimus, ergo, & huiusmodi actiones relatæ præcisè ad maiorem voluptatem captandam in ipsa copula erunt tali culpæ obnoxiæ. Consequentia tenet, quia ex genere suo, & ex fine ipsiusmet naturæ magis coniungitur cum effectu ab eadem natura intento copula coniugalis, quam illæ actiones, ergo, si ex fine coniugis copula illa relata ad voluptatem sensitiuam

Rationes pro asserto.

inuoluit noxam venialem, inuoluent etiã talem culpam huiusmodi actiones relatæ etiam ad maiorem voluptatem. Confirmatur, quia denegari non potest, quin huiusmodi actiones secundum se libidinosæ sint, ergo nisi deputentur ex fine adiuuandæ naturæ ad finem ab eadem natura intentum propter scilicet propagationem speciei culpam aliquam inuoluent, cum declinent à recto fine.

Assertio IV. Tactus huiusmodi inter coniuges exerciti solum ob voluptatem sensitiuam captandam absque intentione copulæ, si præscindamus à periculo effusionis seminis extra vas non sunt peccata læthalia, sed dumtaxat venialia. *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 4. §. in respons. ad secundum, Abulensis c. 5. Matthei q. 197., Vasquez prima secundæ disp. 115., Manuel primo tom. summæ secunda edit. c. 249. num. 9., Hurtadus de matrim. disp. 10. diffic. 5., Villalobos prima part. tract. 13. diff. 42., Aversa de matrim. q. 21. sect. 8., Martinus Perez de matrimon. disp. 54. sect. 2., Laiman lib. 3. sect. 4. num. 12.*

7 Si fiant absq; intentione copulæ ob solam voluptatẽ non sunt læthales, sed veniales.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia matrimonium ipsum cohonestat ipsam copulam coniugalem relatam ad voluptatem sensibilem præcisè quoad effectum, ne per ipsam contrahatur noxa læthalis, ergo idem matrimonium ad effectum, ne contrahatur dicta noxa læthalis, cohonestabit huiusmodi actiones quoad voluptatem, quæ ex illis percipitur, quandoquidem siue talis voluptas capta ex copula, siue ex illis actionibus semper est inter coniuges; neque dicas, quod cohonestetur voluptas ex copula coniugali, quia hæc potest coniungi cum fine principali, ad quem à natura est ordinata, nempè ad generationem prolis, quod militare non potest pro voluptate, quæ capitur ex illis actionibus, quæ, cum non exerceantur in ordine ad copulam, coniungi nequeunt cum illo fine principali generationis; Contra enim impugnaberis, quia licet ipsa copula coniugalis ex natura sua coniungatur, seu coniungi possit cum fine principali generationis, quantum tamen est ex fine coniugis secum altero copulantis, non refertur ad illum finem, cum solum intendatur propter sensibilem voluptatem, & sic, cum actio peccaminosa desumatur potissimũ ex intentione agentis, inuolueretur noxa læthalis, nisi cohonestaretur ratione matri-

Rationes pro prima parte asserti.

tri-

trimonij; Sicuti igitur ratio matrimonij excusat a noxa læthali illam copulam relatam simpliciter ad carnalem voluptatem, non video, cur ab eadem excusare non possit illas actiones voluptuosas non relatas ad copulam, nec ad finem generationis.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia in huiusmodi actionibus ordo finis à natura intenti perverteretur, cum natura huiusmodi actiones ordinarit ad coadiuuandam naturam, ad copulam, & ad generationem; exercens autem illas in eisdem sisteret, vt præcisè præferentibus voluptatem, & sic in voluptate ipsa tanquam fine, cum deberet esse medium ad copulam. Confirmatur, quia voluptas præcisè intenta in copula coniugali inuoluit noxam venialem per ea, quæ supra commendauimus, ergo non est, cur eandem non inuoluat voluptas præcisè relata in huiusmodi actionibus, cum secundum se præferat libidinem.

Ratio ob quam inducatur culpa venialis.

Hic oritur difficultas, an, si coniux, vel ratione voti, vel ratione alicuius impedimenti moralis, puta propter morale periculum valetudinis, seu propter periculum abortus, vel ratione alicuius impedimenti Physici, puta propter impotentiam coeundi ortam post contractum matrimonij, vel ratione alicuius præcepti Ecclesiastici, puta propter affinitatem spiritualem ortam cum altero coniuge, impediatur à copula coniugali, intelligatur etiam impediri ab huiusmodi actionibus, adeo vt si ipsas exerceat, contrahat noxam læthalem.

Nonnulla dubia excitata.

Dico primo, si sit impeditus ratione voti absoluti castitatis à copula coniugali, intelligitur etiam impeditus ab actiua perceptione voluptatis in huiusmodi actionibus, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 3. num. 39, & tom. 2. var. moral. §. 59. num. 2192., Vasquez prima secundæ disp. 112. num. 11., Fagundez in Decal. lib. 9. c. 6. num. 7., Coninchus de Sacram. disp. 34. dub. 11., Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 44. num. 25., Perez disp. 54. sect. 3.* Dixi *ab actiua perceptione voluptatis in illis actionibus*, quia non negauerim, quod ad expressam alterius petitionem possit licitè huiusmodi actiones exercere, quia tunc est pati, non agere, & sicuti, quamuis non possit petere, tenetur tamen reddere debitum, ita quamuis non possit actiuè exercere huiusmodi actiones, tenetur tamen illas pati. Ratio ex eo desumitur, quia, qui se obligauit per votum absolutum castitatis, se obligauit ad abstinendum ab omnibus actibus venereis, quantum est in ipsius potestate, quandoquidem tenetur abstinere ab omnibus, quæ eidem voto aduersantur, sed ex vi contractus matrimonialis non tenetur huiusmodi actiones exercere, ergo ex vi voti tenetur ab illis abstinere. Quid autẽ sentiendum sit, si vterq; coniux fuerit tali voto absoluto castitatis obstrictus, tunc iuxta superius dicta dicendum est neutrũ posse licitè huiusmodi actiones exercere, quia vterque ex vi voti tenetur à quacunque voluptate venerea abstinere. Hæc procedunt, quando votum ab vno, vel ab vtroque emissum esset absolutum castitatis; si enim supponas, quod tale votum referatur solummodo ad non petendum debitum, tunc non renuerem concedere oscula, tactus, & amplexus licere ob honestum finem, cum non aduersentur tali voto.

Coniux impeditus ratione voti absoluti ad actum coniugalem intelligitur etiam impeditus ad huiusmodi actus.

Dico secundo, si sit interdictus vsus coniugalis propter morale periculum valetudinis, non propterea inter coniuges interdictæ censendæ sunt actiones, de quibus hactenus diximus, si referantur ad honestum finem *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 44. num. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. nu. 199., Coninchus de Sacram. disp. 34. num. 115.* Ratio ex eo deducitur, quia copula coniugalis in hac hypothesi non intelligitur interdicta ratione alicuius intrinseci, sed ratione periculi, quod imminet, saluti corporali, sed ex illis actionibus non imminet illud periculum, ergo non est, cur non debeant esse licitæ inter coniuges, si fiant iuxta debitum finem.

8 Interdicto vsu coniugali propter morale periculũ valetudinis non intelligũtur interdictæ hæ actiones relatæ ad bonum finem.

Dico tertio, si vsus coniugalis fuerit interdictus, ob impedimentum Physicũ, puta propter impotentiam coeundi, quæ superuenerit matrimonio, non ex hoc intelliguntur prohibitæ huiusmodi actiones. DD. mox allegati pro præcedenti dicto, & militant pro hoc dicto rationes, quæ fuerunt adductæ pro eodem præcedenti.

9 Nec si vsus sit interdictus ob impedimentum Physicum.

Dico quarto, si interdictus sit vsus coniugalis ratione alicuius præcepti Ecclesiastici ob affinitatem, seu cognationem spiritualem contractam post matrimonium, nec ex hoc intelliguntur interdictæ huiusmodi actiones *Sanchez loc. cit. num. 23., Bossius item loc. cit. num. 200., Fagundez in Decal. lib. 9. c. 6. num. 4., Martinus Perez disp. 54. sect. 3.* contra *Auersam de matrim. q. 21. sect. 8. vers. quinto admittit*, volentem ex hac causa interdici. Ratio nostri dicti ex eo deducitur, quia illa prohibitio vsus coniugalis est quodamodo in pœnam delicti, vi cuius contracta est illa affinitas, & cognatio spiritualis, ergo, vtpotè odiosa, & pœnalis erit restringenda ad terminos, sub quibus est concepta, adeoq; ad solam copulam, non au-

10 Nec, si sit interdictus ob affinitatem.

autem ad alios actus cæteroqui licitos inter coniuges.

11 Assertio V. Tactus impudici, & turpes, quos coniugatus exercet in proprio corpore ad captandam voluptatem in absentia alterius coniugis, vel eodem præsente sine animo tamen coeundi cum ipso sunt peccaminosi læthalitèr *Vasquez prima secunda disp.113.num.4., Salas prima secunda tract.13.disp.6. num.129., Diana part.2.tract.17.resol.37., & part.3.tract.4. resol.215., Ioannes della Crux in direct. part. 1. precept.6. art.9.dub.12.*, hancque valde probabilem, & in praxi suadendam dicit *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c.7 num.207.*, quamuis ipse contrariæ opinioni tanquam probabiliori adhæreat.

Tactus huiusmodi exercitati ab altero coniuge in se ipso alio absente, vel præsente sine animo coeũdi sunt lethales.

Ratio ex eo deducitur, quia coniux in ordine ad vsum venereum extra actus coniugales non maius ius habet in proprium corpus, ac habeat quælibet alia persona libera, sed quælibet alia persona libera per huiusmodi tactus turpes in proprio corpore contrahit noxam læthalem, ergo, & ipse coniux similes actus in se ipso exercendo contrahet talem noxam. Maior probatur, quia ius, quod habet in proprium corpus in ordine ad actus venereos est ex vi matrimonij in ordine ad copulam cum altero coniuge habendam; matrimonium autem non confert ius, nisi relatiuè ad vsum corporis alterius, ergo extra talem ordinem nullum ius confert; Neque dicas cum *Sanchez d. lib.9.disp.44 num. 16.*, huiusmodi tactus sua natura indiferentes esse, vel ad copulam coniugalem, vel illicitam, & cum ex intentione se tangentis turpiter non referantur ad copulam illicitam non esse extrahendos a suo ordine naturali, adeoq; nec sic se tangentem damnandum esse culpæ læthalis; Contra enim impugnaberis, quia, quantumuis illi tactus secundum se sint indiferentes, vel ad copulam coniugalem, vel fornicariam, ex quo tamen in hac hypothesi, vel ex impossibilitate cognita, vel ex negatione voluntatis congrediendi cum proprio coniuge illi tactus nequeunt referri ad talem congressum coniugalem, sequitur, quod ordinentur ad pollutionem, seu ad decisionem seminis extra vas muliebre.

Rationes pro asserto.

12 Assertio VI. Delectari coniuges in copula cogitata tanquam præsenti, dum absentes sunt, aut in eo tempore, & loco, quo exerceri non potest, si non adsit periculum pollutionis, non est culpa læthalis *D. Thomas q. 15. de malo art. 2. ad 17., Paludanus in 4. dist.9.q.3.art.1.num.7., Caietanus in summa verb. delectatio morosa §. secundum, an delectatio vers. tertio, quod vir Medina prima secunda q.74.art.8.in princip., Diana part.3.tract.4.resol.224., Malderus in primã secundæ D. Thomæ q. 74. art.10. dub. 11., Tannerus etiam in prima secunda disp.4. q.8. dub.7. num.140., Ioannes Angelus Bossius tom. 2. var. mor.§ 59.num. 2191., & tract. de effect. matrim. c.7.num. 215., Sanchez d.lib.9. de matrimonio disp.44.nu.3.*

Cogitare, & delectari de copula tanquã præsenti, dũ sunt absentes, nõ est læthale.

Ratio ex eo deducitur, quia matrimonium ipsum excusat à noxa læthali voluptatem sensitiuam, quam percipiunt coniuges ex tactibus impudicis, quantumuis isti non ordinentur ad copulam coniugalem per ea, quæ supra probauimus, ergo non est, cur à tali noxa non excuset etiam delectationem sensitiuam de copula maritali cogitata, tanquam præsenti, dummodo non sit periculum effusionis seminis extra vas. Consequentia hæc tenet, cur enim potest esse licita, seu non peccaminosa læthalitèr delectatio ex illis actibus resultans, & non delectatio consurgens ex copula cogitata? omnia enim hæc verè sunt inter coniuges. Confirmatur, quia talis est delectatio, quale est obiectum, sed copula, de qua est delectatio, est licita inter coniuges, ergo ex hac parte non est culpabilis delectatio inde consurgens. Dixi *ex hac parte*, nam, cum in hac delectatione ex copula cogitata non adsit finis debitus, seu esse non possit bonum prolis, propterea inuoluitur inordinatio finis, & per consequens culpa venialis.

Rationes pro asserto.

DISQVISITIONES I.

A prima ad tertiam prænotionem inclusiuè.

§. I.

An coniux voluntariè se reddens impotentem ad reddendum debitum peccet læthalitèr.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositis. 1.

Coniux, qui scienter per media illicita se reddit impotentem ad debitum reddendum, peccat læthalitèr. 2.

Si inopinato illa impotẽtia accederit, quamuis ex actione illicita non inducit diuersam noxam ab ipsa actione. 3.

Vir frequentibus pollutionibus, & crebris fornicationibus se reddens impotentem ad reddendum vxori moderatè petenti peccat

etiam

etiam contra iustitiam. 4.

Coniux, qui per media illicita se reddidit impotentem tunc tantum peccauit, quando talem se reddidit, non quando ex impotentia non reddit debitum. 5.

Non toties peccaret, quoties non redderet. 6.

Si alter coniux fornicatus fuerit ex eo, quod alter factus impotens ipsi non reddiderit, non est fornicatio imputabilis ipsi reddenti, prout importat diuersam culpam ab ea, qua se reddidit impotentem. 7.

Coniux, qui medijs licitis aduertentèr se reddidit impotentem ad reddendum etiam peccauit, si illa media fuerunt immoderata. 8.

1 Status disquisitionis expositus.

DIsquisitio I. Titius contractis nuptijs cum Theodorica se per media, vel illicita, puta per frequentes coitus cum alijs fæminis, seu per crebras pollutiones, vel per media cæteroqui licita, puta per carnis macerationes, per ieiunia, & similia se impotentem reddidit ad reddendum debitum eidem Theodoricæ. Quæsitum hic fuit, an sic se reddendo impotentem grauitèr peccauerit.

2 Qui scientèr se reddit impotentē per media illicita, peccat læthalitèr.

Respondeo primo, quod, si Titius scientèr per media illicita se reddidit impotentem ad debitum vxori reddendum, peccauit læthalitèr *Riccardus in 4. dist. 32. art. 1. q. 1. ad primum, Rosella verb. debitum num. 2., Cannedo summa Sacram. de matrimon. c. 8. num. 71., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 114., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10., Caietanus in summa tit. de debito coniug. in princip., Villalobos prima part. summa Theol. mor. tract. 13. diffic. 44. num. 7., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 1. num. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia lex obligans ad finem obligat ad media necessaria ad consequendum finem, idest ne obligatus ad finem ponat per se obicem, ratione cuius idem finis nequeat consequi, sed coniuges ex lege iustitiæ tenentur sibi ad inuicem reddere debitum, ergo tenentur etiam ab ijs abstinere, ratione quorum redduntur impotentes ad talem redditionem debiti. Confirmatur, quia quilibet scientèr se faciens impotentem ad soluenda alia debita ciuilia grauitèr peccat contra iustitiam, ergo etiam coniux reddens se per media illicita impotentem ad reddendum alteri debitum coniugale grauitèr peccabit.

Dixi, *scientèr*, nam, si aliquam actionem, quantumuis iniquam exerceret, ex qua non præuideret orituram impotentiam ad reddendum, sed hæc contingeret inopinato, tunc peccaret quidem contra illam virtutem, cui aduersaretur illa actio, non tamen contra iustitiam aduersus ius coniugale, quandoquidem illa impotentia consurgeret præter intentionem exercentis illam actionem; nec obesse potest, si asseratur, quod ipsi sit imputanda illa impotentia, cum proueniat ex actione illicita, cui ipse operam dedit, & à qua tenebatur abstinere; Non, inquam, obesse potest, quia, cum illa actio non supponatur habere naturalem, & necessariam connexionem cum illa impotentia, nec ex intentione operantis cum illa connectatur, non potest imputari operanti, nisi quatenus aduersatur virtuti, contra quam directè tendit illa actio. Sic quis diceret esse contra ius coniugale actionem, qua quis intendens alienum thorū violare læsus à marito adultertur in partibus genitalibus, non posset amplius debitum vxori petenti persoluere? Certè esset contra iustitiam, non solum contra maritum vxoris, quam violare intendit accessus ad ipsam, sed etiam contra propriam vxorem, non tamen intelligeretur esse contra iustitiam ex eo orta impotentia, cum hæc sit præter intentionem exercentis illam actionem. — 3 Si inopinato illa impotentia acceserit, quamuis ex actione illicita non inducit diuersam noxā ab ipsa actione.

Ex ijs inferre licet, quod, si vir frequentibus pollutionibus voluntarijs, & crebris accessibus ad alienum thorum, vel ad meretricem se reddiderit impotentem ad reddendum vxori moderatè, & seriò petenti, non solum peccauerit contra castitatem per illos actus fornicarios, sed etiā contra iustitiam propter ius alterius læsum, cui non potest satisfacere; ex quo sequitur, quod in confessione non solum teneatur aperire, se talia delicta commisisse, sed etiam per illa se impotentem reddidisse ad satisfaciendum ei, quod ex iustitia debebat, cum tales actus non solum aduersentur castitati, sed etiam iustitiæ. — 4 Vir crebro se polluens, & fornicans ita vt non possit vxori petenti moderate reddere, peccat etiam cōtra iustitiam.

Hic triplex oritur difficultas. Prima est, an peccet solummodo ex eo, quod se impotentem reddidit, an vero etiam ex eo, quod ex tali impotentia non reddat. Secunda, an peccet toties, quoties requisitus non reddit ex eo, quod sit factus impotens. Tertia, an, si alter coniux ex eo, quod alter factus fuerit impotens ex causa illicita, incidat in fornicationem, hæc imputanda sit ei, qui se reddidit impotentem. — Nonnulla dubia excitata.

In ordine ad primam videtur absolutè dicendum, quod peccarit dumtaxat se impotentem reddendo, non autem non reddendo debitum ad petitionem alterius. Ratio est, quia impossibilium nulla est obligatio per textum *in l. impossibilium ff. de reg. iur.*, reddere autem in tali hypothesi est omnino impossibile, adeoq; &c. Nihilominus alij sentiunt peccare non red-

reddendo debitum, quia non redditio respectu eius, qui se impotentem per media illicita reddidit, est omnino culpabilis in causa, & vtique non licita, quia illa impotentia præuideri potuit ex illis actionibus secutura, & sic culpa in illa non redditione volita in causa consistit. Quid iam concludendum? Probabilius arbitror peccare se reddendo impotentem per media illicita, non autem quando non reddit debitum alteri petenti, & hoc propter rationem, quam adduxi pro prima opinione, quia scilicet ad impossibile nemo tenetur; nec officit, quod illa non redditio debiti sit culpabilis, & voluntaria in causa, prout asserebatur in secunda opinione, adeoq; ipsius culpæ imputabilis; non officit, inquam, quia illa voluntarietas in causa efficit quidem, quod se reddendo impotentem grauius peccet extensiue, non autem, quod tunc sit peccatum, quando ex impotentia non reddit, atq; ita sentit *Bonacina q. 4. de Sacramento matrimonij punct. 1. num. 2. in nouiss. edit.*, qui etiam eam reddit rationem, quod scilicet, si peccaret per ipsam non redditionem supposita impotentia voluntariè per media illicita inducta, ferè semper esset in statu peccati. Deinde considerandum est, an per media illa illicita se reddiderit impotentem ea intentione, & animo, vt alterum coniugem fraudaret iure suo, an verò præcisè ad expiendam propriam libidinem, ex quo postea consecuta fuerit illa impotentia, quantumuis præuisa. Iuxta primum sensum videtur potior ratio dubitandi, quandoquidem illa intentio, & animus fraudandi alterum videtur referri ad ipsam non redditionem, sicq; ipsa non redditio ratione talis voluntatis videtur peccaminosa, cum sit expressè volita. Nihilominus etiam iuxta hunc sensum arbitror peccare dumtaxat se impotentem reddendo, cum supposita impotentia eximatur ab onere, sicuti in alijs humanis commertijs posita impossibilitate ad soluendum, quantumuis ex animo non soluendi, non peccatur per non solutionem, sed dumtaxat per impossibilitatem inductam voluntariè ad non soluendum.

5 Coniux, qui per media illicita se reddidit impotentem, tunc solùm peccauit, quando talem se reddidit, non quando non reddit debitum.

In ordine ad secundam dicendum est non toties peccare coniugem, qui se medijs illicitis impotentem reddidit ad reddendum, quoties ex tali impotentia non reddit alteri etiam seriò, & moderatè petenti, sed tantum, quando se reddidit impotentem per illas actiones illicitas. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt in resolutione præcedentis difficultatis; impotentia etenim excusat, & semper esset in statu peccati læthalis, prout supra dicebamus, si toties peccaret, quoties factus impotens non redderet, quod nimis durum videtur.

6 Non toties peccat, quoties non reddit, cum sit impotens.

In ordine ad tertiam dico, quod, si alter coniux ex eo, quod alter factus sit impotens, labatur in fornicationem, hæc nõ sit imputabilis ad culpam ipsi impotenti distinctam ab ea, qua se voluntariè reddidit impotentem, dummodo det operam, quantum potest, vt vxor contineat. Ratio ex eo deducitur, quod supra dicebamus, nempè, quod impotentia absoluta excuset a peccato, & innocens tenetur absolutè abstinere à fornicatione, nec ex impotentia alterius ius obtinet ad alteri communicandum fornicariè corpus suum; quod ex eo euincitur, quod, si redderetur impotens ad reddendum ex causa siue sua culpa, non imputaretur ipsi fornicatio alterius, ita nec sit eidem imputanda ex eo, quod se scienter alter reddiderit impotentem, quandoquidem illa impotentia voluntaria reddit quidem reum impotentem, non autem ius tribuit alteri ad delinquendum; vnde tenetur, quidem impotens effectus talis voluntariè, quantum potest ad remouendum alterum exhortationibus, & suasionibus à peccato, non autem tenetur reddere, quando non potest ad remouendum alterum a peccato, cum hoc amplius non sit in ipsius potestate. 7

7 Si alter labatur in fornicationem ex eo, quod alter inops non reddat, culpa non est imputabilis ipsi non reddenti.

Respondeo secundo. Si Titius medijs licitis aduertentèr se reddidit impotentem ad reddendum alteri debitum, etiam peccauit, si media illa fuerint immoderata *Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 2. nu. 8., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 10., Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 3. num. 4., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 1. num. 116.* Ratio ex eo deducitur, quia lex iustitiæ, quæ obligat ad finem, obligat ad non ponenda media, quæ impedire possunt talis finis consecutionem, ergo lex, quæ obligat coniuges ad redditionem debiti, obligat etiam ad non ponendam impotentiam, ratione cuius impediatur tale debitum, seu eiusdem redditio, adeoq; sicuti peccaret non reddendo, quando est potens, ita etiam peccat, dum se constituit impotentem ad reddendum. 8

8 Coniux, qui aduertentèr etiam medijs licitis se reddidit impotentem, peccauit, si illa media fuerint immoderata.

§. II.

§. II.

An vxor, quæ abstinentijs moderatis absq; fraude se extenuat, seque reddit minus aptam ad reddendum, & aliqualitèr deformem peccet.

SVMMARIVM.

Exponitur disquisitio in suis terminis. 1.
Si vxor bona fide se extenuet per consueta ieiunia Ecclesiastica, aliaq; pietatis opera, non peccat. 2.
Et etiam si per illa aliqualitèr se reddat deformem. 3.
Vir non tenetur, quinimo non potest adhibere ieiunia voluntaria, nec præscripta, quando non potest reddere vxori periclitanti, nisi crebro reddat. 4.
Nec in hoc casu requiritur licentia, seu declaratio superioris, vt eximatur ab onere ieiunij. 5.

1 Status disquisitionis expositus.

DIsquisitio II. Caia fæmina Deo deuota vxor Antonij se ecclesiasticis præceptis accommodans, vel fortè etiam alijs pietatis exercitijs se donans non modicum viribus se extenuat, aliqualitèr deformem reddit, ita vt non reddatur quidem inepta ad reddendum, fiat tamen minus apta. Quæritur hic, an peccet contra onus iustitiæ, quod habet ad reddendum?

2 Si vxor bona fide se extenuet per Ecclesiastica ieiunia, aliaq; pietatis opera, nõ peccat.

Respondeo primo, si hoc præstet bona fide, & sine fraude, non peccat *Riccardus in 4. dist. 32. art. 1. q. 1. ad primum, & ibi supplementum Gabriellis q. vnica art. 3. dub. 1., Alexander in suo Enchir. 2. part. tract. de sexto præcepto ad finem §. secus, si per ieiunia, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num.* 128. Ratio ex eo deducitur, quia non tenetur coniux abstinere ab operibus conferentibus ad vtilitatem temporalem propriam, vel familiæ, quantumuis ex illis se reddat minus potentem ad reddendum debitum, dummodo non se reddat absolutè, & simplicitèr impotentem, ergo multominus tenebitur abstinere ab operibus, vel præceptis, vel moderatis conferentibus ad vtilitatem spiritualem etiam si &c. Consequentia tenet, quia fortius vrget vtilitas spiritualis, quam temporalis, & quis magis tenetur sibi consulere in spiritualibus, quam in temporalibus.

Ea, quæ dicuntur quoad extenuationem virium, proportionalitèr intelligenda quoad deformitatem in vxore, si quæ inde proueniret; si etenim ex illis ieiunijs præceptis, vel liberis moderatis abstinentijs quædam orir etur deformitas non tamen talis, vt vxor marito exosa apparere t, non crederem teneri vxorem ab huiusmodi operibus, & ieiunijs abstinere, quandoquidem non tenetur seruare pulcritudinem maiorem, qua possit alterum coniugem ad libidinem excitare cũ iactura spiritualium bonorum, dummodo non se omnimodè deformem, & exosam marito reddat. 3 Et etiam si aliqualitèr se reddat deformem.

4 Imminẽte vxori periculo incontinentiæ, nisi vir ad copulam frequentiorẽ potentior fiat, non potest hic adhibere ieiunia voluntaria, nec etiam præscripta.

Respondeo secundo, si vxori immineat periculum incontinentiæ, nisi vir ad copulam frequentiorem potentior efficiatur, non potest ipse vir adhibere ieiunia voluntaria etiam moderata, & etiam præcepta, quibus reddatur minus aptus ad contribuendum iuxta ægestatem eiusdem vxoris *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num.* 128. Ratio ex eo desumitur, quia lex charitatis obligat quoscunque ne dum coniuges ad consulendum necessitati spirituali alterius, vbi commodè potest, ergo existente vxore in graui periculo incontinentiæ tenebitur vir etiam non seruatis ieiunijs voluntarijs, & præceptis se conseruare aptum, & potentem ad satisfaciendum eidem vxori, ne in deterius abeat per fornicationem, seu alios actus incontinentiæ.

Dices primo hæc verificari, quotiescunque non obstet præceptum positiuũ contrarium, vt euenit in casu, quo vrgeret præceptum Ecclesiasticum seruandi ieiunium, quod vtique debet præualere, cum opera præcepta debeant præualere operibus charitatis. Sed contra, quia charitas, seu mutuus amor coniugum ieiunio præferendus sit per textum *in c. non mediocritèr de consecr. dist. 5.*, nec præcepta positiua obligant cum scandalo per textum *in c. nihil cum scandalo de præscript.*, nec cum grauibus incommodis, & periculo rixarum, & pacis frangendę *Siluester verb. ieiunium num. 5., Ioannes de Friburgo lib. 1. summæ tit. 12. q. 27., Trullench. lib. 3. c. 2. dub. 7. num. 22.*, quod posset contingere, si præceptum Ecclesiasticum ieiunij seruaretur. Ad hæc corroboranda plurimum prodest id, quod communitèr docent, quod excusentur ab onere ieiunij, qui vacant infirmorum grauitèr laborantium curæ, qui, vt incumbant saluti animarum, sedulas curas assumunt incompatibiles cum eodem ieiunio, & his similia. Charitas, seu mutuus amor coniugum præferendus est ieiunio.

Dices secundo non obligari coniuges, nisi ad moderatam redditionem debiti, vnde, si vxor exigat frequentiorem, debet propriæ conditioni imputare, nec quoad hoc grauandus est maritus ex eo, quod se potentiorem non reddat abstinendo à mo-

Licet non obligaretur ex iure matrimonij, obligaretur ex onere charitatis.

moderatis ieiunijs voluntarijs, & etiam præceptis. Sed contrà, quia quamuis ex iure matrimonij non obligentur coniuges, nisi ad moderatum vsum; ex iure tamen charitatis, quando in altero imminet periculum incontinentiæ, tenentur, quantum possunt ad subueniendum eidem, adhibere omnia media necessaria non obstante præcepto Ecclesiastico, cum lex charitatis strictius obliget, quam Ecclesiasticum mandatum per ea, quæ diximus in responsione ad præcedentem instantiam.

Circa hanc responsionem oritur ratio dubitandi, an in hac hypothesi requiratur declaratio impotentiæ, seu licentia superioris in eo, qui, si ieiunaret, non esset potens ad subueniendum alteri, qui, ne succumberet incontinentiæ, egeret crebriori coitu. Affirmant talem declarationem, seu licentiam requiri *Innocentius rub. de obser. ieiunij num. 1.*, *Siluester verb. ieiunium q. 9.*, & alij plures apud *Sanchez d. lib. 9. disp. 3. num. 13.* Verum sentiendum est extante tali periculo incontinentiæ in altero coniuge talem facultatem superioris non requiri, cum præceptum ieiunij non obliget in concursu strictioris legis charitatis per ea, quæ supra commendauimus. Sed quid dicendum sit in dubio, quod tale periculum incontinentiæ vrgeret, vel non vrgeret, vel tale non esset, vt non posset superari consuetis remedijs; tunc arbitrarer tutius esse requiri talem facultatem, seu saltem iudicium, & declarationem personæ doctæ, & prudentis, quia in causa propria non videtur quis iudex, dum res versatur in dubio.

5 Nec in hoc casu requiritur licentia, seu declaratio superioris, vt eximatur ab onere ieiunij.

§. III.

An coniux teneatur vti cibis calidis, & similibus veneris irritamentis, vt potentior fiat ad reddendum.

SVMMARIVM.

Series disquisitionis exposita. 1.

Rationes suadentes non teneri vti talibus cibis. 2.

Imminente alteri periculo incontinentiæ tenetur vti, si possit sine dispendio propriæ salutis corporalis. 3.

Extra periculum etiam incontinentiæ alterius possunt licitè sumi, si sumptio ordinetur ad copulam ob finem honestum. 4.

Secus, si ordinetur præcisè ad maiorem voluptatem captandam. 5.

DIsquisitio III. Dictum fuit in præcedenti paragrapho, quod ex lege saltem charitatis teneatur coniux abstinere à ieiunijs moderatis, & etiam præceptis, vt se potentiorem conseruet ad reddendum, quando alteri imminet periculum incontinentiæ ex minus frequenti redditione. Modo iam quæritur, an ex tali lege caritatis non solum teneatur ab huiusmodi ieiunijs abstinere; sed etiam vti cibis calidis, alijsque venereis irritamentis ad eundem effectum se reddendi potentiorem. 1

1 Factum expositū in suis terminis.

Videtur absolutè negandum, quia, quantumuis ex tali lege teneatur non reddere se impotentiorem per huiusmodi abstinentias, & ieiunia, non tenetur tamen maius robur, & potentiam acquirere per media proprium statum naturalem excedentia, quia lex matrimonij, & fortè etiam charitatis obligat, quidem quantum vires naturalitèr inexistentes patiuntur, non autem obligat ad acquirendas modo extraordinario, & insueto maiores vires ad crebrius, & frequentius reddendum. Nihilominus

2 Rationes suadentes nō teneri vti talibus cibis.

Respondeo, si sine proprio dispendio corporalis salutis possit vti huiusmodi cibis calidis, vel sine graui detrimento, vtique sic suadente lege charitatis teneatur idem coniux ad subueniendum alteri in illo periculo incontinentiæ huiusmodi cibis vti *Sanchez d. lib. 9. de matrim. disp. 3. num. 6.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 131.* Ratio ex eo deducitur, quia lex charitatis obligat quoscunque ad subueniendum proximo præcipuè in detrimentis animæ, quotiescunque id possunt præstare sine iactura suæ salutis, suorumq; bonorum, sed in præsenti suppositione vtendo cibis calidis, alijsq; ad venerem incitantibus potest subuenire ægestati alterius coniugis periclitantis, nec ex eo vllum detrimentum sibi imminet, ergo tenetur &c.

3 Imminēte alteri periculo incontinentiæ tenetur vti, si possit sine dispendio propriæ salutis corporalis.

Dixi *sine dispendio propriæ corporalis salutis, vel sine graui detrimento*; non enim quis tenetur cum tanto incōmodo alienæ saluti consulere; quod si dicas, quod bona spiritualia aliena ex lege charitatis sint præferenda bonis corporalibus proprijs; statim impugnaberis, quia ad summum hæc verificantur, quādo bona spiritualia aliena subsunt periculo ineuitabili, cui nullo modo possit occurri, nisi cum detrimento corporali proprio, in hac autem hypothesi bona spiritualia alterius coniugis in illo periculo incontinentiæ non subsunt irreparabilitèr illi damno, seu periculo, cum possit eidem occurrere per moderatas abstinentias, ieiunia, & similia, & tale periculum non sit ineuitabile.

Ex occasione oritur hic ratio dubitandi,

4 di; an extra periculum incontinentiæ in altero coniuge licitum sit vti huiusmodi cibis calidis, alijsque irritamentis, quibus reddatur potentior ad debitum. Respondendum est vtique licere, si ordinentur ad copulam habendam ob finem honestum, secus, si solius libidinis causa. *Fagundez in Decal. pracept. 6. lib. 6. c. 3. nu. 46., Sanchez d. lib. 9. de matrimon. disp. 13., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 132.* Ratio ex eo quoad primam partem deducitur, quia ipsa copula habita ob finem honestum, vel prolis generandæ, vel mutui amoris fouendi inter coniuges, vel procurandæ salutis corporalis, vel retinendæ licita est per ea, quæ supra latè docuimus, ergo etiam licita erunt media, quæ ad ipsam possunt conducere, si aliundè non habeant aliquam turpitudinem. Ratio quoad secundam partem ex eo desumitur, quia ipsa copula habita ob præcisum finem delectationis non vacat culpa saltem veniali per ea, quæ supra ex declaratione Sanctissimi D. N. Innocentij XI. Pontificis nunc regnantis supra commendauimus, ergo etiam tali culpa non carebit illa sumptio ciborum calidorum ad eum finem præcisè maioris delectationis in coitu captandæ, seu solius libidinis gratia. Hoc tamen vnum aduertendum est, quod, si ex illa sumptione præuideatur certum moralitèr periculum effusionis seminis extra vas muliebre, non careret talis sumptio noxa læthali, prout notant *Rebellus part. 2. lib. 3. q. 19. num. 19., Pontius lib. 10. c. 8. num. 8., Auersa q. 21. sect. 4. vers. admitti potest, Leandrus Discalceatus de Sacram. part. 2. tract. 9. disp. 24. q. 18.*

Extra periculum etiam incontinentiæ alterius potest licitè vti talibus cibis, si ordinentur ad copulam ob finem honestum.

5 *Secus si ordinentur ad maiorem voluptatem captandã.*

---

§. IV.

An coniuges possint vouere abstinentias, & alia in præiudicium debiti coniugalis.

SVMMARIVM.

Status tituli exponitur. 1.

Neuter coniux sine alterius licentia potest vouere abstinentias, vigilias, & similia, quæ obstent debito coniugali moderatè reddendo. 2.

In ordine ad vota abstinentiæ, quæ non possunt officere debito coniugali, maritus potest vouere independentèr ab vxore, non sic vxor independentèr à marito. 3.

Vota, quæ obstant debito coniugali moderatè reddendo, non sunt ipso iure irrita. 4.

Ex suppositione, quod huiusmodi vota ab altero irritentur, mortuo irritante non reuiuiscunt. 5.

Maritus irritans huiusmodi vota vxoris hoc præstat cũ ratione potestatis in voluntatem, cum ratione iuris in materiam. 6.

DIsquisitio IV. Alter ex coniugibus altero inscio, vel fortè etiam inuito vouit abstinentias aliquas, vigilias, & ieiunia, quibus redditur minus potens ad reddendum debitum coniugale. Hic plura fuerunt dubia excitata; primum, an illud votum sic emissum teneret; secundum ex suppositione, quod teneret, posset ab altero coniuge irritari; tertium ex suppositione, quod ab altero irritaretur, an mortuo eodem irritante reuiuisceret, & obligaret vouentem ad ipsius executionem. 1

Status quæstionis expositus.

Sub hoc titulo examinabitur, an æquè primo procedat difficultas siue in ordine ad maritum, siue in ordine ad vxorem; quamuis enim vir, & vxor quoad debitum coniugale videantur esse pares per ea, quæ alibi commendauimus, quia tamen vxor videtur quodamodo esse subdita marito, non è contra, ideo in hoc videtur vigere specialis ratio dubitandi. Nihilominus

Articuli examinãdi circa titulum.

Respondeo primo. Neutrum coniugem sine alterius licentia posse vouere abstinentias, vigilias, & similia, quæ obstent debito coniugali moderatè reddendo *Glosa in c. manifestum verb. nisi author 33. q. 4., Innocentius c. scriptura ad fin. de voto, D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 22., Paludanus in 4. dist. 38. q. 3. art. 1. concl. 6. num. 10., Abulensis c. 5. Matthæi q. 149., Fagundez in Decalog. pracept. 3. lib. 2. c. 38. num. 21., Sanchez d. lib. 9. disp. 3. num. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. num. 120.* Non difficilis probatio huius responsionis, quandoquidem tale votum est contra ius, quod habet alter coniux in corpus eiusdem vouentis, qui sicuti habet ius, vt alter sibi seriò, & moderatè petenti reddat debitum, ità etiam ius habet, ne alter ex propriæ voluntatis arbitrio se reddat impotentem ad reddendum, quia, qui habet ius ad actum, habet etiam ius, ne ponantur media, quæ possint obsistere tali actui. Hæc ratio æquè euincit in ordine ad maritum vouentem huiusmodi abstinentias, ac in ordine ad vxorem, quæ ipsas voueret, cum in ordine ad debitum coniugale adinuicem reddendum maritus, & vxor sint pares. 2

Non possunt vouere, quãdo impediret moderatam debiti redditionem.

Respondeo secundo. In ordine ad vota abstinentiæ, quæ non possunt officere debito coniugali, maritus potest vouere independentèr ab vxore, non sic vxor independentèr à marito *Hostiensis in summa*

 tit.

tit. de voto §. si quis vouere possit num. 8. *vers. vxor etiam*, *Abbas c. charissimus num.* 4. *de conuers. coniug.*, *Sanchez de matrim. d. lib.* 9. *disp.* 3. *num.* 7. Ratio ex eo deducitur, quia vir est caput mulieris, prout habetur ex *Apostolo prima ad Corint.* 11., *& ex c. cum caput* 33. *q.* 5., vxor autem præcipuè in ijs, quæ spectant ad statum familiæ, est eidem viro subdita, ergo ille vtpotè independens ab vxore poterit talia vota emittere, non sic ista vtpotè illi subiecta. Ab hac regula excipiendum tamen est votum castitatis per ea, quæ alibi docuimus ob specialem rationem ibidem assignatam. Confirmatur ex ijs, quæ alibi docuimus, nempè virum posse irritare vota vxoris emissa constante matrimonio, non sic vxorem illa viri, ergo, quia vxor non potuit illa emittere sine consensu viri, bene tamen vir sine consensu eiusdem vxoris.

3 Circa ea, quæ non officiunt debito coniugali, maritus potest vouere, non sic vxor.

Respondeo tertio. Vota huiusmodi abstinentiæ, vigiliarum, & similium, quę obstant debito coniugali moderatè reddendo, non sunt ipso iure irrita, sed sunt valida, donec irritentur. *Caietanus* 2. 2. *q.* 88. *art.* 8., *Sanchez de matrim. lib.* 9. *disp.* 3. *num.* 8., nec in hoc dissentiri arbitror cæteros Doctores exceptis *Soto lib.* 7. *de iust. q.* 3. *art.* 1. *vers. an vero possit Manuele* 2. *tom. summæ c.* 90. *num.* 7. Ratio ex eo deducitur, primo, quia frustra Doctores communitèr inquirerent, an coniuges possent irritare alterius vota huiusmodi, si essent ipso iure irrita; non enim indiget irritatione, quod secundum se in sua origine est irritum. Secundo, quia huiusmodi vota, quantum est ex se, sunt de obiecto licito, & elicita cum plena deliberatione ex parte vouentis, & si quid habent, quod aduersetur iustitiæ, est præiudicium aliquod, quod potest subesse alteri coniugi, ergo in tantum erunt irritanda, in quantum alter coniux voluerit irritari; vnde, si alter consensum præbuerit, non erit, cur pleno iure non obligent.

4 Vota, quę obstant debito coniugali moderatè reddēdo, non sunt ipso iure irrita, sed sunt valida, donec irritētur.

Dices primo. Vota de opere illicito sunt ipso iure irrita, sed huiusmodi sunt vota elicita ab altero coniuge sine licentia alterius, quæ obstent moderato vsui matrimoniali, quandoquidem talia vota sunt de re prohibita, cum coniuges ex onere iustitiæ prohibeantur ad se reddendum impotentes ad moderata reddendum, ergo &c. Sed contra, quia quoad substantiam, & ex obiecto votum illud non est illicitum, sed tantum est tale, quatenus est contra ius alterius, & contra voluntatem ipsius; vnde quamuis, quandiu non constet de voluntate ipsius, non possit impleri, non tollitur tamen quin teneat, quousque alter non reprobet; sicque merito subdit *Sanchez d. lib.* 9. *disp.* 3. *num.* 8., quod vir absolutè vouens in hac hypothesi non peccet, nisi expressè intendat se obligare contra vxoris voluntatem, cum tacita insit huiusmodi votis conditio hæc, *si alter coniux voti conscius consensum præstet*.

Instantia contra sententiam propositā, & soluta.

Dices secundo, si alter coniux votum ediderit de non reddendo alteri debitum, vtique tale votum irritum est, nec indiget irritatione, ergo etiam si vouerit abstinentias, vigilias, aliaque pænalia, quæ obstent vsui matrimonij, tale votum irritum erit, siquidem ea ratio, quæ obligat ad reddendum debitum, obligat etiam ad non ponenda media, quæ impediant tale debitum, & sic &c. Sed contra, quia dispar omnino est ratio, cū votum de non reddendo debito sit directè contra fidem matrimonij, & hoc est Deo vouere rem alienam, quam Deus non acceptat; votū autem de huiusmodi abstinentijs non est directè contra fidem matrimonij, nec cōtra debitum coniugale, sed tantum est aliquod grauamen alteri coniugi, vndè non est cur non sit validum, licet exequi nequeat accedente alterius dissensu; atq; in hoc discrimen consentiunt *Turrecremata in c. sunt quadam* 17. *q.* 1. *nu.* 9., *Angles Floribus* 2. *part. q. vnica de voto art.* 7. *post nonam difficultatem dub.* 3. *concl.* 1., *Tabiena verb. matrimonium* 1. *q.* 3. §. 4.

Alia instātia dissoluta.

Respondeo quarto, ex suppositione, quod ab altero coniuge votum abstinentiæ, vigiliarum, & aliorum similium fuerit ab altero irritatum, mortuo irritante non amplius reuiuiscit *Abbas c. scripturæ n.* 7. *de voto*, *Caietanus* 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. *dub.* 4., *Sotus lib.* 7. *de iustit. q.* 3. *art.* 1., *Nauarrus in summa c.* 12. *n.* 66., *Sanchez d. lib.* 9. *disp.* 39. *n.* 36., *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 8. *nu.* 104. Ratio ex eo deducitur, quia, vel alter coniux irritat ratione dominatiuę potestatis, quam habet in alterius voluntatem, vel ratione dominij, & potestatis in materiam promissam, cuius executio præiudicat irritanti; quocunque ex his modis irritet in radice tollit obligationem voti, & extinguit, ergo hoc nullo modo eodem irritāte mortuo potest reuiuiscere ex generali regula, quod ius semel absolutè extinctū nunquam reuiuiscat *l. cum ex causa C. de remiss. pign.* Antecedens quoad primam partem patet, quia quando votum irritatur ratione dominatiuæ potestatis, quæ in irritante inest, supponitur, quod actus, per quem fuit illud votum elicitum, sit omnino dependens à voluntate eius, qui irritat, qui per consequens per proprium dissensum potest actum illum voti elicitum reddere ineptum ad obligandum, & nullius

5 Ex suppositione, qua huiusmodi vota irritentur, mortuo irritante non reuiuiscunt.

Rationes pro nostra opinione.

nullius roboris; quod enim quoad sui valorem ab altero pendet sine illo non potest esse validum; Quoad secundum vero partem sic euincitur, quia, cum votum illud sit quoquomodo alteri præiudiciale per consequens materia illius voti est etiam subiecta alteri irritanti, cum ius habeat, ne aliquid opponatur proprio iuri repugnans, sicq; potest subtrahere illam materiam sibi repugnantem, per quam subtractionem votum ipsum deficit. Confirmatur, quia quando materia voti est aliquo modo alteri subiecto, vouens ipse, seu ipsum votum habet annexam tacitam conditionem, *si alter consensum præstiterit*, ergo non purificata illa conditione per consensum alterius votum ipsum reddetur nullius roboris.

6 Difficultas solummodo esse potest in præsenti, an alter coniux irritet huiusmodi vota alterius ratione dominatiuæ potestatis absolutæ in voluntatem alterius, an vero præcisè ratione iuris quoad materiam. Probabilius arbitror irritare ratione vtriusq; prout sentiunt *Abulensis c. 30. Numerorum, Sotus lib. 7. de iust. q. 7. art. 1. vers. at vero sicuti Aragonius 2. 2. q. 88. art. 1., Diana part. 4. tract. 4. resol.* 110. Intellige tamen de marito irritāte huiusmodi vota ab vxore elicita, non ē contra. Ratio ex eo deducitur, quia vxor subditur marito, non solum quoad materiam promissam, sed etiam quoad voluntatem, & quoad actus eius, quod colligitur *ex c. 30. Numerorum, ibi-Si mulier maritum habuerit, & vouerit aliquid, si audiens vir statim contradixerit, & irritans fecerit pollicitationes eius, propitius ei erit Dominus*, & ex illo *Apostoli ad Ephes. 5. Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus*; & hoc quidem congruere videtur attento fragiliori sexu earundem mulierum. Ex quibus omnibus inferri posse videtur, quod vxores nō possint irritare vota mariti ratione dominatiuæ potestatis in voluntatem eiusdem mariti, sed dumtaxat ratione iuris, quod habent in materiam promissam, vt ex se patet.

Maritus irritans huiusmodi vota vxoris hoc præstat tum ratione potestatis in voluntatem, tū ratione iuris quoad materiam

§. V.

An coniux inconsulto altero possit vouere assumere habitum Pij Ordinis D. Francisci, seu Eremitarum.

SVMMARIVM.

Factum dilucidatur in casu particulari. 1.
Illud votum validum est, non tamen potest exequi sine alterius consensu. 2.
Alter coniux potest huiusmodi votum irritare. 3.
Tale votum irritatum non amplius reuiuiscit. 4.

Disquisitio V. Alter coniux constante matrimonio vouit assumere habitum Tertij Ordinis D. Francisci, vel Eremitarum, vel fortè etiam, si fuerit vxor habitum mulierum, quas vulgaritèr appellant Beatozze. Quæsitum fuit primo, an illud votum tenuerit. Secundo ex suppositione, quod validum fuerit, an potuerit ab altero coniuge irritari. 1

Factum, & articuli circa ipsum examinandi.

Videtur absolutè dicendum, & votum illud validum fuisse, nec potuisse ab altero coniuge irritari, quandoquidem hoc non videtur obesse vsui matrimonij, sicuti obstant vota abstinentiæ, vigiliarum, & similium, quæ reddunt coniugem minus potentem ad vsum; ex illius etenim habitus delatione nulla oritur impotentia, nec indè euenit minor potentia; & eo magis hoc intelligendum videtur, si votum illud non in perpetuum, sed ad modicum tempus extenderetur. Nihilominus

Rationes suadentes tale votū tenere.

Respondeo primo, validū quidem esse illud votum, nō tamen posse exequi sine alterius coniugis consensu. Consentiunt in hoc quotquot sustinent nō esse ipso iure inualidum votū abstinentiæ, vigiliarū, & similium, quæ quoquo modo obstant debito coniugali moderatè reddendo, & hoc militat in fortioribus terminis; si etenim vota illa, quæ talitèr obstant, tenent, nisi irritentur per dissensum alterius coniugis, cur tenere non debet votū assumendi huiusmodi habitus, quod non pugnat cum tali vsu, seu redditione debiti? 2

Validū est illud votū, nō tamen potest exequi sine alterius cōsensu.

Respondeo secundo, alterum coniugē posse huiusmodi votum irritare *Siluester verb. votum 5. q. 1. n. 3., Rosella eod. verb. votum 2. n. 9., Nauarrus c. 12. nu. 62., Fagundez in decal. præcep. 3. lib. 2. c. 38. n. 25., Sanchez d. lib. 9. disp. 3. n. 9., Ioannes Angelus* 3

Alter coniux potest huiusmodi votum irritare.

gelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 1. n. 130. Ratione ex eo desumo, quia coniuges ad alterius exigentiam tenentur iuxta conditionem proprij status se ornare, vt alteri possint placere, & conciliare adinuicem amorem, ergo à fortiori tenentur illis vestibus abstinere, quæ potius horrorem generant, quam amorem concilient, ergo, si alter vouerit huiusmodi habitus induere, poterit alter huiusmodi votum irritare.

Neque obstant ea, quæ ex aduerso afferebantur, quantumuis enim Physicè Ex tali delatione redditur minus moralitèr aptus. huiusmodi habituum delatio non reddat coniuges minus aptos ad reddendum sibi mutuo moderatè debitum, reddit tamen minus moralitèr idoneos, quatenus horrore quodam afficiuntur, quo remouentur ab eodem petendo, seu reddendo; ius autem coniugum non solum extenditur ad tollendam quamcunq; actionem, ex qua prouenire possit impotentia Physica ad idem debitum, sed ad auferendum quodcunque voluntarium, ex quo prouenire possit impotentia moralis, seu remotio ab eodem debito reddendo.

Ex quibus omnibus inferre poteris, 4 Tale votũ ab altero irritatum nõ amplius reuiuiscit quod, si absolutè per alterum coniugem fuerit illud votum irritatum, nõ amplius eodem extincto reuiuiscat iuxta vulgatam regulam, qua dicitur, quod obligatio semel absolutè extincta non amplius reuiuiscat.

---

§. VI.

Per quemnam actum vnius coniugis intelligatur posita irritatio voti ab altero emissi.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ exponitur. 1.

Ex eo, quod sciens immediatè non contradixerit voto, non tollitur, quin possit postea illud irritare. 2.

Quinimmo ex eo, quod sciens tacuerit, & non contradixerit, non censetur votum illud approbasse. 3.

Votum emissum sine licentia alterius potest sine causa irritari, secus si cum licentia. 4.

Opinio asserens maritum scientem votum vxoris, & tacentem cum animo interno approbandi illud ratificare, vt non possit amplius reprobare. 5.

Sententia negans, & dans facultatem irritandi. 6.

Præfertur prima opinio. 7.

Potest irritari per actum etiam interpretatiuum cum voluntate signo exteriori expressa. 8.

Disquisitio VI. Ex prædictis satis superque constat posse alterum coniugem vota alterius præiudicialia quoquo modo debito coniugali moderatè reddendo irritare. Modò quæritur per quemnam actum intelligatur talia vota irritare? 1 Factũ in suis terminis.

Fundamentum maximum dubitandi videtur desumi ex textu *in c. 30. Numerorum* præcitato, vbi sic legitur *Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, si audiens vir statim contradixerit, ac irritas fecerit pollicitationes eius, propitius erit ei Dominus.* Ex quibus verbis videtur requiri expressa contradictio immediatè, ac nouerit votum elicitum; dum enim dicit, *si audiens maritus statim contradixerit*, ergo, si statim non contradixerit, non poterit amplius irritare, sed intelligetur simplicitèr consentire, & ratum habere. Fundamentum dubitandi vnde desumatur.

Sanchez *d. lib. 9. de debito coniugali disp. 39. num. 34.* breuibus verbis videtur innuere, quod, quando irritat ratione potestatis dominatiuæ directè in voluntatem alterius coniugis, intelligatur sufficientèr irritare, quando aliud non declarat; vnde ex ipsius mente videtur inferendum, quod, quando irritat ratione iuris sibi competentis ob materiam, debeat declarare, quod nolit tale votum in sui præiudicium subsistere? Exponitur sententia Sanchez.

Respondeo primo. Ex eo præcisè, 2 Ex eo, quod immediatè nõ cõtradixerit, non tollitur quin possit irritare. quod coniux sciens alterum vouisse abstinentiam, & alia huiusmodi non statim contradixerit, non impeditur, quominus possit postea illud votum irritare. Ita arbitror sentire quotquot sustinent posse alterum coniugem, qui licentiam alteri concessit vouendi, votum irritare; atque hi sunt *Caietanus in summa verb. votum c. vlt. statim in princip.*, *Fagundez in decal. lib. 2. c. 37. num. 17.*, *Nauarrus in summa c. 12. num. 61.*, *Azorius part. 1. lib. 11. c. 18. q. 6.*, *Sairus lib. 6. clauis c. 10. num. 12.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 8. num. 74.*, *Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 17. num. 12.* Ratio ex eo deducitur, quia, si maritus v. g. expressè licentiam dederit vxori talia vota emittendi, potest nihilominus eadem irritare validè quoad effectum, vt mulier amplius non Rationes pro responsione. teneatur tali voto, quamuis ipse post consensum præstitum peccet irritando sine causa, quia maritus adhuc retinet dominium supra voluntatem vxoris, & actus eius, vel saltem ius supra materiam talis voti, prout docent DD. præcitati, & alij innumeri apud *Sanchez d. lib. 9. de debito coniugali disp. 40. num. 4.*, *& apud Ioannem Angelum Bossium loc. cit. num. 74.*, ergo à fortiori poterit irritare, quantumuis immediatè non contradixerit; plus

etenim

etenim potest operari voluntas expressa, quam mera non contradictio, in qua solum potest consistere interpretatiua licentia.

Dices primo hoc expressè aduersari textui *in d.c.30.numerorum*, vbi cum dicatur. *Si audiens statim contradixerit*, videtur per consequens inferri, quod, si statim non contradixerit, non possit amplius &c. Sed contra, quia textus ille solum intendit, quod per contradictionem mariti votum ab vxore emissum irritetur, adeo vt nullam vim habeat amplius vouentem obligandi; quod si dixerit, *statim contradixerit*, hoc apposuit ad indicandum, quod, si nullum consensum præstiterit nec expressum, nec interpretatiuum, quod conijcitur ex eo, quod immediatè post notitiam contradixerit, non solum validè, sed etiam licitè irritam reddat pollicitationem, & votum, quod arguitur ex verbis eiusdem textus, quæ subduntur *Propitius erit ei Dominus*. Cæterum, si distulerit contradictionem, non tollitur, quin adhuc postea possit validè irritare, quamuis fortassis non licitè, si in illa dilata contradictione supponatur consensum tacitum præstitisse, quod in sequenti responsione clarius examinabitur. Quod autem etiam si distulerit contradictionem, adhuc tamen possit ex interuallo validè reddere irritam illam promissionem, colligitur *ex eodem c. 30. numerorum*, vbi sic legitur. *Si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat, atque promiserat, reddet, si autem contradixerit postquam resciuit portabit ipse iniquitatem eius*, quem textum explicans *D. Augustinus lib. 4.q.59.* in numeros habet *Non cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex prius, si permiserit, & postea prohibuerit, & hoc tamen non dixit, quod mulier, quæ voueat, faciat*, & *D. Ambrosius lib. de Paradiso c. 10.* sic habet *Etiam si viro permittente repromissa fuerit, vel non licet ei votum opere complere, cum vir voluerit reuocare promißum*.

Soluitur primum aduersantium obiectum.

Dices secundo, ea, quæ dicuntur in probatione responsionis per allegatos DD., & per textum *in d.c.30. numerorum*, intelligenda esse dumtaxat de marito quoad vota elicita ab vxore ratione superioritatis, & potestatis dominatiuæ, quam habet in eandem vxorem, & in voluntatem ipsius, non è contra de vxore in ordine ad vota a marito elicita, cum vxor non habeat superioritatem, nec potestatem dominatiuam in eundem maritum. Sed contra, quia hic agitur de votis, quæ quoquo modo possunt obesse vsui coniugali, in ordine ad quem maritus, & vxor per supra allegata sunt pares, & propterea, quod vni conceditur, alteri non est denegandum. Fateor tamen in ordine ad alia, quę non concernunt vsum matrimonialem in quibus maritus absolutè consideretur vt superior, quod non possit mulier vota eiusdem mariti irritare, cum non subsint eidem mulieri nec quoad materiam, nec quoad potestatem dominatiuam.

Soluitur secundū.

Dices tertio, non esse amplius in potestate alterius coniugis irritare vota, ad quæ præstitit consensum, siue expressum, siue interpretatiuum, quando iam vota illa intelliguntur executioni mandata; intelliguntur autem vota coniugis executioni mandata, quotiescunque alter coniux resciuit vota illa fuisse emissa, & non contradixit maximè si coniux, qui vouit, incæperit abstinentias, vel deferre habitū, & similia. Sed contra, quia, cum versemur in votis, quorum executio exigit tractum successiuum, non dissonum rationi videtur, quod, quantumuis alter coniux in executione partiali tacuerit, & non contradixerit, possit in vlteriori executione contradicere ratione potestatis, vel dominatiuæ in voluntatem vouentis, vel in materiam eiusdem voti, sibi quoad vsum coniugalem præiudicialis.

Soluitur tertium.

Respondeo secundo. Ex eo, quod alter coniux cognito alterius voto statim non contradixerit, sed tacuerit, & ad tempus dissimulauerit, non censetur approbasse illud votum, ita vt non possit amplius sine causa illud irritare. 3

Nec censetur approbasse illud votum.

Pro clariori intelligentia huius responsionis aduertendum est, hoc intercedere discrimen, quando votum elicitum est sine alterius consensu, & approbatione, ac quando elicitum est altero consentiente, & approbante; si enim sine approbatione fuerit elicitum, potest ab altero etiā sine causa irritari, si vero cum approbatione, vtique sine causa non potest relaxari. Id autem, quod in præsenti responsione intenditur, est, an talis taciturnitas ad tempus, & non contradictio alterius coniugis habeatur pro sufficienti consensu, ita vt exigatur causa ad votum illud dissoluendum, an vero non habeatur pro tali consensu, ita vt sine causa etiam possit dissolui, & sic pro hac secunda parte resoluimus, & definimus pro qua stant *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp.40.num. 10., Caietanus super c. 30. numerorum in fin., D. Thomas in 4. dist.32. in fin. in expos. lit., & ibi Paludanus q.2. art. 2. num. 17., D. Antoninus 3. part. tit.1. c.22. §. 2., Siluester verb. votum 5. q.2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.8. num.81.* 4

Votum emissum sine licētia alterius potest irritari sine causa, secus si fuerit emissū cum licētia.

Pro-

Probatur iam responsio, quia in præiudicialibus taciturnitas, & non contradictio non habetur pro consensu, per textum *in reg. qui tacet de reg. iur. in 6. l. inuitum ff. de seruit. vrb. præd. l. in eo §. penult. ff. de ritu nupt.*, *Alexander cons. 84. In causa in fin. lib. 7*, *Coaruuias pract. c. 15. vers. quinto deinde*, quod præcipuè verificatur, quando agitur de annullando actum *Alexander cons. 59.*, *Attentis narratis n. 15. vers. nec obstant lib. 3.*, *Hypolitus Riminald. Iun. cons. 164. dubitatur num. 15. lib. 2.*, vt euenit in præsenti hypothesi; nec obesse potest textus *in d. c. 30. Numerorum*, vbi dicitur, quod, si distulerit contradictionē in alteram diem, portabit ipse iniquitatem vxoris; ex quo videtur deduci, quod ex tali dilatione præsumatur consensum præstitisse, sine quo non potest marito iniquitas imputari; Non, inquam, obesse potest, quia talis textus quoad hanc præcisam determinationem omninò cæremonialis est, prout notant communitèr DD., qui propterea per legem Euangelicam supponitur abolitus.

Rationes pro responsione.

Hic excitant DD. difficultatem, an, si re vera maritus, qui tacet, & non contradicit, habeat internum animum approbandi votum, illudque ratificandi, intelligatur illud approbare, adeo vt non possit amplius illud sine iusta causa irritare? Affirmant votum illud intelligi approbatum, & quasi emissum de licentia ipsius mariti *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 40. num. 10.*, *Lessius lib. 2. de iust. c. 49. num. 78.*, qui pluribus mouentur rationibus, primo, quia denegari non potest, quin votum illud ex parte vxoris elicientis sit validum, vtpotè emissum cum plena deliberatione, & solum, quoquo modo claudicat per ordinem ad maritū, quatenus emissum intelligitur, vt obliget ad executionem, si maritus consenserit, ergo, si extet re vera consensus mariti etiam post votum, istud erit firmum, & sine causa irreuocabile; nec obesse potest, si asseratur, quod consensus ille merè internus sit, adeoque nullam vim conferat in esse externo; Non, inquam, obesse potest, nam aduersarij statim respondent, quod ille consensus sufficientèr exprimatur externe per illam taciturnitatem, & non contradictionem, & licet illa taciturnitas secundum se sumpta in præiudicialibus sufficientèr non inducat consensum, sumpta tamen cum vero consensu interno existente in marito facit actum validum, & firmum, nam concurrentibus contrarijs præsumptionibus in eodem actu illa, quæ facit valere actum, potior est, & præferenda, prout latè probat *Menochius de arbitr. Iud. cas. 472. num. 2. de præsumpt. lib. 1. q. 29.* Secundo, quia, cum votum illud ex parte vouentis sit validum, & firmum, ex parte ipsius obligat, & sic ex parte ipsius nihil deficit, quominus obliget, ergo ad obligandum maritum, ne reuocet talem obligationem vxoris, non requiritur, nisi consensus ipsius sibi notus, & Deo.

5 Sententia afferens maritum tacentem cum animo approbandi ratificare, & non posse amplius reprobare

Rationes pro eadē.

His tamen non obstantibus *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 8. num. 82.*, quamuis asserat, præcedentem opinionem esse valdè probabilem, videtur nihilominus sentire, dictum consensum internum vouenti non manifestatū non sufficere, vt votum censeatur approbatum, ita vt non possit sine iusta causa irritari. Rationem ex eo adducit, quia approbatio, seu licentia mariti refertur ad ipsum vouentem, qua vouens est, non vero respicit directè Deum, quamuis posita postea approbatione maritus obligetur Deo ad non irritandum votum vxoris sine iusta causa, & non potest referri ad vouentem, neq; ad ipsum directè ordinari, nisi signis exterioribus exprimatur, cum homines adinuicem non cōmunicent, neque ordinentur; nisi per voces, & signa exteriora, ergo &c. Hæc ferè ad verbum ipse Bossius. Neque obesse possunt ea, quæ pro contraria sententia afferebantur, nempè quod ille consensus sufficienter per illam taciturnitatem, & dissimulationem exprimatur; Non, inquam, obesse possunt, quandoquidem illa taciturnitas indifferens est, vel ad approbationem, vel ad reprobationem, & in præiudicialibus nunquam habetur pro reprobatione, vnde non est admittenda præsumptio pro firmitate actus contra tacentem. Vtraque opinio est valdè probabilis. Probabiliorem tamen arbitror primam propter rationes adductas præcipuè cum non requiratur vxoris acceptatio ad voti firmitatem, & confirmationem, prout requiritur in donationibus, & contractibus.

6 Sententia negans, & tribuens facultatē irritandi.

7 Præfertur prima opinio.

Respondeo tertio, per quemcunque actum, siue expressum, siue interpretatiuum intelligi potest posita irritatio voti ab altero emissi, dummodo sit cum voluntate irritantis signo aliquo exteriori expressa. Consentiunt communitèr DD. Ratio est, quia supponitur in potestate alterius coniugis huiusmodi vota irritandi, & vtique per dissēsum a tali voto; dissensus autem huiusmodi vtique etiam humano modo haberi potest per quemcunque actum voluntatis, siue per voces, siue per alia signa exteriora manifestatum. Confirmatur, quia nemine contradicente huiusmodi vota sufficientèr irritantur per actum expressum, quo maritus

8 Potest irritari per actum etiam interpretatiuum, dū modo sit cum voluntate signo exteriori expressa.

renuat

renuat executioni eorundem, ergo etiam potest irritari sufficientèr per actum voluntatis eiusdem signis externis manifestatum, cum huiusmodi actus actui expresso correspondeant.

---

§. VII.

An, & qualitèr peccet Maritus, qui contra licentiam datam, vel approbationem factam de voto illud irritat.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Fundamenta opinionis asserentis nullo modo peccare. 2.
Peccaret maritus, qui sine causa votum illud de sui licentia emissum irritaret. 3.
Non obstante facultate ex iusta causa potest votum illud sibi praeiudiciale irritare. 4.
Maritus irritans huiusmodi vota sine iusta causa regularitèr peccat lethalitèr. 5.
Et quidem peccato reducibili ad sacrilegium. 6.

DIsquisitio VII. In praecedentibus sufficientèr innuisse videmur, quod maritus, qui, vel expressè, vel tacitè facultatem fecit vxori vota emittendi, quae
1 Factum elucidatum,
quoquomodo praeiudicialia sint iuri eiusdem mariti, vt sibi moderatè reddatur debitum, vel talia vota iam emissa, vel expressè, vel tacitè approbauit, non possit sine legitima causa vota illa irritare, & vtique peccet irritando. Nunc, quia aliqui absolutè docent apud *Suarez tom. 2. de Religione lib. 6. de voto c. 8. num. 8.* maritum talia vota irritando etiam sine causa nullo modo peccare, placet ex professo primo examinare, an re vera peccet, vel non peccet ponderando omnia argumenta pro vtraque parte. Secundo, ex suppositione, quod peccet, an tale peccatum sit laethale, an vero veniale dumtaxat.

Fundamenta opinionis asserentis nullo modo peccare in eo consistunt primo,
2 Fundamēta opinionis asserentis nullo modo peccare,
quia maritus dando licentiam non intelligitur contraxisse specialem obligationem cum vxore non retractandi talem licentiam, quia nec hoc vouit, nec promisit. Secundo, quia in ipsa concessione licentiae supponitur habuisse tacitam conditionem, vt talis licentia perseueret ad ipsius beneplacitum, non alitèr, nec alio modo. Nihilominus

Respondeo primo, peccare maritum contra licentiam, seu facultatem factam vxori de sic vouendo sine iusta causa votum illud irritantem *Suarez tom. 2. de Religione lib. 6. de voto c. 4. num. 22.*, *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 40. num. 7.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 8. num. 85.*, *Abulensis in d. c. 30. numerorum q. 43. ad finem*. Colligitur primo ex eodem textu *in c. 30. Numerorum*, vbi expressè dicitur, quod, *si maritus non contradixerit* (hic pro non contradictione accipitur consensus, seu facultas saltem interpretatiua) *portabit iniquitatem eius*. Secundo ratione etiam euincitur, quia, cum consensum dederit ad eliciendum illud votum, permisit, quantum est ex se, vt vxor se Deo obligaret auferens impedimentum, quod ex parte sui poterat obstare ad ipsius firmitatem, ergo posteà irritando sine causa tollit obligationem, quam ipse permisit Deo offerri, adeoque hoc cedit quodamodo in contemptum ipsius Dei.

3 Peccat maritus, qui sine causa votum illud irritaret.

Respondeo secundo. Existente iusta causa non obstante facultate iam facta potest maritus irritare votum vxoris sibi quoquo modo praeiudiciale. *Suarez tom. 2. de Religione lib. 6. de voto c. 4. num. 22., & c. 8. num. 7.*, *Sanchez in summa lib. 4. c. 27. nu. 28., & lib. 9. de matrimon. disp. 40. nu. 7.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 8. num. 86.* Rationem ex eo deduco, quia, cum maritus concedens talem licentiam praesumatur prudentèr concedere, videtur per consequens concedere sub tacita conditione permanendi in eadem concessione, nisi iusta, & legitima causa obuenerit non permanendi.

4 Non obstante facultate ex iusta causa potest irritare votum sibi praeiudiciale.

Si autem hic inquiras, quaenam iusta, & legitima causa censenda sit, vt maritus possit irritare votum vxoris, cui ipse licentiam dedit. Respondendum est, id remittendum esse arbitrio prudentis viri, qui non ex quacunque causa, sed tantum graui debet adiudicare, quae vtique teste Sanchez debet esse grauior, quam fuisset in principio sufficiens ad denegandam licentiam. *Sanchez in summa lib. 4. c. 27. nu. 30.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 8. num. 86.*

An causa sit iusta remittendum est arbitrio prudentis viri.

Respondeo tertio. Maritus irritans huiusmodi vota sine iusta causa regularitèr peccat mortalitèr *Caietanus 2. 2. q. 88. art. 8. dub. 3.*, *Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 48. § peccant praelati*, *Manuel 2. tom. summae c. 89. num. 6.*, *Graffius part. prima lib. 2. c. 29. in fin.*, *Sairus lib. 6. clauis c. 10. nu. 12.*, *Lessius lib. 2. de iust. c. 40. dub. 13. num. 36. vers. peccabit tamen*, *Villalobos tract. 34. diffic. 21. num. 19.* Ratio ex eo deducitur, quia per huiusmodi irritationem sine causa iniustè impediret voti executionem, & sicuti, qui transgreditur votum à se

5 Maritus irritās sine iusta causa regularitèr peccat lethalitèr.

se emissum sine causa peccaret grauitèr, ita non est, cur grauitèr non peccet, qui sine causa impedit eiusdem executionem.

Si autem hic inquiras ad quam speciem peccati possit reduci illa irritatio voti facta sine causa à marito, qui con-

6 Et quidē peccato reducibili ad sacrilegium,

sensum, & facultatem præbuerat ad illud; crederem, reducendam esse ad speciem sacrilegij, quatenus efficit, ne promissio facta Deo per votum adimpleatur, & sic quodamodo attingit votum ipsum, quod respicit virtutem Religionis, quam lædere sacrilegum est.

---

§. VIII.

An, si maritus concesserit facultatem vxori vouendi, & ipsa vouerit se votum illud emissuram, possit idem maritus votum illud sine causa irritare.

SVMMARIVM.

In quo consistat status difficultatis. 1.
Sententia asserens, non posse votum illud sine causa irritare. 2.
Votum illud non censetur emissum de facultate mariti, adeoq; potest irritari. 3.

Disquisitio VIII. Intendebat vxor Caij votum emittere de abstinentijs faciendis, vel de habitu Beatarum, vt

1 Facti series exposita.

vulgo dicitur, deferendo, cui idem Caius facultatem fecit, & ipsa vouit, se illud votum emissuram, nôn autem actu vouit illam abstinentiam, & delationem habitus. Hic iam quæritur, an illud votum intelligatur emissum de licentia mariti, & an maritus possit illud sine causa irritare.

Videtur prima fronte absolutè asserendum, & votum illud censeri emissum

2 Sententia afferens non posse votum illud sine causa irritare.

de licentia mariti, & maritum ipsum non posse illud sine causa irritare, quandoquidem facultas ad aliquid faciendum videtur etiam inuoluere facultatem ad illud promittendum, & sicuti, qui facultatem a Patre v.g. accepit donandi aliquid alteri, & promitteret illud eidem donare, censeretur promisisse illam donationem de licentia Patris, cum hæc facultas comprehendatur in illa donandi, ita qui facultatem accepit ab altero Superiore aliquid vouendi, & promisit, censetur &c. Nihilominus

Sanchez *d. lib. 9. de debito coniugali disp. 40. num. 10.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 8. num. 83.* arbitrantur votum illud non censeri emissum de facultate mariti, ac propterea posse ab eodem sine causa irritari, quibus non incongruè adhærendum censeo. Ratio ex eo deducitur, quia per illud votum vouendi vxor sibi imponit nouum onus, ad

3 Votum illud non censetur emissum de facultate mariti, adeoq; potest irritari.

quod etiam obtenta licentia viri non tenebatur; quandoquidem etiam posita mariti licentia poterat vouere, & non vouere, vnde quod obtenta etiam licentia eiusdem mariti liberè facere poterat iam posito illo voto vouendi ex necessitate facere tenetur; maritus autem nouo illi oneri minimè consentit.

Dices primo, facultatem aliquid faciendi inuoluere etiam facultatem id promittendi, prout præferebatur pro contraria sententia, ergo, si ex vi illius facultatis poterat validè facere, poterat etiam validè promittere ex vi eiusdem, adeoq; sicuti, si vouisset, non posset maritus, qui dedit licentiam, irritare votum simplicitèr emissum, ità nec videtur posse

Instantia proposita, & dissoluta.

irritare votum de eodem emittendo. Sed contra, quia longè diuersum est facultatem concedere ad rem simplicitèr vouendam, ac facultatem concedere ad votum eliciendum de re eadem vouenda; nam stante prima facultate liberum est ei, cui concessa est talis facultas, votum elicere, & non elicere; posito autem voto de illa re vouenda non est amplius liberū ad rem ipsam vouendam, cui oneri non consentit maritus.

Dices secundo, data facultate inferiori aliquid donandi intelligitur etiam facultas illud promittendi, ergo etiam data facultate aliquid vouendi intelligitur etiam data facultas votum illud promittendi. Sed contra neganda est conse-

Alia instātia dissoluta.

quentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quod promissio, & pactum contrahendi, seu quasi contrahendi inter homines, tanquam quid præambulum, & dispositio præcedit ipsum contractum, & ideo superior dans facultatem contrahendi, seu quasi, intelligitur facultatem concedere ad ipsius contractus promissionem per textum *in l. oratio ff. de sponsal.* at votum ad aliquid vouendum non est dispositio, adeoq; vnum in altero non includitur.

---

§. IX.

An fæmina intendens nubere possit soluere ieiunium, ne deformis fiat.

SVMMARIVM.

Factum exponitur in suis terminis. 1.

Sen-

Sententia affirmatiua, quam Sanchez tribuit Lopez. 2.
Sententia negans cum suis rationibus. 3.
Extante illo periculo deformitatis potest probabilius ieiunium soluere. 4.
Soluuntur rationes opposita sententia. 5.

1 Status disquisitionis expositus.

DIsquisitio IX. Caia fæmina nubilis, & nobilis intendens matrimonium contrahere, nec vitam cælibem ducere, timens, ne ex consuetis, & præscriptis ab Ecclesia ieiunijs deformitatem, & squallorem contraheret quibus difficultas multo nuberet, seu inueniret virum, qui eam duceret, statuit in corde suo eadem ieiunia præscripta soluere. Quæsitum hic fuit, an sic soluens ieiunia eximatur à noxa violationis eiusdem, seu eorundem ieiuniorum præscriptorum.

2 Sentētia, quam Sāchez tribuit Lopez, quod fæmina possit ieiuniū soluere.

Sanchez *lib. 9. de debit. coniug. disp. 4. nu. 12.* refert, & sequitur *Ludouicum Lopez 2. part. instruct. de ieiun. c. 11. ad finem* asserentem fæminam sic soluentem ieiunia excusari à quacunque culpa, cum talis deformitas pro notabili damno censeatur. Sed apud Ludouicum Lopez in meo exemplari doctrinam hanc non inuenio, cum secunda pars non extendatur vltra cap. 107.

3 Sententia negatiua cum suis rationibus.

Videtur absolutè asserendum, non posse absque graui noxa huiusmodi ieiunia soluere, quandoquidem in primis vix percipi potest, quomodo ex moderatis, & præscriptis ieiunijs talis, ac tanta contrahi possit deformitas, & pallor, vt difficiles contractus reddat nuptiarum, cum teste *D. Athanasio lib. de virgin. post initium* habeatur. *Si accedant aliqui, & dicant tibi, Ne frequentèr ieiunes, ne imbecilior fias, ne credas illis, neque auscultes*, & postea subdit de filijs Israel captiuis apud Nabuchodonosor Regem Babilonis post abstinentiam à cibis regijs, *Et visa sunt facies eorum speciosiores præter cæteros pueros, qui regiæ mensæ cibis nutrebantur*, & tandem concludit *Vides quid faciat ieiunium? Morbos sanat destillationes corporis exsiccat &c.* Hoc idem confirmat *D. Basilius Magnus hom. 1. de ieiun. ante med.* per illa verba *Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilē reddidit? Nonne ieiunium, cum quo in matris ventre conceptus est?* & postea subdit. *Ieiunium prophetas genuit, potentes confirmat, atque roborat. Ieiunium animæ optima custodia, corporis socius securus, fortibus viris nutrimentum, & arma, atletis, & certantibus exercitatio.* Deindè fæmina ante nuptias contractas non subdita est potestati mariti, cuius aliquod ius possit demere, ergo vrgente præcepto Ecclesiastico, si aliunde eidem sit obnoxia, tenebitur sub graui eidem satisfacere; non

Præceptū ieiunij videtur præpōderare.

enim militat eadem ratio de fæmina nupta, & innupta; nam quoad fæminam nuptam concurrit cum præcepto Ecclesiastico ieiunij ius, quod habet maritus in corpus vxoris in ordine ad debitum sibi reddendum, qui propterea potest velle, ne corpus ipsum vxoris fiat deforme, & minus idoneum ad se excitandum ad actus coniugales, quod ius mariti cum sit ex debito iustitiæ debet præualere iuri positiuo Ecclesiastico; quoad fæminam verò innuptam nullum ius mariti concurrit, adeoque non est, cur non debeat præceptum Ecclesiasticum ieiunij obligare. His tamen non obstantibus

Respondeo, si verè subsit moralitèr certum periculum deformitatis, & squalloris in fæmina ex ieiunio secuturi, ratione cuius difficilius possit nubere, probabilius est, posse soluere tale ieiunium. Ita *Sanchez, & Lopez supra allegati*. Ratio ex eo deducitur, quia præcepta iuris positiui non obligant ad executionem cum notabili damno exequentis, seu exequi debentis, sed priuari iure nuptiarum, seu quoquo modo impediri ab eisdem est notabile damnum, vt per se patet, ergo &c. Confirmatur, quia in ordine ad tuenda bona temporalia licitum est ieiunium Ecclesiasticum soluere, vt videre est in rusticis, alijsque, qui ob laborem insumendum ad huiusmodi bona acquirenda eximuntur ab onere ieiunij, ergo etiam in ordine ad tuenda bona corporis præcipuè in ordine ad vsus, ad quos quis ius habet, inter quos numeratur ius ad contrahendum matrimonium.

4 Extante illo periculo deformitatis probabilius potest soluere ieiuniū.

5 Soluūtur rationes oppositæ sententiæ.

Ad obiecta aduersantium primo loco proposita respondendum est, ea procedere attento præcisè ordine gratiæ, per quam Deus seruantes mandata sua quandoque corroborat etiam in ordine ad vires corporales, & robur potius auget, quam diminuat ad ostendendam potentiam suæ ineffabilis prouidentiæ, secundum quam robustiores reddidit filios Israel vescentibus leguminibus, & aqua, quam alios vtentes cibis regijs; quod idē dic ad auctoritatem D. Basilij. Cæterum in ordine naturæ ieiunijs potius squallet eadem natura, quam robustior euadat; vnde, si experientia compertum fuerit, quod fæmina attenta complexione naturali deformis euadat, & squallida, non video, cur excusari non possit ab onere ieiunij.

Ad illud, quod subditur, dicendum est, fæminam non eximi dumtaxat ab onere ieiunij in ordine ad ius mariti, sed etiam in ordine ad iura propria conseruanda, inter quæ potissimum numeratur ius, quod fæmina habet ad contrahendum

Eximitur in ordine ad propria iura conseruāda.

Qq 2 ma-

matrimonium, quò per præceptum Ecclesiasticum seruandi ieiunium non potest priuari, nec in aliquo frustrari.

§. X.

An vxor ob viri præceptum præcisè soluere possit ieiunium Ecclesiasticum.

SVMMARIVM.

Series facti in suis terminis. 1.
Diuersi status, secundum quos potest examinari titulus. 2.
Præcipiente marito solutionem ieiunij in spretum Ecclesiæ, si vxor hoc sciat, non potest illa soluere. 3.
Si non præcipiat in contemptum Ecclesiæ, nec adsit periculum discordiarum, non potest vxor soluere. 4.
Si timeantur graues rixæ inter coniuges, vxor potest ieiunium soluere. 5.
Præcepta positiua non obligant, quando adimpleri nequeunt nisi cum scandalo. 6.
Vbi timentur rationabiliter rixæ, non est necessario expectanda proprij Sacerdotis dispensatio. 7.

DIsquisitio X. Viribus adeo robustis pollebat Caia vxor Antonij, nec periculum aliquod suberat, quod ex ieiunijs ab Ecclesia præscriptis deformis, & 1 Exponitur facti circa titulum propositum. pallida euaderet. His tamen non obstantibus Antonius ipsius maritus eidem expresse præcepit, ne ieiunia præscripta, quandoq; seruaret. Quæsitum fuit, an ratione talis præcepti eximeretur ab onere eadem seruandi, adeout, si solueret, nullam noxam contraheret.

Pro solutione hic animaduertendum est, an maritus sciente vxore præciperet ieiunij solutionem in spretum, & contemptum Ecclesiæ præcipientis, an verò solummodò ex quodam propriæ voluntatis arbitrio, & inconsulta ad luxuriam procliuitate. Rursus, an ex negatione 2 Diuersi status, secundum quos potest examinari titulus. respectu vxoris, ad quam mariti præceptum dirigitur solutionis ieiunij, oriri facilè possint inter eandem vxorem, & maritum iurgia, & notabiles discordiæ, an verò nullum ex ijs, vel solum modicum possit timeri; secundum etenim has animaduersiones oriri possunt diuersa iura, & diuersæ rationes decidendi.

Respondeo primo. Si maritus præcipiat solutionem ieiunij in contemptum Ecclesiæ præcipientis sciente vxore certum est, eandem vxorem non posse absq; noxa ieiunia ab eadem Ecclesia præcepta soluere. *Phyliarchus de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. c. 25. §. quod ieiunia, Sanchez de matrimon. lib. 9. de debit. coniug. disp. 3. nu. 13.* 3 Si præcipiat in spretum Ecclesiæ, vxor conscia non potest soluere. Ratio ex eo deducitur, quia spretus ille, seu contemptus Ecclesiæ præcipientis ordinatus à marito in illo præcepto, & ab vxore cognitus hæreticam redolet prauitatem, & temerariam iniuriam eidem Ecclesiæ irrogatam, ergo vxor non potest ex illo præcepto sic concepto soluere Ecclesiasticum præceptum, siquidem, ne dum faceret contra virtutem abstinentiæ præceptum, sed etiam contra virtutem Religionis cum prauo sensu erga Ecclesiam.

Dices prauitatem erga Religionem se teneri ex parte mariti præcipientis in spretum Ecclesiæ, non autem ex parte vxoris obtemperantis præcisè mariti mandatis. Sed contra, quia ex quo vxor Vxor cooperatur prauitati mariti. nouit præcipi in spretum Ecclesiæ, & præceptum illud exequitur, cooperatur, quantum est ex se, violationi reuerentiæ debitæ eidem Ecclesiæ, & constituitur particeps delicti eiusdem mariti, quod, cum sit ab intrinseco malum, est potius, quam mors fugiendum, cum nulla ratione possit cohonestari.

Respondeo secundo. Si ex propriæ voluntatis arbitrio, & sine Ecclesiæ contemptu maritus ieiunij violationem præcipiat, nec subsit periculum notabilium 4 Si non præcipiat ex contemptu, nec adsit periculũ rixarum, nō potest vxor ieiunia soluere. discordiarum inter vxorem, & eundem maritum, non potest vxor licitè ieiunium soluere. *Innocentius rub. de obseruat. ieiun. num. 2., Siluester verb. ieiunium q. 9., Abulens. c. 6. Matthæi q. 149., Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 3. num. 13.* Ratio ex eo deducitur, quia cessante motiuo deformitatis, & squalloris in fæmina, & ijs omnibus, quæ quoquo modo impedire possunt vsum coniugij, maritus nullum ius habet aduersus præcepta Ecclesiæ, ergo illorum executionem nullo modo potest impedire. Antecedens patet, quia vniuersum ius, quod habere potest maritus circa obligationes propriæ vxoris, vel est ratione iuris in ordine ad corpus vxoris quoad vsum, ne scilicet hic quoquo modo impediatur, vel reddatur minus amabilis, vel ratione superioritatis, quam habet in actus eiusdem vxoris; sed cessante deformitate, ijsq; omnibus, quæ quoquo modo possunt impedire vsum coniugij, ex ieiunijs vxoris præceptis ab Ecclesia nullo modo impeditur vsus coniugij, nec redditur minus amabilis, & ex alio capite, quantumuis maritus habeat superioritatẽ respectu vxoris quoad ea, quæ pendent à libera ipsius voluntate, non habet tamen in ordine ad ea, quæ sunt independentia ab ipsius voluntate,

sed

sed sunt præscripta à potestate superioris Ecclesiæ, ergo &c.

5 Si timeatur inter coniuges graues rixæ, potest vxor ieiunium soluere.

Respondeo tertio. Si ex negatione solutionis ieiunij Ecclesiastici, seu præscripti ab Ecclesia præceptæ à marito oritura rationabilitèr timeantur dissidia, & notabiles discordiæ inter eundem maritum, & vxorem, potest eadem vxor licitè eadem ieiunia soluere, seu non adimplere. *Abbas rub. de obseru. ieiun. num. 8., Tabiena verb. ieiunium q. 20. §. 21., Abulensis c. 6. Matthæi q. 149., Capua part. prima decis. lib. 2. c. 23., Nauarrus in summa c. 21. n. 19., Angles Flor. prima part. de ieiunio q. 6. de illis, qui tenentur ieiunare diff. 12., Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de ieiun. c. 111. in fin.*

Præcepta charitatis sunt præferenda præcepto ieiunij.

Ratio ex eo deducitur primo, quia præcepta charitatis præferenda sunt præceptis ieiunij, prout habetur *ex c. non mediocritèr de consec. dist. 5.*, quod desumptũ est ex D. Hieronymo; vnde etiam communitèr dicitur, quod ad consulendum saluti animarum, alijsque misericordiæ operibus, quando vtrumque adimpleri non potest, eximatur quis ab onere ieiunij; sed fouere mutuum amorem inter coniuges, & vitare dissidia, & notabiles discordias est actus specialis charitatis, & etiam præceptum eiusdem, ergo &c. secundo, quia præcepta positiua non obligant cum scandalo, & grauissimo incommodo per textum *in c. nihil cum scandalo de præscript.*, & ita docent *Metina c. de ieiunio q. de his, qui ad ieiun. tenentur in prima causa excusante vers. ad eundem casum, Ledesma 2. p. 4. q. 17. art. 3. fol. 203. col. 2. §. præterea in hoc art., Phyliarchus de offic. sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. c. 25. §. quod ieiunia, Palacios in 4. distinct. 15. disp. 8. post quartam concl. fol. 120. vers. denique, si discordia*, ergo, si ex adimplemento ieiunij præcepti ab Ecclesia oriri rationabilitèr timeantur scandala, & notabiles discordiæ inter maritum, & vxorem, poterit hæc licitè ad eadem euitanda ieiunium non adimplere.

6 Præcepta positiua non obligant cum scandalo.

Dices, scandalum, si quod sumi potest à marito ratione obseruantiæ ieiunij ab vxore præstitæ, quando alia ratio solutionis non subest, prouenire ex peruersitate eiusdem mariti, quod propterea non videtur vxori imputandum; non enim, quia maritus praua præcipiat, sequi debet vxor prauitatem ipsius, vt scandalum euitet. Sed contra, quia, quantumuis scandala oriantur ex prauitate mariti inofficiosè præcipientis, potest tamen vxor ad socialia fœdera matrimonij fouenda, ad quod omni iure tenetur, ieiunium soluere, cum adimplementum ipsius cederet in graue sui incommodum, & in damnum societatis coniugalis; vnde,

Ad socialia fœdera fouenda possunt iura positiua postponi.

cum præceptum ieiunij sit tantum positiuum, & Ecclesiasticum, nec obliget cũ graui incommodo, & damno, debet absolutè cedere iuri naturali fouendæ societatis inter coniuges, & eiusdem non extinguendæ; nec quia dissolutio huiusmodi societatis proueniret ex prauitate mariti sine vlla causa decideret vxor à iure, & onere eam conseruandi, cum innatum sit fœderi connubiali onus seruandi ipsam, nec iura positiua possint tali iuri naturali officere.

Dices secundo. Si ea, quæ dicuntur in solutione mox positæ instantiæ, vera essent, posset etiam eadem vxor sic exigẽte marito soluere ieiunium ab Ecclesia præscriptum, quando maritus præciperet talem solutionem in spretum, & contemptum Ecclesiæ, quandoquidem ipsa posset intendere præcisè conseruationem mutui amoris coniugalis, & malitiam illius contemptus refundere in maritum. Sed contra, quia, vbi innotescit spretus Ecclesiæ, iam violatio ieiunij non esset solum contra præceptum positiuum Ecclesiæ, sed etiam contra ius diuinum, & naturale, & vtique negatiuum statuens Ecclesiam non esse dehonorandam, vnde quoad hoc debet potius vxor mori, quam cum spretu Ecclesiæ præceptum violare.

Instantia proposita, & dissoluta.

Pro complemento hic oritur difficultas, an vxor, vbi rationabilitèr ex adimplemento præcepti ieiunij timentur dissidia, & notabiles discordiæ possit ex se soluere ieiunium, an verò debeat expectare proprij Sacerdotis dispensationem. Sentio, quidquid videantur ex aduerso asserere. *Innocentius rub. de obseruat. ieiunij num. 2., Capua prima part. decis. lib. 2. c. 37. num. 53., Abulensis c. 6. Matthæi q. 149.*, vbi subsit verè periculum dissidiorum inter coniuges non esse ex necessitate expectandam proprij Sacerdotis dispensationem *D. Hieronimus relatus in c. non mediocritèr de consecr. dist. 5., Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 3 num. 13., Viguerius lib. instit. c. 7. §. 3. vers. 2. in fin.* Ratio est, quia præceptum ieiunij in concursu præcepti seruandi mutui amoris inter coniuges non obligat, adeoq; non indiget relaxatione per dispensationem.

7 Vbi timẽtur rixæ, nõ est expectanda proprij Sacerdotis dispẽsatio.

---

§. XI.

An contrahens scientèr matrimonium cum obstricto voto castitatis simplicis possit ab illo debitum petere.

SVMMARIVM.

Exponitur titulus disquisitionis. 1.

Ra-

Rationes suadentes non posse petere. 2. Potest iustè petere, & alter tenetur reddere. 3. Satisfit rationibus oppositæ opinionis. 4.

DIsquisitio XI. Vouerat Caia, antequam nuptias contrahere intenderet, simplicitèr, & absolutè castitatem.
1 Facti series exposita. Titius non ignarus talis voti statuit non obstante tali voto ipsam ducere, initisque pactis coniugalibus ipsam de facto duxit. Quæsitum hic fuit, an idem Titius posset licitè debitum exigere, & an Caia teneretur reddere.

Videtur absolutè dicendum, nec Titium posse licitè petere, nec Caiam reddere, quandoquidem Titius illicitè contraxit certò sciens non potuisse licitè cōtrahere, & per consequens sibi illicita esse,
2 Rationes suadentes non posse petere. quæcunque ex tali illicito contractu possent consequi. Ex alia parte Caia nouit Titium, ex quo contraxit cum illa scientia, illicitè contraxisse, & illicitè petere; illicitè autem petenti non tenetur reddere. Nihilominus

Respondeo, & Titium posse à Caia debitum petere, & Caiam eidem Titio petenti teneri reddere.
3 Potest iustè petere, & alter tenetur reddere. *Siluester verb. matrimonium 7. q. 5. dict. 6., Sanchez de matrimon. lib. 9. de debito coniugali disp. 33. num. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia per illud matrimonium, quantumuis iniquè contractum maritus perfectum ius, & dominium acquisiuit in corpus vxoris, nec illa scientia voti ab vxore antecedentèr emissi potest tali iuri officere, cū nec ipse vouerit, nec alterius voto assensum præstiterit.

Dices primo, scientiam illam voti alterius constituere ipsum maritum contrahentem reum sacrilegij, & quamuis matrimonium ipsum non dirimat, sicuti non dirimit votum ipsum, impedire tamen ipsius executionem quoad vsum, quandoquidem æquum non est, vt qui scientèr cum iniquitate, & sacrilegio contraxit, consequatur plenè iura contractus etiam quoad vsum, ea proportionali ratione, qua qui contraxit cum voto, æquum non est, vt potiatur iuribus
Contraxit iniquè, cōsecutus est tamen iura matrimonij. contractus ipsius etiam quoad vsum. Sed cōtra, quia, quamuis contrahendo factus fuerit reus sacrilegij, non tollitur tamen, quin plenè consecutus fuerit iura matrimonij, cum scientia de voto ab altero emisso respectu scientis non inducat tantam obligationem, quantam inducit votum ipsum respectu vouentis; nec vllum ius inducit impedimentum ad petendum debitum ratione scientiæ habitæ de alterius voto, sicuti inducit ratione voti quoad vouentem; nec aliquid officit, quod sciens contraxerit cum iniquitate, nam iniquitas ipsa inficit quidem contractum, non tollit tamen ius, quod consequitur ex eodem contractu, sicuti contrahens ex aliquo prauo fine matrimonium constituitur quidem reus prauitatis illius finis, non tamen priuatur iure contractus, nisi finis ille aduersetur naturæ eiusdem.

Dices secundo, si vterque antecedentèr ad matrimonium vouerit castitatem, neuter post matrimonium potest ab altero exigere debitum, nisi impetretur dispensatio per ea, quæ supra commendauimus, ergo etiam si alter tantum vouerit, & alter conscius voti ipsius cum ipso contraxerit, neuter poterit licitè petere debitum; Consequentia probatur tum quia cooperatur iniquitati alterius, adeoq; eadem pæna puniendus est; tum quia contrahendo cum illa scientia videtur se conformare obligationi vxoris, & cedere iuri suo. Sed contra, neganda est absolutè consequentia, quia, ex quo contrahit scientèr cum obstricto voto castitatis, nec vouet, nec consensum præstat voto alterius, & licet quoquo modo cooperetur iniquitati alterius (quod an verum sit alibi fuit definitum) non propterea priuatur iure petendi debitum, cum nullibi de hoc sit dispositum; est etenim decisum, quod obstrictus voto castitatis contrahens matrimonium non possit petere, non autem quod contrahens cum scientia voti alterius priuetur tali iure. Ad id, quod subditur, dicendum est, maritum contrahentem non intendere se conformare voto alterius, nec cedere iuri suo, sed ideo contrahere, vt posset iure suo vti petendo, quo nullo iure priuatur. (Sic contrahendo non intelligitur cedere iuri suo.)

Hinc patet quid respondendum sit ad rationes pro contraria parte; dic etenim, non ex quacunque iniquitate in contrahendo oriri priuationem iuris petendi, sed dumtaxat ex iniquitate præscripta à iure sub onere, seu pæna talis priuationis, sub quo onere non prohibetur contrahere cum scientia voti alterius. 4 (Satisfit rationibus oppositæ opinionis.)

---

§. XII.

An fornicans cum coniugata obstricta voto castitatis emisso ante matrimonium non solum committat adulterium, sed etiam sacrilegium.

SVMMARIVM.

Casus explanatus in suis terminis. 1.
Sententia asserens per matrimonium extingui votum. 2.

For-

Fornicans cum coniugata obstricta voto castitatis committit adulterium, & sacrilegium. 3.
Votum non extinguitur per matrimonium. 4.
Soluitur ratio opposita opinionis. 5.

DIsquisitio XII. Meuia antecedentèr ad matrimonium emisit votum simplex castitatis, deinde eo non obstante contraxit matrimonium cum Sempronio. Constante iam matrimonio sic inito eadem Meuia fornicata est cum Calidonio. Quæsitum hic fuit, an tàm ipsa Meuia, quàm Calidonius non solum contraxerint crimen adulterij, sed etiam sacrilegæ violationis voti.

1 **Exponitur dilucidè factum.**

2 **Sententia asserens per matrimonium extingui votum.**

D. Bonauentura *in 4. dist. 38. art. 2. q. 2. in fin., Glosa c. fin. 27. q. 1. paulo post princip., Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 348., & alij* videntur sustinere, con committere crimen sacrilegij, eo quod arbitrentur per matrimonium votum penitus extingui. Mouentur potissimum ea ratione, quia duobus contrarijs concurrentibus minus fortè cedit fortiori per textū *in c. 1. de pænit. dist. 1.*, minor autem, & minus fortis est obligatio voti, quam sit obligatio matrimonij; siquidem per matrimonium fit actualis corporum traditio, per votum autem nonnisi mera promissio. Nihilominus

3 **Est adulter, & sacrilegus simul.**

Respondeo, Calidonium fornicantem cum coniugata obstricta voto simplicis castitatis non solum committere crimen adulterij, sed etiam sacrilegij *D. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad quartum, & ibi D. Bonauentura art. 2. q. 1. in fin., Paludanus in 4. dist. 32. q. 2. art. 1. num. 14., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 16. art. vnico q. 6., Turrecremata c. sicut 37. q. 1. art. 1. in fin., Nauarrus in summa c. 22. num. 73., Henriquez lib. 12. de matrim. c. 2. num. 9., Phyliarchus de offic. sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 2. c. 4. ad fin., Veracrux prima part. speculi art. 15. dub. 2., Sanchez lib. 9. de debit. coning. disp. 33. num. 11.* Ratio a contrario sensu deducitur ab ijs, quæ dicta sunt pro præcedenti opinione, nam per matrimonij contractum voti vinculum non dissoluitur, quandoquidem matrimonium non absoluit à præcedenti voti obligatione, nisi quatenus idem matrimonium cogit contrauenire voto per textum *in c. quanto de iure iur.*, & sic quatenus alter coniux per petitionem compellit vouentem ad sibi reddendum debitum, ergo in alijs omnibus idem votum remanet in suo robore, ergo peccans cum obstricto tali voto peccat contra virtutē Religionis, adeoq; sacrilegè. Confirmatur *ex c. quidam de conuers. coniug.* vbi, cum quis fine consensu vxoris professus fuerit in Religione, dicitur, quod professio non teneat, dicitur tamen votum tenuisse, non quantum ad posse negare debitum alteri petenti, sed quantum ad obligandum sic professum ad non petendum, quia hoc est in ipsius potestate; ex quibus eruitur votum ipsum castitatis, quamuis secundum se obliget ad abstinendum ab omni actu venereo, prout tamen prçmitur fortiori vinculo matrimonij superuenientis ad idem votum obliget tantum, quantum est in potestate vouentis, non quantum est in præiudicium alterius exigentis, ergo peccans cum obstricto tali voto, quantumuis coniugato peccat contra votum, adeoque &c.

4 **Votum nō extinguitur per matrimonium.**

Hac eadem ratione euincitur, quod non solum ipse Calidonius fornicarius peccet adulterè, & sacrilegè, sed etiam eadem Meuia coniugata, & obstricta tali voto, quinimmo à fortiori, cum ipsa sit, quæ immediatè peccat contra votum à se ipsa antecedentèr emissum.

5 **Soluitur ratio oppositæ opinionis.**

Ad rationem, quæ pro contraria opinione afferebantur, asserendum est, per fortius vinculum matrimonij superuenientis non extingui vinculum voti, sed tantum suspendi in ea parte, in qua aduersatur iuri alterius coniugis, non in alijs, quæ sunt in potestate eiusdem vouentis per ea, quæ alibi fusè commendauimus.

---

§. XIII.

An proles habita à coniugatis mutuo castitatis voto obstrictis vel ab altero professo, vel promoto ad sacros ordines sit legitima, an spuria.

SVMMARIVM.

Exponitur casus secundum varias considerationes. 1.
Sententia asserens, talem prolem esse illegitimam, eiusque rationes. 2.
Proles suscepta à coniugibus mutuo castitatis voto obstrictus est legitima. 3.
Matrimonium est fundamentum legitimationis. 4.
Soluuntur rationes opposita. 5.
Idem sentiendum est, quando vnus votum emisit independentèr ab altero. 6.
Si maritus post consummatum matrimonium inuita vxore professus est in Religione, & postea cognouit vxorem, & genuit, proles illa legitima est. 7.
Si maritus hac præstiterit consentiente vxore ad professionem proles est illegitima. 8.

Ge-

1 Casus, & variæ cōsiderationes circa ipsum.

DIsquisitio XIII. Post mutuum votum castitatis Titius, & Caia coniuges nullo habito respectu ad votum carnalitèr commixti sunt, & ex ea commixtione prolem genuerunt. Rursus post consūmatum matrimonium Titius transijt in Religionem, & in ea professus est, & postea iterum carnalitèr cognouit Caiam, & ex ea prolem genuit. Tandem idem Titius post matrimonium transijt ad sacros ordines, & post susceptionem eorumdem prolem etiam generauit ex eadem Caia. Quæsitum hic fuit, an proles quocunque ex allegatis modis suscepta habenda sit pro legitima, & naturali, an verò pro spuria, seu illegitima.

2 Sententia asserens talē prolem esse illegitimā eiusque rationes.

Ioannes Andræas *c. dudum num. 7. de conuers. coniug.*, *& ibi Antonius num. 20.*, *Ancharanus c. vnico num. 3. de voto*, *Abbas c. carissimus num. 7. de conuers. coniug.*, *supplementum Gabriellis in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. post septimam conclus. vers. quid si vterque*, *Brunellus de sponsalib. concl. 30. num. 14.* sustinent, talem prolem esse illegitimam, qui, quamuis loqui videantur solum, quando suscepta est post mutuum vtriusque votum, videntur tamen à fortiori sustinere, quando alter transijt de licentia alterius ad professionem Religiosam, vel ad sacros ordines. Ratio ipsorum multiplex esse potest. Prima est, quia, quantumuis matrimonium illud post emissum ab vtroq; votum castitatis teneat quoad vinculum coniugale, quoad vsum tamen actus coniugalis non tenet, cum neuter possit petere, & per consequens neuter reddere. Secunda, quia iniquitas parentum, quandoque reddit prolem illegitimam, prout habetur *in c. fin. §. si quis vero de cland. desp.* vbi, cum coniuges ignari impedimenti dirimentis clam contraxerint, dicitur, quod ratione iniquæ, & clandestinæ desponsationis proles habetur pro illegitima, cum cæteroqui ratione ignorantiæ impedimenti, & bonæ fidei esset habenda pro legitima per textum *in c. ex tenore, qui fil. sint legit.*

Articuli examinādi circa factum.

Vt ordinatè procedamus, & singula singulis referamus, singula sunt secernenda, & discriminatim examinanda, & primo, quando proles suscepta est à coniugatis obstrictis mutuo consensu voto simplici castitatis, vbi etiam agatur, quando vtriusq; votum sine mutuo consensu est elicitum. Secundo, quando alter post consummatum matrimonium transiuit ad Religionem, in qua professus est, vbi erit considerandum, an transierit de licentia alterius, an saltem cum scientia ipsius, an vero altero nesciente, vel si sciēte, non contradicente. Tertio, quando alter ante consummatum matrimonium ingressus est Religionem, & in ea professus. Quarto, quando alter, vel ante, vel post consummatum matrimonium suscepit sacros ordines.

3 Proles suscepta à coniugibus mutuo voto castitatis obstrictis est legitima.

Respondeo primo, Proles suscepta à coniugatis voto castitatis mutuo consensu obstrictis est, & habenda est pro legitima *Cardinalis c. dudum in oppos. post q. 3. in fin. de conuers. coniug.*, *Maior in 4. dist. 32. q. 2. arg. 2. contra secundam concl. in fin.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 6. tit. 22. art. 3. q. 5.*, *Rainerius in summa tit. de fil. præsb. §. sed pones*, *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 38. num. 3.* Ratio ex eo deducitur, quia denegari non potest, quin inter istos sit verum coniugium, & proles illa non sit suscepta à coniugibus vero titulo matrimonij copulatis, non enim votum soluit matrimonium, licet reddat ipsius vsum illicitum, ergo non est, cur illa proles haberi non debeat pro legitima. Confirmatur primo, quia copula inter huiusmodi coniugatos tali voto obstrictos, quantumuis sit illegitima ratione sacrilegij, non tamen potest dici fornicaria, cum sit inter legitimè coniugatos, ergo nec proles ab eisdem censenda erit illegitima; Neque dicas, quod, quamuis matrimonium subsistat quoad vinculum coniugale, nō tamen subsistat quoad vsum, quod est id, quod primo loco dicebatur pro aduersa opinione, & sic semper verificatur, quod illa proles suscepta sit ex coitu illicito; contra enim impugnaberis, quia vsus est prohibitus inter obstrictos voto simplicis castitatis, ratione iuris vetantis actum, non irritantis contractum, vnde copula ipsa, quantumuis illi-

Vsus inter huiusmodi coniuges nō est fornicarius.

cita

cita non est fornicaria, cum sit inter legitimos coniuges. Confirmatur secundo, quia plus operari debet causa naturalis, & radix essentialis legitimationis, quę est verum matrimonium, quam peccatum parentum, & accidentalitèr superueniens per textum *in l. qui habent ff. de tutel.*, ergo existente vero matrimonio, quantumuis intercedat in vsu culpa parentum, proles ex eodem habita habenda erit pro legitima.

4 Matrimonium est fundamentum legitimationis.

Ad rationem secundam, quæ pro aduersa parte afferebatur deductam *ex c. fin. §. si quis vero de claud. despons.*, dicendum est, eam rectè procedere, quandoquidem ibi non constabat de veritate, & subsistentia matrimonij, quod est fundamentum legitimationis, nec ignorantia poterat excusare, quia non fuerat adhibita illa diligentia, quæ a iure præscribitur.

5 Soluuntur rationes oppositæ.

Hæc procedunt, quando à coniugibus mutuo consensu emissum fuit illud votum castitatis, & deinde eo non obstante prolem genuerunt. Quid vero dicendum sit, quando vterque quidem coniux votum emisit, sed vnus independentèr ab altero. Sed in hac etiam hypotesi absolutè sentiendum est, prolem ex coitu inter ipsos progenitam habendam esse pro legitima, quia adhuc constat matrimonium legitimum inter ipsos, & si quando mutuo consensu ratione voti se obligant ad non vsum, adhuc proles legitima habetur, non video, cur habenda non sit talis, quando vnusquisque ex coniugibus separatim se obligauit ad non vtendum, quantum est de se, non tamen mutuo consensu.

6 Idem sentiendum est, quando vnus votum emisit independentèr ab altero.

Respondeo secundo. Si post consummatum matrimonium Titius ad Religionem transiuit, & in ea professus est Caia penitus ignara, vel etiam sciente, & contradicente, & postea copulam habeat cum eadem Caia, ex qua proles, generetur, vtique hæc habenda est pro legitima quoad omnes effectus *Maiolus lib. 1. de irregular. c. 4. n. 4., & 5., Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 38. n. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia inter istos adhuc subsistit verum matrimonium; non enim istud dissoluitur per subsequentem Titij professionem emissam sine consensu, quin potius cum reluctantia Caiæ, prout habetur *in c. quidam, & c. placet de conuers. coniug.* in quibus textibus dicitur, quod professus sic sit alteri restituendus, cum professio non teneat, licet remaneat obligatus voto simplici castitatis, & ratione eiusdem non possit licitè petere. Vndè deducitur prolem non infici nota spurietatis, seu illegitimitatis, siue Titius sic professus ad petitionem Caiæ reddiderit, siue ipse ab eadem petierit debitum, nam licet petendo grauitèr, & sacrilegè peccauerit contra votum, non tamen ex tali noxa potest consurgere aliquod inquinamentum in prole ratione veri matrimonij inter eos subsistentis per ea, quæ in præcedenti responsione commendauimus.

7 Proles habita à marito, qui post consummatum matrimonium professus est in Religione vxore dissentiente, habenda est pro legitima.

Respondeo tertio. Si post consummatum matrimonium Titius se receperit in Religionem, & in eadem professionem emiserit scientè Caia, & consentiente, seu non contradicente probabilius est prolem illam reputari pro spuria, seu illegitima. *Archi Diac. c. ministri dist. 81. in fin., Hostiensis in summa tit. de fil. præsbit. §. qui filij n. 5., Albericus in suo diction. lit. I. verb. illegitimè nati vers. quod si aliquis clericus, D. Antoninus 3. part. tit. 28. c. 4. §. 2. ad finem*, qui quamuis loquantur in terminis mariti promoti ad sacros ordines sciente, & consentiente vxore, à fortiori intelligendi sunt in terminis mariti professi in Religione. Responsio est contra *Maiolum lib. 1. de irregul. c. 4. nu. 6., 7., & 9., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 38. nu. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia accedente consensu alterius coniugis denegari non potest, quin talis professio sit valida, prout colligitur *ex c. ex parte 1. de conuers. coniug., & ex c. Agatosa 27. q. 2.*, nec aduersatur textus *in c. ad Apostolicam eodem tit. de conuers. coniug.*, vbi dicitur, quod *non sit recipiendus alter coniugum ad obseruantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat, sed & vitam debet mutare, nisi fortè sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat in sæculo remanere*, quod idem habetur *in c. 1. eod. tit. de conuers. coniug.*, ex quibus habes, quod ad validam professionem alterius coniugis non solum requiratur consensus, & facultas alterius, sed etiam, quod alter si fuerit iuuenis, mutet statum per professionem in Religione, vel si fuerit senex, voueat in sęculo perpetuam continentiam; Non, inquam, aduersatur, quia, vt docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. prænot. 9. n. 20.* prædicti textus procedunt solummodo quoad licitum esse, non quoad validum eiusdem professionis; proles autem suscepta à professo validè in Religione non potest nisi haberi pro illegitima, prout videtur colligi *ex c. literas de fil. præsbit.* vbi dicitur, quod genitus in sacerdotio de vxore legitima natus, & conceptus, ad hoc vt promoueatur ad ordines, indigeat dispensatione; si ergo indiget dispensatione, videtur illegitimus.

8 Si maritus post consummatũ matrimonium professus est in Religione vxore cõsentiente, proles postea suscepta habenda est pro illegitima.

Professio illa est valida.

9 Genitus in sacerdotio ex vxore legitima est irregularis.

Dices primo, non obstante illo consensu præstito ab vxore adhuc vinculum

coniugale remanet insolubile, cum ex lege diuina, postquam consummatum est, nequeat per humanam potestatem dissolui, sed solum remanet impeditum quoad vsum, ergo proles ex eodem suscepta non obstante professione emissa de licentia alterius coniugis erit legitima vtpotè suscepta ex vero matrimonio. Sed contra primo hoc argumentum æquè tangit *Maiolum, & Sanchez*, qui quamuis asserant, quod accedente præcisè vxoris consensu ad professionem mariti hæc nō sit valida, & per consequens proles ex eodem matrimonio suscepta sit legitima, asserunt tamen, quod, si consensui vxoris accedat Episcopi decretum, & professio sit valida, & proles illegitima; quo posito aduersus eosdem sic arguo. Matrimonium illud vtpotè cōsummatum est quacunque potestate humana etiam Ecclesiastica indissolubile, cum indissolubilitas proueniat à iure diuino, ergo proles ex eodem suscepta quantumuis impedito quoad vsum per præceptum Episcopi erit legitima, quod est expresè contra id, quod ipsi asserunt; Contra secundo, quia ad hoc vt proles sit illegitima, sufficit, quod vsus eiusdem matrimonij sit absolutè impeditus per fortius vinculum legitimè contractum, per quod transferatur simplicitèr ius in alium, & etiam corporis traditio; prout euenit in præsenti hypothesi, secundum quem per illam professionem de consensu alterius emissam ius corporis professi translatum est in Deum, & in Religionem; neque obstant ea, quæ in prima responsione præsentis disquisitionis dicebantur de coniugibus mutuo voto castitatis obstrictis, respectu quorum nec copula est fornicaria cum sit inter veros coniuges, nec proles illegitima; Non obstant, inquam, quia per simplex votum castitatis non transfertur dominium, nec formalitèr, nec radicalitèr, vndè possessio adhuc remanet penes eosdem coniuges; per professionem autem legitimè emissam de consensu alterius coniugis potestas verè transfertur in Deum saltem formalitèr licet quoquomodo radicaliter remaneat ratione vinculi penes alterum coniugem; vndè quoquo modo copula potest dici fornicaria, cū per illam fiat iniuria Deo, qui acquisiuit ius in corpus mariti.

10 Obiectio Sanchez contra ipsum retorquetur.

Per professionem consentiente altero coniuge dominium transfertur in Deum.

Dices secundo textum *in d. c. literas de fil. presbit.* non asserere prolem esse illegitimam, sed dumtaxat esse irregularem admodum prolis illegitimæ, & hoc quidem quoad ordines, & beneficia, non autem, quoad successionem, & honores, prout præfatum textum explicant *Rainerius in summa tit. de filijs presbit. §. sed pone Antonius d. c. literas n. 7., & ibi Abbas n. 4. in fin., Astensis in summa 2. part. lib. 6 tit. 22. art. 3. q. 5., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 38. num. 7.*, Sed contra; ex quo textus ratione illegitimitatis statuat, prolem esse irregularem, vtique supponit esse illegitimam, & si talis supponitur in ordine ad ordines, & beneficia Ecclesiastica dicatur, cur non in ordine ad successionem, & honores alios? Deindè, si quando etiam vltra consensum vxoris accedit decretum Ecclesiæ ad professionem mariti proles illegitima censetur quoad omnia, prout statuunt *Maiolus d. lib. 1. de irregul. c. 4, & Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 38. nu. 6.*, cur etiam non erit illegitima quoad omnia, quando præcisè accedit consensus vxoris? Certè decretum Iudicis, seu Ecclesiæ non reddit matrimonium solutum.

11 Ex eo, quod proles sit irregularis, arguitur, quod sit illegitima

Confirmari potest nostra assertio, quia, si vterque coniux consummato iam matrimonio votum solemne emiserit, & postea ex concubitu prolem genuerit proles illa illegitima habetur *Innocentius c. dudum n. 4. de conuers. coniug., & ibi Hostiensis n. 4, Barbosa rub. ff. solut. matrim. secunda part. n. 7., Paleotus de nothis, & spurijs c. 10.* à quibus dissentiri non videtur *Sanchez d. lib. 9. disp. 38. num. 1., & 2.*, ergo etiam erit illegitima, si alter de consensu alterius solemniter in Religione per professionem vouerit, siquidem, si in primo casu non obstante indissolubilitate matrimonij inficitur proles ob incontinentiam parentum, non video, cur infici non debeat ob incontinentiam alterius, qui solemnitèr professus est cum alterius consensu?

12 Vtroque coniuge solemnitèr profitente proles post professionem suscepta est illegitima

Respondeo quarto; Si ante consummationem matrimonij alter, vel vterque coniux solemnitèr in Religione fuerit professus, & post professionem concubuerint, & prolem genuerint, proles indè suscepta est omnino spuria, & illegitima. Consentiunt omnes, quos viderim, & præcipuè *Maiolus lib. 1. de irregul. c. 4. n. 5., Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 38. n. 4.* Ratio ex eo desumitur, quia per professionem solemnem in Religione ante matrimonium consummatum idem matrimonium penitus dissoluitur, ob priuilegium perfectioris status per ea, quæ alibi fusè commendauimus, ergo copula inter sic professum habitam, & priorem coniugem erit fornicaria, & per consequens proles ex eadem concepta erit illegitima vtpotè suscepta à non coniugibus.

13 Si ante consummatū matrimoniū, vel vnus, vel vterq; professus fuerit, proles postea suscepta est illegitima.

Respondeo quinto; Si ante consummationem matrimonij alter ex coniugibus promotus fuerit ad sacros ordines altero inconsulto, & deindè ex eodem coniuge

niuge prolem susceperit eadem proles nō
14 erit illegitima *Maiolus de irregularitate c.4. nu.8., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 38. num. 4., & 7.* Ratio ex eo deducitur, quia per promotionem ad sacros odines matrimonium prius legitimè celebratum quantumuis non consummatum non dissoluitur per textum *in extrauag. antiquæ Ioannis XXII. de voto*; priuilegium etenim dissoluendi matrimonium, antequam consummatum sit est concessum præcisè in ordine ad perfectiorem statum Religionis, non in ordine ad sacros ordines per ea, quæ alibi fusè docuimus.

Si ante consummationē alter ad sacros ordines fuerit promotus altero ignorāte, & postea proles habita sit, est illegitima

Respondeo sexto; si post consummatū matrimonium alter transierit ad sacros
15 ordines altero nesciente, vel sciente, & contradicente, & postea ex vxore prolem genuerit, hæc absolutè habenda est pro legitima. Deducitur in fortioribus terminis ab ijs, quæ dicta sunt in responsione secunda, eamque expressè sustinet *Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 38. nu. 7.*, non enim per promotionem ad sacros ordines ius, quod vxor acquisiuit ex matrimonio rato, & consummato potest eadem inuita amitti.

Intellige etiam post consummatū matrimonium.

Respondeo septimo, Si post consummatum matrimonium alter coniux altero consentiente transierit, seu promotus fuerit ad sacros ordines, & deindè ex sua
16 vxore prolem genuerit stante dispositione iuris probabilius est, illam prolem esse illegitimam *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 20. nu. 1. in fin., D. Antoninus 3. part. tit. 28. c. 4 §. 2. ad finem, Rosella verb. illegitimus n. 10., Alexander de Neuo c. tua el secundo n. 9. de iure iur.* Colligitur *ex d. c. literas de fil. præsbit.*, neque obesse possunt ea, quæ dicta sunt in responsione quinta, quod scilicet per susceptionem sacrorum ordinum non irritetur matrimonium, quantumuis talis susceptio fuerit ante consummationem, sicuti irritatur, & dissoluitur per professionem emissam ab altero, vel vtroque coniuge ante eandem consummationem; Non, inquam, obesse possunt, quia quantumuis susceptio sacrorum ordinum secundum se non dissoluat prius matrimonium legitimè contractum quando tamen talis susceptio fit accedente consensu alterius coniugis ratione voti solemnis implicitè imbibiti in eisdem sacris ordinibus ex speciali iuris dispositione taliter vsus coniugalis interdicitur, vt proptèr parentum incontinentiam proles ipsa pro infecta, & illegitima habeatur.

Si post consummatū matrimoniū altero cōsentiente, alter promotus fuerit ad sacros ordines proles postea suscepta ex speciali iure est illegitima

§ XIV.

Ad quemnam Iudicem spectat compellere coniuges ad sibi debitum reddendum.

SUMMARIUM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Si neget debitum ex dubio valoris matrimonij solum ad Iudicem Ecclesiasticum spectat compellere. 2.
Si neget ob præsumptum adulterium à marito commissum etiam ad Iudicem Ecclesiasticum spectat compellere. 3.
Negante vxore debitum ex propria voluntatis arbitrio, potest per vtrumque Iudicem compelli ad reddendum. 4.

DIsquisitio XIV. Contracto matrimonio inter Caium, & Calidoniam, 1
eodemque consummato renuebat postea eadem Calidonia Caio exigenti debitum reddere, cumque ipse Caius contenderet de suo iure tuendo, orta est controuersia apud quem Iudicem deberet agere, an apud Ecclesiasticum, an vero apud sæcularem?

Exponitur facti series.

Negatio debiti, quam præstat Calidonia, vel potest prouenire ex dubietate fortasse suborta valoris matrimonij, vel ex aliqua legitima causa, ob quam eximatur ab onere reddendi, puta ob adulterium eiusdem Caij, vel tandem ex proprio voluntatis eiusdem Calidoniæ arbitrio. Iuxta has omnes causas, ex quibus proueniat negatio huiusmodi præsens titulus est examinandus. Pro quo

Considerationes circa factum.

Respondeo primo. Si Calidonia neget Caio debitum ex dubio suboriente validitatis matrimonij ad solum Iudicem Ecclesiasticum spectet, controuersiam dirimere, eandemque Calidoniam compellere ad debiti redditionem. In hanc responsionem consentiunt quotquot sustinent, causas matrimoniales quoad substantiam tanquam materiam Ecclesiasticam ad solam Ecclesiam pertinere priuatiuè quoad alios *Glosa fin. c. si ingenuus 29. q. 2., Abbas repet. c. Ecclesiæ de constit. num. 19., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 6. §. 10. n. 16., D. Thomas in 4. dist. 42. q. 2. art. 2. ad quartum, & ibi D. Bonauentura art. 2. q. 7. ad fin., Paludanus q. 2. art. 2. concl. 7. nu. 25.* Probatur primo ex ijs omnibus textibus, in quibus dicitur, causas matrimoniales ad solius Ecclesiæ forum pertinere, & primo *ex c. tuam de ordine cognit.* Secundo *ex c. multorum 35. q. 3.* Tertio *ex c. accedenti*-

2 Si neget debitum ex dubio valoris matrimonij solum ad Iudicē Ecclesiasticū spectat compellere.

bus de excessu prælatorum. Quarto ex c. *Euphemium 2. q. 3.*, vbi dicitur, quod matrimonia hodie reguntur iure poli, non iure fori. Probatur secundo ratione, quia cum hodie contractus matrimonij naturę limites excedat, sitque eleuatus ad esse sacramenti factus est materia purè Ecclesiastica; non enim congruum videtur, vt potestas laicalis se ingerat in materia sacramentorum.

Neque dicas, quod quantumuis dirimere controuersias super valore, & subsistentia matrimonij pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum, postquam tamen cōtrouersia dirempta est, compellere ad cohabitandum, & mutuo reddendum debitum sit materia purè ciuilis, adeoque pertinens ad Iudicem, seu potestatem laicalem; contrà enim impugnaberis, quia, ad quem pertinet cognoscere super principali, pertinet etiam cognoscere super annexis, dependentibus, & incidentibus, dependens autem est à cognitione validitatis matrimonij compulsio ad cohabitandum, & reddendum debitum, adeoque Deindè causa negationis debiti est dependens à causa valoris matrimonij, ergo ad eum spectabit decernere super compulsione ad reddendum, ad quem spectat decernere super validitate matrimonij.

Compulsio ad cohabitandum, & reddendū in hoc casu est de annexis.

3 Respondeo secundo. Si Calidonia debitum neget marito ob adulterium ab eodem commissum, & controuersia inde oriatur ad Iudicem Ecclesiasticum eam spectat dirimere. Non immoror in probatione præsentis responsionis, quandoquidem de ea latè actum est sub hoc eodem *tit. dum de diuortio*, vndè ad ibi agitata vos remitto.

Etiam si neget ob præsumptum adulterium mariti.

4 Respondeo tertio; Si ex propriæ voluntatis arbitrio Calidonia neget marito debitum potest vterque Iudex eam compellere ad reddendum *Glos. in c. non est de sponsal. verb. vxores, & ibi Abbas num. 6., Ioannes Andræas addit. ad specul. tit. qui filij sint legitimi §. vnico lit. G. verb. præiuditialem, Antonius c. illud de præsumpt. nu.* 10., *Coaruuias 4. decret. secunda part. c. 7. in init. num. 3., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 4. num. 7., & 8.* Ratio ex eo deducitur, quia, vbi constat de validitate matrimonij, nec vlla super ea viget contentio, consideratur præcisè peruersitas vxoris denegantis debitum, per quam violatur mutua fides seruanda, & rixarum, & dissidiorum pullulant radices; Nedum autem ad Episcopum, sed etiam ad Iudices laicales spectat seruare mutuam coniugum concordiam, & euellere dissidiorum causas, & radices; vnde merito subdit *Glosa in d. c. non est de sponsal. verb. vxores per officiū Iudicis, vel Episc. loci.*

Negante vxore debitum ex proprio voluntatis arbitrio per vtrumque Iudicem potest compelli.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de matrimonio VII. Prænotiones.

§. I.

An peccatum sit in actu coniugali desiderare non concipi prolem.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Optare, quod in actu coniugali proles non concipiatur non est secundum se graue peccatum. 2.
Immo nec est peccatum si vestiatur aliqua iusta causa, puta, ne proles careat necessarijs, cum parentes sint pauperes. 3.
Si coniuges in votis prolem excludant, & solum intendant voluptatem sensitiuam, peccant venialitèr. 4.
Optare non concipi prolem non habito respectu ad incommoda vitanda ratione paupertatis, neque est veniale, si referatur ad vitandam concupiscentiam concubitus. 5.
Intentionalis exclusio prolis, quando non vestitur fine vitandi incommoda egestatis, non caret culpa veniali. Ibid.

Disquisitio I. Titius contracto matrimonio per verba *de præsenti* cum Caia congrediens cum eadem serio optabat ex illo concubitu ab eadem Caia prolem non concipi, quamuis nullum opponeret impedimentum ad eiusdem prolis conceptum. Quæsitum hic fuit, an tale desiderium induceret noxam, & quamnam. 1

Factum expositū in suis terminis.

Plura hic veniunt consideranda; primo, an sine aliqua causa desiderium illud conceperit in ipso concubitu. Secundo, an ex aliqua causa puta ex defectu diuitiarum, cum prolem non possent commodè alere. Tertio, an cum in tali concubitu optauerit prolem non concipi, eundem concubitum præcisè habuerit ad finem sensitiuæ voluptatis, an vero ad finem sedandæ concupiscentiæ. Quarto, an si in illo desiderio prolis non concipiēdæ culpa aliqua interuenerit, hæc pro læthali habenda sit, an vero dumtaxat pro veniali.

Considerationes circa factum.

Respondeo primo; Optare in actu coniugali non concipi prolem, si secundum se sumatur, non est peccaminosum læthalitèr *Nauarrus in man. c. 16. num. 33., Filliutius tract. 10. c. 9. nu. 319., Coninchus lib.*

2 Optare in actu coniugali secundum se, quod proles nõ concipiatur, non est grauiter peccaminosum.

lib. 10. c. 8. n. 4., Stephanus Banni de sacramentis tract. 12. vbi de oblig. coniug. q. 3. assert. 3., Sanchez d. lib. 9. disp. 8. nu. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 44. Ratio ex eo desumitur, quia tale desiderium secundum se sumptum, & ex obiecto non est malum, cum nemo teneatur prolem optare; neque obesse potest, si asseratur, quod per tale desiderium intentionalitèr excludatur finis, qui intenditur in coniugio, seu in ipso actu coniugali, qui principaliter ordinatur ad prolem suscipiendam; Non, inquam, obesse potest, quia finis præcepti non cadit sub præcepto, adeoq; &c.

3 Immo nõ est peccatum, si tale desiderium vestiatur aliqua iusta causa, & quali.

Respondeo secundo. Si tale desiderium vestiatur aliqua iusta causa, puta, ne proles destituatur congruis alimentis, cum parentes non habeant diuitias, quibus ipsam possint alere, omni prorsus caret culpa *Rosella verb. debitum num. 11., & ibi Angelus num. 27., Phyliarcus de offic. sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 4. c. 19. vers. quinto peccat. Paludanus in 4. dist. 21. q. 3. art. 2. n. 15. præter DD. in præcedenti responsione allegatos.* Ratio est, quia opus secundum se indiferens trahit secundum se bonitatem, vel malitiam à bonitate, & malitia motiui, secundum quod elicitur, sed in concubitu coniugali optare non concipi prolem non est opus secundum se malum, & ex obiecto, sed secundum se indiferens ergo, si vestiatur, seu coniungatur cum motiuo secundum se licito, & honesto trahit ab illo honestatem, & per consequens erit secundum se licitum, & honestum, sed quando illud desiderium vestitur motiuo, ne proles destituetur congruis, & debitis alimentis, cum coniuges non habeant, quo eandem possint congruè alere, vestitur fine honesto, ergo &c.

Proponitur instãtia, & dissoluitur.

Dices proli melius est esse cum defectu congruæ sustentationis, quam simplicitèr non esse, adeoque non est sufficiens ad cohonestãdum illud desiderium motiuũ, quod proles destituetur congruis alimentis præcipuè posito ipso actu coniugali, de cuius natura est ordinari ad prolem, nam licet daremus, quod coniuges licitè abstineant à coitu ob motiuum, ne proles priuetur congrua sustentatione, non tamen ex hoc sequi videtur, quod non abstinendo à coitu possint optare licitè prolem non concipi ex illo motiuo &c. nam in primo casu abstinendo quodamodo vtuntur iure suo, cum nullo iure præmantur ad non abstinendum; in secũdo autem casu, ex quo vtuntur, non possunt intentionalitèr priuare actum suo fine, ad quem ex natura sua ordinatur, nec indigentia futura prolis potest excusare ob rationem adductam, quia scilicet melius est eidem simplicitèr esse cum illa indigentia, quam absolutè non esse, Sed contra; Esto quod proli melius sit esse cum defectu illo congruæ sustentationis, quam non esse; respectu tamen parentũ licitum est optare, eam non concipi, ne magnis præmantur ægestatibus in ea alenda, dummodo aliquid non efficiant, quo impediatur eiusdem prolis conceptio. Ratio ea est, quia cum non teneantur prolem procurare, possunt etiam in ordine ad proprium bonum optare, ne ea concipiatur, dummodo non ponant obstaculum ad conceptum, & cum versemur in iure parentum, ipsorum conditio potius est attendenda, quam prolis conceptæ; nec obstant ea, quæ subduntur in instantia, quod scilicet, quamuis possint abstinere a coitu, ne proles multiplicetur, non possint tamen posito coitu coniugali eundem intentionalitèr priuare fine, ad quem ex natura sua ordinatur in præiuditium eiusdem prolis; Non obstant, inquam, quia dummodo aliquid Physicè non efficiant, quo verè possit impediri talis finis à natura intentus, hoc est prolis procreatio, non videtur ipsis imputandum ad culpam, quod ad se liberandum ab incommodis in prolis educatione, & alimentis eiusdem, optent eam non sequi, cum non teneantur velle, quod sequatur; nec præiuditium aliquod inferunt proli, cum eius procreationem non impediant.

Dũmodo non ponant obstaculum ad conceptum.

Respondeo tertio. Si in votis prolem excludant in ipso concubitu, & solum in eodem intendant voluptatem, & delectationem sensitiuam, non eximũtur à culpa veniali propter inordinationem finis per ea, quæ supra latè comendauimus, atq; ita docent *Magister in 4. dist. 31. vbi D. Thomas q. 2. art. 3. in corpore, D. Bonauentura art. 2. q. 3., Albertus Magnus art. 21. q. 4., Altisiodorensis lib. 4. summæ tract. 9. q. 2., D. Antoninus tertia part. tit. 1. c. 20. §. 11., Caietanus in summa verb. matrimonium c. vlt. de peccatis contingentibus in vsu matrimonij vers. primũ igitur caput.* Hoc expressè docet *D. Augustinus de bono coniug. c. 6. tom. 6.* per ea verba, *Coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ verò sacrandæ tamen cum coniuge, venialem.* Hoc idem definiuit Sanctissimus D. N. Innocentius XI. Pontifex nunc regnans in propositionibus per ipsum nuperimè damnatis.

4 Si in votis prolẽ excludãt, & intendant solũ voluptatẽ peccant venialiter.

Dices ex præcedenti responsione. Si coniuges in concubitu coniugali intentionalitèr excludant bonum prolis, quantumuis hoc præstent ex fine incommoda vitandi in alimentis eiusdem prolis nullo modo peccant, sed in ea hypothesi alium finem

Instantia proposita, & dissoluta.

finem habere non possunt, nisi sensualis voluptatis, & delectationis, cum in votis prolem excludant, ergo habere copulam coniugalem ex fine ex parte concumbentium solius voluptatis captandæ carebit quacunque culpa etiam veniali. Sed contra; ex eo, quod intentionalitèr excludatur finis prolis in concubitu, non necessario sequitur, quod sola voluptas intendatur; potest enim ille concubitus fieri ad mutuum amorem inter coniuges fouendum, ad periculum incontinentiæ vitandum, ad sanitatem tuendam, vel recuperandam &c.

5 Optare non concipi prolem non habito respectu ad vitanda incomoda paupertatis non est neque veniale, si referatur concubitus ad vitandam incontinentiam.

Respondeo quarto; optare in concubitu coniugali prolem non concipi præcisè nullo habito respectu ad euitanda incommoda ob defectum diuitiarum in eadem alenda probabilius caret etiam culpa veniali, si referatur concubitus ad finem vitandæ incontinentiæ, secus si ad finem captandæ præcisè sensitiuæ voluptatis. Consonat cum ijs, quæ superius dicta sunt. An vero intentionalis exclusio prolis, quando non vestitur fine vitandi incommoda in ipsa alenda, inducat noxam venialem, affirmat *Sanchez d. lib. 9. disp. 8. num. 10.*, quod idem videtur affirmare *Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrimonij c. 7. n. 44.* dum dicit, quod caret etiam culpa veniali, si talis intentionalis exclusio fiat ad euitanda incommoda ob defectum diuitiarum, ergo, si nō fiat ex tali fine, non carebit eadem culpa veniali argumento exceptionis, quæ firmat regulam quoad non excepta; quibus non inuitus adhæreo, cum talis intentio sine aliqua causa priuet illum concubitum, quantum est ex parte operantis, suo principali fine, ad quem à natura ordinatur.

---

§. II.

An licitum sit contrahere matrimonium cum intentione, & desiderio excludente finem prolis.

SVMMARIVM.

Disquisitio II. In præcedenti paragrapho inuestigauimus, an contracto matrimonio cum debito, & ordinato fine à natura intento licitum esset in ipso actu coniugali optare prolem non concipi, siue desiderium vestiatur fine vitandi incommoda in eadem alenda ob defectum diuitiarum, siuè tali fine non cohonestetur. Modo inquirimus, an licitum sit contrahere matrimonium cum ea expressa intentione excludente huiusmodi finem prolis suscipiendæ; hocque siue fiat ex fine vitandi incommoda in manutentione eiusdem prolis ob defectū diuitiarum, siue fine illo fine. 1 Dilucidatio casus.

Latè de hac controuersia disputant *Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 29. nu. 29.*, & *Ioannes Angelus Bossius tract. de contract. matrim. c. 10. num. 266.* diuerso tamen sensu, dum ille arbitratur, noxam esse læthalem contrahere cum illa intentione excludente finem primarium matrimonij; nempe prolis suscipiendæ; iste vero talem culpam non agnoscit, præcipuè, si talis intentionalis exclusio fiat ob finem, seu rationem defectus diuitiarum, & impotentiæ commodè, & congruè eiusdem prolis alendæ. Mouetur primus, quia sacrilegium est grauis iniuriæ sacramentis illatæ expresè excludere finem, ad quem instituta sunt, atque pro hac sua opinione allegat *Tabienam verb. matrimonium 2. q. 4. n. 5.*, *Henriquez lib. 11. de matrimonio c. 4. nu. 2.*, *Petrum de Ledesma de matrim. q. 48. art. 2. in fin.* Mouetur secundus, quia possunt coniuges ex iusta causa, puta, si sint pauperes, careantq; diuitijs ad benè alendos liberos in concubitu coniugali post contractum legitimè matrimonium optare filios non concipi per ea, quæ etiam nos commendauimus in præcedenti paragrapho, ergo etiam poterunt, dum fortè magnis carnis stimulis agitantur, contrahere optantes, quia non habent media, quibus illam possint alere, prolem non concipi. Secundo, quia qui non habent, quo possint prolem alere, & educare, possunt contrahere cum sterili ad eum finem, ne ex illo matrimonio proles gignatur, ergo etiam poterunt contrahere cum fœcunda optantes tamen, ne ex illo contractu proles gignatur potissimum, si tale matrimonium ineatur ad finem vitandæ incontinentiæ.

2 Opinio Sanchez asserentis sic contrahere esse culpam lætalem, & eius rationes.

3 Opinio Bossij excusantis à culpa læthali, & eius rationes.

Quod, si aduersus eundem Bossium pro Sanchez objiciatur, quod magis damnabilis sit abusus matrimonij excluso ipsius fine etiam intentionalitèr, quā vsus actus coniugalis ad alium finem, quam generationis prolis, quandoquidem in contractu matrimonij, cum intentione expressa exclu-

4 Soluuntur rationes Sanchez.

cludatur finis substantialis matrimonij, infertur iniuria sacramento, & Deo, immò fit matrimonium inualidum ob defectum consensus in id, quod est matrimonio substantiale; Respondet ipse Bossius, quod tale desiderium non tollat cõsensum in id, quod est matrimonio substantiale, scilicet in obligationem tradẽdi corpus in ordine ad generationem; neq; absolutè excludit finem generationis, sed supposita tali obligatione importat solum voluntatem conditionatam, vt ex tali matrimonio non procreetur proles, si ita Deo placuerit concurrentibus alijs causis naturalibus aptis impedire generationem independenter ab operatione ipsius contrahentis. Hæc fermè ad verbum idem *Bossius d. tract. de matrimon. contract. c. 10. num. 266.* Ex quibus etiam potest deduci, quod propriè non inferat iniuriam sacramento, & Deo, cum non excludat finem substantialem eiusdem contractus. Quid igitur in hac controuersia concludendum?

5 *Si ineatur ad finem vitãdi incontinentiam, non inuoluit noxam læthalem.*

Respondeo, præferendam esse opinionem Bossij asserentis, quod, si matrimonium ineatur ad finem vitandi incontinentiam ob stimulos carnis, non inuoluat noxam læthalem, si in eiusdem contractu sit desiderium, vt proles non procreetur ob defectum diuitiarum, quibus benè eandem prolem possint alere. Rationes ab eodem adductæ, & responsiones ad contraria argumenta hoc satis efficacitèr euincunt, vndè vlterius non immoror.

6 *Si contrahatur matrimoniũ cum illo desiderio, etiam si non sit finis paupertatis, non inuoluit culpã supra venialem.*

Quid verò sentiendum sit, si contrahatur matrimonium, ex quo possibilis sit proles cum eo desiderio, ne eadem procreetur, quando non adest ille defectus diuitiarum? Ioannes Angelus Bossius *d. tract. de matrimon. contracta c. 10. n. 266. in fine*, videtur sentire in ea hypothesi, matrimonium illud initum cum tali desiderio non carere culpa, quasi quod solus ille diuitiarum defectus cohonestat illud matrimonium sic initum. Nihilominus, ex quo consentit in obligationem tradendi alteri coniugi corpus suum, eandemq; ordinat ad finem in matrimonio intentũ, nempè vitandæ incontinentiæ non subderem sic optantem noxæ læthali, cum positiuè non excludat finem primarium generationis, nec aliquid ponat, quod possit eidem obesse, sed habeat dumtaxat voluntatem conditionatam, si ita Deo placuerit, concurrentibus alijs causis naturalibus aptis ad impediendam generationem independenter à quocunq; opere ipsius sic contrahentis.

✠✠✠

---

§. III.

An petere debitum coniugale in diebus festis in contemptum festi sit peccatum læthale.

SVMMARIVM.

Casus expositus in particulari. 1.
Quid propriè veniat nomine contemptus. 2.
Exigere debitum in diebus festis in contemptum proprium eorundem festorum est ex se graue. 3.
Exigere indirectè in contemptum Ecclesiæ sine expressa intentione contemnendi, non est graue. 4.
Ex frequentia exactionis propriè non infertur contemptus. 5.
Exigere debitum in diebus festis ex eo, quod non curet, non est ex se graue. 6.

DIsquisitio III. Dictum est in præcedentibus nõ esse aliquam noxam actum coniugalem exercere in diebus festis. Nunc controuertendum remanet, an sit peccatum, & quale debitum petere in eisdem diebus festis in contemptum, & spretum eiusdem, seu eorundem festorũ. 1 *Facti series exposita.*

Pro solutione explicandũ hic est, quid veniat propriè nomine contemptus ad effectum, vt dignoscatur, an per illum veniat peccatum, siue graue, siue leue; contemptus igitur deducitur à verbo *Contemno*, quod idem sonat, ac non appretio, vel non magnifacio. Hoc autem duplicitèr potest contingere; primo quasi contradictoriè, seu negatiuè, quatenus quis de aliquo nullam, vel paruam habet æstimationem, nullam tamen irreuerentiam, seu iniuriam irrogat. Secundo, quasi contrariè, & positiuè, cum supposita tali non æstimatione irrogetur irreuerentia, vel iniuria. Porro contemptus contradictorius, seu negatiuus consistere potest in eo, quod contemnens non videatur curare, in quo sensu accipit *Abulensis c. 5. Matthæi q. 238. in fine, & Supplementum verb. debitum §. 6.*, vel in eo, quod non obstante die festo actionem quis exerceat etiam ea intentione, vt illam exerceret, quantumuis esset prohibita pro illo die. 2 *Quid propriè veniat nomine cõtemptus.* *Alter quasi cõtradictoriè, alter quasi contrariè, & quomodo*

Aduerte insuper *ex D. Thoma 2. 2. q. 186. art. 9. ad tertium*, duplicitèr adhuc posse contingere contemptum, primo propriè, & directè, quatenus est voluntas transgrediendi legem ex hac sola causa, quod quis non vult subijci legi; secundo impropriè, & quasi indirectè, quatenus est voluntas transgrediendi legem ex alia *Contemptus potest contingere directè, & indirectè, & quomodo*

alia aliqua causa; puta ex concupiscentia, vel ira, vel ignorantia, vel consuetudine. Primo modo propriè dicitur contemni lex ex contemptu, non sic secundo modo. His sic pro notitia expositis

Respondeo primo. Exigere debitum pro diebus festis in contemptum propriũ eorundem festorum est ex genere suo graue peccatum *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 12. n. 6., Abulensis c. 5. Matthaei q. 238. in fin, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 86.*, hocque intellige, siue talis contemptus fiat cum iniuria, & irreuerentia legis praecipientis festum obseruari, siue eo animo, & intentione fiat, vt intelligatur cõtemnens nolle subijci legi praecipienti obseruantiam festorum, siue eo animo, vt paruipendat diem festum.

3 Exigere in cõtemptum proprium festorum est graue.

Vt tamen responsio clarius, & in proprio sensu percipiatur, aduertendum est iuxta superius dicta, quod per talem exactionem debiti coniugalis secundum se nulla irrogetur iniuria diebus festis, quinimmo nec propriè fiat contemptus cum non aduersetur iuri praecipienti diem festum, eiusdemque obseruantiae; vndè tota malitia desumenda est secundum intentionem exigentis, quatenus ex sua praua voluntate intendat inferre iniuriam, & irreuerentiam, vel quia ea est in prauitate, vt etiam si ex dispositione iuris talis exactio esset prohibita, adhuc ipsam cõmitteret, vel quia eroneè reputans esse contra legem, adhuc illam ponitur, vel quia ideo exigat, quia paruipendet legem praecipientem obseruantiam festorum.

Iniuria est ex praua intentione exigentis debitũ.

Probatur iam responsio, quia quacunque ex praecedentibus intentionibus fiat huiusmodi exactio, semper est cum graui irreuerentia iuris praecipientis talem obseruantiam, quantum est ex affectu exigentis, & spretu Ecclesiae; irreuerentia autem, & spretus Ecclesiae semper inuoluit grauem noxam; quinimmo haereticam quandam praefert prauitatem, cum demat auctoritati Ecclesiae ipsius, ipsamque, eiusque iura paruipendat. Confirmatur quia nolle ex prauitate subijci legi legitimè inductae est peccatum secundum se graue, quinimmo eam transgredi, quia trasgrediens non vult eidem subijci est contra eandem legem grauitèr peccare, sed qui ex quacunque ex praedictis intentionibus debitum exigit in diebus festis ex propria prauitate non vult subijci legi, quinimmo eam transgreditur, quia non vult subijci, ergo &c.

Paruipenderet Ecclesiam, eiusq; auctoritatẽ.

Respondeo secundo, exigere debitum indirrectè in contemptum diei festi, hoc est ex alia causa sine expressa intentione eiusdem contemptus, seu non referendo ipsum actum exactionis ad finem positiui contemptus diei festi non est peccaminosum saltem laethalitèr. Consentiunt *D. Thomas 2. 2. q. 186. art. 9. ad tertium, Siluester verb. contemptus nu. 1. propè mediũ Cardin. in clem. eos de sepult.* Ratio ex eo deducitur, quia exigens debitum ex causa concupiscentiae in diebus festis nihil praestat, quod aduersetur venerationi, & cultui eiusdem diei, nec in re ipsa, nec in intentione ipsius exigentis, ergo nõ peccat peccato contemptus contra eundem diem festum. Antecedens quoad primam partem ex se patet, quia nulla est prohibitio exigendi debitũ in die festo; quoad secundam sic euincitur, quia, ex quo hoc praestat ex causa, non refert ipsum actum exactionis, vt festum transgrediatur, sed vt sibi complaceat. Confirmatur ex *Collectario in c. 1. de const.*, vbi sic habet; *quod contemptus est, quando ex sua voluntate non vult quis se subijcere statuto, vel obedire praecepto. Sed si quis transgreditur praeceptum ex concupiscentia, ira, vel negligentia, vel alia particulari causa non peccat ex contemptu.* Confirmatur secundo *ex c. excellentissimus 11. q. 3.* vbi dicitur aliud esse peccare ex necessitate, aliud ex ignorantia, aliud ex contemptu.

4 Exigere indirrectè in cõtemptum non est graue, & explicatur.

Hic immediatè oritur difficultas, an per frequentiam exactionis debiti coniugalis in diebus festis, quantumuis fiat ex alia causa, puta ex concupiscentia, rectè inferatur contemptus? D. Augustinus *lib. de natura, & grat.*, asserit quod nec omnia peccata committuntur ex contemptu superbiae; frequentia tamen peccati dispositiuè inducit ad contemptum, iuxta illud Prouerb. 23. *Impius cum in profundũ venerit peccator contemnit*. In hac materia exactionis, de qua loquimur, vix potest esse ratio dubitandi, cum exactio ipsa nõ aduersetur iuri festum obseruandi, nisi fortè hoc intelligatur ex praua intentione faciendi contra diem festum, seu eius venerationem; secundum quem sensum dico, ad summum posse esse contemptũ, quantum ad praesumptionem, seu interpretationem, nõ quantum ad veritatem; & quod possit esse quoad praesumptionẽ, ex eo arguitur, quod consuetudo ad contemptum disponit, prout notat *D. Thomas 2. 2. q. 185. art. penult. ad vltimum*.

5 Ex frequẽtia exactionis propriè non infertur contemptus.

Respondeo tertio. Non est contemptus grauitèr peccaminosus exigere debitum in diebus festis ex eo, quod praecisè non curet. *Siluester verb. debitum q. 11. dict. 1., & verb. contemptus nu. 1., Tabiena verb. matrimonium 3. quaest. 8. §. 9., & verb. contemptus §. 1., Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 12. num. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 86.*

6 Exigere debitum ex eo, quod non curet non est grauitèr peccaminosum.

Intel-

Intellige tamen, quando non curando nõ paruipenderet festum, seu praeceptum ipsius, quia, si reuera paruipenderet, esset propriè contemptus, quantum est ex affectu sic non curantis. Ratio ex eo deducitur, quia ly *non curare* iuxta hunc sensum solum importat, quod non obstante die festo vult vti iure suo, quod non est contra praeceptum eiusdem diei festi. Si vero supponas, quod hoc praestet eo animo, & intentione, vt exigeret, etiam si talis exactio pro talibus diebus esset vetita, tunc non renuerem concedere, quod ex intentione petentis esset verè contemptus, & iniuria, prout notant *Adrianus 4. q. 14. de matrimon., Capua part. 2. decis. lib. 2. c. 12. n. 18., Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 12. nu. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. n. 86.*

---

§. IV.

An sit peccatum mortale, si coniux in actu coniugali ad alium à suo coniuge intendat.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Si referat intentionem ad Amasiam, tanquam ad finem peccat lathaliter. 2.
Hic actus esset intentionaliter fornicarius. 3.
Si illa pulchritudine amasiae vtatur tanquam medio, & in illo sensualiter morosè delectetur, peccat lathaliter. 4.
Si cogitatio sisteret in mera pulchritudine amasiae, & de illa non aliter delectetur, ac si delectaretur de arbore pulchra speculatiuè loquendo non esset grauitèr peccaminosa. 5.
Si actu non cogitaret de Amasia, sed tantum habitu non peccaret lathaliter. 6.

1 Factum exponitur in suis terminis.

DIsquisitio IV. Titius contracto matrimonio cum Berta in ipso actu coniugali cum eadem Berta causa maioris voluptatis cogitabat de alia sibi Amasia gaudens tanquam, si esset in illius congressu, & propterea, ac si esset cum non sua. Quaesitum hic fuit, an in tali intentione, seu cogitatu grauitèr peccauerit.

Hic pro solutione considerandum venit, an Titius talem intentionem habuerit ex affectu erga amasiam, ad quam illum actum dirigeret tanquam ad finem intentum in eadem intentione, an vero illam intentionem habuerit ex pulcritudine Amasiae, qua quodamodo tanquam medio excitatus fuerit ad habendum actum coniugalem cum propria coniuge, referens eundem actum ad illam tãquam suam, prout re vera est propriè sua, adeo vt terminus talis cogitationis, seu delectationis sit coitus cum propria coniuge, & hic vtique ab ipso Titio intentus, ipsa vero pulchritudo amasiae tanquam medium excitatiuum ad eundem coitum. Porrò, vel talis intentio, seu cogitatio amasiae coniungitur cum delectatione sensuali, & morosa, vel sistit praecisè in illa pulcritudine tanquam in medio, & tota delectatio sensualis habetur ex coitu relato ad vxorem propriam. Iuxta has omnes considerationes praesens disquisitio est dirimenda; pro qua etiam aduerte, an actu Titius habuerit illam intentionem, seu cogitationem, an vero tantum habitu, quatenus solummodo intelligatur ita dispositus, quod deliberaret de alia, si alia menti occurreret, quam considerationem explicat etiã *Siluester verb. debitum coniugale n. 4.*

Varie cõsiderationes circa factum.

Respondeo primo. Si Titius in actu coniugali habuerit actu talem intentionem ex affectu erga amasiam, ad quam illum actũ retulit, indubitatum est, quod grauitèr peccauit. Consentiunt omnes, & praecipuè *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 180. vers. an vero cogitatione, Siluester verb. debitum coniugale n. 4., D. Antoninus tertia part. tit. 1. c. 20. §. 1., Phyliarchus de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 4. c. 19., Sanchez de matrim. lib. 9. de deb. coniug. disp. 17. nu. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia accessus formalis ad non suam est laethalitèr peccaminosus, & fornicarius, vt per se patet, sed ille accessus ad propriam coniugem relatus ad Amasiam, quantum est ex affectu, & intentione accedentis, est ad non suam, vel si realitèr ad suam, ad ipsam tanquam formalitèr, & intentionalitèr non suam, ergo erit peccaminosus laethalitèr. Confirmatur, quia ratio malitiae desumitur ex intentione operantis, sed in hac hypothesi intentio operantis est ad obiectum secundum se malum, & grauitèr peccaminosum, cum referatur ad non suam, ergo &c.

2 Si referat intentionem ad amasiam, tanquam ad finem, peccat laethalitèr

Si autem hic quaeras, an talis actus dici possit fornicarius? Videtur prima frontè dicendum, quod non, quandoquidem ille congressus actualis est re vera cum sua sibi alligata vinculo coniugali. Nihilominus dicendum est intentionalitèr esse actum fornicarium, quia, quantum est ex affectu peccantis, ille congressus est tanquam si esset cum non sua.

3 Hic actus esset intẽtionalitèr fornicarius.

Respondeo secundo. Si illa cogitatio, seu intentio referatur ad pulchritudinem Amasiae tanquam ad medium, quo Titius se excitet ad actum coniugalem, in quo

4 Si illa pulchritudine Amasiæ vtatur tãquam medio, & sẽsualiter delectetur, grauitèr peccat.

quo sistat tanquam in fine vltimo, si ex illa intentione consurgat delectatio sensualis, & morosa, est grauitèr peccaminosa *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 17. n. 6., Ioannes Angelus Bossius d. tract. de effect. matrim. c. 7. n. 180. vers. an vero cogitatione*. Ratio ex eo deducitur, quia talis delectatio morosa est de obiecto læthalitèr peccaminoso, est etenim de Amasia, quæ non est propriè sua; nec obesse potest, quod illa delectatio referatur ad coitum coniugalem, tanquam ad vltimũ finem, à quo propterea cohonestetur; nõ, inquam, obesse potest, quia secundum se illa delectatio est de obiecto turpi, nec licitum est vti medio turpi, & peccaminoso etiam in ordine ad finem honestum.

Illa delectatio est de obiecto læthalitèr peccaminoso

Respondeo tertio. Si illa cogitatio sistat in mera pulchritudine Amasiæ absque delectatione carnali eiusdem, sed cũ delectatione simili ea, qua quis oblectaretur de arbore pulchra speculatiuè loquendo posset eximi à graui culpa. In hanc consentiunt *Sanchez, & Bossius loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia talis delectatio in nullum obiectum turpe, & peccaminosum firmatur, quis enim diceret, turpe esse oblectari de aliqua mirabili, & peruenusta Dei factura, quando non refertur ad sensualem concupiscentiam? Dixi, *speculatiuè loquendo*, quia, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* vix potest contingere absque delectatione carnali eiusdem Amasiæ, & *Sanchez loc. cit.* subdit id non esse alicui permittendũ, sed disuadendum ratione periculi.

5 Si illa cogitatio sisteret in pulchritudine amasię, qua non delectaretur plusquam delectaretur de arbore pulchra, non esset grauiter peccaminosa.

Respondeo quarto. Si Titius actu in coitu coniugali non cogitet de Amasia, sed tantum habitu, quatenus ita intelligitur dispositus, vt, si menti occurreret eadem Amasia, de illa deliberaret in eodem actu coniugali, non contraheret noxam læthalem *Siluester verb. debitum coniugale nu. 4.*, qui eam etiam adducit rationem meo videri efficacem, quia actibus meremur, & demeremur, non habitibus, sed in hac hypothesi nullus actus interueniret, sed ad summum habitus, quatenus esset dispositus, si menti obueniret, ergo &c.

6 Si actu nõ cogitaret de Amasia, sed tãtum habitu nõ peccaret læthalitèr.

---

§. V.

An, & quomodo motus sensualitatis sint peccaminosi.

SUMMARIUM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Diuersitates horum motuum explicantur. 2.
Actus primo primi sensualitatis etiam extra actum coniugij non sunt grauitèr mali. 3.
Nec si sint secundo primi, si habeant in causa aliquam honestatem. 4.
Si proueniant ex causa illicita, in qua præuideri potuerint, sunt graues, si causa fuerit grauis, leues, si causa leuis. 5.
Vt sint imputabiles ad grauem culpam, requiritur actualis aduertentia. 6.
Interueniente consensu positiuo, & directo ad huiusmodi motus regularitèr interuenit grauis noxa. 7.
Interueniente consensu indirecto, seu in causa, quæ sit tantum venialitèr mala, est tantum malitia venialis. 8.
Interueniente consensu indirecto negatiuo, quatenus non reprimit, cum possit reprimere, & motus sint graues, non reprimens non eximitur à graui culpa. 9.
Ad noxam grauem in huiusmodi motibus requiritur maior voluntarietas. 10.

Disquisitio V. Plerique extra actum coniugalem plures in se ipsis senserunt motus concupiscentiæ, & sensualitatis, nec ipsos ordinarunt ad copulam inter eosdem licitam, cum non essent coniuges. Quæsitum hic fuit, an, & quomodo in huiusmodi motibus interuenire possit aliqua noxa, & qualis? 1 Refertur status quæstionis.

Pro clariori quæsiti discussione plura sunt præmittenda. Primo huiusmodi motus posse esse in multiplici defferentia; alij etenim sunt motus primo primi, qui repente consurgunt, & præueniunt omnem rationis considerationem; alij sunt motus secundo primi, qui scilicet succedunt primo primis, in quibus interuenit aliqua rationis aduertentia; alij sunt motus absoluti, & cum plena aduertentia. Secundo ad hoc, vt huiusmodi motus imputentur ad culpam, requiri aduertentiam super rationem malitiæ, quæ imbibitur, seu potest imbibi in huiusmodi motibus; quæ autem, & qualis aduertentia requiratur, exponam in sequentibus responsionibus. Tertio, vt huiusmodi motus sint peccaminosi, requiri consensum respectu eius, qui eosdem patitur.

2 Diuersitates horum motuum explicantur.

Huiusmodi autem consensus potest quodamodo concipi in duplici diferentia, quatenus alter sit directus, & expressus, alter indirectus, seu interpretatiuus. Primus est, qui directè tendit in obiectum sensualitatis, quod prosecutiuè appetit. Secundus adhuc duplex est, alter, quo quis aliquid voluntariè operatur, ex quo consurgunt tales motus, vndè dicuntur quodamodo voliti in causa, quam liberè exercet; alter, quo quis negatiuè quodamodo se habet, quatenus non impedit, nec reprimit huiusmodi motus. His suppositis

Respon-

3 Actus primo primi sensualitatis etiã extra actum coniugij nõ sunt grauiter peccaminosi.

Respondeo primo. Si extra actum coniugij patiantur motus sensualitatis, qui sint primo primi, nullam noxam contrahunt. Consentiunt communitèr DD. *Vasquez prima secundæ disp. 106., Martinus Beccanus secunda parte tract. 2. c. 5. q. 4. & 5., Valentia tom. 2. disp. 6. q. 4. punct. 2.* Ratio ex eo deducitur primo, quia huiusmodi motus sensualitatis non sunt voliti, nec in se ipsis, nec in causa, ergo nullo modo sunt secundum se peccaminosi, cũ nullum possit esse peccatum, cuius obiectum non sit voluntarium, nec in se, nec in causa. Secundo, quia reprimere huiusmodi motus non est in libertate hominis, ergo non sunt imputandi ad culpam eiusdem hominis. Tertio, quia in alijs quibuscunque externis actionibus motus huiusmodi non imputãtur ad noxam, ergo nec sunt imputandi in hoc genere, in quo stante procliuitate naturæ lapsæ facilius excitantur.

4 Si sint actus secundo primi habentes in causa aliquam honestatẽ non sunt grauitèr mali.

Respondeo secundo. Si huiusmodi motus, quos patiuntur, sint secundo primi, & procedentes ex aliqua causa habente aliquam honestatem, & vtilitatem, non trahunt secum noxam læthalem *Vasquez in opusc. de restit. c. 3. dub. 6. nu. 24., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 7. prop. 2. nu. 4.* Ratio ex eo deducitur, quia, quantumuis huiusmodi motus sensualitatis præuideri potuerint, vel fortè actu præuideantur, ex quo tamen procedunt ex causa honesta, & vtili, non sunt imputabiles ad culpam, quandoquidem non sunt voluntarij in se ipsis, vt per se patet, nec in causa directè volita, quia causa illa, ex qua præuideri possunt illi motus, est volita, vt coniungitur cum honestate, & vtilitate, non prout ingerere potest huiusmodi motus, qui, si contingant, contingunt per accidens, & præter intentionem operantis.

Enumerãtur casus, in quibus non sunt mali.

Sic in particulari motus huiusmodi, qui contingunt ex auditione aliorum peccatorum in confessione sacramẽtali, non sunt peccaminosi, nec imputabiles ad culpam, cum nec sint intenti in se ipsis, nec in causa, sed per accidens proueniunt. Secundo motus, qui proueniunt ex acquisitione ob causam vtilem, dummodo directè non intendantur, nullam etiam trahunt noxam, si præscindas à periculo consensus in vlteriorem actum.

5 Si proueniant ex causa illicita, in qua præuideri potuerint, sunt graues, si causa fuerit grauis, leues, si causa leuis.

Respondeo tertio; si huiusmodi motus proueniant ex causa illicita, in qua præuideri, & caueri potuerint, non eximuntur a culpa, & quidem graui, si causa fuerit læthalitèr mala, leui, si causa fuerit tantum venialitèr mala. Consentit in vniuersum *Bonacina de matrim. q. 4. punct. 7. prop. 2. nu. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia, quantumuis huiusmodi motus non sint voluntarij in se ipsis, ex quo tamen sunt præuisi in causa iniqua, quam tenetur operans euitare, vtique in eadem causa intelliguntur sufficientèr voliti, cũ ei, qui dat operam rei illicitæ, imputentur omnia, quæ ex illa consequuntur, &, cum nullo honesto, nec vtili fine possit cohonestari, illa actio, ex qua præuidentur, seu certò moralitèr possunt præuideri huiusmodi motus, vtique in illa intelliguntur tales motus voliti, quantum sufficit ad inducendam noxam in operante. Cum igitur malitia desumatur à causa, ex qua desumitur voluntarietas, talis erit malitia in huiusmodi motibus, qualis erit causa, vndè, si huiusmodi motus proueniant ex iocosis verbis, ex curioso aspectu, ex lectione item curiosa, non excedent limites noxæ venialis, dummodo nõ intendatur delectatio, nec adsit periculum consentiendi.

6 Ad malitiam grauem requiritur actualis aduertentia.

Respondeo quarto; ad hoc, vt huiusmodi motus sint imputabiles ad culpam grauem, requiritur actualis aduertentia eorundem motuum, seu expressa aliqua dubitatio de malitia ipsorum *Vasquez prima secunda disp. 107., Lessius lib. 4. de iust. & iur. c. 3. dub. 15. num. 116.* Ratio ex eo deducitur, quia ad peccatum læthale contrahendum requiritur plena libertas, sed sine actuali aduertentia, & sine expressa dubitatione de malitia actus non adest plena libertas, siquidem deficit cognitio, quæ est radix, & fundamentum libertatis. Confirmatur primo, quia duæ potissimum sunt rationes, ob quas peccata ex genere suo grauia transeunt in leuia, & venialia; primum scilicet leuitas materiæ; secundo inconsideratio ex parte operantis, vt docent cõmunitèr Theologi in quæstionibus de actibus humanis, & de vitijs, & peccatis, ergo in motibus sensualitatis, vbi non adest aduertentia, & per consequens adest inconsideratio, non aderit culpa saltem læthalis. Confirmatur secundo, quia, si aliqua actio duas inuoluat malitias, & super vnam dumtaxat fiat aduertentia, & non super alteram, non contrahitur in eadem duplex malitia, sed illa solummodo, supra quam cadit aduertentia, ergo ad rationem malitiæ requiritur aduertentia.

7 Interueniente cõsensu positiuo, & directo ad huiusmodi motus regularitèr est grauis noxa.

Respondeo quinto. Interueniente consensu positiuo, & directo ad huiusmodi motus sensualitatis, regularitèr tales motus sunt peccaminosi læthalitèr. Consentiunt *Martinus Beccanus secunda part. tract. 2. c. 5. q. 5., Vasquez prima secunda disp. 107., Lessius lib. 4. c. 3. dub. 15. n. 116., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 7. proposit. secunda nu. 7. vers. respondeo primo.* Ratio ex eo deducitur, quia in huiusmodi mo-

tibus interueniunt ea omnia, quæ requiruntur ad noxam læthalem contrahendam; obiectum scilicet secundum se peccaminosum; supponuntur etenim huiusmodi motus esse in ea quantitate, quæ sufficiat ad noxam læthalem; plena, & perfecta aduertentia, & completus consensus tendens in idem obiectum, ergo non est, cur contrahere non debeant noxam læthalem.

Respondeo sexto. Interueniente solummodo consensu indirrecto, scilicet in causa, quæ sit tantum venialitèr mala, huiusmodi motus secundum se non sunt, nisi venialitèr mali. Dixi *secundum se* nam, si in illis intenderetur delectatio, vel adesset morale, & præuisum periculũ consentiendi in vlteriorem actum, non eximeretur à culpa læthali. In hanc responsionem propendent DD. supra allegati, & vlterius *Henriquez lib. 11. c. 16. nu. 6.* Ratio ex superius dictis deducitur, quia totum voluntarium, si quod est, refertur ad causam, in qua præuidentur, seu præuideri possunt huiusmodi motus, sed causa ipsa non est peccaminosa læthalitèr, cum leuitèr concurrat solummodo ad huiusmodi motus, ergo &c.

8 Interueniente cõsensu solũ in causa, quæ sit venialitèr mala, motus est tãtum venialitèr malus.

Respondeo vltimo. Interueniente consensu indirecto negatiuo, quatenus subditus talibus motibus eosdem non impedit, nec reprimit, cum possit reprimere, & impedire, regularitèr non eximuntur tales motus à culpa læthali, si sint in tali qualitate, & quantitate, vt sufficiant ad talem culpam *D. Thomas prima secundæ q. 74. art. 6.*, *D. Bonauentura in secundo dist. 24. p. 2. art. 2. q. 2.*, *D. Antoninus part. 2. tit. 5. §. 5. in fin.*, *Lessius de iust., & iur. lib. 4. c. 3. dub. 15. nu. 117. vers. verum probabilius est*, quidquid ex aduerso dixerint *Caietanus verb. delectatio morosa*, & *Angelus verb. cogitatio*. Ratio ex eo deducitur, quia non solum peccamus committendo sed etiam omittendo ea, & non repellendo, quæ tenemur non omittere sed repellere, sed de iure tenemur repellere huiusmodi motus sensualitatis vtpotè aduersantes bono castitatis. Confirmatur, quia in moralibus quando voluntas non facit, quod debet, perindè est, ac si illud positiuè vellet, ergo &c.

9 Non reprimẽs huiusmodi motus, cum possit reprimere, si sint graues non euitat culpam grauem.

Hic pro complemento eorum, quæ sub hac disquisitione dicta sunt, aduertendum remanet, quod ad inducendam noxam præcipuè læthalem in huiusmodi motibus, requiratur maior voluntarietas, & maior aduertentia, ac in cæteris omnibus, prout notat *Bonacina de matrim. d. q. 3. punct. 7. prop. 2. n. 4.* cum etenim huiusmodi motus sint valdè conditioni humanæ connaturales, & facilè oriantur ex infirmitate naturæ, facilius minuunt libertatem, & indiferentiam voluntatis, & posita concupiscentia magis determinatur voluntas ad vnam partem, quam ad alteram, & sic minus indiferens est ad vtramque; Neque obesse potest, si asseratur, quod concupiscentia potius augeat, quam minuat voluntarietatem, quandoquidem, quod fit ex concupiscentia, fit cum maiori propensione, & minori cum renitentia ex natura rei, adeoque non minuat idem voluntarium; Non, inquam, obesse potest, quia concupiscẽtia auget quidem voluntarium secundum conceptum voluntarietatis, in quo non inuoluitur ratio libertatis; minuit vero secundum conceptum voluntarietatis liberæ, prout notat *Ioannes Pontius in suo cursu Theologiæ disp. 20. de actib. human. vt sic q. 4. nu. 14.*

10 Ad noxã grauem in huiusmodi motibus requiritur maior voluntarietas.

---

§. VI.

An delectatio morosa de re venerea, siue inter coniuges, siue inter alios, sit peccaminosa, & quomodo.

SVMMARIVM.

Exponitur disquisitio secundum diuersos sensus. 1.

Qua ratione delectatio dicatur morosa. 2.

Si coniuges delectentur morosè de copula præterita sine periculo pollutionis, non peccant læthalitèr. 3.

Eximuntur etiam à culpa læthali coniugati gaudentes de copula cogitata, tanquam præsenti. 4.

Vidua non potest delectari de actu coniugij præterito tanquam præsenti, seu quem præsentem constituit per imaginationem. 6.

Sponsa de futuro non potest delectari de copula futura, vt præsenti, benè vt futura. 7.

Si non coniugatus cuperet coniugium, vt posset in actu venereo delectari, non grauiter peccaret. 8.

Si non sit periculum consensus tanquam in rem præsentem. Ibid.

Delectatio carnalis de copula illicita sub conditione, si esset licita, non eximitur à graui culpa. 9.

DIsquisitio VI. Vel coniuges, vel alij extra cõniugium delectationes vtique conceperunt de re venerea, puta de copula, quæ, si fuerint inter coniuges, possunt concipi, quatenus sunt de copula præterita, vel de copula optata, tanquam præsenti, si alter coniux fuerit absens, vel de copula futura; si vero fuerint 1 Factum secundum varias cõsiderationes expositum.

inter

inter non coniuges, quorum tamen alter fuerit in coniugio, & superstes remanserit ad alterius obitum, vel cum altero contraxerit sponsalia, possunt concipi de copula præterita, vel futura; si vero nullo modo fuerint coniuges, possunt delectari optando contrahere matrimonium, vt possint venereè delectationem sumere, vel de copula habenda sub conditione, si foret licita. Quæritur iam, an huiusmodi delectationes sint peccaminosæ?

Pro clariori discusione omnium difficultatum, quæ sub hoc titulo continentur, aduerte, delectationem non dici morosam a mora temporis, qua quis detinetur in huiusmodi delectatione, sed à mora rationis, quatenus posita aduertentia malitiæ nihilominus quis feratur in eandem delectationem. Hæc autem delectatio, vel potest esse solummodo de cogitatione, vel de re cogitata; primo modo sumitur, quando quis locuturus de rebus venereis delectationem aliquam sumit de rationibus, & elecutione circa easdem; Secundo modo sumitur, quãdo quis actu cogitans de rebus venereis ex eisdemmet rebus sumit delectationem. Procedunt potissimum difficultates circa hunc titulum quoad delectationes de re cogitata; nam de eisdem quoad cogitationes vix remanet ratio dubitandi, nam si huiusmodi delectatio procedat à motiuo honesto, erit secundum se honesta, si à malo, vtique erit mala; bonitatem etenim, & malitiam huiusmodi actus desumunt a motiuo, sub quo procedunt.

2 Qua ratione delectatio dicatur morosa.

Respondeo primo. Si coniuges morosè delectentur de copula præterita inter ipsos habita sine periculo pollutionis probabilius non peccant læthalitèr *Ioannes Angelus Bossius tom. 2. var. mor. §. 59. nu. 2189., & seqq., & tract. de effect. matrim. c. 7. n. 214., & seqq., Sanchez de matrim. d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 45. n. 40., & seqq., Reginaldus lib. 11. c. 5. n. 52., Filliutius tract. 10. c. 9. q. 12. nu. 253., Bonacina de matrimon. q. 4 punct. 8. prop. 2. num. 12.* Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi delectationes inter coniuges ratione matrimonij inter ipsos initi omnino licitæ sunt, & honestæ, sicuti licitus est ipse actus coniugalis inter eosdem asserente *D. Augustino lib. 12. de Trinit. c. 12. tom. 3. & Aristotilem lib. 10. Ethic. cap. 4. & 5.*, quod talis sit delectatio, quale obiectum, in quod fertur; Neque dicas, quod illa delectatio, cum sit de concubitu præterito, nullo modo possit ordinari ad finem principalem contractus matrimonialis, qui est generatio prolis, adeoque, quod nequeat cohonestari honestate finis, quę est ratio quemcunque actum in hoc genere purificans; contra enim impugnaberis, quia iuxta alibi dicta ratione matrimonij plurima, quantumuis non ordinata ad finem generationis depurantur à culpa læthali, quæ in alijs non coniugatis vtique reperitur; sic in particulari à tali prauitate depurantur inter coniuges tactus, & oscula, & delectationes ab eisdem consurgentes, quamuis hæc non ordinentur ad copulam coniugalem, nec adhibeantur tanquam præparatoria ad hunc finem, quod eo extendit *Vasquez disp. 113. n. 4., & Sanchez d. lib. 9. disp. 44. n. 4.*, vt verificetur etiam, quantumuis ex ea delectatione consurgeret partium pudendarum commotio, & spirituum alteratio, dummodo absit pollutionis periculum. Confirmatur ex *D. Chrisost. homil. 17. in Mattheum super illa verba, qui viderit mulierem*, vbi eximit a culpa delectari aspectu vxoris etiam absque animo copulæ habendæ.

3 Si coniuges delectetur morosè de copula præterita sine periculo pollutionis, non peccant læthalitèr.

Soluitur instantia opposita.

Respondeo secundo, si coniuges inter se absentes delectentur de copula futura inter eosdem habenda eximuntur à culpa læthali *Caietanus verb. delectatio, D. Thomas q. 15. de malo art. 2. ad 17., Paludanus in 4. dist. 9. q. 3. art. 1. nu. 7., Viguerius lib. Instit. c. 3. §. 5. vers. 5. ad finem, Tabiena verb. luxuriosus q. 8. §. 9., Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disputat. 44. num. 3.* Ratio, quæ euincit præcedentem responsionem, a fortiori præsentem euincit, quandoquidem huiusmodi delectationes sunt de actu licito inter coniuges, cum depurentur ratione matrimonij, & cum referantur ad actum futurum possibilem referuntur ad actum omni iure sibi permissum.

4 Si coniuges absente delectentur de copula futura inter eosdem non peccant lætha liter.

Respondeo tertio. Eximuntur etiam a culpa læthali delectationes, quas capiunt coniugati ex copula cogitata tanquam præsenti, dum sunt absentes, aut eo tempore, & loco, quo copulam coniugalem nequeunt exercere. *Zumel prima secundæ disp. 4. dub. 3. ad fin., Gerson secunda part. tract. de pollut. not. 7. alphabeto 38. lit. D., Rosella verb. delectatio n. 3., & ibi Armilla n. 4., Caietanus in summa verb. delectatio morosa §. secundum an delectatio, Ioannes Angelus Bossius tom. 2. var. moral. n. 2191., & tract. de effect. matrim. c. 7. n. 215. Bonacina de matrim. q. 4. punct. 8. num. 12.* Ratio ex eo desumitur, quia huiusmodi delectationes desumunt suum bonitatem, & malitiam ab obiecto, in quod tendunt, sed obiectum huiusmodi delectationum est secundum se licitum, cum sit copula coniugalis inter coniuges, ergo &c. Neque dicas, delectationem in hac hypothesi desumi ab obiecto, quod pro illo tempore esse non potest, & propterea ab illo

5 Eximuntur etiam à culpa læthali coniugati delectantes de copula coniugali tanquam præsenti.

illo obiecto pro illo tempore non possunt cohonestari, sicuti non cohonestatur delectatio, quam vidua concipit ex copula præterita tanquam præsenti; hoc enim est delectari de opere, quod pro illa circunstantia non est licitè ponibile; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis obiectum illius delectationis pro illo tempore esse non possit, non propterea delectatio de illo potest esse illicita, quandoquidem est de obiecto ipsis coniugibus licito, quod, si pro illo tempore poni posset, nulla labe ex genere suo inficeretur; nec valet paritas adducta de vidua, quia cum illa non subsistit matrimonium, quod cohonestare possit actū, & delectationum de ipso actu, & eidem tunc prohibitus est coitus, & subinde delectatio sensitiua eiusdem. Hinc ad vberiorem doctrinam

Instantia proposita, & dissoluta.

Respondeo quarto. Vidua, non potest delectari actu coniugij præterito, si illum tanquam præsentem, & nunc exercitum per imaginationem constituat *Caietanus tom. 1. opusc. 14. q. 1. & 2., Nauarrus in summa c. 16. n. 10., Angelus verb. cogitatio n. 2., Bonacina de matrim. q. 4. punct. 8. prop. 2. nu. 14, Reginaldus lib. 11. nu. 52.* secus si de illo gaudeat, tanquam de re præterita. Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia pro illo statu actus ille coniugij, & corporis immutatio non sunt concessa viduæ, qua talis est, cum nulli alligetur matrimonio, sicuti non sunt concessa alteri, qui nunquam fuerit matrimonio alligatus, & sicuti, si iste delectaretur de actu coniugij sibi per imaginationem præsenti constituto, & quasi tunc exercito, non eximeretur a culpa ex illa delectatione, ita neque eximi censenda est vidua, quæ tunc non est addicta matrimonio. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia gaudere de actu coniugij præterito, non tanquam præsenti, nihil aliud est, quam consentire in rem licitam, seu approbare actum præteritum, & gaudere de cognitione, experientia, & simili effectu bono ex tali actu consecuto; hoc autem non est quid illicitum. Accedit, quod non potest esse gaudium, nec delectatio de actu præterito, qua talis est, nisi vi imaginatiuæ constituatur tanquam præsens, ergo, si sistat in puris terminis obiecti præteriti, vt præteriti, non poterit esse cogitatio peccaminosa, cum sit dumtaxat approbatio actus pro tempore, pro quo fuit licitus.

6 Vidua nō potest delectari de actu præterito, tanquam præsenti.

Rationes pro responsione afferuntur

Respondeo quinto. Sponsa de futuro non potest delectari de copula futura, tanquam præsenti, bene tamen de futura, qua futura est. Consentiunt omnes fere, qui sustinent præcedentem responsionem, & ratio fere ex eodem deducitur; quia pro eo statu copula coniugalis non est licita respecta sponsæ de futuro, ergo neque licita erit delectatio de eadem tanquam præsenti, & vi imaginatiuæ quasi actu exercita. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia licitum est optare cōtrahere matrimonium, & subinde copulam coniugalem, cum ad hoc matrimonium sit ordinatum; atque ita in vniuersum sentiunt *Lessius lib. 4. de iust., & iur. c. 3. dub. 15. n. 120., Bonacina de matrimon. q. 4. punct. 8. prop. 2. n. 15.*

7 Sponsa de futuro nō potest delectari de copula futura, tanquam præsenti benè vt futura.

Respondeo sexto. Si quis non coniugatus cuperet matrimonio copulari, vt posset in actu coniugali venereè delectari, non peccaret læthalitèr. Consentit in hanc expresè *Bonacina q. 4. de matrimon. punct. 8. nu. 16.*, nec ab hac alios arbitror dissentiri. Ratio est, quia bonitas, & malitia actus desumitur a bonitate, & malitia obiecti, vel secundum quod est in se, vel secundum quod aprehenditur ab eliciente talem actum, sed obiectum talis delectationis, siue sumptum secundum se, siue vt aprehensum ab operante, seu optante non est illicitum, neque malum, cum sit copula coniugalis pro tempore habili habenda; suppono etenim, quod de eadem non delectetur tanquam præsenti, seu vt per imaginationem actu exercita, sed habenda pro tempore constantis matrimonij, ergo &c.

8 Si non coniugatus cuperet coniugiū, vt in actu eiusdem delectaretur, non grauitèr peccaret.

Procedit hæc responsio *secundum se*, & remoto periculo actualis complacentiæ, & consensus tanquam in actum præsentem, à quo periculo vix potest actus esse immunis, & ideo DD. plurimi strictius de hac materia loquentes asserunt hoc non esse facilè permittendum, sed potius dissuadendum.

Si non sit periculū actualis complacētiæ, & cōsensus tāquam in actū præsentem.

Respondeo septimo. Delectatio carnalis, quam quis sumit de obiecto turpi puta copula illicita sub conditione, *si illa esset licita*, vix videtur posse eximi à graui noxa, & læthali *Valentia parte 2. disp. 6. q. 4. punct. 4., Sanchez in summa lib. 1. c. 2. n. 31., Nauarrus in man. c. 16. n. 9., & alij plures*, quos citat, & sequitur *Bonacina de matrim. q. 4. punct. 8. prop. 2. n. 33.* Ratio ex eo deducitur, quia quantumuis daremus, quod illa delectatio posset depurari à malitia ratione motiui, sub quo elicitur, depurari tamen non potest ab eadem ratione causalitatis, quam præstat; vsquequaque etenim, & genere suo commouet spiritus, & excitat ad libidinem explendam, nec à malitia ratione causalitatis excusat illa conditio, *si liceret*, cum optimè norit, qui sic delectatur, delectationem illam illa conditione esse destitutam.

9 Delectatio de copula illicita sub conditione si esset licita, est mala.

§. VII.

§. VII.

An coniugatis liceant delectationes morosæ, quando ob aliquod impedimentum ipsis non est licitus actus coniugalis.

SUMMARIUM.

Exponitur facti series. 1.
Si copula sit vetita ratione circumstantiæ extrinsecæ in bonum ipsorum coniugum, & prolis, delectatio de ipsa non est læthaliter mala. 2.
Delectari de copula in loco sacro, vel publico, non est coniugibus graue. 3.
Si sit interdictus vsus ratione præcepti Ecclesiastici, probabilius non est interdicta delectatio sub mortali. 4.
Si sit interdictus vsus ob dubium valoris matrimonij non est licita delectatio morosa. 5.
Neque est licita talis delectatio in parte sensitiua de redditione debiti. 6.
Interdicto vsu coniugali ob votum castitatis ab vtroq; emissum, vel ob professionem alterius cum consensu ab altero præstito, non sunt licitæ delectationes sensitiuæ. 7.
Si alter tantum sit obstrictus voto castitatis ipsi non est licita delectatio, nec etiam quoad redditionem debiti. 8.

1 Factum propositũ in suis terminis.

DIsquisitio VII. Vel absolutè, vel pro aliquo determinato tempore vetitus erat coniugatis actus, seu coitus coniugalis. His tamen non obstantibus delectationes in se ipsis excitabant, & vtique morosas pro illo tempore, pro quo inter ipsos licitè esse non poterat copula. Quæsitum hic fuit, an ratione coniugij inter ipsos constantis illæ delectationes depurarentur à culpa saltem læthali?

Quomodo, & qualitèr possit esse vetitus actus coniugalis coniugibus.

Multis modis, multisque de causis potest esse coniugatis vetita copula matrimonialis; primò ratione alicuius circumstãtiæ extrinsecæ, quæ respiciat bonum, vel ipsorum coniugum, vel prolis, quatenus scilicet si coniuges pro illo tempore copulam haberent, cederet in notabile salutis eorundem, vel prolis periculum. Secundo ratione alicuius præcepti Ecclesiastici, puta si alter coniux contraxerit affinitatem, vel cognationem spiritualem cum altero, ratione cuius arcetur à debiti petitione; tertio ratione dubij, quod consurgit de valore matrimonij, ob quod etiam a debito petendo perseuerante tali dubio prohibetur. Quarto ratione voti castitatis, vel ab vtroq; vel ab altero illorum elicito, vel ratione professionis ab altero de consensu alterius emissæ, His suppositis

2 Si vetita sit copula coniugalis ratione circumstãtiæ extrinsecæ in bonum ipsorum coniugum, & prolis, delectatio de ipsa non est læthalitèr mala.

Respondeo primo. Si vetita sit copula matrimonialis ratione circumstantiæ extrinsecę in bonum ipsorum coniugum, vel prolis, delectatio, quæ de illa sumitur pro illa circumstantia, non est peccaminosa saltem læthalitèr *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 44. nu. 21.* Ratio ex eo deducitur, quia copula in tali hypothesi non est mala secundum se, sed tantum ab extrinseco prohibita ratione damni corporalis, quod potest prouenire eisdem coniugibus, vel proli conceptæ, vel concipiendæ, sed delectatio secundum se non trahit illa damna, ergo, cum ex vno capite non trahat illa damna, & sit de obiecto, quod secundum se non est illicitum ipsis coniugibus, non erit peccaminosa saltem læthalitèr; Neque dicas, quod talis est delectatio, quale est obiectum, sed obiectum pro illa circunstantia est illicitum, cum sit copula interdicta, ergo &c. Contra enim impugnaberis, quia delectatio specificatur ab obiecto, secundum quod illi conuenit ab intrinseco, non secundum quod illi contingit ab extrinseco, cum eadem delectatio non opponatur illi circunstantiæ extrinsecæ, & obiectum ipsum secundum se sit illi conueniens, & non repugnans.

3 Delectari de copula in loco sacro, vel publico non est graue.

Ex hoc eodem capite deduci potest, quod, quantumuis ratione decentiæ, & ratione reuerentiæ loco sacro debitæ nõ possit copula coniugalis haberi in loco publico, vel sacro per ea, quæ supra latè commendauimus, non tamen sit damnabilis sub graui culpa delectatio ibi habita, cum illa delectatio non aduersetur decẽtiæ loci, nec reuerentiæ.

Nec etiã quando ob impedimentũ physicum copula nõ potest haberi.

Deduci potest secundo, quod non sit prohibita delectatio inter coniuges de copula, quando illa ratione absentiæ alterius haberi non potest per ea, quæ supra probauimus. Item, quod non sit prohibita, quando adest impedimentum Physicum, puta impotentia coeundi, quæ superuenerit, prout docet *Sanchez loc. cit. n. 22.*, & pro hoc militat eadem ratio, quæ militat pro præcedenti illatione.

4 Si sit interdictus vsus ratione præcepti Ecclesiastici, probabilius non est damnabilis delectatio sub graui.

Respondeo secundo. Si coniugibus sit interdicta copula coniugalis ratione alicuius præcepti Ecclesiastici, puta quia alter eorum contraxerit subsequentèr ad matrimonium affinitatem, seu cognationem spiritualem cum altero, probabile etiam valdè est, quod delectatio de eadem non sit damnabilis culpa læthali. *Sanchez loc. quo sup. nu. 23.* Ratio ex eo deducitur, quia illa prohibitio copulæ coniugalis in

ea

ea hypothesi prouenit etiam ab extrinseco, & vtique in pœnam, prout pluribus allegatis supra docuimus, & alibi; pœnæ autem extenduntur ad id, quod expressè præcipitur, non autem in ordine ad alia non expressa, cum omni iure clamante sint restringendæ; In præsenti prohibitio propter affinitatem, & cognationem superuenientem est in ordine ad copulam coniugalem, non autem in ordine ad delectationem de eadem.

5 Si fit inter dictus visus ob dubium valoris matrimonij, non est licita delectatio morosa.

Respondeo tertio; si alteri ex coniugibus interdicta sit petitio debiti ob dubium rationabile de valore matrimonij, non est licita eidem delectatio morosa partis sensitiuæ de copula cogitata. Consentit idē *Sanchez loc. cit. nu. 24.* Ratio ex eo deducitur, quia tota ratio cohonestans illam delectationem est matrimonium constans inter sic delectantem, & alium, sed in hac hypothesi respectu eius, qui sic delectaretur, matrimonium non potest esse ratio cohonestans, cum sit dubium, ergo & dubia erit honestas ex illo consurgens, ideoque non erit licita illa delectatio. Confirmatur, perseuerante illo dubio rationali de valore matrimonij non est licita dubitanti petitio debiti coniugalis per ea, quæ latè supra docuimus, ergo neq; erit licita delectatio de eadem, quandoquidem dubium, quod tollit ius ad exigēdum debitum, tollit etiam ius ad ea, quæ possunt esse consequentia ad tale ius, potissimum, cum prohibitio vsus coniugalis proueniat ab intrinseco ex dubio scilicet valoris eiusdem matrimonij.

6 Neq; est licita talis delectatio in parte sensitiua de redditione debiti.

Hic oritur difficultas, an saltem licita sit eidem dubitanti delectatio partis sensitiuæ de actu redditionis debiti cogitati, si ab altero petatur? Videtur prima fronte dicendum, vtique licitum esse, siquidem licita est ipsa redditio, quinimmo debita, & per consequens licita est etiam delectatio de eodem actu redditionis tanquā de obiecto licito, & debito; Nihilominus respondendum censeo, talem delectationem, si sit partis sensitiuæ, non esse licitam, prout sentire videtur *Caietanus tom. 1. opuscul. tract. 14. de delect. moros. dub. 1.*, & expresse sustinet *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 44. num. 24.* Dixi *partis sensitiuæ*, nam de delectatione in voluntate præcisè oppositum sentiendum arbitror, quandoquidem talis delectatio voluntatis procederet ex motiuo licito, nempe de tali actu redditionis, si peteretur ab alio, quod vtique honestum est, & debitum. Ratio huius nostræ responsionis ex eo deducitur, quod supra dicebamus in vltima responsione præcedentis disquisitionis, quod scilicet illa delectatio partis sensitiuæ sit cum vehementi commotione spirituum vitalium deseruientium generationi, & propterea est quasi quædam incohatio coitus de præsenti, qui illicitus est, cum pro illo tempore non interueniat petitio, per quam solum cohonestatur, & hic patet discrimen, quod intercedit inter delectationem partis sensitiuæ, & delectationem voluntatis, situm in eo, quod partis sensitiuæ delectatio causat illam spirituum commotionem, quæ pro eo statu illicita est, delectatio vero voluntatis ab ea præscindit, & procedit sub motiuo honesto. Accedit, quod actus apetitus sensitiui attingunt sua obiecta absolutè non sub conditione, prout proponuntur ab imaginatiua, quæ nequit conditionem apponere; actus autem voluntatis possunt sub tali conditione sua obiecta attingere.

Respondeo quarto, quando coniugibus interdictus est vsus coniugalis, vel ob votum castitatis ab vtroque emissum, vel professionem alterius ex coniugibus cum consensu ab altero præstito, probabilius est, quod non sint licitæ delectationes partis sensitiuæ de copula inter ipsos cogitatā. Ita *Abulensis c. 5. Matthæi q. 197., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 44. num. 25.* contra aliquos Neotericos, quos suppresso nomine citat *idem Sanchez ibid. n. 20.* Ratio ex eo deducitur, quia votum castitatis absolutè emissum, vel etiam professionis Religiosæ non solum repugnat cum ipso actu coniugali, sed etiam cum quibuscunque actibus venereis, seu ad venerem conducentibus; huiusmodi sunt delectationes venereæ de copula inter coniuges cogitata, ergo &c. Minor probatur, quia delectari de copula coniugali tanquam præsenti inter non coniuges absolutè est læthaliter peccaminosum, & secundum se aduersatur voto castitatis, ergo etiam erit peccaminosum inter coniuges obstrictos tali voto, vtpotè quod eidem voto aduersatur, quandoquidem hoc solum intercedit discrimen inter coniuges tali voto obstrictos, & inter non coniuges, quod non coniuges nullo pacto possunt huiusmodi actibus immisceri; coniuges vero in tantum possunt, in quantum tenentur legibus iustitiæ, non aliter, nec alio modo, sed delectari de copula cogitata, vt præsenti nulla lege tenentur, ergo &c. Neque obesse potest, si dicatur, quod adhuc permaneat coniuges, & solum copula sit eisdem interdicta ob extrinsecam voti circunstantiam, & proindè delectatio de eadem non sit eisdem vetita, sicuti non est vetita, quando copula est solummodo interdicta ob circunstantiam periculi mortis, vel ob affinitatem, & cognationem spiritualem subse-

7 Interdicto vsu coniugali, ob votum castitatis vtriusq; vel ob professionem ab altero emissam de consensu alterius sunt illicitæ huiusmodi delectationes.

Instantia proposita, & dissoluta.

subsequenter contractam; Non, inquam, obesse potest, quia, vt benè notat *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 44. nu. 25.* illæ delectationes de copula coniugali, quando hæc solum vetita est ob circumstantiam extrinsecam periculi morbi, vel ob affinitatem superuenientem non aduersantur illi extrinsecæ circunstantiæ, delectationes vero de copula, quando inter coniuges intercedit votum castitatis, directè aduersãtur eidem voto, adeoq; &c.

8 Hic solum insurgit ratio dubitandi, an, si alter tantum ex coniugibus sit obstrictus voto simplici castitatis, ratione cuius obligetur dumtaxat ad non petendum, non autem ad non reddendum, possit hic in parte sensitiua delectari de redditione debiti, tanquam præsenti? Videtur prima fronte asserendum, vtique posse delectari ob rationem superius adductam, quia scilicet talis est actus, quale est obiectum, sed obiectum talis delectationis est licitum, siquidem est redditio debiti omni iure debita, ergo &c. Nihilominus absolutè sentiendum est, nec licitam esse talem delectationem respectu obstricti voto simplicis castitatis. Ita *Sanchez loc. cit. nu. 25.* Ratio ex superius dictis deducitur, quia scilicet votum castitatis absolutè huiusmodi actibus aduersatur, & in tantum isti permittuntur, inquantum vouens aliundè legibus iustitiæ obligatur ad reddendum, sed nulla lege, nulloq; iure iustitiæ obligatur ad delectandum de huiusmodi redditione extra actum coniugij, ergo &c.

Si alter tantum sit obstrictus voto castitatis nõ est eidem licita delectatio.

Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur, dicendum est, assumptum verum esse, quando aliundè non annectitur malitia; in præsenti autem hypothesi illi delectationi adnectitur malitia ratione voti, quod excludit quemcunque actum venereum, tam in re, quam in voto, & solum permittitur ipsa redditio, quatenus est debita de iure iustitiæ, non aliter, nec alio modo &c.

Soluitur ratio opposita.

---

§. VIII.

An, & quando pollutionis periculum in coniugibus efficiat culpam mortalem, quæ antea non erat.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.
Si dent operam rei licitæ necessariæ, vel vtili non peccant, quamuis præuideant pollutionem. 2.
Non peccat grauitèr confessarius audiendo confessiones præuidens ex illis secuturam pollutionem, si non consentiat. 3.
Nec qui vtitur cibis, & potu moderatis. 4.
Nec qui equitaret. 5.
Nec qui ad sedandum pruritum partes verendas refricaret. 6.
Nec qui partes verendas mundaret a lanugine. 7.
Nec qui ad remouenda obstacula virtutis generatiuæ adhiberet remedia ordinaria. 8.
Si actio sit illicita ex circunstantia extrinseca non inducit diuersam culpam ab illa circunstantiæ. 9.
Intellige nisi sit periculum consensus in pollutionem. 10.
Vrgente graui necessitate licitæ sunt hæ actiones non obstante experientia lapsus. 11.

1 Disquisitio VIII. Coniuges plurimas exercebãt actiones, ex quibus præuidere poterant periculum pollutionis extra actum coniugij, quam tamen pollutionem non intendebant. Huiusmodi actiones secluso illo periculo poterant eisdem esse licitæ, vel illicitæ ex alia causa. Quæsitum hic fuit, an semper huiusmodi actiones cum illo periculo pollutionis præuisæ, sed nõ intentæ essent peccaminosæ læthalitèr?

Status cõtrouersiæ expositus

2 Respondeo primo. Si coniuges, vel alij dent operam rei licitæ necessariæ, vel vtili non peccant, quamuis præuideant in eadem secuturam esse pollutionem, quam tamen non intendunt *D. Thomas secunda secundæ q. 154. art. 5. in corp., Abulensis c. 5. Matthæi q. 246. vers. secunda causa, D. Antoninus secunda part. tit. 6. c. 5. §. quantum ad causam vers. secunda causa, Nauarrus in summa c. 16. nu. 7., Ledesma prima part. q. 21. art. 7. dub. vlt., Valentia secunda secundæ disp. 9. q. 3. punct. 3. §. cum autem causa, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 87. in fine, Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 45. n. 4.* Ratio facilè ex eo deduci potest, quia nemo tenetur se priuare iure suo in executione rei licitæ necessariæ, vel sibi vtilis ob aliquem effectum, qui inde sequi possit præter ipsius intentionem, & per accidens, ergo quis poterit exercere actionem per se licitam sibique vel necessariam, vel vtilem, quantũuis in illa præuideat secuturam pollutionem, quam tamen nullo modo intendit; Neque obesse potest, si asseratur, quod ille effectus, quantumuis non sit volitus in seipso, sit tamen volitus in causa, cum in illa fuerit præuisus certò moralitèr secuturus; Non, inquam, obesse potest, quia, cum illa actio sit secundum se licita, necessaria, vel vtilis operanti, potest esse intenta secundum se, & non vt causatiua illius pollutionis, quamuis hæc

Non peccant, si dent operam rei licitæ necessariæ, vel vtilis.

Rationes pro respõsione afferuntur.

cognoscatur ex illa secutura; potest enim velle, quod sibi iustum, & licitum est, nō quod indè præter ipsius intentionem cōtingit, & sic actio bonitatem sumit ab eo, quod operans intendit, non malitiam ab eo, quod præter ipsius intentionem consequitur.

Hic in particulari deduces primo, non peccare grauitèr Sacerdotem, qui in auditione confessionum sacramentalium
3 Non peccat confessarius audiendo confessiones.
præuidet secuturam esse pollutionem *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 45. n. 4., & omnes DD. præcitati in responsione*, vlterius, *Tabiena verb. cogitatio q. 6., Armilla verb. pollutio nu. 2., Turrecremata c. non est dist. 6. n. 2., & 4., Vega secundo tom. summa c. 67. casu primo, Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 73. in fin.*, non enim tenetur abstinere ab illo pio opere, sibi, alijsque vtili, vel necessario ob periculum pollutionis non intentæ.

Deduces secundo, nec peccare, qui
4 Nec qui vtitur cibis, & potu moderatis.
vtitur cibis, & potu moderatis, ex quibus illud periculum præuideat ex infirmitate naturæ, vt colligitur *ex D. Gregorio resp. 11. ad Augustinum*, & docet Sanchez supra allegatus cum vniuersis præcitatis Doctoribus propter eandem rationem, & quia qui ex illa moderati cibi, & potus sumptione pollutionem pateretur, potius pateretur, quam ageret.

Deduces tertio, nec peccare, qui ex equitatione ob præcedentes experientias
5 Nec qui equitaret.
præuideret periculum eiusdem pollutionis, si non obstante tali præuiso periculo equitaret; illa etenim actio licita est secundum se, sibique saltem vtilis, cum nō teneatur pedester incedere. *Nauarrus in sum. c. 16. nu. 7., Manuel primo tom. summa in secunda edit. c. 211. nu. 1., Vega secundo tom. summa c. 67. cas. 1.*

6 Nec qui ad sedandum pruritū partes verendas tangeret, & refricaret.
Deduces quarto, nec peccare eum, qui ad sedandum pruritum partium verendarum easdem partes pudendas refricaret etiam cum præuisione futuræ pollutionis, dummodo in illam non consentiret. *Sanchez loc. cit. nu. 9.* eo quod hoc tendat ad maximam molestiam, quam idem pruritus affert, auertendam; nec illa perfricatio secundum se, nec in voluntate perfricantis ordinatur ad pollutionem.

Deduces quinto, nec eum peccare, qui partes verendas mundaret à lanugine, &
7 Nec qui partes verendas mūdaret à lanugine.
aliqua putredine circa easdem vertente ad euertendam molestiam, & fætorem, quamuis indè præter intentionem sequeretur pollutio; hoc etenim etiam pertinet ad maximam vtilitatem, & commodum mundantis, *Sanchez loc. cit.*

Deduces sexto, nec eum peccare, qui ad remouenda obstacula virtutis generatiuæ adhiberet remedia ordinaria, quæ ex genere suo non tenderent ad veri seminis emissionem, sed ad remouendos humores corruptos, quamuis inde præuidere potuerit pollutionem *Altisiodorensis lib. 2. summa tract. 28. art. 2. q. 2., Sanchez loco quo sup. num. 10.*, hoc etenim pertinet etiam ad vtilitatem talia media adhibentis, cum ad naturalem constitutionem, & integritatem corporis naturalis pertineat virtus generatiua.
8 Nec qui ad remouenda obstacula virtutis generatiuæ adhiberet remedia ordinaria.

Respondeo secundo. Si huiusmodi actio, quamuis secundum se licita, sit illicita ratione alicuius extrinsecæ circunstantiæ, quæ tamen secundum se, & directè non ordinetur ad pollutionem, non inducit culpam læthalem distinctam ab ea, quam affert illa circunstantia extrinseca, si adhibeatur, quantumuis ex illa prӕuideatur periculum pollutionis, dummodo non sit consensus in illam. Hoc contingeret in eo, qui sacras confessiones audiret ob inanem gloriam, vel cibos sumeret pro die, qua teneretur ad ieiunium, si illi cibi eidem ieiunio aduersentur. In hanc expresse consentit *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 45. nu. 5.* Ratio ex eo deducitur, quia illa circunstantia, quæ inficit illam actionem, quæ secundum se esset licita, nihil influit in illam pollutionem, ergo non inducit distinctam culpam ab ea, quam infert illa circunstantia secundum se. Confirmatur exemplo Iudicis, qui puniret reum secundum ordinem iustitiæ, hoc tamen præstaret ob iram, & affectum vindictæ aduersus eundem reum ob aliquam iniuriam aliundè ab eodem sibi irrogatam, quantumuis enim hic grauitèr peccaret ob illam circunstātiam iræ, & finem vindictæ, non tamen peccaret contra iustitiam exercendo illam punitionem, ergo etiam, qui aliquam actionem secūdum se licitam, illicitam tamen ex aliqua circunstantia exerceret, peccaret quidem contra virtutem, cui aduersaretur illa circunstantia, non contra castitatem, eo quia nec illa actio secundum se, nec eadem circunstantia castitati opponeretur.
9 Si actio sit solum illicita ratione circunstātiæ extrinsecæ, quæ non ordinetur ad pollutionem non inducit diuersā malitiam ab ea, quam dicit ipsa circunstātia.

Respondeo tertio, ea omnia, quæ dicta sunt in præcedentibus responsionibus, intelligenda esse, nisi subesset probabile periculum consensus in illam pollutionem præuisam in illis actionibus, siuè absolutè licitis, siue licitis secundum se, illicitis tamen ex illa circunstantia *Caietanus opus. tom. 1. tract. 22. de pollutione q. vnica art. 2. §. animaduerte tamen, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 87. in fin., Nauarrus in summa c. 16. nu. 7., Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 73. §. penultimo, Emanuel Sà verb. luxuria vers. pollutio inuoluntaria.* Ratio ex eo deducitur, quia
10 Intellige nisi sit periculū cōsensus in pollutionem.

con-

consensus in illam pollutionem, quamuis ex actione licita secuturam, est mortalitèr peccaminosus, ergo etiam erit peccaminosum se conijcere in moralitèr certũ periculum eiusdem consensus, quandoquidem eodem iure, quo tenemur vitare malum, tenemur etiam vitare periculum eiusdem mali, vndè meritò dicit scriptura *Ecclesiastici 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Quomodo autem conijciendum sit, quod tale periculum sit moralitèr certum, dicendum est, tunc tale arbitrari, & præsumi, quando experientia constat, quod in huiusmodi actionibus vt plurimum consensus contigerit *Caietanus in summa verb. periculum, Nauarrus in summa c. 3. n. 14., Manuel primo tom. summa secunda edit. c. 49. n. 2.*

Hic oritur difficultas, an vrgente aliqua graui necessitate licitum sit huiusmodi actiones exercere, in quibus experiẽtia compertum est, agentem vt plurimum in cõsensum incidisse, elicito tamen antecedẽtèr firmo, & constanti proposito non consentiendi. Arbitror, vtique licitum esse, si aliụndè tali necessitati non posset occurri. *D. Thomas secunda secundæ q. 10. art. 9. in corpore, Caietanus in summa verb. periculum, Nauarrus in summa c. 3. nu. 15.* Ratio ex eo deducitur, quia, vbi necessitas exigit talem actionem, & vbi operans firmitèr statuit in corde suo se non consensurum, non potest dici, quod ipse amet periculum, sed potius, quod ab illo refugiat, ergo eidem non est imputandum ad culpam, si fortè in illud periculum se conijciat; Neque dicas, quod nulla necessitas possit cohonestare actionem, quę sit ab intrinseco mala, illud autem periculum consensus, sicuti & ipse consensus est ab intrinseco malum; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis eodem iure, quo interdicitur malum, interdicatur etiam periculum morale, & probabile eiusdem mali, periculum tamen potest facilius depurari, eo quia eidem potest ex aliqua circunstantia occurri, maximè si adhibeantur media opportuna, & efficacia ex parte operantis relatiuè ad diuinam bonitatem, & misericordiam, à qua sperẽtur maiora subsidia ad illud periculum superandum; vnde necessitate compellente non erit, cur fretus diuini auxilij spe, & roboratus firmo proposito non consentiendi non possit, se in illam actionem conferre. Hoc contingeret in eo, qui se exponeret ad succurrendum fæminæ grauitèr laboranti, vbi alterius medici copia non suppeteret. Hoc expresè indicasse videtur *D. Basilius de constit. monast. c. 4. paulò post principium*, dum dixit. *Bellum, quod præter voluntatem incidit nobis, excipere fortasse necessarium sit; ipsum vero voluntarium sibi creare summæ stultitia est.*

II Ob grauẽ necessitatem licitum est has actiones exercere non obstante experientia lapsus, & quomodo.

---

§. IX.

An sit culpa non euitare causam, ex qua periculum pollutionis extra actum coniugij præuideatur quando nulla necessitas, vel vtilitas vrget.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Exercere actiones secundum se turpes, & in genere luxuria sine necessitate cum præuisione pollutionis est secundum se peccaminosum. 2.
Coniux tangens alterum sine necessitate præuidens periculum pollutionis, & non referens ad copulam grauiter peccat. 3.
Si tangatur ab altero, quamuis præuideat illud periculum non peccat. 4.
Si coniux tangit se ipsum sine necessitate in partibus pudendis cum præuisione pollutionis grauiter peccat. 5.
Si actiones non sint secundum se turpes, non inducunt grauem noxam, si excludas periculum consensus. 6.
Si immoderatos cibos sumeret, ex quibus in ebrietate præuideret periculum pollutionis, non contraheret diuersam culpam à vitio intemperantiæ. 7.

I Factũ explicatũ in suis terminis.

DIsquisitio IX. Iuxta terminos præcedentis disquisitionis in aliquibus actionibus secundum se licitis præuidebant aliqui imminere periculum pollutionis; nec tamen illę actiones erant ipsis necessariæ, vel valdè vtiles. Quæsitum hic fuit, an illas exercere ob periculum pollutionis certæ moralitèr in eisdem præuisæ sit grauitèr peccaminosum, si sint absque periculo consensus in illam pollutionem. Hoc discrimen intercedit inter hanc disquisitionem, & difficultatem vltimo loco propositam in præcedenti; quod in illa supponitur nedum præuisum periculum pollutionis, sed etiam periculum consensus in illam; in ista vero supponitur quidem præuisum periculum eiusdem pollutionis, non tamen consensus in ipsam.

Omissis varijs DD. opinionibus, quas secundum suas distinctiones, & rationes refert, examinat, & respectiuè refellit *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 45. à n. 11. vsque ad 33.* breuitèr me refero ad meum sensum aperiendum per subsequentes res-

Actiones in duplici differẽtia, & quænã

responsiones, pro quibus aduerto, actiones, in quibus præuideri potest illud periculum pollutionis, esse posse in duplici differentia, alias, quæ secundum se proptèr affinitatem, quam habent cum ipsa pollutione, vel quia ad illam disponunt commouendo spiritus vitales, vel quia eandem comitantur, proximè ad ipsam accedunt; atque istæ ex genere suo sunt venereæ, & regularitèr turpes, cuiusmodi sunt tactus, aspectus, amplexus, oscula, verba turpia, & similia; alias, quæ talem non habent cum illa secundum se affinitatem, cum nec venereæ sint, nec turpes, nec ex genere luxuriæ, cuiusmodi sunt equitatio, esus ciborum calidorum, & similia. Quibus suppositis

2 Exercere actiones turpes sine necessitate cum præuisione pollutionis est grauiter peccaminosum.

Respondeo primo. Si actiones, quas exercent, sint primi generis, in quibus præuideatur futura pollutio, illas exercere sine necessitate, vel graui vtilitate cum præuisione illius periculi grauitèr peccaminosum est. *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 45. n. 16.*, *Caietanus verb. pollutio ad finem*, *Phylarcus de officio Sacerdotis tom. 1. part. 2. lib. 4. c. 18.*, *D. Antoninus secunda parte tit. 6. c. 6. quantum ad causam vers. secunda causa*, *Nauarrus in summa c. 16. nu. 6.*, & vlterius quotquot sustinent indiscriminatim, semper esse peccatum læthale dare operam huiusmodi actionibus, ex quibus præuideatur periculum illud pollutionis sine necessitate, vel vtilitate non distinguentes inter actiones primi, & secundi generis; atque isti sunt *Medina prima secunda q. 74. art. 6. ad tertium*, *Valentia secunda secunda disp 9. q. 3. punct. 3. §. ideo duo requiruntur*, *Petrus à Nauarra lib. 2. de restit. c. 1. dub. 5. nu. 39.*, *Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. vers. ex his autem colligito*, *Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 87. n. 13.* Ratio ex eo deducitur, quia ex vna parte, vbi nulla necessitas, vel vtilitas compellit ad exercitiū huiusmodi actionum, voluntariè se ingerit in illas actiones, & per consequens in illud periculū præuisum; ex alia parte, cum eædem actiones proximè disponant, & influant in eādem pollutionem excitando spiritus vitales, & humores commouendo, videtur liberè velle in causa eandem pollutionem, ergo illas exercere sine tali necessitate, vel vtilitate, erit peccaminosum grauitèr, cum hoc nihil aliud sit, quam velle liberè in causa eandem pollutionē.

Interdicto opere interdicuntur ea, quæ proximè influunt in opus.

Confirmatur, quia eodem iure, quo cuicunque interdicitur opus aliquod, interdicuntur omnia, quæ notabilitèr, & proximè influere, & conducere possunt, quinimmò certò moralitèr conducent ad tale opus, ergo cum illæ actiones secūdum se turpes, venereæ, & in genere luxuriæ secundum se, & proximè influant, & disponant ad pollutionem eodem iure, quo interdicitur ipsa pollutio, intelliguntur, & ipsæ interdictæ.

Neque obesse potest, si asseratur, quod, cum illæ actiones secundum se licitę sint, & eximātur à quacunque culpa, quando fiunt cum aliqua necessitate, vel vtilitate, non possint deturpari ex eo, quod nulla necessitas, vel vtilitas interueniat; quod enim absolutè licitum est, æque fieri potest, siue necessitas interueniat, siue non; Non, inquam, obesse potest, quia illæ actiones ad summum licitę sunt, quādo non coniunguntur cum proximo periculo pollutionis, & vtique præuiso, & licet concurrente necessitate, vel vtilitate cohonestentur, eadem tamen non concurrente nullatenus valent à prauitate depurari. Ratio ex eo deducitur, quia actiones potissimum specificantur à fine, sub quo eliciuntur; finis autem, quando necessitas vrget, vel vtilitas, est complementum eiusdem necessitatis, vel vtilitatis, quod secundum se honestum, & licitum est; quando vero nulla necessitas, nec vtilitas vrget non potest esse nisi incitamentum ad luxuriam, vel non impedimentum ipsius, cum actiones illæ proximè influant ad eandem. Instantia proposita & dissoluta.

Maior hic oritur difficultas, an ea, quæ in hac responsione dicta sunt, æquè intelligenda sint, siue ij, qui exercent tales actiones, non sint coniugati, siue coniugati. Respondeo in ordine ad coniugatos, diuersas habendas esse considerationes, & quidem in ordine ad diuersas actiones; vel etenim huiusmodi actiones consistunt in tactibus, & tunc distinguendum est: aut huiusmodi tactus se tenent ex parte agentis, aut sumuntur ex parte patientis; si ex parte agentis, absolutè crederem, sic tangentem alterum coniugem cum præuisione illius periculi, nec ordinantem huiusmodi tactus ad copulam coniugalem grauitèr peccare, si id præstet sine causa vrgenti *Sanchez de lib. 9. de debito coniug. disp. 45. num. 36.* Ratio est, quia tales tactus sunt per se causa pollutionis, quæ vtique in eisdem præuidetur, ergo talis causa remouenda est, ne effectus ille, qui in eadem præuidetur, sequatur. Dixi, *si id præstet sine causa vrgenti*, quia, si hoc ageret ad mutuum amorem conciliandum, vel dissidia tollenda inter eosdem coniuges excitata; non damnarem grauis culpæ coniugem actiuè operam dantem talibus tactibus, quando non nimia voluptas adest in illis, nec nimium incitamentum ad pollutionem; ratio est, quia adest iusta causa cohonestans huiusmodi tactus, mutuus scilicet amor

3 Coniux tangens alterum cum præuisione pollutionis nō referens tactū ad copulā peccat grauiter.

4 Si tangatur ab altero, non peccat.

amor inter coniuges maximè necessarius ad indiuiduam vitæ vnitatem, & ad prolis debitam educationem; Si vero sumantur ex parte patientis, nullam culpam in ijs tactibus agnosco, quandoquidem patiens tenetur illos reddere, & reddendo dat operam rei licitæ, & vtique iure iustitiæ debitæ. Rursus huiusmodi tactus possunt esse in altero coniuge quoad se ipsum, non in ordine ad alterum coniugem, & tunc adhuc distinguendum censeo; vel etenim huiusmodi tactus fiunt in partibus pudendis, & proximè sunt incitatiui ad libidinem, vel in alijs partibus non ita proximè influentibus; si primum dicatur, arbitror non eximi sic tangentem sine necessitate, & graui causa a graui culpa, quia illi tactus præuidentur tanquam proxima causa pollutionis; si secundum, idem dicendum erit, quod dicetur in sequenti responsione, dum de actionibus non venereis secundum se, nec proximè inducentibus ad pollutionem. Rursus, vel huiusmodi actiones non consistunt in tactibus, amplexibus, vel osculis, quæ omnia veniunt nomine tactuum, sed in aspectibus, & verbis turpibus, & tunc si sint cum illo periculo pollutionis præuisæ, certè inducunt grauem noxam, quia valdè conferunt ad pollutionem, & nulla supponitur intercedere grauis causa excusans huiusmodi actiones.

5 *Si tangat se ipsum in partibus pudẽdis cum præuisione pollutionis grauiter peccat.*

Respondeo secundo. Si actiones, quæ fiunt, sint secundi generis, probabimus non inducunt noxam læthalem, quantumuis in ipsis præuideatur periculum pollutionis, dummodo non sit periculum consensus in eandem *Phylarchus de offic. sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 4. c. 18., Henriquez lib. 8. de Euch. c. 51. num. 2., & lib. 11. de matrimon. c. 16. num. 6., Suarez 3. part. q. 80. art. 7. paulo post princip., Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 45. num. 16, Vasquez prima secundæ q. 74. art. 8. disp. 115 num. 9.* Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi actiones per se proximè, & formalitèr non influunt in illum effectum, nec sunt verè, & moralitèr causæ illius effectus, sed ad summum remotè, per accidens, & secundum quid; nemo autem tenetur vitare causas remotas per accidens ad vitandum effectum, quem in illis præuidet, in quem tamen non consentit, seu quem potius non vellet. Sic in particulari nemo tenetur abstinere ab vsu aliquorum ciborum, in quibus præuidet periculum pollutionis, quam tamen ipse non intendit, quin potius præter, seu contra ipsius intentionem est secutura. Quid verò sit sentiendum, quando immoderatos cibos, & potus quis sumeret, ex quibus in ebrietate, vel aliter præuideret periculum pollutionis, an scilicet tunc contraheret nouam malitiam pollutionis contra castitatem suprà illam, quam contraheret ex immoderata commestione contra virtutem temperantiæ? Negatiuè sentiendum arbitror *Vasquez prima secunda q. 74. art. 8. disp. 115. num. 9., Suarez 3. parte q. 80. art. 7. paulo post princip., Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 45. nu. 17.* Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus, quia huiusmodi actio per se proximè, & directè non influit in pollutionem, nec propria est causa ipsius, sicuti sunt actiones turpes, & venereæ primi generis, ergo, cum illa pollutio non sit volita in se ipsa, nec in intentione operantis, quin potius per hanc exclusa, nec actio, in qua præuidetur, directè, & propriè illam inferat, non erit imputandum eidem agenti ad culpam distinctam ab intemperantia, & peccato gulæ.

6 *Si actiones nõ sint secundum se turpes non sunt secundum se grauiter peccaminosæ, si excludas periculũ cõsensus.*

7 *Si immoderatos cibos sumeret, ex quibus inebrietate præuideret periculum pollutionis, non contraheret diuersam culpam à vitio intemperantiæ.*

Aduersus hanc nostram responsionem plurima congerunt argumenta *Medina prima secundæ q. 74 art. 6. ad tertium, Zumel ead. q. art. 8. disp. 4. ante dubium primum in solut. ad primum, Valentia 2. 2. disp. 9. q. 3. punct. 3. vers. itaque duo requiruntur, Corduba lib. 2. quæstionarij q. 3. col. penult. §. quinto probatur, & alij contrariæ sententiæ assertores,* quæ tamen ad hæc reducuntur; primo, quia præceptum, quod obligat ad vitandam pollutionem, obligat etiam ad euitandam causam, in qua præuidetur, quod exemplificari potest in præcepto non occidendi, quod obligat non solum ad euitandum homicidium, sed etiam causam, in qua præuideri potest periculum eiusdem homicidij. Secundo, quia regula generalis est, quod qui vult antecedens, vult etiam consequens, & qui vult causam, velit etiam effectum per textum *in l. 1. §. 1. ff. si vsusfructus petatur*, ergo volens actionem, in qua præuidet pollutionem, intelligitur etiam implicitè velle eandem pollutionem. Tertio, quia strictius obligantur homines ad non prodigendum semen ad generationem ordinatum, quam ad conseruandum aliquod membrum corporis, siquidem in ordine ad bonum totius potest membrum abscindere, non sic semen effundere extra actum coniugalem; sed non potest quis licitè actionem aliquam exercere, ex qua præuidet certum moralitèr periculũ abscissionis manus, vel pedis, ergo nec poterit actionem licitè exercere, ex qua præuidet futuram pollutionem. Sed facili negotio prædictis omnibus possumus occurrere asserendo ad primum, quod ius, quod obligat ad vitandam pollutionem, obliget etiam ad vitandas causas, quæ per se, proximè, & directè conducunt ad eandem, & hoc quidem

Diuersa obiecta contra mox dicta.

Satisfit rationibus oppositis.

Ius, quod obligat ad vitandam pollutionem, obligat ad euitanda ea, quę proximè inducunt ad eandẽ, non ea, quæ occasionalitèr se habent ad illam.

dem sub læthali, non autem sub eodem onere eas causas, quæ per se non influunt, nec proximè inducunt, cum ex genere suo non incitent, sed ad summum per accidens, & præter intentionem operantis; Ad secundum idem ferè respondeas, quod scilicet, qui vult antecedens, & causam, velit etiam consequens, & effectum, quādo scilicet antecedens est necessario, & per se connexum cum consequenti, & causa directè per se, & formalitèr influit in effectū, secus quando antecedens non est per se connexum, sed tantum per accidens, & præter intentionem operantis, nec causa per se tendit in effectum, sed per accidens tantum. Ad tertium dicendum est, quod ly *strictius obligare* possit multipliciter concipi; primo, quatenus importet, quod nunquam possit directè violari præceptum vitandæ pollutionis, nec etiam in ordine ad bonum totius, in ordine tamen ad quod potest violari directè præceptum non occidendi, seu non mutilandi, & in hoc sensu certè strictius obligat præceptum vitandæ pollutionis, quæ nequit exerceri etiam in ordine ad corporis sanitatem tuendam, vel reparandam, pro qua tamen potest membrum rescindi; secundo quatenus importet, quod vitanda sit quæcunque causa, quæ per se, & proximè non influit in suum effectum, sed ad summum per accidens potius in ordine ad pollutionem, quam in ordine ad homicidiū, vel mutilationem, & hoc falsum omnino videtur, prout latè probat *Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniug. disp. 45. num. 15.*, vnde subdit, quod pollutio non volita in se non sit secundum se peccatum, benè tamen homicidium. Si autem quæratur ratio, ob quam pollutio, quæ sequitur ex causa remota, & notabiliter non incitante, quantumuis fuerit in ipsa præuisa non imputetur ad culpam; imputetur tamen ad culpam homicidium, seu mutilatio præuisa in causa etiam remota, & non ita proximè influente; dicam hoc prouenire, quia in ordine ad pollutionem, quando causa non est per se venerea, nec proximè influit, ipsa seminis emissio procedit potius ex virtute naturali expultrice, & suaptè natura est potius ad naturæ alleuiationem, quam ad coitum, & ad prolis propagationem; in ordine verò ad homicidium, & mutilationem, quantumuis causa non sit secundum se proximè inductiua eiusdem, non procedit tamen homicidium, seu mutilatio aliqua virtute naturalitèr impellente, vnde culpa refundenda est in præuidentem, & non præcauentem. Deinde illa emissio seminis ex illa causa remota procedens non potest esse proli præiudicialis, quia cum natura vim habeat quibusdam temporibus expellendi eum humorem parum referre posse videtur, quod paulo ante exeat natura impellente concitata quodamodo ex illa causa excitante; illa autem causa, ex qua præuidetur futurum homicidium, seu mutilatio est maximè alteri noxia, adeoq; &c.

Procedit pollutio potius à virtute naturali expulsiua quam à causa.

---

§. X.

An, qui dedit causam pollutioni, vacet culpa quoad eandem, si ante effectum pæniteat eiusdem causæ.

SVMMARIVM.

Proponitur facti series, & exponitur. 1.
Si sequatur post reuocationē causa, in qua fuit præuisa pollutio non inducit diuersā malitiā ab ea, quā inuoluit malitia eiusdē causa. 2.
In hac suppositione non est necessaria in confessione pollutionis secutæ expressio. 3.

Disquisitio X. In suppositione, quod pollutio non sit volita in se ipsa, sed tantum in causa, & per consequens ratione eiusdem solum peccaminosa, postquam Caius operam dedit alicui actioni secundum se inducenti proximè ad eundem effectum pollutionis (in quo sensu diximus non eximi a graui culpa) eiusdem actionis ante effectus adimplementum pænituit. Hic duo insurgunt dubitanda. Primum, an pollutio, si inde sequatur post reuocationem causæ, seu post pænitentiam vacet culpa, cum causa intelligatur intercisa. Secundum, an intercisa causa per pænitentiam ante subsecutum effectum satis sit in confessione exponere causam iam datam, an verò necessarium sit exprimere etiam effectum secutum post reuocationem causæ, seu post pænitentiam.

1 Facti series exposita cum rationibus dubitandi.

Respondeo primo ad primum. Pollutio secuta post reuocationem causæ in qua fuit præuisa, seu post pænitentiam causæ datæ non inducit diuersam culpam ab ea, quam inuoluit malitia volitionis causæ. *Maior in 4. dist. 9. q. 2. concl. 2.*, *Henriquez lib. 5. de pænit. c. 5. num. 5. in commento lit. A.*, *Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. vers. hinc fit*, *Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 87. num. 14. in fin.*, & alij plurimi quos citat, & sequitur *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 45. num. 29.* Ratio huius responsionis ex eo deducitur, quia nullum potest esse peccatū, quod non sit voluntarium, sed illa pollutio in dicta hypothesi nullo modo est voluntaria non in se ipsa,

2 Si causa fuerit reuocata ante implementū pollutionis nō inducit diuersā malitiam ab ea, quam inuoluit causa.

vt

vt supponitur, cum potius sit contra intentionem operantis; non in sua causa, in qua fuit præuisa, cum hæc ante executionem eiusdem fuerit reuocata, & per pænitentiam intercisa, ergo nullo modo inducit malitiam distinctam ab ea, quam inuoluit volitio eiusdem causæ. Neque dicas, quod, cum ipsa pollutio fuerit præuisa in causa, & causa ipsa fuerit absolutè in se volita, intelligatur ipsa pollutio sufficientèr voluntaria, vt sit imputabilis ad culpam, & cum causa ipsa non potuerit sufficientèr reuocari, quantum ad impediendam ipsam pollutionem, non videtur etiam sufficientèr reuocata voluntarietas ad eandem pollutionem, cum perseueret in causa non sufficientèr reuocata quoad hunc effectum; Contra enim impugnaberis, quia, cum ille effectus non contineatur necessariò, & inseparabilitèr in illa causa, sublata voluntarietate in causa per pænitentiam ante effectus executionem, videtur sufficientèr reuocata voluntarietas quoad eundem effectum, quæ non est alia voluntarietas, quam illa eiusdem causæ. Limitarem tamen hanc responsionem in casu, quo, quando qui pæniteret volitionis eiusdem causæ, effectus pollutionis iam esset in via, adeo vt non posset amplius impediri, quia tunc talis effectus perindè haberetur, ac si esset positus perseuerante adhuc causa; hoc contingeret in casu, quo ex tali actione, seu causa semen iam esset è renibus extractum, & per meatus euaderet. Confirmantur ea omnia, quæ dicta sunt in hac responsione ex ijs, quæ docent *D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. in corpore, Martinus de Magistris q. de pollut. noct., Nauarrus in summa c. 16. num. 8., Paludanus in 4. dist. 9. q. 3. art. 1. concl. 1. num. 5.*, nempe, quod pollutio nocturna non habeat aliam malitiam in se ipsa, nisi illam, quam fortè habet in causa, ergo tota malitia refundenda est in volitionem eiusdem causæ, adeoque remota voluntarietate in causa per pænitentiam ante effectum secutum eiusdem pollutionis, pollutio ipsa non erit imputabilis ad culpam distinctam a volitione eiusdem causæ.

Proponitur instātia, & dissoluitur.

Limita nisi effectus pollutionis iam esset in via.

Confirmatio responsionis.

3 *In hac suppositione non est necessaria in confessione pollutionis secutæ expressio.*

Respondeo secundo. In ea hypothesi remotionis causæ per pænitentiam ante subsecutum effectum, si postea hic subsequatur, quamuis tutius sit, quod ille, qui causam dedit, exprimat in confessione sacramentali, quod non solum causam dederit, quamuis reuocauerit, sed etiam, quod pollutio ipsa fuerit subsecuta; probabilius tamen est, quod non sit necessaria talis pollutionis secutæ expressio. Quoad primam partem, quod scilicet tutius sit, quod exprimatur ipsa pollutio secuta ex tali causa præuisa, docent *Ludouicus Lopez secunda part. instruct. c. 31. § præterea, quia omnibus, & 2. part. c. 76. de Eucharistia § sequitur, Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. vers. hinc fit.* Quoad secundam, scilicet, quod non sit necesse eandem pollutionem in data hypothesi exprimere, docet *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 45. num. 30.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia, vt benè notat *Ludouicus Lopez loc. cit.*, explicato effectu pollutionis secutæ clarius innotescit prior culpa in causa. Secundo, quia aperiendo talem effectum pollutionis secutæ tollitur omnis scrupulus, qui potest oriri ex contraria opinione, & in ijs, quæ spectant ad bonum spirituale animæ, tutior pars est eligenda; tutius autem est, si ille effectus exprimatur, quam si non exprimatur. Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia iuxta superius dicta in præcedenti responsione pollutio ipsa secundum se in data hypothesi reuocationis causæ per pænitentiam ante secutum effectum nullam inuoluit malitiam distinctam à malitia volitionis eiusdem causæ, ergo nulla est necessitas ipsam exprimendi in sacramentali confessione.

Nō inducit malitiam specie diuersam.

Dices, qui alterum percussit gladio, ex qua percussione secuta est mors, non satisfacit oneri confessionis fatendo præcisè percussionem, quamuis eiusdem pænituerit ante mortem, sed vlterius tenetur cōfiteri, esse ipsam mortem secutam, ergo etiam, qui causam dedit pollutioni per actionem aliquam proximè, & venereè inducentem ad eandem, si eadem fuerit secuta, non solum tenebitur causam in confessione exprimere, sed etiam effectum secutum non obstante, quod ante ipsius adimplementum pænituerit causæ datæ. Sed contra neganda est consequentia. Ratio discriminis in eo sita est, quia percussio ipsa tendit ad mortem, nec est amplius in potestate percutientis mortem auertere, si vulnus sit tale, quod eandem inferat; illa autem causa data non ex se tendit ad pollutionem, sed solummodo per accidens, & præter intentionem dantis illam causam; vnde etiam dici potest, quod mors in primo casu vel sit volita in se ipsa, vel saltem in causa proxima, & per se, pollutio verò non sit volita in se ipsa, sed ad summum in causa remota, & per accidens.

Instantia paritatis proposita, & dissoluta.

§. XI.

§. XI.

Vtrum aliquando licitum sit desiderare pollutionem.

SVMMARIVM.

Factum in particulari casu expositum. 1.
Sententia asserens sic optantem, & in desiderio, & in complacentia peccasse. 2.
Si desiderium sit solummodo in ordine ad delectationem veneream captandam, nullo modo licitum est. 3.
Si fuerit in ordine ad finem honestum, non est peccaminosum. 4.
Si complacentia fuerit de pollutione propter effectum bonum, non est peccaminosa. 5.
Quamuis sit licitum desiderare ob bonum honestum, non est tamen licitum procurare. 6.
Si desiderans pollutionem nimijs cibis vteretur ad eum finem grauiter peccaret. 7.
Si non ad eum finem, non contraheret diuersam culpam ab intemperantia. 8.

1 Factum in particulari expositum. DIsquisitio XI. Titius iuuenis quidam nobilis, & robustæ, firmæque complexionis concupiscentiæ illecebris allectus sæpius in se ipso pollutionem exoptabat, nullam tamen opem præstans ad illius executionem, & complementum, &, cum quandoque eadem euenerit sine ipsius cooperatione excepto desiderio, de ipsa gaudebat. Quærebat, an in illo desiderio, & complacentia, & gaudio respectiuè graue peccatum commiserit, an non?

2 Sententia asserens, & in desiderio, & in cōplacētia peccasse. Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7., *Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 74.* cum alijs pluribus docent in illo desiderio, & respectiuè gaudio, & complacentia secuto effectu Titiū grauiter peccasse; ad quod asserendum pluribus rationibus mouentur, primo quia id, quod licitum est desiderare, licitum est etiam procurare, sed nullo modo fas est procurare in se ipso, vel in alio pollutionem; vnde communiter docent DD. quod nullo modo licitum sit medicis propinare Pharmaca infirmis per se, & directè conducentia ad emissionem seminis, quantumuis hoc ordinetur ad bonum totius, ergo &c. Secundo, quia nulla ratione licitum est desiderare id, quod ab intrinseco malū est, sed pollutio est ab intrinseco mala extra actum coniugij, ergo &c. Tertio, quia quando aliquid per se illicitum est, quantumuis contingat in somno, in ebrietate, vel furore, non est licitum de illo gaudere, vel delectari, vt videre est in adulterio, vel homicidio, ergo &c.

Ex quibus capitibus possit prouenire illud desiderium, & cōplacentia. Vt clarius hac in re procedamus aduertendum est, ex multiplici capite posse prouenire illud desiderium, seu gaudium; primo præcisè ex fine captandæ voluptatis venereæ; secundo ex fine maioris salutis acquirendæ, vel sanitatis recuperandæ; tertio ex fine sedandæ concupiscentiæ, vel tranquilitatis animi acquirendæ. In ordine ad hos omnes fines præsens disquisitio est dirimenda. Pro qua.

3 Si desiderium fuerit solum in ordine ad delectationem veneream captādam nullo modo licitū est. Respondeo primo. Si desiderium fuerit solummodo in ordine ad oblectationem veneream captandam nullo modo licitum est. *Lessius lib. 4. de iust. & iure c. 3. dub. 14. num. 104. vers. dico primo*, qui testatur de communi DD. consensu, & per consequens grauiter in eodem peccauit Titius. Ratio ex eo deducitur, quia illa delectatio venerea secundum se sumpta, & liberè volita est grauiter peccaminosa, ergo consensus in eandem, & desiderium eiusdem potissimum per medium secundum se illicitum, quale est pollutio intenta in illo desiderio erit graue peccatum; Neque dicas, quod, cum illud desiderium feratur in illam pollutionem non vt exercendam modo illicito, sed via naturali per causas à natura cōstitutas sine vlla cooperatione desiderantis, depuretur à quacunque iniquitate, & cum voluptas illa venerea naturalitèr consequatur ad illam pollutionem non videtur trahere aliquam iniquitatem; contra enim impugnaberis, quia actiones potissimum specificantur ab obiecto, in quod tendunt, & à fine, sub quo tendunt; obiectum autem, & finis illius desiderij est illa voluptuosa libido, quæ est directè intenta; nec potest hæc depurari à labe ex eo, quod intendatur per causas à natura constitutas, quandoquidem ipsa delectatio primario appetitur secundum se, & est directum obiectum talis desiderij, ad quod nequit ipse licitè intentionalitèr, & quantum est in ipsius affectu dirigere causas à natura constitutas; atque huius opinionis sunt etiam *Nauarrus in manual. c. 16. num. 8. vers. tertio frangit hoc praeceptum, Siluester verb. pollutio.*

Actiones specificātur ab obiecto in quod tendunt.

4 Si fuerit in ordine ad aliquē finem honestū non est peccaminosum. Respondeo secundo. Si tale desiderium fuerit in ordine ad salutem corporalem seruandam vel recuperandam, vel concupiscentias carnis sedandas, vel ad tranquillitatem animi, probabilius est, quod nullam noxam trahat, & per consequens, quod Titius in eo desiderio non peccauerit *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 5., D. Antoninus 2. part. tit. 6. c. 3., Siluester verb. pollutio, Nauarrus in man. c. 16. num. 8., Toletus lib. 5. c. 13., Angelus verb. pollutio num. 2., Lessius lib. 4. de iust. & iur. c. 3. dub. 14. num. 105.*

Ratio

Ratio ex eo deducitur, quia tale desiderium non est peccaminosum, neque ratione obiecti, in quod tendit, neque ratione finis, sub quo tendit, neque ratione modi, per quem tendit; non ratione obiecti, quia hoc nihil aliud est, quam sanitas corporis, sedatio stimulorum carnis, & animi pax; Non ratione finis, quia hic non distinguitur ab ipso obiecto formali, quod consistit in præcitatis; Non ratione modi, quia non intendit, vt fiat modo vetito, & contra exigentiam naturæ, sed per naturales causas natura ipsa se alleuiante, & per vires proprias eiciente, quod sibi noxium est. Confirmatur *ex D. Thoma in 4. dist. 9. q. 1.*, vbi asserit non esse peccatum complacere sibi de præterita pollutione ob sanctum finem, & purum, & ab omni malo defæcatum, cum tamen peccatum propter nullum finem, quantumuis sanctum possit vlli iustè placere, vt latè probat *Nauarrus in c. inter verba 11. q. 3., & in addit. c. quando de consec. dist. 1.*, ergo, si non est peccatum complacere de eadem pollutione præterita ob sanctum, & bonum finem, nec erit peccatum illam desiderare ob sanctum finem, dummodo nulla interueniat cooperatio.

Rationes responsionis.

5 **Si complacentia fuerit de pollutione propter bonū, non est peccaminosa.**

Respondeo tertio. Si complacentia, seu gaudium de pollutione secuta fuerit propter bonum inde secutum, nempè propter adeptam sanitatem, sedatas carnis concupiscentias, & acquisitam animi tranquilitatem, non erit peccaminosum *D. Thomas in 4. dist. 9. q. 3. art. 4. ad quintum, Paludanus ibid. art. 1., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 5., D. Antoninus 2. part. tit. 6. c. 3., Nauarrus in summa c. 16. num. 8. vers. tertio frangit, Lessius d. lib. 4. de iust. & iur. c. 3. dub. 14. num. 105. vers. dico quarto*; Non difficilis est probatio præsentis responsionis suppositis præcedentibus, nam de quo licitum est desiderium, quando est absens, & nondum possessum, est etiam licitum gaudium, & complacentia, quando est præsens, & possessum, nam gaudium necessariò resultat ex bono desiderato possesso, seu consecuto. Confirmatur, quia obiectum siue materiale, siue formale talis gaudij, seu complacentiæ non inuoluit aliquam moralem turpitudinem, siquidem materiale nihil aliud est, quam ipsa pollutio facta per causas à natura constitutas non concurrente, seu non cooperante ipsam patiente, formale verò nihil aliud est, quam sanitas acquisita, tranquillitas animi, & sedatio concupiscentiæ.

Iam respondeamus ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur. Ad primum dic, falsum esse generatim sumptum illud effatum, scilicet licitum esse procurare, quod est licitum desiderare; potest enim quis sibi mortem desiderare, vel alteri, non tamen licet operè eam procurare, prout rectè notauit *Sotus lib. 5. de iust. q. 12. art. 1., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 5.* Ad secundum dic, non esse per se malam illam pollutionem, prout procedit ex causis naturalibus nulla interueniente cooperatione eius, qui illam patitur. Ad tertiam dicendum est, quod id, quod per se malum est, & excusatur à culpa ratione ignorantiæ, ebrietatis, & similium, non potest quidem esse obiectum licitum complacentiæ, & gaudij, quando secundum se sumitur, & absolutè ratione sui, secus, quando sumitur ratione alicuius boni annexi, quod habeat specificare illam actionem complacentiæ, & gaudij, prout notat *Lessius d. lib. 4. de iust. & iur. c. 3. num. 106. ad tertiam.*

Satisfit rationibus oppositis.

Respondeo quarto, quantumuis licitum sit desiderare pollutionem simplici affectu ob illa bona sanitatis, concupiscentiæ sedandæ, & tranquillitatis animi acquirendæ, non est tamen licitum illam medijs positiuis, vel quoquo modo ad illam conferentibus procurare. *Lessius d. lib. 4. de iust. & iur. c. 3. dub. 14. num. 104. vers. dico secundo, Sotus lib. 5. de iust. & iur. q. 12. art. 1., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 5., Nauarrus in Man. c. 16. num. 7. vers. sexto, quod falsum est dicere.* Ratio ex eo desumitur, quia procurare pollutionem per media positiua, vel quocunq; modo ad illam proximè conducentia, est illam velle positiuè, non prout per causas à natura institutas procedit, sed prout per media ab optante ordinata intenditur, sed hoc est absolutè, & ab intrinseco malum, cum inuoluat deordinationem à recta ratione, & iure naturali, ergo &c. Confirmatur, quia medium illud, per quod procuratur pollutio, est proxima dispositio ad illam, proximè autem, & voluntariè se disponere ad pollutionem est per se graue peccatum, ergo &c.

6 **Quamuis sit licitum desiderare ob bonum finē, nō est tamen licitum procurare.**

Hic oritur difficultas, an si optans pollutionem in ordine ad illa bona prænarrata simul nimis comederet, aut calidis edulijs vteretur, intelligeretur contrahere grauem noxam ratione pollutionis, si inde sequeretur? Cum distinctione respondendum existimo; vel etenim nimijs, seu calidis illis cibis vteretur ad eum finem, vt natura eisdem excitata in illum effectum pollutionis illaberetur, vel præcisè ad finem, vt gulæ per eosdem satisfaceret; si primum asseratur à graui culpa sic sumentem non absoluerem, quandoquidem illam sumptionem nimiorum, & calidorum eduliorum ordinaret, quantum est de se, ad illum effectum pollutionis, cui maximè etiam conferret illud de-

7 **Si desiderans pollutionem nimijs cibis vteretur ad eū finem peccaret.**

siderium; atq; iuxta hunc sensum loquitur *Nauarrus in man. d. c. 16. num. 8.* Si secundum asseratur, nullam agnosco culpam in sic sumente distinctam ab ea, quam fortè inuolueret intemperantia in nimio, & improportionato illo esu eduliorum calidorum, prout sentit idem *Nauarrus loc. cit.*, & cum eo *D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 5.* Consentit cum ijs, quæ supra docuimus, dum de medijs non ita turpibus, & venereis, quæ, si adhibeantur præter intentionem pollutionis, non conducunt ad grauem culpam; Neque obesse potest illud desiderium pollutionis, quod videtur fieri efficax per illam sumptionem tanquam per medium proportionatum; Non, inquam, obesse potest, quia, ex quo illa edulia non adhibentur ad eum finem, sed vt sumens gulæ satisfaciat, non videntur influere, quantum est ex parte eiusdem sumentis ad reddendum efficax illud desiderium, cum non sint media ordinata ad ipsum; vnde sumens in ea hypothesi præcisè vtitur iure suo, quo non debet priuari ex illo præconcepto desiderio.

8 Si non ad eum finē non contraheret diuersam culpā ab intemperantia.

---

§. XII.

An copula habita inter coniuges aliquo modo inordinato, ne vxor concipiat, sit læthaliter peccaminosa.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Non est licitus modus coeundi, quo impediri possit prolis conceptio. 2.
Non currit paritas de concumbente cum sterili, & quare. 3.
Peccatum sic concumbendi inordinatè regulariter se tenet ex parte vtriusq; 4.

1 Factum exponitur in particulari.

DIsquisitio XII. Coniuges vel nimia prole grauati, vel egestate pressi, vel ob difficultatem, quam vxor patitur in partu, vel ex propriæ voluntatis arbitrio, modum quendam inordinatum sibi statuerunt in coeundo, quo sibi suadebant, quod proles non foret concipienda. Quæsitum hic fuit, an in illo modo coeundi ex illo fine, ne proles conciperetur, grauiter peccarint?

Optare præcisè prolem non concipi ad euitanda incōmoda educationis prolis vel periculum mortis, vel grauis infirmitatis in fæmina pro tempore partus, dummodo ad hoc non adhibeantur media impedientia, nullam inuoluere culpam satis superque supra diximus; ad quod etiam non modicum conferre potest id, quod etiam supra docuimus, quod scilicet possit haberi copula coniugalis ad vitandum præcisè periculum incontinentiæ, dummodo per media positiua non excludatur finis principalis à natura intentus generationis prolis. Difficultas modo est, an in ordine ad præcitatos fines nedum liceat optare, sed etiam adhibere medium positiuum ad impediendum prolis conceptionem in modo coeundi.

Ratio dubitandi.

Respondeo nullo modo licitum esse talem modum coeundi, quo impediatur prolis conceptio *D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 11., & ibi Caietanus in comment., Nauarrus in manual. c. 16. num. 9.* Ratio ex eo deducitur, quia ille coitus, quantumuis factus cum propria coniuge, frustratur fine, quem natura intendit, & illa emissio seminis perinde est, ac si facta esset extra vas naturale; quid enim confert, quod intra vas naturale sit receptum, quando ita receptum est, vt ex illo nequeat esse conceptio prolis, nec finis generationis à natura intentus, ergo illa seminis immissio, perinde erit, ac si esset contra naturam, adeoque peccatum ex genere suo graue. Secundo, quia negatio illa conceptionis prolis non prouenirет ex aliquo naturæ defectu, sed ex malitia coeuntium frustrantium semen suo fine principali, ad quem à natura ordinatur, ergo erit peccaminosa, & vtique grauitèr.

2 Non est licitus modus coeundi, quo impediri possit prolis cōceptio.

Dices non est grauitèr peccaminosus coitus, quem maritus habet cum vxore sterili, sene, & inepta ad generationem, quantumuis certo nouerit ex illo prolem non concipiendum, ergo neque erit grauitèr peccaminosus coitus seruato modo improportionato, quo cognoscatur proles non concipienda, quantumuis talis modus ad eum finem adhibeatur. Sed contra neganda est consequentia. Ratio disparitatis in eo consistit, quia in primo casu defectus conceptionis prouenit ex conditione naturæ in fæmina sterili, sene, & inepta generationi, quæ non priuat maritum iure suo, ac proindè non est imputabilis ad culpam; in secundo verò non prouenit ex defectu naturæ, sed ex malitia coeuntium, quæ propterea in ipsis culpabilis est.

3 Nō currit paritas de concumbente cū sterili, & quare.

Vrgebis adæquata ratio, ob quam nos asserimus culpabilem esse talem coitum cum illo modo improportionato ad conceptionem, est quia illud semen frustraretur fine principali a natura intento, sed etiam, quādo fit coitus cum vxore sterili, semen virile frustratur fine à natura principaliter intento, ergo vel in neutro casu licitus erit coitus, vel in vtroque. Sed contra, quia in casu, de quo loquimur in præsenti,

senti, adæquata ratio culpabilitatis in illo coitu est frustratio finis à natura intenti malitiosa ex parte coeuntium ita congredientium; in alio verò casu, quantumuis intercedat talis frustratio, non est ex intentione, & malitia coeuntium, sed per accidens ex conditione eiusdem naturæ in fæmina, quæ ad euitandam culpam satis est, vt recipiat semen modo debito. *Causa malitiæ est frustratio seminis culpabilis.*

Verum tamen est, quod cum regulariter ex tali modo concumbendi non sequatur in effectu illud conceptionis prolis impedimentum, cum eo ipso, quod virile semen intra vas muliebre immittitur, à matrice atrahatur, peccatum non consistit in illo obice, quare vt plurimum peccatum, quod tunc committitur, se tenet ex mera malitia voluntaria eorundem coeuntium, & ex erronea conscientia, qua sibi suadent effectum prolis impediendum, & cum eo affectu actionem illam intentant. *Peccatū, vt plurimum cōsistit in praua intentione.*

4 Ex his, quæ hactenus dicta sunt in hac responsione, & in corrolarijs ad ipsam, deducendum est, prout deducit *Nauarrus in man. c.16. num.9.* hoc peccatum ambobus imputandum esse, si ambo in illum modum ad eum finem consenserint, alteri verò tantum, si ipse solum consenserit. *Peccatum sic concumbendi regulariter se tenet ex parte vtriusq;*

---

§. XIII.

An actus coniugalis in incæptione relatus ad bonum finem declinet in læthaliter prauum, si in prosecutione referatur ad finem illicitum.

SVMMARIVM.

In quo consistat factum exponitur. 1.

In illa peruersione finis in continuatione actus regulariter hic vitiatur læthaliter. 2.

Potest tamen excusari à grauitate, si peruersio proueniat ex inconsideratione, & inaduertentia ob nimiam spirituum commotionem. 3.

1 Disquisitio XIII. Caius, & Seia coniuges volentes vacare actui coniugali eundem incæperunt cum debito fine generationis prolis, vel sedandæ cōcupiscentiæ, sed postea, cū in eodem actu perseuerarent, seu continuarent, eandem mentem ad alium finem illicitum diuerterunt intendentes accedere respectiuè ad alterum tanquam ad non suum, seu vti altero animo fornicario, perinde ac si nō esset suus coniux. Quæsitum hic fuit, an huiusmodi coniuges in illa finis mutatione à licito ad illicitum grauiter, & læthaliter peccarent? *Expositio casus in particulari.*

Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod actus ille coniugalis in plena aduertentia, & debita consideratione non perturbata intelligitur elicitus, & ordinatus ad debitum finem, qui propterea non videtur posse vitiari ex superuenienti prauo fine intento in exercitio actuali eiusdem actus, cum tunc deliberatio videatur perturbata ex vehementi spirituum vitalium concitatione, & commotione, & per consequens non cum illa aduertentia, quæ videtur requiri ad inducendam culpam maximè læthalem. Nihilominus *In quo consistat ratio dubitandi.*

Respondeo primo. In illa peruersione finis in continuatione actus coniugalis, actus ipse regulariter vitiatur læthaliter 2 *Paludanus in 4. dist. 31. q. 3. art. 3. nu. 22.*, *D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 11.*, *Sanchez de matrim. lib. 9. de deb. coniug. disp. 8. num. 6.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. num. 24.* Ratio ex eo deducitur, quia actiones potissimum specificantur à fine in ordine, ad quem eliciuntur per textum *in c. cum minister 23. q. 5.*, & docent communiter Theologi in quæstionibus de actibus humanis, sed finis, qui in continuatione coitus coniugalis intenditur, est mortaliter peccaminosus, ergo, & ipse coitus erit talis; Neque dicas, quod in eodem coitu duplex intercedat finis, alter licitus in incæptione, alter illicitus in continuatione, seu prosecutione operis; cur, ergo potius actus deturpatur à fine illo illicito in prosecutione, quam honestetur à fine licito in incæptione? Contra enim impugnaberis, quia cum actio illa non intelligatur perfecta vsque ad complementum, potest varios fines ex electione operantis admittere, vnde, si qui prauus finis aduenerit hic actionem illam vitiat non solum, quia ipse eandem actionem deordinat à debita ratione, sed etiam, quia bonum ex integra causa desumitur, malum verò ex singulis defectibus. *In illa peruersione finis in continuatione actus regularitèr iste vitiatur læthalitèr.* *Actus ex electione operantis admittit varios fines.*

Respondeo secundo. Si illa peruersio finis contigerit pro tempore decisionis seminis, pro quo maxima est perturbatio, & commotio spirituum vitalium excusari potest actio à prauitate læthali, & iuxta hunc sensum dixi in præcedenti responsione *regulariter*. Consentiunt in hanc responsionem sublimitantes præcedentem *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 8. num. 6.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. d. c. 7. num. 24.* Ratio ex eo deducitur, quia in illa seminis decisione, in illa spirituum vitalium nimia commotione 3 *Potest tamen excusari à grauitate, si fictis vacetur ob incōsiderationē ex nimia spirituum commotione.*

 tione

tione mens, & ratio tanta voluptate perfunditur, vt regularitèr debita deliberatione, & consideratione sufficienti ad plenam voluntarietatem destituatur; noxa autem læthalis non est, vbi ratione indeliberationis, & inconsiderationis deficit plena voluntarietas.

Soluitur ratio dubitandi.

Hinc ad rationem dubitandi dicendum est, quod, si talis perturbatio spirituum vitalium euenerit, quæ deliberationem ita comminuat, vt non sit sufficiens ad actionem peccaminosam, tunc excusetur talis actio à prauitate, quod tamen regularitèr non contingit, nisi cum semen ipsum sit in actu decisionis; quod si supponas, quod antecedentèr etiam ad talem decisionem talis indeliberatio interueniat, tunc etiam non inuitus assererem, quod eximeretur à graui noxa &c.

---

§. XIV.

An accedere ad Eucharistiam cum conscientia peccatorum venialium sit peccatum veniale.

SVMMARIVM.

Factum elucidatur in suis terminis. 1.
Sententia Sancij asserentis nullum esse peccatum accedere cum peccato veniali, distractione, & affectu ad ipsum. 2.
Accedere ad Eucharistiam cum actuali voluntaria distractione ad obiecta mala, præter malitiam talium obiectorum, inuoluit etiam malitiam irreuerentiæ. 3.
Accedere ad Eucharistiam cum peccato veniali exercito in ipso actu sumptionis inuoluit malitiam irreuerentiæ. 4.
Accedere ad Eucharistiam cum peccatis venialibus habitualibus, quæ non sint crebra quamuis sine dolore regularitèr non est venialitèr peccaminosum. 5.
Si peccata venialia fuerint crebra, & valde grauia accedere ad Eucharistiam sine dolore, & proposito emendationis infert noxam irreuerentiæ. 6.
Quando coitus coniugalis trahit secum distractionem mentis impedit Eucharistiæ sumptionem sub veniali. 7.

1 *Exponitur facti series in particulari.*

DIsquisitio XIV. Quis cõscius peccatorum venialium a se commissorũ nulla eorundem facta detestatione ad sacram Eucharistiam accedere ausus est. Quæsitum hic fuit, an per illum accessum contraxerit aliquam noxam saltem venialem irreuerentiæ contra dignitatem, & excellentiam tanti sacramenti?

Ioannes *Sancius in selectis disp.22. nu.9., & disp 23.num.21.& 32.*, & cum eo *Vasquez de Eucharistia disp.207. c.2., Emanuel Sà verb. Eucharistia*, absolutè docent nullum esse peccatum, neque veniale nouum contra sacramenti reuerentiam, seu contra dispositionem ad eam dignè recipiendam requisitam ad eandem accedere cum conscientia peccati venialis, seu cum actuali voluntaria distractione ad obiecta venialitèr mala, & etiam cum actuali voluntate committendi peccatum aliquod veniale, puta mendacij, seu detractionis leuis, si tamen excipias peccatum veniale, si cum illo accedat, directè oppositum ad naturam actus suscipiendi; ad quod asserendũ multis rationibus mouētur; primo, quia per illa peccata venialia non impeditur effectus principalis eiusdem Eucharistiæ, qui est augmentum gratiæ habitualis, & licet quodamodo impediatur feruor spiritus, & spiritualis dulcedo, hoc tamen non infert aliquam culpam in susceptione ipsius sacramenti propter irreuerentiam, cum non teneantur fideles procurare omnem effectum, quem Eucharistia potest producere. Secundo, quia non militat eadem ratio de sumptione Eucharistiæ, & de oratione, si loquamur de distractione mentis voluntaria in ordine ad venialia, quandoquidem attentio est de substantia orationis, cum sit locutio ad Deum; attentè enim debemus loqui, cæteroqui irreuerentèr ageremus cum eo, cum quo loquimur; susceptio autem Eucharistiæ, cum consistat in manducatione, non exigit sub præcepto attentionem, sed ad summum de consilio.

2 *Exponitur sententia Sancij cum suis rationibus asserentis nullum esse peccatum accedere ad sacramentum cum peccato veniali, & affectu ad illud.*

Diuersitas in distractione ab oratione, & in susceptione Eucharistiæ.

Nonnulla consideranda circa titulũ.

Vt clarius hac in re procedamus, plurima sunt consideranda; & primo, an peccata illa venialia, quibus premitur sumpturus Eucharistiam, sint multa, & aliquo modo grauia, an verò modica, & leuia. Secundo, an trahant ex affectu peccantis voluntariam aliquam distractionem ad res vanas, & inutiles, an verò solummodo minuant secundum se aliquem spiritus ardorem, & gratiæ efficaciam. Quibus suppositis.

3 *Accedere ad Eucharistiam cum voluntaria actuali distractione ad obiecta vana importat peccatum irreuerentiæ distinctũ à malitia tali ũ obiectorũ.*

Respondeo primo. Accedere ad sacram Eucharistiam sumendam cum actuali voluntaria distractione ad obiecta vana, inutilia, & venialitèr mala importat peccatum nouum irreuerentiæ contra dignitatẽ sacramenti distinctum à malitia, quam inuoluunt eadem obiecta secundum se. *D.Thomas 3. part.q.79.art.8., Reginaldus lib.29.num.99., Filliutius tom.1. tract.4.c.8.num.206., Laiman lib.3.tract.4. c.6.num.3., Castrus Palaus disp.11.num.6., Ioannes Lugus de Eucharistia disp.14. sect.2., Stephanus Baunes de sacramentis tract.5., vbi*

de

de suscipiente Eucharistiam q. 22. dub. 4., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 107., Cacheranus tom. 4. Theol. assert. tract. 9. de Eucharistia, vt sacramento c. 4. § 4. num. 86. Ratio ad hominem deducitur contra eundem Sancium. Accedere ad Eucharistiam cum irreuerentia exteriori, seu cum vana locutione gestu corporis immodesto, & similibus est per eundem Sancium peccatum veniale irreuerentiæ, & sacrilegij, ergo etiam erit peccatum veniale talis irreuerentiæ accedere ad eandem cum voluntaria mentis distractione ad inutilia, vana, & ad obiecta venialitèr mala, cum ipsum lumen intellectus agnoscentis dignitatem, & excellentiam tanti sacramenti dictet Deo magis esse adhibendum cultum interiorem animæ, quam exteriorem corporis, cum maioris cultus Dei sit interior reuerentia, quam exterior. Interior autem reuerentia exigit ex genere suo excludi cogitationes vanas de re mala, immo etiam de rebus ex se indiferentibus; sicut exterior reuerentia excludit quamcunque corporis incompositionem quoad actus, & gestus exteriores. Confirmatur primo, quia est contra reuerentiam Eucharistiæ sacramento debitam illam sumere positiuè, & voluntariè cum circumstantia excludente aliquem ipsius finem; sed sumere cum voluntaria mentis euagatione ad obiecta venialitèr mala est sumere cum circunstantia excludente aliquem finem saltem secundarium eiusdem sacramenti, nempe cælestem consolationem, & sacram quandam dulcedinem, & voluptatem. Confirmatur secundo ex communi consensu, & praxi fidelium subijcientium clauibus saltem, vt venialitèr malas distractiones mentis, & diuagationes animi in actu communionis voluntariè admissas.

Argumētū deducium ex principijs eiusdem Sancij.

4

Accedere ad Eucharistiam cū peccato veniali exercito in actu sumptionis inuoluit malitiam irreuerentiæ.

Respondeo secundo. Accedere ad Eucharistiam cum aliquo veniali peccato in actu eiusdē sumptionis exercito inuoluit etiam specialem rationem malitiæ distinctam a malitia eius obiecti peccaminosi, nempe irreuerentiæ debitæ sacramento *Cacheranus d. tom. 4. Theol. assert. tract. 9. de Eucharistia, vt sacramento c. 4. § 4. num. 86.* Ratio ex eodem deducitur, quia scilicet vix concipi potest in illa sumptione peccatum veniale tunc commissum sine mentis distractione, & animi diuagatione, cum ipsum peccatum distrahat mentem ad obiectum tunc apprehensum, & volitum in cuius apprensione, & volitione consistit.

Respondeo tertio. Accedere ad sacram Eucharistiam cum peccatis venialibus habitualibus, quæ non sint crebra, nec valde grauia, quantumuis siue dolore, & proposito emendationis, siue quia eorundem non est recordatio, siue quia ab humanam fragilitatem sumens non potest auertere voluntatem ab eo leui affectu, probabilius non est peccatum veniale *Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 66. sect. 1., Reginaldus lib. 29. num. 99., Filliutius tom. 1. tract. 4. c. 8. num. 206., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 7. num. 109., Cacheranus tom. 4. Theolog. assert. tract. 9. de Euch. vt sacrament. c. 4. § 4. num. 86.* Ratio ex eo deducitur, quia illa culpa in habitu secundum se non infert illam mentis distractionem, animique diuagationem, quam infert ipsa culpa in actu sumptionis eiusdem Eucharistiæ, & cum sit quodamodo disparata ab ipso actu sumptionis non potest eidem secundum se officere, ergo accedere cum eadem ad sacram Eucharistiam non erit peccaminosum, nec etiam venialitèr. Confirmatur primo, quia, cum supponatur non præmittere dolorem sic accedens, quia non recordatur, vel quia non potest moralitèr illum affectum auertere non potest ei imputari ad culpam, ergo &c. Confirmatur secundo, quia attenta hominum fragilitate non est exigenda talis dispositio in sumptione huius sacramenti, vt omnem excludat culpam, quantumuis venialem, & habitualem, cæteroqui soli Sanctissimi viri, & singulari priuilegio à Deo affecti possent ad illud accedere, quod non videtur dicendum, cæteroqui auerterentur, vt plurimum peccatores à sumptione eiusdem.

5

Accedere ad Eucharistiam cū peccatis venialibus habitualibus, quæ non sint crebra non est peccatum veniale.

Peccatum in habitu non infert illam distractionem.

Respondeo quarto. Si peccata venialia fuerit multa, & aliquo modo grauia accedere ad Eucharistiam cum ipsis nulla pænitentia præmissa, nulloque emendationis proposito probabilius infert peccatum veniale irreuerentię erga idem Sacramentum. Consentiunt *Suarez d. tom. 3. in 3. part. disp. 66. num. 1., Ioannes Lugus de Eucharistia disp. 14. sect. 2., & disp. 15. sect. 1., Stephanus Baunes de sacramentis tract. 5., vbi de suscipiente Eucharistiam q. 22. dub. 4., Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 108.* Ratio ex eo deduci potest, quia illæ culpæ veniales multiplicatæ, & aliquo modo graues nedum sordidam reddunt animam, sed vlterius eam distrahunt à diuinis, & sacrorum debito cultu, ergo inferunt irreuerentiam sacramento Eucharistiæ debitam, si cum illis sine vlla purgatione, pænitentia, & proposito emendationis accedatur ad idem sacramentum; Neque dicas, quod etiam peccata venialia habitualia non crebra, quoquo modo inficiant animam, & distrahant, ergo vel accedere cum istis ad sacram

6

Si peccata fuerint multa, & grauia infert noxā irreuerētiæ.

Rationes respōsionis.

cram Euchariſtiam inducet ad peccatum veniale irreuerentiæ, vel ſi hoc non inducit, nec inducere debet, quando fit acceſſus cum eiſdem peccatis venialibus multiplicatis; Contra enim impugnaberis, quia, quando peccata venialia ſunt modica, vel non adeo grauia, quantumuis quoquo modo maculant animam, non ita tamen diſtrahunt, cum non importent ſpecialem affectum ad ipſa, & per conſequens non eſt ad ipſa attentio, ſeu ſaltem grauis applicatio; quando verò peccata ſunt multiplicata indicant ſpecialem affectum ad ipſa, & per conſequens diſtractionem à diuinis, & ſacrorum miniſterio, adeoq; &c.

Satisfit rationibus Săcij. Ad argumenta, quæ ex Ioanne Sancio in principio diſquiſitionis afferebantur, nunc reſpondendum eſt, & quidem ad primum dic, quod quamuis peccata venialia non impediant effectum primarium eiuſdem Euchariſtiæ, qui eſt augmentum gratiæ ſanctificantis, impediant tamen ſecundarium, & non ſolum eſt culpa voluntariè impedire effectum primarium, ſed etiam ſecundarium, cum hoc tamen diſcrimine, quod impedire voluntariè primum effectum regularitèr eſt peccatum læthale, impedire verò ſecundarium, non niſi veniale. Dici etiam poteſt, quod culpa venialis in illo acceſſu non conſiſtat ſolummodo in illo impedimento effectus ſecundarij, ſed etiam in defectu diſpoſitionis ad ſumptionem eiuſdem ſacramenti requiſitæ, & ſicuti accedere cum irreuerentia externa, hoc eſt cum non debito cultu corporali per eundem Sancium eſt culpa venialis, ita non accedere cum debita reuerentia interna, hoc eſt cum diſtractione mentis, non poteſt eſſe niſi culpa venialis.

Prouenit culpa ex defectu diſpoſitionis.

Diſcrimē inter cibū corporalem, & ſpiritualem. Ad ſecundum reſpondendum eſt, quia, vt benè notat *Cacheranus loc. cit. num. 85.* non reperitur inter cibum ſacramentalem, & materialem omnimoda analogia, quantum ſpectat ad rem præſentem, cum cibus ſacramentalis Deum contineat, & ſit ſine vlla comparatione dignior materiali; vnde illi quidem irrogatur iniuria, ſi diſtractè ſumatur, non iſti, nec ſola oratio, ſed & omnis actio, quæ circa Deum, Deique cultum verſatur requirit ſuo modo attentionem, & petit ſine diſtractione, & mentis euagatione ad alia fieri. Hæc ille fermè ad verbum.

Hinc quantum attinet ad præſens inſtitutum inferre poteris, quomodo liceat, vel non liceat accedere ad Euchariſtiam, quando quis ex actu coniugali aliquam noxam venialem contraxit, vel ex fine indebito, vel ex modo, vel ex alia cauſa, & eiuſdem non præmiſit pænitentiam, nec propoſitum emendationis; Dic etenim, quod quando peccatum illud veniale in coitu coniugali ſecum trahit mentis diſtractionem, vel euagationem ad illud obiectum venialitèr magnum, impediat eiuſdem Euchariſtiæ ſumptionem ſub veniali propter irreuerentiam, quam ingerit ſacramento in eiuſdem ſumptione iuxta ſuperius dicta; quando vero peccatum illud veniale non infert illam diſſipationem, cum non ſit multiplicatum, nec adeo graue, non impediat; quādo verò eſt multiplicatum, & graue, regularitèr impediat iuxta rationes ſuperius adductas. 7

Quando coitus coniugalis trahit ſecum diſtractionē impedit ſumptionem Euchariſtiæ ſub veniali.

Aliqua difficultas, ſolummodo hic videtur deduci ex ijs, quæ ſupra diximus, ſcilicet non eſſe culpam venialem pro ea die, pro qua habita eſt copula coniugalis, vel pollutio nocturna, accedere ad ſacram Euchariſtiam ſumendam, & tamen talis copula coniugalis, vel pollutio nocturna relinquit poſt ſe quendam ſenſum voluptatis, & motum ſpirituum vitaliū generationi inſeruientium, quo ſenſu, & motu mens ad carnalia excitatur, à ſpiritualibus diſtrahitur, & animus redditur parum aptus ad actualem deuotionem, & piam affectionem; Si enim ratione talis diſtractionis, & mentis diuagationis ob peccata venialia crebra, & aliquo modo grauia impeditur ſub veniali ſumptio Euchariſtiæ, cur ratione talis diſſipationis, & mentis euagationis ſub eodem veniali non impeditur ſumptio eiuſdem, quando talis diſtractio excitata eſt ex illa copula coniugali, ſeu pollutione nocturna? Sed dicendum eſt ea procedere, quando illa ſpirituum commotio, vel voluptatis excitatio extincta eſt per pias affectiones, per applicationem mentis ad diuina, vel per alia ſalutaria remedia; vel dic tantum procedere, quando alia iuſta cauſa mouet ad ſacram Euchariſtiam ſumendam, quæ præponderet illi diſtractioni.

Soluitur inſtantia ex alibi dictis deducta.

---

§. XV.

An licitus ſit vſus coniugij non expectato purificationis tempore.

SVMMARIVM.

In quo conſiſtat ratio tituli. 1.
Tempus purificationis in lege veteri. 2.
Non interdicuntur coniuges ex vi legis veteris ab vſu coniugij pro illo tempore. 3.
Sententia aſſerens immediatè poſt partum coire eſſe lethale. 4.

Sen-

Sententia asserens esse tantum veniale. 5.
Sententia asserens nullum esse peccatum. 6.
Probabilius est graue peccatum. 7.
Accedere ad vxorem pro aliquo tempore post partum durante fæditate non est lethale. 8.

1 **Exponitur titulus.** DIsquisitio XV. Postquam Titia coniux Antonij prolem ex matrimonio susceptam edidit, Antonius non expectato purificationis tempore ab eadem Titia debitum coniugale exegit, & fortè obtinuit. Quæsitum hic fuit primo, an idem Antonius licitè potuerit exigere tale debitum. Secundo, an Titia potuerit pro eo tempore licitè reddere. Tertio, an fuerit obligata ad reddendum?

Pro clara discussione præsentis disquisitionis aduertendum est, primo in lege antiqua *Leuit.* 12. præscriptum fuisse tempus quadraginta dierum pro purificatione fæminæ parientis masculum, octuaginta verò dierum pro purificatione fæminę parientis fæminam quoad ingressum in Ecclesiam. Sed, an hoc idem intelligendū sit de debito abstinendi pro illis diebus ab vsu coniugij, disputant inter se acriter DD., quorum alij absolutè affirmant, alij negant. 2 **Tempus purificationis in lege veteri.**

Aduertendum secundo fundamentum præsentis disquisitionis ex duplici capite posse prouenire; primo ex dispositione allegatæ legis antiquæ *Leuitic.* 12., an scilicet ex vi eiusdem nunc quoque interdicantur coniuges pro illo tempore ab vsu coniugij. Secundo, an pro illo tempore ab eodem vsu interdicantur ratione alicuius fæditatis, aut indispositionis in fæmina, ratione cuius non possit concipere prolem, vel eiusdem conceptio reddatur satis ambigua, vel incerta. **Rationes dubitãdi.**

3 **Non interdicuntur coniuges ab vsu coniugij pro illo tempore purificationis.** Respondeo primo. Ex vi dispositionis iuris antiqui *Leuit.* 12., nec peccauit Antonius exigendo debitum pro illo tempore, nec Titia reddendo, quinnimo debuit, & eadem Titia Antonio exigenti reddere. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 7. *num.* 130., *Abulensis in c.* 5. *Matthæi q.* 244., *Ricchardus in* 4. *dist.* 32. *art.* 4. *q.* 1., *& ibi Paludanus q.* 1. *art.* 3. *num.* 12., *D. Antoninus* 3. *part. tit.* 1. *c.* 20., *Grassius prima part. decis. lib.* 2. *c.* 82. *nu.* 20. Ratio ex eo deducitur, quia siue in illo præcepto interdiceretur pro illo tempore vsus coniugij, siue non interdiceretur præceptum illud amplius non obligat, cum fuerit mere ceremoniale; cæremonialia autem post Christi Domini aduentum amplius non obligant, ergo &c. De hoc latè supra locuti fuimus, vnde non est, cur hic amplius immoremur.

Difficultas solummodo hic aliqua est, an liceat statim post partum exigere, vel reddere debitum? Antonius *rub. de sponsal. lib. num.* 14., *& ibi Alexander de Neuo nu.* 21. *cas.* 1., *& in c. finalem dist.* 5., *& ibi Butrius* sustinent secluso incontinentiæ periculo esse peccaminosum læthaliter petere, & reddere debitum, quod colligunt *ex D. Gregorio resp.* 10. *ad August.*, vbi sic habet. *Et nisi purgationis tempus prius transierit viris suis non debet admisceri.* Alij inter quos *Basilius Pontius lib.* 10. *c.* 14. *num.* 9., *Leandrus discalceatus de sacramentis part.* 2. *tract.* 9. *disp.* 25. *q.* 23., *Ochogauia tract.* 5. *de matrimon. q.* 3. *num.* 3., & alij plures relati à *Ioanne Angelo Bossio tract. de effect. matrim. c.* 9. *num.* 42. loquentes de concubitu cum puerpera proportionalitèr, ac cum vxore menstruata asserunt esse culpam venialem cum puerpera pro tempore purgationis coire. Alij asserunt nullam esse culpam pro illo tempore coire, si nullum immineat proli inde concipiendæ periculum, seu damnum, atq; hi sunt *Astensis in summa* 2. *part. lib.* 8. *tit.* 10. *art.* 4. *q. vltima*, *D. Antoninus* 3. *part. tit.* 1. *c.* 20. §. 4., *Henriquez lib.* 11. *de matrim. c.* 15. *num.* 7., *Hurtadus disp.* 10. *diff.* 3. *num.* 13., *Martinus Perez de matrim. disp.* 49. *sect.* 3. *num.* 19. 4 **Sententia asserens immediatè post partum coire esse peccatum læthale.** 5 **Sententia asserens esse veniale.** 6 **Sententia asserens nullũ esse peccatũ.**

Tota ratio pręsentis dubij consistit in eo, an re vera coire immediatè post partum ex genere suo inferat proximum mortis, vel infirmitatis grauis in fæmina sic concumbente, vel damnum graue proli inde concipiendæ; nam, si excludas huiusmodi pericula, ex subsequenti responsione innotescet, quid sit in hac difficultate sentiendum. Pro qua aduerte *Albericum in l. quæ bis ff. de ædil. edict.*, *Leuinum Lemmium lib.* 1. *de occultis naturæ miraculis*, *Tiraquel ad leg.* 15. *connubialem num.* 129., *aliosque plures medicæ artis peritos, & rerum naturalium scriptores*, & inter cæteros *Galenum lib.* 1. *de sanitate tuenda* docere, quod sicuti ex coitu tempore menstrui ordinarij imminet graue damnum proli eo, quod vt plurimum nascatur vitiata, varijs morbis infecta, leprosa, & monstruosa, ita ex coitu immediatè post partum nascatur similibus morbis, & deformitatibus infecta, vnde videtur, quod præscindendo a periculo incontinentiæ, aliorumq; grauium damnorum in parentibus non sit licitum pro illo tempore coire ad euitanda illa damna in prole. Rursus alij docent, quod immediatè post partum fæmina apta nõ sit ad semen virile retinendum, cum pro illo tempore humores varij profluant ex imbeccilitate naturæ per partum extenuatæ. Tandem plurimi docent graue periculum sanitatis imminere fæminæ ex illo coitu immediatè post partum, quia, cum tunc natura fæminea ex partu valde debilis facta intelligatur, exponitur peri- **In quo consistat fundamẽtum talis dubij.** **Medicorum opiniones circa hoc dubium.**

periculo deficientiæ ex illo vlteriori concubitu; vnde congruentèr ad hæc *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 2. in fine*, qui sustinet esse peccatum veniale accedere ad vxorem pro tempore purgationis, moderatur dictum, *nisi recentèr fœmina enixa sit*, quasi, quod velit, si recentèr enixa sit, esse peccatum læthale ad ipsam accedere; & *Abulensis c. 5. Matthæi q. 244.* asserit, quidem non esse necessarium tempus purificationis expectare ad congrediendum, sed aliquantulum, dum ab immundicijs mulier purificatur, esse expectandum.

Quibus positis in hac difficultate sentio probabilius graue peccatum esse immediatè post partum nullo intercedente
7 periculo incontinentiæ congredi. Rationem ex eo deduco, quia coniuges sine necessitate coire cum graui periculo sanitatis propriæ est ex genere suo graue peccatum *Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 3. num. 12., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 20. §. 4., Siluester verb. debitum. q. 5., Margarita confessorum sexto præcepto fol. 87.*, quinimmo etiam cum graui damno fœtus, prout docent communiter DD., quando nulla causa excusat; sed iuxta præacta coire cum vxore immediatè post partum importat graue periculum sanitatis eiusdem vxoris, & damnum partus, ergo pro tali tempore sub graui est à coitu abstinendum.

Probabilius est graue peccatum.

8 Respondeo secundo. Copula coniugalis habita aliquo tempore post partum durante tamen tempore purgationis non est peccatum læthale ratione illius fœditatis, & immunditiæ, sed ad summum veniale *Monaldus in summa tract. de matrim. tit. de effect. matrimon. vers. sed numquid cognoscere, Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 83. vers. porro tempore, Basilius Pontius lib. 10. c. 14. num. 9., Leandrus Discalceatus de sacram. part. 2. tract. 9. disp. 25. q. 23., Ioannes Angelus Bossias tract. de effect. matrimon c. 9. num. 44.* Ratio ex eo deducitur, quia accedere sine vlla necessitate, & sine rationabili causa ad vxorem menstruatam ex superius dictis non caret culpa veniali, & hoc ratione cuiusdam immunditiæ, & fœditatis, quam dicit ille actus pro illo tempore, ergo etiam non carebit culpa veniali accedere ad vxorem intra tempus purgationis, cum hoc etiam inuoluat aliquam fœditatem, & immunditiam cum aliquo periculo infectionis prolis, vel deformitatis.

Accedere ad vxorē post partum durante fœditate nō est læthale.

§. XVI.

An teneat votum coniugis de non communicando in die habitæ copulæ.

SVMMARIVM.

Factum expositum in suis terminis. 1.
Nonnulla dicta Sancij exponuntur. 2.
Illud votum subsistit, & obligat. 3.
Auctoritates PP. suadentes abstinentiam. 4.
Soluuntur obiectiones Sancij. 5.

DIsquisitio XVI. Alter ex coniugibus summa reuerentia affectus erga sacrum Eucharistiæ sacramentum deliberatè vouit pro ea die, vel nocte antecedente, qua habuit copulam coniugalem abstinere ab eiusdem Eucharistiæ sumptione. Quæsitum hic fuit, an tale votum, vtpotè animo deliberato emissum subsistat, & obliget vouentem ad ipsius adimplementum? Difficultas non est ratione indeliberationis in vouente, cum supponatur plenè deliberasse, sed ratione materiæ, quæ cadere possit sub voto; cum enim communitèr doceant Theologi, quod votum ex suo genere debeat esse de meliori bono, oritur ratio dubitandi, an abstinentia pro tali die à copula coniugali sit maius bonum ipsa sumptione, an verò sumptio melior ipsa abstinentia? 1

Exponitur factū in particulari.

Ioannes *Sancius in selectis d. disp. 23. nu. 12., & seqq.* plurima circa præsens dubium congerit, & primo dicit, quod pro die habitæ copulæ potius consulendum est coniugibus, vt communicent, quam vt abstineant à cōmunione, quia, quamuis abstinendo pro illa die ab Eucharistia reuerentię gratia exerceat actum Religionis, impedit tamen actum excellentioris Religionis scilicet realem sumptionem Eucharistiæ; si enim desiderium sumendi Eucharistiam est actus Religionis, illius susceptio actualis erit maior perfectio eiusdem iuxta vulgatum illud axioma *Propter quod vnum quodque tale, & illud magis*, quod etiam confirmari potest ex eo, quod susceptio Eucharistiæ pro illa die maiora bona affert, quam abstinentia ab illa, siquidem causat gratiam ex opere operato, delet venialia, auxilia actualia confert, passiones sedat, & alia huiusmodi; abstinentia verò solum infert meritum reuerentiæ, & humilitatem pręsefert. Dicit secundo *ibidem d. disp. 23 num. 30.* ob eandem rationem, quod, si quis nocte præcedenti voluntariam pollutionem passus fuerit, vel fornicationem 2

Nonnulla dicta Sācij explodantur.

com-

commiserit, si die sequenti pænitentiam egerit per sacramentalem confessionem, & velit eadem die communicare, potius sit consulendus, vt communicet, quam vt abstineat; Concludit tandem, quantum pertinet ad præsens institutum votum illud in præsenti hypothesi non subsistere, cum non sit de meliori bono. Nihilominus

Respondeo, & tale votum subsistere, & obligare, & potius regularitèr pro illa die consulendam esse abstinentiam, quam communionem. *Ioannes Lugus de Eucharist. disp. 15. sect. 2. num. 24.*, *Salazar in tract. de frequentia commun. c. 9. §. 1.*, *Fagundez de præcept. Eccles. præcept. 3. lib. 3. c. 6. num. 16.*, *D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. ad secundum*, *Diana part. 3 tract. 6. resol. 71.*, *Reginaldus lib. 29. nu. 117., & lib. 31. num. 345.*, *Villalobos tract. 13. diffic. 41. num. 3.*, *Viguerius Instit. c. 16. §. 3. vers. 22.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 7. nu. 117.*

3 Votum illud subsistit, & obligat.

Ratio ex eo deducitur, quia maximè laudabile est, decentissimum, ac decori tanti sacramenti apprimè conueniens, atque consulendum coniugibus, vt pro die habitæ copulæ abstineat à sacra Eucharistia sumenda. Hoc expressè suadet *D. Hieronymus relatus in c. sciatis 33. q. 4.* per illa verba *Quicunque vxori debitum reddit vacare non potest orationi, nec de carnibus Agni comedere debet, & si panes propositionis ab ijs, qui vxores tetigerant, comedi non poterant, quanto magis panis, qui de cælo descendit, non poterit ab ijs, qui coniugalibus paulo ante hæserunt amplexibus violari.* Hoc idem docuit *D. Augustinus in serm. 226. de tempore Domin. 10. post pentecost. sermone 2.* per illa verba. *Ille bonus Christianus est, qui quoties solemnitates veniunt, vt securius communicet ante plures dies castitatem cum propria vxore custodit, vt secura, & sincera conscientia ad Altare Domini casto corpore, & mundo corde præsumat accedere*, quæ auctoritates, quamuis possint explicari, prout procedunt de consilio tantum, non autem de præcepto, prout aliqui explicant, denegari tamen non potest, quin inferant maiorem conuenientiam, & reuerentiam in abstinendo, quam in communicando; quibus positis ad rem nostram sic infero, ergo votum de tali abstinentia Eucharistiæ pro illa die habitæ copulæ coniugalis subsistet, & obligabit ad executionem; si quidem votum de meliori bono extante plena deliberatione validum est.

4 Auctoritates PP. suadentiū pro tali die abstinentiam.

Secundo probatur. Ad sacram communionem requiritur attentio, cogitatio de spiritualibus, deuotio &c. Sed regularitèr pro die habitæ copulæ huiusmodi dispositiones non interueniunt, quandoquidem ad actum coniugalem consequitur voluptas carnalis, mentis distractio, & euagatio ad carnalia, ergo pro illa die, pro qua habita est copula coniugalis, decens non erit ad sacram Eucharistiam accedere, adeoque votum de non accessu, vtpotè conuenientissimum erit validum, & obligabit.

Ad actum coniugalē consequitur volup tas, & mē tis distractio.

Ad rationes, quæ pro aduersa parte à Ioanne Santio afferebantur, nunc respōdendum est, & quidem ad primum dicendum est, ex communi SS. PP., & Theologorum consensu potius pro illa die consulendam esse abstinētiam à sacra sinaxi, quam eiusdem sumptionem; nec obstant pro Sancio adducta, quandoquidem, quātumuis desiderium sumptionis sit actus Religionis, & quidem magnæ perfectionis; actualis tamen susceptio eiusdem pro tali die, pro talibus circunstantijs non est conueniens, cum non præferat honestatem, & decentiam tali sumptioni debitam propter rationes superius adductas, a qua indecentia, & inhonestate depuratur ipsum desiderium sumptionis, vt per se patet; nec in vsu sacramentorum attendenda est, solummodo vtilitas sumentis, nempè fructus ex opere operato consequens, sed etiam decentia, decor, honestas, & reuerentia tali vsui conueniens, quibus deficientibus est ab vsu abstinendum. Hoc multis exemplis potest illustrari; primo in eo, qui sumpturus est ex iure diuino sacrum viaticum imminente mortis periculo; quamuis enim ipsius collatio fructus plurimos esset allatura sumenti, non est tamen eadem collatio conueniens, si sacramentum esset conficiendum sine sacris indumentis, alijsq; requisitis, quia hoc inferret indecentiam, & paruam reuerentiam eidem confectioni conuenientem, vnde potius est abstinendum ab eodem viatico, quam adhibendam confectionem cum illa indecentia. Secundo in eo, qui, si ex præcepto Ecclesiastico non prohiberetur pro eadem die pluries communicare, vtique, si singulis horis eiusdem diei communicaret, fructus vberes perciperet, quia tamen talis frequentia ex genere suo non esset conueniens, potius conuenit ab illa communione iteratis vicibus abstinere ob illam indecentiam, quam ita communicare in ordine ad illos fructus. Deinde etiam dicere possumus in ordine ad fructum, quod contingere potest, vt maior fructus percipiatur ex illa abstinentia pro tali die, quam ex communione, siquidem potest pro illa die desiderare perceptionem, & pro sequenti die, pro qua decentius se disponit, habere illam actualem perceptionem, sicque duplex fructus correspondebit; alter

5 Soluuntur obiectiones Sancij.

Attendēda est reuerentia debita sacramento magis, quam vtilitas sumentis.

Pluribus exemplis euincitur.

ter

ter desiderio, & merito eiusdem propter humilitatem, & reuerentiam sacramento debitam, alter eidem susceptioni in altera die propter fructus, quos ex opere operato afferre solet ipsum sacramentum in vsu benè, & rectè dispositis.

---

§. XVII.

An liceat puellæ statim post stuprum alteri nubere.

SVMMARIVM.

Series facti exposita. 1.

Si nubat post stuprum ad vitandum mortis periculum sibi imminentis à parentibus non incurrit graue peccatum. 2.

Etiam si nubat secluso vitæ periculo ad vitandam grauem infamiam. 3.

Præcisis illis finibus non potest licitè post stuprum immediatè nubere. 4.

Stando in rigore iuris probabilius est, quod fæmina sic nubens non teneatur ad aliquam compensationem ob dubium, quod proles possit esse supposita, ex æquitate tamen facienda est ad ratam dubij. 5.

DIsquisitio XVII. Caia fæmina nubilis, vel per vim oppressa à procaci quodam iuuene, vel spontè consentiens timens, ne propria detegatur infamia ex illo concubitu immediatè post ipsum nupsit cuidam viro ipsam in vxorem deposcenti non detecto illo crimine, quod antea perpatrauerat. Quæsitum hic fuit, an sic nubendo non detecto illo crimine grauitèr peccauerit, & ad aliquid teneatur? — 1 In quo consistat ratio tituli.

Considerandus hic est finis, ob quem ita præpropere post fornicarium illum coitum transiuit ad nuptias; vel etenim hoc præstitit ad finem vitandæ mortis sibi à parentibus, & cognatis imminentem, si delictum illud detegeretur; vel præcisè ad finem vitandæ in se ipsa infamiæ ex illa criminis reuelatione, vel præciso quocunque ex illis finibus. Quibus suppositis. — Considerationes circa titulum.

Respondeo primo. Si Caia immediatè post stuprum nupserit ad effectum vitandi periculum mortis sibi à parentibus, vel à cognatis inferendæ probabilius vitat graue peccatum *Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. num. 11.* Ratio ex eo deducitur, quia illud damnum, quod ipsa pateretur in vita à parentibus, vel cognatis præponderat iacturæ, quam pateretur maritus per illam suppositionem prolis, quam arbitraretur, vt suam, cum posset esse aliena ex illo concubitu fornicario præcedenti, ergo ad euitandum illud damnum sibi in vita imminens poterit licitè sic nubere, potissimum cum in ea suppositione certum non sit, quod illa proles non sit sua, sed aliena, quinimmo quando dubium est, an proles sit mariti, vel adulteri, quando ab vtroq; potest prouenire iura potius præsumunt, quod sit mariti, quam adulteri, quia nunquam præsumunt pro peccato, quando actio referri potest ad principium licitum, & honestum. — 2 Si nubat ad euitandam mortê ab extrinseco eximitur à graui peccato. — Ipsius vita præpôderat damno alterius.

Respondeo secundo. Si Caia immediatè post stuprum transierit ad nuptias ad effectum præcisè tegendi proprium crimen fornicationis non imminente illo mortis periculo, de quo supra, probabilius etiam est, quod vitet graue peccatum, si infamia inde consequeretur *Lessius lib. 2. de iust. & iur. c. 10. dub. 7. num. 53., Scotus in 4. dist. 15. q. 2. sub fin., Nauarrus c. 16. num. 44.* Ratio ex eo deducitur, quia fama, & vita æquiparantur, ergo sicut ad seruandam vitam à periculo sibi imminente à parentibus potest immediatè post stuprum licitè nubere, ita ad saluandam famam à periculo infamiæ inde securæ poterit licitè nubere; Neque obesse potest, si asseratur, quod famam iam prodegerit, sic meretricando; Non, inquam, obesse potest, quia licet famam apud Deum amiserit meretricando, non tamen amisit apud homines, cum crimen ab ipsa patratum sit omnino occultum. Hoc idem euincitur *ex c. officij de pænit., & remis.* — 3 Etiam si nubat ad vitandam graue infamiam.

Respondeo tertio. Illis finibus cessantibus non potest licitè post stuprum immediatè nubere *Sanchez loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia infertur, seu saltem exponitur graui periculo inferendi graue damnum marito per suppositionem alienæ prolis eidem, qui arbitraretur ipsam, vt suam, cum posset esse adulteri, nec concurreret aliqua grauis causa præponderans, & excusans, cum abstinendo ab illis nuptijs supponatur eidem fornicanti, nec imminere periculum mortis, nec infamię. — 4 Præcisis illis finibus non potest licitè immediatè nubere.

Respondeo quarto. Stando in rigore iuris probabilius est, quod eadem fæmina sic nubens non teneatur ad aliquam compensationem ob dubium, quod proles possit esse supposita; ex æquitate verò compensatio videtur facienda ad qualitatem dubij *Molina disp. 101. num. 3., Azorius 3. part. lib. 5. c. 6. q. 8., Lessius lib. 2. de iust. c. 10. dub. 6. num. 4., Mascardus de probat. concl. 738., Riccius decis. 266., Henriquez lib. 11. c. 21. nu. 2., Salonius 2. 2. q. 62. art. 6. ad fin.* Ratio ex eo deducitur, quia iura vbi est dubium, an proles fuerit mariti, an verò adulteri, quatenus pro tempore, pro quo — 5 De rigore iuris non tenetur facere aliquam côpensationem pro dubio prolis benè tamen ex æquitate.

quo concepta fuit cum vtroq; cohabitauerit vxor, præsumunt potius, quod fuerit mariti, quam adulteri, ergo cum illa proles supponatur mariti, non tenebitur vxor ad aliquam compensationem pro illa. Antecedens patet, quia semper præsumunt potius in fauorem matrimonij pro negatione peccati, quam pro peccato. Confirmatur, quia ex generali regula in dubio semper est melior conditio possidentis, ergo, cum vxor ipsa versetur in dubio, an illa proles fuerit Amasij, an verò mariti, non tenebitur in illo dubio se rebus suis priuare, vt compenset marito.

Ratio secundæ partis est, quia denegari non potest, quin proles illa potuerit esse ex concubitu, quem habuit eadem Caia cum Amasio antecedentèr ad initum matrimonium, ergo pro qualitate dubij, quod proles potuerit esse ab eodem æquitate sic exigente tenebitur vxor marito damna compensare, vt sic saluetur proportionata æqualitas.

§. XVIII.

An vxor tempore menstrui teneatur reddere marito petenti, quando iustè creditur monstrum gignendum esse.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.

Vxor extante illo periculo monstruositatis in prole non tenetur marito etiam petenti reddere. 2.

Si tamen illo non obstante vellit reddere, vtique potest cedendo iuri suo. 3.

1 Exponitur factū in suis terminis.

DIsquisitio XVIII. In præcedentibus docuimus nullam esse labem peccati, si vxor pro tempore menstrui debitum reddat marito petenti, cum ad reddendum teneatur ex lege iustitiæ, prout etiam docent *Paludanus in 4. dist. 32. q. 1. art. 3. num. 12., Monaldus in summa tract. de matrim. tit. de effect. matrim. vers. sed numquid cognoscere*, & alij magis communitèr *Astensis 2. part. q. 166. memb. 3. in fin., D. Bonauentura in 4. dist. 32. art. 3. q. 1.; & ibi Petrus de Tarantasia ead. dist. art. 3. q. 3., Abulensis c. 5. Matthæi q. 255.* Difficultas modò est, an, si coniuges præuideant, & probabilitèr norint, vel saltem vxor rationabilitèr hoc sibi suadeat, ex illo concubitu fore, vt nascatur monstrum, teneatur eadem vxor marito petenti reddere?

Non renuerem concedere, quod etiam in ea hypothesi maritus posset licitè petere debitum, & posset etiam sine labe vxor reddere, prout etiam concedit *Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 21. num. 17.*, cum vnusquisq; ex illis vteretur iure suo, quo non debet priuari ob damnum aliquod infectionis in prole, præcipuè cum eidem melius sit nasci cum illa turpitudine, quam non nasci; Sed an vxor teneatur sic exigente iustitiæ lege, id est, quod quæritur. In quo stet ratio dubitādi.

Respondeo vxorem cum illo periculo monstri inde probabilitèr gignendi non teneri reddere marito etiam petenti. *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 21. num. 17.* Ratio ex eo deducitur, quia non solum noxius intelligitur proli ille concubitus, sed etiam eidem vxori, quandoquidem ingentis doloris non potest nisi esse matri semper præ oculis habere filium, vel filiā maxima monstruositatis, seu deformitatis nota laborantem; hoc enim eidem affert semper magnum dedecus, & magnarum angustiarum fomentum, & sicuti, si talis conceptus præuideretur allaturus in talibus circunstantijs matri grauia damna posset mater pro illis circunstantijs abstinere ab vsu coniugij non obstante, quod talis vsus peteretur à marito, ita cum certo moralitèr præuideatur allaturus in illa deformitate, seu monstruositate maximi doloris, & angustiarum notas matri, poterit hæc abstinere ab eodem vsu pro illa circunstantia &c. 2 Vxor extante illo periculo monstri gignendi non tenetur marito petenti reddere.

Quod autem vxor non obstante illa præuisione monstruositatis possit, si velit, reddere debitum marito petenti, deducitur ex paritate eorum, quæ ante docuimus, nempè non obstante, quod vxor præuidens ex marito leproso posse contrahere magnam infectionis notam, possit nihilominus eidem petenti reddere debitum, prout etiam docet *Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 24. nu. 23., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solutionem ad quartum, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 83. num. 6.*, quia potest cedere iuri suo, maximè, si hoc præstet ad effectum conseruandi amorem coniugalem cum coniuge leproso, & ad vitanda dissidia inter ipsos; Neque obesse potest, si asseratur, quod se exponere tali periculo graue peccatum sit, prout docet *Sotus in 4. dist. 32. q. vnica art. 1. concl. 2., Petrus de Soto lect. 16. de matrimonio §. sunt etiam præter hæc Caietanus in summa verb. matrimonium c. vlt. de peccatis in vsu matrimonij vers. quartum caput*; Non, inquam, obesse potest, quia præcitati DD. loquuntur dumtaxat, quando coniuges se exponunt periculo in morbis communibus non ita diuturnis, & ad mortem tendentibus, non autem in alijs, in quibus solummodo potest esse periculum alicuius infectionis non tendentis 3 Si tamen velit reddere, potest reddere. Instantia proposita, & dissoluta.

secundum se ad mortem; vt in præsenti casu.

§. XIX.

An coniux, qui consentit alterum coniugem contrahere affinitatem per copulam fornicariam cum suo consanguineo, impediatur à petitione debiti.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Rationes suadentes per illum consensum non priuari maritum iure petendi. 2.
Maritus per illum consensum non esset incestuosus. 3.
Per illum consensum præstitum vxori maritus priuatur iure petendi. 4.
Non fit extensio iuris pænalis. 5.
Etiam priuatur iure petendi, si consentiat, vt vxor baptizet proprium filium. 6.

1 Status disquisitionis ex positus. DIsquisitio XIX. Contraxerunt ad inuicem matrimonium Caius, & Berta, & fortè illud consummarunt; Deinde Caius non contraxit quidem affinitatem cum Berta per copulam, quam ipse habuerit cum consanguinea illius, sed consensit, vt Berta sua coniux fornicariè copularetur cum suo consanguineo, & per consequens secum contraheret affinitatem. Quæsitum hic fuit, an ratione illius affinitatis contractæ à propria vxore de consensu ipsius impediatur iure petendi debitum ab eadem popria vxore?

Videtur prima fronte asserendum, quod ratione affinitatis contractæ a propria vxore ipso etiam consentiente non priuetur illo iure petendi; quandoquidem in iure cautum est, quod contrahens affinitatem per copulam, quam habuit cum consanguineo alterius, priuetur quidem iure petendi, non eximatur tamen ab

2 Rationes suadentes per illum consensū non priuari maritum iure petendi. onere reddendi, prout constat *ex c. 1. de eo, qui cogn. consang.*, vbi de iure petendi sic dicitur *Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec à filiastra &c.* & *ex c. discretionem eod. tit.*, vbi de onere reddendi sic dicitur *Sed nec affinitas post matrimonium iniquè contracta ei debet officere, quæ eiusmodi iniquitatis particeps non existit.* Ipse autem maritus in hac hypothesi non contraxit affinitatem per copulam à se habitam cum consanguinea vxoris, adeoque non est, cur cadere debeat sub dispositione huiusmodi iurium, sed liber debet remanere, prout antecedenter ad copulam habitam à propria vxore cum suo consanguineo erat.

Neque obesse posse videtur, quod, quãtumuis ipse non contraxerit affinitatem per copulam à se ipso habitam, consensit tamen, vt propria vxor illam contraheret, adeoque reus culpæ per illum consensum constitutus est, quod sufficit ad illam priuationem iuris petendi, quod etiam videtur innuisse textus *in d. c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, dum dixit, *quæ huiusmodi iniquitatis particeps non existit*; quis etenim negaret in hac hypothesi maritum esse participem iniquitatis vxoris, dum eidem liberè, & absolutè consensit? Non, inquam, obesse posse videtur, quandoquidem non ex quacunq; culpa consurgit illa priuatio iuris petendi, sed dumtaxat ex copula fornicaria, quam coniux habuerit cum consanguineo alterius; Quamuis igitur maritus in hac hypothesi consentiendo iniquitati vxoris reus culpæ fuerit constitutus, non tamen ipse constitutus est per illum consensum incestuosus cum consanguineo alterius, adeoq; non videtur cadere sub illorum iurium dispositione; nec refert, quod in *illo c. discretionem* dicatur *particeps iniquitatis non existit*, quæ particula videtur extendere dispositionem iuris, adeoq; priuationem iuris petendi ad casum, quo quomodocunque alter coniux, qui incestuosè se non coniunxit cum consanguineo alterius constitutus est reus culpæ, & particeps incestuosæ fornicationis suæ coniugis; Non, inquam, refert, quandoquidem illæ particulæ intelligendæ sunt de participatione in eodem genere, quatenus scilicet, & ipse simile delictum incestuosæ fornicationis cum consanguineis alterius commiserit. Ad hæc omnia corroboranda plurimum facit, quod hic versemur in pænalibus, quæ non sunt extendenda de genere ad genus, sed restringenda ad delictum incestuosæ fornicationis commissæ ab eo, qui priuatur. Nihilominus his minimè obstantibus. 3 Maritus per illum consensū non esset incestuosus.

Respondeo. Per illum consensum præstitum vxori ad illam incestuosam fornicationem cum proprijs consanguineis priuatur maritus iure petendi debitum a propria vxore *D. Bonauentura in 4. dist. 34. art. 3. q. 2.*, *Riccardus in 4. dist. 35. art. 2. q. 3.*, *Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 14.*, *Siluester verb. luxuria q. 4. dict. 3.*, *Bartolomæus à Ledesma de matrim. dub. 41. §. scire tamen hic oportet*, *Armilla verb. debitum nu. 15.*, *Sanchez de matrimon. lib. 9. de debit. coniug. disp. 27. nu. 3.* Eruitur probatio præsentis responsionis argumento à contrario sensu deducto ex textu *cit. in d. c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, vbi eximitur à pæ- 4 Per illum consensū præstitum vxori maritus priuatur iure petendi.

à pœna priuationis iuris petendi coniux, qui iniquitatis per alium coniugem incestuosè contractæ particeps non existit, ergo, si particeps extiterit talis iniquitatis per consensum eidem præstitum, non eximetur à pœna talis priuationis; dum etenim textus excipit à tali pœna, quando non est particeps eiusmodi iniquitatis, videtur eidem pœnæ subijcere, quando est particeps non solum ex regula contrariorum, sed etiam ex generali, quod exceptio firmet regulam in alijs non exceptis, & quod exclusio vnius sit inclusio alterius oppositi.

5 Non fit extensio iuris pœnalis. Nec obesse possunt ea, quæ ex aduerso obijciebantur, nempè, quod illa dispositio iuris *in d. c. discretionem de eo, qui cogn. consang.* intelligenda sit de participatione in eodem genere, nempè, quod maritus simile delictum commiserit, nec extendenda ad aliud genus ob strictam interpretationem pœnalium; Non, inquam, obesse possunt, quia non fit extensio dispositionis iuris pœnalis, vbi sistimus in propria significatione verborum, quibus concipitur talis pœna; participatio autem ex ipsa nominis ethimologia est in eodem siue delicto, siue priuilegio, adeoq; non appellat aliud delictum distinctum dum dicitur, *si eiusmodi iniquitatis particeps non existit*, & esset deflectere in impropriam significationem verba, si de alio distincto delicto essent intelligenda.

6 Etiā priuatur iure petendi, si cōsentiat, vt vxor baptizet puerum communē. Ex his, quæ hactenus dicta sunt, deducere fas erit in simili casu priuari iure petendi debitum coniugem, qui consensit, vt alter baptizaret, vel teneret è sacro fonte puerum, ratione cuius contraxit cum ipso cognationem spiritualem *Armilla verb. matrimonium num. 9., Petrus de Soto lect. 11. de matrim. §. secundum de hac cognatione, Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 85. §. præter ea si coniux, Bartolomæus à Ledesma dub. 44. de matrimon. §. de vsu vero, Viguerius lib. instit. c. 16. §. 7. vers. 9.*, quos omnes citat, & sequitur *Sanchez d. lib. 9. de debito coniug. disp. 27. num. 3.*, quod videtur deduci eisdem rationibus, quibus euincitur responsio supra posita; Neque, obesse, potest, si asseratur, quod in casu responsionis maritus constituatur particeps delicti, seu iniquitatis vxoris eidem

Instantia proposita, & dissoluta. præbendo consensum ad illam incestuosam fornicationem, non sic autem constituatur particeps iniquitatis annuendo vxori baptizanti, vel leuanti puerum de sacro fonte baptismatis, ex quo contrahit cum eodem marito cognationem spiritualem; hoc etenim propriè delictum non est. Non, inquam, obesse potest, quia dato etiam, quod vxor sic baptizando, vel tenendo in baptismo puerum non contraheret aliquod delictum, quod, an verum sit, alibi videbimus, non tollitur tamen, quin ipse annuat actioni, cui annexa est priuatio iuris petendi debitum, & per consequens quin constituatur particeps eiusdem actionis, & proindè ratione eiusdem non priuetur iure tale debitum petendi.

---

§. XX.

An, si alter coniux matrimonio adhuc non consummato cognoscat carnalitèr consanguineam proprij coniugis, priuetur iure petendi debitum.

SVMMARIVM.

Exponitur status controuersia. 1.
Rationes suadentes non priuari iure petendi. 2.
Quantumuis matrimonium non fuerit consummatum per illam copulam cum consanguinea vxoris priuatur iure petendi. 3.
Illa copula non est propriè incestus, sed tantum similitudinariè. 4.
Illa priuatio iuris petendi prouenit ex publica honestate. 5.

Disquisitio XX. Per copulam carnalem habitam ab altero coniuge post contractum, & consummatum matrimonium cum consanguinea alterius coniugis, cum quo consummatum fuerat matrimonium, coniugem ipsum habentem talem copulam fornicariam contrahere pœnam priuationis iuris petendi debitum ab altero coniuge satis superque dictum fuit in præcedentibus, & clarè euincunt iura præcitata *in d. c. 1., & c. discretionem de eo, qui cogno. consang.* Nunc autem contingit dubitari, an idem sentiendum sit, quando eadem copula fornicaria fuit ab eodem habita cum consanguinea alterius coniugis nondum consummato, sed præcisè contracto matrimonio per verba de præsenti cum ipso coniuge. 1 Exponitur ratio controuersiæ.

Videtur absolutè asserendum in ea hypothesi matrimonij nondum consummati coniugem copulam fornicariam habentem cum consanguinea alterius coniugis non contrahere pœnam priuationis iuris petendi debitum. Ratio ex eo deducitur, quia priuatio iuris petendi debiti in altero coniuge oritur ex copula incestuosa cum consanguinea alterius coniugis, vt est in cōfesso apud omnes DD. siue Theologos, siue canonistas *D. Thomas in 4. dist. 34. q. vnica art. 5. in solut. ad argu-* 2 Rationes suadentes non priuari iure petendi.

argumenta, & ibi Riccardus art. 4. q. 2. ad primum, Turrecremata c. quadam cum fratre 32. q. 7. num. 2. ad tertium; quando autem adhuc matrimonium consummatum non est cum propria coniuge illa copula habita cum consanguinea eiusdem non est propriè incestus, cum incestus sit solum cum consanguineis, vel affinibus, vt est etiam in confesso apud omnes; sed ante carnis copulam cum propria vxore non est propriè affinitas contracta cum consanguineis sponsæ, ergo, nec est incestus, adeoq; ex ea non oritur priuatio iuris petendi debitum. His tamen non obstantibus.

Respondeo. Quantumuis matrimonium cum proprio coniuge non fuerit adhuc consummatum, nihilominus per illam copulam habitam cum consanguinea eiusdem coniugis contrahitur pæna priuationis iuris petendi debitum ab eodem proprio coniuge. *Paludanus in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. num. 26., Angelus verb. matrimonium tertio impedimento is nu. 2., Sotus in 4. dist. 37. q. vnica art. 2., Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 2. num. 6., Gutierez lib. 1. qq. canon. c. 23. num. 15., Ludouicus Lopez prima part. instructorij c. 296. §. vltimo, Siluester verb. matrimonium 8. q. 15. dict. 7., Caieta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 468.* Ratio præsentis responsionis ex eo potest deduci, quod habetur *in c. 1., & c. transmissæ de eo, qui cogn. consang.*, vbi interdicitur petitio debiti coniugi, quæ se carnalitèr immiscuit cum consanguinea alterius, nulla facta distinctione, an matrimonium illorum fuerit consummatum, an verò dumtaxat ratum. Fundamentum autem responsionis, & iuris, in quo fundatur, desumitur ex eo, quia impedimentum, seu priuatio iuris petendi debitum inducta est ob iniuriam illatam matrimonio iam inito ex illa copula fornicaria cum consanguinea alterius coniugis. Hæc autem iniuria æquè consurgit siue illa copula habita fuerit matrimonio, dumtaxat, rato, siue consummato.

3 Etiã matrimonio non consummato per illam copulam cum consanguinea vxoris amittit ius petẽdi.

Hic duplex insurgit difficultas, ex qua contrariæ opinionis possunt diiui fundamenta; prima est, an illa copula fornicaria habita cum consanguinea alterius coniugis sit propriè incestus, seu incestuosa. Secunda, an illa priuatio iuris exigendi debitum sit ob affinitatem, quæ consurgat ex matrimonio præcisè rato, an verò præcise ob publicam honestatem?

Rationes dubitandi circa responsionẽ.

In ordine ad primam arbitror non esse in rigore incestum, sed ad summum similitudinariè, prout sentit *Sanchez d. lib. 7. de impedimentis disp. 15. num. 6. in fine*, quia, vt bene asserebatur in contraria opinione, incestus est, solummodo inter consanguineos, & affines; affinitas autem non consurgit nisi ex eo, quod duo facti sint in carne vna, ex qua vnione, seu vnitate consurgit postea illa coniunctio inter propinquos in vtraque linea, in qua consistit affinitas. Dixi, sed ad summum similitudinariè, seu vt alij loquuntur initiatiuè, & largè, prout *Scotus in 4. dist. 41. q. vnica, paulo post princip., & ibi Riccardus art. 1. q. 2., Astensis 2. part. summæ lib. 8. tit. 25. art. vnico q. 9., Siluester verb. matrimonium 8. q. 14. dict. 2., Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. art. 1. difficult. secunda.*

4 Illa copula non est propriè incestus, sed tantũ similitudinariè.

Ad secundam dico propriè non prouenire illam priuationem iuris exigendi debitum ex affinitate, sed ex impedimento publicæ honestatis *Glosa c. si quis desponsauerit in fin. 27. q. 2., Abbas in c. iuuenis, & c. sponsam num. 2. de spons., Angelus verb. matrimonium 3. impedimento 14. num. 1., Paludanus in 4. dist. 41. q. 1. art. 3. concl. 1. nu. 18., Carresius lib. 2. de sponsalib. c. 13., Couaruuias in 4. decret. 2. part. c. 6. §. 2. num. 1., &* alij plurimi, quos citat, & sequitur *Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 64. num. 25.* Ratio ex superius dictis deducitur, quia scilicet affinitas propriè non consurgit, nisi quando duo facti sunt in carne vna, prout habetur *in c. fraternitatis 35. q. 10.* vbi sic habetur. *Si vna caro fuerit quomodo poterit aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri*; & iuxta hunc sensum optimè definitur affinitas pressè sumpta *à Glosa 35. q. 5. in arbore affinitatis*, quod sit *propinquitas personarum ex carnali copula prouenient omni carens parentela*, ergo, vbi non habita fuerit copula coniugalis non consurget inter propinquos ex vtroque latere illa affinitas.

5 Illa priuatio iuris petẽdi prouenit ex publica honestate.

Neque hic audiendi sunt, qui dicunt per contractum matrimonij de præsenti, quantumuis non consummatum, strictius vinculum oriri cum cõsanguineis, vtriusque coniugis respectiuè, ac oriatur ex sponsalibus nudis legitimè initis, sed ex sponsalibus nudè sumptis oritur iustitia publicæ honestatis, ergo ex matrimonio rato per verba de præsenti, quantumuis non consummato orietur impedimentum affinitatis, cum inter affinitatem, & publicam honestatem nil aliud mediet; atq; iuxta hunc sensum sentire videntur *D. Thomas in 4. dist 41. q. vnica art. 1. quæstiuncula quarta ad secundum, Rainerius 2. part. summæ tit. de matrim. c. 25., Alexander de Neuo c. sponsam num. 6. de sponsalib., Sotus in 4. dist. 41. q. vnica art. 2. ad fin., Veracrux in appendice ad speculum dub. penult. concl. 4., Bellarminus lib. 1. de matrimon. c. 24. in fin.*, Non, inquam audiendi sunt, nam ad summum huiusmodi DD., & præcipuè D. Thomas intelligendus est loqui de affinitate

Nonnullæ instantiæ propositæ, & dissolutæ.

tate impropriè, initiatiuè, & similitudinariè sumpta, nam cæteroqui sibi satis constans non videretur, quandoquidem ipse etiam *in 4. dist. 41. q. vnica art. 1. quæstiuncula tertia arg. 2.* affinitatem presse sumptam definit, quod *sit propinquitas personarum ex carnali copula proueniens*. Deinde ad hominem contra huiusmodi doctrinam, & Doctores sic arguo. Denegari non potest, qu in strictius vinculum consurgat inter propinquos vtriusque coniugis ex matrimonio iam consummato, quam ex matrimonio præcisè rato, & contracto per verba de præsenti, ergo, si ex illo oritur dumtaxat impedimentum affinitatis, ex isto oriri debet solummodo impedimentum publicæ honestatis. Si enim ex eo, quod aduersarij norint strictius vinculum consurgere ex matrimonio præcisè rato, quam oriatur ex nudis sponsalibus arguunt, quod, si ex istis oritur iustitia publicę honestatis, ex illo oriri debeat impedimentum affinitatis, non video, cur, cum ego nouerim maius vinculum in matrimonio consummato, ac reperiatur in matrimonio præcisè rato, non possim arguere, quod, si ex consummato oritur impedimentum affinitatis, ex rato, solummodo consurgat iustitia publicæ honestatis. Tandem dico arctius quidem vinculum consurgere ex matrimonio rato, & contracto per verba de præsenti, quam ex sponsalibus, sed hoc fortius vinculum esse in eadem linea publicæ honestatis, & difficilius in eadem linea solubile.

Argumētū ad hominem cōtra aduersarios.

---

§. XXI.

In quoto gradu copula habita cum consanguinea alterius coniugis inducat priuationem iuris petendi debitum ab altero.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Si matrimonium fuerit consummatum, & maritus cognouerit consanguineam vxoris vltra secundum gradum, non amittit ius petendi. 2.
Sententia asserens illam priuationem prouenire ex delicto incestus. 3.
Probabilius prouenit ex affinitate inde contracta. 4.
Sententia asserens per Concil. Trident. esse restrictam affinitatem ex copula fornicaria solummodo quoad effectum impediendi matrimonium, non quoad effectum iuris petendi debitum. 5.
Restringitur etiam quoad effectum priuationis iuris petendi debitum. 6.
Si matrimonium non fuerit consummatum per copulam cum consanguinea vxoris vltra secundum gradum non amittitur ius petendi debitum. 7.

DIsquisitio XXI. Contracto matrimonio inter Caium, & Meuiam, idem Caius carnalitèr cognouit consanguineam eiusdem Meuiæ, ex qua carnali cognitione iuxta superius dicta consurgit in sic cognoscente pæna priuationis iuris exigendi debitum ab altero coniuge. Hic oritur ratio dubitandi, in quonam gradu consanguinitatis cum altero coniuge debeat esse illa persona, cum qua alter coniux carnalitèr coniungitur ad effectum, vt ista priuetur iure exigendi debitum ab altero coniuge innocente? 1

1 Facti series exposita.

Considerandum etiam hic est, an matrimonium inter eundem Caium, & Meuiam fuerit per copulam carnalem inter eosdem habitam post contractum matrimonij per verba de præsenti consummatum, an verò præcisè ratum; ex vtriusque etenim discrimine oriri potest diuersa ratio decidendi, pro qua.

Respondeo primo. Si matrimonium inter Caium, & Meuiam fuerit consummatum, & Caius cognouerit carnalitèr consanguineam Meuiæ vltra secundum gradum non contrahit pænam priuationis iuris exigendi debitum ab eadem Meuia attenta dispositione moderni iuris *Tridentini Concilij sess. 24. de matrimon. c. 4.* Ita *Nauarrus lib. 4. constit. tit. de conjug. in priori edit. cons. 3. in posteriori cons. 6. num. 4., Veracrux append. ad speculum circa impedimentum affinitatis fol. 77., Ouandus in 4. dist. 41. q. vnica prop. 6., Gutierez qq. canon. tom. primo c. 23. in fin., Petrus de Ledesma de matrim. q 55. art. 3. dub. 4., Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 28. num. 14.* Hoc expressè declarauit Sacra Cardinalium Congregatio apud eundem *Sanchez loc. cit.* per illa verba *Congregatio concilij censuit decretum Trident. sess. 24. de matrim. c. 4. ad primum, & secundum gradum restringens impedimentum inductum propter affinitatem ex fornicatione contractum censeri etiam ad eosdem gradus restrixisse impedimentum exigendi debitum ab vxore, quod inducitur ex affinitate proueniente ex illicita copula cum consanguinea suæ vxoris post matrimonium habita.*

2 Si matrimonium fuerit cōsummatū, & maritus cognouerit consanguineā vxoris vltra secundum gradum non amittit ius petēdi.

Pro clariori intelligentia præsentis responsionis hæc ex alibi dictis sunt aduertenda; primo, quod ex iure communi antiquo conueniunt omnes ferè DD. extendi hanc priuationem iuris exigendi debitum à propria vxore ex cognitione carnali consanguineæ eiusdem vxoris

vsq;

Antiquitus extendebatur vsque ad quartum gradum.

vsq; ad quartum gradum, prout alibi docuimus, & docent *Gofredus in summa tit. de eo, qui cogn. consang. in fine, Astensis in summa 2. parte lib. 8. tit. 20. art. 1. notab. 3., Victoria in summa de matrim. num. 288. in fin., Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 80. §. sed connumerare*, cuius communis opinionis fundamentum non aliundè desumi potest, nisi, quia impedimentum illud ad exigendum debitum non aliundè prouenire videtur, quam ex affinitate iniquè contracta ex illa copula fornicaria cum consanguinea vxoris; impedimentum autem proueniens ex affinitate extendebatur vsq; ad quartum gradum per textum *in c. non debet de affin., & consang.* Secundo, quod ex dispositione *Concil. Trid. d. sess. 24. de matrimon. c. 4.* impedimentum affinitatis prouenientis ex copula fornicaria non extenditur vltra secundum gradum, cum hoc expressè tale concilium definierit per illa verba *Sancta Sinodus impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit ad eos tantum, qui in primo, & secundo gradu coniunguntur, restringit, in vlterioribus verò gradibus statuit huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere*, quod latius declarauit Pius V. *in suo motu proprio Incip. Ad Romanum Pontificem* edito anno 1566. per ea verba *Declaramus, & auctoritate Apostolica decernimus nullum hodie impedimentum remanere, quominus in vlterioribus gradibus huiusmodi liberè, & licitè matrimonium contrahi possit*, vbi Pontifex loquitur de affinitate contracta ex copula fornicaria, & de secundo dumtaxat gradu.

Noua dispositio Concilij Tridentini.

Id, quod aliquid negotij facescit in re præsenti, est duplex ratio dubitandi; prima est, an impedimentum illud, quod oritur ex copula fornicaria intelligatur induci præcisè ratione affinitatis, an verò ratione incestus; si enim prouenit ratione incestus, videtur extendi vsque ad quartum gradum, cum copula incestuosa ad illum gradum extendatur, atq; in ordine ad hoc Concil. Trid. nihil innouauit. Secunda, an Concilium Tridentinum dispositionem iuris antiqui communis innouauerit, & restrinxerit solum quoad hoc, quod affinitas consurgens ex copula fornicaria dirimat matrimonium vsque ad secundum gradum, an verò etiam, prout inducit priuationem iuris petendi debitum a propria vxore post contractum cum eadem matrimonium?

Nonnullæ rationes dubitandi exponuntur.

In ordine ad primam nonnulli asserunt, quod hæc pæna priuationis iuris petendi debitum ab altero coniuge proueniat præcisè ex peccato incestus; atq; isti sunt *Glosa c. 1. verb. copulata de eo, qui cogn. consang. Supplementum Gabriellis in 4. dist. 41. q. 1. art. 1. dub. 1. in sol. ad primum, Sotus in 4. dist. 37 q. vnica art. 2. vers. debet autem, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 81. num. 4.*, qui etiam docent hanc priuationem ortam ex copula fornicaria habita cum consanguinea alterius coniugis existente in quarto gradu impedire, cum copula incestuosa extendatur ad illum gradum. Mouentur ea ratione, quia affinitas oritur etiam, vbi consanguinitas fuisset ignorata, vel copula à consanguinea fuerit per vim extorta, & tamen tunc respectu ignorantis, aut per vim oppressi non inducitur illa priuatio iuris petendi debitum ab altero coniuge, ergo illa priuatio inducitur ratione criminis incestus, non affinitatis contractæ. Nihilominus probabilius sentiendum censeo illam priuationem prouenire ex affinitate inde contracta, prout docet *D. Thomas in 4. dist. 34. q. vnica art. 5. in solut. ad obiecta, Turrecremata in c. quædam cum fratre 32. q. 7. num. 2. ad secundum.* Rationem ex eo deduco, quia omnes textus, per quos inducitur hoc impedimentum, seu pæna priuationis solummodo mentionem faciunt affinitatis, nullatenus incestus. Confirmari potest ex ijs, quæ alibi docuimus, nempè, quod incestus habitus ab altero coniuge cum proprijs consanguineis nullam inducat priuationem iuris exigendi debitum in eodem coniuge, qui taliter propriam consanguineam cognouit. Ad obiectum aduersantium respondendum est illam priuationem iuris exigendi debitum ab altero coniuge, cum sit quodamodo pænalis, prouenire quidem ratione affinitatis inde contractæ non quomodocunq; sed vt contractæ per copulam incestuosam, vnde cessante voluntarietate incestus non videtur habere locum huiusmodi pæna.

3 Sententia asserens illam priuationem prouenire ex peccato incestus.

4 Probabilius prouenit ex affinitate inde contracta.

In ordine ad secundam nonnulli iuris periti apud *Ludouicum Lopez 2. parte instruct. de matrimon. c. 50., vbi de impedimento affinitatis §. præterea aduertendum est*, docuerunt per Concil. Trident. loc. cit. non fuisse restrictam affinitatem ortam ex copula fornicaria ad secundum gradum quoad effectum priuationis iuris exigendi debitum, sed dumtaxat quoad effectum impedimenti ad contrahendum matrimonium, quod ex eo probant, quia Tridentinum in eo decreto solum loquitur de impedimento contrahendi, quod solum restrinxit ad secundum gradum, de priuatione autem iuris exigendi debitum, postquam legitimè contractum est matrimonium, nec verbum facit, ergo hic effectus tanquam casus omissus remanet in dispo-

5 Sententia asserens per Trident. solũ restringi affinitatẽ quoad effectum impediẽdi matrimonium nõ quoad effectum priuationis iuris petendi debitum.

dispositione iuris communis per textum *in c. susceptum de rescript. in sexto, & l. commodissimè ff. de lib., & posth.* Accedit etiam ratio fundamentalis talis restrictionis inductæ per Concilium Trident., quæ militat pro potestate contrahendi matrimonium vltra secundum gradum, non pro potestate exigendi debitum vltra illum secundum gradum, quandoquidem mens concilij restringentis affinitatem prouenientem ex copula fornicaria eo præcisè collimauit, vt tolleret scandala, quæ inde contingebant ex frequenti matrimoniorum irritatione; hoc autem sufficientèr habetur per hoc, quod fuerit restricta affinitas, ne impediret vltra secundum gradum; non autem hoc habetur per restrictionem eiusdem affinitatis quoad effectum, vt possit vltra secundum gradum affinitatis contractæ per illam copulam fornicariam petere debitum, quia hoc esset potius præbere occasionem scandalorum, & peccandi, quam illam auertere.

6 Restringitur etiam quoad effectum priuationis iuris petendi debitum, Nihilominus sentiendum esse, per illam dispositionem Concilij Trid. nedum restrictam esse affinitatem consurgentem ex copula fornicaria quoad effectum non dirimendi, seu impediendi matrimonium, si fuerit vltra secundum gradum, sed etiã quoad effectum, vt, si illa affinitas fuerit vltra secundum gradum, possit coniux ab altero petere debitum. *Ludouicus Lopez 2. part. instruct. de matrimon. c. 50. vbi de impedimento affinitatis §. praeterea aduertendum est, Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 28. num. 15.* Ratio ex eo deducitur primo, quia, quando conceditur id quod maius est, intelligitur concedi id, quod minus est in eodem genere, sed ex dispositione Concilij Tridentini in allegato decreto conceditur posse contrahi validè, & licitè matrimonium, quando affinitas est vltra secũdum gradum, quod certè est quid maius, ergo debet intelligi concessum, quod vltra talem gradum, postquam contractum est matrimonium, possit coniux petere debitum, quod certè quid minus est, quam posse contrahere matrimonium. Rationes pro resolutione dubij. Accedit, quod ius ad copulam est quid accessorium, & consequens ad ius matrimonij, ergo illud ius, vtpotè accessorium debet sequi naturam, & conditionem sui principalis, sed in ordine ad principale conceditur, vt possit contrahi vltra secundum gradum affinitatis ortæ ex copula fornicaria, ergo hoc debet concedi in ordine ad ius exigendi debitum vltra illum secundum gradum, cum hoc sit accessorium ad illud. Ad ea, quæ ex aduerso objiciebantur, respondendum est Concilium Trident. per illud decretum omninò sustulisse affinitatem ex copula fornicaria prouenientem; quando est vltra secũdum gradum; vnde, cum amplius non sit, nullum potest inducere effectum, quia sicuti non entis nullæ sunt passiones, ita non affinitatis nullus potest esse effectus impedimenti, nullaque obligatio. Hinc etiam poteris respondere ad id, quod subditur; ideo enim Concilium nullam mentionem fecit illius iuris exigendi debitum coniugale, seu restrictionis priuationis iuris petendi ad illum secundum gradum, quia cum vltra illum secundum gradum sustulerit absolutè affinitatem abstulit omnes ipsius effectus, omnesq; obligationes vltra illum secundum gradum. Soluũtur rationes oppositæ. Ad illud tandem, quod vltimo loco adducitur, dic, quod sicuti ex illa extensione impedimenti contrahendi matrimonium vsq; ad quartum gradum crebra proueniebant scãdala ex frequenti matrimoniorum irritatione, quibus sedulò obuiare voluit concilium restringendo illud impedimentum ad secundum gradum, ita cum ex illa extensione priuationis iuris exigendi debitum à proprio coniuge vsq; ad quartum gradum prouenirent varij, & frequentes incestus, seu incestuosæ copulæ cum proprio coniuge ratione affinitatis inde contractæ, æquum maximè, & conueniens fuit, vt idem concilium eandem extensionem priuationis restringeret ad secundum gradum, vt obuiaretur illi occasioni crebrò peccandi, quod vtique sufficientèr præstitit auferendo absolutè affinitatem vltra secundum gradum. Hinc facilè.

Probatur responsio supra posita. Adæquata ratio, ob quam consurgit illa priuatio iuris petendi debitum à proprio coniuge, est affinitas illa, quæ consurgit ex copula fornicaria cum consanguinea alterius coniugis, sed hæc affinitas vltra secundum gradum amplius non militat, cum absolutè per Concil. Trident. sublata sit per ea, quæ supra notauimus, ergo &c.

7 Si matrimonium non fuerit consummatũ per copulam habitam cum consanguinea vxoris vltra secundum gradum, non amittit ius petẽdi debitum. Respondeo secundo. Si matrimonium inter Caium, & Meuiam fuerit præcisè ratum, & nondum consummatum, & Caius cognouerit carnalitèr consanguineã eiusdem Meuiæ, quæ talis fuerit cum ipsa vltra secundum gradum, probabilius etiã non contrahit pœnam priuationis iuris exigendi debitum à propria vxore. Videtur deduci in fortioribus terminis ex ijs, quæ dicta sunt in præcedenti responsione; fortius etenim læditur ius matrimonij, & grauior eidem infertur iniuria per cognitionem carnalem consanguineæ eiusdem vxoris, quando idem matrimonium consummatum est, ac quando est præcisè ratum, sed quando iam est consum-

summatum copula habita cum consanguinea vxoris non priuat ipsum maritum iure exigendi debitum vltra secundum gradum per superius allegata, & probata, ergo neq; &c.

Dices, disparem esse rationem, quando iam matrimonium consummatum erat, ac quando præcisè ratum, nam quando erat consummatum, idem Caius maritus habebat impedimentum affinitatis cum consanguinea vxoris, quam carnalitèr cognouit; quando verò nondum erat consummatum, habebat præcisè cum eadem consanguinea suæ vxoris iustitiam publicæ honestatis; per Concilium autem Tridentinum moderata est affinitas proueniens ex copula fornicaria per restrictionem ad secundum gradum; quoad impedimentum autem publicæ honestatis nihil innouauit, sed reliquit sub dispositione iuris antiqui, secundum quod sicuti impediebat vsque ad quartum gradum per ea, quæ latè docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrim. II. prænot. 12. num. 5.*, & docent etiam *Sanchez lib. 7. disp. 70. num. 16.*, *Valentia 4. part. disp. 10. q. 5. punct. 3.*, & declarauit etiam *Pius V. in suo motu proprio Incip. Ad Romanum spectat*, ita etiam videtur inducere, & extendere illam pænam priuationis iuris exigendi debitum à propria vxore vsque ad illum quartum gradum, vt congruè metiatur illa priuatio ad normã impedimenti. Sed contra, quia hoc impedimentum publicæ honestatis, quod consurgit ex matrimonio rato est quidem in ordine ad omnes consanguineos alterius coniugis vsq; ad quartum gradum; at ex eo quod concubitus fornicarius habeatur cum aliquo ex dictis consanguineis suæ coniugis à marito, non propterea oritur respectu eiusdem vxoris ex illa copula fornicaria cum consanguinea impedimentum publicæ honestatis, ratione cuius maritus priuetur iure petendi ab ipsa debitum, cum tale impedimentum non consurgat nisi ex matrimonio rato, vel sponsalibus validis, sed tali iure priuatur ratione affinitatis cum vxore, quæ consurgit ex illa copula fornicaria habita cum consanguinea ipsius; affinitas autem orta ex copula fornicaria non extenditur vltra secundum gradum per superius probata.

Proponitur instãtia, & dissoluitur.

§. XXII.

An coniux, qui incestuosè commixtus est cum consanguineo alterius coniugis in gradu prohibito, peccet læthalitèr petendo debitum à proprio coniuge, & quo peccato.

SVMMARIVM.

1 Disquisitio XXII. Ex dictis in præcedentibus iam satis constat coniugem incestuosum cum consanguineo alterius coniugis interdici vsu matrimonij quoad petitionem cum proprio coniuge, si incestus fuerit in gradu prohibito. Modò quæritur, an tale interdictum sit sub onere peccati læthalis?

Explicatur in quo consistat titulus.

Difficultatem hanc excito propter nonnullos, qui asserunt primo vsu abolitum esse hoc præceptum, seu interdictum petendi; secundo interdictum illud non obligare sub tali onere, cum sit inter coniuges, quibus ex lege iustitiæ, & ex vi contractus matrimonialis competit ius ad vsum matrimonij, nisi fortasse quis petat ex contemptu; atq; ita sentire vidètur *Veracrux prima part. speculi art. 17. in fine*, *Corduba in quæst. lib. 1. q. 12. §. penult.* His tamen minimè obstantibus.

Rationes propter quas excitatur titulus.

2 Respondeo coniugem sic incestuosum petentem debitum læthalitèr peccare. *Abbas c. fin. de eo, qui cogn. consang. in fine, & ibi Alexander de Neuo num. 5.*, *Victoria in summa de matrimon. num. 288.*, *Nauarrus in summa c. 16. num. 35.*, *Abulensis c. 5. Matthæi c. 200.*, *Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 85. num. 11.*, *Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad quartum §. ad singula autem obiecta*, *Coaruuias 4. decret. 2. part. c. 7. §. 2. num. 6.*, *Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. art. 6. §. quartus status affinitatis*, & alij innumeri, quos citat, & sequitur *Sanchez de matrim. lib. 9. de deb. coniug. disp. 28. num. 9.*

Coniux sic incestuosus petens debitum læthalitèr peccat.

Ratio ex eo deducitur, primo, quia incestuosus in tali hypothesi petendo debitum ab altero coniuge peccaret contra præceptum Ecclesiasticum in re graui, ergo

Faceret cõtra præceptũ Ecclesiæ.

ergo non est, cur non committeret graue, & læthale peccatum, si sic peteret. Antecedens patet, quia illud interdictum est in pœnam Ecclesiasticam ob delictum ob violatam affinitatem.

Secundo, quia, si quis obstrictus voto simplicis castitatis peteret debitum a suo coniuge, quantumuis teneatur illi reddere, grauitèr, & læthalitèr peccaret, ergo etiam obstrictus præcepto Ecclesiæ ad non petendum ob delictum, quod commisit in copula fornicaria cum consanguinea suæ vxoris, si petat, grauitèr, & læthalitèr peccaret. Antecedens non vertitur in dubium. Consequentia probatur, quia materia, circa quam versatur tam votum, quam præceptum eadem est; ex alia parte ad obligandum non videtur esse minoris efficacitatis præceptum, ac sit votum.

Præceptū quoad obligandū æquè est efficax, ac votum.

Tertio, quia ex genere suo grauius est peccatum coire cum affine, ac cum altero soluto, sed in ea hypothesi petere debitum à propria coniuge est velle coire cum affine, ergo graue peccatum est, & vtique læthale; Neque dicas titulum coniugij cohonestare illam rationem affinitatis, vtpote qui titulus maioris est efficaciæ, & potestatis; contra enim impugnaberis, primo, quia hac ratione cohonestaretur etiam petitio respectu obstricti voto simplicis castitatis, quod non est afferendum. Secundo, quia, quando ius coniugij est ex aliqua iusta causa per ius positiuum, & legitimum alligatum non potest licitè exire in actum, nisi remoto illo vinculo positiuo alligante, & obstringente.

Est grauius peccatum coire cum affine, ac cum soluto.

3 Ad rationes, quæ ex aduerso afferebantur, dicendum est, gratis dici tale interdictum esse contrario vsu abolitum, quandoquidem, vt benè notant *Vincentius in c. transmissa de eo, qui cogn. consang., & ibi Ioannes Andreas num. 4., Antonius in fine Castro lib. 2. de leg. pæn. c. 5. §. rursus quint. arg., Sarmiento lib. 7. select. c. 10. statim in princip.* experientia constat quotidiè peti dispensationem in ordine ad petendum debitum ab altero coniuge, quod verum non esset, si tale interdictum esset abolitum per contrariam consuetudinem. Deinde illud interdictum innouatum est, & confirmatum per *Concil. Trident. d. sess. 24. c. 4., & per motum proprium Sixti V. incip. ad Romanum spectat*, quod tollit omnem, & quamcunq; præsumptionem abolitionis.

Soluuntur rationes oppositæ.

4 Respondeo secundo. Peccatum, quod patraret coniux sic incestuosus petendo, propriè esset peccatum incestus. Consentiunt *Sanchez de matrim. d. lib. 9. de debito coniug. disp. 28. nu. 9., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad quartum §. ad singula autem obiecta, Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. art. 6. §. quartus status affinitatis.* Ratio ex eo deducitur, quia copula carnalis voluntariè habita cum affine propriè, & in rigore est incestus, vt est in confesso apud omnes, sed coniux, qui copulam fornicariam habuit cum consanguinea propriæ vxoris per eandem factus est affinis cum eadem vxore, ergo cum illa petens coeundo propriè committit incestum, nisi antecedentèr obtinuerit dispensationem; Neque dicas, quod vxor innocens, quantumuis per copulam fornicariam, quam maritus habuit cum propria consanguinea, facta sit cum eodem marito affinis, non propterea ipsa committat incestum congrediendo cum eodem marito, ergo neque maritus ipse voluntariè congrediendo cum vxore, quantumuis cum illa contraxerit affinitatem, incestuosè peccabit; contra enim impugnaberis, quia, cum versemur in affinitate prouenìente ex copula fornicaria versamur in iure pœnali, quod afficere potest dumtaxat delinquentem, non innocentem, potissimum cum vinculum illud affinitatis ex copula illicita non sit naturale, adeoque præcisa quacunque lege Ecclesiastica nullum vinculum naturalis amicitiæ oritur inter consanguineos personæ cognitæ carnalitèr, & ipsum cognoscentem, & è contra, prout latè docuimus *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de matrim. 11. prænot. 11. assert. 5. num. 10.*, & docent *Nauarrus lib. 4. consil. in prima edit. tit. de sponsal. cons. 7 num. 3., & seqq., Henriquez lib. 11. de matrim. c. 1 nu. 2., Ledesma 2. part. q. 57. art. 3. paulo post princip.*, Ecclesia autem in suis iuribus pœnalibus non impetit innocentes, sed delinquentes.

Tale peccatum esset peccatum incestus.

5 *Cur sit incestus respectu coniugis, qui cognouit cōsanguineam alterius, nō respectu coniugis innocentis.*

---

§. XXIII.

An, quando coniux ratione cognationis spiritualis superuenientis matrimonio impeditur à iure petendi, possit ab altero expelli ab habitatione.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.
Rationes suadentes posse expellere. 2.
Non potest expellere. 3.
Cognatio spiritualis superueniens non tribuit ius ad diuortium. 4.
Coniux, qui altero inscio emisit votum castitatis, non potest ab illo dimitti. 5.
Satisfit rationibus oppositis. 6.
Si vterque sit impeditus ad petendum tenentur thoro separari, non habitatione. 7.

1 Status cõtrouersiæ expositus.

DIsquisitio XXIII. Post contractum matrimonium inter Titium,& Caiam, idemq; consummatum eadem Caia inscio, & inconsulto marito, vel non vrgente iusta causa baptizauit filium communem, vel eundem solemniter leuauit è sacro fonte baptismatis. Ratione huius collationis baptismi, vel susceptionis è sacro fonte iuxta dispositionem sacri Concil. Trid. contraxit non solum cum eodem filio, sed etiam cum Titio marito suo cognationem spiritualem, intuitu cuius ex alibi fusè dictis interdicitur iure petendi ab eodem marito debitum. Cum igitur, & ipse Titius maritus statuerit in corde suo debitum non exigere ab eadem Caia vxore, decreuit etiam eandem Caiam è domo expellere, & amplius cum ipsa non cohabitare. Quæsitum hic fuit, an iuste potuerit hoc præstare.

2 Rationes suadentes posse expellere.

Videtur prima fronte potuisse iustè,& posse licitè expellere, quandoquidem onus cohabitationis est in ordine ad vsũ coniugij; cohabitatio etenim inducta est, vt coniuges possint commodè, & ad placitum se coniugaliter commiscere; vbi autem ex parte vxoris ob illud impedimentum cognationis spiritualis nõ adest ius petendi, & maritus ex sui parte liberè cedit suo iuri, non vrget amplius ius ad vsum coniugij, adeoq; nec videtur vrgere onus cohabitationis, ergo maritus iustè poterit vxorem expellere. His tamen non obstantibus.

3 Non potest expellere.

Respondeo etiam in data hypothesi maritum non posse è domo expellere suã coniugem affectam illo impedimento cognationis spiritualis *Glosa c. nosse verb. non fraudentur 30. q. 1., Abbas c. si vir in fin. de cognat. spirit., & c. 2. num. 2. de coniug. lepros. Supplementum Gabriellis in 4. dist. 42. q. 1. art. 2. concl 4., Sanchez de matrim. lib. 9. de debito coniug. disp. 5. num. 19.*

4 Cognatio spiritualis superueniens non tribuit ius ad diuortium.

Ratio ex eo deducitur primo, quia nullo iure siue humano, siue diuino statuitur, vt vxor propter cognationem spiritualem contractam post matrimonium possit a marito dimitti à domo,& a cohabitatione, cum cognatio spiritualis superueniens matrimonio etiam cum scientia, & libertate illam contrahentis non tribuat ius ad diuortium; licet enim quantum est ex parte ipsius contrahentis talem cognationem voluntariè priuet iure vsus coniugalis, non priuat tamen alijs iuribus, cum hoc in iure non reperiatur dispositum, ergo &c.

Secundo, quia ex eo, quod si quis voluntariè inscio altero coniuge emisserit votum simplicis castitatis, intuitu cuius priuatur iure petendi, non potest alter ipsum è domo dimittere, non obstante, quod ipse etiam statueret non petere amplius debitum, ergo etiam, si quis post contractum matrimonium contraxerit cognationem spiritualem cum proprio coniuge, ratione cuius priuatur iure petendi, non poterit ab altero coniuge expelli à domo, nec dimitti ab habitatione; Neq; dicas diuersimodè rem se habere in huiusmodi casibus, quandoquidem contrahens voluntariè cognationem spiritualem, quodamodo peccat, quia facit contra dispositionem Ecclesiæ vetantis coniuges proprios filios baptizare, vel suscipere è sacro fonte baptismatis, vouens autem nullo modo peccat, cum vtatur iure suo,& opus præstet, quod est de meliori bono; contra enim impugnaberis; quia baptizare, vel suscipere propriũ filium, vel filium alterius coniugis è fonte baptismatis non alia ratione, nec sub alio onere prohibetur, nisi sub illo, vt contrahat talem cognationem spiritualem, ratione cuius vetatur à iure petendi; hoc autem idem euenit in emittente votũ simplicis castitatis, ac proindè quoad hoc æqualis est vtriusque conditio. Deindè, quantumuis contrahendo illam cognationem spiritualem culpam aliquam comiserit contra dispositionem iuris, nõ propterea contra ipsum reperitur in iure dispositum, quod ratione eiusdem possit è domo expelli. 5 Coniux, qui emisit votũ castitatis altero inscio non potest dimitti.

Tertio, quia in iure diuino solum permittitur viro posse vxorem dimittere ex causa fornicationis, prout habetur *Matthæi 5.*, ergo ex causa cognationis spiritualis contractæ post matrimonium non licebit eandem vxorem dimittere. Consequentia probatur, quia particula restrictiua ad solum casum fornicationis efficit, quod dispositio nequeat ad alios casus extendi extra eandem fornicationem; Neque dicas, quod ille textus *Matthæi 5.* intelligendus sit solummodo quoad ius eandem dimittendi ab vsu coniugali; adeoq; quod ex ipso non rectè inferatur, quod ex causa cognationis spiritualis nõ possit dimitti è domo; contra enim impugnaberis, quia, cum ille textus limitatiue dicat *ob solam fornicationem*, non potest intelligi, quod loquatur præcisè quoad debitum coniugale, cum plurimæ aliæ extent causæ, ob quas potest priuari coniux, & priuetur debito coniugali. Igitur, vt fornicatio secernatur è cæteris casibus, ob quos interdicitur vsus coniugij, intelligendus est textus de iure dimittendi quoad habitationem propter fornicationem, non propter alias causas, cum dispositio stet limitatiuè. Solum ex causa fornicationis potest coniux dimitti quo modo intelligendum.

Ad rationes pro aduersa parte respondendum est, quod, quantumuis habitatio sit

fit præscripta in ordine ad vsum coniugij, non propterea ex quocunq; impedi-
6 Satisfit rationibus oppositis. mento, siue voluntario, siue non voluntario consequitur ius ad alterum dimittendum ab habitatione, cæteroqui vt supra innuebam, si quis ex coniugibus vouisset simpliciter castitatem, posset ab altero dimitti, quod est contra communem DD. consensum, & contra communem praxim. Solum igitur ius dimittendi prouenit ex causa fornicationis, vel ex alia causa graui per sententiam Iudicis, vt alibi explicabamus.

Quid autem sit dicendum, quando vterque coniux esset impeditus ex aliqua causa ad petendum simul, & reddendum,
7 Si vterq; sit impeditus ad petendum tenentur thoro separari, nō habitatione. an scilicet tenerentur in ea hypothesi separari habitatione? Respondeo tunc probabilius esse, quod teneantur thoro separari, non tamen habitatione. *Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 5. num. 19 in fine, Turrecremata c. quod Deo 33. q. 3. num. 2.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia cubando in eodem thoro exponuntur periculo manifesto coeundi contra impedimentum, quo premuntur. Ratio secundæ partis est, quia nullibi indicitur talis separatio ab habitatione, nec illud periculum peccandi contra impedimentum proximè subest.

---

§. XXIV.

An, si maritus consensum præstiterit, vt vxor à proprio consanguineo per vim cognosceretur, oriatur interdictum petendi.

SVMMARIVM.

Specialis casus proponitur. 1.
Vxor per vim oppressa consentiente marito non priuatur iure petendi. 2.
Maritus, qui consensum præstitit ad violentam oppressionem, priuatur iure petendi. 3.
Si vxor consenserit consentiente marito neuter potest petere. 4.
Quando vterque concurrit malitiosè ad illam fornicationem neuter potest petere, vterque tenetur reddere. 5.

1 Factum in suis terminis expositum. DIsquisitio XXIV. Contractis nuptijs inter Caium, & Catherinam, eisque fortè etiam consummatis cum Sempronius consanguineus eiusdem Caij ingenti afficeretur amore erga eandem Catherinam, quod vtique notum erat Caio marito, hic consensum præstitit, vt idem Sempronius per vim opprimeret eandem Catherinam vxorem suam. Quæsitum hic fuit, an eadem Catherina ob illam copulam habitam cum consanguineo Caij priuaretur iure petendi ab eodem debitum coniugale, & an ipse Caius ob consensum præstitum ad illam copulam etiam per vim extortam priuaretur tali iure in ordine ad eandem Catherinā?

Respondeo primo. Ipsa Catherina per vim oppressa etiam consentiente marito nullo modo priuatur iure petendi debitum ab eodem marito. *Rosella verb. impedimentum imped. 8. num. 15., Siluester verb. luxuria q. 4. dict. 3., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 80. num. 14., Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 31. num. 1.* Expressè colligitur ex textu *in c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, & ratio inde deducitur, quia æquum non est, vt vxor priuetur iure sibi debito ob actionem sibi non imputabilem ad culpam, cum nec voluntate concurrerit, nec operatione immo ad eandem per vim, & iniuriam fuerit attracta. 2 Vxor per vim oppressa cōsentiente marito non priuatur iure petendi.

Respondeo secundo. Ipse Caius maritus, qui consensum præstitit Sempronio consanguineo suo, vt Catherinam vxorem suam per vim opprimeret, & carnaliter cognosceret, vtique ratione illius consensus præstiti priuatur iure petendi debitum ab eadem Catherina vxore sua. *Riccardus in 4. dist. 35. art. 2. q. 4., Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 15, Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 80. num. 14.* Expressè deducitur ex eodem textu *in c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, vbi ea redditur ratio, quod affinitas iniquè contracta ei non officit, qui non fuit particeps iniquitatis, ergo è contrario sensu ei, qui fuit particeps talis iniquitatis debet obesse, sed maritus in data hypothesi ratione consensus præstiti verè fuit particeps iniquitatis, ergo non est, cur eidem non debeat obesse illa affinitas orta ex illo violento concubitu cum propria vxore. 3 Maritus, qui consensum præstitit ad violentam oppressionē, priuatur iure petendi. Neque, obesse potest, si afferatur, quod affinitas, seu affinitatis fundamentum est vinculum vnitatis consistens in eo, quod duo facti fuerint in carne vna ex quo postea oritur, quod ratione talis vnitatis diuersæ cognationes fiant affines, vnde desinente, seu non subsistente illa vnitate inter illos duos non possunt eorundem cognationes inter se fieri affines, quia non subsistente fundamento non possunt ea subsistere, quæ in eodem fundantur; sed ex illa copula fornicaria, & violenta non oritur illa affinitas incestuosa requisita ad priuationem iuris petendi inter ipsum consanguineum Caij, & Catherinam cognitam, quia vis eandem Catherinam eximit à culpa incestus, ergo &c. Instantia proposita, & dissoluta. Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis Catherina eximatur a culpa incestus,

ctus, non tollitur tamen, quin respectu eiusdem consanguinei Caij cognoscentis illa copula per vim extorta sit incestuosa, & per consequens non sit constitutum sufficiens fundamentum vnitatis, in quo fundetur illa consanguineorum copulatio, & cum ipse Caius fuerit particeps illius iniquitatis incestuosæ commissæ à suo consanguineo cum propria coniuge ratione consensus præstiti, non est, cur subire non debeat pænas iuris, inter quas est priuatio iuris petendi debitum.

4 Si vxor consenserit consentiente marito, neuter potest petere.

Hic ex occasione oritur ratio dubitandi, an, si eadem Catherina non fuerit per vim oppressa à consanguineo mariti, sed vel voluntariè consenserit, vel leui metu fuerit inducta, & ipse maritus tali actui fornicario consensum præstiterit, possit ipsa petere debitum à marito, & teneatur eidem petenti reddere, & quid sentiendum sit de marito, qui consensum præstitit. Respondeo primo, nec ipsam Catherinam, nec eius maritum in data hypothesi posse petere debitum. In hanc responsionem arbitror consentire *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 31. num. 2., Rosellam verb. impedimentum imped. 8. nu. 15., Astensem in summa part. 2. lib. 8. tit. 11. art. 3. q. 15.*, Ratio ex eo deducitur, quia, vterq; in ea hypothesi factus est reus illius iniquitatis incestuosæ; maritus quidem per consensum præstitum; vxor verò eo, quia voluntariè commisit illum incestum, & quantumuis ad illum fuisset inducta per leuem timorem, non propterea ratione eiusdem excusatur à culpa, nec ab illa pæna, quandoquidem leuis timoris nulla habenda est ratio. Respondeo secundo. Neutrum etiam teneri reddere, nec posse *Riccardus in 4. dist. 35. art. 2. q. 4., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 80. nu. 14., Sanchez d. disp. 31. num. 2.* Ratio ex eo deducitur, quia inter affines absolutè tales maximè cum culpa vtriusque nunquam est licita copula, sed semper est incestuosa, siue sit petendo, siue reddendo, ergo ad euitandum crimen incestus, neuter poterit reddere.

Vterque factus est reus illius criminis.

5 Quando vterq; malitiosè concurrit ad illam incestuosam fornicationem neuter potest petere, vterq; tamen tenetur reddere.

Quid verò sentiendum sit in ordine ad hanc debiti redditionem, quando vterq; malitiosè, vel per operationem voluntariam, vel per consensum concurrit ad illam incestuosam fornicationem ad effectum alterum defraudandi à debito coniugali. Sentio absolutè, quod, quamuis neuter in ea suppositione possit petere, vterque tamen alteri petenti possit, quinimmò teneatur reddere. *Petrus à Ledesma de matrim. q. 55. art. 6. dub. vlt. concl. vnica, Astensis in summa 2. part. lib. 8. tit. 18. art. vnico q. 2., D. Antoninus 3. part. tit. 1. c. 15. §. tertio.* Ratio desumitur ex textu *in c. si vir de cogn. spirit.*, vbi dicitur, quod malitia, & fraus nequeant patrocinari eisdem coniugibus intendentibus se inuicem fraudare; at vtique patrocinaretur, si inde liberarentur ab onere sibi adinuicem reddendi debitum; Neque dicas hæc ad summum subsistere, quando alter tantum ex eisdem coniugibus ita malitiosè procederet, quia tunc fraus non posset eidem prodesse in detrimentum alterius; secus autem, quando vterq; malitiam ad eum finem dirigeret, quia tunc malitiæ, & fraudes inuicem compẽsarentur, & vterque videretur cedere iuri suo; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis, vterque in hoc fraudulentèr incesserit, & vterque sub eo fine deliquerit, non propterea vtriusq; malitia adinuicem compensatur, cum ius obligans ad redditionem debiti in casu, quo vterq; deliquerit in fraudem iuris alterius sit in pænam delicti eiusdem malitiæ, & fraudis, non in vtilitatem eorundem se inuicem fraudantium; vnde, vt benè notant *Abbas in c. si viro de cogn. spirit. num. 5., & ibi Alexander de Neuo num. 7., Supplementum Gabriellis in 4. dist. 42. q. 1. art. 2. concl. 4., Veracrux prima part. speculi art. 57. concl. 5.*, quando agitur de vtilitate delinquentium, in eorumque fauorem ius exigendi debitum aufertur verum est, quod paria delicta mutua compensatione tolluntur, secus vbi agitur de priuatione in pænam delicti, prout contingit in præsenti hypothesi.

---

§. XXV.

An ignorantia facti, vel iuris excuset coniuges contrahentes affinitatem à pæna priuationis iuris exigendi debitum.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Ignorantia alia iuris, alia facti, alia pænæ. 2.
Si coniux coierit cum consanguineo alterius in gradu prohibito cum ignorantia facti non amittit ius petendi. 3.
Etiam si coierit cum ignorantia vincibili. 4.
Probabilius etiam est, quod eximatur à tali pæna, si coiuit cum ignorantia iuris. 5.
Et etiam si coierint cum ignorantia pænæ. 6.

Disquisitio XXV. Vel alter coniugum, vel vterque copulam fornicariam habuerunt respectiuè cum consanguineo alterius in gradu, in quo à iure inducitur pæna priuationis iuris exigendi — 1 Facti series exposita.

gendi

gendi ab altero debitum. Contigit autem, vt delinquens, si alter tantum fuerit, qui carnaliter cognouerit consanguineum alterius, vel delinquentes, si vterque cognouerit, ignorarint vetitum esse accessum ad consanguineum alterius, quamuis nouerint personam, cū qua congressi fuerunt, esse consanguineam sui coniugis, (& ecce ignorantia iuris) vel nouerint quidem ius prohibere accessum ad consanguineum alterius, ignorauerint tamen illam personam, cum qua congrediuntur, vel congressi fuerunt, esse consanguineam alterius, (& ecce ignorantia facti, non iuris) vel tandem cognouerint,

2 Ignorantia alia iuris, alia facti, alia pœnæ.

& ius prohibere accessum ad consanguineam coniugis, & talem personam verè esse consanguineam eiusdem, ignorarunt tamen tali accessui iniunctam esse pœnam priuationis iuris exigendi debitum ab altero, (& ecce ignorantia pœnæ). Hic iam quæritur, an coniuges cum talibus ignorantijs in tali genere delinquentes priuentur iure exigendi debitum respectiue ab altero coniuge.

Pro clariori intelligentia disquisitionis aduertendum est, an ignorantia, siue fuerit facti, siue iuris, fuerit inuincibilis, an verò vincibilis, an tandem crassa, & supina. Porro ignorantia potest esse vincibilis facti, & inuincibilis iuris, & pœnæ. Secundum has omnes distinctiones diluetur præsens difficultas, pro qua

3 Si coniux coierit cū cōsanguineo alterius cum ignorātia facti non amittit ius petendi.

Respondeo primo. Si coniuges coiuerint cum consanguineo alterius in gradu, quo à iure interdicitur ius petendi debitum ab altero coniuge cum ignorantia inuincibili facti, quamuis non iuris, indubitati iuris est, quod non priuentur ex illo concubitu iure petendi debitum ab altero coniuge. In hanc consentiunt communiter DD. *Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 32. num. 1.*, *Sotus in quarto dist. 37. q. vnica art. 2. vers. debet autem pæna*, *Gulielmus Vorrilongus in 4. dist. 42. q. vnica art. 2. vers. est notandum Præpositus c. si vir nu. 4. de cognat. spirit.*, *D. Thomas in 4. dist. 21. q. 1. art. primo in corpore*. Nec difficilis est probatio præsentis responsionis, quandoquidem hæc pæna priuationis iuris exigendi debitum ab altero coniuge inductum est in pænam incestuosæ fornicationis voluntariæ cum consanguineo alterius coniugis, quod ex multis textibus euincitur, & primo *ex c. discretionem de eo, qui cogn. consang.*, vbi coniuges supponuntur tali pænæ, si illius iniquitatis fuerint participes, & ex alijs textibus sparsim supra adductis, sed quando est ignorantia inuincibilis facti, non potest esse pæna incestuosæ fornicationis voluntariæ; siquidem pæna non est, vbi non

Non est culpa incestus, adeoq; neque potest esse pæna.

est delictum, delictum non est, vbi non est voluntarietas, voluntarietas non est, vbi non est cognitio, ergo &c. Confirmatur *ex c. primo de eo, qui cogn. consang.*, vbi expressè ad incurrendam hanc pænam requiritur scientia affinitatis. Ibi- *Si quis cum filiastra sua scientèr fornicatus fuerit*, & postea subditur pæna, ergo, vbi ignorantèr hoc præstiterit, non subibit huiusmodi pænam. Quod, si dixeris, quod illa affinitas interdicat petitionem debiti superueniens matrimonio iam contracto, quæ dirimeret contrahendum, si præcesserit idem matrimonium, sed quando præcessit etiam cum ignorantia inuincibili facti, dirimit contrahendum, ergo, quando subsequitur impedit debiti petitionem; statim impugnaberis, quia illud assumptum vniuersalitèr sumptum non subsistit, cum omnes conueniant, quod copula incestuosa, etiam per vim extorta antecedentèr ad matrimonium illud dirimat, non tamen, si subsequatur, impedit debiti exactionem.

Respondeo secundo. Si coierint cum ignorantia vincibili facti, probabilius est etiam, quod non contrahant hanc pænam priuationis iuris petendi *Sanchez d. lib. 9. de deb. coniug. disp. 32. num. 47.*, *Henriquez lib. 11. de matrim. c. 15. num. 11.* Rationem ex eo cum eodem Sanchez deduco, quod habetur *in c. primo de eo, qui cogn. consang.*, vbi huiusmodi pæna imponitur contra fornicantes *scientèr* cum consanguinea alterius. Ibi- *Si quis cum filiastra sua scientèr fornicatus fuerit &c.* Sed pænæ inflictæ aduersus scientèr committentes delictum non trahuntur ad ignoranter illud perpatrantes, prout latè probat *Sanchez loc. cit. num. 36.*, & præcipuè ex eo fundamento, quia vbi ad incurrendam pænam à iure requiritur dolus, non sufficit culpa lata *l. sed, & si lege §. scire ff. de petit. hæred.*, *& l. igitur vers., & generaliter ff. de liberal. caus.*, ergo, vbi requiritur scientia, non sufficit ignorantia quamuis vincibilis, quia ita comparatur dolus ad culpam latam, sicuti scientia ad ignorantiā etiam vincibilem, quinimmo magis distat scientia ab ignorantia vincibili, quam dolus à culpa lata, ergo, vbi intercesserit ignorantia, quantumuis vincibilis facti de consanguinitate personæ carnalitèr cognitæ non erit puniendus cognitor pæna illa priuationis, vtpotè quæ statuta est contra scientèr committentes illud delictum, & ratio fundamentalis huius rationis in eo consistit, quod pænalia sunt strictè interpretanda, non extendenda vltra casus in iure expressos. Hac eadem ratione euincitur, quod coniuges sic delinquentes non sint hac pæna plectendi,

4 Etiam si coierint cū ignorātiæ vincibili facti.

Vbi requiritur dolus, non sufficit culpa lata.

di, quantumuis id præstiterint ignorantia crassa, & affectata, dummodo talis non sit, vt præseferat temeritatem, quia illa ignorantia æquipararetur scientiæ, & dolo, prout notat *Antonius in c.2. nu.9. de constit., Henriquez lib. 13. de excommun. c.23. num.1.* Rationes pro contraria opinione earumque solutiones, vide apud *Sanchez lib.9. de debit. coniug. disp.32. num. 44., & 47.*

Respondeo tertio. Si coniuges in illo
5 accessu fornicario fuerint ignorantes ignorantia iuris, probabilius etiam est, quod eximantur ab illa pæna priuationis iuris petendi *Sanchez lib.9. de debit. coniug. disp.32. num.49., Henriquez lib.3. de confirmat. sacrament. c.3. in fin. in comment. lit. S., & lib.2. de baptismo c.18. in fin.* Hoc idem sentiunt plurimi in coniugibus baptizantibus filios communes, vel leuantibus de fonte sacri baptismatis, ratione cuius muneris contrahunt cognationem spiritualem, & tamen, si hoc præstiterint cum ignorantia iuris statuentis per huiusmodi collationem baptismi, & leuamen à sacro fonte baptismatis contrahi priuationem iuris petendi debitum, talem pænam, seu priuationem asserunt non contrahere; atq; hi sunt *Paludanus in 4. dist. 42. q. 1. concl.7. num.15., Suarez 3. part. de baptismo q.67. art.8. §. maius vero dubium est*, & alij innumeri quos citat, & sequitur *Sanchez d. lib.9. disp.32. num.49.* Sed in hoc potest interuenire discrimen in eo, quod cognatio spiritualis inducta est de iure positiuo Ecclesiastico, affinitas verò de iure naturali. Nihilominus responsio nostra ex eo euincitur, quod, quamuis affinitas esset inducta de iure naturali, pæna tamen illa priuationis iuris petendi est inducta dumtaxat de iure positiuo; ignorantia autem iuris prohibentis excusat à pæna; Neq; obesse potest, si asseratur, quod ignorantia iuris non præsumitur, nam hoc militat solummodo quoad præsumptiones, non quoad rei veritatem.

Probabilius etiam est, quod eximatur à tali pæna, si coierit cum ignorantia iuris.

Ex dictis deduces. Coniuges sic coeuntes cum consanguinea alterius cum 6
scientia iuris, & facti; cum ignorantia tamen pænæ probabilius euitare in hac hypothesi illam pænam &c.

Et etiam, si coierint cum ignorãtia pænæ.

CON:

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio VIII. hoc est de onere parentum erga prolem in fieri, & iam conceptam.

POtissimum est coniugum onus, ea omnia euitare, quæ proli possunt obesse; quamuis enim pro libertate ad eiusdem generationem concurrant, cum mutuo consensu a copula eiusdem generationis medio prolifico, & necessario valeant abstinere, non tamen ab eiusdem conseruatione, postquam concepta est, possunt declinare. Hoc à natura rerum omnium parente inditum est, vt quod ante actum libertatis est, ex post facto sit necessitatis. Hinc parentes nedum media positiua ad fouendam, & prolem conseruandam tenentur conferre, sed à quibuscunque abstinere, quæ eiusdem conseruationi valeant obsistere. Ad hoc onus præcipuè spectat ea omnia auertere, quæ abortum prolis, siue animatæ, siue adhuc inanimis possunt inducere. Hoc meta erit præsentium disceptationum, quo omnia, quæ sub hoc titulo examinabuntur, collimabunt. Hic de eiusdem abortus quidditate, qualitatibus, modis, pænis, alijsque ad ipsum spectantibus peragemus. Pro quo sit.

PRÆNOTIO I.

Quid, & quotuplex sit abortus, & quomodo fiat.

SVMMARIVM.

Quot modis possit contingere abortus, 1.
Definitur abortus, prout fit quasi violentèr. 2.
Fætus alius animatus, alius inanimis. 3.
Exponuntur variæ sententiæ circa tempus animationis fætus. 4.
Probabilius masculus animatur quadraginta diebus, fæmina octuaginta. 5.
Quot modis hæc violenta eiectio possit contingere. 6.

ABortus secundum suam generalissimam notionem acceptus nihil aliud est, quam eiectio fætus immaturi. Dupliciter autem hoc potest contingere, quinimmo quasi triplicitèr; primo naturalitèr, quod euenit, quando fæmina ex debili spirituum complexione, & defectu ipsorum non potest sufficientèr fætum fouere, vnde moritur, & eicitur; secundo quasi ab extrinseco, & non naturalitèr, sed labore quodam tali prægnantium statui non accomodo, & præter intentionem, & tunc est, quando fæmina aliquo pondere premitur, vel nimio labore ipsius vterus relaxatur, ex quo fætus dimmittitur, & ad hunc modum reducitur abortus, qui ex congressu coniugum post prægnationem matris consequitur; Tertio violentèr, quod euenit, quando vel per pharmaca noxia, vel per sanguinis emissionem in matre, vel per violen-

I Quot modis contingere possit abortus.

tiam aliquam ab extrinseco eidem matri prægnanti illatam concepti fœtus fit eiectio. De primo modo, quo contingit huiusmodi abortus vix aliquid hic manet examinandum; cum enim ex debili naturæ complexione proueniat, non est nec matri, nec alteri imputabile ad culpam. De secundo modo, præcipuè quando prouenit ex congressu coniugum post prægnationem matris, quando scilicet sit imputabile ad culpam, & quando non sit imputabile, plura diximus in præcedentibus, vnde non est, cum immoremur. Difficultates igitur, quæ sub hoc titulo procedent, erunt potissimum circa abortum tertio modo sumptum, cuius quidditatem per hanc definitionem attingo.

Assertio. Abortus hoc tertio modo sumptus optimè per hoc describitur, quod sit *festinata per artem, seu vim concepti fœtus, & immaturi eiectio*; in qua definitione consentiunt omnes ferè scribentes.

Explicatur definitio per suas particulas, non enim indiget probatione. Dicitur primo *Festinata*, cum illa eiectio præcurrat ordinem naturæ, nec expectet tempus à natura ipsa præscriptum ad exitum eiusdem fœtus. Dicitur *per artem, vel per vim*, quæ particulæ plurima important; primò secernunt abortum hoc tertio modo sumptum ab abortu naturalitèr proueniente; secundo indicant modum, quo euenire potest huiusmodi fœtus eiectio per pharmaca scilicet, & medicamenta instituta ad hunc effectum, vel per ictus, & violentias illatas fœminæ prægnanti. Tertio connotant hanc eiectionem debere esse voluntariam; hæc autem voluntarietas, vel potest esse respectu fœminæ, quæ concepit, quatenus hæc ex aliquo prauo fine adhibuit, vel adhiberi in se permisit media ad hunc effectum consequendum, vel respectu alterius ipsa nesciente, nec consentiente, quatenus alter medicamenta, & potiones eidem tribuit, vt talis sequeretur effectus.

2 Explicatur definitio abortus violèntèr facti.

Dicitur *concepti fœtus, & immaturi eiectio*, per quas particulas contra distinguitur inductio abortus ab inductione sterilitatis, quatenus abortus supponit fœtum in vtero matris conceptum, non sic sterilitas. Huiusmodi autem fœtus est in duplici differentia; alius animatus, alius adhuc inanimis. Primus est, quando materia in vtero matris concepta ita intelligitur deorganizata, vt ad ipsā informandam iam supponatur, & sit anima introducta. Secundus est, quando materia concepta nō est adhuc coagulata, nec proximè disposita ad hoc, vt informetur anima.

3 Fœtus alius animatus, alius inanimis.

Si autem hic quæras, quandonam intelligatur fœtus animatus, ita variè, & diuersimodè loquuntur DD., vt vix aliquid certi videatur posse statui. Conueniunt in eo ferè omnes, quod statim informetur fœtus anima, siue fuerit masculus, siue fæmina, ac fuerit formatus iuxta illud *Exodi* 21. secundum versionem septuaginta interpretum *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus dabit animam pro anima, si nondum erat formatus mulctabitur pecunia*, sed quandonam intelligatur fœtus formatus, siue fuerit masculus, siue fæmina in hoc maximè inter se discrepant. Leuinus *Lemnius* c. 11. sentit masculum formari aliquando die 30. aliquando die 35. aliquando die 40. aliquando die 45. secundum quod materia, ex qua formatur constat magis, vel minus viuacibus spiritibus, fæminam verò, quandoq; die 35. quandoque 40. quandoque 45. quandoque 50. per eandem rationem. Hippocrates *lib. de natura fœtus num.* 10. docet masculum non tardius formari triginta diebus, fæminam verò non tardius quadraginta duobus diebus. Thomas *Tienus lib. de vi formatrice fœtus q.* 8. *concl.* 11. sentit fœtum pro masculo formari die tertio statim post conceptionem, qui propterea non extendet formationem fæminæ vltra ad sex dies. Aristotiles verò *lib.* 7. *de animalibus c.* 3., *Plinius lib.* 7. *c.* 6., *Laiman lib.* 3. *tract.* 5. *part.* 3. *c.* 4. *num.* 3., *Marchinus de sacrament. ordinis tract.* 1. *p.* 9. *c.* 3. *num.* 7., *Scortia in bull. Pontif. theorem.* 376., *Quaranta in summa bulla verb. abortus num.* 5. sentiunt masculum formari diebus 40. fœminam verò diebus 80. Sed quænam sit ratio, cur ad tale, vel tale tempus protrahatur formatio masculi, ad tale vel tale formatio fæminæ, non assignant. Hoc solum ego indicarem, quod magis protrahitur formatio fæminæ, quam masculi, quia materia, ex qua constat fæmina, non est ita viuax, nec spiritibus calidis ita abundans, vnde difficilius, & tardius recipit formationem. In hoc opinionum discrimine certius arbitror adhærere opinioni Aristotelis, tum propter communiorem consensum, tum quia mitior est in ordine ad effectum, de quo agitur, & ad pænas abortus.

4 Assignantur variæ sententiæ circa tēpus animationis fœtus.

5 Probabilius masculus animatur quadraginta diebus, fæmina octuaginta.

Circa modos, quibus intendi potest hæc studiosa immaturi fœtus eiectio plures attigimus in vestibulo huius prænotionis, plures enumerat *Sixtus V. in sua bulla super hoc edita anno* 1588., *quæ incipit effrænatam*. Primus est, per percussionem mulieris prægnantis. Secundus per venenum eidem exhibitum. Tertius per medicamenta, & potiones. Quartus per onera, & labores ipsi prægnanti impositos, vel per alia huiusmodi.

6 Quot modis hæc violenta eiectio possit cōtingere.

PRÆ-

PRÆNOTIO II.

De grauitate, & pœnis criminis abortus.

SVMMARIVM.

Abortus, si fuerit fœtus animati, importat veram noxam homicidij. 1.
Fœtus in vtero matris existens non viuit vita matris. 2.
Dum adhuc in vtero est, propriè homo est, si viuit. 3.
Pater, vel mater, si abortum committat fœtus animati, dicuntur parricidæ. 4.
Fœmina voluntariè abortiens grauioris culpæ homicidij constituitur rea propter periculum multiplicis necis. 5.
Item propter læsionem innocentis. 6.
Vxor abortiens inuito marito peccat contra eundem maritum, & coniugium. 7.
Abortum fœtus etiam inanimis detestati sunt tanquam flagitiosissimum crimen ne dum SS. PP., sed etiam antiqui Phylosophi, & legislatores. 8.
Hoc crimen repugnat iuri naturali. 9.
Item iuri diuino. 10.
Item iuri ciuili. 11.
Item canonico. 12.
Pœna tàm de iure ciuili, quàm canonico antiquo contra procurantes abortum fœtus, siue animati, siue inanimis. 13.
Sinopsis grauissimarum pœnarum statutarum per Sixtum V. 14.
Bulla Gregorij XIV. per extensum. 15.

Grauitas, vel ab intrinseco, vel ab extrinseco potest cōsiderari.

GRauitas huius delicti, vel considerari potest ab intrinseco, vel ab extrinseco; ab intrinseco considerata, seu attenta deformitate, quam habet ex obiecto ipsa actio, & deordinatione à recta ratione; ab extrinseco consideratis iuribus, quibus interdicitur, & quibus maximè exosus est abortus.

In ordine ad primam considerationem considerare adhuc possumus, an ille fœtus, de cuius eiectione agitur fuerit animatus, an adhuc inanimis, secundum quam acceptionem resultare potest diuersa deformitas, & quidem, si consideremus abortum fœtus animati, certius est inuoluere deformitatem homicidij, prout ex communi Iuristarum, Theologorum, & Summistarum consensu refert *Augustinus Barbosa Collect. ad c. Moises 32. q. 2., Farinacius in praxi tom. 5. q. 122. p. 5 num. 98., Stephanus Gratianus in discept. forens. tom. 1. c. 72. num. 17., Mandosius de ætat. min. c. 1. num. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 69., & seqq.*, cum etenim fœtus in vtero matris existens supponatur formatus, & anima rationali imbutus, non est, cur illius exanimatio dolo procurata non sit verum, & proprium homicidium, prout expressè habetur *c. consuluisti 2. q. 5.*, vnde meritò Sixtus V. in sua præcit. constit. sic procurantes abortum subdit omnibus pœnis, quibus subduntur veri homicidæ; Neque hic audiendi sunt *Hiresius Medicus*, *Ænisedemus*, & fortè etiam *Plato*, prout eidem tribuit *Tertullianus lib. 2. de anima c. 25., & 26.* apud *Lactantium de opificio Dei c. 17.* asserentes fœtum, donec in vtero matris viuit, viuere matris anima, quod etiam videtur sensisse *Tiraquel de retract. lignag. glos. 9. §. 1. num. 78. in fin., & in l. si vnquam in verb. susceperit liberos num. 147. C. de renoc. donat.*, dum dixit, quod is, qui nondum natus est, non sit persona, nec homo, nec animal, & *Ioannes Marcus Medicus in lib. inscript. Idaarum operatiuum*, cuius opinionem non improbabilem videtur iudicare *Ionnnes Caramuel in sua Theol. mor. nu. 1163.*, dum docuit fætum in vtero matris carere semper anima rationali, qua tantum informatur, dum ab vtero agreditur; Non, inquam, audiendi sunt; Non primi, qui statuunt dumtaxat fætum viuere vita, seu anima matris, quandoquidem eorum opinio nedum aduersatur communi Summistarum, Theologorum, Canonistarum, & Iuristarum consensui, & menti totius Ecclesiæ volentis animas fætuum animatorum, si in vtero matris perimantur, descendere ad limbum, quod verum non esset, si viuerent, quandiu in eodem vtero degunt, anima matris. Hoc idem sentit *Sixtus V. in allegata constitutione Effrenatam*, cum in proemio eiusdem profiteatur se velle consulere saluti animarum fætuum, quod incongruè diceret, si animas proprias in eisdem fætibus formatis etiam ante natiuitatem non agnosceret; vnde meritò *Tertullianus lib. de anima c. 25.* appellat hanc opinionem nedum placitum, sed apertè errorem, vtpotè à diametro pugnātem cum scripturis, quas ibidem ipse appendit, & deinde huiusmodi falsitatis sectatores prouocat ad fæminas prægnantes per hæc verba. *Pudunt opinor illos hoc statuere, quod fœminæ agnoscerent. At quanto roboratior exitus à fœminis reuinci, quam probari. In ista namque specie nemo tam idoneus Magister, arbiter, testis, quam sexus ipsius. Respondete matres, vosque prægnantes, vosque puerperæ; steriles, & masculi taceant. Vestræ naturæ veritas quæritur, vestræ passionis fides conuenitur. An aliquam sentiatis in fœtu viuacitatē alienam de vestro; de quo palpitent alia, micent latera, tota ventris ambitio pulsetur, vbique ponderis regio mutetur. An hi motus gaudia vestra sunt, & certa securitas, quod ita infantem, &*

1 Abortus, si fuerit fætus animati importat deformitatē homicidij

2 Fætus in vtero matris existens non viuit vita matre.

viuere confidatis, & ludere? An, si desierit inquies eius, illi prius pertimiscentis, an, & audiat iam in vobis cum ad nouum sonum excutitur. Hoc idem satis concludenter euincit exemplum D. Ioannis Baptistæ, qui, cum adhuc in vtero matris esset, ad aduentum Christi Domini adhuc in vtero virginis existentis exultauit, & gestijt in vtero matris, vnde D. Ioannes Chrisostomus. *Nondum nascitur, & saltibus loquitur, nondum paritur, & properat præcurrere*, cum alijs pluribus, quæ expressè indicant vitam propriam, seu animam inexistentē præcursori, dum adhuc in vtero matris foueretur. Non amplius in hoc dubitandum, cum Innocentius XI. die secunda Martij 1679. damnauerit infrascriptam propositionem. *Videtur probabile, quandiu in vtero est carere anima rationali, & tunc primum incipere eam habere cum paritur*.

3 Dum adhuc in vtero est propriè homo, si viuit.

Neque item audiendus est *Tiraquel loc. cit.*, seu illi, pro quibus ipse loquitur, quandoquidem dum dicit, quod is, qui nondum natus est, nec sit persona, nec homo, nec animal, hoc intelligendum est sub eo sensu, quod eidem non possit dari tutor, prout latè probant *Baldus in §. impuberes num. 5. Instit. de actil. tut.*, *Tiraquel de retract. lign. glos. 9. § 1. num. 78. in fine*, *Ioannes Andræas post Odoffac. in addit. ad specul. §. nunc dicendum tit. de tutorib. in vlt. addit.*, *Caccial. in l. matres vers. in prædictis aduerte, & in l. sciant C. de suis, & legit.* non in eo sensu, vt eius exanimatio non sit homicidium, prout probat *Gratianus tom. 1. discept. forens. c. 72. num. 17.*, *Signorol. c. 1. nu. 15.*, *Romanus in l. 1. §. occisorum num. 3. ad sillan.*, *Bartolus in l. Diuus de extraord. crim.*

Dictum Ioannis Marci repugnat sacris scripturis.

Neque tandem audiendus est *Ioannes Marcus Medicus supra allegatus*, quandoquidem ex suæ voluntatis arbitrio sibi confinxit, quod fætus non viuit anima rationali, nisi dum egreditur ab vtero matris, cum hoc aduersetur communi DD. consensui distinguentium abortum, quando fætus est animatus, ac quando est inanimis, & diuersas pænas iura constituunt in ordine ad primum ab eis, quas constituunt in ordine ad secundum, & Canones, & Summi Pontifices hanc diuersitatem constituunt, & cognoscunt. Insuper aduersatur textui sacræ scripturæ *Exodi 21.*, vbi iuxta versionem septuaginta interpretum dicitur *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fætus erat formatus, dabit animam pro anima*, vbi supponit, quod in fætu formato adsit anima propria. Tandem, quia aduersus hunc errorem militant omnia argumenta, quæ militant aduersus eos, qui docent fætum, quousq; fouetur in vtero matris, viuere anima matris.

4 Pater, & mater cōmittentes abortum fætus animati dicuntur parricidæ.

Hinc deduces primo, quod si per Patrē, vel matrem abortus fætus iam animati data opera fuerit intentatus, & secutus, constituatur ipsi rei parricidij, prout *Glosa in l. Diuus verb. exilium ff. de extraord. cognit.*, *Deccanus in tract. crimin. lib. 9. c. 8. nu. 14. & seqq.*, *Gomez var. c. 3. n. 3.*, & latè *Rainaudus de ortu infantium c. 10. à nu. 17. ad 20.*, quod multis probat rationibus. Hoc crimen *Minutius in Octauio n. 53* parricidij notat. Ibi *Parricidium faciunt, antequam pariant*, idem *D. Cyprianus epist. 49.* per ea verba, *Vterus vxoris calce percussus, & abortione properante in parricidium partus expressus*. Idem *D. Hieronymus Epist. 22.* in hunc modum *Nonnulla, cum se senserint concepisse de scelere, abortus venena meditantur, & frequenter ipsæ etiam commortuæ, trium criminum reæ ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, nec dum nati filij parricidæ*, Idem *Theodoretus lib. 9. de legib. sub fin.* *Quis vero vnquam tale, vel Echetus, vel Phalaris legibus suis instituit? Quis tale parricidij genus est vnquam ausus? Nam qui prohibet fætus in lucem edi abortijs profecto pharmacis infantes corrumpi iubet.* Hinc pro huius illationis intelligentia, quod quamuis spectata nominis Ethimologia nomine parricidij veniat dumtaxat mors à filio intentata Patri, vt voluit *Fabius lib. 6. cap. 8.* secundum tamen rei substantiam, secundum communem DD. acceptionem sumatur pro quacunque occisione personæ coniunctissimæ, siue sit descēdentis per ascendentem, seu ascendentis per descendentem, prout colligitur *ex l. vnica C. de his qui paru. vel lib. occid.*, & *§. alia deinde lex Instit. de publ. iud.*

5 Fæmina voluntariè abortiens grauioris homicidij constituitur rea, & quare.

Propter periculū multiplicis necis

Deduces secundo, quod fæmina prægnans voluntariè abortiens constituatur grauioris homicidij, seu parricidij rea, vel ex eo, quod actu per eundem abortum multiplicem fætum perimat, vel se exponat periculo perimendi; cum enim potuerit multiplicem prolem concepisse, & ignoret vnam ne, an multiplicem conceperit, semper relinquit in dubio, an vnius, an multiplicis abortus fætus fuerit rea constituta. *Rainaudus de ortu infantiū c. 10. n. 14.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 71. vers. addendum etiam ex Rainaudo*. Ratione huius dubij multiplicis prolis certè culpa augetur, cum operans in dubio obstringat se eodem scelere, quo is, quo ex certa cognitione operatur.

6 Item propter læsionem innocentis.

Deduces tertio, culpam abortientium, seu procurantium abortum fætus animati eo magis grauari, quo fertur in innocentem, quod latè colligi potest ex ijs, quæ nos docuimus *in tom. 8. de restitutio-*

ne

ne I. prænot. 15. sect. 5. nu. 3., nempe etiam in ordine ad bonum publicum communitatis, seu in ordine ad vitandam eiusdem grauem perniciem non licere per se directè occidere innocentem, quod etiam docuit *D. Thomas 2. secunda q. 64. art. 6. in corpore, Lessius lib. 2. de iust., & iur. cap. 9. dub. 7. n. 36., Sotus lib. 5. de iust. q. 1. art. 7., Corduba lib. 1. qq. q. 27. in ratione c. 3. pro tertia opinione*, quod colligitur ex illo *Exodi 23. Insontem, & iustum non occides*, per quod non intelligitur Deus voluisse generali iure prohibere homicidium quomodocunque, sed specialiori quodam iure voluisse innocentes seruari, ex quo deducitur, quod sit maior atrocitas in occisione innocentis, & insontis.

7 Vxor abortiens inuito marito peccat cōtra eũdem maritum, & coniugiũ. Deduces quarto, quod vxor prægnans non consentiente marito intentans abortum, vel maritus non consentiente vxore, grauissimè peccant etiam aduersus alterum coniugem innocentem respectiuè, & coniugium; in coniugem quidem, quia priuat alterum prole, quæ inde sperabatur, quod certè est contra iustitiam, prout notant *Rainaudus de ortu infantium lib. 10. nu. 22.* quod etiam multis illustrat exemplis *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 71.*, in coniugium verò, quia frustratur eiusdem principalis finis, qui est propagatio speciei. Hanc aduersus coniugium atrocitatem commissam per fætus animati internectionem expressit *D. Augustinus lib. de nupt., & concup. c. 15.* vbi loquens de coniugibus prolis exortũ ad hanc lucem prohibētibus sic loquitur. *Quamuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt.* Postea subdit *Aliquando eo vsque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret, & si nihil valuerit conceptos fætus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quam viuere, aut, si in vtero iam viuebat, occidi, antequã nascatur. Prorsus si ambo tales sunt coniuges non sunt.*

8 Censura antiquorum Physolophorum, & legislatorũ cōtra procurantes abortum fætus etiã inanimis. Vides ex præhabitis, quam graue sit flagitium internectio fætus animati adhuc in vtero matris existentis. Consideremus iam grauitatem huiusmodi delicti, quando fætus in vtero matris conceptus adhuc est inanimis. Hanc abortionem fætus quantumuis adhuc inanimis voluntariam detestati sunt, Ethnici tanqum flagitiosissimum crimen. Hipocrates, prout referunt *Mosetius lib. 2. de ven. sect. in morbis acutis c. 15., Mercurialis lib. 1. de morb. mulieb. c. 7., Codronchus de Chr., & cat. med. ratione c. 22. lib. primo*, sacramēto se obligauit ad præcauendum à quocunque, quod directè posset tendere in huiusmodi abortionem. Phanorinus *Phylosophus apud Gallium lib. 1. c. 1., Musonius apud Stobæum serm. 194.* referunt priscos legislatores graui animaduersionem crimen hoc puniendum statuisse, vt alios innumeros omittam ex ethnicis, qui hoc idem statuerunt; Neque contrarium sentit *Aristotiles cap. 6. Politicorum*, vbi dixit, quod, si parentes non habeant, quo commodè alere possit filios, determinanda sit filiorum procreandorum multitudo, & deindè subdit, *Sed si quid præterea fuerit genitum abortionem ante sensum, & vitam facere conueniet*; Non, inquam contrarium sensit, sed tantum voluit, prout notat *Rainaudus de ortu infantium d. c. 10. n. 31.*, quod minus malum sit abortum facere ante sensum, & vitam, quam post vitam, & sensum, & quando necessitas compelleret, potius esset eligendum primum tanquam minus malum, quam secundum. Hanc fæditatem acutius penetrarunt SS. PP., & primo *Tertulianus c. 9. Apolog.*, vbi retorquens Ethnicorum impietatem notam catholicis impingentiũ sic habet. *Nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem dilabatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci, nec refert natam, qui eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui est futurus, & fructus omnis iam in semine est.* Alios tu ipse vide citatos apud *Reinaudum dict. lib. 10. de ortu infant. à n. 33. ad 35.* Nec solis auctoritatibus hæc exitialis fæditas demonstratur, sed etiam rationibus euincitur, & primo, quia est contra finem primario intentum à natura, quod semen ordinatum ab eadem ad generationem prolis, & speciei propagationem, ita enormitèr profundatur. Secundo, quia talis abortio est iniuriosa naturæ. Tertio, quia est contra coniugium, & si fiat ex odio alterius coniugis, est contra iustitiam.

Censura item SS. PP.

9 Hoc crimen repugnat iuri naturali. Hactenus grauitatem delicti ex obiecto, & ex intrinseco ipsius considerauimus per ea etiam, quæ in eodem inspexerunt grauissimi DD., & SS. PP. Nunc etiam eandem consideramus per ordinem ad iura, quibus interdicitur, & quibus repugnat. Repugnat igitur primo iuri naturali, nam bruta etiam ipsa natura duce in partu fætum expectant, nec animal assolet proprios fætus ante ortum interimere hoc dictante ipsa natura; vndè merito Phocillides Græcus, qui solo lumine naturali ducebatur in suis moralibus scripsit. *Neque mulier corrumpat fætum intra ventrem, neque cum peperit canibus, aut vulturibus iaciat, neque vir vxori prægnãti inyciat; hoc etenim inhumanum est.*

Re-

viuere confidatis, & ludere? An, si desierit inquies eius, illi prius pertimescentis, an, & audiat iam in vobis cum ad nouum sonum excutitur. Hoc idem satis concludenter euincit exemplum D. Ioannis Baptistæ, qui, cum adhuc in vtero matris esset, ad aduentum Christi Domini adhuc in vtero virginis existentis exultauit, & gestijt in vtero matris, vnde D. Ioannes Chrisostomus. *Nondum nascitur, & saltibus loquitur, nondum paritur, & properat præcurrere*, cum alijs pluribus, quæ expressè indicant vitam propriam, seu animam inexistentẽ præcursori, dum adhuc in vtero matris foueretur. Non amplius in hoc dubitandum, cum Innocentius XI. die secunda Martij 1679. damnauerit infrascriptam propositionem. *Videtur probabile, quandiu in vtero est carere anima rationali; & tunc primum incipere eam habere cum paritur*.

3 Dum adhuc in vtero est propriè homo, & viuit.

Neque item audiendus est *Tiraquel loc. cit.*, seu illi, pro quibus ipse loquitur, quandoquidem dum dicit, quod is, qui nondum natus est, nec sit persona, nec homo, nec animal, hoc intelligendum est sub eo sensu, quod eidem non possit dari tutor, prout latè probant *Baldus in §. impuberes num. 5. Instit. de atil. tut., Tiraquel de retract. lign. glos. 9. § 1. num. 78. in fine, Ioannes Andræas post Odoff ac. in addit. ad specul. §. nunc dicendum tit. de tutorib. in vlt. addit., Caccial. in l. matres vers. in prædictis aduerte, & in l. sciant C. de suis, & legit.* non in eo sensu, vt eius exanimatio non sit homicidium, prout probat *Gratianus tom. 1. discept. forens. c. 72. num. 17., Signorol. c. 1. nu. 15., Romanus in l. 1. §. occisorum num. 3. ad Sillan., Bartolus in l. Diuus de extraord. crim.*

Dictum Ioannis Marci repugnat sacris scripturis.

Neque tandem audiendus est *Ioannes Marcus Medicus supra allegatus*, quandoquidem ex suæ voluntatis arbitrio sibi confinxit, quod fætus non viuit anima rationali, nisi dum egreditur ab vtero matris, cum hoc aduersetur communi DD. consensui distinguentium abortum, quando fætus est animatus, ac quando est inanimis, & diuersas pænas iura constituunt in ordine ad primum ab eis, quas constituunt in ordine ad secundum, & Canones, & Summi Pontifices hanc diuersitatem constituunt, & cognoscunt. Insuper aduersatur textui sacræ scripturæ *Exodi 21.*, vbi iuxta versionem septuaginta interpretum dicitur *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fætus erat formatus, dabit animam pro anima*, vbi supponit, quod in fætu formato adsit anima propria. Tandem, quia aduersus hunc errorem militant omnia argumenta, quæ militant aduersus eos, qui docent fætum, quousq; foueatur in vtero matris, viuere anima matris.

Hinc deduces primo, quod si per Patrẽ, vel matrem abortus fætus iam animati data opera fuerit intentatus, & secutus, constituatur ipsi rei parricidij, prout *Glossa in l. Diuus verb. exilium ff. de extraord. cognit., Deccanus in tract. crimin. lib. 9. c. 8. nu. 14., & seqq., Gomez var. c. 3. n. 3.*, & latè *Rainaudus de ortu infantium c. 10. à nu. 17. ad 20.*, quod multis probat rationibus. Hoc crimen *Minutius in Octauio n. 53* parricidij notat. Ibi *Parricidium faciunt, antequam pariant*, idem *D. Cyprianus epist. 49.* per ea verba, *Vterus vxoris calce percussus, & abortione properante in parricidium partus expressus*. Idem *D. Hieronymus Epist. 22.* in hunc modum *Nonnulla, cum se senserint concepisse de scelere, abortus venena meditantur, & frequenter ipsæ etiam commortuæ, trium criminum reæ ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, nec dum nati filij parricidæ*, Idem *Theodoretus lib. 9 de legib. sub fin. Quis vero vnquam tale, vel Echetus, vel Phalaris legibus suis instituit? Quis tale parricidij genus est vnquam ausus? Nam qui prohibet fætus in lucem edi abortus profecto pharmacis infantes corrumpi iubet*. Hinc pro huius illationis intelligentia, quod quamuis spectata nominis Ethimologia nomine parricidij veniat dumtaxat mors à filio intentata Patri, vt voluit *Fabius lib. 6. cap. 8.* secundum tamen rei substantiam, secundum communem DD. acceptionem sumatur pro quacunque occisione personæ coniunctissimæ, siue sit descẽdentis per ascendentem, seu ascendentis per descendentem, prout colligitur *ex l. vnica C. de his qui paru. vel lib. occid., & §. alia deinde lex Instit. de publ. iud.*

4 Pater, & mater cõmittentes abortum fætus animati dicuntur parricidæ.

Deduces secundo, quod fæmina prægnans voluntariè abortiens constituatur grauioris homicidij, seu parricidij rea, vel ex eo, quod actu per eundem abortum multiplicem fætum perimat, vel se exponat periculo perimendi; cum enim potuerit multiplicem prolem concepisse, & ignoret vnam ne, an multiplicem conceperit, semper relinquit in dubio, an vnius, an multiplicis abortus fætus fuerit rea constituta. *Rainaudus de ortu infantiũ c. 10. n. 14., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 71. vers. addendum etiam ex Rainaudo*. Ratione huius dubij multiplicis prolis certè culpa augetur, cum operans in dubio obstringat se eodem scelere, quo is, quo ex certa cognitione operatur.

5 Fæmina voluntariè abortiens grauioris homicidij constituitur rea, & quare.

Propter periculũ multiplicis necis.

Deduces tertio, culpam abortientium, seu procurantium abortum fætus animati eo magis grauari, quo fertur in innocentem, quod latè colligi potest ex ijs, quæ nos docuimus *in tom. 8. de restitutione*

6 Item propter læsionem innocentis.

ne I. prænot. 15. *sect.* 5. *nu.* 3., nempe etiam in ordine ad bonum publicum communitatis, seu in ordine ad vitandam eiusdem grauem perniciem non licere per se directè occidere innocentem, quod etiam docuit *D. Thomas* 2. *secunda q.* 64. *art.* 6. *in corpore, Lessius lib.* 2. *de iust.*, *& iur. cap.* 9. *dub.* 7. *n.* 36., *Sotus lib.* 5. *de iust. q.* 1. *art.* 7., *Corduba lib.* 1. *qq. q.* 27. *in ratione c.* 3. *pro tertia opinione*, quod colligitur ex illo *Exodi* 23. *Insontem, & iustum non occides*, per quod non intelligitur Deus voluisse generali iure prohibere homicidium quomodocunque, sed specialiori quodam iure voluisse innocentes seruari, ex quo deducitur, quod sit maior atrocitas in occisione innocentis, & insontis.

7 Vxor abortiens inuito marito peccat cōtra eūdem maritum, & coniugiū.

Deduces quarto, quod vxor prægnans non consentiente marito intentans abortum, vel maritus non consentiente vxore, grauissimè peccant etiam aduersus alterum coniugem innocentem respectiuè, & coniugium; in coniugem quidem, quia priuat alterum prole, quæ inde sperabatur, quod certè est contra iustitiam, prout notant *Rainaudus de ortu infantium lib.* 10. *nu.* 22. quod etiam multis illustrat exemplis *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 9. *num.* 71., in coniugium verò, quia frustratur eiusdem principalis finis, qui est propagatio speciei. Hanc aduersus coniugium atrocitatem commissam per fœtus animati internectionem expressit *D. Augustinus lib. de nupt., & concup. c.* 15. vbi loquens de coniugibus prolis exortū ad hanc lucem prohibētibus sic loquitur. *Quamuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt.* Postea subdit *Aliquando eo vsque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret, & si nihil valuerit conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quam viuere, aut, si in vtero iam viuebat, occidit, antequā nascatur. Prorsus si ambo tales sunt coniuges non sunt.*

8 Censura antiquorum Phylosophorum, & legislatorū cōtra procurantes abortum fœtus etiā inanimis.

Vides ex præhabitis, quam graue sit flagitium internectio fœtus animati adhuc in vtero matris existentis. Consideremus iam grauitatem huiusmodi delicti, quando fœtus in vtero matris conceptus adhuc est inanimis. Hanc abortionem fœtus quantumuis adhuc inanimis voluntariam detestati sunt, Ethnici tanqum flagitiosissimum crimen. Hipocrates, prout referunt *Moseius lib.* 2. *de ven. sect. in morbis acutis c.* 15., *Mercurialis lib.* 1. *de morb. mulieb. c.* 7., *Codronchus de Chr., & rat. med. ratione c.* 22. *lib. primo*, sacramēto se obligauit ad præcauendum à quocunque, quod directè posset tendere in huiusmodi abortionem. Phanorinus *Phylosophus apud Gallium lib.* 1. *c.* 1., *Mausonius apud Stobæum serm.* 194. referunt priscos legislatores graui animaduersionem crimen hoc puniendum statuisse, vt alios innumeros omittam ex ethnicis, qui hoc idem statuerunt; Neque contrarium sentit *Aristotiles cap.* 6. *Politicorum*, vbi dixit, quod, si parentes non habeant, quo commodè alere possit filios, determinanda sit filiorum procreandorum multitudo, & deindè subdit, *Sed si quid præterea fuerit genitum abortionem ante sensum, & vitam facere conueniet*; Non, inquam contrarium sensit, sed tantum voluit, prout notat *Rainaudus de ortu infantium d. c.* 10. *n.* 31., quod minus malum sit abortum facere ante sensum, & vitam, quam post vitam, & sensum, & quando necessitas compelleret, potius esset eligendum primum tanquam minus malum, quam secundum.

Censura item SS. PP.

Hanc fœditatem acutius penetrarunt SS. PP., & primo *Tertulianus c.* 9. *Apolog.*, vbi retorquens Ethnicorum impietatem notam catholicis impingentiū sic habet. *Nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem dilabatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci, nec refert natam, qui eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui est futurus, & fructus omnis iam in semine est.* Alios tu ipse vide citatos apud *Reinaudum dict. lib.* 10. *de ortu infant. à n.* 33. *ad* 35. Nec solis auctoritatibus hæc exitialis fœditas demonstratur, sed etiam rationibus euincitur, & primo, quia est contra finem primario intentum à natura, quod semen ordinatum ab eadem ad generationem prolis, & speciei propagationem, ita enormitèr profundatur. Secundo, quia talis abortio est iniuriosa naturæ. Tertio, quia est contra coniugium, & si fiat ex odio alterius coniugis, est contra iustitiam.

9 Hoc crimen repugnat iuri naturali.

Hactenus grauitatem delicti ex obiecto, & ex intrinseco ipsius considerauimus per ea etiam, quæ in eodem inspexerunt grauissimi DD., & SS. PP. Nunc etiam eandem consideramus per ordinem ad iura, quibus interdicitur, & quibus repugnat. Repugnat igitur primo iuri naturali, nam bruta etiam ipsa natura duce in partu fœtum expectant, nec animal assolet proprios fœtus ante ortum interimere hoc dictante ipsa natura; vndè merito Phocillides Græcus, qui solo lumine naturali ducebatur in suis moralibus scripsit. *Neque mulier corrumpat fœtum intra ventrem, neque cum pepererit canibus, aut vulturibus iaciat, neque vir vxori prægnāti inyciat; hoc etenim inhumanum est.*

Re-

10 *Item iuri diuino.*

Repugnat secundo iuri diuino, prout habetur *Exodi* 21. vbi decernitur, quod si quis abortum procurauerit per percussionem fæminæ prægnantis reddat animam pro anima, cuius textus verba secũdum versionem septuaginta interpretum supra retuli.

11 *Item iuri ciuili.*

Repugnat tertio iuri ciuili, vt habetur *l. diuus ff. de extraord. crim.*, *& l. Cicero ff. de pœnis*, vbi etiam pœna mortis cõtrà abortum procurãtes secuto effectu decernitur, ex qua, alijsque pœnis, vt infra facilè erit colligere grauitatem delicti; non enim nisi pro graui delicto grauis pœna inuritur.

12 *Et etiam canonico.*

Repugnat quarto iuri canonico, prout colligitur *ex c. cum aliquis*, *& c. sicuti ex literarum de homicidio*. Ipsius grauitatem præ cæteris prægnantibus verbis exprimit Sixtus V. in præcit. constit. per ea verba. Quis, inquit *non detestetur tam execrandum facinus, per quod nedum corporum, sed quod grauius est etiam animarum certa iactura sequitur. Quis non abhorreat libidinosam impiorũ hominum crudelitatem, vel crudelem libidinem, quæ eo vsque processit, vt suam etiam prolem prius interire, quam viuere procuret, aut si iam viuebat, occidi, antequam nasci nefario scelere moliendo*.

13 *Pœnæ de iure ciuili tam contra procurantes abortum fætus animati, quam inanimis.*

Ad grauitatem delicti consequi debet grauis, & proportionata pœna, quæ varia, tàm in iure ciuili, quam in iure canonico statuitur (omissa pœna mortis, quæ de iure diuino *Exodi* 21. erat statuta) De iure ciuili statutum est, quod, si fætus erat animatus, auctor criminis puniretur pœna capitis, quia verè homicida est, & eo crudelior, quo in insontem sæuit; si verò inanimis auctor delicti, si est nobilis conditionis puniatur exilio parte bonorum amissa, si vero ignobilis, damnetur ad metallum *l. si quis aliquid §. quod abortionis ff. de pœnis, Clarus lib. 5. sent. §. fin. q. 68. vers. abortum, Homobonus de exam. par. 1. tract. 7. c. 19. q. 88, & part. 3. tract. 13. c. 11. q. 3. resol. 4.* De iure vero canonico antiquo etiam pœna mortis statui videtur, si fætus fuerit animatus, cum verè in hoc homicidium interueniat, si vero fuerit inanimis statui dumtaxat pœnam exilij, vel aliam arbitrariam *Molina tract. 3. disp. 27. n. 6., Menochius de arbit. cas. 357., Thesaurus in decis. pedemont. decis. 12., & alij communitèr*.

14 *Sinopsis omnium statutorũ contra huiusmodi crimen per Sixtũ V.*

De iure vero nouissimo Ecclesiastico *Sixtus V. in sua constit. præcitata, quæ incipit Effrenatam*, decreuit omnes, & quoscunq; tam viros, quam mulieres cuiuscunque dignitatis, status, & conditionis sint etiam Clericos sæculares, siue regulares quacunque dignitate fulgentes, qui per se, vel per interpositas personas sterilitatem induxerint, & fætus immaturi, siue animati, siue inanimati, formati, vel informis eiectionem quocunque modo procurauerint, ita vt re vera abortus secutus fuerit, pœnas omnes tàm diuino, quàm humano iure, tam per Apostolicas constitutiones, quàm per ciuilia iura cõtra eos, qui homicidium voluntariũ perpatrauerit impositas, & inflictas eo ipso incurrere. Præterea statuit clericos omnes omni priuilegio clericali, officijs, & dignitatibus ipso facto priuari, & ad ipsa inhabiles reddi sine spe habilitatis acquirendæ, & hoc, etiam si crimen occultum fuerit, quinimo per Iudicem Ecclesiasticum degradandos, & curiæ sæculari tradendos, quæ ipsis eas pœnas infligat, quæ contra laicos verè homicidas per diuinas leges, & ciuilia iura sunt dispositæ; Laicos verò declarat inhabiles ad ordines, & alijs pœnis afficit, vt supra, decernens, quod ad procedendum contra huiusmodi delinquentes Ecclesiasticis, & sæcularibus potestatibus detur locus præuentioni, & admittantur etiam testes alioqui inhabiles. Tandem contra omnes, siue sæculares, siue cleri cos, siue Regulares, siue Moniales, qui, seu quæ siue principales, siue complices tantum, opem, consilium, fauorem, potionem, vel alia cuiuscunque generis medicamenta scienter dederint, vel etiam consuluerint scripto, verbo, vel signis excommunicationem imponit a nemine absolubilem (excepto articulo mortis) neq; titulo Iubilæi, vel Cruciatæ, neq; ex vi quarumcunque literarum Apostolicarum quibuscunque principibus, seu ad eorum instantiam concessarum secluso quocunque priuilegio, nisi à Romano Pontifice, cui etiam reseruat irregularitatem ratione premissorum contractam, etiam si eorum crimen occultum fuerit.

Sed hanc Bullam Sixtianam in pluribus moderatus est Gregorius XIV. in sua constitutione edita anno 1691. quam, quia plurima continet ad præsentem materiam valde accomoda, quæque multis difficultatibus obuiantibus possent deseruire, placet per extensum referre, quæ est, vt sequitur.

GREGORIVS EPISCOPVS

Seruus seruorum Dei.

Ad perpetuam rei memoriam.

SEdes Apostolica pia mater assiduè sentiens ponderis sibi incumbentis in procuranda salute animarum pretioso Christi Domini sanguine redemptarum grauitatem, & magnitudi- 15 *Bulla Gregorij XIV. per extẽsum.*

tudi-

tudinem in re tanti momenti, vt par est, magis in dies sollicita, eundemque optimum finem semper ante oculos propositum habens nihil vnquam intentatum prætermittit eorum, quæ ad fidelium animas in viam salutis dirigendas iudicat pertinere. Quare nemini mirum videri debet, si interdum quidem contumacium fidelium audaciam pœnarum seueritate deterret. Rursus eisdem, si ad cor redire velint, & peccati veniam humiliter exposcere, maternum aperit sinum, viamq; ad pænitentiam eis sternit faciliorem, ac mansuetudine congrua rigorem temperat, prout in Domino conspicit salubritèr expedire.

§. 1. Dudum siquidem fel. recor. Sixtus Papa V. prædecessor noster iustitiæ zelo accensus contra procurantes abortum fœtus tàm animati, quàm inanimis, eiusq; grauissimi sceleris participes, & adiutores, nec non contra eos, qui mulierum fœcunditatem impedirent, & sterilitatis potiones, seu venena præberent constitutionem edidit sub dat. 4. Kalend. Nouembris Pontificatus sui anno tertio, per quam vltra diuersas spirituales, & temporales pœnas etiam inter alia excommunicationis sententiam contra eos promulgauit, sibiq; & successoribus suis tantum facultatem absoluendi reseruauit, prout in eadem constitutione plenius continetur.

§. 2. Cum igitur postmodum experientia docuerit ex remedio huiusmodi, non quã sperabatur, vtilitatem, ac fructum prouenisse verum potius multis Satanæ malitia ad peccandum inductis ob soli sedi Apostolicæ reseruatam absoluendi facultatem reddito ad pænitentiam aditu eos à nefarijs huiusmodi flagitijs perpatrandis non solum non retraxisse, sed etiam plurimorum sacrilegiorum, grauissimorumq; peccatorum, & scelerum occasionem dedisse. Nos propterea animaduertentes, gladium Ecclesiasticæ disciplinæ præsertim quoad censuras, & pœnas spirituales ita exerendum esse, vt ad medicinam tendat, non ad perniciem animarum, æternumque Pastorem, cuius vices in terris gerimus, quantum (diuina eius gratia adiutrice) possumus imitari volentes, qui venit animas hominum saluare, non perdere, neminiq; quantumcunque grauitèr, & enormitèr deliquerit, viam salutis præclusit, quin potius ad eam assequendam copiosa remedia adhibuit, ac nobis reliquit, & simul vtilius censentes, vbi nec de homicidio, nec de fœtu animato agitur, pœnas non imponere duriores ijs, quæ per sacros canones, & leges profanas sunt inflictæ, habita super hoc cum Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus super negotijs, & consultationibus Episcoporum deputatis matura deliberatione, de eorum consilio constitutionem prædictam sic duximus moderandam, vt à peccato, & excommunicatione contra personas ibi expressas lata tùm quoad eos, qui hactenus deliquerunt, tùm quoad illos, qui post nostram constitutionem in eisdem casibus deliquerint, quilibet præsbiter tàm sæcularis, quàm cuiuscunq; ordinis Regularis ad Christi fidelium confessiones audiendas, & ad hos casus specialitèr per loci ordinarium deputatus plenam, & liberam in foro conscientiæ tantum absoluendi habeat facultatem, eandem prorsus, quam idem Sixtus prædecessor sibi, ac suis successoribus reseruauit.

§. 3. Quo vero ad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis aut exhibentium mulieribus, vel sumentium venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium, vel consilium eis dantium in prædicta constitutione contentas constitutionem præfatam in ea parte, vbi de his agit, ad terminos iuris communis, ac sacrorum Canonum, & Concilij Trident. dispositionem auctoritate Apostolica tenore præsentium tàm quoad præterita, quàm quoad futura perpetuo reducimus perindè, ac si eadem constitutio in huiusmodi parte nunquam emanasset.

§. 4. Non obstantibus eadem prædecessoris nostri constitutione, quam quoad reliqua omnia præter contenta in hac nostra constitutione in suo robore omnino permanere volumus, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem &c.

PRÆNOTIO III.

An reseruatio peccati, & excommunicationis sublata per Greg. XIV. intelligatur solummodo, quando fœtus erat inanimis, an verò etiam quando animatus.

SVMMARIVM.

Ex quonam desumatur ratio dubitandi. 1.
Reseruatio peccati, & excommunicationis ob abortum fœtus etiam animati posita per Sixtum V. correcta est per Gregorium XIV. 2.
Episcopi modò sibi reseruant abortum fœtus animati. 3.
Satisfit rationi dubitandi pro parte opposita. 4.

Ratio dubitandi ex eo desumitur, quod idem Gregorius XIV. in recensita Bulla moderatiua §. 2. volens prædictas pœnas Sixtianas corrigere ex eo, quod experientia compertum sit eas in perditionem potius (loquitur præcipuè, quo ad reseruationem facultatis absoluendi) animas tradere, quam ad salutem reuocare asserit se velle huiusmodi pœnas moderari; *vbi nec de homicidio, nec de fœtu animato agitur*, deinde statim tollit reseruationem peccati, & excommunicationis, & facultatem absoluendi super his

1 *Ex quo desumatur ratio dubitãdi.*

his remittit ad quemlibet simplicem confessarium ad hoc deputatum ab Episcopo, ergo, cum per illam exceptionem, *vbi nec de homicidio, nec de fœtu animato agitur*, satis se declaret Pontifex velle se præcisè moderari pœnas, quando fœtus est inanimis, non est trahenda moderatio ad abortum fœtus animati etiam quoad hunc effectum reseruationis sublatæ. Nihilominus sit

2 Reseruatio peccati, & excómunicationis etiam, quando fœtus est animatus sublata est per Gregoriū XIV.

Assertio. Correcta etiam intelligitur constitutio Sixtiana per Gregorianam quoad reseruationem peccati, & excommunicationis ratione abortus fœtus etiã animati *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 5.*

Rationem ex eo desumo primo, quod Gregorius XIV. in § 2. suæ constit. recenset causam finalem, & motiuam, qua potissimum compellitur ad moderandam pœnam Sixtianam per illa verba, *cum experientia docuerit ex remedio huiusmodi non quæ sperabatur vtilitatem, & fructum prouenisse, verum potius multis Satanæ malitia ad peccandum inductis ob soli sedi Apostolicæ reseruatam absoluendi facultatem eos à nefarijs huiusmodi flagitijs perpatrandis non solum non retraxisse, sed etiam plurimorum &c.*, & deinde in eodem paragrapho immediatè aufert reseruationem, & remittit absoluendi facultatem simplici confessario ab Episcopo approbato, nec ibi distinguit inter fœtum animatum, & inanimatum, ergo in hoc specialitèr voluit derogare constitutioni Sixtianæ, quantum scilicet ad effectum reseruationis à peccato, & ab excommunicatione, siue fœtus fuerit animatus, siue inanimis tantum, quandoquidem motiuum correctionis militat pro vtroque, & in eodem §. correctionis de vtroque loquitur, & causa maiorum malorum compertum fuerit, quod sit eadem reseruatio. Confirmatur, quia vbi agit de alijs pœnis ab ipsa reseruatione in seqq. paragraphis Pontifex segregat per speciales clausulas, quando fœtus est inanimis, ac quando est animatus, & in primo casu reducit ad terminos iuris communis, in secundo relinquit in suo robore; vbi verò agit de ipsa reseruatione hoc est in paragrapho secundo indiscriminatim loquitur, nec distinguit inter vnum, & alterum, sed simplicitèr aufert eandem reseruationẽ, & hoc quia ipsa fuit causa grauiorum, & crebriorum scelerum, ergo, quia quoad hanc reseruationem voluit moderationẽ esse communem, cæteroqui æquè distinxisset, ac in cæteris pœnis. Confirmatur secundo, quia militat specialis ratio moderationis quando fœtus est etiam animatus quoad pœnam reseruationis, quæ nõ

Specialis ratio militat pro oblatione reseruationis, quæ non militat pro alijs pœnis.

militat quoad alias pœnas temporales, prout aduertit idem Pontifex in illis verbis, *Nos propterea animaduertentes gladium Ecclesiasticæ disciplinæ præsertim quoad censuras, & pœnas spirituales ita exerandum esse vt ad salutem tendat non in pernitiem animarum*, & cum antecedentèr dixerit experientia compertum fuisse ex remedio huiusmodi potius damna spiritualia, quam vtilitatem, & fructum spiritualem prouenisse, per consequens ex illo motiuo euertendi hæc damna maiora, & grauiora videtur abstulisse reseruationem, non alias pœnas, cum pro his non militat idem motiuum.

Rationem desumo secundo ex communi Episcoporum praxi, qui post euulgatam Bullam moderatiuã Gregorij XIV. cæperunt sibi reseruare excommunicationem, seu casum criminis abortum fœtus animati, ergo, quia supponunt sublatam talem reseruationem positam à Sixto V. per Gregorium XIV. Ad quid enim sibi reseruare id, quod iam supponeretur reseruatum à Pontifice, & à quo ipsi Episcopi non possent absoluere, si sublata non esset reseruatio ipsi Pontifici? Certè Sixtus V. prohibuit etiam absolutionem a tali crimine ipsis Episcopis seclusa quacunq; facultate. 3 Episcopi modo sibi reseruant abortum fœtus animati.

Ad rationem dubitandi dicendum est illas particulas, *vbi nec de homicidio, nec de fœtu animato agitur*, referri ad alias pœnas ab excommunicatione, quod colligitur primo ex contextu §. subsequentis Bullæ Gregorianæ, in quo relaxat omnes pœnas Sixtianas procurantibus abortum fœtus inanimis, & reducit ad terminos iuris communis, quas tamen non vult moderari quoad fœtum animatum, & proinde dicit, *vbi nec de homicidio, nec de fœtu animato agitur*, nec obesse potest, si dicatur illas particulas cõceptas esse, & expressas in eodem paragrapho secundo, in quo abstulit illam reseruationem, ac proindè esse ad ipsam referendas, non ad alias pœnas, quę sunt in subsequentibus paragraphis expressæ. Non, inquam, obesse potest, quia quantumuis illæ particulæ fuerint positæ in eodem §., cum tamen adnectantur clausulis generalibus, nempè *vtilius censentes non imponere pœnas duriores ijs*, quod vtique respicit pœnas in ordine ad abortum fœtus inanimis, cum in ordine ad fœtum animatum pœnas Sixtianas relinquat in suo robore, vtique ad alias pœnas fœtus inanimis internectionis debent referri. Colligitur secundo referri ad alias pœnas, non ad reseruationem ex eodem secundo §. Bullæ Gregorianæ, vbi nulla persona excepta asserit Pontifex quoad omnes personas in Bulla Sixti

4 Satisfit rationi dubitandi pro parte opposita.

cen-

contentas, & expressas se relaxare reseruationem, inter quas potissimum continentur abortum fætus animati procurantes; Ne igitur detur maximè in vna, & eadem constitutione iurium correctio, & tollatur verborum ambiguitas, absolutè dicendum est, ibi voluisse dumtaxat Pontificem distinguere pænas abortus fætus animati à pænis inanimis per illa verba, *vbi nec de homicidio, nec de fætu animato agitur*, cum respectu inanimis omnes abstulit pænas Sixtianas, non sic respectu animati, respectu cuius omnes reliquit in suo robore excepta reseruatione excommunicationis, quam præsumendum est auferre voluisse potius, quam alias pænas, eo quia non sunt adhibenda remedia Ecclesiasticarum censurarum, vt ipse innuit in eodem §. antecedentèr ad reuocationem, ad perniciem, sed potius ad salutem animarum; cum ex illa reseruatione experientia compertum sit potius laxari habenas ad enormiora facinora, quam reuocari.

PRÆNOTIO IV.

An irregularitas, quæ incurritur per abortum, sit adhuc Summo Pontifici reseruata.

SVMMARIVM.

Irregularitas imposita est à Sixto V. tàm contra procurantes abortum fætus animati, quàm contra procurantes abortum inanimis. 1.

Irregularitas contracta ob abortum fætus animati adhuc est reseruata Pontifici. 2.

Non contrahitur irregularitas ob crimen abortus, si fætus nondum fuerit animatus. 3.

1 Irregularitas imposita est à Sixto V.

COntrahi irregularitatem per crimen abortus manifestè colligitur ex allegata constit. Sixti V. §. 2. 3., & 4.; hanc verò reseruari eidem Summo Pontifici habetur in eadem Bulla Sixti, vbi §. 8. vult super irregularitate contracta occasione præmissorum idest procurantium abortum, siue fætus animati, siue inanimis, siue inducentium sterilitatem neminem quacunq; dignitate fulgentem, neq; ex vi Tridentini, neque Priuilegiorum posse dispensare, nisi Romanum Pontificem, & non nisi grauissimis ex causis. Controuertitur autem in præsenti, an hæc reseruatio adhuc vigeat, an verò sit moderata per Gregorium XIV.

Hæc controuersia sic excitata potest examinari, vel quando contracta est per abortum fætus animati, vel quando etiã per abortum fætus inanimis; quantumuis enim eodem iure, eademq; sua dispositione Sixtus V. irregularitatem induxerit respectu vtriusque abortus, & respectu vtriusque sibi, & suis successoribus reseruauerit; ex quo tamen Gregorius XIV. moderatus est Bullam Sixtianam quoad pænas abortus fætus inanimis, easque reduxit ad terminos iuris communis, prout supra, quin immo etiam quoad pænam reseruationis ab excommunicatione, & à culpa in ordine ad fætum animatum, plura insurgunt hinc dubia discutienda; & primo, an sicuti in ordine ad abortum fætus animati ablata est reseruatio Romano Pontifici ab excommunicatione, & peccato, ita etiam in ordine ad eundem sublata sit reseruatio dispensationis super illa irregularitate. Secundo in ordine ad abortum fætus inanimati, cum pænæ omnes sint per eundem Gregorium XIV. reductæ ad terminos iuris communis, inquirendum remanet, an contra procurantes abortum fætus inanimis de iure communi antiquo iniuncta sit pæna irregularitatis? Tertio supposito, quod iuxta terminos iuris communis affixa sit irregularitas sic procuranti abortum, an hæc intelligatur adhuc reseruata Romano Pontifici, an verò possit relaxari ab Episcopo, vel ab alijs inferioribus? Articuli examinãdi circa præsentẽ titulum.

Assertio I. Si irregularitas contracta sit per crimen abortus fætus animati, adhuc est reseruata Romano Pontifici, nec est dispensabilis ab Episcopo, quantumuis crimen fuerit occultum *Alphonsus de Leone de censur. Eccl. num. 58., Thesaurus in praxi part. 2. c. 1. in fin., Diana part. 7. tract. 5. de abort. resol. 11.* contra *Nouarium in summa Bullarum tom. 2. tit. de abortu num. 11.*

Ratio ex eo deducitur primo, quia omnia, quæ sunt disposita per Sixtum V. in sua constitutione, quando abortus est fætus animati, remanent in suo robore, quandoquidem, nec fuerunt per Gregorium XIV. correcta, nec innouata, sed per Sixtum V. per abortum fætus animati contrahitur irregularitas, hæcque expressis verbis eidem reseruatur, suisq; successoribus priuatiuè ad quemlibet alium quacunq; etiam dignitate fulgentem, ergo adhuc remanet reseruata; Neque dicas, quod quantumuis Gregorius XIV. expreisè non abstulerit illam reseruationem super illa irregularitate sic cõtracta, abstulerit tamen implicitè, quatenus abstulit reseruationem super peccato, & excommunicatione, nam eo ipso, quod abstulit reseruationem super fundamento, quod est peccatum, intelligitur etiam abstulisse super rem super eodem fundatam; contra enim impugnaberis, 2 Irregularitas contracta ob abortum fætus animati adhuc est reseruata Pontifici. Instantia proposita, & dissoluta.

quia abrogatio præcisè quoad vnum dispositorum cum confirmatione aliorum omnium nõ trahitur ad aliud, quod non sit ipsum, præcipuè si illa duo sint separabilia, & diuersi ordinis, prout contingit in præsenti hypothesi, secundum quam potest stare irregularitas sine excommunicatione, & excommunicatio sine irregularitate; nec vim aliquam habent, quæ adducuntur, quandoquidem, si ea subsisterent, etiam sublato peccato intelligerentur sublatæ omnes aliæ pænæ, quandoquidem peccatum est ratio, propter quam illæ omnes pænæ fuerunt inductæ.

Etiam si crimen fuerit occultum.

Dixi, *quantumuis crimen fuerit occultum*; nam hoc expressè apposuit idem Sixtus V. in eadem sua constit., nec quoad hoc aliquid innouauit Gregorius XIV., ex quo inferas, quod nedum Episcopi nequeant super tali irregularitate ex hoc capite dispensare, sed neque Prælati Regulares quoad suos subditos, quantumuis Martinus V. concesserit *Priori D. Benedicti de Villadolium*, vt posset cum suis subditis dispensare super irregularitate proueniente ex homicidio occulto, quod indultum extendit *Villalobos in summa tom. 2. tract. 12. diffic. 14. num. 6.* ad omnes Prælatos, & Abbates monasteriorum dictæ Cõgregationis in Hispania, quod idem in particularibus terminis de irregularitate contracta ob crimen abortus fætus animati, quãdo est occulta docet *Bordonus in cons. regul. resol. 13. q. 5. n. 19.* Ratio, cur nequeant prælati Regulares dispensare super ipsa irregularitate sic contracta, quantumuis occulta habetur ex dispositione eiusdem Sixti V., qui quoscunque exclusit a tali facultate dispensandi ex vi quorumcunque priuilegiorum, Iubilæi, Bullæ Cruciatæ, Concilij Tridentini &c.

Neque ss. Episcopi super hac dispẽsare.

Secundo fundamentum responsionis deducitur ex *Concil. Trident. sess. 24. de Reform. c. 6.*, vbi habetur *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus ex delicto occulto prouenientibus excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, dispensare*; qui autem procurat abortum fætus animati, secuto effectu verum homicidium committit, vt præter citata iura docent ex Iurisperitis *Augustinus Barbosa collect. ad c. Moises 32. q. 2.*, *Farinacius in praxi tom. 5. q. 122. part. 5. num. 96.*, & ex Theologis *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. varior. moral. tit. 1 num. 1319.*, *Molina de iust. tract. 3. disp. 27. num. 2.*, vnde meritò miratur *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 21.*, quod dixerit *Nouarius in summa Bullarum tom. 2. tit. de abortu nu. 21.* posse ordinarios cum suis subditis dispensare super tali irregularitate.

Excipitur irregularitas etiã, quæ prouenit à crimine oculto in homicidio,

Assertio II. Si fætus nondum fuerit animatus, per abortum eiusdem non contrahitur irregularitas.

Ratio ex eo deducitur, quia Gregorius XIV. moderatus est omnes pænas Sixtianas contra procurantes abortum fætus inanimis, easque reduxit ad terminos iuris communis, sed in terminis iuris cõmunis non extat pæna irregularitatis, quando fætus non est animatus, quinimmò *ex c. sicut ex literarum de homicid.*, & *ibid. Glosa*, & *c. si aliquis eod. tit.*, positiuè dicitur, quod nulla contrahatur irregularitas, si fætus non erat animatus, ergo &c. Ex quibus non adest locus dubitandi quoad tertium punctum propositum in principio; si enim nulla contrahitur irregularitas, non est, cur inquiramus, an hęc sit reseruata, necne? 3

Non contrahitur irregularitas, si fætus non fuerit animatus.

PRÆNOTIO V.

Quinam sacerdos possit absoluere ab incursa excommunicatione propter abortum.

SVMMARIVM.

Excommunicatio ob abortum ex vi dispositionis Gregorianæ potest primo absolui ab ordinario loci. 1.

Item à sacerdote ab eodem approbato ad confessiones, & ad hos casus deputato. Ibid.

Non sufficit, quod sit deputatus in genere ad absoluendum à casibus reseruatis. Ibid.

Refellitur opinio Bonacinæ cum ipsius rationibus. 2.

Si excõmunicatio esset solum Episcopalis, posset à confessario ex vi generalis commissionis absolui. 3.

Confessarius Regularis deputatus à suo Prælato ad hos casus potest subditos ipsius ab hac censura absoluere. 4.

Procedit titulus stãte moderatione Gregorij XIV.

SIstendo in terminis Bullæ Sixti V. certum est solum Romanum Pontificem posse ab huiusmodi excommunicatione absoluere, cum idem Pontifex sibi, & suis successoribus reseruauerit priuatiuè ad quemcunque alium quacunq; dignitate præfulgentem. Difficultas modò est stante moderatione, quam in hoc posuit Gregorius XIV., qua remisit facultatem absoluendi cuicunque simplici confessario ex approbatis ab ordinario, & ad hos casus deputato, in explicando quinam intelligatur pro hoc confessario ad hos casus deputato. Pro quo.

Aduerte, quod, cum Pontifex remiserit hanc facultatẽ absoluendi cuilibet Presbitero, siue sæculari, siue Regulari ad Christi fidelium confessiones audiendas, & ad hos casus specialitèr per ordinariũ loci

Pontifex hanc facultatem principalius remittit ordinario.

loci deputato, videtur hanc facultatem principalius remisisse eidem ordinario, & quodamodo eidem reseruasse cum facultate tamen, vt alios posset ad hoc munus absoluendi delegare; cum etenim vult, vt ille solummodo possit absoluere, qui fuerit ad hos casus deputatus, excludit ab hac facultate omnes alios, qui non fuerint deputati, & cum relinquat Episcopo deputationem, relinquit eidem reseruationem cum facultate delegandi; vnde in hoc, cum requiratur delegatio ordinarij ad absoluendum, quæritur qualis debeat esse hæc delegatio, & quinam Presbyter ad hoc dicatur specialitèr deputatus.

Quandoque excõmunicatio potest esse tantũ Episcopalis.

Aduerte secundo, quandoque hanc excommunicationem, & reseruationem esse præcisè Episcopalem, quatenus lata sit excommunicatio ab Episcopis in sua Diæcesi, & sibi solummodo reseruata absolutio, quod potest contingere, quando Episcopus imponeret, & sibi reseruaret abortum in aliqua circunstantia, secundum quam non intelligeretur excommunicatio Papalis ob defectum, vel existentiam illius circunstantiæ; vnde, si talis esset, dubitãdum relinqueret, an requireretur specialitèr sacerdos ad hos casus deputatus, an posset sacerdos generalitèr ad casus reseruatos absoluendos delegatus absoluere.

Quisnam veniat nomine ordinarij.

Aduerte tertio, posse esse controuersiam (cum Pontifex dixerit, quod possit quilibet Presbyter ex confessarijs approbatis ad hos casus specialitèr deputatus à loci ordinario absoluere) an nomine ordinarij loci veniat solummodo Episcopus in ordine ad suos Diæcesanos, & subditos committendo facultatem alicui Presbytero, siue sæculari, siue Regulari absoluendi eosdem suos subditos ab excommunicatione ob istud crimen; an verò nomine eiusdem veniat etiam Prælatus Regularis in ordine ad suos subditos, qui in hoc genere deliquerint, committendo facultatem alicui determinato confessario sui ordinis, vel monasterij. Quibus pro notitia suppositis sit.

I Potest ordinarius ab hac cẽsura absoluere.

Assertio I. Ab excommunicatione contracta ob abortum ex vi dispositionis, seu moderationis Gregorianæ potest, primo absoluere Episcopus, seu ordinarius loci, in quo commissus est abortus; secundo sacerdos ex confessarijs approbatis, qui fuerit ad hos casus specialitèr deputatus ab eodem ordinario loci, non autem, si fuerit deputatus ab Episcopo ad absoluendum ab omnibus censuris ipsi ordinario reseruatis *Nouarius in summa bullarum tom. 2. tit. de abortu nu. 13., Zambellus in repert. mor. verb. abortus nu. 2., Filliucius tom. 1. tract. 29. c. 6. num. 100., Mazzuchellus de casib. reseruat. disp. 2. c. 3. diffic. 4. num. 68.*

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia, ex quo Gregorius XIV. restrinxit facultatem absoluendi super huiusmodi excommunicatione ad Presbyterum, siue sæcularem, siue Regularem ad hos casus specialitèr deputatum ab ordinario loci, intelligitur eandem excommunicationẽ reseruasse ordinario loci, cum auctoritate, vt posset talem facultatem alteri specialitèr committere, ergo ipse Episcopus ex vi dispositionis Gregorianæ poterit in tali excommunicatione absoluere; quod enim potest per alium à se ipso deputatum præstare, vtiq; poterit immediatè per se ipsum.

Item sacerdos ad hos casus specialitèr deputatus.

Ratio secundæ partis quoad primam partem patet ex verbis eiusdem Constitutionis Gregorianæ. Ibi: *Quilibet Presbyter, tàm sæcularis, quàm cuiuscunque ordinis Regularis ad Christi fidelium confessiones audiendas, & ad hos casus specialitèr per loci ordinarium deputatus plenam, ac liberam in foro conscientiæ tantum absoluendi habeat facultatem*. Quoad secundam verò sic euincitur, quia in generali concessione non veniunt ea, quæ ex speciali dispositione legislatoris exigunt speciale mandatum, vt pluribus allegatis iuribus docent *Suarez tom. 5. disp. 7. sect. 5., Sotus in 4. dist. 22. q. 2. art. 3. concl. 5., & alij communitèr*; sed ex constitutione Gregoriana ad absolutionem à tali excommunicatione requiritur speciale mandatum, cum Pontifex dicat *ad hos casus specialitèr per ordinarium loci deputatus*, quod etiam videtur exigere grauitas delicti, ergo confessarius generalitèr deputatus ad absoluendum à censuris Episcopo reseruatis non poterit ab hac censura absoluere.

Nõ tamen deputatus in genere ad absoluendum à casibus reseruatis.

Confirmatur, quia per concessionem generalem factam alicui ab Episcopo nõ venit facultas absoluendi, seu dispensandi à casibus Papalibus occultis concessis ex vi Trident. Episcopo, sed requiritur, vt deputetur ad hos casus specialitèr Vicarius, vt patet ex *Sess. 24. de refor. c. 6.*, ergo, cum hæc excommunicatio sit inducta à iure Papali, & in prima sui origine eidem reseruata, & deinde ex Pontificia indulgentia commissa ordinario, vel confessario ab eodem approbato cum speciali clausula, vt ad hos casus debeat esse specialitèr ab eodem ordinario deputatus, non poterit absolui ex vi generalis facultatis, sed requiretur specialis deputatio ad istos casus.

Neque hic audiendus est *Bonacina disp. 2. q. 2. punct. 10. nu. 16.*, dum asserit illam particulam, *specialitèr ad hos casus deputatus*

tus non esse adiectam ad excludendam facultatem absoluendi ab alijs censuris, sed ad indicandum non posse quemquam virtute alicuius facultatis absoluere, cum de cætero facultas absoluendi ab omnibus censuris, si distributiuè explicetur, procul dubio crimen abortus specialitèr comprehendat. Non, inquam, audiendus est, quia gratis omnino, & sine fundamento asseritur, quod in generali concessione comprehendatur specialis facultas etiam in ordine ad crimen abortus. Certè idem Bonacina in generali concessione non comprehendit multos casus, qui vel important specialem grauitatem, vel specialem prohibitionem, vt absolutionem complicis in delicto maximè in rebus venereis, & aliorum, prout sparsim suis locis videbimus; & quamuis illa particula *ad hos casus specialitèr deputatus* nō sit adiecta ad excludendam absolutionem, seu facultatem absoluendi ab alijs censuris, quatenus, si sit deputatus ad hos, non possit etiam esse deputatus ad alias censuras absoluendas, est tamen adiecta ad innuendum, quod non sufficit generalis illa concessio, sed quod debeat fieri horum casuum specialis, & expressa mentio in tali concessione, quæ æquè stare potest, siue sit sola, siue connexa cum generali concessione.

2 Refellitur opinio Bonacinæ cum ipsius rationibus.

Ad id, quod *ex Bonacina loc. cit.* subditur, dico, quod sicuti in propositione vniuersali non fit distributio, nisi respectu contentorum in illa, ita, & in generali concessione facultas non potest distribui nisi quoad ea, quæ in ipsa continentur; ex speciali autem dispositione Pontificis non includitur in generali concessione facultas absoluendi à crimine abortus, nisi de eo fiat specialis mentio, & specialis deputatio, quod etiam tenetur dicere idem Bonacina in complici delicti, & alijs, vt suo loco.

3 Si reseruatio esset præcisè Episcopalis posset à confessario ex vi generalis cōmissionis absolui.

Assertio II. In suppositione, qua excommunicatio abortus illata per Episcopum, & sibi reseruatio esset præcisè Episcopalis, quatenus abortus non esset cum illis qualitatibus, & circunstantijs, quas exigit Sixtus V., & Gregorius XIV. in suis constitutionibus respectiuè, puta, quia non esset propriè abortus, sed intentatio eiusdem non secuto effectu, quo casu plurimi asserunt excommunicationem non esse Papalem, sed tantum Episcopalem, si Episcopus sibi reseruauerit talem casum cum expressione *etiam non secuto effectu*, tunc non solum posset Episcopus ab illa excommunicatione absoluere, sed quilibet etiam confessarius deputatus ex vi generalis concessionis ad absoluendum à quibuscunq; censuris eidem Episcopo reseruatis, nec requiritur specialis, neē expressa deputatio ad hos casus. Iuxta hunc sensum præcisè arbitror locutos DD. omnes, qui docent deputatum ab Episcopo generalitèr ad absoluendum ab omnibus censuris eidem Episcopo reseruatis posse etiam absoluere ab excommunicatione contracta per abortum; atq; hi sunt *Bonacina d. tom. 3. disp. 22. q. 2. punct. 10. num. 16., Machadus de perfecto confessario tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 17. docum. 9. num. 5.*

Ratio ex eo deducitur, quia eo ipso, quo Episcopus alicui concessionem generalem fecit absoluendi ab omnibus cēsuris sibi reseruatis nulla facta exceptione, non est, cur iste non possit tali facultate gaudere in ijs, quæ simpliciter ab eiusdem Episcopi auctoritate dependent, sed cum excommunicatio illa iuxta terminos, secundum quos loquimur, sit præcisè Episcopalis, præcisè pendet ab auctoritate eiusdem, ergo non est, cur illam non possit absoluere supposita illa generali concessione; vnde quoad hoc subsistit doctrina allata à Bonacina, quod facultas absoluendi ab omnibus censuris, si distributiuè explicetur, comprehendat etiam censuram abortus, seu ab abortu prouenientem; valet, seu subsistit, inquam, quia, cum in hac hypothesi illa censura ob abortum sit mere Episcopalis, nec aliquo iure secernatur a cæteris censuris, non est, cur non contineatur in illa facultate generali, quæ certè, si distributiuè explicetur, extenditur etiam ad istā.

Assertio III. Facultas absoluendi ab hac censura, quam Gregorius XIV. remittit cuicunque Presbytero ex approbatis ad audiendas confessiones fidelium specialitèr ad hos casus deputato ab ordinario loci, intelligitur etiam ex vi eiusdem dispositionis Gregorianæ remissa Confessario Regulari a suo Prælato approbato ad audiendas confessiones suorum subditorum, si specialitèr deputaretur ad hos casus in ordine scilicet ad eosdem subditos tal s Prælati &c. 4 Confessarius Regularis deputatus à suo Prelato potest ipsius subditos ab hac cēsura absoluere.

Rationem ex eo deduco, quia in casibus, quos non sibi reseruant Episcopi, seu ordinarij locorum, sed eisdem reseruantur à iure Pontificio, nomine ordinarij loci non solum venit Episcopus respectu suorum subditorum, sed etiam Prælatus Regularis respectu suorum, quod videtur innuisse *Rodericus qq. Regul. 33. art. 4. tom. 2., Coriolanus de casib. reseruatis tit. de Abortu n. 10.*, ergo non solum Episcopus, & simplex confessarius ab eo ad hos casus specialitèr deputatus poterit ab hac excommunicatione absoluere suos subditos, sed etiam Prælatus Regularis, aut alius

alius confessarius ab ipso ad hos casus specialitèr delegatus poterit suos subditos ab eadem censura absoluere, si fortè ex hoc crimine in ipsam inciderint.

PRÆNOTIO VI.

An solum reseruatio ab excommunicatione, quando fætus est inanimis, intelligatur sublata à Gregorio XIV., an verò etiam, & ipsa excommunicatio.

SVMMARIVM.

Sententia asserens modo sublatam esse excommunicationem. 1.
Etiam si fætus non fuerit animatus, excommunicatio non est sublata, sed tantum reseruatio. 2.
Moderatio refertur ad excommunicationem latam à Sixto V. 3.
Satisfit rationibus oppositæ sententiæ. 4.

Hanc difficultatem sub alijs terminis alij proponunt, scilicet, an qui procurat abortum post constitutionem Gregorij XIV. ante animationem fætus incidat in excommunicationem; circa quam *Machadus de perfect. confess. tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 17. docum. 9. nu. 1. & 2.*, *Villalobos in summa tom. 1. tract. 12. diffcult. 14. num. 2.*, *Bordonus in cons. regul. resol. 45. num. 11.*, *Mazzuchellus tract. de cas. reseru. disp. 2. c. 3. diff. 1. nu. 2.*, quibus etiam adhærere videtur *Diana p. 7. tract. 5. de abortu resol. 8.* asserunt, quod intelligatur absolutè reuocata, vnde qui procurat abortum ante animationem fætus, eandem amplius non incurrit. Fundamentum ipsorum est, quia idem Gregorius XIV. quando fætus adhuc est inanimis omnes pænas comminatas a Sixto V. contra procurantes abortum moderauit, & reduxit ad terminos iuris communis; secundum quos hæc pæna excommunicationis non intelligitur inflicta. His tamen minimè obstantibus sit

1 Sententia asserens nedũ reseruationem, sed etiam excommunicationẽ ipsam esse sublatam.

Assertio. Quantumuis per Gregorium XIV. abrogata fuerit reseruatio excommunicationis contracta ob abortum fætus siue animati, siue inanimis, non tamen absolutè fuit abrogata ipsa excommunicatio, quantumuis fætus, cuius factus est abortus, fuerit solum inanimis. Huius nostræ assertionis omnes, quos viderim inuenio oppugnatores, nullum propugnatorem. Nihilominus

2 Non est sublata excõmunicatio, sed tantũ reseruatio

Probatur primo, quia *Gregorius XIV. in dicta sua constitut. moderatiua* §. 2., in quo segregat quodammodo pænam excommunicationis à cæteris pænis loquens indefinitè de excommunicatione lata à Sixto V. contra procurantes abortum fætus, siue animati, siue inanimis, remittit absolutionem eiusdem cuicunque Presbytero ad hos casus specialitèr deputato. Ibi *Prædictam constitutionem sic duximus moderandam, vt à peccato, & excommunicatione contra personas ibi expressas lata tam quoad eos, qui hactenus deliquerunt, tam quoad illos, qui post nostram constitutionem in eisdem casibus deliquerint Presbyter tam sæcularis, quàm cuiuscunque ordinis Regularis ad Christi fidelium confessiones audiendas, & ad hos casus specialitèr per loci ordinarium deputatus plenam, & liberam in foro conscientiæ tantum absoluendi habeat facultatem*, ergo non intelligitur illam pænam excommunicationis simplicitèr tollere, sed eiusdem reseruationem præcisè moderari, eiusque absolutionem tali confessario committetere; non enim indigeret absolutione, si ipsa excommunicatio non subsisteret. Rationes pro asserto.

Probatur secundo, quia idem Pontifex prius enumerat casus omnes, in quibus Sixtus V. vult pænam excommunicationis contrahi, qui non solum sunt, quando fætus est animatus, sed etiam quando inanimis, & deinde moderans eandem excommunicationem, eiusque absolutionem committens cuilibet confessario ad hos casus ab ordinario loci deputato statuit, quod hic confessarius plenam, & liberam habeat facultatem absoluendi in eisdem casibus, quos antea retulerat. Ibi *tam quoad eos, qui hactenus deliquerunt tam quoad illos, qui post nostram constitutionem in eisdem casibus deliquerint*; particula autem *eisdem* est relatiua, & repetit qualitates in præcedenti dispositione expressas per textum *in l. à filio* §. *testato, & ibi Bartolus de aliment., & cibar. leg. l. 1. in fin. ff. de ijs, qui sunt sui Rebuffus in l. vnica in 4 notab. n. 26. C. de sent. quæ pro eo, Mandosius in reg. 32., Cancel. q. 28. n. 6.*, & repetit omnes qualitates præcedentes in sequentes, & ponit eandem determinationem, & idem significat eandem esse in pluribus censuram *Gratianus cons. 22. n. 26. vol. 1.*, *Menochius cons. 130. n. 7.*, vbi ait, quod solet æquiparare casum sequentem præcedenti *Vulpel. de prapos., & aduerb. sign. f. sub hac dict. pag. 41. col. 2.*, *Cenedo post lib. pract., & canon. qq. singul. 97. nu. 1.*, *Moneta de commut. vlt. vol. c. 11. n. 37.*, & est repetitiua præcedentium, & omnium qualitatum *Narbona l. 59. glos. 1. n. 163. tit. 4. lib. 2. Recop.*, ergo re vera voluit, quod in eisdem casibus, in quibus committit talem facultatẽ, inter quos est excommunicatio abortus etiam fætus inanimis, vt supra, vigeat adhuc excommunicatio, cæteroqui eius abso- Aliæ rationes pro eodẽ asserto.

absolutionem frustra committeret confessario. Accedit, quod Pontifex loquitur de casibus, qui fuerunt commissi tam ante ipsius constitutionem, quam qui committentur post illam, sed in commissis antecedentèr ad illam erat excommunicatio fætus etiam inanimis, ergo &c.

Probatur tertio, quia quidquid sit, an illa clausula, *vbi nec de homicidio, nec de fætu animato agitur*, referatur solù ad alias pænas ab excommunicatione, an verò etiam ad ipsam, certum est, quod dispositio Pontificis in illa moderatione referatur ad excommunicationem propter abortum fætus inanimis, quandoquidem ad summum dubitatio est ex vi illius clausulæ, an dispositio referatur ad excommunicationem, quando est abortus fætus animati, quatenus ipsa remittatur simplici confessario ad hos casus specialitèr deputato, an verò adhuc reseruetur Pontifici, non verò, quando excommunicatio est ratione abortus fætus inanimis, ergo cum illa dispositio referatur ad excommunicationem contractam sine dubio ob abortum fætus inanimis censendum absolutè est, quod hæc excommunicatio adhuc vigeat quoad substantiam, quamuis cesset quoad reseruationem.

3 Moderatio refertur ad excommunicationē latam à Sixto V.

Neque obesse potest, si asseratur, quod ex supradictis irregularitas propter abortum fætus inanimis cesset non solum quoad reseruationem, sed etiam quoad substantiam, ergo etiam cessabit excommunicatio propter eandem causā quoad omnia. Non, inquam, obesse potest, quia quoad excommunicationem est specialis, & expressa dispositio, non sic quoad irregularitatem; pro quo recolenda sunt superius dicta, quandoquidem in primis disponere voluit Gregorius XIV. quoad excommunicationem, & culpam in abortu, vtpotè quæ, vt ipse insinuat in præambulo suæ constitutionis, propter reseruationem ingerebant potius enormiora crimina, quam ab eisdem remouerent, & propterea talem occasionem detestabiliorum scelerum volens remouere, reseruationem ipsam relaxauit. Cæterum in ordine ad alias pænas per speciales, & distinctas clausulas disposuit, quod iniunctæ, quando fætus erat adhuc inanimis, reducerentur ad terminos iuris communis, quando verò fætus erat animatus remanerent in suo robore. Cum igitur irregularitas esset inter alias pænas, quæ nō erant recensitæ in illo secundo §. moderatiuo, quoad reseruationem ab excommunicatione debet remanere in ordine aliarum pænarum, quæ remissæ intelliguntur, si fætus fuerit inanimis.

4 Satisfit rationibus oppositis.

Ad rationes pro contraria opinione adductas in præsentis prænotionis initio patet ex supradictis, quid sit respondendum; Gregorius enim XIV. eas dumtaxat pænas contra procurantes abortum fætus inanimis reduxit ad terminos iuris communis, de quibus antecedentèr non disposuerat per specialem clausulam; cum autem de pæna excommunicationis disposuerit in præcedenti §. non potest hæc cadere sub sequenti dispositione, cæteroqui in eadem constitutione sequeretur iurium correctio, & verborum ambiguitas, quod non est asserendum.

PRÆNOTIO VII.

An, qui procurauit abortum fætus siue animati, siue inanimis non secuto effectu incurrat excommunicationem, aliasq; pænas.

SVMMARIVM.

Sententia asserens incurri etiam effectu non secuto. 1.
Considerata re in abstracto effectu non secuto pænæ non incurruntur. 2.
Etiam considerata re in concreto. 3.
Satisfit rationibus oppositis 4.
Corrolarium ad mox dicta. 5.

Titulus iste, vel potest examinari in abstracto, inquirendo, an ex eo præcisè, quod Pontifex comminatus fuerit huiusmodi pænas contra procurantes abortum nulla facta expresione, siue effectus fuerit secutus, siue non secutus intelligatur, qui sic procurauit, incidisse in huiusmodi pænas, quantumis effectus non fuerit secutus; vel quasi in concreto, quatenus intelligatur Pontifex in huiusmodi impositione pænarum voluisse per alicuius clausulæ adiectionem, quod huiusmodi pænæ incurrantur etiam effectu ipso non secuto.

Bellochius *de casibus reseru. part. 2. q. 8. nu. 69., Zecchius de casibus reseruat. in cas. 9., Bonacina de rest. disp. 2. q. vlt. punct. 7. nu. 6.*, & alij plures videntur asserere incurri huiusmodi pænas effectu etiam non secuto, qui videtur ex eo moueri, quod Episcopi, vt plurimum excommunicationem imponunt, eamq; sibi reseruant ob tale crimen etiam si effectus non fuerit secutus. Adderem ego potissimum hanc opinionem euincere, quod in textu comprehendantur procurantes; procurare autem ex ipsa nominis Ethimologia est prçcisè dare operam ad aliquem effectum obtinendum, quantumuis ex aliqua causa effectus ille non obtineatur; sic quis dicitur procurasse dignitatem, quamuis illam

I Opinio asserens incurri etiam effectu non secuto.

illam non obtinuerit, quis procurasse necem alterius, quatenus adhibuit omnia media ad illam intentandam, quamuis non fuerit secuta. His tamen non obstantibus sit

2 Considerata re in abstracto effectu nõ secuto pœnæ nõ incurrũtur.

Assertio I. Considerata re in abstracto procurantes abortum fætus etiam animati effectu ipso non secuto, non contrahunt pænas Pontificias impositas contra procurantes abortum. *Naldus in summa verb. abortus, num. 5., Mazuchellus tract. de casib. reseruat. disp. 2. c. 3. q. 2. num. 27., Diana part. 7. tract. 5. resol. 9.*

Ratio ex eo deducitur, quia pænalia non incurruntur, nisi actus, qui prohibetur sit secundum omnem suam rationem completus per externum complementum, quod trahit secum effectum ex generali regula, qua dicitur, quod odia sint restringenda, ergo, cum sine effectu non intelligatur actus talitèr completus, per ipsum non incurruntur excommunicatio, neque aliæ pænæ per Pontificem iniunctæ.

Procedit quoad pœnas pontificias.

Dixi *Pontificijs*, quia, quandoque Episcopi ponunt excommunicationem, eamque sibi reseruant cum adiectione clausulæ *etiam si effectus non fuerit secutus*, qua in hypothesi contendunt DD., an tunc effectu reuera non secuto procurans contrahat huiusmodi pænam? Bellochius *Zecchius, & Bonacina loc. cit.* in hac hypothesi sustinent partem affirmatiuam. Negant verò *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 9., Mazuchellus tract. de casib. reseru. disp. 2. c. 3. q. 2. num. 27.*, qui etiam pro hac sua opinione citat *Zinnelium, & Capcanillam*. Probabilius assero in hac hypothesi sic procurantem in has pænas incidere etiam effectu non secuto. Rationem ex eo deduco, quia adest potestas huiusmodi pænas imponendi, & voluntas in Episcopo imponente, & grauitèr in causa, & vtique agitur de opere externo, ad quod media externa concurrunt, ergo non est, cur huiusmodi lex pænalis non obliget, & non afficiat delinquentes; vnde arbitror, quod contrariæ opiniones procedant tantum, quando Epicopi in huiusmodi impositione pænarum non exprimunt conditionem, seu qualitatem, *etiam si effectus non fuerit secutus*.

3 Etiam cõsiderata re in concreto.

Assertio II. Considerata etiam in re in concreto, seu secundum dispositionem, secundum quam Pontifex huiusmodi pœnas concepit, & imposuit, procurans abortum eodem non secuto pænas impositas non incurrit *Diana d. part. 7. tract. 5. de abortu resol. 9.*, & in hanc propendent omnes præcit. DD. pro prima assert.

Rationem ex eo deduco, quia Sixtus V. imponens huiusmodi pænas nedum non expressit, quod requiratur executio effectus ad subeundas has pænas, sed etiã positiuè apposuit conditionem, si effectus fuerit secutus. Ibi in §. 1. *decernit eos, qui per se vel per interpositas personas abortum fætus animati procurauerint percussionibus, venenis, medicamentis, oneribus, alijsq; modis effectu secuto &c.*

Neque, obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferebantur; non primum, quia iam ex dictis constat, in tantum incurri pænas huiusmodi Episcopales, in quantum per eosdem Episcopos sunt impositæ cum expressa clausula. Si effectus non fuerit secutus, vel etiam non secuto effectu, quod non militat, quando mens imponentis non est expressa per huiusmodi clausulam, vel potius per clausulam oppositam, nempè secuto effectu, quia tunc talis effectus requiritur ad pænam subeundam; & hoc accidit in terminis bullæ Pontificiæ, secundum quam requiritur effectus. Ad illud, quod subditur, dicendum est ly *procurare*, vel posse coniungi cum effectu, vel stare etiam sine ipso; pænæ autem, quando aliud non exprimitur, debent intelligi, quando actio, propter quam imponuntur, coniungitur cum effectu ex vulgatis iuribus, quia odia sunt restringenda. Accedit, quod, quando legislatores volunt pænas incurri etiam non secuto effectu, id exprimunt in impositione huiusmodi pænarum, vt videre est in pænis perpatrantibus crimen duelli adiectis, vbi Pontifex vult pænas incurri etiam non secuto effectu, si per ipsos non steterit.

4 Satisfit rationibus oppositis.

Ex ijs, quæ ex occasione dicta sunt sub hoc titulo, nempè, quod, quandoq; Episcopi solent excommunicationem in suis Diœcesibus statuere contra procurantes abortum siue fætus animati, siue inanimis cum clausula etiam, si effectus non fuerit secutus, deducendum est id, quod in præcedentibus dicebamus, quod scilicet in hac hypothesi, si Episcopus commiserit alicui simplici confessario facultatem absoluendi ab omnibus censuris sibi reseruatis, posset hic confessarius ex vi illius generalis commissionis absoluere etiam à censura ex hac causa contracta ad differentiam excommunicationis papalis, cum hæc censura omnino dependeat à potestate eiusdem Episcopi, qui propterea non tenetur seruare illam conditionem appositam à Gregorio XIV., quod scilicet Presbyter debeat esse ad hos casus specialitèr delegatus.

5 Corrolarium ad mox dicta.

PRÆ-

PRÆNOTIO VIII.

An propinans potionem ad inducendam sterilitatem incurrat pænas abortus.

SVMMARIVM.

Ex vi bulla Sixti V. propinantes mulieribus potiones ad sterilitatem incurrebant pænas procurantium abortum. 1.
Non sic propinantes viris. 2.
Satisfit textui in c. aliquis de homic. volunt. 3.
Propinantes potiones sterilitatis modo non incurrunt pænas procurantium abortum. 4.
Grauissimè tamen peccant. 5.
Non licet medicamenta sumere ad sterilitatem, etiam si experientia constet matrem in partu vita periclitari. 6.
Non licet ad sanitatem matris sumere pharmaca secundum se ordinata ad fœtus interitum. 7.
Coniuges se retrahentes à copula carnali post vnius seminationem non committunt crimen abortus, grauitèr tamen peccant. 8.

Sterilitas potest vel se tenere ex parte fæminæ, vel ex parte masculi, quatenus vel vnus, vel alter sit impotens ad prolis generationem, ideo in præsenti prænotione æquè dubitandum venit, an ea, quæ hic dicentur, æquè procedant, siue potiones huiusmodi propinentur marito, siue fæminæ. Porrò difficultates, quæ hic examinabuntur, procedunt, an attenta constitutione Sixti V., an verò etiam attenta moderatione Gregorij XIV. intelligenda sint.

Assertio I. Attenta præcisè constitutione Sixti V. propinantes huiusmodi
1 Propinãtes potiones ad sterilitatem fæminis ex vi bullæ Sixti V. incurrebãt huiusmodi pænas.
potiones mulieri ad inducendam sterilitatem sine dubio incurrebant pænas ab eodem Sixto statutas, secus propinantes huiusmodi potiones viris. Quoad primã partem non est dubitandum, cum hoc expresse statuerit idem Pontifex *in eadem sua constitutione §. 5. Ibi Similiter, qui sterilitatis potiones, ac venena propinauerint mulieribus, aut quo minus fœtus concipiant, impedimentum præstiterint, consuluerint, ac auxiliati fuerint, nec non & mulieres, quæ ea scientèr sumpserint*. Quoad secundum *Villalobos in summa tom. 1. tract. 12. difficul. 14. num. 2., Scortia in bullas Pontificias epit. 146. Thorem. 377., Sairus de censuris lib. 3. c. 35. num. 27., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 12.*

Ratio huius secundæ partis, in qua solummodo est difficultas, ex eo deducitur, quia pænæ non sunt extendendæ vl-
2 Non sic propinãtes viris.
tra casum, qui exprimitur in lege pænali *l. factum cuique §. in pænalibus, vbi Decius ff. de reg. iuris c. in pænis eod. tit. in sexto, Thomas de Thomasset. in flor. leg. reg. 227., Surdus de alim. tit. 1. q. 51. num. 12., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 5. c. 972. num. 13.*; quod etiam intellige, quantumuis alius casus procederet ex similitudine rationis: *Ioannes Andræas in reg. odia de reg. iur. in sexto, Duennas reg. 287., Garzias Gironda de priuilegiorum, seu exempt. explic. num. 540.*, quinimmo etiam ex identitate rationis *Corset. in singul. verb. extensio num. 1., Tiraquel de retract. in præfat. num. 62., & seq., Farinacius frag. crim. part. 2. lit. E. nu. 115.*, vbi num. 117. subdit, quod extensio non conceditur ex identitate rationis etiam, quod ratio sit expressa in dispositione, quando sumus in materia odiosa, quod tamen, an verum sit non ausim concedere; sed Pontifex in præfata constit. præcisè loquitur de propinantibus huiusmodi potiones, & venena mulieribus, ne concipiant, ergo ipsius dispositio non est extendenda contra propinantes huiusmodi potiones masculis.

Dices *in c. si aliquis extra de homic. vol.*, quod desumptum est ex Concil. Vormatiensi punitur, vt homicida, qui homini vel mulieri aliquid fecerit, vel dederit ad potãdum, vt non posset generare, aut cõcipere, aut nasci soboles; ergo pænæ huiusmodi æquè afficiunt propinantes has potiones, & venena siue viris, siue mulieribus, & præsumendus est Pontifex in dicta sua constitutione quoad has particulas ad illam antiquam iuris dispositionem se voluisse referre. Sed contra, quidquid sit de illa dispositione antiqua, quæ an sit in vsu, nec ne, in præsenti non disputo; certum est, quod dispositio Sixtiana præcisè loquatur de propinantibus mulieribus huiusmodi potiones, quæ propterea non est extendenda vltra casum mulieris; Quod, si postea ex alia dispositione pænæ afficiant etiam propinantes potiones viris, hoc non est contra nos, qui præcisè loquimur in terminis Bullæ Sixtianæ.
3 Satisfit textui in c. si aliquis de homic. vol.

Assertio II. Propinantes medicamenta inducentia sterilitatem non incurrunt pænas procurantium abortum stante moderatione Gregorij XIV., licet grauissimè peccent. Ita quoad primam partem *Machadus de perfecto conf. tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 17. num. 2., Portellus in dub. regul. verb. abortus num. 4., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 12.* Quoad secundam *D. Thomas in 4. dist. 31. in fine in expositione lit., Caietanus 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad quartum §. ad singula autem obiecta, Nauarrus in summa c. 16. num. 33., Petrus de Ledesma de matrim. q. 49. art. 6. dub. 2. concl. 6., Rainaundus de ortu infant. c. 10. num. 24., Fagundez in Decal. lib. 5. c. 13. nu. 5., Ioannes An-*
4 Propinãtes potiones ad sterilitatem stãte moderatione Gregoriana nõ incurrunt pænas procurantiũ abortum.

Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 7.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia huiusmodi pœnæ procurantium abortum respectu eorum, qui inducunt præcisè remedia ad sterilitatem, nec contrahuntur ratione dispositionis Gregorianæ, nec ex natura eiusdem criminis; non ex primo capite, quia Gregorius XIV. respectu inducentium sterilitatem reduxit ad terminos iuris communis. Ibi *Quo verò ad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis aut exhibentium mulieribus, vel sumentium venena sterilitatis aut quocunque modo auxilium, vel consilium eis dantium in prædicta constitutione contentas constitutionem præfatam in ea parte, vbi de his agit, ad terminos iuris communis, ac sacrorum canonum, & Concilij Trident. tàm quoad præterita, quàm quoad futura perpetuò reducimus*, & quamuis idem Pontifex expresse moderaretur tantum pœnas Sixtianas quoad procurantes abortum fœtus inanimis nulla facta expressa mentione de propinantibus potiones ad sterilitatem, adhuc intelligeretur correxisse quoad istos, quia moderato grauiori intelligitur ex pia mente Pontificis etiam moderatum id, quod minus graue est; Non ex secundo capite, quia ex natura sua inductio sterilitatis non est procuratio abortus, cum abortus supponat fœtum iam conceptum, non sic sterilitas.

Rationes pro assertio.

Dices aduersus primum caput. Gregorius XIV. reduxit nedum pœnas procurantium abortum fœtus inanimis, sed etiam propinantium venena ad sterilitatem ad terminos iuris communis, sacrorū canonum &c. Sed ex allegato iure communi *in c. si aliquis extra de homicid. vol.* contra inducentes potiones ad sterilitatem inductæ sunt omnes pœnæ homicidæ, ergo &c. Sed contra, quia vt benè notat *Hostiensis in d. c. si aliquis de homicid. vol.* hic textus plura continet, primo, quod hæc præstans debeat præstare ex affectu libidinis explendæ, vel odij meditatione, vt patet legenti textum. Secundo tres casus distinguit; primum quo quis homini aliquid fecerit, vel dederit ad potandum, vt non possit generare; secundum, quo aliquid similitèr fecerit, vel dederit mulieri, vt non possit concipere, tertium vt aliquid fecerit, vel dederit, vt soboles nasci non possit; tertio dicit, quod hæc præstans teneatur vt homicida. Ex quibus deduces primo, quod, si ex affectu nimiæ libidinis non dederit poculum amatoriū, vel ex meditatione odij non tribuerit venenum, non videatur pœnas homicidæ contrahere, quandoquidem ex præcitatis iuribus pœnales leges sunt stricte interpretandæ. Deduces secundo distinguendum esse, prout distinguit Hostiensis loco quo supra, separando duos primos casus a tertio, & quoad tertium considerando, an effecerit, quod proles non nascatur, quando erat formata, & animata, an verò, quando adhuc inanimis, si quando erat animata, tunc asserit idem Hostiensis, quod verè, qui hæc præstiterit, habendus sit, vt verus homicida; si verò, quando adhuc erat inanimis sit habendus dumtaxat, vt interpretatiuus homicida; quod, si hæc verificantur, quando fœtus iam conceptus erat, licet adhuc inanimis, non video, cur verificari non debeant, quando adhuc conceptus non erat per obicem appositum ne conciperetur. In ordine verò ad homicidam interpretatiuum non sunt impositæ determinatæ pœnæ, sed tantum arbitrariæ possunt apponi. Deinde, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c 9. nu. 76.* censetur homicida interpretatiuus quoad pœnitentiam, non quoad pœnas.

Satisfit instātiæ oppositæ sētentiæ.

Ratio secundæ partis deducitur, primo ex ijs, quæ tradit *D. Augustinus lib. 1. de nuptijs c. 15.* Ibi- *Aliquando eousq; peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret, & si nihil voluerit conceptos fœtus intra viscera extinguat, ac fundat &c.*, vbi cum appellet libidinosam crudelitatem, seu crudelem libidinem non potest non ingerere nisi grauem culpam. Secundo, quia prolis conceptionem impedire in coitu coniugali, & efficere, vt semen non possit esse prolificum aduersatur fini intrinseco matrimonij, eiusque bonis, quale est bonum prolis. Tertio, quia inducere talem sterilitatem obstat fini intrinseco seminis, qui est ipsa generatio, quæ per priuationem potentiæ generatiuæ frustratur. Quarto, quia, vt benè notat *Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 20.* data opera impedire semen à suo primario fine generationis non differt nisi secundum magis, & minus ab emissione seminis extra vas. Quid enim est aliud effundere semen intra vas, quod non sit prolificum, ac effundere semen prolificum extra vas quoad effectum ipsius generationis. Ex quibus deducere poteris, hoc crimen esse contra naturam, & ab intrinseco malum.

5 Grauissimè tamen peccant.

Dices fæmina, quæ sæpè abortitur aut experitur periculum vitæ in partu potest sumere medicamenta inducentia sterilitatem, ergo impedire finem generationis, seu reddere semen non prolificum, non est ab intrinseco malum. Sed contra; Quamuis *Torreblanca in pract. iur. spir. lib. 12. c. 13. num. 31., & 36.* apud *Dianam part. 5. tract. 14. resol. 90.* sustineat in hoc casu licere

propinare medicamenta conducentia ad sterilitatem ea fortè ductus ratione, quia minus malum est non concipere, quam conceptum non posse perferre ad lucem; nihilominus, & communis DD. auctoritas inter quos *Turrianus in 2. 2. D. Thoma tom. 2. disp. 26. dub. 2. num. 45., Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. nu. 28., & 10., Nauarrus in man. c. 16. num. 45., Siluius in 2. 2. D. Thoma q. 64. art. 7. vers. quaritur quarto concl. 3., Rodriquez in summa tom. 1. c. 15. num. 1., Fagundez in Decal. lib. 5. c. 13. nu. 5., Diana part. 15. tract. 14. resol. 90., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 8.*, & ius ipsum naturæ indicant contrarium esse sustinendum, cum naturalis finis postulet, vt conceptio prolis, quæ nata est sequi ex copula carnali, non impediatur. Ad id, quod subditur *ex Torreblanca loc. cit.* dicendum est, primo cum *Fagundez loc. cit.* non esse facienda mala, vt eueniant bona; malum autem est se seipsum reddere sterilem sicuti se ipsum occidere, & mutilare. Secundo respondet idem Fagundez, quod concurrentibus duobus præceptis naturalibus, quando vtrumque simul exequi non potest illud prius adimplendum est, quod est fortius, & magis strictius obligat; sed in data hypothesi duo simul naturalia præcepta concurrunt, alterum de se ipso incolumi seruando, seu non mutilando, alterum de reddendo debito coniugali, & certè vrgentius est præceptum de se ipso non mutilando, ac de reddendo debito; nomine autem mutilationis venit etiam inductio sterilitatis; cum eiusdem effectus sit manum mutilam habere, ac habere aridam, & sterilem, ergo &c. Sed facilè posset hic argumentum retorqueri retento eodem modo arguendi; nam fortius est præceptum de se ipso non occidendo, seu se non exponendo periculo occisionis, seu mortis, quam præceptum reddendi debitum coniugale, sed non sumendo talia pharmaca se ipsam occidit, seu se exponit periculo mortis, ergo &c. Sed facilè hæc redargutio potest solui, si asseratur, quod in casu, quo periclitatur vita matris in partu reddat debitum nullum apponendo obicem conceptioni, quia in hac hypothesi non concurrit positiuè ad mortem propriam, sed adimplendo id, ad quod tenetur solum permissiuè se habet, quando verò sumit pharmaca ad sterilitatem in se ipsa inducendam positiuè concurrit ad sui mutilationem, cui æquiualet in effectu illa sterilitas; non est autem graue malum in opere debito permittere mortem præter intentionem; est autem graue malum concurrere per se positiuè, & directè ad mutilationem, adeoq; non est par ratio. Deinde illi periculo mortis sibi imminentis ex partu potest aliundè occurrere denegando debitum, ad quod non tenetur cum tanto suæ vitæ periculo, vt passim affirmant DD; reddere autem se sterilem, vt possit reddere, sed infructifere, est omni ratione malum; quare &c.

6 Non licet medicamenta sumere ad sterilitatem etiam si in partu matri immineat periculum mortis.

Soluuntur nonnullæ instantiæ.

Dices secundo ad euitandam mortem matri imminentem ob grauem morbum, quo premitur, quando eidem non potest aliter obuiari, licitum est eidem matri propinare pharmaca ex se tendentia ad abortum fætus non adhuc animati per ea, quæ docent *Villalobos in summa tom. 2. tract. 12. difficult. 13. nu. 8., Molfesius in summa tom. 1. tract. 11. c. 19. num. 197., Tannerus tom. 3. disp. 4. q. 8. dub. 4. num. 61., Laiman lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 3. c. 4. num 4., Sanchez de matrim. lib. 9. de deb. coniug. disp. 20. num. 8., & 10.*, ergo etiam ad euitandum periculum mortis licitum erit sumere, eique propinare venena sterilitatis. Consequentia probatur, quia multo magis distat à generatione semen, quam fætus iam ex semine conceptus, licet nondũ formatus, & animatus, ergo, si licet hoc secundum in ordine ad vitam matris seruandam, multo magis licebit primum. Sed contra, quamuis verum sit, quod ad euitandam mortem matris periclitantis licitum sit eidem propinare pharmaca per se, & directè tendentia ad sanitatem matris, licet occasionalitèr, indirectè, & præter intentionem sequatur, seu sequi possit fætus inanimis abortus, prout latè nos infra docebimus, quando tamen huiusmodi pharmaca tenderent per se primo, directè, & propriè ad abortum fætus, quantumuis inanimis, non est ita certum assumptum, vt præfertur, vt contrarium non doceant *Siluius in secunda secundæ D. Thoma q. 64. art. 7. vers. quaritur 4. concl. 3., Fillincius tom. 1. tract. 29. c. 7. num. 101., Lessius lib. 2. c. 9. dub. 10. num. 60., Nauarra de restit. lib. 2. c. 3. num. 140., Malderus in secunda secunda tract. 3. c. 1. dub. 18., Basilius Pontius de matrim. lib. 10. c. 13. num. 2., Præpositus in 3. part., D. Thoma q. 6. de bon. matrim. dub. 9. num. 74., Vasquez opus de restitut. c. 2. §. 2. dub. 6. in fin.*, quod videtur probare *ex Tertulliano in Apolog. c. 3.*, vbi sic habet *Nobis verò homicidio semper interdicto etiam conceptum vtero dum adhuc sanguis in hominem dilabitur, dissoluere non licet. Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet*, vbi cum egregius hic Doctor ęquè commensuret illum abortum fætus inanimis cum homicidio videtur ex consequenti deduci, quod sicuti non licet homicidium committere, nec abortum fætus animati ad liberandam matrem à periculo,

7 Non licet ad salutẽ matris periclitantis sumere pharmaca secundum se ordinata ad fætus interitum.

riculo, quo premitur, ita, nec liceat per media positiua, & directè abortum fætus inanimis, nec sterilitatem procurare in ordine ad eandem matrem liberandam. Sed quidquid sit de illo assumpto, de quo occurret infra sermo vberimus, alij conantur assignare discrimen inter vtrumque casum situm in eo, quod, quando periclitatur mater prægnans in vita, cui alia via subueniri non possit, nisi emittendo fætum conceptum, tunc fætus ipse conceptus sit quasi actualis aggressor aduersus vitam eiusdem matris, cuius periculum est præsentaneum, non sic autem res se habet, quando mater sumit pharmaca ad inducendam sterilitatem, & ad efficiendum, ne concipiat, quia tunc nullus est aggressor actualis, nec periculum illud est præsentaneum; licitum autem est inuasorem actu repellere, non sic autem eum, qui actu non inuadit; atq; ita sentiunt, & respondent *Diana part. 5. tract. 14. resol. 90. vers. sed quia ego puto, Sanchez de matrim. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. nu. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num.* 8. Sed assumptum, cui innititur hoc discrimen, nimium probat; probat etenim in primis, quod, si vita matris periclitaretur, & fætus etiam esset animatus, liceret matri directè intendere, & procurare abortum eiusdem fætus, quandoquidem actu aggressorem, quantumuis adultum licet aggresso occidere; probat secundo, quod, quādo quis ex superabundantia seminis graui vitæ periculo subiaceret, posset directè procurare pollutionem, & eiusdem seminis emissionem, quod nulla ratione videtur dicendum; semen etenim illud esset quasi actu aggressor. Quamobrem pro nunc breuitèr dico hanc difficultatem, seu solutionem huius difficultatis pendere ex ijs, quæ infra dicentur prænot. 11., ad quæ vos remitto.

Fætus nō est propriè aggressor.

Ex ijs, quæ hactenus dicta sunt in hac secunda parte assertionis, eiusque probatione, habes, quod, si vir, vel fæmina in copula carnali se retrahant, si sint verè coniuges, adeo vt post fæminæ seminationem vir non seminet, vel fæmina post sui seminationem non semen virile recipiat, non committant quidem crimen abortus, grauissimè tamen peccent. Ratio primæ partis est, quia propriè non est abortus, vbi non est fætus conceptio; conceptio autem non est, vbi non est seminatio viri, aut eiusdem seminis receptio in vas muliebre, vt supra. Ratio secundæ partis ex superius dictis deducitur, quia copula coniugalis, & seminis effusio ex natura sua ordinatur ad prolis generationem, & propagationem speciei; frustrare autem naturam tali fine, & ordine non leue peccatum est. Dixi, *& seminis effusio*, nam ante effusionem seminis desistere à copula incohata consentiente vtroque coniuge nullum peccatum saltem læthale est; nam tunc ex vno capite semen non frustratur suo fine, cum ex parte nullius sit emissum, & cum vterque coniux in illam desistentiam consentiat, nulli fit iniuria; Neque dicas, non licere illam vasis penetrationem, quandoquidem est actus per se illicitus, nisi ordinetur ad veram generationem prolis per realem seminationem; contra enim est, quia huiusmodi actus sine seminatione sunt tantum quidam tactus partium pudendarum, qui ratione status matrimonialis sunt per se liciti ipsis coniugibus, cum possint ordinari ad honestum finem, nempè ad mutuum amorem fouendum, vel ad alium similem; cessare autem in huiusmodi actibus à seminatione potest etiam aliquo fine cohonestari, vt scilicet consulatur valetudini, cui effusio seminis potest esse noxia, vt tollatur superabundantia filiorum, quos conuenientèr alere non possint. Cauendum tamen est, ne sit periculum emissionis seminis extra vas, quia tunc ratione talis periculi esset peccaminosa illa desistentia à copula incohata.

8 Coniuges se retrahentes in copula carnali, ne seminent, peccant grauitèr, non committunt crimen abortus.

PRÆNOTIO IX.

An incurrant pœnas abortus ipsę matres prægnantes illum in se ipsis procurantes.

SVMMARIVM.

Ratio difficultatis est quoad pœnam excommunicationis. 1.
Rationes suadentes non incurrere. 2.
Etiam ipsæ mulieres prægnantes incurrunt pœnam excommunicationis. 3.
Soluuntur rationes oppositæ. 4.

IPsas etiam matres prægnantes incurrere omnes alias pœnas temporales comminatas contra procurantes abortum fætus animati, si illum in se ipsis procurent, est certo certius, cum Sixtus V. in prima parte suæ constit. Incipient. *Effrænatam* iniungendo pœnas temporales exprimat ipsas etiam prægnantes ad quas extendit huiusmodi pœnas. Difficultas solummodo est, an vltra pœnas temporales contrahant etiam excommunicationem latam ab eodem Sixto V. in secunda parte eiusdem constitutionis.

1 Ratio difficultatis est quoad pœnā excōmunicationis.

Ratio dubitandi ex eo oritur, quod idem Pontifex, qui prius in prima parte

eiusdem constitutionis in qua pœnas temporales iniunxerat, mentionem fecit etiã earundem mulierum prægnantium, quas subiacere voluit illis pænis comminatis; postea in secunda parte volens ad deterrendos homines ab immanissimo hoc crimine decernere etiam excommunicationem latæ sententiæ contra delinquentes, prout decreuit, nullum penitus verbum fecit de eisdem mulieribus prægnantibus; ex quo *Naldus in summa verb. abortus n.1.*, *Auila de censuris part.2.c.5. disp.3. dub.12. concl.2. §.quinto*, *Alphonsus de Leone de censur. recollect.7. num.34.*, *& alij* colligunt noluisse Pontificem in hoc comprehendere vxores ipsas prægnantes fortè compatiendo illius sexus fragilitati; nec eosdem mouet, quod Pontifex immediatè antecedentèr ad hanc latam excommunicationem, dixerit *Insuper prædictos omnes, qui vel quæ, vel vti principales, vel vt socij, consciique ad tale facinus &c.* vbi per ly *Principales* aliud non videtur posse intelligi, nisi ipsæ prægnantes; non mouet, inquam, quia respondent, quod per ly Principalis intelligi debeat principalis in dando medicamenta, quod arguunt ex subsequenti verbo *dederint*, quod regit præcedentia nomina ad ipsum tanquam casus nominatiuos proprios relata; quæ autem reguntur ab eodem verbo eandem recipiunt qualitatem *Bartolus in l. talis scriptura ff. de leg.1.*, *& communiter scribentes in c. secundo requiris de appell.*, & subsequentia limitant antecedentia secundum intellectum ipsis verè appositum *Castrensis in l. inter omnes n.4. ff. qui satisd. cog.* Mouentur isti potissimum ea ratione, quia in pænalibus non debemus nos extendere casus ad eas personas, quas legislator non exprimit; odia enim semper sunt restringenda, nec extendenda ad non expressa, cum ex vulgatis iuribus expressa noceant, quæ non expressa non nocent, & sicuti nos in præcedentibus docuimus, quod pænæ comminatæ contra propinantes mulieribus venena sterilitatis non extendantur ad eadem propinantes maritis, seu masculis, quia de his mentionem non facit Pontifex in illa dispositione pænali; ita, cum in hac pæna excommunicationis, nec verbum faciat de ipsis mulieribus prægnantibus, non videtur hæc pæna aduersus ipsas comminata. Nihilominus, quamuis probabilis videatur hæc opinio contrarium tanquam probabilius, & certius sentiendum arbitror. Quamobrem sit.

2 Rationes suadentes nõ incurrere.

Assertio. Mulieres etiam ipsæ prægnantes sumentes pharmaca ad abortum fætus animati secuto effectu contrahunt pænam excommunicationis latam à Sixto V. *Dicastillus de iust. lib.2. tract.1. disp.20. dub.13. num.179.*, *Filliucius tom.1. tract.14.c.6. num.4.*, *Bonacina de censuris in particulari tom.3. disp.2. q.2. punct.10. num.12.*, *& seqq.*, *Diana part.7. tract.5. de abortu resol.7.*, qui, quamuis plurimum tribuat cõtrariæ opinioni, tamen asserit expressè ita nec aliter sentiendum esse *Mazuchellus tract. de cas. reseru. disp.2. c.3. q.3.*, qui tantum excusat fæminas prægnantes ab hac excommunicatione, si tale crimen præstiterint per metum cadentem in constantem virum.

3 Etiam ipsæ matres prægnantes sumẽtes pharmaca incurrunt in pænã excommunicationis

Fortior ratio huius assertionis ex eo deducenda est primo, quia præsumendum non est Pontificem voluisse cõprehendere sub hac dispositione pænali alias fæminas cooperantes, auxilium, & fauorem præstantes, & excludere ipsas principales, quæ in se ipsis adeo exitiale crimen exercent, nec probabile est voluisse eximere à pænis principales in delicto, dum minus principales grauissimæ huic pænæ subijcit. Secundo, quia Pontifex in illo §. 8. in quo statuit pænam excommunicationis procedit ampliatiuè ad prædicta, qui propterea dicit *Insuper prædictos omnes*; illud enim *insuper* idem sonat, ac vltra, & vlterius *l. Seiæ in princip. vers. Seia insuper, & ibi Glosa ff. de fund. instruct. c. statutum §. insuper de rescriptis in sexto*, *Petrus Rebuff. in concord. tit. de collat. §.1. vers. insuper*, & de sui natura venit continuatiuè addendo ad superiora retenta eadem materia *c. vbi periculum §. ipsos insuper de elect. in sexto*, *Bero. cons.80. num.5. lib.2.*, *Flaminius de resignat. tom.2. lib.11. q.11. num.24.*, *Rota Roman. vna Palatij 18. Feb 1619. coram Card. Sacrato*, & cum coniungatur cum ly *Prædictos omnes*, vtique repetit præcedentes, inter quos sunt ipsæ mulieres prægnãtes, vt videre est in §.1. *& prægnantes mulieres, quæ præmissa scienter fecerint*, & §.5. Ibi *Et mulieres, quæ ea scienter sumpserint*; Nec obesse potest, si asseratur, quod hæc limitentur per subsequentia verba *Insuper prædictos omnes, qui, vel quæ, vel vti principales, vel vti sociæ consciiæ ad tale facinus opem, consilium, fauorem, aut medicamenta scienter dederint*; non, inquam, obesse potest, quia hæc verba subsequentia stant ampliatiuè, quatenus in præcedentibus comprehenderat facientes, modo comprehendit etiam consulentes, & auxilium præstantes, nec tamen per hoc excludit præcedentes, cum dicat *Insuper, & prædictos omnes*, & sic quoad reliquas subsequentes particulas subintelligenda est coniunctio, *Et scilicet, & qui, vel quæ &c.*, cæteroqui inaniter diceret *Insuper prædictos omnes*, si eosdem voluisset excludere. Tertio, quia ly *vti principales* indicat in dispositione non solum cooperantes com-

Pontifex procedit ampliatiuè.

Explicatio verborum eiusdem textus.

comprehendi, sed principalius ipsas fæminas, quæ vel vt principales, vel vt sociæ reę sunt talis criminis; vbi nota, quod secernantur principales a socijs; sociæ autem sunt omnes cooperantes, siue quia dederint, siue quia auxilium, & fauorem præstiterint, ergo nomine principalium sunt illi, vel illæ, quæ executionem fecerint sumendo talia medicamenta in ordine ad abortum.

Ad rationes, quæ pro contraria parte afferuntur, nunc respondendum est, & quidem ex dictis patet satis superque in illa dispositione comprehendi ipsas fæminas prægnantes, quæ talia pharmaca

4 Soluuntur rationes oppositæ.

sumunt tàm per ly *insuper prædictos omnes*, quàm per ly *vti principales*. Ad illud, quod dicitur, quod per ly *vti principales* intelligantur præcisè principales in dando, prout colligitur ex subsequenti verbo *dederint*, dicendum est primo, quod frustratoriè esset apposita illa particula, si referatur præcisè ad eas, quæ dederunt, quãdoquidem sufficientèr hoc explicaretur per li socias consciosq; & præbentes fauorem, & auxilium; nomine enim sociorum veniunt illi omnes, qui coniunguntur cum principali, & qui actionem illam comitantur, inter quos computantur illi omnes, qui dant &c., & si importantur minus principales in dando, vtique certum est importari principaliores in eodem genere; vnde ad quid aliud debet referri illa particula *vti principales*, quod aliud esse non potest nisi persona, qui exequitur; secundo, quod ly *dederint* referatur ad socias, & cooperantes, quando ille, qui exequitur est principalis, vel si principalis sit alius, qui vel ex affectu libidinis, vel odij meditatione det huiusmodi pharmaca inscia omnino vxore ipsa prægnante tunc ad ipsum referatur. Ex quibus ruit illa ratio, quam adducunt, quod scilicet in pænalibus non sit facienda extensio ad personas non expressas; ruit, inquam, quia putat ipsas mulieres prægnantes sufficientèr in illa dispositione pænali exprimi; nec currit paritas de propinantibus venena sterilitatis viris, quandoquidem in illa dispositione nulla fit de ipsis mentio, sed præcisè de propinantibus mulieribus, quod non militat in nostro casu &c.

PRÆNOTIO X.

An consulentes, & mandantes incurrant in huiusmodi pænas, & quid, si reuocauerint mandatum, vel consilium ante executionem.

SVMMARIVM.

Consulentes, & mandantes comprehenduntur sub pœna excommunicationis. 1.
Attenta constitutione Sixtiana incurrunt omnes pœnas homicidij. 2.
Non sic attenta constitutione Gregoriana, si fœtus non fuerit animatus. Ibid.
Consulentes abortum fœtus animati præter pœnam excommunicationis non incurrunt alias pœnas de iure canonico, & ciuili impositas homicidis, nisi in iure exprimantur. 3.
Consulentes, & mandantes non contrahunt excommunicationem effectu non secuto. 4.
Mandans reuocato mandato ante executionem non incurrit pœnas. 5.
Consulens reuocato consilio non euitat pœnas, si in illo ostenderit vtilitatem consulti. 6.

MVltiplex difficultas sub hoc titulo comprehenditur. Prima, an verè huiusmodi cooperantes incidant in omnes pœnas, an verò solummodo in excõmunicationem. Secunda, an intelligantur solummodo incidere, si effectus sequatur, an verò etiam eodem non secuto. Tertia, an, si post datum mandatum vel consilium ante executionem operis reuocauerint mandatum, vel consilium respectiuè, si illud sequatur, eximantur à talibus pœnis.

Assertio I. Consulentes, & mandantes comprehenduntur sub dicta constitutione pœnali Sixtiana, quantum ad effectum excommunicationis. *Nouarius in summa bullarum tom. 2. tit. de abortu num. 22., Bonacina tom. 3. disp. 2. q. 2. punct. 10. num. 5., Bordonus in consil. Regul. resol. 45. q. 9. num. 9., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 10.* 1 Consulẽtes & mãdantes comprehẽduntur sub constitutione Sixtiana quoad excommunicationẽ.

Quoad consulentes vix remanet ambigendi locus cum hoc expressè definitum reperiatur in d. constit. Sixti V. per illa verba §. 8. relata *Insuper prædictos omnes, qui vel quæ, vel vti principales, vel vti socij conscijue ad tale facinus opem, consilium, fauorem &c. dederint*, vbi per ly *consilium* procul dubio importantur consulentes. Difficultas præcipua est quoad mandantes, qui non videntur exprimi, adeoq; in legibus illis pænalibus non comprehendi; Nihilominus, & quoad istos adhuc sic probatur, quia mandantes sufficientèr exprimuntur per illam clausulam, *Qui per*

Ex ipso textu bullæ euincitur.

per se, vel per interpositam personam abortum fœtus animati procurauerint, quæ verba duo indicant & procurationem sine mandato per ly *Qui per se*, & procurationem cum mandato per ly *vel per interpositam personam*, vnde, qui mandat, verè per interpositas personas procurat. Accedit, quod huiusmodi pæna intelligitur nemine discepante contra facientes abortum; sed, qui mandat, verè efficit abortum per interpositas personas, ergo &c.

2 Attenta Constitutione Sixtiana consulentes, & mandantes contrahunt omnes pænas homicidæ.

Assertio II. Consulentes, mandantes, & auxiliantes præter pænam excommunicationis incurrunt omnes pænas iure diuino, canonico, & ciuili statutas contra veros homicidas, si consilium, mandatum, vel auxilium respectiuè præstiterint ad propinanda venena sterilitatis, vel ad efficiendum, ne mulieres concipiant attenta dispositione Sixti V., sed attenta moderatione Gregorij XIV. nec excommunicationem, nec alias huiusmodi pænas contrahunt. In hanc vtramq; partem omnes consentiunt.

Quoad primam clarè liquet ex §. 5. *d. constitutionis Sixti V.* -Ibi- *Similibus pænis vult teneri eos, qui sterilitatis potiones, ac venena propinauerint mulieribus, aut, quominus fœtus concipiant, impedimentum præstiterint, consuluerint, & auxiliati fuerint, necnon & mulieres, quæ eascientèr sumpserint*.

Moderatio Gregorij XIV.

Quoad secundam patet ex §. 3. *constit. Gregor. XIV.* vbi sic legitur, *Quo verò ad pænas procurantium abortum fœtus inanimis, aut exhibentium mulieribus, aut sumentium venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium, vel consilium eis dantium in prædicta constitutione contentas constitutionem præfatam in ea parte, vbi de his agit ad terminos iuris communis, aut sacrorum canonum, & Concil. Trid. dispositionem auctoritate Apostolica tenore præsentium tàm quoad præterita, quàm quoad futura reducimus perindè, ac si eadem constitutio in huiusmodi parte nunquam emanasset*.

3 Præter pænam excommunicationis nó incurrunt alias pænas.

Assertio III. Consulentes abortum fætus animati præter pænam excommunicationis probabilius non incurrunt alias pænas iure diuino, & canonico, & ciuili statutas contra veros homicidas, nisi iura vel canonica, vel ciuilia expresè comprehendant nedum facientes verum homicidium, sed etiam consulentes suadentes. Mandantes verò easdem incurrunt.

Ratio primæ partis desumitur tum ex generali regula, tum ex terminis Constitutionis Sixti V., ex generali quadam regula, quia pænæ impositæ contra faciẽtes crimen non extenduntur contra suadentes, & consulentes, nisi hoc expresè statuatur in iure prohibente; ex terminis constitutionis Sixti V., quia in §. 1. idem Pontifex statuens, quod procurans abortum subijciatur omnibus pænis iure diuino, canonico, & ciuili contentis nullo modo loquitur de suadentibus, & consulentibus, sed de perpatrantibus -Ibi- *qui per se, vel per interpositas personas abortum fætus animati procurauerint percussionibus, venenis, medicamentis, oneribus, alijsue modis abortu secuto &c.*, ergo cum agatur de pœnalibus non est facienda extensio ad ipsos consulentes non expresè comprehensos in iure; Neque obesse potest, si asseratur, quod comprehendantur in alijs clausulis subsequentibus præcipuè in §. 8., Non, inquam, obesse potest, quia ille §. octauus stat ampliatiuè in ordine ad illam pænam dumtaxat, quæ ibi imponitur, quæ est excommunicationis latæ sententiæ, non in ordine ad præmissa.

Quoad alias pænas Sixtus V. non comprehendit consulentes.

Dices *Sixtus V. in §. 5. suæ constitutionis* expresè afficit huiusmodi pænis iure diuino, & humano, siue canonico, siue ciuili, ne dum propinantes venena sterilitatis, vel impedientes conceptum, sed etiam consulentes talem propinationẽ ad eundem effectum, ergo à fortiori præsumendus est voluisse afficere nedum propinantes potiones ad abortum fætus animati inducendum, sed etiam suadentes, & consulentes; si etenim hoc præstitit in ordine ad id, quod minus est, præsumendus est à fortiori hoc voluisse præstare in ordine ad id, quod maius est. Sed contra, quia in pænalibus non valet argumentum à minori ad maius potissimum in negatiuis *Curtius Iunior conf. 157. num. 30., & Cardin. Tuscus pract. concl. tom. 1. lit. A. concl. 501. nu. 13.* Hic autem versamur in negatiuis, cum versemur in præcepto, ne fiat abortus, neue inducatur sterilitas.

In pænalibus nó valet argumentum à minori ad maius.

Ratio secundæ partis quoad mandantes ex eo deducitur, quia isti expresè cõprehẽduntur in dispositione pænali eiusdem Sixti V., cum dicat, *Qui per se, vel per interpositas personas abortum fætus animati procurauerint*, & deinde immediatè subdit allegatis pænis iure diuino, & humano impositis contra veros homicidas; Qui autem hoc præstat per interpositas personas, vtique præstat per mandatum, ergo &c.

Mandantes expresè includuntur.

Assertio IV. Consulentes, & mandantes non contrahunt excommunicationẽ, nec alias pænas, si effectus abortus fætus animati non sequatur, seu fuerit secutus *Nouarius in summa bullarum tom. 2. tit. de abortu num. 22., Diana d. part. 7. tract. 5. de abortu resol. 10.*

4 Consulẽtes, & mãdantes nó incurrunt excõmunicationem effectu nó secuto.

Ratio ex eo deducitur, quia principales perpatrantes idem delictum abortus fætus, quantumuis animati, si effectus non sequatur, non contrahunt huiusmodi

pænas

pænas per ea, quæ habentur in §. 1. eiusdem constitutionis Sixtianæ, & per ea, quæ nos supra probauimus, ergo multo minus effectu non secuto contrahent tales pænas minus principales, scilicet consulentes, seu mandantes. Deinde quoad mandantes expressè habetur in eadem constit. Sixtiana, vbi subduntur huiusmodi pænis illi, qui per interpositas personas abortum procurant effectu secuto, ergo eodem non secuto non contrahent tales pænas *arg. reg. inclusio vnius est exclusio alterius, & item arg. contrariorum*; Neque dicas, per superius dicta in pænalibus non valet argumentum a minori ad maius, ergo nec valet argumẽtum, quod, si magis principales non contrahunt huiusmodi pænas effectu non secuto, nec contrahere debeant eodem non secuto minus principales, seu consulentes, & mandantes; contra enim impugnaberis, quia, vbi ad incurrendam pænam requiritur delictum cum talibus, vel talibus qualitatibus determinatis, tale requiritur respectu eorum omnium, qui concurrunt ad tale delictum; vnde non excluduntur à talibus pænis minus principales, quia ab eisdem excluduntur magis principales, sed quia nec magis, nec minus principales contrahunt delictum in illa qualitate, quæ ex dispositione iuris requiritur ad incurrendas pænas iniunctas eidem delicto.

Rationes pro asserto.

Assertio V. Mandantes, si ante executionem operis reuocauerint mandatum, & reuocatio ipsa innotuerit mandatario, non incurrunt excommunicationem, nec alias pænas iuris, quantumuis mandatarius postea exequatur mandatum in abortu fætus animati. Deducitur ex ijs, quæ nos probauimus *tom. de restitut. sub tit. de restitutione 1. prænot. 12. sect. 1. num. 5.*, eamque in similibus terminis sustinent *Lessius de iust. & iure lib. 2. c. 13. dub. 3. num. 12., Petrus à Nauarra lib. 3. de restitutione c. 4. num. 27., Medina C. de restit. q. 7., & alij magis communiter*.

5 Suadens reuocato mandato ante executionem nõ incurrit pænas.

Ratio ex eo deducitur, quia posita reuocatione mandati ante executionem operis, quæ reuocatio fuerit intimata mandatario, ipsa executio operis nullo modo est imputabilis ad culpam ipsius mandantis, ergo ipse mandans nullo modo contrahit pænas impositas contra mandantes aliquod maleficium, seu opus peccaminosum. Antecedens probatur, quia omnis ratio agendi in mandatarijs dependet à voluntate siue implicita, siue expressa mandantis, sine qua non agit, vt mandatarius, & nomine mandantis, sed vt principalis, & nomine proprio, in quo casu actio non imputatur mandanti, sed ipsam exercenti, sed, quando mandatum intelligitur reuocatum, & reuocatio intimata mandatario, non est amplius voluntas mandantis influens in illam actionem, sed potius remouens ab eadem, ergo non est amplius ratio agendi in mandatario nomine mandantis, adeoq; illa actio, si euenerit, non erit imputanda mandanti, qui propterea non incurret pænas illius actionis.

Mandatũ totã vim habet à voluntate mãdantis.

Assertio VI. Consulentes efficacitèr abortum fætus animati, & ostendentes in illo consilio vtilitatem, quam inde consequi potest vxor prægnans, si abortiatur, & sumat pharmaca iuxta consilium, non euitant pænas consulentium, si talis effectus sequatur, quantumuis antecedentèr ad executionem operis reuocauerint consilium. Consonat cum ijs, quæ nos docuimus *tom. de restitut. sub tit. de restit. 1. prænot. 12. sect. 2. num. 12.*, & docet *Lessius lib. 2. de iust. & iur. c. 13. dub. 3. num. 16.*

6 Cõsulens nõ euitat pænas reuocato consilio, si in illo ostẽderit vtilitatem consulti.

Pro clariori notitia præsentis assertionis aduerte primo consilium consulentis posse procedere ex duplici motiuo, quorum alterum sit, quod exhibeat maximam vtilitatem, quæ inde prouenire possit personæ, quæ recipit tale consilium, vt si consulat puellæ prægnanti ex concubitu illicito, vt abortiatur, eidem proponens, quod ex eodem abortu euitabit mortem sibi à parentibus, & cognatis imminentem, & item infamiam, ratione cuius nõ poterit nubere cum persona æqualis conditionis, quod, si non præstiterit morti subiacebit, cum parentes, & cognati in huiusmodi delictis sint vltricis naturæ, & soliti minas exequi, alijsq; innumeris damnis, & incommodis, prout re vera resultabunt; alterum, per quod non exhibeatur illa vtilitas, & vitatio damnorum, sed præcisè sensus eiusdem consulentis, qui hoc præstaret in se ipso, si in simili casu esset constitutus. Procedit assertio de consilio iuxta primum sensum accepto, quæ sic

Probatur, quia in hac hypothesi potissima, & principalis ratio, quæ mouet operantem ad executionem operis, est vtilitas, quam proposuit consulens resultare ex illo opere, prout re vera resultat, sed non obstante reuocatione consilij illa ratio motiua adhuc perseuerat, ergo, si non obstante reuocatione adhuc operans perseueret in volũtate iam mota ad operandum, & de facto operetur adhuc consulens ipse obligabitur, cum ex causa ipsius, seu motione illa actio, seu effectus promanarit. Confirmatur, quia, si quis alicui arma suppeditarit consulendo, vt inimicum occidat, non deobligatur ab onere homicidij, quantumuis consilium

Perseuerat consilium in motiuo.

re-

retractet, & suadeat arma deponere, nisi de facto arma abstulerit, si inimici mors sequatur, ergo, qui per consilium, ex quo manifestè resultet vtilitas eius, qui tale consilium recepit, incitauit animum ipsius ad nocendum, non deobligabitur ab onere, quantumuis consilium retractet, si executio dependentèr ab illo consilio perseuerante motiuo vtilitatis in effectu sequatur. Alias plures rationes ad hanc materiam seruata proportione conferentes cum solutionibus argumentorum contrariæ opinionis, vide *d. tom. de restit. 1. praenot. 12. sect. 2. num. 11. per totum*.

PRÆNOTIO XI.

An liceat prægnanti ad vitandum periculum mortis in morbo sumere pharmaca, ex quibus possit sequi abortus.

SVMMARIVM.

Remedia duplicis generis. 1.
Mulier in periculo vitæ, quod nequit aliter euitare, potest sumere remedia primi generis. 2.
Intellige, quando fœtus non est adhuc animatus. Ibid.
Non tamen potest sumere remedia ex se tendentia ad fœtus etiam inanimis eiectionē. 3.
Si remedium æque tendat ad salutem matris, ac ad fœtus inanimis eiectionem potest mater licitè illud sumere. 4.
Etiam, si fœtus fuerit animatus, potest mater sumere remedia primi generis. 5.
Si fœtus fuerit animatus, non est licitum matri sumere remedia secundi generis. 6.
Potest tamen sumere remedia tertij generis. 7.
Extante spe, quod proles possit edi viua, & baptizari, tenetur matri ab huiusmodi remedijs abstinere. 8.
Si mater sit in statu peccati mortalis, & non possit sibi consulere, potest sumere remedia primi generis. 9.

1 Remedia, quibus procurari potest infirmæ matris salus, sunt in duplici differentia, alia, quę ex sui natura directè, & principalitèr ordinantur ad sanitatem, quam habent causare, licet ex earum sumptione sequi possit, vel sequatur abortus; alia, quæ ex natura sua, & directè diriguntur ad immaturi fœtus eiectionem, ex qua potest matris salus contingere. Primi generis sunt venæ sectio, sudarium, balneum, pharmacum purgatiuum humoris, emplastrum mitigatiuum doloris, & alia huiusmodi. Secundi generis sunt venenum, dilaceratio, percussio, &c.

Remedia duplicis generis, & quænam.

Rursus in ordine ad huiusmodi remedia potest tertium quoddam genus excogitari, quod scilicet æqualitèr tenderet, & ad salutem matris & ad fœtus abortum, qui fœtus etiam in hoc casu potest considerari, vel prout est anima informatus, an verò vt informis, & inanimis.

Tertium genus remediorum.

Rursus in ordine ad eadem remedia potest triplex status matris prægnantis considerari; primus est, quo ipsa non sumendo talia remedia sit in morali periculo vitæ, & sit moralis spes, quod fœtus nascatur viuus. Secundus, quo sine talibus remedijs, & medicamentis æquale sit periculum vitæ tàm matris, quàm fœtus, & cum illis ęquè possit sperari salus matris, ac timeri abortus fœtus, quatenus remedia applicanda æqualitèr tendant, & ad salutem matris, & ad fœtus interitum. Tertius, quo cum illis remedijs timeatur certa mors fœtus, & moralis spes habeatur vitæ matris. Hoc vnum adderem posse contingere, vt sine illis remedijs speretur, vt fœtus edatur viuus etiam moriente matre (qui casus certè non videtur metaphisicus, cum *Diana parte 7. tract. 5. resol. 37.* testetur se præsente bis contigisse, vt mortua iam matre fœtus sit ortus viuus, & baptizatus) in quo casu quæri potest, an ad salutem spiritualem fœtus teneatur mater abstinere à talibus remedijs, & hoc etiam, si probabilitèr timeat se esse in statu peccati læthalis. Iuxta has omnes considerationes præsens titulus examinabitur.

Triplex status matris prægnantis.

Assertio I. Si mulier prægnans ob morbum sit in tali statu constituta, vt nō sit moralis spes vitæ, nisi sumat talia remedia, licitum est eidem remedia primi generis sumere, quando fœtus adhuc non est animatus, etiam si inde possit sequi eiusdem fœtus eiectio *D. Antoninus 3. part. tit. 7. c. 2. §. 5., Nauarrus in man. c. 25. num. 62., Henriquez lib. 12. c. 16. num. 8., Graffius prima part. decis. lib. 2. c. 92., Azorius part. 3. lib. 2. c. 2. q. 4., Basilius Pontius lib. 10. c. 13. nu. 2., Naldus in summa verb. abortus nu. 3., Homobonus de cas. reseru. part. 3. c. 67., Diana part. 7. tract. 5. resol. 34.*, qui etiam asserit esse communem inter Neotericos, & alij innumeri, quos citat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 80.* 2

Mulier in periculo vitę, quod nequit aliter euitare, potest sumere remedia primi generis.

Probatur primo, quia actiones humanæ ex fine, & obiecto suo redduntur bonę vel malæ, nec tali bonitate, vel malitia frustrantur ex ijs, quæ per accidens, & præter operantis intentionem sequuntur *D. Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. in corpore, Valentia tom. 3. disp. 5. q. 8. punct. 2. in fin.*, & omnes ferè Theologi in quæst. de actibus humanis, sed obiectum, & finis, ad quod, seu

Finis, ad quem ordinatur tale remedium, non est malus.

seu quem ordinatur sumptio talium remediorum sunt quid ex se bonum, vel saltem indiferens, & id, quod potest sequi nempè abortus fætus est præter intentionem sumentis, ergo &c. Minor probatur, quia obiectum formale sumptionis talium remediorum est sanitas matris, ad cuius consecutionem ordinatur tanquam ad finem, in quo sistit; intendere autem talem sanitatem ex se est manifestè quid bonum, nec vllam inuoluit malitiam; Neque dicas, quod malitia, quæ in illa actione consideratur, si periculum, cui exponitur fætus, vt abijciatur, cui periculo illum exponere est ex se peccaminosum; contra enim impugnaberis, & sic simul.

Mater potest præferre vitā propriam in actu spei futuræ vitæ fætus.

Probatur secundo assertio, mater habet ius præferendi propriam vitam in actu spei futuræ vitæ alterius, ergo cum nullus peccet vtendo iure suo, nec peccabit mater vtendo talibus remedijs, quibus curat propriam vitam seruare, licet ex hoc sequatur periculum mali alterius, nam hoc non est finis intentus, nec procuratus, sed ad summum permissus; Neque obesse potest, si afferatur, non licere propter sanitatem acquirendam effundere in pollutione semen, adeoq; ad eandem sanitatem non posse licere adhibere remedia, quibus eijciatur fætus iam conceptus. Non, inquam, potest obesse, quia hoc argumentum non procedit cum recta comparatione; deberet enim sic procedere, quod sicuti potest mater adhibere remedia causatiua propriæ sanitatis directè intentæ, quamuis per accidens, & præter intentionem ex illis possit sequi fætus eiectio, ita possit quis vti remedijs ex se ordinatis ad salutem propriam, quamuis ex ijs sequatur, vel sequi possit seminis effusio, dummodo per se, & directè hæc non intendatur, quod vtique verum essent. Quamobrem ad instantiam allatam affero disparitatem sitam in eo, quod pollutio, cum directè procuretur, licet ordinetur ad finem bonū sanitatis, semper est ex obiecto mala, nec potest cohonestari à fine, ad quem dirigitur; medicina autem ex se curatiua non est ex obiecto mala, cum sit ordinata à natura ad sanitatem, adeoq; tanquam medium potest per se intendi ad bonum finem.

Quamobrem ex ijs patet non esse in hoc audiendum *Mazuchellum tract. de casib. reseruatis disp.2.c.3.diffic.3.num.9.*, dum damnat iniquitatis vxorem talia pharmaca sic sumentem; non audiendum, inquam, quandoquidem rationes, quibus innititur, nullius roboris videntur esse; mouetur enim primo inferendo absurdum ex nostra opinione sitū in eo, quod, si liceret ad salutem matris sumere pharmaca, ex quibus possit sequi fætus abortus, liceret etiam in ordine ad eandem salutem semen effundere. Secundo, quia, si liceret hoc, liceret etiam puellæ prægnanti ad vitandum periculum vitæ, vel famæ, quod sibi ex partu probabilissime timeret abortum procurare, quod non est dicendum. Sed hæ rationes facillimè eluduntur ex dictis; non enim nos dicimus, quod directè liceat procurare abortum, sed solummodo, quod liceat pharmaca sumere ex se ordinata ad sanitatem matris prægnantis, quamuis per accidens, & præter intentionem possit inde sequi abortus, quod idem non videtur repugnare in ordine ad pollutionem, quatenus licitum sit sumere pharmaca in ordine ad eundem sanitatem, quamuis per accidens, & præter intentionem possit inde sequi seminis effusio.

Reijcitur Mazuchellus cum ipsius rationibus.

3 Nō tamen potest sumere remedia directa tendentia ad fætus eiectionem, quantumuis hic fuerit inanimis.

Assertio II. Si fætus adhuc non fuerit animatus, & mater constituta sit in statu, quo eius vita periclitetur sine sumptione pharmacorum ex se tendentium ad eiectionem eiusdem fætus probabilius est, quod non liceat ea remedia adhibere, quantumuis inde possit sequi salus matris periclitantis. *Corduba in sūma q.137.dic.4., & in quæstionar. lib.1.q.38.dub.2., Nauarrus in summa c.25.num.62., Vasquez opusc. de restit. c.2. §.1. dub.7.num.29., & c.3.§.5. dub.15., Basilius Pontius lib.10.c.13.nn.2., Bonacina de restit. disp.2.q.vlt.punct.7.nu.3., Ioannes Lugo de iust.tom.1.disp.10.sect.5.nu.132., Mazuchellus de cas. reseru. disp.2.c.2.q.1.difficul.3.*, quidquid ex aduerso senserit *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.9. num.85.*, qui num. præced. pro sua opinione allegat plures.

Ratio ex eo deducitur primo, quia in ordine ad salutem propriam, quantumuis aliud remedium non suppetat, non est licitum directè procurare seminis emissionem, vt est in confesso apud omnes, ergo neque in ordine ad salutem matris, quantumuis aliud remedium non suppetat, erit licitum procurare directè remedia secundum se primo ad illum ordinata abortum fætus, quantumuis inanimis. Consequentia probatur, quia tam intrinsecè mala est abortio voluntariè, & directè procurata, quam intrinsecè mala sit pollutio; Neque dicas, disparem esse rationem de effusione seminis, ac de eiectione fætus iam in vtero existentis, quandoquidem, quod in nullo euentu licitum sit semen emittere extra actum coniugij non est ob damnum generationis, vt multis latè probat *Sanchez lib.9. de debito coniugali disp.17.num.16.*, sed quia adeo vehemens est in seminis emissione

Tam est mala abortio voluntaria, quam seminis effusio.

delectatio, vt teste *Abulensi c.5. Matthæi n. 184. ad primum*, homines eidem tanquam summo bono adhæreant; vnde natura homini vltra actum coniugij eiusdem seminis administrationem prohibuit, ne facilè sibi suaderent ex causa licere eiusdem emissionem, & sic crebrò semen prodigerent; hæc autem, vt per se patet non militant in abiectione fætus animati, & propterea &c. Contra enim impugnaberis, quia, vt benè notat Lessius, non est prohibita pollutio propter voluptatem sensitiuam, sed potius voluptas sensitiua propter pollutionem; vnde præcipua causa prohibitionis pollutionis voluntariæ siue in se, siue in causa, est, quia semen frustraretur suo fine generationis, ad quem est ordinatum à natura; cum etenim ad aliud semen à natura non sit institutum, nisi ad prolis generationem, & propagationem speciei, non est relictum in potestate, & administratione hominis nisi ad eum effectum, vnde, si aliter de ipso disponatur, disponitur contra naturam, adeoq; &c.

Non est prohibita pollutio propter voluptatē sensitiuā.

Dices vlterius cum *Ioanne Angelo Bossio tract. de effectibus matrimon. c.9. num. 84., & tom.3. var. mor. tit. 12. num. 12., & seqq.* disparem etiam esse rationem inter pollutionem directè intentam etiam in ordine ad sanitatem, & expulsionem fætus etiam directè intentam ob matris periclitantis salutem. Rationem disparitatis in eo constituit, quia quando impeditur generatio per remedia directè tendentia in abiectionem fætus in vtero matris existentis, non impeditur per actum de se ordinatum à natura ad generationem; at cum impeditur generatio per vsum rei venereæ, seu per actum effundendi semen, impeditur per actum, qui à natura est ordinatus ad ipsam generationem, adeoq; in hoc inuertitur ordo naturæ, non sic in priori casu. Sed contra, quia parum referre potest, quod impediatur generatio per actū à natura ordinatum ad generationem, vel per alium actum, quando directè impeditur eadem generatio per frustrationem seminis ad eandem ordinati; nam id, quod principalitèr intendit natura, est, ne semen ipsum frustretur voluntariè vel in se, vel in causa suo fine, ad quem ab eadem natura ordinatur; cum ipsum non sit ad aliud ordinatum, nisi ad prolis generationem, & propagationem speciei, nec considerandus est modus, quo frustratur, dum consequitur effectus ipse frustrationis.

Reijcitur disparitas assignata à Bossio.

Dices vlterius licitum est perimere inuasorem propriæ vitæ in ipso actu inuasionis per ea, quæ latè docuimus *tom. de restit. sub tit. Restit. I. Prænot. XV. sect. 7. num. 10., & seqq.*, sed fætus in hac hypothesi supponitur tanquam aggressor matris periclitantis, cum illo eiecto non periclitaretur, ergo licitum est illum interimere, & eicere per remedia ad ipsum tendentia directè. Huic argumento multum videntur fidere aduersarij. Sed contra, quia ex dictis in præcedentibus hoc argumentum nimis, & etiam contra aduersarios probat; probat enim primo, quod etiam, si fætus fuerit animatus, possit per talia remedia directè tendentia ad ipsius abortum interimi. Certè, quantumuis sit adultus, qui alterum aggrediatur in actu ipso aggressionis, potest ab aggresso impunè, & licitè occidi; quod tamen non fatentur aduersarij. Secundo, quia, si quis superabundaret semine, & ex illa superabundantia eidem immineret periculum mortis, posset directè illud effundere, cum sit quasi aggressor, quod tamen nec ipsi aduersarij admittent.

Reijcitur instantia, qua dicitur fætum esse actu aggressorem.

Quamobrem directè ad instantiam respondet *Azorius part.3. lib.2. c.1. q.2.* non posse inuasorem ab inuaso occidi, nisi inuadat iniustè; iniustè autem non inuadit fætus matrem, cum non sit compos rationis. Sed non placet hæc responsio, tum quia bannitus ad mortem, si non potest alia via se defendere, potest inuasorem occidere, & tamen inuasor non iniustè inuadit, cum inuadat, vt minister Iustitiæ vindicatiuæ *Nellus tract. de bannitis part.2. q.49.*, tum quia furiosus, quamuis sit pater, aut filius, si inuadat aliquem, & non sit via se tuendi, potest inuasus inuadentem occidere *ex c. furiosus clem. de homicid.*, & tamen inuadens, cum non sit compos rationis, sicuti non est fætus animatus, non est iniustus saltem positiuè.

Reijcitur responsio, qua dicitur fætum non esse iniustum inuasorē.

Respondent alij, inuasum non posse primaria intentione intendere necem inuasoris, quamuis media ex natura sua ad illam ordinata adhibeat, sed solummodo propriam defensionem, ad quam ex medijs illis, quibus intendit propriam defensionem, consequitur mors inuadentis, sicque matrem non posse primaria intentione per talia media intendere eiectionem fætus, benè tamen per ipsa intendere primario propriam salutem, quamuis postea necessario ex ipsis sit secuturus eiusdem fætus interitus; Sed nec satisfacit hæc responsio, nam cum media directè, & ex natura sua tendant ad destructionem fætus, parum ad rem nostram facit, quod dicatur intentio ad aliud primario referri, sicuti parum faceret, nec excusaretur ille, qui directè per media ex natura sua, & necessariò causatiua procuraret in se pollutionem, sed diceret se primario illam non intendere, sed solum propriam sanitatem. Deinde plurimi docent inter quos *Sotus lib.5. de iust. q.1. art. 8.*, *Victoria relect.*

Reijcitur alia responsio.

velect. de homicidio nu. 17., Nauarrus c. 15. num. 3., D. Antoninus 3. part. tit. 4. c. 3. §. 1., Petrus à Nauarra lib. 2. de restit. c. 3. n. 342., Lessius de iust. & iur. lib. 2. c. 9. num. 53. non solum licere aggresso in actu aggressionis intendere propriam defensionem, sed etiam mortem inuasoris tanquam medium necessarium ad propriam defensionem, & ad propriam vitam conseruandã.

Fætus non est propriè aggressor matris.

Respondeo igitur ad instantiam, fætũ non esse propriè aggressorem matris; nam aggredi est vim inferre inuito per media violenta per se ordinata ad interitum; non sic autem se habet fætus aduersus matrem, & per accidens est, quod, quandoque sit nociuus, & conferens ad interitum eiusdem, cum vt plurimum fætus non afferat matri internectionem, & mater in se ipsa ipsum admittit non inuita, sed consentiens, nam consentiendo in matrimonium, & in copulam carnalem iam intelligitur consensisse in ea omnia incommoda, quæ ex ipsa copula possunt contingere, & sic concepto fætu, si ab ipso vim patitur non potest propriè dici aggredi, cum non censeatur inuita saltem voluntate antecedenti. Quod, si supponas mulierem per vim cognitam fuisse a fornicario, & concepisse; tunc dicam posse conari, vt semen reijciat, quia tunc intelligitur per vim inuasa à stupratore, cuius inuasio perseuerat in semine, quousque fætus non sit animatus, prout docet *Marchantius in resol. Pa. part. prima c. 6. q. 21.* Quod, si fætus ad animationem deuenerit, tunc non poterit amplius ipsum directè eicere, quia transijt in tertiam quandam personam, nec ipsa est inuasor, sed fuit vir stuprator, ex cuius crimine non debet hæc persona pati.

Dices vlterius, quod cum ex vna parte fætui vita non adimatur, cum non supponatur viuere, & ex alia parte saluti matris possit certo moraliter consuli, non appareat, cur cum tanto vitæ suæ discrimine teneatur conseruare fætum inanimatum, cum habeat ius præferendi propriam vitam spei futuræ vitæ alterius.

Alia aduersariorum instãtia dissoluitur.

Sed cõtra primo, quia hac ratione, quando ex superabundantia seminis periculum subesset, posset ille, qui superabũdat, illius emissionem directè procurare, cum tunc etiam præferret vitam propriam vitæ alterius in spe in illo semine existentis. Secundo, quia, si hoc subsisteret, liceret etiam fætum animatum interimere, quia non minus videtur licitum potius seruare propriam vitam, quam vitam alterius cæteris paribus, quam præferre vitam propriam vitæ alterius in spe; licet enim videatur, quid magis vita alterius in actu, quam tantum in potentia, & in spe, negari tamen non potest, quin licitè possit quis sibi in vita consulere, quam alteri, & præferre vitam propriam alienæ.

Dices vlterius, licet pro salute totius partem puta manum, bracchium, aut pedem præscindere, vt euenit in eo, qui in parte aliqua mortifero offensus est veneno, ex quo, si pars illa offensa non præscindatur, tabes imminet, & mors toti. Immo docent *Lessius de iust. lib. 2. c. 9. dub. 14., Toletus lib. 5. c. 6.*, quod, si tirannus minaretur alicui mortem, si ille sibi oculum non effoderet, aut truncaret manũ ad euitandam mortem posset ille oculum fodere, & sibi manum amputare, quamuis absolutè nemo possit se ipsum mutilare, cum nemo sit dominus suorum membrorum *l. liber homo ff. ad leg. Aquil.*, ergo etiam mater ad saluandam propriam vitam poterit abortum procurare, cum fætus in ventre matris sit pars ipsius, sicuti fructus ab arbore pendens est pars arboris. Sed contra, nam fætus in vtero matris maximè, si sit animatus, non est pars matris, sed tertia persona ab ipsa distincta, vnde eædem rationes non militant pro fætu, quæ pro parte, nam pro fætu militat ratio innocentis, quæ non militat pro parte, maximè, si sit infecta, pro fætu militat, quod non subordinetur matri, sicuti pars subordinatur bono totius.

Fætus in vtero matris non est pars ipsius.

Quod, si hic inquiras, cur liceat ob bonum totius præscindere partem, & non liceat ob eiusdem bonum emittere semen? Respondeo hoc prouenire, quia semen, cum a natura sit solummodo ordinatum ad prolis generationem, & propagationem speciei, non est commissum dominio, & administrationi hominis, nisi in ordine ad vsum coniugalem, ex quo eadem species possit propagari; membra autem hominis, cum sint à natura ad indiuidui bonum, & incolumitatem destinata, administrationem ipsorum homini destinauit, non quatenus posset pro libertate disponere, sed vrgente necessitate in bonum totius, vt possit idem totum seruari.

Ratio, cur ob bonũ totius liceat rescindere partem, & ob bonũ eiusdem nõ liceat semen effundere.

4 Si remediũ æquè tendat ad matris salutem, ac ad fætus inanimis abortum potest sumi.

Assertio III. Si fætus nondum fuerit animatus, & remedium æquè aptum sit ad sanitatem matris, ac ad eiusdem fætus interitum, seu eiectionem probabilius est, quod licitè possit mater illud sumere. *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. n. 18., Trullench. in Decalogum tom. 2. lib. 5. c. 1. dub. 4., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 36.*

Ratio ex eo deduci potest primo, quia, quando remedium æquè tendit ad salutem matris, ac ad eiectionem fætus mater sumens illud remedium non dicitur directè procurare eiusdem fætus abortum, sicuti dicitur procurare, quando adhibet

remedia ex se directè, & ex genere suo ordinata ad talem abortum; siquidem id, quod intendit mater in tali sumptione, est propria sanitas, quam apta sunt conferre illa remedia; quod, si deinde equè possit ex illa sumptione sequi fætus eiectio, hoc non cadit sub ipsius intentione. Confirmatur, quia potius ius habet mater ad suam vitam conseruandam, quam illam fætus, cum hic pendeat à matre, non è contra, ergo vtendo iure suo in ordine ad propriam vitam seruandam poterit remedium illud sumere, quod æquè est causatiuum propriæ sanitatis, ac abiectionis fætus, siquidem per hoc sibi potius consulit, quam fætui; Neque dicas, quod, cum illud remedium supponatur æquè aptum ad vtrumque effectum, mater illud sumendo non merè negatiuè, sed positiuè constituat fætum ipsum in manifestum, & quodamodo certum periculũ, vt abijciatur; conijcere autem alterum in certum abiectionis discrimen videtur ex genere suo malum; Contra enim impugnaberis, quia absolutè dici non potest, quod positiuè ipsa mater constituat fætum in illo discrimine, sed solum, quod permissiuè sinat illum in illud periculum desinere; non enim ideo sumit, vt fætus abijciatur, sed vt sibi consulat per remedium, vtique aptum ad sibi consulendum, & ordinatum ad sanitatem ex sui natura; Quod, si simul, & semel est aptum ad prolis abiectionem, hoc ipsa positiuè non intendit, sed sinit solummodo, vt id efficiat, quod ipsa non potest impedire.

Obiectũ directum talis intentionis est sanitas matris.

Rationem ex eo deduco secundo, quod matre tale remedium non sumente imminet eidem fætui certus moralitèr infelix exitus, siquidem, si mater non sumeret, certo moralitèr periret, pereunte autem matre, cum fætus ille supponatur adhuc inanimis, non habere potest exitum vitæ; quod, si supponas, quod matre non sumente tale medicamentum ante matris mortem fætus posset ad vitam deuenire, adhuc pereunte matre est certus moralitèr eiusdem etiam interitus, cum vix casus reperiatur medicorum iudicio, quod viuus possit edi, quod, si quandoque contigerit, vt contigisse testatur *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 37.*, & per consequens contingere etiam possit, quod fætus mortua matre viuus possit extrahi, hoc tamen non officit, cum mater possit præferre propriam vitam vitæ futuræ alterius, quando directè, vt positiuè in vitam alterius, quantumuis futuram non inuehit, vt contingit in casu nostro.

Alia ratio pro assertione.

Assertio IV. Si fætus fuerit animatus, & mater non sumendo talia remedia sit in tali statu, vt sit in morali periculo vitæ siue nulla sit spes, quod proles edatur viua, siue adsit talis spes, attenta præcisè natura rei licitum est matri in ordine ad propriam salutem sumere remedia primi generis. *Lugus de iustitia tom. 1. disp. 10. sect. 5., Laiman lib. 3. tract. 3. part. 3. c. 4. num. 4., Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 1. disp. 10. dub. 13. nu. 166., Diana 3. part. tract. 5. resol. 11.* 5

Etiam, si fætus fuerit animatus mater existẽs in periculo vitæ potest sumere remedia primi generis.

Ratio ex eo deducitur, quia, si quid prohiberet talium pharmacorum sumptione maximè præceptum non occidendi innocentem, & finis propagationis speciei; neutrum autem ex his obstat; Non primum; tum quia talis occisio per se primo, & directè non intenditur, sed omnino sequitur per accidens, & præter intentionem sumentis, siquidem talia remedia sunt talis generis, vt per se, & directè sint causatiua sanitatis, & solummodo indirectè, & per accidens possint afferre fætui interitum; Tum quia interficere aliquem in casu necessitatis ad saluandam propriam vitam præter intentionem non est à ratione alienum, vt pluribus illustrat exemplis *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 35.* Sic inuadente fera matrem prægnantem potest mater festinanter fugere, quamuis ex tali festinata fuga certo timeatur fætus animati interitus; Sic Rheda, seu equo vectus ab aggressore timens certum interitum per viam angustam potest licitè fugere, in qua puer iacens necessariò sit proterendus. Non item obstat secundum, quia finis propagationis speciei non obligat cum tanto discrimine matris, cum vnusquisque ex lege eiusdem naturæ primario teneatur conseruare se ipsum; tum quia, si hic finis obstaret, quo minus mater posset sumere huiusmodi pharmaca, quando fætus est animatus, obstaret etiam, quando fætus adhuc esset inanimis, quod tamen est contra DD. communiter, & contra ea, quæ nos in præcedentibus latè probauimus.

Mors, & interitus fætus prouenire per accidens, & præter intentionẽ.

Exemplis euincitur intentum.

Dixi *attenta natura rei*, quod referendum est ad casum, quo sit spes, vt proles possit edi viua; nam attento ordine charitatis, secundum quem salus spiritualis alienæ salutis præferenda est saluti temporali propriæ, certum est, quod teneatur mater abstinere à talibus remedijs, vt proles possit edi, & baptizari; de qua re infra latius.

Quandoque attẽto ordine charitatis tenetur abstinere.

Assertio V. Si fætus fuerit animatus etiam in ordine ad saluandam propriam vitam nõ est licitum matri sumere pharmaca secundi generis, quæ scilicet directè, & ex natura sua primario tendunt ad internectionem fætus. *Sanchez lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. num. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. nu. 127.* apud quos alios innumeros inuenies. 6

Si fætus fuerit animatus nõ est licitũ matri sumere remedia secundi generis.

Pro-

Probatur, quia homicidium innocentis est ab intrinseco, & ex natura sua malum, quando est directè voluntariè siue in se, siue in causa intentum, sed sumere huiusmodi pharmaca ex se directè, & ex natura sua tendentia ad abortum fœtus, quando est animatus, est directè, & voluntariè saltem in causa intendere mortem, seu homicidium innocẽtis, ergo hoc erit ab intrinseco malum; Neque dicas, esse quidem ab intrinseco malum intendere homicidium, seu mortem innocentis tanquam finem vltimum in se, non autem illud intendere tanquam medium ad sanitatem acquirendam; contra enim impugnaberis, quia, quod est ab intrinseco malum non potest cohonestari, quantumuis dirigatur ad finem bonum, sic quia pollutio est ab intrinseco mala non est licita, quantumuis ordinetur tanquam ad finem bonum, nempè sanitatis acquirendæ.

Quod est ab intrinseco malũ nõ potest cohonestari.

Plurima argumenta aduersus hanc nostram, & communem assertionem congerit *Rainaudus de ortu infantium c. 9. à num. 11. ad plures seq.*, sed quia eisdem in præcedentibus satisfecimus non amplius immoramur.

Hic solum remanet difficultas, an in casu, quo fœtus sit animatus, saltem sit licitum matri in graui periculo vitæ constitutæ sumere medicamenta de se æquè tendentia, & ordinata ad sanitatem matris efficiendam, ac ad abortionem fœtus animati? Probabilius arbitror, vtique posse licitè sumere *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. num. 18., Bonacina de restit. disp. 2. q. vlt. sect. 1. punct. 7. num. 3. vers. addo tamen Villalobos 2. part. summa tract. 12. diffic. 3. num. 2. in fin., Rainaudus de ortu infant. c. 9. num. 3, & seqq., Trullench. in Decalogum lib. 5. c. 1. dub. 4. num. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 121., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 36.* Ratio ex eo deducitur, quia hoc non est intendere directè mortem fœtus animati, sed propriam sanitatem, & in æquali periculo potest mater sibi potius consulere, quam fœtui iuxta ea, quæ superius diximus.

7 Potest tamen sumere remedia tertij generis.

Assertio VI. Extante spe, quod proles possit in lucem viua prodire, & baptizari, tenetur mater ab huiusmodi remedijs abstinere attento ordine gratiæ, & lege charitatis, & postponere vitam propriam corporalem saluti æternæ prolis *Sanchez d. lib. 9. de debit. coniug. disp. 20. num. 17., Rainaudus de ort. infant. c. 9. num. 21., Lessius lib. 2. de iust. & iur. c. 9. num. 63., Diana part. 7. tract. 5. resol. 37., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 130.*

8 Extante spe, quod proles possit edi viua, & baptizari tenetur mater ab huiusmodi remedijs abstinere.

Ratio ex eo deducitur, quia, vt asserebam, & docent communiter tàm Theologi, quàm Canonistæ *cum D. Thoma 2. 2. q. 26. art. 5., Abulensi in c. 18. Matthæi q. 95., Azorio 2. part. lib. 12. c. 4. §. tertio loco* ordo charitatis exigit, vt præferatur vita spiritualis aliena propriæ corporali, ergo potius tenetur mater abstinere ab huiusmodi remedijs cum suæ vitæ periculo, quam exponere prolem æternæ damnationi.

Neque audiendus est hic *Laiman in Theol. morali lib. 3. tract. 3. part. 3. c. 4. nu. 4.*, dum asserit teneri quidem ex lege charitatis abstinere ab ijs remedijs, quæ per se, & directè tendunt ad fœtus animati internectionem, non autem ab ijs, quæ directè tendunt ad matris salutem, & nonnisi indirectè, & per accidens ad fœtus interitum, & eiectionem. Non, inquam, audiendus est, quia licet hæc omnia attento ordine naturæ vera sunt, fallunt tamen attento ordine gratiæ, nam quotiescunque præuidetur certus moralitèr prolis interitus ante baptismum, quantumuis aliunde licitè posset mater sibi prouidere per illa remedia ex se causatiua salutis, attento ordine naturali, ad consulendum tamen necessitati spirituali eiusdem fœtus tenetur ab illis abstinere ob prædictum præceptum charitatis.

Loquẽdo etiam de remedijs primi generis.

Ex ijs, quæ hactenus dicta sunt, inferri potest licitum etiam esse medico, & obstetrici applicare prægnanti infirmæ ea omnia remedia in ijs omnibus casibus, quæ, seu in quibus ipsa potest ex se ipsa assumere, illicitum verò ea applicare in ijs casibus, in quibus ipsa tenetur abstinere *Rainaudus de ortu infantium c. 9. num. 18., & 19., Malderus 2. 2. tract. 5. c. 1. dub. 17., Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 20. nu. 15., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. num. 86.* Ratio facilis est, quia cum applicatio, quam sibi per se facit mater, sit licita, omnique culpa careat, non apparet, cur non debeat esse sine culpa, & licita applicatio, quæ fit per medicum, aliosq;, quibus demandata est cura eiusdem matris; ex quibus è contrario sensu infertur, quod, si mater non potest aliqua erga se ipsam præstare, neq; possint alij erga ipsam facere.

Medicus potest applicare remedia in ijs omnibus casibus, in quibus prægnans potest sumere.

Assertio VII. Mater, si timeat rationabilitèr se esse in statu peccati læthalis, & non possit instanti periculo vitæ sibi in hoc subuenire, non tenetur abstinere à medicamentis directè tendentibus ad ipsius salutem, quamuis sine illis speretur fœtus in lucem edendus, & baptizandus.

9 Existens mater in statu peccati læthalis, si nõ possit sibi consulere, potest remedia primi generis sumere.

Dixi, *& non possit instante periculo sibi subuenire*, quod certè nimis difficile est, & imperceptibile, cum non appareat, cur non possit procurare statum gratiæ, ad quam

quam potest per actus doloris internos se disponere, & per sacramenta. Aduerto tamen hic, quod data pro nunc, licet non concessa illa impotentia morali se disponendi ad statum gratiæ, illa, quæ timet se esse in statu peccati mortalis, non debeat esse anxia, & nimis sollicita, vt ratione cuiuscunq; dubitationis, & timoris nolit abstinere ab huiusmodi remedijs, sed dubitatio debet esse cum probabili fundamento consistente in eo, quod certo sciat se peccatum læthale commisisse, & rationabile habeat fundamentum dubitandi, se illud confessum non fuisse, vel de illo non habuisse sufficientem dolorem, vel non explicasse in confessione circumstantias necessario aperiendas, vel alia huiusmodi; Si autem dubitatio esset solùmodo in eo, quod postquam adimpleuit omnia, quæ in se sunt, adhuc timeat, an Deus ea acceptarit, necne, tunc certè teneretur abstinere à talibus remedijs, eo quia ex vna parte potest rationabilitèr præsumere se esse in statu gratiæ; ex alia parte nunquam nisi accedente diuina reuelatione potest de hoc plenam habere certitudinem, cum teste Apostolo nemo sciat an amore, an odio dignus sit, & sic nemo præcepto charitatis adstringeretur ad præferendam vitam æternam alterius vitæ temporali propriæ.

Dubitatio debet esse cum probabili fundamento, & quonã.

Probatur iam iuxta hos terminos assertio, quia, si quid obstaret, ne mater prægnans in data hypothesi posset adhibere remedia causatiua directè propriæ salutis, & indirectè, & per accidens necis fætus, maximè præceptum charitatis exigens præferri vitam spiritualem fætus vitæ propriæ temporali, sed in nostro casu hoc præceptum non vrgeret, cum immineat non solum periculum vitæ temporalis propriæ, sed etiam æternæ, quæ certè præferenda est alienæ; nam sicuti ex ordine charitatis debet, vnusquisque magis consulere propriæ vitæ temporali, quam alienæ, ita etiam vitæ propriæ æternæ, quam alienæ; ordo etenim gratiæ sequitur ordinem naturæ.

Cessat in hac hypothesi motiuũ charitatis.

PRÆNOTIO XII.

An procurans abortum fætus in dubio, an sit animatus, nec ne, incurrat pænas contra procurantes abortum fætus animati.

SVMMARIVM.

Procurans abortum fætus in dubio, an sit animatus, incurrit irregularitatem, prout appellat priuationem ad ordines suscipiendos, & ministrandum in susceptis. 1.

In tali dubio non incurritur irregularitas, prout importat priuationem beneficiorum, aliaque ex dispositione Iudicis. 2.

In tali dubio non incurruntur aliæ pænæ latæ contra homicidas. 3.

QVamuis nonnulli excitent solummodo hanc difficultatem in ordine ad irregularitatem inquirendo, an in tali dubio hæc contrahatur, placet tamen eandem extendere in ordine ad alias omnes pænas iuris, & præcipuè impositas à Sixto V. in sua prædicta constitutione incip. Effrenatam, de qua supra inquirendo, an, si incurratur vera pæna irregularitatis, incurrantur simul omnes aliæ pænæ &c.

Titulus excitatur in ordine ad omnes pænas.

In ordine ad irregularitatem aduerte, quod quoad præsens institutum possit dupliciter considerari, primo, prout importat solum priuationem quoad ordines suscipiendos, & in illis iam susceptis ministrandum, quæ duo inuoluuntur intrinsecè in ipsa irregularitate tanquam effectus proprij ipsius. Secundo, prout importat etiam priuationem beneficiorum, & inhabilitatem ad ipsa imposterum obtinenda, aliaque similia, quæ non inuoluit intrinsecè, & ex genere suo irregularitas, sed tantum ex dispositione, & arbitrio legislatoris; quæ considerationes tenaciter attendendæ sunt in præsenti dubio.

Irregularitas in præsenti casu quodamodo duplex.

Assertio I. Procurantes abortum fætus in dubio, an fuerit animatus, nec ne, probabilius contrahunt irregularitatem, prout appellat priuationem in ordine ad ordines suscipiendos, & in illis iam susceptis ministrandum *Barbosa de potest. Episc. part. 3. alleg. 51, nu. 141., Baunius in Theol. mor. tom. 2. tract. 11. q. 32., Molina de iust. tom. 3. tract. 3. disp. 27. nu. 4., Megalius in prompt. tom. 1. verb. abortus nu. 3., Cajensis in cur. Theol. tom. 2. tract. 25. disp. 5. sect. 8. n. 54., Auila de censur. part. 7. disp. 2. dub. 5., Fagundez in Decal. tom. 1. lib. 2. c. 10. n. 15., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 24.*

I Procurans abortũ fætus in dubio, an sit animatus contrahit irregularitatem, & quameũ.

Ratio ex eo desumitur, quia homicida in dubio censendus est, vt irregularis *arg. c. ad audientiam c. significasti 1. & 2. de homicid. c. iuuenis de sponsal.*, & hoc ea ratione, quia quamuis in foro ciuili, vbi agitur de pænis imponendis, in dubio interpretatio fieri debeat in mitiorem partem respectu delinquentis *l. interpretatione ff. de pænis*, in foro tamen conscientiæ tutior pars est eligenda per mox allegata iura; tutius autem est eum, qui procurauit in tali dubio abstinere a susceptione ordinum, illorumque exercitio ad fugiendum periculum, ne propter irregularitatem contractam illicitè suscipiat ordines, &

in

in illis ministret, quam ad illos promoueri, illosque exercere, siquidem in non suscipiendo; & non exercendo peccati dubij nullum est periculum, secus è contrà

Tutior pars est eligenda.

Neque dicas, in dubio meliorem esse conditionem possidentis, adeoque possidentem ius suum, vt promoueatur ad ordines, & in illis ministret, non esse ratione dubij illa priuandum; Contra enim est, quia hoc secundum axioma non habet in nostro casu locum, in quo tollitur possessio per iuris dispositionem, per quod *in c. ad audientiam 12. c. significasti tit. de homicidio* declaratur incurri irregularitatem in dubio facti homicidij.

Tollitur possessio per iuris dispositionem.

2 In tali dubio non incurritur irregularitas, prout importat priuationē beneficiorum.

Assertio II. In tali dubio non incurritur irregularitas, prout importat priuationem beneficiorum, aliaque ex dispositione Iudicis *Sanchez in summa tom. 1 lib. 1. cap. 10. nu. 43. & 48., Barbosa de potest. Episcop. part. 3. alleg. 51. nu. 138., Fagundez in Decalogum tom. 1. lib. 2. c. 10. n. 15., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 35.*

Ratio ex eo deducitur, quia, si excipias pænam irregularitatis, circa quam iura specialiter disponunt, pænæ assignatæ crimini certo non sunt extendendę ad delictum dubium; sed vbi agitur de priuatione beneficiorum, & similibus propriè non agitur de irregularitate, quandoquidem istæ pænæ non sunt ab intrinseco comprehensæ in ipsa irregularitate, sed adijciuntur ex speciali legislatoris dispositione, ergo istæ non incurruntur ob abortum, quando militat rationale dubium, an fuerit animatum, nec ne? cum igitur ex iuris dispositione per delictum homicidij dubij non incurratur, nisi irregularitas, non incurritur, nisi secundum id, quod dicit ab intrinseco, non id, quod ex arbitrio iudicis.

Excepta irregularitate pęnæ non extēduntur ad delictum dubium.

Neque dicas, quod in hoc etiam attendenda sit regula, quod in dubio quoad forum conscientiæ tutior pars sit eligenda, adeoque &c. Contra enim impugnaberis, quia regula illa habet locum solummodo, quando agitur de periculo animæ, & de peccato vitando, quod non euenit in præsenti hypothesi, sicuti euenit in præcedenti irregularitatis, nam in suscipiendo sacros ordines, & in illis ministrando se exponit periculo illicitè suscipiendi, & ministrandi, quod vtique peccaminosum est; Non deponendo autem beneficia, & officia, quibus legitimè gaudet, non se exponit illi periculo, adeòque &c.

Non adest periculum animæ.

3 Non incurruntur aliæ pęnę.

Assertio III. In tali dubio non incurruntur aliæ pænæ illatæ contra veros homicidas. Consentiunt omnes DD. pręcitati pro præcedenti assertione, & rationes pro eadem adductæ hanc quoque concludenter euincunt. Quare non est, cur immoremur.

PRÆNOTIO XIII.

Quænam sint officia, beneficia, & dignitates, quibus priuantur procurantes abortum ex Constitutione Sixti V.

SVMMARIVM.

Explicatur, quid veniat nomine officiorum, & quid non veniat. 1.
Et singula recensentur. Ibid.
Quidnam veniat nomine beneficiorum. 2.
Et singula exprimuntur. Ibid.
Quid appellatione dignitatum, & numerantur omnia. 3.

INter cætera, quæ in sua dispositione pænali contra procurantes abortum statuit Sixtus V., hæc habentur. Similiter §. 2. 3, & 4. *eosdem incurrere irregularitatem, vnde nec promoueri possunt, nec si iam promoti sunt, ministrare, sed eo ipso omni priuilegio, clericali officio, & beneficio esse priuatos, quæ sic vacatura reseruentur dispositioni Papæ, atq; inhabiles in futurum, etiam si delictum fuerit occultum?* Circa quam dispositionem modo contingit dubitari, quodnam veniat nomine officij, quid nomine beneficij, qui suo nomine dignitatis?

Quidnam veniat nomine officij, & beneficij.

Assertio I. Nomine officiorum, quantum pertinet ad præsens institutum, veniunt ea omnia, quæ habent administrationem rerū, vel personarū Ecclesiasticarum cum superioritate, & iurisdictione siue ordinaria, vt Generalis, Prouincialis, superior localis &c. siue delegata ratione certi officij, vel personatus, vt Visitator &c. Non veniunt tamen sub nomine officij, quo priuentur, Lectores, Concionatores, studiorum Præfecti, nec item Magistri Nouitiorum, quia ipsorum officium est nudum ministerium, & non nisi cum dependentia. Addunt non pauci officiorum nomine venire officium Sacristæ, Camerarij, Economi, Sindici, & Ostiarij in terminis *Clem. 1. de regul. Nauarrus coment. 4. de Regul. 24., Azorius Instit. mor. part. 1. lib. 12. cap. 14. q. 12. vers. quæres, Sanchez in precept. Decal. tom. 2. lib. 6. c. 7. n. 127.*

1 Explicantur propria officia, prout continentur sub præsenti dispositione.

Assertio II. Appellatione beneficiorum in lata sua significatione comprehenduntur omnia beneficia, tum maiora, tum minora, tam curata, quàm simplicia, dignitates, & præbendæ, nam ex digni-

2 Quidnam nomine beneficiorum.

nitate non mutatur natura beneficij, sed additur prærogatiua *Glosa reg. beneficium verbo beneficium de reg. iur. in 6. & in c. si gratiosè de rescript. verb. beneficia, & in c. 1. de rer. permut. in 6., & in clem. Auditor de rescript., Flaminius Parisiens. de consid. q. 28. nu. 38., Rebuffus in prax. tit. quid sit beneficium nu. 10., & tit. de vnion. n. 3. & in tract. nominat. q. 9. nu. 5.* Strictè & propriè nomine beneficij venit ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod spirituale officium auctoritate Ecclesię constitutum *Innocentius & Hostiensis in c. relatum 9. de prabend.*, non veniunt tamen nomine beneficij, nec etiã in lata significatione pensiones *Cresentius decis. 14. de sent. & re iudic., Ludouicus Gomez in reg. de infirm. resignant. q. 16. nu. 2., Rebuffus in tract. de pacif. possess. q. 114., & in tract. de nomin. q. 9. num. 36., Gonzalez ad reg. 8. Cancel. glos. 5. §. 5. num. 2., Aloisius Riccius collect. decis. part. 2. collect. 425., Antonius Ricciulus de iur. person. lib. 5. c. 19. num. 6.*

3 Quid tandem appellatione dignitatum.

Assertio III. Appellatione dignitatis importatur prærogatiua quædam cum iurisdictione *Archidiaconus c. 1. de consuet. in sexto*, & in rigore in particulari venit primo Episcopatus. Secundo Archidiaconatus, & Archipresbyteratus *Puteus decis. 89. num. 1. lib. 3., Aretin. cons. 32. in princip.*, & ex consuetudine etiam Præpositura in Cathedrali *Aret. cons. 23. num. 5.*, & alia officia, de quibus alibi. Veniunt item quoad Regulares Generalatus, Prouincialatus, & superioritas localis, de quibus etiam suo loco. In rigore nomine dignitatis præcipuè in odiosis non venit Canonicus simplex *Achil. decis. 1. num. 2., & 6. de rescript., Federicus de Senis cons. 80. num. 2. in fin., Marius Antoninus lib. 3. resol. 11. num. 19., Aloisius Riccius in praxi rerum for. Eccles. resol. 90. num. 1.* Isti tamen quoad præsens Instit. comprehenduntur sub nomine beneficij Ecclesiastici, a quo propterea delinquens in hoc genere priuatur. Sed, an nomine dignitatis veniat Vicarius Generalis Episcopi dissidium est apud DD. In commissionibus causarum venire dignitatis nomine asserunt plures apud *Barbosam in tract. de offic. & potest. Episcop. part. 3. alleg. 54. num. 132.* Sed, an veniat quoad hunc effectũ, vt tali dignitate priuetur, si fortè deliquerit. Probabilius crederem quod (quidquid sit, an sit propriè dignitas nec ne) Vicarius sic delinquens priuetur officio Vicariatus propter textum *in tit. Ne prælati vices suas ibi Præsenti decreto statuimus, vt is, qui de cætero hoc præsumpserit officio suo priuetur.*

PRÆNOTIO XIV.

An delinquentes in hoc genere subeant omnes pœnas ante Iudicis sententiam.

SVMMARIVM.

Quid importet illa particula eo ipso. 1.
Pœna in duplici differentia, & quanam. 2.
Pœna excommunicationis incurritur ante Iudicis sententiam. 3.
Priuatio officiorum, & beneficiorum exigit Iudicis sententiam. 4.
Illa particula ipso facto efficit, vt si postea sequatur sententia executio quoad fructus retrotrahatur ad tempus commissi delicti. 5.
Item, vt delinquens amittat titulum, non possessionem. 6.
Ante sententiam non incurruntur etiam, si delictum fuerit notorium. 7.
Inhabilitas ad officia, & beneficia imposterum obtinenda non incurritur ante sententiam declaratoriam. 8.
Intellige etiam de inhabilitate ad obtinendã beneficia, etiam si tunc nullum haberet. 9.

Decisio præsentis tituli in parte dependet ab intelligentia illius quæsiti, quid importet illa particula *Eo ipso*; Communiter dicunt, quod importat latam sententiam secundum *Glos. verb. eo ipso, & verb. euacuauerit in c. quam sit de elect. in sexto, Tiraquel. in l. si vnquam verb. reuertatur num. 144. C. de reuoc. donat., Rolandus cons. 62. num. 32. lib. 2., Farinacius frag. crimin. part. 2. lit. L. verbo lex num. 95., Immola in clem. 1. de vita eo honest. Cleric.*, ac idem importare videtur, ac si dictum fuisset sine aliquo hominis, ac Iudicis ministerio vel potius ipso iuro, ipso facto. *Abbas in c. si diligenti nu. 8. de for. compet., Felinus in c. Rodulphus vers. vlt. non obstat de rescript., Rolandus cons. 62. num. 32. vol. 2.* Nihilominus

1 Quid importet illa particula Eo ipso.

Vt clarius, & distinctius in hoc negotio procedemus, aduertendum est, pœnas, quodamodo esse in duplici differentia, alias, quæ in executione ab aliqua pendent actione, cuiusmodi est pœna mortis, mutilationis membrorum, deportationis &c., alias, ad quarum executionem nulla requiritur actio, cum consistant in mera priuatione, cuiusmodi est pœna excõmunicationis, suspensionis, & alia huiusmodi. Porro non quælibet pœna priuatiua incurritur ante sententiam Iudicis saltem declaratoriam, sed illa dumtaxat, quæ ita imponitur, vt satis, & sufficienter ex conceptu verborum indicet mentem legislatoris esse, vt ante quamcunque declarationem incurratur. Porro, si sit

2 Pœnæ in duplici differentia, & quanã.

fit pæna priuatiua, vel est de re iam possessa, vel de re, ad cuius consecutionem habetur, vel haberi potest aliquod ius, vel spes, cuiusmodi est pæna inhabilitatis ad beneficia consequenda. Hinc fit

Assertio I. Procurans abortum fœtus animati ante quamcunque Iudicis declarationem incurrit pænam excommunicationis, & irregularitatis. In hanc propendent communiter DD., & in fortioribus terminis sustinere debent *Garzias de benef. part. 2. c. 10. nu. 18. & seqq.* ibique allegat *Abbatem, Felinum, & Nauarrum, Parisiensem, & Lorcam, Sairus in clau. Reg. lib. 3. c. 9. n. 35.* dum dicunt, quod etiam ante Iudicis declarationē priuetur omni beneficio, officio, & dignitate.

3 Pæna excommunicationis incurritur ante Iudicis sententiam.

Ratio ex eo deducitur, quia ex vna parte huiusmodi pœnæ consistunt in mera priuatione, nec in sui executione indigent hominis ministerio, vt per se patet; ex alia verba, quibus à Pontifice afficiuntur, satis indicant mentem legislatoris, vt afficiant delinquentes nulla expectata Iudicis sententia; in constitutione etenim Sixti V. in §. 8. dicitur *Excommunicationem ipso facto incurrant*, quæ particulæ *ipso facto* important canonem latæ sententiæ *Baldus in rubr. C. si pendente appel., Felinus in c. Rodulphus nu. 48. & seqq. de rescript., Papiensis in forma libelli in causa spoliat. possess. in glosa ipso facto nu. 1., Tiraquel in l. si vnquam verb. reuertatur nu. 142. cum seqq. C. de reuoc. donat., Moneta de distrib. quot. part. 3. q. 7. n. 36., Carb. de legib. lib. 8. disp. 6. vers. prima Regula*, & indicant censeri legem ex subiecta materia obligare velle in conscientia ante sententiam *Suarez tom. 5. disp. 3. sect. 3. n. 8., & de legib. lib. 5. c. 8. n. 1., Salas in tract. de legib. q. 96. tract. 14. disp. 15. sect. 2., Loriotus part. 1. disp. 24. memb. 1. reg. 1., & memb. 2. §. vlt.* Confirmari, seu melius magis explicari potest ex ijs, quæ communitèr docent Theologi in quæst. de censuris, & communis tenet Ecclesiæ praxis, quod scilicet pœnæ censurarum ipso iure, vel facto inflictæ obligent in conscientia, etiam si per sententiam delinquens non declaretur incursus; cuius ratio fundamentalis esse potest, quia, cum censuræ ex vno capite sint pænæ spirituales habent maiorem proportionem cum culpa, adeòque eam facilius comitantur; ex altero cum attingant forum conscientię non exigunt strepitum fori iudicialis.

Nō indiget hominis ministerio.

4 Assertio II. Procurantes abortum fætus animati non tenentur officia, beneficia, & dignitates quibus gaudet, deponere etiam in conscientia ante Iudicis declarationem. *Sanctarellus tract. de appellat. c. 4. n. 15. in fin., Marchinus de sacram. ordinis tract. 1. part. 8. c. 4. n. 32., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 17.*, & alij innumeri, quos citat, & sequitur Sanctarellus loco, quo supra.

Priuatio officiorū, & beneficiorum exigit Iudicis sententiam.

Ratio ex eo deducitur, quia hic non agitur de mera priuatione, sed de positiua etiam dimissione officiorum, vel beneficiorum &c., in ijs autem, quæ consistunt in actione positiua, incongruum pænè videtur, quod idem sit reus, & vindex, quod videtur colligi *ex c. erit autem lex 4. dist.* quem textum explicans *D. Thomas 2. 2. q. 45. art. 3.* asserit legem, vt obliget, debere esse possibilem moraliter seruatu; difficilimum autem est, quod quis contra se ipsum tam graues pænas exequatur *Nauarrus comment. de datis, & promissis de iust. num. 44.*

Dices, Sixtum V. quoad præsentem casum in particulari in præfata sua constitutione quoad priuationem huiusmodi officiorum, & beneficiorum addidisse clausulam *ipso facto*, quæ ex superius allegatis importat effectum, vt pæna incurratur sine alia declaratione. Deinde frustratoria foret illa dictio, si hunc effectum priuationis non consequeretur etiā ante declarationem; quemnam enim alium effectum posset consequi? Sed contrà, quia in primis, vt asserit *Nauarrus loc. cit.* illa particula ob grauitatem pænarum apposita est ad terrorem, & exemplum, quo multis grassantibus opus erat iuxta textum *in l. capitalium §. famosos ff. de pœnis*, cæterum, quod non obliget ad dimittendum ipso facto sine sententia declaratoria docent *D. Thomas 2. 2. q. 62. art. 3., & ibi Caietanus Sotus lib. 1. de iust. q. 6. art. 6., Adrianus, quod lib. 6. art. 1., Coaruuias de matrim. part. 2. c. 6. §. 8. num. 9.*, quinimmo aliqui etiam docent, inter quos *Sotus, & Coaruuias loc. cit., & Henriquez de excom. c. 56.*, quod etiam, si dicatur, quod delinquens priuetur ipso facto absque alia declaratione, non propterea teneatur officia, seu beneficia, quæ possidet, dimittere ante declarationem; vnde dicunt, quod illa clausula *absq; declaratione* intelligenda sit de declaratione, qua declaretur pęnam esse incursam, non autem qua declaretur crimen esse commissum; Sed quidquid sit de hoc vltimo, quod non ausim affirmare, quando illa particula *absq; declaratione* addita non est, quamuis sit apposita illa alia, *ipso facto*, *ipso iure* communis praxis obtinuit, vt in ordine ad depositionem officiorum, & beneficiorum non obliget ante eandem sententiam declaratoriam; ad quod confirmandum hoc addi potest, quod, quando Pontifices, seu legislatores voluerunt requiri hanc declarationem expresserunt; quod

Particula *ipso facto* apposita est ad terrorem, & exemplū.

certè frustratoriè præstitissent, si hoc importaretur per illam præcisè particulam *ipso facto, vel ipso iure*.

5 *Illa particula ipso facto efficit hoc, vt si postea sequatur sententia executio retrotrahatur ad tempus commissi delicti quoad fructus*

Ad illud, quod subditur, dico, quod illa particula *ipso facto, vel ipso iure* hoc in primis præstet in ordine ad bona temporalia, quæ recipiuntur ex officio, vel beneficio, vt si postea habita commissi delicti notitia sequatur sententia declaratoria, executio retrotrahatur ex iuris dispositione vsq; ad tempus commissi criminis, adeoq; ex parte delinquentis fructus ex illo tempore præcepti intelliguntur deperditi *Lessius lib. 2. de iust. & iur. c. 29. dub. 8. num. 64.*, qui, quamuis loquatur in diuersis terminis, trahi tamen potest ad sanum sensum præsentis difficultatis ex paritate rationis. In ordine verò ad beneficium hoc efficit, vt delinquens statim amittat titulum ipsum, ita vt non amplius sit dominus beneficij, retinet tamen possessionem illius, qua priuari non potest, nisi causa cognita *Glosa c. licet Episcopus 28. de prabendis in sexto*, & licet dici non possit possessor iuris, eo quia ius resistit tali possessioni, dicitur tamen adhuc possessor facti; ex quibus sequitur, quod, si huiusmodi delinquens ante habuerit officium cum iurisdictione, talemq; iurisdictionem exerceat post commissum delictum, sed ante sententiam declaratoriam, non propterea eius acta intelligantur irrita, cum re vera adhuc iurisdictionem retineat; Neque repetas, non videri posse subsistere iurisdictionem sine titulo, qui est fundamentum eiusdem; contra enim est, quia in ijs, quæ iurisdictionis sunt ad legitimitatem actuum sufficit titulus coloratus, & quod communi errore beneficiarius reputetur legitimus, quia error communis facit ius *l. Barbarius ff. de offic. prætor.*, cuius ratio ibid. adducitur, quia nisi huiusmodi actus iurisdictionis subsisterent innumeræ confusiones, & perturbationes insurgerent in Reipublicæ perniciem, & detrimenta.

6 *Efficit itē, vt amittat titulum, non possessionē.*

Soluitur instantia proposita

Dices in Constit. Sixti V. superius relata imponuntur huiusmodi pænæ priuationis officiorum, & beneficiorum, quantumuis delictum fuerit occultum, ergo ex mente Pontificis illæ pænæ incurruntur ante Iudicis sententiam, nam, quod est per sententiam Iudicis, non est super occulto. Sed contra; incurruntur, quidem iuxta superius dicta ante sententiam quoad priuationem tituli realis, non autem quoad possessionem saltem facti, qua priuari non potest, nisi per declarationem ex iuris dispositione.

Hic immediatè oritur difficultas, an, si quis delictum abortus perpatrauerit, nec vlla secuta fuerit sententia declaratoria, delictum tamen ipsum sit notorium, teneatur officium, & beneficium deponere, & an, si stante tali notorietate acta, si quæ exercuerit, ante declarationem irrita sint habenda. Affirmat *P. Thesaurus in praxi part. 1. c. 28. q. 4.*, & teneri officium, seu beneficium deponere, & acta interim acta esse irrita, quia tunc cessat titulus coloratus ob criminis notorietatem. Sed non libenter annuerem ipsius opinioni, quandoquidem, vbi per sententiam non constat de delicto, potest aliqua tragiuersatione cælari, & in iure solum expressus est publicus Clerici percussor ad incurrendas pænas quoad forum fori absque Iudicis declaratione, vnde non debet ad alios casus extendi, maximè vbi agitur de depositione alicuius iuris iam possessi.

7 *Ante sententiam nō incurruntur etiam, si delictum fuerit notorium.*

Assertio III. Inhabilitas ad officia, beneficia, seu dignitates imposterum obtinenda apposita in bulla Sixti V. probabilius non incurritur ante sententiam declaratoriam *Lessius lib. 2. c. 35. dub. 16.*, *Sanchez in summa tom. 1. lib. 2. c. 39. nu. vlt.*, *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 18. in fin.*, *Molina tom. 1. disp. 96. §. duo*, *Filliucius tract. 34. num. 78.*, *& alij magis communitèr.*

8 *Inhabilitas ad officia, & beneficia nō incurritur ante sententiam.*

Ratio ex eo deducitur, quia, cum hæc sit grauissima pæna, videtur, vt optimè notat *Molina loc. cit.* per Epicheiam reducta ad hoc, vt non incurratur, nisi per sententiam, vel vt alij loquuntur cum sit, cum alijs pænis puta priuatione officiorum, & beneficiorum coniuncta, videtur cum ipsis currere pari passu, adeout, si illæ non incurruntur ante sententiam, nec ipsa; nec valet, quod agatur de mera priuatione, & delinquens non habeat possessionem nec iuris, nec facti; non valet, inquam, quia cum coniungatur, cum alijs pænis, quæ supponunt possessionem saltem facti ad normam illarum commensuratur, & regulatur.

Limitat primo assertionem *Suarez tom. 1. de Relig. tract. vlt. de simonia c. 58. num. 9.*, quando inhabilitatis pæna lata esset solum quoad illud numero beneficium, vt cōtingeret in simonia, ratione cuius quis amittit beneficium illud, ad quod est simoniacè promotus cum inhabilitate ad illud imposterum obtinendum; sed hæc limitatio non facit ad casum nostrum, in quo inhabilitas est ad omnia.

Nonnullæ limitationes.

Limitat secundo *Sanchez in Decal. c. 38. num. 9.* in casu, quo inhabilitas consurgeret ex censura, & irregularitate, quia tunc obligat in conscientia etiam absq; declaratione, & sententia; qua ratione dicit obligare inhabilitatem, quam relinquit sacra pænitentiaria dispensando super irregularitate ex homicidio, & abortu, & non dispensando super eadem inhabili-

Alia limitatio.

bilitate. Sed in hac hypothesi verum non crederem, quandoquidem, si ante sententiam illam non contrahit, nec videtur indigere dispensatione.

Hic oritur difficultas, an, si ille, qui abortum procurauit fætus animati secuto effectu nulla officia, seu beneficia, seu dignitates possideat, cum tamen declaretur inhabilis in futurum, illa inhabilitas contrahatur ante sententiam declaratoriam. Ex dictis vtique videtur incurrere, cum etenim tunc non coniungatur cum aliquo beneficio, vel officio, cuius delinquens gaudeat possessione, consistit in mera priuatione, adeoq; ad regulam merè priuatiuorum est commẽsuranda, & regulanda. Nihilominus adhuc arbitror, ante sententiam declaratoriam hanc inhabilitatem non contrahere. Ratio ex eo deducitur, quia, quantumuis iste nulla beneficia, nullaque officia possideat, legislator tamen eodem orationis contextu vtramque pænam constituit priuationis scilicet beneficiorum, & inhabilitatis, & per consequens vtraque videtur cadere eodem modo sub eodem onere, & dispositione; tum quia non est adæquata ratio talis non incursus illius inhabilitatis ante sententiam illa coniunctio cum priuatione beneficiorum, sed grauitas eiusdem pænæ, vt supra.

9 Intellige etiam, si procurans abortum nullum tunc habuerit beneficium.

PRÆNOTIO XV.

An prægnans teneatur perpeti sectionem vteri ad extrahendam prolem, quando alia via non suppetit.

SVMMARIVM.

Nonnulla considerabilia circa titulum. 1.

Fætu iam in vtero matris mortuo, si alia via non suppetit ad saluandam matrem, potest ipsius vterus licitè scindi. 2.

Non tamen tenetur mater pati. 3.

Si mater duos gemellos conceperit altero mortuo, altero viuente potest scindi vterus maternus ad extrahendum mortuum. 4.

Mortua iam matre non solum potest, sed etiam debet scindi vterus matris, si sit spes, quod fætus possit viuus extrahi. 5.

Experientijs euincitur mortua matre posse fætum viuum educi. 6.

Viuente matre, & fætu, si alia via salus vtriusq; vel alterius haberi non potest, licita est sectio matris. 7.

In ordine ad salutem æternam fætus tenetur mater sectionem pati. 8.

Mortua tàm matre, quàm fætu licita est sectio ad aliorum instructionem. 9.

Damnata matre ad mortem deferendum est supplicium ad partum. 10.

Dummodo bonum publicum non exigat matrem statim mori. 11.

AD onus parentum erga prolem in fieri, & iam conceptam non solum spectare videtur, quod abstineant ab omni eo, quod eidem proli potest esse noxium, ne educatur ad lucem, sed etiam, quod aliqua peragant, & patiantur, quæ possint eidem esse proficua, vt ad felicem exitum protrahatur. Hic in particulari agendum remanet, an, quando rationabilitèr timeri potest, & timetur, quod proles edi non possit ad lucem, nisi maternus vterus secetur, licitum sit, & teneatur mater sectionem illam admittere.

Pro cuius difficultatis clariori intelligentia, & faciliori discussione plura sunt aduertenda, & primo, an illa sectio cedere debeat dumtaxat in bonum matris, vel in bonum solummodo prolis, vel in bonum vtriusque, vel in bonum aliorum ab ipsis sine vtilitate ipsorum. Secundo hæc omnia posse contingere, vel quatenus mortua matre prægnante sperari possit ex tali sectione proles viua edenda, vel quatenus mortuo in vtero fætu inde haberi possit salus matris, cæteroqui periturae, vel quatenus vtroque adhuc viuente, sed vno, vel altero, vel vtroque periclitante, vel vnius, vel alterius, vel vtriusque ex illa sectione vita, ex medicorum iuditio saluari posse videatur.

I Nonnulla considerabilia.

Assertio I. Fætu iam in vtero matris mortuo, quando alia via non suppetit eiusdem matris vitam saluandi, licitum est ipsius vterum scindere, vt fætus ipsi matri noxius extrahatur. In hanc opinionem propendent in fortioribus terminis *Raimaudus de ortu infantium c. 5. per totum*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 9. num. 151., & seqq.* dum statuunt, quod etiam eodem fætu non mortuo, cuius tamen desperatur partus naturalis licita sit sectio vteri materni ad eiusdem matris vitam seruandam, quando aliunde eidem nõ potest subueniri. Hanc eandem opinionem sustinent communitèr medici *Rouserus opus. de partu cæsareo* *Gaspar Bohuinus append. ad lib. Rousseri*, *Mauritius Cordæus comment. 1. ad primum lib. Hyppoc. de morb. mulieb. textu 11.*, *Veichardus lib. de morb. mul. c. 14.*, *Ioannes Marinellus lib. 3. de morb. mul. c. 50.*, & alij innumeri, quos citat, & sequitur *Raimaudus loc. cit.*, quidquid ex aduerso communitèr senserint Theologi, qui tamen procedunt ex supposito erroneo arbitrantes non posse esse talem sectionem sine certa matris cæde, quod in specie cognouit *Alensis 4. part. q. 17. memb. 4.*, qui cum nega-

2 Fætu iam in vtero matris mortuo, quando alia via non suppetit illũ extrahendi, potest licitè vterus matris scindi.

negaret licitam esse talem sectionem ob eam causam, quod matris mortem certo acceleret, & non possit esse proficua partui ad baptismum, subdit postea, quod licita esset, si sperari posset salus matris.

Licitum est ad euitandam mortem certam se exponere periculo incertæ.

Probatur iam assertio. Licitum est se exponere periculo mortis non certæ, & ineuitabilis, vt certam mortem alioqui illa actione prætermissa secuturam euitet, ergo etiam mater ad saluandam vitam, seu mortem certam vitandam poterit licitè se exponere per scissionem periculo mortis, cum tamen hæc non sit certò secutura, quia potius speretur eiusdem salus; procedit enim nostra assertio in suppositione, quod non possit aliunde matri subueniri, nisi per sectionem, si etenim adessent alia remedia nō ita noxia, & periculosa, vtique non liceret. Antecedens varijs probatur exemplis; sic constitutus in certo periculo mortis vel ab hoste, vel à fera potest licitè, vel se proijciendo à muro, vel se præcipitando à ponte incerto vitæ periculo committere, si alia non superfit via certam, & ineuitabilem mortem fugiendi *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.9. num.151., Sairus lib.7. clau. c.9. num.38., & seqq., Balthassar Gomez de potest. in se ipsum lib. 1. c. 22. num. 22.* Sic infectus gangræna, vel tabe mortifera potest se exponere sectioni membri siderati, sine qua certa mors sequeretur, licet ratione scissionis neruorum, tendonum, venarum, & arteriarum, & applicationis candentium laminarum ad sistendum sanguinem sit periculum propter horrendam lacerationem, & conuulsionem, cum talis sectio semper non sit mortifera, cum felicitèr quandoque euenerit, vt refert *Plutarchus de Caio Mario, & Hippocrates lib. 6. Epidemiæ sect. 3. de quodam baiulo*, propterea à Medicis sæpe est ad praxim reducta; Sic in vniuersum docent *Innocentius in c. significauit n. 1. de corpore vitiato Archi Diaconus in c. 1. nu. 2. eod. tit.*, licere ad bonum totius scindere membrum principale, etsi scissio sit periculosa, dummodo tamen non sit semper mortifera. Consequentia primi argumenti patet, nam si ex vna parte licita est scissio aliorum membrorum etiam principalium ad bonum totius, cur non licebit etiam scissio vteri materni ob idem bonum? Ex alia tale remedium multis experientijs cognitum fuit, vt proficuum ipsi matri, vt multis exemplis refert *Rainaudus de ortu infantium c.5., & 6. num.8., Roufferus de partu cæsareo, Daniel Sennerus lib. 4. part.1. sect.2.*, & testantur communitèr Medici; Neq; dicas, sectionem vteri materni viuentis esse in se malam, quamuis ordinetur ad finem bonum salutis eiusdem matris asserente *Apostolo ad Roman. 3.* non esse facienda mala, vt eueniant bona; contra enim est, quia, si esset ab intrinseco mala, id esset, quia de sua natura, & per se inferret mortem matri, quod certè hic non militat, tum quia intenditur potius, vt proficua, quam vt noxia, tum quia, sicuti non est ab intrinseco mala scissio vteri ob gangrænam tēdentem ad interitum matris, cum talis scissio possit ei afferre salutem, prout de facto attulisse refert *Christophorus Vega tract. de præcidentia vteri, Mercurialis de morbo muliebri lib.4. c.21.*, ita nec videtur ab intrinseco mala ob fætum mortuum, qui æquale damnum in corruptione potest afferre matri, si non tollatur, ac ipsa gangræna. Ratio horum omnium fundamentalis est, quia, quamuis nullus sit dominus membrorum suorum, vt suppono ex ijs, quæ latè tradidi *tom. de restit. sub tit. de restitutione 1. pranot. 15. sect. 1.* est tamen custos eorundem membrorum, sicuti est custos Respublica suorum subditorum, & sicuti Respublica ad bonum totius communitatis potest criminosos subditos perimere, ita potest quisq; in bonum sui esse aliquas partes rescindere, aliasque infectas proijcere.

Varijs exemplis euincitur.

Sectio vteri non sēper est mortifera

Quinimmo sæpe fuit proficua.

Non est ab intrinseco mala, & quare.

Sed, an teneatur mater prægnans illam scissionem vteri admittere in ordine ad suam salutem, vt fætus mortuus extrahatur? Absolutè crederem, non teneri per ea, quæ in similibus docui *eod. tom. de restit. eadem pranot. 15. sect. 1. num. 3.* Ratio ex eo deducitur, quia homo tenetur quidem propriam vitam conseruare per media ordinaria, non autem per extraordinaria, & acerbissima, inter quæ potissimum numerari potest illa scisio vteri materni, quæ ingentes ex natura sua infert dolores, quod adeo verum est, vt communitèr doceant Theologi, nec etiam Religiosos neq; ex obedientia, & imperio Superioris obligari ad propriam vitam conseruandam sufferre acerbissimos dolores, sufferre scisionis, & dilacerationes in partibus noxijs, atq; ita in vniuersum sentiunt *Sotus de iust. lib.5. q.2. art.1., Bannes 2. 2. q.63. art.1., & ibi Arragonius q.26. art.4. q.5., Gregorius de Valentia tom. 3. disp. 5. q.9., Balthassar Gomez de potest. in se ipsum lib.2. c.7. num.11., Rainaudus de ortu infant. c.6. num.2., & 6.* 3

3 Probabilius tamē est, quod mater non teneatur pati tali sectionē.

Assertio II. Si prægnans duos gemellos conceperit, & alter ex signis dignoscatur in vtero mortuus altero ex eisdem signis viuo apparente licita est eiusdem prægnantis sectio ad extrahendum fætum iam mortuum, si sit spes, quod sectio matri mortem non sit allatura *Rainaudus de ort. infant. c. 13. num. 7., Ioannes Angelus* 4

4 Existente duplici fætu altero mortuo, altero viuo potest scindi vterus matris ad extrahendam mortuū.

gelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 159.

Non difficilis probatio præsentis assertionis attentis ijs, quæ dicta sunt in præcedenti; si etenim, quando fætus vnicus mortuus est in vtero matris licitum est vterum eiusdem matris scindere, quando alia via non suppetit ad eundem fætum extrahendum, ne eodem putrescente mortem matri ipsi inferat, non video, cur à fortiori non sit licita talis sectio, quando vno fætu in vtero matris mortuo, alius seperatus adhuc viuit, quia tunc fætus ille iam mortuus non solum esset matri noxius, sed etiam alteri fætui adhuc viuo superstiti, ergo in ea hypothesi licitum erit scindere &c. ad effectum &c. Nec arbitrandum est, inutilem fore talem scissionem, cum vix possit apparere in ea hypothesi posita illa sectione saluari posse vitam matris, & fætus adhuc viui existentis incolumem; Non, inquam, arbitrandum, quandoquidem de vtilitate talis sectionis pluribus exemplis constat, quorum vnum refert *Marcellus Donatus lib. 4. histor. med. mirab. c.* 22. de quadam muliere, quæ duos gemellos conceperat, quorum alter, cum in vtero matris perijsset, apertus est idem vterus, & extractus salua, & incolumi matre, quæ postea alterum fætum feliciter perduxit ad partum naturalem. Sed, an in hac hypothesi non solum possit mater licitè pati talem incisionem, sed etiam teneatur eandem sufferre, dicam infrà.

Fætus mortuus esset noxius non solū matri, sed etiam alteri viuo.

5 Assertio III. Mortua iam matre non solum licitum est immediatè post mortem scindere eius vterum ad extrahendum fætum in ipso existentem, si sit spes, quod viuat, sed etiam est debitum respectu parentum proximiorum, & in defectum ipsorum respectu rectorum loci *D. Thomas 3. part. q. 68. art. 11. in respon. ad tertium*, *Alensis 3. part. q. 17. memb. 4.*, *Paludanus in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. concl. 3.*, *Sotus in 4. dist. 5. q. vnica art. 11. concl. 3. circa tertium*, *Rainaudus de ortu infantium c. 2. num. 1.*, *Posseuinus de offic. curati c. 6. num. 8. in fine*, *Castrus Palaus part 4. tract. 19. disp. vnica p. 6. num. 2.*, *Bonacina de sacram. disp. 2. q. 2. punct. 6. nu. 8.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 144.*

Mortua iam matre, si sit spes, quod possit fætus extrahi viuus, nō solum potest, sed etiam debet vterus scindi.

Ratio ex eo desumitur, quia præceptum charitatis obligat etiam cum notabili detrimento proprio ad vitam corporalem proximi tuendam, & conseruandam, quando est in extrema necessitate, & multo magis ad vitam æternam, ergo, cum in nostro casu nullum possit esse detrimentum respectu matris, cum supponatur præmortua, & possit esse spes aliqua salutis tàm corporalis, quàm æternæ fætus, licita erit sectio vteri materni, vt extrahatur. Ex quo sequitur, quod ne dum liceat, sed debeat fieri talis scissio, adeout contra charitatem, & pietatem peccarent parentes proximiores, & illi, quibus filiorum tutela commissa est, si statim talem scissionem non procurarent, & in ipsorum defectum Rectores loci quoad spiritualia, & temporalia ex vi officij sui.

Rationes pro asserto.

Neque audiendus est *Rodericus de Castro lib. 4. de morb. muliebri c. 3. in scolijs*, asserens, impossibile est matre iam mortua fætum etiam per momentum in eius vtero posse viuere, eo quia cessante motu, seu vita matris prægnantis cessat etiam in fætu cordis motus, qui pondet ex contractione, & dissensione duarum arteriarum vmbelicalium, qui motus, cum primum in matre cessat, cessat etiam in fætu, quique propterea ex tali defectu necessariò statim moritur; Non, inquam, audiendus est, nam fætus, vt ad aliquam moram viuat, non indiget motu pulmonum respirationis, nam vt benè notat *Rainaudus d. lib. de ortu infantium c. 2. nu. 8.*, necessaria solum est respiratio propter refrigerationem maximi caloris cuius signum euidens est, quod mulieres passione historicę laborantes propter exiguum calorem vix respiratione vtantur, & quandoque accidit fuisse ante mortem sepulturæ traditas, ob non animaduersam respirationem, quod etiam insinuasse videtur *Andraas Laurentius lib. 8., Anat. c. 7. q. 26., & 27.*, cum igitur fætus habeat exiguum calorem, non eget respiratione, sed solum transpiratione, ad quam valde potest deseruire, si statim aperiatur mortuæ matris os eidem immisso epistomio, vt fætus aerem possit atrahere. Hæc veritas multis comprobatur exemplis, & experientijs ab auctoribus relatis, quæ, seu, quas referre esset ad tædium. Videantur apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 9. num. 146.* Nobis sufficiat vnum, vel alterum referre; sic in particulari refert *Bossius loco quo supra*, quod prægnante Augustissima Imperatrice Maria vxore Ferdinandi III., & partui proxima grauissimis doloribus perempta sit, & cum statim secta fuerit, extractus fuit infans viuus, & baptizatus, licet postea ferè statim mortuus fuerit. Sic *Molina de iust. tract. 2. disp. 624. num. 1.* refert ex matre defuncta, & secta extractum fuisse Gerardum, qui postea fuit Episcopus Constantiensis; De duobus alijs idem refert *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 37.*

6 Experientijs euincitur mortua matre posse fætum viuū extrahi.

Assertio IV. Viuente tàm matre, quàm fætu, & vtroque periclitante, vel altero eorum in ordine ad vtriusque salutem, vel

7 Viuente matre, & fætu, & vtroque periclitãte, si alia via salus, vtriusq; vel alterius haberi non potest, licita est sectio matris.

vel fætus tantum, quando aliunde haberi non potest, licita est vteri materni sectio. *Ramaudus de ortu infant. c. 5. per totum*, *Andræas Laurentius lib. 8., Anat. qu. 22.*, *Iacobus Duualius de Hermaphro d. ex part. c. 24., Franciscus Ranchinus lib. 7. qq. chirurg. q. 14., Daniel Neratus lib. 4. med. pract. part. 2. sect. 8. c. 6. cas. 3., Misaldus cent. 1. aphor. 100., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 8. nu. 150. & seqq.* quidquid ex aduerso sentire videantur Theologi apud *eundem Bossium loc. cit. nu. 149.* arbitrantes talem sectionem esse ab intrinseco malam.

Ratio ex eo deducitur, quia licitum est ex superius dictis ad extrahendum fætum mortuum admittere sectionem in vtero matris viuentis, ergo, si alia via prouideri non potest vtriusque, vel saltem alterius saluti, nisi secetur vterus maternus, licita erit talis sectio maximè, cum per hoc videatur consuli saluti æternæ fætus.

Hic immediate oritur difficultas, an in hac hypothesi teneatur mater talem scissionem permittere? In primis certum est in ordine præcisè ad salutem matris non adesse obligationem permittendi huiusmodi sectionem, cum fieri nequeat, nisi cum acerbissimo dolore; ex superius autem dictis quisq; tenetur quidem vitam suam conseruare per media ordinaria, at nõ per extraordinaria, & difficilima. Sed, an teneatur in ordine ad vitam æternam, quæ sperari potest in fætu per baptismũ; dissidium est inter Doctores. Probabilius arbitror teneri, prout sentiunt *Torres 2. 2. tom. 2. disp. 26. dub. 2. n. 27., Ioannes Angelus Bossius de effect. matrimon. c. 9. n. 200., Rainaudus de ortu infant. c. 6. nu. 8., D. Thomas 2, 2. qu. 26. art. 5., Corduba lib. 1. qu. 26. in secundo puncto, Ludouicus Lopez prima part. instruct. c. 67., Toletus in summa lib. 4. c. 10. n. 2., Azorius tom. 2. lib. 12. c. 4. §. tertio loco.* Ratio deducitur ex generali regula, qua lex charitatis obligat ad preferendã vitam spiritualem alterius, & æternam extremè periclitantem vitæ corporali, & temporali propriæ, quod confirmari potest ex ijs, quæ supra docuimus, nempè teneri prægnantem etiam cum periculo suæ vitæ corporalis ex præcepto charitatis abstinere a remedijs etiam ex natura sua tantum sanatiuis, si illa adhibendo timeatur damnum in vita spirituali fætu.

8 In ordine ad salutẽ æternam fætus tenetur mater sectionem pati.

Neque obstat, si dicatur, vel posse matrem remittere vitam spiritualem fætus prouidentiæ diuinæ, sicuti eadem potest remittere salutem corporalem propriam, vel nunquam quoad hoc posse esse casum necessitatis extremæ, cum sine sectione vteri possit proles in eodem vtero baptizari opera obstetricis; vel admissa impossibilitate sine sectione vteri materni, quod fætus baptizari possit, posse suppleri per parentum proces, & pueri oblationem, sicuti fiebat antiquitus in lege naturæ, vt sentire videtur *Caietanus part. 3. q. 68. art. 2.* & fauent *Valentia 3. parte disp. 3. q. 5. punct. 3., Suarez tom. 3. in 3. parte disput. 27. sect. 3.* quatenus docent Deum ex sua infinita misericordia supplere defectum baptismi irriti ex defectu materiæ, vel formæ, vel intẽtionis ministri. Non obstat, inquam; Non primum, quia vtique potest mater, cum agitur de sua vita temporali tantum, cedere iuri suo, quod habet ad talia media pro eadem conseruanda, prȩsertim, si inferant magnum dolorem; non autem potest cedere iuri, quod proles habet, vt in extrema necessitate, in qua supponitur constituta, procuretur eius salus æterna, prout optimè notarunt *Ioannes Angelus Bossius loco quo supra, Rainaudus d. c. 6. n. 21.* Non secundum, quia ad validitatem baptizari requiritur, quod aqua pertingat corpus baptizandi, secus sequeretur quod occlusus in sacco coriaceo possit validè baptizari, quod nullus admittit; Non videtur autem, quomodo aqua possit Physicè contingere corpus fȩtus animati existentis in vtero matris, cum ob ostructionem matricis, quȩ à die conceptionis vsq; ad tempus partus ita occluditur, vt nihil os eius intrare possit; quinimmo docent communiter Medici, quod postquam vterus fæminæ in se concepit virile semen ità claudatur, vt si ipsa fæmina statim, vel mingendo, vel alio modo velit semen receptum abijcere, non possit; tum quia etiam si daretur obstetrix ita perita, vt manum immittere posset, immediatè tamen non posset contingere corpus infantis, eo quia obuolutum est secundinis, quæ non sunt partes eiusdem fætus, sed prægnantis, & sic tangendo tales secundinas non videtur valide baptizare, sicutì tangens tegumentum sacci conacij non baptizaret infantem in eodem existentem. Quod, si aliqui asserant sufficere ablutionem secundinarum, in quibus obuolutus est fætus, præterquamquod hoc omnino gratis, & sine fundamento asserunt, denegari non potest, quin res sit per quam incerta, & per consequens nunquã extraheret puerum à statu summæ necessitatis spiritualis, ac proinde ad habendam certitudinem semper vrgeret necessitas sectionis. Non tertium; quia absolutè non valet illud supplementum pro baptismo, vt eruitur ex illis verbis Ioãnis III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei*, quæ verba, cum importent negationem,

Mater nõ potest cedere iuri, quod habet fætus ad salutẽ æternam.

Non potest fætus in vtero matris baptizari.

Non sufficit ad salutẽ æternam fætus oblatio pueri, nec preces.

quæ est malignantis naturæ, important necessitatē simplicitèr baptismi ad æternam salutem consequendam. Deindè, si subsisteret illud supplementum, nullus, vel saltem pauci infantes Christianorum decederent sine gratia, cum Patres ex lege charitatis preces funderent, vel deberent fundere, & infantes adhuc in vtero existentes offerre. Quamobrem aliqui DD. sententiam Caietani appellant temerariam, alij hæresim, & Pius V. iussit in Romana commentariorum Caietani editione talem opinionem non apponi.

Theologi pro cedūt ex falsa suppositione.

Ad illud, quod dicitur ex mente Theologorum, quod scilicet illa sectio sit ab intrinseco mala, patet ex supradictis, quid sit respondendum, nempè Theologos ipsos procedere ex falsa suppositione, quod ineuitabilitèr ex illa sectione sequatur mors matris, quod tamen ex exemplis alibi adductis, & experientijs à Medicis relatis, quęque frequentèr contigerunt, manifestè falsum apparet.

9 Mortua tàm matre, quàm fętu licita est sectio ad bonū cōmune.

Assertio V. Tam matre, quàm fætu iam mortuis in aliorum vtilitatem licita potest esse vteri materni sectio *Rainaudus de ortu infant. c. 1. in fine, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. nu. 143.*, hocque præcipuè locum habet, quando morbus non potuit benè cognosci, & insolita mala affectio fætui, & Matri mortem attulit.

Ratio ex eo deducitur, quia illa sectio potest cedere in bonum, & vtilitatem cōmunem scilicet, vel ad peritiam artis anatomiæ, vel ad subueniendum alijs in similibus casibus, quibus ex defectu cognitionis talis qualitatis morbosæ vix posset subueniri, ergo non potest non esse, nisi laudabilis talis sectio in similibus casibus; vnde communis praxis iam obtinuit, vt si quis aliqua infectione incognita occubuerit Medicis sic exigentibus, & parentibus consentientibus ipsius viscera aperiantur. Ad indicandam huius sectionis materni vteri vtilitatem, quando tam ipsa, quàm fętus mortuus est, duo notabilia exempla referunt *Rainaudus, & Bossius loc. cit.*; alterum, quod accuratè descripsit *Ioannes Albosius de embrione putrefacto*, quem mulier Senonensis per annos 28. gestauit vtero conclusum; alterum, quod Medicus quidam Friburgensis refert de quadam muliere, quæ de anno 1595. vterum lapideum pondere librarum septem, & vesicam item lapideā, quibus vix nouacula immitti poterant per annos triginta septem; propter quæ maximè laudabile fuit, & bono communi conueniens, vt earundem mulierum viscera aperirentur, vt, cum similia contingerent, vel contigisse suspicio est, possent congrua remedia adhiberi.

Assertio VI. Quando mulier prægnans ob enorme delictum damnata est ad vltimum supplicium, si sit spes, quod fætus possit deuenire ad partum naturalem, differendum est supplicium regularitèr loquendo vsq; ad partum, secus vero vbi nulla sit spes, quod ad eundem partum possit deuenire *D. Thomas 3. part. q. 68. art. 11. in respons. ad tertium, Paludanus in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. concl. 3., Pelbartus rosar. 4. tract. de baptismo c. 5. cas. 5., Angelus verb. baptismus 6. num. 2., Firmus eod. verb. num. 39., Rainaudus de ortu infant. c. 2. num. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 223.* 10

Damnatæ matre ad mortem deferendū est supplicium vsq; ad partū.

Quoad primam partem expressè colligitur *ex l. Imperator Adrianus ff. de stat. homin. l. prægnantis ff. de pœnis*; nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem vita æterna, & spiritualis fætus præferenda est executioni pænæ, ad quam quis tenetur etiam in vita corporali, quandoquidem illa præponderat etiam iustitiæ vindicatiuæ, si non quoad substantiam, saltem quoad temporis dilationem, quādo aliud grauius damnum non imminet in ordine ad bonum commune; Neque obstare potest, si asseratur, quod saluti æternæ fætus in vtero matris damnatæ existentis per sectionem vteri eiusdem matris per peritum chirurgum possit prouideri, adeoq; non esse, cur non sit vltimum supplicium in ipsa exequendum; Non, inquam, obstare potest, quia, quantumuis per tale remedium sectionis possit consuli saluti æternæ fætus, denegari non potest, quin tale remedium sit incertum, quod propterea adhiberi nequit, nisi vbi aliunde eidem subueniri non potest, & in casu extremæ necessitatis, & quidem non solum in ordine ad matrem, ne scilicet subijciatur acerbissimis doloribus, sed etiam in ordine ad fætum, ne scilicet subijciatur incerto exitui, & periculo mortis, antequam educatur.

Remediū sectionis est incertum.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia ex vna parte in ordine ad matrem, sicuti potest Princeps eam ob delictum occidere vel hoc, vel illo modo, ita etiam potest eius vitam exponere ad sectionem; ex altera parte in ordino ad fætum illi potius suffragatur, quam noceat, cum per hoc intendatur eius vita spiritualis, de cuius salute timetur, si sic non extrahatur, sed relinquatur vsq; ad partus naturalis tempus. *Suarez tom. 2. in 3. part. q. 68., Coninchus de sacrament. q. 68. num. 92., Layman lib. 5. tract. 2. c. 3. q. 1.*

Dixi quoad primam partem *regularitèr loquendo*; nam, si ratio publici boni exigeret, vt mater statim moreretur, cum, si adhuc ad tempus superstes esset, grauiora damna

11 *Dummodo bonū publicum nō exigat matrem statim mori.*

damna Reipublicæ timerentur, procul dubio non negarem, quod, si ex sectione vteri materni probabilis esset spes fœtum non esse lædendum ex sectione, sed educendum esse ex vtero, adeout possit baptizari, posset licitè auctoritate publica adhiberi talis sectio, dummodo proles sic educta posset moralitèr viuere; secus, si non adesset probabilis spes, quod ex illa sectione proles non esset lædenda, nec posset viua educi ab vtero, ita vt moralitèr posset viuere. Consentiunt in vniuersum *Rainaudus de ortu infantium c.12. num. 16., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.9. num.226., & seqq.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia ratio iustitiæ vindicatiuæ exigit, vt damna grauia Reipublicæ impediantur etiam cum resecatione delinquentium, postquā deliquerint, & bonum commune, vt membra exicialia è mistico corpore resecentur, antequam alia inficiant, ergo, vbi est periculum in mora de grauioribus damnis Reipublicæ inferendis, licitum erit vlteriori tempore non expectato eandem prægnantem delinquentem interimere, & ne fætus pereat, prius eiusdem prægnantis ventrem resecare, vbi potest esse spes felicis exitus quoad eundem partum tàm in ordine ad baptismū, quàm ad vitam corporalem; Neque hoc est directè interimere innocentem, seu ipsum exponere periculo manifesto necis; sed dumtaxat incerto periculo exponere cum maiori spe felicis exitus, quod vtique in ordine ad maius bonum commune licitum est. Hac ratione docuimus *tom. de restitut. sub tit. de restit. 1. pranot. 15. sect. 5. num. 4.* posse Rempublicam in ordine ad commune bonum eiusdem exponere innocentem tiranno eundem dimittendo ab vrbe, quamuis sit periculum, vt ab eodem interficiatur, quinimmo præuideatur ipsius innocentis interitus, quod etiam antecedentèr docuerant *Lessius lib. 2. de iust. c.9. dub.7. num.39., Ludouicus Lopez prima part. instruct. c.60.*, quia hoc non est meditato cooperari ipsius morti, sed exponere periculo ob commune bonum, ergo etiā in ordine ad commune bonum poterit incerto illi periculo exponere vitam fætus, quando probabilis viget spes ipsius salutis, cum hoc non sit perdere meditato eundem fætum, sed exponere incerto periculo ad certum damnum Reipublicæ euitandum. Quando verò non adest probabilis spes, quod proles possit incolumis extrahi, tunc certè non esset hoc experimentum faciendum, sed vltimum matris supplicium diferendum vsque ad naturalem partum, quia hoc esset directè quodamodo, & proximè cooperari morti innocentis, & damnationi æternæ.

Et tunc admittenda est sectio vteri materni.

Si ex illa extractione non sit moralis spes futuræ vitæ fætus diferenda est mors matris.

Dixi, *dummodo proles sic educta posset moralitèr viuere*, nam si posset educi dumtaxat ad effectum baptismatis, & præuideretur non posse diu vitam trahere, sed paulo post moritura, non libentèr concederem posse tunc per sectionem extrahi, sed assererem expectandum esse naturalem partum, & matris supplicium differendum, nisi aliunde ex certis indicijs cognosceretur matrem non posse illum fætum trahere vsq; ad eundem partum, quia tunc illa sectio esset causa festinationis mortis eiusdem fætus, quod certè licitum non videtur.

Si autem hic inquiras, quandonam fætus in vtero matris existens censendus sit maturus, vt si extrahatur, præsumatur rationabilitèr vitalis, & posse longæuam vitam iuxta cursum naturalem protrahere? Sentio *cum Rainaudo de ortu infantium c.12. nu.6., Ioanne Angelo Bossio tract. de effect. matrim. c.9. num. 227.* talem censeri, quando est septimestris, adeout tunc damno publico vrgente possit venter matris secari ad ipsum extrahendum, quia tunc proles præsumitur sufficientèr matura, & vitalis; & licet mora eius in vtero vsque ad nouimestrem esset tutior, & eidem congruentior ad maiorem perfectionem, quam consequeretur, non propterea extractio eiusdem in septimo mense vrgente bono communi esset culpabilis, cum necessitas publici boni præferri debeat illi aliquali periculo non diuturnæ vitæ illius fætus. Vide, quæ in hoc genere doctissimè, & eruditissimè scribit *Rainaudus d.c.12. à num.6., & seqq.*, qui rem plenè dilucidat, declarat exemplis, & omnia elegantèr soluit.

12 *Proles septimestris præsumitur sufficientèr matura.*

PRÆNOTIO XVI.

An ad euitandam mortem ab extrinseco, vel infamiam licitum sit procurare abortum fætus.

SVMMARIVM.

Sententia asserens posse vti remedijs ad impediendam conceptionem. 1.
Sententia asserens, quando fatus nondum est animatus posse ad euitandum infamiam vti remedio ad fatus eiectionem. 2.
Sententia asserens licitum esse fatus inanimis abiectionem in ordine ad vitam, non in ordine ad famam seruandam. 3.
Sententia asserens licitam esse tàm in ordine ad vitam, quàm in ordine ad famam abiectionem seminis, quando adhuc non est coagulatum, secus quando est coagulatum. 4.
Non est licita neq; in ordine ad famam, neq;

in

in ordine ad vitam fœtus emissio siue viuat, siue non, siue semen sit coagulatum, siue non. 5.

Intellige nisi per vim oppressa conaretur statim semen emittere. 6.

Status cõtrouersiæ exponitur.

SVppono, quod fæmina aliqua nobilis, & honestæ conditionis conceperit ex coitu fornicario, cumque inde timeret, si crimen panderetur ventre intumescente, ne à consanguineis occideretur, vel grauem infamiam consequeretur, sedulò meditaretur fœtum conceptum ab vtero medijs pharmacis, alijsq; ad hunc effectũ ordinatis dimittere, hocq; siue idem fœtus esset anima informatus, siue informis, & subindè quærebat, an hoc posset tuta conscientia peragere.

1 Sententia asserens posse impediri cõceptionẽ.

Doctores in hoc quæsito diuisos inuenio. Nonnulli apud *Azorium parte 2. lib. 2. c. 26. q. 4.* docuerunt ad euitandam infamiam posse licitè vti remedio, quo impediatur fœtus conceptio, cum hoc non sit propriè abortum procurare.

2 Sententia asserens licitã esse fœtus abiectionem, quando non est animatus.

Alij absolutè asseruerant, quotiescunque fœtus adhuc non est animatus, licitum esse nedum ad vitam ab extrinseco periclitantem conseruandam, sed etiam ad infamiam vitandam procurare seminis recepti, seu fœtus abiectionem. Ita *Leozambellus in repert. mor. verb. Medicus num. 11., Bordonus qq. regul. part. 1. resol. 45. num. 4.*, hancque opinionem probabilem existimant *Trullenchus in Decalog. lib. 5. c. 1. dub. 3. nu. 1. in fine, Lezana part. 3. verb. abortus num. 5.* Mouentur ea ratione, quia ad tuendam vitam matris ab intrinseco periclitantis, licitum est procurare abortum fœtus adhuc inanimis, ergo etiam ad eandem tuendam, quando ab extrinseco periclitatur, licitum erit &c. Ex quo deinde inferunt licitum hoc etiam esse ad euitandam infamiam, cum grauis infamia mortis periculo æquiparetur.

3 Sententia asserens licitũ esse talem abiectionẽ in ordine ad vitam nõ autem ad famã seruandam.

Rainaudus *de ortu infant. c. 10. num. 46.* videtur asserere in ordine ad vitæ periculum ab extrinseco, licitum esse procurare abortum fœtus adhuc inanimis, non verò in ordine ad infamiam vitandam. Verba eiusdem formalia recito. *Censebitur graue exitij periculum vitæ matris, quæ ex scelere concepit, si sceleris comperta per vim extrinsecam lætho danda, iniustè licet, sed tamen ex vsu furentium ob eam nequitiam hominum, prænoscatur. Tunc enim mater absq; nouo scelere per fœtus nõ dum animati abiectionem, non honori suo ac famæ, sed vitæ prospicere poterit.*

Alij tandem statuunt, quod, si semen intra vas muliebre recenter receptum sit, & nondum coagulatum, licitum sit idem dimittere ad vitam, vel famam seruandam, secus verò, si iam fuerit coagulatum. Quid verò in hac opinionum diuersitate sentiendum?

4 Sententia asserens licitã esse abiectionem, quando semen nõ est coagulatum, secus non.

Assertio. Non est licitum respectu fæminæ, quæ concepit ex illicito coitu neque ad famam, neque ad vitam periclitantem ab extrinseco procurare abortum fœtus siue animati, siue inanimis, siue eiectionem seminis nondum coagulati, nisi fortè in hoc vltimo casu per vim fuerit oppressa. *Azorius tom. 3. lib. 2. c. 4. q. 2., Fillincius tract. 29. num. 103., Tannerus tom. 3. disp. 4. q. 8. nu. 38., Basilius Pontius lib. 10. c. 13. num. 2., Ioannes Lugus de iust. tom. 1. disp. 10. sect. 5. num. 130., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 94.*, qui appellat hanc opinionem communissimam, & certam, & ex Iuristis *Menochius de arbitrar. cas. 357. in fin., Iulius Clarus in pract. crim. q. 64. num. 2., Antonius Thesaurus decis. Pedem. 12. num. 12., Farinacius in praxi crimin. q. 122. num. 188., ArchiDiaconus in c. baptizandis in q. 1. num. 1., & 2.*

5 Nõ est licita neq; in ordine ad famã, nec in ordine ad vitam fœtus eiectio siue viuat, siue non.

Effrenis fieret mulierum licentia.

Probatur primo ex pessimis consequẽtibus, quæ inde prouenirent admissa contraria sententia, nam, si ad tuendum honorem, vel vitam licita esset talis procuratio, effrenis nimium fieret mulierum, & maximè puellarum licentia, quarum plerasque constat his flagitijs, & libidinibus abstinere tantum, ne superueniente fœtus conceptione, & ventre intumescente crimen pandatur cum ipsarum infamia, & fortè etiam vitæ detrimento, cui, si prouidere licitè possent impediendo cursum generationis, & procurando fœtus eiectionem, oh quod flagitia committerent in quas libidines, & obscænitates non erumperent?

Alia ratio assertionis.

Probatur secundo, quia ex superius dictis vrgente periculo mortis in matre ab intrinseco ratione scilicet fœtus concepti non potest ad vitandum tale periculum sumere remedia directè causatiua necis fœtus, ergo neque ad vitandum tale periculum ab extrinseco, & si non potest ad saluandam vitam, quæ est radix, & fundamentum famæ, & honoris, multo minus poterit ad saluandum honorem, & famam, quæ sunt bona minus pretiosa, quam sit vita *l. sancimus C. de sacros. Eccl.*, & quamuis honor sit maximum bonorũ temporalium *l. Iulianus ff. si quis omis. caus. testam.*, & melius sit bonum nomen, quam diuitiæ multæ *prouerb. 22.* est tamen minus bonum, quam vita, quæ est fundamentum eiusdem honoris.

Soluitur instantia oppositæ sententiæ.

Quod, si aliqui dixerint infamiam grauem esse peiorem morte, & pro honore moriendum, prout videtur colligi ex textu *in l. iusta ff. de manumis. vind.*, dicendum erit vel *cum Nauarro in c. inter verba 11.*

q.3.concl.4. à num. 20. huiusmodi esse dictum Ethnicorum errantium, vel intelligendum esse, vt asserit *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.9. num.97.* de honore fundamentali, & radicali consistente in eo, quod verum causat honorem, quod consistit in actionibus virtutum, & declinatione peccatorum, ad quæ consequitur honor actualis, & pro quibus, cum casus euenerit, potest licitè vita profundi.

Fæmina se sponte conijcit in illud periculũ. Probatur tertio, quia fæmina, quæ ex illo illicito coitu concepit sponte, & voluntariè, & quidem culpabilitèr se conijcit in illud vitæ, & famæ, & honoris periculum, cum illud præuiderit, vel præuidere potuerit, ergo non poterit postea ab illo declinare per iniustam fœtus concepti abiectionem, si quidem debet sibi imputare, quod illum spontè, & voluntariè admiserit, seu receperit, & quamuis liberè admiserit, non propterea potest liberè reijcere, quia quæ sunt voluntatis ante factum, ex prout facto sunt necessitatis, & turpius eicitur, quam non admittitur hospes.

Alia ratio euincens assertum. Probatur quarto, quia nec ad vitam, nec ad honorem tuendum, licitum est directè procurare seminis emissionem, vt est in confesso apud omnes, ergo neq; in ordine ad eandem vitam, & honorem seruandum licitum erit directè procurare fætus iam in vtero recepti emissionem, nam proximior est ad vitam fætus, quam semen. Neq; dicas naturam magis insistere, ne profundatur semen, quam fætus, eo quia ratione delectationis, quæ est in pollutione, & non in eiectione fætus nisi speciali ratione à natura interdiceretur eiusdem seminis profusio, in assiduas homines ruerent pollutiones; contra enim impugnaberis, nam delectatio, vt superius dicebam, eatenus est mala, quatenus est actus mali, nec prohibita intelligitur, nisi quatenus prohibita intelligitur operatio, quam sequitur, ergo ratione delectationis non potest dici pollutio intrinsecè peior, cum in ratione actus non sit peior, quinimmo minus malum, nam quod effunditur in pollutione magis distat à vita, quam quod deperditur in abortu.

6 Intellige nisi fæmina ipsa per vim oppressa statim cõnaretur semen emittere. Dixi *nisi fortè in hoc vltimo casu fæmina fuerit per vim oppressa*, nam si statim post coitum fornicarium, & inuoluntarium respectu eiusdem fæminæ eadem semen virile receptum conetur emittere, arbitrarer non grauitèr peccare, prout docent *Marchantius in resol. Pa. part.1. c.6. q. 21., Diana part.7. tract.5. de abortu resol. 31. in fine*, quia hoc esset se defendere contra iniustum inuasorem, cuius inuasio intelligitur moralitèr perseuerare in illo semine; nec arbitrandum est, illam emissionem seminis iam à fornicario, quantumuis per vim recepti esse contra naturam, & ab intrinseco malam, cum idem semen frustraretur fine generationis, ad quem est ordinatum; Non, inquam, arbitrandum, quia ipsi fæminæ per vim oppressæ illa emissio non est imputabilis ad culpam, sicuti nec illa frustratio seminis ipsius, quandoquidem ipsa non est cooperata illi immissioni, & per consequens, nec tenetur inuita immissum semen retinere, præcipuè quando plenam possessionem in ipsius vtero non acquisiuit. Sed de hoc infra vberius.

PRÆNOTIO XVII.

An Pater, & Mater non impedientes abortum, cum possint, incurrant in excommunicationem, & irregularitatem latam à Sixto V.

SVMMARIVM.

Sententia asserens parentes teneri ad defensionem filiorum ex rigore iustitiæ. 1.
Probabilius non peccant contra iustitiam. 2.
Parentes non impedientes abortum cum possint, peccant contra naturalem pietatem. 3.
Quantumuis grauissimè peccent non impediendo, non contrahunt tamen excommunicationem. 4.

1 Sententia asserens teneri parentes ad defensionem filiorũ ex iustitia. Plurimum conferre posse videtur ad discutiendem præsentem titulum examen, an parentes teneantur ad defensionem quoad vitam, & bona filiorum ex lege rigorosæ iustitiæ, an verò solummodo ex ordine quodam charitatis, & naturalis pietatis, qua in controuersia DD. diuisos inuenio. *Lessius lib.2. de iust. & iur. c.9. dubit.13. num.94.* sustinet non obligari parentes ad defensionem vitæ, & bonorũ filiorum ex lege rigorosæ iustitiæ, sed solũmodo titulo pietatis, & officij paterni. Contrarium statuunt *Portellius in dub. Reg. verb. abortus num.14., Laiman lib.3. sect.5. tract.3. part.3. c.4. num.9., Auila part.7. disp.6. sect.2. dub.7. concl.2.* Probabilius arbitror, non obligari ex iustitia, quia inter Patrem, & filium formalitèr, vt tales non datur propria, & rigorosa iustitia, cum in ijs, in quibus considerantur, vt tales, eadem persona reputentur *l. fin. in fin. C. de impub., & al. substit. c. contradicimus 35. q. 3.* Ad perfectam iustitiam requiritur perfecta alteritas, vt est in confesso apud omnes; vnde Pater non tenetur ex iustitia, sed tantum titulo pietatis, filios alere, educare &c. cuius veritatis signum est, quod, 2 Probabilius non obligãtur ex iustitia

quod, si Pater in his, & similibus deficiat, non teneatur aliquid compensare, ad quod certè teneretur, si obligaretur ex iustitia. Hic tamen obiter aduerto, quod, quamuis negetur inter Patrem, & filium debitum secundum iustitiam simplicitèr, non tamen negatur debitum secundum naturalem virtutem, secundum quam strictius tenetur Pater in ijs rebus, & actionibus, in quibus consideratur, vt talis filio, quam cuilibet alteri.

Assertio I. Pater, & mater non impedientes cum possint, abortum peccant contra ius naturalis pietatis, non solum quatenus tenentur cuilibet subuenire in eius extremis necessitatibus, sed etiam, quatenus ex speciali iure eiusdem pietatis obligantur. Est communis.

3 Parentes non impedientes cum possint abortum fætus, peccant contra naturalē pietatem.

Ratio ex eo deducitur, quia ordo charitatis, & naturalis pietatis non solum obligat, & quidem sub graui, ad subueniendum vnicuique in extrema necessitate constituto, sed etiam eo magis, & fortiori iure erga eos, qui iure naturæ sunt proximiores, quam erga remotiores, sed quis non impediendo cum possit alterius damna in necessitate constituti quoad vitam peccat contra ordinem naturalem charitatis, & pietatis, ergo multo magis peccabit non impediendo damna proprij filij, cum possint, & hoc ratione strictioris iuris, quo obligatur Pater erga filios. Confirmari potest ex ijs, quæ communiter docent peccare scilicet grauitèr maritum, qui congrediendo cum propria vxore prægnante non quidem ad effectum abortus, sed ad captandam libidinem vehementer agitaretur in corpore, si inde abortus sequeretur, prout docent *Floronus de cas. reseru. part. 2. casu 5. nu. 9. vers. sexto locum habet, Diana part. 7. tract. 5. de abort. resol. 30.*, ergo etiam peccabit sciens abortum fætus procurari, & non impedit, cum possit impedire.

Assertio II. Pater, & Mater non impedientes, cum possint, abortum, quantumuis grauissimè peccent, non tamen incidunt in excommunicationem, & irregularitatem latam à Sixto V. Hanc magis videtur sustinere *Diana part. 4. tract. 2. resol. 8., & part. 7. tract. 5. de abortu resol. 28.*, & ipsam sustinet *Eminentissimus de Lugo de iust. tom. 1. disp. 10. sect. 11. n. 222., Turrianus de cens. lib. 9 disp. 63. dub. 3., Hurtadus de irregul. disp. 2. diffic. 9. n. 34.*

4 Quamuis grauissimè peccent, non contrahunt excommunicationē.

Probatur primò, quia quamuis, si non ordo iustitiæ, qui negatur, ordo ille pietatis naturalis parentis in filios efficiat quodamodo, quod moraliter ille effectus eiectionis ipsi Patri imputetur ad culpam per ea, quæ in præcedenti assertione probauimus, non constituit tamen propriè ipsum Patrem homicidam, nec propriè procurantem, & rigorosè abortum, ergo non incurrit excommunicationem, nec irregularitatem comminatam contra procurantes abortum. Antecedens patet, quia procurare est studiosè curare, quod importat actionē quandā positiuā, & influxū, quem non connotat non impedire. Confirmatur, quia pænæ, seù cēsuræ impositæ contra committentes aliquod delictum non comprædendunt consulentes illud delictum, nisi hi exprimantur in lege pænali, & prohibitoria, ergo multo minùs comprædendent non impedientem, sed in constit. Sixti V. non exprimuntur non impedientes, ergo &c.

Rationes pro asserto.

Pænæ contra exercentes nō extenduntur ad non impedientes.

Probatur secundo, quia ideò Aduersarij ponunt incurrere Patrem, & Matrem excommunicationem, & irregularitatem, quia putant onus tuendi filios parentibus incumbere non ex solo ordine pietatis, sed etiam ex lege rigorosæ iustitiæ, sed hoc ex præmissis non subsistit, ergo &c.

Neotericus quidam, cuius semper admiratus sum ingenium, & veneratus doctrinam, fauens contrariæ opinioni asserit non impedientem, cum posset impedire, maximè si teneretur vel iure iustitiæ, vel titulo pietatis verè procurare; nam procurare est media adhibere ad aliquem finem; inter media autem numerat non solum positiua, sed etiam negatiua, quæ ait sufficere ad hoc, vt aliquis dicatur procurare; Quis enim audebit dicere, inquit ipse, tirannos non procurasse mortem illorum martirum, quibus negabant alimenta necessaria ad vitæ conseruationem? Addit multas leges tàm ciuiles, quàm canonicas, quibus deffinitur illum esse reum mali, quod sequitur, quando potuit impedire, & noluit *l. liberorum, ff. de his qui not. infam. l. iubemus, §. æconomus, C. de sacros. Eccles. l. adigere, ff. de iure patr. c. non inferenda, & c. qui potest 22. q. 3.*, vbi legis redditur ratio; non enim caret scrupulo societatis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. Sed pace tanti viri hæc ab ipso, licet ingeniosè adducta non me remouent à mea opinione; Non primum; nam procurare est verè concurrere, & cooperari; magis enim ex ipsa vi nominis est procurare, quam permittere, & merè negatiuè se habere; Qui autem non defendit, solum permittit, & solum negatiuè se habet, adeòq; &c. Media item negatiua sunt in duplici differentia, alia, quæ quamuis in re nullam dicant positiuam operationem, sed consistant in abstinentia ab operatione, tamen per actū positiuum, & quasi coactiuum importantur, cuiusmodi est negatio alimentorum, erga martires iussu tiranni, qui positiuè concur-

Exponitur cuiusdam Neoterici, sententia volentis non impedire in hoc casu esse procurare.

Eiusdem opinio exploditur.

concurrit ad mortem per actum illum positiuum, quo denegat alimenta, vt pereant ex inedia; Alia sunt negatiua simplicitèr, quatenus nec in se, nec per aliquem alium actum antecedentem influunt in effectum, sed præcisè consistunt in desistentia ab operatione. Qui per media negatiua primò modo accepta dirigitur in finem verè procurat, non sic qui per media negatiua secundo modo, vt consideranti sit notum; primus per media negatiua concurrit positiuè ad mortem; secundus per media negatiua concurrit solum permissiuè.

Soluitur secundum ipsius dictum. Ad id, quod subdit quoad leges ciuiles, & canonicas, dicendum est per huiusmodi leges verè inferri esse reum mali iuxta primam nostram assertionem, cum malum, quod sequitur, ipsi imputetur ad culpam ex defectu, quod non impedierit; at non per hoc importatur, quod verè sit auctor illius mali, & quod subiaceat pænis illatis contra auctores &c., cum ex vno capite non impedientes non cooperentur positiuè ad illud malum, & ex alio non exprimantur in lege pænali vtsupra.

Ad id tandem, quod subditur pro ratione, & fundamento legum videlicet, quod non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, dicendum est, ex hoc solum euinci in foro externo contra talem, qui cum necem facile posset impedire, neglexit, præsumptionem fortem esse consensisse, & conspirasse in cædem, vt constat *ex c. sicut dignum, §. illi etiam de homicidio, & c. quanta de sent. excommun.* Soluitur tertium.

PRÆNOTIO XVIII.

An, qui commisit crimen abortus fætus animati secuto effectu, gaudeat immunitate Ecclesiæ, si ad illam confugiat.

SVMMARIVM.

Quidnam veniat propriè nomine actus proditorij. 1.
Per abortum fætus animati non priuatur quis immunitate Ecclesiastica. 2.
Non est propriè simulata amicitia. 3.
Occidens dormientem non dicitur proditoriè occidere, nisi attraxerit per simulatam amicitiam. Ibid.

ORtum habet hæc difficultas ex ijs, quæ habet *Gregorius XIV. in sua constit. edita die 28. mensis Maij 1591., quæ incipit cum alias nonnulli*, vbi §.3. statuit, quod Ecclesiæ immunitas non suffragetur ijs, qui proditoriè proximum suum occiderint, quo posito in præsenti controuertitur, an verè nomine proditoris propriè veniat procurator abortus fætus animati? Pro quo.

1 Quidnam veniat propriè nomine actus proditorij. Aduerte actum proditorium homicidij duo secundum se, (vt actus dicatur perfectus) importare industriam scilicet, & insidias, vt habetur *in c. 1. de homicidio*, quæ vt docet *Suarez tom. 1. de Religione lib. 3. c. 11. n. 12.* non sunt sinonima, nec dicuntur ad conuertentiam saltem mutuò, & adæquatè; licet enim, qui occidit per insidias, occidit ex industria, non tamen è contra; tunc autem interueniunt insidiæ, quando quis aliud verbis, aliud in mente fouens interimit aliquem nihil tale præcauentem nulla præcauendi causa præcedente, seù quando quis dolosè circumuenit alium, & dolosè seducit, vt eum occidat. *Glosa in c. clericus pr. q. 46.*, quæ contingunt, vel quando quis occiditur sedens, vel comes in via, vel per venena, dummodo occisus fuerit incautus, & per dolum; copulatiuè etenim sunt accipienda illa verba per industriam, & per insidias *Bartolus in l. 1., ff. de pactis*, quod fundatur in eo, quod, cum hæc lex sit pænalis, & odiosa, debet cum restrictione, & non cum ampliatione sumi. His suppositis sit.

2 Per abortum fætus animati non priuatur quis immunitate Ecclesiastica. Assertio. Probabilius per abortum fætus animati non priuatur quis immunitate Ecclesiastica. *Bonacina de censur. in part. disp. 2. q. 3. punct. 16. §. 8 n. 8., Diana part. 2. tract. pr. resol. 72., Franciscus Leo thesaur. for. Eccl. part. 1. c. 13.*, & alij magis communiter, quidquid ex aduerso dixerint *Peregrin. de immun. Eccl. c. 3. n. 8., Farinacius in append. c. 8. n. 138.*

Ratio est, quia, qui procurat abortum fætus etiam animati, non est verè, & propriè proditorius occisor, ergo non incurrit huiusmodi pænam priuationis immunitatis Ecclesiæ; pænæ etenim maximè Ecclesiasticæ, vtpote odiosæ, non incurruntur, nisi per actus delictorum verè in propria specie consummatos. Antecedens probatur, quia vera proditio non est, vbi non interueniunt insidiæ, nec dolus; respectu autem procurantis abortum, nec dolus, nec insidiæ sunt; tum quia fætus non est capax, vt dolus committatur in ipsum, eo quod non est capax rationis; tum quia insidiæ debent esse sub specie simulatæ amicitiæ, sub qua occisus quodamodo decipiatur; decipi autem sub hac specie non potest fætus, cum non sit capax cognoscendi hanc simulationem; nec procurans directè abortionem, aliud habet in verbis quibus decipiat, aliud in corde, cum per remedia tàm per actus internos, quam per externos tendat ad illius

3 Non est propriè simulata amicitia.

illius internectionem.

Dices primò, quod, quamuis fætus sit incapax, vt in ipsum committatur dolus, non sit tamen incapax illum exercendi procurans, qui propterea non potest effugere pænas proditoriè fallentium, sicuti non effugit, qui vel dormientem interficit, vel veneno occidit non cogitantem. Sed contra, quamuis in huiusmodi actibus malitia maior dignoscatur in procurante, quia tamen ipsos non exercet sub simulatione amicitiæ, nec propriè insidias parat, non est propriè proditorius homicida, nec pænas saltem ordinarias proditorum incurrit. Ad id, quod subditur de dormiente, vel occiso per venenum, dicendum est, nisi fuerit per insidias, & simulata amicitia tractus in locum, in quo dormit, vel veneno inficitur, rigorosè actum proditorium, quantum spectat ad priuationem immunitatis Ecclesiæ, non exerceri, vt in specie de dormiente docent communiter DD., & de veneno infecto declarauit Clemens VIII. Archiepiscopo Panormitano sub die 6. Februarij 1597. Dixi *quantū pertinet ad immunitatem Ecclesiæ*; nam quoad alias pænas in iure ciuili puniuntur huiusmodi actus, ac si essent verè proditorij.

Instantia proposita, & dissoluta.

Dices secundo, quis diceret non esse proditorem Patrem domi occidentem filium innocentem, quem tamen non traxit domum per insidias, & dolum? Sed contra, quamuis in iure ciuili crimen hoc parentis æquipolleat homicidio proditorio, & pari pæna puniatur, cum etiam grauius videatur occidere infantes, qui sibi præcauere non possunt, quam alios; Nihilominùs, cum tale crimen non sit rigorosè, & perfectè proditorium, vt supra, in iure canonico non sumitur, vt sufficiens ad tollendum priuilegium immunitatis, prout latius *Franciscus Leo in thesaur. fori Ecclesiastici part. pr. c. 13. n. 25., & seqq.*, & quamuis videatur grauius delictum, non propterea extendendum est ad pænas proditoriorum homicidarum, cum deficiat in conditione ad hoc requisita, prout supra.

Alia instãtia proposita, & soluta.

DISQVISITIONES I.

A prima ad octauam prænotionem inclusiuè.

§. I.

An, ad incurrendas pænas abortus fætus animati requiratur, vt sit animatus anima rationali.

SVMMARIVM.

Proponitur facti series in suis terminis. 1.
Exponitur nonnullorum opinio affirmatiuum fætum prius viuere vita plantæ, quam hominis. 2.
Reiicitur hæc opinio. 3.
Quando fætus viuit vita plantæ est informatus anima rationali, & sic qui procurat abortū ipsius incidit in pænas procurantium abortum fætus animati. 4.
Excluduntur rationes asserentium vitam vegetatiuam præcedere. 5.

DIsquisitio I. Contingit, quod fæmina post conceptionem nolens subiacere pænis abortentium ratione fætus animati pharmaca, vel aliud remediū sumpserit pro tempore, pro quo arbitrabatur fætum dumtaxat viuere vita vegetatiua, vel sensitiua, non rationali, aliquorum edocta consilio, qui asserebant animam rationalem non accedere ad informãdum fætum, nisi post vegetatiuam, & sensitiuam. Quæsitum hic fuit, an non obstante quod arbitretur fætum solum viuere vita vegetatiua, vel sensitiua incurrat pænas omnes contra procurantes abortum fætus animati?

1 Sensus tituli expositus.

Oritur hæc difficultas ex ijs, quæ agitantur apud Philosophos, an fætus humanus prius vitat vita vegetatiua, quatenus prius hac informatur, deindè sensitiua, & tandem rationali, an verò statim informetur anima rationali, licet in actu secundo prius exerceat operationes vegetatiuæ, quatenus prius sint disposita organa pro huiusmodi operationibus, deinde operationes sensitiuæ, tandem rationalis, *Aristotiles secundo de generat. animal. c. 3.*, asserit fætum prius viuere vita plantæ, deinde vita animalis, tandem vita hominis; ex quo plurimi occasionem sumpserunt asserendi prius immitti embrioni animam vegetantem tantum, tum aliam merè sensitiuam, ac denique rationalem; atq; ita senserunt *Gregorius in secundo dist. 16. q. 2. art. 1. concl. 2. ad 6.*, *Codronchus*

An, verè fætus humanus prius viuat vita vegetatiua, quam rationali.

2 Opinio nonnullorum affirmatiua exponitur.

dronchus lib. 1. de Christ., *& tura med. rat. c. 22.*, *Scaliger exercit. 290. n. 2.*, *Toletus 2. de anima q. 7.*, *Fonseca 7. metaph. c. 12. q. 1. sect. 3. ad primum, & alij plures apud Ruinaudum de ortu infant. c. 10. n. 48.* Nihilominùs iuxta mea principia in quæstionibus de anima fætus vnica tantum informatur anima rationali, quæ cum formaliter eminentèr contineat vegetatiuam, & sensitiuam per se ipsam exercet operationes eiusdem vegetatiuæ, & sensitiuæ; neque

3 Reicitur hæc opinio.

necesse est tot multiplicare animas in eodem viuente, cum pro operationibus omnium vna sufficiat rationalis continens gradus vtriusq; præcedentis; atq; ita sentiunt *Gregorius Nissenus lib. de homin. opif. c. 29.*, *Hurtadus disp. 2. de generatione sect. 8.*, quinimmò refert *Viguerius c. 1. Instit. §. 2. vers. pr.* contrariam sententiam ab Oxoniensi academia, & Archiepiscopo Cantuariensi fuisse damnatam, & alij referunt D. Augustinum pleno ore docuisse, fuisse manichæorum errorem constituere tres animas in homine.

Respondetur, auctoritati Aristotelis.

Neque obstat auctoritas Aristotelis loc. cit., nam ibi non vult, quod præcesserit vita vegetatiua, tanquam distincta à rationali, sed solummodo prius exerceantur operationes plantæ, quæ sunt vegetatiuæ, deinde animalis, quæ sunt sensitiuæ &c., quæ tamen esse possunt, & de facto sunt ab vna, & eadem rationali. Quamobrem.

4 Viuit vita plantæ, simul, & rationali, ac proinde ipsius abortum procurans incurrit pœnas.

Respondeo ad incurrendas pœnas contra procurantes abortum fætus animati sufficere, quod fætus conceptus viuat in actu secundo vita plantæ, seù vegetatiua. Ratio est, quia quamuis appareant solummodo operationes vegetatiuæ, huiusmodi operationes tamen procedunt ab anima rationali informante, quam supponunt, ergo re vera anima rationalis tunc intelligitur creata, & informans, quamuis non elucescat, nisi in operationibus vegetatiuæ: Antecedens patet ex mox dictis; cum enim contra rationem, & auctoritatem non congruè astruantur in eodem homine tres animæ, debemus ex consequenti asserere omnes operationes ab eadem anima prouenire.

5 Excluditur rationes asserentium præcedere vitam vegetatiuam ad rationalem.

Neque dicas, verum quidem esse non simul perseuerare in eodem homine tres animas, prout optimè probant rationes, & auctoritates allegatæ, sed per hoc non tollitur, quin debeat præcessisse vegetatiua ad sensitiuam, cum ante sensationes præsuponatur nutritio, & ad intellectionem sensatio, licet postea ad aduentum sensitiuæ desinat vegetatiua, & ad aduentum rationalis desinat sensitiua. Contra enim est primo, nam ex communi sententia admittentium has animas in homine, cum vegetatiua ordinetur ad sensitiuam, & hæc ad rationalem, vt dispositiones, non video, cur vegetatiua corrumpi debeat ad aduentum sensitiuæ, & hæc ad aduentum rationalis; certè aliæ dispositiones nó corrumpuntur per formam aduenientem, ad quam sunt dispositiones, quin potius per ipsam magis radicantur in subiecto. Secundo, quia hoc difficile posset saluari in misterio incarnationis, in quo, cum in eodem instanti conceptionis verbum diuinum per hypostaticam vnionem terminauerit naturam humanam, non potest dici, quod ad aduentum sensitiuæ animæ recesserit vegetatiua, & ad aduentum rationalis recesserit sensitiua, cæteroqui, quod semel assumpsisset, dimisisset, quod esset contra Apostolum.

Cum igitur firmum sit, quod omnes operationes etiam vegetatiuæ animæ proueniant ab anima rationali, manifestè colligitur, quod pro eo tempore, pro quo exercentur huiusmodi operationes intelligatur anima creata, adeoque, quod in abortu interueniret iactura ipsius, & semper in limbo beatifica visione careret, ex quo sequitur, quod procurans talē abortum non effugiat pœnas comminatas cōtra fætus animati internectorem; præcipuus enim finis Sixti V., & aliorum Pontificum fuit consulere saluti animarum fætus, vt ex præambulo Constitutionis eiusdem Sixti V. manifestè apparet.

---

§. II.

Cur abortus fætus adhuc inanimis dicatur homicidij festinatio.

SVMMARIVM.

Exponitur textus, ex quo sumitur hæc dubitatio. 1.

Reicitur nonnullorum opinio impingentium Tertulliano hunc errorem, quod anima à parentibus per traducem cum semine deriuetur in fætum. 2.

Expenditur textus in c. si aliquis de homicidio. 3.

Sensus Tertulliani est, quod abortus sit abiectio hominis in potentia. 4.

Disquisitio II. Tertullianus *c. 9. Apologetici* grauitèr inuehens contra Ethnicos hanc notam Christianis impingentes, quod admitterent tanquam licitum infanticidium in hæc verba prorupit. *Nobis vero homicidio semel interdicto etiam conceptorum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delabitur dissoluere non licet. Ho-* 1 Textus Tertulliani profertur.

micidij

micidij festinatio est prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui futurus est, & fructus omnis iam in semine est. Hic iam quæritur, cur hæc fætus inanimis abiectio dicatur *festinatio homicidij*; nec ambigendum est Tertullianum loqui de fætu etiam nondum animato, cum dicat, *& fructus omnis iam in semine est*.

Nonnulli voluerunt Tertullianum hanc fætus inanimis abiectionem appellasse homicidij festinationem, eo quod *lib. de anima c. 9., 19., 22., 27., et 36.* senserit animam hominis per traducem ad singulos deriuari, quasi quod voluerit animam hominis, qui concipitur venire ad eum intra semen actu, & formalitèr, & propterea eam seminis abiectionem esse excusionem rei animatæ, & per consequens homicidij festinationem. Sed meritò ab hac nota vindicant *D. Augustinus Epist. 157., & Ioannes Brunellus repet. in prima decret. de homicid. p. 4. num. 3., & Rainaudus de ortu infantium c. 10. num. 35.*, dum asserunt Tertullianum tantum intellexisse animas esse ex traduce, quatenus veniat anima ad fætum vi substantiæ ex patre decisæ, non quatenus anima actu sit in ipso semine.

2 **Error nõnullorum reijcitur volentiũ Tertullianum voluisse animam deriuari in fætum per traducem.**

Nec aliquam vim facit in fauorem impingentium notam illam Tertulliano asserenti animam hominis per traducem in singulos deriuari, quasi quod actu, & formalitèr anima sit in semine textus *in c. si aliquis de homicid.* supra allegatus, vbi sic legitur. *Si aliquis causa explendæ libidinis, vel odij meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non possit generare, & concipere, vel nasci soboles, vt homicida teneatur*, vbi, cum textus dicat haberi vt homicidam, qui impedit generationem, vtique excuso semine certè supponit in eodem semine animam adesse. Non, inquam, vim aliquam facit, quia vt benè notat *Ioannes Neselius lib. 3., Cathecismi c. 157.* sensus illius textus solummodo est, quod, qui talia perpatrat, accedat ad homicidam, vel idipsum alia ratione faciat, quod homicida facit, sed secundum diuersa, quia homicida vitam formalem, & actualem in fætu animato progresione prohibet, qui verò abijcit semen ante animationem, prohibet solum vitam potentialem, quod ad verum, & proprium homicidium non sufficit. Quamobrem

3 **Explicatur textus in c. si aliquis de homicidio.**

Respondeo. Per Tertullianum illum abortum fætus inanimati dici festinationem homicidij in eo sensu, quo sicuti embrio est homo in potentia, ita eius exclusio est hominis interemptio in potentia, ac proinde quasi occisio festinata. *Rainandus de ortu infant. c. 10. num. 35., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 76.*

Ratio talis sensus ex eo desumitur, quia ex vna parte non est homicidium, vbi non est violenta separatio animæ à corpore, quod informat; vnde *c. aliquando 32. q. 28.* ex D. Augustino, à quo desumpta sunt hæc verba, habetur. *Non est homicida, qui abortum procurat, antequam anima sit corpori infusa*, & *c. Moijses ead. causa, & quæst.* expressè dicitur abortum fætus nondum animati non esse homicidium; ex alia parte cum materia sit quoquo modo disposita, & collata in ordine ad recipiendam animam, non potest, quin aliqua ratione eiusdem abiectio sit festinatio homicidij, non quod actu est, sed quod debebat esse, seu in potentia, si materia illa non fuisset abiecta.

4 **Est hominis interemptio in potentia.**

Quamuis autem hæc festinatio homicidij, seu fætus adhuc inanimis abiectio propriè homicidium non sit, est tamen per se maximè detestabilis, & si teste eodem Tertulliano, non minus detestabile est natam eripere animam, quam nascentem disturbare, detestabile quoque videtur impedire, quando materia iam collata est ad finem generationis, ad quem à natura ipsa ordinetur, quominus ipsa anima procreetur.

Est maximè detestabilis.

---

§. III.

An in aliquo casu abiectio fætus inanimis puniatur pœna mortis.

SVMMARIVM.

Facti series exponitur. 1.
Mater prægnans punienda est pæna mortis, si accepto pretio abortum procurat, vt substitutus partui succedat. 2.
Alius ab ipsa matre, qui accepto pretio hoc crimen patraret ad eundem finem, non punitur pæna mortis. 3.
Si mater hoc crimen patraret non ad eum finem, sed ex odio mariti, non subiaceret illi pæna. 4.

DIsquisitio III. Quamuis Sixtus V. iuxta præallegata statuerit, quod omnes siue procurantes abortum fætus animati, siue inanimis subiaceant omnibus pænis siue iure diuino, siue ciuili, siue canonico inflictis contra veros homicidas, inter quas est pæna mortis, prout habetur *in l. penult. C. ad leg. Cornel. de sicar., & l. si quis aliquid §. qui abortionis ff. de pænis*; Nihilominus Gregorius XIV. in sua alle-

1 **Facti series exponitur.**

allegata Bulla huiusmodi pœnas contra procurantes abortum fœtus inanimis reduxit ad terminos iuris communis, secundum quos contra huiusmodi criminosos non est inflicta pœna mortis, sed vel exilij, vel ex consuetudine iam recepta alia arbitraria. Modo iam quærimus, an in aliquo casu particulari pœna mortis contra abortientes, vel procurantes abortum fœtus inanimus intelligatur adhuc vigere?

Respondeo, vnum assignari casum in iure, secundum quem mater prægnans, quæ procurat abortum fœtus adhuc inanimis, subijcitur pœnæ mortis, de quo loquitur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 9. num. 76. in fin.*, & tunc est, quando mater ipsa prægnans pretium accipit, vt abortum fœtus etiam inanimis efficiat ad effectum, vt substitutus partui relictus in casu, quo non nasceretur, succederet in bonis eius, quæ ita vxorem prægnantem reliquit assignato eo modo partui substituto. Hoc expressè habetur *in l. Cicero ff. de pœnis*; & iure quidem merito in sic delinquentem hæc pœna statuta est, siquidem in vno multa coincidunt crimina; primum festinationis homicidij; secundum sæuitiæ matris in proprij sinus pignus; tertium fraudationis mentis testatoris; quartum intrusionis eius in successione, qui non debebat succedere, quæ simul collecta grauissimam culpam grauissima pœna à iure punibilem constituunt; atque hanc pœnam in hoc speciali casu agnouerunt etiam *Menochius de arbitr. cas. 357. num. 12.*, *Thesaurus in decis. Pedem. 12. in fine*.

2 Mater prægnans punitur pœna mortis, si accepto pretio abortũ faciat ad effectũ, vt substitutus partui succedat.

Circa præsentem casum nõnulla emanant dubia, quæ mox profero, & diluo; Primum est, an, si non ipsa mater prægnans, sed alius ab ipsa inscia accepto pretio propinet eidem prægnanti pharmaca abortus ad effectum, vt abiecto fœtu alter à testatore nominatus in casu deficientiæ partus succedat, sit subijciendus pœnæ mortis, sicuti subijcitur eadem mater. Secundum, an, si eadem mater hoc præstet, sed non ad eum effectum, sed ex odio mariti, ne ex ipsa filios habeat, adhuc incidat in pœnam mortis?

Nonnulla dubia excitata.

In ordine ad primum dubium arbitrarer alterum ab ipsa vxore, qui hoc flagitium patraret etiam in ordine ad eum finem, & effectum, ex hoc iure non subijci pœnæ mortis. Rationem duplicem præsẽtis dicti deduco, alterã ex generali regula, secundum quam leges pœnales, vtpotè odiosæ non sunt extendendæ vltra casus, & personas in iure expressos, seu expressas, sed in illa *l. Cicero ff. de pœnis* solum exprimitur mater prægnãs, quæ illud flagitium ex illo fine commisit, ergo non est extendenda ad alias personas ab ipsa; quantumuis circa ipsam illud flagitium commiserit. Secundam ex eo, quod grauius est flagitium commissum à matre in ordine ad propriam prolem, quam commissum ab altero, siquidem in matre nimiam sapit impietatem illa crudelitas, quæ ex vi muneris materni tenetur beneficium prolis potius curare, quam maleficium in ipsam sæuiendo moliri, ergo hæc pœna ex illo iure non est in alios refundenda, cum minus, quam mater ipsa delinquant.

3 Alius ab ipsa matre, qui hoc crimen patraret ad huuc finẽ ex hoc iure nõ punitur pœna mortis

In ordine ad secundum arbitror etiam matrem in ea hypothesi illi pœnæ mortis non subijciendam. *Menochius de arbitrar. d. casu 357. num. 12.*, *Thesaurus loc. cit. Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 76. in fin.* Ratio est, quia vbi eadem non militat ratio, nec eadem militat dispositio præcipuè in pœnalibus, sed in presenti hypothesi non militat ratio iuris *in d. l. Cicero ff. de pœnis*, quæ est, ne contra voluntatem testatoris substituatur alter in ipsius bonis, nisi in casu naturalis mortis fœtus existentis in vtero matris, ergo &c.

4 Si mater hoc crimẽ patraret non ad eũ finem, sed ex odio mariti nõ subiaceret ita illi pœnæ.

---

§. IV.

An procurans abortum fœtus animati fiat reus multiplicis homicidij ob periculum multos occidendi

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.

Exponuntur multi casus, in quibus eadem fœmina nedum duos, sed longè plures fœtus concepit. 2.

Fœmina, vel alius ab ipsa procurans abortum constituitur rea, vel reus multiplicis homicidij. 3.

Et hoc etiam, si vnus tantum fœtus reperiatur in vtero. 4.

Disquisitio IV. Ex affectu nimiæ libidinis, vel fortè etiam meditatione odij erga maritum vel ipsa fœmina, quæ concepit, vel alius ab ipsa procurauit abortum fœtus in vtero existentis ignara, vel ignarus, an fœtus in vtero existens esset vnus, an multiplex. Certum est, quod mens procurantis eo tendit, vt perimat quidquid in ventre continetur. Hic iam quæritur, an ratione periculi, cui se exponit fœtus plures perimendi, si forte fuerint in vtero, constituatur reus multiplicis necis, an verò vnius dumtaxat propter communiter accidentia secundum,

1 Exponitur facti series.

dum quæ fæmina vnum fætum concipit, & vnum parit.

Nec abs re excitatur hoc dubium, quandoquidem experientia pluries compertum fuit fæminas, nedum gemellos enixas fuisse, sed etiam quandoque plures, & longè plures, & vt aliqua nedum doctrinæ, sed etiam eruditionis gratia delibemus *ex Rainaudo de ortu infant. c. 10. n. 14.* casus nonnullos multiplicis fætus referemus. Sic primò commemorat *ex Ludouico Bonaciolo in Eneade mulieb. c. 6.*, quod quædam fæmina duodecim fætus, altera duo de viginti, alia quatuor, & septuaginta omnes efformatos abortu emiserit, item altera centum, & quinquaginta omnes efformatos, & suis secundinis obuolutos, quos, cum arbitraretur esse lumbricos vocato medico, & disruptis secundinis compertum esse fætus, quorum aliqui viuebant, & motu gaudebant. Sic secundo refert *ex Tertuliano lib. de anima c. 6. in fin.* Græcam quandam quinionem enixam filiorum, hoc est quinquies quaternos, vt explicat ibidem idem Tertulianus per textum *in l. antiqui, ff. si pars hared. pet.* Alios plures casus de multiplici simultanea prole in vtero matris existente refert *Delechampius ad Plinium lib. 7. c. 3.* Ex quibus omnibus vides, cui periculo se exponat prægnans, vel alius ab ipsa procurans abortum. His suppositis

2 Exponuntur multi casus, in quibus eadem fæmina plures fætus simul concepit.

Respondeo. Prægnantem ignaram, an plures, vel vnum dumtaxat fætum gerrat in vtero, vel alium ab ipsa, cum simili ignorantia procurantem abortum constitui reum multiplicis homicidij *Rainaudus de ortu infant. c. 10. n. 14.* à quo non videtur dissentiri *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 71. vers. addendum etiam ex Rainaudo.* Ratio ex eo deducitur, quia operans in dubio adstringit se eodem scelere quo is, qui ex certa cognitione operatur ob deprauatam vtrobique voluntatem præcipuè, vbi illud dubium oritur ex rationabili fundamento, quod vim habeat in repetitis experientijs, & non sit merè imaginarium, sed operans ex certa cognitione, & multos occidens constituitur reus multiplicis homicidij ad numerum eorum, quos perimit, ergo etiam operans in dubio rationabili &c. Confirmatur, quia dans operam rei illicitæ, si ex illa actione mala consequantur, eidem imputantur ad culpam, quia illa mala, quæ inde consequi poterant, debuerat præuidere, & periculo illi obuiare, ergo propinans pharmaca ad abortum constuitur reus omnium necum, quæ patrari poterant quoad fætus, qui inesse poterant vtero materno, eo quia poterat, & debebat præuidere &c.

3 Constituitur reus multiplicis homicidij.

Rationes pro asserto.

Hic immediatè oritur difficultas, an multiplex illud homicidium quoad culpam sit solummodo illi procuranti abortum imputandum, quando re vera in illa actione plures fætus in vtero existentes interemit, an verò etiam, quando vnum dumtaxat, qui in vtero fuerat, interfecit. Sentio absolutè quoad culpam imputandum etiam esse, quantumuis vnum dumtaxat fætum abiecerit. In hoc arbitror consentire *eosdem Rainaudum, & Bossium* quamuis non ita expresse loquantur. Ratio ex eo desumitur, quia quantum est de se sic propinans, & procurans voluntariè se exposuit periculo plures interficiendi, & peccatum quoad culpam desumitur quoad affectum, & voluntarietatem operantis, licet quoad damna desumatur ex affectu in opere patrato, & sicuti, si affectum quis habuisset plures occidendi constitueretur quoad culpam reus multiplicis homicidij, quantumuis in effectu vnū dumtaxat fuisset patratum, ita qui in dubio rationabili se exposuit periculo plures occidendi, quantumuis vnum dumtaxat in effectu occiderit, quoad culpam reus erit multiplicis, quādoquidem quantum fuit ex se sponte se constituit in periculo plures occidendi, & voluntaria illa expositio illi periculo æquiualet in effectu voluntati expressæ, & formali plures occidendi.

4 Et hoc etiam si vnus tantum fætus reperiatur in vtero.

Sed hic remanet difficultas in explicando, quot homicidiorum quoad culpam reus sit constituendus sic procurans, aut propinans, quando in effectu vnus dumtaxat fætus est interemptus? Cum non agatur de maiori damno in effectu, quam internectionis vnius arbitror constituendum esse, dumtaxat multiplicis homicidij in vago ex peruersa voluntate saltem virtuali operantis, nec posse assignari determinatum numerum. Regulariter tamen loquendo potest restringi ad duplex, cum vt plurimum non excedat fætus, qui concipitur, gemellum, & si quandoq; ex tali numero est excessus, est casus insolitus, & extraordinarius, quem regulariter sic procurans non præuidet, nec potest præuidere, & regulariter respicimus ad ea, quæ vt plurimum contingunt, ad quorum normam mensuramus actiones, non verò ad ea, quæ vix, & non nisi rarò accidunt.

Est reus multiplicis homicidij in vago, vel duplicis.

§. V.

An committens abortum fætus animati non solum sit homicida, sed etiam sacrilegus.

SVMMARIVM.

Vndè deducatur ratio dubitandi. 1.
Talis abortus non inuoluit in rigore malitiam sacrilegij. 2.
Cur fætus quantumuis baptizatus non dicatur persona Deo sacra. 3.
Explicantur dicta SS.PP. 4.

DIsquisitio V. Adeò execrabilis est virulentia abortus fætus animati vtpotè homicidij, quo innocens perimitur, vt Doctores magni nominis merito asserant in hac innocentis cæde violari ius naturæ, & Deum euerti possessione sacratissima; Hinc in particulari Philo Hæbreus in Decalogum hæc expresse habet.
1 Origo talis dubitationis in DD. dictis. *Qui hominem occidit, appellatur homicida, sed re vera est sacrilegus, & quidē insignis, quippè qui perpatrauit sacrilegium maximum sublata è mundo re pretiosissima, sacratissimaque, quando nihil est Deo tam simile, quam hoc sigillum pulcherimum expressum è matrice pulcherima ad exemplum ideæ rationalis effictum.* Quod si hæc verificantur in ordine ad homicidiū quomodocunq; à fortiori verificari debent de fætu animato in vtero matris existente, quo nullus potest esse magis innoxius quoad necis demeritum. Hinc eruitur ratio dubitandi, an eiusdem internectio in vtero existentis nedum inuoluat malitiam homicidij, sed etiam impietatem sacrilegij.

2 Non inuoluit in rigore malitiam sacrilegij. Respondeo non inuoluere in rigore malitiam sacrilegij, sed ad summum per quandam accomodationē, & impropriam significationem. In hanc arbitror omnes consentire. Ratio ex eo deducitur, quia sacrilegiū ex ipsa nominis ethimologia nihil aliud est quam violatio legis quoad res, & personas Deo sacras, sed fætus quātumuis animatus in vtero Matris existens nō est res, nec persona Deo sacra, ergo ipsius interemptio non est propriè, & in rigore sacrilega. Confirmatur, quia quousque fætus in vtero Matris perseuerat, nō est affectus aliqua nota sanctitatis,
Fætus nō est in rigore res Deo sacra. sed potius a Deo auersus propter maculam originalis peccati, ergo non est res sacra, nec persona talis. Hæc dixi ad vberiorem, non quia arbitrer, quod si fætus iam editus esset signaculo fidei per baptismum affectus habeatur pro persona sacra quantum ad effectum, vt si lædatur, sacrilegium committatur, sed quia, si baptizatus, & per baptismum ad esse supernaturale eleuatus non habetur pro persona sacra quantum ad hunc effectum, multò minus pro tali habendus sit fætus in vtero Matris existens, & nundum baptizatus.

Si autem hic ex occasione inquiras, cur baptizatus, cum recipiat per baptismum signaculum fidei, & ordinetur ad esse super naturale per gratiam, quam recipit, non dicatur persona sacra quoad præsentem effectum; persona autem sacris initiata per sacrorum ordinum receptionem dicatur talis, & vtique in ordine ad istum effectum? Respondeo, hoc prouenire ex speciali deputatione, qua ordinatus per speciales ritus, ceremonias, & inunctiones rebus sacris addicitur, & seligitur ad spiritualia munera ab vniuerso populo, quod non contingit in præcisè baptizato, cum per baptismum solummodo constituatur in populo Dei, & intra Ecclesiæ ipsius gremium, non tamen per aliquam spetialem deputationem, quod requiritur, vt dicatur propriè, & in rigore res, seu persona sacra. 3 Fætus quamuis baptizatus, cur non dicatur persona Deo sacra.

Difficultas solummodo est in explicandis verbis Philonis, dum appellat homicidam *sacrilegum, & quidem insignem;* interemptam *rem pretiosissimam, & sacratissimam, & sigillum pulcherimum expressum à matrice pulcherima ad exemplar Ideæ rationalis effictum*, quæ omnia certè indicant violationem rei sacræ, ideòq; enorme sacrilegium. Sed dicendum est Philonem loqui ex quadam Emphasi ad indicandam grauitatem delicti, quod per quandam accomodationem assimilatur sacrilegio, non tamen, quia propriè arbitretur esse sacrilegium; & cum dicit personam interemptam esse rem *sacratissimam*, hoc dicit propter similitudinem, quam habet cum Deo, cuius representat imaginem, non quia habeat speciale signaculum, ratione cuius deputetur ad specialia munera spiritualia, & constituatur in esse sacro, secus quicunque, qui actum libidinosum committeret, diceretur propriè committere sacrilegium, quod nemò dicet, cum committi possit simplex fornicatio, vt distincta à sacrilegio in genere luxuriæ. Requiritur igitur ad inducendum propriè sacrilegium, vt lædatur res, seu persona sacra, quæ sit specialitèr deputata ad Dei cultum, & honorem, non quod quomodocunque sit sub Dei dominio, & quomodolibet ad ipsum ordinata. 4 Explicantur dicta SS.PP.

§. VI.

§. VI.

An approbans abortum iam factum incidat in pœnas iam latas à Sixto V.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Assignantur varij modi approbationis. 2.
Si Amasius approbauerit implicitè antecedentèr, quamuis solum explicitè subsequenter probabilius non euitat pœnam excommunicationis. 3.
Si approbauerit solummodo post factum, ipsam euitat, aliasque pœnas. 4.
Ratihabitio in hoc non æquiualet mandato. 5.
Si Amasius fuit præmonitus post molitionem, sed ante executionem, & non impediuit, non incurrit pœnas. 6.
Approbans post factum, quamuis approbet, vt factum nomine proprio, non incurrit pœnas. 7.

1 Exponitur facti series. DIsquisitio VI. Caia concepta in vtero prole, eademq; fortè iam anima rationali informata sperans, sibiq; suadens, fore gratum Amasio, cuius tamen mentem ignorabat, intra propria viscera peremit fœtum, illumq; medijs pharmacis abiecit. Amasius re cognita gauisus est de illa actione, eamque concepto gaudio approbauit. Quæsitum hic fuit, an sic approbando inciderit in omnes pœnas à Sixto V., alijsque Pontificibus inductas contra procurantes, consulentes, mandantes, & suadentes abortum fœtus animati.

Vt clarius hac in re procedamus, varios modos approbationis æquum est assignare; primo potest esse talis approbatio antecedentèr ad factum implicitè, sed explicitè tantum post factum, quatenus approbans prius indicauerit complacentiam, quam esset habiturus de illo abortu, si sequeretur, non tamen eundem indixit, nec mouit ad eundem perpatrandum, & postea secuto effectu opus expressè commendauit. Secundo subsequentèr solummodo ad factum, quatenus habita notitia de effectu procurato, & secuto de illo manifestè gaudet, illudq; approbat. Tertio subsequentèr ad meditatam procurationem, sed antecedētèr ad executionem illius, quatenus fuerat præmonitus de molitione illius abortus, & ante executionem potuit impedire, & non impediuit, qua ratione præsumitur approbare. Quarto subsequentèr quidem ad factum, sed illud approbando tanquam factum proprio nomine. Secundum hæc omnia probationum genera dirimendus est præsens titulus.

2 Assignantur varij modi approbationis.

Respondeo primo. Si Amasius approbauerit iuxta primam acceptionem, hoc est antecedenter implicitè, & solum explicitè cōsequentèr, & re vera prægnans illa approbatione implicita præcedenti fuerit mota ad illud facinus, probabilius non euitat pœnam excommunicationis comminatam à Sixto V. Ita arbitror sentire *Zambellum in repertorio morali verb. abortus num.* 1., *Nouarium in summa bullarum tom.* 2. *tit. de abortu num.* 24. Ratio ex eo deducitur, quia *Sixtus V. in sua const. Effrenatum* §. 8. statuit huiusmodi excommunicationis pœnam contra quoscunque, qui verbis, & signis iuuerint, aut consuluerint tale facinus, sed Amasius indicando complacentiam, quam esset habiturus, si abortus committeretur, verè verbis, & signis iuuit ad tale facinus, quandoquidem iustè præsumi potest, quod prægnans, vt complaceret eidem, mota sit moralitèr ad illum abortum procurandum, quem aliunde fortè non procurasset, ergo re vera contrahit excommunicationem &c. Confirmatur, quia complacentia exhibita à persona bene affecta erga alteram, quæ eidem in suis votis complacere studet de aliquo opere, est quodamodo incitamentum ad illud opus, ergo moralitèr influit in illud, adeoq; &c.

3 Sic approbans nisi implicitè antecedēter, & cōsequenter explicitè nō euitat excōmunicationē.

Neque dicas, indicare, quid quis optaret, non esse promouere ad illud, quod, si propterea sequatur, est imputandum operanti, non illi, qui tale votum exhibuit; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis illa exhibitio desiderij sine iussione, & suasione non habeat secundum se rationem promotionis, prout tamen est inter personas mutuo bene affectas, & in re, in qua commune habent interesse, habet rationem incitamenti, & suasionis. Hoc contigit in complacentia, quam suis subditis exhibuit Enricus Angliæ Rex de morte D. Thomæ Cantuariensis Episcopi, quæ computata fuit pro iussione, & suasione, adeoq; eidem fuit imputata ad culpam, & subijt sententiam excommunicationis.

Instantia proposita, & soluta.

Respondeo secundo. Si Amasius non antecedenter, sed subsequenter ad opus consummatum iuxta secundam acceptionem approbauerit illum abortum, non incurrit illam pœnam excommunicationis, nec alias pœnas, quamuis grauiter peccauerit, *Zambellus in repert. mor. verb. abortus num.* 1., *Nouarius in summa bullarum tom.* 2. *tit. de abortus num.* 24., *Mazuchellus de casib. reseruat. disp.* 2. *c.* 3. *q.* 3. *num.* 40., *Floronus part.* 2. *cas. de procur. abortum*

4 Si approbauerit solū post factum, euitat pœnas.

§. V.

An committens abortum fætus animati non solum sit homicida, sed etiam sacrilegus.

SVMMARIVM.

Vndè deducatur ratio dubitandi. 1.
Talis abortus non inuoluit in rigore malitiam sacrilegij. 2.
Cur fætus quantumuis baptizatus non dicatur persona Deo sacra. 3.
Explicantur dicta SS.PP. 4.

DIsquisitio V. Adeò execrabilis est virulentia abortus fætus animati vtpotè homicidij, quo innocens perimitur, vt Doctores magni nominis merito asserant in hac innocentis cæde violari ius naturæ, & Deum euerti possessione sacratissima; Hinc in particulari Philo Hæbreus in Decalogum hæc expresè habet.
1 Origo talis dubitationis in DD. dictis. *Qui hominem occidit, appellatur homicida, sed re vera est sacrilegus, & quidē insignis, quippè qui perpatrauit sacrilegium maximum sublata è mundo re pretiosissima, sacratissimaque, quando nihil est Deo tam simile, quam hoc sigillum pulcherimum expressum è matrice pulcherima ad exemplum ideæ rationalis effictum.* Quod si hæc verificantur in ordine ad homicidiū quomodocunq;, à fortiori verificari debent de fætu animato in vtero matris existente, quo nullus potest esse magis innoxius quoad necis demeritum. Hinc eruitur ratio dubitandi, an eiusdem internectio in vtero existentis nedum inuoluat malitiam homicidij, sed etiam impietatem sacrilegij.

2 Non inuoluit in rigore malitiam sacrilegij. Respondeo non inuoluere in rigore malitiam sacrilegij, sed ad summum per quandam accomodationē, & impropriam significationem. In hanc arbitror omnes consentire. Ratio ex eo deducitur, quia sacrilegiū ex ipsa nominis ethimologia nihil aliud est quam violatio legis quoad res, & personas Deo sacras, sed fætus quātumuis animatus in vtero Matris existens nō est res, nec persona Deo sacra, ergo ipsius interemptio non est propriè, & in rigore sacrilega. Confirmatur, quia quousque fætus in vtero Matris perseuerat, nō est affectus aliqua nota sanctitatis, Fætus nō est in rigore res Deo sacra. sed potius a Deo auersus propter maculam originalis peccati, ergo non est res sacra, nec persona talis. Hæc dixi ad vberiorem, non quia arbitrer, quod si fætus iam editus esset signaculo fidei per baptismum affectus habeatur pro persona sacra quantum ad effectum, vt si lædatur, sacrilegium commitatur, sed quia, si baptizatus, & per baptismum ad esse supernaturale eleuatus non habetur pro persona sacra quantum ad hunc effectum, multò minus pro tali habendus sit fætus in vtero Matris existens, & nundum baptizatus.

Si autem hic ex occasione inquiras, cur baptizatus, cum recipiat per baptismum signaculum fidei, & ordinetur ad esse super naturale per gratiam, quam recipit, non dicatur persona sacra quoad præsentem effectum; persona autem sacris initiata per sacrorum ordinum receptionem dicatur talis, & vtique in ordine ad istum effectum? Respondeo, hoc prouenire ex speciali deputatione, qua ordinatus per speciales ritus, ceremonias, & inunctiones rebus sacris addicitur, & seligitur ad spiritualia munera ab vniuerso populo, quod non contingit in præcisè baptizato, cum per baptismum solummodo constituatur in populo Dei, & intra Ecclesiæ ipsius gremium, non tamen per aliquam spetialem deputationem, quod requiritur, vt dicatur propriè, & in rigore res, seu persona sacra. 3 Fætus quamuis baptizatus, cur non dicatur persona Deo sacra.

Difficultas solummodo est in explicandis verbis Philonis, dum appellat homicidam *sacrilegum, & quidem insignem*; interemptam *rem pretiosissimam, & sacratissimam, & sigillum pulcherimum expressum à matrice pulcherima ad exemplar Ideæ rationalis effictum*, quæ omnia certè indicant violationem rei sacræ, ideòq; enorme sacrilegium. Sed dicendum est Philonem loqui ex quadam Emphasi ad indicandam grauitatem delicti, quod per quandam accomodationem assimilatur sacrilegio, non tamen, quia propriè arbitretur esse sacrilegium; & cum dicit personam interemptam esse rem *sacratissimam*, hoc dicit propter similitudinem, quam habet cum Deo, cuius representat imaginem, non quia habeat speciale signaculum, ratione cuius deputetur ad specialia munera spiritualia, & constituatur in esse sacro, secus quicunque, qui actum libidinosum committeret, diceretur propriè committere sacrilegium, quod nemò dicet, cum committi possit simplex fornicatio, vt distincta à sacrilegio in genere luxuriæ. Requiritur igitur ad inducendum propriè sacrilegium, vt lædatur res, seu persona sacra, quæ sit specialitèr deputata ad Dei cultum, & honorem, non quod quomodocunque sit sub Dei dominio, & quomodolibet ad ipsum ordinata. 4 Explicantur dicta SS.PP.

§.VI.

§. VI.

An approbans abortum iam factum incidat in pœnas iam latas à Sixto V.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Assignantur varij modi approbationis. 2.
Si Amasius approbauerit implicitè antecedentèr, quamuis solum explicitè subsequenter probabilius non euitat pœnam excommunicationis. 3.
Si approbauerit solummodo post factum, ipsam euitat, aliasque pœnas. 4.
Ratihabitio in hoc non æquiualet mandato. 5.
Si Amasius fuit præmonitus post molitionem, sed ante executionem, & non impediuit, non incurrit pœnas. 6.
Approbans post factum, quamuis approbet, vt factum nomine proprio, non incurrit pœnas. 7.

1 Exponitur facti series. DIsquisitio VI. Caia concepta in vtero prole, eademq; fortè iam anima rationali informata sperans, sibiq; suadens, fore gratum Amasio, cuius tamen mentem ignorabat, intra propria viscera peremit fœtum, illumq; medijs pharmacis abiecit. Amasius re cognita gauisus est de illa actione, eamque concepto gaudio approbauit. Quæsitum hic fuit, an sic approbando inciderit in omnes pœnas à Sixto V., alijsque Pontificibus inductas contra procurantes, consulentes, mandantes, & suadentes abortum fœtus animati.

Vt clarius hac in re procedamus, varios modos approbationis æquum est assignare; primo potest esse talis approbatio antecedentèr ad factum implicitè, sed
2 Assignantur varij modi approbationis. explicitè tantum post factum, quatenus approbans prius indicauerit complacentiam, quam esset habiturus de illo abortu, si sequeretur, non tamen eundem indixit, nec mouit ad eundem perpatrandum, & postea secuto effectu opus expressè commendauit. Secundo subsequentèr solummodo ad factum, quatenus habita notitia de effectu procurato, & secuto de illo manifestè gaudet, illudq; approbat. Tertio subsequentèr ad meditatam procurationem, sed antecedètèr ad executionem illius, quatenus fuerat præmonitus de molitione illius abortus, & ante executionem potuit impedire, & non impediuit, qua ratione præsumitur approbare. Quarto subsequentèr quidem ad factum, sed illud approbando tanquam factum proprio nomine. Secundum hæc omnia probationum genera dirimendus est præsens titulus.

Respondeo primo. Si Amasius approbauerit iuxta primam acceptionem, hoc est antecedenter implicitè, & solum explicitè cõsequentèr, & re vera prægnans illa approbatione implicita præcedenti fuerit mota ad illud facinus, probabilius non euitat pœnam excommunicationis comminatam à Sixto V. Ita arbitror sentire *Zambellum in repertorio morali verb. abortus num. 1., Nouarium in summa bullarum tom. 2. tit. de abortu num. 24.* Ratio ex eo deducitur, quia *Sixtus V. in sua const. Effrenatum* §. 8. statuit huiusmodi excommunicationis pœnam contra quoscunque, qui verbis, & signis iuuerint, aut consuluerint tale facinus, sed Amasius indicando complacentiam, quam esset habiturus, si abortus committeretur, verè verbis, & signis iuuit ad tale facinus, quandoquidem iustè præsumi potest, quod prægnans, vt complaceret eidem, mota sit moralitèr ad illum abortum procurandum, quem aliunde fortè non procurasset, ergo re vera contrahit excommunicationem &c. Confirmatur, quia complacentia exhibita à persona bene affecta erga alteram, quæ eidem in suis votis complacere studet de aliquo opere, est quodamodo incitamentum ad illud opus, ergo moralitèr influit in illud, adeoq; &c.

3 Sic approbans nisi implicitè antecedèter, & cõsequenter explicitè nõ euitat excõmunicationẽ.

Neque dicas, indicare, quid quis optaret, non esse promouere ad illud, quod, si propterea sequatur, est imputandum operanti, non illi, qui tale votum exhibuit; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis illa exhibitio desiderij sine iussione, & suasione non habeat secundum se rationem promotionis, prout tamen est inter personas mutuo bene affectas, & in re, in qua commune habent interesse, habet rationem incitamenti, & suasionis. Hoc contigit in complacentia, quam suis subditis exhibuit Enricus Angliæ Rex de morte D. Thomæ Cantuariensis Episcopi, quæ computata fuit pro iussione, & suasione, adeoq; eidem fuit imputata ad culpam, & subijt sententiam excommunicationis.

Instantia proposita, & soluta.

Respondeo secundo. Si Amasius non antecedenter, sed subsequenter ad opus consummatum iuxta secundam acceptionem approbauerit illum abortum, non incurrit illam pœnam excommunicationis, nec alias pœnas, quamuis grauiter peccauerit. *Zambellus in repert. mor. verb. abortus num. 1., Nouarius in summa bullarum tom. 2. tit. de abortu num. 24., Mazuchellus de casib. reseruat. disp. 2. c. 3. q. 3. num. 40., Floronus part. 2. cas. de procur. abortum* num.

4 Si approbauerit solũ post factum, euitat pœnas.

num.14.versic.tertio decimo excipitur, Diana part.7.tract.5. de abortu resol. 14. Ratio ex eo deducitur, quia illa approbatio subsequens ad effectum nullo modo potest in illum effectum influere; ergo ratione eiusdem non potest iustè, & rationabiliter Amasius subijci excommunicationi, quæ imponitur contra operantes, & cooperantes illi effectui. Antecedens non patitur difficultatem, siquidem nemo concurrit ad positionem effectus, quando ante illius actionem effectus iam positus est.

5 **In hoc ratihabitio non æquiualet mādato.**

Dices ratihabitionem, seu approbationem subsequentem æquiualere mandato, & retrotrahi *c.fin. de iure iur. in sexto c.ratihabitionem* 10. *de reg. iur. in sexto, Gailus lib.2.obseru.47.in fin., Rota Genuensis dec.92.nu.2., Alexander Trentacinque var. resol.lib.2.tit.de Procur. resol.9. num.* 1., & a ratihabitione ad mandatum valere argumentum *Garzias Mastrillus ad decis.* 150. *num.* 18. Sed contra, quamuis hoc fortè verum sit in foro exteriori, non sic in foro interiori animæ; in foro, inquam, exteriori verum quandoque est, quando scilicet ratihabitio à iure acceptatur loco mandati, vt acceptari solet in ordine ad firmandos aliquos contractus, & in ordine ad incurrendas aliquas pænas; vnde si lex aliqua, ne detur occasio scelerum sub spe futuræ ratihabitionis in pænam ratihabitionis obligaret ratihabentem ad pænas impositas, consurgeret obligatio talium pænarum non ex natura, & ex vi ratihabitionis præcisè, sed ex dispositione legis, & titulo pænarum, & præcipuè ob præsumptionem iussionis, seu mandati. In nostro autem casu nullibi reperitur talis lex obligans ratihabentem ad subeundas pænas contra procurantes abortum, & mandantes inflictas, adeoq; &c.

Grauiter tamen peccaret.

Quod autem sic subsequenter approbans grauiter peccet, ex eo deducitur, quod alibi dicebamus nempe, quod talis est delectatio, quale est obiectum, circa quod versatur, sed obiectum est per se malum, & peccaminosum, cum sit abiectio illius fætus, & per consequens homicidium, ergo &c.

6 **Si Amasius fuit præmonitus post molitionem, sed ante executionē, & nō impediuit, non incurrit pænas.**

Respondeo tertio. Iuxta tertiam acceptionem, quando scilicet fuit præmonitus post molitionem facinoris, sed ante executionem eiusdem, & potuit impedire, & non impediuit, grauitèr quidem peccaret Amasius non impediēdo, non tamen incurreret illas pænas. Consonat cū ijs, quæ supra dicebamus de Patre, & matre nō impedientibus abortū, cum potuerint impedire *sub hoc eod.tit.Contractus XV. de Matrimon.VIII. Prænot.XVII. assert.2.* eamq; sustinent *Diana part.4. tract.2. resol.* 8., *Eminentissimus de Lugo de iust.tom.1.disp.* 10. *sect.* 11. *num.* 22., *Turrianus de censur. lib.9.disp.63.dub.3., Hurtadus de irregul. disp.2.difficult.9.nu.32.* Vide, quæ ibi latè dicta sunt; non enim vacat repetere.

7 **Amasius approbās post factum, quātumuis approbet, vt factum nomine proprio, non incurrit pænas.**

Respondeo quarto. Amasius nō incurrit huiusmodi pænas, quando approbat post factū, quantumuis approbet vt factū nomine proprio. Ratio ex eo deducitur, quia illa approbatio facta post factum cum expressione etiam, quod facta fuerit nomine approbantis, non efficit, quod operans motus fuerit ad patrandum tale factum ex motione, & influxu eiusdem approbantis, quandoquidem antecedenter ad opus nec hic posuit aliquid, quod potuerit mouere operantem, nec iste habuit, quo ab illo moueretur, ergo, cum ipse approbans nullo modo influxerit in illud opus, nullo etiam modo tenetur ad pænas. Confirmatur, quia causa finalis Pontificum, & legislatorum in constituendis huiusmodi pænis fuit ad remouendos homines à talibus flagitijs, ne scilicet illa patrarent, vel illis cooperarentur vel per consilium, vel per fauorem, vel alio quocunque modo, sed qui post factum approbant tanquam patratum proprio nomine, nec illud perpatrant, nec illi cooperantur, cum sit positum independenter ab illis, ergo &c.

---

§. VII.

An consulens abortum fætus inanimis incidat in pænas procurantium abortum fætus animati, si fæmina ex interuallo vtatur consilio.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.
Consilium ex duplici motiuo potest procedere, & quali. 2.
Si motiuum consilij æquè moueat ad fætus animati, ac inanimis eiectionem, non euitat consulens pænam irregularitatis. 3.
Si motiuum sit solum inductiuum secundum se ad eiectionem fætus inanimis, non incurrit consulens irregularitatem. 4.
Probabilius consulens ex quocunque motiuo non incurrit excommunicationem. 5.

1 **Expositio casus in particulari.**

Disquisitio VII. Drudus post conceptum Amasiæ intendens effugere pænas comminatas contra procurantes abortum fætus animati ante animationem eiusdem efficaciter consuluit eidem, vt immediatè, & nullo interposito interuallo sumeret pharmaca, aliaque medicamenta, quæ indicauit ad eiciendum fætum

tum

tum conceptum. Amasia ex illo consilio deliberans abortiri distulit sumptionem ad aliquod tempus, pro quo fætus animam recepit, & sic secutus est abortus fætus animati. Quæsitum hic fuit, an ipse Drudus, qui illud consilium præstitit, inciderit in omnes pœnas comminatas contra procurantes abortum fætus animati, an verò solummodo comminatas contra procurantes abortum fætus inanimis?

Pro solutione aduerte primo consiliũ posse procedere ex duplici motiuo; alterum, quod mouere posset ex se Amasiam ad procurandum abortum, siue fætus esset animatus, siue inanimis, quamuis consulens consulendo dixerit remedia esse adhibenda dumtaxat pro tempore, quo fætus intelligebatur solum inanimis; huiusmodi motiuum est tuitio vitæ, & famæ, quod secundum se aptum est mouere ad vtrumq; scilicet fætus inanimis, & animati abortum; alterum, quod secundum se ordinatum est ad remedium pro tempore, pro quo fætus nondum viuit, & non aliter, & si fæmina ipso vtatur pro tempore, pro quo fætus est animatus, hoc non præstat influente consilio, sed dumtaxat dirigente propria negligentia, & fortè etiam malitia; huiusmodi motiuum est minus malum, & maior facilitas consequendi effectum, vt si consulens dicat, procura abortum, quando fætus est adhuc inanimis, quia sic non incides in censuras reseruatas, minus malum committes, & facilius assequeris effectum.

2 Consiliũ ex duplici motiuo potest procedere, & quali.

Aduerte secundo, videri posse intercedere aliquod discrimen inter casum reseruatum, & irregularitatem fundatum in natura vtriusq;, vel in dispositione iuris, adeout possit quandoq; irregularitas incurri, & non excommunicatio, seù casus reseruatus. Ratio huius diuersitatis ex eo oritur, quod irregularitas quandoque vel non oritur ex delicto, vel si ex delicto, oritur per iuris dispositionẽ etiam si delictũ non sit secundum omnes circumstantias completum, & integratum; casus autem reseruatus non incurritur nisi ex delicto, eoq; completo, & consummato, vt suis locis videbimus; sic vg. ex homicidio casuali oritur irregularitas, ex quo non oritur casus reseruatus, nisi illud sit intentum, & voluntarium; sic verbis procurans accelerationem mortis respectu rei damnati ad extremum supplicium iuxta multorum sententiam incurrit in irregularitatem, non tamen in casum homicidij reseruatum. His positis

Discrimẽ inter casũ reseruatũ, & irregularitatem.

Respondeo primo. Drudus sic consulens adducto motiuo æquè inducente secundum se ad abortum fætus inanimis, ac animati, non euitat irregularitatem contra procurantes abortum fætus animati inductam, si Amasia ex illo consilio abortum curet fætus animati, qui sequatur, secus si adducto motiuo, quod per se inducat dumtaxat ad abiectionem fætus inanimis. 3

3 Si motiuũ consilij æque inducat ad fætus animati interitũ, ac inanimis, cõsulẽs non euitat irregularitatem.

Ratio pro prima parte ex eo deducitur, quia illud consilium re vera, & propriè influxit moraliter in illud homicidium, seù abortum fætus animati, ergo consulens re vera incidit in irregularitatem contra procurantes abortum fætus animati. Antecedens euincitur primo, quia consilium non influit propriè per voluntatem perseuerantem consulentis, sed propter motiuum vtilitatis, & commoditatis, quæ consideratur in opere iniquo, quod fuit propositum, quæ est infamia vitanda, tuenda vita, & honor conseruandus, sed hoc motiuũ ęque sufficiens est ad mouendum ad inanimis, ac inanimati fætus eiectionem, & ex hoc verè mota fuit fæmina ad talem effectum procurandum, ergo illud consilium re vera influxit &c.

Neque dicas consulentem non intendisse effectum necis fætus animati, cum solũ cõsuluerit inanimis internectionem; Contra enim est, & sic probatur secundo idem antecedens, quia in consilio non amplius attenditur voluntas consulentis, sed motiuum, quod mouet operantem, cuius veritatis signum euidens est, quod si consulens ante operis executionem consilium retractauit, & tamen ex motiuo in consilio adducto consultus operetur, opus imputetur consulenti, quia elicitur ex ijs motiuis, quæ ipse consulens proposuit *Eminentissimus de Lugo tom. 1. de iust. disp. 19. sect. 2. §. 2. n. 37., Molina disp. 731., Lessius lib. 2. de iust. c. 13. dub. 5., Vasquez c. 9. de restit. §. 1. n. 10., & 11.*, & consulens prius voluit saltem implicitè illum effectum in causa, nam præuidere debebat, vt postea non posset, etiam si vellet, repetere illa motiua, quibus animum Amasiæ ad male operandum induxit; ex quo efficax, & clarius argumentum pro nostra responsione deducitur sic. Consilium datum, & reuocatum ante operis executionem in causa est, vt opus exercitum re vera imputetur consulenti ex motiuo, quod adhuc mouet operantem, ergo consilium datum, etiam si non extendatur ad animati fætus eiectionem, erit in causa, vt effectus imputetur consulenti, cum procedat ex motiuo dato, vi cuius fæmina operata est. Hæc consequentia tenet, quia consilium datum ad aliquod tempus limitatum, & datum absolutè, sed reuocatum intra tempus executionis effectus eodem prorsus

Consiliũ adhuc perseuerat in motiuo.

prorsus modo se habent, nam si consilium reuocatum adhuc influit, quia durat motiuum, non est denegãdum influere etiam consilium datum ad tempus limitatum, etiam si post illud tempus effectus sequatur, cum motiuum duret, & operans ex illo motiuo agat.

Probatur tertio idem antecedens pro prima parte *ex c. fin. de homicid. in 6.* Qui mandat percussionem, si mandatarius excedat modum mandati, & occidat, mandans incurrit irregularitatem, quia per actionem illicitam dedit causam, ergo cum etiam consulens, de quo in casu, dederit causam illicitam, si Amasia præter illius intentionem abortiatur fætu iam animato, ipse consulens erit irregularis; Neque dicas, textum adductum habere solum locum, quando mandans imponit percussionem modo, quo possit sequi occisio, puta, per instrumẽtum ferreum, scilicet ensẽ, vel per quid simile, & nõ aliter; Quis enim diceret, eum incurrere irregularitatem, qui ad redimendum honorem mandaret dari alapham inhonoranti, & mandatarius ipsum occideret? Contra enim est primo, quia quod lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Secundo in nostro casu motiuum adductum ad abortum, æque aptum est ad inducendum operantem ad fætum eijciendum siuè sit inanimis, siuè animatus.

Alia probatio pro assertione

Dices, si quis consuleret alteri, vt det alapham inimico ad reparandum honorem ex iniuria ab eodem illata deperditum; & ipse eundem inimicum occideret, non incurreret irregularitatem, & tamen motiuum honoris reparandi æque mouere potest ad alapham, ac ad mortem inferendam, ergo etiam quantumuis motiuum præstitum in consilio de vitanda infamia, & conseruanda vita æque militare possit pro fætus inanimis abiectione, ac animati interitu, non erit sufficiens ad inducendam irregularitatem, si Amasia excedens consilium non abiecerit fætum inanimem, sed animatum peremerit. Sed contra primo, quia non ita verum est, vt supponitur assumptum, prout deduci potest *ex d. c. fin. de homicid. in 6.* secundo, quia consilium de abortu semper est ordinatum ad abiectionem fætus, & solum est ex conditione subiecti, quod fuerit fætus animatus, vel inanimis; vnde ex suppositione dilationis temporis, cum non posset alitèr haberi abiectio, nisi fætus animati, consilium ex motiuo supponitur ad illam extendi; non sic autem res se habet in consilio de alapha danda, quod siuè in executione diferatur, siuè immediatè exequatur, potest sistere in eadem alapha, & si vlterius extendatur, est ex iniquitate operantis, non ex motiuo consulentis, cum possit reparari infamia ex iniuria collata æque per alapham siuè ante, siuè post datam; infamia autem ex iniqua grauidatione supposita dilatione ad tempus animationis fætus non potest tolli, nisi per abiectionem eiusdem fætus animati, & hoc ex conditione subiecti.

Instantia proposita, & dissoluta.

4 Ratio pro secunda parte ex eo desumitur, quia consilium illud neque in voluntate consulentis, neque in motiuo vim habet extra tempus fætus inanimis; non in voluntate consulentis, cum hæc non sit ad internectionem fætus animati; non in motiuo, quia hoc præcisè respicit tempus eiusdem inanimis, cum sit in ordine ad vitandas præcisè censuras contra procurantes abortum fætus animati, & ad maiorem facilitatem exitus pro illo tempore, ergo totus effectus abortus fætus animati erit imputandus incuriæ negligentiæ, & fortè etiam malitiæ eiusdem prægnantis. Neque obesse potest textus præallegatus *in d. c. fin. de homicid. in 6.*, vbi mors secuta ex consilio simplicis percussionis ità imputatur ad culpam consulentis, vt dicatur contrahere consulens irregularitatem, eo quia consilium dederit de re illicita; Non, inquam obesse potest, quia mandatum de quo *in c. fin. de homicidio in 6.* versabatur circa personam viuentem cuius necis saltem occasionalitèr poterat esse causa illius percussionis mandatum, adeòque ius ipsum voluit sic mandantem ratione illius occasionis subiacere irregularitati; consilium autem in nostro casu non versabatur circa viuentem, sed circa massam prorsus inanimem, cuius necis non potest esse, nec potuit esse occasio, nec causa, cum restringeretur ad tempus animæ nondum acquisitæ; Neque vrgeas aduersus ea, quæ supra dicebantur, quod hac ratione neque consulens contraheret irregularitatem, quando consilium esset ex motiuo, quod æquè posset inducere ad abortum fætus inanimis, ac animati, vel inaniter adductum fuisse illum textum *in d. c. fin.* ad probandum, quod sic consulens contraheret irregularitatem, sicuti contrahit, qui dedit mandatum percussionis, ex quo consecuta est mors, cum etiam in casu consilij hoc non versaretur circa viuentem, sed circa massam inanimem; contra enim impugnaberis, quia dispar omninò est ratio de vtroque consilio, nam quando est ex motiuo, quod æquè potest inducere ad fætus animati interitum, quantumuis non moueat ex voluntate consulentis, mouet tamen ex motiuo perseuerante; quando verò est ex motiuo restricto ad tempus fætus inanimis, nec mouet

Si motiuũ nõ sit æquè mouẽs ad fætus animati interitum, ac ad eiectionẽ inanimis, sed ad istam dumtaxat nõ incurrit irregularitatem.

Instantia proposita, & plenè soluta.

mouet ex voluntate consulentis, nec ex vi motiui adducti, sed præcisè ex peruersitate operantis, & sic textus allegatus potest adaptari consulenti iuxta primum sensum, quia in motiuo ipsius consilium extenditur etiam ad viuentem, non sic consulenti iuxta secundum, cum nec in se, nec in motiuo ad viuentem extendatur.

5 Respondeo secundo. Probabilius esse Drudum sic consulentem, quantumuis ex motiuo, quod æquè posset inducere ad fætus animati internectionem, non contrahere casum reseruatum excommunicationis. Arbitror ab hac nostra responsione non dissentiri *Bordonum in consil. Reg. tom. 1. resol. 45 q. 3. n. 3., Nauarrum in man. c. 15. n. 14., Dianam part. 7. tract. 5. de abortu resol. 20.*; dum asserunt ex abortu casuali non incurri reseruationem, quantumuis in eodem aliquam culpam agnoscant in casu alitèr causante. Ratio ex eo deducitur, quia casus reseruatus excommunicationis non incurritur, nisi per crimen sedulo meditatum, & cum plena deliberatione elicitum ob regulam generalem, quod pænalia sint strictè interpretanda, & non intelligenda, nisi de actu deliberatè consummato, vnde etiam *Sixtus V. in sua constit. Effrenatã* apposuit particulã *scienter*; sed qui consuluit restrictiuè abortum fætus inanimis non potest dici, quod sedulo meditatus sit internectionem fætus animati, nec deliberatè ipsam voluerit, quin potius eidem obstiterit volens præcisè eiectionem fætus inanimis, & excludens necem fætus animati. Confirmatur, quia consulẽdo dumtaxat abortum fætus inanimis propriè non dicitur procurare abortum fætus animati, nec vllo modo ipsum consulit, ergo nec incidit in casum reseruatum. Antecedens patet, quia procurare est studiosè curare, & intendere finem, & ad illum promouere per consilia, sed consulendo inanimis eiectionem dumtaxat non studiosè curatur nex animati, quin potius excluditur, ergo &c. Prima consequentia probatur, quia casus ex superius dictis reseruatus ob aliquod crimen non incurritur, nisi crimen illud respectu delinquentis fuerit cum plena deliberatione completum.

Probabilius sic cõsulens ex quocunq; motiuo non incurrit alias pænas.

Rationes pro respõsione.

Quod si dixeris, quod sicut illud motiuum vtilitatis, quod resultat ex consilio est sufficiens ad inducendum in consulente irregularitatem, ita videatur sufficiens ad inducendam reseruationem excommunicationis, nam ratione illius motiui constituitur reus culpæ. Statim impugnaberis, quia quamuis reus culpæ constituatur, non tamen sufficienter constituitur reus ad illam pænam reseruationis propter rationes superius adductas, non etenim quæcunq; culpa est sufficiens ad pænam reseruationis, sed illa dumtaxat, quæ in rigore continetur in lege pænali, & prohibente sub tali pæna. Quod si vlterius inquiras, cur sit sufficiens ad pænam irregularitatis, non ad pænam reseruationis, dicam hoc prouenire ex dispositione iuris volentis irregularitatem incurri ex homicidio etiam occasionalitèr causato, non autem pænam reseruatam excommunicationis, & quidem non incongrua ratione, quandoquidem irregularitas consistit in priuatione iuris ad beneficium, vel ordines obtinendos, excommunicatio autem, potissimum si sit reseruata in priuatione iuris, quod actu possidetur, quod exigit consummatam culpam.

Diuersa ratio de irregularitate, ac de casu reseruato.

§. VIII.

An interrogatus de remedijs abortiendi à fæmina prægnante, si remedium aliquod aptum referat, incidat in pænas abortum procurantium.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.
Si peritus ex modo interrogandi, alijsque signis nouerit peti ad vsum propallando remedium contrahit irregularitatem. 2.
Non tamen si ex signis non nouerit, nec aduerterit. 3.
Si interrogatus illud remedium propallauerit bona fide non contrahit excommunicationem, bene tamen si mala fide. 4.

Disquisitio VIII. Ex Amasio prægnans facta fuerat Catherina fæmina nubilis, vel vidua, cumque vtero intumescente anxia esset, nec crimen detegeretur, peritum quendam, quasi aliud agens interrogauit de remedijs aptis ad abortiendum. Indicauit peritus remedium ad eum effectum opportunum, quo postea vsa est eadem Catherina, & effectum consecuta est abortus. Quæsitum fuit, an peritus, qui tale remedium indicauit, inciderit in pænas comminatas contra procurantes abortum fætus animati, si re vera fætus pro illo tempore fuerit animatus.

1 Facti expositio in particulari.

Plura circa præsentem titulũ veniunt examinanda primo, an peritus aduerterit, vel aduertere potuerit ex modo interrogationis, alijsq; signis tunc concurrentibus, quod Catherina de illo remedio interrogauerit ad effectum ipso in se ipsa vtendi.

Considerabilia circa factum.

vtendi. Secundo, an non aduertens ad grauiditatem interrogantis, nec ad alia signa, ex quibus dubitare potuerit, an interrogaretur pro cognitione in praxi reducenda, tanquam ostentans peritiam suæ artis remedium illud indicauerit. Tertio quocunque ex his duobus modis propallet tale remedium, examinandus est titulus, vel in ordine ad pœnam irregularitatis, vel in ordine ad alias pœnas in iure comminatas contra procurantes abortum fœtus animati.

2 Si peritus ex modo interrogãdi, alijsq; signis monuerit peti in ordine ad vsum, & remedium dederit, seu indicarit contrahit irregularitatem.

Respondeo primo. Si peritus ex modo interrogationis, alijsq; signis tunc occurrentibus aduerterit fœminam interrogare de talibus causis abortiendi ad effectum vtendi, remedium illud propallauerit, probabilius non eximetur a pœna irregularitatis, secus, si non aduertens, nec ex signis cognoscens ad eum effectum interrogari, propallauerit illud remedium tanquam ad ostentationem suæ peritiæ. In hanc responsionem videtur in vniuersum propendere *Homobonus de Bonis de cas. reseru. part. 3. c. 4. sect. 2. vers. 2. non incidit*; nec dissentiri arbitror *Mazuchellum tract. de cas. reseruat. disp. 2. c. 3. q. 1.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia in tali circumstantiarum hypothesi manifestando tale remedium rationabilitèr cognoscere potuit, & debuit, quod ordinandum erat ad fœtus in vtero existentis interitum, & non manifestando ille fœtus interitus non fuisset secutus, ergo per talem manifestationem tanquam cooperator illius interitus erit irregularis reputandus; Neque obesse potest, si dicatur, quod, si ipse tale remedium non manifestasset, manifestassent alij ab ipso, adeoque non sit ipsi talis manifestatio imputanda ad culpam, & multò minùs ad pœnam; Non, inquam, obesse potest, quia, quod alij fuissent præstituri, non tollit quin ipse talem manifestationem præstiterit, adeoq; non sit ipsi talis manifestatio imputanda ad culpam, & sicuti ex ijs, quę docuimus *tom. de restit. sub tit. de restit. 1. prænot. 12. sect. p. n. 4.* non eximitur mandans à culpa, nec ab onere compensationis in ordine ad ea, quæ mandauit ex eo, quod, si ipse nõ mandasset, non defuissent alij, qui tale mandatum dedissent, quod etiam docent *Lessius lib. 2. de iust., & iure c. 13. dub. 2. nu. 2. vers. dico primo*, *Petrus à Nauarra lib. 3. de restit. c. 4. num. 47.*, & apud eundem Lessium loc. cit. *Caietanus 2. 2. q. 62. art. 6.*, *Ioannes Medina C. de restit. q. 7.*, ita etiam ex eo præcisè, quod alius non manifestasset, non tollit quin ipse manifestarit, adeoque, quod si talis manifestatio sit secundum se culpabilis, non sit eidem ad culpam imputanda. Neque

Instantia proposita, & dissoluta.

vrgeas, quod ipse peritus per talem manifestationem non intenderit illum effectum internectionis prolis, adeoq; hic non sit illi imputandus, cum voluntas, & propuntum distinguunt maleficia *c. cum voluntate extra de sent. excom.*, ergo si non fuerit voluntas nocendi, neq; illum effectum inferendi, maleficium illud non poterit ipsi imputari; contra enim impugnaberis, quia, quantumuis per illam manifestationem non intenderit formalitèr illum effectum, intendit tamen quasi virtualitèr, & culpabilitèr, quatenus prævidere potuit, & debuit, quod ex illa manifestatione sequi rationabilitèr poterat ille effectus, & nihilominus manifestauit contra debitum non manifestandi, quod satis est ad præsens nostrum intentum.

Prævidere potuit, & debuit illum effectum.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia non extante illa præsumptione ratione circunstantiarum, quod fœmina interrogans, interrogaret ad effectum abortiendi, illa manifestatio remedij facta ab illo perito est veluti quædam doctrina speculatiua, quam ostentat se habere, quæque æquè legi poterat apud DD. in tali materia scribentes, quod certè nullam noxam inuoluit, & in hoc sensu verificantur, quod multa licitè dicantur in genere, quæ non licent in specie *Glosa in clement. 1. de priuil.*, *Homobonus de bonis de casib. reseruat. part. 3. c. 4. sect. 2. vers. 2. non incidit*. Quis autem diceret scribentes in tali materia, & remedium illud assignantes in irregularitatem incidere ex eo, quod quis eorum scripta volutans tali remedio vteretur?

3 Non tamen si ex signis non nouerit, nec aduerterit,

Respondeo secundo. Peritum interrogatum de causis abortiendi, & aperientem remedium aliquod, quo fœmina ad abortum procurandum vteretur, non incidere in excommunicationem reseruatam, si bona fide remedium illud aperuerit, secus, si mala fide aperiens ad effectũ, vt fœmina ex illo abortiretur. *Mazuchellus de cas. reseru. disp. 2. c. 3. q. 3.*, *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 20.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia, vbi in aperitione illius remedij bona fides adfuit, defuit voluntas abortum procurandi, ergo non potuit esse incursus in excommunicationem reseruatam. Consequentia probatur, quia non potest esse pœna procurantium abortum aduersus eos, respectu quorum non adfuit voluntas crimen illud committendi.

4 Si interrogatus propallauit bona fide non contrahit excommunicationẽ secus si mala.

Quod, si dixeris, quod, quamuis non fuerit voluntas formalis concurrendi ad tale crimen, adfuit tamen virtualis, & culpabilis, & quod præuidere potuit, & debuit, potuisse remedium illud adhiberi ad eum effectum, & nihilominus ab illa manife-

manifestatione non abstinuit; Statim impugnaberis, quia, vbi supponitur bona fides, supponitur non esse aduertentia ad illos effectus, qui inde possent oriri, adeoque nec culpa. Deinde, quia, quantumuis in voluntario illo defectu præcognitionis interueniat culpa, ad incurrendam tamen pænam excommunicationis reseruatæ non sufficit quæcunque culpa, sed talis requiritur, vt ex intentione, & voluntate operantis dirigatur ad illum effectum, cui annexa est talis excommunicatio, nec sufficit ea, qua quis deficit in præcognoscendis ijs, quæ poterat præcognoscere; quia in tali defectu præcognitionis non consistit procuratio, cum hæc sit studiosa curatio, & directio medij ad finem, quæ certè in hac hypothesi non interuenit.

Vbi supponitur bona fides non supponitur culpa.

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quod habet *Sixtus V. in allegata sua constitutione effrenatam*. Ibi. *Qui vel quæ, vel vti principales, vel vt socij, consciique ad tale facinus opem, consilium, fauorem, potionem, aut medicamenta scienter dederint, aut etiam scribendo literas, vel apochas, vel alias verbis, aut signis iuuerint, aut consuluerint*. Quis autem non videt opem, & fauorem præbere, qui sciens, & præuidens ex cognitione, quam ipse præstabit, fæminam vsuram esse remedio ad finem abortus, talem notitiam, & cognitionem suppeditat? Quis ambigit eum verbis iuuare ad abortum, qui fæminæ ignoranti remedium, & de illo interroganti, remedium illud manifestat indicans ad eum effectum esse opportunum? Hoc voluit expresè *Mazuchellus d. tract. de casib. reseruatis disputat. 2. c. 3. q. 3.*, dum excipit à reseruatione censuræ remedium illud indicantem, quando indicat bona fide, ergo, si mala fide indicauerit sciens certo fæminam vsuram tali remedio ad effectum abortus, non eximetur à tali reseruatione ex generali regula, quod exceptio firmat regulam, & exclusio vnius fit inclusio alterius.

Verò cooperatur illi effectui.

---

§. IX.

An prægnanti paratæ se ipsam occidere cum fætu licitum sit suadere, vt fætum dumtaxat interimat.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Sententia negans parato maius malum committere licitum esse consulere minus. 2.
Sententia affirmans expenditur cum suis rationibus. 3.
Sententia quædam media exponitur. 4.
Probabilius est licitum esse eidem consulere abortum, quando alia via non potest auerti à sui, & fætus occisione. 5.

DIsquisitio IX. Ad euitandam infamiam, quæ sibi contingere poterat ex prole, quam ex nefario concubitu conceperat, animo deliberato parata erat Caia ad se ipsam interimendam, à quo proposito nullo modo poterat auerti. Antonius, qui diu insudauerat, vt ipsam à tali voluntate auerteret, tandem consuluit, vt quatenus disposita sit, & perseueret in proposito tale facinus committendi, quo se ipsam, & prolem interimeret, potius procuraret abortum, quo se liberaret à periculo illo infamiæ sibi imminentis, & sola proles periret, & ipsa salua euaderet. Quæsitum hic fuit, an Antonius per tale consilium grauitèr peccauerit, & si effectus abortus fuerit secutus, inciderit in omnes pænas procurãtium abortũ fætus animati, si ille re vera gauderet anima? I

Expositio casus in particulari.

Hæc controuersia, vt benè notat *Cardinalis de Lugo de iust. tom. pr. disp. 19. sect. 2. §. 2. n. 43.*, pendet ab illa, quæ communiter agitatur à Theologis in quæstionibus de iust., & iure, an scilicet parato maius malum peragere licitum sit consulere minus, de qua quæstione plura nos examinauimus *tom. de restit. sub tit. de Restitut. 1. prænot. 12. sect. 1. à nu. 13. ad plures sequentes*, ad quæ vos remitto.

An liceat consulere minus malum parato patrare maius.

Negant plurimi sic disposito ad maius malum licitum esse minus consulere *Gabriel in 4. dist. 15. q. 11. art. 3. dub. 14.*, *Caietanus 2. 2. q. 78. art. 4. not. 3. ad fin.*, *Coaruuias 4. decret. pr. part. c. 7. in princip. n. vlt. ad fin.*, *Valentia 2. 2. disp. 5. q. 21. punct. 4. col. 4.*, *Angles Floribus 2. part. de restit. quandoquis teneatur ad restit. art. 1. dub. 4. diffic. 8.*, quod tamẽ intelligũt, quando tam maius, quã minùs est ab intrinseco malum. Pluribus iuribus, & rationibus ad hoc mouentur; primò *ex c. super eo de vsuris*, vbi dicitur, quod nec etiam ad redimendam vitam captiui licitum sit vsuras committere; certum est, quod grauius sit delictum, quam vsura. Secundò, quia peccat, qui facit minus malum ad euitandum in se, vel in alio maius; quis enim diceret non peccare, qui mentiretur ad euitãdum vel in se, vel in alio periurium? Tertiò, quia non licet petere ab aliquo id, quod nequit licitè præstari, ergo sicuti efficiens minus malum, ad quod consulitur, non euitat peccatum, illud minus malum peragendo, ita nec consulens euitabit peccatum consulendo, & inducendo illud minus malum, quamuis per illud studeat euitare maius. Quartò, si liceret consulere minus malum respectu eiusdem perso-

2 Sententia negans parato maius malũ committere licitũ esse consulere minus.

Rationes pro hac sententia.

personæ ad euitandum maius, liceret hoc idem respectu diuersæ personæ, adeo vt, si vnus sit dispositus ad inferendum maius malum vni, possit alter consulere, vt inferat minus malum alteri, quod non est dicendum per ea, quæ nos etiam alibi docuimus, nempè *eod. tom. de restit. sub tit. de restit. 1. prænot. 12. sect. 1. n. 14.* Ratio assumpti ex eo deducitur, quia motiuum, ob quod dici potest, quod respectu eiusdem liceat minus malum consulere ad euitandum maius, est quia non consulitur malum absolutè, sed deuiatio à maiori malo, quæ vtique bona est, sed hoc solum militat, quando consulitur minus malum respectu diuersæ personæ, vt per se patet, ergo &c. Ob has, & similes rationes videtur etiam in particulari dicendum, quod non liceat consulere abortum fætus quantumuis animati ad euitandam mortem matris simul cum fætu.

3 *In hoc casu particulari sententia affirmatiua expenditur.*

Affirmant in hac potissimum hypothesi abortus ad euitandam mortem Matris, simul cum fætu *Mazuchellus tract. de cas. reseruat. disp. 2. c. 3. q. 3. diffic. 1. n. 63., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 39.*; & in genere posse consuli minus malum ad euitandum maius *Cardinalis de Lugo de iust. tom. 1. disp. 19. sect. 2. §. 2. n. 43., Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 11. n. 15., Lessius lib. 2. de iust., & iur. c. 13. dub. 3. num. 19., Petrus de Nauarra lib. 3. de restit. c. 4. n. 29., Sotus lib. 4. de iust. q. 7. art. 3. prope finem, & ego ipse tom. de restit. sub tit. de restit. 1. prænot. 12. sect. 1. nu. 13.* Rationes plurimæ militant pro hac opinione. Prima est, quia consulens iam efficaciter dispositum ad aliquod maleficium perpatrandum, vt illud patret non obligatur ad aliquod damnum reparandum, prout docent *D. Thomas nu. 4. dist. 15. q. 1. art. 3. ad tertium, D. Antoninus part. 2. c. 1. tit. 12.*, ergo à fortiori consulens minus malum, quoad dispositũ ad perpatrandum maius non tenebitur &c. Sed hæc ratio eo solum

Rationes pro eadẽ sententia.

tendit, vt euincat consulentem minus malum non teneatur ad aliquam restitutionem, seù reparationem damni, non autem, vt sic consulens euitet culpam in consulendo. Secunda est, quia consilium illud de minori malo respectu illius, qui iam dispositus est ad maius, non est absolutum, sed saltem implicitè conditionatum scilicet, *si vnum ex his facturus es fac hoc minus, & non aliud grauius*, quod quidem honestum est, cum ex generali regula ex duobus malis minus sit eligendum. Tertia, quia sic consulens potius prodest, quam obsit personæ, cui præbet consilium, ergo, cum peccatum iniustitiæ saltem latè sumptæ, de qua hic agitur, versetur in ordine ad malum, quod inde potest consequi personæ, cui præbetur consilium, si per tale consilium consulens eidem non obest, quin potius prodest, nil mali committet. Quarta deducitur ex *D. Augustino lib. 2. de adult. coniug. c. 15.*, qui refertur *in c. si quod verius 33. q. 2.*, vbi sic legitur *Si enim facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium, vt viuente vxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat*, quem textum licet alij diuersimodè explicent, *Sanchez tamen d. l. 7. de matrimon. disp. 11. nu. 15. vers., & quamuis glosa* in eo sensu explicat, vt importet, quod, quando ex firma dispositione, & constanti animo operantis agendum est, quod non licet, possit licitè consuli id, quod minus graue est.

Media via alij procedunt asserentes, quod liceat quidem consulere minus malum ad euitandum maius, quando ille, cui præbetur consilium, vtrumque malum decreuerat, secus vero, quando dumtaxat decreuerat de maiori malo. *Petrus de Nauarra lib. 3. de rest. c. 4., vbi de iussione, & cons. not. 4. in noua edit. num. 23., Carbonus de restit. q. 69. post tertiam concl.* Rationem ex eo deducunt, quia simpliciter per tale consilium ad malum inducitur? Quid iam in hac opinionum varietate, præcipuè quoad terminos præsentis controuersiæ concludendum? 4 *Sententia quædam media exponitur.*

Respondeo probabilius esse iuxta secundam opinionem in ea hypothesi, qua mulier disposita ad se ipsam occidendam non possit alio medio auerti à tali proposito, licitum esse consulere eidem potius abortum, quam sui ipsius interitum. Ita DD. omnes præallegati pro eadem secunda opinione, & rationes pro eadem adductæ videntur præsentem responsionem concludenter euincere. Pro cuius clariori intelligentia, & aliquarum difficultatum, quæ ex aliorum sententia possunt emergere discutione hæc aduertenda sunt; primo, quod ex eo, quod prægnans deliberatè decreuerit, se ipsam interimere, in tali deliberatione, quantum est ex voto ipsius, veniat etiam deliberatio interemptionis fætus in ipsius vtero existentis, non solum, quia regulariter perempta matre fætus in vtero existens perit, sed etiam, quia, cum votum conceperit occisionis sui ipsius ad tegendam infamiam, quæ inde potest consequi, intendit fætum non propallare, ex quo illa infamia potest resultare, & per consequens mortem ipsius in vtero; ex quo eluditur in præsenti hypothesi illorum opinio, qui statuunt non licere minus malum consulere ad euitandum maius, quando minus est de diuerso obiecto, quia tunc dispositus ad maius malum trahitur ad 5 *Probabilius est, quod, quando nequit aliter auerti, possit quis ei cõsulere abortum* *Nonnulla notatu maximè digna circa hanc responsionem.*

aliud

aliud malum, ad quod consulens determinat; eluditur, inquam, quia, quantumuis consilium sit de diuerso obiecto, tale tamen obiectum implicitè includitur in primo, ad quod consultus iam erat dispositus, quodque trahitur in necessariam consequentiam; quando etenim se determinauit prægnans ad interficiendam se ipsam, vt infamiam tegeret, implicitè etiam determinauit internectionem fætus, sine qua talem infamiam non poterat obuelare. Secundo non habere locum in hoc distinctionem nonnullorum asserentium, licitum quidem esse consulere minus malum ad euitandum maius, quando illud minus est tantum malum, quia prohibitum, secus verò, quando est prohibitum, quia malum; non habet, inquam locum, quia quomodocunque illud minus malum sumatur, siue prout est tale ex extrinseca dispositione, siue ab intrinseco, illud minus malum non proponitur, nec consulitur absolutè, sed dumtaxat conditionatè nempe, si firmiter in corde statuisti tale maleficium perpatrare, minus malum esset hoc, quod minus est, peragere, quod est potius remouere à malo, quam ad illud prouocare. Deinde exemplum adductum à D. Augustino loco, quo supra de adulterio, ac de homicidio, vtrumque est de obiecto ab intrinseco malo, & tamen idem D. Augustinus consulit in illo concursu duorum malorum ab intrinseco illud, quod minus est.

Fortior ratio huius nostræ responsionis consistet in aduersantium obiectis in prima opinione propositis dissoluendis. Ad primum igitur dicendum est *in d. c. super eo de vsuris* tantum dici, quod non liceat vsuras committere etiam ad effectum redimendi captiuos à morte, quia teste Apostolo non sunt positiuè facienda mala, vt eueniant bona, non autem, quod in concursu duorum malorum non liceat suadere minus ad euitandum maius malum, quod est id, de quo modo agitur. Ad secundum dicendum est, non licere quidem agere minus malum ad euitandum maius nec in se ipso, nec in alio; non in se ipso, quia in ipsius potestate est vitare vtrumq; vnde, si minus exercet, imputandum est ei ad culpam, quia voluntariè, & liberè id peragit, cum posset non peragere; non est autem in potestate consulentis respectu eius, qui firmiter deliberauit de maiori malo perpatrando ipsum remouere ab vtroque, vnde in concursu vtriusq; mali solum dictat ex generali regula, quod ex duobus malis minus est eligendum. Ad tertium fateor non licere quidem ab altero petere, id, quod nequit licitè præstare absolutè, licere tamen petere conditionatè id, quod, quantumuis malum, minus est, quando scilicet iam executor determinatus est ad maius exequendum, quia tunc non est promouere, sed potius remouere à malo. Ad quartum nego, quod respectu personæ determinatæ ad inferendum maius malum vni licitum sit ipsi suadere, quod inferat minus malum alteri, si de hoc secundo persona, quæ decreuit primo maius malum inferre, non cogitauerat. Vide, quæ latè de hoc dicta sunt *tom. de restit. sub tit. de restitut. 1. prænot. 12. sect. 1. num. 14.*, non enim vacat ea repetere.

Soluuntur aduersariorum obiecta.

---

§. X.

An fæmina, quæ post coitum mingit, vel digitis conatur semen expellere incidat in pœnas procurantium abortum.

SVMMARIVM.

Titulus in terminis particularibus elucidatur. 1.

Ratio suadens propriè committi abortum. 2.

Et si contingat fæminam post coitum illis modis semen eicere, non propterea committit abortum, licet grauissimè peccet. 3.

Fæmina vt plurimum in illo conamine peccat solum intentione praua, non executione. 4.

Fæmina sic procurans eiectionem seminis virilis non incurrit pœnas procurantium abortum. 5.

Disquisitio X. Fæmina immediatè post congressum carnalem cum masculo, ne grauida efficeretur, neue teneretur incommoda grauidationis, & partus sufferre, conata fuit, vel statim mingendo, vel digitorum opera semen virile receptum eicere. Hic plura examinanda proposita sunt. Primo, an dato, quod modis illis posset semen illud eicere diceretur abortum commisisse. Secundo, an saltem grauiter peccauerit per illum conatum ad eiusdem seminis emissionem. Tertio, an pœnas contra procurantes abortum incurrerit? 1

Expenditur sensus tituli cũ nonnullis dubijs.

In ordine ad primum dubium excitatum circa præsentem titulum videtur prima fronte dicendum, quod fæmina mingendo statim post coitum, & sic semen proiciendo, vel etiam digitorum opera, committere propriè abortum, quia post coitum, & post semen emissum intra fæminæ eiusdem vterum illud eicere est semen illud frustrare suo fine generationis,

ad quem ordinatum est,& hoc post occupationem suæ sedis, & eiusdem possessionem, quod etiam videtur sensisse *Floronus apud Dianam part.7.tract.5. de abortu resol. 31.*, quod idem sensisse videtur *Sanchez lib.9.de debit. coniug. disp.20.num.3.*, dum postquam in proximè præcedenti numero dixerat, quod fæmina sumens potionem, qua prolis conceptioni obstet per seminis concepti emissionem, grauitèr peccet,& abortum committat,subdit postea similem culpam contrahere fæminam,quæ statim post coitum mingit, vel se erigit, vel alio modo procurat seminis emissionem; Si enim,dum sumit potionem ad eum effectum,abortum committit, & similem culpam contrahit, dum vel mingendo, vel se erigendo semen receptum emittit, ergo similiter committit crimen abortus. Sed re vera Sanchez loquitur solummodo de culpa læthali, in vtroque casu contra naturam propter frustrationem seminis, non autem affirmat esse crimen abortus; vt legenti fit manifestum.

Ratio suadens cōmitti propriè abortum.

3 Respondeo primo. Etiam si contingat fæminam per illos allegatos modos semen immediatè post coitum emittere, non tamen propriè committit abortum, licet grauitèr peccet contra naturam., *Bordonus in conf.Regul. resol.45.q.1.nu.1.*, *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 31.* quoad illam partem, qua dicitur non committere propriè abortum; quoad illam verò, qua dicitur grauissimè peccare *Sanchez loc. cit.*, *Siluester verb. debitum q.7.*, *Margarita Confessorum sexto præcepto fol. 88.*, *Henriquez lib.11.de matrim.c.16. nu.8.*

Si illis modis semen eijciat non tamen propriè cōmittit abortum.

Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia abortus ex ipsa cōmuni nominis acceptione nihil aliud importat, quã fætus in vtero existentis eiectionem,sed quando primo semen virile in vtero fæminæ receptum est, non est propriè fætus, cum hic importet aliqualem deorganizationem,licet imperfectam, ergo illius abiectio immediatè post coitum non est propriè abortus; Maior ex varijs acceptionibus DD. eiusdem nominis abortus elucescit, nam aliqui accipiunt pro abiectione partus, vt ex sacris literis *Num. 12.* alij pro fœtum abigere, vt *Columella lib.rei rust. 6.c.22.*, *Vulpianus in l. muliere ff. ad leg.corn. de sicar.*, *Martinus in l. Diuus ff. de extraord. crimin.*, alij pro excusione conceptus, vt *Concil. Anciranum c.22.*, quæ omnia non simplex semen important,sed semen conceptum hoc est inceptum fieri fætum, vel fætum ipsum aliqualitèr informatum, seu deorganizatum. Neque dicas parum curandum esse de nomine, cum in substantia per illam seminis abiectionem habeatur quidquid iura requirunt ad crimen abortus, & quidquid circa illum intendunt prohibere; Quid enim aliud iura intendunt,nisi innuere crimen, quo postquam modo naturali semen ab homine decisum receptum est in suam naturalem sedem matricis fæminæ ad finem generationis ab eadem sede intempestiuè eiicitur? Quid intendunt vetare in iuribus idem crimen prohibentibus,nisi,quod natura in illo semine iam in matricem fæminæ immisso suo fine non frustretur? quæ omnia habentur, quando etiam immediatè post coitum semen intra vas receptū abijcitur. Accedit,quod illud semen immediatè receptum intra vas fæminæ non distat à fætu iam quoquo modo coagulato, nisi secundum magis, & minus; Contra enim impugnaberis, quia licet hæc omnia vera sint quoad finem à natura ipsa,& à iuribus intentum; non tamen vera sunt quoad ipsam substantiam abortus in sua propria significatione; seminis enim abiectio secundum se, & in suis puris naturalibus sumpti non est propriè abortus, sicuti non est abortus eiusdem proiectio extra vas, dum masculus cum fæmina congreditur; neque præcisè acquirit talem rationem abortus ex eo, quod sit receptum in matrice fæminæ, nam per talem receptionem præcisè non recipit diuersam qualitatem, nec diuersam formam; Requiritur igitur, vt illius abiectio dicatur abortus, quod quoquo modo fuerit coagulatum, & diuersimodè dispositum per formam embrionis, vel per aliqualem deorganizationem; Ex quibus deducere poteris, quod iura quidem vetant talem seminis eiectionem, tanquam repugnantem iuri naturali, vtpotè quæ eandem naturam frustrat suo fine, non tanquam abortum propriè sumptum.

Fætus nō est,vbi semen coagulatum non est.

Instantiæ oppositæ dissoluntur.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia per talem seminis iam in vtero recepti emissionem frustratur natura in illo semine fine proprio, ad quem illum ordinauerat per ea, quæ mox attingebam, ergo illa emissio, vtpotè contra ordinem naturalis dispositionis erit grauiter, & læthaliter peccaminosa. Exciperem tamen casum,de quo in præcedentibus,quo fæmina esset per vim oppressa, si immediatè conaretur semen per vim receptum reicere, prout etiam docent *Marchantius in resol. pa. part.1.c.6. q. 21.*, *Diana part. 7. tract.5. resol. 31.*, *Rainaudus de ortu infant. c.10. num. 37.*, *Sanchez lib.2. de matrimon. disp.22.num.17.*, propter eam rationem, quia ea seminis tunc primum recepti,nec adhuc quasi pacificam possessionem nacti depulsio habet rationem iustæ defensionis, estque cadentis iniuriæ repulsa.

Ratio,cur graue peccatum committatur.

Res-

4 Respondeo secundo. Fæminam tunc primum conantem ad illam seminis emissionem post coitum, vt plurimum peccare solum ex peruersitate intentionis, non ex operis executione *Mazuchellus de cas. reseru. disp. 2. c. 3. difficult. 4. num. 24., Diana d. part. 7. tract. 5. de abortu resol. 31.*

Fæmina, vt plurimum peccat solum in illo conamine intentione non executione.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia peccati ratio potissimum consistit in voluntarietate operantis tendentis secundum se ad obiectum vel à natura, vel à iure diuino, vel humano prohibitum, nec à ratione peccaminosi eximitur, ex eo quod effectus intentus nõ sequatur, ergo, cum fæmina illa prægnans, quantum est ex se, voluntate directa intendat illius seminis abiectionem, quæ ex obiecto est grauiter peccaminosa, vtique grauiter peccabit grauitate, quam secum affert illud obiectum, si in se poneretur, siquidem quantum est ex affectu peccantis illud obiectum perindè est, ac si esset positum.

Ratio peccati, vt plurimum desumitur à voluntarietate.

Ratio secundæ partis ex ijs desumitur, quæ supra dicebamus, quod scilicet matrix fæminæ, postquam semen recepit, ita obstringatur, vt semen receptum nequeat dimittere, cum nec cuspis acus possit vterum ipsum sic occlusum penetrare, prout docent *Ramandus de ortu infant. c. 6. num. 13., & 14., & alij communiter*, ergo regularitèr saltem loquendo non potest consistere in ipsa operis, idest abortus executione. Dixi *regularitèr*, quia, quandoque potest contingere, quod ex debilitate naturæ, vel ex alia causa seminis abiectio proueniat.

Receptũ semen vix potest dimitti.

5 Respondeo tertio. Fæmina immediatè post coitum mingendo, vel alio modo surgendo scilicet, vel digitorum opera curans immissi seminis virilis abiectionem non incurrit pænas comminatas contra procurantes abortum *Floronus de cas. reseru. vbi de abortu num. 11. §. 3. excipitur Mazuchellus de cas. reseru. disp. 2. c. 3. diff. 4. num. 24., Diana parte 7. tract. 5. de abort. resol. 31.* Non difficilis probatio præsentis responsionis suppositis præcedentibus; quandoquidem vbi propriè non est crimen abortus, nec potest esse pæna aduersus illud, ergo, cum in illa abiectione seminis immediatè post coitum, propriè non interueniat abortus, nec abijciens debet subdi pænis procurantium abortum; Neque dicas, quod in constit. Sixti V. non solum subduntur pænis contra procurantes abortum, qui fætum ipsum eiecerint, sed etiam, qui effecerint, quominus fæmina concipiat; sed re vera in hac hypothesi fæmina post coitum eiciens semen efficit, ne concipiat, adeoq; &c. Contra enim impugnaberis, quia vt supra asserebam Gregorius XIV. quando fætus non est animatus, pænas omnes reduxit ad terminos iuris communis, secundum quos pęna abortientium non est imposita contra fæminas statim post coitum eicientes semen virile receptum.

Fæmina sic procurans eiectionem seminis virilis nõ incurrit pænas procurãtiũ abortum.

---

§. XI.

An Monialis, quæ ex sacrilego coitu concepit, pugnis se percutiens ad abortum præter pænas abortus incurrat etiam censuram, *si quis suadente.*

SVMMARIVM.

Status quæstionis expositus. 1.
Pænas procurantium abortum incurrere certum est. 2.
Sententia asserens incurrere etiam censuram canonis si quis suadente. 3.
Sententia negans talem censuram incurrere cum suis rationibus. 4.
Probabilius talem censuram incurrit. 5.

Disquisitio XI. Libidinoso ducta spiritu fæmina quædam Deo dicata per solemnem professionem passa est carnaliter cognosci à quodam Amasio, à quo prolem cõcepit. Timens deinde infamiam sibi imminentem, aliasque graues pænas à iure iniunctas, si crimen illud detegeretur, fætum in vtero conceptum conata est opprimere, adeoque crebris, & repetitis pugnis se ipsam in ventre percussit, quo factum est, & vt proles interempta est, & eiecta. Quæsitum hic fuit, an eadem monialis, non solum inciderit in pænas contra procurantes abortum fætus animati, si verè ille fætus erat anima informatus, sed etiam pænam excommunicationis latam in textu *si quis suadente.* 1

Status quæstionis exposita.

Pænas contra procurantes abortum incurrisse certi iuris est, cum re vera violentèr causam directam dederit tali abortui, & in ea hydothesi interueniant omnes conditiones requisitæ à Sixto V., alijsque Pontificibus ad incurrendas illas pęnas. Difficultas solummodo in præsenti est, quoad illam censuræ pænam *si quis suadente*; & quidem videtur dicendum illam incurrere, quandoquidem denegari non potest, quin illa percussio sit violenta naturæ, quæ, cum sit in determinato subiecto Deo sacro, denegari non potest, quin sit iniuriosa personæ Religiosæ, adeoq; &c. Nec hic valet præcisio illa metaphysica, quam aliqui sibi confingunt asserentes, quod tunc monialis non intendat sibi, vt personæ Religiosæ vim 2 3

Pænas procurantium abortum incurrere certũ est.

Sententia asserens incurrere etiam censuram canonis, *si quis suadente.*

vim inferre, sed naturæ præcisè, prout est affecta illa qualitate grauidationis. Non valet, inquam, quia hac ratione vnusquisque in percussione personæ Ecclesiasticæ posset ita præscindere, & euitare censuras asserens se non intendere iniuriã statui Ecclesiastico, sed naturæ in illa persona, quam percutit. Nihilominus

4 Sententia negãs talem censuram incurrere.

Sentiunt Monialem sic percutientem ventrem pugnis ad effectum abortiendi non incidere in censuram *Si quis suadente*, *Bellochius in praxi part.2.q.8.num.108.*, *Capeauilla de cas. reseru. c.9.q.3.*, *Mazuchellus de cas. reseru. disp.2.c.3.q.3. diffic.3.nu.67.*, *Auila de censur. part.2.c.5.disp.3. dub.12. concl.2. vers.5.*, *Alphonsus de Leone de censur. recollect.5.nu.128.*, *Diana part.7.tract.5. de abortu resol.40.* Rationem ex eo deducunt, quia ad incurrendam huiusmodi censuram requiritur, quod percussio sit facta ex ira, quod videtur indicare illa particula *suadente Diabolo*; Monialis autem non percutit se ipsam in hac hypothesi ex ira, sed potius ex sui amore, ne subiaceat illi infamiæ. Secundo ex eo, quod licet illa percussio sit violenta naturæ, non tamen sit iniuriosa statui Ecclesiastico, nec violenta Religiosæ personæ, cum non intendat monialis sibi iniuriam inferre, sed fætui. Quid igitur in hoc concludendum?

5 Probabilius incurrit talem censurã.

Respondeo probabilius esse Monialem se ipsam sic percutientem ad effectũ abortiendi incurrere in censuram, *si quis suadente*. Fateor, me nullum patronum huius meæ responsionis adinuenisse ex ijs, quos legi; patrocinari tamen mihi censeo rationes, quas subdo. Prima sit, quia clericus percutiens se ipsum non eximitur a tali censura, cum talis percussio sit iniuriosa statui clericali, cui iniuriæ ipse clericus nequit cedere, quod enim in fauorem non determinatæ personæ; sed status inductum est, nequit per determinatam personam renuntiari. *Nauarrus in man.c.17.nu.78.*, *Reginaldus lib.1. num.222.*, *Connechus disp.14.nn.170.*, *Suarez disp.22.sect.1.num.59.*, *Sairus lib.3. clauis c.26.num.20.*, *Bonacina in nouis. edit. de excommun. in part. extra bullam can. disp.2.q.1.punct.6.sect.2.prop.3.num.7.*, ergo etiam monialis se ipsam pugnis percutiens ad effectum abortus non eximitur à tali censura, cum sit persona Deo addicta per solemnem professionem in Religione approbata.

Illa percussio cederet in iniuriam status.

Suasio Diaboli potest esse ex quocunque motiuo prauo.

Dices primo Monialem non efficere illam percussionem in se ipsam ex meditatione odij; nec ex ira, adeoque *non suadente diabolo*, ergo deficiente conditione requisita ad incurrendam illam censuram, ipsam non incurret. Hoc est primum argumentum, in quo fundatur contraria opinio, vt supra. Sed contra, quia suasio Diaboli ad illam percussionem non solum potest prouenire ex ira, sed ex alio quocunque motiuo peruerso, prout euenit in præsenti hypothesi Diabolo excitante ad illam percussionem ex fine iniquo prolis perdendæ.

Dices secundo illam percussionem non esse iniuriosam statui clericali, seu Ecclesiastico, cum Monialis non intendat sibi iniuriam inferre, sed fætui; & hoc est secundum argumentum partis oppositæ supra propositum. Sed contra, quia, quando in tendentia ad finem inuoluitur medium iniquum ex se, & ex obiecto, quod est iniuriosum statui Ecclesiastico, seu personæ Religiosę, in qua debet exerceri illud medium, per se constituit culpabilem operantem, & subdit pænis à iure impositis. Quis enim diceret, quod, si ipse Amasius, ex quo illa Monialis concepit eandem calcibus, vel pugnis impeteret, non ad effectum ipsam lædendi, sed eiciendi fætum, quem concepit, non contrahere censuram illam, *si quis suadente*, & tamen finis vltimatus illius actionis esset prolem extrahere? Videndum est igitur, an in illa actione interueniat actus iniuriosus statui, siue se habeat per modum finis, siue per modum medij, & si interuenerit, non erit, cur sic operans non debeat subdi &c.

In illa actione interuenit actus iniuriosus statui.

Dices tertio volenti, & consentienti non fit iniuria, ergo à fortiori non erit ad iniuriam imputanda operatio, quam quis volens in se ipso exercet, adeoq; &c. Sed contra, quia, quamuis daremus, quod consentienti non sit iniuriosa actio ipsi vt tali, denegari tamen non potest, quin sit iniuriosa statui, seu ipsi, vt in tali statu constituto, nec ipse potest consentire in damnum, & dedecus status, ratione cuius imposita est illa censura, vt habetur *in c. contingit de sent. excommun.*

Non potest esse consentiens in iniuriam status.

Secunda ratio ex eo potest deduci, quia clericus consentiens, vt ab altero percutiatur, subijciendus est excommunicationi propter læsionem, quæ inde statui clericali resultat, prout habetur *in d.c. contingit de sent. excommunicationis*, quæ, quamuis non sit censura latæ sententiæ, prout notant *Suarez disp.22.sect.1.num.57.*, *& seqq.*, *Nauarrus in man.c.27.num.7.*, *Fillucius tract.15.c.1.q.7.num.33.* est tamen sententiæ ferendæ; ipse vero percutiens ex patientis consensu subijcitur censuræ latæ sententiæ, *si quis suadente*, vt communiter scribentes docent *in d.c. contingit de sententia excomm.*, & omnes mox allegati, & vlterius *Bonacina de excommun. in partic. disp.2.q.1.punct.6.sect.2.nu.5.*, *& 6.* ergo ipse percutiens se ipsum non solum su-

Alia ratio responsionis.

subiacebit excommunicationi sententiæ ferendæ, tanquam consentiens *in d. c. contingit*, sed etiam latæ sententiæ, vt executor, prout in *c. si quis suadente*, cum ipse vtrumque munus exerceat, & consentientis scilicet, & percutientis.

---

§. XII.

An maritus incidat in pænas abortus, si dum congreditur cum propria vxore prægnante ex magna corporis agitatione sequatur fætus interitus

SVMMARIVM.

Sensus tituli expositus. 1.
Sententia asserens omnes pænas incurrere. 2.
Si congressum habuerit eo animo, vt abortus sequeretur ob illam agitationem secuto effectu incidit in omnes pænas. 3.
Si congressum non ordinauerit ad illum effectum, sed ad maiorem libidinem, non incurrit illas pænas. 4.
Probabilius tamen non euitat irregularitatem. 5.

1 **Status quæstionis elucidatus.** DIsquisitio XII. Prægnans à marito facta fuerat Caia, eamq; grauiditatem ad longum tempus protraxerat feliciter. Contigit, vt durante ea grauidatione maritus stimulis carnis agitatus statuerit cum eadem Caia coniuge sua carnaliter congredi, & vt magis expleret libidinem in ipso congressu vehementer in corpore se agitauit; ex qua agitatione consecutus est fætus in vtero matris existentis abortus. Quæsitum hic fuit, an maritus in illo congressu contraxerit culpam procurantium abortum, & in omnes pænas à iure impositas inciderit?

In præcedentibus plura diximus de congressu cum propria vxore prægnante, an scilicet licitus sit, vbi etiam iuxta medicorum placitum notauimus, pro quonam tempore grauidationis maius sit periculum abortus ex nouo congressu carnali. Modo supponimus, ex genere suo licitum esse talem congressum, illumque ex natura sua non esse infallibiliter connexum cum fætus in vtero existentis interitu, seu abortu; si etenim esset talis, procul dubio maritus congrediens non euaderet culpam, nec pænas abortus. Difficultas igitur est solummodo, an culpam, & pænas contrahat, ex eo quod in tali congressu ad maiorem captandam voluptatem, & explendam libidinem nimium agitetur in corpore, & ex illa agitatione consequatur abortus.

Nonnulli apud *Dianam part. 7. tract. 5. de abortu resol. 30.* affirmarunt maritum cum tali agitatione congredientem nedum in culpam abortus, sed etiam in pænas omnes incidere, ea moti ratione, quia in probabili periculo eiusdem abortus nedum non impediuit se retrahendo, sed positiuè operando in illa maiori corporis agitatione ad illum effectum concurrit; vnde, si in istorum sententia in illo periculo non adhibendo in congressu illo conuenientem cautionem in pænas illas incidit, à fortiori in illas incidere censendus est, quando modo quodam incongruo, & magis libidinoso cum positiua agitatione concurrit. Nihilominus — 2 **Sententia asserens in omnes pænas incidere.**

Ad plenius discutiendam præsentem difficultatem nonnulla hic aduertenda sunt; primo, an maritus in illa nimia corporis agitatione, nimiaque libidine, quam ex illo congressu captare intendit, intenderit verè fætus illius interitum, & eiectionem, an verò præcisè intenderit explere libidinem, nulloq; modo intenderit, nec cogitauerit de illa eiectione, & interitu. Secundo, quacunq; intentione hoc præstiterit, an quæsitum referatur in ordine ad pænam irregularitatis, an verò etiam ad casum reseruatum excommunicationis &c. — **Considerabilia circa factũ.**

Respondeo primo, si maritus congressum habuerit cum illa agitatione eo animo, & intentione, vt abortus sequeretur, & fætus fuerit animatus, secuto inde illo effectu incidit verè in omnes pænas tàm irregularitatis, quàm censurarum reseruatarum iniunctas contra procurantes abortum fætus animati. *Floronus de casib. reseru. part. 2. casu 5. num. 9. vers. sexto locum habet, Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 30.* Ratio ex eo deducitur, quia ille congressus cum illa vehementi agitatione est modus secundum se aptus ad effectum illum abortus ponendum, & cum superexcedat modum naturalem, & consuetum congrediendi, vtique in illo periculo est illicitus, ergo, si ex intentione congredientis ordinetur ad illum abortus effectum, qui inde sequatur, inducet nedum culpam eiusdem abortus, sed etiam pænas omnes contra procurantes abortum; non enim huiusmodi sunt alligatæ alicui speciali modo, quo procuretur abortus, sed cuicunq; modo, ex quo ex intentione operantis, & ex natura ipsius possit euenire. — 3 **Si cõgressum habuerit cũ illa agitatione eo animo, vt sequeretur abortus, eo secuto incidit in omnes pænas.**

Respondeo secundo. Si maritus congressum illum non ordinauerit ad eiusdem fætus abortum, sed intenderit præcisè ratione maioris voluptatis captandæ, & libidinis explendæ probabilius

non

non incurrit excommunicationem reseruatam, quantumuis secutus fuerit fætus animati abortus. *Floronus de cas. reseru. part. 2. cas. 5. n. 9. vers. sexto locum habet, Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 30.* Ratio ex eo deducitur, quia ad incurrendas censuras ob crimen abortus requiritur deliberata intentio cum ordinatione mediorum ad talem finem; illatæ etenim sunt huiusmodi pænæ contra procurantes; procurare autem est studiosè curare, & quærere eligendo ad hunc finem ea, quæ ad eundem possunt conducere; sed maritus sic congrediens cum vxore propria prægnante quærit præcisè, quæ sua sunt, nempè actum illum cum libidine, nec vllo modo intendit fætus interitum, nec studiosè curat, ergo &c. Neque dicas, quod licet non quærat explicitè, quærat tamen implicitè exercendo actionem illicitam, ex qua rationabilitèr potest timeri ille effectus; illicitam, inquam, quia quantumuis inter coniuges in congressu carnali licita sit libido etiam aliquo modo excedens, non est tamen licita extante illo periculo internectionis fœtus, quod periculum certè præuidere debuerant, & sicuti non eximeretur à pænis iuris, qui pharmaca ordinata ex genere suo ad fætus necem propinaret fæminæ prægnanti, quantumuis hoc expressè non intenderet, ita non eximi censendus est, qui cum vxore prægnante congrederetur cum illa corporis agitatione, quandòquidem ex genere suo illa agitatio conducit ad talem effectum, quantumuis expressè ipsum non intendat, non etenim curandum est de voluntate explicita, vbi voluntariè ponitur causa, ex qua certo moralitèr sequatur ille effectus, qui propterea est voluntarius sufficientèr in causa; Cōtra enim impugnaberis, quia sic cōgrediendo nec dici potest, quòd quærat implicitè, cū nec necessario, nec infallibilitèr ex illa actione cōsequi debeat ille effectus, vndè se exponendo illi periculo peccat quidem, non tamen dici potest, quod contrahat pænas, cum ad has incurrendas non sufficiat qualiscunque culpa in aliquo genere, sed talis requiritur per conditiones, & qualitates, quæ compleant perfectè delictum in tali genere, prout statuitur à iure imponente huiusmodi pænas, quod non interuenit in præsenti hypothesi, cum non intendat maritus talem effectum, sed præcisè vti iure suo; nec valet id, quod opponitur de propinante pharmaca ex genere suo conducentia ad interitum prolis, quandoquidem, cum hæc tendant directè ad illum effectum, qui infallibilitèr debet sequi, parum referre debet, quòd afferat, quòd non intendat talem finem, dum ponit mediā directè, & infallibilitèr conducentia ad ipsum; in præsenti autem illo accubitus cū illa agitatione ad captandam maiorē voluptatem ex excitata libidine, cum non sit infallibilitèr connexus cum nece fætus, nec ipse maritus intendat illum effectum non inducit talem culpam, quæ sit sufficiens ad pænas illas ita arduas, cum deficiat conditio studiosæ procurationis.

4 Si congressum non ordinauerit ad illum effectum, sed ad maiorem libidinem, non contrahit illas pænas.

Rationes pro responsione.

Soluuntur nonnullæ instantiæ oppositæ.

Respondeo tertiò. In illo casu congressus coniugalis cum illa corporis agitatione ad captandam maiorem voluptatem cum vxore prægnante, quantumuis non ordinetur expressè ad fætus interitum, probabilius non euitat maritus irregularitatem, & hoc, non ex vi Constitutionis Sixtianæ, sed ex vi *c. fin. de homicid. in sexto*, vbi, qui iusserat alteri dari alapham, subditur pænæ irregularitatis ob homicidium causatum à mandatario excedente fines mandati, & ibidem subditur ratio talis dispositionis, quia scilicet per iussionem illicitam dedit causam, ergo etiam, cum in nostra hypothesi maritus in illo congressu cum illa corporis agitatione dederit causam, & vtique illicitam, cum illa agitatio in illo periculo abortus sit peccaminosa, non euitabit pœnam irregularitatis, si ex illa consequatur effectus internectionis prolis animatæ.

5 Probabilius tamē nō euitat irregularitatem.

---

§. XIII.

An medicus, qui ordinauit Pharmacum tendens ad fætus interitum pro Caia prægnante, si ex incuria aromatarij datum fuit Semproniæ item grauidæ, in qua secutus est abortus, incidat in pænas procurantium abortum.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Tàm medicus, quàm aromatarius grauitèr peccarunt. 2.
Rationes suadentes etiam incurrisse pænas. 3.
Probabilius non inciderunt in pænam reseruatam excommunicationis. 4.
Sententia asserens incidisse in irregularitatē. 5.
Sententia negans. 6.
Præfertur sententia negatiua. 7.

Disquisitio XIII. Requisitus Pantaleon Medicus à Caia fæmina prægnante ex actu fornicario, vt sibi remedium

1 Exponitur status disquisitionis.

dium illud esset ad hunc effectum adhibendum ordinauit indicta iussione Aromatario, vt illud disponeret, & traderet eidem Caiæ prægnanti. Ex errore idem Aromatarius, cum in mandatis haberet aliud remedium non quidem directè tendens ad abortum, sed ad salutem eiusdem disponendi pro Sempronia item prægnāte remedium noxium ordinatum pro Caia propinauit Semproniæ, & remedium proficuum tradidit Caiæ; ex quo secutum est, vt Sempronia prægnans abortum fecerit. Quæsitum hic fuit, an vel Medicus, vel Aromatarius in illa hypothesi erroris inciderint in pænas contra procurantes abortum?

2 **Tam Medicus, quā Aromatarius peccauerunt grauitèr.**

Non negauerim tam Medicum, quam Aromatarium in ea hypothesi graue commisisse delictum, illum in ordinando scienter illud remedium ad effectum abortus, istum in disponendo, cum vterque voluntariè concurrerit ad actionem illam noxiam tendentem directè in innocentis perniciem, nec eximuntur à tali noxa ex eo, quod per accidens obuenerit interitus alterius fætus à meditato, quandoquidem denegari non potest, quin per illam ordinationem, & dispositionem voluntariè intenderint necem illius fætus existentis in vtero Caiæ, & ratio peccati potissimum desumitur à voluntario, seu ab operantis intentione, quantumuis non sequatur effectus; quin immò quoquo modo potest imputari eisdem ad noxam interitus fætus Semproniæ respectu quidem Aromatarij eo quia debebat cauere, respectu verò medici eo quia per actionem illicitam fuit causa saltem occasionalitèr illius necis.

3 **Rationes suadentes etiam incurrisse pænas.**

Difficultas igitur solummodò est in ordine ad pænas; circa quas videtur dicendum illas incurrere, quandoquidem & intendit propriè necem fætus, & ad illum media opportuna ordinauit, & mors re vera secuta est; Nec obstat, si afferatur, quod ad illam necem in indiuiduo non intenderit, sed hæc per accidens ratione ipsius medici, vel aromatarij obuenerit, adeoq; non sit illis imputanda saltem quoad pænas; Non obstat, inquam, quia, cum mortem in illo remedio intenderint determinatè, parum referre potest quoad effectum huiusmodi pænarum, quod, vel in vno, vel in altero euenerit. Nihilominus

4 **Probabilius non inciderūt in pænam reseruatā excōmunicationis.**

Respondeo, probabilius esse non incidere in pænam reseruatam excommunicationis *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 20. vers. vnde ex istis*; atq; hæc responsio consonat cum ijs, quæ nos docuimus *tom. de restit. sub tit. de rest.* 1. *disq.* 117. §. 18. *n.* 5. Ratio ex eo deducitur primò, quia, si quis animo deliberato intendat vnum occidere, & alium inopinato occidat, non subijcitur pænis ordinarijs homicidæ *Iulius Clar. lib. 5. sent. §. homicidium n. 4. vers. dicunt etiam aliqui, Placa lib. 1. delict. c. 27. n. 1.* atq; hanc opinionem communem appellat *Alba cons. 1. & 2. Menchacha controu. Illust. c. 98. post n. 32. Grammaticus cons. 5.* qui etiam refert ita fuisse iudicatum *per Consilium Neapolit. super const. Regni fol. 14. n. 21.*, ergo etiam in præsenti casu, cum Medicus, & Aromatarius intenderint abortum fætus Caiæ, & per errorem occiderint fætum Sempronij, non subiacebunt pænis ordinarijs abortus, sed ad summum extraordinarijs, vt arbitrarijs Iudicum. Secundò, quia æquum omninò non est, vt eisdem pænis puniatur, qui homicidium indeliberatè commisit, ac ille, qui animo deliberato perpatrauit, vt ex communi scribentium sententia docet *Capola cons. crim.* 137. *col.* 1., *Maranta in suo speculo col. 26. post. n. 59.* sed abortus fætus Semproniæ respectu Medici, & Aromatarij omninò fuit indeliberatus, cum illum nullo modo intenderint, ergo &c. Neq; obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferabantur, quod scilicet mortem determinatè in eo remedio intenderint, & parum referre possit, quod in vno, vel altero contigerit, dummodò re vera ex illo remedio secuta fuerit; Non, inquam, obesse potest, quia illa animi deliberatio in ordine ad hoc homicidium, vel in ordine ad hunc abortum non est sufficiens ad constituendum abortum patratum deliberatum; nam, quod est deliberatum in ordine ad vnum, non intelligitur tale in ordine ad alterum, ad quod deliberans non respicit, vndè respectu ipsius remanet in puris terminis homicidij casualis. Tertiò, quia animo deliberato intendens percutere laicum, si ex errore percutiat clericum, non incurrit pænam excommunicationis latæ aduersus percussores clericorum, vt ex communi docent, *Didacus in rep. c. alma mater fol. 497. post n. 15. vers. nonò ad eiusdem, & in c. quamuis fol. 57. post. num. 3., Placa in d. c. 27. n. 18., Iulius Clarus lib. 5. sent. §. fin. q. 77. n. 8.*, ergo etiam, qui intendit vnum occidere, & alterum inopinatè interficit, non contrahet pænas ordinarias homicidij deliberati.

Soluuntur rationes oppositæ.

An saltē inciderint in irregularitatem.

Maior difficultas est in ordine ad pænam irregularitatis, & quidem ratio dubitandi ex eo consurgit, quod supra dicebamus, quod in ordine ad ipsum non tanta deliberatio requiratur, quanta requiritur ad alias pænas, cum potissimum *in c. fin. de homicid. in 6.* supra allegato dicatur, quod si ex iussione alaphæ præ-

cisè contingat mandatarium occidere
illum, cui alapham debebat impingere
excedendo fines mandati, mandans non
euitet pænam irregularitatis ea ratione,
quia dedit operam rei illicitæ, nec tamen
ipse mandans deliberatè intendit illud
5 homicidium, ergò etiam cum in nostra
Sententia negatiua. hypotesi Medicus, seu Aromatarius ope-
ram dederint rei illicitæ, & occasionem
illi abortui fætus Semproniæ, quantum-
uis illum deliberatè non fuerint medita-
ti, non euitabunt pænam irregularitatis.
6 Ex alia parte, cum abortus ille fuerit res-
Sententia affirmatiua. pectu eorundem omninò casualis, non
videtur eisdem imputandus etiam quoad
hunc pænam irregularitatis; nec culpa,
quæ interuenit in actu deliberato vo-
luntatis respectu vnius, potest refundere
culpam in actu respectu alterius, vt subi-
re debeat notam irregularitatis. Quis
enim diceret, quod, si ego meditatus
fuerim mortem animo deliberato quoad
Antonium, & indè sine mea culpa con-
tingat mors Francisci, debeam ego subi-
re pænam irregularitatis ex illa morte
nec a me meditata, nec ordinata? Quid
ergo in hoc concludendum?

7 Respondeo secundo, probabilius Me-
Præfertur Sententia negatiua. dicum in hac erroris hypothesi non
incidere in irregularitatem. Ratio ex eo
deducitur primò, quia ad talem abor-
tum fætus Semproniæ, nec concurre-
runt voluntariè in se, nec in causa pro-
xima, cum talem effectum, nec conside-
rauerint in se, nec præuidere potuerint,
cum fuerit casus omninò fortuitus, ergo,
cum talis irregularitas iniuncta intelli-
gatur ob delictum, in præsenti casu non
est intelligenda iniuncta, cum in ordine
ad ipsum nulla pænitùs fuerit volunta-
rietas, nec in se, nec in causa proxima;
quòd, si aliundè culpa interuenerit nem-
pè meditatione deliberata abortus alte-
rius, hæc non officit præsenti casui, in
ordine ad quem nulla fuit voluntarietas.
Secundò ex ijs, quæ supra docuimus,
Rationes pro tali resolutione. quòd scilicet, si quis intendat percute-
re Laicum, & Clericum præter intentio-
nem percutiat, non incidat in pænam
excommunicationis *Si quis suadente*, eo,
quia nullo modò illa intentio nocendi
Laico influit in illam læsionem Clerici,
respectu cuius fuit penitus inuolunta-
rius, ergo nec contrahit irregularitatem
ex eo, quod præter intentionem ipsius
ex casu omninò inopinato pro vno alter
fuerit commissus abortus, cum de illo
nec cogitauerit, nec potuerit cogitare;

Nec obesse possunt ea; quæ ex aduer-
so afferebantur ex textu *in c. fin. de homi-
cid. in 6.* quandoquidem, cum illa iussio,
seu mandatum fuerit in ordine ad ean-
dem personam, vtique ex genere actionis
habere potest aliquam connexionem
cum homicidio, quatenus præuidere po-
terat, quod mandatarius poterat in statu Soluitur obiectum oppositum.
constitui, vt vel occideret, vel occidere-
tur à persona, cui ex mandato debebat
alapham impingere; adeoq; mirum non
est, quòd iura voluerint ipsum mandan-
tem ex illo homicidio subiacere irregu-
laritati; in nostro autem hypothesi ab-
ortus fætus Caiæ nullam habebat con-
nexionem cum abortu fætus Sempro-
niæ, quinimmò nec præuideri rationa-
bilitèr potuit talis effectus, adeoq; &c.

Tertiò, quia, si quis exerceret actio-
nem aliundè iniquam, quæ nec ex se ha-
beret connexionem cum homicidio, & ex
illa occasionalitèr, & præter intentio-
nem operantis ipsius ex alterius incuria
homicidiũ cõsequeretur, certè hoc quoad
pænam irregularitatis non esset impu-
tandam exercenti illam actionem, quan-
dòquidem nec illa actio, nec intentio
agentis refertur ad illud, ergo, etiam si Alia ratio pro resolutione.
Medicus ordinaret pharmacum ad abor-
tum vnius, in quo consistit actio ini-
qua, & ex incuria Aromatarij in altero
nõ præmeditato à Medico secutus fuerit
abortus, hic non erit imputandus eidem
Medico, adeòut contrahat pænam irre-
gularitatis, cum nec illa ordinatio, nec
Medici intentio ad illum fuerit directa;
vndè nec illa irregularitas contrahitur
ex primo abortu præmeditato, eo quia
ille non est secutus, nec ex secundo non
præmeditato, quantumuis fuerit secu-
tus, quia illa actio nec ex se, nec ex in-
tentione Medici ordinatis fuit ad eum ef-
fectum ordinata, sed merè fortuito acci-
dit.

---

§. XIV.

An ignorantia iuris, vel facti in abortu excuset à pænis.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Sententia asserens ignorantiam iuris non excusare. 2.
Nedum ignorantia facti, sed etiam iuris excusat in hac hypothesi à pænis. 3.
Excipe, nisi ignorantia esset connexa cum ingenti temeritate. 4.
Soluuntur rationes opposita. 5.

DIsquisitio XIV. Caius ignorans I
Semproniam esse prægnantem, vel Factum exponitur in suis terminis.
quantumuis nouerit esse talem, ignorans
contra procurantes abortum annexam
esse

esse à iure pænam excommunicationis, irregularitatis, aliasque, prout in facto, actionem aliquam cum eadem Sempronia prægnante exercuit, ex qua naturaliter, & quasi infallibiliter poterat consequi effectus abortus, prout de facto secutus est. Quæsitum hic fuit, an idem Caius ratione illius abortus contraxerit pænas à iure comminatas contra procurantes talem effectum.

2 Sententia asserens ignorantiam iuris non excusare.

Considerata præcisè ignorantia iuris videtur non eximi à talibus pænis, quandòquidem talis ignorantia nunquam præsumitur *c. ignorantia de reg. iur. in 6.*, *Gailus lib. 2. obseru. 48. n. 22.*, *Gabriel sub tit. de reg. iur. concl. 7. nu. 1.*, *Parisius cons. 68. nu. 302.*, *& seqq. lib. 4.*, *Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 23. n. 10.*, quòd non solum procedit in ignorantia iuris diuini, naturalis, & gentium *c. turbatur §. notandum 1. q. 4. l. 2. C. de in ius vocan.* sed etiam in ignorantia iuris humani, siuè communis, siuè municipalis, *Gabriel sub tit. de reg. iuris sub d. concl. 7. nu. 12.*, *Sebastianus Medic. de casibus fortuit. part. 1. q. 3. nu. 42. vers. item statuti ignorantia*, *Gailus d. obseruat. 48. nu. 29.*, leges enim scire omnes debent, & lata culpa est iuris dispositionem ignorare *l. leges sacratissimæ C. de legibus*, *Socinus cons. 108. nu. 12. vers. & licet.* Nihilominus

3 Nedum ignorantia facti, sed etiam iuris excusata pœnis.

Respondeo in præsenti hypothesi nedum ignorantiam facti, sed etiam iuris excusare delinquentem ab incursu pænarum. *Trullench. in Decalog. tom. 1. lib. 1. c. 3. dub. 9. §. 5. nu. 21.*, *Mazuchellus tract. de cas. reseru. disp. 1. q. 4. §. 10. num. 133.*, *Sanchez in summa tom. 1. lib. 2. c. 10. num. 38.*, *& de matrimon. lib. 9. disp. 32. n. 36.*, *& 39.*, *Bonacina tom. 3. disp. 2. q. 2. punct. 10. nu. 10.*, *Alphonsus de Leone de censuris recollect. 7. nu. 38.*, *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 11.* Ratio ex eo deducitur, primò, quia *Sixtus V. in allegata sua constit. In cap. Effrenatam* petit ad incurrendas pænas scienter fieri ea, quæ ibi prohibentur, sed quando iura requirunt ad pænas aliquid scienter fieri, quæcunque ignorantia etiam affectata excusat; tum quia, quando requiritur scientia, requiritur dolus, *Dominicus c. is qui §. is verò nu. 1. de sent. excommun. in 6.*, *Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 32. nu. 36.*, & vbi exigitur dolus, non sufficit culpa lata, nec ignorantia crassa *l. sed ea si lege §. scire ff. de petit. hered. l. igitur vers. & generaliter ff. de liberal. caus.*, *& l. si quis id, quod ad fin. vers. doli mali ff. de iurisd. om. iud.*, tum quia, quando textus seu canon non addit particulam *scienter* ad incurrendas pænas iuxta veriorem sententiam requiritur ignorantia crassa, ergo, quando illa ad-

Rationes pro responsione.

ditur, requiritur quid aliud vltra talem ignorantiam, quod aliud esse non potest, nisi dolus, ergo interueniente quacunq; ignorantia delinquens quoad pænas excusatur. Secundò, quia pænæ latæ contra scienter facientes non sunt extendendæ contra ignorantes etiam ignorantia vincibili, & affectata, cum pænæ sint strictissimè interpretandæ; Neque dicas, ignorantiam crassam, & affectatam æquiualere scientiæ *arg. l. quod tu mihi ff. de reb. cred.* vbi dicitur idem esse scire, & debere scire; contra enim impugnaberis, quia, vt bene notat *Sanchez loc. cit.* hoc ad summum esset quoad peccatum, non quoad pænas contrahendas.

Limitarem tamen responsionem in casu, quo ignorantia illa esset coniuncta cum ingenti temeritate, prout limitant *Trullench.*, *Mazuchellus*, *Sanchez*, *& Diana*, & ratio limitationis est, quia hæc ignorantia cum illa temeritate importat latissimam culpam, & dolo manifestè æquiparatur. Si autem hic inquiras, quandonam intelligatur hæc ignorantia cum ingenti temeritate, dicerem cum *Mazzuchello d. tract. de casib. reseru. disp. 1. q. 4. §. 10. nu. 133.* tunc intelligi, quando quis haberet vehementem suspitionem de iure prohibente, & ita dispositus est, vt etiam si certò sciret, nihilominus ageret perseuerante illa vehementi suspicione. 4 Excipe nisi ignorantia esset connexa cum ingenti temeritate.

Hinc ad rationes, quæ ex aduerso afferabuntur, dicendum est primò in pluribus fallere illam regulam, quod ignorantia iuris nunquam præsumatur, vt latè prosequitur *Barbosa in tract. variar. axiom. 113.*, *& alij*. Secundò illam procedere dumtaxat pro foro externo, quod innititur præsumptionibus, in quo iura præsumunt pro scientia, non autem pro foro interno animæ in quo nudè veritas consideratur, nec præsumptiones considerantur; Si igitur verè delinquens fuerit ignorans, non erit, cur huiusmodi pænis subijciatur. 5 Soluuntur rationes oppositæ.

Hæc, quæ dicta sunt, si verificantur, quoad ignorantiam iuris, quæ difficilius præsumitur, à fortiori verificantur quoad ignorantiam facti, quæ frequentius præsumitur, & in dubio hæc semper præsumitur, nisi scientia probetur *l. verius ff. de probat. c. præsumitur 47. de reg. iur. in 6.*, *Mascardus de probat. concl. 878.*, *Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 23. num. 51.*, & latè prosequuntur alij licet cum varijs limit.

§. XV.

An subeat pœnas abortus, qui prægnantem percutit, aut metum incutit, ex quibus abortus sequitur.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in suis terminis. 1.

Si percussio, aut metus fuerit talis, vt communiter censeatur conducere ad abortum, inducit propriè pœnas, secus, si non fuerit talis. 2.

Sic tamen percutiens, & incutiens metum secuto effectu abortus non euitat pœnam irregularitatis. 3.

1 Exponitur factū in suis terminis. DIsquisitio XV. Non ignorans Caius Semproniam esse prægnantem, eandem percussit, vel timorem grauem percussionis, vel grauis mali incussit. Vel illa percussione affecta, vel timore correpta abortum fætus in vtero existentis passa est. Quæsitum hic fuit, an, si fætus fuerit animatus, Caius pœnas omnes contra procurantes abortum fætus viuentis incurrerit?

Ratio dubitandi à quo sumatur. Videtur hæc difficultas pendere à resolutione illius dubij, an talis abortus sit voluntarius, an vero merè casualis; circa quod *Caietanus 2.2. q.64. art.8. ad secundum* asserit, quod, si percussio fuerit talis, & item metus, vt non rarò, sed frequentèr ex illis sequatur abortus, hic censeatur voluntarius, non merè casualis, quantumuis percutiens, aut metum illum incutiens non intenderit talem effectum. Ex aduerso *Nauarrus in man. c. 15. nu. 14.* sustinet esse merè casualem, si illum effectum non intenderit.

2 Si percussio, & metus fuerint graues, vt cēseantur inducere abortum, inducunt pœnas. Respondeo primo, si percussio, aut metus incussus fuerit talis, vt secundum communem hominum ęstimationem cēseatur inducere ad abortum, sic percutientem non euadere pœnas contra procurantes abortum, si verò non fuerit talis, non inducere pœnam saltem excommunicationis reseruatæ. Consentiunt *Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 20. vers. non desinam tamen, Caietanus 2.2. q.64. artic. 8. ad secundum.* Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia talis actio ex genere suo secundum communem conceptum conducit ad illum effectum, ergo illam actionem exercens non euitat pœnas, quæ eidem actioni iniunguntur ex iuris dispositione; Neque obesse potest, si asseratur, quod ille effectus à percutiente non intendatur, adeoq;, cum non sit respectu ipsius volitus, non possit ipsi imputari ad pœnam; Non, inquam, obesse potest, quia parum referre potest, quod asserat, non intendisse illum effectum, dum media posuit voluntariè, quæ ad illum effectum infallibilitèr conducunt secundum communem hominum conceptum; sicuti parum referre potest, quod quis asserat, non intendisse pollutionem, dum posuit media voluntariè ad illam infallibilitèr inducentia. Ratio secundæ partis ex eo potest desumi, quia talis effectus nec ex intentione operantis, nec ex genere suo infallibilitèr connectitur cum illa actione, ergo, si illum operans non intenderit, sed præcisè aliquam vltionem sumere, non erit illi imputandus saltem quoad pœnam grauem excommunicationis reseruatæ, cum huiusmodi pœnæ tanquam odiosæ non incurrantur, nisi ob delictum consummatum vel in se, vel in causa infallibili volitum; vnde potest dici, quod talis abortus respectu eiusdē sit casualis. Secus, si non fuerit talis.

3 Sic tamē percutiētes, & incutientes metū non euitant irregularitatē. Respondeo secundo, quantumuis percussio, seu metus incussus fæminæ prægnanti non sit talis, vt secundum communem hominum æstimationem infallibilitèr inferat abortum, probabilius tamen sic percutiens non euitat pœnam irregularitatis. Consonat cum ijs, quæ supra dicta sunt *ex c. fin. de homicidio in sexto,* si enim mandans impingi præcisè alapham non euitat pœnam irregularitatis, si ex excessu mandatarij contingat in eo, cui alapham dari iussit, homicidium, quantumuis ipsum non intenderit, quin potius noluerit, nec euitare censendus est, si per se ipsum percutiat fæminam prægnantem, & ex illa percussione contigerit abortus fætus animati, quantumuis illum non intenderit, sed præcisè vltionem alicuius iniuriæ; in hoc enim videtur par ratio, quinimmo fortior, quia in primo casu contigit homicidium ex culpa mandatarij, in secundo verò ex culpa ipsius percutientis; Nec obesse potest, si asseratur, quod in primo casu contigit mors in eo, cui ipse iussit impingi alapham; in secundo verò contigit in alio ab eo, quem percutiens intendit per illam percussionem offendere, nempè in fætu, qui est persona omnino distincta à prægnante. Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis fætus sit distincta persona ab ipsa matre prægnante, non officit tamen nostræ probationi, cùm præuidere debuerit, quod, cum fætus existeret in vtero matris, potuerit ex illa percussione, & timore incusso vim pati, & perire. Instantia proposita, & soluta.

§. XVI.

§. XVI.

An quilibet confessarius approbatus ab ordinario, quamuis ab eodem specialitèr non deputatus ad casum abortus possit ex vi Iubilęi ab excommunicatione absoluere ob abortum fætus animati.

SVMMARIVM.

Casus expositus in suis terminis. 1.
Fundamentum dubitationis. 2.
Ex vi Iubilæi quilibet confessarius ex approbatis potest absoluere. 3.
Soluuntur rationes oppositæ. 4.

1 **Casus expositus in suis terminis.**

DIsquisitio XVI. Diximus in præcedentibus Sixtum V. contra procurantes abortum fætus animati irrogasse pænam excommunicationis latæ sententiæ sibi reseruatæ, adeo vt delinquens non posset ab ea absolui, nisi à se ipso, vel suis successoribus (excepto mortis articulo) nec etiam in Iubilæis, aut vigore Concil. Tridentini, prout latè in ipsius constitutione, de qua supra. Successiuè Gregorium XIV. in hac parte moderatum fuisse huiusmodi pænam excommunicationis latam à Sixto V. auferendo reseruationem, eiusque absolutionem, remittendo cuilibet Presbytero, siue sæculari, siue Regulari ex approbatis ab ordinario, & specialitèr deputato ad hos casus. Contigit, vt pro tempore Iubilæi delinquens in hoc genere accesserit ad simplicem confessarium approbatum quidem ab ordinario, sed non specialitèr deputatum ad hos casus, qui vehementèr anceps erat, an vigore Iubilæi posset ipsum ab illa excõmunicatione absoluere.

2 **Fundamentum dubitationis.**

Ratio dubitandi ab eo oriebatur, quod Sixtus V. statuerat, quod ab hoc casu nequiret delinquens absolui, nec etiam vigore Iubilæi, nec ex concessione Concilij Trident., & licet Gregorius XIV. concesserit, quod possit absolui à confessario specialitèr deputato ad hos casus, videtur, quod in ordine ad alios sic deputatos nihil innouauerit, sed dispositionem Sixtianam reliquerit in suo robore; ac proindè quærebat, an in ea hypothesi potuerit absoluere, sicuti de facto absoluit.

Respondeo, vtique potuisse absoluere ex vi eiusdem Iubilæi *Ioannes Angelus Bossius tract. de Iubilæo lect. 1. cas. 6. nu. 1., & 2., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 19., Rodriquez in bullam cruciatæ §. 9. num. 88., Gauantus in man. Episcop. verb. Abortus nu. 4., & verb. Absolutio num. 36.* Ratio ex eo deducitur, quia ex eo, quod Gregorius XIV. absolutionem remiserit simplici confessario ab ordinario approbato, & ad hos casus deputato abstulit absolutè reseruationem, & absolutionem remisit ordinario cum hac restrictione, vt si per alium vellet absoluere, ipsum specialitèr deputaret; sed casus omnes Episcopis, seu ordinarijs reseruati veniunt in facultate per Iubilæum concessa, nisi in bulla eiusdem Iubilæi excipiantur, ergo non erit, cur confessarius ab ordinario approbatus non possit tunc absoluere. Confirmatur, quia casus Papales per Epichæiam Episcopis concessi ex dispositione Concilij Tridentini, quando sunt occulti, possunt in vigore Iubilæi à simplici confessario absolui, vt est in confesso ferè apud omnes, ergo etiam poterit hic casus abortus absolui, cum per Pontificem fuerit ad eosdem ordinarios deuolutus.

3 **Ex vi Iubilæi quilibet confessarius ex approbatis potest absoluere.**

4 **Soluitur instantia opposita.**

Nec obstant ea, quæ ex aduerso pro ratione dubitandi afferebantur; cum etenim absolutè Pontifex casum hunc remiserit ordinario, & ita voluerit eidem esse reseruatum, vt non posset ab alio absolui, nisi fuerit ab ipso specialitèr ad hos casus deputatus, vtique non est supponendum, quod illam reseruationem (exceptis confessarijs specialitèr deputatis) voluerit permanere in suo robore, prout constituta est à Sixto V., sed quod reduxerit ad plenam potestatem Episcopi, seu ordinarij; vnde non extante priuilegio Iubilæi, certum est, quod non possit absolui, nisi à sic specialitèr deputatis ab Episcopo; extante verò tempore Iubilæi, cum vnusquisque Sacerdos ex approbatis ab Episcopo gaudeat Pontificis auctoritate, quæ superior est ad illam Episcopi, vtique ratione eiusdem poterit ab huiusmodi casibus absoluere.

Soluitur alia obiectio.

Minus obstare possunt ea, quæ adducit *Lauorius de Iubilæo part. 2. c. 28. num. 23.*, nempè *Gregorium XIV. in sua bulla edita pridiè Kalend. Iunij* 1591. *Incipient. Sedes Apostolica* statuisse etiam virtute Iubilęi non posse simplicem confessarium ab his casibus absoluere, nisi in bulla priuilegij specificentur: Minus, inquam, obstare possunt, quia, vt bene notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de priuileg. Iubilæi sect. 1. cas. 6. n. 1., & 2.* prædicta Gregorij XIV. bulla procedit tantum, quãdo Episcopus alicui concedit generalitèr facultatem absoluendi ab omnibus casibus, & censuris sibi reseruatis, in qua concessione non venit ille casus abortus, cum ad hoc requiratur specialis deputatio, quod est conforme ijs, quæ supra dicebamus co-

herentèr

hærentèr ad constitutionem eiusdem Gregorij XIV. moderatiuam Bullæ Sixti V. de confessario, qui potest ab hoc crimine, & censura absoluere, cuius nomine diximus non venire eum, qui est generalitèr ad omnia Episcopalia deputatus.

§. XVII.

An superiores Regulares possint habilitare ad officia suos subditos, qui procurarunt abortum fætus animati.

SVMMARIVM.

Exponitur facti series. 1.
Prælatus regularis potest habilitare suos subditos, qui in hoc genere deliquerunt. 2.
Soluitur ratio oppositæ sententiæ. 3.
Non requiritur specialis dispensatio, sed generalis sufficit. 4.

1 Vsus difficultatis expositus. DIsquisitio XVII. In eadem constitutione Sixti V. pluries repetita inter cæteras pœnas contra procurãtes abortũ fætus animati hæc statuta est, vt incurrant irregularitatẽ, vnde nec promoueri possunt, nec si iam promoti sunt, possint ministrare, sed eo ipso omni priuilegio clericali, officio, & beneficio sint priuati, quæ sic vacatura reseruentur dispositioni Papæ, atque inhabiles in futurum fiant etiam, si delictum fuerit occultum. Hac pœna affici etiã Regulares in hoc genere delinquentes certum est apud omnes. De facto Regularis in hac materia abortus fætus animati deliquit; & iuxta dispositionem Sixtianam priuatus est officio, quo gaudebat, & inhabilis redditur ad illud, seu alia imposterum. Cum iam diu pœnituerit delicti, & supponeretur emendatus anxie petebat à suis superioribus habilitari ad Religionis officia, cui annuere peroptabant ijdem superiores, sed dubio premebantur, an possent legitimè; ideo quæsitum fuit, an eorum potestas extenderetur ad ipsum habilitandum.

2 Prælatus Regularis potest habilitare suos subditos, qui in hoc genere deliquerunt. Respondeo vtique potuisse, & posse Prælatos Regulares habilitare suos subditos, qui in hoc genere deliquerint *Villalobos in summa tom. 2. tract. 12. difficult. 14. nu. 7., Zambellus in repert. mor. verb. abortus nu. 3., Bordonus in cons. regul. resol. 13. q. 5. nu. 20., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 23.* Ratio ex eo deducitur, quia Sixtus V. in allegata sua constit. hanc pœnam sibi non reseruauit specialiter, nec Regularium priuilegia exclusit, vt textum legenti sit manifestum; sed Generalibus concessum est priuilegium dispensandi cum suis subditis super inhabilitate, quinimmò etiam alijs Prælatis Regularium *Pius V. Abbatibus, & Prælatis Congregationis Cassinensis anni 1571. Idibus Ianuarij, & Gregorius XIV. Clericis Regularibus minist. infirm. anno Domini 1591. vndecimo Kalend. Octobris*, ergo cum non fiat exceptio huius inhabilitatis propter abortum in Bulla Sixtiana, vtique ex vi suorum priuilegiorum poterunt Prælati Regulares super illa inhabilitate dispensare.

Nec obesse potest, si asseratur, quod Sixtus V. irregularitatem hac de causa contractam sibi specialitèr reseruauerit, cum derogatione cuiuscunque priuilegij, etiam Iubilæi, & Concil. Trident., ergo hoc idem intelligendnm est de illa inhabilitate, vtpotè que consequitur ad eandem irregularitatem, & eandem comitatur. Non, inquam, obesse potest, non propter illam rationem, qua aliqui asserunt Prælatos Regulares posse etiam dispensare super illa irregularitate, cum contrarium supra docuerimus *sub hoc eod. tit. de Matrim. VIII. prænot. 4. vers. Dixi quantumuis crimen*, sed quia Sixtus V. sibi, suisq; successoribus reseruauit dumtaxat irregularitatem, cum derogatione quorumcumque priuilegiorum, indultorum etiam Iubilæi, & Concilij Trident., ergo in ordine ad alias pœnas, quas non ita specialitèr Pontifex reseruauit cum illa clausula derogatoria, priuilegia intelliguntur in suo robore permanere, illa autem inhabilitas est alia pœna ab irregularitate; cum irregularitas ex natura sua solum dicat, quod ipsa affectus non possit promoueri ad ordines, nec in illis ministrare, reliqua autẽ, si quæ sunt annexa, nõ sunt ex genere eiusdem irregularitatis secũdum se, sed ex aliqua speciali dispositione, quæ certè inuoluit nouam pœnam, quod vtique considerauit idem Sixtus V., dum vltra irregularitatem apposuit distinctè etiam pœnam inhabilitatis, quod frustraneè præstitisset, si hæc in illa ex genere suo includeretur, ergo in ordine ad talem inhabilitatem ex vi suorũ priuilegiorum poterunt Prælati Regulares cum suis subditis dispensare. Confirmatur, quia Sixtus V. in ordine ad sic delinquentes apposuit distinctè, & pœnam irregularitatis, & pœnam inhabilitatis ad omnia officia imposterum obtinenda, & pœnam excommunicationis latæ sententiæ; in reseruatione deindè sibi solum excommunicationem, & irregularitatem reseruat nulla facta mentione illius inhabilitatis, ergo illam non intelligitur sibi reseruasse; primo, quia si voluisset, expressisset, sicuti, quia voluit reseruationem

Non valet ratio de irregularitate, & quare. 3

tionem excommunicationis, & irregularitatis vtramq; expressit; secundo, quia in pœnalibus non facienda est extensio vltrà expressa; tertio, quia potest auferri irregularitas ex hoc delicto manente inhabilitate, prout docent *Sanchez in Decalog. c. 39. n. vlt., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol.* 18. *in fin.*, dum asserunt, quod sacra Pœnitentiaria, dum dispensat in irregularitate ob hoc crimen, soleat relinquere inhabilitatem in ipso dispensato.

3 Soluitur ratio oppositę sententiæ.

Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur, dicendum est, quod, quamuis hæc inhabilitas consequatur ad irregularitatẽ, non consequatur tamen ex natura eiusdem, sed ex speciali legislatoris dispositione, vnde, si per eundem legislatorem specialitèr non reseruetur, non venit sub reseruatione eiusdem irregularitatis, cum sit quid distinctum ab illa, & vt quid odiosum debet exprimi, vt dicatur comprehendi; nam sicut, si non exprimeretur, non comprehenderetur sub nomine irregularitatis, ita, si non exprimatur in reseruatione cum irregularitate non intelligenda est cum illa reseruari.

4 Non requiritur specialis dispensatio, sed generalis sufficit.

Aliqua difficultas hic est, an ad tollendam hanc inhabilitatem requiratur specialis dispensatio, quatenus Prælati debeant habere specialem intentionem dispensandi cum tali persona nominatim, & ipse dispensandus expressam intentionem illam recipiendi, an verò sufficiat generalis, qualis est illa, qua Prælati in visitationis actu, & in capitulis generalibus cũ omnibus congregatis solent dispensare, quantumuis non cogitent de aliqua persona particulari, quæ sit tali inhabilitate affecta, & ipsa persona credat se tali dispensatione non indigere? Portellus apud *Dianam part. 7. tract. 5. de abortu resol.* 23., *Zambellus in repert. mor. verb. Abortus n.* 3. sustinent non requiri specialem dispensationem, sed generalem sufficere in actu visitationis, & in commitijs generalibus, seu Prouincialibus, eo, quia est sufficiens potestas, & sufficiens applicatio, cum illa dispensatio omnes afficiat; atq; hanc opinionem tutam arbitror; Non enim hic agitur de absolutione à peccato, quæ exigit specialem dolorem in absoluendo, & intentionem specialem in absoluente, sed in remissione pœnæ, quæ non exigit specialem formam.

§. XVIII.

An consulens, in dubio, quod prægnans mota fuerit ex vi consilij sui ad abortum, an verò ex se ipsa, censendus sit incurrisse pænas contra procurantes abortum.

SVMMARIVM.

Titulus exponitur in suis terminis. 1.
Si dubium fuerit vtrinque æquale præsumendum est contra consulentem. 2.
Si probabilius sit, quod fæmina ex se potius, quam ex consilio mota fuerit, consulens non contrahit pænas. 3.
Dicto fæmmæ asserenti se motam ex se ipsa standum est, si sit fide digna. 4.
Si consulens solum mouerit ad modum, cum esset determinata substantia non incurrit pænas. 5.

I Titulus exponitur in suis terminis.

DIsquisitio XVIII. Cum Caia prægnans ex actu fornicario maximo premeretur rubore, & angustijs animi angeretur ob periculum, ne ex ventris tumore crimen detegeretur plura animo volutabat, vt tali periculo obuiaret. Sempronius in hoc rerum discrimine eidem consuluit, vt pharmaca ad abortum opportuna propinaret. Consilium executa est Caia, & effectum abortus consecuta. Dubietatem hinc nactus est Sempronius, an crimen illud abortus fuerit patratum ex suo consilio, quasi, quod ipsum fuerit causa moralis talis effectus, an verò fuerit patratum independentèr à tali consilio ex sola peruersa voluntate fæminæ prægnantis, quasi, quod hæc fuerit disposita antecedentèr ad ipsius consilium ad illud facinus; nam si re vera eadem prægnans ex se antecedentèr erat efficacitèr disposita ad tale maleficium videretur Sempronius immunis ab illis pænis per ea, quæ latè docuimus *tom. de restitutione sub tit. de restitut. 1. prænot. 12. sect. 1. nu. 2.*, nempè, quod si executor iam esset efficacitèr dispositus ad maleficium perpatrandum antecedentèr ad mandatum, vel consilium mandantis, vel consulentis ipse mandans, & consulens non obligentur nec ex mandato, nec ex consilio, prout etiam docent *D. Antoninus 2. part. c. 1. tit. 12. §. 12.*, *Siluester verb. Restitutio 3. q. 6. §. 3.*, *D. Thomas in 4. dist. 15. q. 1. art. 5. ad 3.*, *Lessius lib. 2. de iust., & iur. c. 14. n. 4.*, ob eam rationem, quia mandans, & consulens in ea suppositione non intelliguntur in illud

malefi-

maleficium influxisse.

Difficultas igitur solùmodo est, quando adest dubium, an consilium fuerit causa talis effectus, cum re vera mouerit ad illum, an verò non fuerit causa, cum prægnans iam esset disposita ex se ipsa. Circa quam plura sunt aduertenda; Primo, an interuenerint coniecturæ, quæ potius referant causam talis effectus in consilium, quam in peruersam voluntatẽ prægnantis, an potius è contra. Secundo, an in tali dubio fæmina, quæ executa est tale maleficium, fateatur se motam esse à se ipsa, & non à consilio Sempronij consulentis; in quo casu erit examinandum, an standum sit tali assertioni. Tertio, an quantumuis prægnans potuerit esse disposita ad substantiam, anceps tamen fuerit quoad modum, an scilicet maleficium perpatraret per pharmaca, vel per aliud remedium, & ipse consulens mouerit quoad modum determinatum; & secundum has omnes animaduersiones præsens titulus erit dirimendus.

Procedit quãdo est dubium, an consilium fuerit causa illius abortus.

2 Respondeo primo. Si dubium est vtrique æquale, an scilicet fuerit consilium, quod mouerit, an verò voluntas peruersa prægnantis, præsumendum est contra consulentem, & propterea pænas incurrisse *Sanchez in summa lib. 1. c. 10. nu. 44. propè finem Farinacius q. 129. n. 140., Sairus lib. 7. clauis c. 3. n. 2., Diana part. 7. tract. 5. de abortu resol. 26.* Ratio ex eo deducitur, quia de consilio iam dato certò constat, quod fuit secundum se aptum mouere, de alia causa siuè ex peruersitate coniugis, siue ex alio motiuo certò non constat, ergo in ordine ad causam motiuam talis effectus potius præsumendum pro consilio, de quo certò constat, quam de alia causa, de qua certò non constat.

Si dubiũ sit vtrinq; æquale, præsumendum est contra consulentem.

3 Respondeo secundo. Concurrentibus circunstantijs talibus, quæ efficacius trahãt ad credẽdum, quod fæmina prægnans ex se mota fuerit ad illud maleficium, probabilius consulens non incideret in pęnas abortus. *Farinacius loc. cit. nu. 129. cum alijs pluribus, quos ibi allegat Diana d. part. 7. tract. 5. resol. 26.* Ratio est, quia, vbi quis legitimè credit se causam non fuisse alicuius maleficij, non tenetur subire pænas aduersus idem impositas, sed quando quis ex coniecturis efficacius trahentibus ad credendum maleficium illud ex alia causa prouenisse, rationabilitèr potest credere illud à se ipso, seu à suo consilio non prouenisse, ergo non tenetur pænas illas inflictas subire.

Existente maiori probabilitate, quod fæmina ex se mota fuerit, non contrahit consulens pænas.

Respondeo tertio. Si fæmina prægnans executrix illius delicti fuerit fide digna, & circunstantiæ concludentiores aliud non probent, asserat se aliundè motam fuisse ad illud maleficium, non à consilio, consulens probabilius eximitur à pænis; si verò non fuerit fide digna, nec tales circũstantię concurrant, quæ probent aliundè motam fuisse ad illud facinus, ab eisdem probabilius non eximitur. Prima pars est *Henriquez lib. 14. c. 16. n. 3., Sairi de censuris lib. 7. c. 3. n. 2., Sanchez lib. 1. c. 10. n. 44. in fin., Auila part. 7. disp. 6. sect. 2. dub. 3. concl. 5., Diana part. 7. tract. 5. resol. 26., Fagundez in Decal. tom. 1. lib. 2. c. 10. nu. 16., & seqq.* Secunda *Farinacij q. 129. num. 152.*, à quibus arbitror non dissentiri DD. pro prima parte citati, dum solum excipiunt in casu, quo executrix asserens se aliundè motam fuisse, sit persona fide digna.

4 Dicto fæminæ pro consulẽte standum est, si sit fide digna.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia persona fide digna, alijs contrarium non euincentibus inducit rationabile fundamentum prudentis credulitatis, ergo, qui eiusdem assertioni innititur asserentis se non perpatrasse delictũ ex ipsius consilio, sed ex alia causa, immunis erit ab omnibus pænis comminatis aduersus eos, qui ex consilio mouerunt, præcipuè, si aliundè veritas non possit innotescere.

Rationes pro responsione.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia, vbi coniecturæ militent pro opposito, & persona asserens fidem non meretur, potius est præsumendum pro opposito, quam pro fauore consulentis, cum aduersus ipsum militet factum, nempè consilium, de quo certò constat per ea, quæ dicebamus in prima responsione, ergo non est, cur debeat euitare pænas.

5 Respondeo quarto. Si fæmina prægnans erat iam efficacitèr disposita ad causandum in se ipsa abortum fætus animati, & consilium solum mouerit ad determinatum modum abortiendi, probabilius est, consulentem non teneri ad pænas contra abortum procurantes comminatas. Consonat cum ijs, quæ nos docuimus *tom. de restitut. sub tit. de Restit. 1. prænot. 12. sect. 1. num. 3.*, & docent etiam *D. Thomas in 4. dist. 15. q. 1. art. 3. ad 3. D. Antoninus part. 2. c. 1. tit. 12. §. 12.* Rationem ex eo deduco, quia sicuti, quando consilium ad nihil contulit, cum executor fuerit aliundè dispositus ad illam actionem ad nil tenetur, ita quando contulit solummodo quoad modum, quatenus iam erat dispositus quoad substantiam, consulens non tenebitur, nisi ad summum quoad illum modum; cum autem ille modus non magis damnificet fętum, ac fuisset damnificatus per alium modum fortè exercitũ ab ipsa vxore prægnante, si consiliũ illud non accessisset, vtique non videtur posse conferre ad inducendas pænas quoad ipsum consulentem.

Si consulẽs solum mouerit ad modũ, cũ esset substantia determinata, non incurrit pænas.

DIS-

DISQVISITIONES II.

In reliquas omnes de Matrimonio VIII. prænotiones.

§. I.

Præmittuntur nonnulla quoad nomen Cæsonis.

SVMMARIVM.

Cæso vndè dicatur. 1.
Cæsar appellatus à cæso matris vtero. 2.
Quinam fuerit, qui primo à cæso Matris vtero dictus sit Cæsar. 3.
Sectio vteri materni appellatur cæsarea. 4.

1 Cæso vndè dicatur.

DIsquisitio I. Cum in præcedentibus inciderit sermo de sectione vteri materni ad extrahendum fætum in ipso existentem, quæ etiam sectio appellatur cæsarea, & partus inde extractus *Cæso* dicitur teste *Rainaudo de ort. infant. c. 1. num. 11., & seqq.* nunc ad plenam talis extracti notitiam, & ad eruditionem legentium placet explicare, à quo talis sectio dicta sit cæsarea; & quidem apud antiquos magni nominis scriptores colligitur, talem denominationem indè deductam, quod primus, qui appellatus est *Cæsar*, è cæso Matris vtero prodierit, à quo simul prodijt denominatio sectionis cæsareç, prout placuit *Accursio ad init. Instit., ff. rerum q. Plinio lib. 7. c. 9., Solino c. 4., ac Festo verb. Cæsones, & passim Iuris peritis in proemio Instit.*, vndè emanauit talis nuncupatio in omnes imperatores, cum fortè ille, qui primo è sectione Matris prodijt, & vocatus est Cæsar, fuerit Imperator inauguratus.

2 Cæsar à cæso matris vtero.

3 Quinam fuerit, qui primo à cæso matris vtero dictus sit cæsar.

Sed quinam fuerit ille, qui è cæso Matris vtero primò vocatus est Cæsar, non vna mens est, nec concors voluntas inter scriptores. Alij dixerunt fuisse Iulium Cæsarem, vt præter præcitatos DD. sensisse videntur *D. Isidorus lib. 3. Ethimol. Orig. c. 3., Cedrenus, Suidas, & Magnum Ethimologicum* apud *Rainaudum loc. cit.* Sed eosdem refellunt *Beroaldus in annot. in Seruium §. 9., & Caspinianus init. Histor. Cæsarum*, sed meo videri inani fundamento; afferunt enim, quod Mater Cæsaris Iulij diu vixerit post eius ortum, cum eam amiserit, cũ iam pugnaret in Gallijs. Sed quid indè inferunt? Numquid post sectionem non potuit Mater incolumis diu vitam protrahere? quandoquidem sectio vteri materni non est necessario, nec infallibilitèr connexa cum subita morte matris dissectæ, & plurimæ post talem sectionem non passæ sunt huius vitæ vsuram, vt pluribus exemplis, & experientijs comprobat idem *Rainaudus de ortu infantium c. 7. n. 4. 5., & seqq.*

Quidam asserunt fuisse Iulium Cæsarem.

Alij dixerunt primum, qui è cæso Matris vtero dictus est Cæsar, fuisse Scipionem Africanum, ac inter cæteros ita sensisse videntur *Plinius lib. 7. c. 9.* Sed *Hermolaus Barbarus castator in Plinium* in primis agnoscit duos Scipiones Affricanos, alterum Seniorem, Iuniorem alterum. Deindè fatetur Scipionem seniorem fuisse quidem de cæso matris vtero extractum, sed negat eum fuisse primum, qui ita prodijt, & qui ab eo euentu nomen Cæsaris auspicatus est, illudque in suam familiam transtulit, cum ille fuerit longè antiquior eodem Scipione seniore, vt ex antiquissima quadam tabula euincit.

Alij Scipionem Affricanũ.

Alij dixerunt eum fuisse Octauianum, & præcipuè *Accursius* apud eundem *Rainaudum loc. cit., & Paulus Castrensis in l. quod dicitur, ff. de lib., & posth.* Sed merito reijciuntur isti, quandoquidem nomen Cæsaris apud Imperatores multò ante vigebat, ac esset Octauianus, quare &c.

Alij Octauianum.

In hoc ferè communius, & accuratius conueniunt, quod nomen Cæsarum à Iulio in Reliquos Imperatores Romanos promanarit, vt ex multis iuribus docet *Brissonius ff. de verb. signific. verb. Cæsar.* Non, quia ipse fuerit primus, cum antè ipsum taliter fuerit appellatus Lucius Elius Verus, prout tradit Spartianus in Elij Veri vita illis verbis *Huic naturalis Pater fuit Lucius Elius Verus, qui ab Adriano adoptatus primus Cæsar est dictus.*

Quicunque tamen ille fuerit primus, qui Cæsaris noncupationem auspicatus est, nonnulli asserunt non à cæso matris vtero nomen illud nactum fuisse, sed vel quia Elephantam in prælio occidit, qui lingua maurorum cælus dicitur, vel quia cum magnis crinibus, seu cæsarie fuerit vtero parentis effusus, vel quia oculis cæsijs, & vltra humanum morem viguerit; & quidem ad euincendum, quod ab Elephanto cęso nomẽclaturam Cęsaris acceperit, proferunt nũmos antiquos, quorũ altera pars Elephantum anguem calcantem præferebat cum lemmate *Cæsar*, altera varia instrumenta, quibus fortè interemptus est elephas, indicabat. Sed merito hos confutat *Rainaudus loc. cit.* ad quem vos remitto.

Hæc eruditionis gratia attigisse sufficiat. Cæterum nobis curandum non est, an ab vno, vel ab altero, vel ex vna causa,

4 vel ex alia hæc nuncupatio desumpta sit, cum ad Theologicolegalium quæstionum decisiones neutiquam hæc notitia possit deseruire. Ex communi tamen loquendi modo retinenda est hæc locutio, qua sectio vteri Materni ad extrahendum fætum appelletur Cæsarea à cæso Matris eiusdem vtero, & licet videatur impropria hæc locutio, cum idem omnino importetur per ly *sectio*, ac per ly *Cæsarea*, cum vtrumque scisionem appellet, nihilominus *Raina*n*dus de ortu infantium d. c. 1. num. 11. vers. restat eximendus scrupulus* eam vindicat ab improprietate, quantumuis enim vtrumq; videatur idem significare, ex communi tamen acceptione quid diuersum saltem quoad modum vnum ab altero importat, cum per ly sectio importetur quodamodo genus, cum sit indiferens ad quamcunque sectionem in quocunque genere; per ly verò Cæsarea, tanquam per diferentiam restringitur ad indicandam hanc specialem cęsionem vteri materni, cum illa particula ita restrictiuè ab omnibus teneatur.

Sectio vteri materni appellatur Cæsarea.

---

§. II.

An primus, qui in disperatione partus naturalis experimentum fecit sectionis, læthalitèr peccauerit.

SVMMARIVM.

Exponitur titulus in suis terminis. 1.
Rationes suadentes grauitèr peccasse. 2.
Peccauit, si temerè se exposuit, secus, si cum maturo iudicio, & spe felicis exitus. 3.
Soluuntur rationes contrariæ. 4.

1 Disquisitio II. In tantum eximunt DD. à nota culpæ læthalis huiusmodi cæsiones vteri materni in desperatione partus naturalis, in quantum experientia docuit easdem non semper esse mortales; vnde Theologi, qui asserebant hanc sectionem esse ab intrinseco malam, procedebant ex falso supposito, quo sibi suadebant eandem necessario coniungi cum morte Matris, sicque inferebant nunquam licere, cum non sint facienda mala, vt eueniant bona. Supposito iam, quod experientia constet, non semper esse mortiferam, oritur difficultas, an prima vice, pro qua tale remedium fuit intentatum ad experimentum, illo, qui ad praxim reduxit ante experimentum, peccauerit læthalitèr.

Exponitur casus particularis.

Videtur prima fronte sic primo experientem grauitèr deliquisse, cum nullo præcedente experimento vitam Matris prægnantis exposuerit manifesto periculo, maximè interueniente communi Theologorum consensu sentientium talem sectionem esse ab intrinseco malam, ob indubitatam penes ipsos doctrinam, quod semper illa sectio coniungenda esset cum Matris interitu; vnde non exstante tali experimento Theologorum sensus debebat in plena sua possessione vigere, vnde merito *Corduba lib. 3. quæstionarij q. 5. §. 2.*, probatur *Azorius tom. 1. lib. 2. c. 19. q. 11.*, *Vasquez pr. 2. disp. 64. c. 4.*, *Sairus lib. 1. clauis c. 10. num. 6.*, *Castrus Palaus tract. de conscient. disp. 2. p. 9. n. 3.*, *Sanchez in Decal. lib. 1. c. 9. num. 38.* detestantur audaciam illorum Medicorũ, qui in ægrotis etiam desperatis experimentum sumunt remedij, cuius hactenus ignota vis fuerit, tentantes vtrum ægro sit profuturum, vel obfuturum; Nec à tali noxa excusari potest ille primus, qui tentauit tale experimentum ex eo, quod res prosperè euenerit, cum casus fortuitus nequeat actionem manifestè prauam honestare. His tamen minimè obstantibus 2

Rationes suadentes grauitèr peccasse.

Respondeo, quod quamuis Medicus, seu Chirurgus, se temerè se exposuerit illi experimento, vt præcisè probaret, an illud remedium sectionis sit profuturum, vel obfuturum, grauitèr peccauerit; si tamen considerata partium secandarum qualitate, & facta comparatione ad alias similes sectiones, quæ prosperè euenerint, prudenti iudicio arbitratus fuerit talem sectionem potuisse fælicitèr ad votum euadere, probabilius est non peccasse. *Rainaudus de ortu infantium c. 8. à n. 12. ad finem, Ioãnes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 156.* Ratio multiplex huius assertionis, seu responsionis potest deduci, primo, quia, vbi non adest temeritas, sed prudens ratio operandi maximè in tanto vitæ discrimine tã Matris pręgnantis, quã fætus in vtero existẽtis ipsa operatio non potest esse peccaminosa, vtpotè elicita cũ prudenti dictamine. Secundo, quia negata honestate illius prioris experimẽti supposita prudenti credulitate efficaciæ eiusdem ad salutem nulla haberetur, vel propè nulla artis medicæ peritia, nam quæ nunc extat, vniuersa experimentis est parta, quibus periculum factum est quid prodessent, quidue nocerent; vndè merito *Areteus lib. 1. de morb. acuto curat. 2.* sic habet *Omnium bonarum artium magistram esse experientiam; ipsam vero periculi faciendi rationem imperitiamq, timoris, & cautionis causam esse oportere.* Tertio, quia tantum abest, vt illi experimentum tale primo ponenti tribuendum sit culpæ; quinpotius laudi, & probro, cum nedum ipsi 3

Peccauit, si temerè se exposuit, secus si maturo iudicio, & cum spe felicis exitus.

Rationes pro responsione.

Matri

Matri prægnanti, & fætui posuerit probabilitèr salutem afferre, dum extremè periclitarentur, sed vniuerso orbi remedium in casu tantæ necessitatis.

4 Soluuntur rationes contrariæ. Nec obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferebantur, quia licet nulla præcedente experientia operatus fuerit, operatus est tamen cum dictamine prudentis rationis in casu tantæ releuantiæ; nec obest illud iudicium commune Theologorum arbitrantium illam sectionem esse necessariò connexam cum morte Matris, quia potuit peritus Medicus, & Chirurgus; quibus potius in hoc genere credendum est, attenta qualitate partium secandarum, & sectione simuli in alijs partibus non ita periculosa, & dispositione Matris prægnantis cognoscere tale iudicium non inniti certo, & indubitato fundamento, adeòq; falli posse. Quod idem respondendum est quoad auctores allegatos condemnantes audaciam medicorum, qui in ordine ad ægrotantes etiam quacunque spe destitutos experimentum sumunt remedij, cuius adhuc vis latet, dicẽdum quippè est hæc procedere, quando temerè hoc attentant ad præcisè experimentum faciendũ, vtrum illud remedium profuturum sit, vel obfuturum, secus quando hoc præstant cum prudenti, & probabili iudicio, quod sit profuturum attenta qualitate remedij, & complexione ægrotantis, vt in similibus patet, cæterum vim haberet aduersus condemnantes Medicos, qui prudenti ducti ratione simile experimentum intentarent improperium illud *Durandi in Prologo ad Magistrum*, nempè *insipientiam bestialem esse præcludentem viam inquisitioni veritatis præstantem sciendi impedimentum, & violentèr opprimentem lumen rationis*.

---

§. III.

An modo Medici, & Chirurgi non modo possint, sed etiam teneantur remedium sectionis Cæsareæ periclitanti Matri præstare.

SVMMARIVM.

Quæsitum exponitur. 1.
Si fuerint in tali periculo requisiti, vtique tenentur talem operam præstare. 2.
Si fuerint tantum destinati ad curam, tenentur illud remedium proponere. 3.
Etiam si non sint deputati, tenentur illud remedium proponere. 4.
Respuente prægnante tale remedium ipsi eximuntur à quocunq; onere. 5.

Disquisitio III. Cum modo tot exemplis, & experientijs innotuerit periclitante Matre cum fætu in eius vtero existente sectionem Cæsaream fuisse proficuam, & Matrem simul cum fætu incolumem euasisse, contigit, vt quædam fæmina pregnans in extremis laboraret; cumque de ipsius salute ageretur, actum fuit de sectione Cæsarea. Medicum, seu Chirurgum posse licitè ad eandem deuenire statutum est in præcedentibus. Modo quæritur, an teneantur operam suam in hoc præstare? 1 Explicatur sensus tituli.

Hoc quæsitum secundum duplicem sensum potest examinari, vel scilicet, quatenus fuerint requisiti ad operam talem præstandam, vel etiam quatenus non fuerint requisiti ad tale speciale remedium, sed præcisè ad curam prægnantis deputati; in quo etiam casu remanet dubium, an saltem sub onere grauis peccati teneantur tale remedium proponere, & suadere tanquam necessarium. Duplex sensus tituli.

2 Si fuerint in tali periculo requisiti, tenẽtur talẽ operam præstare. Respondeo primo. Si fuerint in illo periculo requisiti, vtique tenentur talem operam præstare *Codronchus lib. pr. de Christiana, & tuta med. rat. c. 33.*, *Lessius lib. 2. de iust., & iur. c. 31. dub. 7.*, & in his terminis *Rainaudus de ortu infant. c. 6. n. 22.* Colligitur ex ijs, quæ docet *D. Gregorius hom. 9. in Euang. sub fin.*, nempè Deum vnicuique mandasse de proximo suo, vt in extrema necessitate laborantem teneatur quantum sine sui graui detrimento potest subleuare, nec possit eidem denegare subsidium; quę, si verificantur in abstracto, & in genere, non video, cur in concreto in præsenti hypothesi à fortiori verificari non debeant, in qua non modo est necessitas extrema corporea tum Matris, tum fætus, sed etiam extrema spiritualis eiusdem fætus, qui cæteroqui certò moralitèr periret sine baptismo adeòque perpetuo priuatus visione beatifica.

Hinc *Rainaudus de ortu infant. c. 6. n. 22. vers. ex quo colligo* damnat grauis noxæ illos duos Chirurgos, de quibus loquitur *Roussetus sect. 1. c. 6. narrat. 4.*, qui cũ essent rogati à quadam fæmina prægnante extremè laborante, vt sectionem cæsaream in se ipsa adhiberent, quam alias sibi, & fætui experta fuerat salutiferam, denegarunt illam secare, ex quo postea miserè accubuit simul cum fætu, quam mortem fortè non subijsset, si sectio in ipsa fuisset adhibita. Excusatione tamen eos dignos arbitratur ibidem *idem Rainaudus*, si ab illa opera destiterint imperitiæ suæ conscientia perterriti, cum nouerint se tanta arte non pollere, vt opus illud possent fælicitèr ad exitum perducere. Damnatio Rainaudi contra duos Chirurgos.

Hæc adeò vera sunt, vt non solum tenean-

Tenentur etiam sine mercede, si prægnās sit inops.

noantur talem operam præstare, quando ex suo opere possunt stipendium reportare, sed etiam, quando fæmina prægnans, & periclitans ita opibus destituta est, vt nullam mercedem pro opere possit erogare; quandoquidem in extrema necessitate vnusquisq; tenetur alteri subuenire etiam sine spe retributionis, cum in ea hypothesi opus illud sit ex alio titulo debitum.

3 Si fuerint tātum ad curā destinati, tenētur illam sectionem proponere.

Respondeo secundo. Quantumuis non fuerint rogati ad illud opus sectionis cæsareæ præstandum, si tamen fuerint deputati ad curam illius prægnantis periclitantis, tenentur remedium illud sectionis proponere, seq; paratos ad illud exercendum exhibere. Consonat cum ijs, quæ dicta sunt in præcedenti responsione. Ratio ex eo deducitur, quia in extrema necessitate vnusquisq; tenetur alteri periclitanti suam operam exhibere, & præbere remedia, quæ apta sunt ipsum subleuare ab extremis miserijs, ergo Medicus, & Chirurgus, quantumuis non requisitus ad tale opus sectionis, si illud expediens nouerit ad leuamen, tenebitur illud exhibere, & operam suam præbere, & hoc potissimum, cum sit deputatus ad illius curam; non enim solum ex vi officij sui, sed etiam ex vi deputationis tenetur ea proponere, quæ necessaria iudicat ad vitam & matris, & prolis conseruandam.

Nonnulla dubia proposita.

Quid verò dicendum sit primo, si non fuerint ad talem curam deputati, nouerint tamen tale periculum mortis secuturæ in matre, & in prole, si illa sectio non adhibeatur. Secundo quid sentiendum, si fuerit quidem ad talem curam deputatus, & illud remedium tanquam necessarium exhibuerit, seu proposuerit, sed ipsa prægnans, & parentes eius nolint illud admittere? Ad primum dico, quod ex lege charitatis teneatur illud proponere, & se paratum exhibere ad suam operam præstandam. Colligitur ex illo *Ioannis in sua prima Epistola c. 3.*, vbi sic, *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo*, & licet hic textus loquatur expressè de onere tribuendi bona temporalia extremè eisdem indigenti intelligi tamen debet de onere habentis peritiam in aliqua arte, qui, si eandem negat applicare extremè laboranti, & extremè indigenti, intelligitur claudere viscera sua ab eo, & per consequens charitas in eo non inest. Ad secundum dicendum est renuente ipsa prægnante, & parentibus eius tali sectioni, postquam Chirurgus, & Medicus tale remedium proposuerit, eosdem eximi à quacunque noxa, si remedium illud sectionis cæsareæ non applicuerit. Ratio ex eo deducitur, quia nemo tenetur beneficium conferre in inuitum, nec in hoc Medicus, aut Chirurgus habet vim coactiuam, sed simpliciter directiuam non quomodocunque, sed tantum, si patiens voluerit; Neque, obesse potest, si asseratur, quod ipsa mulier prægnans in tali periculo teneatur sectionem illam cæsaream pati in ordine ad salutem æternam partus per ea, quæ supra commendauimus, ergo tenebitur Medicus, vel Chirurgus eidem vim inferre in ordine ad salutem æternam fætus in eius vtero existentis; Non, inquam, obesse potest, quia, quantumuis ipsa prægnans teneatur ex præallegata regula charitatis in ordine ad illum effectum sectionem illam pati; non propterea ipse Medicus, vel Chirurgus illi vim inferre, cum non habeat vim coactiuam; sicuti, si quis esset paratus ad grauem noxam Dei, non tenetur alter ipsi vim inferre, licet teneatur suadere oppositum.

4 Etiam si non sint deputati, tenentur illud remedium ex charitate proponere.

5 Respuente prægnante tale remedium eximuntur à quocunq; onere.

---

§. IV.

An sectio Matris viuentis ipsam reddat inhabilem ad nouam conceptionem, aut ad naturalem partum.

SVMMARIVM.

In quo consistat ratio difficultatis. 1.
Per sectionem non redditur fæmina inepta ad generationem, & ad nouum partum. 2.
Varijs exemplis veritas demonstratur. 3.
Soluuntur rationes oppositæ. 4.
Quamuis redderetur ad hos actus inepta, non propterea redderetur illicita sectio. 5.
Soluitur ratio opposita. 6.

1 Exponitur in quo sita sit difficultas.

DIsquisitio IV. Vxor quædam, dum grauitèr periclitaretur in vita, iudicio medicorum dissecta fuit in ordine ad extrahendum fætum, & peritia Chirurgi dissecantis, & partus fuit extractus, & ipsa prægnans euasit incolumis. Quæsitum hic fuit, an ex illa sectione reddita fuerit inepta ad nouam conceptionem, & ad nouum partum, cum præcipuè postea non conceperit? & ex suppositione, quod per sectionem cæsaream prægnans reddatur inepta ad nouam conceptionem, an legitimè potuerit illud remedium adhiberi.

Fundamentum dubitationis quoad secundam partem.

Quoad secundam hanc partem tituli potissima ratio dubitandi ex ijs consurgit, quæ docuimus in præcedentibus, quod scilicet non liceat fæminæ præcipuè nuptæ propinare pharmaca sterilitatis,

tatis, cum hoc sit contra ius naturale, & finem generationis. Si igitur per talem sectionem inducitur impotentia in fæmina ad concipiendum, vtique non licebit, quia talis inductio impotentiæ est ab intrinseco mala; atq; ita docent in specie *Pareus lib. 1. de hom. gener. c. 38., Ludouicus Guionius lib. 5. de pulchrit., & sanct. corp. c. 25., & Verandeus lib. 2. de morb. mulier. c. 7.*, & reddi saltem ineptam ad nouum partum naturalem asseruit *Rodericus à Castro lib. 4. de morb. mul. c. 3. in scolijs*; atque omnes ea mouentur ratione, quia venter matris consolidatus in illa cicatrice per sectionem inducta non est aptus nouæ dilatationi ad prolis gestationem necessariæ. Nihilominus

2 Per sectionem non redditur fæmina inepta.

Respondeo primo per illam sectionem cæsaream non reddi fæminam dissectam ineptam ad nouam prolis conceptionem, nec ad partum nouum naturalem *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 9. num. 148., & num. 157., Rainaudus de ort. infant. c. 3. num. 7., & c. 5. num. 9., Rousettus tot. sect. 6., Dunalius c. 24.* Ad huius responsionis probationem multa congerunt exempla, & experientias, quibus factum est, vt plurimæ matres post sectionem cæsaream, & de nouo conceperint, & fætum ad naturalem partum fæliciter reduxerint. Nobis nonnulla ex illis, quæ referunt *Rainaudus, & Bossius loc. cit.* sufficiet insinuare. Primum sit illud, quod supra retulimus de illa fæmina prægnante, quæ, cum semel passa esset sectionem cæsaream, denuo grauidata est, & fætum ferè reduxit ad partum, sed cum tunc grauitèr laboraret, & rogasset binos Chirurgos, vt similem in se sectionem adhiberent, ex negato illo subsidio simul cum prole occubuit; vnde Chirurgi illi grauis noxæ fuerunt criminati. Huius meminit *Rousettus sect. 1. c. 5. narrat. 3.* secundum sit, de quo idem Rousettus apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 9. num. 152.*, de quadam muliere Oppidi Mesnilij in Gallijs, quæ, cum prægnans alio modo parere non posset, sex vicibus fuit à Nicolao Guillato Chirurgo oppidario secta, & semper cum fætu viuo. Tertium sit, de quo *Rainaudus de ortu infant. c. 5. num. 8. vers. vijam sibi Flexiæ*, de quadam muliere, quæ Flexiæ apud Andegauos ter cæsa est saluo, & incolumi fætu, hocque accepisse testatur à quodam Religioso suæ societatis, qui Chirurgum in sæculo egerat, & rem esse extra dubium sanctè confirmauit. Quartum sit, de quo idem *Rainaudus*, de quadam muliere, quæ sexcies secta est cum suo, & fætus commodo, quod habuisse testatur ex literis Domini Pellaire apud

3 Varijs exemplis responsio eruincitur.

Maurianenses Medici ad R. P. Amadeum à Portu D. Augustini strictioris disciplinæ alumnum. Alia penè innumera congerunt DD. ex quibus manifestè deducitur nostra responsio, quod scilicet prægnans per sectionem cæsaream non reddatur inepta nouæ conceptioni, nec partui.

Nec obesse possunt ea, quæ ex aduerso afferebantur nempè, quod ex inflicto vulnere vterus ita in ea parte obstruatur, vt non aptus sit amplius dilatationi ad gestationem prolis necessariæ, & quod dato etiam, quod adhuc posset concipere, non posset tamen ad lucem partum deducere, eo quia vterus in partu dilatari satis non posset, quia cicatrix denuò hisceret, & vis vteri expultrix dispergeretur. Non, inquam, obesse possunt, quia, vt benè notant *Rainaudus, & Bossius loc. cit.* facta perfecta vteri consolidatione, quæ non est difficilis, ille vterus est ex natura sua facilè dilatabilis, vt constat ex triplici fætu in eodem vtero concepto, nec necesse est denuò hiscere cicatricem, cum possit tanta inter partes prius diuisas facta esse cohæsio, vt planè excludatur noua disruptio. 4 Soluuntur rationes oppositæ.

Respondeo secundo, dato etiam, quod post sectionem cæsaream mulier non posset de nouo concipere, vel fætum ad naturalem partum non posset perducere, non propterea ex hoc redderetur illicita illa sectio *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 157., Raineudus de ortu infantium c. 5. n. 9. vers. quamquam verò, & c. 3. num. 6.* Ratio multiplex huius assertionis potest deduci. Primo, quia ex supra dictis periclitante Matre prægnante, quando fætus nondum est animatus, licitum est adhibere remedia, quæ directè tendant ad salutem eiusdem Matris, quamuis inde possit sequi eiusdem fætus abiectio, ergo etiam in præsenti hypothesi eadem Matre periclitante licitum erit ad ipsius salutem adhibere remedium sectionis, quantumuis indè possit sequi impotentia ad posteriores conceptus, & partus, cum tale remedium tendat directè ad salutem Matris periclitantis, & magis sit abijcere fætum iam in vtero existentem, quam fæminam reddi impotentem ad concipiendum. Secundo, quia per talem sectionem nulla infertur iniuria proli postea concipiendæ, nam etiam, si non adhiberetur, non esset apta concipi, quandoquidem sine illa Mater periret cum fætu in vtero existente, & sic impediretur ipsius conceptus, & cuiuscunque alterius. Tertio, quia per illam sectionem ad summum posset impediri partus naturalis, non autem ipsius conceptio, cum per illam sectionem

5 Quamuis redderetur inepta nō propterea redderetur illicita sectio.

Rationes pro responsione.

ctionem non possint intelligi læsa organa apta, & requisita ad talem conceptionem; hoc autem non videtur talem sectionem reddere illicitam; sicuti non est illicitus coitus, quem habet fæmina, quãtumuis ex præcedentibus experientijs nouerit se non posse fætum reducere felicitèr ad lucem, & eidem potest succurri per nouam sectionem.

Ad rationem oppositam in principio adductam de inducente venena sterilitatis, quod dictum fuit esse ab intrinseco malũ, dico non facere ad rem presentem, quandoquidem ibi inducta est sterilitas ad effectum, vt semen alterius coniugis
6 Soluitur ratio opposita.
ordinatum ex genere suo ad generationem frustraretur suo fine; hic autem inducta est sectio, non ad illam impotentiam inducendam, sed ad vitam Matris, & fætus in eiusdem vtero existentis seruandam, quod, si deinde ex illa contingat illa impotentia imposterum concipiendi, hoc omnino per accidens est, & præter intentionem, nec imputanda culpæ, præcipuè, cum docuerimus *sub hoc eodem tit. de matrim. 8. prænot. 11. assert. 3.*, quod quando fætus adhuc est inanimis, & remedium æquè sit aptum ad sanitatem Matris, ac eius fætus eiectionem, probabilius sit, quod licitè Mater possit illud sumere, prout etiam docent *Sanchez lib. 9. de deb. coniug. disp. 20. nu. 18., Trullench. in Decal. tom. 2. lib. 5. c. 1. dub. 4., Diana part. 7. tract. 5. de abort. resol. 36.*, si ergo, quando fætus est inanimis, adhuc potest Mater sumere pharmacum æquè proficuum ipsi, & fætui noxium, cur non poterit etiam remedium sectionis cæsareæ in se ipsa pati, quando tale remedium æquè potest esse ipsi proficuum, & proli non iam existenti in ipsius vtero, sed adhuc concipiendæ perniciosum? Certè potius maius malum est fætum iam existentem eicere, quam impedire concipiendum.

§. V.

An prægnantes saltus edentes, & illi, qui cum eis choreas ducunt grauitèr peccent, & si indè abortus sequatur ipsi chorearum socij contrahant irregularitatem.

SVMMARIVM.

An inter opera laboriosa comprehendantur saltus, & choreæ. 1.

Regularitèr non eximuntur prægnantes à noxa, quæ crebras choreas ducunt cum agitatione, 2.

Nisi ederent statim post conceptum semen. 3.

Nec eximuntur à tali culpa, qui inducunt prægnantem ad ducendum choræas cum præuiso periculo abortus. 4.

DIsquisitio V. Certum est fæminas prægnantes teneri abstinere ab actibus inordinatis, ex quibus rationabilitèr timeri potest fetus in vtero existẽtis abiectio, & etiam ab operibus importunis, quorũ nomine veniunt opera laboriosa, quæ attento robore, & complexione prægnantis possunt rationabilitèr in eadem causare abortionem. Hic iam quæritur, an inter huiusmodi actus inordinatos, & importuna opera sint computandi saltus, & choreæ? & ex occasione simul inquiretur, an illi, qui cum eadem, vel eisdem prægnantibus saltus, & choræas ducunt, si fortè inde contigerit eam, vel eas abortiri, contrahant irregularitatem. 1 Sensus difficultatis expositus.

Ex modo, & tempore chorearum dirimenda videtur controuersia; si etenim choreæ graues sint, & non cum magna agitatione, & ad modicum tempus cum moderamine arbitrarer absolutè non inducere grauem noxam in prægnantibus sic choræas ducentibus, cum hoc videatur pertinere ad congruas earum recreationes, nec regularitèr soleat esse connexum cum illo effectu abortus, qui propterea, si contigerit, cum sit præter intentionem, & non cum causa non videtur eidem ad culpam saltem grauem imputandus; si verò fuerint cum agitatione, & saltibus tunc maior videtur esse ratio dubitandi, cum tunc maius videatur esse periculum abortionis, & proindè sic Considerãda est qualitas chorearũ & saltuũ

Respondeo, non esse de facili eximendas sic prægnantes ab onere grauis peccati, quæ crebras, & numerosas choræas ducunt cum agitatione ob periculum, in quod iniciunt se ipsas, & fætum. *D. Antoninus 2. part. tit. 17. c. 8. §. 1., Nauarrus in man. c. 15. num. 14., Siluester verb. homicidium 2. num. 11., Rainaudus de ortu infant. c. 11. num. 9., Fagundez in Decal. lib. 6. n. 33., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 240.* Rationem ex eo deduco, quia huiusmodi saltus, & choreæ cõputantur inter opera importuna, prout computauit *Albertus Magnus lib. 9. de animalib. tract. 1. c. 11., Nider in 5. precept. Decal. c. 1. lit. F. Rainaudus de ortu infant. c. 11. num. 9., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. loc. cit.* ex quibus experimento compertum est abortum prouenisse, & exempla proferunt *Rainaudus, & Bossius loc. cit.* 2 Regularitèr prægnantes non eximuntur à culpa, quæ crebras choræas ducunt cum agitatione

Excipe tamen primo in casu, quo fæmina similes choræas, ac saltus ederet statim, seu paulò post conceptum semen, quia

3 *Nisi ederet statim post conceptum semen.*

quia tunc nec ratione ponderis, nec ratione alicuius alterius qualitatis potest esse tàm rationabile periculum abortionis, cum non possit esse causa aperitionis matricis, & effusionis eiusdem seminis.

4 *Nec eximuntur à tali culpa, qui inducunt prægnantē, ad secum ducendas choræas cum periculo abortus.*

Respondeo secundo, non eximi à tali culpa, qui præuidens periculum abortus induceret prægnantem ad saltandum, & secum choræas ducendum, nec euadere irregularitatem, si inde abortus sequatur. *Nauarrus in man. c. 15. num. 14., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. nu. 240.* Ratio primæ partis est, quia scientèr exponit illam prægnantem periculo abortus fætus animati, seu homicidij, ergo non est, cur non peccet grauitèr iuxta illud, *qui amat periculum, in illo peribit*. Ratio secundæ partis est, quia præuidens ex sua actione imminere periculum homicidij, & in illud se conijciens non euitat irregularitatem, si homicidiū illud sequatur *Siluester verb. homicidium 2. num. 11., Panormitanus c. sicut ex literarum de homicid. num. 6., D. Antoninus 2. part. tit. 7. c. 8. §. 1., Nauarrus loc. cit.*, qui, quamuis de hoc expressè non loquatur, ex quo tamen excipit à pæna irregularitatis, quando fætus non est animatus, videtur implicitè sentire contrarium, dum est animatus, dum præcipuè statuit in sic impellente ad choræas noxam læthalem. Excipit tamen ab hac pæna, sicuti ego excipio etiam à graui culpa, *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*, dum iocus est moderatus, & periculo carens, etiam si inde abortus sequatur, prout notat *Fagundez in Decal. num. 35.*, cum talis iocus moderatus ex genere suo non inferat tale periculum. Consultius tamen est, si & ipsa prægnans, & alij ipsam impellendo ab huiusmodi choræis, & iocis præcaueant.

Quinimmo, nec ab irregularitate, secuto effectu.

---

§. VI.

An prægnans non præcauens ab iræ passione, alijq; ipsam excitantes peccent, & qualitèr in fætum conceptum.

SVMMARIVM.

Sensus disquisitionis expositus. 1.
Tenentur prægnantes præcauere à nimia iræ passione ob periculum abortus. 2.
Peccant etiam, qui easdem prægnantes excitant ad grauem iram. 3.
An incidant in irregularitatem remissiue. 4.

Disquisitio VI. Non est dubium, quin inter inordinatos actus, & à recta ratione discordes connumeretur ira, quæ eo magis recrudescit, quo reperitur in fæmina; Controuersia igitur in præsenti non est, an discordent à recta ratione fæmina, & alij, qui eandem ipsam excitant, quæ, seu qui irascitur, & excitant, quatenus hæc aduersatur virtuti temperantiæ, seu pacis, sed an discordēt etiam à recta ratione, quatenus aduersetur virtuti iustitiæ, seu naturalis pietatis, quam tenetur habere erga prolem, quam in vtero concepit, scilicet quatenus eadem possit eidem obsistere inducendo ad abortum?

1 *Sensus disquisitionis exponitur.*

Per corporis intemperiem crebrò progigni in prægnantibus abortus testatum reliquit *Hippocrates lib. 1. de morb. mulieb.*, vbi varios enumerat casus ex hac intēperie abortionis; Quod autem ex ira tales intemperies proueniant, ex eo facilè deducitur, quia pro varijs animæ affectionibus, & corpus variè commouetur, quæ potissimum locum habent in fæmina, quæ prona est ad iram, & facilis ad commotiones. Vnde meritò *Seneca lib. 1. de ira c. vlt.* vocat hanc passionem vitium muliebre. Quo supposito

Ex corporis intemperie gignuntur abortus.

Respondeo primo, teneri prægnantem sub graui præcauere à nimia iræ passione, non solum, quia aduersatur temperantiæ, sed etiam naturali pietati, quam debet habere erga prolem, quam gestat in vtero. *Rainaudus de ortu infant. c. 11. nu. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 242.* Non difficilis probatio præsentis responsionis suppositis præmissis, quia ex corporis intemperie non rarò proueniunt abortus; ex ira autem vehementi illa intemperies prouenit nemine refragante, quod potissimum prouenit in fæmina, quæ ex iuditij debilitate acrior exardescit in ira, vt meritò Euripides irato mari, ictui fluuij, & igni acerrimo illam comparauerit; & si hæc verificantur in genere quoad sexum fæmineum, à fortiori verum habent in prægnante, quæ teste *Aponenti c. 35. lib. 10. probl.* iracundior est, & procior ad iram, ergo non præcauendo, quantum potest, & eo ampliùs, quo magis ipsius natura imbecillis exigit, grauitèr peccabit, cum se exponat periculo abortiendi, & non solum, quia irascitur, sed etiam, quia irascendo damnum parat proli in vtero existenti.

2 *Tenentur prægnantes sub graui præcauere à nimia iræ passione.*

Respondeo secundo. Non solum fæmina prægnans vehementèr irascens grauitèr peccat contra naturalem pietatem erga prolem, quam in vtero gestat, sed etiam alij, qui eidem præbent causas turgidorum affectuum, quantum in ipsis est. Consentiunt *Rainaudus, & Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quod habetur in generali regula, quod,

3 *Peccant etiam, qui causam tribuunt prægnanti nimiæ iræ.*

quod, qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur, ergo, qui dant cauſam iræ, ex qua rationabilitèr poteſt ſequi abortus fætus in vtero exiſtentis, quantum eſt ex ſe, intelliguntur eundem abortum procuraſſe voluntarietate ſaltem in cauſa. Confirmatur, quia non minus apta eſt vehemens ira excitata ad cauſandum abortum in prægnante, ac ſit aptus ad eundem effectum metus vehemens incuſſus eidem, ſed qui metum incutit in prægnantem, ex quo poſſit ſequi abortus, non eximitur à graui culpa per ea, quæ ſupra commendauimus, ergo neque ab ea eximi cenſendus eſt, qui in eadem grauem iram excitauit, a qua poſſet idem abortus prouenire.

4 An incidant in irregularitatem remiſſiuè.

Hic immediatè oritur difficultas, an, qui ſic fæminam prægnantem ita incitauit ad iram; & ad turgidos affectus, vt ex illa, ſeu illis ſit ſecutus abortus in prægnante fætus animati, intelligatur incidiſſe in pænam irregularitatis? Recole, quæ ſupra dicta ſunt de incutiente graui metu eidem fæminæ, ex qua ſecutus fuerit idem effectus, & hic cum proportione applica.

---

§. VII.

An infirmus in periculo mortis conſtitutus poſſit remedia illi profutura reſpuere remittens ſe diuinæ prouidentiæ.

SVMMARIVM.

Status diſquiſitionis expoſitus. 1.
Sententia aſſerens non teneri talia remedia adhibere. 2.
Tenentur talia remedia adhibere, ſi ſint ordinaria, & non difficilia. 3.
Opera medicinæ maximè à Deo commendata. 4.
Satisfit rationibus oppoſitæ opinionis. 5.

1 Status diſquiſitionis exponitur.

DIſquiſitio VII. Præſcindendo à damno, quod inde proli poſſet prouenire, & conſiderata præciſè re in ordine ad matrem prægnantem dubium excitatur, an, ſi eadem prægnans ſit conſtituta in aperto vitæ diſcrimine, & medicorum iudicio poſſit incolumis euadere, ſi certa remedia ſumat, ſecùs ſit certò moralitèr peritura, teneatur eadem remedia ſumere, an verò poſſit reſpuere remittens ſe, ſuamq; ſalutem diuinæ prouidentiæ? Idem, quod quæritur de fæmina prægnante, poteſt proportionalitèr quæri de quocunq; alio in tali diſcrimine conſtituto; & quidem hic non loquimur de remedijs extraordinarijs præferentibus ſecundum ſe ingentes cruciatus, & dolores, quandoquidem de his fusè egimus in præcedentibus, ſed de ordinarijs, & conſuetis.

2 Sententia aſſerens non teneri talia remedia adhibere.

Rainaudus *de ortu infant. c. 6. num. 4.*, *Hoſtienſis in c. cum nos de homicid.*, *Silueſter verb. Medicus q. 7. dict. 3.*, *& ibi Angelus num. 10.*, *Armilla nu. 6.* videntur aſſerere, non teneri eadem remedia ſumere, ſed licitè poſſe ſe diuinæ prouidentiæ remittere; ad quod aſſerendum multis rationibus mouentur; primo, quia poteſt totam ſpem ſuam in Deum proicere, tanquam in auctorem vitæ, & mortis, & in illo ſolo fidere, tanquam in fonte, & origine cuiuſcunque bonitatis, & dolores ſufferre in exercitationem ſpei, & patientiæ in memoriam dolorum, & paſſionis Chriſti Domini, qui pro ipſa mortem ſuſtulit. Secundo, quia plures ex SS. Patribus hoc præſtiterunt reſpuentes talia remedia, vt de D. Fulgentio ſcribit *auctor vitæ ipſius c. 32.*, quod etiam approbatum fuiſſe miraculo refert D. Gregorius Niſſenus in ſorore ſua Macrina, & in quodam Monaſterio SS. Virginum viguiſſe morem non adhibendi ægris remedia habetur *in actis S. Eufraſiæ c. 6.* Tertio, quia plures ex SS. PP. exiſtimarunt id licere, & honeſtum eſſe, & morem hunc abſtinendi ab huiuſmodi remedijs mirificè commendarunt. *S. Macharius hom. 48.*, *D. Bernardus epiſt. 321.* *S. Ephrem tom. 1. tract. de fide*, *D. Chriſoſtom. hom. 14. in prima ad Thimot. ſub fin. part. mor. agens de ægris in cænobio.* Quarto, quia licitum, & honeſtum eſt votum de huiuſmodi abſtinentijs, vt contingit in Monachis Carthuſienſibus, qui in graui morbo conſtituti abſtinent a carnibus, quantumuis Medici declarant fore omnino neceſſarium ad ſalutem in eo diſcrimine eſum carnium, ergo &c. Nihilominus

3 Tenentur talia remedia adhibere, ſi ſint ordinaria, & non difficilia.

Reſpondeo prægnantem, ſeu alium ægrotantem in graui vitæ diſcrimine conſtitutum non poſſe licitè abſtinere ab omnibus remedijs ordinarijs, & non difficilibus, quæ à Medicis reputantur neceſſaria ad ſalutem. *D. Thomas 2. 2. q. 97. art. 1. ad tertium.* *Nauarrus in manual. c. 11. n. 41.*, *Decianus lib. 9. tract. crimin. c. 1. n. 46.*, *Suarez de Relig. tom. 1. tract. 3. lib. 1. c. 2. n. 1.*, *Ioannes Vallerus de diff. verb. Obedientia diff. 3.*, *Sanchez in ſumma lib. 2. c. 34. n. 14.*, *Balthaſſar Gomez de poteſt. in ſe ipſum lib. 2. c. 7. n. 6.*, *Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. c. 9. n. 172.* Rationem ex eo deduco primo, quia homo non eſt Dominus ſuæ vitæ, ſed ſolummodo cuſtos a Deo conſtitutus per ea, quæ latè docui *tom.*

de

de restit. sub tit. de restit. 1. Prænot. 15. sect. 1., ergo, quatenus Dominus non est, non potest pro libertate de sua vita disponere, nec illam periculo exponere, quatenus custos est, tenetur omnibus modis custodire, quantum potest, & ad ipsam conseruandam omnia remedia ordinaria, & necessaria adhibere, cæteroqui deficeret à suo munere fidelis custodis, ad quem spectat omni cura rem sibi commissam conseruare. Secundo, quia respuere omnia humana remedia, & se remittere in ordine ad corporalem salutem est Deum tentare, & velle modo extraordinario salutem, quam fortè posset acquirere medijs ordinarijs, & consuetis à Deo ordinatis ope Medicorum, quod nimiam redolet præsumptionem; vndè meritò *D. Thomas 2.2. q. 97. art. 1. ad 3.*, conatur defendere D. Agatham eo, quod medicinam carnalem suo corpori nunquam exhibuerit asserens id ex speciali Dei instinctu præstitisse, cuius defensionis nulla esset ratio, si liceret talia remedia indiferentèr respuere, & se diuinæ prouidentiæ generaliter remittere.

Homo nō est Dominus suæ vitæ, sed custos.

Dices *ex Rainaudo loc. supra cit.* hoc non esse tentare Deum, nam infirmus huiusmodi remedium respuens hoc præstaret ad exercitationem spei in Deum, & ad resignationem testandam, nec expectaret à Deo salutem per miraculum, quod esset Deum tentare, sed Diuinæ prouidentiæ, & arbitrio committeret suam vitam. Sed contra, quia, cum Deus optimus maximus, vt author naturæ ordinauerit naturalia media, & causas secundas in ordine ad suos effectus de lege ordinaria consequendos, non potest homo ex suæ voluntatis arbitrio declinare à tali ordine, & modo extraordinario, & à solo Deo dependente sibi consulere, quia hoc esset peruertere ea, quæ Deus ordinauit in ordine ad hoc effectus, & per consequens Deum tentare, quod non consistit solum in quærere salutem per miraculum, sed etiam per modum extraordinarium; nec in arbitrio est ipsius periclitantis salutem suam negligere, cum suppetant media eandem reparandi, sed tanquam custos à Deo constitutus tenetur eandem curare; & sicuti, si quis insequeretur à fera, non posset vitam suam remittere diuinæ prouidentiæ, sed tenetur fugere, ita, cum insequitur à graui morbo, non potest se diuinæ prouidentiæ remittere, sed per remedia necessaria tenetur ab eodem, quantum potest, fugere.

Soluitur instãtia à Rainaudo deducta.

Non modicum videntur conferre ad rem præsentem plura scripturæ loca, quibus Deus commendat opera medicinæ, & præcipit Medicos honorandos, nec reiciendos, vt Ecclesiastici c. 38. *Altissimus creauit de cælo medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam*, vbi vides media saluberima à Deo instituta, & imprudentiam eorum, qui illa respuunt; si enim prudens, qui non abhorret, à contrario imprudens, qui abhorret, & respuit. Rursus ibid. *Honora Medicum propter necessitatem, etenim illum creauit altissimus*, vbi vides in ordine ad salutem Deum Medicos ordinasse, ergo infirmus illorum ope tenetur vti in ordine ad necessaria ad propriam salutem, cum tanquam custos teneatur illam, quantum potest, seruare, & non vtendo negligit modum salutis à Deo institutum. Rursus, *da locum Medico; etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria*, vbi habes mandatum non recedendi à Medico in ijs, quæ tibi sunt necessaria ad salutem. Ex quibus in vniuersum poteris deducere, infirmum periclitantem in remedijs ordinarijs, & consuetis necessarijs ad propriam salutem teneri Medico obedire, non quia ille sit superior, sed ratione propriæ vitæ custodiendæ, in ordine ad quam Deus talia media ordinauit.

Opera medicinæ maximè à Deo commendata.

Neque dicas ea, quæ hic dicuntur, rectè quidem procedere, si ex illis remedijs certè moralitèr foret salus eiusdem periclitantis, quia tunc illa non sumere esset directè propriam salutem respuere contra ordinationem diuinam cuique inditam de conseruanda propria vita; non autem, quando ex illis non posset habere certitudinem, quod salutem eidem sint allatura; tunc etenim respuendo non directè respuit salutem, sed tantum se remittit diuinæ prouidentiæ; contra enim impugnaberis, quia in primis hæc instantia sistendo in rationibus naturalibus nullam vim habere potest, cum nunquam haberi possit certa notitia, quod illa remedia sint pro futura ad salutem. Deindè, cum mors, & vita hominum sit in manu Domini, & Deus constituerit Medicos ad remedia, quæ ipse disposuit, applicanda, non debet infirmus ea solummodo velle, quæ certò nouit sibi profutura, sed tenetur se remittere medijs, quæ iuxta exigentiam causarum secundarum Deus ipse medio Medicorum constituit in ordine ad effectum salutis corporalis, nec ex eo, quod alitèr possit euenire, potest legitimè ea remedia respuere, cum sint ad hoc ordinata, sed debet dispositioni diuinæ se remittere, vt quantum in se est, vitam custodiat, quam Deus ipse ipsi commendauit.

Soluitur alia instãtia.

5 Nunc obiectis aduersantium respondendum. Ad primum iam patet ex supradictis; rectum quidem esse spem in Deum referre, & resignationis ostenta-

Satisfit rationibus oppositæ sententiæ.

tionem præbere, non tamen ea omittere, quæ iuxta exigentiam causarum secundarum Deus constituit ad suæ vitæ custodiam, cum hoc esset Deum tentare, & salutem quærere per media extraordinaria, ad quæ Deus non tenetur.

Ad secundum dicendum est, ea, quæ ex SS.PP. referuntur de ijs, qui non adhibuerunt remedia in proprijs infirmitatibus, vel prouenisse ex speciali Dei instinctu, vel in ijs dumtaxat morbis, quæ periculum mortis non afferunt, licet dolorem causent, & hoc ad spiritualem profectum, puta ad carnem domandam, & ad compaciẽdum doloribus Christi Domini, prout notant *Caietanus in 2.2. D.Thomæ q.97. art. 1., Nauarrus in man. c.11. nu.41., Balthassar Gomez de potest. in se ipsum lib.2. c.7. n.10., & alij*. Idem respondeas ad quartum quoad auctoritates ex SS.PP. desumptas.

Ad illud tandem, quod subditur de Monacis Carthusiensibus, dicendum est, vel votum illud, si verè votum est, de non edendis carnibus, vel institutum regulæ, vtpotè à SS., & prudentibus viris excogitatum iuxta prudentiæ regulas, & à summis Pontificibus approbatum rectè procedere, cum talis esus non sit talis, & talitèr necessarius, vt eius abstinentia possit mortem ingerere, adeoq; &c.

§. VIII.

An quandoque licitum sit medicinam corporalem respuere.

SUMMARIUM.

Enumerantur aliqui casus, in quibus licitum est medicinam respuere. 1.
Licitum est, inflicto vulnere à tirano in testimonium fidei idem sufferre in testificationem fidei. 2.
Quando experientia nouit remedium potius obfuturum, quam profuturum. 3.
Quando infirmitas non tendit ad mortem, & dolores conferunt ad stimulos sedandos. 4.
Monaci Carthusiani nullo voto tenentur ad carnium abstinentiam. 5.
Inducta tamen est pæna contra non abstinentes. 6.
Monaci Carthusiane in necessitate ab extrinseco tenentur carnes sumere. 7.
Data necessitate ab intrinseco ratione grauis infirmitatis possunt sumere. 8.
Quid sentiendum sit, si Monacus votum emiserit, de illa abstinentia. 9.
Data etiam necessitate ab intrinseco non tenentur carnes sumere. 10.

DIsquisitio VIII. Cum dictum fuerit in præcedenti disquisitione non posse grauitèr periclitantem respuere medicamenta, quæ ex Medicorum iudicio necessaria reputantur ad salutem corporalem, si illa sint ordinaria, facilia, & communia; oritur hic difficultas, an in vllo vnquam casu licitum sit illa respuere?

1 Respondeo in nonnullis particularibus casibus licitum esse eadem respuere. Ita in vniuersum *Sanchez in opus. mor. lib.5. c.1. dub.33. num. 8., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.9. n.176., & seqq.* Singulos profero, & explodo.

Enumerãtur aliqui casus, in quibus licitũ est medicinã respuere.

2 Primus est, quando quis ex inflicto vulnere à tirano in testimonium fidei renuit medicamenta ob gloriam Dei, & testificationem eiusdem fidei, & ad ostendendum se passionem illam spontè, & voluntariè pati *Caietanus 2.2. q. 97. art. 1., Nauarrus in manual. c. 11. n. 41., Sanchez in opus. moral. lib.5. c.1. dub.33. nu. 8., Balthassar Gomez de potest. in se ipsum lib. 2. c.7. n.9, Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* Ratio ex eo deducitur, quia in concursu necessitatis ostendendi promptitudinem spontaneam occumbendi pro fide Christi, & oneris subueniendi sibi ipsi quoad salutem corporalem præferenda est necessitas illius voluntariæ perpessionis in protestationem fidei oneri salutis corporalis; siquidem illa cedit in maiorem vtilitatem totius Christianæ Reipublicę, cum vigor Christianæ fidei exhibeatur, cui non possunt contraire omnes insidiæ Diaboli, nec tirannorum crudelitates.

Quando vulnus sufferetur in testimoniũ fidei.

3 Secundus est, quando quis nouit ex experientijs præhabitis, naturam potius ex talibus remedijs viribus destitui, quam subsidium acquirere, & cum robore penitus se destitutum inueniat, iustè timeat, vt natura eo adhibito remedio impar sit futuræ morbi violentiæ. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.9. n. 177.*, & ratio indè desumitur, quia in tantum iuxta Medicorum iudicium tenetur sumere, in quantum eodem iudicio possunt ipsi prodesse, sed in præsenti hypothesi rationabilitèr nouit esse potius obfutura, ergo non tenetur eadem adhibere.

Quando experientia nouit remediũ potius obfuturum, quã profuturum.

4 Tertius est, de quo aliquid supra innuebamus, quando scilicet ægritudo non tendit ad mortem, licet dolores plurimos ingerat, & hoc, si fiat ad magis carnem domandam, & sedandas concupiscentias, & ad compatiendum doloribus, & passioni Christi Domini, qua ratione refert Theodorus Episcopus Cypti in libro quem Phylotheam, siue SS. PP. Deum amantium inscripsit c.26. de Sancto Monacho Simeone Stillita, qui habens in altero pede molestissimum vulcus nunquam

Quando infirmitas nõ tendit ad mortẽ, & dolores conferunt ad carnẽ domandam.

quam tamen curari permisit.

Hic longas intexunt quæstiones DD., an teneamur vitam nostram prolongare, cum possumus vtendo cibis delicatioribus, remedijs exquisitis; an possimus licitè abstinentijs, & corporis castigationibus vitam abbreuiare, & his similia. Sed, quia hæc ad præsens institutum non pertinent, ideo ad suum locum remitto. Interim, si quis ex professo ambiat has quæstiones discussas adinuenire, consulat *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. c. 9. à num. 180. vsq; ad num. 189. exclusiuè*.

Hic solum, ne aliquid indiscussum plenè omittamus, quod semel attigimus, placet examinare ex professo, an Monaci Chartusienses, quando medicorum iudicio in extrema necessitate salutis corporalis esus carnium arbitratur necessarius, teneantur illum adhibere? Pro quo plura sunt præmittenda; primo, quod tales Monaci nullo voto obligentur ad illam abstinentiam, prout testatur *Petrus Sutor in hist. sui ordin. lib. 1. tit. 3. c. 8.* secundo, nec instituta ordinis obligare ad talem abstinentiam sub peccato lęthali, quin immo, nec sub veniali, vt ex eodem *Petro Sutore loc. cit.* testatur *Sanchez in opus. moral. lib. 5. c. 1. dub. 34. num. 2.* tertio talem abstinentiam ab esu carnium viguisse in eo ordine quasi ab eiusdem natalibus sine vlla prorsus lege, postea de anno 1254. in quibusdam comitijs generalibus statutum emanasse de tali abstinentia sub graui pæna prius eiectionis ab ordine, postea sub minori pæna priuationis perpetuæ officiorum Prioratus, Vicariatus, & Economatus, si in illis delinquens fuerit constitutus, & respectu aliorum non gaudentium talibus officijs perpetuæ inhabilitatis ad eadem, necnon carcerationis ad beneplacitum; Nullibi tamen reperitur, quod hæc statuta fuerint inducta sub obligatione alicuius culpæ, cum constitutiones ordinis ad talem culpam non obligent. His pro certa notitia suppositis in necessitate ab extrinseco puta, quia alios cibos non habeat, quibus possit vitam conseruare, tenetur easdem carnes sumere, prout docent *Rodriquez in summa tom. 2. c. 94. num. 16., Azorius part. 3. lib. 2. c. 3. q. 14. in fin., Victoria relect. de temp. num. 10. in fin., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 190.* Ratio ex eo deducitur, quia onus conseruandi vitam per nutritionem præualet cuicunque præcepto positiuo siue scripto, siue non scripto, seu consuetudinario, & onus seruandi vitam per cibum est naturale, & strictum; Si verò fit in necessitate ab intrinseco, nempè, quia est constitutus ratione grauis infirmitatis in graui necessitate, seu discrimine vitæ, & iudicio medicorum non possit graue illud vitæ discrimen effugere, nisi edendo carnes, tunc videtur hic casus metaphisicus, cum plures ex peritioribus Medicis asserant esum carnium non esse, nec posse esse necessarium ad infirmos reparandos, & illorum vitam conseruandam, vt inter cæteros testatur *Arnoldus à Villa Noua medicus*, & de hoc loquuntur *Ioannes Andræas in c. 2. de obseru. ieiun., Anania in c. sicut ex literarum de homicid.* Dato tamen casu talis necessitatis arbitror, vtique posse vti talibus cibis *Victoria in relect. de temperant. num. 10., Ledesma 2. 4. q. 17. art. 6.* Ratio est, quia, cum non extet votum, nec institutum obliget sub culpa, necessitas illa videtur cohonestare illam commestionem, nec potest dici reddi illicitam ratione scandali, quandoquidem in primis potest vitari scandalum secretò edendo. Deinde vbi constat ex doctrinis vulgatis eundem esum in tali necessitate licitum, & honestum esse, scandalum, si quod inde esset, esset scandalum Pharisæorum. Nonnulli hoc dictum adeo extendunt, vt asserant etiam talem esum licitum esse, quantumuis ægrotans in tali necessitate constitutus antecedentèr votum emisisset de tali abstinentia perpetuò seruanda, prout videntur expressè sentire *Victoria, & Ledesma loc. cit.* Sed eos improbat *Sanchez in opus. mor. lib. 5. c. 1. dub. 34. num. 2.* Ego in hac hypothesi distinguendum censeo, vel etenim præcisè sic ægrotans emisit votum de tali abstinentia seruanda in illa extrema necessitate, vel de tali abstinentia seruanda pro toto vitæ suæ tempore, quod etiam refertur ad tempus illius necessitatis, vel votum illud emisit iuxta exigentiam regularum sui ordinis, quod tamen falsum supponitur ex dictis in præcedentibus. Si iuxta primum sēsum votum illud emiserit, iam illud ex se non tenet, cum nihil bonitatis præferat; ad quid enim votum illud potest deseruire? Si iuxta secundum sensum, cum votum illud non cedat in bonum Religionis, vtique pro illa necessitate non obligare asserunt *Siluester verb. votum 2. q. 13., Angelus eod. verb. votum 3. num. 21., Sanchez in opus. mor. lib. 5. c. 1. dub. 34. num. 6., & 10.* Si iuxta tertium sensum probabilius esset, quod obligaret etiam in tali necessitate, vt statuunt *Sanchez loc. cit., Azorius part. 3. lib. 2. c. 3. q. 14. in fin., Filliucius tom. 2. tract. 29. c. 5. num. 80.*, & ratio est, quia illud votum cederet in bonum Religionis, quod certè præualere debet.

Difficultas potior, prout ad præsentem

5 Monaci Chartusiani nullo voto tenentur ad carniū abstinentiam.

6 Solum inducta fuit pæna cōtra non abstinentes.

7 In necessitate ab extrinseco tenentur carnes sumere.

8 Data graui necessitate ab intrinseco possunt carnes sumere.

9 Quod sit tiendum sit, si Monacus votum emiserit de illa abstinentia.

tem statum pertinere potest, consistit in eo, an in illa hypothesi accedente medicorum iudicio teneatur illum carnium esum adhibere, an verò possit licitè ab illo abstinere? Arbitror etiam in hac hypothesi non teneri carnes edere, sed posse sine culpa ab illis abstinere. *Dionisius Carthusianus in laud. sal ord., Vasquez prima secunda disp. 162 c. 4., Sairus lib. 7. clauis c. 9. num. 30., Fagundez in Decal. lib. 5. c. 11. nu. 19., Filliucius tom. 2. tract. 29. c. 5. num. 80., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 193.* Non moueor solum illa ratione, qua vix possit esse casus, quo esus carnium possit esse necessarius ad recuperandam salutem, sed quia illa abstinentia etiam in illo casu maximè cedit in bonum commune Religionis, & obseruantiæ, quod certè commune bonum potest præualere bono particulari illius personæ priuatæ. Vide, quæ latè in hoc genere dilucidè tractat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 193.*

10 Data necessitate ab intrinseco non tenentur carnes sumere.

---

§. IX.

An extractus per sectionem cæsaream gaudeat iure natorum in ordine ad successiones.

SVMMARIVM.

Series disquisitionis exposita. 1.
Rationes suadentes non gaudere iure natorum. 2.
Etiam cæsones veniunt ad successiones, & hæreditates &c. 3.
Intellige siue extracti fuerint ab vtero matris viuentis, siue mortua. 4.
Succedit cum alijs fratribus in quacunq; alia hæreditate ab intestato. 5.
Procedit in quacunq; alia materia etiam odiosa, & restringibili. 6.

DIsquisitio IX. Condito suo vltimo testamento disposuerat de rebus suis Antonius, vt post eius obitum titulo vel hæreditatis, vel legati deuenirent in filios natos, vel qui nascentur ex Caia ipsius consobrina, & Iacobo eius marito, seu quos pepererit Caia. Caia vel post aliquos editos filios adhuc superstites, vel nullis antecedentèr editis, dum prægnans esset ex primo fætu, constituta est in extremo vitæ discrimine, adeo vt nec ipsa, nec fætus possent euadere incolumes, nisi sectio cæsarea adhiberetur. Adhibita fuit, & res felicitèr accidit, adeo vt & ipsa, & fætus salutem, & vitam nacti sint, & puer baptizatus, & prosperè superstes. Mortuo Antonio testatore, qui in casu, quo Caia non haberet natos ex illo matrimonio, vocauerat in hæredem tertium quãdam personam, orta fuit controuersia, an puer ille sic extractus ex cæso matris vtero veniret cum cæteris fratribus in illa successione, seu hæreditate, si alios præcedentèr natos superstites habuerit, vel ipse totalitèr succederet, si alios fratres non habuerit cum exclusione illius tertij vocati.

1 Series disquisitionis exposita.

Ratio difficultatis ex eo consurgit; quia dispositio testamentaria respicit filios natos, & qui nascẽtur ex Caia ipsius testatoris consobrina; sed filius ex secto vtero matris extractus non potest dici natus, nec quod mater ipsum pepererit, prout habetur *in l. anniculus admittitur §. vlt. ff. de verb. signif. Glosa in l. etiam, & mulier ff. eod. Iason in l. quod dicitur ff. de lib., & posth.* ex quibus, & alijs iuribus deducunt legatum relictum natis ex Caia, seu quos Caia pepererit, non deberi filio ex cæso eiusdem Caiæ vtero extracto *Baldus in l. Arethusa in fin. ff. de stat. hom., Angelus cons. 51., Paulus Castrensis in l. quod certatum ff. de posth. hæred. instit. Purpuratus lib. 1. consil. cons. 158. nu. 4., Curtius Iunior cons. 329. num. 6., & seqq. lib. 3.* Accedit primo, quod extractus è cæso matris vtero, siue illa fuerit viuens, siue mortua non possit dici natus, vt habetur *in l. 13. §. ex omnibus ff. de publicean., & l. 2. ff. de inoffic. testam.,* & docet *Brissonius in l. 11. ff. de verb. signif. verb. nati liberi.* Accedit secundo, quod sic extracti ex cæso matris vtero habentur pro abortiuis, vt latè probat *Gutierez lib. 2. pract. qq. q. 101. num. 3.,* ex quibus omnibus videtur deduci cæsones nec per se, nec cum cæteris natis venire in tali hæreditate, seu legato. Nihilominus

2 Rationes suadentes non gaudere iure natorum.

Respondeo, quantum pertinet ad effectum iuris ad successiones, hæreditates, & legata verè, & propriè venire etiam cæsones, seu extracti ex cæso matris vtero. *Gulielmus Benedictus ad c. Rainutius verb., & soboles, quam gestat in vtero num. 64. de testament., Gutierez lib. 2. pract. qq. q. 101., Tiraquel. ad l. si vnquam verb. susceperit liberos num. 141., C. de reuoc. donat., Alphonsus Carranza de partu c. 6. sect. 1.,* hancq; *communissimam, & verissimam appellant Rainaudus de ortu infant. c. 14. num. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 233., vbi alios tum ex iuris peritis, tum ex Theologis citat.* Pluribus rationibus hoc potest euinci. Primo, quia sic extractus ex cæso matris vtero rumpit testamentum iam conditum, non minus, ac si esset naturalitèr editus *l. quod dicitur ff. de lib., & posth. l. posthumus ff. de inoff. testam., Tiraquel ad d. l. si vnquam verb. susceperit*

3 Etiam cæsones veniunt ad successiones, & hæreditates.

perit liberos num. 141. C. de reuoc. donat., ergo, quia illi debetur hæreditas, tanquam vero filio non obstante, quod sic fuerit extractus. Secundo, quia sic eductus ab vtero matris per cæsionem cæsaream admittitur tanquam legitimus hæres eiusdem matris per textum *in l. 1. ff. ad Senat. Consul. Tertul.*, & per eundem textum ex communi DD. consensu *Rainaudus de ortu infant. c. 14. num. 3.*, ergo etiam admitti debet ad successiones, & hæreditates relictas filijs natis, & quos pepererit eadem mater. Tertio, quia emphytheusis concessa alicui pro se, & suis liberis intelligitur etiam competere filio extracto ex vtero matris per sectionem cæsaream *Iacobus Ardiz in sua sũma apud Tiraquel. loc. cit.* quem sequitur *Baldus in l. vltima col. penult. vers. vid. dubitari C. de suis, & legitim. per textum in d. l. quod dicitur ff. de lib., & posth.*, ergo, quia quoad effectum successionis perindè venit, ac si esset naturalitèr editus. Ratio fundamentalis horum omnium ex eo deducitur, quia parum curandum est de modo, quo fuit tractus ad lucem vbi constat, quod ex ipsius sanguine in ipsius vtero sit formatus, & eidem sit principio vitæ coniunctus, ex quo iuxta definitionem generationis viuentium deducitur propria, & rigorosa ratio geniti, & filij. Accedit manifesta testatoris voluntas, quæ ad talem dispositionem tracta est ex affectu erga prolem eiusdem Caiæ, qui affectus non præsumi debet diminui, ex eo quod proles vel vno, vel altero modo sit de ventre matris educta, cum, quomodocunque ad lucem veniat, semper sit proles eiusdem matris ex eius sanguine procreata, in ipsius vtero gestata, & aucta, quod est fundamentum talis affectus.

Rationes pro assertione latè asseritur.

Iura respiciunt, à quo natus est, non quomodo natus.

4 *Intellige, siue natus fuerit ab vtero matris viuẽtis, siue mortuæ.*

Amplia primo assertionem, vt procedat, siue fætus per sectionem cæsaream fuerit eductus ab vtero matris viuentis, siue eiusdem iam mortuæ *Brissonius d. l. 11. verb. nat. liberi ff. de verb. signif.*, *Rainaudus de ortu infantium 8. c. 14. nu. 4.*, quia semper militat fundamentum dispositionis testamentariæ, quod est affectus testatoris erga prolem Caiæ, cuius est æquè proles, siue fuerit edita ipsa viuente, siue eadem iam mortua.

5 *Succedit cum fratribus in alia hæreditate ab intestato.*

Amplia secundo, quod non solum in illa hæreditate sic relicta filijs, qui nascentur ex Caia, succedat ille filius sic ex ipsius vtero eductus, sed etiam cum alijs filijs, si fuerint in quacunque hæreditate ab intestato, vel ipse solus, si alij non fuerint, prout habetur *in l. 1. ff. ad Senat. Consul. Tertul.*, & docent *Rainaudus de ortu inf. d. c. 14. num. 3.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 9. num. 233.*, si quidem, ex quo habet prærogatiuam filij, vtique, & hæredis iuxta illud *Apost. ad Galat. 4.*

6 *Procedit in quacũque alia materia etiam odiosa.*

Amplia tertio ea, quæ hactenus dicta sunt de iure filij ex cæso matris vtero extracti ad successionem procedere in quacunque materia, quantumuis odiosa, & restringibili *Paulus Castrensis in l. quod dicitur ff. de lib., & post.*, *Albericus in l. 1. in fin. C. de posth. hæred. instit.* Item in omni dispositione loquente in posthumo nato *Angelus cons. 51. per textum in d. l. quod dicitur*.

Soluũtur aduersantiũ obiecta.

Ex quibus omnibus habes, quid respondeas ad aduersantium obiecta. Ad primum etenim dic, quod, quantumuis secundum rigorem locutionis dici non possit, quod fæmina illa filium pepererit, & quod ab illa natus sit, secundum tamen substantiam, & realitatis effectum, vt loquitur *Baldus in l. vlt. col. penult. C. de suis, & legit.* habetur pro verè nato, cum sit ex substantia eiusdem matris formatus, & per consequens eiusdem filius, quod est, quod consideratur in huiusmodi iuribus ad succedendum, nec testator præsumendus est, quod respexerit ad modum natiuitatis, sed quomodocunq; nasceretur, illi voluit gratum facere, vnde habito effectu non est curandum de modo *l. mater C. de instit., & substit.*, & mens potius, quam verba in similibus pensanda est *l. cum virum C. de fide com.* Addit *Socinus cons. 197. circa præmissam consultationem col. 1. lib. 2.*, quod respectu sic extracti ex cæso matris vtero verificetur conditio natiuitatis per textum *in d. l. quod dicitur*, quod admodum notandum esse aduertit *Tiraquel. ad d. l. si vnquam verb. susceperit liberos num. 141. in fin. C. de reuoc. donat.*, quia conditio debet adimpleri in specifica forma. Neque hic audiendos esse arbitror nonnullos, qui asserunt, quod in dispositione paterna loquente de filio à propria vxore nato veniat etiam sic extractus per sectionem cæsaream, eo quia eiusdem Patris censeatur par affectus erga vtrumque, non sic in dispositione extranei; Non, inquam, audiendi sunt, quia, cum etiam ab extraneo instituti sint filij nati, seu nasciturі ex eadem Caia, in eiusdem dispositione intelliguntur venire, & illi, qui ex illa dissecta extracti sunt, cum sint propriè eiusdem filij, prout vltra præcitata iura euincunt textus *in l. negat ff. de mort. infe.*, & *in l. 1. §. si qua prægnans ff. ad Sen. Cons. Tertul.*, vbi sic extractus appellatur partus, & *in l. etiam ff. de verb. signif.*, vbi mulier, cum moreretur, dicitur habere filium, quæ exciso vtero edere possit. Ad illud, quod subditur, quod scilicet filij sic extracti dicantur abortiui, dicendum est tales dici lata significatione, & per quandam analogiam,

Verificatur cõditio natiuitatis, & quomodo

logiam, non propriè, & secundum proprium sensum, vt per se patet.

---

§. X.

An cæso ex vtero matris extractus, si modicum viuat, excludat substitutum à successione.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in particulari. 1.
Fœtus viuus extractus considerato præcisè motiuo natiuitatis excludit vocatum. 2.
Ex motiuo non diutinæ vitæ non excluditur, sed excludit vocatum. 3.
Soluuntur rationes oppositæ. 4.

DIsquisitio X. Condidit Sempronius suum vltimum documentum, quo instituit hæredem ventrem prægnantem Caiæ, si filium masculum pepererit; & si non pepererit masculum, vel abortum fecerit, vocauit in hæredem Octauium. Contigit, vt eadem Caia prægnans constitueretur in graui vitæ discrimine, adeo vt medicorum iudicio mortem non posset effugere, nisi sectionem cæsaream pateretur. Ipsam passa est, quo factum est, vt fœtus viuus ederetur, baptizaretur, & ad aliquod temporis viueret, puta ad vnum, vel duos dies, & postea occumberet. Excitata est hic controuersia, an post mortem eiusdem extracti in hæreditate Sempronij deberet succedere Octauius ab eodem vocatus in casu, quo Caia non pareret masculum, an verò in tali hæreditate venirent illi, qui ab intestato succedere deberent eidem extracto.

1 Factum expositū in suis terminis.

Hæc controuersia sic excitata dirimenda est secundum diuersas considerationes, vel etenim consideratur res præcisè ratione partus, quatenus non possit dici fœtus sic eductus partus naturalis, prout in præcedenti disquisitione, vel quatenus, cum modicum vixerit, habeatur pro non nato, quantum ad effectum excludendi alterum vocatum in casu, qua mulier non pepererit. Rursus vel considerari potest res attento præcisè iure communi, vel attentis iuribus municipalibus diuersarum regionum, seu locorum.

Considerationes circa factum.

Respondeo primo, considerato præcisè motiuo natiuitatis, seu conditione eiusdem infantis hic viuus extractus excludit alium vocatum à successione, & hæreditate. Ita præter prææallegatos DD. *Altiatus in l. etiam 141., ff. de verb. signif., Mandosius de ætat. min. c. 1. n. 23., Gutierez pract. lib. 2. q. 101., Brinonius in l. 11., ff. de verb. signif., Baldus cons. 128. Ad intelligentiam paulo antè fin. lib. 1., Socinus cons. 193. circa præmissam consultationem col. 1. lib. 2.* Non immorandum in probatione præsentis responsionis, quandoquidem clarè liquet ex præcedenti disquisitione.

2 Considerato motiuo natiuitatis sic extractus excludit alium vocatum.

Respondeo secundo. Ex motiuo non diutinæ vitæ eiusdem extracti ex cæso matris vtero non excluditur à successione, & hæreditate, sed excludit vocatum in casu, quo vxor non pareret, ita vt post ipsius obitum non succedat ipse vocatus, sed hæredes eiusdem extracti defuncti ab intestato. Ab hac responsione non arbitror dissentire *Raimandum de ortu infant. c. 14. nu. 6.*, & quotquot sustinent fœtum in vtero existētem, postquam lucem attigit, rumpere testamentum *Tiraquel l. si vnquam verb. susceperit liberos num. 146., C. de reuoc. donat., Iason in l. posthumo C. de bonis possid. contra tabul., Paulus Castrensis in l. cum posthumus ff. de liber., & posth., Francisc. Aret. in l. venter col. 3. vers. nec est inconueniens ff. de acquir. hared., Baldus in auth. ex causa col. 2. vers. quarto præmitte, C. de lib. præter.* Ratio ex eo deducitur primo, quia venter prægnans, cum primo deducitur ad lucem, rumpit testamentum in aliorum fauorem factum, ergo, cum fœtus primo ad lucem deuenerit, si institutus fuerit hæres, seu bonorum successor ex testamento, excludet quemcunq; vocatum, & hoc etiam, si post lucem acquisitam paulo post perierit, quia in luce acquisita perfectum ius ad illa bona acquisiuit per ea, quæ habentur *in l. antiqui ff. si pars hæred. pet., & l. vtrum in princip. ff. de reb. dub.*, vbi dicitur, quod vterus ad partem hæreditatis non admittatur, donec in lucem prodierit, ergo, si in lucem prodierit eandem hæreditatem, seu partem consequetur.

3 Ex motiuo non diutinæ vitæ non excluditur, sed excludit vocatum.

Rationes pro responsione.

Dices, quod, quamuis lucem acquisierit, quia tamen paulò post eandem acquisitam occubuit, habeatur perindè ac si ipsam non acquisierit *Ioannes Andreas, & Panormitanus in c. nam, & ego extra de verb. signif.* nam nō intelligitur fuisse, qui parū durauit *Glosa in d. c. nam, & ego, Tiraquel in d. l. si vnquā verb. susceperit liberos n. 167. C. de reuoc. donat.*, ad quod facit illud *Iob c. 10. Fuissem quasi non esse de vtero translatus ad tumulum*. Hanc instantiam multis iuribus, & rationibus corroborat *Tiraquel in d. l. si vnquam eodem verb. susceperit filios à n. 161. ad 187.*, quem vos consulite. Sed contra, quia ad excludendum alium vocatum sufficit, quod conditio in momento temporis sit impleta *Baldus, & Corn. in l. cum vxori C. quando dies legati ced.*, quod multis illustratur exemplis. Primo eo, qui, si fuerit institutus hæres, si eius filia

Sufficit, quod in momento conditio fuerit impleta.

lia nupserit hæreditatem acquirit celebratis eiusdem filiæ nuptijs, quamuis istæ immediatè fuerint dissolutæ *l. si quis haeredem C. de instit., & subst.*; ex quo denuò DD. formant regulam, nempè satis esse conditionem casualem, & mixtam semel fuisse impletam, licet non durauerit. Secundo in vxore, quæ si ex pacto debet lucrari dotem, si liberos susceperit eandem lucratur, si verè illos susceperit, quantumuis post ortum illi statim perierint. *Cinus, Albericus, & Baldus in d. l. si haeredem C. de instit., & subst.*, vndè meritò idem *Baldus in l. precibus col. 2. in 3. oppos. C. de impub., & alijs subst.* fundat hoc assertum, quod in conditionibus accipimus principium primæ existentiæ, & non curamus successum eius. Tertio in substituto sub conditione, si institutus non habuerit liberos, quæ substitutio expirat natis ex instituto liberis, quamuis statim isti perierint *Oddus cons. 21. Thema tale est testator habet fratrem, & cons. 121. Thema tale est Dominus G. Ioannes Andreas in addit. specul. tit. de testam. §. in primis ad fin., Cinus in auth. Sed & si quis in fin. C. de secundis nupt., Paulus Castrensis in l. in substitutione ff. de vulg., & pupil.*

Varijs paritatibus hoc euincitur.

Dices secundo, ex præsumpta testatoris voluntate sufficientèr colligi hæreditatem, seu legatum deferendum esse vocato sub conditione, quod venter prægnans non deuenerit ad lucem, quātumuis ille venter lucem acquisierit, si postea immediatè fætus fuerit mortuus; nam ipsius mens fuit, vt hæreditas deueniret ad eundem vocatum, quotiescunque deuenire non posset ad prolem in vtero existentem, postquam prodierit, quod vtique verificatur in ordine ad hunc effectum in præsenti hypothesi, nam in ordine ad hæreditatem habendam parum referre potest, quod ille fætus non respexerit lucem, vel quod respexerit, si statim deperijt; vnde, si testator in hoc casu fuisset interrogatus, rationabilitèr respondisset, quod eo eueniente vellet hæreditatem suam ad vocatum deuenire.
4 *Tiraquel in praefat. d. l. si vnquam C. de reuoc. donat.* Ad magis corroborandam hanc instantiam non modicum conferre potest textus *in l. posthumus praeteritus in princip. ff. de inust. testam.*, vbi, si posthumus præteritus viuo testatore decessit, licet iuris scrupulositate, nimiaque subtilitate testamentum ruptum videatur, potest tamen hæres scriptus bonorum possessionem secundum tabulas accipere, hæreditatemque obtinere, quem textum dicunt singularem *Alexander in l. posthumo in 4. not. C. de bonis pos. secundum tabulas, & ibi Iason in secundo not.* Sed contra, quia non est inquirenda præsumpta voluntas testatoris quoad vlteriorem effectū in aliquo casu contingente post adimplementum ipsius voluntatis, seu conditionis per eundem appositæ, sed res remittenda secundum dispositionem iuris; nam quando causa semel suum effectum sortita est, ea postea cessante non cessat effectus ipso per textum *in l. vlt. in princip. ff. de solut.*, quem textum pluribus iuribus accumulat *Tiraquel in suo tract. cessante causa in oct. limit.* Minus obesse potest allegatus textus *in l. posthumus praeteritus ff. de inust. testam.*, quandoquidem ille procedit tantum, quando venientes ab intestato sunt instituti, vt ibi notat *Bartolus*, & colligitur ex eodem textu -Ibi- *Si bonorum possessio data fuerit ei, qui rem ab intestato auferre possit*, & notant etiam *Paulus Castrensis in l. vxoris C. de posth. haered. instit.*, *Raphael Fulgos. cons. 59. punctus talis est ad fin.*, *Alexander in l. 1. pater col. penult. C. de instit., & subst.*, immo verò tantum, cum filius testatoris, & institutus *Baldus cons. 128. ad intelligentiam post principium lib. 1.*

Soluitur instantia aduersus responsionem.

Vbi ius loquitur nō est inquirenda præsumpta volūtas.

Dices tertio, quod, quantumuis intelligatur depurata conditio in illo filio sic viuo extracto, nihilominus post eius obitum intelligatur hæreditas deuoluenda illi vocato, quandoquidem in eius defectu vocauit illam tertiam personam, seu illam substituit. Sed contra, quia talem personam non vocauit titulo substitutionis, quasi, quod fideicommissum instituerit, vt in defectum illius quomodocunque iste vocaretur; sed primo instituit ventrem prægnantem, si reduceretur ad lucem, qua conditione non existente intelligitur vocare primo tanquam institutam illam personam, vnde purificata conditione exitus ad lucem illius fætus in vtero Caiæ existentis cessat vocatio illius tertiæ personæ, quæ non intelligitur instituta nisi deficiente illa conditione.

Alia instantia proponitur, & dissoluitur.

Respondeo tertio, attentis iuribus municipalibus aliquarum regionum, seu locorum, si fætus statim, ac lucem viderit, moriatur, non gaudet priuilegijs natorū, & habetur pro non nato, adeoq; non succedit in hæreditate sibi relicta *Mantica de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 6. n. 11.*, *Giurba in consuet. Messan. c. 8. glos. 2., & c. 1. glos. 4.*; Sic in Ciuitate Messanæ, si fætus statim, ac eductus est ab vtero, moriatur, non acquirit hæreditatem, nec excludit alium vocatum. Sic apud Hispanos, si fætus eductus ab vtero matris non viuat vltra 24. horas, non gaudet priuilegijs natorum quoad hęreditatem, & successionē, prout testatur *Gutierez pract. qq. lib. 2. q. 101. nu. 5., & 6.*, & alibi longius vitæ tempus requiritur.

§. XI.

§. XI.

An venter prægnans excludat vocatum, si non protrahatur ad lucem.

SVMMARIVM.

Exponitur factum in particulari. 1.
Rationes suadentes excludere vocatum. 2.
Venter prægnans, antequam ad lucem deueniat, non excludit vocatum. 3.
Si non perfectè nascatur, nec etiam excludit 4.
Exploditur textus in c. quod dicitur ff. de lib., & posth. 5.

1 *Expositio casus in particulari.* DIsquisitio XI. Instituit Franciscus in suo vltimo testamento sibi hæredes filios Caiæ, si quos habuerit, seu ex ipsa ex legitimo matrimonio fuerint procreati; sin minus tertiam quandam personam in eodem testamento nominatam. Post conditum testamentum, & post mortem testatoris Caia ex marito prægnans constituta est, nec tamen fætum deduxit ad lucem. Hic quæsitum est, an venter præcisè prægnans eiusdem Caiæ excludat illam tertiam personam à testatore vocatam.

Videtur absolutè excludere, quia, qui in vtero est, perindè est, ac si esset in rebus humanis *l. qui in vtero ff. de stat. hom. l. intelligendus ff. de verb. signif.*, vbi dicitur extitisse pro tempore mortis testatoris, qui
2 *Rationes suadentes excludere vocatum.* in vtero relictus est, & *l. illud §. vlt.*, *& ibi Glos.*, *& Bartolus ff. de bon. possid. contra tabul.*, quod etiam euincitur ex textu *in l. intestato §. vtique ff. de suis, & legit. hæred.*, vbi dicitur, quod faciat partem ijs, qui sunt pari gradu, & ventri prægnanti competit restitutio in integrum *l. etiam ei ff. de minor.*, ex quibus omnibus eruitur, quod venter prægnans quoad effectum successionis habeatur pro nato. Nihilominus

Respondeo ventrem prægnantem, an-
3 *Venter prægnans, antequam ad lucem veniat, nō excludit vocatum.* tequam ad lucem deueniat, non haberi pro nato quoad effectum successionis, adeoque non excludere alium vocatum. *Iason, & Phylip. Decius in l. posthumo C. de bonis pos. contra tabul.*, *Baldus in auth. ex causa col. 2. vers. 4. præmitte C. de liber. præt.*, *Paulus Castrensis in l. cum posthumus ff. de lib. & posth.*, *Francis. Aret. in l. venter col. 3. vers. nec est inconueniens ff. de acq. hæred.*, *Tiraquel ad l. si vnquam verbo susceperit liberos n. 146., & seqq. C. de reuoc. donat.* Expresse colligitur ex *l. 2.*, *& 3. C. de posth. hæred. instit.*, *& l. 3. in princip. vers. ex his apparet ff. de iniust. testam.* Ad hoc etiam non modicum facit textus *in l. antiqui ff. si pars hæredit. petat.*, vbi dicitur, quod vterus prægnans ad partem hæreditatis non admittatur, donec in lucem prodierit, nec hæres esse potest, donec nascatur *Baldus in l. cum quidam col. 1. post princip. C. de instit.*, *Rationes pro responsione.* *& substit.*, nec huic debetur legitima *Baldus in l. 1. si pater C. de instit.*, *& substit.*, *& cons. 39. testator col. 2. lib. 1.*

Nec obstant, ea quæ ex aduerso afferebantur; non primum, quia, quantumuis intelligatur esse in rebus humanis, nō tamen hoc intelligitur quoad ius successionis, prout euincunt allegata iura, non secundum, quia licet dicatur extitisse pro tempore mortis testatoris, quando in vtero relictus est, hoc intelligi debet quoad existentiam simpliciter, & quoad ius succedendi, si ad lucem deuenerit, non quoad ius succedendi pro tunc, quo existit in vtero matris, & si perierit, antequam lucem aspexerit; Non tertium, quia id etiam intelligitur, si ad lucem deuenerit non aliter, cæteroqui aduersaretur textui *in d. l. antiqui ff. si pars hæred. pet.*

Quid verò dicendum sit, si infans natus quidem sit, sed non totus, nec integer, sed tantum secundum aliquam partem, puta secundum caput, vel brachium? Videtur prima fronte excludere alium vocatum, cum & hic rumpat testamentum per textum in *d. l. quod dicitur ff. de lib.*, *& posth.*, & euinci potest ex eo, quod ex cōmuniori Theologorum consensu asserētium dicitur, quod, si exierit tantum secundum caput, possit in eo baptizari. Nihilominus communior sententia quoad hunc effectum successionis asserit, non excludere vocatum, si integrè non nascatur, sed moriatur ante perfectum exitum. 4 *Si nō perfectè nascatur, nec etiam vocatū excludit.*
Alciatus in l. qui mortui ff. de verb. signif., *Bartolus, & Angelus in d. l. quod dicitur ff. de liber.*, *& posth.*, *Fran. Aret. in l. 3. C. de posth. hæred. instit.*, *Tiraquel ad d. l. si vnquam verb. susceper. liberos C. de reuoc. donat. nu. 158.* Expresse colligitur ex *d. l. 3. C. de posth. hæred. instit.* vbi dicitur, *si viuus perfectè natus est*, ad hoc autem, vt quid in suo genere dicatur perfectum, requiritur, quod omnibus partibus sit consummatum, nec aliquid ipsi desit.

5 *Exploditur textus in l. quod dicitur ff. de lib., & posth.* Nec obest textus *in d. l. quod dicitur ff. de lib.*, *& posth.*, quia, vt benè notat *Tiraquel ad d. l. si vnquam num. 160.* ille non est intelligendus de infante, qui partim sit natus, partim non natus, sed de infante, cui deficiat aliqua pars, puta manus vel pes, atque ita intelligunt præfatum textum *Baldus, Angelus, Paulus Castrensis, Alexander, & Iason*. Ad illud, quod subditur de baptismo dici non esse res mensurandas in ordine ad effectus spirituales gratiæ,

tiæ, ac vitæ supernaturalis in ordine ad easdem quoad effectus ciuiles, quoad successiones, & hæreditates; nam Deus Optimus Maximus, qui non adstringitur angustijs humanarum legum, potuit, & voluit suæ misericordiæ, & bonitatis thesauros profundere ad animarum salutem etiam in casu, quo subiectum in aliqua parte principali, quomodocunque pateret, cum hoc deceret immensæ ipsius misericordiæ, quæ limites erga nos non patitur; quod non ita obseruant leges humanæ in ordine ad successiones ad res temporales, quæ certis limitibus restringuntur, & exigunt subiectum in determinato statu, & conditione.

§. XII.

Quinam è gemellis cæsionibus habendus sit pro primogenito.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Si alter primus lucem aspiceret, & hoc dignosceretur, ille esset præferendus. 2.
Qui asserunt sortitione dubium esse dirimendum. 3.
Alij, qui asserunt iura esse æqualitèr diuidenda. 4.
Alij rem dirimendam arbitrio Patris. 5.
Probabilius res dirimenda est sortitione. 6.

DIsquisitio XII. In quadam familia instituta erat primogenitura, seu ius primogenij, ratione cuius ei, qui primo nasceretur, competebant plura iura, & longè maiores reditus. Contigit, vt vxor primogeniti post initiatum matrimonium conciperet duos gemellos, cumque grauidatio protraheretur, nec fœtus 1 *Exponitur titulus in suis terminis.* posset effundere medicorum iudicio habita est necessaria sectio cæsarea, quæ re vera adhibita est, & felicitèr iuxta vota contigit. Ex cæso matris vtero duo gemelli masculi extracti sunt, qui baptizati, & superstites fuerunt. Dubitatum est postea, quinam ex illis gaudere deberet iuribus primogenij.

Non ambigerem asserere, quod, si quis è duobus prius lucem aspiceret, & hoc ab adstãtibus dignosceretur, ille esset præferendus; cum etenim ex præactis hæreditas, nec alia iura debeantur ventri prægnanti, nisi quatenus extrahatur ad lucem, per consequens videtur asserendum, 2 *Qui primo lucem aspicit, est præferendus.* quod ille, qui prius luce gaudet, tali priuilegio debeat gaudere potissimum, cum præsumatur magis maturus. Sed difficultas consistit, vter ex illis sit primogenio donandus, quando non constat, quinam prius lucem respexerit. Qua in re.

Franciscus *Aretinus ad l. ex duobus ff. de vulg., & pupil. substit.* in illo euentu incertitudinis primogenij prolis asserit dubiũ dirimendum esse sortitione, & fortunæ aleæ rem remittendam, cum alia certa regula in ea hypothesi nequeat assignari, nisi quod sors conferat, quod natura ipsa non designauit. 3 *Qui asserunt sortitione dubium esse dirimendum.*

Tiraquel in opere *de iure primog. q. 17.* duodecim assignat dicendi modos, quibus DD. asserunt, quomodo possit præsens quæstio dirimi, & inter cæteros illum approbat, qui asserit in ea hypothesi æqualitèr iura diuidenda esse inter eosdem gemellos cæsones. 4 *Alij, qui docent iura esse æqualitèr diuidẽda.*

Alij statuunt in prorsus pari talium infantium causa dirimendam esse controuersiam arbitrio Patris, vt ille gaudeat iuribus, & prærogatiuis primogeniti, quem Pater designauerit; cum etenim vterque iure filiationis, & subiectionis intelligatur sub potestate eiusdem, vterque eius arbitrio in dubijs videtur remittendus, tanquam legitimo superiori à natura ipsa constituto. Quid iam in hac dicendi varietate statuendum? 5 *Alij rem dirimendam arbitrio Patris.*

Primus dicendi modus Aretini meo videri, videtur congruentior, quandoquidem inter vtrumque seruatur æqualitas iurium, & vterque constituitur in æquali spe, & periculo sortem acquirendi, vel decidendi, nec respectu alicuius potest esse ratio conquirendi, quod à tali iure deciderit, hoc etenim sorti tribuendum est, nõ alicui hominum artificio, aut ministerio; quod non contingeret, si primogenitus designaretur à patre; posset enim alter rationabilitèr conqueri, quod Pater æqualis affectionis, & pietatis paternæ leges non seruauerit, dum sine potiori iure alterum voluit sibi præferri, & licet loquendi modus Tiraquel, & aliorum asserentium in pari vtriusque causa iura esse æqualitèr diuidenda, videatur præferre aliquam speciem æquitatis considerando rem in ordine ad eosdem gemellos, cum vterque constituatur æqualis in iure, sicuti constitutus est æqualis in ortu, considerando tamen rem in ordine ad institutorem primogenij non videtur seruari ipsius dispositio, qui voluit iura in vnum dumtaxat deuenire, & non diuidi in plures; vnde in præsenti hypothesi iura primogenij non solum diuiderentur inter eosdem gemellos, sed successiuè inter eorundem primogenitos. Quamobrẽ, & vt seruetur mens instituentis primogenium, & ex hominum beneplacito in æquali iure vnus non præferatur alteri congruentior regula non videtur posse statui, quam decisionem sorti remittere, 6 *Probabilius res dirimenda est sortitione.* *Rationes pro hac decisione*

& hic modus regularitèr seruatur inter eos, qui habent æqualia iura, quando aliunde haberi non potest decisio pro vna, vel altera parte. Si tamen magis arrideret modus statuens iura æqualitèr diuidêda esse, dicite ad ea, quæ opponebantur, quod, quantumuis mens institutoris primogenij fuerit, vt iura conseruarentur in vno ex tali familia, qui verè esset primogenitus, hoc intelligendum sit quoad cursum ordinarium, secûdum quem constat de primogenito. Cæterum in casu hoc singulari, & extraordinario, si ipse viueret, aliter disponeret, & si interrogaretur quid in hac hypothesi esset præstandum in ordine ad habentes æqualia iura, posset rationabilitèr præsumi, quod bona illa æqualitèr diuideret.

---

§. XIII.

Quomodo disponendum de regno, vbi iuxta præcedentem casum non constaret de primogenito.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ expositus. 1.
Sententia adstruens ius diuisionis. 2.
Sententia conferens ad fortunæ aleam. 3.
Sententia conferens ius decisionis ad Patrem, si viuat, vel ad populum, si non viuat. 4.
Præfertur hac tertia sententia. 5.

DIsquisitio XIII. In Regno quodam monarchico, cuius potestas, & dominatus in vnico dumtaxat debet residere, contigit, vt Regina duplici, eodemq; gemello grauida fætu ante partum deduceretur ad euidens vitæ periculum; vnde iudicio medicorum ad beneficium prolis, & matris salutem cæsa est, & duplex
1 Exponitur disquisitionis titulus. cæso felicitèr ad lucem eductus. Cum non constaret, quinam ex illis prius lucem aspexerit, controuersum est, quinam ex illis deberet iuribus regni potiri? cum enim agatur de iure monarchico, cuius potestas in vno dumtaxat debet residere, & diuisio regni confusiones plures in populis, quorum alij vnum, alij alterum sequerentur, ingereret, & monarchiæ euersionem, non videtur congruè talis diuisio inducenda.

2 Sententia adstruens ius diuisionis. Hoc tamen non obstante *Tiraquel de iure primog. q. 17., & Molina Iurisperitus lib. 3. de Hispan. primog. c. 1. num. 22.* sustinent in tali euentu deueniendum ad huiusmodi diuisionem, cum videatur par ratio Regni, ac primogenij alterius cuiuscunque.

Alij fortunæ aleæ rem esse remittendam asserunt per illam sortitionem, de qua supra, ex qua contingat, cuius debeat esse, & ille habendus sit Regni successor, supra quem sors ceciderit iuxta ea, quæ nos commendauimus quoad alia iura primogeneorum; nec in hoc consurgere possunt illa incommoda diuitiarum. 3 Sententia conferens ad fortunæ aleam.

Rainaudus *de ortu infant. c. 14. num. 8. in fine* asserit, quod, si Rex, à quo iura debent in alterum ex cæsionibus descendere, adhuc fuerit superstes, ad ipsum spectet alterutrum ex gemellis eligere, & designare in Regem, cum populus in ipsum iam transtulerit ius suum, quodcunque habere potuit circa regni administrationem; quod, si ille adhuc non fuerit superstes, ad populum spectet eligere, quem ipse maluerit, & in hoc consentiunt *Molina Theologus tract. 2. de iustitia disp. 624., Carranza lib. de part. nat., & legit. c. 6. sect. 1. num. 21.* 4 Sententia conferens ius decisionis ad Patrem, si viuat, vel ad populum, si nô viuat.

Respondeo hanc tertiam opinionem videri inniti probabilioribus iuribus, & rationibus; quod, vt altius repetamus sciendum est, potestatem, & regimen in Regibus, & principibus quoad primæua sua iura deriuasse a populis, qui spontè se illis submiserunt cum certis conditionibus, qui propterea transtulerunt in eosdem Reges, & principes iura regiminis, & administrationis Reipublicæ, quæ in se habebat; vnde deficiente eodem Principe, vel Regno ad eosdem populos spectet alterum eligere, si ille legitimum hæredem non reliquerit, vel quid aliud in constitutione eiusdem ex voluntate eorundem populorum, & consensu non fuerit statutum; vnde cum aliud non fuerit statutum, in casu, quo non constet, quinam ex iure à populis concesso debeat in regno succedere, ab eisdem populis decisio videtur expectanda, quod sic euincitur; Vbi nullus est legitimus hæres, qui ex iure concesso debeat in regno succedere, & aliud statutum non est, spectat ad populos, tanquam habentes primæua iura eligere, quem maluerit, ergo etiam in controuersia, quæ aliunde nequeat dirimi, quinam ex pluribus debeat succedere ad eosdem populos, tanquam habentes primæua iura debet spectare eandem dirimere eligendo, quem maluerit; hoc enim ius in simili controuersia videtur sibi reseruasse. Non negauerim tamen, quod, si Rex fuerit adhuc superstes ex præsumpta eorundem populorum voluntate posset ex duobus alterum eligere, cum in ordine ad suos filios videatur idem populus iampridem in eum suum ius transtulisse, non quomodocunque, quia non potest secundogenitum eligere omisso primogenito, sed quando non constat de eodem primogenito. 5 Præfertur hæc tertia sententia. Explicantur rationes responsionis.

CON-

CONTRACTVS XV.

De Matrimonio IX. hoc est de onere parentum erga prolem iam natam.

NEC solum ad parentes spectat prolem in vtero fouere, & ea præstare, quæ ad eiusdem felicem exitum possunt conferre, item ea omittere, quæ ad perniciem, antequam lucem respiciat, possunt conducere, sed vlterius, postquam lucem naturalem nacta est, spectat dirigere, vt ne dum possit naturalitèr, sed etiam piè, & honestè viuere; Hinc in ordine ad honestum, & morale viuendi genus tenentur primo mores in se ipsis componere, vt exempla præbeant bonorum operum, & exemplaritèr in ipsis efforment imaginem, quæ christianum exhibeat hominem, & moribus omnibus informatum; secundo tenentur eam prolem vel per se, vel per interpositas personas pias instruere in catholicis dogmatibus, errantem corrigere, rectè operantem fouere, dirigere progredientem, & declinantem retrahere. In ordine ad naturalem vitam illud est ipsorum parentum onus, vt teneantur, & euitare, quæ inopinatò ipsis natis possint vitam perimere, ea peragere, quæ vitam possint protrahere; ad hoc spectat pia, & salutaria Ecclesiæ præcepta seruare, quæ prohibent infantes ante certam ætatem in eodem lecto cubantes admittere, & naturalis pietatis dictamina non abhorrere, quæ indicant eandem prolem congruis alimentis iuxta status exigentiam non destituendam. De his omnibus sub præsenti titulo est seriò peragendum, vt tandem ea omnia perficiamus, quæ ad perfectam notitiam eorum, quæ ad status matrimonialis notitiam completam possunt conducere. Hæ quæstiones non solum possunt vtilitèr prodesse ad politicum viuendi genus, sed etiam ad moralem, & ciuilem æconomiam, quare eisdem sedulo incumbendum.

PRÆNOTIO I.

De obligatione parentum benè educandi filios.

SVMMARIVM.

Tenentur parentes ad honestam filiorum educationem ex vi naturalis pietatis. 1.

Vrgente periculo vitæ eorundem tenentur statim sub graui curare ipsorum baptismū. 2.

Etiam non vrgente tali periculo tenentur non differre diu. 3.

Concil. Prouin. Mediol. 1. afficit excommunicatione parentes, qui vltra nouem dies differant filiorum baptismum. 4.

In casibus, in quibus licitum est differre extra casum necessitatis, non congruit separare ipsam substantiam baptismi à ceremonijs. 5.

Existente altero parente fideli, altero fideli tenetur quamprimum fidelis curare baptismum filij. 6.

Tenentur parentes filios instruere in fide catholica, alijsq; necessarijs ad salutem. 7.

Requiritur explicita, & actualis fides misteriorum, & articulorum fidei. 8.

Alia, in quibus tenentur parentes filios instruere. 9.

Spectat etiam ad curam parentum erudire filios in bonis moribus, & hortari ad obseruantiam diuinorum mandatorum. 10.

Quomodo se gerere debeant parentes erga puellas. 11.

Tenentur abstinere ab illis actionibus, quæ possunt filios auocare à recta via. 12.

Item non impedire filios sine rationabili causa ab ingressu in Religionem. 13.

Prohibentes filias, ne velum suscipiant, vel vota emittant in Religione, afficiuntur excommunicatione. 14.

Quotuplex sit velum, & de quo intelligenda dispositio. 15.

Hanc pœnam etiam probabilius incurrunt impedientes filias ab ingressu in Religionem, & susceptione habitus. 16.

Non tamen, si impediant ab emittendo voto simplici Religionis. 17.

Intellige, si retraxerint sine iusta causa, & quali. 18.

Dispositio Concilij afficit retrahentes solum fæminas, non masculos. 19.

Dispositio Concilij afficit non solum alios à parentibus retrahentes, sed etiam ipsos parentes. 20.

Grauitèr peccant parentes compellentes filios, vel filias ad Religionem. 21.

Compellentes filios contrahunt excommunicationem latæ sententiæ. Ibid.

Nomine coactionis venit vis, minæ, metus grauium pœnarum. 22.

Non tamen metus purè reuerentialis. 23.

Incutientes leuem metum non contrahunt excommunicationem. 24.

Nec, qui incutiunt metum iustum, quantumuis grauem. 25.

Nec, qui inducunt per preces, & blanditias, nisi fuerint nimiæ, & importunæ, & coniunctæ cum metu reuerentiali. 26.

Nec, qui inducunt sub motiuo priuationis lucri, si fæmina non habeat ius ad tale lucrum. 27.

Non eximuntur tamen parentes à tali excommunicatione, si minitentur filiæ maledictionem. 28.

Nec, si induxerint per dolum, & fraudem dantem causam tali actioni. 29.

Ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur, vt effectus ingressus fuerit secutus. 30.

Parentes contrahunt hanc excommunicationem, si compellant ad ingressum, ad finem habitus sumendi. 31.

Sententia asserens, quod si parentes compellant impuberem ad ingressum causa educationis, non contrahant excommunicationem, secus, si compellant puberem. 32.

Alia asserens incurrere, si compellant ad ingressum animo, vt postea allecta suasionibus monialium suscipiat habitum, secus, si sine tali animo, 33.

Sententia aliorum asserentium sic compellentes incurrere talem pœnam, quamuis compellant animo indiferenti. 34.

Solum contrahunt, quando compellunt animo deliberato, vt postea habitum suscipiat. 35.

Afficiuntur hac pœna etiam consulentes, & opem præstantes. 36.

Enumerantur alia, in quibus parentes teneantur erga filios. 37.

AMplam satis materiam sub hoc vno, eodemque titulo examinandam assumimus, quam tamen maiori, quam poterimus, breuitate, perstringemus. Non est dubium, quin parentes teneantur ad hanc honestam filiorum educationem in ijs, quæ ad fidem catholicā, Dei cultum, & bonos animi mores inducendos spectant; hoc autem onus non solum consurgit ex naturæ dictamine, secundum quam natura, quæ dat esse, dat etiam ea, quæ pertinent ad complementum eiusdem esse in eo genere, quod cōpetit tali esse, sed etiam ex iure superioritatis, quam habent parentes ad filios, ratione cuius tenentur ad eorum regimen ad normam summi, & vniuersalis omnium parentis, qui singulis præest, & curam habet de omnibus; quin immo etiam titulo naturalis pietatis, secundum quam inclinantur magis ad eos, qui natura sibi sunt coniunctiores, & propinquiores. Hæc omnia insinuant *Egidius Romanus de regim.*

I Onus benè educādi filios consurgit ex naturali pietate.

regim. princip. lib. 2. p. 2., Ianellus Æconomica Christianæ tract. 3., & 4., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 3., Homobonus de statibus part. 2. c. 10. Præcipua autem cura eorundem parentum in ordine ad eandem educationem eo debet collimare, vt filij sacro baptismatis lauacro ab originali noxa abluantur,
2 Tenentur curare filiorum baptismũ vrgente periculo statim, ac illud vrget, & quidem sub graui. prout docent Henriquez lib. 2. c. 4. num. 3., & c. 23. num. 1., Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 31. sect. 2., Coninchus de sacrament. q. 68. num. 3., Bonacina de sacram. disp. 2. q. 2. p. 2. num. 6., Castrus Palaus part. 4. tract. 19. p. 8. num. 8., & quidem indubitatum est, quod sub graui teneantur statim procurare, si immineat fœtui iam edito manifestum vitæ periculum, quia tunc maximè vrget extrema eiusdem necessitas illius subsidij spiritualis ad mortem æternam euitandam; Non extante vero tali periculo etiam ex graui Ecclesiæ præscripto tenentur non diu differre tale lauacrum regenerationis, cum hoc præseferat quendam Dei, Religionisque contemptum, & maximè obstet naturali pietati eorundem parentum in filios, cum
3 Etiam nõ vrgente tali periculo tenentur nõ differre diu. diutius sinant eos esse filios iræ, & indignationis diuinæ, nec constituant diuinæ consortes naturæ, prout præter præcitatos DD. notant Laiman lib. 5. tract. 2. c. 6. num. 8., Villalobos part. 1 tract. 5. diffic. 12. Quantum autem temporis requiratur ad inducendam in parentibus diù negligentèr differentibus tale lauacrum non vniformiter statuunt DD. Bonacina de sacramentis disp. 2. q. 2. p. 2. num. 6., videtur assignare tempus sex dierum, dum dicit posse differri secluso mortis periculo ad duos, tres, vel quinque dies. Henriquez d. lib. 2. c. 4. num. 3. statuit talem terminum vltra ad duodecimum diem. Castrus Palaus part. 4. tract. 19. p. 8. num. 8. extendit ad mensem, adeout, si sine necessitate vlterius protrahatur vltra mensem, peccent
4 Conciliũ Mediol. Proui. 1. assignat nouem dies, vltra quos statuit non posse differri sub excommunicatione. læthalitèr parentes. Concilium Prouinciale Mediol. 1. p. 2. fol. 34. constituit pœnam excommunicationis aduersus eos, qui non curant baptizari infantem ante nouem dies. Existente tamen aliqua necessitate, puta expectandi patrinos, quãdo præcipuè filij magnatum sunt baptizandi, potest diutius differri, iuxta Castrũ Palaum, & Laiman loc. cit. vltra mensem, non tamen vltra duos; iuxta alios ad tempus taxandum arbitrio prudentum. Monent tamen communitèr DD., quod sine necessitate in hoc casu non sit domi conferendus baptismus sine solemnitate, & postea supplendæ ceremoniæ in Ecclesia solemnitèr, & præcipuè ita sentiunt Laiman, & Castrus Palaus, & Armilla verb. baptismus num. 45., quia ceremoniæ ipsæ institutæ sunt, vt circa substantiam eiusdem baptismi versentur, ipsumque perficiant; nec est sufficiens causa separationis huiusmodi cæremoniarum ab ipsa substantia baptismatis finis ille expectandi patrinos, vbi alia necessitas non vrget. 5 In casibus, in quibus licitum est differre, nõ congruũ est prius baptizare, & postea supplere ceremonias.

Hæc adeo vera sunt, vt non solum parentes, quando ambo sunt catholici, teneantur quamprimum baptismum filiorum procurare, sed etiam quando alter est fidelis, alter infidelis, tenetur etenim fidelis lauacrum regenerationis filio non differre, prout colligitur ex c. Iudæi, quod desumptum est ex Concil. Tolet. 4. c. 61., 6 Altero ex patẽtibus infideli altero fideli tenetur fidelis curare quãprimum baptismũ filij. atq; hoc docent Paschalis de patria potest. p. 1. c. 7. num. 8., Augustinus Barbosa collect. ad c. ex literis de conuers. infid. num. 2., & collect. ad d. can. Iudæi 28. q. 1. num. 7., Coninch. de sacram. q. 68. num. 82. Intellige siue sit Pater, qui sit fidelis existente matre in infidelitate, siue mater sit fidelis existente Patre infideli, & licet in d. c. ex literis de conuers. infid. dicatur solummodo, quod etiam matre infideli inuita proles sit educanda apud Patrem nouitèr conuersum ad fidem, vbi solum videtur concessa potestas Patri fideli baptizandi, seu curandi baptismum proprio filio matre infideli existente, non è contra; nihilominus, cum in ordine ad ea, quæ pertinent ad salutem, parentes sint pares, non solum onus incumbet Patri curandi talem baptismum filio, si ipse fuerit fidelis manente matre in infidelitate, sed etiam matri, si ipsa fuerit fidelis curandi talem baptismum manente Patre in infidelitate.

Huic curæ parentum curandi lauacrum regenerationis proprijs filijs alia succedit erudiendi vel per se, vel per alias personas eosdem filios in fide catholica, & in ijs, quæ ex necessitate salutis quilibet Christianus credere, & scire tenetur Marcus Antonius de Cames in microcosmia p. 2. dialog. 8., Egidius Romanus de regim. 7 Tenentur parentes vel per se, vel per alios filios instruere in fide catholica, alijsque necessarijs ad salutem. princip. lib. 2. part. 2. c. 5., Ianellus Economicæ Christianæ tract. 3. q. 12., Homobonus de statibus part. 2. c. 20., Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 31. sect. 2., & hoc de iure diuino, quod sicuti obligat vnumquemque post sufficientem promulgationem catholicæ veritatis ad credendum actualitèr, & explicitè misterijs Trinitatis, & Incarnationis, & ijs omnibus, quæ in simbolo fidei continentur saltem secundum ipsorum substantiam, quod euincit constans Ecclesiæ praxis, quæ adultos non admittit ad baptismum nisi simboli articulis sit instructus, eisq; credat; ita obligat eos, qui alijs præ sunt, seu quibus aliorum cura ab ipso iure naturæ demandata est eosdem sic sibi commendatos in talibus miste-

misterijs, & articulis instruere; ex vi etenim paternitatis, seu superioritatis non solum tenentur ad educationem temporalem, sed etiam ad spiritualem. Neque hic audiendi sunt *Rosella verb. fides n. 1.*, & quidam canonistæ apud *Siluestrum eod. verb. q. 3.* asserentes fidelibus rudibus sufficere, si credant articulis, & misterijs fidei implicitè, quatenus credant, quidquid credit Sancta Mater Ecclesia. Non, inquam, audiendi sunt, quia, vt benè do-

8 Necessaria est actualis, & explicita fides misteriorũ, & articulorum fidei.

cent *D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 5.*, *Sanchez lib. 2. summa c. 3.*, *Azorius part. 1. lib. 8. c. 6. q. 2.*, *Laiman lib. 2. tract. 1. c. 9.*, & alij communitèr necessaria est fides actualis, & explicitam etiam apud rudes, & plebeias personas misteriorum, & articulorum fidei, cum spectet ad statum, & professionem fidelium ea cognoscere, quæ principalitèr spectant ad eandem fidem; nec solum spectat ad eosdem fideles explicitè cognoscere, & credere misterijs, & articulis fidei, sed etiam præcepta Decalogi, saramenta Euangelica, & orationem dominicam, & salutationem Angelicam cognoscere, & ediscere saltem secundum eorum substantiam, eo quod necesse est, vt quisque nouerit ea, quæ sunt sui muneris, & ad quæ in baptismo se obligauit; in baptismo autem se obliga-

9 Alia, in quibus tenẽtur parentes filios instruere.

uit quisque fidelis ad fidei confessionem, ad obseruantiam diuinorum mandatorũ, & ad abrenuntiationem Satanæ, & omnibus pompis eius, quæ nequeunt seruari sine cognitione prædictorum *Sanchez d. lib. 2. summa c. 3.*, *Laiman d. lib. 2. tract. 1. c. 9.* Cum igitur teneantur pueri hæc omnia nouisse, vtique tenentur parentes vel per se ipsos, vel per alios eosdem ex vi naturalis pietatis instruere.

Successiuè alia cura incumbit parentibus erudiendi filios in bonis moribus. *Vis*, inquit *D. Ioannes Chrisostomus hom. 12. in c. 6. ad Ephes. filium tuum esse morigerum? Ab initio illum educa in eruditione, & correptione Domini.* Ad hanc curam spectat primo instruere in amore, & timore Do-

10 Spectat etiam ad parentes erudire in bonis moribus, & hortari ad legis obseruantiam.

mini, iuxta illud *D. Chrisostomi homil. 2. in Epist. ad Thessal. Obsecro receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex prima eua mox ætate discant esse iudicium Dei; infigatur animis eorum esse supplicium, hic metus, si radices egerit, magna bona operabitur.* Secundo monere, & hortari ad obseruantiam diuinorum mandatorum, iuxta illud psalmi *diuerte à malo, & fac bonum.* Tertio instruere in ijs, quæ spectant ad Religionem scilicet ad reuerentiam debitam locis pijs, Sacerdotibus, sacrisq; reliquijs ad venerationem, & vsum sacramentorum. Quarto ad fugam omnium peccatorum; vnde optimè monet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 10. num. 33.*, quod parentes teneantur obseruare inclinationes, & affectiones filiorum prauas, vt possint congruis admonitionibus, & salutaribus remedijs ad oppositas virtutes flectere, & cum adolescentes, vt plurimum proni sint ad luxuriam, debent parentes eius turpitudinem per omnia mala, quæ ingerit animis, corporibusque, vt illos à tali prauo opere deterreant ostẽdere; hinc suadere debent tẽperantiam, abstinentiam à nimia, & immoderata somnolentia, remouere à prauis, & improbis consuetudinibus, corripere errantes, arguere à recto tramite declinantes, ac alia huiusmodi, quæ omnia continentur sub illo præcepto *Apostoli ad Ephes. 6. Educate filios in disciplina, & in correptione Domini.*

Specialius tamen incumbendum est parentibus sedulæ puellarum, & virginum curæ, iuxta illud *Ecclesiast. 7. Filiæ tibi sunt, serua corpus illarum, & non ostendas faciem hilarem ad eas*, ex quo *D. Hieronymus in Epist. ad Latam de institutione filiæ*, hæc habet. *Si solicita prouides, ne filia percutiatur à vipera; cur non eadem cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuersa terra? ne bibat de aureo calice Babilonis? ne egrediatur cum Dina, & velit videre filias regionis alienæ*; prona etenim est voluptatibus fæmina, & serpentium versutijs facilius fallitur. Ad hanc curam spectat studere, ne otio torpescant, vt congruis operibus implicentur, vt turpia verba nõ audiant, neq; intelligat, cantica mundi ignorent, prout prosequitur *D. Hieronymus in illa Epist. ad Latam*. Item curare ne à matris oculis discedat, neue vagetur per compita, vt sint taciturnæ, & verecundæ præsertim in conspectu virorum, iuxta illud *Apostoli 1. ad Timoth. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione*, & alia huiusmodi, de quibus latè, & ad abundantiam *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. à num. 53. vsq; ad 63.*

11 Quomodo se gerere debeant parentes erga puellas.

Hactenus plura attigimus, quæ tenentur præstare parentes ad moralem, & honestam filiorum educationem; nunc non modica de ijs, à quibus in ordine ad eandem educationem tenentur abstinere.

Sic primo sub graui tenentur abstine-

12 Tenentur abstinere ab illis actionibus, quæ possunt reuocare filios à recta via.

re ab actionibus, quibus reuocare intendant eosdem filios ab obseruantia diuinarum legum, vel Ecclesiasticarum, & ab exercitio bonorum operum *Nauarrus in man. c. 14. num. 17.*, *Toletus lib. 5. c. 1. n. 11.*, *Sairus lib. 7. clauis c. 7. num. 1., & 2.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 66.*, in particulari grauitèr peccant retinendo ab vsu sacramentorum, ab auditione sacri, & concionum, & similium;

lium; item, si impediunt ab executione votorum, ad quæ ipsi consensum præstiterunt. Ratio horum omnium est, quia licet non omnia hæc opera sint præcepta, sed tantum cadant sub consilium, nihilominus ius habēt ijdem filij, ne in illis a parentibus impediantur, quod ius violant parentes impediendo.

Secundo tenentur sub graui ad non impediendos eosdem filios sine rationabili causa, sed vi vel dolo ab ingressu in Religionem, & professione in eadem emittenda

13 Item non impedire filios ab ingressu in Religionē

Suarez de censuris disp. 23. sect. 7. num. 10., *Sanchez in summa c. 4. nu. 15.*, *Filliucius tom. 1. tract. 14. c. 6. num. 90.*, *Bonacina de censuris in particulari disp. 2. q. 2. punct. 3. num. 1.*, quia remouent a summo bono. In particulari contra parentes impedientes filias, ne velum sacrum suscipiant, neue votum emittāt sine iusta causa, iniuncta est pæna excommunicationis in *Concil. Trident. c. 18. sess. 25.*

14 Impediētes filias, ne velum suscipiāt, vel votū emittant, afficiuntur excōmunicatione.

Quid autem veniat nomine veli suscipiendi, & voti emittendi? Aduertendum hic est *secundum Paludanum in 4. dist. 38.* velum quintuplex esse; primum est professionis, quod antiquitus dabatur fæminis professis anno duodecimo completo iuxta textum *in c. puella 28. q. 2.*; hocque concedítur omnibus in Religione professis, siue fuerint virgines, siue viduæ. Secundum, quod dicebatur velum consecrationis, & professis dabatur anno vigesimo quinto completo per textum *in c. placuit 20. q. 1.*

15 Quotuplex sit velum, & de quo intelligenda dispositio

Tertium, quod dicebatur ordinationis, in qua aliqua benedictio impertiebatur, ex qua munus professa accipiebat incohandi horas in choro, & legendi homiliam; atque hoc non concedebatur, nisi anno quadragesimo completo per textum *in c. Diaconissam 27. q. 1.* Quartum est prælationis, quod dabatur Abbatissis anno ipsarum sexagesimo per textum *in c. iuuenculas 20. q. 1.*, sed modo vsus inualuit, vt Abbatissa fieri possit anno trigesimo suæ ætatis, nec datur velum, sed tantum fit quædam benedictio. Quintum est continentiæ, & obseruationis, atq; hoc est viduarum, licet etiam possit concedi virginibus, licet virginale dari non possit viduis per textum *in c. deuotis 20. q. 1.* Quibus pro notitia suppositis ad excitatum dubium dico nomine veli acquirendi, vel voti emittendi venire professionem vel cum veli susceptione, vel absque eadem cum tribus votis substantialibus, vnde qui remouerent à tali professione, vtique in illam excōmunicationem à Tridentino comminatam inciderent, prout notant *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 10. num. 67.*, *Suarez disp. 23. sect. 6. num. 9.*, *Filliucius tract. 14. c. 6. q. 5. ad fin. num. 90.*, *Bonacina de censuris in particulari disp. 2. q. 2. punct. 3. num. 2.*

Sed quid dicendum est, si parentes sine iusta causa remoueāt ab ingressu in Religionem, & susceptione habitus? *Suarez d. disp. 23. sect. 6. num. 9.*, *Filliucius loc. cit.*, *Bonacina etiam ibidem* sustinent etiam sic impedientem ab ingressu, & à susceptione habitus incidere in talem excommunicationem, eo quia impediendo talem ingressum, & susceptionem habitus ex consequenti etiam impedit professionē, cum hæc emitti nequeat sine ingressu, & sine tali susceptione. E contra *Sanchez in summa c. 4. num. 13.*, *Castrus Palaus part. 6. de censuris disp. 3. p. 36. num. 9.*, existimant

16 Excommunicationem etiam incurrūt impedientes filias à susceptione habitus, & ingressu in Religionem.

comprehendi tantum in dicta constitutione, seu dispositione Tridentini impedientes professionem, nō verò ingressum, seu susceptionem habitus, cum Concil. loquatur dumtaxat de professione, seu emissione votorum, &, cum versemur in pænalibus, lex non est extendenda ad non expressa, &, vt soluant rationem Suarez, asserunt, quod illa dispositio Tridentini supponat personam iam ingressam in monasterio, & habitum suscepisse; vnde intelligitur tantum, quando iam ingressam, tanquam nouitiam retrahit à votis, seu professione emittenda? Non recederem tamen hac in re à sententia prima Suarez, & Filliucij, quandoquidem Concilium loquitur indefinitè non distinguens, an fæmina iam fuerit, vel non fuerit ingressa, vnde nec nos distinguere debemus, sed simplicitèr considerare, quod retrahendo ab ingressu retrahunt etiam à professione, quod est illud, quod voluit prohibere Trident. sub illa pæna excommunicationis.

Dices hac ratione etiam contraherent pænam excommunicationis, qui impedirent aliquam fœminam ab emittendo votum simplex Religionis, quod tamen non admittunt nec *Suarez*, *nec Filliucius*, *nec Bonacina pro nostra opinione citati*. Sed contra respondet *Bonacina loc. cit. num. 4.*, hoc non sequi, quia illud impedimentum voti simplicis de professione emittenda, vel de suscipiendo habitu est nimis remotum ad eandem professionem, adeoque non militat eadem ratio de sic impediente illud votum simplex, ac de impediente ingressum, cum ingressus proximius accedat ad professionem. Congruentius, & melius videtur respondere *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. d. c. 10. nu. 67. propè medium* professionem posse emitti absque illo voto, non sic absque ingressu, adeoq; hunc esse cum illa connexum, non sic votum illud.

17 Non tamen, si impediāt ab emittendo voto simplici Religionis.

Hæc tamen, quæ hactenus dicta sunt, intel-

intelligenda videntur, si retraxerint à tali professione sine iusta causa, quod etiam indicauit *idem Trident.d.c.*18.*sess.*25. Qualis autem censenda sit iusta causa? Nauarrus *in manual.c.*12.*num.*45., *Reginaldus lib.*18.*num.*375., *Ioannes Angelus Bossius tract.de effect.matrimon.part.*2. *c.*1.§. 20. plures enumerant. Nobis in præsenti sufficiet aliquas assignare, ex quarum similitudine poterunt aliæ deduci. Prima est, si parentes timeant infamiam eiectionis ob peruersam indolem, aut ingenium peruicax filiæ. Secunda, si infirmitate corporis laboret. Tertia, si illius ope indigeant ad sui sustentationem.

18 Intellige, si retraxerint à Religione sine iusta causa, & qualis hæc sit.

Hic iam oritur difficultas, an dispositio Concilij Tridentini loc. cit. solum afficiat impedientes, & retrahentes fæminas à professione in Religione emittenda, an verò retrahentes etiam masculos? Probabilius arbitror, quod, quamuis retrahentes masculos sine causa à professione in Religione emittenda grauissimè peccent, non propterea tamen subdantur excommunicationi eiusdem Trident., quandoquidem dumtaxat expresè loquitur de retractione fæminarum. Ibi: *Simili quoque anathemati subijcit eos, qui Sanctarum Virginum, aut aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impedierint*; dispositio autem pænalis lata contra impedientes fæminas non est extendenda contra impedientes masculos, cum fæmininum non comprehendat masculinum, quin potius masculinum fæmininum: item, quia potior ratio militat pro fæminis, quam pro masculis, cum illæ, vtpotè debilioris iudicij facilius decipiantur, & vtpotè timidiores minus resistant. Hanc opinionem in similibus terminis sustinent *Nauarrus in manual. c.*14.*num.*17., *Sanchez in summa lib.*4.*c.*4., *Ioannes Angelus Bossius tract.de effect.matrim.c.*10. *num.* 74. *vers. igitur dicta excommunicatio*.

19 Dispositio concilij afficit solum retrahentes fæminas, non masculos.

Solum aliquid negotij videtur facessere in præsenti id, quod asserit *Azorius part.*1 *lib.*13.*c.*9.*q.*2.*vers.finem, & 2. part. lib.*2. *c.*21. *q.*15., quod scilicet dispositio Tridentini non videatur in illa pæna afficere parentes, sed alios ab ipsis, si impedierint; cum ad ipsos parentes iure quodam naturali pertineat filiarum incolumitati studere. Sed absolutè tenendum est etiam parentes in tali Tridentini decreto comprehendi, quia loquitur generalissimè de quibuscunque, & singulis personis, & latum est in fauorem Religionis, cui parentes potius, quam alij possunt obesse *August. Barbosa de potest. Episcop. alleg.*104., *& collect.ad d.c.*18., *Trident. Ascanius Tamburinus de iur. Abbat. disp.*1. *q.*4., *& disp.*2.*q.*1., *Portel in addit. ad dub. Reg. verb. monialis num.* 5., *Ioannes Angelus Bossius tract.de effect. matrim.c.*10.*num.* 86.

20 Dispositio concilij afficit non solũ alios à parentibus retrahentes, sed etiam ipsos parẽtes.

Ex diametro opposite peccant grauitèr parentes, qui sine iusta causa compellunt filios, vel filias ad ingrediendum in Religionem, in eaque proficeri, cum eisdem iniustè adimant libertatem à Deo concessam maximè in ordine ad graue, & perpetuum iugum Religionis, & experientia compertum est, ex tali ingressu inuoluntario non leuia damna tum ipsi ingresso, tum Religioni eidem emanasse. Specialitèr contra cogentes fæminas ad ingressum, & professionem in Religione *Concil. Trident. d. sess.* 25. *c.* 18., statuit excommunicationem latæ sententiæ. Circa quam dispositionem plura contingunt in præsenti examinanda. Primum quid veniat nomine coactionis ad effectum incurrendi huiusmodi pęnam excommunicationis. Secundum ad quid extendatur huiusmodi coactio. Tertium, an statim, ac est illata illa vis coactiua inferens incurrat illam excommunicationem, an verò requiratur executio illius, ad quod talis vis illata est. Quartum, an solum illam contrahant, qui vim illam conferunt, an verò, qui etiam auxilium, opem, & consilium præstant, aut etiam præsentiam.

21 Grauitèr peccãt parentes cõpellentes filios, vel filias ad Religionẽ

Compellentes filias contrahunt excommunicationẽ

In ordine ad primum dico nomine coactionis venire quamcunque vim, minas, metum pænarum grauium, & similia, prout docent *Bonacina de excommun. in part. extra bullam cœnæ disp.*2. *q.*2. *part.*2. *nu.*2., *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.* 10. *nu.*87.; hæc enim omnia tollunt plenam libertatem in ijs actionibus, quæ debent esse libera, & omninò voluntaria; an autem metus purè reuerentialis inducat hanc excommunicationis pænam? Negant communitèr DD. *Riccius in praxi fori Eccl. decis.* 708., *Portel in addit. ad dub. Reg. verb. Monialis num.* 5., *& seqq., Hieronymus Rodericus in cons. qq. Reg. resol.* 101. *nu.* 80., *Diana part.* 2. *tract.* 15. *resol.* 56. Rationem ex eo deducunt, quia parentes quoad talem metum reuerentialem illum actiuè non incutiunt, sed ipsæ fæminæ ex se sumunt, nec aliquo modo interuenit coactio, cum parentes vim non impellant; atq; ex his

22 Nomine coactionis venit vis, minæ, metus pænarũ grauium.

23 Non tamẽ metus purè reuerentialis.

Infertur primo parentes incutientes leuem metum non incurrere hanc pęnam excommunicationis, prout docent *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c.* 10. *num.* 90., *Bonacina de centur. in part. disp.*2. *q.*2.*p.*2., & hoc, quia leuis timoris nulla habenda est ratio *l. nec timorem ff. quod metus causa*. Deindè pænalia intelligenda sunt in omni rigore, nec extendenda,

24 Incutientes leuem metũ non cõtrahunt excommunicationẽ.

denda, adeòq; non compræhendunt leuem timorem, sed dumtaxat grauem, qui venit propriè nomine timoris sine addito.

25 **Nec, qui incutiunt metum iustum, quãtumuis grauem.**

Infertur secundo, non incurrere hanc excommunicationem, qui per metum iustum, quantumuis grauem induceret fæminam ad ingressum in Religionem, vel professionem in eadem *Sanchez in summa lib. 4. c. 4. nu. 5.*, *Portel in addit. ad dub. Reg. verb. Monialis num. 9.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de contract. matrim. c. 12. num. 188.*, *& seqq.*, *& tract. de effect. matrim. c. 10. num. 90.*, & ratio est, quia tunc non adest iniuriosa coactio.

26 **Nec, qui inducunt per preces, & blãditias, nisi fuerint nimiæ, & importunæ.**

Infertur tertio, nec incurrere, qui precibus, & blanditijs induceret ad talem ingressum, vel professionem, prout docent *Bonacina de censuris in part. disp. 2. q. 2. punct. 2. num. 4.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 88.*, *Sanchez in summa lib. 4. c. 4. num. 8.*, cum preces, & blanditiæ non tollant rationem voluntarij. Quod si supponas, quod preces fuerint nimiæ, & importunæ, & coniunctæ cum metu reuerentiali, tunc nonnulli apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de contract. matrim. c. 12. num. 115.* arbitrantur etiam nõ tollere rationem voluntarij, & propterea sic blandientes, & hortantes non incurrere illam excommunicationis pænam; sed congruentius sentit *idem Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 118.*, *& tract. de effect. matrim. c. 10. num. 188.*, & tollere rationem voluntarij, & inducere in sic suadentibus pænam excommunicationis. Ratio autem ea videtur esse, quia hæc simul coniuncta speciem quandam vis inferunt, grauemque metum continent.

27 **Nec, qui inducunt sub motiuo priuationis lucri, si fæmina non habeat ius ad tale lucrum.**

Infertur quarto, nec incurrere talem excommunicationem, qui sub motiuo priuationis lucri induceret fæminam ad ingressum, vel professionem in Religione, si fæmina ipsa non habeat ius ad tale lucrum, vt si diceret *Nisi ingrediaris, retraham à te illud lucrum, quod in tui fauorem disposueram*, *Suarez de censur. disp. 23. sect. 7. num. 6. sub fin.*, *Sanchez in summa lib. 4. c. 4. nu. 6., & 7.*, *Bonacina de censur. in part. disp. 2. q. 2. p. 2. num. 5.* Ratio est, quia per hoc non inferunt coactionem, nec iniuriam eidem fæminæ, cum ipsis sit liberum relinquere, vel non relinquere.

28 **Non eximuntur tamen parentes à tali excõmunicatione, si minitentur male[dictionem].**

Infertur quinto, probabilius non euitare parentes talem excommunicationẽ, si filiæ minitentur maledictionem, si non ingrediatur, vel profiteatur in Religione, quidquid ex aduerso videatur dixisse *Sanchez in summa lib. 4. c. 4. num. 11.* Ratio est, quia talis maledictio præcipuè in fæmina imbecilli, & timida incutit grauem metum, cum ex genere suo inferat futuram perpetuam auersionem parentum ab ipsa, & filij maximè timere soleãt maledictionem parentum ob mala, & grauia damna, quæ sibi metuunt imminere.

29 **Nec si induxerint per dolũ, & fraudẽ dantem causam tali actioni.**

Infertur sexto, probabilius etiam non euitare parentes talem pænam, si per dolum, & fraudem dantem causam tali actioni induxerint filiam ad talem ingressum in Religionem, & professionem in eadem, quidquid ex aduerso dixerit *Sanchez loc. cit. num. 9.*, cui videtur assentiri *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. c. 10. num. 188.*, nam talis fraus, & dolus tollunt absolutè rationem voluntarij, quod, si dixeris cum præcitatis DD., quod, quamuis tollat rationem voluntarij, non inferat tamen aliquam vim, quod absolutè requiritur ad hanc pænam; cum decretum illud sit pænale, & propterea non extendendum vltra expressa; in dispositione autem non exprimitur dolus, sed dumtaxat coactio; statim respondebo in illo dolo quandam vim reperiri consistentem in eo, quod sub illa specie doli, & fraudis veritatem cælat, & repræsentet id, quod non est pro eo, quod est, vel è contra, nec solum vis infertur apponendo conatum positiuè, sed etiam negatiuè subtrahendo id, quod iustè non poterat subtrahi, cũ violentèr quodamodo trahatur voluntas ab illa apparentia obiecti propositi, vt existentis, cum tamen non existeret; & quoad effectum sibi correspondent compellere ad aliquid agendum, ac inducere ad idem agendum subtrahendo media, quibus cognitis non induceretur, & proponendo falsa, quibus inducitur, & vtique iniustè, quod æquiualet violentiæ.

30 **Ad incurrendam hanc pænã requiritur, vt effectus ingressus fuerit secutus.**

Infertur septimo, cogentem absolutè fæminam ad ingrediendum, vel profitendum in Religione non incurrere hanc pænam excommunicationis, si effectus ingressus, vel professionis non sequatur *Sanchez in summa lib. 4. c. 4. nu. 18., & seqq.*, *Portel in addit. ad dub. reg. verb. Monialis num. 17.*, *Castrus Palaus p. 6. de censur. disp. 3. p. 36. num. 8.*, *Bonacina de censur. in part. disp. 2. q. 2. p. 2. num. 8.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 91.* Ratio est, quia pænæ maximè graues, cuiusmodi est illa excommunicationis, regularitèr non incurruntur ante effectum, nisi hoc exprimatur; Accedit, quod Concilium Trident. loc. cit. iniungit huiusmodi pænam contra cogentes, & impedientes, non autem contra conantes cogere, & impedire, vt patet ex textu. Ex quibus etiam habes, quod consulentes, fauorem, & opem præstantes, qui etiam continentur sub tali decreto, non contrahant hanc pænam, si effectus ingressus, & professio-

nis non ſequatur, quia abſoluto ab hac pœna principali, intelliguntur etiam abſoluti minus principales, & acceſſorij.

In ordine ad ſecundam difficultatem ſupra propoſitam certũ eſt primo, quod, ſi parentes, vel alij compellant fœminam ad ingrediendum in Religionem, ſeu monaſterium, & ad ſumendum habitum, ſeu ſub fine habitum monachalem aſſumendi contrahant præfatam excommunicationem *Concil. Trident. d. ſeſſ. 25. c. 18.*, nec in hoc eſt ambigendum, cum idem Concilium tria diſtinctè ſub diſiunctione numeret, *ad ingrediendum* ſcilicet *vel ad habitum ſuſcipiendum*, *vel ad profeſſionem faciendam* in alternatiuis autem ſufficit vnam partem verificari; quod vtique habetur in præſenti, ſiue coegerit ad ingrediendum ſub fine ſtatus Monachalis, ſiue etiam ad habitum ſumendum, vt per ſe patet; certum eſt ſecundo, quod, ſi ſpontè ingreſſam coegerit inuitam ad profeſſionem emittendam propter eandem rationem incurrat.

31 Parentes incurrunt excommunicationem, ſi compellant ad ingreſſum ſub fine habitus ſumendi.

Difficultas igitur ſolùmodo eſt, an incurrat, ſi coegerit ad ingrediendũ præcisè ſine animo, vt habitum Monachalem ſuſcipiat, ſed cauſa educationis, donec apta fiat matrimonio, vel cum animo indifferenti, vt vel tempore apto matrimonio iungatur vel Monaſterio addicatur, ſi talem ſtatum ipſa poſtea elegerit? Qua in difficultate nonnulli diſtingunt aſſerentes, quod, ſi parentes filiam impuberem coegerint Monaſterium ingredi cauſa educationis ad effectum, vt poſtea conuenienti tempore iungatur matrimonio, nullo modo contrahant excommunicationem Tridentini; ſi verò coegerint puberem ad talem ingreſſum, vtiq; contrahant *Barboſa de poteſt. Epiſcop. part. 3. alleg. 104. num. 5.*, *Nauarrus conſ. 56. de ſent. excommun. in prima edit.*, *& de Regul. in 2. edit. conſ. 6.*, *Rainerius in catal. cenſur. c. 6. excommun. 63.*, *Megala in 3. part. lib. 4. c. 6. num. 100.*, *Zerola in prax. Epiſcop. part. 2. verb. Moniales q. 13.*, *Diana part. 2. tract. 15. reſol. 56.*, *& alij*. Rationem pro prima parte ex eo deſumunt, quia filiæ omnino impuberes in ordine ad earum educationem tenentur obedire parentibus, qui poſſunt eas offerre Monaſterio, vt ibidem perfectè educentur; pro ſecunda verò eam adducunt, quia Concilium Trid. in illis tribus, quæ ibi diſtinguit, ſub diſiunctione ponit coactionem ad ingrediendum, vt diſtinctam à coactione ad recipiendum habitum, vbi certè voluit prohibere vim ad ſimplicem ingreſſum, cum verba ſint propriè intelligenda, vbi non conſtat de contraria mente loquentis. Deinde illa coactio ad ingreſſum videtur quoquo modo inferre vim ad ſumendum habitum; cum fœminæ poſt ingreſſum magno afficiantur pudore in regrediendo.

32 Sententia aſſerens, quod, ſi compellat impuberem ad ingreſſum cauſa educationis, non contrahant excommunicationẽ, ſecus, ſi puberem.

Alij dixerunt cogentes fœminas ingredi Monaſterium incurrere talem excommunicationem, quando coactio illa ingreſſus efficeretur eo fine, & animo, vt poſtea habitum Religionis ſuſciperet, vel allecta ſuaſionibus Monialium, vel alia ratione, ſecus quando illa coactio fieret nullo habito fine, nec reſpectu ad talem habitum ſuſcipiendum, vt docent *Rodericus in ſumma tom. 2. c. 8. num. 9.*, *Portel in addit. ad dub. Reg. verb. Monialis num. 14.*, *Sanchez in ſumma tom. 1. lib. 4. c. 4. num. 12.* Ratio iſtorum illa videtur eſſe, quia prima coactio videtur directè opponi menti Concilij, non ſic ſecunda.

33 Sententia aſſerens incurrere, ſi cõpellant animo, vt poſtea ſuſcipiat habitũ, ſecus, ſi ſine animo.

Alij dixerunt parentes cogentes filias ad ingreſſum in Monaſterium incurrere in excommunicationem, quantumuis hoc præſtent animo indifferenti, vt poſtea ſtatum Religionis, vel matrimonij eligant; atq; ita ſentit *Caſtrus Palaus part. 6. de cenſuris diſp. 3. punct. 36. num. 8. verſ. hanc ſententiam*, eamq; rationem adducit, quia cogendo ad talem ingreſſum ſaltem in genere intendit cogere ad ſtatum Religionis, cum ſciat ex illo ingreſſu facilem patere aditum Monialibus ad illam nimijs precibus, & hortationibus inducendam ad habitum. Quid ergo in hac opinionum varietate ſentiendum?

34 Sententia aliorum ſubjicientium tali pœnæ abſolutè ſic compellentes.

Dico, parentes, ſeu alios tunc tantum incurrere in illam excommunicationem Tridentini, quando cogunt ad ingreſſum animo determinato, vt ingreſſa ibi inuita permaneat, & habitum ſuſcipiat. *Suarez de Religione tom. 3. lib. 3. c. 9. dubio 4.*, nec arbitror diſſentiri *Ioannem Angelum Boſſium tract. de effect. matrim. c. 10. num. 93.*, *Bonacinam de cenſur. in part. diſp. 2. q. 2. p. 2. num. 6.* Rationem ex eo deſumo, quia Concilium Tridentinum in eà diſpoſitione voluit ſolummodo conſulere libertati ſtatus Religioſi, ſed quando parentes cogunt ad talem ingreſſum ad eum effectum, vt ibi permaneat, & habitum aſſumat, libertati ſtatus Religionis officiunt, & vim inferunt, quam vim in ordine ad talem libertatem non videntur inferre, quando compellunt ſolum cauſa educationis, vt poſtea in matrimonium collocent, ergo &c. Nec hic admittendam arbitror illam diſtinctionem, quando fœmina eſt impubes, ac quando eſt pubes, quia, vbi non eſt ille animus, nec finis ad inducendum ad habitum ſuſcipiendum, non intelligitur aliqua vis illata libertati Religionis, & ex eo, quod fœmina ſit pubes, & per conſequens perfectioris

35 Solum incurrunt, quando compellunt animo deliberato, vt ingrediatur, & poſtea habitum ſuſcipiat.

Refellitur alieria opiniones

ris iudicij non videtur ita subiecta deceptionibus, & fraudibus, nec suasionibus flectenda. Non negauerim tamen, esse vehementem præsumptionem, quod pubes fuerit inducta animo, vt ibi permaneat, & habitum assumat; sed vbi talis animus non sit, in foro conscientiæ non erit locus censuræ. Minus admittendam esse arbitror doctrinam Castri Palai volentis parentes in talem excommunicationem incurrere, quando induxerunt animo indiferenti, vt vel ibi habitum suscipiat, vel matrimonio iungatur; Minus, inquam, quia, cum parentes indiferentes sint, vel ad statum Religionis, vel ad statum matrimonij; nec sit in eisdem intentio actualis, nec virtualis determinata ad habitum, vel statum Religionis, non video, cur debeant subijci illi censuræ.

In ordine ad vltimam difficultatē absolutè sentiendum est, nedum cogentes ad
36 talem ingressū cum illo animo, vel ad susceptionem habitus, vel ad professionem emittendam, sed etiam consulentes, opem, & auxilium præstantes contrahere cēsuram, vt expressè colligitur ex illo textu Concil. Trid., qui tamen non incurrunt, nisi in casibus, in quibus incurrunt ipsi cogentes, & compellentes. *Nauarrus cons. 56. de sent. excōmun. in prima edit., & cons. 6. de Reg. in secunda edit., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 96., & alij*. In hanc tamen censuram arbitror non incurrere eos, qui præsentes fuerint ingressui, vel susceptioni habitus, vel professioni puellæ coactæ, dummodo aliquem fauorem, opem, vel consilium non conferant; Nec obesse potest, quod in eodem Concil. Trident. dicatur, quod eidem excommunicationi subsint, qui quoquo modo suam interponunt præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem, modo id fiat scientèr ab eo, qui nouit fæminam cogi ad illum ingressum; Non, inquam, obesse potest, quia Concilium intelligendum est, quando talis præsentia exhibetur animo auxiliandi, & fauendi illi violentiæ, non animo audiendi sacrum, vel quid aliud peragendi, prout notant *Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 97., & Sanchez in summa tom. 1. lib. 4. c. 4. num. 21., Portel in addit. ad dub. Regul. verb. Moniales num. 17.* Ipsam tamen contrahunt Episcopi, Vicarij, Superiores, qui scientes inuitam trahi ad Monasterium, vel ad suscipiendum habitum, suam præsentiam exhiberent, & auctoritatem, non solum, quia ipsi tenentur impedire, sed etiam, quia eorum præsentia, & auctoritas secundum omnem æstimationem fouet, & fauet ingressui, vnde habentur pro cooperatoribus.

Afficiuntur hac excōmunicatione etiam cōsulentes, & opem præstātes.

Ab hac tamen excōmunicationis pæna excusantur parentes cogentes fæminas ad ingressum in Monasterium in casibus à iure permissis, prout colligitur expressè ex eodem Concil. Trident. Quinam autem sint casus a iure permissi, enumerat *Ioannes Angelus Bossius loc. cit. num. 98., & seqq.* Primus est, quando cogitur in pænam alicuius grauis delicti. Secundo, quando in cautionem pudicitiæ. Tertius, quando, quis coniux consentit alterum in Religionem ingredi, sciens ius disponere sic consentientem debere ingredi in Religionē, & professionem item emittere, & postquam consensum præstiterit, maneat in sæculo cum periculo incontinentiæ; hic etenim, si cogatur ab altero ingredi, & profiteri, iustè cogitur, & tunc cogens non contrahit excommunicationem. Hoc tamen aduertendum est, quod in primis duobus casibus non possit fæmina cogi ad suscipiendum habitum, vel ad profitendum, cum status Religionis debeat esse omnino liber, & periculo incontinentiæ, & pænæ sufficientèr consulatur per ingressum in Monasterium, & permanentiam in ipso.

Non comprehenduntur tamen parētes, qui compelluot in casibus à iure permissis.

Iam redeamus ad alia, à quibus sub graui tenentur parentes abstinere in ordine ad filios. Sic tenentur sub graui absq; vrgenti causa non cogere filios, vel filias ad nubendum, nec impedire eosdem, ne absolutè contrahant, si velint, prout latè docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 99., & in tract. de contract. matrim. c. 11. §. 1. 3. 6., & 8.*, eo quia in ijs filij sint sui omnino iuris, & talis coactio obstat libertati matrimonij. Contendunt hic aliqui, an parentes cogentes filios à non contrahendo matrimonio contrahant excommunicationem *Concil. Trident. sess. 24. de reform. matrimonij c. 9.*, sed absolutè tenendum est, non contrahere, quia Concilium solum loquitur contra Dominos temporales, & Magistratus exteriorem iurisdictionem habentes, vnde non est facienda extensio.

37 Enumerātur alia, in quibus parentes tenentur erga filios

PRÆNOTIO II.

Vbi, & apud quos educandi sint filij præsertim impuberes.

SVMMARIVM.

Enumerantur varij status parentum, circa quos potest esse dubium. 1.

Primo triennio educanda est proles apud matrem. 2.

Intellige etiam quoad filios illegitimos. 3.

Excipe, quando ipsa esset egena, quia tunc onus incumbit Patri. 4.

Item, si esset infirma. 5.

Nec tunc, si esset diues, teneretur suis expensis apud nutricem alere. 6.

Excipe etiam, si mater esset nobilis, & consuetudo exigeret, vt apud nutricem aleretur. 7.

Elapso illo triennio, nec dissoluto matrimonio per diuortium proles educanda est apud Patrem. 8.

Nisi subiaceret ex peruersitate Patris periculo inhonestè viuendi. 9.

Vel nisi Pater permaneret in infidelitate matre conuersa ad fidem. 10.

Vel nisi ob sæuitiam nimiam Patris filius periclitaretur. 11.

Vel nisi mortua matre transeunte Patre ad secunda vota ex odio Nouercæ immineret filio graue damnum. 12.

Facto ex iusta causa diuortio, si Pater causam diuortij dederit, filij sunt educandi apud matrem, si verò mater talem causam dederit, apud Patrem. 13.

Non solum, quando mater est noxia, & diues, & Pater innocens, & pauper filius est alendus apud matrem, sed etiam quando Pater est noxius, & diues, & mater innocens, & inops, filius est alendus apud Patrem. 14.

Si mater noxia fuerit diues, & Pater innocens etiam diues, alenda est proles apud Patrem sumptibus matris. 15.

Posito diuortio mutuo consensu sine culpa proles vltra primum triennium educanda est apud Patrem. 16.

Sententia asserens, quod, quando proles genita est ex matrimonio irrito ob impedimentum occultum non cognitum à contrahentibus, sit alenda communibus expensis cognita inualiditate. 17.

Probabilius est alenda apud Patrem, & expensis eiusdem. 18.

Facto diuortio ex causa vnius, qui fuerit fidelis altero in infidelitate remanente proles est alenda apud fidelem. 19.

Mortuo Patre filij regularitèr educandi sunt apud eum, quem Pater elegerit, nullo autem electo sunt alendi apud matrem, si vidua permanserit. 20.

Excipe, si Pater elegerit personam suspectam. 21.

Si mater in statu viduitatis non permanserit, filij alendi sunt apud electum à Iudice. 22.

Probabilius Iudex non debet eligere matrem binnubam. 23.

Ex eo, quod mater ab intestato sit successura filio, non est ei deneganda educatio filij. 24.

Mortuo Patre, & matre regularitèr filij educandi sunt apud auiam maternam excluso etiam fratre. 25.

Limita in casu, quo pupilli magis commodè, & vtiliter possent educari apud fratrem. 26.

Mortuis Patre, & matre in educatione filiorum cæteris paribus præferendus est alijs auus paternus. 27.

Limita, nisi auus paternus transierit ad secunda vota, & nouerca esset noxia filio. 28.

Filia illegitima mortuo Patre probabilius alenda sunt apud matrem emendatam. 29.

HÆC controuersia in ordine ad varios status potest, & debet dirimi. Primo, quando adhuc superstes est Pater eorundem, & matrimonium quoad thorum, & habitationem non est dissolutum. Secundo, quando matrimonium ipsum quoad talem habitationem per diuortium est dissolutum; & tunc considerandũ est, ex cuius culpa prouenerit illud diuortiũ, seu separatio. Tertio, quando iam Pater mortuus est, & non statuit, apud quem filij superstites sint educādi. Quarto, quando mortuo Patre adhuc mater est superstes, siue auus paternus fuerit superstes, siue non, & siue ipsa mater maneat in statu viduitatis, siue transeat ad secunda vota. Quinto, quando vterque parens mortuus est, nec superstites sunt aui, & alia huiusmodi.

1 **Enumerãtur varijs status parentum, in quibus potest esse dubium,**

Hoc vnum præmittendum est, quod est extra controuersiam, scilicet Matrem intra primum triennium, & tempus ablactationis teneri apud se filium, vel filiam educare, nec posse cogi à marito ad infantem deserendum, prout docent communitèr DD. per textum in *l. penult. C. de patria potest. in c. fin. de conuers., & fid.*, *Azorius part. 2. lib. 2. c. 5. q. 8.*, *Lessius de iust. lib. 2. c. 19. nu. 20.*, *Glosa in l. alimenta verb. materna C. de negot. gest.*, *Pontanus de aliment. c. 8.*, *Nauarrus in manual. c. 14. nu. 17.*, *Peregrin. de iure fisci lib. 3. tit. 18. n. 62.*, & alij innumeri tàm ex Theologis, quàm ex iuris peritis, quos allegat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. de alimentorum oblig. c. 7. num. 316.*, quæ adeò vera sunt, vt extendantur etiam quoad filios illegitimos *Couaruias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. num. 13.*, *Palæotus de nothis c. 48. num. 1.*, *Surdus de alimentis tit. 1. q. 14.*, & *tit. 7. q. 13.*, *Corduba à Lara in l. si quis è liberis §. si mater ff. de liber. agnos.*, & hoc onus respectu Matris educandi filios pro illo primo triennio fundatur in naturali pietate, & ordine naturæ, secundum quem tenetur filios proprio lacte nutrire; ex quo onere oritur etiam in eadem Matre ius aduersus maritum, vt possit eodem inuito prolem ad illud triennium apud se enutrire. *Alexander in l. alimenta num. 4. C. de negot. gest.*, *Grammaticus cons. ciuil. 33.*, *Antonius Gabriel. commun. concl. lib. 6. tit. de alimentis concl. 1. n. 20.* Limitandum tamen est hoc onus respectu Matris, primo, quando ipsa est egena, & cogitur sibi victum quærere proprijs laboribus, quia tunc tenetur Pa-

2 **Primo triennio educanda est proles apud matrem.**

3 **Intellige etiã quoad filios illegitimos.**

4 **Excipe, si ipsa mater esset egena.**

ter,

ter, etiam si filius fuerit illegitimus, cum proprijs expensis, vel apud Matrem tribuendo ipsi congrua alimenta, vel alteri nutrici tradendo *Bartolus in d. l. si quis à liberis §. si Mater ff. de lib. agnos.*, *Baldus in l. alimenta n. 2. C. de negot. gest.*, secundo in hypothesi, qua Mater esset debilis, & infirma, adeout absq; periculo nequeat filium lactare, vel aliquo alio iusto impedimento non posset proprio lacte filium nutrire. Sed in hoc insurgit difficultas, an tunc, si Mater esset diues, teneretur proprijs impensis eum apud nutricem alere, affirmant *Coarruuias var. part. 1. c. 16. nu. 10.*, *Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. nu. 62.*, *Lessius de iust. lib. 2. c. 19. num. 20.*, eo quia pro illo tempore onus alendi filium eidem Matri incumbit, & sicuti eadem Mater etiam Patre inuito potest velle alere filium apud se pro illo triennio per ea, quæ supradiximus, ita tenetur eodem nolente conferre impensas in illo triennio pro nutritione eadem Mater impensas pro illa erogare. Negant tamen *Ludouicus Molina de iust. tom. 1. disp. 168. §. si Mater lacte careat.* *Azorius part. 2. lib. 2. c. 5. q. 8.*, *Laiman lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 5. nu. 5.*, *Panormitanus in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim. num. 10.*, *Baldus in d. l. alimenta C. de negot. gestis*, *Azor. in summa C. de patria potest.*, & alij innumeri apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. 2. part. c. 7. num. 320.*, & quidem meo videri congruentèr hoc statuunt, quia in tantum iura, & naturalis pietas statuunt, vt Mater teneatur pro illo primo triennio educare filium, in quantum congruentiùs, & meliùs iuxta leges naturæ nutriatur, prout colligitur *ex c. fin. de conuers. in fid.*, ergo quatenus eum proprio lacte non potest nutrire, non tenebitur proprijs expensis apud nutricem educare, quandoquidem obligatio videtur personalis in casu, quo possit, & per consequens, vbi non potest, refundit onus in patrem, ad quem spectat alere filios, vbicunq; mater ex legitima causa non tenetur. Tertio limitandum est in casu, quo mater esset nobilis, & consuetudo patriæ obtineret, quod filij nobilium alerentur apud nutrices; in quo etiam casu essent apud easdem nutrices filij alendi expensis Patris, si ipse esset diues. *Corduba à Larra, si quis à liberis §. si mater ff. de lib. agnos. num. 8. in fin.*, *Neuizanus in Silua lib. 1. nu. 26.*, *Bartolus in tract. de alimentis num. 9.*, *Surdus de aliment. tit. 7. q. 13. num. 1.*, proptèr eam rationem, quia, quod honestè, & secundum decentiam proprij status in communi æstimatione fieri non potest, habetur pro impossibili *l. Nepos proculo ff. de verb. signif.* Neque hic audiendus est *Tiraquel de nobilit. c. 20. num. 80.*, dum asserit solam nobilitatem, & consuetudinem non deobligare matrem à lactando puero, cum nullum dedecus afferat matri, quantumuis nobili talis lactatio, nec consuetudo potest aliquid prodesse, cum sit praua, & irrationabilis, cum sit contra ius naturale; consuetudo autem contra ius naturale non valet *Glosa in c. fin. de consuet.*, *Cocruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 3.*, *Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 56. nu. 25.* Non, inquam, audiendus est, quia stante consuetudine longæua; quando ius naturale non est strictum, illud non seruans deobligatur à quacunque culpa *Augustinus Barbosa collect. ad c. fin. num. 4. de consuetud.*, *Nauarrus cons. 34. num. 4. de vsuris in nouis*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. p. 2. c. 7. num. 314.*; vt euenit in præsenti hypothesi, secundum quam regularitèr nobiles fæminæ proprios filios non oblactant, nec vllus est, qui grauis culpæ eas constituat obnoxias; & quamuis talis ablactatio ipsis dedecus non ingerat, inuoluit tamen quandam declinationem à conuenientia proprij status stante eadem consuetudine. Hoc ergo ex communiori consensu supposito iam accedimus ad difficultates secundum illos status expositos enucleandas.

Margin notes (left column): 5 Item si esset infirma. — 6 Nec tunc, si esset diues, teneretur suis expensis educare apud nutricem. — 7 Excipe etiam, si mater esset nobilis, & cõsuetudo exigeret, vt apud nutricem aleretur. — (right column): Reijcitur in hoc opinio Tiraquel contrarium sentientis.

Assertio I. Elapso illo triennio ablactationis, nec dissoluto matrimonio quoad habitationem per diuortium proles educanda est apud Patrem. Ita testatur de communi *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 107.*, *Seraphinus decis. 1194.*, *Molina de iust. tom. 1. disp. 228.*

8 Elapso illo triennio, nec soluto matrimonio per diuortium proles educãda est apud Patrem.

Expressè constat *ex l. deinde §. etiam, si maximè ff. de lib. exhib.*, atque huius assertionis, & iuris duplex est ratio, altera deducta ex iure naturali, altera à iure ciuili. Prima in eo consistit, quod Pater tanquam causa principalis, & principium actiuum dedit esse filio, ergo tenetur illius curam habere, eumque regere, gubernare non solum quoad regimen spirituale, sed etiam quoad corporale congrua alimenta tribuendo, & apud se conseruando ex generali regula, secundum quam natura, quæ dat esse alicui rei, sollicita est ad adhibenda media, per quæ res ipsa valeat in suo esse conseruari. Secunda in eo, quod sicuti filij constituuntur sub potestate patris, ita ab eodem Patre, & penes ipsum sunt educandi.

Rationes pro asserto.

Limita tamen primo hanc assertionem in hypothesi, secundum quam, si filius educaretur penes patrem, subiaceret ex prauitate ipsius morali periculo peccandi, & inhonestè viuendi, quod non solum colligitur *ex d. l. deinde §. etiam, si maximè ff. de lib. exhib.*, vbi ex peruersitate

9 Nisi subiaceret ex peruersitate ipsius Patris periculo inhonestè viuendi.

tate Patris in educatione filiorum impuberum præfertur mater, sed etiam *ex l. fin. §. minores C. de sent. pas.*, vbi non obstante patria potestate decernitur filijs impuberibus tutor, si Pater ad vitia pronus sit.

Limita secundo, quando vxor conuersa esset de infidelitate ad fidem manente marito in infidelitate; tunc etenim filij impuberes educandi essent penes vxorem conuersam, nam annuente eadem matre possunt, & debent ijdem filij baptizari etiam inuito, & renuente Patre infideli,

10 Vel nisi Pater remaneret in infidelitate matre cōuersa ad fidē.

Azorius part. 2. lib. 8. c. 25. q. 3., *Rebellus de obligat. iust. p. 2. lib. 3. q. 20. num. 12.*, *Coninchus de sacram. q. 68. num. 82.*, *Augustinus Barbosa collect. ad c. ex literis de conuers. infidel. num. 2.*, & *collect. ad can. Iudæi 28. q. 1. num. 7.* Expresse constat *ex d. c. Iudæi 28. q. 1.*, & *ex d. c. ex literis de conuers. infid.*, ex quibus postea sequitur, quod ijdem filij sint apud ipsam conuersā educandi ob periculum, ne à Patre infideli, & peruicaci in infidelitate peruertantur, & remoueantur à fide. Hinc etiam deducitur, quod etiam vtroque parente permanente in infidelitate, si filius compos rationis conuersus sit ad fidem, & baptismum receperit, non sit educandus apud parentes infideles, sed apud alios fideles, quos Iudex Ecclesiasticus elegerit, ob idem periculum subuersionis, si educarentur apud eosdem parentes *Nauarrus consil. 4. de conuers. infid.*, *Antonius Riccius de iure personarum lib. 2. c. 41 num. 1.*, & *2.*, *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. vlt. num. 3.*

11 Vel nisi ob sæuitiam nimiam Patris filius periclitaretur.

Limita tertio in casu, quo vita filij, si educaretur apud Patrem, periclitaretur ob nimiam sæuitiam, & crudelitatem ipsius, tunc etenim educari deberet apud matrem, si ex iusta causa sit separata à marito, vel apud aliam personam iudicio Iudicis, atq; in hoc casu ipse Pater teneretur alimenta eidem filio erogare, prout latè docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 688.* relatis ibidem innumeris DD., & allegatis iuribus.

12 Vel nisi mortua matre Pater transiret ad secunda vota, & odio Nouercæ timeretur filio graue damnū.

Limita quarto in casu, quo Pater mortua vxore matre eiusdem filij transiret ad secunda vota, & ex odio Nouercæ erga priuignum immineret eidem periculum vitę, vel grauis damni, prout expresse colligitur *ex l. 1. C. vbi pupilli educ. deb.*, & docet *Baldus cons. 487. vol. 1.*, *Surdus de aliment. tit. 4. q. 13. num. 30.*; tunc etenim filius educari debebit, apud quem Iudex prudenter decreuerit pensatis omnibus circumstantijs, & ipsius etiam Iudicis munus erit inuestigare, & cognoscere, an legitima, necne sit suspicio illius periculi.

Assertio II. Facto ex iusta causa diuortio inter coniuges, si Pater causam diuortij præstiterit, filij educandi erunt apud matrem, si verò è contra mater talem causam præstiterit, erunt filij educandi apud Patrem *Augustinus Barbosa collect. ad l. vnicam C. diuortio facto num. 1.*, & *2.*, *Sanchez d. lib. 10. disp. vlt. num. 2.*, *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. si mater ff. de lib. agnos. nu. 11.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 115.* 13 Facto diuortio filij sunt educandi apud eū, qui non dedit causam diuortij.

Expresse colligitur *ex auth. si pater C. diuortio facto*, vbi sic legitur *Si Pater causam diuortij præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis, si verò contra, tunc apud Patrem matris locupletis expensis, nisi Pater minus idoneus sit.* Idem habetur *in authentico, vt liceat matri*, & *auiæ §. illud collat. 8, tit. 18.* cuius hæc sunt verba. *Et si quidem Pater occasionem separationis prabeat*, & *mater ad secundas non venerit nuptias, apud matrem nutriantur expensas patre prabente, si verò per causam matris ostendatur solutum matrimonium, tunc apud Patrem maneant filij, & alantur. Si autem contigerit Patrem minus idoneum esse, matrem verò locupletem apud eum pauperos filios manere, & ab ea nutriri iubemus.* Iura pro asserto.

Circa hanc assertionem, & iura pro illa allegata nonnulla clara sunt, nonnulla indigent discussione; clarum primo est filios esse educādos facto diuortio apud parentem innocentem, qui non præbuit causam diuortij, si fuerit idoneus. Secundo clarum est, quod, si mater, quantumuis quoad diuortij causam fuerit innocens, transierit ad secunda vota, filij non sint apud eandem educandi. Tertio clarum est, quod, si Pater fuerit innocens, sed non idoneus, & mater noxia, & locuples, sint filij apud eandem matrem educandi expensis eiusdem matris. Quæ indigent discussione sunt primo, an sicuti, quando mater est noxia, & locuples, & Pater innocens est pauper, filij sunt educandi apud eandem matrem, & expensis ipsius, ita etiam, quando Pater est noxius, & diues, & mater innocens, sed pauper, filij sint educandi apud Patrem, & expensis eiusdem. Secundo, quando separatio secuta est ex culpa matris, in quo casu dictum est prolem esse alendam, & educandam apud Patrem, si vterque fuerit diues, an apud eundem Patrem filij educandi sint expensis matris, quæ deliquit, an verò Patris etiam diuitis, & innocentis. Tertio, quando neutrius coniugis culpa diuortium factū est, sed vtriusque libero consensu facta separatio, cuius expensis, & apud quem proles sit alenda. Quarto, quando constat matrimonium vtriusq; bona fide initum esse inualidum, Nonnulla correlaria ex hac assertione. Nonnulla dubia excitata.

&

& durante tali bona fide, proles concepta est, vel fortè nata apud quęnam ex putatis coniugibus sit educanda.

14 Quando Pater est noxius, & diues, & mater innocens, & pauper filius est educandus apud Patrem.

In ordine ad primum *Sanchez d. lib. 10. de matrimon. disp. vlt. num. 3.* sentit, quod sicuti, quando Mater est noxia, & diues, & Pater innocens, & pauper, proles est educãda apud Matrem diuitem, & ipsius expensis, ita quando Pater est noxius, & locuples, & Mater, quæ est innocens, est pauper, etiam apud eundem Patrem diuitem, & ipsius expensis sit alenda, quod deducit ex generali regula, qua dicitur, quod in correlatiuis dispositum in vno, intelligatur, & in altero correlatiuo dispositum. Contrarium expressè docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij c. 10. n. 115. in fine*; non solum, quia de primo casu matris noxiæ, & locupletis existente Patre non idoneo expressè dispositum reperitur *in d. auth. vt liceat Matri §. illud* Ibi *Si autem contigerit Patrem minùs idoneum esse, Matrem vero locupletem apud eam pauperes filios manere, & nutriri iubemus*; de secundo autem Patris noxij, & locupletis existente matre non idonea nihil dispositum reperitur; Sed etiam, quia matri innocenti Pater nocens procul dubio debet præbere expensas alimentorum, & educationis; non est autem ita certum, matrem noxiam debere Patri innocenti præstare expensas prolis apud eundem Patrem educandæ; vnde mirum non est, quod iura allegata asserant, quod, quando ex crimine Patris proles educanda est apud matrem, ipse Pater diues teneatur alimenta pro educatione præbere, cum etiam tunc Pater teneatur Matri alimenta præbere; quando vero ex crimine Matris proles educanda est apud Patrem innocentem, ipsa Mater non teneatur proli apud eundem Patrem educandæ præbere eadem alimenta, cum nec teneatur eidem Patri alimenta præstare. Quid ergo in hac controuersia præstandum? Arbitror, potiora esse iura Sanchez non solum proptèr rationem ab eo adductam, sed etiam, quia, quando Mater est innocens, & pauper, non tenetur aliquid præbere pro educatione filij vltra triennium, cum spectet ad Patrem, quando ex impotentia non excusatur, ipsum alere. Sed aduertendum hic est, non posse esse difficultatem quoad onera alimentorum, cum ex genere suo Pater teneatur erga prolem ad eadem alimenta subministranda, quod à fortiori verificari debet, quando ipse Pater est nocens, & causa diuortij, cæteroqui ex suo delicto commodum reportaret; Difficultas igitur est solummodo, quando ipse est nocens, & diues, an teneatur filiũ apud Matrem alere expensis suis, an verò possit ipsum apud se alere, & educare, in quo sensu à paritate secundum naturam correlatiuorum procedit *Sanchez loc. cit.*, asserens, quod sicuti, quando Mater est noxia, & diues, & pater pauper tenetur apud se alere, ita etiam quando Pater est noxius, & locuples, & Mater innocens, & pauper, teneatur pater filium apud se alere, & sicuti tunc Pater quando est innocens, & pauper non habet ius educandi filium apud se ipsum obligando vxorem noxiam ad subministranda alimenta, seu expensas pro alimentis, ita, quando Mater est innocens, & pauper, & pater diues, & innocens non habeat ius eadem Mater educandi filium apud se obligãdo Patrem ad expensas alimentorum, quod verum existimo attenta præcipuè dispositione iuris, secundũ quam elapso triennio proles est educanda apud Patrem, nec obest, quod Mater sit delinquens, quia ex eo potius, quod sit delinquens, priuatur iure educandi prolem apud se, quam acquirat;

Explicatur, in quo sensu sumenda sit opinio Sanchez.

Reijcitur opinio, & ratio Bossij.

Nec ratio adducta à Bossio in contrarium aliquid euincit, nec facit ad rem præsentem. Quid enim refert, quod Pater nocens, & diues teneatur conferre alimenta Matri innocenti, & pauperi, & non è contra Mater noxia, & diues Patri innocenti, & pauperi, (quod tamen ita verum non est, vt supponitur) adhoc, vt pater nocens, & diues non teneatur apud se prolem educare, cum Mater etiam noxia, & diues teneatur illam apud se educare? cum ex alio capite Patri potius pertineat educare apud se prolem, quam Matri.

15 Si mater fuerit noxia, & diues, & Pater innocẽs etiam fuerit diues proles est alenda apud Patrem sumptibus matris.

In ordine ad secundum dico, quod, si mater fuerit noxia, & causa diuortij, & diues, quantumuis etiam pater innocens fuerit diues, proles sit alenda apud patrem sumptibus matris locupletis *Glosa in d. auth. si pater in fin. C. diuortio facto, & in d. auth. vt liceat Matri §. illud verb. alatur, & in l. alimenta verb. materna C. de negot. gestis, & ibi Bartolus nu. 1., Castrensis nu. 3., Gutierez qq. canon. c. 24. num. 29., Petrus Barbosa rub. solut. matrim. part. 2. nu. 53., Augustinus Barbosa collect. ad d. auth. si pater num. 7.* Potior ratio huius nostræ opinionis consistet in cõfutatione rationis contrariæ opinionis, quę in eo sita est, quod, nec ex dispositione iuris communis vniuersalis, nec ex dispositione *d. auth. si pater, nec d. auth. vt liceat matri*, incumbat onus Matri erogandi expensas pro alimentis filij apud Patrem educandi; non ex dispositione iuris communis vniuersalis, quia in iure vniuersali solum disponitur, quod Mater teneatur educare filium intra primum triennium ablactationis, & non

vltra

vltra exceptis nonnullis casibus expressis in *l. Nessennius ff. de negot. gestis*, inter quos iste casus diuortij secuti ex culpa Matris non continetur. Non ex dispositione *d. auth. si pater*, quandoquidem licet ibi legatur *Matris locupletis expensis*, hoc additum est per Irnerium Doctorem priuatum, nullamq; habentem potestatē legis condendæ, qui propterea arguitur nimiæ licentiæ *d. Valasco consult. 92. n. 11.*; Non ex dispositione *d. auth. vt liceat Matri*, cum ibi solúmodo dicatur, quod, si mater fuerit noxia, & diues, & pater pauper, & innocēs, teneatur mater ipsa prolē apud se alere proprijs expensis, & quod, si ex culpa patris diuortium factum fuerit, teneatur apud matrem prolem suis sumptibus educare, non autem dicitur, quod, si mater fuerit noxia, filij sint alendi apud Patrem expensis matris, quantumuis hæc fuerit locuples, sed dicitur, quod *apud Patrem maneant filij, & alantur*. Dico igitur onus matris noxiæ, & diuitis erogandi expensas pro alimētis filij educandi apud Patrem innocētem, quantumuis diuitem prouenire in penam delicti tum ex vi *d. auth. si pater*; tum ex *d. auth. vt liceat Matri*; ex illa quidem non solum propter paritatē rationis patris, delinquentis, quam considerauit *Sanchez loc. cit.*, sed etiam, quia in pari delicto æquum non est, vt alter pænam subeat, alter ab illa eximatur; Neque obstat, id, quod asserit *Salicetus l. alimenta nu. 3. C. de negot. gestis*, nempè disparem omnino esse rationem de Patre, ac de Matre delinquente, quandoquidem Pater etiam Matre non delinquente tenetur erogare expensas educationis, non sic autem Mater Patre non delinquente, adeoq; in hoc non currere paritatem, & per consequens in hoc non habere locum illud argumētū, quod dispositū in vno relatiuo intelligatur etiam dispositum in suo correlatiuo, quod iura ipsa considerarunt, dum expresse decreuerunt, quod Patre delinquente ad ipsum spectet onus alēdi prolem apud Matrem, quod non decreuerunt delinquente Matre, quinimmò, cum hunc secundum casum Matris delinquentis omisserint, videntur remisisse dispositionibus iuris secundum regulas communes, secundum quas Mater non tenetur alere prolem vltra primum triennium abiactationis, nisi in casibus expressis in *d. l. Nessennius C. de negot. gestis*. Non, inquam, obstat, quia aliud est loqui de onere educandi filios secundum se, aliud de eodem attento delicto, cum iura diuersimodè etiam disponant in ordine ad hoc onus ex hac diuersa causa. Certè ex vi iuris communis antiqui onus educandi filios elapso primo triennio, si secundum se spectetur, pertinet ad Patrem, & tamen, si Mater deliquerit tribuendo causam culpabilem diuortij, si Pater non sit idoneus, spectat ad eandem Matrem; vndè dicendum est, quod posito delicto non amplius attendenda sit obligatio, quam coniuges habebant ante delictum, sed inspiciendum sit ius nouum authenticorum, secundum quod statuitur, quod celebrato diuortio in pænam delicti proles a coniuge delinquente auferatur, & educetur pænes alterum innocentem expensis eiusdem delinquentis siuè ad eas alias teneretur, siuè non. Hæc omnia claro exemplo deducto ex *eadem auth. si pater C. diuortio facto* possunt euinci. Certè secundum regulas iuris antiqui pro primo triennio abiactationis proles est educanda apud Matrem, & expensis eiusdem, prout supra commendauimus, & tamen, si Pater deliquerit tribuendo causam diuortij, etiam pro illo triennio est educanda expensis eiusdem Patris in pænam delicti, quod euincitur *ex d. auth. si Pater*, vbi absolutè dicitur, quod Pater delinquens tenetur ad expensas educationis apud Matrem simpliciter non distinguendo inter primum trienniū, & alia tempora, ac proindè comprehendit omnia, ergo etiam, quantumuis secundum regulas iuris antiqui onus educandi filium vltra illud triennium spectet ad Patrem, si tamen Mater deliquerit tribuendo causam diuortij, ad illam spectabit onus tribuendi expensas pro alimentis filij apud Patrem educandi, quia in hoc non attenduntur regulæ iuris disponentes secundum se de onere alimentorum, sed iura disponentia supposito delicto.

Minùs officere potest nostræ opinioni, quod iura Matre delinquente non expresserint hoc onus, vt ipsa teneatur erogare expensas educationis, sicuti expresserunt, quando Pater deliquit, adeoq;, quod casus Matris delinquētis, tanquam omissus sit referendus ad regulas iuris, & quod temere egerit Irnerius addendo textui illas particulas *Matris locupletis expensis*. Minùs, inquam, potest officere, quandoquidem ex eo, quod expresserunt onus Patris delinquentis, sufficientèr videntur inclusisse etiam onus Matris delinquentis, attenta natura correlatiuorum, secundum quam dispositum in vno intelligitur etiam in altero dispositum, cæteroqui vnus delinquens contraheret pænam, à qua alter in eodem genere delinquens immunis haberetur, quod non videtur dicendū, nec temeritatis damnādus est Irnerius quādoquidem solummodo expressit, quod implicitè cōtinebatur.

In

Hoc onus Matris noxiæ, & diuitis alendi prolem apud Patrem item diuitem est in pænam.

1 Posito delicto non amplius est attendēda primæua obligatio.

Proponitur instantia aduersus probationem, & dissoluitur.

Proponitur alia instantia, & dissoluitur.

In ordine ad tertiam, quando scilicet neutrius culpa separatio secuta est, sed mutuo consensu, vt vitam cælibem ducerent, dicendum est, sistendum esse in dispositione *l. vnica C. diuortio facto*, secundum quam, prout communitèr interpretantur scribentes, debet proles pro primo triennio educari à Matre, & vltra illud à Patre conformitèr *ad l. nec filium C. de patria potest. Speculator tit. Qui filij sint legitimi §. vnico num. 26., Gofredus in summa tit. de conuers. infid. n. 5., Astensis in summa part. 2. lib. 8. tit. 38. art. 3. q. 1., Sanchez lib. 10. de matrim. disp. vlt. nu. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 121.*; nec in hoc ius authenticorum aliquid innouat, sicuti innouat, quando alter coniugum deliquit. Hæc, quæ diximus, quando neuter deliquit, proportionalitèr intelligenda sunt, quando vterque deliquit, & fuit causa diuortij, vt, si vterque in hæresim inciderit, vterque adulterium commiserit, vel alter in hæresim, alter in fornicationem incurrerint *Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 16., Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*, quia constituuntur in pari causa, ac propterea in ordine ad onus alimentorum non pensatis delictis, ita sunt computandi, ac si non deliquerint.

16 **Posito diuortio sine culpa vtriusque vltra primũ trienniũ, proles est educãda apud Patrem.**

In ordine ad quartam, probabilius esse putant, quod cognito impedimento dirimenti matrimonij bona fide vtriusque initi proles communibus expensis, tam Patris, quam Matris sit alenda *Vitalinus in tract. de clausulis tit., an possint renunc. alim. num. 6. cas. 3., Surdus de aliment. tit. 1. q. 14. nu. 8., & tit. 7. q. 13. num. 19., Sanchez de matrim. lib. 10. disp. vlt. num. 11., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 7. num. 325.* Nec incongrua ratione hoc decernere videntur, quandoquidem æquum non est, vt filij ex matrimonio inualido, sed bona fide celebrato geniti, & nati perseuerante eadem bona fide, eodemq; dissoluto propter impedimentum dirimens sint vni potius, quam alteri onerosiores; ad quod multum conferre videtur textus *in c. 2., qui filij sint legitimi*, qui licet non videatur euincere, quod æqualitèr filij pro tali tempore concepti, vel nati sint ab eisdem parentibus alendi, cum solummodo dicat ab vtroque esse educandos, seu alendos, nihilominus ex fundamento rationis mox adductæ videtur secundum onus æquale vtriusq; intelligendus. Sed nescio, qua consequentia hoc docuerint *Sanchez, & fortè etiam Bossius*, dum ille *lib. 8. de matrimon. sub tit. de dispensationibus disp. 34. n. 46.* docuit illum natum ex matrimonio inualido bona fide vnius coniugis inito esse vere legitimum ex parte vtriusque parentis, iuraque omnia legitimæ prolis sortiri per textum *in c. ex tenore, & c. cum inter c. peruenit. Qui filij sint legitimi Acosta c. si pater prima part. verb. vxorem num. 2. de testamentis in sexto, Matienzo lib. 5. recopil. tit. 1. rubr. glosa prima num. 116.*, quæ, si verificantur, quando ex sola bona fide vnius matrimonium erat initum, à fortiori debent verificari, quando matrimonium illud bona vtriusq; coniugis fide constabat; Si ergo omnibus iuribus legitimorum gaudent tales filij, cur non erunt iure legitimorum nutriendi, & educandi? Hanc secundam opinionem tutiorem existimo, adeout tales filij ad normam legitimorum sint primo triennio ablactationis apud matrem nutriendi expensis ipsius, quo elapso sint alendi apud Patrem eiusdem expẽsis, ita tamen, vt gaudeat fructibus, & interesse dotis etiam in ordine ad talem educationem. Huic nostræ opinioni potius fauet ille textus pro contraria parte allegatus *in c. secundo, qui filij sint legitimi*, cum enim in eodem dicatur, quod sint alendi communibus Patris, & matris expensis, hoc intelligendum est seruata proportione, adeout Pater teneatur ex suis bonis illos alere, & simul mater ex bonis scilicet dotalibus, quæ contulit ad onera matrimonij sustinenda, qua ratione etiam filij legitimi simplicitèr aluntur.

17 **Ex matrimonio irrito ob impedimentum occultum proles genita communibus expensis sit alenda.**

18 **Probabilius elapso primo triennio est alẽda apud Patrem, & expensis eiusdẽ.**

Hoc vnum pro complemento eorum, quæ habentur sub hac assertione aduertendum est, quod, si coniux, qui dedit causam diuortij fuerit fidelis, & alter, qui in hoc genere est innocens, fuerit infidelis, tunc filius sit educandus apud fidelem, quantumuis fuerit noxius in causa diuortij *Angelus verb. filius num. 22., & ibi Siluester q. 21. num. 24., Sanchez de matrimon. lib. 10. num. 4.* Hoc inductum est in fauorem fidei, ne filius apud infidelem degens verbis, vel exemplis infidelis peruertatur a fide. Sed, an tunc filij sint alendi apud fidelem expensis proprijs, si ipse causam dederit diuortij per fornicationem, affirmatiuè respondendum existimo *ex d. auth. si Pater C. diuortio facto, & auth. vt liceat matre §. illud collat. 8.*, non enim infidelitas alterius, quando de nouo non accedit, sed præcessit matrimonium, potest obesse, nec ius tribuit ad obligandum ad eadem alimenta.

19 **Facto diuortio ex causa vnius qui fuerit fidelis, altero remanente in infidelitate proles est alenda apud fidelem.**

Assertio III. Mortuo Patre filij regularitèr educandi sunt apud eum, quem ipse Pater elegerit; si autem nullum elegerit, regularitèr sunt educandi apud matrem superstitem, si in statu viduitatis permanserit. Quoad primam partem cõsentiunt *Seraphinus decis. 1357. num. 5., Menochius de arbitr. cas. 168., & cons. 61. num. 12.*

20 **Mortuo Patre filij alẽdi sunt apud eũ, quem ipse elegerit, secus apud matrem.**

num.12., Surdus de aliment.tit.4.q.13.n.2., Molina de iust.tract.2.disp.224. vers. quando testator. Quoad secundum præter præcitatos DD. pro prima Fontanella de pact. nuptial. claus. 5. glos. 8. part. 11. num.16., August. Barbosa collect. ad l. 1. C. vbi pupilli educ. deb., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c.10. num. 124., & alij magis communitèr.

Prima pars liquet ex textu in l. 1. §. si omnes vers. apud eam educetur ff. de ventre inspiciendo, & hoc in eo fundatur, quod sicuti Pater potest legem præscribere rebus suis etiam post mortem, ita etiam filijs suis, qui sunt sub patria ipsius potestate, præcipuè, quando sunt in pupillari ætate, & cum Pater semper melius præsumatur cæteris prospicere vtilitati filiorum per textum in l. nec in ea ff. de adult., vtique lex ab eodem statuta quoad educationem filiorum seruanda est.

Dixi regularitèr, nam, si Pater elegisset ad tutelam, & educationem filiorum personam suspectam, de cuius fidelitate rationabilitèr timeri posset, ne filijs in Religione, moribus, vita, & rebus officeret, posset Iudex alium ad tale officium eligere per textum in l. 1. ff. vbi pupil. educ. deb., & l. Quintus Mutius vers. itaque hac ff. de ant. leg., Menochius de arbitr. c.168. n.5., Fontanella de pact. claus. 5. glos. 8. part. 11. num. 17., Molina de iust. tract. 2. disp. 224. vers. quando testator; in ijs etenim, quæ ad solam auctoritatem testatoris pertinent, Iudex statuere potest contrarium, si perspexerit id magis expedire per textum in d. l. Quintus Mutius ff. de annuis leg.

21 Excipe, si Pater elegerit personam suspectam.

Secunda pars liquet ex d. l. 1. C. vbi pupilli educ. deb., quod ius in ea ratione naturali fundatur, quia nullibi congruentius videtur educari posse proles, quam apud matrem, cum amor parentum omnes superet, & semper mater magis erga prolem censenda est prouida, quam alius quicunque.

22 Si mater in statu viduitatis non permanserit, filij sunt alendi apud eũ, quem Iudex elegerit.

Dixi, si in statu viduitatis permanserit; si enim ad secunda vota post mortem primi mariti transierit, filij prioris matrimonij non sunt apud ipsam educandi, sed penes aliam personam, quam Iudex elegerit per ea, quæ docuimus tom. 7. de matrimon. sub tit. Contractu XV. de matrim. 4. pranot. 6. num.1., & docent etiam Fontanella de pact. nupt. claus. 5. Glos. 8. p. 11 num. 8., Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 88. num. 4., Ioannes Angelus Bossius de matrim. contract. c. 11. nu. 268. per textum in auth. vt sine prohibitione vers. propterea igitur coll. 7., & l. fin., & auth. Sacramentum C. quando mulier tutelæ offic., qui licet textus loquantur solum de tutela, à fortiori tamen procedunt de educatione; tota etenim ratio, ob quam Mater binnuba excluditur à tutela, est propter præsumptionem, ne alijs nuptijs distracta negligat filiorum præcedentis matrimonij curam, eorumque bona in commodum posterioris matrimonij cum illorum iactura disperdat; hæc autem ratio à fortiori militat quoad educationem eorundem filiorum primi matrimonij, prout rectè cõsiderarunt Glosa in l. 1. verb. vitricum C. vbi pupil. educ. deb., Craueta cons. 190. num. 7., Surdus de aliment. tit. 4. q. 13. num. 17. Aliqua difficultas circa hoc est, an iura absolutè excluserint matrem binnubam, adeout non liceat Iudici ipsam eligere, an verò reddant ipsam solummodo valdè suspectam, ita tamen, vt Iudex concurrentibus circunstantijs bonitatis tum ipsius, tum vitrici pensatis omnibus possit eam in tali educatione firmare.

23 Probabilius Iudex non debet eligere matrem binnubã.

Vtique congruentius foret, si semper mater binnuba excluderetur ab hac filiorũ primi matrimonij educatione propter rationes superius adductas, & in praxi suprema Tribunalia in casuum contingentia ita decreuerunt, vt præcipuè de Senatu Cathalaniæ refert Fontanella de pact. nupt. claus. 5. glos. 8. part. 11. num. 16., cuius Senatus ibi plurimas allegat decisiones, vnde Guido Papa decis. 539. num. 2. asserit, quod Iudex non debet sequi voluntatem Patris defuncti, qui iussisset pupillum educari semper debere apud matrem etiam secundo nubentem. Non immoror vlterius in hac difficultate, quandoquidem de ea egi tom. 7. sub tit. Contractus XV. de Matrim. IV. Pranot. VI. nu. 9., vbi dixi matrem binnubam ipso iure priuari tali educatione. Vide, quæ ibi dicta sunt.

Dixi regularitèr, quod attuli, ad indicandum primo, quod, si mater vidua fuerit vilis, turpis, impudica, & improba, non sit ei conferenda educatio filiorum, sed alteri personæ idoneæ Menochius de arbitrar. cas. 168. num. 5., Surdus de alim. tit. 4. q. 13. num. 21., Gutierez de tutel. part. 2. c. 8. num. 9., & 10. secundo, si mater vidua ex alia causa sit suspecta, quatenus filio aut filiæ immaturum, & impar matrimonium procurauerit Menochius d. cas. 168. num. 6., Craueta cons. 18., Surdus d. q. 13. num. 23., vel quatenus meditetur alias nuptias cum iactura bonorum filij, & cum detrimento educationis.

Hic iam oritur alia difficultas, an etiã sit limitãda præfata assertio ex eo præcisè, quod mater sit successura filio, vel filiæ, sit excludẽda ab educatione eiusdem filij, vel filię. Videtur ex textu in d. l. 1. C. vbi pupil. educ. deb. affirmãdũ, vbi ab educatione pupilli excluditur ille, qui eidem ab intestato est successurus, & hoc ob eam rationem,

tionem, quod suspicari possit, quod in ordine ad successionem sit insidiaturus eiusdem vitæ. Nihilominus in casu matris hoc arbitror non subsistere, ac proinde ob hoc caput non esse excludendam *Menochius d. cas. 168. num. 18.*, *Trentacinque resol. var. lib. 2. tit. de minor. resol. 7. num. 14.*, *Augustinus Barbosa collect. ad d. l. 1. nu. 3. in fin. C. vbi pupil. educ. deb.*, hocq; videtur expresse colligi *ex d. l. 1. C. eod.*, & ratio ex eo deducitur, quia iura merito præsumunt in parentibus ingentem amorem, qui alium quemcunque excedit; vbi autem supponitur ingens amor, non potest esse præsumptio insidiarum, nec vitæ machinationis; ex quibus colligitur responsio ad præcit. *l. 1. C. vbi pupil. educ. deb.*, quæ loquitur in alijs quibuscunque à parentibus, in quibus talis amor non supponitur, & potest esse præsumptio de illis insidijs. Ad hoc plurimum conferre possunt ea, quæ tradit *Fontanella de pact. nupt. claus. 5. glos. 8. part. 11. num. 15.*, vbi asserit, quod in Cathalonia, cum mater non succedat filijs impuberibus, sed proximiores ex parte patris, prout tradit etiam in terminis *Vincentius de Franchis decis. 330. num. 3.*, hæc non amittat educationem eorundem filiorum, quamuis transeat ad secunda vota, cum non possit esse suspicio rationalis de machinatione in vita filiorum ad effectum succedendi; quod tamen verum crediderim in ea parte, qua dicit non priuandam educatione filiorum ex eo, quod sit vocata ad illis succedendum; non tamen in ea parte, qua dicit, etiam si transeat ad secundas nuptias; nam fundamentum, ob quod iura priuant vxorem secundo nubentem iure educationis filiorum non est præcisè propter præsumptas insidias aduersus filios ad effectum succedendi, sed propter timorem non vtilis, & honestæ educationis, ne mulier secundis nuptijs abstracta eorumdem filiorum negligat curam; vel propter metum, ne quamuis ipsa propter filiorum amorem, eisdem non machinentur, machinetur tamen contra ipsos vitricus.

24 Ex eo, quod mater sit successura filio ab intestato non est ei deneganda educatio filij.

Ratio à Fontanel. la adducta approbatur.

Assertio IV. Mortuo Patre, & matre regularitèr educandi sunt pupilli apud auiam maternam, & proauiam excluso etiam fratre eorundem pupillorum adulto. *Seraphinus decis. 1357. num. 1., & 2.*, *Menochius de arbitrar. Iud. cas. 168. num. 4.*, *Surdus de aliment. tit. 4. q. 13. num. 24., & seqq.*, *August. Barbosa collect. ad l. 1. nu. 14. C. vbi pupil. educ. deb.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. num. 125.*

25 Mortuis Patre, & matre filij educandi sunt apud auiã maternam excluso etiam fratre.

Expresse colligitur *ex d. l. 1. C. vbi pupil. educari debeant*; & ratio fundatur in affectione eiusdem auiæ, & proauiæ erga pupillos, cum non minus supponatur eos diligere, ac mater, quinimmo magis, cum ardentius amor descendat in Nepotes. Item, quia auia, & proauia succedunt loco parentum, & commune parentum nomine comprehenduntur *Bartolus in l. 3. §. affinitatis num. 3.*, *& ibi Baldus ff. de postul.*

Non negauerim tamen, quod, quando pupilli magis commodè, magisq; vtilitèr apud fratrem adultum, & auunculum possent educari, hi vtique essent præferendi *Caualcanus de tutore num. 307.*, *Surdus de alimentis tit. 4. q. 13. num. 29., & 33.* 26
hæc etenim educationis materia multum arbitraria est, adeout ex causa liceat quandoque non sequi voluntatem defuncti *Menochius de arbitrar. Iud. cas. 168.*, & ita pluries decisum fuisse in Senatu Cathaloniæ refert *Fontanella de pact. nuptial. clausula 5. glos. 8. part. 11. num. 17.* allegatis ibid. cas. in particulari; vnde, si constet de maiori vtilitate, & commoditate non video, cur ita non sit iudicandum, maximè cum non videatur congruentèr frater adultus cogendus ad alimenta extra domum.

Limita in casu, quo pupilli magis cõmodè, & vtilitèr possint educari apud fratrem.

Assertio V. In concursu Aui paterni mortuo Patre, & matre cæteris paribus in educatione filiorum præferendus est 27
Auus paternus. *Petrus Barbosa l. 1. part. 4. nu. 123. vers. vlt. loc. ff. solut. matrim.*, *Fontanella de pact. nupt. claus. 5. glosa 3. nu. 10.*, *Didacus Spino. in specul. testam. glos. 11. de legat relic. pro dot. num. 38.*, hancque arbitror communissimam *Siluester verb. filij q. 21. vers. mater tamen Megala part. 2. lib. 2. c. 23. q. 1. num. 23. in fin.*

Mortuo Patre, & matre alijs præferendus auus paternus.

Rationem ex eo deduco primo, quia in concursu Aui paterni, & matris mortuo Patre in ordine ad onus tribuendi alimenta filijs prius tenetur Auus paternus, quam mater, prout docent præter præcitatos DD. in assertione *Paulus Castrensis in l. Nesennius ff. de negot. gest.*, *& cons. 86. num. 3. vol. 1.*, *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. si mater num. 37., & seqq. ff. de liber. agnoscen.*, *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 159. num. 14.*, cum ipsi filij iure patriæ potestatis sint subiecti auo paterno *l. liberorum ff. de adoptionibus*, *& §. 1 instit. quib. mod. ius patr. pot. soluitur*, ergo apud eundem auum sunt educandi, tum quia, cum gaudeat patria potestate in filios ad eandem exercendam debet filios apud se habere, tum quia valde incongruum foret, quod ipse teneretur expensas educationis extra suam domum facere.

Rationes pro asserto.

Secundo, ex eo, quod, si filij mortuo Patre acquirerent bona aduentitia, vel titulo hæreditatis, vel alio quocunque titulo vsumfructum taliũ bonorum acquirerent

rerent auo paterno ratione patriæ potestatis *l. cum oportet l. fin. in princip. C. de bonis, quæ lib. instit. per quas pers. nobis acq. in princip.*, ergo æquum est, vt sicuti ipso gaudet commodo cum exclusione matris, etiam subsit incommodo eosdem filios alendi, & apud se educandi.

Vsusfructus bonorum aduëtitiorum perti neret ad auum paternum.

Tertio, quia viuēte patre filij sunt apud eundem educandi cum in eodem supponatur amor, qui superat omnem effectū, ratione cuius aptior non potest præsumi educatio, sed in auo æqualis supponitur amor, quia fortè intensior, cum amor ipso descendat, ergo &c. Confirmatur, quia in patre supponitur ingens amor erga filium, quia pater ipse in eodem conseruatur, sed etiam auus conseruatur in nepote, per textum in *l. liberorum 220. ff. de verb. signif.*, ergo &c.

Auus cōseruatur in Nepote.

Quarto, quia appellatione filij venit etiam nepos *d. l. liberorum ff. de verb. signific.* sicuti appellatione patris veniunt omnes ascendentes, per sexum virilem *Angelus verb. alimenta nu 1., Siluester verb. eodem n. 2., & verb. filij qu. 21. vers. Mater tamen*, ergo filij ipsi sunt educandi apud auum paternum, potissimum, cum alia onera ipsi incumbant, & amor patris in ipso à natura inditus cognoscatur.

Appellatione Patris venit etiā auus paternus.

Dixi, *cæteris paribus*; nam, si auus paternus ad secunda vota transierit, & Nouercam magnam superinduxerit, tunc certè filij videntur educandi apud matrem, prout considerauit *Seraphinus decis. 1194., Tiraquel. de leg. connub. l. 9. n. 196., Surdus de aliment. tit. 1. q. 40. n. 2., Paschalis de patria potest. c. 3. n. 86.*, tunc etenim, ob odium præsumptum Nouercæ magnæ debet potius filius impubes apud matrem educari, & auus tenetur eidem alimenta subministrare, *L. 2. C. vbi pupil. educ. deb., Baldus cons. 487. vol. 1., Surdus de alim. tit. 4. q. 13. num. 30.*, quod præcipuè odium, & suspicio machinationis Nouercæ magnæ potest præsumi, si auus mortuo filio in bonis eiusdem considerabilibus deberet succedere. Quid verò dicendum sit, si tam auus paternus, quàm mater transirent ad secunda vota? Tunc assererem partes Iudicis prudentis fore ex circumstantijs personarum iudicare, & decernere, an in vtroque sit suspicionis locus, an in altero tantum, & in fauorem eius adiudicare, in quo nulla est rationabilis suspicio; Congruentius tamen foret, quod vtroque excluso arbitrio eiusdem Iudicis alia persona idonea, & non suspecta eligeretur ad talem educationem, prout definiuit in contingentia facti *Rota Romana apud Seraphinum d. decis. 1194.* cuius meminit *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. nu. 133.*

28 *Limitatio ad supradicta.*

Assertio VI. Filiæ illegitimæ congruentius educandæ sunt apud matrem, si ad bonam frugem se reduxerit, quam apud hæredes patris grauatos illas alere, si nullum sit periculum malæ educationis. In hanc assertionem propendent *Annæus Robertus rer. iudicat. lib. 1. c. 9. per totū, Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 10. n. 138.* 29

Filiæ illegitimæ mortuo Patre cōgruentius sunt alendæ apud matrem, si fuerit emendata.

Deducitur ex generali regula *in d. l. 1. C. vbi pupilli educ. debeant.*, vbi dicitur, quod nulli magis mortuo patre, quam matri filiorum cura conueniat, cum ob affectum maternum cæteros omnes affectus vincentem maior cura, & solertior educatio adhibenda censeatur.

PRÆNOTIO III.

De culpa, & pænis parentum tenentium infantes recentèr natos in lecto, in quo ipsi cubant.

SVMMARIVM.

Peccant lathalitèr mater, & nutrix tenentes pueros in lecto noctu, in quo ipsa cubans sine debita cautela, & etiam si suffocatio non sequatur. 1.

Assignantur plures causæ excusantes à tali culpa. 2.

Probabilius Pater, & nutritius cubantes in eodem lecto, in quo vxor, & nutrix tenent puerum, non contrahunt ratione sui illam culpam. 3.

In Diæcesibus, in qubus lata est reseruatio contra tenentes pueros sine cautela hac intelligitur secuto effectu, nisi aliud exprimat. 4.

Excommunicatio non afficit tenentes pro modico tempore. 5.

INter cæteras obligationes, quas habet parentes erga prolem iam natam hæc est, vt eum præseruare studeant à quocunque infortunio, quod eidem potest contingere, & multò magis cauere, ne ipsi aliquid præstent, ex quo subsit periculum eandem interimendi; sicuti enim quando venter adhuc prægnans est, tenentur abstinere ab actionibus, cæteroqui licitis, quando ex illis præuideri potest periculum abortus fætus in eodem ventre existentis, ita quando iam venter enixus est, & fætum edidit cauere debent ab omni eo, quod eiusdem fætus interitū potest inducere. Hinc specialitèr sollicitudinem omnem præstare debent, ne eum per suffocationem interimant, & ea omnia vitent, ex quibus eadem suffocatio possit prouenire. Ad hoc spectat, ne eandem, in lecto, vbi ipsi cubant, teneant,

Ad parentes spectat filios præseruare à quocunq; infortunio.

neant, ne sopore correpti perimant, dum minus cogitant; experientia etenim compertum est, infantes crebrò, & in dies ex hac parentum non adhibita cautela interemptos; cui periculo occurrere volentes solertes Ecclesiarum pastores sub grauibus pœnis vel reseruationis, vel excommunicationis hanc puerorum tentionem parentibus interdixerunt, quod, & præstitit Concilium Prouinciale Mediol. 5. tit. quæ ad matrim., dum excommunicationis pœnam contra sic tenentes infantes sine debita cautione imposuit.

Articuli examinâdi circa præsenté titulum.

Hic iam disputandum remanet primo, an tenentes puerum in lecto sine cautela peccent læthalitèr, etiam si non sequatur suffocatio. Secundo, an aliqua causa excusare possit à tali culpa. Tertio, an eadem culpa afficiantur solùm mater vel nutrix, si teneant in lecto, an verò etiam Pater, & nutritius. Quarto, an reseruatio, vbi posita est, æquè afficiat matrem, ac Patrem tenentes puerum in lecto, in quo cubant. Quinto, an pœna excommunicationis afficiat sic tenentes, quantumuis teneant ad modicum tempus.

1 Peccant læthalitèr matres, & nutrices tenentes pueros in lecto sine debita cautela.

Assertio I. Peccant læthalitèr mater, seu nutrix, quæ sine debita cautela infantem tenellum tenent in lecto noctu, in quo ipsę cubant, siue sequatur suffocatio, siue non *Nauarrus in man. c. 15. num. 14.* Noc dissentire videtur *Bonacina tom. 2. de legibus in genere, & in particul. disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4. num. 19.*, dum asserit sic tenentes etiam ad breue tempus quadrantis contrahere excommunicationem. Colligitur *arg. c. sicut consuluisti 2. q. 5., & c. fin. de his, qui filios occidunt.*

Ratio deducitur primo, quia lex naturalis non solum obligat ad fugiendum malum, sed etiam quamcunque speciem, & periculum mali iuxta illud Ecclesiastici, *qui amat periculum, in illo peribit*, sed experientia in pluribus, eisque frequentibus casibus compertum est in tali tentione puerorum recentèr natorum in lecto periculum magnum inesse interitus eorundem, qui, si contingat, non potest dici casualis, & merè fortuitus, ergo illa tentio sine debita cautela est moralitèr peccaminosa.

Secundo, quia leges saltem Episcopales prohibent talem tentionem sub graui pœna reseruationis, vel excommunicationis, ergo, quia in eadem sine debita cautela grauem culpam cognoscunt; non enim possent iustè grauem pœnam imponere pro leui culpa.

2 Causæ excusátes à culpa.

Assertio II. Excusantur à tali culpa in pluribus, quæ nunc subdo.

Excusantur primo ratione impotentiæ, si alium locum non habeant, vbi possint puerum reponere, dummodo cautelas adhibeant, quas adhibere possunt. Ratio est, quia necessitas, quæ fundatur in illa impotentia, præponderat iuri prohibenti talem detentionem, & cum adhibeantur cautelæ, quæ possunt adhiberi, periculum illud, quantum possibile est, euertitur, vnde, si suffocatio sequatur, erit merè casualis, nec volita in se, nec in causa. Quænam autem cautelæ sint adhibendæ, communitèr asserunt, sufficere, si inter eandem matrem, & puerum ceruical, vel quid simile interponatur, si cubile sit amplum, & puerum longè à se ponant *Panormitanus in d. c. fin. de his, qui fil. occid., Caietanus 2. 2. q. 64. art. 8., Nauarrus in man. c. 15. num. 13.* Impotentia.

Excusantur secundo, si non sit tale periculum verisimile, quod contingeret, si ipsa mater, vel nutrix compertum haberet ex successiua experientia, quod dormiens nunquam locum soleat mutare, immo vbi semel se collocat, ibidem soleat persistere, & semper se inuenire, DD. omnes præallegati pro prima causa excusante; & ratio ex eo deducitur, quia tota ratio prohibitionis consistit in illo periculo, ergo, vbi illud cessat, non erit ratio prohibens, nec inducens grauem noxam. Cessatio periculi.

Excusantur tertio, si ad modicum tempus detineant, & donec vigilias custodiant, ne puer eiulet, vt considerauit *Bonacina tom. 2. de legibus in gener., & in part. disp. 1. q. 1. punct. 7. § 4. num. 19.*, propter eandem rationem, quia in illa modica detentione cessat periculum suffocationis. Modicitas temporis.

Excusantur quarto, si non noctu, sed per diem, quo tempore regularitèr dormire non assolent, detineant, & etiam tunc, si præter consuetum dormierit, & dormiendo puerum oppresserit. *Panormitanus in d. c. fin. de his, qui fil. occid.*, & ratio est, quia tunc cessat periculum, & si suffocatio contigerit, est casus omnino fortuitus, & præter intentionem, nec volitus in se, nec in causa. Detentio diurna.

3 Probabilius Pater, & nutritius cubantes cũ vxore, & nutrice tenẽtibus puerum in lecto ratione sui non cõtrahunt illam culpam.

Assertio III. Probabilius est, quod Pater, seu nutritius cubans in eodem lecto cum vxore, vel nutrice tenentibus infantem tenellum non contrahant ratione sui talem noxam læthalem. Dixi *ratione sui* non enim negauerim, quod quoquo modo peccent non prohibendo vxori, cum commodè possint, talem tentionem; cum etenim ipse sit caput vxoris, & familiæ, ad ipsum spectat vxorem corrigere, & obuiare cuicunque damno, quod inde possit contingere, & sic non impediendo deficit contra proprium munus, adeoq; non est, cur non peccat.

Ratio

Ratio assertionis ex eo deducitur, quia respectu Patris, vel nutritij non adest illud periculum, quod adest respectu vxoris, & nutricis, cum ipsi propriè non sint tenentes, nec in sinu, sicuti efficiunt matres, & nutrices, solent fouere, vnde respectu ipsorum, si oppressio contingeret, haberetur pro casuali.

4 Reseruatio intelligenda est secuto effectu.

Assertio IV. In Diæcesibus, in quibus posita est reseruatio tenentium pueros in lecto sine cautela, non contrahunt eandem matres, & nutrices, nisi effectus fuerit secutus, dummodo tamen non fuerit dictum *etiam effectu non secuto*, nec Patres, nec nutritij, nisi specialitèr exprimantur.

Ratio primæ partis deducitur ex communi regula, qua dicitur, quod in dispositionibus pænalibus semper facienda sit interpretatio, quod non obligent, *nisi sequatur effectus*, cum pænæ sint strictè interpretandæ, nec habent locum, vbi delictum non fuerit in effectu consummatum, ergo, si effectus suffocationis non fuerit positus, non intelligetur locum habere illa reseruatio. Dixi *nisi fuerit dictum etiam effectu non secuto*; quia, cum, etiam si non sequatur effectus, talis tentio sine cautela sit peccaminosa, vt supra dicebamus, vtique potest esse obiectum reseruationis, & cum talis tentio experientia ipsa docente sit noxia, vtique congruentèr potest pro ipsa simplicitèr statui eadem reseruatio, quæ per cõsequens, si fuerit posita, non est, cur non obliget, cum sit sufficiens potestas in imponente, & intentio imponendi, & causa sufficiens impositionis.

Intellige nisi fuerit dictum effectu etiã nõ secuto

Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia ex superius dictis nec Pater, nec nutritius ex genere suo grauitèr peccant, ergo nec incurrere debent illam pænam reseruationis, quæ non intelligitur, nisi vbi est graue delictum; Quod, si dixeris, quod grauitèr peccant non impediendo illam tentionem, cum ex proprio officio teneantur impedire; statim dicam, quod, cum illa pæna afficiat solum tenentes, non sit extendenda ad non impedientes, nisi exprimantur, & sicuti pæna lata contra exequentes non afficit consulentes, nisi exprimantur, ita lata contra tenentes non intelligitur contra non impedientes, nisi exprimantur & ipsi in dispositione.

Intellige etiã quoad Patrẽ, & nutritium.

5 Excommunicatio non afficit tenẽtes pro modico tempore.

Assertio V. Excommunicatio lata in Concil. Prouinc. Mediolani, de quo supra non intelligitur afficere nutrices, si ad modicum tempus pueros in lecto teneant non adhibitis congruis cautelis *Bonacina tom. 2. de legib. in gen., & in part. disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4 num. 19.*

Ratio ex eo deducitur, quia pro illo modico tempore non præsumitur illud periculum suffocationis, quod iura in illis dispositionibus pænalibus intendunt euertere. Sed quantum debeat esse illud modicum temporis *Bonacina loc. cit.* restringit ad tempus quadrantis horę, quod ego ad vlterius protraherem, si tenens moralem haberet certitudinem, quod diutius esset vigilatura.

PRÆNOTIO IV.

An, & quo iure parentes teneantur alere filios legitimos, & illegitimos, & ad quodnam tempus.

SVMMARIVM.

Pater ex vi naturalis pietatis strictè obligantis tenetur alere filios etiam praciso iure positiuo. 1.

Etiam filij eodem iure tenentur alere parentes indigentes. 2.

Statuta non possunt auferre ius legitima debita de iure natura. 3.

Nec iura ciuilia. 4.

Etiam Pater tenetur præstare alimenta filijs illegitimis, & spurijs. 5.

Tenetur etiam alere filios egressos limites pueritia, si aliunde non habeant. 6.

Non tamen tenetur Pater, si aliunde filij possint honestè viuere. 7.

Si filius per artem, vel laborem proprio statui non incongruum possit victum sibi quærere, Pater eximitur ab onere ipsum alendi. 8.

Si filius non possit totalitèr acquirere, tenetur Pater ad complementum. 9.

In dubio, an sufficiant, necne, arbitrio prudentis standum est. 10.

QVamuis titulus comprehendat vtrumque parentem, placet eundem præcisè examinare in ordine ad Patrem; nam de matre agemus in subsequẽtibus. Patrem autẽ teneri de iure ciuili ad contribuenda filijs alimenta, si excipias triennium ablactationis, manifestè apparet *ex l. si quis à liberis ff. de agnos. lib., & l. 3. & 4. C. de alen. lib.*, & in hoc conueniunt omnes, tàm Theologi, quàm Canonistæ, & iuris ciuilis interpretes, qui etiam docent eodem iure teneri filios pręstare alimenta parentibus, vbi eisdem indigerent, & pręcipuè *Molina tract. 2. de iust. disp. 228. §. quintus effectus. Surdus tract. de aliment. tract. 1. q. 1., Paschalis de patria potest. part. 1. c. 3. num. 1.*

Difficultates, quæ in ordine ad Patrem sub hoc titulo continentur, in eo consistunt, primo, an lege etiam naturali Pater teneatur alere filios, quæ lex sit coactiua, & obligans, an verò tantum sit incli-

Articuli examinandi circa præsentẽ titulum.

inclinans, & naturalitèr propendens, & instinctum præbens. Secundo, an hac lege teneatur Pater non solum in ordine ad filios legitimos, & naturales, sed etiam illegitimos, & spurios. Tertio, an onus Patris ad alendos filios siue legitimos, siue illegitimos restringatur solummodo ad tempus pueritiæ, an verò extendatur vltra pubertatem. Quarto, an tale onus vigeat dumtaxat, quando filij non habent aliunde, quo alantur, an verò etiam, si sint diuites, vel potentes ex se sibi quærendi victum, & alimenta.

1 Pater tenetur alere filios ex vi naturalis pietatis.

Assertio I. Pater ex vi naturalis pietatis propriè, & strictè obligantis tenetur alere filios, seu congrua alimenta ipsis præstare etiam seclusa quacunque lege positiua *D. Thomas 2. 2. q. vlt. art. 6. in corpore, Siluester verb. filij q. 4. vers. 2. generalitèr, Molina de iust. tom. 1. disp. 168. in princip., & tom. 3. disp. 578. num. 6. per totum, & præsertim vers. quartum. Vasquez opusc. de testam. c. 5. §. 7. dub. 9. in princip., Megala in summa part. 2. lib. 2. c. 8. q. 2. num. 2., & c. 23. q. 1. num. 3., & 4., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 6., & omnes ferè Summistæ, & Theologi.*

Rationes pro assertio.

Ratio ex eo deducitur, quia ipsa natura, quæ se communicat in generatione prolis, quodamodo per sui diffusionem compellit ad ipsius conseruationem, nam licet parentes, per quos natura se communicat in illa prolis generatione, liberi essent ad illam procreandam, postquam tamen liberè procrearunt, non videntur amplius esse liberi ad illius conseruationem procurandam, quam rationem videtur considerasse *D. Thomas 2. 2. q. vlt. art. 6. in corpore*, dum ex eo, quod parentes sint principium, & causa filiorum, infert absolutè, & per se onus in eisdem parentibus eosdem filios alendi, & illorum curam habendi; Nec potest dici, quod parentum ad alendos filios sit solummodo quidam instinctus naturæ, non autem vis coactiua, & obligans sub graui culpa; Non, inquam, dici potest, quia, cum talis instinctus sit rationalis, vtpotè qui est in homine pollente ratione, vtique est cum dictamine prudentis rationis, & propterea constituit ius naturale, quæ ratio vtique dictat onus illud conferendi alimenta filijs esse conforme naturæ rationali, & omissionem illorum esse eidem naturæ difformem, quod sufficit ad inducendum onus sub graui. Deinde, cum ille instinctus sit ad conseruationem sui ipsius in proprio filio, vtique est cum maiori naturæ conamine, & sicuti lege naturali tenetur ad se ipsum conseruandum, ita lege simili, seu quasi accedente ad ipsam tenetur ad filium, qui est pars sui ipsius, conseruandum.

Et vtique tale ius naturę est strictè obligans.

Secundo ratio deducitur ex eo, quod tale onus alendi filios procedit ex quarto Decalogi præcepto de honorandis parentibus, prout docent *D. Hieronymus in Matthei c. 15., D. Thomas 2. 2. q. 122. art. 5., & in tertio sentent. dist. 15. q. 1. art. 2., Rota Romana decis. 62. num. 5. part. 5. diuers. apud Paulum Rubeum, & vniuersalitèr Summistæ, & Theologi*, quod præceptum vtique naturale est; & licet hoc præceptum videatur præcisè obligare filios quoad obsequia præstanda parentibus; nihilominus sub hoc comprehenditur etiam præceptum de obsequio per parentes præstando filijs in ordine ad illorum conseruationem per necessaria alimenta, quod obsequium, ideo non est expressum, quia vt benè notant *Alexander de Ales 3. part. q. 33. memb. 3. art. 1., D. Antoninus prima part. tit. 14. c. 4. §. 5.* natura ipsa satis indicat parentes debere filijs obsequium, & beneficium præstare ob amorem ipsis ingenitum, qui potius descendit, quam ascendat; Hac ratione ius diuinum non expressit in Decalogo præceptum de amore sui, quia hoc est inditum ab ipsa natura.

Hoc ius fundatur in quarto præcepto decalogi.

Assertio II. Etiam filij ex vi naturalis pietatis tenentur alimenta præstare Patribus indigentibus. In hanc consentiunt omnes DD. præcitati pro prima assertione *Graffius part. 1. decis. aur. lib. 2. c. 58., Toletus lib. 5. c. 1. nu. 11., Nauarrus in man. c. 14. num. 17., & seqq., Homobonus de statibus c. 20., Ioannes Valerius de diff. inter vtrumq; for. verb. alimenta diff. 1. num. 2., Sairus lib. 7. clau. c. 7., Reginaldus in praxi lib. 20. à num. 29., Bonacina de præceptis disp. 7. q. vnica p. 6. §. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1 num. 6.*

2 Etiā filij eodem iure tenentur alere parentes indigētes.

In fortioribus terminis videtur hæc assertio deduci à probatione præcedentis, quandoquidem respectu filiorum erga parentes indigentes non solum militat ratio naturalis pietatis, sed etiam titulus debitæ gratitudinis, quę naturalitèr obligat, cum parentes non recipiant beneficium à filijs, sicuti filij recipiunt à parentibus, & quoad generationem, & quoad educationem, & gubernationem. Nihilominus præscindendo etiam ab hoc titulo gratitudinis.

Fortior ratio pro hoc asserto.

Probatur ratione eadem deducta pro secunda probatione præcedentis assertionis, quia præceptum respectu filiorum alendi parentes fundatur in quarto præcepto decalogi eosdem parentes honorandi; non etenim tale præceptum consistit in obsequijs exterioris reuerentiæ exhibendis solummodo, sed multo magis eisdem contribuendi, quæ necessaria sunt ad eorum honestam conseruationem, prout

Hoc etiā præceptū fundatur in quarto præcepto decalogi.

prout notant *Reginaldus lib. 20. num. 3.*, *Megala 2. part. lib. 2. c. 1. in initio*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 1. num. 7.*

Hoc tamen aduertendum hic est ex *D. Thomam 2. 2. q. vlt. art. 6. in corpore*, hoc esse discrimen inter onus parentum ad alendos filios, & onus filiorum ad alendos parentes, quod, cum parentes sint per se principium, & causa filiorum, illis per se, & absolutè incumbit onus eosdem filios alendi; istis verò tantum incumbit illud onus per accidens, scilicet ratione necessitatis alicuius, in qua sint constituti.

Hoc onus nō est per se, sed tātum per accidens.

Aduersus ea, quæ dicta sunt in vtraque assertione, nonnulla militant obiecta, quę mox profero, & diluo. Primum est, quod per statutum potest etiam auferri in totum legitima filijs, etiam si non habeant aliundè, ergo etiam poterunt auferri alimenta, cum legitima succedat loco alimentorum per vulgatissima iura, ergo legitima, & onus alimentorum non sunt debita iure naturali cogente, & obligante, sed ad summum inclinante, & propendente, & dependentèr ab eodem instincto, & inclinatione per legem positiuam, & ciuilem, cæteroqui statutum non posset tale ius demere. Hoc argumento plurimi vtuntur apud *Mangilium de imput. q. 51. nu. 37.*, *Ludouicum Molinam de primog. lib. 2. c. 1. num. 15.*, *Merlinum de legit. lib. 3. tit. 1. q. 1. num. 8.* Sed non me terret hoc argumentum, quandoquidem aduertendum est legitimam secundum diuersam considerationem, & esse de iure naturali debitam, & de iure ciuili; de iure naturali quoad substantiam, & absolutè; de iure ciuili quoad quantitatem; statuto igitur potest caueri, quod auferatur quoad quantitatem de iure ciuili inductam, non quoad substantiam.

3 *Statuta non possunt auferre ius legitimæ debitæ de iure naturæ.*

Secundum obiectum ex eo sumitur, quod, si alimēta essent à iure naturæ obligante, & vim legis inducente debita, nulla lege ciuili obligatio eorundem præstandorum posset tolli, quod tamen falsum videtur, cum dentur multæ causæ excusantes a præstatione eorundem. Sed nec hoc obiectum aliquid negotij mihi facescit, quandoquidem, si quæ iura positiua eximunt a præstatione alimentorum, vel intelligenda sunt quoad excessum inductum ab eodem iure ciuili, vel quatenus excedunt necessariam vitæ sustentationem.

4 *Nec iura ciuilia.*

Tertium obiectum ex eo desumitur, quod alimenta a Patre debita filijs non petuntur iure actionis, sed solum officio Iudicis, ergo, quia nulla præcedit obligatio ea præstandi; siquidem in tantum conceditur actio, in quantum est obligatio, quæ est mater eiusdem actionis, & sic deficiente obligatione deficit quoque actio; quod, si dicatur communitèr dici Patrem obligari naturali iure, hoc intelligendum est non de naturali obligatione, sed de naturali ratione, hoc est æquitate. Sed huic etiam argumento facilè possumus occurrere asserendo, quod iura actionum concedantur dumtaxat ex cōuentionibus, seu quasi conuentionibus, maleficijs, seu quasi maleficijs *§. namque agit instit. de act.*, per hoc tamen non tollitur, quin dentur aliæ obligationes naturales, pro quibus, quantumuis non dentur actiones, detur tamen officium Iudicis.

Est obligatio naturalis.

Assertio III. Non solum filijs legitimis, & naturalibus Pater naturali iure tenetur pręstare alimenta, sed etiam illegitimis, & spurijs indigentibus. *Tiraquel in l. si vnquam verb. donatione largitus num. 288. C. de reuoc. donat.*, *Marta de iurisdict. part. 4. cas. 162. num. 2.*, *Gratianus discept. forens. c. 567. num. 26.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 10. num. 6.*, *Ioannes Nicolaus Lucadorus tract. de illegit. cleric.*, *& Regul. c. 15. n. 1. 6. & seqq.* Ex Theologis *Graffius part. 1. decis. aur. lib. 1. c. 58.*, *Sairus lib. 7. clar. c. 7.*, *Homobonus de statib. c. 20. num. 1.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 16.*, *Vasquez opusc. de testam. c. 5. § 7. dub. 9. in princip.*, *Megala part. 2. lib. 2. c. 8. q. 2.*, *& c. 24. q. 1.*

5 *Etiā filijs illegitimis, & spurijs Pater tenetur præstare alimenta.*

Ratio ex eo deducitur, quia ratio fundamentalis, ob quam in præcedentibus assertionibus probauimus per Patrem exhibenda esse alimenta filijs legitimis, consistit in naturali pietate, sed hæc naturalis pietas æquè est in patre naturali, & illegitimo, ac in naturali, & legitimo in ordine ad filios, quod multis rationibus late probat *Tiraquel in d. l. si vnquam verb. donatione largitus nu. 288., & seqq. C. de reuoc. donat.*, & primo, quia affectio parentum in filios consideratur inspecto iure naturali non ciuili per textum *in l. hos accusare §. in omnibus ff. de accus.*; natura autem non facit differentiam inter filios naturales legitimos, ac inter illegitimos *§. si quis verò non habens in auth. quib. mod. nat. effic. legitimi*, *& §. si quis vero filios in auth. quib. mod. nat. effic. sui l. adoptiuus §. seruiles vers. vnde nec vulgo ff. de ritu nupt.*, *Baldus in c. quæ in Ecclesiarum col. vlt. extra de constit.* Secundo, quia ius naturale, quod concedit posse quem seipsum defendere, concedit æquè posse defendere filium naturalem siue legitimum, siue illegitimum *Baldus in l. 1. col. 5. vers. expedita est C. vnde vi*, qui etiam addit rationem, quia scilicet natura communis est, per textum *in l. hos accusare §. in omnibus*

Rationes suadentes assertum.

bus ff. de accus. Tertio, quia æquè diceretur parricida, qui occideret patrem, ac filium naturalem, & æquè puniretur *Bartolus, & recentiores in l. parentes ff. de in ius vocan., Baldus in l. ius ciuile verf., & illa faciunt ff. de iust., & iur.* Quarto, quia pietas, quæ propria est parentum erga filios, dicitur etiam de filijs naturalibus tantum, per textum *in l. vxorem §. codicillis ff. de leg. 3.,* ex qua oritur, quod sicuti filius legitimus, & naturalis non potest in ius vocare patrem sine venia, ita nec possit eundem Patrem in tale ius sine venia vocare filius illegitimus, & naturalis, cum vna omnibus sit seruanda reuerentia *l. parentes ff. de in ius vocan.* Ex quibus omnibus efficacitèr inferunt, non licere patri alimenta denegare filijs illegitimis *Baldus conf. 457. ad euidentiam col. 2. verf. præterea sicut Patri lib. 5., Immola in l. ex facto §. si quis rogatus, & ibi decent ff. ad Senat. Consult. Trebel.*

Iura æquè afficiunt occidentem Patrem, ac filium illegitimum.

Neque ijs, quæ hactenus dicta sunt, potest obesse obiectum, quod affert *Garzias de expensis c. 11. à nu. 6. ad 25.,* quod quidem alimenta sint debita iure naturæ filijs ex legitima, & matrimoniali coniunctione procreatis, non verò filijs ex fornicaria coniunctione genitis, eo, quod illi sunt procreati secundum naturam, isti verò quodamodo contra naturam. Non, inquam, obesse potest, quia licet illa procreatio extra matrimonium sit quodamodo contra naturæ ordinem, quia fornicatio est iure naturali vetita, denegari tamen non potest, quin proles sic procreata sit genita, & filia eiusdē Patris fornicantis, & quod Pater sit verè principiū, & causa eiusdem prolis, vt optimè notat *D. Thomas 2. 2. q. 101. art. 2., & cum eo communitèr Theologi,* cui propterea à natura inditum est, vt eandem ad perfectionem perducat, sicuti singulæ res suos effectus sedulo curant ad perfectum esse perducere; vndè merito *Baldus conf. 456. nu. 10.* asserit, quod, dum ius ciuile *in auth. ex complexu C. de incest. nupt.,* statuit à Patre filijs spurijs non esse alimenta tribuenda, contra naturalem dispositionem processerit, nam, dum voluit consulere castitati, naturalem pietatem destruxit; & vlterius idem *Baldus consil. 457. nu. 9.,* comparat Patrem denegantem alimenta filio spurio Patri eundem spurium interficiēti *arg. l. necesse ff. de agnos. liber.*

Etiam in ordine ad filium illegitimū Pater est per se principiū.

Assertio IV. Probabilius est iure naturali stricto, seu obligante sub graui teneri parentes alere etiam filios egressos limites pueritiæ, si illi sint diuites, & filij alimenta aliunde habere non possint, nisi mendicando, vel artem vilissimā exercendo, quam non nisi cum difficultate, cum dedecore, & erubescentia proprij status possint exercere. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. nu. 23., & ferè omnes Summistæ, Theologi, & iuris interpretes,* dum Patrem solum eximunt ab onere præstandi alimenta filijs, quando isti operibus suis commodè, & honestè victum sibi quærere possunt; est tamen assertio contra *Vasquium lib. 2. de success. creat. §. 20. n. 310.* à quo non longè discrepant *Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 1., & alij,* dum asserunt, quod, si filij sint adulti, & possint per se ipsos, vel se sustentare, vel aliunde per alios sibi quærere victum, non teneantur parentes illis alimenta præstare; nam, dum absolutè loquuntur, non distinguendo de modo siue honesto, siue inhonesto, siue mendicando, siue alio modo quærendo, videntur etiam asserere, quod non teneantur, si possint sibi aliunde subuenire etiam mendicando, vel artem vilissimam exercendo.

6 Etiam Pater tenetur alere filios egressos limites pueritiæ, si aliunde non habeant.

Nec filij tenentur emendicare, & turpem vitā ducere.

Ratio assertionis ex eo desumi posse videtur, quod pietati paternæ videatur dissonum, quod, dum parentes lautè viuunt, filij, qui sunt pars ipsorum ostiatim mendicent, & dum ipsi pingues in otio tepescunt, illi indignam artem, & proprio ipsorum, & parentum statui indecoram exerceant, ergo parentes in hac hypothesi tenentur filijs, quantumuis egressis limites pueritiæ alimenta præbere, ne ita indecorè, & inhonestè teneantur viuere. Hac eadem ratione euincitur, quod filij diuites teneantur alimenta præbere parentibus indigentibus, quantumuis isti possint, aliunde sibi victum quærere, siue mendicando, siue artem vilissimam exercendo.

Hoc congruit pietati paternæ.

Multa aduersus hanc assertionem congerit argumenta *Vasquius loc. cit.,* quorum primū deducitur *ex can. ius naturale dist. 1.,* vbi solummodo puerorum educatio imponitur parentibus quoad onus, & nomine puerorum veniunt solummodo pupilli vsq; ad annum quarto decimum, quod idem deducit *ex l. fin. §. vbi autem puerilis ætas C. de bonis, quæ lib. & ex l. 1. §. ius naturale ff. de inst., & iur.,* vbi parentibus solummodo imponitur educatio; educari autem solummodo dicuntur pueri. Sed facilè soluitur hoc argumētum, si dicatur, quod ly *puerorum,* idem sonet, ac liberorum, prout notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 1. num. 24.,* & per ly educatio veniat præcisè onus præstandi alimenta, & corporalia, & spiritualia necessaria, quod onus potest extendi, quotiescunque filij sunt in necessitate illa habendi, & etiam quando filij sunt adulti, prout optimè notat *Rota Rom. decis. 62. num. 27. part. 5. diuers. apud Rubeum;* Cæterum, si in verborum rigore

Nomine puerorū veniunt liberi.

te fiſtendum eſſet, parentibus onus alendi filios reſtringeretur ad ſeptenium, cum pueritia vltra non extendatur.

Soluitur argumentum aduerſaos.

Secundum argumentum ex eo deſumitur, quod Pater, ſi plura lucra acquiſierit, poſtquam filius ad eam ætatem deuenit, qua poſſet victum ſibi quærere, poſſet obijcere eidem filio, vt ſimilitèr ſibi lucra quærat ad victum, ſicuti ipſe quæſiuit, ergo non tenetur alimenta poſt illam ætatem illi adminiſtrare. Sed etiam facilè eluditur hoc obiectum, ſi dicatur aſſertionem tantum procedere, quando filius non poſſet victum ſibi quærere, niſi mendicando, vel artem viliſſimam exercendo, cum ad alia eſſet ineptus; tunc etenim iniuſtiſſimè Pater hæc illi obijceret.

Alia omnia argumenta, quæ affert idem Vaſquius, poſſunt ſimilibus reſponſionibus eludi, dicendo vel ea procedere, quando commodè, & honeſtè poteſt filius aliunde ſibi victum quærere, vel quando parentes ſunt in ea egeſtate, qua non poſſint ſibi, & filijs ſimul conſulere.

Aſſertio V. Si filij aliunde habeant, quo ſufficientèr ſe poſſint alere, vel aliqua arte polleant, qua honeſtè iuxta conditionem proprij ſtatus ſine dedecore poſſint ſibi victum quærere, non tenentur parentes iure naturali illis alimenta præſtare.

7
Non tamẽ tenetur Pater, ſi aliunde poſſint filij honeſtè viuere

Nauarrus in manual. c. 14. num. 17. verſ. diximus, *Molina de iuſt. tom. 1. diſp. 160. §. alimenta, & diſp. 228. §. quintus effectus*, *Rebellus part. 2. lib. 5. q. 18. num. 7.*, *Reginaldus lib. 10. c. 30.*, *Bonacina de præcept. diſp. 6. q. vnica p. 6. §. 1. num. 3.* Ex Iuriſtis *Bartolus in l. ſi quis à liberis §. ſed ſi filius ff. de agnoſ. lib.*, *Antonius Theſaurus deciſ. 211. nu. 14.*, *Petrus Barboſa in l. 1. p. 4. num. 62.*, *& ſeqq. ff. ſolut. matrim.*, *Carpanus ad Stat. Mediol. c. 317. num. 48.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 78. num. 32.*, & alij plures, quos congerit, & ſequitur *Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 27.*

Ceſſat in hac hypotheſi officium Iudicis.

Ratio ex eo deſumitur, quia alimenta ex ſuperius dictis non debentur filijs iure actionis, ſed ex officio Iudicis, & hoc ea ratione, ne poſtquam producti ſunt, fame, & inedia pereant, vel turpem, miſerimam, & indecoram vitã contra conditionẽ proprij, vel parentũ ſtatus teneantur tranſigere, ſed quando aliunde habent, vel commodè, & honeſtè habere poſſunt, quo alimenta acquirant, nec poteſt eſſe officium Iudicis, nec eſt motiuum neceſſitatis, quod vrgeat, in quo fundatur naturale ius, & pietas, ergo &c.

Circa hanc aſſertionem pleraque contingunt dubitari; & primo, an, ſi filius non habeat bona, vel reditus, habeat tamen induſtriam, qua victum ſufficientem ſibi poſſit acquirere, eximatur Pater ab onere ei alimenta præſtandi? Negat *Ioannes Nicolaus Luſidorus de illegit. Cleric. c. 22. num. 8.*, *& ſeqq.*, eo quia illa induſtria nimium labilis eſt, & fragilis, quod videtur etiam conſideraſſe *Rota Rom. in Bononienſi alimentorum 1604. coram Iuſto, & deciſ. 224. num. 5. part. 2. in recent. Farinacij, & deciſ. 92. num. 13. part. 3. diuerſ. apud Rubeum, & deciſ. 194. num. 68. part. 7. diuerſorum apud eundem Rubeum*, dum dixit in materia alimentorum à Patre filijs debitorum non attendi laborem, & induſtriam perſonæ propter fragilitatem potentiæ, quæ variatur ex tempore.

Dubium excitatũ.

Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 27. diſtinguit in hoc caſu; vel enim filius habet artem certam, & honeſtam, cuius exercitio continuato poſſit victum ſibi acquirere, & iuxta hunc ſenſum arbitratur patrem eximi ab onere iuris naturalis præſtandi illi alimenta propter rationes in aſſertione à nobis adductas; vel non habet certam artem, ſed ſolummodo impendit operas, & laborem inſeruiendo alteri, militando, conſulendo, &c., & tunc ſentit Patrem non eximi à tali onere, eo quia facilè huiuſmodi operæ, & labor poſſunt labi, & iuxta hunc ſenſum intelligit Rotam Romanã in allegatis deciſionibus. Ego autem non attenta Boſſij diſtinctione dico abſolutè, quod Pater eximatur à tali onere præſtandi alimenta filio, ſiue hic per artem tantum acquirat, quantum eſt neceſſarium ad vitæ ſuſtentationẽ, ſiue illud acquirat alteri inſeruiendo, ſi non ſit contra decentiam proprij ſtatus, militando, conſulendo, & procuram exercendo, & ſolum teneri quoad complementum alimentorum, quando ſiue ex arte, ſiue ex alijs operibus non tantum acquireret, quantum ſufficeret ad eadem alimenta, vel pro tempore, pro quo vel ex defectu conducentium, vel ex imbecillitate naturæ, vel ex alijs impedimentis non poteſt huiuſmodi operas, & laborem impendere.

8
Si filius poſſit per artem, vel laborem victum ſibi quærere, Pater eximitur ab onere ipſum alendi.

Ratio vniuerſalitèr ex eo deducitur, quia ius naturæ non obligat, niſi quatenus filij, ſi alimenta non ſumerent à parentibus, fame perirent, vel tenerentur contra conditionem proprij ſtatus oſtiatim mẽdicare, vel artem viliſſimam exercere; tenentur enim ſolum parentes titulo naturalis pietatis, vnde optimè notat *Vaſquius lib. 2. de ſucceſ. creat. §. 20. num. 311.*, *& ſeq.* hæc obligatio naturalis parentum ſiue ſit pietatis, ſiue iuſtitiæ non eſt abſoluta, ſed conditionalis, & ſubſidiaria, ſi ſcilicet filij egeant, & non habeant aliunde, ergo, ſi aliunde habeant, non tenebuntur parentes ſubminiſtrare, quia ceſſante cauſa obligationis ceſſare

Obligatio parentum eſt conditionalis.

debet,

debet, & ipsa obligatio. Nec requiritur, quod habeant, quo ali possint in solis redditibus, sed sufficit, quod habeant, seu habere possint ex honesta arte, cum ipsa habeatur tanquam bonum patrimoniũ, seu ex laboribus congruis, & à proprio statu non dissonis. Nec arridet id, quod asserit *Bossius loc. cit.*, quod scilicet non eximantur parentes ab onere præstandi alimenta, si filius polleat arte, qua commodè sibi victum possit acquirere, secus, si polleat doctrina, vt si sit aduocatus, qua possit consulere, seu causas defendere eo, quod lucrum ex tali doctrina ab alterius voluntate dependeat; Non, inquam, arridet, eo quia non minus dependet ab alterius voluntate exercitiũ artis, ac exercitium doctrinæ in ordine ad lucrum acquirendum; vnde in ordine ad eximendum Patrem ab onere præstandi alimenta filijs attendendum est, an tantum lucri acquiratur siue ab exercitio artis, siue ab exercitio doctrinæ, quantum sufficit, ne filij egeant necessarijs ad vitam conseruandam. Ad decisiones Rotæ Romanæ supra allegatas dicendum est, eas procedere, quando re vera ex illo exercitio siue artis, siue doctrinæ non acquiritur, quantum sufficiat ad necessaria vitæ, & pro tempore, quo cessant lucra ex illa arte, seu doctrina.

Soluitur ratio contraria Bossij.

Secundo contingit dubitare, an, si filij habeant bona, quorum reditus non sufficiant ad eorundem sustentationem, teneatur Pater alimenta eisdem præstare saltem ad complementum, quatenus scilicet simul cum illis modicis reditibus integrent summam, qua possint viuere? Videtur dicendum, quod Pater ad nihil teneatur, cum filijs possit dicere, quod vendant proprietatem bonorum, & ex eorum pretio se alant; in hoc etenim etiam casu verificatur, quod habeant, quo possint se alere, & propterea cessat obligatio in Patre illis alimenta pręstandi. Nihilominus absolutè sentiendum est, Patrem teneri complementum alimentorum filijs præstare. Ratio ex eo desumitur, quia quis non dicitur habere, qui aliter habere non potest, quam ex venditione bonorum *Baldus in l. fin. §. ipsum autem in princip. C. de bon. quæ lib.*, *Aretin. in l. alimenta C. de negot. gest.*, *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. sed, si filius nu. 22., & 33. ff. de liber. agnos.*, *Surdus de aliment. tit. 4. q. 9. num. 10.* Hoc nostrum dictum videtur efficaciter colligi ex textu *in l. qui bonis ff. de cess. bon.*, vbi cum dicatur, quod illi, qui cedit bonis, tantum relinqui debeat, quantum sufficit, ne egeat, dicitur etiam, quod inspici debeat, quantum redigi possit ex fructibus, non quantum ex proprietate.

9 Si filius non possit in totum victum sibi acquirere ex bonis suis, tenetur Pater ad cõplementum.

Verum tamen est, quod, si ex venditione bonorum, & ex implicatione pretij in alijs bonis magis fructiferis, ex quibus tot fructus percipi possent, quot sufficerent ad congrua alimenta, teneretur filius ea vendere, & sic implicare, vt posset absq; molestia Patris se alere, qui Pater propterea eximeretur ab onere præstandi eidem filio supplementum alimentorum *Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. sed, si filius num. 25., & seqq. ff. de lib. agnos.*, *Megala part. 2. lib. 2. c. 259. nu. 77.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 29.* Hac eadem ratione euincitur, quod is, qui cessit bonis, cuique competit ex dispositione iuris priuilegium tantum retinendi, ne egeat, si retinuerit proprietatem, ex qua sufficientèr ali non possit, possit per creditores compelli ad eiusdem venditionem, si ex pretio ipsius possit emi alia proprietas, ex qua tot reditus percipi possint, ex quibus possit sufficientèr ali. Dixi *complementum alimentorum*; non enim assererem, quod ad integra alimenta teneatur; tota etenim ratio, ob quam Pater tenetur filios alere, est, ne fame, & inedia pereant, vnde, si aliter habeant, quo alantur, non tenetur, ergo, si habeant, quo partialitèr ali possint, non totalitèr, tenebitur ad partem, quam non habent, non ad partem, quam habent.

Si ex venditione illorum bonorum possit tantum acquirere, quantum possit viuere, Pater ad nihil tenetur.

Tertio dubitari contingit, si filius aliunde habeat, quo possit se alere, & dubitetur, an sufficientèr habeat, quomodo in controuersia sufficientiæ, vel non sufficientiæ inter Patrem, & filium adiudicandum sit? Sentio rem remittendam esse vel prudentis viri, vel Iudicis arbitrio *Baldus in l. 1. §. sed scimus C. de lat. libert. col.*, *Lupus in c. per vestras in secundo not. §. 23. num. 9.*, *Surdus de aliment. tit. 7. q. 6. nu. 21.*, *& q. 9. num. 9.*, quod clarè videtur euincere textus *in d. l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de lib. agnos.*, nec incongrua ratione hoc decernitur, quandoquidem in similibus certior regula assignabilis non est, quam dictamen prudentis viri, seu Iudicis. Diuersimodè autem prudens hic vir, seu Iudex adiudicare debet attento iure naturæ, ac attento iure ciuili, siquidem primo attento adiudicanda sunt simplicitèr necessaria naturæ; attento verò secundo etiam necessaria personæ, vt infra latè videbimus.

10 In dubio, an bona sufficiant, nec ne, arbitrio prudentis dirimenda res est.

PRÆNOTIO V.

An mater elapso primo triennio teneatur æquè primo cum Patre alere filios, seu filias.

SVMMARIVM.

Articuli examinandi circa præsentem titulum. 1.
Mater vltra primum triennium non tenetur æquè primo cum Patre filijs conferre alimenta. 2.
Assignantur rationes, propter quas per prius teneatur Pater. 3.
Non solum ex vi iuris positiui tenetur per prius Pater, sed etiam ex vi iuris naturalis. 4.
Sententia asserens in ordine ad filios spurios æquè primo teneri vtrumq; parentem. 5.
Sententia asserens etiam in ordine ad ipsos per prius teneri Patrem. 6.
Præfertur hæc secunda sententia. 7.
Patre diuite non præstante alimenta filijs, si mater præstiterit, potest ea repetere. 8.
Etiam si nullam protestationem præmisserit. 9.
Si contulerit supra proprium statum, & Patris non potest repetere excessum. 10.
Si contulerit moderatè aliquid arbitrio Iudicis detrahendum est. 11.
Si filij fuerint diuites, & mater eisdem contulerit alimenta sine protestatione non potest repetere. 12.
Sententia asserens non præsumi animum donandi, quando expensæ sunt magnæ. 13.
Contraria sententia exponitur. 14.
Si mater fuerit pauper, & filij diuites, non supponitur illa donare. 15.
Quando tâm mater, quâm filij sunt diuites, præsumitur mater donasse. 16.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 17.
Si mater pro tempore, quo administrauit bona filiorum eisdem ex suo contulerit alimenta, probabilius potest illorum æstimationem repetere. 18.
Si mater sit debitrix filiorum conferens eisdem alimenta non præsumitur ea donare. 19.
Nec, si expressè, vel tacitè præmisserit protestationem. 20.
Non valente Patre, nec eius ascendentibus alimenta præstare filijs tenetur mater in subsidium. 21.

CVM dixerimus Patrem teneri ad alimenta præstanda filijs vltra primum triennium ablactationis eo, quod sit principium, & causa eorundem filiorum, vtique videtur æquè primo ex hoc capite competere hoc onus etiam matri, cum & ipsa sit principium, & causa eorundem filiorum, & non solum passiue, vt contendunt multi ex Thomistis, alijsque Philosophis, sed etiam actiuè, vt nos docuimus in quæstionibus de ortu, & interitu cum communiori medicorum sententia. Nihilominus, quia communis DD. fert sententia, quod Pater, si sit potens, & diues, teneatur vltra primum triennium ablactationis præbere filijs alimenta, ideo remanet hic inquirendum, cur potius Patri, quam matri ius hoc onus imposuerit, cum vterque ad filiorum generationem concurrat actiuè. Secundo, an, si Patre superstite, & diuite mater ex suis bonis extradotalibus alimenta præstiterit filijs, eo quod Pater non conferebat, possit illorum æstimationem à Patre repetere? Tertio, an, si defuncto Patre, & nullo alio superstite, qui teneatur filijs alimenta præstare, cum tamen filij aliunde habeant, puta ex bonis patrimonialibus, quo possint se alere, ipsa mater ex suis bonis illis contulerit alimenta, possit illorum æstimationem ab ipsis filijs repetere. Quarto, an mater in defectum Patris teneatur in subsidium alere filios, & filias dotare. 1

1 Articuli examinandi circa præsëtem titulum.

Assertio I. Mater vltra primum triennium ablactationis non tenetur æquè primo cum Patre filijs conferre alimenta *Bartolus, Baldus, Cinus, & alij scribentes in l. alimenta C. de negot. gest., Paleotus de nothis c. 48., Molina de primog. lib. 2. c. 15. nu. 2., Valascus consult. 92. n. 7., Peregrinus de iure fisc. lib. 3. tit. 18. nu. 60., Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 5. c. 959. n. 14. & seqq. Surdus de aliment. tit. 1. q. 14. nu. 9.* 2

2 Vltra primũ triennium mater non tenetur æquè primo cum Patre conferre alimenta filijs.

Expresſè deducitur *ex l. si quis à liberis §. vtrum autem tantum ff. de lib. agnosc.*, vbi primo loco pater, & eius ascendentes per lineam virilem coguntur alere liberos, & postea in eorum defectum mater, & eius ascendentes.

Si autem inquiras, cur hoc onus per prius inditum sit Patri, & non nisi per posterius Matri, & solummodo in subsidium; tunc multas rationes assignat *Paleotus de nothis c. 48. nu. 5.*, quarum prima est, quia licet tam pater, quàm mater concurrant actiuè ad generationem filiorum, nihilominus in eodem genere principalius concurrit pater. Secunda, quia ipse Pater est caput familiæ, ad quem propterea spectat ipsam gubernare, dirigere, & conseruare. Tertia, quia ex conditione personæ ad Patrem spectat lucra acquirere, ad Matrem conseruare. Quarta, quia filij agnationem sumunt a Patre, non a Matre. Adderem aliam rationem, quia natura ipsa quodamodo distribuit onera in ordine ad parentes, vt mater teneatur sustinere onus fouendi, & ferendi fœtum per nouem menses, ablactandi per trien- 3

3 Assignantur rationes propter quas per prius teneatur Pater.

triennium, pater vero teneatur alia onera subministrandi, scilicet alimenta vltra illud tempus subire.

Circa hanc assertionem, & ea, quæ circa ipsam dicta sunt, nonnullæ consurgunt rationes dubitandi, quas profero, & diluo. Prima est, an proueniat solummodo ex dispositione iuris ciuilis, quod primo loco teneatur Pater alere filios, & filias, & mater non nisi subsidiariè, an vero etiam ex dispositione iuris naturalis? videtur prima fronte dicendum prouenire solummodo ex dispositione iuris ciuilis, quandoquidem naturalis pietas in vtroque parente videtur æquè primo vigere; cum vtriusq; amor æquè primo propendeat, & descendat in liberos, adeoque æquè primo ipsos obligat. Nihilominus prouenire etiam arbitror ex dispositione iuris naturalis, quia ipsa ratio naturalis dictat, quod, qui potiora iura habet, prius, & principalius onera sustineat, & qui principalis constitutus est ab ipsa natura per prius obligatur. Ad hoc plurimum faciunt rationes, quas mox adduximus ad euincendum, cur iura statuerint, vt prius Pater teneatur, & mater non nisi in subsidium, quæ rationes etiam euincunt pro iure naturali. Nec aliquid euincit ratio pro contraria opinione adducta, quamuis enim illa naturalis pietas sit æquè primo indita vtrique parenti, in ordine tamen ad effectus alimentorum limitatur ad normam conditionis, & exigentiam personarum.

4 Et hoc nō solum ex vi iuris positiui, sed etiam naturalis.

Secunda ratio dubitandi consistit in eo, an etiam in ordine ad filios spurios per prius teneatur Pater ad alimenta, & per posterius, & in subsidium Mater, an vero vterque æquè primo. Excitat hanc rationem dubitandi textus *in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, vbi sic legitur *vterq; liberis suis, secundùm quod eis suppetunt facultates necessaria subministret*, vbi per ly *liberis suis*, notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 6. n. 272. in princip.*, non posse venire filios legitimos, cum ibi loquatur textus de viro, qui non nisi ex muliere adultera filios susceperat; vndè *Panormitanus in d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim. num. 9., & ibi Ancharanus, & Prepositus, Ioannes Lupus in c. peruersus not. 3. §. 23. num. 12. Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. idem rescripsit num. 33., & in §. si mater ff. de lib. agnos., Antonius Gabriel commun. concl. lib. 6. tit. de alimentis concl. 1. nu. 4.*, & ex Theologis, *Siluester verb. filij n. 4. vers. quintum, Laiman Theol. mor. lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. nu. 5., & alij* docent æquè primo in ordine ad filios spurios competere vtrique parenti onus eosdem alendi. Rationem non solum deducunt ex eodem textu *in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrimon.*, sed etiam, quia spurij non sunt de agnatione patris, secundum *Bartolum in l. tutelas ff. de cap. dimminut.*, neque illis pater succedit, sed etiam mater ab intestato *§. fin. Instit. ad Tertgl.*; vndè quoad spurios solum attenditur instinctus naturæ, secundum quem filij spurij non minùs obligantur matri, ac patri. Addit *Antonius Merenda tom. 3. controuers. iuris lib. 13. c. 1. nu. 6.*, de iure ciuili filios spurios non esse alendos à patre, sed a matre, per textum *in §. si quis sanè non habens auth. quibus modis naturales effic. legit.*, vndè, quando Pontifex in illo *c. cum haberet de eo, qui duxit in matrimon.*, dixit, quod vterque parens teneatur alimenta tribuere suis liberis, asserit idem Merenda, quod idem Pontifex habuit respectum ad filios tàm legitimos, quàm illegitimos illius viri, & facta partitione voluit, quod legitimi essent alēdi a Patre, illegitimi vero, & nati ex adulterio à Matre, & sic dixit, quod vterque liberis suis teneatur alimenta præstare. Contrarium tamen teste *Ioanne Angelo Bossio d. tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 6. num. 274.*, communius sustinent DD. tam Theologi, quàm Canonistæ, & iuris ciuilis interpretes, quod per prius, & principalitèr Pater teneatur spurijs alimenta præbere, & non nisi per posterius, & in subsidium Mater *Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 13. in fin., Paleotus de nothis c. 48, Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 59., Molina de iust. tom. 1. disp. 168., Ioannes Nicolaus Lucidorus de illegit. Cleric. c. 17. nu. 4.* Rationem deducunt ex regula generali, secundum quam Pater generalitèr tenetur alere filios nulla facta distinctione inter legitimos, & illegitimos *l. Nesennius ff. de negot. gest. l. alimenta C. eod. l. si quis à liberis §. si mater ff. de lib. agnos.*, maximè, cum hoc videatur clarius exprimi quoad illegitimos naturales *auth. licet C. de naturalibus, §. si quis sanè auth. quibus modis naturales effic. legit., & §. penult. iuncta glos. verb. legitimos auth. quibus modis natural. effic. sui.* Addunt pro probatione suæ opinionis, quod licet in iure ciuili decernatur, quod pater non teneatur alere filios spurios, ius tamē Canonicum *in d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, correxerit d. ius ciuile, adeo vt statuerit, quod in ordine ad alimenta filijs spurijs præstāda ęquè teneantur pater, & mater, & licet talis textus *in d. c. cum haberet*, dicat, quod vterque parens teneatur suis liberis alimenta præstare, intelligendum sit ordine successiuo, non æquè primo. Quid ergo in hac controuersia sentiendum est? Arbitror probabiliorem esse hanc secundam opinionem

5 Sententia asserens in ordine ad filios spurios æquè primo teneri vtrumque parētem.

6 Sententia asserens per prius teneri Patrem.

7 Præfertur hæc secunda sententia.

pionem propter rationes pro ea adductas, & propter cōmuniorem DD. consensum; Nec obesse possunt ea, quæ pro contraria opinione afferebatur, quod scilicet spurij non sint de agnatione patris, & quod mater eidem succedat ab intestato, & quod ipsi non sint sub patris potestate; Non, inquam, obesse possunt; non primum, quia, vt benè notant *Iason l. fin. nu. 13. C. de verb. signific., Paleotus de nothis c. 48. nu. 3.*, titulus agnationis non potest conferre ad onus præbendi alimenta, vel ad ius non præbendi, sed titulus naturalis pietatis, qui æquè militat in ordine ad spurios, ac in ordine ad legitimos; non secundum, quia, si attenderetur solum ius succedendi ab intestato sola mater teneretur spurios alere, cum ad ipsam spectet solummodo lucrum successionis. Deindè, si filij legitimi decederent viuentibus Patre, & Matre, Mater non veniret æquè cum Patre ad eorum successionem, quia non tenetur illos alere, nisi in subsidium, quod est contra *auth. defuncti C. ad Tertul.* Tandem, quia hac ratione nec Pater, nec Mater tenerentur alere filios adulterinos ex incestu cōceptos, quia neuter eorum potest eisdem succedere, prout docent *Paleotus de nothis c. 48. num. 4., Surdus de aliment. tit. 1. q. 13. n. 15.*; Minùs officere potest instinctus ille naturalis, nam hac ratione filij etiam legitimi æquè esset alendi à Patre, ac a Matre, cum talis instinctus æquè in vtroque reperiatur.

Soluuntur rationes oppositæ.

8

Patre diuite non præstante alimenta filijs, si mater præstiterit potest ea à Patre repetere.

Assertio II. Superstite Patre, eoque diuite, nec præstante filijs alimenta, si Mater ea contulerit potest iustè eorum æstimationem ab eodem Patre repetere, quantumuis nullam præuiam protestationem præstiterit *Bartolus in l. si quis à liberis, §. si mater ff. de lib. agnos., Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 60., Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis, §. si mater n. 8. ff. de lib. agnos., Pontanus de aliment. c. 8., Valascus consult. 92. num. 7., Stephanus Gratianus discept. forens. part. 5. c. 959. n. 15., Surdus de aliment. tit. 16. q. 8. num. 1.*

Colligitur expressè *ex d. l. si quis à liberis, §. si mater ff. de lib. agnos., & ex l. alimenta C. de negot. gest., & ex l. Nesennius ff. eod.*, nec incongrua ratione assertio, & huiusmodi iura innituntur, quandoquidē mater ipsa non tenetur huiusmodi alimenta præstare, quando pater potens est ea præbere, & si præstat, non præsumitur præstare animo donandi, sed affectu consulendi eisdem filijs, ne fame pereant, dum Pater negligit ea prēstare, sicne rectè gerit negotium, ad quod Pater tenetur, ergo non est, cur Pater non teneatur expensas pro eisdem alimentis à Matre præstitis retribuere.

Dixi *quantumuis nullam præuiam protestationem præstiterit de eisdem expensis alimentorum recipiendis*, quia, vt asserebam in ea hypothesi Mater supponitur eadem alimenta præstitisse non animo donandi, sed animo ea repetendi, cum præstiterit ex eo, quod Pater negligens fuerit in eisdem præstandis.

9

Etiam, si nullam præuiam protestationem emiserit.

Hic solum oritur difficultas, an si mater eadem præstiterit alimenta ob negligentiam, vel absentiā Patris possit eadem ex integro repetere, an vero cum aliqua moderatione? Considerandum hic est, an alimenta moderatè tribuerit, an verò excedentèr ad statum eorundē filiorum, & Patris. Rursus, si contulerit moderatè iuxta conditionem proprij status, & patris, & filiorum considerandus est etiam affectus maternus erga filios, quibus contulit alimenta. Quibus sic consideratis, dico primo, quod, si contulerit super excedentèr ad proprium, & filiorum, & Patris statum non possit excessum illum repetere. In hoc arbitror omnes consentire; in hoc etenim casu præsumitur, quod excessum cōtulerit animo donandi, & non præcisè supplendi defectum alterius in filiorum necessitate, cum excesserit exigentiam necessitatis, quinimmò etiam congruentiæ, vnde non potest dici quoad eundem excessum, quod benè gesserit negotium patris, & propterea ipsa agente ad repetitionem poterit Pater excipere de excessu.

10

Si contulerit supra proprium statum, & Patris nō potest repetere excessum.

Dico secundo, quod, si contulerit moderatè ex quadam æquitate arbitrio Iudicis sit aliquid detrahendum considerato affectu materno, quod videtur colligi ex *l. si quis à liberis, §. si mater ff. de lib. agnosc.*, ex quo textu, vt refert *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 330.* D. Marcus Antoniæ Mantuanæ in hæc verba rescripsit *Sed hac quantum alimentorum nomine, quibus necessario filiæ suæ exhibuisti, à patre eius præstari oporteat Iudices existimabunt, nec impetrare debes ea, quæ exigente materno affectu in filiam tuam erogatura esset, etiam si à patre suo educaretur.* Monet etiā idem *Ioannes Angelus Bossius ibid.*, quod mater in repetitione eorundem alimentorum non debet exigere aliquod interesse nec ob moram, nec ob laborem, nec ob quid simile, sed tantum id, quod effectualitèr soluit.

11

Si contulerit moderatè aliquid arbitrio Iudicis detrahendum est.

Assertio III. Mortuo Patre, nec alijs extantibus, qui de iure teneantur filios alere, si ipsi filij habeant bona, ex quibus possint viuere, & mater eisdem contulerit ex suis bonis eisdem alimenta nulla præmissa protestatione repetendi, probabilius eadem alimenta, seu æstimationem ipsorum non potest repetere. *Pontanus de*

12

Mortuó Patre, si filij fuerint diuites, & mater eisdē contulerit alimenta nō potest eadem repetere nisi protestata fuerit.

de alimentis c.8. nu.6., Surdus de alimentis tit. 16. q.8. num.41., & 81., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c.7. num. 331.

Expressè colligitur *ex l. 1., & 2. l. alimenta C. de negot. gestis l. Nesennius ff. eod.*, & ratio huiusmodi iurium, & assertionis in eo consistit, quod, cum præstiterit nulla exigēte necessitate, cum filij essent diuites, & haberent, quo alerentur, nec vllam protestationem emiserit de illis repetendis, præsumitur præstitisse animo liberali ex affectu materno ex naturali charitate, & pietate, ergo non potest esse locus repetitioni; nec obstant ea, quæ in præcedenti assertione dicta sunt, siquidem dispar omnino est ratio, nam in primo casu negligente, vel nolente patre præstare alimenta vrgebat necessitas ea conferendi, ne filij fame, & inedia perirent, vel indecoram vitam degerent; vnde naturalis pietas eandem quidem Matrem duxit ad contribuenda illa alimenta, at non est præsumptio, quod ex naturali pietate contulerit animo donandi, & nō repetendi, cum præcisè præstiterit ad subueniendum necessitati, nec contulisset, si pater à suo debito non defecisset; in secundo autem casu nulla vrgente necessitate præstitit, cum filij haberent, quo alerentur, vnde iustè præsumitur, quod contulerit ex naturali pietate, & charitate, adeoq; sine animo repetendi.

Rationes pro assertio.

Circa præsentem assertionem duo cōsurgunt dubia nunc discutienda. Primum est, an ea, quæ dicta sunt, procedant dumtaxat, quando modicam summam contulit in alimentis filiorum, an verò etiam, quando ingentem, & egregiam, considerabilemque. Secundum, an intelligenda sunt, quando mater non administrauit bona filiorum, an verò etiam, quando eadem administrauit?

Nonnulla dubia excitata.

In ordine ad primum maximum dissidium inuenio inter DD., dum alij, inter quos *Paulus de Castro in l. duobus §. fin. ff. de negot. gest., Alexander in l. alimenta nu. 8. in fin. C. eod., Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. idem rescripsit num. 106. ff. de lib. agnos., Garzias de expensis c.4. num.24. Menochius de arbitr. cas. 88. num. 21., Mantica de tacit., & ambig. tit. 12. num. 17., Surdus de alimentis tit. 6. q. 8. à num. 27. ad 37.* sustinent non esse præsumptionem donationis, quando expensæ factæ in alimentis sunt egregiæ, & in quantitate considerabili. Alij verò è contra sustinent etiam, si fuerint magnæ, & considerabiles, præsumi pro animo donandi, & non repetendi, adeoq; non esse locum repetitioni, nisi facta fuerit præuia protestatio; atque ita sentiunt *Glosa in l. si quis à liberis §. si magister verb. materno affectu ff. de liber. agnos., Vitalianus in tract. clausul. tit. an possit renuntiari ius alim. col. 11., Baldus Nouellus de dotibus part. 6. priuil. 3. num. 5., Molina de iust. tom. 2. disp. 555. num. 10. §. quando autem filij Azorius part. 2. lib. 2. c. 5. q. 10.*

13
Sententia asserens non esse animum donandi, quando expensæ sunt considerabiles.

14
Contraria sententia exponitur

Fundamenta prioris sententię asserentis esse locum repetitioni, quando expensæ sunt egregiæ, & considerabiles in eo consistunt primo, quia donationes non facilè præsumuntur *l. cum de indebito ff. de probat.*, quinimmò regularitèr non præsumuntur *l. campanus ff. de operis libert.* Secundo, quia, quando expensæ non consistunt in modico, sed in egregia summa, concurrunt duæ præsumptiones efficaces sibi adinuicem contrariæ; altera pro animo donandi fundata in coniunctione sanguinis, & affectione; altera pro negatione talis animi donandi fundata in magnitudine expēsarum, quæ excludit præsumptionem donationis; contrariæ autem præsumptiones mutuo se elidunt per textum *in l. Diuus ff. de in integ. restit.* Tertio, quia inter sanguine coniunctos modica expensa præsumitur facta liberali animo, & non cum intentione repetendi, vt videre est in expensis modicis factis a marito circa res vxoris *l. omnino ff. de expensis in reb. dot. fact.*, & expensa ingens repetitur, quando aliunde non constat de donatione, seu animo donandi; sic communitèr docent DD., quod vestes pretiosæ, quas maritus contulit vxori constante matrimonio eodem dissoluto per mortem mariti sint restituendæ hæredibus eiusdem, non autem vestes quotidianæ, & ordinarię, quia istæ supponuntur traditæ cum animo donandi, non sic illæ, cum sint valde pretiosæ, prout nos docuimus *tom. 5. sub tit. Contractus XV. de sponsal. 3. Prænot. 13. num. 3.*

Exponuntur fundamenta prioris sententię.

Fundamēta posterioris opinionis supponentis pro animo donandi, quantumuis expensæ essent egregiæ, & in notabili quantitate fundantur in eo, primo, quia, quando aliæ circunstantiæ non concurrunt indicantes animum repetendi, in dubio præsumitur pro naturali pietate, & affectu materno, adeoq; pro animo donandi per textum *in d. l. Nesennius ff. de neg. gest., & in l. 1. l. alimenta, & l. si paterno affectu C. eodem.* Secundo, quia maior præsumitur affectio matris erga personam filij, quam erga eius bona, ratione cuius maioris affectionis agnoscunt DD. tàm Theologi, quam Iuris interpretes magnum discrimen inter expensas factas à matre pro alimentis filij, & factas circa bona eiusdem; sed tale discrimen non intercederet, si mater posset repetere expensas factas in alimentis, quę sint magnæ,

Exponuntur fundamenta posterioris.

gnæ, & considerabiles, & non posset repetere modicas, quandoquidem etiam expensæ factæ in bonis filiorum non possunt à matre repeti, si sint modicæ, possunt autem, si sint ingentes, ergo &c. Sentiendum igitur videtur, quod ratione maioris affectus materni, & naturalis pietatis circa personam filiorum, ac circa bona eorundem mater non posit repetere expensas pro alimentis, quamuis magnas, & considerabiles, vt saluetur tale discrimen cognitum ab omnibus.

Quid ergo in hac controuersia concludendum? Suppono in primis, quod filij

15 fuerint diuites, & mater non fuerit pauper; nam, si mater esset pauper, tunc non incongruè sentiunt *Salicetus in d. l. alimenta num. 2. C. de reb. gest., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 16. nu. 909., Corneus cons. 28. in fin. vol. 4., Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 2. c. 374. num. 17., Cancerius var. part. 1. c. 16. num. 31. vers. nuper successit*, quod mater posset repetere expensas magnas factas in filiorum alimentis, quandoquidem non est præsumendum, quod cum sui inopia voluerit filiorum patrimonium, vel bona conseruare, seu augere. Ad hoc plurimum facit id, in quo asserit *Cancerius loc. supra cit.* se consuluisse nempè in fauorem Patris pro repetitione æstimationis alimentorum, quæ præstitit nurui post mortem filij eo, quod nurus habebat, quo commodè posset sibi, & familiæ consulere, cum Pater filij defuncti esset pauper. Casus hic erat. Recesserat filius a Patre de consensu eiusdem Patris, & viuebat cum vxore sua gaudens ampla dote, quam vxor eidem attulerat, & ex eadem vxore genuerat filium. Cum benè idem filius separatus à Patre non gereret negotia sua, Pater ad se ipsum reuocauit, eundemq; cum nuru & filio, & famula educauit suis sumptibus; Mortuo deinde eodem filio per plurimos annos Pater suis sumptibus alimenta præstitit nurui cum eius filio, & sibi nepote; & postea repetebat expensas factas in alimentis eiusdem nurus, & filij. Consuluit in hac hypothesi idem *Cancerius loc. cit.*, quod Pater iustam haberet causam repetitionis alimentorum, eo quod ipse esset pauper, & nurus haberet amplam dotem, & reditus, quibus posset se ipsum, & filium commodè alere. Difficultas igitur potissimum est, quando tam mater, quàm filius sunt diuites, & mater contulit alimenta filio nulla præuia protestatione animi repetendi expensas in eisdem alimentis factas. Equius præsumerem pro animo donandi, adeoq; non esse locum repetitioni, prout sentiunt DD. omnes pro secunda opinione allegati; & pro hac militat ratio affectionis maternæ, & naturalis pietatis inditæ parentibus. Neque obstant

16 argumenta pro prima opinione adducta; Non primum, quia licet donationes regulariter non præsumantur, fallit tamen, vbi agitur inter proximos sanguine coniunctos, & præcipuè, si sit in ordine ad proximè descendentes, in ordine ad quos natura ipsa impellente supponitur talis affectio, quæ omnes alios affectus superat; Non secundum, quia licet concurrant duæ præsumptiones oppositæ, præsumptio tamen sanguinis, & naturalis affectionis præualet, & propterea mutuo non eliduntur; Non tertium, propter rationem secundam adductam in secunda ratione secundæ opinionis, quam nos adduximus, & sustinemus; aliud enim

17 est loqui de expensis factis circa bona, ac de expensis factis circa personam, eo quia efficacior est affectio circa personam, ac circa bona, & textus allegatus *in d. l. omnino ff. de expens. in reb. dot. fact.* procedit tantum quoad bona; nec aliquid negotij infert id, quod dictum fuit de vestibus pretiosis, & quotidianis collatis vxori; nam ratio diuersitatis desumitur ex eo, quod pretiosas vestes supponitur maritus contulisse præcisè ad pompam, quotidianas verò ad necessitatem, vnde illas contulisse non est præsumendus cum animo donandi, istas verò sic; atque ita loquuntur *Bartolus in l. si vsusfructus n. vnico ff. ad leg. falcid., & in l. penult. §. seruis vxoris num. 3. ff. sol. matrim., Alexander de Neuo c. fin. num. 22. de donat. inter vir, & vxor, Menochius de arbitr. lib. 3. cent. 3. cas. 218. num. 2., Iulius Clarus lib. 4. recept. §. donatio q. 10. vers. successiuè quæro, Mascardus de probat. concl. 564. num. 4.*; hæc autem ratio non militat in collatione alimentorum, quæ non supponuntur tradita ad pompam, nec amplius remanent.

In ordine ad secundum absolutè asserendum existimo, quod, si mater pro tempore, pro quo administrauit bona filiorum, eisdem alimenta ex suo subministrauit, non præsumatur animo donandi con-

18 tulisse, ac proinde possit iustè eorum æstimationem repetere. *Bartolus in l. Nesennius num. 5. ff. de negot. gest., & ibi Baldus num. 3., Fulgosius num. 4., Paulus de Castro num. 3., Mantica de tacit., & ambig. lib. 13. tit. 12. num. 13., Surdus de aliment. tit. 6. q. 8. num. 47., & seqq., Menochius de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 71. num. 3., Cancerius var. resol. part. 1. c. 16. num. 3., Ioannes Garzias de expensis c. 4. num. 25., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 374. num. 17., Rota Romana in vna Romani compromissi 4. Maij*

15.

Marginalia (left): Si mater fuerit pauper, & filij diuites non præsumitur donare. — Rationes pro asserto. — Euincitur etiam exemplo.

Marginalia (right): Quando tàm mater, quàm filij sunt diuites, præsumitur mater donasse. — Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. — Si mater pro tempore administrationis bonorum filiorum contulerit ex suo alimenta, potest eorũ æstimationem repetere.

1582. *vers. quarto, quia in præstandis coram Cardinali Seraphino*. Ratio in vniuersum ex eo potest desumi, quia licet inter matrem, & filium militare videatur ratio naturalis pietatis, & præsumptio pro eadem, cessat tamen, quando concurrit alia potentior, & efficacior præsumptio, prout euenit in præsenti hypothesi, secundum quam; cum administret bona filiorum, supponitur eos alimentare ex bonis proprijs ipsorum, & cum, vt talis cogi possit ad eadem alimenta subministranda, non supponitur donare *arg. l. donari ff. de donat., & l. donari ff de reg. iuris*, in quibus textibus dicitur, quod tunc aliquid videatur donari, quando nullo cogente iure soluitur.

19 **Mater debitrix filiorum conferens eisdem alimenta non præsumitur donare.**

Limita primo assertionem, quando mater, quæ confert alimenta filijs, esset eorum ex iusto titulo debitrix *Ruinus cons. 223. num. 2. vol. 1., Surdus de alimentis tit. 6. q. 8. num. 63., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 16. num 926.* Ratio est, quia tunc, quando aliquid alteri soluit, vel confert, supponitur soluere, & conferre ob duriorem causam, & sic datum à debitore supponitur datum in causam debiti, & compensationem eiusdem *l. si cum dotem §. si pater ff. solut. matrim., Bartolus in l. triticum num. 4. ff. de verb. oblig.*

20 **Nec, si expressè, vel tacitè præmiserit protestationē.**

Limita secundo in casu, quo non solum expresse protestatio fuisset per matrem anticipatè, vel in ipso actu collationis alimentorum præmissa *l. Nesennius ff. de negot. gest. l. si paterno C. eod.*, sed etiam tacitè, puta, si ante eorum traditionem, vel in ipso actu traditionis scripserit in suo libro rationum partitas eorundem alimentorum per textum *in l. Nesennius ff. de neg. gest.* Dixi *vel antecedentèr, vel in ipso actu traditionis*, nam, si subsequentèr ex interuallo scripserit post actum perfectum, non videtur posse prodesse, quandoquidem iam in præsumptione ius est quæsitum filijs, quod nequit per subsequentem declarationem tolli, & licet dicatur, quod declaratio semper possit fieri, & retrotrahatur ad tempus dispositionis, hoc tamen fallit, quando talis declaratio cederet in damnum alterius, qui ius iam acquisiuit *Tiraquel in l. si vnquam verb. libertis num. 15. C. de reuoc. donat., Rolandus à Valle cons. 46. num. 38. vol. 2.*

21 **In defectum Patris, & ascendētium teneatur mater in subsidium.**

Assertio IV. Si Pater, alijq; eius ascēdentes nequeant filios alere, tenetur mater in subsidium filijs alimenta præstare. *Bartolus in auth. res quæ nu. 4. C. communia de legat., & in tract. de aliment. num. 13., Molina de primog. lib. 2. c. 15. num. 5., Padilla in d. auth. res quæ num. 60., Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. si mater num. 10., & 14. ff. de lib. agnos., Valascus consult. 92. num. 9., Surdus de aliment. tit. 1. q. 14. nu. 9.* Ex Theologis *Azorius part. 2. lib. 2. c. 3. q. 8., Lessius de iust. lib. 2. c. 19. num. 20., Laiman lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. num. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 332.*

Ratio ex eo deducitur, quod supra dicebamus *ex l. si quis à liberis §. vtrum autem tantum ff. de lib. agnos.*, & ex eo, quod ipsa non sit caput familiæ, sicuti vir, & ad generationem ipsam licet concurrat actiuè, concurrit tamen minus principalitèr.

PRÆNOTIO VI.

Comparando ascendentes Patris, & matris tùm ad inuicem, tùm ad ipsum Patrem, & matrem, cui prius incumbat onus alendi filios, & filias.

SVMMARIVM.

Variæ comparationes explicantur. 1.

Auus paternus, cæteriq; ascendentes tenentur per prius alere nepotes, si eos habeant in sua potestate, secus, si non habeant. 2.

Defuncto Patre, vel impotente per prius tenetur auus Paternus comparatiuè ad matrem. 3.

Intellige non solum quoad nepotes legitimos, sed etiam quoad illegitimos ex filio legitimo, & quoad legitimos ex filio illegitimo, & quoad spurios ex filio spurio. 4.

Per prius tenetur auus paternus, & eius ascendentes comparatiuè ad auum maternum. 5.

In concursu aui materni diuitis cum matre diuite per prius tenetur mater. 6.

Intellige siue in ordine ad filios legitimos, siue illegitimos. 7.

Spurij sunt in duplici differentia, & quanā. 8.

Coitus coniugati cum soluta non est iure ciuili punibilis. 9.

Auus paternus, & maternus in defectum Patris, & matris tenentur ordine successiuo ad alimenta nepotum spuriorum non ex coitu punibili genitorum. 10.

Etiam ad alimenta spuriorum ex damnato coitu genitorum stante æquitate canonica. 11.

Mortuo Patre, vel auo relictoq; hærede extraneo ad istum spectat onus alēdi filios. 12.

Hæredes Patris tenentur per prius alere filios eiusdem. 13.

Etiam si filij habeant alios parentes propinquos, qui teneantur in subsidium. 14.

Explicatur textus in l. non quemadmodum ff. de lib. agnos. 15.

Hæredes Patris tenentur etiam alere filios illegitimos, & spurios. 16.

In concursu matris diuitis respectu filij, & filij eiusdem filij tenetur per prius filius. 17.

In defectum lineæ virilis tenentur hæredes lineæ fœmineæ. 18.

1 Variæ comparationes explicantur.

PLurimæ quæstiones veniunt sub hoc titulo examinandæ in ordine ad diuersas comparationes, quæ fieri possunt in hoc genere, & primo comparando auum Paternum in ordine ad Nepotem, vel neptem cum Patre eorundem, qui est filius eiusdem Aui, inquiri potest, an ipse Auus per prius teneatur alere eosdem Nepotes, & neptes, siue Pater ad huc sit constitutus sub potestate eiusdem aui, siue non, & hoc quæsitum extendi potest siue ad nepotes legitimos, siue illegitimos; Secundo comparando Auum paternum ad matrem superstitem defuncto ipsius marito, qui erat Pater eorundem filiorum nepotum eiusdem aui paterni, an per prius teneatur idem auus paternus ad alimenta nepotum, an verò eadem mater; Tertio comparando auum paternum, seu ascendentes per lineam virilem defuncto Patre, & matre ad auum maternum, seu ascendentes per lineam fæmineam, an per prius teneantur auus paternus, & ascendentes ex linea virili, an verò auus maternus, & ascendentes per lineam fæmineam loquendo de Nepotibus siue legitimis, siue illegitimis; Quarto in suppositione, qua auus paternus, seu ascendentes per lineam virilem per prius teneantur comparatiuè ad matrem, an ipso, seu ipsis defunctis teneantur per prius eiusdem, seu eorundem hæredes, an verò hoc onus immediatè transeat ad matrē.

Suppositiones, secundum quas procedit titulus.

Procedunt primo ea, quę hic sunt examinanda ex suppositione, quod filij, seu nepotes sint pauperes, & indigentes, nam stando in iure naturæ, si sint diuites, vel aliunde habeant, seu commodè habere possint, quo viuere possint, sicuti non obligant Patrem ad eisdem conferenda alimenta, ita nullo minus obligare posse videntur alios ab ipso Patre. Secundo procedunt ex suppositione, quod tàm auus paternus, quàm alij, ad quos fit comparatio, sint diuites; si enim Pater v. g. esset inops, indubitatum est, quod vel auus, vel mater diuites tenerentur filios alere. Procedunt tertio non solum in ordine ad alimenta præstanda, sed etiam ad dotem filiæ, seu nepti conferendam.

Assertio I. Auus paternus, cæterique ascendentes per lineam rectam masculinam non tenentur per prius alere nepotes, seu neptes, si eosdem non habeant sub sua potestate, & Pater sit diues, secus verò, si eosdem habeant sub sua potestate.

2 Auus paternus, cæterique ascendentes tenentur per prius alere nepotes, si eos habeant sub sua potestate, secus, si non habeant.

Ita quoad primam partem consentiunt *Petrus Barbosa l. 1. p. 4. num. 112. vers. secundo vrget ff. solut. matrim.*, *Socinus Iunior in d. l. 1 num. 92.*, *Bartolus in l. penult. ff. de lib. agnoscendis*, *& in l. nam quemadmodum ff. eod.*, *Ioannes Lupi in c. per vestras not. 3. §. 24. de donat. inter vir. & vxor.* *Pontanus de alimentis c. 11. nu. 12.*, *Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 64.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij part. 2. c. 7. num. 292.* Quoad secundam consentiunt idem *Petrus Barbosa*, *& Socinus Iunior loc. cit.* aduersus alios omnes præallegatos pro prima parte.

Magis ad filium accedit Pater, quam auus.

Ratio primæ partis ex ijs desumitur, quæ supra dicebamus *sub hoc eod. tit. de matrim. 9. prænot. 4. assert. 1.* nempè, quia Pater est per se principium, & causa immediata filij, vnde titulo pietatis naturalis tenetur eundem alere; consonantius autem congruit pietati, & charitati naturali, vt Pater, quando potest, alat filios, quam quod eosdem alat Auus, cum iure sanguinis magis pater accedat ad filium, quam auus paternus, cæteriq; ascendentes per lineam virilem, prout benè notant *Alexander in l. alimenta in fin. C. de neg. gestis*, *Boerius cons. 107.*, ergo in concursu Patris, & aui paterni, quando ambo sunt potentes, & diuites, per prius tenebitur Pater ad alimenta filijs præstanda.

Rationes suadentes per prius teneri auum paternum quando nepotes habet in sua potestate.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur primo, quia iura præcipuè *in l. penult. ff. de lib. agnos.* agnoscunt discrimen inter descendentes per lineam virilem, ac per lineam fæmineam, quod discrimen non intercederet, si Auus paternus per prius non teneretur alere nepotes, seu neptes, quando sunt sub ipsius potestate. Hoc autem assumptum sic euincitur. Auus maternus tenetur alere nepotes, seu neptes, quando eorum, seu earum Pater est inops, nec potest illos, seu illas alere per ea, quæ docet *Petrus Barbosa d. l. 1. p. 4. num. 112. vers. 2. vrget ff. solut. matrim.*, ergo, cum ad quid magis teneatur auus paternus etiam, quando filius est diues, nepotes tamen sunt sub ipsius aui potestate, tenebitur illos alere. Scio, quod possunt respondere aduersarij, quod discrimen inter auum paternum, & maternum, quod iura cognoscunt, consistat in eo, quod per prius tenetur auus paternus comparatiuè ad auum maternum, non in eo, quod auus paternus, quando ipsius filius, & Pater nepotum est diues, teneatur eosdem nepotes alere, quantumuis sint sub ipsius potestate. Sed facilè huic subterfugio possum occurrere asserens, quod, quantumuis verum sit, quod in concursu prius teneatur auus paternus,

quam

quam maternus, nihilominus indubitabile sit, quod præscindendo à prioritate, & posterioritate maius onus incumbat auo paterno, quam materno, sicut maius onus incumbit patri, quam matri; quod onus in alio congruentius non potest cõsistere, quam, quod auus paternus teneatur alere nepotes, seu neptes, quando sunt sub ipsius potestate.

Secundo ratio ex eo desumitur, quia, quando Pater filius aui est sub potestate eiusdem, omnia bona aduentitia, & profectitia eiusdem pertinent ad eundem auum quoad vsumfructum, & administrationem ex generali regula bonorum aduentitiorum per ea, quæ alibi fusè docuimus, ergo onus alendi eundem filium, & filios eiusdem, quatenus sunt sub potestate aui, pertinere debet ad eundem auum, vt sicut ex conditione proprij status gaudere debet iure talis vsusfructus, & administrationis, ita subire debeat onera alimentorum.

Bona aduentitia Patris respectu aui sunt quoad vsumfructum apud eũdẽ auum.

Tertio ex eo deducitur, quia, quando nepotes, seu neptes sunt sub potestate aui, respectu eiusdem aui duplex ratio obligans concurrit, altera naturalis pietatis ratione sanguinis, altera ratione potestatis, sub qua constituti sunt ijdem nepotes, seu neptes, ergo in concursu cum Patre ipse auus, vtpotè fortiori vinculo obstrictus tenebitur nepotes, seu neptes alere; Neque dicas cum *Ioanne Angelo Bossio tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 7. num. 292.* rationem patriæ potestatis ad nihil conferre in ordine ad onera alimentorum, ad quæ solum attenditur ius sanguinis, & coniunctionis corporalis, & propterea in auo non esse attendendum duplex illud vinculum, de quo in probatione; Contra enim impugnaberis, quia dato etiam, quod patria potestas secundum se non conferrat ad illud onus alimentorum, prout tamen coniungitur cum iure sanguinis, reddit fortius onus respectu eiusdem aui, & propterea &c.

Duplex ratio concurrit ad obligandum auũ, & quænam.

3 Assertio II. Defuncto Patre, seu eodem impotente ad alendos filios per prius onus eosdem nutriendi, seu alimenta eisdem tradendi spectat ad auum paternũ, cæterosq; ascendentes ex linea virili comparatiuè ad matrem *Ioseph Roccafull. in praxi, quid agendum part. 3. lib. 2. num. 44., Megala part. 2. lib. 2. c. 23. q. 1. nu. 23. in fine, Laiman lib. 5 tract. 10. part. 3. cap. 5. num. 7., Siluester verb. alimenta num. 2., & verb. filij q. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 295.* Ex Iuristis *Ruinus cons. 94. num. 9., & seq. vol. 5., Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. si mater num. 37., & seqq. ff. de lib. agnos., Stephanus Gratianus tom. 2. c. 259. num. 14.*

Defuncto Patre, vel impotente onus alendi filios per prius incumbit auo paterno.

Colligitur expressè *ex l. penult. ff. de lib. agnoscend.*, & vlterius ratione probatur, quia, sicuti Pater propagatur in filio, & in eodem conseruatur, ita & auus propagatur, & conseruatur in Nepotibus; vnde naturalis pietas in vtroque deriuatur; sicuti igitur ratione talis naturalis pietatis tenetur per prius filios Pater alere comparatiuè ad matrem, ita & per prius comparatiuè ad eandem tenetur auus paternus, cuius est pars idem Pater. Vlterius dispositione iurium ciuilium comprobatur assertio, quia eadem iura vltra primum triennium non obligant matrẽ ad alendos filios, nisi quando isti aliunde non habent, quo alantur, seu ali possint, sed quando habent auum paternum diuitem, seu ascendentes per virilem lineam non possunt dici, quod nõ habeant aliunde, quo alantur, seu possint ali, siquidem eadem iura positiua Auum, cæterosq; ascendentes ad hoc obligant, ergo &c. Tandem, quia, si neptis habeat, & auum paternum diuitem, & etiam matrem diuitem, prius est cogendus idem Auus ad eandem dotandam, quam mater *Petrus Barbosa d. l. 1. num. 123. ff. sol. matrim., Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. si mater num. 3. ff. de lib. agnos., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 259. à num. 12. ad 21.* per textum *in l. dedit dotem ff. de col., & l. fin. C. de dot. promiss.*, ergo etiam &c.

Rationes pro assertione.

Neque obesse potest, si asseratur, quod mater filio decedenti succedat excluso auo paterno per textum *in auth. defuncto C. ad Tertul.*, nec item, si dicatur, quod onus alendi filios descendat ex æquitate naturali fundata in sanguinis coniunctione; magis autem, & immediatiùs mater coniungitur filio, quã auus paternus; Non, inquam, obesse potest; non primũ, quia onus alendi filios, seu dotandi filias nihil habet commune cum iure succedendi, quod multis elucet exemplis; primo, quia Pater, & mater æquè succedunt filio, & tamen per prius obligatur Pater ad ipsum alendum. Secundo, quia mater, & frater succedunt æquis portionibus filio, & tamen per prius tenetur mater comparatiuè ad fratrem ad eundem filiũ alendum. Hæc omnia colligo *ex Stephano Gratiano discept. for. tom. 2. c. 259. num. 21.*; Non secundum, quia licet mater immediatius attingat substantiam filij, quam auus paternus, nihilominus auus paternus ex immediata coniunctione, quam habet cum filio, qui est Pater nepotis, quique principalius se habet in ordine ad eiusdem Nepotis generationem, videtur principalius attingere, adeoq; &c. Accedit, quod idem Nepos est de linea Aui, & de ipsius agnatione, non matris.

Onus alẽdi filios nihil habet commune cũ iure succedẽdi.

4 *Intellige non solũ quoad nepotes legitimos, sed etiam quoad illegitimos quomodocunq;*

Assertio III. Auus paternus, & cæteri ascendentes tenentur etiam per prius cõferre comparatiuè ad matrem alimenta non solum Nepotibus illegitimis ex filio legitimo procreatis, sed etiam nepotibus legitimis ex filio spurio progenitis, & etiam spurijs ex eodem spurio. Ita quoad primã partem *Ludouicus Molina de iust. to. 1. disp. 168. §. non solum parentes*, *Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. vlt.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 283.* Ex Iuristis *Nicolaus de Vbaldis in tract. de succes. ab intestato part. 1. in quarta specie liberorum*, *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 8. §. 6. num. 16.*, *Carpanus ad Statut. Mediol. 313. num. 15.*, *Socinus cons. 161. nu. 9.* Quoad secundam *Rolandus à Valle cons. 54. num. 62. lib. 2.*, *Vincentius de Franchis decis. 283. num. 15.*, *Petrus Barbosa ad d. l. 1. part. 4. num. 71. ff. solut. matrim.*, *Gaspar Antonius Thesaurus qq. for. lib. 9. q. 25. num. 9.*, *Augustinus Barbosa collect. ad c. cum haberet num. 8. de eo, qui duxit in matrim.* Quoad tertiam *Gama decis. 11. num. 8.*, *Ioannes Nicolaus Lucidorus de illegit. cleric. c. 17. nu. 18.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 286. in fin.*

Æquitas canonica refundit onus in Patrem.

Prima pars ex eo liquet, quia, quantumuis per iura ciuilia onus alendi filios spurios, & illegitimos pertineat ad matrem per textum *in §. si quis sanè auth. quib. mod. natur. efficiantur legitimi*, attenta tamen æquitate canonica, seu dispositione iuris canonici *in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.* onus talium alimentorũ per prius pertinet ad Patrem per ea, quæ latè supra docuimus *sub hoc eodem titulo de matrimon. 9. praenot. 4. assert. 3.*, ergo deficiente Patre, vel eo reddito impotente tenebitur ad eadem alimenta auus paternus, cæterique ascendentes per lineam rectam. Consequentia probatur primo paritate, quia, sicuti iuxta dispositionem iuris ciuilis, secundum quam obligatur mater ad alendos filios spurios deficiente matre, vel ea reddita impotente, onus eosdem alendi transfunditur in ascendentes eiusdem matris, ita, cum ex dispositione iuris canonici obligetur per prius Pater ad eosdem spurios alendos, eodem deficiente, vel reddito impotẽte onus transfundetur in auum paternum, cæterosq; ascendentes ex parte Patris. Secundo, quia Pater etiam in ordine ad filios spurios tenetur titulo naturalis pietatis fundatæ in iure sanguinis, sed hæc eadem ratio militat deficiente Patre in auo paterno, ergo &c.

Dices nepotes spurios regularitèr potius esse exosos auis paternis, cæterisq; ascendentibus ex parte Patris, quam gratos, & propterea non fundare respectu eiusdem aui, & ascendentium titulum naturalis instinctus, propensionis, & affectionis, ac proinde non transfundere onus ipsos alendi in dictum Auum &c. Sed contra primò, quia hac ratione iuxta dispositionem iuris ciuilis deficiente matre, vel reddita impotente non tenerentur eius ascendentes ad filios eiusdem matris spurios alendos, cum etiam eisdem ascendentibus exosi nepotes spurij præsumantur, sicque proles illa sine alimentis maneret. Secundo, quia hac ratione, quandoq; etiam aui paterni deficiente Patre eximerentur ab onere alendi nepotes legitimos, puta, si Pater contra aui paterni, cæterorumq; ascendentium vxorem duxisset, quia tunc illud matrimonium esset eisdem exosum, & per consequens etiam filij ex eo procedentes. Tertio, quia iura respiciunt ius sanguinis, & id, quod ex eodem naturalitèr prouenit, non id, quod ex voluntate coniunctorum in sanguine potest prouenire; ex iure autem sanguinis ex natura sua prouenit illa naturalis inclinatio, & pietas, adeoq; &c. *Proponitur instãtia cõtraria, & dissoluitur.*

Secunda pars ex eisdem ferè rationibus liquet, & vlterius sic euincitur, quia videtur maior ratio vrgere pro alimentis præstandis nepoti legitimo ex filio spurio, quam nepoti spurio ex filio legitimo, siquidem non ita sunt exosi legibus filij legitimi ex spurio, sicuti filij spurij ex legitimo, & in casu, de quo loquimur, cessat ratio, per quam iura ciuilia eximunt auum ab onere præstandi alimenta Nepotibus illegitimis, quæ ratio est, vt Pater adulter puniatur in filio, ergo &c. *Rationes pro secũda parte.*

Tertia pars ex eo liquet, quod etiam spurij nepotes ex filio spurio veniunt nomine liberorum, & sicuti ex iure canonico onus ipsos alendi transfunditur in Patrem, ita eo deficiente, vel impotente transfunditur in auum paternum, qui eodem pietatis naturalis titulo tenetur. *Rationes pro tertia*

Assertio IV. Comparando auum, & ascendentes ex parte Patris ad auum maternum, eiusque ascendentes deficiente Patre, & Matre per prius tenetur auus paternus, eiusque ascendentes ad alendum nepotes siue legitimos, siue illegitimos, & non nisi per posterius auus maternus, eiusque ascendentes. *Bartolus in l. non quemadmodum ff. de lib. agnos.*, *Boerius cons. 17. num. 4.*, *Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. num. 16.*, *Molfesius ad consuet. Neapol. tom. 1. p. 5. q. 11. num. 14.*, *Marescot. var. lib. 2. c. 8. num. 37.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 7. nu. 336.* 5 *Per prius tenetur auus paternus, & ascendentes ex parte ipsius comparatiuè ad auum maternum, & eius ascendentes.*

Prima pars expresè colligitur *ex d. l. si quis à liberis §. vtrum autem, & l. non quemadmodum ff. de lib. agnos.*, & in fortioribus terminis deducitur ex ijs, quæ supradicta sunt;

sunt; si etenim in concursu aui paterni, & matris tenetur per prius auus paternus alere nepotes, & mater non nisi per posterius, & in subsidium, in fortioribus terminis in concursu aui paterni, & materni deficiente Patre, & Matre tenebitur auus paternus Nepotes alere.

Hic alia ex occasione oritur difficultas, an scilicet, sicuti in concursu aui paterni diuitis cum matre diuite tenetur auus paternus alere filios, ita in concursu aui materni diuitis cum matre item diuite teneatur auus maternus per prius ad alimenta nepotibus præstanda? Asserendum est per prius non teneri auum maternum, & ascendentes ex linea fæminea alere Nepotes, sed matrem, si ista sit diues, & habeat, quo eosdem possit alere. Deducitur ex paritate eorum, quæ dicta sunt in præcedentibus de auo paterno comparatiuè ad Patrem, maximè, cum Nepotes in ordine ad auum maternum non sint de ipsius agnatione.

6 *In concursu aui materni diuitis cũ matre diuite per prius tenetur mater.*

Dixi *siue legitimos, siue illegitimos*, prout docent *Tiraquel in d. l. si vnquam verb. susceperit liberos num. 63. C. de reuoc. donat.*, *Molesius ad consuet. Neapol. tom. 1. part. 5. q. 11.*, *Marescotus var. lib. 2. c. 83. num. 39.*, *Glosa in l. si quis à liberis §. item D. Pius ff. de lib. agnos.* hos etenim etiam tenetur in defectum Patris per prius alere auus paternus, cæteriq; ascendentes, & etiam in defectũ matris, & ascendentium ex linea virili auus maternus, & auia *per d. l. si quis à liberis d. §. item Diuus Pius*; nam, sicuti deficiente Patre, eiusque ascendentibus tenetur, si potest, filios illegitimos alere, ita, si non potest, transfundit onus ipsos alendi in auum maternum, cæterosque ipsius ascendentes &c. Hic solum oritur difficultas, an auus Paternus, & maternus servato ordine successiuo non solum teneantur alere nepotes illegitimos, sed etiam spurios ex damnato, & punibili coitu genitos, & natos. Ratio dubitandi ex eo consurgit, quod iura ciuilia disponunt spurijs ex damnato coitu natis non deberi per parentes alimenta, vt apertè colligitur *ex auth. in complexu C. de incertis nupt.*, *& ex auth. quibus mod. natur. effic. sui*; pro cuius notitia aduertendum est, spurios esse quodamodo in duplici differentia, alios, qui nati sunt ex damnato coitu à iure ciuili, & punibili, cuiusmodi est incestus, seu coitus cum consanguinea, vel affine, concubitus sacrilegus cum moniali professo, vel Religioso, item professo, seu cum existente in sacris, coitus cum vxore, sponsa, & concubina alterius, stuprum cum virgine aut vidua honestæ conditionis, respectu cuius tamen non est propriè stuprum, sed violenta fornicatio, concubinatus Dominæ cum proprio seruo; hi etenim omnes sunt à iure ciuili prohibiti sub grauibus pęnis, prout latè tradunt *Hotomanus in suis varijs disp. disput. de spurijs*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 10. num. 34.*, *Thesaurus qq. forens. lib. 1. q. 22. num. 14.*; Alios, qui procreantur ex coitu damnato, quidem à iure diuino, & canonico, tanquam grauitèr peccaminoso, non autem iure ciuili, & non punibili aliqua pæna temporali; vnde filij ex isto nati dicuntur spurij simplicitèr; talis est coitus soluti cum soluta, vel cum vidua non honestæ conditionis, congressus cum ancilla, & quacunque alia vili fæmina, siue etiam cum meretrice publica, quæ, si fuerit coniugata, & consentiente marito fuerit ab altero fornicariè cognita, non constituit coitum iure ciuili punibilem, iuxta *Thesaurum qq. forens. lib. 1. q. 22. num. 20.*, *Ioannem Lupi de illegit. tom. 1. §. 5. num. 146.*, si verò fornicata fuerit marito dissentiente, & contradicente constituit coitum de iure punibilem *Farinacius in praxi crimin. tit. de delict. carnis q. 141 nu. 87.*, & de communi testatur *Ioannes Lupi loc. cit. num. 145.*, quidquid ex aduerso alij dixerint sentientes, quod quando est publica meretrix, quãtumuis sit coniugata, eximatur à pænis iuris. Quid verò sentiendum sit de coitu coniugati cum soluta, an scilicet sit à iure punibilis, an nõ controuertunt DD. Iason *cons. 39. col. 2. in princip. lib. 3.*, *Ancharanus cons. 335.*, *Menochius cons. 60. num. 11. lib. 1.*, *Alba cons. 37. quamuis multa per tot.* sustinent esse coitum damnatum, & punibilem, quod etiam sentire videntur *Bartolus in l. fin. ff. de his quib. vt indigent Baldus cons. 457. nu. 7. lib. 5.*, *Socinus Iun. cons. 48. num. 8. cum seqq. l. 4.*, dum dicunt, quod natus ex coniugato, & soluta non succedit matri, nec hæc illi possit relinquere, sed admittatur ad summum ad quantitatem alimentorum. Ex aduerso alij sentiunt coniugati cum soluta non esse coitum damnatum à iure ciuili, nec punibilem *Castrensis cons. 34. super primo dub. col. 3. vers. in causa, quæ vertitur nu. 1 lib. 3.*, *Salicetus in l. 1. oppos. 4. C. de adulter.*, *& in l. si qua Illustris C. ad orefician.*, *Paleotus de Nothis, & spur. q. 42.*, *& alij innumeri*, quos citat, & sequitur *Stephanus Gratianus discept. for. lib. 1. c. 35. num. 26.* Alij media via procedunt, & vtramque præcedentem opinionem, quæ videtur opposita, cõciliant, dum asserunt primum habere locum in coitu, quem coniugatus habet, seu habuit cum concubina, seu cum fæmina soluta, quam domi retinet quasi concubinam, & loco concubinæ, cum illam teneat contra prohibitionem per textum *in l. 1. C. de concub.*,

7 *Intellige siue in ordine ad filios legitimos, siue illegitimos.*

8 *Spurij sũt in duplici differentia, & quanam.*

Exponuntur spurij ex coitu punibili.

Exponuntur spurij ex coitu non punibili.

cub., Caccialupus in l. si quo illustris col. 1. num. 4. vers. item adde, quod pluralitas C. ad orifician.; Secundam verò opinionem habere locum in coniugato cum soluta, quam non habet loco concubinæ, quàm accidentalitèr extra domum cognouit.

9 Coitus coniugati cum soluta non est punibilis &c.

Hac in DD. varietate probabilius sentio sistendo in iure ciuili, quod, quamuis coitus coniugatæ cum soluto sit damnatus, & à iure punibilis, non tamen sit damnatus, & punibilis congressus coniugati cum soluta. Rationem ex eo deduco, quia ex vna parte maior honestas requiritur in muliere, quam in viro Bossius in tit. de coitu damnat. num. 45., vbi alios plures allegat, & maior iniuria fit marito per vxorem fornicatam, quam vxori per virum adulterantem, cum per ipsam non violetur torus vxoris, nec substituatur proles incerta Angelus de malefic. in verb. chbas adulterato vers. quos accuset, Marsilius in l. patre vel matre num. 9. ff. de quæst., ex altera parte solum dicitur coitus damnatus, quando eidem aliqua pæna temporalis imponitur Bartolus in l. fin. num. 4. ff. de his quib., vt indig., Iulius Clarus in §. fornicatio vers. frequentèr, Coaruuias de spons. part. 2. c. 8. §. 5. num. 15. in fin., nulla autem pæna temporalis imponitur, quando coniugatus cognoscit solutam l. 1. vbi Salicetum C. ad leg. Iul. de adult. l. inter liberos §. lex Iulia ff. eod.; Nec obesse potest, si asseratur, quod huiusmodi coitus possit accusari quoad stuprum, licet nō quoad adulterium Gozzad. cons. 21. col. 5. vers. octauo, quod iste num. 24. post Odofredum in l. 1. C. de concub., Angelus in l. 1. in fin. C. de adult.; Non, inquam, obesse potest, quia hæc ad summum procedere possunt, quando in illo coitu intercedunt qualitates veri stupri, puta, quod virgo violetur, vel vidua bonæ famæ, & honestæ conditionis.

Iam ad principalem difficultatem propositam, an scilicet auus paternus, ac maternus ordine illo successiuo in defectum Patris, & Matris teneantur alere prolem spuriam respondendum est. Dico igitur, quod nulla sit difficultas, quod sit per eosdem tali ordine alenda, quando orta est ex coitu non damnato, & de iure non punibili stante etiam dispositione iuris ciuilis, prout notat Baldus in d. auth. ex complexu C. de incest. nupt., Antonius Gomez in l. 9. Tauri nu. 37., Palaotus de noth., & spurijs c. 40., Coaruuias de spons. part. 2. c. 8. §. 6. num. 6.; hoc videtur colligi ex d. textu in auth. ex complexu, vbi sic legitur Ex complexu nefario aut incestu, seu damnato liberi, nec naturales sunt nominandi omni paterna substantiæ beneficio indigni, vt non alantur à Patre, ergo, si non fuerint ex coitu damnato progeniti, non erunt priuandi alimentis, cum versemur in pænalibus, & odiosis, quæ non sunt extendenda vltra expressa. Quoad spurios verò ex damnato coitu progenitos stante æquitate canonica, seu dispositione iuris canonici sentio etiam esse alendos ab auo paterno, & materno ordine successiuo in defectum Patris, & Matris Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 16., Molfesius ad consuet. Neapol. tom. 1. part. 5. q. 11. nu. 15., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 340., & alij plures apud ipsum.

10 Auus paternus, & maternus ordine successiuo tenentur ad alimenta spuriorum ex coitu non damnato genitorū.

11 Et etiam ad alimenta spuriorum ex damnato coitu genitorum stante æquitate canonica.

Probatur autem assertum, quia de iure canonico in defectum Patris tenetur mater alere filios etiam spurios ex damnato, & punibili coitu natos, ergo etiam in defectum matris, & ascendentium ex linea virili tenebitur auus maternus, eiusque ascendentes. Consequentia hæc probatur, quia eadem æquitas, & ratio naturalis, quæ in hac hypothesi compellit matrem ad præstanda alimenta filio spurio, compellit etiam ipsius ascendentes in defectum ipsius ad eadem subministranda; nam sicuti, quando ius ciuile compellit matrem ad subministranda alimenta filio illegitimo, compellitur in eius defectum auus maternus, ita, quando ius naturale, & canonicum eandem matrem compellunt ad eadem tradenda, compelli censendi sunt ipsius ascendentes in ipsius aliorumq; ad quos iure pietatis spectat, defectum.

Rationes pro prima parte responsionis.

Secunda pars assertionis, quod scilicet auus maternus, & auia materna in defectum Patris, & Matris, & ascendentium ex linea virili teneantur alere nepotē, & neptē siue legitimos, siue illegitimos colligitur ex textu in l. si quis à liberis §. vtrum autem, & l. non quemadmod. ff. de liber. agnos. ipsamq; sustinent ex Theologis Molina de iust. tom. 1. disp. 168. §. in defectum Patris, & disp. 228. §. secundum est Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 8. vers. præterea, Bonacina tom. 2. disp. 2. p. 6. §. 1. num. 3., Villalobos tom. 2. tract. 41. difficult. 8., Trullench. in Decalogum lib. 4. c. 1. dub. 3. num. 23., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 7. num. 338. ex Iuristis Bartolus in d. l. non quemadmodum ff. de lib. agnos., Boerius cons. 17. num. 14., Pontanus de aliment. c. 11 num. 12., Carpanus ad Statut. Mediol. c. 113. n. 4. & seqq., Tiraquel in l. si vnquam verb. susceperit liberos num. 63. C. de reuoc. donat., Padilla in auth. res quæ num. 58., & seqq. C. communia de legat., Vallerus de diff. inter vtrumque for. verb. alimenta diff. 6.; & quidem congrua ratione hoc videtur decerni, quandoquidem, sicuti nomine Patris venit auus paternus, ita nomine matris venit auus maternus, & Auia, & sicuti cessante Patre officium paternum transfunditur

Rationes pro secunda.

funditur in Auum, cæterosque ascendentes per lineam virilem, ita cessante matre officium eiusdem transfundi debet in auum, & auiam maternam.

12 Mortuo Patre, vel auo paterno relictoq; hærede extraneo onus alēdi filios transit directè in hæredem.

Assertio V. Mortuo Patre, vel Auo paterno relictis bonis hęredi extraneo onus alendi filios transit directè, & absolutè in hæredes eiusdem Patris, vel Aui. Ita ex Theologis *Molina de iust. tom. 1. disp. 168. §. obserua, Rebellus de oblig. iust. part. 1. lib. 5. q. 4. num. 13., Bonacina tom. 2. disp. 6. q. vnica p. 6. §. 1. num. 7., Reginaldus lib. 20. nu. 40. vers. sesto, Azorius part. 2. lib. 2. c. 5. q. 5., Trullench. in Decalog. lib 4. c. 1. dub. 3. n. 20., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. nu.* 351. Ex Iuristis *Cinus in l. alimenta in fin. C. de negot. gest., Alexander in l. mulier §. cum proponeretur nu. 4. in fine ff. ad Trebell., Baldus in auth. licet n. 2. C. de natural. lib., Thesaurus decis. 211. nu. 1., Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 68. in fin., Fontanella de pact. nupt. tom. 2. claus. 5. glos. 1. p. 1. num. 118., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 366. num. 7., & tom. 3. c. 562. num. 37., & seqq., Rolandus à Valle cons. 54. num. 65., & seqq. vol. 2.*

Variæ suppositiones secundum quas procedit assertio.

Antequam procedamus ad probationem præsentis assertionis aduertendum est primo videri assertionem omninò de casu, seu subiecto non supponente, quandoquidem supponitur Pater ante mortem habuisse bona, quæ reliquit in hæreditatem extraneo, de quibus saltem legitima debebatur filio, vel fortè ex iure municipali tota hæreditas, nisi se indignum reddidisset per sufficientem causam exhæredationis; secundo non videri habere locum eandem assertionem in casu, quo idem filius haberet aliunde, quo se aleret, vel posset acquirere alimenta; si etenim aliunde haberet, iam cessaret in hæredibus onus ipsum alendi, sicuti cessaret in Patre, vel auo paterno. Tertio assertionem locum habere seruato ordine successiuo, adeo vt ex suppositione, qua huiusmodi hæredes teneantur alimenta præstare per prius teneantur hæredes Patris, quando Pater per prius viuens tenebatur, & non nisi per posterius hæredes aui, quando isti non tenebātur nisi in subsidium Patris, & sic successiuè. Quarto procedere assertionem *absolutè, & directè*, non merè conditionatè, si scilicet non habeat alios sanguine coniunctos, à quibus esset alendus. Facta igitur suppositione, quod filius aliunde non habeat, nec ex legitima, (quod tamen vix capi potest) quo filius se posset alere.

Prima probatio assertionis.

Probatur primo assertio *ex l. Si quis à liberis §. item rescriptum ff. de lib. agnos.*, vbi non solum filij obligantur ad alendos parentes inopes, sed etiam eorundem filiorum hæredes, ergo pari passu non solum Pater, & Auus ordine illo successiuo tenentur filios, & nepotes pauperes alere, sed etiam eiusdem Patris, & Aui hæredes, cum in ordine ad alimenta videatur in vtrisque par ratio, quin immo fortior in parentibus, eorumque hęredibus, quam in filijs, eorumque item hæredibus respectu parentum, cum ex genere suo amor, & naturalis pietas potius descendat; Neq; arbitrandum est, hoc onus respectu filiorum, seu Patris alendi respectiuè Patrē, vel filios inopes esse merè personale, adeoque non transfundi in eorum hæredes; pro alimentis etenim nulla datur hypotheca filio in bonis Patris, nec è contra, *Coaruuias in epit. de sponsal. part. 2. §. 6. c. 8. num. 14. vers. non tamen transit hoc onus, Romanus cons. 5. in re præsenti in fin. nu. 28., Corduba in l. si quis à liberis §. idem rescripsit n. 82. ff. de lib. agnos.*, quinimmo, nec pro legitima, nec eius supplemento, *Decius cons. 234. in casu magnifici Dominī generalis col. vlt. in princip. vers. ex quo datur intelligi num. 6., Rota Romana coram Cardinal. Lancelloto in vna Romana Saluiani interd. 3. Iulij* 1600. *Cardinalis Mantica de tacit., & ambig. lib. 11. tit. 13. num. 1. vsq; ad num.* 80.; Non, inquam arbitrandum est, quia ad summum ius filij petentis alimenta est personale, non autem onus ex parte Patris, seu Aui, qui tenetur alere, prout benè notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num.* 354.; vnde illud ad summum non transfertur in hæredes filij, istud autem rectè transfertur; nec obstant ea, quæ dicebantur, quod scilicet pro alimentis non detur hypotheca, sicuti neque pro legitima, adeoque, quod solum Pater obligetur personalitèr; non obstant, inquam, nam hoc, quod est obligari personalitèr stat duplicitèr, primo, quatenus importet, quod per prius obligetur persona ex se, & per posterius res eiusdem, qua ratione contra distinguuntur onera personalia à realibus, & hypothecarijs; secundo, quatenus importet, quod solum restringatur debitum in persona debitoris, & non transfundatur in alios; onus, quod est in Patre, & auo paterno alendi filios est personale iuxta primum sensum, non iuxta secundum.

Onus in Patre alēdi filios non est personale

Nec aduersus ea, quæ dicta sunt in hac probatione obstare possunt, quæ dicuntur in d. textu *in l. si quis à liberis §. item rescriptum ff. de lib. agnos.* nempè, quod hęredes filij non possint cogi ad alimenta præstanda Patri, nisi hic fuerit in extrema necessitate -Ibi- *Idem rescriptum est hæredes filij ad ea præstanda, quæ viuus filius ex officio pietatis suæ dabat, inuitos cogi non*

Soluitur obiectum oppositū.

oppor-

opportere, nisi in summam egestatem Pater deductus sit, quod etiam considerasse videtur *Bartolus in d. l. si quis à liberis §. item rescriptum ff. de lib. agnos. num. 2., Socinus cons. 134. num. 34. vol. 1., Ruinus in l. 1. ff. solut. matrimon. num. 173., & cons. 94. nu. 7. vol. 5., Surdus de alimentis tit. 1. q. 24.* Cum igitur ex supra allegatis filius viuens teneatur alere parentem inopem, etiam si summa non laboret egestate; & eius hæredes non teneantur alimenta oidem præstare, nisi fuerit in summa egestate, directè videtur deduci, quod onus alendi Patrem, quod erat in filio, antequam succumberet, non transferatur post eiusdem filij mortem in ipsius hæredes; Non, inquam, obstare possunt, quia, vt benè notant *Ruinus cons. 134. num. 33. lib. 1., Petrus Barbosa in l. 1. part. 1. num. 9. circa fin. ff. solut. matrim.* per ly *summam egestatem*, non intelligenda est summa necessitas simplicitèr, sed necessitas attenta qualitate personæ Patris alendi, prout etiam declarauit *Vulpianus in d. l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de lib. agnos.* Deinde, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 7. num. 352.* illa dictio *summam necessitatem*, regulanda est ad normam eorum, quæ dicta sunt *in d. l. si quis à liberis* nempè *hæredes filij ad ea præstanda, quæ viuus filius ex officio pietatis suæ dabat*; vbi aduerte, quod per ly *ex officio pietatis suæ* duo possint considerari, & ea scilicet, quæ filius ex officio pietatis præstabat necessaria, ad quæ scilicet ex debito naturæ, seu naturalis pietatis tenebatur iuxta textum *in can. si quis reliquerit d. 30.*, & ea, quæ filius ex naturali affectione liberalitèr conferebat; vnde dici potest, & quidem merito, quod ad hæredes filij non transeat onus conferendi ea, quæ filius viuens ex naturali pietate liberalitèr conferabat; secus verò quoad ea, quæ filius ex iure sanguinis tenebatur conferre; dum verò dicitur, quod hæredes filij non possint compelli, nisi quando Pater ad summam necessitatem, seu egestatem reductus est, hoc intelligendum est in eo sensu, vt hęredes filij quoad ea, quæ filius viuens liberalitèr conferebat, non teneantur, nisi quatenus Pater ad summam necessitatem eorum deuenerit, quasi ea, quæ voluntariè præstabantur, nunc propter egestatem superuenientem sint ex necessitate præstanda.

Secunda probatio assertionis. Probatur secundò assertio *ex auth. licet C. de natur. lib.* vbi sic legitur *Huiusmodi autem naturales filios pasci boni viri arbitrio necesse est, siue legitimè extant, & succedunt, siue coniuge viua quilibet alij sint hæredes*, & ex *§. si quis igitur habens filios auth. Quib. modis natur. effici sui*, vbi etiam sic legitur, *Pasci verò naturales à legitimis sancimus, vt decet eos secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam.* Qui textus, cum obligant hæredes Patris ad filios naturales alendos, obligare censendi sunt à fortiori ad alendos legitimos.

Probatur tertiò, quia obligatio, quam habent parētes alendi filios, seu nepotes, non solum est personalis, sed etiam realis, & non solum afficit personam, sed bona eiusdem *Cinus in l. alimenta in fin. C. de negot. gest., Vincentius de Franchis decis. 178. num. 6., Merlinus de legitim. lib. 5. tit. 3. q. 6. num. 13., Petrus Barbosa l. 1. p. 1. num. 6. in fin., & num. 9. in princip. ff. solut. matrim.* ex Theologis *Azorius part. 2. lib. 2. c. 3. q. 7., Villalobos part. 2. tract. 41. difficult. 6. nu. 14., Bonacina tom. 2. disp. 6. q. vnica p. 6. § 1. num. 7., Trullench. in Decal. lib. 4. c. 1. dub. 3. num. 20.*, ergo deficiente persona obligata remanent eiusdem bona obligata, quæ propterea, si transeant in hæredem, transeunt cum illo onere alendi filios defuncti, quia quis moriendo non potuit eximere bona propria ab illo onere, cui iure naturali erant obnoxia *arg. auth. res quæ C. communia delegat.* Neque hic audiendi sunt *Giurba decis. 5. num. 46., Megala part. 2. lib. 2. c. 1. q. 4. num. 21.*, dum asserunt, quod, si hoc verum esset, non solum hæres teneretur alere filium, sed etiam quilibet particularis successor, & emptor bonorum Patris; Non, inquam, audiendi sunt, quia particularis successor, & emptor non rapræsentant personam patris, sicuti rapræsentat hæres bonorum, pręcipuè cum ille acquisierit bona titulo oneroso, iste verò titulo merè lucratiuo.

Obligatio alendi filios non solum afficit personā Patris, sed etiā eius bona.

13 Hæredes Patris tenētur per prius alere filios eiusdem.

Ex quibus poteris deducere primò; quod, sicuti Pater, & auus paternus tenentur per prius alimenta præstare filijs, ita eorum hæredes tenentur ijs parentibus defunctis per prius eos alere, quandoquidem bona eorundem parentum remanent obnoxia tali oneri, & licet propriè non remaneant hypothecata pro tali onere, remanent tamen obligata in persona Patris, & successoris vniuersalis, sicuti pro cæteris oneribus, quæ sint simul realia, & personalia, & sicuti ex bonis relictis per hæreditatem non solum sunt soluenda debita testatoris hypothecaria, sed etiam realia simul, & personalia, ita &c.

14 Etiam si filij habeāt alios parentes propinquos, qui teneantur in subsidium.

Secundò deducere poteris, quod, quantumuis filij habeant alios parentes diuites, à quibus de iure in subsidium essent alendi, non propterea eximantur à iure consequendi ab hæredibus Patris, & Aui, qui per prius tenebantur, eadem alimenta; cum enim ratione successionis in omnibus bonis patris defuncti hæres rappręsentet

sentet personam eiusdem Patris, & subeat omnia onera tàm realia simplicitèr, quàm realia, & personalia simul, vtique ipse ex persona eiusdem Patris defuncti tenetur primo loco præstare alimenta, cum hæc computentur inter onera realia, & personalia Patris.

Neque obesse potest, si asseratur, quod onus Patris, & Aui alendi filios, & Nepotes respectiuè proueniat à iure sanguinis, & titulo naturalis pietatis per ea, quæ supra commendauimus, hæc non possint transire in hæredem extraneum, sed pereant simul cum Patre, & Auo. Hoc argumento vtuntur *Surdus de alimentis tit. 1. q. 24. num. 9., & q. 104. num. 8., & q. 105. num. 3., Thesaurus qq. forens. q. 4. lib. 2. q. 47. num. 21. in fin.* Non, inquam, obesse potest, quia licet ius sanguinis, & titulus naturalis pietatis non transeat in hæredem Patris, seu Aui extraneum, transit tamen titulo successionis onus alendi filios, seu Nepotes eiusdem Patris, & Aui respectiuè; nam hæres tenetur soluere omnia onera realia, & personalia simul defuncti, ex quocunq; titulo proueniant; atque in his ferè terminis respondet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 362.*

Hæres tenetur soluere onera realia defuncti.

Nec item obesse potest textus *in l. non quemadmodum ff. de lib. agnos.*, vbi dicitur, quod filius filię sit alendus per auum maternum, quando Pater non superest, ergo eo defuncto onus alendi filios non transit in hæredes eiusdem, sed in auum maternum. Hoc argumento vtuntur *Bartolus in d. l. si quis à liberis §. item rescriptum nu. 2. ff. de lib. agnos., Ruinus in l. 1. ff. solut. matrim. num. 173., & cons. 94. num. 7. vol. 5., Boerius cons. 17. num. 14., & cons. 186., Antonius Merenda controuer. iur. tom. 3. lib. 13. c. 3. per totum, & tom. 1. lib. 5. c. 28. nu. 10., & seqq.* Non, inquam, obesse potest, quia, dum dicitur in d. textu, si Pater non superest, hoc intelligendum est, quando nō superest nec in se ipso realiter, nec in alio rapræsentatiuè; in hac autem hypothesi licet non supersit realitèr, superest tamen rapræsentatiuè in ipsius hærede, quatenus hic rappræsentat suum institutorem quoad omnia onera realia, & personalia simul; atque hæc interpretatio, vel alia similis necessariò admittenda est ad euitandam contrarietatem iurium.

15 Explicatur textus in l. non quemadmodum ff. de lib. agnos.

Hæc, quæ hactenus dicta sunt, procedunt non solum quoad alimenta præstanda filijs, & Nepotibus legitimis, & naturalibus, sed etiam illegitimis, & spurijs *Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. idem rescriptum num. 79., & seqq., & in §. non tantum num. 56. ff. de lib. agnos., Iacob. Cancerius var. resol. tom. 3. c. 21. num. 223., Fontanella de pact. nupt. tom. 2. clausula 5. glos. 1. p. 1. num. 118., & alij magis communitèr.* Hoc satis euincunt iura *in d. l. si quis à liberis §. idem rescriptum, & l. qui filium C. vbi pupil. educ. deb.*, & ad hoc plurimum faciunt ea, quæ supra docuimus, scilicet Patrem ipsum, & auum paternum teneri alere filios illegitimos, & spurios iure sanguinis, & titulo naturalis pietatis, & propterea hæredes ijsdem defunctis ex vi vniuersalis successionis, & repræsentationis ipsorum quoad onera realia, & personalia simul tenentur eadem alimenta subministrare.

16 Hæredes Patris tenentur etiam alere filios illegitimos, & spurios.

Hic solum oritur difficultas, an, sicuti hæredes Patris tenentur absolutè alere filios, quantumuis isti habeant alios coniunctos sanguine diuites, qui teneantur in subsidium, ita hæredes filij teneantur alere Patrem inopem, quantumuis hic habeat matrem, vel fratres diuites, qui possint ipsum commodè alere? Si Pater habeat suum Patrem diuitem, indubitatum censeo, non teneri hæredes filij eundem alere; quia in concursu Patris diuitis ad alendum filium inopem, cum filio eiusdem filij inopis tenetur per prius Pater, (si excipias extremam necessitatem, de qua re infra) *D. Thomas 2. 2. q. 26. art. 9. Valentia 2. 2. disp. 3. q. 4. p. 5. vers. octauo sequitur, Suarez de frater. charit. disp. 9. sect. 4. num. 6., Filliucius part. 2. tract. 28. c. 2. n. 49., Castrus Palaus tom. 1. tract. 6. disp. 1. punct. 10. num. 14., & seqq., Ouiedus de charitat. controuers. 8. punct. 5. num. 107.*, quandoquidem in Patre respectu filij inopis cōcurrit vltra titulum naturalis pietatis, quæ regularitèr descendit, etiam obligatio officij, & curæ paternæ; vnde ait Apostolus 2. ad Corinth. 12. *Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filijs.* Loquēdo verò comparatiuè ad matrem, quatenus scilicet, si Pater habeat suam matrem diuitem, & ipse sit inops, exigat per prius ali ab hæredibus filij defuncti, an verò a matre diuite, tota difficultas in eo restringintur, an in concursu matris diuitis, & filij diuitis per prius teneatur mater ad alendum filium, an verò filius istius ad alendum Patrem suum, qui est filius illius matris diuitis? Probabilius sentio filium diuitem per prius teneri alere suum Patrem inopem, & non nisi ordine successiuo teneri matrem, ac proindè per prius teneri hæredes filij ad tribuenda alimenta Patri ipsius, & non nisi per posterius matrem eiusdem *Immola in l. Titia cum testamento §. imperator ad fin. ff. de legat. 2., Franciscus Marcus decis. 324. nu. 4. p. 1., Vincentius de Franchis decis. 559. nu. 7., Petrus Barbosa l. 1. part. 4. num. 9., & 10. ff. solut. matrimon., Azorius part. 2. lib. 2. c. 3.*

17 Existente matre diuite respectu filij pauperis, & item filio eiusdē filij diuite per prius tenetur filius diues.

q.7., *Villalobos part.2.tract.41.diffic.6.n.14.* Ratio ex ijs deducitur, quæ supra dicebantur, quia æqualis est obligatio filij ad alendum Patrem obligationi Patris ad alendum filium, sed defuncto Patre per prius obligantur ipsius hæredes ad alendos filios etiam comparatiuè ad matrem,& ad quoscunque alios,ergo defuncto filio per prius tenebuntur eiusdem hæredes ad alendum Patrem etiam relatiuè ad matrem eiusdem; Neque obesse potest,si asseratur, quod,cum matre vltra titulũ naturalis pietatis concurrat etiam officium maternæ prouidentiæ;Non,inquam, obesse potest; quia ad matrem propriè non pertinet prouidere filijs,nisi in casu deficientiæ Patris, & aui paterni per ea,quæ supra dicebamus,vnde perseuerante Patre vel in se ipso, vel in persona rapræsentante non est, cur teneatur mater.

18 Assertio VI. Deficiente Patre, & auo paterno, cæterisque per lineam virilem ascendentibus,nec extantibus eorum hæredibus, & deficiente quoque matre, & auo materno, eiusque ascendentibus relictis post se hæredibus onus alendi filios transit in hæredes matris, vel aui materni. *Baldus cons.258., Panormitanus cons. 115., Scaccalupus in l. si qua illustris nu.91. C.ad orfic., Petrus Barbosa in l.1. part.4. nu. 127.ff.sol. matrim., Rebellus de oblig. iust. part.2.lib.5. q.4. num.11., Fagundez in Decal.lib.4.c.16.num.45.*

Deficiente Patre, & omnibus ex linea virili, nec existentibus eorum hæredibus tenentur hæredes matris, vel aui materni alere filios.

Ratio ex superius dictis deducitur, quia deficientibus Patre, & auo paterno, cæterisque ex parte ipsorum ascendentibus onus alendi filios transit ad matrem,& auum maternum, eorumq; ascẽdentes,ergo prioribus deficientibus, nullisque bonis, nec hæredibus relictis onus alendi filios transfundetur in posteriorum hæredes,si posteriores ipsi deficerent relictis eisdem hæredibus. Consequentia probatur, quia onus testatorum, si fuerit reale,vel reale simul, & personale, transfunditur in hæredes; ex superius autem probatis onus alendi filios, seu nepotes computatur inter bona realia, & personalia simul.

PRÆNOTIO VII.

Sistendo in præfatis comparationibus cui per prius incumbat onus dotandi filias, seu neptes.

SVMMARIVM.

Status controuersiæ exponitur. 1.
Sententia asserens, quod, qui tenentur alere, non teneantur dotare. 2.
In Patre, & auo paterno regulariter valet argumentum de alimentis ad dotem. 3.
Etiam tenentur dotare filias illegitimas, & spurias. 4.
Etiam filiam emancipatam. 5.
Onus etiam dotandi prouenit à iure sanguinis. 6.
Tenetur etiam Pater conferre dotem excedentem alimenta, quando aliter filia nubere nequit. 7.
Non tamen iterum tenetur conferre, quando dos semel data constante matrimonio deperdita est. 8.
Secus, si ageretur de nouo matrimonio contrahendo. 9.
Etiam frater in subsidium sorori inopi tenetur iterum dotem conferre pro nouo matrimonio. 10.
In subsidium Patris, & aui paterni tenetur frater sororem inopem dotare. 11.
Intellige etiam quoad sororem ex vno tantum latere coniunctam. 12.
Etiam si soror sit tantum coniuncta ex latere matris. 13.
Etiam si esset iustè à Patre exhæredata. 14.
Etiam soror diues tenetur fratrem inopem alere. 15.
Etiam frater diues tenetur sororem spuriam ex eodem ventre dotare. 16.
Etiam sororem spuriam ex eodem tantum Patre. 17.
In subsidium Patris, & aui paterni tenetur mater diues filias inopes dotare. 18.
Deficiente Patre, & matre, auo paterno, eiusq; ascendentibus ad auum, & auiam maternam spectat dotare neptes. 19.
Intellige etiam quoad neptes illegitimas, & spurias. 20.
In concursu aui materni, & fratris diuitum per prius tenetur auus maternus. 21.
Seruandus est ordo in hæredibus, qui seruatur in principalibus. 22.

QVamuis communitèr consentiant DD. valere affirmatiuè argumentum à dote ad alimenta,adeout valeat,tenetur dotare,ergo tenetur alere,negatiuè tamen asserunt non valere; non enim potest dici. Non tenetur dotare, ergo, nec tenetur alere *Euerardus loc.de dote ad alim., Surdus de aliment.tit.9.q.1.num.8., & q.14. num.14., Facchinæus lib.11.c.40. in fin., Montier decis.16.num.16., Ioannes Angelus Bossius tract.de effect. matrimon. part.2. c.8. num.499., & 583.* Sed, an valeat viceuersa affirmatiuè; tenetur alere, ergo tenetur dotare id est,quod in præsenti controuertendum occurrit; si enim valet affirmatiuè argumentum ab alimentis ad dotem, vtique in omni casu, quo iuxta præcedentia prædicti tenentur alimenta præstare, tenebuntur etiam dotem filiabus 1

Status cõtrouersiæ exponitur.

bus

bus, seu neptis exhibere. Hic igitur examinandus est titulus, an in omni casu, quo prædicti, vel principalitèr, seu per prius, vel per posterius, & in subsidium tenentur alimenta præstare, teneantur etiam filiabus, seu neptis dotem constituere.

Videtur ex genere suo absolutè negandum, quia, vt benè notant *Facchinaeus lib. 11. c. 40. in fine*, *Surdus de alimentis tit. 9. q. 1 num. 8., & q. 14. num. 14., Montier decis. 16. num. 16.* diuersa est ratio quoad alimenta, ac quoad dotem, cum alimentorum causa vrgentior sit, ex quo sine eis quis viuere non possit, at sine dote possit, modo tamen alimenta subministrentur; deinde est onerosior dos, cum sit simul, & vno cumulo conferenda, alimenta autem non nisi dietim vel menstruatim, vel annuatim, adeoq; &c. Vt clarius, & distinctius procedamus per singulos ex enumeratis in præcedenti prænotione disseremus per distinctas assertiones.

2 Sententia asserens, quod, qui tenentur alere, non tenentur dotare.

Assertio I. Regularitèr loquendo in Patre, & auo paterno valet argumentum ab alimentis ad dotem, vt si tenentur alimenta præstare filiabus, & neptis, teneantur etiam easdem dotare. Est communis apud DD. eamque specialitèr sustinent *Rebellus de obligat. iust. part. 2. lib. 5. q. 4. num. 6., Fragosus de Regim. Christianæ Reipub. part. 3. disp. 5. num. 4., & 12., Bonacina de præcept. Decal. disp. 6. §. 1. num. 1., Franciscus Molinus de ritu nupt. lib. 3. q. 65. num. 56., Ioannes Angelus Bossius tract. de dote c. 4. §. 1. num. 2.*, qui etiam asserit procul dubio sentire omnes Theologos, & Iurisperitos, qui sustinent teneri Patrem alimenta filijs præstare. Hoc onus est de iure naturæ, & ex pietate paterna.

3 Pater, & auus paternus tenetur alere, & dotare.

Ratio ex eo deducitur, quia ipsi iuri naturæ consonum est, vt Pater, qui per se est principium, & causa principalis filiorum, seu filiarum, sicuti tenetur eosdem conseruare, & per congrua alimenta ad statum perfectum perducere, ita teneatur filiabus præcipuè consulere, ne quoad honestum esse, & moralem vitam deficiant ob periculum imminens incontinentiæ, & pudicitiæ, & honoris perdendi, cum sine dote, & matrimonio mulieres plerumque turpissimo vitæ instituto se prostituant, ergo de iure naturæ tenetur dotem filiabus constituere, ne innuptæ remaneant, & expositæ illi periculo &c. Hac eadem ratione, qua infertur obligatio in Patre dotandi filias, infertur etiam obligatio in auo paterno dotandi neptes saltem in subsidium Patris, cum naturalis pietas in eodem etiam æquè vigeat, & ipse quoque veniat appellatione Patris.

Rationes pro asserto.

Amplia primo, vt assertio non solum procedat seruata proportione, & ordine quoad filias legitimas, & naturales, & neptes etiam tales, sed etiam in ordine ad illegitimas, & spurias *Bartolus in auth. ex complexu C. de incest. nupt., Petrus Barbosa ad l. 1. part. 4. num. 65. ff. solut. matrim., Rolandus cons. 74. num. 40. vol. 1., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. num. 11., Marescotus var. lib. 2. c. 83. num. 34., Mantica de tacit., & ambig. lib. 13. tit. 37. num. 16., Pascalis de patria potest. part. 2. c. 3. num. 37., Ioannes Nicolaus Lucidorus de illegit. cleric. c. 15., Rota Romana apud Seraphinum decis. 58.*, quod videtur concludentèr colligi *ex d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, vbi filijs spurijs decernitur, quod sint præstanda omnia necessaria; inter quæ in ordine ad filiam continetur dos per textum *in l. 1. ff. solut. matrim., & auth. res quæ C. communia de legat.*, cum sine dote non possit nubere, & manens innupta subjiciatur periculo turpissimæ, & inhonestæ vitæ per ea, quæ notant *Bartolus in d. auth. ex complexu C. de incest. nupt., & Palaeotus de noth. c. 49. num. 3.* Neque hic audiendi sunt *Alexander in l. 1. num. 18. ff. solut. matrim., Campeggius de dote part. 1. q. 17. ad finem, Fagundez in Decal. lib. 4. c. 1. num. 7.*, dum dicunt, quod quidem teneatur Pater alere filiam spuriam *ex d. c. cum haberet* non autem dotare, cum non semper valeat argumentum ab alimentis ad dotem propter rationes, quas nos insinuauimus in principio præsentis tituli; Non, inquam, audiendi sunt, quia cum supponatur necessitas dotis ad vitandam vitam turpem, seu inhonestam, seu periculum eiusdem, vtique dos ipsa continetur in dispositione iuris in illo *c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.* simul cum alimentis, cum ibidem præcipiatur omnia necessaria esse contribuenda, & sic quoad hoc videtur optimè habere locum argumentum ab alimentis ad dotem; nec obstat illa maior incommoditas in Patre quoad dotem comparatiuè ad alimenta, quia vt benè notat *Petrus Barbosa in d. l. 1. part. 4. num. 65. ff. solut. matrimonio* illa maior incommoditas toleratur in ordine ad euitandum maius damnum.

4 Etiam tenetur dotare filias illegitimas, & spurias.

Instantia opposita, & soluta.

Amplia secundo, vt Pater teneatur etiam dotare filiam emancipatam, prout probat *Ioannes Angelus Bossius tract. de dote c. 4. §. 1. num. 4.*, quia etiam quoad hanc militat ratio naturalis pietatis, cum Pater sit principium, & causa eiusdem; Neque obesse potest, si asseratur, quod cessante patria potestate cessat necessitas dotandi, quæ ab illa descendit *l. fin. C. de dot. promis. Glosa in l. cum post §. gener. verb. placuit ff. de iur. dot., Ascanius de patria potest.*

5 Etiam filiam emancipatam.

ctis effectu 11. *in princip.*, & licet aliqui inter quos *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij part. 2. c. 9. num. 629. in fin.* excipiant in casu, quãdo Pater ex delicto amisit patriam potestatẽ, firmant tamen regulam, quando cessat patria potestas non ex causa delicti; Non, inquam, obesse potest, quia per ea, quæ alibi docuimus, sicuti onus alendi filios, & filias non prouenit à patria potestate, sed à iure sanguinis, & naturalis pietatis, ita onus filias dotandi ab eodem iure sanguinis, & paternæ affectionis prouenire censendum est; vnde ad textum *in d. l. fin. C. de dot. promis.*, & ad DD. præcitatos dicendum est hunc textum non obstare nostræ assertioni, quin potius illam firmare, prout notant *Hotomanus disp. de dotibus pag. 92.*, *Rogerius de dote q. 2. num. 17.*, *Mantica de tacit., & ambig. conuent. lib. 12. tit. 19. num. 11., & seqq.*, *Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 15. num. 11.*, *Augustinus Barbosa ad l. fin. num. 3. C. de dot. promis.* Quod etiam latè insinuauit *Fontanella de pact. nuptial. lib. 2. claus. 5. glos. 1. part. 1. num. 37.*, vbi ex *d. l. fin. C. de dotis promis.* statuit obligationem dotandi filias non oriri ex patria potestate, sed filios, & filias emancipatos, seu emancipatas teneri Patrem dote, vel donatione propter nuptias ornare titulo affectionis naturalis *l. qui liberas ff. de ritu nupt., & l. fin. C. de dotis promis.*, *& l. dedit dotem ff. de collat. bon.*, titulus autem affectionis naturalis perseuerat stante etiam emancipatione *Faber in §. in testibus instit. de testament.* Ex eo autem, quod æquè Pater teneatur dotem conferre filiabus siue existentibus sub patria potestate, siue emancipatis, non sequitur, quod nulla differentia interueniat inter vtrasque; nam vt benè notat *Fontanella loc. cit. n. 38.* discrimen in eo intercedit, quod in ordine ad emancipatas æquè tenetur conferre dotem; sicut non emancipatis, in ordine verò ad eas nuptui tradendas non æquè obligatur Pater nam, si fuerint sub patria potestate, tenetur Pater easdem in matrimonium collocare, nam, cum ius ciuile eisdem filiabus sub patria potestate existentibus interdixerit sine Patris consensu nuptias contrahere per textum *in l. secundum ff. de ritu nupt.*, *& l. si vt proponis C. de nuptijs* congruum etiam fuit, vt onus imponeret eidem Patri collocandi in matrimonium easdem filias, ne videretur earum matrimonio, seu libertati eiusdem obstare, dum cogeret ipsas filias ad sibi quærendum maritum; si verò fuerint emancipatæ, hæc ratio præsumpti impedimenti ad contrahendum non militat, cum lex eisdem non prohibuerit contrahere sine consensu parentum, adeoque

6 **Onus etiã dotandi prouenit à iure sanguinis.**

Discrimẽ inter filias emancipatas, & nõ emãcipatas.

nulla est obligatio respectu Patris eas nuptui tradendi.

Amplia tertio, vt non solum teneatur Pater constituere dotem filiæ iuxta mensuram alimentorum, sed etiam superexcedentem ad eadem alimenta, quando alias sine illa dote excedenti non posset nubere *Rolandus cons. 85. num. 13. vol. 3.*, *Franchus decis. 283. num. 24.*, *Ioannes Nicolaus Lucidorus de illegit. cleric. c. 22. num. 27.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. num. 209., & tract. de dote c. 4. nu. 3.* Ratio ex eo deducitur, quia naturalis pietas, ratione cuius Pater tenetur erogare dotem filiabus, exigit absolutè, vt tantum conferat, quantum satis sit, ne filia subiaceat periculo incontinentiæ, & turpis, & inhonestæ vitæ, cui subesset, si non nuberet, ergo ad obuiandum tali periculo tenetur Pater tantum conferre, quantum possint nubere non obstante, quod dos superexcederet quantitatem alimentorũ.

7 **Tenetur etiam Pater cõferre dotem excedentem alimenta, quando aliter nubere non potest.**

Dixi *regulariter loquendo*; non enim negauerim, quod, si Pater semel contulerit dotem filiæ pro matrimonio, & eodem constante vel casu, vel sine culpa eiusdem filiæ dos ipsa perierit, non teneatur eodem matrimonio perseuerante amplius eandem præstare *Ruinus cons. 121. num. 8. lib. 5.*, *Petrus Barbosa ad l. 1. part. 4. nu. 141. ff. solut. matrim.*, *Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 5. q. 4. num. 21. per textum in l. Pater filiæ 71. ff. de euiction.*, nec incongrua est ratio huius limitationis, quandoquidem in hac hypothesi non subesset nupta periculo incontinentiæ, & turpis, & inhonestæ vitæ. Dixi *perseuerante matrimonio*; nam, si hoc dissolutum esset per mortem mariti, & ageretur de nouo matrimonio contrahendo, nec dos esset, eo quod esset casu, & sine culpa eiusdem filiæ deperdita, tunc æquius arbitrarer fore de nouo dotem filiæ inopi à Patre conferendam *Tiraquel in l. boues §. hoc sermone limit. 9. n. 4. c. 14. ff. de verb. signif.*, *Fontanella de pact. nupt. clausula 5. lib. 2. glos. 1. nu. 72., & 73.*, *Giurba decis. 5. num. 39.*, *Menochius de arbit. cas. 182. num. 57.*, hancq; æquiorem arbitratur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. num. 561.*, *Bartolus in l. si socius pro filia vers. 2. nota ff. pro socio, & ibi Baldus.* Ratio ex eo desumitur, quia etiam in hac hypothesi militat ratio illa naturalis pietatis, quæ non extinguitur ex eo, quod dos semel tradita fuerit inopinato, & sine culpa extincta, & adhuc filia illa, si cum congrua dote non nuberet, subesset illi periculo incontinentiæ. Hæc adeo vera sunt, vt per plurimos DD., nec incongruè extendantur mortuo Patre ad fratrem eiusdem filiæ, prout extendunt *Alexander in l. si cum dotem §. 1.*

8 **Non tamen tenetur iterũ conferre dotem, quando matrimonio constante dos est deperdita.**

9 **Secus, si ageretur de nouo matrimonio contrahendo.**

num. 7.,

num. 7., & 8. relatus à Tiraquello in l. si boues §. hoc sermone limit. 9. num. 14., & 14. ff. de verb. signif., Capola in d. §. hoc sermone num. 5., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. num. 561. Accedit, quod, quando quis ex dispositione iuris naturalis, & positiui communis est ad aliquid obligatus, non intelligitur tantum obligatus pro prima vice per textum *in l. velut §. hac vox ff. de edendo, Tiraquel in d. l. si boues §. hoc sermone limit. 9. nu. 4. ff. de verb. signif., Petrus Barbosa in d. l. 1. part. 4. num. 140. ff. solut. matrim., Fontanella de pactis nupt. lib. 2. clausula 5. glos. 1. p. 1. num. 69.,* sed ex præactis Pater de iure naturæ, & communi tenetur dotare filiã inopem, ergo non pro prima tantum vice, sed etiam pro secunda, & vlteriori, si prima dos sine culpa, sed casu perierit.

10 **Etiam fratres mortuo patre, tenetur dotem sorori inopi iterũ conferre.**

11 **In subsidium patris, & aui paterni, tenetur frater diues sororem inopem dotare.**

Assertio II. In subsidium Patris, & aui paterni tenetur etiam frater diues nedum alere, sed etiam dotare sororem inopem *Azorius part. 2. lib. 1. c. 40. q. 1. 2., & 4., Fagundez in Decalogum lib. 4. c. 16. per totum, & præsertim num. 13., Megala part. 2. lib. 2. c. 33. num. 1., Bonacina de præcept. tom. 2. disp. 6. q. vnica punct. 8. num. 12., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. num. 505., & num. 553.* Procedit assertio nedum, si frater consideretur vt hæres Patris, qua ratione infra dicemus teneri, sicuti teneretur quilibet alius hæres extraneus, quinimmo à fortiori, sed etiam si consideretur formalitèr, vt frater, & hoc etiam de iure naturæ ratione coniunctionis sanguinis strictè obligãtis.

Rationes pro asserto.

Ratio ex eo deducitur, quia deficientibus ascendentibus, & descendentibus, qui possent alere, & dotare filiam inopem, seu respectiuè matrem titulus naturalis pietatis, & ius ipsum naturæ afficiunt fratrem diuitem in ordine ad sororem inopem, cum descendant ab ipsa natura, nec illa arcta sanguinis coniunctio patitur, vt frater sinat sororem ob famem subiacere periculo mortis, & ob defectum dotis subesse periculo incontinentiæ, & turpis, & inhonestæ vitæ, ergo frater diues tenetur in defectũ &c. nedum subministrare alimenta, sed etiã congruam dotē.

Instantia proposita, & soluta.

Nec obesse potest, si asseratur, quod in fratre diuite in ordine ad sororem pauperem non militet illa ratio officij paterni, & in eo cessat ea charitatis sanguinis ratio, quæ viget in parentibus; Non, inquã, obesse potest, quia licet per se primo officij paterni munus non vigeat in fratre respectu sororis, viget tamen secundario, & per posterius deficiẽtibus alijs coniunctis siue ascendentibus, siue descendentibus, qui valeant subuenire, & licet non vigeat tanta pietatis ratio, quanta in parentibus, non propterea cessat quæcunque ratio; vnde ex eo, quod talis, ac tanta non vigeat, sicuti in parentibus, sequitur, quod non teneantur per prius, sed dumtaxat per posterius.

12 **Intellige etiã quoad sororē ex vno tantum latere scilicet patris coniunctã**

Amplia assertionem primo, vt non procedat solum in ordine ad sororem ex vtroque parente coniunctam, sed etiam ex vno latere tantum scilicet ex parte patris *Baldus cons. 303. n. 3., Cinus in l. 1. C. de liber. alendis, Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. idem rescripsit ff. de lib. agnos., Ioãnes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. nu. 495.,* qui alios plures, tàm ex iuristis, quàm ex Theologis allegat. Ratio ex eo deducitur, quia ex quo coniuncti sunt ex parte patris, qui est principalis in generatione, cuique ratione principalioris muneris tribuitur onus per prius alendi filios dicuntur propriè sortiri iura sanguinis, & ab eodem sanguine descendere; ex qua coniunctione in sanguine oritur ille titulus naturalis pietatis, ergo non est, cur ex eodem titulo frater diues nõ teneatur sororem pauperem sibi tantum ex latere Patris coniunctam alere, & dotare. Ob hanc eandem rationem iura statuerunt, vt procedentes ex solo Patris latere contraherent iura cognationis, sanguinis, & familiæ, & vt ad inuicem sibi succederent ab intestato. Sed an hoc idem dicendum sit si soror inops esset tantum coniuncta eidem fratri diuiti ex parte matris, quatenus vterque procederet ab eadem matre, sed alter ab vno Patre, altera ab alio? non ita facilè decisu est, nam isti non intelliguntur esse de eadem agnatione, & filij conditionem Patris sequuntur, à quo dignitas in filios descendit *Baldus in l. fin. in fin. C. de seru. fugit.;* Nihilominus ex quo nos sparsim in præcedentibus docuimus non solum Patrem actiuè concurrere ad generationem filiorum, sed etiam matrem non incongruè spectato iure naturæ asserere possumus, & debemus, quod etiam frater coniunctus tantum ex parte matris, si sit diues, teneatur in subsidium & alere sororem inopem, quæ aliundè non habet, quo alatur, & etiam dotare; nam denegari non potest, quin vterque sit pars eiusdem matris, & in sanguine eiusdem communicent; ex qua communicatione consurgunt iura sanguinis, & naturalis pietatis. Non negauerim tamen, quod huiusmodi frater ex parte matris dumtaxat teneatur solum ordine successiuo remotiori præstare huiusmodi munera, adeo vt si eadem soror inops haberet fratrem ex parte patris diuitem, teneretur hic primo eandem alere, & dotare, cum hic esset magis coniunctus ex parte principa-

13 **Etiam si soror sit tantũ coniuncta ex latere matris.**

cipa-

cipalioris, ex parte scilicet Patris, & vterque esset de eadem agnatione, & familia.

14 Etiam si soror esset iustè à patre exhæredata.

Amplia secundo, vt procedat, quantumuis soror pauper esset iustè à Patre exhæredata *Rebellus de oblig. iust. part. 2. lib. 5. q. 4. num. 17., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. nu. 557.* Ex Iuristis *Baldus Nouellus de dote part. 6. priuileg. 19. vers. item si Pater filium, Ioannes Lupus in c. per vestras not. 3. §. 24. nu. 4. de donat. inter virum, & vxor., Guillelmus in c. Rainutius verb. dotem n. 71. de testamentis.* Ratio ex eo deducitur, quia onus, quod nos, & iura tribuunt fratri diuiti alendi sororem inopem, non tribuitur eidem, vt hæredi Patris, sed formalitèr, vt fratri, adeoque non iure hæreditario, sed iure sanguinis, & naturalis pietatis, sed hoc ius sanguinis, & naturalis pietatis non extinguitur ex eo, quod soror quantumuis iustè fuerit à patre exhæredata, ergo &c. Neque hic audiendi sunt *Petrus Barbosa ad d. l. 1. par. 4. n. 135. ff. solut. matrim., & Fagundez in Decalogum l. 4. c. 16. nu. 16.*, dicentes, quod, cum Pater ob iniuriam sibi à filia irrogatam liberetur ab onere eandem dotandi, eadem ratione intelligendi sint liberati eiusdem filij, qui sunt fratres eiusdem filię exhæredatæ, cum iniuria irrogata Patri intelligatur etiam filijs, & toti familiæ irrogata, per textum *in l. Cornelia ff. de iniurijs.* Non, inquam, audiendi sunt, quia vt notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. nu. 520.*, hæc ad summum procedunt quoad ea, quæ decernuntur à iuribus ciuilibus, non quoad ea, quæ proueniunt à iure naturæ, quod per illam iniuriam non extinguitur.

Tenetur, vt frater, non vt hæres patris.

Instantia proposita, & dissoluta.

15 Etiã soror diues, tenetur fratrem inopem alere

Amplia tertio, vt procedat in ordine ad alimenta de sorore diuite in ordine ad Fratrem pauperem, adeo vt eadem soror in subsidium teneatur eidem fratri eadem alimenta suppeditare, quando deficientibus ascendentibus, & descendentibus, alijsque proximioribus non habet aliundè, quo possit viuere *Paulus de Castro cons. 435. n. 4. lib. 1, Petrus Barbosa ad d. l. 1. part. 4. n. 133. in fin. ff. solut. matrim., Fagundez in Decalog. lib. 4. c. 16. num. 14., Rebellus de oblig. iust. part. 2 lib. 5. q. 4. nu. 18.*, pro qua ampliatione eadem ratio naturalis pietatis, & iuris sanguinis militare videtur, cum soror, & frater in eodem sanguine respectu parentum communicent.

Amplia quarto, vt frater diues teneatur etiam alere, & dotare sororem spuriam ex eodem ventre, seu ex eadem matre, qua ipse procreatus est, progenitam *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 8. §. 5. n. 19., Socinus Senior in l. 1. ff. solut. matrimon., Megala part. 2. instruct. lib. 2. c. 33. num. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. n. 513.* Ratio ampliationis ex eo deducitur, quia in hoc etiam casu militat ratio naturalis pietatis, & iuris sanguinis, & dependentèr ab hac pietate, & iure leges ciuiles statuerunt, vt ad inuicem ab intestato sibi succedant, per textum *in §. fin. Instit. de success. cogn. in l. si spurius, & l. 2. ff. vnde cognati.* Sed an hoc idem dicendum sit quoad sororem spuriam non ex eodem ventre, sed ex eodem Patre negarunt aliqui non solum quoad dotem, sed etiam quoad alimenta apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. part. 2. c. 8. n. 515.* Ea moti ratione, quia non retinent spurij ex eodem Patre, ex diuersa tamen matre, nec iura cognationis, nec propriè fratres vocari possunt *§. fin. auth. Quib. mod. natur. effic. sui, & auth. ex complexu C. de Incest. nupt.*, nec ad inuicem sibi succedunt, vt pluribus allegatis sentit *Gaspar Antonius Thesaurus qq. for. lib. 1. q. 22. nu. 23., & seqq.* Nihilominus probabilius sentiendum est etiam teneri fratrem diuitem alere sororem spuriam, quantumuis non ex eodem ventre, sed ex eodem Patre sit nata *Azorius part. 2. instit. mor. lib. 2. c. 40. q. 7., Fagundez in Decal. lib. 4. c. 17. nu. 6., Trullench. in Decalogum lib. 4. c. 1. dub. 9. nu. 2., Surdus de aliment. tit. 1. q. 25. n. 33.* Ratio etiam ex prædictis deducitur, quia fortior ratio naturalis pietatis, & iuris sanguinis militat pro alendis, & dotandis filiabus, seu sororibus spurijs ex eodem Patre, quam ijsdem ex eadem matre, siquidem magis principalitèr communicant in coniunctione sanguinis ex parte patris, quam matris. Cum pater magis principalitèr concurrat ad ipsorum spuriorum generationem, ergo, si ratione sanguinis, iuris naturæ, & naturalis pietatis tenentur ad alendas, & dotandas sorores spurias ex eodem ventre, tenebuntur etiam alere, & dotare spurias ex eodem Patre licet ex diuersa matre; Neque obesse possunt ea, quæ pro contraria sententia afferebantur, quod scilicet quando sunt ex diuersa matre, nec iura cognationis retineant, nec propriè possint dici fratres; non, inquam, obesse possunt, quia hæc procedunt ad summum de iure ciuili; secundum quod, cum sint ex diuersa matre, præsumunt iura, quod non sint ex eodem Patre, adeoq; nec participent de iure cognationis, nec sibi adinuicem succedant. Cæterum stante æquitate naturali, cum re vera participent de eodem sanguine, & verè sint fratres, non est &c.

16 Frater diues, tenetur sororem etiam spuriam ex eodem ventre dotare.

17 Etiam sororem spuriam ex eodem tantum patre.

Assertio III. In subsidium Patris, & Aui paterni, tenetur mater filias inopes dotare

dotare *Pontanus de alimentis c. 8. num. 5., Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. si mater num. 14. ff. de lib. agnos., Surdus de aliment. tit. 1. q. 14. num. 13., Molfesius ad consuet. Neapol. tom. 1. part. 5. q. 11., Bartolus in auth. res quæ num. 4. C. communia de legat., Campeggius de dote part. 1. q. 22., Gratianus discept. for. tom. 1. c. 50. num. 12., & tom. 2. c. 259. nu. 16., Fontanella de pact. nupt. lib. 2. claus. 5. glos. 3. num. 10.* Ex Theologis *Fragosus de regim. Christianæ Reipub. part. 3. disp. 5. §. 3. num. 38., Villalobos in summa part. 2. tract. 26. dif. 4. num. 1., Castrus Palaus de iust. disp. 9. punct. 5. §. 2. num. 41.*

18 In subsidium Patris, & aui paterni tenetur mater diues filias inopes dotare.

Ratio ex eo deducitur, quia mater est per se causa, & principium filiarum, licet minus principaliter in ordine ad Patrem, ergo deficiente Patre, eiusque ascendentibus ipsa tenebitur nedum ad alimenta præstanda filiabus, sed etiam congruam dotem, qua possint nubere, ne innuptæ subiaceant periculo incontinentiæ, præcipuè cum etiam in matre militet illud ius naturæ, de quo supra, & titulus naturalis pietatis, ratione cuius non est, cur in subsidium non teneatur alere, & dotare.

Difficultas aliqua solummodo est, an, si filia deficiente Patre, & auo paterno, cæterisq; ex parte eiusdem Patris ascendentibus habeat fratrem sibi vtrinque coniunctum diuitem, & matrem simul diuitem teneatur per prius eandem filiam dotare frater diues, an verò mater? Tres opiniones circa hoc dubium inuenio apud DD., & præcipuè apud *Socinum Iuniorem in l. 1. num. 200. vers. sed vltra alias moueo pulchram quæstionem ff. sol. matrimonio*. Prima docet, quod sit in optione eiusdem filiæ sororisq; inopis dotem petere ab altero eorum, quem maluerit. Secunda, quod dos sit contribuenda à matre. Tertia, quod tàm mater, quàm frater teneantur dotem conferre non quidem in solidum, sed pro rata, atque idem Socinus huic tertiæ opinioni adhæret. Mihi tamen magis arridet secunda asserens per prius teneri matrem, quam etiam sustinent *Petrus Barbosa in l. 1. part. 4. nu. 137. ff. solut. matrim., Costa de remed. subsid. rem. 69. num. 6., Marta de successionibus part. 4. q. 18. art. 6. num. 42., & seqq.* Deducitur ex *l. si quis à liberis ff. de lib. agnosc.*, vbi per prius obligantur Pater, & eius ascendentes, per posterius mater, & eius etiam ascendentes, deinde &c. Nec incongrua ratione hoc decernitur, primo, quia filia directè à matre descendit, fratri autem solum est collateralis. Secundo, quia mater est proximior sanguine filiæ, quam sit eius frater. Tertio, quia ad eum pertinet principalius dotare, cui spectat onus maritandi per textum *in l. cum multa C. de donat. ante nuptias*; ad matrem autem principalius spectat tradere nuptui filiam, quam ad fratrem maritare sororem.

In concursu matris, & fratris diuitum per prius tenetur mater alere filiam inopem, & dotare.

Assertio IV. Ad auum, & auiam maternam spectat dotare neptes deficientibus Patre, Matre, auo paterno, eiusque ascendentibus *Baldus in l. neque mater in princip. C. de iure dotium, Ripa in l. 1. num. 81. ff. solut. matrim., Baldus Nouellus de dote part. 6. priuil. 6. num. 3., Costa de remed. subsidiar. remed. 65., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 189. num. 36., & seqq., Redian. in promptuar. tit. 23. de dotibus num. 5., Molfesius ad consuet. Neapol. part. 6. q. 4. num. 12.*

19 Deficientibus Patre, & matre, & ascendentibus Patris spectat ad auum, & auiam maternam dotare neptes.

Ratio ex eo deducitur primo, quia mater deficientibus Patre, auoque paterno, cæterisque ascendentibus ex linea virili tenetur dotare filiam inopem, nec aliunde habentem, quo possit nubere per ea, quæ supra commendauimus, ergo deficiente etiam eadem matre, vel non valente filias dotare tenebitur in ipsius subsidium easdem dotare auus, & auia materna seruato ordine successiuo, quandoquidem in defectum matris, quando ipsa, cęteroqui obligaretur, tenentur eiusdem proximiores per lineam ascendentē.

Rationes pro asserto.

Secundo, quia, sicuti in genere, & materia alimentorum appellatione Patris veniunt auus paternus, cæterique ipsius ascendentes per superius allegata, & probata, ita in eodem genere appellatione matris veniunt auus maternus, & auia item materna, cæteriq; ascendentes ex ipsius linea, ergo sicuti in defectum Patris tenentur dotare neptes auus paternus, cæteriq; ipsius ascendentes, ita in defectum matris, quando ex linea paterna omnes deficiunt, vel inhabiles sunt tenebitur auus maternus, cæterique ipsius ascendentes.

Tertio, quia ex superius allegatis, & probatis in defectum Patris, Matris, aui paterni, cæterorumque ascendentium ex linea virili tenetur auus maternus, & auia alere neptes, ergo etiam tenebitur easdem dotare.

Hæc omnia amplianda sunt, vt procedant non solum in ordine ad neptes legitimas, & naturales, sed etiam in ordine ad illegitimas, quinimmo, & spurias, per ea, quæ probat *Ioannes Angelus Bossius tract. de dote c. 5. num. 40., & seqq.*, & nos probauimus in præcedentibus, dum de onere alimentorum.

20 Intellige etiam quoad neptes illegitimas, & spurias

Difficultas hic aliqua solummodo esse potest, an deficientibus quibuscunque ascendentibus per lineam virilem, & item matre, & existente auo materno cum fratre eiusdem dotandæ, & vtroque diuite

diuite per prius teneatur dotare neptem auus maternus, an verò frater sororem? Non est dubitandum, quod, si frater diues fuerit hæres Patris, adeoq; titulo hæreditatis, vel successionis habuerit bona, per prius ipse teneatur conferre dotem sorori, prout infra latius explicabimus. Difficultas igitur solummodo est considerando eundem fratrem sub qualitate præcisè fratris, & iure sanguinis, & quidem, si attendamus textum *in d. l. si quis à liberis ff. de liber. agnos.* videtur in hac hypothesi per prius teneri auum maternum, siquidem ibidem dicitur, quod per prius teneatur Pater, auus paternus, cæterique ascendentes per lineam virilem, per posterius mater, auus maternus, cæterique ascendentes ex parte ipsius, & propter hunc textum in præcedentibus docuimus, quod per prius teneatur mater comparatiuè ad fratrem, & sicuti ob eandem rationem diximus, quod comparatiuè ad matrem teneatur per prius auus paternus, quia Pater per prius tenetur ad ipsam matrem, & auus per prius tenetur ad onera Patris, ita hic dicendum est, quod cum per prius teneatur mater comparatiuè ad fratrem in subsidiū ipsius matris, teneatur etiam per prius ipsius Pater, qui est auus neptis inopis dotandæ. Ad hoc etiam videtur conferre illud, quod supra dicebamus, quod scilicet sicuti nomine Patris in hac materia veniunt auus, cæterique ascendentes ex parte ipsius ita nomine matris veniant auus maternus, cæteriq; ascendentes ex linea fæminea. Ex alia parte videtur proximior frater cum sorore, quam sint ascendentes ex parte matris. Nihilominus non recedendum est à sententia asserente per prius teneri auū maternum, quod concludentèr euincunt rationes mox adductæ, quam etiam docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de dote c. 5. num. 48., & tract. de effect. matrim. part. 2. c. 7. num. 332., & seqq.*

21 An côcursu aui materni, & fratris diuersum per prius tenetur auus maternus.

Assertio V. Iuxta ordinem successiuum mox allegatum, & etiam supra, dum de ordine, quo præstanda sunt alimenta, tenentur per prius ad dotandas filias hæredes illorum, qui per prius tenebantur, adeout per prius teneantur hæredes Patris, successiuè hæredes Aui paterni, deindè hæredes Matris, & sic de cæteris. Consentiunt in hanc assertionem communitèr. *Abbas cons. 115. in princip. lib. 2., Marescotus var. lib. 2. c. 83. n. 38., Molfesius ad consuetud. Neap. q. 4. num. 16., & latè Ioannes Angelus Bossius tract. de dote c. 6. ferè per totum.*

22 Seruandus est ordo in hæredibus, qui seruetur in principalibus.

Non diu immorandum in probatione præsentis assertionis, quandoquidem satis superque liquet ex præcedentibus; bona etenim illa, cuiuscunque illa sint, transeunt cum onere, quæ habebant, cum principalis existeret.

PRÆNOTIO VIII.

Quænam veniant nomine alimentorum.

SVMMARIVM.

Alimenta generalitèr sumpta in triplici genere. 1.
Quænam veniant nomine necessariorum ad vitam simplicitèr. 2.
Quænam tantum sint necessaria moralitèr. 3.
Venit etiam habitatio. 4.
Etiam expensæ pro medicinis, & medicis. 5.
Enumerantur, quæ congruunt statui, & conditioni personæ. 6.
Veniunt etiam ea, quæ necessaria sunt ad consequenda omnia prædicta. 7.

SVB generali acceptione alimentorum non veniunt solum illa, quæ pertinent ad cibum, & potum, quamuis, si pressius, & strictè sumantur, hæc solummodo comprehendantur, alimenta etenim ex ipsa nominis ethimologia denominationē accipiunt à verbo *alere*, quod idem significat, ac nutrire, nutritio autem fit per cibos, ac potus. Sub generali, inquam, acceptione non solum veniunt ista, sed quæcunque alia, quæ vel ad vitam simplicitèr, vel ad congruam ipsius sustentationem sunt quoquo modo necessaria deducta ratione ab ipsa necessitate, quia scilicet quoquo modo sunt necessaria, sicut sunt necessaria eadem alimenta. Generalis acceptio alimentorum.

Ad triplex genus possunt hæc reduci; alia etenim possunt esse necessaria simplicitèr ad vitam, sine quibus hæc conseruari nequit; alia secundum quid, vel necessaria tantum moralitèr, sine quibus conseruari quidem potest vita, sed non nisi cum maxima difficultate, & angustijs; alia tandem solum congrua, & conuenientia considerata qualitate, & conditione personarum, nam respectu certi generis personarum possunt esse conuenientia, non respectu alterius generis. 1 Alimenta generalitèr sumpta in triplici genere.

Ad primum genus reducuntur cibus, & potus tanquam principalius analogatum, prout habetur *in l. legatis, & l. vltima ff. de alimentis, vel cibarijs legat. l. quos nos verb. viuere ff. de verb. signif.*; nomine autem cibi veniunt panes, carnes, & alia edulia pro qualitate, & conditione personarum *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 152. num. 13., & seqq., Surdus de alimentis tit. 4. q. 8.*, nomine vero potus veniunt vinum, ceruisia, & alia potionis genera, & etiam aqua, vbi est venalis, per textum 2 Quænam veniant nomine necessariorum ad vitam simplicitèr.

textum *in l. 1., & l. mala §. quidem libertis ff. de alimentis, & cib.*, & licet aliqui asserant, quod in legatis nomine alimentorum non veniat potus; secundum tamen communem consensum sub generali eorum acceptione absolutè venit *Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. non tantum ff. de lib. agnos., Decius in l. 1. ff. de aliment.*, cum potus etiam sit necessarius ad vitæ sustentationem. Aduerte tamen, quod non quicunque cibi, vel quicunque potus sint simplicitèr ad vitam necessarij, cum crebrò conferant ad voluptatem, & qui respectu vnius generis personarum sunt necessarij, respectu alterius generis possunt esse voluptuosi; alij etenim sunt cibi rusticorũ, alij nobilium *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 157. num. 16.*; vndè isti secundum diuersas cõsiderationes possunt referri ad primum genus, quatenus sunt simplicitèr necessarij ad vitam, ad secundum, quatenus sunt in tali qualitate, & quantitate, vt sine illis possit quidem vita conseruari, sed cum incommodis; Ad tertium, quatenus conferunt ad voluptuosam vitam.

3 Quænam tantum sint necessaria moralitèr. Secundo ad idem caput reducuntur vestes, & vestitus *l. vestis in princip. ff. de aur., & arg. leg.* Horum nomine non solum veniunt ea, quæ ad corporis tegumentum inseruiunt siue sit lanea, siue linea, siue serica, siue alterius, vel pretiosioris, vel deterioris conditionis, & valoris, sed etiam ea, quæ ad accubandum sunt destinata, vt culcitræ, lectus, & similia, prout notat *Glosa in d. l. vestis ff. de aur., & arg. legat., Simon de Pretis de interpret. vlt. vol. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. num. 46., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 157. nu. 18., Surdus de aliment. tit. 4. q. 2. nu. 8.*, & quoad vestes comprehenduntur subuculæ *Bellonus cons. 30. nu. 11. vol. 2.* capitis tegumentum *Surdus de aliment. tit. 4. q. 2. nu. 9.*, item calceamenta, cum etiam hæc sint pedum vestes *Martha de successionibus part. 4. q. 18. art. 7. n. 8., Rota Romana decis. 421. num. 4. part. 4. diuers. apud Farinacium in nouiter nouissimis, Rolandus à Valle cons. 22. nu. 5.*; Quoad lectum vero non solum veniunt strata eiusdem siue plumea, siue lanea, sed etiam tegumenta eiusdem, & omnia ornamenta, quæ lecto accedunt *Surdus de aliment. d. tit. 4. q. 2. n. 5., Bartolus in l. liberorum §. fin. ff. de leg. 3.*; vndè, qui alteri legaret omnia alimenta sub generali ratione sub legato prædicta omnia venirent *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 2. nu. 58.*, qui tamen asserit, quod in materia odiosa, puta, dum ageretur de remittendis alimentis nomine eorundem non veniunt vestes, & habitatio, per textum *in l. cum his §. qui transigit ff. de transact., Bartolus in l. legatis ff. de aliment. leg., Menochius de arbitrar. cas. 170. num. 27.* Hæc etiam omnia secundum diuersas cõsiderationes, & secundum diuersas personarum conditiones, & qualitates possunt reduci ad illa tria genera, vt per se patet.

Enumerãtur omnia specialitèr.

Tertio ad idem reduci potest habitatio, prout colligit *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 2. num. 46.*, per textum *in l. legatis, & l. vlt. ff. de alimentis vel cibar. legat.*; nomine autem habitationis regularitèr veniunt etiam vtensilia, quæ massaritias appellant, prout notant *Simon de Pretis de interpret. vlt. vol. lib. 4. interpretatione 1. dub. 11. nu. 41., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 157. nu. 23.*, hocque specialitèr arbitror euenire, quando alicui ex dispositione iuris dabantur generalitèr alimenta, nam sine habitatione non potest viuere, & sine talibus vtensilibus non potest habitare *arg. l. Lubeo §. 1. ff. de suppellect. legat.* Sed an legata habitatione intelligantur etiam legata vtensilia? Negat *Surdus de aliment. tit. 4. q. 4. nu. 3.*, cum aliud sit habitatio, aliud suppellex, quod colligitur ex eo, quod in iure habentur diuersi tituli, alter *de habitatione* legata, alter *de suppellect. leg.*, vndè ex vno nequit alterum inferri *arg. l. Papinianus ff. de minor.*, sed an hoc verum sit alibi videbimus. Etiam hæc habitatio secundum diuersas considerationes, & personarum conditiones potest reduci ad illa tria genera supra assignata. 4 Venit etiam habitatio.

Quarto reducitur ad idem genus expensa pro medicinis, & Medicis stante infirmitate alimentarij, cum sine eisdem præsumatur vix viuere posse *l. quos nos §. viuere ff. de verb. significat., Bartolus in l. legatis ff. de aliment. l. libertis 2. §. 1. ff. eod., Misinger. pract. cent. 3. obser. 12., Martha de success. part. 4. q. 18. art. 7. num. 8.* 5 Etiam expensæ pro medicinis, & Medicis;

Ad secundum genus reducuntur prædicta omnia, prout sunt supra meram necessitatem ad vitam conseruandam, talia tamen sunt, vt sine ipsis non nisi cum grauibus incommodis, & difficultatibus possit vita conseruari; Item respectu personæ alicuius dignitatis, & status, equi, seruitores, & similia, prout notant *Simon de Pretis de interpret. vlt. volunt. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. num. 59., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 157. num. 28., Fagundez in Decalog. lib. 4. c. 21. num. 8., & c. 24. num. 2., & seqq.* Item expensæ ad addiscendas artes honestas, & disciplinas iuxta conditionem alimentarij *l. qui filium ff. 96. pupil. educ. debeat, & l. cum plures §. cura tutor ff. de administ., & peric. tut., & l. vlt. C. de aliment. pupil. præstand., Menochius de præsumpt.* Alia enumerantur.

sumpt. lib.4. præsumpt.191. num.12. in fin., Ioannes Nicolaus Lucidorus de illegit. Cleric. c.15. num.15.

6 Ad tertium genus reducuntur omnia item præcedentia in illa qualitate, & quātitate, quæ congruunt statui, & conditioni personę, quamuis excedant necessitatem simplicem, & moralem ad vitam conseruandam. Secundo ea omnia, quæ statui possunt conuenire, puta respectu equitis congruæ recreationes, venationes, & similia *Fagandez in Decalog. lib.4. c.21. num.8., & c.24. num.2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c.2. num. 61. in fin.* Tertio etiam impensæ pro funere, si alimentarius moriatur *Molina de iust. tom.1. disp.168. §. alimenta*; & licet aliqui quoad expensas funeris contradicant eo, quod istæ non deseruiant pro alimentis, seu ad vitam corporalem conseruandam; nihilominus idem Molina asserit, quod, quamuis propriè alimentorum nomine non veniant, computentur tamen lato modo inter alimenta, cum sint necessariæ ad conuenientem corporis alimentarij defuncti curam.

Enumerātur, quę congruūt statui, & conditioni personæ.

Hoc vnum pro complemento eorum, quæ sub hoc titulo continentur, aduertendum existimo, quod in quocunque ex tribus assignatis generibus res aliquæ necessariæ sunt, & computantur pro alimentis, intelligantur etiam necessaria, & pro alimentis ea, quæ sunt necessaria ad illa consequenda; sic in indiuiduo docent

7 *Simon de Pretis de interpret. vlt. vol. interpret.1. lib.4. dub.11. num. 42., Menochius de præsumpt. lib.4. præsumpt. 157. num. 17., Molfesius ad consuetud. Neap. part. 5. q.1. num.9., Surdus de aliment. tit.4. q.3. num.4.*, quod, quando pro alimentis, seu titulo alimentorum tribuendum est vinum, contribuenda etiam sint vasa, quibus continetur per textum *in l.3., & l. 2. vino legato ff. de tritico, vino, vel oleo legato*; sic alij docent, quod, si sint debita alimenta quoad cibos, debeātur etiam vasa ad coquinam, & mēsam necessaria *Simon de Pretis de interpret. vlt. vol. lib.4. interpret.1. dub.11. nu. 41., & alij arg. l. Labeo §.1. ff. de suppel. leg.*, ex quibus non incongruè poteris deducere alios similes casus.

Veniunt etiam ea, quæ necessaria sunt ad consequenda necessaria.

PRÆNOTIO IX.

In quanam quantitate inspecto præcisè iure naturæ teneantur parentes filijs præstare alimenta.

SVMMARIVM.

Sententia asserens teneri solum ad necessaria vitæ simpliciter. 1.

Sententia asserens teneri præstare alimenta iuxta decentiam status. 2.

Sententia asserens ita teneri præstare, vt extrahat non solum ab extrema, sed etiam à graui necessitate. 3.

Pater ex vi naturalis pietatis tenetur conferre alimenta filijs, quantum opus est ad extrahendos eosdem à necessitate graui respiciente bona natura. 4.

Intellige etiam quoad filios spurios. 5.

Ex vi naturalis charitatis præcisè inclinantis tenetur alere, quantum sufficit ad tollendam necessitatem grauē quomodocunque. 6.

Qui tenentur solum in subsidium, tenentur tantum ad necessitatem extremam, & grauem strictam. 7.

Soluuntur rationes oppositæ. 8.

SEnsus difficultatis in eo pręcipuè consistit, an parentes, qui de iure naturę tenentur filijs alimenta, aliaque necessaria ad vitæ sustentationem præstare, teneantur inspecto præcisè ordine naturæ eadem præbere in ea præcisa quantitate, quæ necessaria sint ad vitæ conseruationem, an verò in ea quantitate, quæ conueniat decentiæ status, & ad conseruandam decorem personæ; atque hæc difficultas attento eodem naturæ ordino examinanda est non solum in ordine ad filios legitimos, & naturales, sed etiam in ordine ad illegitimos, & spurios.

Sensus difficultatis exponitur.

Ex prædictis certum est, quod eatenus de iure naturæ parentes tenentur alimenta filijs præstare, quatenus aliunde non habent, quo valeant sustentari, ex quo naturalis pietas dictat, quod parentes in ea necessitate teneantur eisdem subuenire; vnde inferunt communitèr DD. in hac materia scribentes, quod, si filij aliunde habeant, quo possint viuere, cesset in parentibus onus ipsos alendi. Qualis autem, & quanta debeat esse filiorum indigentia, quæ inducat in parentibus illam obligationem naturalem id est pręcipuè, quod in præsenti controuertitur.

Qualis indigentia filiorum requiratur.

Molina *tom.1. de iust. disp.168. vers. quartam partem* in initio tenere videtur de iure naturæ stricto Patrem debere solum filijs ea alimenta præstare, sine quibus vitam amitterent, quæque sunt simplicitèr necessaria vitæ, ne fame, aut frigore pereant, quod etiam affirmare videntur *Coaruuias de sponsal. part.2. c.8. §.9. num.1., Azorius part.2. lib.2. c.4. q.7. vers. an verò sine Reginald. l.20. num. 38. in fin., Laiman lib.5. tract.10. part.3. c.5. num.8., Filliucius tom.2. tract.28. part.2. c.2. num.30., Vasquez opusc. de testam. c.3. §.7. dub.9. in princip.*, qui omnes inspecto iure præcisè naturali nullam differentiam agnoscunt in tali parentum onere quoad filios legitimos, &

I Sententia asserens teneri solū ad necessaria vitæ simplicitèr.

&

& quoad illegitimos, & ſpurios, qui tamen aſſerunt ſpurijs eſſe tantum debita alimenta neceſſaria ad vitam ſimplicitèr.

2 Alter Molina Iuriſta *de primogen. lib. 2. c. 1. num. 23.* videtur aſſerere Patrem obligatione naturali teneri præſtare alimenta filijs iuxta decentiam proprij ſtatus non ſolum ſimplicitèr neceſſaria ad vitam, dum dicit, quod talia alimenta tenetur præſtare vt ſint competentia, vt honeſtè alantur, vbi per ly *honeſtè* importatur, quid aliud ſupra ea, quæ ſimplicitèr neceſſaria ſunt ad vitam. Huius opinionis duplicem arbitror eſſe rationem, licet non inueniam apud eundem Molinam; Prima eſt, quia ex ipſo iure naturali ad quid amplius videtur obligari Pater erga filios, ac obligatur quilibet extraneus in ordine ad ſuum proximum, ſed quilibet extraneus tenetur erga proximum ſuum in extrema neceſſitate conſtitutũ, ſeu indigentem neceſſarijs ad vitam ſimplicitèr conſeruandam, ergo Pater in ordine ad filios tenebitur non ſolum quoad neceſſaria ſimplicitèr ad vitam, ſed etiam quoad conuenientia ad vitam honeſtè ducendam iuxta conditionem proprij ſtatus. Altera ratio eſt, quia indignum omnino videtur ſtatui paterno, vt dum Pater opibus abundat, & lautè viuit, ipſius filij ex inopia emendicent, & vitam vilem, & indecorem ducant; nec hoc conſonare poteſt cum pietate paterna.

Sententia aſſerens teneri alimẽta pręſtare iuxta decentiam ſtatus.

3 Alij inter quos *D. Thomas 2. 2. q. 32. art. 5., & 6.* aſſerunt Patrem ita teneri alere filios, vt non ſolum illos extrahat ab extrema neceſſitate, ſed etiam à graui, qui propterea videntur velle, quod non ſolum teneatur conferre ſimplicitèr neceſſaria ad vitam, ſed etiam ea, quæ neceſſaria ſunt, ne tranſigant vitam laborioſam, incommodis grauibus plenam &c. Rationem ex eo deducunt, quia æquale eſt onus, quod habent filij ad alendos parentes, quantum eſt ex vi naturę, ad illud, quod habent Patres alendi filios inopes, & indigentes; ſed filij tenentur ſubuenire parentibus non ſolum quando ſunt in extrema neceſſitate, ſed etiam quando in graui reperiuntur, quandoquidem exiſtentibus parentibus in graui neceſſitate præciſè non eſt licitum filijs, quando poſſunt eiſdem ſubuenire, tranſire ad Religionem, & ſi tranſierint, nec tamen adhuc ſunt profeſſi, tenentur egredi *Nauarrus in ſumma c. 14. nu. 14., Toletus lib. 5. c. 1. num. 6., Caietanus 2. 2. q. 189. art. 6., Valentia 2. 2. diſp. 7. q. 1. p. 2., Bonacina de precept. Decal. diſp. 6. q. vnica punct. 5. nu. 4., Villalobos part. 2. tract. 35. diff. 7.*, ergo etiam parentes tenentur prouidere filijs, vt à graui neceſſitate extrahantur, quando in illa ſunt conſtituti. Quid igitur hac in re concludendum?

Sententia aſſerens teneri ita præſtare, vt nõ ſolum extrahat ab extrema, ſed etiam à graui neceſſitate.

Aduertendum primo iuxta primarium ius naturæ nullam eſſe diſtinctionem inter filios legitimos, & illegitimos; vnde, ſi quæ eſt diſtinctio, inducta eſt tantum per humanas leges, vt probat *Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 17.*; natura ſiquidem omnibus filijs communis eſt per textum *in l. hos accuſare §. omnibus ff. de accuſ.*, nec facit inter ipſos differentiam, ſed omnes æquales producit omnes ingenuos, vnde *Baldus in c. quæ Eccleſiarum de conſtit.* dixit, quod filijs illegitimis communis eſt amor, & natura; ex quibus poteſt congruè deduci, quod ſicuti filij illegitimi tenentur exhibere eandem reuerentiam, eundemque honorem parentibus, cum naturalitèr ab illis procedunt, & natura eoſdem fecit æquales cum legitimis, ita & parentes, quantum eſt ex vi iuris naturalis, teneantur eiſdem æqualitèr prouidere. *Palaotus de nothis c. 48. num. 3., Rota Romana in vna Romana alimentorum 5. Iunij 1613. coram Manzanedo, & in alia Roman. aliment. 29. Nouembris 1613. coram Pamphilio.*

Iuxta ius naturæ nulla eſt diſtinctio inter filios legitimos, & illegitimos.

Aduertendum ſecundo neceſſitatem grauem (præſcindendo ab extrema, in qua, ſi fuerint filij conſtituti, non eſt dubium, quod Pater ex vi iuris naturalis teneatur illis conſulere) duplicem quodamodo eſſe; alteram, quæ reſpicit bona, quæ natura voluit omnibus conuenire, puta ad ſeruandam libertatem, bonam æſtimationem, quam vnuſquiſque naturalitèr habere ſolet; alteram, quæ reſpicit bona, quæ natura per ſe non omnibus hominibus participauit, puta ſtatum nobilitatis, aliquam dignitatem, & alia huiuſmodi. His poſitis ſit.

Neceſſitas grauis duplex, & qualis.

Aſſertio I. Pater ex vi naturalis pietatis non ſolum tenetur præſtare filijs alimenta ad euitandam in eiſdem neceſſitatem extremam, ſed etiam ad euitandam grauem, quæ ſcilicet reſpicit bona, quæ natura ipſa fecit omnibus communia; hocque non ſolum in ordine ad filios legitimos, ſed etiam in ordine ad illegitimos, quinimmo etiam, & ſpurios. In hanc propendent quotquot ſuſtinent parentes obligari ad præſtanda alimenta filijs non ſolum ea, quibus liberentur ab extrema neceſſitate, ſed etiam ea, quibus extrahantur à graui, licet ipſi non diſtinguant inter illas duas neceſſitates, de quibus nos loquimur, nam, ſi ita ſentiunt de graui neceſſitate ſine vlla prorſus diſtinctione, certè à fortiori ita ſentire debent de illa neceſſitate, quæ reſpicit bona, quę natura fecit omnibus cõmunia, cum hęc ex genere ſuo ſit grauior, & conſiderabilior.

4 Tenetur præſtare alimenta, vt extrahat à neceſſitate graui reſpiciente bona naturæ.

lior: Hi sunt *Azorius part. 1. lib. 12. c. 1. q. 8.*, *Sairus lib. 7. clauis c. 6. num. 3. vers. caeterum*, *Sanchez in summa lib. 4. c. 20.*, *Suarez tom. 3. de Religione lib. 5. c. 5. num. 11.*, *Megala 2. part. instruct. lib. 2. c. 1. q. 3. num. 10.*, *Fagundez in Decal. lib. 4. c. 2. num. 15.*, dum statuunt, quod filius existentibus parentibus in graui necessitate solummodo non possit in Religionem ingredi, sed teneatur consulere parentibus indigentibus, quod idem asserunt de parentibus, qui non possunt ingredi, quando filij sunt in graui necessitate constituti, & indigent ipsorum subsidio.

5 Intellige etiam quoad filios spurios.

Ratio primae partis quoad necessitatem extremam facilè deducitur ex praecedentibus, in quibus dictum est parentes teneri de iure naturae subuenire filijs indigentibus; sed hoc congruentius nequit intelligi, quam cum filij sunt in extrema necessitate constituti, ergo tunc parentes tenentur eisdem subuenire ad eosdem à tali necessitate extrahendos.

Rationes pro prima parte asserti.

Ratio secundae partis ex eo deducitur, quia natura ipsa nedum inclinat, sed quodamodo compellit parentes ad seruanda in filijs ea, quae sunt bona propria eiusdem naturae, quaeque ex ipsa natura oriuntur, siquidem bona fortunae sunt hominibus concessa ad conseruanda bona eiusdem naturae, & vbi est necessitas conseruandi talia bona manent communia bona temporalia, ergo parentes in tali necessitate graui respiciente bona naturae, seu quae natura fecit omnibus communia, tenentur filijs subministrare ea, quibus talibus bonis possint consulere. Neq; obesse potest, si asseratur, quod dicta in vtraque parte huius assertionis prouceniant ex ratione vniuersalis charitatis, secundum quam vnusquisque proximo tenetur consulere in his necessitatibus extrema scilicet, & graui secundum hunc sensum existentibus, adeoque, quod Pater ratione naturalis pietatis teneatur ad quid magis, nempe ad praebenda alimenta, ad subueniendum cuicunque necessitati, & ad decentiam status; Non, inquã, obesse potest, quia dato, quod quicunque in illa extrema necessitate, & fortè etiam graui teneatur proximo consulere, non tamen tollitur, quin Pater ratione fortioris vinculi naturalis pietatis teneatur primo loco ad subueniendum filijs, quod satis est ad inferendam, & adimplendam obligationem paternam, quae in hoc non est extendenda vltra necessitatem extremam, & grauem, sed in eo explicanda, quod fortius, strictius, & principalius obliget.

Rationes pro secunda parte eiusdem.

Assertio II. Pater ex vi naturalis pietatis strictè obligantis ad quid amplius non tenetur; ex vi tamen naturalis charitatis praecisè inclinantis tenetur etiam ad subueniendum in necessitate graui quomodocunque *Molina Theologus* apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. part. 2. c. 1. num. 15. prop. fin.*, *Couarruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6.*, *Vasquez opusc. de testament. c. 5. §. 7.*, *Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 7. vers. an verò*, *Fillincius tom. 2. tract. 28. part. 2. c. 2. num. 30.*, *Reginaldus lib. 20. num. 38. in fin.*, *Laiman lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. num. 8.*, *Gama decis. 225.*, *Petrus Barbosa ad l. 1. p. 4. num. 60. in fin. ff. solut. matrim.*, atq; ita communitèr sentire *Iurisperitos* testatur *Ioannes Angelus Bossius loc. quo supra*.

6 Ex vi naturalis charitatis praecisè inclinantis tenetur subleuare etiã à necessitate graui ordinaria.

Ratio primae partis ex eo desumitur, quia natura in tantum cogit parentes ad praestanda alimenta filijs, in quantum eisdem indigent ad conseruanda bona naturae eisdem ab eadem communicata, sed ex eo praecisè, quod praebeant alimenta ad euitandam extremam necessitatem, & grauem iuxta sensum expositum tantum praestant, quantum opus est ad seruanda bona naturae ab eadem filijs communicata, ergo ad quid aliud, quantum est ex vi eiusdem naturae, non tenentur; nam omne id, quod est extra necessitatem extremam, & grauem iuxta sensum explicatum non pertinet, nec respicit bona naturae, sed vel statum personae, vel bona exteriora. Confirmatur, quia, si praescindamus à iuribus positiuis, & ius naturae praecisè attendamus, si Pater conferret necessaria vitae conseruandę, & ijs bonis, quae natura omnibus fecit communia, nullus est, qui eundem Patrem grauis noxae damnaret, ergo natura ipsa non obligat parentes ad conferenda alimenta filijs supra id, quod exigit necessitas vitae conseruandae, & eorum, quae pertinent ad bona eiusdem naturae.

Rationes pro prima parte asserti.

Ratio secundae partis ex eo desumitur, quia, cum Pater propagetur in filio, & filius ipse sit aliquid Patris, ipsa natura videtur inclinare, & allicere Patrem ad communicanda bona filijs, quibus ipse gaudet, & vt resultet decentia Patris in filio, ergo ex instinctu eiusdem naturae quodamodo mouetur, & allicitur ad cõferenda alimenta filio, quibus non solum conseruetur in esse, sed etiam in esse honesto iuxta decentiam, & conuenientiam Patris. Confirmatur primo, quia maximè indecens videtur, quod, dum Pater lautè, & opipare viuit, filius indigeat, & indecore, & miserè vitam ducat, ergo cum natura ipsa inter pares amet aequalitatem, vtique inclinat ad tot alimenta filijs conferenda, quantum sufficiant ad honestè vitam transigendam. Confirmatur secundo,

Rationes pro secunda parte.

do, quia iura ciuilia, de quibus infra, quæ statuunt alimenta à parentibus esse eroganda filijs iuxta decentiam status paterni, fundantur in naturali æquitate, ergo naturalis æquitas exigit, vt conferantur alimenta iuxta decentiam status.

7 Qui tenētur in subsidium, nō tenentur ex vi naturæ nisi ad necessitatem extremā, & grauē strictam.

Assertio III. Illi, qui in defectum Patris ex iure naturali tenentur alimenta præstare filijs eiusdem, non tenentur, nisi ad alimenta, quæ sufficiant ad euitandam necessitatem extremam, & grauem iuxta sensum expositum, quantum est ex iure naturæ. In hanc propendere ex necessitate debent, quotquot sustinent Patrem, qui primo loco, & principalitèr tenetur, non teneri, nisi ad eadem.

Ratio ex eo deducitur, quia æquum non est, vt accessorius alteri subeat maiora onera, ac subeat ille, qui est principalis, & cui est accessorius, ergo, cum Pater, qui principalis est, cuique alij sunt accessorij, non teneatur, nisi ad ea alimenta, de quibus in præcedentibus, nec nisi ad eadem tenebuntur alij, qui in ipsius subsidium tenentur. Confirmatur, quia in alios, qui solum tenentur in subsidium Patris transfunditur solum onus, quod viget in Patre, cum quoad hoc in illius locum succedant, ergo ad quid amplius non tenentur seruato ordine successionis, ac teneatur Pater.

Hæc, quæ dicta sunt in ordine ad obligationem parentum quoad illam necessitatem extremam, & grauem iuxta sensum expositum, æquè intelligenda sunt de filijs legitimis, ac de illegitimis, quinimmo, & spurijs, cum enim attento ordine naturæ nulla inter eosdem sit differentia parifomitèr quoad omnes phylosophandum est per ea, quæ prænotauimus.

8 Soluūtur rationes oppositæ.

Ex quibus facilè erit respondere ad argumenta, quæ supra attulimus in fauorem opinionis Molinæ Iuristæ; ea etenim vel procedunt solummodo inspecto iure naturæ inclinantis, & allicientis, non cogentis, & obligantis, vel solummodo inferunt, quod fortiori iure naturalis scilicet pietatis obligentur parentes ad subueniendum filijs in extrema, vel graui necessitate iuxta sensum expositum constitutis, quam quilibet extraneus obligetur ad subueniendum proximo in eadem necessitate paritèr existente; siquidem in primis fortior est obligatio paternæ, ac naturalis pietatis, quam sit onus generalis charitatis. Deinde Pater primo loco, & principalius obligatur in ordine ad filium, cæteri verò solum, quando alij non existunt, qui subueniant &c.

Ad illud, quod dicitur de ingressuro in Religionem, qui tenetur differre, vt subueniat parentibus in graui etiam necessitate constitutis, dicendum est, hoc prouenire ex pia Ecclesiæ dispositione innixæ illi naturali pietati inclinanti, & promouenti. Deinde, si velimus præcisè considerare ius naturale præscindendo etiam à quacunque dispositione positiua, dicendum est hoc ius naturale impedire ingressum in Religionem non ob illam parentum grauem necessitatem præcisè, sed ob periculum, ne illa transeat in extremam, adeo vt parentes destituantur quocunque subsidio.

PRÆNOTIO X.

Quænam alimenta, & quibusnam filijs inspecto iure ciuili sint per parentes eroganda loquendo pro nunc præcisè de legitimis.

SVMMARIVM.

Articuli examinandi circa præsentem titulum. 1.
Inspecto iure ciuili filij sunt alendi à parentibus iuxta decentiam status. 2.
Alij, qui tenentur solum in subsidium, tenentur etiam iuxta decentiam status, sed cum aliqua limitatione. 3.
In taxatione huiusmodi alimentorum attendenda est etiam consuetudo regionis. 4.
In controuersia lis dirimenda est per Iudicē. 5.
Dimminutis, vel auctis facultatibus paternis augenda, vel diminuenda sunt alimenta filijs. 6.
Limitatio ad prædicta. 7.
Pater tenetur etiam ad alimenta vxoris filij, quam duxit ipso consentiente. 8.
Etiamsi filius duxerit vxorem inuito Patre, si non habeat, quo ipsam alat. 9.
Pater secundum eam quantitatem, qua tenetur alere filium illegitimum, tenetur etiam alere ipsius vxorem. 10.
Pater non tenetur alere nurum indignam secundum decentiam status, sed tantum iuxta necessitatem naturæ. 11.
Pater in nonnullis casibus non tenetur alere filios iuxta decentiam status. 12.
Filijs etiam emancipatis tenetur præstare alimenta iuxta decentiam status. 13.
Etiam filijs bannitis. 14.
Non tamen quoad decentiam status, sed iuxta indigentiam naturæ. 15.
Etiam filio excommunicato. 16.
Pertinaci ex sua culpa in excommunicatione tantum iuxta indigentiam naturæ. 17.
Filio hæretico pertinaci in hæresi tenetur Pater tantum quoad necessaria naturæ. 18.
Pater potest filio damnato iustè, vt fame pereat, licitè conferre alimenta, non tamen tenetur. 19.

Pater

Pater infidelis tenetur alere filium conuersum ad fidem in ea quantitate, qua tenebatur ante conuersionem. 20.

Pater tenetur alere filium iustè eiectum è Religione, secus si fuerit iniustè eiectus. 21.

Pater adoptans tenetur per prius alere filium adoptiuum. 22.

IVra ciuilia non eodem modo procedunt in ordine ad filios legitimos, ac in ordine ad illegitimos, & spurios; vnde considerandum est, quid in vtrisque decernant. Sub præsenti autem titulo solummodo agemus de filijs legitimis, subsequenti de illegitimis, & spurijs.

1 Articuli examinandi circa præsentē titulum. Plures hic veniunt difficultates, quarum prima est, an ius ciuile obliget parentes ad conferenda alimenta filijs iuxta dignitatem propriæ personæ. Secunda, quomodo taxanda sint huiusmodi alimenta. Tertia, an conferenda sint iuxta statum Patris, quando filij nati sunt, an verò iuxta incrementum, vel decrementum, si contigerit Patrem ijsdem natis crescere vel decrescere in diuitijs, vel dignitate. Quarta, an Pater non solum teneatur conferre filijs iuxta dignitatem proprij status alimenta, sed etiam vxoribus filiorum, seu nuribus, & hoc siue illas duxerint de consensu eiusdem Patris, siue eodem dissentiente, siue ipse Pater habuerit apud se dotem vxorum eorundem filiorum, siue illam non habuerit. Quinta, an teneatur conferre filijs emancipatis bannitis, deportatis, sententia Iudicis damnatis, vt inedia pereant, excommunicatis, hæreticis persistentibus in pertinatia, Religionis professis è monasterio expulsis. Sexta, an etiam filijs adoptiuis.

2 Inspecto iure ciuili filij sunt alendi à parētibus iuxta decentiam status. Assertio I. Inspecto iure ciuili per parentes sunt filijs alimenta eroganda non præcisè, quatenus sufficiant ad vitam, & bona naturæ conseruanda, sed quantum sufficiat ad decentiam status, & conditionis eorundem parentum, & filiorum. Consentiunt communitèr ex Theologis *Vasquez in opusc. de testam. c.3. §.7. dub. 9., Azorius part. 2. lib. 2. nu. 4. q. 19., Sanchez in consil. moral. lib. 4. c. 3. dub. 34., Megala part. 2. lib. 2. c. 2. q. 2., Fagundez in Decal. lib. 4. c. 17. nu. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 3. nu. 70.* Ex Iuristis *Tiraquel de nobilitate c. 20. num. 143., Martha de successionibus part. 4. q. 18. art. 7. num. 14., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 112. nu. 1., Salgado in labirint. c. 24. nu. 13., & seqq. & alij innumeri, quos refert idem Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*

Iura euincentia assertum. Expressè colligitur *ex l. si cui ff. de ann. leg. l. mala l. penult. ff. de aliment. & cib. leg. l. tutor in princip. ff. de adminis. tut. l. 1. §. mulier ff. de ventre inspic. l. sed ea, si quid §. sufficientèr ff. de vsufruct. l. si instituta §. de inofficioso ff. de inoffic. test.*, & quidem congrua ratione hæc omnia iura procedunt, quandoquidem, vt supra dictum est, indecorum omninò videtur, quod dum Pater lautè, & abundè viuit, ipsius filij mendicam vitam ducant.

Hic solum oritur difficultas, an non solum Pater, qui principalitèr tenetur ad alimenta filiorum teneatur eadem conferre iuxta exigentiam proprij status, & conditionis, an vero etiam alij, qui solum obligantur in subsidium, teneantur etiam ad eadem iuxta talem exigentiam, an vero solummodo iuxta necessitatem meram alimentandi? In ordine ad Auum paternum non renuerem teneri iuxta exigentiam status, & conditionis, quandoquidem ipse reputatur, vt pater, & ad ipsum etiam spectat conseruare splendorem familiæ. Quoad alios *Rota Romana decis. 581. nu. 2. part. 1. in recent. Farinacij,* sustinet teneri dumtaxat ad eadem alimenta iuxta necessitatem naturæ, non quoad conditionem personæ, & innititur præcisè auctoritati *Baldi in l. si maritus ff. solut. matrim., Corduba in l. si quis à liberis §. sed si filius nu. 66. ff. de lib. agnos., Rolandi de lucro dotis q. 94. nu. 3.* Sed contrarium arbitror, probabilius teneri scilicet iuxta conditionem personæ, cum aliqua tamen limitatione. Ratio ex eo deducitur, quia non tenentur solummodo causa miserationis, sed iure sanguinis, ad quod respexerunt iura ciuilia, dum statuerunt eroganda esse alimenta iuxta decentiam status, & conuenientiam personæ; atq; hanc opinionem sustinēt *Baldus cons. 103. nu. 3., Surdus de aliment. tit. 1. q. 25. nu. 13., & seqq. Azorius part. 2. lib. 2. c. 10. q. 1., Megala part. 2. instruct. lib. 2. c. 31. num. 1., Fagundez in Decal. lib. 4. c. 16. nu. 1., & 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 3. nu. 32. in fine*, qui etiam respondet Rotæ innixæ auctoritati præcitatorum Doctorum asserens eosdem loqui dumtaxat in alimentis, quæ debentur miserationis causa. Dixi *cum aliqua tamen limitatione*, nam non renuerem concedere, non ita pinguia præstanda esse ex necessitate a subsidiarijs alimenta, sicuti sunt præstanda a Patre, & cæteris principalioribus, puta Auo Paterno, & ascendentibus ipsius. 3 Etiā alij, qui tenentur tātum in subsidium, sed cum limitatione; Quænam sit hæc limitatio.

4 In taxatione huiusmodi alimentorum attēdenda etiam est consuetudo regionis. Assertio II. In taxatione huiusmodi alimentorum attendenda est, non solum dignitas personarum, & facultatum copia, sed etiam consuetudo regionis, & ætas alimentarij, & in controuersia de sufficientia, vel insufficientia ipsorum taxatio remittitur Iudicis arbitrio. Ita quoad

quoad dignitatem personarum, & facultatum copiam *Ancharanus cons. 383. ad finem, Bartolus de alimentis vers. quaero legata aliem, Simon de Pretis de interpret. vlt. volunt. lib. 4. interp. 1. dub. 11. nu. 58., Fachinaus contr. iuris lib. 6. c. 34.* Quoad consuetudinem regionis omnes, qui supra, & vlterius *Marescotus var. resol. lib. 2. c. 83. nu. 12., Menoch. de arbit. cas. 169. num. 3. Megala part. 2. lib. 2. c. 2. q. 2.* Quoad ætatem alimentarij *Glosa in c. cum vnus, & in l. alimenta §. Basilica liberta ff. de alim. leg., Gozadinus cons. 95. nu. 4., Simon de Pretis de interp. vlt. volunt. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. n. 8., August. Barbosa collect. ad l. si Patrem nu. 2. C. de alendis lib.* Quoad arbitrium Iudicis *Baldus in l. voluntatis C. de fideicom., Angelus cons. 357., Ioannes Igneus in repet. l. necessarios §. non alias num. 146. ff. solut. matrim., Stephanus Gratianus discept. for. c. 112. num. 17., Salgado in labirint. credit. c. 24. num. 13.*

Probatur in vniuersum, quoad illas omnes qualitates, quia ex quo iura statuerunt alimenta conferenda esse iuxta decentiam status, & personarum non potest congruentius eorum quantitas taxari, quam considerando dignitatem personarum; non enim eodem modo accipienda est hæc quantitas pro persona nobili, ac pro persona vili, non pro equite, ac pro mercatore, non pro præpotente opibus, ac diuitijs, ac pro paupere quantumuis nobili; nec iuxta eandem pompam, & splendorem viuitur in vna regione, ac in alia etiam inter personas æqualis conditionis, ergo in tali taxatione hæc omnia attendenda sunt, vt rationabilitèr fiat.

Specialitèr quoad considerationem habendam de ætate alimentarij habetur *in l. 3. ff. vbi pupil. educ. deb. l. cum vnus l. alimenta §. Basilica liberta ff. de alimentis legatis*, non enim eadem alimenta debentur pro paruulo, ac pro adulto, sed semper præstanda maiora iuxta incrementum ætatis ad certum tempus.

Quod vero in cōtrouersia super huiusmodi quantitate, & qualitate alimentorum lis dirimenda sit per arbitrium Iudicis expresè colligitur *ex l. 2., & 3. ff. vbi pupil. educ. deb. l. 2. C. de aliment. pupil. præstandis, & l. fin. C. de ordin. cognit.* Hoc autem arbitrium debet esse rationabile inspectis prædictis omnibus; non enim debet esse precisè ad beneplacitum eiusdem Iudicis, cum debeat esse regulatum à iure *Rota Romana decis. 179. num. 1., decis. 235. nu. 1., & decis. 247. nu. 1., apud Farinacium part. 1. recent., & decis. 587. nu. 1. apud eundem part. 2. recent., & apud Pacificum post tract. de Saluiano interdicto decis. 11. nu. 3.* Hoc tamen aduertendum est, quod, si plena non haberetur pro tunc notitia de redditibus Patris, posset idem Iudex pro interim arbitrari de certa quantitate sibi benè visa, cum clausula sine præiudicio iurium vtriusque partis *Rota Roman. in vna Romana alimentorum 10. Martij 1599. coram orano.*

5 In controuersia lis dirimenda est per Iudicem.

Assertio III. Facta semel taxatione alimentorum vel per Iudicem, vel per ipsas partes inter se; si contigerit facultates patris vel decrescere, vel augeri, poterit Pater de alimentis diminuere iuxta decrementum, & tenebitur augere iuxta incrementum. *Rota Romana decis. 745. apud Seraphinum, & decis. 31. secunda part. recent. Farinacij, Stephanus Gratianus discept. for. c. 613. nu. 18. ad 21., & n. 23., & 24., Aldobrandinus cons. 31. num. 9., Simon de Pretis de interpret. vltim. volunt. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. num. 69., Corneus cons. 95. n. 4., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 3. num. 77.* 6 Dimminutis, vel auctis facultatibus paternis sunt diminuenda, & augenda alimenta filijs.

Expressè colligitur ex textu *in l. 3. in fin. ff. vbi pupil. educ. debeat*; nec incongrua ratione hæc decernuntur, quandoquidem ex quo iura statuunt deberi per parentes filijs alimenta iuxta decentiam status, non est, cur commensurari non debeant eidem statui, vndè, si decreuerit, non est, cur non debeant diminui, si creuerit, non est, cur non debeant augeri; nec obesse potest illa prior taxatio facta per Iudicem, vel ex partium conuentione, cui ipsi filij consenserint; quia, vt benè notat *Stephanus Gratianus d. c. 613. num. 20.*, nec Iudex, nec consensus filiorum potest eisdem præiudicare, qui non possunt illis renuntiare, quamuis etiam pactum fuisset iuratum *Aimon cons. 116. nu. 2., & cons. 189. nu. 3.*, nam idem consensus semper debet intelligi rebus in eodem statu permanentibus per textum *in l. quod seruus ff. de condict. ob causam*, & semper sunt attendenda tempora, & conditiones personarum, quibus alimenta debentur *Aldobrandinus cons. 31. n. 9. tom. 1., Gozadinus cons. 95. nu. 4. post medium vers. item sunt augenda, Floranus in l. sedet, si quid §. mancipiorum ff. de vsufruct.* Rationes pro asserto.

Hinc in particulari docent primo, quod, si fuerint taxata alimenta in determinata pecunia, & pretium rerum, puta ciborum, aliarumq; rerum fuerit adauctum, augenda quoque sit taxatio *Rota Romana decis. 745. apud Seraphinum, & decis. 31. secunda part. recent. Farinacij, quæ etiā est apud Manticam decis. 331.*, secundo, quod, si aucta fuerit dignitas familiæ etiā proportionalitèr sint augenda alimenta *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 3. num. 77.*, vndè sequitur, Illationes ex eodem asserto.

quod

quod, si Pater prius vilis, & pauper postea fiat diues, & ad aliquam dignitatem perueniat, augere etiam debeat alimenta filijs per textum *in d. l. 3. in fin. ff. vbi pupil. educ. debeat*, *Angelus cons. 357. nu. 9.*, *Franciscus Marescotus annot. ad c. 3.*, *Tiraquel in l. si vnquam in præfat. num. 167. C. de reuoc. donat.*

Limitanda tamen sunt prædicta in casu, quo alimenta non deberentur iure naturæ, vel indeterminatè ex dispositione iuris, sed ex dispositione libera, & determinata testatoris; si etenim testator dixerit, volo, vt hæredes mei conferant Titio singulis annis decem modios tritici, quatuor vtres vini, vel tantum pecuniæ quãtitatem; tunc etenim aucta dignitate, &

7 Limitatio ad prædicta. familia eius, cui ita debentur illa alimenta, non debent augeri illa legata, cum solum vim habeant in ipsa voluntate testatoris, qui ex quo in tali quantitate taxauit, non videtur voluisse illud augmentum *Stephanus Gratianus d. c. 613. num. 21., & seqq.*, *Simon de Pretis de interp. vlt. volunt. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. num 45.* Hoc idem contingeret, quando quis ius habens ad certam summam conueniret cum eo, aduersus quem habet illud ius, vt tribuat quot annis pro alimentis determinatam quantitatem frumenti, & vini, & ipse cedat illi iuri, quod habebat aduersus ipsum; tunc etenim aucta etiam dignitate, & familia alimentarij non esset de iure augenda illa quantitas conuenta, vt docet cum mox allegatis DD. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimonij part. 2. c. 3. num. 78.*

Assertio IV. Pater tenetur iuxta decentiam proprij status non solum ali-

8 Tenetur etiam ad alimenta vxoris filij. menta præstare filio, sed etiam ipsius vxori, quam duxit sine dote Patre ipso consentiente *Bonacina de precept. disp. 6. q. vnica punct. 6. §. 1. num. 2. in fin.*, *Megala part. 2. lib. 2. c. 23. q. 1. num. 67.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 4. num. 95.* Ex Iuristis *Bartolus tract. de aliment. num. 16.*, *Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. num. 5. in fin.*, *Crottus in l. si constante num. 160. ff. solut. matrim.*, *Menochius de arbitrar. cas. 348. num. 14.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 38. num. 2.*

Ratio ex eo deducitur primo, quia ex quo Pater consensit, vt filius vxorem illam duceret sine dote, cum aliunde ipse

Rationes pro asserto. filius non haberet, quo ipsam aleret, videtur consensisse in onus non solum alendi filium, ad quod tenetur de iure naturę, sed etiam alendi vxorem ipsius *Castrensis in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. solut. matrimon.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 38. nu. 11.*, *Riccius in collect. decis. p. 6. collect. 2436. vers. non hic*, *Mangillus de imput. q. 27. n. 10.*, ergo in hac hypothesi vtique tenetur nedum filium, sed etiam vxorem ipsius alere.

Secundo, quia filius, & vxor ipsius ex vi matrimonij consũmati intelligãtur esse vna caro, seu duo in carne vna iuxta illud Genesis *Adhærebit vir vxori suæ, & erunt duo in carne vna*, ergo sicuti Pater ex iure naturalis pietatis, & de iure ciuili tenetur filium alere iuxta decentiam proprij status, tenebitur etiam alere vxorem ipsius; Neque dicas hoc argumentum nimium probare; probat enim etiam, quod non solum Pater teneatur alere vxorem filij, quando ipsam duxit de consensu ipsius Patris, sed etiam, quando duxit ipso Patre contradicente, quinimmo ipse Pater teneretur alere meretricem ipsius filij, quia filius se copulando eidem vnum corpus cum ipsa efficitur iuxta illud *Apostoli ad Corinth. 6.* -Ibi- *An nescitis quoniam, qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur*; contra enim impugnaberis, quia non ita certum est, vt supponitur in instantia, quod Pater non teneatur alere nurum, seu vxorem filij, quam duxit ipso contradicente sine dote, prout latè docet *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 4. num 97.*, de qua re nos infra vberrime in sequenti assertione. Ad illud, quod subditur de meretrice dicendum est, quod licet filius per copulationem cum ipsa factus sit cum eadem vnũ corpus, quia tamen illa copulatio non est in indiuiduam vitæ vnitatẽ, & potius cõtra, quam iuxta dispositionem iuris, ideo iura eidem non sanxerunt alimenta à patre filij præstanda. Instantia aduersus probationem asserti, eiusque solutio.

Assertio V. Non obstante, quod filius inuito Patre vxorem duxerit indotatam Pater tenetur cum filio eandem alere, si filius aliunde non habeat, quo se ipsum, & illam alere possit *Ruinus cons. 144. num. 18. lib. 5.* *Glos. in c. admonere 33. q. 2.*, *Surdus de aliment. tit. 1. q. 38. num. 15.*, *Crottus in d. l. si constante num. 160. ff. solut. matrim.* Ex Theologis *Ioannes Angelus Bossius loc. cit.*, *Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 26. num. 21.*, *Megala lib. 2. part. 2. c. 23. q. 1 n. 67., & seqq.* 9 Etiam si filius vxorem duxerit indotatam inuito Patre.

Ratio ex eo desumitur primo, quia in omni casu, quo Pater tenetur alimenta præstare filio, tenetur etiam præstare nurui, seu vxori eiusdem filij, quamuis ductæ ipso Patre contradicente, cum hæc etiam loco filiæ habeatur *Cinus in l. vbi adhuc q. 16. num. 4. C. de iure dotium*, *Menochius de arbitrar. cas. 348. num. 13.*, *Surdus de alimentis tit. 1. q. 38. num. 5.*, *Ruinus d. cons. 144. num. 8.* *Glosa in c. admonere verbo patrem 33. q. 2.*, *Barbatius in c. 2. num. 46. de for. compet.*, sed non obstante, quod filius duxerit vxorem inuito Patre, Pater ipso com- Ratio prima pro asserto.

compellitur ad alimenta præstanda filio; non enim in hoc cessat ius sanguinis, & naturalis pietatis, ad quod, seu quam respexerunt iura ciuilia in decernendo illo onere alimentorum iuxta decentiam status, & conuenientiam personæ, ergo &c.

Ratio secunda pro eodē.

Secundo, quia Patre indigente alimentis iuxta decentiam proprij status filius tenetur eidem alimenta præstare, vt est in confesso apud omnes, quantumuis Pater ipse sit contemptor legis *Surdus de alimentis tit. 1. q. 11., Ioannes Angelus Bossius tractatu de effect. matrim. part. 2. c. 4. nu. 97.*, ergo etiam filio non habenti, vnde se possit alere, tenebitur Pater eidem alimenta præstare iuxta exigentiam proprij status, quantumuis filius ipse deliquerit quodammodo aduersus Patrem nubendo contra ipsius voluntatem, cum Pater, & filius sibi sint correlatiui, ergo etiam tenebitur præstare alimenta nurui, seu vxori filij, cum Pater ipse teneatur onera filiorum præbere *l. si quis à liberis §. non tantum ff. de lib. agnos.*

Duplex dubium excitatū.

Hic duplex oritur difficultas. Prima est, an ea, quæ dicta sunt in hac assertione, sint præcisè intelligenda quoad vxorem filij legitimi ductam contradicente Patre, an verò etiam de vxore filij illegitimi. Secunda, an, si filius contradicente Patre duxerit vxorem indignam, teneatur idem Pater eidem alimenta præstare?

10 Pater secundum eam quātitatem, qua tenetur filio illegitimo dare alimenta, tenetur etiā dare ipsius vxori

Ad primam assero, quod Pater secundum eam quantitatem alimentorum, quam tenetur præstare filio illegitimo, teneatur etiam ipsius vxori, quantumuis ductæ contra ipsius voluntatem erogare *Ioanns Nicolaus Lucidorus de illegit. clericorum c. 22., num. 15., Ioannes Angelus Bossius loc. cit., Paleotus de nothis c. 47. num. 7.*, Rationem desumo *ex d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, vbi ex dispositione iuris canonici dicitur, quod Pater teneatur filijs etiam illegitimis præstare alimenta, & omnia necessaria subministrare, inter quæ enumerari oportet etiam alimenta vxoris, vt in terminis docent *Coaruuias de sponsalib. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 5., Peregrinus de iure fisci lib. 3 tit. 18. num. 63., Bossius, qui supra.*

11 Pater non tenetur alere nurum indignam secundum decentiā status, sed tātum secundum necessitatem naturæ.

Ad secundam arbitror teneri quidem eandem nurum, quamuis indignam alere, quantum spectat ad necessitatem naturæ, non quantum ad decentiam status. Ratio primæ partis est, quia attento iure naturæ nurus illa computatur, vt filia eiusdem Patris, & propriè facta est vna caro cum filio eiusdem Patris, vnde non est, cur, quantum pertinet ad idem ius naturæ, non teneatur Pater eandem alere. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia in multorum sententia filius inuito Patre ducens vxorem ignominiosam, & indignam potest exhæredari inspecto iure ciuili eo quod hoc redundet in ignominiam eiusdem Patris, & totius familiæ *Glosa in l. si filiam C. de inoffic. testam., & in c. de raptoribus 36. q. 1. in verb. excusata, Vasquius de success. creat. lib. 1. §. 10. repet. ad l. quoniam in prioribus num. 610., Ioannes Vallerus verb. matrimonium difficult. 1. n. 1., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 189. nu. 54., Franciscus Milizas de ritu nupt. lib. 2. diff. 7. num. 38.*, quod tamen, an verum sit, alibi iudicabimus, ergo saltem eidem legitimè poterit alimenta minuere, & conferre præcisè necessaria, vt, si indecorè voluit nubere contra voluntatem Patris, etiam miserè, & indecore viuat; quod, si hoc præstare potest in ordine ad filium, non video, cur idem non possit peragere in ordine ad nurum ignominiosam, & indignam; & licet DD. præallegati loquantur solummodo de filia nubente contra voluntatem Patris, & ducente virum indignum; extendunt tamen etiam ad filium contra voluntatem Patris ducentem vxorem indignam, & ignominiosam *Castrensis, Baldus, & Vasquius apud Ioannem Angelum Bossium tract. de contract. matrim. c. 11. num. 160.* Arbitrarer tamen ex quadam æquitate, quod non possit Socer alimenta nuruī ignominiosæ, & indignæ ita diminuere, vt reducat ad merè necessaria vitæ, sed attenuare habitā ratione indignitatis, prout notat *Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 16. num. 20., & seqq.*

Assertio VI. Quantumuis Pater regulariter teneatur iuxta decentiam proprij status inspecto iure ciuili filijs legitimis præstare alimenta per præallegata iura, & rationes, in nonnullis tamen casibus eximitur à tali obligatione. 12

12 In nonnullis casibus Pater non tenetur alere filios iuxta decentiā status.

Non potest clarius explicari hæc assertio, quam referendo plures casus, in quibus potest esse dubium, an teneatur, vel non teneatur, & statuendo, quid in illis sit dicendum.

Dubium primum est, an teneatur solummodo talia alimenta præstare filijs, & filiabus sub patria potestate existentibus, an verò etiam emancipatis? Asserendum est absolutè etiam emancipatis, si sint inopes teneri alimenta præbere *Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. in princip., Surdus de alimentis tit. 1. q. 1. num. 20., & seqq., & q. 17. num. 6., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. num. 106. in fin.*, qui asserit hoc esse certum, & indubitatum. Expressè deducitur *ex l. si quis à liberis §. sed vtrum ff. de lib. agnos.*; & ratio quidem hoc euincit, quandoquidem alimenta non debentur filijs per parentes

13 Etiam filijs emācipatis tenetur præstare alimenta iuxta decentiam status.

Sss ra-

ratione patriæ potestatis, sed iure sanguinis, & naturalis pietatis, quod non dissoluitur per emancipationem, per textum *in l. iura sanguinis ff. de reg. iuris, §. & ij q., & §. seq. Instit. de hæredit. quæ ab intest. defer.* Ex quibus etiam deducere poteris, quod etiam Pater teneatur alere filiam nuptam viro pauperi non habenti, vnde ipsam alat, hoc tamen intellige saltem in subsidium, vt notat *Ioannes Angelus Bossius d. c. 5. num. 152.*

Dubium secundum, an teneatur etiam filio bannito alimenta præstare? Quidquid dixerint *Baldus in c. 1. de pace tenenda, & eius violatoribus in princip. num. 7., & ibidem Afflictius not. 2. num. 22.* asserendum est Patrem regularitèr teneri ad eidem alimenta præstanda *Bartolus in l. si constante in princip. ff. solut. matrim., Surdus de aliment. tit. 1. q. 3 num. 4., Trullench. in Decalogum lib. 4. c. 1. dub. 3. num. 10., Filliucius tom. 2. tract. 23. part. 2. c. 3. num. 29., Bonacina de præcept. disp. 6. q. vnica punct. 6. §. 1. num. 2.* Ratio est, quia per bannum, & proscriptionem filij non extinguuntur iura sanguinis. Hic solum oritur difficultas, an in hac hypothesi teneatur solummodo ad alimenta secundum dispositionem naturalis pietatis, hoc est, quantum est necessarium ad vitæ conseruationem simplicitèr, an verò etiam secundum dispositionem iuris ciuilis, hoc est, quantum spectat ad decentiam status? Ratio dubitandi in eo consistit, quod videtur indignus fauoribus iuris ciuilis, qui contra iura ciuilia enormitèr deliquit, & banniti, licet non amittant ea beneficia, quæ à iure naturali procedunt, amittunt tamen ea, quæ a iure ciuili descendunt *Bartolus in l. si quis à liberis §. sed vtrum ff. de lib. agnoscend., Surdus de alimentis tit. 1. q. 17. num. 18., Megala part. 2. lib. 2. c. 2. q. 2. num. 5.* Propter hanc rationem arbitror, non teneri nisi secundum dispositionem naturalis pietatis, hoc est ad eam tantum quantitatem, quæ sufficiat ad necessaria vitæ *Azorius part. 2 lib. 2. c. 4. q. 6., Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. sed si filius num. 72. verb. hæc alimenta ff. de lib. agnos., Surdus de aliment. tit. 4. q. 18. num. 58.* Loquendo igitur de alimentis iure naturæ debitis debentur etiam per Patrem filijs bannitis, quantumuis statuto cautum sit, ne præbeantur, quia iura ciuilia, & municipalia derogare nequeunt iuri naturæ, & sanguinis. Dixi *Regularitèr*, quia, si filius bannitus esset publicus hostis, & rebellis patriæ, & contra eandem rueret, tunc pater eidem non teneretur alimenta præstare, quia bonum patriæ, & amor erga eandem debet prævalere amori erga filiu, & bono eiusdem, & plus patriæ debemus, quam parentibus *l. minime, & l. veluti ff. de iust., & iur.* Hac eadem ratione Pater tenetur alimenta præstare filio deportato, & damnato ad metalla secundum scilicet necessaria ad vitæ sustentationem simplicitèr *Bartolus loc. supra cit., Surdus de aliment. tit. 1. q. 17. num. 22.* per textum *in l. 15. cui ff. de aliment., & l. sunt quidam ff. de pœnis.*

14 Etiam filijs bannitis.

15 Non tamē quoad decentiam status, sed tantum iuxta indigentiam naturæ.

Dubium tertium, an teneatur filio excommunicato, & hæretico persistenti in pertinatia præstare alimenta? In ordine ad primum dicendū est, vtique teneri *Ioãnes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. n. 119., Megala part. 2. lib. 2. c. 2. q. 2. nu. 15., Surdus de aliment. tit. 1. q. 19. nu. 13., Pontanus de alimentis c. 2. num. 14.,* non enim excommunicatio eximit à debitis obsequijs à iure naturali debitis filio; Sed an teneatur eadem præstare secundum decentiam status, & personæ, an verò iuxta necessitatem naturæ præcisè? Arbitror, si sua culpa perseueret pertinacitèr in excommunicatione, cum posset ab illa absolui, non teneri Patrem ad illum alēdum, nisi iuxta necessitatem naturæ; si verò sine sua culpa, teneri ad alimēta iuxta decentiam, & conuenientiam status. *Azorius part. 2. lib. 3. c. 4. q. 8., Trullench. in Decal. lib. 4. c. 1. dub. 3. nu. 10., Ioannes Angelus Bossius loc. cit.* Ratio primæ partis est, quia præstando pinguiora alimenta filio pertinaci in excommunicatione eidem tribuitur ansa perseuerandi in eadem, subtrahendo verò alimenta subtrahitur etiam ansa talis perseuerantiæ. Ratio verò secundæ partis ex eo deducitur, quod habetur *in c. inter alia de sent. excommunicationis*, vbi dicitur, quod per superuenientem sententiam excommunicationis non liberetur pater à debito obsequio, ad quod antea tenebatur; nec ipsa sententia excommunicationis priuat bonis, & iuribus, quibus etiam excommunicatus gaudebat ante eandem excommunicationem. In ordine ad secundum sentio Patrem catholicum teneri præbere alimenta filio pertinaci in hæresi, quantum spectat ad necessitatem naturæ, nō quantum ad decentiam personæ, seu status *Fagundez in Decal. lib. 4. c. 2. num. 6., Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 10., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. n. 123.* Rationem ex eo deduco, quia non cessant iura sanguinis, & naturalis pietatis ex eo, quod filius per hæresim deliquerit, & in eadem fuerit contumax, & sicuti spectato solummodo ordine, seu iure naturalis charitatis non sunt etiam ab extraneo deneganda alimenta extremè indigenti, cum possit subesse spes, quod, quandoque conuertatur, ita à fortiori spectato iure fir-

16 Etiam filio excōmunicato.

17 Pertinaci ex sua culpa in excommunicatione tantum iuxta indigentiam naturæ.

18 Filio hæretico pertinaci in hæresi tenetur tantum quoad necessaria naturæ.

firmiori naturalis pietatis filio etiam hæretico tenebitur Pater subministrare alimenta necessaria ad vitæ sustentationem simplicitèr; Nec obesse potest, si asseratur, quod filius pertinax in hæresi possit à Patre iustè exhæredari §. *causas vers. si quis de prædictis parentibus orthodoxus auth. vt cum de appellatione cognoscitur*, ergo etiam poterit priuari alimentis, quia ex quibus causis filius potest exhæredari etiam potest priuari alimentis. Accedit alia ratio, quod filius ob crimen læsæ maiestatis humanæ potest priuari alimentis, ergo à fortiori ob crimen læsæ maiestatis diuinæ; Non, inquam, obesse potest, quia, vt benè notant *Molina de primog. lib. 2. c. 6.*, *& alter Molina Theologus tom. 1. de iust. disp. 168. in fin., & disp. 176. §. ex seqq. vers. ex quibus, & tom. 3. disp. 616. num. 13.* prædicta procedunt etiam quoad exhæredationem tantum in ordine ad ea, quæ non sunt vitæ simplicitèr necessaria, non quoad ea, quę ita sunt necessaria. Ad illud, quod subditur in primis dico non esse ita certum, quod ob crimen maiestatis creatæ debeat priuari etiam alimentis ad vitam necessarijs, vt supponitur, cum adhuc vigeat titulus pietatis paternæ, & naturalis. Deinde dato etiam illo assumpto deneganda est consequentia de priuatione talium alimentorum quoad læsionem maiestatis diuinæ, cum potior pæna sumenda sit quoad damnationem æternam. Exciperem tamen in casu, quo filius hæreticus esset falsorum dogmatum disseminator, & niteretur alios ad infidelitatem perducere, quia tunc esset hostis actualis Ecclesiæ; vnde sicuti ex dictis præcedentèr possunt iustè denegari alimenta etiam necessaria filio bannito, quando esset perduellis patriæ, & in ipsam inueheret, ita possunt denegari hæretico, qui in Ecclesiam actu irrueret per falsorum dogmatum disseminationem, & per attractionem aliorum à fide.

Soluuntur nonnullæ rationes oppositæ.

Dubium quartum, an teneatur alimenta præstare filio iusta Iudicis sententiâ damnato, vt fame pereat, & an saltem

19 possit licitè illa præbere? Respondeo vtique licitè posse, quamuis non teneatur *Bonacina de præcept. disp. 6. q. vnica punct. 6. §. 1. num. 2*, *Trullench. in Decalog. lib. 4. c. 1. dub. 3. num. 11. in fin.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. n. 118.* Ratio primæ partis est, quia, si excipias iustitiæ ministros, nō adest aduersus alios præceptum, quod ipsos obliget ad non subministrandum alimenta sic damnato, & sicuti ipse damnatus, si alimenta offerrentur, posset iustè sumere, ita alius ab ipso maximè, si sit sanguine coniunctus,

Pater potest licitè præstare alimenta filio iustè damnato, vt fame pereat, nō tamen tenetur.

sicuti est Pater, potest iustè offerre compellente sic naturali pietate. Ratio secundæ partis ex eo potest deduci, quia sic damnatus non tenetur alimenta illa sumere, cum possit velle parere sententiæ, illiusque pænam subire, ergo nec tenetur Pater offerre. Hanc sententiam sic in vniuersum præter præcitatos DD. sustinent *Valentia 2. 2. tom. 3. disp. 3. q. 8. punct. 1.*, *Bannes 2. 2. q. 69. art. 4.*, *Filliucius tract. 28. c. 2. q. 5. num. 24.*, *Clauis Regia lib. 12. c. 18. num. 30.*, *Azorius part. 2. lib. 2. c. 3. q. 2.*

Rationes pro responsione.

Dubium quintum, an Pater infidelis teneatur alere filium nouitèr conuersum ad fidem, & in qua quantitate alimentorum? Respondendum est teneri, & quidem in ea quantitate, qua tenebatur ante conuersionem filij ad fidem. *Antonius Ricnalus de iure person. lib. 2. c. 29. nu. 16.*, *Ascanius Clemens de patria potest. effect. 7. in fine*, *Augustinus Barbosa collect. ad decretales, ac c. Iudæi 2. num. 4. de Iudæis, & Saracenis*. Colligitur *ex l. cognominus §. sed ne videamur C. de hæret., & ex d. c. Iudæi de Iudæis, & Saracen.*

20 Pater infidelis tenetur alere filium cōuersum ad fidem sicuti antea tenebatur

Dubium sextum, an Pater teneatur alimenta præstare filio Monacho post professionem dimisso a Monasterio? Cum distinctione respondendū est; vel etenim fuit iniustè eiectus, vel iustè; si iniustè; tenetur Monasterium eidem alimenta subministrare *Glosa in c. vnicum verb. languidis de infant., & languidè expositis*, *Tiraquel de retract. consang. § 10. glos. vnica num. 14.*, *Surdus de aliment. tit. 7. q. 33. num. 6.* Si iustè Pater tenetur eidem alimenta subministrare *Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 9.*, *Filliucius tom. 2. tract. 23. p. 2. c. 3. num. 35.* Ratio primæ partis ex eo deducitur, quia per talem iniustam eiectionem non amittit eiectus iura Monasterij, nec desinit esse filius eiusdem, ergo non est, cur Monasterium ipsum non teneatur eundem professum alere; iniusta etenim eiectio perindè est, ac si non esset eiectio; Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia, ex quo iustè eiectus est, desinit esse filius Monasterij, nec Monasterium intelligitur se obligasse ad alimenta eidem præstanda nisi pro tempore, pro quo eidem inseruiret; ex quo autem iustè, & legitimè eiectus est, nec inseruit, nec ius habet eidem deseruiendi, & propterea non habet ius alimenta exigendi, ergo in eo casu, si aliunde non habeat, quo possit viuere, tenebitur Pater eidem alimenta subministrare; non etenim ex eo, quod factus fuerit Monachus, & subinde ob ipsius culpam eiectus è Monasterio desinit esse eidem Patri filius, nec titulus deficit naturalis pietatis. Sed hic etiam remanet dubitandam, an Pater in ea hypothesi teneatur solum-

21 Pater tenetur alere filium Monachū eiectum iustè à Religione, aliter secus, si iniustè fuerit eiectus.

modo, quantum sufficit ad necessitatem naturæ, an verò etiam, quantum desideratur ad decentiam, & conuenientiam status? Probabilius crederem non teneri nisi ad necessaria naturæ *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. c. 5. num. 140. part. 2.*, quia ex quo culpa sua eiectus est, non videtur habere maius ius, quam ad eadem necessaria, maximè cum iustè eiectus induat quandam speciem infamiæ.

22 Assertio VII. Pater adoptans tenetur per prius filium adoptiuum alere comparatiuè ad Patrem naturalem *Speculator tit. qui filij sint legitimi num. 19., & ibidem Ioannes Andreas in addit., Surdus de aliment. tit. 1. q. 2. num. 6. ad fin., Molfesius ad consuet. Neapol. part. 5. q. 11. num. 3., Barbatia in repet. c. Raynaldus de testam.*, hancque opinionem probabiliorem existimat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. num. 151.*

Pater adoptans tenetur per prius filium adoptatū alere.

Rationem ex eo deduco, quia ex quo adoptans aliquem, quantumuis extraneum sibi elegit in filium absolutè se obligat ad eundem tractandum, vt filiū, adeoque etiam ad congruè, & decentèr alendum per textum *in d. l. si quis à liberis §. si vel parens ff. de lib. agnos.*, vnde sequitur, quod filij adoptiui succedant ab intestato in bonis adoptantis *§. sed hodie instit. de adopt. §. sed ea omnia instit. de hæred. quæ dic ab intest. defert., & l. penult. §. sed ne articulum C. de adopt.*; Neque obesse potest, si afferatur, quod ex eo, quod succedant filij adoptiui adoptanti ab intestato nō sequatur, quod teneatur eosdem adoptans alere, quia frater succedit fratri ab intestato, & tamen per prius tenetur mater eundem alere; Non, inquam, obesse potest, quia non ideo nos dicimus, quod adoptiuus debeat ali ab adoptante, quia ille huic succedat ab intestato, sed ideo, quia adoptans spontè in se assumpsit onus tractandi adoptiuum, vt filium; ex quo postea subsequitur, quod idem adoptiuus eidem succedat ab intestato.

Aduersus ea, quæ dicta sunt in hac assertione, obijcit primo *Fachinæus controuers. iuris lib. 12. c. 60.* textum *in l. penult. C. de adopt.*, vbi videtur expresse dici filium extraneum adoptiuum per adoptionem aliud non consequi, nisi, vt possit Patri adoptanti ab intestato succedere -Ibi- *Omnia igitur maneant integra iura, siue ad inofficiosi querelam, siue ad alias omnes successiones, siue ab intestato, siue ex testamento, quod liberis deferantur, vt & ipse possit prodesse Patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere*; ex quibus eruitur, quod alimenta debeat percipere à patre naturali, cum hic de iure naturali teneatur. Sed huic argumento optimè respondet *Surdus de aliment. tit. primo q. 2. nu. 7.* Patrem naturalem de iure naturæ teneri alimenta præbere filijs, quando aliunde non habent, quo possint viuere; adoptiuus autem habet aliunde, nempe à Patre adoptante, quo possit ali, adeoque &c.

Soluitur primum obiectum aduersās.

Obijcit secundo, quia posita adhuc adoptione iura Patris naturalis remanent immutata, ergo, & onera, seu, quod idem est non solum iura actiua, sed etiam passiua, quod videtur colligi *ex d. l. penult. §. sed ne articulum C. de adopt.* -Ibi- *In hoc tantummodo prodesse ei volumus adoptionem, vt non successione ab intestato Patris extranei adoptiui defraudetur, sed habeat accessionem fortunæ ex patris voluntate naturalis sibi acquisita*, ex quibus Fachineus colligit remanere penes Patrem naturalem integra omnia iura tàm actiua, quàm passiua. Sed facilè etiam huic argumento possumus respondere asserentes, hunc textum quoad hoc nihil euincere quoad iura passiua; nullum enim verbum in eodem hoc indicat; quinimmo alibi constat hæc iura passiua in Patre naturali non remanere; non enim ipse tenetur filijs naturalibus legitimam relinquere, vt docent *Surdus de aliment. d. tit. 1. q. 2., Merlinus de legitima lib. 1. tit. 2. q. 2. num. 16.* Alia ad hanc rem pertinentia vide apud *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. part. 2. c. 5. à num. 142. vsque ad num. 152. exclusiuè.*

Soluitur etiam secundum.

PRÆNOTIO XI.

Quænam, & quanta alimenta inspecto iure ciuili teneatur Pater præstare filijs illegitimis, & spurijs.

SVMMARIVM.

Quinam dicantur filij naturales secundum ius antiquum, & quinam secundum nouum. 1.

Quinam hodiè habeantur pro spurijs. 2.

Attenta qualitate illegitimitatis Pater tenetur filijs alimenta præstare non solum necessaria vitæ, sed etiam congrua statui. 3.

Habita vncia, quam filius naturalis, & illegitimus potest habere ex testamento, non potest vlterius exigere alimenta, dummodo illa vncia sit sufficiens ad eadem. 4.

Idem intellige, si non extantibus legitimis habuerit duas vncias. 5.

De iure ciuili spurijs ex damnato coitu genitis negantur alimenta, non sic de iure canonico. 6.

De iure canonico debentur spurijs alimenta secundum facultates patrimonij, & dignitatem status. 7.

Pater potest donare spurio ex causa alimentorum.

torum, quantum capit verum debitum eorundem. 8.
Si donet supra debitum alimentorum, non tenet donatio quoad excessum. 9.
Excipe nisi donatio esset facta causa meritorum. 10.
Pater tenetur dotare filiam spuriam vsq; ad quantitatem alimentorum. 11.

SIcuti iura fecernunt filios illegitimos, & naturales à spurijs, ita & nos, vt ordinatim procedamus, secernere debemus in huius prænotionis serie agentes prius de onere parentum quoad illegitimos, & naturales, subinde quoad spurios ex damnato coitu procreatos. Pro quo

Aduerte primo, secundum iura antiqua non fuisse propriè filios naturales, nisi qui procedebant ex concubina, muliere scilicet, quæ in schemate vxoris associabatur, prout latè docuerunt *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. tit. 1. §. 43. nu. 1537., Surdus de alimentis tit. 1. q. 9., & 10.* Ad hoc autem, vt mulier illa diceretur ad hunc effectum propriè concubina, plures habere debebat conditiones, & qualitates, scilicet, vt esset vnica, soluta, impar, publicè domi retenta, & vt vxor, non vt ancilla, quod non fuerit virgo, aut vidua honestæ conditionis, & quod præcesserit protestatio, quod vellet eam habere in concubinatu. Hodie tamen vsus inualuit, vt habeatur tanquam filius naturalis, & sit capax successionis quicunque procreatus est, & natus ex soluto, & soluta pro tempore conceptionis, & natiuitatis, pro quo inter ipsos esse poterat verum matrimonium, dummodo tamen fæmina non fuerit virgo, aut vidua honestæ conditionis.

1 Quinam dicantur propriè filij naturales secundum iura antiqua.

Et quinã secundum iura moderna.

Aduerte secundo, hodie haberi pro spurio quemcunq; natum ex illis, inter quos tempore conceptionis, & natiuitatis non poterat esse matrimonium, vel procreatum coitu tali, qui a iure ciuili sit damnatus, & punibilis per ea, quæ in præcedentibus prænotauimus; huiusmodi sunt omnes progeniti ex adulterio, ex incestu, ex moniali professa, vel Religioso professo, aut promoto ad sacros ordines, ex concubitu cum virgine, aut vidua honestæ conditionis *Surdus de aliment. tit. 1. q. 10. nu. 32., August. Barbosa collect. ad auth., ex complexu num. 18. C. de incest. nupt.*

2 Quinam hodie habeantur pro spurijs.

Hic iam in ordine ad filios illegitimos, sed naturales controuertendum remanet primo, an Pater illis teneatur præstare alimenta, & an solum ad satisfaciendum necessitati naturæ, an verò etiam ad consulendum dignitati status. Secundo, an, si filius naturalis habuerit vnciam a Patre, quam solum extãtibus filijs legitimis illi relinquere poterat in testamento, possit adhuc exigere alimenta. Tertio, an, si in testamento illa vncia fuerit relicta filio naturali, & illa non sufficiat ad congrua alimenta, possit ipse naturalis ab hæredibus Patris exigere complementum alimentorum. Quarto, an, si filius naturalis nullis extantibus legitimis duas habuerit vncias, possit præter easdem ab hæredibus Patris exigere alimenta.

Articuli examinãdi circa illegitimos naturales.

In ordine ad spurios, & natos ex coitu damnato inquirendum remanet, primo, an per ius ciuile illis denegentur alimenta, & an hoc ius ciuile sit correctum per ius canonicum. Secundo, an Pater filio spurio possit donare, & relinquere ex causa alimentorum, & an teneatur dotare filiam spuriam vsq; ad quantitatem alimentorum. Tertio, an Pater stante dispositione iuris canonici teneatur præstare alimenta filijs spurijs tantum quoad necessitatem naturæ, an verò etiam quoad decentiam status, & conditionis.

Articuli examinãdi circa spurios.

Assertio I. Pater filijs illegitimis, & naturalibus tenetur præstare alimenta, & non solum necessaria vitæ simpliciter, sed etiam congrua statui, & dignitati attenta tamen qualitate illegitimitatis. Ita quoad primam partem *Ascanius de patria potest. c. 9. nu. 36., Coaruuias de spons. part. 2. c. 18. §. 6. n. 6., Petrus Barbosa in l. 1. part. 4. nu. 60. ff. sol. matrim., Augustin. Barbosa collect. ad auth. licet num. 7., & 8. C. de nat. lib., Palleotus de nothis c. 38. num. 4. in fin.* Quoad secundam *vterque Barbosa loc. cit., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 112., & tom. 4. c. 613. per totum, & præcipuè num. 8., Calminus de æquitate c. 73. n. 23., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. num. 162.*

3 Illegitimis naturalibus, tenetur Pater præstare necessaria vitæ, & cõgrua statui.

Prima pars liquet ex textu *in auth. licet C. de nat. lib.*, vbi dicitur *huiusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio necesse est*; atque hæc dispositio, quantumuis antiquitus attingeret solos naturales ex concubina iuxta conditiones expositas in principio huius prænotionis, ex quo tamen hodie pro naturalibus habentur, quotquot nascuntur ex soluto, & soluta, inter quos pro tempore conceptionis, & natiuitatis poterat esse matrimonium, illos etiam attingit *Menochius cons. 60. nu. 6., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. n. 6., Surdus de aliment. tit. 1. q. 9. num. 1.* Ex eo autem, quod *in d. auth. licet* dicatur *necesse est*, compellitur Pater ad eadem alimenta tribuenda, adeo vt, nec possit testamento prohibere, vt non conferantur *Baldus in l. quod pauper num. 18. C. de Episc., & Cleric., Ascanius tract. de patria potest. c. 5. nu. 36., Augustinus Barbosa collect. ad d. auth. licet C. de natis lib.*, quinimmò, nec statuto potest

Rationes pro prima parte.

test caueri, & prohiberi eorum præstatio *Altiatus cons. 18. num. 8. lib. 9.*

Rationes pro secunda.

Secunda pars ex eo deducitur, quia incongruum omninò videtur, vt eodem modo debeantur alimenta illegitimo naturali nobili, quo tribuuntur naturali plebeio, & vili; vnde licet ius naturale per superius allegata, & probata obliget solum ad necessaria naturæ, iura tamen humana respiciunt etiam conditionem personæ, prout rectè considerarunt *Molinus de Hispan. primog. lib. 2. c. 15. num. 55., Peregrinus de iure Fisci tit. 17. lib. 3. nu. 72. vers. contra tamen, Immola in l. Nesennius 41. §. vlt. ad fin. vers. nam dubium est de re iud., Altiatus in l. Nepos Proculo 125. in fin. de verb. signif.*; vndè meritò *Hostiensis in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim., & ibi Abbas col. 2. ad fin. vers. vltimo tenebis perpetuo, Ancharanus col. 1. ad medium num. 4. not. 7.*, dicunt alimenta etiam constituenda esse spurijs secundum facultates patrimonij, & *Felinus in c. cum omnes col. 18. de constit., Menochius de arbitrar. cas. 159. num. 5., Aimon cons. 189. nu. 11., Lambertinus de iure patronat. q. 3. lib. 3. art. 11. fol. 17., Tiraquel de nobilit. c. 20. num. 143.*, dicunt spectandam esse etiam dignitatem, & qualitatem personarum; Nec obesse potest, quod *in d. auth. licet C. de natis lib.* remittatur taxatio arbitrio boni viri; Non, inquam, obesse potest, quia bonus vir in tali taxatione considerare debet facultates illius, qui eadem alimenta tenetur præstare, nam iuxta vires patrimonij, & redditum, qui ex illo percipiuntur, debet filius tàm naturalis ali, quàm quicunque alius alimentarius per textum *in l. 2. ff. vbi pupil. educ. debeant l. 3. in princip. vers. modum eod. tit., Bartolus in l. penul. ff. de aliment., & cib. leg., Alexander cons. 100. in fin. lib. 1.* Quinimmò per boni viri arbitrium intelligitur etiam Iudicis mandatum *l. continuus §. cum ita ff. de verb. olig. l. hoc autem §. rectè ex quib. caus. in possess. eat., Glosa in l. penult. in verb. arbitratu ff. de procur.*

Dixi *attenta tamen qualitate illegitimitatis*; non enim congruum est, vt eadem alimenta præstentur filijs illegitimis, quantumuis naturalibus, quę præstantur legitimis, prout docent *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 6. num. 163., Panormitanus cons. 115. vol. 2., Palaotus de nothis c. 50. num. 1.*, nam in constituendis alimentis, & dote non solum attendenda est qualitas patrimonij, & dignitatis, sed etiam qualitas natalium per textum *in c. consideranda dist. 86.*

Attendenda est qualitas natalium.

Assertio II. Si filius naturalis, & illegitimus habuerit à Patre vnciam, quam solummodo potest habere ex testamento extantibus filijs legitimis non potest vlterius exigere alimenta, nisi vncia illa non fuerit sufficiens ad congruitatem eorum alimentorum. Ita quoad primam partem *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. nu. 165., & Palaotus de nothis c. 38. num. 4., Surdus de aliment. tit. 7. q. 10. num. 4. apud eundem Bossium.* Quoad secundum *Surdus loc. cit. num. 18., & seqq.*

4 Si filius illegitimus, & naturales habuerit à patre vnciam, quam solū potest habere ex testamento extantibus filijs legitimis, non potest vlterius exigere alimenta.

Ratio primæ partis ex eo desumitur, quia filio illegitimo, quantumuis naturali non debentur à Patre alimenta, quando aliundè habere potest, vel habet, quo viuat per ea, quæ supra commendauimus, sed ex eo, quod habuerit vnciam, quam Pater potest eidem relinquere ex testamēto habuit, quo posset se alere, ergo &c.

Ratio secundæ partis ex eo desumitur, quia filius habet ius ex dictis in pręcedentibus ad cōgrua alimenta, non ad alimēta præcisè requisita ad necessitatem naturę, ergo non obstante, quod habuerit à Patre illam vnciam, si hæc non sit sufficiens ad congrua alimenta, poterit exigere, quantum sufficit ad illorum congruitatem; Nec arbitrandum est, quod ex eo, quod filius naturalis acceptarit illam vnciam, cesserit iuri suo ad consequenda congrua alimenta. Non, inquam, arbitrandum, primo, quia gratis omnino supponitur illa renunciatio per illam acceptationem, non enim supponi debet acceptasse pro omni, & toto eo, quod ipsi potest competere, sed tantum pro rata. Secundo, quia etiam expressè non potest renuntiare iuri alimentorum *Bartolus in l. si quis à liberis §. si parens ff. de lib. agnos.*, ergo, nec tacitè præsumitur renuntiasse.

Instantia exposita, & soluta.

Assertio III. Si filius illegitimus, & naturalis nullis existentibus filijs legitimis habuerit à Patre duas vncias, quas ab eodem habere poterat in ea hypothesi ex testamento, non potest idem filius vltra illas exigere alimenta, nisi illæ vnciæ non sufficiant ad congrua alimenta *Surdus de aliment. tit. 1. q. 11. nu. 4., Palaotus de nothis c. 38. nu. 7., & c. 13. nu. 2.* hancque opinionem valdè probabilem appellat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. nu. 170.*

5 Idem intellige, si non extantibus legitimis habuerit duas vncias.

Pro notitia aduerte in iure præscriptum esse, quod filius naturalis, si extent alij filij legitimi eiusdem Patris, possit Pater eidem relinquere in testamento vnciam dumtaxat vnicam, prout habetur *in §. ne igitur auth. quibus modis nat. effic. sui*; si vero nulli alij filij legitimi extiterint, possint ab intestato naturales succedere in duabus vncijs, prout habetur *in d. auth. licet C. de nat. lib., & ex §. consideremus circa medium de triente, & semisse.* Dixi, *ab intestato*; nam ex testamento nullis

Quomodo filij naturales possint succedere, siue existentibus legitimis, siue non existentibus.

nullis existentibus legitimis, nec ascendentibus Patris possunt succedere in tota hæreditate; si verò extent ascendentes Patris testatoris possunt ex testamento eiusdem capere totam hereditatē dempta legitima debita ascendentibus. Status igitur præsentis assertionis stat in eo, quod vel Pater solummodo eisdem reliquerit duas vncias, seu quia extant alij filij legitimi, seu quia quantumuis non extent, Pater in testamento solum illis reliquit illas duas vncias, quod vtique potuit præstare, vel ijdem naturales in illis duabus vncijs successerint ex testamento, & ex suppositione, quod illæ duæ vnciæ fuerint traditæ eisdem naturalibus quæritur, an vltra illas possit exigere alimenta? & ex suppositione, quod non possit alimenta exigere, possit tamen exigere complementum alimentorum, quando illæ duæ vnciæ non sufficiunt ad congruitatem ipsorum: & pro prima parte stat conclusio negatiua, pro secunda stat affirmatiua.

Rationes pro prima parte assertionis.

Probatur igitur prima pars. Quando filius naturalis, & illegitimus extantibus filijs legitimis habuit vnciam à iure præscriptam, non potest vlterius exigere alimenta per ea, quæ probauimus in præcedenti assertione, & hoc ea ratione, quia per illam vnciam habet, quo possit se alere, ergo etiam quando filius naturalis, & illegitimus non existentibus filijs legitimis habuit duas vncias, vel illis etiam non existentibus in duabus vncijs ab intestato successit, vel ex testamento Patris illas tantum habuit, cum reliquum hæreditatis alteri expresse reliquerit, non poterit vlterius exigere alimenta, cum in illis duabus vncijs tantum habeat, quātum possit commodè, & congruè se alere. Confirmatur, quia illæ duæ onciæ succedunt loco alimentorum, ergo illis habitis non poterit quid aliud exigere pro alimentis.

Rationes pro secunda.

Secunda item pars liquet ex ijs, quæ dicta sunt pro secunda parte præcedentis assertionis.

Primū argumētum aduersans dissolutū.

Neque aduersus primam partem præsentis assertionis, obesse potest, textus *in d. §. si consideremus, & in §. discretis auth. quibus modis nat. effic. sui*, vbi textus loquitur copulatiuè & de alimentis, & de duabus vncijs. Ibi - *& nutrimentum damus ei, & intestato morientibus parentibus duas vncias*; propositio autem copulatiua importat nexum vtriusq; copulati *l. si hæredes plures ff. de condit. instit.* Non, inquam, obesse potest, quia illa dispositio intelligi debet pro diuersis temporibus, adeo vt viuente Patre filius naturalis, & illegitimus debeat habere alimenta; ipso verò, mortuo duas vncias, quod videtur colligi ex eodem textu, dum dicit, *& intestato morientibus*, quæ particulæ cum addantur in ordine ad duas vncias vtique videntur secernere dispositionem quoad ipsas à dispositione quoad alimenta.

Secundū argumentum aduersans dissolutum.

Neque, obesse potest, secundo, si dicatur diuersam esse rationem de filio naturali, & illegitimo extantibus legitimis quoad vnam vnicam, in quo casu decernitur in præcedenti assertione, quod vltra illam vnciam non possit exigere alimenta, ac sint de filio illegitimo, & naturali non extantibus alijs filijs legitimis quoad illas duas vncias, quia vbi extant filij legitimi durius agendum est cum naturalibus, & illegitimis, vbi verò legitimi non extant, mitius, ac proindè aliquid magis erogandum est illis; Non, inquam, obesse potest, quia ex quo non extant filij legitimi iura in eo mitius consuluerunt illegitimis, & naturalibus, quod eisdem decreuerunt duas vncias ex testamento, & successionem ex asse ab intestato; non autem voluerunt in eo mitius consulere, quod vltra illas duas vncias exigere possent etiam alimenta, cum illæ duæ vnciæ succedant loco alimentorum.

6 De iure ciuili spurijs ex coitu damnato genitis negantur alimenta non sic de iure canonico.

Assertio IV. De iure ciuili filijs spurijs ex coitu damnato à iure procreatis denegantur alimenta, non tamen simplicitèr necessaria ad vitam conseruandam; non sic tamen de iure canonico. Dixi *spurijs ex coitu damnato à iure, & punibili procreatis*, pro quo recole, quæ supra dicta sunt *sub hoc eod. tit. de matrim. 9. prænot. 6. assert. 4. vers. dixi siue legitimos, siue illegitimos*, vbi assignauimus, quinam sint spurij ex coitu punibili, & a iure damnato procreati, & quinam non sit tales, & intellige assertionem quoad spurios primo modo acceptos. Ita quoad primam partem *Baldus in auth. ex complexu C. de incest. nupt.*, *Palæotus de nothis c. 40.*, *Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 57.*, *Coaruuias de spons. part. 2. c. 8. §. 6. num. 6.*, *Boerius cons. 165. num. 20.* Quoad secundam, quod scilicet non denegentur simpliciter necessaria, quando aliunde non potest ea acquirere *Molina de iust. tom. 1. disp. 168. in princip.*, *Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 8.*, *Fagundez in Decal. lib. 4. c. 17. num. 6. in fin.*, & communitèr Theologi contra nonnullos iuris peritos. Quoad tertiam ex Theologis *Molina de iust. tom. 1. disp. 168.*, *Vasquez opusc. de testament. c. 3. nu. 7. dub. 9.* Ex Canonistis, & Iuristis *Panormitanus in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, *Molina de primogen. lib. 2. c. 15. num. 42.*, *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. idem rescripsit num. 13. ff. de lib. agnos.*, & alij innumeri, quos allegat, & sequitur *Ioannes*

An-

Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. num. 186.

Prima pars liquet expressè *ex d. auth. ex complexu C. de incest. nupt.*, vbi sic legitur *Ex complexu nefario, seu incestu, seu damnato liberi, nec naturales sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, vt non alantur à Patre*, quod idem habetur *in §. fin. in auth. quib. mod. nat. effic. sui*, vbi sic legitur *Omnes, qui ex congressibus aut nefarijs, aut incestis, aut damnatis processerint, ille neque naturalis nominatur, neque alendus est à parentibus*. Ex quo vtroq; textu duo sunt colligenda; primum interdici alimenta, seu denegari spurijs; secundum, quod talis denegatio afficit solum spurios ex damnato coitu procreatos, quod expressis verbis ex illis textibus deducitur, & cũ hic versemur in pænalibus, non est facienda extensio ad non expressa, & non damnata.

Iura, & rationes pro asserto.

Secunda pars ex eo etiam deducitur, quia, si iura ciuilia denegarent etiam alimenta vitæ simpliciter necessaria aduersarentur iuri naturali. Confirmatur, quia alimenta iure naturæ stricto debita nulla lege, statuto, aut consuetudine possunt tolli *Coaruuias de spons. part. 2. c. 8. §. 6. n. 3., Lucidorus de illegit. Cleric. c. 15. num. 7.* Neque dicas, vel denegationem huiusmodi alimentorum etiam quoad vitæ necessitatem tendere in commune Reipublicæ bonum, vt scilicet à tam nefario coitu, & detestabili homines cohibeantur, vel merito esse inductam, quia, cum nec de iure ciuili, nec canonico habeantur pro naturalibus non debent gaudere naturæ priuilegio; Contra enim impugnaberis, quia ex vno capite hæc pœna non afficeret delinquentes, sed prolem innocentem, vnde non est, cur ex illa retrahi possunt à tam nefando crimine; ex alio capite, quamuis iura denegent talia alimenta spurijs, non tamen prohibent parentibus, ne illa possint ex libertate conferre, quomodo ergo ex hoc possunt retrahi a delinquendo? cum solum eximantur ab onere filios spurios alendi, non coguntur alimenta omittere. Ad illud, quod subditur, quidquid sit, quod nec de iure ciuili, nec canonico dicantur naturales denegari non potest, quin sint tales de iure naturæ, cum per veram, & realem originem descendant ex illis parentibus, vnde non est, cur gaudere non debeant priuilegio naturæ.

Non tamen simpliciter ad vitam necessaria

Tertia pars expressè liquet ex allegato sæpius textu *in illo c. cum haberet de eo, qui duxit in matrimonium*, quem textum latè in pluribus casibus examinauimus in præcedentibus, vnde non est, cur immoremur.

Ius canonicum corrigit ciuile.

Difficultas aliqua solummodo in eo consistit, an ius canonicum obliget solummodo Patrem in ordine ad spurios quoad alimenta simpliciter vitæ necessaria, an verò etiam vltra? Si etenim solummodo obliget quoad necessaria simpliciter vitæ, iam non corrigit ius ciuile, cum hoc etiam per supradicta obliget ad eadẽ necessaria; si verò vlterius, dicatur; ad quænam? Sentiendum est obligare ad alimenta eisdem spurijs præstanda secundum facultates patrimonij, & dignitatem personarum *Sanchez in cons. mor. lib. 4. c. 3. dub. 34., Lessius de iust. lib. 2. c. 19. num. 67., Cardinalis de Lugo de iust. & iur. tom. 2. disp. 24. nu. 123., Diana part. 1. tract. 2. resol. 85., & part. 5. tract. 3. resol. 131.*, & alij innumeri tum ex Theologis, quam ex Iuristis quos allegat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 6. nu. 259.* Expressè colligo *ex d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, dum ibidem dicitur *secundum facultates eorum*, quod important taxanda esse alimenta habita ratione diuitiarum, & conditionis personarum; Neque audiendus est hic Petrus Barbosa asserens illum textum esse inductum dumtaxat in beneficium, & fauorem parentum, quatenus non teneantur spurios alere, nisi quatenus possunt, & saluis sibi necessarijs consuetis, adeout non teneantur alimenta propria coarctare pro alimentis filiorum; Non inquam, audiendus est, quia manifestè apparet Pontificem ibidem voluisse fauere filijs spurijs, non parentibus, cum in iure certum sit parentes in alendis etiam filijs legitimis non teneri nisi ad id, quod facere possunt demptis ijs, quæ in suos vsus oportet impendere. Confirmari potest hoc nostrum assertum ex eo, quod ius canonicum concedit aliquid filijs spurijs supra id, quod concedunt iura ciuilia *in d. auth. ex complexu de incest. nupt.*, sed iura ciuilia non denegant spurijs alimenta vitæ simpliciter necessaria per ea, quæ supra probauimus, ergo ius canonicum eisdem cõcedit vltra necessaria simpliciter.

7 De iure canonico debentur spurijs alimenta secundum facultates patrimonij.

Obstant tamen aliqui non solum aduersus ea, quæ hic dicuntur in resolutione huius difficultatis, sed etiam aduersus probationem tertiæ probationis, seu tertiæ partis asserentes Pontificem in textu illo *c. cum haberet* non loqui de filijs spurijs adulterinis hoc est natis viuente prima vxore, sed de filijs natis post obitum eiusdem vxoris. Casus hic erat. Maritus viuente vxore polluerat quandam mulierem pellicem, deinde eadem vxore mortua per decennium cum eadem muliere cohabitauit, & ex illa genuit decem filios, & deinde Summo Pontifici supplicauit pro dispensatione, vt posset cum illa

illa

illa matrimonium legitimum contrahere allegando pro causa facilioris dispensationis cohabitationem illam decennalem, & procreationem decem filiorum, ergo, cum illi filij nati fuerint ex illa muliere post mortem vxoris, non veniunt propriè nomine filiorum adulterinorum, adeoq; Pontifex in illa dispositione non locutus est de spurijs ex coitu damnato procreatis. Sed consideratis rectè omnibus facilè hoc obiectum potest dissolui asserendo, quod, quantumuis aliqui ex prædictis decem filijs fuerint ex illa Pellice procreati post mortem vxoris, probabilissimum tamen sit, quod aliqui fuerint geniti eadem adhuc viuente, & tamen Pontifex ibidem statuit, quod omnibus alimenta æquè essent præstãda. Quod autem probabilissimum sit, quod aliqui fuerint geniti viuente adhuc vxore ex eo colligitur primo ex acri exprobratione Pontificis versus eundem supplicantem, quod adhuc viuente vxore diu cohabitauerit cum illa pellice, quam polluerat. An probabile est, quod pro tanto tempore cohabitationis eandem iterum, atque iterum non cognouerit, & filios non genuerit? Secundo, quia post mortem vxoris vterque scilicet tàm maritus, quàm illa mulier fornicaria erat senio confectus. An probabile est, quod pro illo tempore senectutis decem filios genuerint, & nullum ex his pro tempore vegetantis ætatis, cum pro vtroque tempore cohabitauerint?

Explicatur textus in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.

Assertio V. Pater potest donare, & relinquere spurio ex causa alimentorum, quantum capit verum debitum alimentorum, & donatio, vel legatum sustinetur in vtroque foro *Bartolus in auth. ex complexu C. de incest. nupt.*, *Rolandus de lucro dotis q. 94. num. 2.*, *Palaeotus de nothis c. 45. n. 8.*, *Mantic. de tacit., & ambig. lib. 13. tit. 37. nu. 26.*, *Petrus Barbosa in l. 1. part. 4. num. 65. ff. solut. matrim.*, & alij innumeri ex iuris peritis, quos citat *Mantic. loc. cit.*

8 *Pater potest donare spurio, quantum capit debitum alimentorũ.*

Ratio ex eo deducitur, quia potest, & tenetur filio etiam spurio præstare alimenta ex supra probatis, ergo etiam potest donare, & relinquere ex causa eorundem, quantum capit debitum ipsorum alimentorum. Sed, an subsistat hæc donatio, seu legatum, si aliunde filius spurius possit habere, vel ex proprijs laboribus, vel ex arte, vel aliqua alia ratione, quo possit sibi consulere, & de alimentis prouidere; Sentiendum est negatiuè *Paschalis de patria potest. part. 2. c. 3. num. 34., & seqq.*, *Molina de primog. part. 2. c. 15. nu. 47.*, *Petrus Barbosa l. 1. part. 4. num. 62. ff. solut. matrim.*, *Thesaurus decis. 211. num. 3., & 13.* Ratio ex ijs deducitur, quia alimenta ipsa non debentur, quotiescunque de illis potest spurius aliunde sibi prouidere, ergo legatum factum ex causa alimentorum non potest subsistere, si aliunde is, qui alendus est, habeat, quo possit se alere, ergo, si polleat arte aliqua, & viribus, quibus possit acquirere, cessabit ratio obligans Patrem, vel eius hæredes ad ipsi contribuenda alimenta, adeoque neque subsistet legatum factum causa alimentorum.

Rationes pro assertione.

Dices, in præcedentibus innuimus; quod per iura positiua ciuilia deobligetur quidem Pater ab onere præstandi alimenta filijs spurijs, non tamen tollatur eidem facultas eadem conferendi, si volit, quantumuis ipse spurius possit aliunde propria industria, & viribus sibi acquirere, ergo ex vi eorundem iurium, quantumuis deobligetur ab onere relinquendi legatum ex causa alimentorum, poterit nihilominus ex liberali causa illud relinquere. Sed contra, quod viuens aliquid præstet pro alimentis non obstante, quod sibi possit acquirere eadem ex propria industria, & laboribus toleratur quodamodo ex causa miserationis; at quod relinquat vel donet ex causa mortis, nõ ita toleratur, cum supponatur factum animo compensandi debitum alimentorum, quod, cum in hac hypothesi non subsistat, nec tribuit fundamentum subsistentiæ eidem legato, & donationi.

Instantia proposita, & dissoluta.

Aduertendum tamen hic est in casu, quo spurius non habeat aliunde, quo possit viuere, seu sibi acquirere alimenta, si Pater vel titulo legati, vel titulo donationis relinquat supra id, quod exigunt alimenta, non sustineatur legatum, nec donatio quoad excessum *Bartolus in l. fin. num. 7. ff. de his quibus, vt indignis Baldus in l. eam, quam num. 41. C. de fideicom.*, *Palaeotus de noth. c. 45. num. 8.*, *Gaspar Antonius Thesaurus qq. forens. lib. 1. q. 15. num. 1.*, *Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 71.* Ratio ex eo deducitur, quia, si Pater leget, vel donet causa mortis aliquid spurio, quod non sit causa alimentorum legatum, & donatio non sustinentur, ergo, etiam si leget, vel donet supra id, quod exigunt alimenta legatum ipsum, & donatio non sustinebitur quoad excessum, cum quoad illum non possit cadere in causam alimentorum debitorum.

9 *Si donet supra debitum alimentorũ, non sustinetur donatio quoad excessum.*

Aduertendum secundo, quod si legatum, seu donatio causa mortis excedat causam alimentorum, & in legato, seu donatione facta fuerit mentio meritorum filij spurij sustineri possit eadem donatio, & legatum etiam quoad excessum *Tiraquel in l. si vnquam verbo donatione largitus num. 22. C. de reuoc. donat.*, *Sanchez in cons. moral.*

10 *Excipe, nisi donatio esset facta causa meritorum.*

moral.lib.4.c.3.dub.38. Ratio ex eo deducitur, quia talis donatio non esset simplex donatio, sed remuneratio, seu donatio remuneratoria propter merita, & inter eos, inter quos est prohibita à iure donatio, non est prohibita remuneratio propter merita, si de istis constet *Tiraquel loc. cit.n.20., Sanchez de matrimon.lib.6.disp.6.*, & nos etiam alibi docuimus, ergo &c. Cauendum tamen est, ne remuneratio excedat merita, nam tunc quoad excessum irrita haberetur.

II Pater tenetur dotare filiā spuriam, vsque ad quantitatem alimentorū. Assertio VI. Pater tenetur, & cogi potest dotare filiam spuriam, vsque ad quantitatem alimentorum *Bartolus in auth. ex complexu C. ex incest. nupt., Coarruuias de sponsal. part.2.c.8.§.6.nu.11., Mantica de tacit., & ambig.lib.13.tit.37.nu.16., Augustinus Barbosa collect. ad c.cum haberet num.10.de eo, qui duxit in matrim.*, & alij innumeri ex iuris peritis, quos citat, & sequitur *Ioannes Angelus Bossius tract.de effect. matrim.part.2.c.6.num.202.*

Non difficilis probatio præsentis assertionis (supposito textu *in d.c.cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, vbi præcipitur etiam filijs spurijs nedum alimenta; sed etiam omnia necessaria per Patrem esse tribuenda; inter necessaria autē filię spurię numeratur dos, cum sine dote subiaceret manifesto periculo turpitèr, & luxuriosè viuendi, cum indotata innupta remaneret; quæ adeo vera sunt, vt crederem etiam, quod, si non posset nubere nisi cum dote quoquo modo excedente alimenta, teneretur Pater dotem illam excedentem tradere, vt euitetur maius malum, cum maior necessitas incumbat Patri dotandi filiam spuriam propter periculum pudicitiæ, & honoris. Neque hic audiendi sunt nonnulli, inter quos *Fagundez in Decal.lib.4.c.1.num.7.* asserentes Patrem non posse compelli ad conferendam filiæ spuriæ dotem, quantumuis teneatur ad alimenta ea ducti ratione, quod non valeat argumentum ab alimentis ad dotem, cum alimenta dietim præstentur, dos autem vnica enumeratione; Non, inquam, audiendi sunt, quia, cum vrgeat necessitas, seu militet eadem, seu fortior ratio conferendi dotem, ac conferendi alimenta, non est curandum de illo maiori incommodo vnicæ numerationis, vt consulatur illi periculo pudicitiæ, & incontinentiæ.

Rationes pro assertio.

PRÆNOTIO XII.

An alimenta debeantur filijs officio Iudicis, an iure actionis.

SVMMARIVM.

Discrimen inter officium Iudicis, & ius actionis. 1.

Regularitèr alimenta debentur à Patre filijs legitimis, & è contra officio Iudicis. 2.

Cur debeantur tantum officio Iudicis non iure actionis. 3.

Excipe, quando debentur loco legitimæ. 4.

Item, quando debentur titulo legati. 5.

Item, quando debentur ex conuentione. 6.

Etiam, quando debentur ab alijs in subsidium Patris, debentur tantum Iudicis officio. 7.

Intellige siue debeantur filijs legitimis, siue illegitimis, & etiam spurijs. 8.

HOC discrimen agnoscunt DD. inter officium Iudicis, & ius actionis, quod ea, quæ exiguntur, seu exigi possunt officio Iudicis sint tantum debita subsidiaria, seu in subsidium, non directè, & absolutè; ea verò, quæ exiguntur per viam actionis, sint absolutè, & directè debita; prima debentur solummodo vrgente necessitate, qua præterita non possunt repeti; secunda verò debentur semper, & ad eadem repetenda datur actio, quamuis sint præterita. Hæc discrimina agnoscunt *DD. scribentes in l. de alimentis C. de transact., Vincentius de Franchis decis. 605., Surdus de alimentis tit. primo q.32. num.40., Stephanus Gratianus tom.1. discept. for.c.60. num.20., Augustinus Barbosa collect. ad d.l. de alimentis C. de transact.* 1 Discrimē inter officium Iudicis, & ius actionis.

Hic iam controuertitur, an alimenta filijs debeantur à Patre officio Iudicis dumtaxat, an verò iure actionis, & quod dicitur de onere parentum erga filios, an idem dicendum sit de onere filiorum erga parentes. Secundo, an idem intelligendum sit de onere aui paterni erga nepotes deficiente Patre, & de onere matris deficiente Patre, & Auo Paterno, & de onere fratris erga fratrem &c. Tertio, an intelligendum sit non solum in ordine ad filios legitimos, & naturales, an verò etiam in ordine ad illegitimos, & spurios. Articuli examinandi circa titulum.

Assertio I. Alimenta regularitèr loquendo debentur à Patre filijs legitimis, & naturalibus, & è contra à filijs Patri officio Iudicis. Ita ex Thologis *Molina de inst.tom.3.disp.616. num.9., Ioannes Angelus Bossius tract.de effect.matrim.part.2.c.14. num.853.* Ex Iuristis *Bartolus in l. si quis a liberis in princip. ff. de lib. agnos., Padilla in auth.res quæ num.74. C.communia de legatis, Lu-* 2 Alimenta sunt à Patre præstanda filijs, & è contra officio Iudicis.

Ludouicus Molina de primog.lib.2.c.15.n.70.

Apertè constat *ex d. l. si quis à liberis §. vtrum ff. de lib. agnos.*, *& ex l. 2.*, *& 3. C. de alendis lib.*; Si autem inquiratur ratio, cur potius debeantur huiusmodi alimenta officio Iudicis, quam iure actionis? tunc multi multa dicunt. Alciatus *responsione 33.* sentit non dari ad hunc effectum ius actionis, quia nulla lis potest esse inter Patrem, & filium, alij quod inter eosdem nulla detur actio ciuilis; cum nec lis, nec actio ciuilis detur, nisi inter personas distinctas; Pater autem, & filius cēsentur vna persona per textum *in l. fin. C. de impub.*, *Menochius de arbitrar. cas. 132. n. 2.*, *& de præsumpt. lib. 3. q. 29. num. 3.* Alij dicunt, inter quos *Bartolus in l. frater à fratre num. 12. ff. de condit. indeb.*, quod tantum concedatur officium Iudicis eo, quia antiquitus alimenta erant tantum debita manu regia, seu tantum quantum Pater poterat propria auctoritate exigere a filio per textum *in l. serui, & filij nuntio ff. de furt.*, officium autem Iudicis modo successit manui regiæ. Alij inter quos *Baldus in l. dominus num. 6. ff. quod cum eo*, asserit concedi tantum inter Patrem, & filium in ordine ad alimenta officium Iudicis, quia inter Patrem, & filium nascitur solum obligatio naturalis, cuius finis est satisfactio, non ciuilis, cuius finis est iudicium. Alij inter quos *Surdus de alimentis tit. 3. q. 1. num. 11.*, *& seqq.* asserunt nullum ius actionis inter Patrem, & filium in ordine ad alimenta concedi, quia nullus inter ipsos contractus, vel quasi contractus, nullum maleficium, seu quasi maleficium interuenit. Alij tandem, inter quos *Vulpianus in d. l. si quis à liberis §. vtrum ff. de lib. agnos.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 14. num. 154. vers. quapropter veriorem* arbitrantur ideo concedi solum officium Iudicis, quia huiusmodi alimenta dantur solummodo in subsidium, si aliter filij illa habere nequeunt; vnde ad Iudicem spectat considerare, an petens alimenta verè sit filius, an consanguineus alia ratione, an sint alij magis ipsi coniuncti, quę nam sint facultates, quæue dignitas eius, qui erogare debet, & illius, cui sunt eroganda, & propterea in ea hypothesi solum officium Iudicis conceditur. In tanta opinionum varietate hanc postremam arbitror verisimiliorem attento præcisè eo, quod hæc alimenta non debentur nisi vrgente necessitate, quatenus aliunde nō habeantur, nec haberi possint per ea, quę notat *Bartolus in l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de lib. agnoscend.*, *& in l. 1. in fin. C. de mend. valid. lib. 10.*, *Abbas in c. 2. de conuers. infid. col. 2. num. 5.*, *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 60. n. 20.*, & sic cessante ea necessitate, cessat quoq; obligatio, ac propterea spectat ad Iudicē super ea necessitate cognoscere, & decidere. Adderē, quod vbi agitur, de naturali pietate, remedia iuris ciuilis nō sūt adhibēda.

3 Cur debeantur tantum officio Iudicis, non iure actionis.

Dixi *regularitèr loquendo*; nam dantur aliqui casus, in quibus peti possunt iure, seu per viam actionis. Primus est, quando respectu legitimæ debentur, & in legitimæ locum succedunt, prout docent *Molina Iurista de primogenitis lib. 2. c. 15. nu. 6.*, *& 70.*, *Molina Theologus disp. 616. num. 9. tom. 3. de iust.*, *Surdus de aliment. tit. 3. q. 1. num. 19.* Ratio ea est, quia pro legitima datur conditio ex lege *l. scimus l. omnimodo C. de inoffic. test.*, *Merlinus de legit. lib. 5. tit. 4. q. 5. num. 1.*, quæ conditio ex lege propriè est actio legalis, ergo etiam pro alimentis ratione eiusdem legitimæ danda erit actio propriè sumpta, cum subrogatum induat rationem eius, cui subrogatur *l. si eum §. qui in variarum ff. si quis caut.* Secundus est, quando debentur titulo legati, tunc enim potest agi ex testamento *Ludouicus Molina de primog. lib. 2. c. 15. num. 6.* *Alter Molina Theologus tom. 3. de iust. disp. 616. num. 3.* Tertius casus est, quando debentur ex conuentione; tunc etenim iura concedunt actionem. Quartus casus est, quando ex statuto deferente feudum, & totam hęreditatem primogenito alimenta per eundem sunt præstanda secundogenitis tunc etenim peti possunt iure actionis *Tiraquel de primog. q. 75. num. 4.*, *Molfesius ad consuet. Neapol. part. 5. q. 4. nu. 23.*, & hoc ob eam rationem, quia alimenta succedunt loco legitimæ.

4 Excipe; quando debentur loco legitimæ.

5 Item, quādo titulo legati.

6 Item, quādo debentur ex cōuentione.

Assertio II. Quæ dicta sunt de alimentis per patrem debitis filijs, & per filios debitis Patri, quod scilicet solum peti possint officio Iudicis, intelligenda etiam sunt de alimentis præstandis ab alijs in subsidium Patris iuxta ordinem successiuum, de quo locuti fuimus in præcedentibus *Surdus de alimentis tit. 3. q. 1. à nu. 24. ad 28.*, *Vterque Molina loc. supra cit.*, *& alij magis communitèr*.

7 Etiā, quæ debentur ab alijs in subsidiū, debentur tantū officio Iudicis.

Videtur concludentèr deduci ex dictis in præcedentibus, quandoquidem per eosdem solum debentur in subsidium duplicitèr, primo, quatenus non habeant Patrem, qui possit illos alere; secundo, quatenus aliundè non habeant, nec possint acquirere, & inter eosdem militat etiam ius sanguinis, & naturalis coniunctionis, ergo sicuti per Patrem filijs alimenta solum debentur officio Iudicis, ita eisdem solo Iudicis officio debebuntur per alios sanguine coniunctos; atq; hoc etiam videtur colligi ex *d. l. si quis à liberis §. vtrum ff. de lib. agnos.*

8 Intelligẽ siue debeantur filijs legitimis, siue illegitimis, & spurijs.

Assertio III. Prædicta omnia intelligenda sunt non solum in ordine ad alimenta præstanda filijs legitimis, & naturalibus, sed etiam quoad præstanda illegitimis, quin etiam spurijs, quatenus scilicet debeantur solo Iudicis officio. *Vincentius de Franchis decis. 605. num. 8., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 14. num. 858.*

Non video pro hac assertione diuersam rationem ab illa, quæ militat in duabus præcedentibus; quoad spurios etenim etiam solum debentur alimenta in subsidium, & quoad ipsos etiam militat ius sanguinis, & naturalis pietatis. Addunt alij aliam etiam rationem, quam sibi pro regula statuunt, nempè, quod quotiescunque alimenta debentur alicui ex dispositione iuris cõmunis, debeantur solum ex officio Iudicis; atq; isti sunt *Neapadonus in consuet. Neapol. vers. quod autem in verb. pro alimentis num. 34., Rofredus Beneuentanus tit. de offic. Iudicis, quo petuntur alimenta nu. 9. vers. item quæritur*; sed spurijs debentur alimenta de iure communi per textum *in d. c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, ergo &c. Sed, an hæc ratio vim habeat, ipsi videant.

PRÆNOTIO XIII.

An in controuersia super alimentis inter Patrem, & filium possint isti compelli ad compromittendum.

SVMMARIVM.

Exponitur constitutio dominij Mediolanẽsis. 1.
Si controuersia fuerit super alimenta præterita, probabilius est, quod possint compelli ad compromittendum. 2.
Secus, si controuersia fuerit super alimenta futura. 3.
Super alimentis futuris non est libera facultas transigendi sine auctoritate prætoris. 4.
Soluuntur nonnulla aduersantium obiecta. 5.
Explicatur textus in l. cũ hi ff. de transact. 6.

1 Exponitur cõstitutio dominij Mediolanensis.

IN constitutionibus dominij Mediolanensis *lib. 2. sub tit. de arbitris, & arbitratoribus in princip.*, sic reperitur dispositum. *Si fuerit causa, lis, quæstio, controuersia, vel discordia inter ascendentem, & descendentem, vel inter Agnatos, vel cognatos affinitate præsenti, vel præterita teneatur, ac debeat quilibet Iudicans aditus per aliquam partium easdem partes cogere ad compromittendum in amicum, seu amicos communes communitèr eligendos.* Hic iam oritur controuersia, an hæc dispositio locum habeat inter Patrem, & filium in causa alimentorum.

Hæc autem cõtrouersia inter Patrem, & filium vel potest esse circa alimenta præterita, vel futura, quod optimè notandum est, nam in ordine ad ipsa potest esse diuersa ratio, diuersumque iudicium, nam in ordine ad præterita non est ratio ita compellens, & exigens ita promptam executionem, sicuti potest esse in ordine ad futura, quæ talia sunt, vt possint exigere celeram executionem. Duplex sensus cõtrouersiæ.

2 Super alimenta præterita possunt cogi ad compromittendũ.

Assertio I. Si controuersia fuerit super alimenta præterita, probabilius est, quod possint compelli ad compromissum. Ita videntur sentire *Ioannes Baptista Saminiatus controu. 81., Blanchus de comprom. q. 4. sub tit. de quib. caus. possit comprom. fieri nu. 19., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 61. num. 33., Castillus de aliment. c. 70. per tot., Vrceolus de transact. q. 49. num. 1.*, dum excipiunt solum quoad alimenta futura.

Hoc expresè videtur deduci ex textu *in l. de aliment. 8. C. de transact.*, vbi fit distinctio inter alimenta præterita, & futura, & quoad preterita dicitur, quod libera sit cuique facultas transigendi, prout notat *Saminiatus loc. cit. n. 26.* Atque quoad hæc arbitror absolutè habere locum dispositionem *Constit. dom. Mediol. d. lib. 2. sub tit. de arbitris, & arbitrat.*, cum etenim quoad hæc non militent rationes necessariæ, & celeris executionis, sicuti militant pro futuris, ideo relinquunt talem dispositionem in suo robore.

3 Secus, si controuersia fuerit super alimenta futura.

Assertio II. Si controuersia fuerit super alimenta futura inter Patrẽ, & filium non possunt compelli ad compromittendum super ipsis. *Carena resol. for. resol. 49. num. 11., Nouarius ad pragm. Regn. tit. de arbitris coll. 2. sub num. 4., Mel. in addit. ad Castillum de aliment. c. 70. sub num. 5. vers. veruntamen, Saminiatus controu. 81. nu. 8., & seqq. Albertus de Ros. in l. cum ij ante nu. 1. ff. de transact., & ibi Altiatus nu. 2., Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. parens nu. 50. ff. de lib. abnos., Colerius de aliment. lib. 2. c. 8. n. 59., Borellus de comprom. §. 2. glos. 1. n. 308.*, atque ita resoluisse Senatum, & Sacrum Concil. Neapol. referunt *Nouarius ad pragm. regn. tit. de arbitris collect. 2. sub nu. 4., Saminiatus loc. cit. nu. 8.*

Ratio ex eo deducitur, primo, quia causa pro alimentis futuris est executiua, & omnino priuilegiata, tam ratione ordinis, & temporis, quam ratione etiam probationum *l. 1. §. Iulianus, & l. si quis à liberis §. si vel parens ff. de lib. agnosc., Castillus sub tit. de alimentis c. 4. nu. 1., Bartolus in l. de alimentis num. 2. C. de transact.*, & est celerimæ expeditionis, nec dilationem patitur, cum interim filij de vento viuere nequeant *Borellus cons. 71. n. 37. per textum in l. 2. ff. de re iudic., Giurba decis. 4. num. 45. vers. sed alimenta, Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 11., & priuil. 70.*, sed in causis executiuis Rationes, & iura pro assertio.

tiuis

tiuis compromissum non admittitur *Baldus in l. 1. in princip. ff. de transact., Alexander cons. 82. num. 4. lib. 1., Mastrillus decis. 270. num. 49.*

4 Secundo, quia super alimentis futuris non est libera facultas transigendi sine auctoritate Prætoris, nec alimentarius potest cogi ad transigendum per textum *in l. de alimentis C. de transact., Castillus de aliment. c. 70. per totum, Vrceolus de transact. q. 49. num. 1.*, ergo, nec est libera facultas super eisdem compromittendi, nec poterit cogi ad compromissum, cũ pari passu procedant transactio, & compromissum, & quæ obstant transactioni, obstant quoq; compromisso *Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 61. sub num. 30. vers. & hæc opinio, Molina de Hispanis primog. lib. 4. c. 9. num. 1., Valenzuolla cons. 11. num. 30., Peregrinus de fideicom. art. 52. nu. 72., Valeronus de transact. tit. 3. q. 4. nu. 36.*

Super alimentis futuris non potest trãsigi sine auctoritate prætoris.

Non multum fidit huic rationi *Saminiatus d. controuers. 81. nu. 28.*, eo, quia textus *in d. l. de alimentis 8. C. de transact.* loquatur solummodo *de aliment. relict. per vlt. voluntatem*, quod videtur declarari per textum *in l. cum ij in princip. vers. hæc oratio ff. de transact.*, non autem de alimentis ab vltima voluntate non dependentibus, quamuis futuris, in ordine ad quæ, nihil videtur posse obstare, quominus possint transigi *Surdus de alimentis tit. 8. priuil. 56. nu. 87., Castillus sub eod. tit. c. 70. nu. 6., & seqq. Antonellus de temp. legit. lib. 2. c. 58. nu. 17., Merlinus de pignor. lib. 2. tit. 1. q. 24. nu. 12.* Sed non video rationem, propter quam non possit transigi super alimentis relictis per vltimam voluntatem testatoris, possit autem transigi super alimentis debitis ex causa naturalis pietatis, & iuris sanguinis.

Instantia Saminiati eiusque solutio.

5 Dices primo, rationem in eo consistere, quod in ordine ad alimenta relicta per vltimam voluntatẽ duplex militat ratio, altera fauoris alimentorum, altera fauore vltimæ voluntatis, quæ vtraq; ratio simul iuncta obligat ad non transigendum, quoad alimenta vero non per vltimam voluntatem, sed iure sanguinis debita non militat illa ratio vltimæ voluntatis; atq; hanc diuersitatẽ rationis videtur assignare *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. parens nu. 78. ff. de liber. agnosc.* Sed contra, quia, quantumuis in secundo casu non videatur militare ratio vltimæ voluntatis, militat tamen ratio naturalis pietatis, quæ nedum æquiualet illi vltimæ voluntatis priuilegio, sed longè præponderat, & magis huic, nempè naturali pietati, in qua viget causa pia, conferendum est, quam illi.

Soluuntur nonnulla aduersantium obiecta.

Dices secundo, non permitti transactionem in alimentis relictis per vltimam voluntatem, non sic debitis ex titulo naturalis pietatis independenter ab illa, quia in illorum acquisitione alimentarius non multum impendit laboris, & sollicitudinis, adeoque potest esse præsumptio, quod nec valdè sollicitus sit in illorum conseruatione, adeoq; iura statuerunt, quod super illis non possit transigere, atq; hanc rationem videtur cogitasse *Bartolus in tract. de alimentis nu. 35., & seqq.* Sed contra quis non videt hanc eandem rationem militare, quoad alimenta debita iure sanguinis, & titulo naturalis pietatis? Quinimmò cum natura sollicita sit, ne filij indigentes destituantur debitis auxilijs, ad quæ præstanda parentes obligauit, sollicita quoque præsumenda est, ne ipsorum incuria eisdem priuentur, vndè iura positiua conformitèr ad ipsum ius naturæ censenda sunt in istis fortius vitasse transactionem, quam in alimentis debitis ex vi vltimæ voluntatis.

Soluitur alia instantia.

Quamobrem ad textum *in d. l. cum hi vers. hæc oratio ff. de transact.*, vbi sic dicitur. *Planè de alimentis, quæ non mortis causa donata sunt licebit, & sine prætore authore transigere*, dicendum est illum procedere comparatiuè ad alimenta debita ex pacto, vel contractu, non autem comparatiuè ad alimenta debita iure sanguinis, & naturalis pietatis. 6

Explicatur textus in l. cum hi ff. de transact.

Pro complemento eorum, quæ sub præsenti titulo dicuntur, congruentem aliquam rationem addunt etiam DD. sitam in eo, quod huiusmodi causa alimentorum de futuro filijs præstandorum debet esse ex genere suo summaria, & currẽtibus etiam diebus feriatis in honorem Dei debeat tractari *ad textum in l. 2. ff. de ferijs, Cauallos comm. cont. com. q. 760. p. 3. per tot., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 2. à num. 7., Castillus de aliment. c. 2. num. 20.*, consequenter minori spacio apud Iudicem ordinarium terminari potest, quam pænes arbitros; vndè præsumendum est, quod hæc causa alimentorum inter Patrem, & filium non comprehendatur in dispositione *Constit. Mediol. sub tit. de arbitris, & arbitrat. in principio*, de quibus supra.

PRÆNOTIO XIV.

An alimenta præterita possint repeti?

SVMMARIVM.

Varij sensus tituli propositi. 1.

Filius non potest repetere alimenta præterita à Patre, quando eadem acquisiuit mendicando, vel titulo non oneroso. 2.

Si filius sibi consuluerit contrahendo debitum pater

pater tenetur illud soluere. 3.
Actio ad consequendam solutionem illius debiti aduersus Patrem non solum competit creditori, sed etiam filio. 4.
Si filius contraxerit debitum, dum Pater esset impotens, & hic postea deuenerit ad pinguiorem fortunam, an hic teneatur illud soluere sententia affirmatiua. 5.
Sententia negatiua præfertur. 6.
Pater, si renuat alere filium, cum sit potens, & alter apud se alat potest hic, & filius alimenta exigere à Patre. 7.
Renuente Patre, cum possit, alere filium potest hic alimenta omissa repetere à die petitionis. 8.

1 Varij sensus tituli propositi.

SVB multiplici sensu potest examinari præsens titulus. Primo, quatenus vel ex incuria, vel quia inopia laborabat non contulit filio alimenta, & interim idem filius vel mendicando, vel aliqua sua industria alimenta ad vitam sibi acquisiuit, in qua hypothesi remanet inquirendum, an, si postea Pater deuenerit ad pinguiorem fortunam, teneatur alimenta non præstita pro tempore inopiæ, seu eorum æstimationem filio conferre. Secundo, quatenus ipse Pater pro aliquo tempore filio alimenta non contulit vel ex propria prauitate, vel indigentia, & interim filius, ne famè periret, sibi consuluit permutuationes, in quo sensu etiam examinandum occurrit, an si ex prauitate præstiterit, teneatur postea mutuum à filio contractum pro alimentis restituere, & si ex inopia; si postea factus fuerit potens, teneatur item reddere. Tertio, quatenus nolente Patre filio conferre alimenta, alter extraneus apud se eundem filium aluerit, an pater teneatur eidem extraneo compensare expensas eorundem alimentorum. Quarto, an, si dum Pater renuit alimenta filio conferre, alter, qui in subsidium Patris tenetur, filium apud se aluerit, possit hic compensationem à Patre exigere. Quinto, quatenus Pater renuerit alimenta conferre, an, si filius super illa litem mouerit a die litis intentatæ possit illa repetere, si non fuerint collata.

2 Si pater non contulerit alimenta filio, & filius interim mendicando quæsierit nō potest hic à patre repetere.

Assertio I. Si Pater alimenta non contulerit filio ex quacunq; causa, & interim filius sibi consuluerit, siue mendicando, siue alio modo non oneroso, non potest ab eodem Patre pro illo tempore præterito alimenta, seu eorum æstimationem repetere. *Alexander in l. de alimentis in princip. C. de transact., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 60. num. 19., & 20., Fontanella de pactis nupt. claus. 5. p. 1. num. 100., & claus. 6. glos. 2. p. 3. nu. 35., Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 16., Bonacina de præcept. Decal. disp. 6. q. vnica punct. 6. num. 12., Megala part. 2. lib. 2. c. 23. q. 1. nu. 26.*

Rationes pro asserto.

Ratio est, quia eatenus tenetur Pater conferre alimenta filio, quatenus idem filius iisdem indiget, nec ad sibi succurrendum aliundè habere potest, sed in ordine ad alimenta præterita, nec indiget; cum cesset necessitas, seu eadem transacta sit, ergo in ordine ad tempus præteritum non tenetur Pater conferre illa, nec illorum æstimationem; atque hæc locum habent non solum in foro interiori animæ, sed etiam in foro exteriori, quidquid ex aduerso dixerint quoad forum externum *Azorius d. part. 2. lib. 2. c. 4. q. 16., Bonacina de præcept. Decalog. disp. 6. q. vnica punct. 6. nu. 12.* volentes filios in eodem foro externo officio Iudicis præteritorum alimentorum æstimationem à Patre posse repetere; nam non solum ius naturæ, sed etiam iura positiua, ciuilia hoc onus tantum imponunt Patribus, quando necessitas respectu filiorum vrget, prout constat *ex d. l. si quis à liberis §. sed, & si filius ff. de lib. agnosc.*

Ex quacunque causa non cōtulerit.

Dixi *ex quacunque causa non contulerit*; siue scilicet ex incuria, & prauitate, siue ex inopia. Quod, si supponas, quod Pater omiserit alimenta pro aliquo tempore ex eo, quod pro illo ex inopia non poterat conferre, & postea deuenerit ad pinguiorem fortunam, & inquiras, an tunc filio petenti teneatur omissorum alimentorum æstimationem conferre; etiam respondendum est negatiuè propter eandem rationem, quia pro tempore superuenientis pinguioris fortunæ cessat necessitas, & sicuti, quando est diues, & omittit ex incuria, non tenetur transacta necessitate pro tempore præterito præstare, ita nec tenetur præstare, quando factus est diues transacta eadem necessitaté conferre. *Ascanius de patria potest. effectu 17. num. 24.*

3 Si filius sibi consuluerit contrahēdo debitū Pater tenetur illud soluere.

Assertio II. Si Pater pro aliquo tempore alimenta filio non contulerit, & filius ad sibi subueniendum pro illo tempore, cum aliunde non haberet, quo sibi consuleret, contraxerit debitum per mutuum Pater ipse tenetur soluere illud debitum, seu mutuum restituere *Bartolus in l. libertis quos §. manumissis num. 3. ff. de aliment., & cib. leg., Merenda controu. iur. tom. 4. lib. 22. c. 29. num. 3., Fontanella claus. 6. glos. 2. part. 3. num. 37., Stephanus Gratianus discept. for. c. 60. num. 21., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 15. num. 882.*

Ratio ex eo deducitur, quia damnum illud, seu contractio mutui contigit culpa debitoris morosi, ob quam moram debet creditor præseruari indemnis à debito

Ratio prima pro asserto.

bito eius occasione facto, ergo danda erit ei actio pro eo, quod sua interest *Bartolus in d. l. libertis §. 1. num. 3. ff. de aliment.*, *& cib. legatis*, *Alexander cons. 48. viso statuto col. 1. post medium vers.*, *& virum ista nu. 2. lib. 3.*, *Castrensis in l. diuortio col. 2. in fin. nu. 6. vers. item in quantum dicis ff. solut. matrim.*; Neque obesse potest, si asseratur, quod creditor mutui facti filio familias non habeat ius repetendi idem mutuum nec à filio, cui mutuauit, nec à Patre ipsius per textum *in l. 1.*, *& seqq. ff. & C. ad Macedonianum*, *& Instit. quod cum eo, qui in aliena est potestate §. penult.*, vt latè docuimus *tom. 1. sub tit. Contractus 3. de mutuo, & vsur. prænot. 4. num. 5.*; Non, inquam, obesse potest, quia illa dispositio Senatus Consultus Macedoniani cessat in mutuo facto ob causas necessarias, propter quas Pater ex naturali pietate tenetur, prout euincitur *ex l. Macedoniani C. ad Senat. Consult. Maced.*, & nos docuimus *loc. cit. n. 13.*

Ratio deducitur secundo, quia licet non perseueret amplius necessitas alimẽtorum quoad ipsa formalitèr in ordine ad tempus præteritum, quando tamen pro ipsis contractum est debitum, perseuerat necessitas in eodem debito, cum hoc substituatur in iure loco eorundem alimentorum, ergo ad satisfaciendum eidem debito contracto pro alimentis idem Pater, qui ex titulo naturalis pietatis tenetur ad alimenta, tenebitur ad idem debitum contractum pro illis. Confirmatur, quia in ordine ad hunc effectum repetitionis alimentorum non solum dicuntur futura ea, quæ decurrunt à die latæ sententiæ super alimentis, sed etiam, quæ decurrunt à die petitionis eorundem, seu motæ litis super eisdem *Petrus Barbosa ad l. 2. part. 1. num. 32.*, *& 33. ff. sol. matrim.*, *Decius in l. de alimentis num. 6. C. de transact.*, *Lancellotus de attentatis 2. part. c. 12. limit. 24.*, *Fontanella de pact. nupt. claus. 6. glos. 2. p. 3. num. 43. ad 51.*, *Stephanus Gratianus discept. forens. c. 53. num. 11.*, ergo etiam haberi debent pro decurrendis illa, intuitu quorum acceptum fuit mutuum, cum in hac hypothesi acceptio eiusdem interpellet pro homine.

Ratio secunda pro eodem.

Hic oritur difficultas, an actio pro repetitione illorum alimentorum præteritorum aduersus Patrem competat solummodo ei, qui filio mutuauit, an etiam eidem filio? *Corduba à Lara in l. si quis à liberis in princip. ff. de lib. agnos.*, *Surdus de aliment. tit. 5. q. 1. num. 52.*, *Stephanus Gratianus discept. for. c. 60. num. 22.*, *& seqq.* voluerunt actionem ad repetitionem alimentorum præteritorum aduersus Patrem solum competere mutuanti per textum *in l. fin. ff. de in rem verso*. Congruentius videntur asserere vtrique tàm scilicet filio, quàm mutuanti hanc actionem repetitionis competere *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 60. num. 26.*, *Fontanella de pact. nupt. claus. 6. glos. 2. part. 3. num. 40.* Ratio primæ partis, quod scilicet hæc actio competat mutuatori, ex eo deducitur, quia sic mutuans optimè gessit negotium eius, qui ex titulo naturalis pietatis tenebatur præstare alimenta filio, & illud, quod expendit in necessitatem alimentarij, supponitur versum in vtilitatem eius, qui debebat eadem alimenta conferre, sed cuilibet negotiorum actori datur actio aduersus eum, in cuius commodum negotium cessit *l. si me, & Titium ff. si cert. pet. Glosa in l. his solus ff. de condit. indeb.*, ergo &c. Ratio secundæ partis ex eo deducitur, quia ex quo debitor alimentorum fuit post interpellationem in mora, fuit in causa, vt alimentarius contraheret illud debitum, ergo ad præseruandum eundem alimentarium indemnem ab illo debito competet actio eidem alimentario consequendi ea, quæ sua intersunt, ne illud contraxerit, adeoque &c.

4 Actio ad consequẽdum illud creditum à Patre nõ solum cõpetit creditori, sed etiam filio.

Si autem hic inquiras, an, si Pater omiserit pro aliquo tempore alimenta præstare filio, cum pro illo esset impotens, & filius interim ad sibi subueniendũ contraxerit debitum, & postea idem Pater deuenerit ad pinguiorem fortunam teneatur satisfacere illi debito, seu soluere mutuum acceptum à filio? Affirmant aliqui, inter quos *Ascanius Clemens in tract. de patr. potest. effectu 17. num. 24.* ea fortè moti ratione, quod, si quis prematur debito, quod ob inopiam, & necessitatem grauem non possit soluere, quamuis eximatur ab onere solutionis illius pro tempore talis necessitatis, non eximatur tamen absolutè, sed, si deuenerit ad pinguiorem fortunam teneatur illi satisfacere, ergo etiam, cum ex iure naturalis pietatis Pater prematur debito alendi filiũ, quamuis non teneatur illud persoluere pro tempore, quo premitur inopia, si tamen peruenerit ad statum pinguiorem, tenebitur debito illi satisfacere, seu mutuo contracto à filio ad sibi subueniendum de alimentis, cum illud acceperit in supplementum debiti naturalis Patris. His tamen non obstantibus probabilius censeo in hac hypothesi Patrem, quantumuis deuenerit ad pinguiorem fortunam, non teneri satisfacere illi debito mutui contracti per filium ad sibi subueniendum de alimentis. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 15. nu. 884.*, *Surdus de aliment. tit. 5. q. 1. à num. 60. ad 66.* Ratio ex eo deducitur, quia pro illo tem-

5 An, si filius contraxerit debitum, dum Pater erat impotens, teneatur Pater, si ad pinguiorem fortunam venerit, illud soluere sententia affirmatiua.

6 Sententia negatiua præfertur.

tempore, quo Pater premebatur inopia, non tenebatur alere filium per ea, quæ sparsim probauimus in præcedẽtibus, ergo debitum illud nõ est contractũ intuitu Patris, ergo, nec Pater tenetur illud soluere; Neque dicas, quod pro illo tempore inopiæ paternæ non intelligatur debitum respectu ipsius ad alendum filium esse extinctum, sed sopitum, cum hoc nascatur in ipso Patre cum ipsa natura, & iure paternitatis, ac proindè cessante inopia, & impotentia in eodem per pinguiorem fortunam reuiuiscere, cui propterea incumbit onus satisfaciendi; Contra enim impugnaberis; quia eatenus onus alendi filios intelligitur in esse in Patre, in quantum Pater est potens eadem præstare, vndè non extante potentia, nec extare potest illud onus, & propterea pro tempore impotentiæ nulla aderat obligatio in Patre, & per consequens, nec illud debitum; obligatio autem nondum nata pro tempore necessitatis, non potest exurgere eadem necessitate transacta loquendo pro tempore, pro quo non vrget eadem necessitas; & sicuti obligatio semel extincta non potest tractu temporis conualescere per vulgatissima iura, & præcipuè per *textum in l. eius qui §. fin. ff. de iure Fisci*, ita obligatio, nondum nata non potest nasci transacto tempore, pro quo necessitas vigebat.

Rationes pro hac sententia.

Ad rationem, quæ ex aduerso afferebatur, dicendum est non currere paritatem, quandoquidem in casu assumpti, seu antecedentis obligatio ratione debiti iam erat formata, seu perfectè nata in persoua debitoris, quæ propterea pro tempore inopiæ solum sopita remansit, & sic cessante ta li inopia reuiuiscit; in casu autem consequentiæ, de hoc hic loquimur, obligatio nec fuit nata, nec formata, adeoq; non est mirum, quod cessante inopia in patre per pinguiorem fortunam non reuiuiscat. Ad illud, quod dicebatur in instantia præcedenti, quod debitum in Patre alendi filium originalitèr in eodem nascatur cũ ipso iure paternitatis, adeoque, quod propter inopiam eiusdem patris solum sopitũ remaneat, & reuiuiscat cessante eadem inopia paterna, dicendum est, quod ad summum illa obligatio radicalitèr, & originalitèr oriatur in ipso Patre cum iure paternitatis, quatenus, si potens est, teneatur filios alere; non autem formalitèr, & in effectu, cum hoc pacto solum vim habeat extante potentia in ipso Patre; ad onus autem contrahendum non sufficit illa originalitas, sed vlterius requiritur ipsum actualitèr posse, at proindè.

Soluuntur rationes oppositæ.

Assertio III. Renuente Patre alimenta præstare filio, cum esset potens ad eadem eroganda, si alter interim eundem filium apud se suis sumptibus aluerit, potest nedum ipse, qui sic aluit, sed etiam idem filius alitus repetere ab eodem patre æstimationem eorundem alimentorum. Arbitror in hoc conuenire, quotquot sustinent præcedentem assertionem. 7

Alter & alat filiũ renuente Patre diuite, possunt ab eodem Patre alimẽta repeti.

Ratio ex eo deducitur, quia parum referre potest, quodquis extraneus mutuauerit filio pecuniam ad sibi subueniendum de alimentis in casu necessitatis eorundem, ac immediatè contulerit eadem alimenta, sed quando contulit mutuum, in ordine ad eadem alimenta conceditur actio nedum respectu eiusdem mutuantis, sed etiam respectu filij mutuatarij ad repetendum idem mutuum à Patre per ea, quæ supra probauimus, ergo, quando contulit eadem alimenta, etiam concedenda erit actio respectu vtriusq; ad repetendam æstimationem ipsorum. Limitanda tamen est hæc assertio in casu, quo ille, qui contulit talia alimenta filio, contulerit animo donandi, & non repetendi, quod tamen non ita facile præsumendum est.

Ex ijs etiam deducere poteris pro eo, quod quarto loco propositum est, vt examinaretur, quod scilicet, si Pater fuerit potens, & renuerit alimenta præstare filio, & interim alter, qui in subsidium dumtaxat ipsius Patris tenetur apud se eundem filium suis sumptibus aluerit, possit eosdem sumptus à Patre repetere. Ratio ex eo deducitur, quia ipse non habet onus, nisi quatenus Pater, alijque proximiores sanguine non possint, ergo existente Patre, qui possit alere & renuat, si ipse aluerit suis sumptibus, poterit ab eodem Patre sumptus in alimentis filij factos repetere. Consequentia non videtur pati difficultatem, quandoquidem ipsi in illo hypothesi non incumbit illud onus, in ordine ad quod computatur, vt extraneus.

Illatio ex prædictis deducitur.

Assertio IV. Renuente Patre alere filium cũ possit, potest idem filius alimenta omissa repetere à die petitionis *Vincentius de Francis decis. 605. n. 6., & 9. in fine, Pontanus de alimentis c. 12., Surdus de aliment. tit. 8. priuileg. 60. num. 16., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 1. c. 53. num. 11., Fontanella de pact. nupt. clauf. 6. glos. 2. part. 3. n. 43., & seqq. Lancellotus de attent. 2. part. c. 1. limit. 24.* 8

Pater diues renuẽs alimenta præstare filio inopi potest cogi ad eadẽ præstanda à die petitionis.

Ratio ex eo deducitur, quia huiusmodi alimenta à die petitionis, seu motæ litis non habentur, vt præterita, sed ex tunc pro futuris; ipsa etenim interpellatio, seu petitio constituit terminum præteriti, & ponit principium futuris alimentis, sed

in

in ordine ad alimenta futura conceditur officium Iudicis, ergo &c. Accedit, quod, si solummodo possent repeti alimenta præterita à die latæ sententiæ, seu taxationis eorundem alimentorum debitor eorundem commodum ex suo dolo posset reportare, siquidem suis cauillationibus posset diu sententiam protrahere, & sic alimentarium eludere, seque in possessione non præstandi alimenta per illud tempus manutenere, quod certè videtur contra naturalis iuris dispositionem, & contra finem iurium ciuilium, ergo.

Rationes pro assertio.

Hæc adeò vera videntur, vt apertè asserat *Fontanella de pact. nupt. tom. 2. claus. 6. glos. 2. part. 3. num. 46.*, non solum in omnibus Senatibus, in quibus hanc caussam vidit agitatam, ita decisum fuisse, sed etiam in ipsa Rota Romana, quæ est omnium exemplar, & magistra, vt apud *Emilium Varallum decis. 18. num. 20., cum alijs sequent. vsq. ad 24. pr. parte, Farinacium in 2. vol. suarum decis. 262., & plenius habetur in pr. part. diuersarum Rot. Rom. decis. decis. 764. num. 5.*

Nec obesse potest, si asseratur, quod à die petitionis, seu motæ litis alimentarius aliundè habuerit, quo potuerit viuere, & quidem non ex causa onerosa scilicet ex debito contracto, sed ex causa liberali, puta piarum eleemosinarum, seu donationum, adeoque non possit agere ad alimenta pro illo tempore aduersus Patrem, cum tantum in hoc teneatur, quando filius aliundè habere non possit. Non, inquam, obesse potest, quia, vt benè notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 15. num. 888.*, per ipsam petitionem, seu interpellationem constituitur debitor morosus, & in vera mora *arg. l. si ex legati causa 23. ff. de verb. oblig.*, adeoque ex tunc oritur debitum rigorosum, quod propterea non potest dissolui, quod per alium ex causa pietatis, seu caritatis fuerit aliquid pro alimentis erogatum.

Solutiones obiectorum.

Ex quibus omnibus poteris deducere, quod sicuti pro alimentis pro tempore futuro debitis non datur appellatio quoad suspensiuum *l. fin. ff. de appel. recip. l. secunda de re iudic., Bartolus in l. mala in fin. ff. de aliment., & cib. legat., Natta cons. 409. nu. 5. lib. 2., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 60. nu. 5.*, ita nec datur appellatio contra declaratoriam alimentorum debitorum à die motæ litis, quia etiam ista ex supra dictis iudicantur, vt futura *Rota Rom. decis. 24. apud Verallum.*

Illatio ex prædictis.

DISQVISITIONES I.

A prima ad septimam prænotionem inclusiuè.

§. I.

An parentes exponentes suos filios legitimos, siue illegitimos ad Hospitale, vel ad ianuam Ecclesiæ, peccent, & an quandoq; excusentur à culpa.

SVMMARIVM.

Exponitur grauitas delicti exponentium filios. 1.
Duplex sensus difficultatis. 2.
Non peccant parentes exponentes filios etiam legitimos ex necessitate. 3.
Si parentes postea fiant potentes tenentur eos reuocare. 4.
Nec tenentur compensationem facere loco pio. 5.
Non peccant etiam exponentes filios illegitimos ad tegendum proprium crimen, & periculum mortis. 6.
Probabilius tenentur compensare expensas factas ab Hospitali. 7.
Etiam expensæ sunt compensandæ pro educatione. 8.

DIsquisitio I. Praua adeo consuetudo irrepsit in regionibus præcipuè Italiæ, vt parentes deponentes naturalem, & paternam pietatem erga proprios filios, ne illorum curam teneātur gerere, illos exponunt clam, vel in publicis Hospitalibus, vel ad ianuam alicuius Ecclesiæ, vel domus alicuius determinatæ personæ, parricidæ potius, quam eorundem Patres appellandi. Hoc ex genere suo enorme crimen esse nullus est, qui non videat. In se ipsos crudelitatem exercent, dum in proprium sanguinem desæuiunt. Violant iura naturæ, dum insitam ab eadem pietatem exuunt, & belluis immaniores in propria furunt viscera, & incertæ alienæ committunt pietati, dum à propria extrahunt. Adeo exosum est iuribus hoc crimen, vt in ipsum multis, iisq; grauioribus pœnis inuehant, de quibus latè in subsequentibus, quæ indicant in tali expositione grauissimam noxam, quod latè in terminis tradunt *Menochius de arbitrar. cas. 396. nu. 1., Augustinus Barbosa ad c. vnicum num. 2. de infant. expositis*, conformitèr ad textum *in l. necare ff. de lib.*

1 Grauitas delicti quoad exponentes filios.

agnos., vbi sic legitur *Necare videtur non tantum is, qui partum præfocat, sed & is, qui abijcit, & alimoniam denegat, & is, qui publicis locis misericordiæ causa ædificatis, quam ipse non habet, exponit.* Constat iam igitur de grauitate, & enormitate huius delicti ex genere suo, in quo non est, cur amplius immoremur.

Difficultas est solummodo, an parentes ex aliqua graui causa sic exponentes excusari possint à culpa, quod in duplici
2 Duplex sensus difficultatis. casu examinabimus. Vnus erit in ordine ad filios etiam legitimos, quando parentes non habent, quo ipsos possint alere; Alter in ordine ad illegitimos, & spurios, quando licet habeant, quo possint ipsos alere, dum tamen penes se alerent, subessent infamiæ, vel mortis periculo, cum detegeretur crimen adulterij.

Respondeo primo. Eximuntur à culpa parentes exponentes proprios filios, quãtumuis legitimos in hospitali ad id deputato, vel ad ianuam alicuius Ecclesiæ, vel
3 Non peccant exponentes ex necessitate. domus priuatæ, quando sunt ita pauperes, vt non possint eos alere, nec sperent se habituros, quo alant seruatis tamen debitis cautionibus, ne proles interim frigore, vel fame pereat. *Turrecremata in c. si expositus dist.* 87. *DD. communitèr in c. vnico de infant. expos.*, *Menochius de arbitrar. c.* 396. Ex Theologis *Caietanus in summa verb. adulterium in fin.*, *Henriquez lib.* 11. *c.* 19. *num.* 3. *in textu, & Glosa*, *Molina de iust. tom.* 4. *tract.* 3. *disp.* 703., *Lessius de iust. lib.* 2. *c.* 19. *num.* 69., *Bonacina de præcept. Decal. disp.* 6 *q. vnica p.* 6. §. 1. *num.* 6. Non difficilis est probatio præsentis responsionis, quãdoquidem parentes non tenentur consulere proprijs filijs, nisi in quantum, & eo modo, quo possunt, sed quando eosdem non possunt alere proprijs facultatibus, cum ipsis careant, nec aliunde possunt habere, quo alant, exponendo filios eisdẽ consulunt eo modo, quo possunt, exponendo eosdem publicæ pietati non irrationabilitèr sperantes ipsos inde alendos, ergo excusantur a quacunque culpa, cum potius curent, quam negligant eorum curam; nec arbitrandum est eos peccare, dum implorato Iudicis officio non petunt ali apud alios coniunctos sanguine propinquiores, qui ex superius dictis tenentur in subsidium; non, inquam arbitrandum, quandoquidem in primis supponimus, quod non possint aliunde habere, quo alant, deinde supponitur pressa, & præsentanea necessitas alendi, ita vt non vacet immorari in illa petitione.

Rationes pro responsione.

Hinc oritur difficultas, an, si postea parentes deuenerint ad pinguiorem fortunam, teneantur eosdem filios sic expositos apud se reuocare, & interim teneantur Hospitali, vel loco pio, in quo fuerunt expositi, soluere sumptus factos in eorundem alimentis, & educatione, vel compensare expensas personæ, apud quam fuerunt aliti, & educati. In ordine ad primum absolutè asserendum est teneri apud se reuocare, illosque postea suis sumpti- 4 Si parentes fiant potentes, teneantur eosdem expositos reuocare.
bus alere iuxta proprias facultates, & statum adauctum, nec in hoc aliquem habere arbitror contradictorem. Ratio ex eo deducitur, quia ius sanguinis, & naturalis pietatis, cum sit inditum ab ipsa natura, semper viget, semperque clamat pro ipsis filijs, & in tantum parentes eximuntur ab onere ipsos alendi, & apud se educandi, in quantum defectu facultatum, & ratione necessitatis, qua premuntur, non possunt, ergo, si per pinguiorem fortunam cõstituantur in statu, quo possint semper clamante eadem naturali pietate tenebuntur alere, & apud se educare eosdem reuocando, nisi fortè velint suppeditare expensas, quibus commodè, & congruentius apud alios alantur, cum ipsi ob aliquas circunstantias non possint. In ordine ad secundum absolutè assero non teneri vel hospitali, vel personæ pri- 5 Nec teneantur compensationem facere loco pio.
uatæ compensare sumptus factos in eorundem filiorum alimentis, & educatione pro tempore, pro quo parentes non poterant alere. Consonat cum ijs, quæ supra diximus. Ratio ex eo deducitur, quia pro illo tempore egestatis parentum non vigebat in eisdem onus filios alendi, nec tunc in eisdem parentibus ortum est debitum, ergo non est, cur postea, si deuenerint ad pinguiorem fortunam, teneantur illud extinguere, quia debitum, quod ortum non habuit, non indiget extinctione.

Respondeo secundo. Excusantur etiam parentes à graui noxa exponentes filios illegitimos, & spurios, vel ad hospitale, vel ad ianuas Ecclesiæ sic exigente neces- 6 Nec etiã peccant exponendo illegitimos ad celandam infamiã, & vitandum periculum mortis.
sitate ad tegendum crimen adulterij, ad vitandam infamiam, vel periculum mortis inde imminentis. *Clarus in pract. crim.* §. *fin. q.* 83. *num.* 7., *Menochius de arbitrar. cas.* 396. *num.* 6., *Armilla verb. adulterium num.* 8., *Laiman lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *c.* 14. *num.* 4., *Villalobos part.* 2. *tract.* 41. *diffic.* 7. *nu.* 11., *Trullench. in Decal. lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 3. *num.* 25. Ratio ex eo deducitur, quia concurrente illo periculo infamiæ, seu honoris amittendi, & vitæ perdendæ cessat illud motiuum impietatis, quo parentes dicuntur desæuire in proprium sanguinem, seu in propria viscera, cum regularitèr prudentes ad tuendam proprium honorem, & famam se ipsos exponant periculis, infortunijs, & egestatibus, cum honor sit æstimabilior quibuscunque diui-

diuitijs, & facultatibus; Nec obesse potest, si asseratur, quod in tali expositione maximum inferatur dedecus exposito innocenti, quod videtur præualere infamię, parentum, qui ex quo deliquerunt, debent sibi imputare illud periculum infamiæ non refundere in dedecus innocentis; Non, inquam, obesse potest, quia in eodem bonorum genere ordo charitatis exigit, vt quis prius sibi cōsulat, quam alijs, quando vtrinq; non potest consulere, sicque parentes possunt præferre propriam famam alterius decori; nec officit, quod ipsi per proprium delictum causam dederint propriæ infamiæ; Non officit, inquam, quia, quamuis ratione delicti ius ad famam amiserint quoad Deum, non tamen amiserunt in ordine ad homines. Accedit, quod cum illa proles sit illegitima, & fortè etiam spuria non habet ius, vt ipsius decus seruetur cum tanto parentum detrimento.

An teneantur compensare, diuersæ sententiæ.

Hic immediatè oritur difficultas, an si parentes adulteri, seu fornicarij ad tegendum proprium delictum, & vitandam infamiam, seu periculum mortis exposuerint suos filios illegitimos, & spurios vel ad hospitale, vel ad ianuas Ecclesiæ, teneantur eidem Hospitali, seu Ecclesiæ compensare alimentorum expensas pro prole factas? Nonnulli arbitrantur absolutè non esse de rigore iustitiæ tales expensas compensandas Hospitali, sed ad summum ex quadam æquitate *Henriquez lib. 11. de matrimon. c. 19. in glos. nu. 3.*, qui ea ratione mouetur, quia huiusmodi hospitalia ad eum effectum instituta sunt ad accipiendos huiusmodi infantes expositos, ne à parentibus abiecti pereant, vel etiam ab eisdem parentibus ad vitandam infamiam enecentur. Alij inter quos *Lessius lib. 2. de iust., & iur. c. 19. num. 69.* arbitrantur parentes, quantumuis diuites non teneri ad huiusmodi alimentorum compensationem hospitali, nisi quatenus constat huiusmodi hospitale esse dumtaxat institutum pro solis pauperibus alendis. Alij, inter quos *Laiman Theol. mor. lib. 3. tract. 3. part. 3. c. 14. num. 4. vers. dico 3.*, sentiunt non teneri ad talem compensationem, si hospitale sit diues, secus, si fuerit pauper propter eam rationem, quia, quando est diues præsumitur institutum indifferenter pro omnibus expositis ob causam iustam sine obligatione compensationis; quando verò pauper non præsumitur, nisi pro pauperibus institutum. Alij inter quos *Fragosus de Repub. Christ. part. 3. disp. 2. nu. 123.*, sentiunt expensas alimentorum esse compensandas de rigore iustitiæ, si hospitale erectum tantum sit pro pauperibus alendis, secus si pro expositis. Quid igitur in tanta sententiarum varietate concludendum?

7 Probabilius tenentur compensare expensas factas ab hospitali.

Probabilius sentio parentes diuites teneri absolutè compensationem facere Hospitali pro expensis factis in alimentis, & educatione filij expositi. *Nauarrus in man. c. 16. num. 48.*, *Azorius lib. 2. c. 26. q. 1. vers. finem*, *Rebellus de obligat. iust. part. 1. lib. 3. q. 10. num. 8.*, *Ioseph Rocuffol in praxi, quid agendum part. 3. lib. 2. num. 43.*, & de communi testatur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. nu. 607.* Ratio ex eo deducitur primo, quia parentes per prius, & principalius obligantur ad alendos proprios filios, quantumuis illegitimos, & spurios, nec eximuntur à tali onere, nisi quatenus sint impotentes, ergo, si deficiant ab adimplendo tali onere, & hospitale pro eisdem hoc munus adimpleat, habebit ius ad repetendas expensas, quas in adimplendo munere illorum insumpsit, cum in hoc gesserit negotium eorundem parentum, & sicuti alij, qui tenentur solummodo in subsidium Patris, si pater ex sua incuria, & non ex impotentia defecerit, si filios aluerint, possunt aduersus Patrem agere ad repetitionem expensarum, ita si hospitale in subsidium eorundem parentum diuitum expensas fecerit in alendis eorum filijs, poterit ab eisdem parentibus expensas insumptas repetere, cum non excusentur ratione impotentiæ, nec periculi infamiæ, cum per illam solutionem, seu compensationem expensarum non sit periculum, cū possit secreto fieri, & sub cautela.

Rationes pro hoc asserto.

Ratio ex eo deducitur secundo, quia non est præsumendum, quod institutores hospitalis voluerint consulere vtilitati delinquentium, licet voluerint consulere periculo eorundem infamiæ, ergo, quantumuis instituerint ad recipiendos filios expositos nulla facta mentione diuitum, seu pauperum, hoc intelligendum est, quantum ad effectum diuites eximendi ab infamia, non quantum ad effectum eosdem eximendi ab onere compensationis, quandoquidem, vt mox dicebam non supponendi sunt voluisse consulere fauori, & vtilitati delinquentium. Confirmatur primo, quia si parentes in hac hypohesi non tenerentur contribuere expensas Hospitali, tribueretur delinquentibus ansa delinquendi, cum eximerentur ab onere alendi filios, quos ex adulterio susceperunt; & ex vno capite euitarent infamiam, & ex alio commodum independentèr ab illius periculo reportarent non alendi propriam prolem, ergo &c. Confirmatur secundo, quia præsumendum est, quod huiusmodi hospitalia fuerint instituta in fauorem pauperum, & si etiā

Hospitale non consulit vtilitati delinquētium.

Vuu 2 in

in fauorem expositorum diuitum, hoc dumtaxat ad euitandam infamiam, non ad euitanda incommoda alimentorum.

Non solum autem hæc compensatio facienda est quoad expensas pro alimentis, sed etiam pro congrua educatione, vt si ab eodem Hospitali factæ sint expensæ pro instruendis iisdem filijs in aliqua arte, & disciplina, vt notant *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. nu. 607. vers. ad quam restitutionem*, *Azorius Instit. mor. part. 2. lib. 2. c. 4. q. 7.*, cum hoc spectasset ad curam eorundem parentum, & in hoc Hospitale benè gessit negotium eorundem.

8 Etiam expēsæ sunt compensandæ pro congrua educatione.

Hæc tamen compensatio quoad quantitatem limitanda est in casu, quo idem filius expositus peruenerit ad debitam ætatem, & suis operibus, & industria hospitali aliquid acquisierit, tunc etenim tantum in compensatione detrahendum est, quantum acquisiuit *Fagundez in Decal. lib. 4. c. 1. num. 5.*, quia damnum, quod passum est Hospitale in illius alimentis, intelligitur compensatum per illud lucrum acquisitum.

§. II.

An Patre impotente compensare Hospitali expensas alimentorum teneantur illas compensare alij, qui tenentur in subsidium Patris.

SVMMARIVM.

Facti series exponitur. 1.
Mater in subsidium Patris, si ipsa fuerit diues tenetur Hospitali compensare expensas. 2.
Sententia asserens, quod, si Pater fuerit diues non teneatur Mater compensare expensas primi trienij. 3.
Probabilius tenetur eas compensare. 4.
Nec Patre, nec Matre valentibus compensare tenentur alij, qui tenentur in subsidium ordine successiuo. 5.

Disquisitio II. Dictum est in præcedenti paragrapho, quod, si Pater, & Mater exponentes filios illegitimos, seu spurios in Hospitali ad tegendum crimen adulterij, & ad euitandam infamiā, si sint diuites, teneantur eidem Hospitali compensare expensas alimentorum factas pro eisdem filijs. Modo supponimus, quod Pater sit impotens ad illius compensationem, & mater sit potens, & sic inquirimus, primo, an ipsa mater teneatur in compensationem pro talibus expensis retribuere. Secundo ex suppositione, quod mater adhuc sit impotens teneantur alij sanguine coniuncti iuxta ordinem successiuum, de quo supra locuti fuimus.

1 Factum exponitur in suis terminis.

Respondeo primo, vtique Matrem in subsidium Patris impotentis teneri compensare expensas, si ipsa sit diues, factas ab Hospitali in educatione filiorum suorum expositorum *Laiman Theologiæ mor. lib. 3. tract. 3. part. 3. c. 14. num. 4.*, *Molina de iust. tom. 2. disp. 703. num. 4.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. num. 607. vers. ad quam restitutionem.* Ratio ex eo deducitur, quia ex supradictis mater in defectum Patris tenetur filijs, quantumuis spurijs subministrare alimenta, ergo, & tenetur compensare expensas ab Hospitali factas in eorundem filiorum alimentis, quandoquidem hoc alendo filios ipsius benè gessit negotium eiusdem matris, & id præstitit, quod præstare debebat eadem mater.

2 Mater in subsidium Patris tenetur cōpensare expensas.

Hic oritur difficultas, an, quantumuis Pater fuerit diues, eadem mater teneretur per se, & principalitèr compensare Hospitali expensas ab eodem factas pro primo triennio ablactationis, cum ipsa ex superius dictis pro illo triennio teneatur alere? Ratio dubitandi ex eo prouenit, quia ipsa quidem tenetur pro illo tempore alere filios, quantumuis spurios, quotiescumque commodè, & decentèr potest; in hac autem hypothesi non videtur hoc posse præstare decentèr, cum ablactare per se ipsam inferret graue dedecus, promeret delictum adulterij, & infamiam ingereret, adeoque, cum eximatur ab onere alendi, videtur etiam eximi ab onere compensandi; vnde sicuti, si mater esset diues, & ob aliquod iustum impedimentum non posset proprio lacte nutrire, non teneretur proprijs expensis curare, vt alerentur filij pro illo triennio, sed tale onus refunderet in Patrem, prout docent *Molina de iust. tom. 1. disp. 168. §. si mater lacte careat*, *Megala part. 2. c. 23. q. 1. nu. 10.*, *Laiman lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. num. 5.*, *Panormitanus in c. cum haberet num. 10. de eo, qui duxit in matrim.*, *Azot. in summa C. de patria potest.*, ita si sit diues, & ratione infamiæ imminentis excusatur à nutriendo proprio lacte, excusabitur etiam à curando proprijs impensis, vt alerentur per alium, nempe per Hospitale, adeoque non ipsa, sed Pater tenebitur eidem Hospitali expensas factas compensare. Nihilominus in hac hypothesi arbitrarer non eximi matrem ab onere compensandi æstimationem illorum alimentorum pro illo triennio ablactationis. Ratio ex eo deducitur, quia mater in præsenti casu eximitur ab onere per se ipsam lactandi filium

3 Sententia asserens, quod, si Pater fuerit diues, nō tenetur mater compensare expēsas primi triennij.

4 Probabilius tenetur eas compensare.

filium ex fine, cui ipsa per suam culpam causam dedit, non ex aliqua impotentia intrinseca, ergo, ne ex sua culpa commodum reportet, tenebitur damna, seu expensas quas hospitale fecit compensare. Antecedens patet, quia in tantum in hac hypothesi eximitur, in quantum per se ipsam ablactando subesset periculo infamiæ; huic autem periculo ipsa culpabilitèr causam dedit fornicando; neque obstant ea, quæ ex aduerso afferebantur; nam, quidquid sit de eo, quod dicitur nempè, quod, si mater diues non possit ob aliquod iustum impedimentum proprio lacte nutrire, non teneatur proprijs expensis curare, vt apud alios pro illo triennio proles alatur, quod certè negant *Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 18. num. 62., Coarruuias var. part. 1. c. 16. num. 10., Lessius de iust. lib. 2. c. 19. num. 20.*, adhuc manifesta apparet disparitas, nam in primo casu ipsa mater per suam culpam causam non dedit illi impedimento, prout præstitit in casu, de quo hic loquimur, & licet æquè Pater, ac Mater causam præstiterit culpabilem, nihilominus, quia ipsa mater ex se pro illo triennio tenetur, ipsa specialius debet tale onus subire.

5 Impotentibus Patre, & Matre compensare, probabilius tenentur alij ordine successiuo.

Respondeo secundo. Nec Patre, nec Matre valentibus talem compensationem ponere probabilius est alios, qui in subsidium tenentur teneri seruato ordine successiuo expensas Hospitali factas in expositorum alimentis compensare. Ratio ex superius dictis deducitur, quia de iure nedum naturali, sed etiam ciuili seruato illo ordine ipsi tenentur alimenta eisdem filijs præstare, ergo, si non præstent, & alij, puta Hospitale pro ipsis præstet, tenebuntur compensare. Verum tamen est, cum filij tanquam illegitimi, seu spurij intelligantur clam expositi ad vitandam infamiam, seu mortis periculum, ne præsumantur eorum consanguinei, qui in subsidium obligantur, conscij illius expositionis, adeoque regularitèr eximuntur ab illo onere compensationis.

---

§. III.

An, si filius fuerit expositus ad ianuam alterius, possit hic tutò ad alterius ianuam exponere.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Si transtulit ad ianuas Hospitalis non peccauit. 2.
Debet cauere ne fame vel frigore pereat. 3.
Si persona, ad cuius ianuam expositus est infans, iustè timere potest de infamia, potest ad alterius domus ianuam deferre. 4.
Quamuis non sit periculum infamiæ, si non habeat superflua naturæ potest deferre. 5.
Non peccat deferens ad alienam domum, vbi nouerit promptè alendum. 6.

Disquisitio III. Parentes vel ad tegendum crimen adulterij, vel ad vitandam infamiam, seu periculum mortis, prolem spuriam exposuerunt ad ianuam cuiusdam determinatæ personæ, vel quia in illo loco Hospitale non esset, quod expositos exciperet, vel quia quantumuis ibidem hospitale adesset, periculum suberat, quod, si illuc deferretur, detegerentur ipsi exponentes cum illo periculo infamiæ. Persona illa, ad cuius ianuam, illa proles fuerat exposita, indè subtraxit, & ad ianuam alterius, vel fortè etiam Ecclesiæ, vel eiusdem Hospitalis collocauit. Quæsitum hic fuit, an persona illa, quæ prolem ad propriam ianuam expositam transtulit ad ianuam alterius, vel Ecclesiæ, vel Hospitalis grauitèr peccauerit? 1 In quo sensu procedat titulus.

2 Si transtulit ad ianuas hospitalis nō peccauit.

Respondeo primo. Si transtulit ad Ianuas Hospitalis, vel alterius loci pij pueris expositis alendis deputati non peccauit. *Sanchez lib. 1. consil. mor. c. 5. dub. 5. n. 74., & 75., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. nu. 610.* Ratio ex eo deducitur, quia nec peccauit contra naturalem pietatem, nec contra iustitiam, nec contra generalem charitatem, non contra primum, quia inter illam personam, & expositū non viget ius sanguinis, ex quo oritur illa naturalis pietas; non contra secundum, quia ex nullo iustitiæ onere persona illa tenetur alere filium alterius, nec iniustitiam commisit aduersus locum pium, quia hic institutus est ad illum effectum, & hic non alia onera subit, nisi ad quæ tenetur; non contra tertium, quia generalis charitas non obligat, nisi quoad existentem in extrema necessitate; expositus autem ille non supponitur in extrema necessitate, cum hospitale statim succurrat. Aduertendum tamen est, quod debeat ista persona, quæ à propria domo ad hospitale transfert, cauere, ne interim fame, vel frigore pereat, si in promptu habeat, quo possit cauere; ad hoc enim tenetur ex titulo generalis charitatis. 3 Debet cauere ne fame, vel frigore pereat.

Respondeo secundo. Si persona ad cuius domus ianuam infans expositus est, obnoxia sit periculo infamiæ ex eiusdem receptione potest licitè ad alterius ianuā deferre, si probabilitèr credat personam, ad cuius domum defertur, in promptu ha-

habere, quæ possit eidem infanti succurrere. *Sanchez loc. quo supra num. 77.*, *& Ioannes Angelus Bossius loc. item cit. nu. 612.*

4 Si iustè timere potest de periculo infamiæ, potest ad alterius ianuam deferre.

Hoc contingeret in casu, quo persona, ad cuius ianuam per parentes esset illa proles exposita, esset sacerdos, virgo, vel vidua honestæ conditionis, & vitæ, de quibus posset ingeri suspicio, quod proles illa esset ab eisdem genita. Ratio ex eo deducitur, quia ius propriæ famæ, & honoris prævalere debet illi incommodo, quod fortè alter patietur in recipiendo illo infante, ergo non est, cur ad eandem famam, & honorem non possit filium ad propriam ianuam expositum, ad alienam domum deferre, cum per illam delationem non cogat dominum domus ad recipiendam illam prolem, & si ille non recipiat, probabilitèr possit sperare alium esse recepturum. Confirmatur, quia ipsi parentes, qui cæteroqui tenentur ex naturali pietate ad alendam prolem, in ordine ad tegendum proprium delictum, & ad vitandam infamiam possunt eandem prolem exponere seruatis debitis cautelis per ea, quæ supra diximus, ergo à fortiori hoc poterit extraneus, in ordine ad vitandam suspicionem infamiæ, quæ de eo oriri posset, & rationabilitèr timeretur.

Rationes pro hoc asserto.

Confirmatur, quia lex charitatis, quæ ad summum vigere potest in hac hypothesi, non obligat cum tanto periculo propriæ famæ ad recipiendum expositū, ergo poterit ille, ad cuius ianuam delatus est, dimittere, & in alium locum deferre; Neque dicas, quod quantumuis in ordine ad hunc effectum non teneatur recipere, sed possit dimittere, non possit tamen ad alienam domum defferre, nam non recipiendo, & dimittendo se eximit ab illo onere alendi, & à periculo infamiæ, quod vtique licitum est, deferendo verò ad alienam domum, alterum sine causa aggrauat, quod iniustum est; contra enim impugnaberis, primo, quia in ordine ad tuitionem propriæ famæ, & honoris, sicuti potest mater deferre ad alienam domum, in quo casu non consideratur grauamen domini, seu habitatoris eiusdem domus comparatiuè ad periculum infamiæ, ita in ordine ad eandem famam tuendam non erit, cur extraneus, ad cuius domum illa proles exposita est, non possit ad alienam ianuam deferre, nec erit hic considerandum illud grauamen &c. Secundo, quia per illam delationem ad ianuam domus alterius, non infert extraneus vim aliquam domino, seu habitatori domus, ad quam defert, sed præcisè prolem illum exponit illius pietati, vel alterius, quem probabilitèr credere potest recepturum.

Respondeo tertio: Quantumuis nulla posset esse suspicio infamiæ, vel periculum dedecoris domino, seu habitatori domus, ad cuius ianuam expositus est infans, si hic non haberet superflua naturæ sibi, & suis posset ad alienam domum, vel ad ianuam loci pij deferre. Consentiunt *Sanchez, & Bossius loc. cit. ille num. 73., iste n. 611.* Ratio ex eo deducitur, quia nemo tenetur alteri consulere ex bonis, quę sibi, suisque necessaria sunt ad naturam, quando eidem alteri aliunde potest subueniri, sed per expositionem ad ianuam alterius, vel loci pij rationabilitèr potest sperari, quod ex pietate fidelium eidem exposito subuenietur, ergo &c. Quod, si supponas, tunc infantem laborare necessitate extrema, & versari in periculo mortis proximæ, nisi tunc eidem immediatè subueniatur; tunc etiam docent præfati DD., quod hoc non obstante posset ad alienam domum deferre, & experiri de aliorum charitate; nam quoad necessaria naturæ sibi, & suis nemo tenetur alijs consulere, quantumuis extremè indigentibus, quod, quantumuis verum esse possit, non video tamen, quomodo huic casui possit esse in praxi adaptabile, cum vix possit contingere, quod pati possit graue præiudicium in necessarijs, quo de naturam per sustentationem infantis ad modicum tempus: Quamobrem dico, quod, cum in infante illa extrema necessitas non possit ad longum tempus perseuerare, & consulere illi necessitati non possit graue præiudicium inferre, ex lege charitatis teneatur illi necessitati consulere, & deinde prolem illam possit exponere aliorum pietati, vel ad ianuam alterius, vel alicuius loci pij.

5 Quamuis non sit periculum infamiæ, si nō habeat superflua naturæ potest deferre.

Respondeo quarto. Si ille, ad cuius ianuam expositus est infans, nouerit alium in promptu esse ad eum alendum non peccaret grauitèr ad ipsius domus ianuam illum deferens. Consentiunt *Bossius, & Sanchez supra allegati.* Ratio ex eo deducitur, quia non peccat contra iustitiam, nec contra charitatem, nec aduersus ipsum infantem, nec aduersus illum, cuius domui exponit, non contra iustitiam, quia quoad infantem nullo iustitiæ onere premitur, quoad illum, cuius domui exponit nec ipsum cogit, nec compellit, sed eius pietati exponit; Non contra charitatem aduersus infantem, quia lex charitatis non obligat ad subueniendum alteri nisi sit in extrema, vel saltem graui necessitate constitutus, in qua non intelligitur ille infans, cum expositus probabilitèr ab alio subuenietur, & excipietur; Nec etiam aduersus eum, ad cuius domum transfert, quandoquidem per il-

6 Non peccat, si deferat ad alienam domum, si nouerit promptè ibi alendum.

lam translationem ipsum non obligat ad recipiendum, sed exponit eius pietati, si velit recipere, quod, si ipse fortassis nolit, potest esse moralitèr certus, quod alij excipient, & subuenient illi exposito; dummodo prospiciat, & prouideat, ne interim moriatur.

§. IV.

De pœnis exponentium infantes absq; iusta causa.

SVMMARIVM.

Pater, Patronus, & Dominus exponentes filios seruos, & liberos amittunt patriam potestatem, & seruitutem. 1.
Procedit etiam de matre. 2.
Etiam si exponerent ad Hospitale. 3.
Nonnullæ limitationes. Ibid.
Si Pater ex interuallo sic expositum agnoscat recuperat patriam potestatem. 4.
Æquiparantur parricidis. 5.
Hanc pœnam incurrunt ipso iure. 6.
Incidunt in hanc pœnam etiam, qui impiè denegant alimenta. 7.
Etiam si denegant alimenta sanis. 8.
Susceptor regularitèr non accedit in bonis expositi. 9.
Sic exponentes priuatur iure successionis ad bona expositorum. 10.
Nec Pater exponens acquirit vsumfructum in bonis aduentitijs expositi. 11.

DIsquisitio IV. Regularitèr loquendo inter eos, qui crebrius infantes exponunt, sunt Pater, Patronus, & Dominus, qui exuti pietatis visceribus publicæ pietati exponunt filios libertos, & seruos. Æquissimum est, vt qui ita enormitèr sine iusta causa delinquunt, grauibus, ijsque atrocioribus pœnis afficiantur. Quamobrem in præsenti inquirimus quænam sint pœnæ, quæ à iure contra huiusmodi delinquentes infliguntur.

1 Amittunt patriam potestatem, & seruitutem. Prima pœna in ordine ad Patrem, Patronum, & Dominos exponentes filios, & seruos, & libertos, est amissio patriæ potestatis, & seruitutis, prout docent *Baldus in l. 2. C. de infant. exp., Cardin. Palæotus de noth., & spurijs c. 63. num. 6., Menochius de arbit. cas. 396. num.* 11. Hocque expressè colligitur *ex l. 2. 4. C. de infant. expos., & ex auth. de infant. expos. §. qui itaque*, & clauis ex dispositione iuris canonici *in c. vnico de infant. expos.*, vbi expressè sic legitur *Siue à Patre, siue ab alio sciente ipso, aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus existit, hoc ipso à potestate patria fiat liberatus, nam, & hoc casu in ingenuitatem libertus, & seruus in libertatem recipitur, quod, & de prædictis cuiuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impiè denegari contigerit, est dicendum; sanè, qui hos suscipiunt non possunt propter hoc in eorum personis ius aliquod vindicare.*

Singula verba, quæ in hac dispositione iuris canonici continentur ordinatim explodo, nam continent decisiones controuersiarum scitu dignissimas. Dicitur, *si à Patre vel ab alio sciente ipso, aut ratum habente infans expositus existat*; sub quibus particulis duo veniant; primum, quod ad incurrendam hanc pœnam non est necesse, quod Pater ipse per se ipsum exponat, vel mandatum det exponendi, cum sufficiat, quod ipse sciat, & non impediat, vel, postquam sciuerit, ratam habeat talem expositionem. -Ibi- *sciente ipso, aut ratum habente*. Sed, an hæc dispositio restringatur solummodo ad Patrem exponentem, vel scientem exponi, & non impedientem, seu ratum habentem, an verò etiam extendatur ad matrem similia agentem, seu permittentem? Ex vi talis dispositionis non videtur extendi, quandoquidem pœnalia restringenda sunt ad verborum normam, quibus concipiuntur ex vulgatissimis iuribus; huiusmodi autem pœna solum concipitur in persona Patris, adeoque ad matrem non videtur amplianda. 2 Procedit etiã, quoad Matrẽ. Nihilominus, & ad matrem hanc dispositionem extendi censendum est, quod videntur consideraſſe *Barbosa in rubric. extra de infant., & languid. vers. expositi filij, Ioannes Baptista Sammiatus controu. 73. nu. 18., & seqq.*, vbi genitores ita exponentes filios appellat sanguinolentos, & loquitur indeferentèr de vtroque parente exponente, nec restringit ad solum Patrem, hocque videtur colligere *ex l. sancimus in princip. ff. de infant. expos.*, vbi expositi reputantur etiam nati ex legitimo matrimonio a Patre, aut Matre abiecti, & extra domum positi; Nec incongrua ratione hoc statuitur, quandoquidem æquè in proprium sanguinem sæuit mater, ac Pater; Nec obstant, quæ ex aduerso afferebantur, quia ibidem solummodo fit mentio de Patre, quia ad Patrem primo loco incumbit cura filiorum, & patria potestas in ipso specialitèr consideratur; Soluitur instantia opposita. cæterum, cum idem delictum intercedat in matre exponente, non est, cur eadem pœna non debeat interuenire, nec requiritur expressio, vbi in lege ipsa exprimitur ratio prohibitionis sub pœna; vbi autem exprimitur ratio, ob quam pœna illata est, fit extensio ad ea, in quibus militat eadem ratio. Deinde licet *in d. c. vnico de infant. expos.*

pos. solum fiat mentio de Patre; in alijs tamen iuribus fit extensio ad quoscunq; exponentes, vt *in l. 4. C. de infant. expos.* Secundum, quod venit sub eisdem particulis, est, quod in tali dispositione veniat expositio infantis, qui talis dicitur vsquequo peruenerit ad septimum annum inclusiuè *Menochius de arbitr. cas. 57. nu. 27., & seqq., & de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 47. num. 3., Azorius Instit. mor. part. 2. lib. 2. c. 26. q. 2. vers. quæstio est, Sanchez in cons. mor. lib. 1. c. 5. dub. 4. num. 2.*

Duæ difficultates expositæ.

Circa has particulas duo præcipuè insurgunt dubia, quorum primum est, an Pater in hanc eandem pænam incidat, si infantem non in vijs publicis, aut in Ecclesia, aut alio loco exponat, sed in Hospitali ad hoc deputato, vt in eodem alatur. Secundum, an Pater possit ex interuallo agnoscere expositum pro filio, & an tunc reassumat ius patriæ potestatis.

3 Etiam si exponerent ad hospitale.

In ordine ad primum nonnulli videntur arbitrari Patrem non amittere ius patriæ potestatis per expositionem filij in Hospitali, vt alatur sentientes sufficere ei ad euitandam hanc pænam, qui tenetur alere, si procurat alendo alimenta quocunque modo *Glosa in l. necare ff. de lib. agnos.*, quod appellat mirabile *Ioannes de Anan. in c. 1. col. 3. ad med. vers. colligit etiam 14. de infant. expos.* Sed, quamuis in aliquo casu hoc verum esse possit, non tamen est absolutè verum, vt notat *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 267. nu. 7.* Nam, si fuerit persona honesta, nobilis, & considerabilis conditionis non videretur eximi ab hac pæna, cum regularitèr magnum dedecus sit filio eiusdem educari, & ali in Hospitali inter vilissimas personas. Quod, si supponas aut infantem expositum vilissimum esse, aut Patrem non habere, quo ipsum alat, aut Hospitale tale esse, vt non dedeceat personas, & nobiles in eodem ali, tunc certè Pater eximeretur à tali pæna, cum non desæuiat in infantem, sed potius eidem consulat *Rebuffus priuil. schol. 54. num. 3.*, vbi allegat *Boerium in addit. ad Benedict. de Plumb. in l. Casij Caij de fideicom. libert., Ioãnes de Anan. in c. 1. num. 14. post Bald. in l. vnica §. sed scimus ad med. num. 2. C. de lat. libert. col.* Verum tamen est, quod Pater, qui exposuit in his casibus, si sit diues, teneatur compensare expensas ipsi Hospitali *arg. l. 1. C. de infant. expos.*

Nonnullę limitationes.

4 Si pater ex interuallo agnoscat, recuperat patriam potestatem.

In ordine ad secundum dicendum est Patrem ex interuallo posse sic expositum agnoscere, & per talem agnitionem recuperare iura patriæ potestatis, & filiationis *Iacob. de Aret. in l. vxorem 29. de manum. test.* per textum *in l. etiam matris 16., & ibi glos. in verb. probari ff. de probat., Iason in l. neque professio col. 1. in fin. vers. aduerte etiam, quod vbi posthumus num. 3. ad fin. C. de testam., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 266. num. 27.* Ratio est, quia, quantumuis per illam expositionem possessio patriæ potestatis intelligatur turbata, nihilominus per illam agnitionem intelligitur recuperata.

Dicitur per parentesim *relegato pietatis officio*, quandoquidem denegari non potest, quin feritatem belluinam præseferant, qui tàm inhumanè erga suam prolem se gerunt; vnde meritò *à Ioanne de Capistr. in specul. consc. num. 297. tom. 1. fol. 305.* æquiparantur homicidis, ab alijs parricidæ, ab alijs innocentum perditores, ab alijs sanguinolenti appellantur; hic inferunt, quod, si filius fuerit à Patre expositus, nec ab eodem agnitus, & hic Patrem ipsum interficeret, non esset in ipso considerandus reatus parricidij cum per illam expositionem amiserit iura filiationis *Petrus Sanct. sing. 2. sit scis, quod in præcedenti num. 9., Platus in epit. delict. c. 22. num. 27. in fine vers. alius subijcitur casus, Decianus lib. 9. c. 8., & num. 9. c. 11., Farinatius q. 120. num. 164., Carrerius in §. homicidium num. 143., Menochius de arbitrar. in addit. ad c. 358. num. 39.*, nam indignus videtur factus muneribus, & honoribus paternitatis, qui in tali expositione viscera paternæ pietatis in expositum exuit.

5 Æquiparàtur parricidis.

Dicitur *hoc ipso à potestate patria fiat liberatus*, circa quas particulas suboritur immediatè difficultas, an Pater ipso iure absque alia declaratione subeat hanc pænam priuationis iuris filiationis, & patriæ potestatis, & rationem dubitandi ingerunt illæ particulæ *hoc ipso, & fiat liberatus*, nam primæ important incursum pænæ ipso iure, vt per *glosam verb. ipso iure in clement. vlt. de præbend., Tiraquel in l. si vnquam verb. reuertatur num. 118. C. de renoc. donat., Moneta de distribut. quotid. part. 3. q. 7. nu. 35., Cenedo post lib. pract., & canon. quæst. sing. 59. nu. 8.*, ex aduerso secundæ particulæ, nempè *fiat liberatus*, videntur importare actionem aliquam, media qua constituatur liber, adeoque factum Iudicis. Sentiendum est ipso iure, absque alio Iudicis facto patrem hanc pænam subire *Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 64. n. 7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. n. 619.*, hocque sufficientèr iudicat illa particula *hoc ipso*, quæ ex genere suo importat latam sententiam, & incursum ipso iure, & facto per mox allegata, nec obstat subsequens particula *fiat*, quandoquidem idem sonat, ac *sit*, quinimmo pro ly *fiat*, alij legunt *fuit*, quæ particula præteriti temporis importat, quod eo ipso, quo infans fuit

6 Hanc pænã incurrunt ipso iure ante Iudicis sententiã.

expo-

expositus fuerit etiam liberatus à patria potestate. Addi etiam potest, quod, quantumuis ad incurrendam pœnam pro facto negatiuo prærequiratur monitio, seu interpellatio per ea, quæ notãt *Tiraquel in l. si vnquam verb. reuertatur num. 68. C. de reuoc. donat., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 64. num. 8.*; ad incurrendam tamen pro facto positiuo, cuiusmodi est illa expositio, talis monitio non prærequiratur, si pœna sit apposita cum clausula, *hoc ipso, ipso iure, ipso facto*.

Liberius transit in ingenuitatem. Dicitur *nam, & hoc casu in ingenuitatem libertus, & seruus in libertatem recipitur*, per quas particulas licet incidentèr appositas inducitur pœna amissionis iuris in Domino, & Patrono quoad libertos, & seruos, quod expressius, & directè habetur *in l. 1., 3., & 4. C. de infant. expos.*, & *in auth. de infant. expos. §. qui itaque*, atque idem docent *Baldus in l. 2. C. de infant. expos., Palaotus de nothis, & spurijs c. 63. num. 6., Menochius de arbitr. cas. 396. num. 11.*

Dicitur, *quod, & de prædictis cuiuscunq; ætatis languidis, si expositi fuerunt, est dicendum*. Circa quas particulas oritur ratio dubitandi quinam veniant nomine languidi quoad hunc effectum, vt exponentes priuentur iure potestatis, seu dominij quoad illos. Arbitror illos venire, qui non aliqua momentanea infirmitate laborant, sed qui perpetuo morbo detinentur, & impotentes sunt ad quamcunque rem gerendam per textũ *in l. morbus 113. ff. de verb. signif., Augustinus Barbosa collect. ad c. vnicum in princip. vers. languidi de infant. expos., Rebuffus in d. l. morbus ff. de verb. signif., Gomez in reg. de infirm. q. 28.*, & isti enim pro abiectis habentur, & inferunt grauem immanitatem in exponentes.

7 Incurrunt in hanc pœnam, etiam, qui impiè denegant alimenta. Dicitur, *vel si alicui eorum alimenta impiè denegari contigerit*, vbi habes huiusmodi pœnam incurrere non solum, qui exponunt prædictos, sed etiam sine causa, & impiè eisdem denegant alimenta. Sed hic immediatè suboritur difficultas, an in hac hypothesi, qua dicuntur priuari ob alimenta impiè denegata, requiratur, quod ad talem alimentorum negationem præcesserit interpellatio? Ex prædictis videtur dicendum, quod non requiratur talis interpellatio ad incurrendam hanc pœnam, quandoquidem sub eodem sermone, & sub eadem forma concipitur pœna cõtra exponentes, ac contra impiè negantes alimenta. Ibi *Quod, & de prædictis cuiuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impiè denegari contigerit*; antecedentèr autem dictum fuit *hoc ipso*, cum autem nunc dicatur *Quod, & de prædictis*, vtique refertur ad præcedentia, & induit eorum qualitatem, quasi dicat, quod dictum est de præcedenti idem dicendum est de hoc, quod modo disponitur, & sic stat ampliatiuè retinendo omnes qualitates eorundem præcedentium. Nihilominus *Surdus de aliment. tit. 8. priuileg. 64. num. 8.*, à quo non videtur dissentiri *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. num. 619. in fine*, sustinet ad incurrendam hanc pœnam quoad negationem impiam alimentorum prærequiri interpellationem, quod videntur deducere ex textu *in l. alimenta ff. de lib. agnos.*, vbi supponitur petitionem liberti præcessisse. Si autem inquiratur, cur non requiratur hæc præuia interpellatio, dum infans exponitur; requiratur autem, dum eidem denegantur alimenta; respondet idem Surdus hoc prouenire, quia, quando pœna imponitur pro facto negatiuo semper prærequiritur monitio, seu petitio, secus autem, quando imponitur pro facto positiuo addita particula *hoc ipso, ipso facto, ipso iure*.

Hic alia suboritur difficultas, an, cum in eodem textu dicatur *Quod, & de prædictis cuiuscunque ætatis languidis, vel alicui eorum alimenta impiè denegari contigerit*, hoc intelligendum sit taxatiuè, seu restrictiuè, quando Pater, Patronus, Dominus impiè denegant alimenta filijs, libertis, & seruis adultis languidis, an verò etiam, quando eisdem sanis denegant, dum tamen eisdem alimentis indigent, nec aliunde habeant, quo alantur? Negant intelligendum esse, quando negant huiusmodi alimenta sanis *Panormitanus in d. c. vnico de infant. exposit., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 64. nu. 4., & seqq., Azorius 2. part. lib. 2. c. 26. q. 1. vers. sed quæstio, Sanchez consil. mor. lib. 1. c. 5. dub. 4. num. 3.* propter duplicem rationem; primo, quia diuersa est ratio de adultis sanis, quantumuis egentibus, ac de infantibus, seu adultis languidis, cum isti nihil possint per se ipsos, illi autem possunt saltem ad Iudicem confugere, illiusque officium interpellare. Secundo, quia pœnæ non sunt extendendæ vltra dispositionem pœnalem expressam; non exprimuntur autem in lege adulti sani, quin immo, ex quo fit expressio, & inclusio solum languidorum videntur non languidi adulti ab illa dispositione exclusi. (Sententia asserens denegantes alimẽta seruis sanis non incidere in hanc pœnam.) Alij affirmant extendi etiam ad adultos sanos, qui tamen indigent alimentis *Glosa in l. nec filium C. de patr. potest.*, & *in d. c. vnicum de infant. expos. in verb. languidis, & ibi Gofredus, & Butius, Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. si quis ex ijs nu. 10. ff. de lib. agnosc., Costa in l. si ex cautione verb. seu doli C. de non num. pecun.* Ratio huius opinionis ex eo desumitur, quia Pater, aut Dominus negans impiè alimenta

Xxx filio,

filio, seu seruo, quantumuis adultis, indigentibus tamen, videtur habere eosdem pro derelictis, ergo perdit omne ius, quod in eo habet per textum *in l. fin. ff. pro derelicto*, ad quod etiam facere videtur textus *in l. 2. C. de infant. expos.*, vbi dicitur. *Nec suum quis dicere poterit, quem pereuntem contempsit*. Deinde eadem ratio militat quoad hunc effectum quoad alimenta denegata adultis languidis, ac quoad denegata adultis sanis, sed indigentibus, quandoquidem, & istis impiè, & contra ius sanguinis alimenta denegantur. Hanc secundam opinionem tutiorem existimo; vnde ad rationes contrarias dicendum est, & quidem quoad primam, quod, quãtumuis adultus sanus possit ad Iudicem confugere, & implorare ipsius officium, adhuc tamen denegari non possit, quin impiè eadem alimenta ipsi fuerint denegata, quod est ratio, propter quam iura induxerunt illam pænam amissionis; ad secundum dicendum est, quod ideo languidi fuerunt expressi, quia ipsi supponuntur esse indigentes, quia sibi non possunt acquirere. Cæterum cum etiam supponantur tales, & sani, cum non habeant, quo possint se alere. Ideo &c.

8 Contraria sententia præfertur.

Dicitur tandem, *sanè, qui hos suscipiunt non possunt propter hoc in eorum personis ius aliquod vendicare*. Dicitur *in eorum personis*; non enim negauerim, quod, si susceptores susceperint sic expositos, seu priuatos alimentis non animo donandi, & aluerint, possint in hypothesi, qua exponentes, seu negantes repetere vellent, repetere expensas factas in alimentis, & educatione.

Susceptores possẽt repetere alimenta.

Circa has particulas insurgit ratio dubitandi, an susceptores expositorum acquirant ius, vt in bonis ipsorum succedant ab intestato? Non dubitandum est, quod ipsi expositi possint ad libitum de suis bonis in quemcunque voluerint disponere per textum *in l. sancimus C. de infantibus expositis*, vbi dicitur, quod *expositi sibi acquirant, & in potestatem suam, vel in extraneos hæredes omnia, quæ habuerint, quomodo voluerint, transmittant nulla macula seruitutis, vel adscriptitiæ, aut colonariæ conditionis imbuti*. Sed, an susceptores ipsi, quando suscepti nihil de suis bonis disposuerunt, succedant in eisdem bonis ab intestato; Negant, & quidem non incongruè communitèr DD., hocque expressè colligitur *ex l. nutritoribus C. communia de successi.*, quod ingenuè etiam fatetur *Ioannes Baptista Saminiatus controu. 73. num. 3., & 6.*, quamuis postea *num. 8.* afferat hoc fallere, quando non solum aluit expositum, sed à Patre derelictum recepit pietate, & arte instructum reddidit, & omnia paterna officia erga ipsum exhibuit, & quem per naturam filium non habuit, sibi quodamodo constituit per adoptionem; vnde in casu tunc contingente inter Hospitale Misericordiæ Lucensis Ciuitatis, quod aluerat filiam expositam, & Confraternitatem Sanctissimi Crucifixi eiusdem Ciuitatis institutam hæredem ab eadem filia exposita de bonis, quæ sua arte, & industria acquisierat, consuluit iuxta statutum eiusdem Ciuitatis *c. 23. lib. 2.* disponens, quod vbi mulier nunquam fuit recepta, nec existentibus sibi fratribus, vel sororibus, vel fratrum filijs, aut filiabus non possit disponere nisi de medietate suorum bonorum, aliam verò habeant, qui ab intestato successuri fuissent, & cum illa filia non haberet, qui aliunde possent ab intestato succedere, dixit, quod Hospitale, quod illam suscepit, & aluit, debeat ab intestato in illa medietate succedere, & sic victoriam in iudicio reportauit; Ex quibus omnibus conijcitur, quod senserit, quod Hospitale, vel alium expositorum susceptorem ab intestato eisdem expositis succedere debeat. Circa hanc consultationem Saminiati, & sententiam ab eodem reportatam plura considero primo, quod locum non habeat, vbi expositus haberet alios consanguineos à Patre, qui ex dispositione iuris eidem succederent ab intestato, quod rectè considerauit idem *Saminiatus loc. cit. nu. 8.* Secundo, quod ibi filia fuerit habita pro derelicta à parentibus. Tertio, quod Hospitale ipsam nedum susceperit, aluerit, sed etiam vicem Patris sustinuerit, & paterna officia exercuerit erga ipsam. Sed quidquid sit de hoc speciali casu, de quo loquitur Saminiatus, arbitror absolutè susceptorem non habere iura succedendi ab intestato ei, quem suscepit, qua præcisè susceptor est; iuxta quem sensum procedit textus *in d. l. nutritoribus C. communia de succession.* Cæterum, si munera Patris gesserit, & paterna officia exercuerit, assentiendum arbitror eidem Saminiato, prout eidem etiam assentiuntur *Peregrinus de iure Fisci lib. 5. tit. 3. in rub. de bonis vacantibus num. 16.*, *Farinacius prima part. fragment. verb. fiscus num. 134.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. num. 642.*; æquum enim est, quod sicuti officia paterna erga sic expositum exercuit, ita & eius iura quodamodo acquirat. Deinde nequit obstare, quod idem expositus non teneatur relinquere suo susceptori, seu educatori legitimam, siue sit priuatus, siue Ecclesia, Monasterium, seu Hospitale, prout habet *Baldus in l. sancimus num. 1. C. de infant. expos.*, ergo nec idem susceptor potest ab intestato eidem exposito succedere; Nequit,

9 Regulariter susceptor expositi nõ succedit ab intestato bonis ipsius.

Rationes pro nostra opinione.

quit, inquam, obstare, quandoquidem, vt benè notat *Saminiatus contron. 73. cit. nu. 15.*, argumentum à successione ad legitimam procedit negatiuè, hoc est non succedit ab intestato, ergo nec ei debetur legitima, non verò affirmatiuè, hoc est, succedit ab intestato, ergo ei debetur legitima *Grinet. decis. Dolan. 88. num. 13.*, cum legitima solum debeatur ascendentibus, & descendentibus, & fratri, quando turpis persona est instituta *l. 1. l. nam, & si parentibus ff. de inoffic. testament. l. fratres, & l. si fratris C. eodem, Merlinus de legitima lib. 1. tit. 2. q. 13., & seqq.*

10 Secunda pæna est, quod ipsi exponentes priuantur iure successionis ad bona ipsorum expositorum, si quæ habuerint, quod videtur indubitatum supposuisse *Saminiatus d. controuers. 73. nu. 18., & seqq.*, dum non obstante, quod filia, de qua ibi agebatur, erat ex legitimo matrimonio procreato, statuit quod non expositores, sed Hospitale susceptor eidem succederet ab intestato; non enim æquitas postulat, vt qui partem sanguinis internectioni prostituerunt *Barbosa rub. de infant., & languid. vers. expositi filij*, & filios expositos necare dicuntur *l. necare ff. de lib. agnos. Glosa in l. 2. in verb. animaduersioni C. de infant. expos.* eisdem in bonis, quę habuerint, succedere debeant.

Exponentes priuatur iure successionis in bonis expositorum.

Tertia pæna est arbitraria, hoc est imponenda Iudicis arbitrio, prout latè probant *Menochius de arbitrarijs cas. 396., & Ioannes Angelus Bossius tract. de effectibus matrimonij part. 2. c. 9. num. 622.*, hocque videtur expresè colligi *ex l. 2. C. de infant. expos.* - Ibi - *Animaduersioni, quæ constituta est, subiacebit*, vbi Glosa explicat per pænam extraordinariam hoc est Iudicis arbitrio, quod etiam colligitur *ex l. nec filium C. de patria potest.*, vbi *glosa in verb. pœna* interpretatur *Iudicis arbitrio*.

11 Quarta pæna est, quod Pater exponens filium, vel filiam non acquirit quoad vsufructum bona aduentitia, quæ fortè acquiruntur filio, vel filiæ expositis, quod est indubitatum apud omnes, quia fundamentum talis vsusfructus est patria potestas, quæ ex supra probatis per illam expositionem cessat in Patre exponente. Sed, an amittat etiam vsumfructum bonorum aduentitiorum eiusdem filij, seu filiæ expositæ, quæ, seu quem vsumfructum ante expositionem, & amissionem patriæ potestatis acquisierat, an vero illum vsumfructum retinere possit ipsius vita durante, dissidium est apud DD. Aliqui, quos refert *Sanchez in summa lib. 7. c. 13. num. 68.*, arbitrantur cessante patria potestate per illam expositionem, cessare etiam in patre vsumfructum bonorum aduentitiorum filij, quia patria potestas est fundamentum vsusfructus quoad talia bona. Alij tamen communius negant cessare talem vsumfructum, sed perseuerare in patre, vsq; ad ipsius obitum, quia licet patria potestas requiratur ad acquisitionem in ipsius origine, non requiritur tamen post legitimam acquisitionem in continuatione, & perseuerantia *Baldus in l. 3. C. de vsufructu, Vasquius de succes. progr. lib. 1. §. 1. nu. 28., & seqq. Paschalis de patr. potest. c. 3. nu. 34., & 35.* Adeo exosum est naturæ, & iuribus hoc crimen, vt crederem, quod, si ipso iure non priuetur, sit tamen per Iudicis in pænam tantæ prauitatis priuandus.

Nec pater exponens acquirit vsumfructum in bonis aduentitijs expositi.

---

§. V.

An Pater, qui exposuit, teneatur hæredem relinquere expositum, & si ipsum prætereat, possit hic rumpere testamentum.

SVMMARIVM.

Exponitur sensus disquisitionis. 1.
Testamentum Patris, in quo præterijt filium expositum, est nullum. 2.
Filius præteritus, si postea cognoscatur, rumpit testamentum. 3.
Pater exponens filiam quamuis amittat patriam potestatem non eximitur tamen ab onere ipsam congruè dotandi. 4.

Disquisitio V. Immani impietate expositionis propriæ prolis commissa, eademque prole perseuerante nequitia nullatenus agnita Titius Pater, & expositor condidit suum vltimum testamentum, in quo vocauit sibi hæredem quandam personam extraneam eadem prole omnino præterita. Hic insurgit ratio dubitandi, an pater potuerit illud testamentum validè condere, & an proles præterita possit tale testamentum rumpere; & hic etiam ex occasione inquiretur, an si Pater exposuerit filiam, quantumuis erga ipsam amiserit patriam potestatem, teneatur illam congruè dotare? 1

Facti series exposita.

Respondeo primo, Titium Patrem non potuisse condere illud testamentum in præiuditium filij expositi *Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 267. n. 12., & seqq.*, & in hoc arbitror omnes consentire. Ratio ex eo deducitur, quia sic expositi sunt capaces successionum *Palaotus de noth., & spur. c. 63. nu. 3., 7., Menochius de præsumpt. lib. 6. q. 54. n. 20., Barbosa de offic., & potest. Episc. alleg. 51. n. 15., &* 2

Testamentum illud esset nullum.

in repet. rubr. ad c. vnicum de infant., & *languid. verſ. verum Doctores*, *Paſchalis de patr. poteſt. c.6.ſub n.10. verſ.*, & *ideo eos*; nec vllum eſt ius vetans eos ſuccedere, quandoquidem iura priuantia Patrem exponentem patria poteſtate ſunt in pœnam eiuſdem Patris, quæ non poteſt afficere eoſdem expoſitos innocentes, ſi ſint progeniti ex legitimo matrimonio, & aliundè non interdicantur ſuccedere, ergo non eſt, cur non poſſint in paternis bonis ſuccedere, ergo, ſi Pater exponens in aliorum fauorem teſtamẽtum condiderit, hoc in præiuditium eiuſdem filij expoſiti non poterit ſuſtineri.

Expoſitus non eſt incapax ſucceſſionis.

Neque dicas, quod talis expoſitus habeatur pro vulgo quæſito, nam non ſolum tales dicuntur vulgo concepti, ſed etiam illi, qui licet nati ex legitimo matrimonio à Patre, aut Matre fuerunt in Hoſpitale dimiſſi veluti abiecti, & extra domum poſiti. *l. ſancimus in princip. C. de infant. expoſ.*, *Auguſtinus Barboſa in rubr. extra de infant.*, & *languid. in verſ. expoſiti filij in fin.*; vulgo autem concepti, & nati non ſuccedunt. Contra enim impugnaberis, quia quamuis ante agnitionem habeatur, ſeu haberi poſſit pro vulgo concepto, non impeditur tamen, quin poſſit agnoſci à Patre pro filio; ſecuta autem agnitione cenſetur pro filio legitimo, & ipſius hærede *Baldus in l. ſi qua illuſtris nu. 3. ad fin. verſ. nec per matrimonium, nec per Principem C. ad orphic.*, Ex eo autem, quod Pater ipſum nouerit, vt filium, non potuit ipſum omittere, & priuare hæreditate, & alium ſibi hæredem vocare; Quod, ſi ex ſua prauitate tale teſtamentum in prȩiuditium filij expoſiti condiderit, impiè quidem condidit, & inaniter ſecundum ſe, ſed in foro externo ſuſtineretur quidem ex defectu cognitionis, quod ille expoſitus eſſet filius teſtatoris, ſed, ſi poſtea cognoſceretur rumperet tale teſtamentum, vt nunc ſubdo.

Soluitur inſtantia oppoſita.

3 Reſpondeo ſecundo. Filius expoſitus præteritus à Patre in ſuo teſtamento, ſi cognoſcatur poſtea filius eiuſdem rumpit teſtamentum *Stephanus Gratianus diſcept. for. tom. 2. c.267. nu. 12.* Ratio ex eo deducitur, quia licet nonniſi poſt mortem patris cognoſcatur, vt filius eiuſdem, attamen habita tali cognitione dicitur conſtitutus in poſſeſſione filiationis *Menochius de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 53. nu. 13.*, & *de arbitrar. caſu 89. n.77.*, *Palaeotus de noth.*, & *ſpur. c.12. in fin.*, *Angelus in l. liberorum in princip. ff. de his, qui not. inf.*, *Alexander conſ. 90. in cauſa*, & *lite col. 2. in fin. verſ. nec refert. ſi dicatur num. 5. lib. 6.*, *Barboſa in rubr. ff. ſolut. matrim. part. 1. nu. 22. in fin. verſ.* & *hanc in prædictis terminis*, filius autem acquiſita poſſeſſione filiationis rumpit teſtamentũ Patris in aliorum fauorem conditũ ex vulgatiſſimis iuribus.

Filius expoſitus à patre præteritus, ſi poſtea cognoſcatur rumpit teſtamentũ.

Reſpondeo tertio. Pater, quamuis per expoſitionem filiæ amiſerit patriam poteſtatem erga ipſam, non propterea eximitur ab onere ipſam dotandi *Surdus de aliment. tit.6. q.18. num.19. vſq. ad 52.*, *Stephanus Gratianus diſcept. for. tom. 2. c. 267. n.35.*, & *ſeqq. Ioannes Angelus Boſſius tract. de effect. matrim. part. 2. c.9. n. 629.* Ratio eſt, quia, quamuis dicatur, quod onus dotandi filias deſcendat à patria poteſtate, & quod hac ceſſante ceſſet quoque tale onus per textum *in l. fin. C. de dot. promiſ.*, *Gloſa in l. cum poſt §. gener. in verb. placuit de iur. dot.*, hoc tamen intelligendum eſt, quando patria poteſtas amittitur, tam quoad ea, quæ proficua ſunt eidem amittenti, quam quoad ea, quæ ipſi ſunt noxia per textum *in l. actione §. item, qui ſocietatem ff. pro ſocio*, ſed per expoſitionem filiæ pater amittit quidem patriam poteſtatem quoad ea, quæ ſibi ſunt vtilia, non quoad ea, quæ ſibi ſunt noxia, cæteroqui delictum cederet in ipſius fauorem, & pȩna eſſet cauſa præmij, quod multis exemplis ad hanc rem facientibus comprobat *Surdus loc. cit.*, ergo, quantumuis amittat ea, quæ ſibi vtilia ſunt, non amittit tamen onus filiam ſic expoſitam dotandi.

4 **Pater exponens filiã quamuis amittat patriã poteſtatẽ, non eximitur ab onere ipſam dotandi.**

§. VI.

An Prælatus Monaſterij, ad cuius ianuã expoſitus eſt infans, teneatur expenſis Monaſterij illum alere.

SVMMARIVM.

Sententia aſſerens pertinere ad Monaſterium illum alere, ſi habeat ſufficientes redditus. 1.

Sententia aſſerens abſolutè pertinere ad Monaſterium, eo quia ibi eſt expoſitus. 2.

Sententia aſſerens pertinere ad Principem, vel ad Communitatem. 3.

Nullo modo pertinet ad Monaſterium, vel ad prælatum, niſi in caſu extremæ neceſſitatis. 4.

DIſquiſitio VI. In quadam Ciuitate, ſeu Oppido non aderat Hoſpitale ad recipiendos filios expoſitos deſtinatum. Ibi ad ianuam Monaſterij expoſitus eſt infans, cumque res ad Prælatum eiuſdem eſſet delata, angebatur, an expenſis Monaſterij teneretur alere, cum alius non adeſſet locus, vbi poſſet educari, & ſic inquirebat quid iuris?

Alij dixerunt, quod ſi Monaſterium habe-

haberet sufficientes facultates, teneretur Prælatus eiusdem expensis curare, vt aleretur *Panormitanus in c. vnic. n. 3. de infant. exposit.*, *Iacobus de S. Georgio in l. hæres absens §. si quis tutelam nu. 42. ff. de iuditijs*, *Sola in constit. Pedemont. super decret. de capt. debit. pro caus. ciuil. glos. vnica 3. part. num. 2.* Sed huiusmodi DD. loquuntur in longè diuersis terminis; dicunt etenim solummodo, quod, vbi non est locus ad expositos recipiendos destinatus, onus alendi pertineat ad Ecclesiam, seu ad ipsius Rectorem, si facultatibus polleat ad id sufficientibus, non quod velint, quod quia ibi expositus est, ibi debeat educari expensis ipsius, sed quia arbitrantur expensis Ecclesiæ, vbicunque filij exponuntur, esse alendos, & nomine Ecclesiæ videntur potius intelligere matricem, quam aliam exemptam.

1 Prima sententia asserens pertinere ad Monasterium, si habeat sufficientes redditus.

Alij dixerunt absolutè esse filium, ibi, expositum alendum per Prælatum Monasterij expensis Monasterij non ea ratione, quia Monasterium est, sed ea, quia ille, ad cuius ianuam infans expositus est, potest per Iudicem compelli ad eum educandum, & inter cæteros sic loquitur *Sanchez cons. mor. lib. 1. c. 5. dub. 5. nu. 72.*, quod, si hæc verificantur in ordine ad quamcunque personam priuatam, ad cuius ianuam expositus est infans, non videt, cur verificari non debeat in ordine ad Monasterium, cuius redditus non solum videntur ad Monachorum sustentationem destinati, sed ad alia pietatis opera.

2 Sententia asserens absolutè pertinere ad Monasterium.

Alij dixerunt onus alendi talem filium expositum ad ianuam Monasterij non spectare ad idem Monasterium, sed vel ad Principem, qui, sicuti succedit in bonis vacantibus per textum *in l. 1. C. de bon. vacant.*, & succederet etiam istis, qui non habent consanguineos cognitos, ita succedere debet in onere ipsos alendi *arg. l. pro tutela, & l. secundum naturam ff. de reg. iur.* vel ad communitatem, quatenus ex redditibus, vel collectis communibus debeant sustentari, & ali, atque ita docent *Molina de iust., & iure tom. 1. disp. 168. vers. finem*, *Augustin. Barbosa collect. ad c. vnicum num. 5. de infant. expos.*, *Molfesius ad consuetud. Neapol. tom. 1. part. 5. q. 11. num. 26., & seqq.* hoc etenim videtur pertinere ad bonum publicum. In particulari in casu exposito.

3 Sententia asserens pertinere ad Principem, vel Communitatem.

Respondeo. Non pertinere ad Monasterium, nec ad Prælatum eiusdem sumptibus Monasterij alere talem expositum ad ianuam ipsius, nisi in casu extremæ necessitatis, quo scilicet periclitaretur ipsius vita *Henriquez lib. 11. c. 19. num. 3. in textu, & Glosa*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. num. 601.* Ratio ex eo deducitur, quia æquum non est, vt determinata persona, vel locus aliquis priuatus in aliqua communitate, puta oppidi, vel ciuitatis subeat onera alicuius delinquentis, quæque exigunt publicam pietatem, cum ad bonum eiusdem communitatis spectet, ne ciues ipsius fame, vel defectu aliorum necessariorum ad vitam pereant, ergo onus illud est refundendum in publicum, quatenus sicuti cætera onera communia, quæ vergunt in bonum totius, sustinentur à publico, vel per publicas collectas ad ratam ab omnibus factas, vel per communes redditus eiusdem communitatis, ita & hoc onus simili ferè ratione sustineatur à publico.

4 Nullo modo pertinet ad Monasteriũ, nec ad Prælatum, nisi in casu extremæ necessitatis.

Dixi *nisi in casu extremæ necessitatis, quo scilicet periclitaretur ipsius vita*; quia in hac hypothesi regula generalis charitatis obligat vnumquemque ad alteri subueniendum talitèr periclitanti; hoc contingeret, si tunc infanti immineret periculum mortis, tunc etenim, quousq; tale periculum perseuararet, teneretur Prælatus, seu Monasterium curare, vt eidem consuleretur de nutrimento, alijsque ad vitam necessarijs; prout rectè notarunt in similibus *Sanchez consil. moral. lib. 1. c. 5. dub. 5. num. 72.*, & in specie *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 9. num. 601.* Cæterum, nec expediens est, quod cessante tali periculo Prælatus, seu Monasterium susciperet talem expositum alendum, tum quia hoc remoueret, & distraheret à melioribus occupationibus, tum quia ingereret aliquam suspicionem alicuius mali &c.

---

§. VII.

An per patrem pinguiora sint alimenta præstanda primogenito, quam cæteris fratribus.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis expositus. 1.
Sententia asserens deberi primogenito alimenta duplicata. 2.
Sententia asserens deberi pinguiora, quando ius habet ad maiorem bonorum partem. 3.
Filij æqualitèr sunt alendi non attento iure primogeniti. 4.

1 Disquisitio VII. Æquitas videtur omnino postulare, vt inter filios ex eodem matrimonio progenitos quoad alimenta, & alia seruetur æqualitas per textum *in l. si maior in fin. C. commun. diuid.*, *Surdus*

In quo consistat difficultas.

Surdus de aliment.tit.4.q.18.num.21., nec congruè Pater potest meliorare quoad huiusmodi alimenta conditionem vnius supra conditionem aliorum, nam hoc esset causa rixarum, & radix dissidiorum. Ex quo tamen primogenitus præsefert ex ipso naturę dictamine rationem quandam præeminentiæ, & primo loco inter cæteros fratres sedeat, occasionem dedit controuertendi, an ratione talis præeminentiæ possent eidem pinguiora alimenta supra cæteros præstari.

2 Sententia afferens deberi duplicata.

Glosa *in c. quam periculosum verbo primatus 7.q.1., Molfesius in consuetud. Neapolit.tom.1. part.5.q.6. num.7.*, & alij plures apud *Tiraquellum de primog. in præfat. num. 32., & seqq., & apud Surdum de aliment.tit. 4.q.18.num.25.* sustinent deberi primogenito pinguiora alimenta, & vtique duplicata.

3 Sententia afferens deberi pinguiora, quando habet ius ad maiorem bonorũ partem.

Surdus *loc.cit.d.num.25.* limitat, vt dictum glosæ, & præcitatorum procedat dumtaxat, quando primogenitus vel ex statuto, vel ex consuetudine, vel ex dispositione maiorum in maiori parte bonorum deberet succedere, secus quandò dumtaxat deberet in æquali parte cum fratribus succedere, rationemque ex eo deducit, quia, quando ex aliqua dispositione in maiori parte bonorum successurus est, iam quodamodo etiam viuente Patre in spe radicata, & formata, si non in re ipsa est dominus illius maioris quantitatis, vnde mirum non est, quod possit in maioribus alimentis ius habere, ac habeant cæteri fratres, qui non habent ius nisi quoad partes proportionatas. His tamen minimè obstantibus, quoad vsque Pater vixerit.

4 Debentur æqualiter, non obstante iure primogeniti.

Respondeo filios æqualitèr alendos esse, nec ex eo, quod alius sit primogenitus, cui post mortem Patris debeantur longè maiora bona, vel ex statuto, vel ex consuetudine, vel ex dispositione maiorũ potest eodem Patre viuente exigere pinguiora alimenta. Neminem vidi, qui hanc responsionem sustineat in his terminis. Nihilominus sic euincitur Pater tenetur alere filios secundũ dignitatẽ, & facultates suas considerata filiorum conditione, & habita numeri ratione per textum *in l. si cui ff. de annuis legat.* Ibi- *ex dignitate persona*, item *ex l. cum plures ff. de administ. tutor.* Ibi- *Sed pro facultate patrimonij, pro dignitate natalium*. Item *ex l. 1. C. vbi pupil. educari deb.* Ibi- *Inspecta personarum qualitate, & coniunctione*, & ex alijs pluribus concordantibus iuribus, quæ omnia resonant in eundem sensum, sed viuente Patre filij omnes sunt eiusdem coniunctionis, & qualitatis comparatiuè ad eundem Patrem, ergo non est, cur eodem modo, & æqualitèr non sint alendi iuxta allegatum textum *in l. si maior in fin. C. commun. diuidendo*; Neque obstat, si dicatur, quod primogenitus sit supra conditionem aliorum fratrum, siquidem stante statuto, consuetudine, vel maiorum dispositione ius habeat radicatum ad maiora bona supra cæteros fratres; Non, inquam, obstat, quia quousque pater vixerit, omnia illa bona, quæ post mortem ipsius deuenire debent in primogenitum sunt inter facultates eiusdem Patris, & inter ipsius bona computanda; cum igitur omnes filios iuxta facultates, & dignitatem propriam ex allegatis iuribus Pater teneatur indiferenter, & indiscriminatim alere, vtique non potest compelli ad pinguiora alimenta præstanda primogenito, cuius præeminentia in eo dumtaxat consistere debet, quod viuente Patre primo loco sedere debeat, eodemque mortuo debeat in pinguioribus bonis succedere; nec ius illud radicatum ad successionem maiorum bonorum ad aliud conferre potest, nisi, quod in illis bonis post mortem patris debeat succedere; cæterum viuente Patre nullum ius ad illa habet, & de redditibus ipsius potest Pater pro libertate disponere, quinimmo, & de ipsis bonis, quoad substantiã, nisi fuerint vel titulo maioratus, vel ratione fideicommissi vinculata. Confirmari potest primo, quia, si Pater non habeat alia bona præter subiecta fideicommisso tenetur ex redditibus eorundẽ alere filios, quantumuis post mortem ipsius talia bona debeant secũdum dispositionem institutoris talis fideicommissi in alios transire, quandoquidẽ durãte ipsius vita dicitur habere plenũ, & verũ dominium, licet resolutioni suppositum *Molina de Hispanis primog. c.19. num.4., & seqq. lib.1., Peregrinus de fideicom. art.4. num.6., Rota Romana decis. 200. num. 13. part. 5. recentiorum, Eminentissimus de Luca de feudis discurs. 89. nu. 18.*, ex bonis autem, quorum Pater gaudet pleno dominio, tenetur indiferenter filios alere. Confirmari potest secundo, quia frater institutus primogenitus, seu maior ex facultate Principis, concessa Patri tenetur in foro conscientiæ, & etiam exteriori cæteris suis fratribus conferre alimenta non solum simplicitèr necessaria, sed etiam decentia statui, & dignitati eorundem habita ratione quantitatis paterni patrimonij *Mangillus de imputat. q. 76. nu. 8., Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. si mater nu. 55., & seqq. ff. de lib. agnos., Molina de primog. lib. 2. c. 1. num. 14., cum pluribus seqq. Alter Molina Theologus tom. 3. disp. 578. nu. 6. vers. quartam vero partem*, ergo a fortiori Pater, non ob-

Satisfit rationi cõtrarię sententiæ.

Euincitur nostra opinio paritate.

Alia ratione ostẽditur.

obstante, quod primogenitus post eius mortem debeat succedere in maiori bonorum parte, non tenebitur viuens eidem maiora alimenta subministrare, sed omnibus æqualitèr habita ratione quantitatis sui patrimonij, seu bonorum, quorum gaudet dominio.

Non damnarem tamen grauis culpæ Patrem, si aliqua præ cæteris filijs conferret primogenito ad ostendendã ipsius præeminentiam, dummodo nõ sint valdè considerabilia; hoc enim communis praxis obtinuit, & qualitas conditionis istud videtur exigere.

---

§. VIII.

An Pater teneatur alimenta præstare filio nolenti cum Patre cohabitare.

S V M M A R I V M.

Exponitur disquisitio in suis terminis. 1.
Rationes suadentes adhuc teneri Patrem alimenta conferre. 2.
Si sine legitima causa nolit cohabitare, Pater non tenetur eidem alimenta conferre. 3.
Soluuntur rationes opposita. 4.
Si ex legitima causa nolit cohabitare, Pater tenetur eidem alimenta conferre. 5.

1 Exponitur factũ in particulari.

DIsquisitio VIII. Titius filius Caij absque vlla legitima causa è domo paterna exiuit, & quantumuis paternè monitus ad redeundum, nunquam tamen voluit reditui acquiescere, sed separatim viuere, & interim petebat à Patre sibi alimenta congrua iuxta dignitatem, & facultates paternas præstari, aduersus quem excipiebat Pater, quod non teneatur eidem alimenta præstare, nisi in casu, quo aliundè non posset habere per superius à nobis allegata; in hypothesi autem, de qua hic loquimur, potest habere redeundo ad paternam habitationem, & alia his similia. Quæsitum hic fuit quid iuris?

2 Rationes suadentes Patrem adhuc teneri alimenta cõferre.

Videtur prima fronte dicendum, quod vtique etiam in tali hypothesi recessus filij non eximatur ab onere contribuendi alimenta filio, quandoquidem adhuc viget ius sanguinis, & naturalis pietatis, quod nõ soluitur ex eo, quod filius etiam ex propriæ voluntatis arbitrio sit absens à Patre, & sicuti, si filius sit emancipatus à Patre, nec habeat, quo possit se alere, tenetur Pater ex superius allegatis, & probatis eidem præstare alimenta, ita etiam si sit absens à Patre, tenebitur eidem Pater alimenta conferre. Accedit primo, quod Pater non tenetur alere filium ex vi patriæ potestatis per ea, quæ supra commendauimus, & etiam docent *Iason in l. fin. nu. 2. C. de verb. signif. Paleotus de noth., & spur. c. 48. n. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 4. n. 276.*, sed ex vi naturalis pietatis iuxta quartum præceptum Decalogi honorandi parentes; Hæc autem naturalis pietas æquè viget, siuè respectu filij habitantis cum Patre, siue ab eodem separati, adeoque &c. Accedit secundo, quod si per dispositionem hominis sancitum esset, quod alicui deberẽtur alimenta, hęc essent pæstanda, vbicunque alimentarius reperiretur, *Scaccialupus in l. si frater à fratre §. quæsitum q. 30. nu. 19. vers. adde quod non est iusta causa ff. de condict. indeb.*, ergo etiam, cum filio ex dispositione iuris debeantur per Patrem alimenta, hæc debebuntur, vbicunque filius habitauerit separatus à Patre; non enim plus iuris potest habere dispositio hominis, ac legis. Nihilominus

Adhuc in Patre viges onus naturalis pietatis.

3 Si sine legitima causa nolit filius cohabitare, Pater non tenetur alimẽta conferre.

Respondeo, quod si filius sine legitima causa à Patre recesserit, & nolit cohabitare cum ipso patre, non teneatur hic illi alimenta præstare. *Iason in l. quidam cum filium n. 6. ff. de verb. oblig., Iason in l. cum hi §. vult igitur nu. 10. ff. de transact., Romanus in l. sicut dotem §. transgrediamur in fin. ff. solut. matrim., Ascanius Clemens de patria potest. effect. 17. n. 32., Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 3. c. 552. num. 41., & 44., Rota Roman. decis. 117. n. 1. post tom. 1. consil. Farinacij, & alij magis communitèr.*

Filius in hac hypothesi simplicitèr non indiget alimentis.

Ratio ex eo deducitur primo, quia Pater non tenetur alere filium, nisi quatenus indiget, & aliunde habere non potest per ea, quæ supra commendauimus, & vlterius docent *Siluester verb. alimenta quæst. 1. in princip., & verb. filij q. 22. vers. 4., Vasquez opusc. de testament. c. 5. § 7. dub. 9., & 16. Bartolus in l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de lib. agnosc., Tiraquel de nobilit. c. 20. nu. 104., & seqq., Carpanus ad Statuta Mediolani c. 317. nu. 48.*, & ex Theologis *Molina de iust. tom. 1. disp. 160. §. alimenta, Graffius part. 1. lib. 2. c. 58. n. 2., Bonacina de præceptis Decal. disp. 6. q. vnica p. 6. §. 1. num. 3.*, sed filius in hac hypothesi aliundè habere potest alimenta congrua redeundo ad domum, & habitationem paternam, ergo non tenetur eidem suppeditare, nisi quatenus redeat, non enim aliqua iusta causa impeditur ad redditum, sed dumtaxat ex propriæ voluntatis arbitrio.

Filius à se ipso priuaretur alimentis.

Secundo, quia Pater non tenetur fouere arbitria filij, quando iusta ratione non diriguntur, sed potius remouere, sed præstando alimenta, quando contra voluntatem ipsius filius recessit, & renuit reuerti

ti ad Patrem, ipsius arbitria nullo rationis dictamine directa foueret in præiudicium patriæ potestatis, ergo in hac hypothesi non tenetur eadem præstare. Confirmatur, quia in hac hypothesi filius non priuaretur alimentis a Patre, sed ipsa ipse respueret, vt inani propriæ indulgeret voluntati, ergo &c.

Filius deficeret ab obsequijs patri debitis.

Tertio, quia eodem iure, quo Pater tenetur conferre alimenta filio indigenti, tenetur filius obsequia præstare Patri, & cum eodem cohabitare; vtrumque enim præceptum fundatur in illo quarto Decalogi *Honora parentes*, ergo renuente filio sine causa cohabitare, & debita obsequia præstare Patri, non tenebitur iste illi obsequia alimentorum exhibere.

4 Soluuntur rationes oppositæ sententiæ.

Hinc ad rationes contrarias respondendum modo est, & quidem ad primum fateor onus in parentibus alendi filios descendere ex iure sanguinis, & naturalis pietatis; sed assero obligare dumtaxat, quando filius alimẽtis indiget, nec aliunde potest habere, quæ ratio cessat in præsenti hypothesi, cum filius possit illa commodè habere, & si non habet, non est, quia desint, sed quia ex prauitate propriæ voluntatis nolit habere. Ad secundum idem ferè respondeas, quamuis enim illud onus non oriatur ex vi patriæ potestatis, sed iure sanguinis, & naturalis pietatis fundatæ in illo quarto Decalogi præcepto non extenditur, nisi ad ea, quæ necessaria sunt, & nisi vbi filius non deficiat ab adimplemento oneris erga Patrem, ad quod ex simili iure naturali teneatur. Ad tertium quoad paritatem desumptam à filio emancipato à Patre iam patet ex te discrimen, nam tunc non abest a Patre ex propriæ voluntatis arbitrio, sed sic volente eodem Patre, & sicuti, si Pater recusaret domi filium recipere, non eximeretur ab onere eidem alimenta præstandi per ea, quæ docet *Corduba à Lara in sæpius repetit. l. si quis à liberis in princip. nu. 12. ff. de lib. agnos.*, & cum eo alij DD. magis communiter, ita, si filius sit emancipatus à Patre, non eximi censendus est à tali onere, quod non militat, quando filius ex propriæ voluntatis arbitrio recessit, & contra voluntatem Patris renuit cum illo cohabitare. Ad vltimum dicendum est, nedum dispositionem hominis, sed etiam dispositionem iuris posse sumi illimitate, seu non restrictiuè ad certum locum, quando alia ratio naturalis non restringit; in præsenti autem hypothesi, de qua loquimur, dispositio iuris obligantis Patrem ad præstanda alimenta filijs conformatur alteri iuri obliganti filios ad præstanda debita obsequia Patri, & ad cohabitandum cum ipso; vnde, si filius recesserit, non tenebitur Pater &c. Deinde dispositio iuris non obligat, nisi in subsidium, in casu scilicet, quo filius non possit aliunde habere, vt supra, adeoq; &c.

Dixi, *si sine legitima causa à Patre recesserit, & nolit cohabitare*; si etenim ex iusta causa hoc præstitisset, non renuerem concedere, Patrem filio etiam extra domum degenti teneri alimenta præstare. *Pontanus de alimentis c. 5. num. 5.*, *Molina de primogen. lib. 2. c. 15. num. 74.*, *Molina Theologus de iust., & iure tom. 3. disp. 616. nu. 10.*, *Menochius de arbitrar. cas. 170. num. 12.*, *Rota Rom. decis. 617. post tom. 1. consil. criminal. Farinacij* per textum *in l. cum sic §. vult igitur ff. de transact.* Si autem inquiratur, quænam sint causæ iustæ, ob quas filius possit nolle cohabitare cum Patre. Vide *Ioannem Angelum Bossium tract. de effect. matrim. part. 2. c. 11. à num. 688. ad nu. 693. inclusiuè.* 5

5 Si nolit cohabitare ex legitima causa, Pater tenetur illi alimenta conferre.

§. IX.

An alij præter Patrem, qui tenentur alimenta præstare, teneantur eadem præstare etiam extra propriam domum.

SVMMARIVM.

Facti series exposita. 1.
Duplex consideratio circa factum. 2.
Si alimenta sint debita ex dispositione iuris, non potest ea exigere, si sine causa nolit cohabitare cum eo, qui tenetur præstare. 3.
Si sint debita ex dispositione hominis, debentur etiam seorsim viuenti. 4.
Si essent simul debita ex dispositione iuris, & hominis, essent debita etiam seorsim viuenti. 5.

DIsquisitio IX. Quod dictum est de Patre in ordine ad filium quoad onus præstandi alimenta restrictiuè ad domum eiusdem Patris, quando causa non adest alibi conferendi, proponitur, an etiam sit dicendum in ordine ad alios obligatos ad alimenta conferenda, an scilicet onus eorum restringatur ad domum propriam, an verò, vbi alimentarij habitare voluerint. Pro quo 1

1 Factum in suis terminis.

Aduerto alimenta posse esse alicui debita vel ex dispositione iuris, quomodo debentur filio à Patre principalitèr, & per prius, secundario, & per posterius ab auo paterno, & ascendentibus ex linea virili, successiuè à Matre, & ab eius ascendentibus, & etiam vxori ab hæredibus mariti 2

2 Duplex consideratio circa factum.

mariti intra annum luctus; vel ex dispositione hominis, puta per testamentum, sub qua secunda consideratione etiam considerandum est, an testator disposuerit, vt alimenta præstentur in domo hæredis expresè, an verò nulla facta expressione loci, in quo sint præstanda; rursus in suppositione, quod expresserit esse præstanda in domo hæredis, an iusta adsit causa respectu alimentarij non habitandi cum illo, & an tunc adhuc præstanda sint, an verò nulla causa.

3 Si debentur ex iure, tenetur cohabitare.

Respondeo primo. Si alimenta sint debita ex dispositione iuris alicui, alimentarius non potest ea exigere à debitore, si velit habitare extra domum ipsius. *Paulus de Castro in l. diuortio in princip. num. 9. ff. solut. matrim.*, *Petrus Barbosa ad l. 2. part. 1. in princip. num. 27. eod. tit.*, *Marescotus var. lib. 2. c. 83. num. 61.*, *Rota Romana in Spoletana alimentorum 19. Decembris 1597. coram Giptio*; hancque magis probabilem arbitratur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 11. num. 708*. Ratio ex eo deducitur primo, quia, quando debentur ex dispositione iuris, regularitèr debentur solum in subsidium, si scilicet alimentarius aliunde non habeat, quo commodè viuere, & alere se possit, sed quando solummodo debentur in subsidium, non potest compelli debitor ad eroganda eadem alimenta extra domum propriam, quandoquidem tenetur tantum, quantum opus est ad consulendum indigenti; sufficientèr autem consulitur per præstationem alimentorum in domo eiusdem debitoris, nec alimentarius aliud potest petere, nisi vt propriæ necessitati iuxta propriam conditionem subueniatur, ergo &c. Accedit, quod debitor tenetur quidem subuenire alimentario, quantum indiget iuxta exigentiam proprij status, non tamen tenetur cum maiori dispendio, sed potest consulere propriæ indemnitati, dummodo non deficiat in necessarijs quoad ipsum alimentarium, sed conferendo alimenta in domo propria confert, quantum idem alimentarius indiget, & parcit maioribus expensis, quæ necessariæ essent in alendo extra propriam domum, ergo sufficientèr satisfacit, nec potest vlterius cogi.

Prima ratio pro responsione.

Secundo, quia, quando alimenta debentur solummodo ex dispositione iuris, alimentarius videtur obligari erga altorem ad obsequia eidem, quoquo modo præstanda, & eidem inseruire, quantum patitur ipsius conditio; hoc enim videtur exigere ratio naturalis, cui iura innituntur, ne dum alter de suo impendit in fauorem alterius sic ratione naturali exigente, alter otiose viuat, & nihil in fauorem impendètis de suo impendat de suis operibus, & obsequijs, ergo tenetur manere in domo eiusdem altoris, vbi possit talia opera iuxta conditionem proprij status exhibere.

Secunda ratio pro eadem.

Hæc procedunt ex suppositione, quod alimentarius aliqua legitima causa non excusetur à cohabitatione cum suo altore; si enim iustam habeat causam non cohabitandi cum illo, non eximetur iste ab onere eidem præstandi alimenta etiam extra propriam domum, sicuti in præcedentibus diximus de Patre, qui non deobligatur ab onere alendi filium extra propriam domum degentem, quando iusta causa eximitur ab illa cohabitatione.

Dummodo nō excusetur à cohabitando per legitimā causam.

Respondeo secundo. Si alimenta sint debita solummodo ex dispositione hominis sine vlla expressione, quod debeantur in domo altoris, probabilius debentur alimentario etiam seorsim viuenti *Bartolus in l. diuortio num. 4. ff. solut. matrim.*, *Baldus in l. in annalibus num. 4. C. de legat.*, *Michael Grassus de successi on. §. legatum q. 22. num. 3.*, *Cancerius var. part. 1. c. 16. num. 15.*, *Ioannes Angelus Bossius d. c. 11. num. 708. præter præcitatos DD. pro prima responsione*. Ratio ex eo deducitur primo, quia legatum alimentorum supponitur liberalitèr factum, quando aliud in testamento non dicitur, sine vllo onere legatarij, qui in re legata supponitur magis dilectus, quam hæres, sed si obligaretur ad cohabitandum cum hæredibus testatoris, esset cum aliquo onere eiusdem legatarij, vt per se patet, ergo &c. Confirmatur, quia legatum, quod præcisè prouenit ex liberalitate, & beneficio legantis respectu legatarij est maximè fauorabile, & per consequens intelligendum est cum omni ampliatione respectu ipsius.

4 Si sint debita ex dispositione hominis, debentur etiam seorsim viuenti;

Exciperem tamen in casu, quo ipse alimentarius viuente testatore solitus esset cum eodem commorari; tunc etenim, quantumuis in testamento nihil expresserit de onere talis cohabitationis, nihilominus non incongruè posset eius voluntas interpretari, quod voluerit alimenta esse dumtaxat præstanda, si perseuerauerit in tali habitatione; atque ita interpretantur *Simon de Pretis de interpret. vlt. volunt. lib. 4. interpret. 1. dub. 11. num. 102.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 11. num. 706*.

Nisi solitus esset cohabitare.

Quod, si testator legans alimenta expresserit præstanda esse in domo hæredũ ipsius, vel si cohabitauerit cum hæredibus, tunc indubitatum est, quod non debeantur, si non fuerit talis cohabitatio. Quod, si supponas, quod, quantumuis testator expresserit talem cohabitationẽ, legatarius tamen habeat iustam, & legi-

Vel nisi testator expresserit pręstā da esse in domo hæredis.

timam causam non cohabitandi cum eisdem, & tunc inquiras, an hæres teneatur alimenta præstare legatario seorsim habitanti; concludendum erit affirmatiuè scilicet teneri *Menochius de arbitrar. c. 170. n. 12., & de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 157. nu. 53., Rolandus à Valle cons. 22. nu. 11. vol. 1., Grassus de success. §. legatum q. 22. nu. 4., Paschalis de patria potest. part. 2. c. 3. nu. 83.*, quia non censetur testator voluisse obligare ad illam cohabitationem existente legitima causa non cohabitandi. Si autem causas legitimas non cohabitandi, seu excusantes à cohabitatione scire desideras, consule *Menochium d. cas. 170. n. 14., & d. præsumpt. 157. à num. 53., Surdum de aliment. tit. 4. q. 15. à nu. 12.*

§ Si simul essent debita ex dispositione iuris, & hominis debētur etiam seorsim viuenti.

Respondeo tertio, si alimenta sint debita simul ex dispositione iuris, & dispositione hominis, quatenus testator in testamento disposuerit, quod alimenta, ad quæ cæteroqui tenebatur, conferrentur, hecq; legauerit probabilius crederē, quod hæres teneretur eadem alimenta præstare alimentario etiam extra domum. Rationem ex eo deduco, quia illa dispositio expressa debet aliquid operari in fauorem legatarij supra id, quod ius disponit per textum *in l. 3. in princip. ff. de iure iuran. l. si quando ff. de legat. 1.*, quod præcipuè verificatur in testamentis *Romanus cons. 180. num. 5., Castrensis cons. 222. super primo in princip.* Nihil autem operaretur, si tantum deberentur alimenta in domo hæredis; Nec obesse potest, si asseratur, quia omnis dispositio expressa simplicitèr concepta intelligitur, ampliatur, & restringitur secundum ius commune *Petrus de Ancharano cons. 6. viso Themate num. 13. vers. omnis enim dispositio, & cons. 182. thema tale est nu. 7., & cons. 404. tria dubia nu. 3., & cons. 421. præmittendum in princip., Romanus cons. 350. in casu nu. 24. vers. tertio, Petrus Barbosa in l. 1. part. 1. nu. 61. ff. solut. matrim.* Sed secundum dispositionem iuris communis alimenta sunt præstanda filijs, alijsque, quibus à iure debentur, in domo altioris, ergo &c. Non, inquam, obesse potest, quia licet debeat conformari iuri communi, addit tamen aliquid supra dispositionē eiusdem iuris communis, seu addere debet, ne superflua, & frustratoria sit, hoc autem esse non potest, nisi onus conferendi etiam alimenta extra domum.

Soluitur instantia opposita.

Dices illam dispositionem expressam testatoris hoc operari, vt alimenta, quæ independentèr ab ipsa peti tantum poterant officio Iudicis, postea peti possint iure actionis, *Pontanus de alimentis c. 17. nu. 1, Surdus de aliment. tit. 3. q. 4. num. 1., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 14. nu. 867.*, ad hoc autem, vt dispositio non sit superflua, sufficit, quod habere possit quemcunque effectū, quantumuis modicum *Castrensis cons. 193. in fin. lib. 2., Ruinus cons. 79. num. 8. lib. 2.* Sed contra, & ex hoc magis firmo nostrā responsionem, quia admisso, quod talis dispositio testamētaria inducat ius actionis sequitur, quod alimentarius, seu legatarius possit eadem alimenta exigere non tantum in subsidium, sed absolutè, quod, quamuis in preteritum non essent soluta, posset ea repetere, & actionem illam exigendi transferre in hæredes; ita communitèr *DD. in l. de alimentis C. de transact., Vincentius de Franchis decis. 605., Pontanus de aliment. c. 12., 16., & 17., Surdus de aliment. tit. 1. q. 2. num. 40., & tit. 5. q. 1. nu. 40., Marescotus var. lib. 2. c. 83. à num. 1. ad 7., Stephanus Gratianus tom. 1. discept. for. c. 60. nu. 20.*, quotiescunque ius habet absolutè, & non tantum in subsidium potest in quocunque loco exigere *Corduba à Lara in l. si quis à liberis in princip. num. 60. ff. de liber. agnos.*, & quotquot sustinent, quod tunc tantum datur in alimentis officium Iudicis, quando eadem non absolutè debentur, sed tantum in subsidium *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 14. num. 854. vers. qua propter veriorem.* Deinde cum alimentarius legatarius transmittat illam actionem in hæredes vtique indicat habere plenum ius non limitatum ad certum locum. Tandem magis confirmari potest ex eo, quod asserit *Surdus de alimentis tit. 3. q. 4. nu. 2.*, nempè alimentarium legatarium ex vi illius legati habere actionem hypothecariam pro illis consequēdis aduersus bona hæredis, seu hæredi à testatore relicta, quod certè indicat plenum ius absolutum, & illimitatum.

---

§. X.

An aliquo asserente se esse filiū alicuius, hocque negante esse talem, sint pendente lite eidem primo per secundum præstanda alimenta.

SVMMARIVM.

Factum expositum. 1.
Si sit in quasi possessione filiationis, tenetur Pater negans ea alimenta conferre pendente lite, & expensas litis. 2.
Si non sit in quasi possessione, Iudex debet summariè cognoscere, & constante de fumo iuris decernere alimenta. 3.

Enume-

Enumerantur coniecturæ, quæ possint inducere fumum iuris. 4.

Sufficit vnus testis, qui sit omni exceptione maior. 5.

Si rei præsumptiones sint fortiores elidunt actiones, & præsumptiones actoris. 6.

Præsumptiones, vt se elidant, debent esse in eodem iudicio. 7.

In quo consistat difficultas

1 DIsquisitio X. Postquam diu incognitus mansit Titius tandem coram Caio apparuit petens ab eodem alimenta sub eo motiuo, & ratione, quod ipsius esset filius, & esset indigens, & impotens ad eadem alimenta sibi quærenda. Negabat Caius sibi Titium esse filium; vndè excitata fuit lis, & controuersia in contentioso iuditio super titulo filiationis. Interim pendente lite petebat Titius sibi a Caio alimenta præstari. Quæsitum fuit quid iuris? Pro quo

Considerabilia circa factum.

Considerandum est, an Titius fuerit in quasi possessione filiationis, an vero nullam penitus possessionem habuerit; ex hoc etenim discrimine potest oriri diuersa ratio, & iudicium. Tunc quis dicitur esse in quasi possessione filiationis, quando satis communitèr reputatur, vt filius, vel quando à parente semel agnitus est, vt talis, vel existit rumor in vicinia, & populo, quod ipse sit filius eiusdem Caij.

Si sit in quasi possessione filiationis habet ius ad alimenta, & ad expensas litis,

Respondeo primo, si Titius fuerit in quasi possessione filiationis, & constet de ipsius inopia negante Patre ipsum esse 2 suum filium, & pendente lite super eadem filiatione non sunt ipsi per Patrem negãtem neganda competentia alimenta, nec expensæ, quibus & se alere possit, & litem prosequi etiam nulla præmissa summaria cognitione *Bartolus in l. si neget ff. de alend. lib., Molina de primog. lib. [illegible] c. 16. n. 36., Coaruuias pract. c. 6. nu. 8., Petrus Barbosa in rubr. part. 1. n. 19. ff. solut. matrim., Paschalis de patria potest. c. 2. nu. 7., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 238. nu. 43., Molina de iust. tom. 3. disp. 616. nu. 15. vers. quando autem, Rota Rom. decis. 21. nu. 2. apud Verallum.*

Quasi possessio non facit leuẽ præsumptionem.

Ratio ex eo deducitur primo, quasi possessio libertatis, & filiationis facit nõ leuem præsumptionem pro actore, per textum *in l. circa ff. de probat.*, & inducit non leuem fumum iuris pro eo, qui se filium dicit *Rota Rom. d. decis. 21. n. 2. part. 1. apud Verallum, Coaruuias pract. c. 6. nu. 8., Molina de iust. tom. 3. disp. 616. num. 16. vers. quando autem*, sed stante efficaci præsumptione iuris, quando agitur de necessarijs ad vitam, & ad conditionem proprij status, non incongruè decernitur pro actore quantum pertinet ad eadem alimenta, & litis expensas, siquidem æquitas postulat, quãdo iura aliquem fouent, ne defectu necessariorum suis iuribus decidat, ergo &c. hocque eo magis, quia in petitione talium alimentorum fundatam habet intentionem in iure communi.

Quasi possessio filiationis inducit probationem in præparatorijs iudiciorũ

Secundo, quia quando quis habet quasi possessionem filiationis, & legitimitatis, dicitur habere plenam probationem in præparatorijs, seu circa ea, quæ in præparatorijs iudiciorum veniunt per ea, quę latè docent *Ioannes Angelus Bossius tom. 1. var. mor. tit. 1. §. 43. nu. 1437., Coaruuias de sponsal. part. 2. c. 8. §. 3. num. 6. paulo post princip., Stephanus Gratianus tom. 3. discept. for. c. 567. nu. 23., Rota Rom. decis. 150. nu. 1. part. 1. apud Verallum*; sed inter ea, quæ veniunt in pręparatorijs iudiciorum sunt petitio alimentorum, litis impensæ, quãdo petens non habet aliundè, vt præter præcitatos DD. docet etiam *Mascardus de probat. concl. 799. n. 29., & seqq., Rota Roman. decis. 444. n. 9. prima part. recent. Farinacij, & alij, ergo &c.*

Euincitur etiam paritate.

Tertio paritate eorum, quæ dicuntur *in l. vlt. §. quod si ei C. de ord. cognit.*, vbi dicitur, quod si ille, qui est in quasi possessione libertatis, fuerit spoliatus bonis ab eo, qui se Dominum asserit, & talem se esse contendit, deberet ab eodem habere pendente lite alimenta, & expensas litis, ergo etiam ille, qui est in quasi possessione filiationis aduersus illum, qui se Patrem negat, habere debebit pendente eadem lite alimenta, & necessaria ad eandem litem expendendam.

Iudex debet summariè cognoscere, & constãte de fumo iuris decernere alimenta.

Respondeo secundo. Si Titius non sit in quasi possessione filiationis altero negante esse talem, antequam decernat alimenta, & litis expensas, debet Iudex summariè cognoscere super expositis, & vbi 3 constiterit de fumo iuris eiusdem petentis, vi cuius ex iudicio Indicis possit haberi quasi possessio, debebit decernere alimenta, & litis expensas, donec in plenario iudicio lis filiationis absoluatur *Ioannes Baptista Ferrarius in pract. Papiensi in forma libelli pro legato rei singularis nu. 110., Suarez de Paz in praxi tom. 3. §. 3. num. 10., Fontanella de pact. nupt. tom. 2. claus. 6. glos. 2. part. 4. n. 46., & 52., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 236. num. 43., & tom. 3. c. 563. num. 23., & seqq.* Expresse colligitur ex textu *in l. si quis a liberis §. si parens ff. de lib. agnos.*, vbi sic legitur *Quod, si Pater neget filium, vel filius Patrem, petentem alimenta, vt filio, vel Patri decernantur alimenta oportet summatim constare eum esse filium, vel Patrem, & si ita constiterit Pater filium, & filius Patrem alere cogetur, donec in plenario iudicio causa filiationis finiatur*, quod idem habetur *in l. penult. ff. de his qui sui, vel alieni.* Hæc iura intelligi de Patre, &

 filio,

filio, qui non sint in quasi possessione paternitatis, & filiationis, expressè docent *Glosa in c.2. verb. nutriatur. Qui filij sint legitimi, & in l. 1. §. Iulianus ff. de lib. agnos., & in l. si quis à liberis §. si vel parens verb. decernat eodem tit., Salicetus in l. fin. C. de liberis alend., & alij magis communitèr*. Nec incongrua ratione hæc decernuntur, quandoquidem sicuti æquum est, vt existente graui præsumptione de filiatione non denegentur interim alimēta filio, ita æquum est, vt non habita tali præsumptione non admittatur ad talia alimenta, nisi prius quoquo modo Iudici, qui debet decernere, constet &c.

Solum difficultas aliqua hic remanet in explicando, in quonam consistere debeat illa summaria cognitio, de qua *in d. §. si vel parens, Oportet summatim constare &c.* & si *ita constiterit*. Pro quo aduerte, quod, cum alimentorum decretum modicum inferat præiuditium, ita non plenam, & exactam exigat probationem, & cognitionem qualis requiritur in plenario iudicio, sed sufficit qualis qualis, & semiplena *Gabriel. cons. 25. n. 13. vsq; ad 16. lib. 1. post Bartolum in l. si neget ff. de lib. agnos., Alciatus præsumpt. 9. reg. 3. n. 10.*, hæc autem qualis qualis, & semiplena probatio potest haberi ex natiuitate filij ex ea, quæ domi detinebatur, ex transmissione eiusdem filij ad baptismum tanquam de filio, ex nominatione, & ex tractatu, & alimētis præstitis ex fama publica *Rota Roman. decis. 21 num. 2. apud Verallum, Abbas in c. transmissæ n. 9., & 10., qui filij sint legit., Paris. cons. 10 num. 33. cum seqq. lib. 2., Surdus cons. 1. nu. 44.* cum in ista materia probationis filiationis ob eius difficultatem sufficiant coniecturæ, & præsumptiones *Glosa in l. Lucius in fin. de condit., & demonst., Rota Rom. diuers. decis. 238. part. 1.* Rursus aliquam præsumptionem potest inducere similitudo, quam præfert filius ad Patrem, quæ quamuis secundum se fallere possit, prout tamen coniungitur cum alijs coniecturis multum facit ad probandam filiationem *Corneus cons. 1. n. 22. lib. 3., Gozadinus cons. 13. n. 22., Tiraquell. ad l. 7. connubij glos. 1. part. 7. n. 52., Bologninus in l. Gallus in princip. nu. 188. de lib., & posth.*

4 Enumerantur coniecturæ, quæ possint inducere probationē.

Hæc quoad coniecturas, & præsumptiones inducentes quoquo modo filiationem; nunc quoad formam, & modum probationis earundem; & quidem primo assero, sufficere vnum testem, cum regulare sit in omnibus causis summarijs, & possessorijs iudicijs saltem summarijssimis sufficere vnicum testem *Decius cons. 16. nu. 1., Didacus Coaruuias pract. qq. c. 6. nu. 8., & in Epitome ad 4. decret. part. 2. c. 8. §. 3. n. 6., Molina de primog. Hisp. c. 16. n. 39. lib. 2., Ioannes del Castello Sottomaior. quotid. cont. iuris lib. 3. c. 171. n. 21.* hic tamen testis debet esse omni exceptione maior, seu saltem idoneus, *Menochius de præsumpt. lib. 1. q. 35. n. 32., Molina tom. 3. de iust., & iur. disp. 616. n. 15. vers. quando autem, Surdus de aliment. tit. 1. q. 112. n. 23.*, quæ qualitas in multorum sententia debet articulari, & probari *Bartolus in l. 1. §. si neget col. fin. ff. quemad. testam. aper., Surdus d. quæst. 112. n. 24.* Necesse est tamen, quod huiusmodi testes inducantur parte citata *Gratianus discept. for. tom. 2. c. 236. nu. 49., Menochius de adipis. possess. remed. 6. num. 18.* Secundo assero, quod ad decernenda alimenta filio, & litis expensas sufficiat lectura attestationum etiam non publicatarum *Cephalus cons. 127. num. 10. lib. 1., Asinius in praxi §. 32. ampliat. 19. in fin., Alciatus præsumpt. 9. reg. 3. n. 11.* cum attestationes etiam non publicatæ faciant præsumptionem non mediocrem, per textum *in c. significauerunt de testibus, Surdus de aliment. tit. 1. q. 112. n. 27., Simon de Pretis de interpret. vlt. vol. lib. 5. interpret. 2. in princip. n. 17. in fin. folij 511.* Tertio, assero in hac summaria cognitione ad inducendam præsumptionem boni iuris actoris non dari repulsam testium, vt notat *Romanus singul. 383., Curtius in l. admonendi num. 68. ff. de iur. iur., Coaruuias pract. c. 17. vers. septimo, Menochius de præsumpt. lib. 1. q. 32. nu. 10., Stephanus Gratianus discept. for. tom. 2. c. 236. n. 44.* cum possit reparari damnum, si quod contigerit, in plenario iudicio; neque obstant ea, quæ supra mox dicta sunt, quod scilicet requiratur testis omni exceptione maior; non obstat, inquam, quia hoc requiritur tantum, quando vnus dumtaxat concurrit testis.

5 Sufficit vnus testis singularis.

Qui sit omni exceptione maior.

Testes debent induci in hac causa parte citata.

Aliæ conditiones, & præsumptiones.

Ex eo autem, quod requiratur hæc præsumptio fortis ad decernenda alimenta, & litis expensas petenti sequitur, quod Iudex debeat vtriusque partis, seu colligatoris iura perpendere, quod si rei conuenti præsumptiones præponderent illis actoris, debet eundem actorem repellere, prout docent *Menochius de præsumpt. lib. 1. q. 35. num. 6., Paschalis de patria potest. par. 2. c. 3. n. 8., Fontanella de pact. nupt. to. 2. claus. 6. glos. 2. part. 4. nu. 28., Surdus de aliment. tit. 1. q. 112. num. 27.* præsumptiones etenim fortiores obscurant minus efficaces, & validas *Gabriel. cons. 25. nu. 6., Menochius cons. 484.* quinimmo etiam si sint æquales, & pares, mutuò eliduntur *Menochius de præsumpt. d. lib. 1. q. 35. n. 6., Pontanus de aliment. c. 13. n. 6.*

6 Si rei præsumptiones sint fortiores, elidunt illas actoris.

Rursus debemus aduertere, quod ad hoc, vt præsumptiones pro vtraque parte mutuo elidantur ad effectum, vt filio petenti denegentur alimenta, & litis expensas

pensas requiratur, quod huiusmodi præsumptiones sint in eodem iudicio; si etenim ageretur in iudicio possessorio, & pro tali iudicio fortiores militarent præsumptiones pro filio actore, quantumuis in petitorio reus conuentus fortioribus præsumptionibus muniretur, non propterea eidem actori essent denegāda alimenta, & litis expensæ pendente lite, prout obseruauit *Rota Romana in Beneuentana Hæreditatis coram Seraphino de anno* 1568., dum ageretur possessorio, per textum *in l. fin. C. de edict. D. Adriani tollendo*, & peterentur alimenta, & litis expensæ.

7 *Præsumptiones, debent esse in eodē iudicio.*

Hæc, quæ hactenus dicta sunt, æquè intelligenda sunt, siue filius contendens se esse filium agat pendente lite ad consecutionem alimentorum, & litis expensarum aduersus patrem negantem, siue sit Pater, qui afferens se esse talem, agat aduersus filium ad consequenda eadem alimenta, siue sit nepos aduersus auum paternum, siue auus paternus aduersus nepotem, cum eadem militet ratio.

§. XI.

An filius pauper agens contra possessorem paternæ hæreditatis ex causa inofficiosi testamenti, debeat habere à reo conuento pendente lite alimēta, & litis expensas.

SVMMARIVM.

Sensus disquisitionis exponitur. 1.
Si filius in querela inofficiosi testamenti in prima instantia obtinuerit sententiam, sunt eidem decernenda alimenta, & litis expensas vsq; ad vltimatam sententiam. 2.
Potest exigere etiam in prima instantia alimenta, & litis expensas, si habeat præsumptiones pro se. 3.
Præsumptiones pro filio debent esse rationales. 4.
Explicatur quænam sint rationales præsumptiones. 5.

1 *Factum expositū.* DIsquisitio XI. Pater condito suo vltimo testamento hæredem sibi instituit personam quandam extraneam, vel fortè etiam consanguineam præterito, vel fortè etiam exhæredato filio, & hæreditas fuit adita per illam personam vocatam in testamento, filius contendebat de inofficioso aduersus hæredem vocatum a Patre, cumque esset pauper, & inops, petebat ab eodem pendēte lite prouisionalem, tàm pro alimentis, quàm pro litis expensis, aduersus quem excipiebat hæres de iure sibi competente ex vi testamenti, ex quo plenè vocatus est ad hæreditatem. Quæsitum hic fuit quid iuris?

Respondeo primo, si filius in querela inofficiosi testamenti in prima instantia obtinuerit pro se sententiam, indubitati iuris est, quod eidem decernenda sint alimenta, & litis expensæ vsque ad consummationem eiusdem litis per vltimatam sententiam *Mansuerius in sua praxi tit. de possessorijs n.* 13., *Menochius de arbitr. c.* 169. *n.* 13., *& de præsumpt. lib.* 1. *præsumpt.* 35. *n.* 1., 4., *& seqq.*, *Caluinus de æquitate lib.* 1. *præsumpt.* 35. *n.* 1., 4., *& seqq.*, *Caluinus de æquitate lib.* 1. *c.* 72. *n.* 1., *& seqq.*, *Stephanus Gratianus discept. for. tom.* 2. *c.* 236. *n.* 1., *Corduba à Lara in l. si quis liberis §. si vel parens n.* 42. *ff. de lib. agnos.* 2 *Si obtinuerit primam sententiam, debet habere alimenta, & litis expensas vsque ad finem.*

Expressè colligitur in *l. si instituta §. de inofficioso ff. de inofficioso*, vbi sic legitur *De inofficioso testamento Nepos contra patruum suum, vel alium scriptum hæredem pro portione egerat, & obtinuerat, sed scriptus hæres appellauerat, placuit interim propter inopiam pupilli alimenta pro modo facultatum, quæ per inofficiosi testamenti accusationem pro parte ei vendicabātur, decerni, eaque aduersarium ipsi subministrare necesse habere vsque ad finem litis.* Ex qua dispositione plura veniunt consideranda primo, quod, si agens ad consecutionem alimentorum, & litis expensarum non fuerit inops, & pauper, sit à petitione excludendus. Ibi- *Placuit interim propter inopiam pupilli*, cum etenim hic assignetur pro causa finali inopia, ea cessante non videtur locum habere dispositio. Secundo, quod per scriptum hæredem sint subministranda alimenta, & litis expensæ vsque ad terminationem litis per vltimatam sententiam, à qua non amplius detur appellatio, nec recursus, nec supplicatio - Ibi- *vsque ad finem litis*. Tertio non habere solum locum hanc dispositionem quoad totum, quando in omnibus alijs hæres scriptus vocatus est, sed etiam, quando filius in aliqua tantum parte fraudatus est, dummodo tamen, nec aliquam partem obtinuerit, ex cuius fructibus possit sibi acquirere alimenta, & litis expensas - Ibi- *pro portione egerat*, & hoc ea ratione, quia non minus potest intentari querela de inofficioso testamento, quando filius in toto præteritus est, vel simpliciter exhæredatus, sed etiam, quando in parte aliqua priuatus est, quæ sibi de iure deberetur. Ratio horum omnium ea est, quæ habetur *in l. 1. §. sed, & si incertum sit ff. de ventre in possessionem mitten.* nempe, quia æquius est impendia frustra fieri, quam denegare alimenta ei, qui aliquo modo potest fieri domi- *Iura, & rationes, quæ probant asserttionem.*

dominus, & cum ius ipsius nedum fuerit delibatum in prima sententia, sed & cognitum, non est æquum, quod interim alimentis priuetur, & necessarijs, quibus plenissimè suum ius possit exhibere.

Respondeo secundo. Quantumuis in prima instantia circa querelam inofficiosi testamenti non fuerit sententiam consecutus, si tamen habeat validas præsumptiones pro se ipso, & foueat odorem boni iuris, potest exigere etiam in eadem prima instantia per Iudicem sibi decerni alimenta, & litis expensas, quæ & obtinebit *Molina de primog. Hisp. c.16. nu.36. Alter Molina Theologus tom. 3. de iust. & iur. disp.616. nu.15., Fachinæus controu. var. lib. 12. c. 62., Stephanus Gratianus discept. for. tom.2. c.236. num. 4., Merenda controu. iur. tom. 1 lib. 5. c.30. num.2., Fontanella de pact. nupt. tom.2. clauf.6. glos.2. part.4. n.26., Paschalis de patria potest. part. 2. c.3. nu.60.* Maior difficultas, quæ potest esse in probatione præsentis assertionis, videtur deduci ex allegato textu *in l. si instituta §. de inofficioso ff. de inoffic.*, vbi, cum decernatur solummodo deberi alimenta, & litis expensas, si sententiam obtinuerit in prima instantia - Ibi- *De inofficioso contra hæredem scriptum egerat, & obtinuerat* videtur eadem adhuc non obtenta, non esse decernenda. Sed facili negotio ab hac difficultate me eximo asserens, quod ibi facta fuit mentio de sententia obtenta in prima instantia, non quia eadem arbitraretur necessaria, sed quia in causa, de qua ibi agebatur, iam illa sententia fuerat obtenta, prout rectè notarunt *Rota Romana decis. 1. tit. de iudicijs in antiquioribus, & in causa bonorum de Ceulis 3. Decembris 1584. coram Clemente VIII., Surdus de aliment. tit. 1. q. 112. num. 18., Fachinæus controuers. var. lib. 12. c.62.* Ratio igitur pro nostra responsione ex eo deducitur, quia constante de odore boni iuris actoris eadem ratio militat decernendi talia alimenta, ac litis expensas, quando in prima instantia obtenta est sententia in ordine ad prosequẽdam causam in secunda instantia appellationis, ac quando nulla est obtenta sententia, sed adhuc versamur in prima instantia; siquidem ratio, ob quam iura decernunt esse præstanda huiusmodi alimenta pendente lite est agentis inopia, ne scilicet ob eandem destituatur debitis auxilijs, & ne in lite succumbat ob defectum necessariorum, quæ ratio habet locum in vtroque casu, vt per se patet.

3 Potest etiam petere in prima instantia, si habeat præsumptiones pro se,

Ratio pro responsione.

Dixi tamen, *si habeat validas præsumptiones pro se ipso, & foueat odorem boni iuris*; non etenim ex quacunque inani assertione filiationis debet hæc commoda aduersus hæredem institutum obtinere, sicuti diximus in præcedente disquisitione de filio agente aduersus Patrem ex prętenso titulo filiationis. Sed, si inquiratur, quænam, & quales requirantur præsumptiones ad hunc effectum, & qualitèr constare debeat de ipsius filiatione iam subdo.

4 Præsumptiones pro filio debent esse rationales.

Respondeo tertio. Sufficere eam præsumptionem, si sit in quasi possessione filiationis, vel descendentiæ, vel quod Iudici summariè constet de bono iure, quod fouet ipse actor modo supra explicato in præcedenti disquisitione *Petrus Barbosa ad l.1. part.1. num.58., & seqq. ff. solut. matrimon., Hieronymus Gabriel decis.25. nu.1., Pontanus de aliment. c.13 nu.7., Farinacius in repert. Iud. q.52. num.7., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c.17. num.980., & seqq.* Hoc vnum aduertendum moneo, cum *Menochio de præsumpt. q.35. num.5.* videri sufficientem pręsumptionem pro quasi possessione filiationis, si Pater illum filium in suo testamento exhæredauerit. Rationes, quæ euincunt in præcedenti disquisitione, quod quasi filiatio, & summaria cognitio assumpta à Iudice pro filiatione, quando filius agit aduersus Patrem, sufficiant ad consequenda alimenta, & litis expensas pendente eadem lite, videntur etiam in præsenti sufficientèr euincere, quod sufficiant, dum agit aduersus hæredem Patris per querelam inofficiosi testamenti ad eadem consequenda pendente lite ab eodem hærede; vnde sufficit semiplena probatio, & ex lectura attestationum etiam non publicatarum per ea, quæ supra commendauimus.

5 Explicantur, quænam sint rationales præsumptiones.

---

§. XII.

Ad quosnam extendatur dispositio textus in d. l. si instituta §. de inofficioso ff. de inofficioso testamento.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Etiam filijs emancipatis pendente lite debentur alimenta, & litis expensas, si foueant bonum ius. 2.
Etiam filijs legitimatis per subsequens matrimonium. 3.
Etiam filijs in vtero existentibus ventris nomine. 4.
Etiam filijs adoptiuis. 5.
Etiam Nepotibus per lineam virilem descendentibus, extantibus debitis conditionibus. 6.
Etiam Patri, Auo, & ascendentibus agentibus

bus aduersus hæredes filij nepotis &c. 7.
Etiam fratribus indigentibus &c. 8.
Etiam filijs illegitimis, & spurijs. 9.

DIsquisitio XII. In præcitatis, & allegatis verbis eiusdem textus habetur solummodo mentio de Nepote agente contra Patruum suum, vel contra aliũ hæredem scriptum; sed hic aduertendum est, quod ibi appelletur Nepos non comparatiuè ad eum, qui hæreditatem reliquit, nam hic supponitur ipsius Pater, sed comparatiuè ad eum, qui fuit institutus, qui erat frater Patris, & per consequens ipse erat ipsius Nepos, & institutus ipse erat Patruus ipsius; Nihilominus quamuis supponeretur, quod ipse esset Nepos, & ille, qui hæreditatem reliquit esset Patruus ipsius, si hæc verificantur de Nepote aduersus Patruum, & bona ipsius, à fortiori verificari debent de filio agente aduersus bona Patris, & hæredem ipsius. Hic iam quæritur in ordine ad quosnam filios, & descendentes locum habeat dispositio illius textus *in l. si instituta §. de inofficioso ff. de inofficioso testamento.*

1 Disquisitio exposita in particulari.

Filij alij sunt sub patria potestate, alij emancipati, alij legitimi, & naturales, alij legitimati, vel per subsequens matrimonium, vel per rescriptum Principis, vel per oblationem curiæ; alij ad lucem nati, alij existentes in ventre matris prægnantis; alij à natura; alij per adoptionem à iure. Rursus in ordine ad Nepotes descendentes per lineam virilem non solum ipsi immediatius descendentes possunt hic considerari, sed pronepotes, alijque, qui magis distant &c.

Diuersæ qualitates filiorum.

Rursus examinari potest, an hæc dispositio possit etiam extendi ad laterales, puta ad fratres, & sorores inopes aduersus fratres, & sorores diuites in ordine ad consequenda bona, ad quæ ius prætendunt habere, & alia, prout ex processu responsionum.

Respondeo primo. Nedum filij in patria potestate existentes, sed etiam emancipati agentes aduersus Patrem, vel eius hæredes ex querela inofficiosi testamenti, si sint inopes, & habeant odorem boni iuris pendente lite debent consequi alimenta, & expensas litis vsque ad finem eiusdem *Ludouicus Molina de primog. lib. 2. c. 16. num. 31., Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 2. c. 236. num. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 17. nu. 984., Menochius de præsumpt. lib. 1. q. 35. num. 8.* Ratio ex eo deducitur, quia ius succedendi in bonis paternis non solum competit filijs sub patria potestate existentibus, sed etiam filijs emancipatis, ergo, si tàm primi, quàm secundi sint pauperes, & fuerint præteriti vel exhæredati, & foueant odorem boni iuris iuxta præallegata iustè pendente lite super filiatione poterunt consequi alimenta, & expensas litis vsque ad consummationem eiusdem. Antecedens expressè colligitur ex textu *in §. nullam verò in auth. de hæredibus ab intestato venientibus*, secundum quem hodie sublata est differentia in ordine ad succedendum Patri, quæ inerat inter emancipatum, & existentem sub patria potestate, & congrua quidem ratione hoc inductum est; nisi etenim eidem prouideretur de alimentis, priuaretur bonis suis, ex quo nihil haberet ad illa prosequenda, & cogeretur modico recepto cedere, vel fame perire *l. si longius §. fin. ff. de iudicijs*, & in hoc etiam militat textus *in d. l. si instituta §. de inofficioso ff. de inoffic. testam.*, quem celebrem dicit *Coaruuias pract. qq. c. 6. nu. 6.* Confirmatur, quia filio etiam emancipato, si aliunde non habeat, debentur alimenta, aliaque necessaria per Patrem per ea, quæ supra latè sparsim commendauimus, ergo eodem filio emãcipato agente aduersus hæredem Patris scriptum querela de inofficioso testamento, si fuerit pauper, & foueat odorem boni iuris, eidem durante lite erunt decernenda per Iudicem alimenta, & litis expensæ.

2 Etiã filij emancipati, si sint inopes, & foueant boni ius possunt habere alimenta, & litis expensas.

Respondeo secundo. Etiam filij legitimati per subsequens matrimonium, quinimmo, & per oblationem curiæ, & per rescriptum Principis agentes quærela inofficiosi testamenti aduersus hæredem scriptum Patris, si fuerint pauperes, & foueant odorem boni iuris debent consequi durante lite alimenta, & eiusdem litis expensas vsque ad consummationem eiusdem *Molina de primog. Hispan. lib. 2. c. 16 num. 32., Menochius de præsumpt. q. 35. num. 10., Surdus de alimentis tit. 1. q. 111. num. 9., Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 2. c. 236. nu. 3., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 17. num. 985.* Ratio ex eo deducitur, quia sic legitimati in ordine ad successionem, & ad alimenta non differunt à verè legitimis conceptis ex legitimo matrimonio, quinimmo legitimati per subsequens matrimonium dicuntur verè, & propriè legitimi per textum *in c. tanta, qui filij sint legitimi, & l. cum quis C. de natur. liberis*, ergo, si verè fuerint pauperes, & bona iuris præsumptione muniantur æquè, ac legitimi habere debent pendente lite alimenta, & expensas eiusdem litis.

3 Etiam filijs legitimatis per subsequẽs matrimonium.

Respondeo tertio. Filij ne dum nati ad lucem, sed etiam in ventre existentes pendente lite per querelam inofficiosi testamenti consequi possunt ventris nomine ali-

4 Etiam filijs in ventre existentibus ventris nomine.

alimenta, seu litis expensas, si venter, seu mater fuerit pauper &c. *Surdus de aliment. tit.1.q.111., & 114. per totum, Gutierez canon.qq.c.24., Paguerius decis.crim.21. nu.5., Barbosa in rub. ff. solut. matrimon. part. 2. num.44. in fin., Stephanus Gratianus discept. for.tom.2.c.236.num. 3.* Ratio ex eo deducitur, quia mater semper habet alimenta ventris nomine *l.1., & l.curator ff.de ventre in possess.mittendo*, & sufficit, quod proles in eodem ventre existens possit aliquo modo esse hæres, prout notant *Gratianus, & Surdus locis cit.*

5 Etiam filijs adoptiuis.

Respondeo quarto. Etiam filijs adoptiuis agentibus querela inofficiosi testamenti, si fuerint pauperes, & habuerint alias conditiones, de quibus in præcedentibus, competit ius consequendi alimenta, & litis expensas pendente eadem lite vsque ad consummationem eiusdem *Stephanus Gratianus d.tom.2. discept. forens. c.236.nu.3., Surdus de aliment.tit.1.q.114., Ioannes Lupi tract. de illegitimis tom.2. §.3. num.63.* Ratio ex eo deducitur, quia adoptiui æquè succedunt cum legitimis maximè, si adoptio facta sit auctoritate Principis *§. sed hodie Instit.de adopt. §.sed, & vers. inuenimus Instit. de hæred., quæ ab intest. defert*, quandoquidem respectu bonorum Patris adoptantis, adoptiui tenent locum hæredis sui per *text. in l.cum adoptiuis §.sed siquidem C.de adopt. l. arrogato ff. de Senat., Baldus in l. cum quem C. de fideicom., Romanus in l. venter ff. de acquir. hæred., Tiraquel in l. si vnquam verb. susceperit liberos num.19., & 2. C.de reuoc.donat.*

Respondeo quinto. Hæc dispositio, si extent omnes conditiones, de quibus ex præcedentibus, extenditur non solum ad Nepotes per lineam virilem descendentes, sed etiam ad pronepotes, & ad alios quosuis descendentes à testatore *Rebuffus ad leges Galliæ in primo tom. tract. de sententia prouis. art.1. glos.2. col.2., Couarruuias pract.qq.c.6. num. 6. in princip., Molina de primog. Hisp.lib.2.c.16.num.34., Molina Theologus de iust. tom.3. disp.616. n.15.* Ratio ex eo deducitur, quia quoad istos etiam militat ratio illius inopiæ, ob quã destituerentur omnibus auxilijs ad prosequenda sua, vel modico recepto tenerentur suis iuribus cedere, vel fame perire. Maior ratio dubitandi ex eo consurgit, an hæc dispositio in fauorem Nepotum, & pronepotum, aliorumque descendentium ex eodem testatore extendatur ad ipsos, si fuerint emancipati. Negant *Surdus de aliment.tit.1. q.111.num.6., Stephanus Gratianus discept.for.tom.2. c.236. num.2.*, eo quia arbitrentur inter Nepotes emancipatos, & Nepotes existentes sub patria potestate non esse sublatam differentiam, quæ modo sublatã est per textum *in §.nullam verò in auth. de hæred.ab intest. venient.* inter filium emancipatum, & existentem sub patria potestate, quod etiam habet *Cinus in l.qui, si Patris num.6. vers.nec obstat, si dicatur hodie C.vnde liberi.* Sed quidquid sit de hoc tu cogita.

6 Etiam nepotibus per lineã virilem descendẽtibus, & pronepotibus, si aliunde non habeant.

Respondeo sexto. Hæc dispositio, quæ extenditur ad filios, Nepotes, cæterosque descendentes, seruatis eisdem conditionibus, & qualitatibus extenditur etiam ad Patrem, Auum, & ascendentes *Menochius de præsumpt.lib.1.q.35. num. 16., Surdus de alimentis tit.1.q.111.num.26., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part.2. c.17. num. 1002.* Ratio ex ijs deducitur, quæ supra dicebamus, quod scilicet non minus legitima debeatur Patri, ac cæteris ascendentibus, ac debeatur a Patre filijs, & descẽdentibus, ergo eisdem parentibus, quando indigent, sunt à filijs alimenta præstanda per textum *in l. nam etsi parentibus ff. de inoffic. l. scripto hærede in fine, & ibi Glosa ff. vnde liberi, c. prædicator 16.q.1.* 7 Etiam Patri, Auo, & ascendentibus agentibus aduersus hæredes filij Nepotis &c.

Respondeo septimo. Prædicta dispositio extendenda est etiam in fratribus, & sororibus indigentibus petentibus à primogenito alimenta, legitimas, & dotes, quas titulo primogeniti eis præstare tenetur *Afflictus decis.11., Vrsillus ad decis. 10.num.4., Paschalis de patria potest. part.2. c.3.num.68., Molina de primog. Hisp. lib.2. c.16.num.35.*, propter eandem rationem, de qua in præcedentibus. 8 Etiam fratribus indigẽtibus &c.

Demum procedit in ordine ad eos omnes, qui habent aliquod ius in ordine ad aliquam successionem, vel ad alimenta etiam, si sint laterales, prout notat *Alciatus consl.449., Marescotus var. lib.2. c.83. num. 13., Simon de Pretis de interpretat. vlt. volunt.lib.5.interpret.2. dub.2. num.18.* siue tale ius habeant ex testamento, siue ex iure sibi competente ab intestato; sic in particulari conceditur talis dispositio fratri contra fratrem agenti ad portionem hæreditatis paternæ sibi debitæ actione familiæ erciscundæ, vel communi diuidundo *Rebuffus in comm. ad constitut. Galliæ tom.1.tit. de sent. prouis. art.1. glos. 2. col.2., Ioannes Angelus Bossius tract.de effect. matrim.part.2.c.17.nu.1006.*, in hoc etenim etiam militat eadem æquitatis ratio.

Sed quid sentiendum sit de filijs illegitimis, & spurijs? Dicendum est talem dispositionem habere etiam locum in eisdem, quatenus agant pro alimentis ex iuris dispositione sibi debitis, vel pro legato alimentorum sibi à Patre relictorum *Corduba à Lara in l.si quis à liberis §.1.vel parens num. 63. ff. de liber. agnoscen., Rebuffus in primo tom. ad leges Galliæ tract. de sent. prouis. art.1. glos.2. num.30., Surdus de alim. tit.* 9 Etiam filijs illegitimis, & spurijs.

lit. primo q. 115. num. 2., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 17. num. 1007., cum etiam in ordine ad hæc omnia militat prædicta ratio æquitatis; quinimmò, si Pater eidem naturali aliquid reliquerit in casibus, in quibus eum potest instituere, vel aliquid eidem relinquere, filius naturalis agens ad eorum consecutionem, & non habens, quo possit viuere, & litem prosequi, debet consequi alimenta, & necessaria ad litis prosecutionem sic Iudice decernente *Surdus loc. cit. num. 3., & 4., & Ioannes Angelus Bossius loc. pariter cit.*, propter eandem rationem. Hoc tamen vnum aduertendum est, quod, si Pater suum condiderit testamentum, & nihil filio naturali illegitimo reliquerit, non possit hic testamentum conditum infringere, nec illi debeantur alimenta, nec litis expensas, cum haberet aduersus se præsumptionem ex testamento insurgentem, & calumniosam litem ageret *Hieronymus Gabriel cons. 25. nu. 10. p. 1., Ioannes Angelus Bossius loc. cit. n.* 1008. non enim Pater ei aliquid relinquere tenetur ex testamento, si de eo nullam mentionem in eodem testamento fecerit, habetur omnino pro extraneo per textum *in l. fin. C. de natur. lib.*, & sic nullam iustam habet causam agendi, & propterea ex tali actione non potest iustè consequi alimenta, nec litis expensas.

DISQVISITIONES II.

Ad reliquas omnes de Matrimonio IX. Prænotiones.

§. I.

An Pater teneatur iterum dare alimenta filio, qui culposè consumpsit quantitatem sibi semel pro eis datam.

SVMMARIVM.

Exponitur status disquisitionis. 1.
Pater iterum tenetur conferre, quamuis filius culposè consumpserit. 2.
In hac tamen hypothesi tenetur tantum conferre necessaria natura. 3.
Intellige, si culpa fuerit præmeditata, & ordinata ad casum. 4.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 5.

DIsquisitio I. Pater semel assignauit determinatam quantitatem, seu determinatos reditus filio, quæ seu, qui eidem inseruirent pro alimentis successiuo tempore. Filius vel cum culpa, vel sine ea, vel cum dolo, vel sine eo quantitatem illam, seu redditus consumpsit. Quæsitum hic fuit, an Pater teneatur iterum eidem alimenta subministrare? 1 *Exponitur status disquisitionis.*

Nota hic, quod, quamuis Pater filiam dotauerit semel, teneatur iterum, atque iterum, & quoties opus fuerit eandem dotare, si sine ipsius culpa fuerit consumpta, prout docet *Bartolus in l. si socius pro filia, & ibi Baldus vers. secundo nota ff. pro socio, Baeza de non melior. dot. rat. filiabus c. 26. num. 32., Michael de Accol. cons. 94. in ordine in primo vol. cons. ad vlt. volune., Angelus de Gambellio cons. 95. in ordine, Antonius Faber in suo Cod. lib. 5. tit. 6. de dotis promis. def. 13.*, si tamen filia eandem dolosè, & culpabilitèr consumpserit, non teneatur Pater ad vlteriorem dotationem *Bartolus in l. si cum dotem §. 1. num. 2., & ibi Alexander num. 6. ff. solut. matrim., Ludouicus Molina de primog. Hispan. lib. 2. c. 12. num. 23., Ripa in l. 2. §. 2. num. 7. ff. solut. matrimon., Giurba decis. Siciliæ 3. n. 10., & num. 39., Tiraquel in l. bones § hoc sermone limit. 9. num. 4. ff. de verb. signif.*, & alij innumeri quos refert, & sequitur *Fontanella de pact. nupt. tom. 2. clausula 5. glos. 1. part. 1. num. 72. ad 76.*, ex quo inferunt plures, quod etiam, si Pater alimenta tradiderit, seu quantitatem pro eisdem, & filius culpabilitèr, & dolosè consumpserit, non teneatur amplius illa tradere, cum in hoc valere videatur argumentum de dote ad alimenta potissimum, cum dos constituatur loco alimentorum. Sed quidquid sit de dote, de qua infra. *Nonnulla notabilia circa eadem.*

Respondeo, Patrem teneri iterum dare alimenta filio, quantumuis hic culposè consumpserit quantitatem sibi assignatam pro eisdem alimentis *Baldus in l. si captiui ad fin. C. de Episcop., & Cleric., Cabedo decis. 148. in prima parte, vbi testatur ita decisum fuisse in Senatu Portugalliæ. Iason in l. si cum dotem §. 1. num. 7., & seqq. ff. solut. matrim., Fontanella de pact. nupt. tom. 2. clausul. 5. glos. 1. part. 1. num. 76., Azorius part. 2. lib. 2. c. 4. q. 12., Merenda controu. var. lib. 4. c. 34. num. 6.* Ratio ex eo deducitur, quia onus, quod habet Pater alendi filios, descendit ab ipsa natura cum iure sanguinis, & quidem non præcisè inclinante, sed compellente per ea, quæ supra commendauimus. Sed hoc ius naturæ adhuc viget, quantumuis filius portionem sibi assignatam pro alimentis dolosè consumpserit prodigendo in commessationibus, & luxurijs cum meretricibus, si filius reperiatur in egestate, nec habeat, quo possit sibi victum acquirere, cum iura naturalia nullo extrinseco accidenti 2 *Pater tenetur iterum alimenta conferre filio, quãtumuis culposè quantitatem pro eisdem assignatam consũpserit.*

possint tolli per textum *in l. eas obligationes ff. de capit. diminut. §. sed naturalia Instit. de iure naturali, & l. iura sanguinis ff. de reg. iur., Iason in l. si cum dotem §. 1. num. 7. ff. solut. matrim.*, ergo extante filio in necessitate, & indigentia alimentorum ex eo, quod consumpserit iam sibi assignata à Patre, non eximetur hic ab onere illa iterum eidem præstanda, cum iura naturalia non tollantur ex causa præterita, quantumuis culpabili *Ofascus decis. 124. num. 9., & 10., Peregrinus de fideicom. art. 36. nu. 145., & seqq.*

3 Contendunt hic DD. ex suppositione, quod alimenta iterum debeantur filio per Patrem, quantumuis illa dolosè, & per culpam consumpserit, an debeantur secundum quantitatem, & qualitatem congruam statui, & dignitati personarum, an verò dumtaxat necessaria naturæ? Communius sustinent Iuris interpretes tantum deberi alimenta iterum præstari iuxta indigentiam, & necessitatem, non secundum dignitatem status, & personæ *Menochius de arbitrar. cas. 182. à num. 45. ad 54., Giurba decis. 6. num. 13. in fin., Ludouicus Molina de primog. Hisp. lib. 2. c. 1. ferè per totum, Corduba à Lara in l. si quis à liberis § idem Iudex num. 10. ff. de lib. agnosc., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 10. num. 672.* Rationem ex eo deduco, quia, quantumuis ex culpa præterita non possit tolli ius naturale obligans Patrem ad contribuenda alimenta filio; culpa præterita, si fuerit dolosa potest tamen demere, & quæ sunt de congruentia naturæ, quæque non ita strictè obligant; æquum enim non est, nec iuri naturali valdè consonum, vt culpa nocentis noceat innocenti per textum *in l. cū duobus in fin. ff. de negot. gest., & l. quisquis in suo §. legis C. de inoff. testamento l. 1. ff. de militia, & iure c. culpa sua de reg. iur. in sexto*, præcipue cum in iure cautum sit maleficium, & male merentem egestate debere laborare *l. bona fides ff. de positi*, & sic Pater contribuendo alimenta iuxta necessitatem, & indigentiam, ne fame pereat, satisfacit iuri naturæ strictè compellenti, denegando verò pinguiora iuxta decentiam, & dignitatem status, & personæ quodamodo conformatur iuri naturæ, dum comprimit alterius malitiam, & fraudem, ne scilicet ex suo maleficio, & dolo vtilitatem reportet, & moueatur ad vlterius delinquendum, in præiudicium Patris. Confirmatur, quia dato etiam, quod contribuere alimenta filio iuxta dignitatem personæ esset quoquo modo de iure naturæ, est tamen etiam contra ius naturæ, naturalemque rationem quoquo modo fouere alterius malitiam, & tribuere occasionem vlterius peccandi, & vnum ex facto alterius delinquentis lædi; in concursu autem huius duplicis iuris naturalis, potius est eligendum, quod delinquens egestate laboret, & remoueatur ab vlteriori occasione delinquendi, dummodo tamen habeat necessaria naturæ; quam quod innocens ex ipsius facto lędatur, & foueatur delinquentis malitia, cum hoc cedat in damnum commune, & publicum bonum exigat, vt delinquentes coerceantur.

In hac tamen hypothesi tenetur tantum conferre necessaria naturæ.

Rationes pro responsione.

4 Si autem hic inquiras, quid sentiendum sit, si filius quidem sua culpa amiserit portionem sibi à Patre assignatam pro alimentis, sed sine dolo, aut culpa præmeditata, & ordinata ad casum; hocque contingeret, si delictum aliquod graue comiserit, ob quod ad se redimendum à vexatione portionem illam expenderit, vel in ea passus fuerit confiscationem, an scilicet tunc Pater iterum teneatur alimenta præstare iuxta decentiam status? Probabilius crederem, teneri ad talia alimenta præstanda iuxta decentiam status *Fulgosius in auth. res quæ C. communia de legat., Decius in c. quæ in Ecclesiarum nu. 30. in fine de constit., Alexander in l. si fideiussor §. si necessaria ff. qui satisd. cogant*. Rationem ex eo deduco primo, quia ex eo, quod filius deliquerit in aliquo genere, quantumuis grauitèr, non eximitur Pater ab onere eidem præstandi congrua alimenta iuxta proprium statum, quantumuis ad ipsum coercendum, & remouendum à tali delicto possit ad tempus talia alimenta aliqualitèr diminuere, ergo, nec eximetur à tali onere, quantumuis semel contulerit portionem sufficientem pro talibus alimentis, eaque ex causa talis delicti occasionalitèr fuerint deperdita. Cōsequentia probatur, quia supposito, quod delictum secundum se non conferat ad priuationem iuris consequendi alimenta, & quod illud non fuerit ordinatum ad casum, illa amissio præcedentis portionis assignatæ pro alimentis perindè esset, ac si casu fortuito euenerit; quando autem contingit amissio ex casu fortuito, & inopinato nemine disceptante iterum per Patrem debentur alimenta iuxta dignitatem status, & personæ *Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. idem Iudex num. 14. ff. de lib. agnosc., Peregrinus de fideicom. art. 36. num. 146., Menochius de arbitrar. cas. 182. num. 24., Merlinus de legit. lib. 2. tit. 2. q. 30. num. 11., & 16., Mangilius de imput. q. 164. num. 4., Surdus de alimentis tit. 7. q. 15. nu. 11.* Quod autem perindè habeatur, ac si casu fortuito illa amissio contigisset, docet *Glosa in c. quia diuersitatem verb. suspensus de concession. prebend., & ibi Augustinus Barbosa*

Intellige, si culpa fuerit præmeditata, & ordinata ad casū, secus, si ex accidenti.

Illud delictum nō confert ad priuationem iuris ad alimenta.

bosa num. 8., & alij plures concordantes quos refert *Menochius de arbitrar. cas. 182. num. 59.*, dum dicunt, quod talis culpa in ordine ad hunc effectum nõ sit considerabilis. Secundo rationem ex eo deduco, quia, si Pater non assignauerit filio certam portionem pro alimentis, & filius grauitèr deliquerit, & Pater ipse ad liberandum filium à vexatione tantum insumpserit, quantum correspondeat illi portioni, non propterea eximatur Pater ab onere præstandi eidem filio alimenta secundum decentiam proprij status, & conditionis, non nisi, quia illud delictum non liberat Patrem ad præstanda congrua alimenta, nec expensæ factæ in redemptione vexationis sunt computandæ pro onere alimentorum debitorum pro futuro, ergo, quamuis Pater assignauerit certam summam pro alimentis, & hæc consumpta fuerit ad redimendam vexationem pro delicto ab eodem filio commisso non cum animo præmeditato, & ordinato ad casum, non eximetur Pater ab onere eadem alimenta iterum contribuendi, quandoquidem parum referre potest, quod quantitas assignata pro alimentis consumpta fuerit ad redimendam vexationem delicti, ac alia similis quantitas, cum vtraque fuerit insumpta in fauorem filij.

Aliæ rationes pro hac resolutione.

Neque obesse potest, si asseratur, quod necessitas illa non sit consideranda, quam propria culpa induxit per textum *in l. si fideiussor §. necessaria ff. qui satisd. cog.*, *Bartolus in l. si post dotem §. si post solutum ff. solut. matrim.*, *Menochius de arbitrar. cas. 182. num. 58., & seqq.*; cum igitur filius delinquendo in illam inopiam se induxerit, inopia illa non potest eadem suffragari; Non, inquam, obesse potest, quia considerenda est culpa, an scilicet inducta animo ordinato ad casum, an verò omnino disparato, nec ad illam inopiam relato; textus procedit de culpa primo modo sumpta, non de culpa secundo modo iuxta probata.

5 Soluuntur rationes oppositæ.

Ad rationem, quæ ex aduerso contra responsionem asserebatur in principio disquisitionis, dicendum est (quidquid sit de dote amissa, de qua latè erit sermo in sequenti volumine) disparem omnino esse rationem, quia, vt benè explicant *Fontanella de pact. nupt. claus. 5. glos. 1. p. 1.*, *Corduba à Lara in l. si quis à liberis §. idem Iudex num. 25.*, *Peregrinus de fideicom. art. 36. num. 146.* alimenta vitæ necessaria debentur filijs iure naturæ; dos autem debetur tantum iure ciuili.

§. II.

An alimenta sint per Patrem filijs ex redditibus tantum præstanda, an verò etiam ex venditione proprietatum.

SVMMARIVM.

Explicatur status disquisitionis. 1.
Debentur solummodo tàm à Patre, quàm ab hærede ipsius ad ratam redditnum. 2.
Et sunt detrahenda expensa facta in eorundem redditnum collectione. 3.
Pater ad alendos congruè filios, non tenetur alienare proprietatem patrimonij. 4.
Si tamen fructus non essent sufficientes ad vita necessaria teneretur proprietatem vendere, quod à fortiori intellige de filio, qui ad necessaria Patri præstanda teneretur proprietatem vendere, si fructus non essent sufficientes. 5.

DIsquisitio II. Dictum est in præcedentibus, ijs, quibus præstanda sunt alimenta iure sanguinis, eadem deberi iuxta dignitatem, & conditionem personarum, & vires patrimonij. Modo supponimus, quod Pater plura habeat bona immobilia, sed non reddentia proportionatos redditus, sed modicos, adeout, si alimenta proportionanda sint redditibus, debeant esse modica, seu in modica quantitate, si verò proprietatibus immobilibus, vtique esset pinguia, & in magna quantitate. Hinc quæritur, an quantitas alimentorum taxanda sint ad normam reddituum, an verò ad normam proprietatum, quatenus istæ vendendæ sint, vt ex eorum pretio extrahantur congrua alimenta?

1 Status disquisitionis expositus.

Respondeo deberi solummodo ad ratam reddituum, quod non solum verificatur in Patre in ordine ad filios, sed etiam in hærede in ordine ad filios institutoris, seu ad alimentarios, quos testator iussit ali iuxta vires proprij patrimonij *Simon de Pretis de interpret. vlt. volunt. lib. 4. interpr. 1. num. 70.*, *Pontanus de aliment. c. 17. nu. 25.*, *Menochius de arbitr. cas. 169. nu. 3.*, *Marta de success. part. 4. q. 18. art. 7. num. 14.*, *Petrus Barbosa ad l. maritum num. 13. ff. solut. matrim.*, *Vasquez opusc. de testam. c. 5. §. 7. dub. 12. num. 144.*

2 Debentur solum ad ratam redditnum.

Expresse colligitur ex textu *in l. ius alimentorum §. 1. ff. vbi pup. educ. debeant, & in l. Imperator ff. ad Trebel.*, nec incongrua ratione hoc decerni censendum est, quandoquidem rationabilitèr præsumi nequit,

Rationes, & iura pro responsione.

 quod

quod iura, seu testator voluerint, quod proprietates alienarentur, ex quorum fructibus successiuis percipiuntur alimenta, & reditus ad sustentationem tùm Domini, seu hęredis, tùm ipsius alimentarij; ex qua alienatione contingere potest, quod quandoque tùm ipse Dominus, tùm alimentarius priuentur alimentis; vnde vires patrimonij in ordine ad hæc onera alimentorum, & similium sumenda sunt in ordine ad reditus, & fructus, non in ordine ad proprietates *Cranetta cons. 199. num. 1., Bologninus ad cons. Ioannis de Anania in consil. 12., Salgado in labyrint. credit. part. 1. c. 24. nu. 16.*, vbi allegat textum *in l. ius alimentorum §. modum ff. vbi pupil. educ. deb.*, & ibi est optima glosa in verb. redditum. *Bartolus in l. cum alimenta ff. de aliment., & cib. leg. Angelus in l. Imperator ff. ad Trebell.*, vnde, si adsint in patrimonio ædificia sumptuosa, magnique valoris, si reditus tamen sint parui, ij æstimandi sunt, non proprietas, nec hæc vendenda est ad alimenta præstanda *Antonius Gomez in lib. 10., Tauri num. 4., Tellus Fernandez in d. l. 10., Tauri num. 14., Ioannes Garzias in tract. de expens. c. 4. num. 18., Salgado loc. cit. num. 18.*

Neque huiusmodi reditus, ad quorum vires taxanda sunt alimenta, sumendi sunt simpliciter, sed deductis omnibus expensis factis in eorum collectione, & perceptione, vt si ex agris, & predijs percipiũtur, debeant deduci expensæ in aratione agrorum, & prædiorum, in collectione fructuum, & similium, quandoquidem huiusmodi expensæ diminuunt fructus, prout habetur *in l. fructus ff. solut. matrim., Couarruuias var. lib. 1. c. 3. num. 3., Menochius de recup. possess. remed. 15. num. 574., Surdus de aliment. tit. 9. q. 12. num. 15.* Sed, an etiam deducendæ sit expensæ, quæ fiunt in tributis, & oneribus Principi persoluendis, absolutè arbitror affirmatiuè respondendum, quandoquidem, & istæ fructus diminuunt. Neque hic audiendus est *Afflictus in decis. Consil. Neapolit. decis. 252. num. 7., & seqq.*, dum vult considerandas esse, & deducendas solum expensas, quæ fiunt in ordine ad fructus percipiendos, & colligendos, non autem, quæ fiunt ratione subiectionis, & obedientiæ in ordine ad solutionem tributorum regalium, quod videtur colligere ex *c. sua nos de Decimis*, vbi Pontifex decernit decimam prædialem debitam Ecclesiæ, & Parocho soluendam ex omnibus fructibus, non deductis expensis &c. Non, inquam, audiendus est, quia textus *in l. fructus ff. solut. matrimon.* loquitur absolutè, & simpliciter sine vlla limitatione, ac proinde comprehendit omnes expensas;

3 Et sunt detrahendæ expensæ factæ in eorum redditum collectione.

nec textus *in d. c. tua nos de Decimis*, aliquid euincit aduersus nostrum assertum, nam hoc est speciale in Decimis, quod propterea non est extendendum ad alia, vt benè notat *Sotus de iust. lib. 9. q. 4. art. 2. ante respons. ad arg. ad fin.*

Ex quibus omnibus deducere poteris, quod Pater ad alendum filium iuxta decentiam proprij status, & conditionis nõ teneatur alienare proprietatem patrimonij, sed solummodo eidem prouidere ex fructibus eiusdem, prout docent in terminis *Cravetta cons. 199. num. 1., Surdus de aliment. tit. 4. q. 9., Beniuendus decis. 22. nu. 5., Salgado de labyrint. credit. part. 1. c. 24. num. 18.* Ex aduerso etiam sequitur, quod, si filius debeat alere Patrem indigentem, non proprietates alienare teneatur, sed tantum ex fructibus, & accessionibus proprietatis alere per textum *in d. l. Imperator ff. ad Trebell.*

4 Pater ad alendum filium nõ tenetur alienare proprietatem patrimonij.

Quid verò sentiendum sit, si fructus ex proprietate filij non sint sufficientes ad alendum Patrem indigentem, quantum ad vitæ necessaria, tunc probabilius est, proprietatem ipsam distrahendam esse *Corduba à Lara in l. si quis à liberis in princip. num. 40. ff. de lib. agnos.*, cui non dissentiri videtur *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. num. 791.*, rationemque ex eo deducunt, quod nos etiam alibi docuimus, quod scilicet Pater in necessitate vitæ propriæ possit filios vendere, & hoc *tom. 6. sub tit. Contractus XV. de Matrimon. 2. Disq. 2. § 15. num. 2.*, prout etiam docent *Salicetus in l. 2. num. 1. C. de pat. qui fil. distrax., & ibi Baldus num. 3.*, & colligitur expressè *ex d. l. 2. in princip.*, ergo à fortiori poterit in hac hypothesi vendere proprietatem filij *arg. textus in c. præcipimus 12. q. 1.* Sed, an hoc idem dicendum sit, si Pater, qui debet ex iure sanguinis alere filium, non possit ex fructibus suarum proprietatum conferre filio alimenta, quantum sufficiant ad vitę necessitatem, an scilicet teneatur vendere proprietatem ad præstanda talia alimenta necessaria; dico, quod ob illam rationem, quam assignauimus pro Patre, quod scilicet possit filium vendere ad acquirenda sibi necessaria ad vitam, non teneatur Pater proprietatem suorum bonorum vendere, cum filius nequeat Patrem vendere in ordine ad sui etiam necessariam sustentationem; ex alio tamen capite arbitror, teneri proprietatem alienare, si ex eiusdem alienatione posset sibi, & filio pro toto vitæ suæ tempore consulere, quia necessitas, & obligatio naturalis pietatis præualere debet iuri, quod quis habet conseruandi proprietates sui patrimonij,

5 Si tamen fructus nõ essent sufficientes ad vitæ necessaria teneretur proprietatem vendere.

Rationes pro resolutione.

§. III,

§. III.

Vtrum filius, si habeat bona stabilia, ex quorum fructibus non possit sufficientèr se alere, teneatur eadem bona alienare, vt an pretio se alat, an verò teneatur Pater supplementum alimentorum præstare.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis. 1.
Sententia asserens filios legitimos non teneri vendere proprietatem. 2.
Sententia asserens teneri vendere, nec Patrem teneri supplere. 3.
Sententia asserens filium non teneri vendere, sed Patrem teneri supplere. 4.
Si proprietas sit parui valoris, & modici redditus filius non tenetur vendere. 5.
Si sit magni valoris, adeo vt pretium ex illa perceptum implicatum magnos redderet fructus, probabilius tenetur vendere. 6.
Soluuntur nonnullæ instantiæ oppositæ. 7.

DIsquisitio III. Certum est ex prædictis, quod, si filius aliunde habeat, quo congruè possit se alere, non teneatur
1 Pater eidem alimenta conferre. Hinc suppono, quod filius aliunde habeat bona aliqua stabilia, non tamen talium reddituum, vt sufficiant ad ipsius congruam sustentationem. Subinde quæro, an filius teneatur ad sibi subueniendum bona illa stabilia alienare, vt ex pretio illorum congruè viuat; an verò Pater teneatur supplementnm præstare?

Status disquisitionis.

Tellus *ad l. 10. Tauri num. 14.* distinguit inter filios illegitimos, & spurios, & inter legitimos, & naturales, vbi explicans textum *in l. fin. §. filijs autem C. de bon. matern.* asserit textum hunc procedere quoad filios legitimos, quibus quasi debita prouenire debet Patris hæreditas, non autem quoad illegitimos, quibus Pater non debet nisi alimenta; vnde videtur apertè sentire, quod filius legitimus non teneatur vendere proprietatem, vt se alat, sed teneatur eidem Pater supplementum præstare, bene tamen illegitimus, & spurius.

2 *Sententia distinguens inter legitimos, & illegitimos, & dicens legitimos non teneri vendere proprietatem.*

Alij, inter quos *Petrus Barbosa ad l. maritum num. 18. ff. solut. matrimon.*, *Vasquez opusc. de testament. c. 5. num. 145.* sustinent teneri proprietatem vendere, cuius pretio possit congrua alimenta sibi acquirere, & Pater non teneatur alimenta subministrare, nisi illo pretio consumpto, & in hypothesi, qua filius non habeat aliunde, quo possit viuere; quorum ratio alia esse non potest; nisi quia, quando aliunde habere possunt quomodocunque sine dedecore, quo possint viuere, Pater non tenetur eisdem alimenta subministrare, & ad hoc comprobandum adducunt textum *in l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de lib. agnos.*, vbi decernitur, quod filio artifici non teneatur Pater alimenta præstare, quia sibi potest subuenire de proprijs laboribus, & industria, & subinde inferunt, quod, si iura non parcunt laboribus filij, nec parcere debeant proprietati bonorum ipsius.

3 *Sententia asserens teneri vendere.*

Magis communis opinio docet, quod filius non teneatur bona stabilia alienare, sed Pater teneatur alimentorum supplementum præstare, & innititur textui *in d. l. fin. §. filijs autem C. de bon. patern.*, atque ita sentiunt *Corduba à Lara in l. si quis à liberis in princip. n. 4., & §. sed si filius n. 23., & 25.*, *Surdus de aliment. tit. 4 q. 9. num. 10.*, à quibus non videtur discedere *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. num. 793.* Quid igitur concludendum?

4 *Sententia asserens Patrem teneri supplere.*

Pro solutione aduertendum est, an illa proprietas stabilium, quibus filius gaudet, quantumuis non reddat tot redditus, quot sufficere valeant ad congruam eiusdem filij sustentationem, sit tamen talis valoris, vt, si diuendatur, considerabile pretium possit exigi, ex cuius implicatione in agros, & prædia fructifera possint percipi fructus sufficientes ad vitam honestam, & congruam alimentarij; an verò talis proprietas non solum sit modicorum reddituum, sed etiam modici pretij, adeout facilè, & modico tempore possint insumi. Attenta hac vtraque consideratione præsens titulus discutietur.

Considerabilia circa factum

Respondeo primo. Si proprietas sit modici reditus, & etiam parui pretij, quod breui insumetur in alimentis, probabilius est, quod filius non possit compelli ad illam alienandam, sed teneatur Pater ad præstandum supplementum alimentorum. Consentiunt omnes pro tertia opinione allegati. Ratio ex eo deducitur, quia iura computant pro alimentis solum fructus, nec compellunt pro eisdem patrimonium quoad proprietatem alienare, quando in subsidium alimentarius debet ab alio, vel iure sanguinis ali, prout colligitur *ex d. l. fin. §. filijs autem C. de bonis matern.*, vbi etiam reditur ratio, ne scilicet post consumptum patrimonium alimentarius compellatur tristem ducere vitam, ergo, vbi proprietas sufficientes non reddit fructus ad congrua alimenta, debitor alimentorum cogetur

5 *Si proprietas sit modici redditus, & parui valoris, non tenetur filius alienare, sed Pater tenetur supplere.*

getur supplere defectum vsq; ad congruitatem, nec proprietas illa erit alienanda; Nec vrget argumentum pro secunda opinione adductum, quod scilicet alimēta non sint conferenda quotiescunque alimentarius potest aliunde quomodocunque habere; quod contingit in præsenti hypothesi, secundum, quam per illam venditionem potest sufficientèr saltem pro aliquo tempore alimenta illa acquirere; Non vrget, inquam, quia, vt patet ex allegato textu, iura volunt quidem, quod ex fructibus illius proprietatis cōputentur ad ratum alimenta, non autem, quod proprietas illa alienetur, ne post eandem consumptam teneatur alimentarius miserè, & infelicitèr viuere, maximè, si contingeret, quod ob inopiam, vel ob aliam causam debitores eximerentur ab onere eadem præstandi; vnde debitores eximuntur quidem ab onere præstandi alimentario eadem alimenta, si aliunde potest acquirere, vel ex propria industria, & laboribus sine dedecore proprij status, non autem, si possit acquirere per id, ad quod eadem iura non obligant, quodque pro alio tempore in deteriori statu constitueret; Nec currit paritas adducta *ex l. si quis à liberis §. sed si filius ff. de liber. agnos.*, vbi eximitur Pater ab onere alendi filium artificem, quasi, quod, si iura non parcunt vitæ, quæ in laboribus filij quoquo modo insumitur, nec parcere debeant proprietati bonorū eiusdem; Non currit, inquam, quia, quotiescunque artificium, & labores exerceri possunt sine status dedecore, & sine nota dignitatis personæ computantur tanquam media decentia, & consueta ad lucrandum, & lucra, quę inde acquiruntur, sunt tanquam fructus ciuiles, & industriales, & secundum se ordinati ad vitæ, seu naturæ sustentationem; natus enim est homo ad laborem iuxta decentiam, nec in hoc infertur aliquod præiudicium in ordine ad vitanda incommoda futura; sicuti inferre potest venditio illius proprietatis.

Rationes pro responsione.

Soluuntur instantiæ oppositæ.

Minus officere posse videtur discrimen inter filios illegitimos, & spurios, & inter legitimos, & naturales, quod considerauit in prima opinione allegata *Tellus ad l. 10. Tauri num. 14.*; Minus, inquam, potest officere, quia, cum in ordine ad alimenta legitimi, & illegitimi seruata proportione sint pares, illa ratio successionis in legitimis, quæ non est quoad illegitimos, non est consideranda; Deinde ratio textus *in d. l. fin. §. filijs autem C. de bon. matern.* æquè militat quoad illegitimos, ac quoad legitimos, ea etenim est, ne scilicet post consumptum patrimonium infelicem, teneantur vitam ducere.

Alia instantia opposita dissoluta.

Respondeo secundo, si proprietas sit secundum se magni valoris, licet modicos reddat fructus, ita vt ex pretio eiusdem venditæ implicato, vel in prædijs fructiferis, vel in locis montium, vel in alia causa secundum se fructifera possint fructus percipi sufficientes ad congruam sustentationem alimentarij, probabilius est, quod teneatur eandem vendere, & sic implicare pretium eiusdem, nec possit compellere patrem ad ipsi præbenda alimenta, vel supplementum ipsorum. *Corduba à Lara in sæpius repet. l. si quis à liberis §. sed si filius nu. 24. ff. de liber. agnos., Campeggius de dotis instauratione tertia part. q. 239., Petrus Barbosa ad l. maritum n. 14., & seqq. ff. solut. matrim., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. n. 795.* Ratio est, quia iura eximunt debitores alimentorum, vel ex iure sanguinis, vel ex dispositione iuris quotiescunque alimentarij aliunde habent, vel aliunde habere possunt sine dedecore proprij status, vel sine maiori damno, quod eidem alimentario possit imposterum imminere, ob quam rationem decernunt *in d. l. fin. §. filijs autem C. de bon. maternis*, quod alimentarij non possint compelli ad vendendam proprietatem modici valoris, & modici fructus, ne post consumptum patrimonium teneantur vitam ducere infelicem, sed in pręsenti hypothesi possunt aliunde habere congruam sustentationem sine dedecore proprij status, & sine periculo deterioris conditionis de futuro, quandoquidem per illam venditionem proprietatis magni valoris licet modici redditus, & implicationem pretij in res fructiferas reddentes tot fructus, quot sufficiant ad congruam sustentationem, nullum patiūtur præiudicium contra honestatem propriæ conditionis, nec constituuntur in statu, quo possint magis indigere, & teneantur vitam magis infelicem ducere, ergo &c. Neque hic consideranda est affectio, quam alimentarij habere possunt ad illam proprietatem, quandoquidem hæc non est tanti habenda, vt ratione eiusdem transferat onus in debitorem, qui tenetur tantum in subsidium, contribuendi illa alimenta.

6 *Si sit magni valoris probabilius filius tenetur vendere.*

Rationes pro asserto.

Neque aduersus ea, quæ in hac respōsione continentur, obesse potest id, quod *Baldus in l. si maritus in fine ff. solut. matrim., & ibidem Zasius nu. 18.* deducunt ex textu *in l. qui bonis ff. de cessione bonor.*, vbi dicitur, quod si ille, qui cessit bonis, deuenerit postea in pinguiorem fortunam, non possit compelli ad conferendum supra id, quod facere potest, sed solum tantum, vt

7 *Soluuntur nonnullæ instantiæ oppositæ.*

non

non constituatur in statu, quo possit egere, & ad iudicandum quid facere possit, ne egeat, dicitur, quod non sit attendenda proprietas rerum, quibus gaudet, sed fructus, & reditus; ex quo textu deducunt, quod cum non sit consideranda proprietas, sed fructus, & reditus, non detur actio aduersus eandem proprietatem, & cũ in dicto textu dicatur, *Sunt ex quantitate adquisiti non ex qualitate æstimandum*, quæ verba ponderans *Bartolus in d. l. qui bonis*, asserit, ita esse exponenda, vt non attendatur qualitas, hoc est quantum ex rei venditæ pretio possit haberi, sed quantitas, scilicet fructuum, ergo etiam in præsenti hypothesi ad decernenda alimenta alimentario debita per eum, qui teneatur iure sanguinis, consideranda erunt fructus, & reditus proprietatis eiusdem alimentarij, nec habenda erit ratio eiusdem proprietatis, adeo vt, si ille reditus sufficiant ad congruam ipsius sustentationem, nil sit eidem per debitorem erogandum, si verò non sufficiant, tantum sit per eundem debitorem conferendum, quantum computatis illis reditibus satis sit, ne in suo statu egeat nulla habita consideratione ad pretium rei, quod ex illius venditione percipi posset. Non, inquam, obesse potest, quia in primis id, quod adducitur pro assumpto, est ex speciali dispositione in casu particulari, quæ propterea non est extendenda ad alios casus in alio genere, quamuis aliquam ferueant cũ illo affinitatem, prout obseruant *Alexander in l. si maritus ff. solut. matrim.*, *Corduba à Lara in d. l. si quis à liberis §. sed si filius n. 32. ff. de lib. agnosc.*, *Tellius ad l. 10. Tauri n. 14.* Ratio autem talis specialis dispositionis in casu, quo fuerunt per debitorem acquisita bona post cessionem bonorum, deducitur ex pia legislatorum intentione, qui non præsumuntur voluisse semel spoliatum suis bonis, suisque fortunis iterum ex eadem causa in solidum damnari, prout colligitur *ex §. fin. Instit. de action.*, quæ ratio non militat quoad alimentarium, vt per se patet. Deinde non ita verum arbitror assumptum, vt vniuersaliter procedat, prout præfertur, & arbitrantur auctores contrariæ opinionis; sed ad summum procedit, quando proprietas acquisita post cessionem bonorum est dumtaxat modici valoris supra id, quod est necessarium debitori, qui prius cesserat bonis, pro sua congrua sustentatione, tunc etenim creditor non debet esse ita delicatus, vt velit pro illo modico proprietatem illorum bonorum acquisitorum alienari. Cæterum, si proprietas bonorum acquisitorum post cessionem esset magni valoris, adeo vt ex illorum venditione posset tantum percipi, quantum necessarium est congruæ sustentationi ipsius debitoris, & vlteriùs quid aliud non modicum, quo posset creditori, seu creditoribus satisfacere, tunc non viderem, cur non posset compelli ad illorum venditionem, prout etiam notant *Petrus Barbosa ad l. maritum num. 15. ff. solut. matrimon.*, *Baldus in l. 2. num. 2. C. quam cum eo*, *Zasius in l. si is, qui bonis in fin. ff. de cession. bonor.*

---

§. IV.

An bona fideicommissi possint alienari pro alimentis filiorum tùm ipsius institutoris, tùm primi vocati.

SVMMARIVM.

Exponitur disquisitionis series. 1.
Sententia negans, posse alienari. 2.
Si nec legitima, nec reditus fideicommissi sufficiant, possunt ad hunc effectum alienari bona eiusdem fideicommissi. 3.
Idem dic de bonis maioratus, & primogenij. 4.
Etiam si substitutio facta sit in causam piã. 5.
Etiam pro alimentis descendentium, qui nati sint post obitum fideicommittentis. 6.

Disquisitio IV. Instituerat Caius fideicommissum vocatis ad ipsum filijs suis, & successiuè filijs filiorum suorum in infinitum per lineam rectam. Aliquis ex vocatis ad idem fideicommissum, cum alia bona libera non haberet, & magna filiorum copia premeretur, nec reditus fideicommissi essent sufficientes ad sui, & filiorum congrua alimenta, alienauit quoad partem eadem bona sibi per fideicommissum cõmendata, vt pretio eorum sibi, suisque consuleret. Quæsitum hic fuit, an potuerit iustè talia bona alienare in præiudicium aliorum vocatorum ad eum effectum, de quo in facto. 1 *In quo consistat ratio disquisitionis.*

Negarunt *Glosa in auth. res quæ verb. obligationem in fin. C. communia de legat.*, & *ibi Baldus*, alijque plures, quos allegant *Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 19. in princip.*, tum propter eam rationem, quod iura *in auth. res, quæ C. communia de legat.*, & *in l. mulier §. cum proponeretur ff. ad Trebel.*, & *auth. de restitut.*, & *ea, quæ parit §. quamobrem* loquuntur tantum in terminis de dote constituenda, & restituenda, quæ propterea non videntur posse extendi ad terminos alimentorum, potissimum, cum potior ratio militat pro dote, quam pro alimentis, cum dos non solum respiciat alimen- 2 *Sententia negans posse alienari.*

alimenta, sed etiam bonum filiorum procreandorum. Addunt, quod per dispositionem iuris soluatur filijs legitima, quam constituit, pro alimentis *per textum in auth. de orient.*, *& semis. in princip.* His tamen minimè obstantibus.

3 Si legitima, & fructus fideicommissi non sufficiant, possunt alienari bona fideicommissi.

Respondeo, quod, si Legitima, & Trebellianica non sufficiant ad sui, & suorũ descendentium congruam sustentationẽ, nec reditus fideicommissi satis fuerint ad eundem effectum, potest pater rogatus restituere fideicommissum, distrahere bona eiusdem fideicommissi, vt sibi, suisq; descendentibus prouideat de congruis alimentis, iuxta decentiam proprij status *Bartolus in d. auth. res, quæ C. communia de legatis*, *Petra de fideicom. q. 8. nu. 480.*, *Peregrinus de fideicom. art. 42. nu. 6. vers. contrarium*, *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 191.*, *Antonius Merenda contr. tom. 1. lib. 4. c. 34.*, *Stephanus Gratianus tom. 5. discept. forens. c. 832. nu. 31.*, *Vincentius Fusarius de substit. q. 536.* Ratio ex eo deducitur, quia causa alimentorum longè fauorabilior est, quam causa dotis *l. 1.*, *& 2. C. de patrib.*, *qui fil. distrax. l. necare ff. de lib. agnosc. c. cum quis propter necessitatẽ*, atque ita arguendo de dote ad alimenta concedunt communitèr DD. apud *Gratianum loc. cit. num. 34.*, sed in ordine ad dotem constituendum, & restituendam, quando bona libera non sunt, iura permittunt alienationem bonorum fideicõmisso suppositorum *auth. res, quæ C. communia de legat. l. mulier §. cum proponeretur ff. ad Trebell.*, ergo, & permittere censenda

Rationes & iura pro responsione.

sunt in ordine ad alimenta congrua pro se, & suis descendentibus. Confirmari potest, quia bona fideicommittentis in fauorem præcipuè descendentium per lineam rectam intelliguntur affecta onere alendi nepotes per textum *in l. si quis à liberis §. item rescriptum ff. de liber. agnoscendis*, *Stephanus Gratianus loc. cit. num. 31.*, ergo in ordine ad sui, & eorum alimenta poterunt distrahi huiusmodi bona fideicommisso supposita.

Dixi, *si legitima, & Trebellianica non sufficiant, nec reditus eiusdem fideicommissi.* Pro quo aduerso, quod præcipuè (quidquid sit de transuersalibus, de quibus fusè alibi suo loco) fideicommissis ab ascendente constitutis in descendente per lineam rectam, si fuerint conditionalia, licitum sit filijs descendentibus detrahere Trebellianicam, prout notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 13. num. 815.*, quo supposito, cum illa bona per Trebellianicam deducta, & item per legitimam sint libera, si illa fuerint sufficientia simul cum fructibus fideicommissi ad eadem con-

Explicatio responsionis.

grua alimenta percipienda, vtique non poterit Pater eadem bona fideicommissa distrahere, cum sint alligata, & eiusdem fidei commendata cum onere restitutionis, quia tunc non militat ratio necessitatis ad illa distrahenda ad effectum percipiendi alimenta necessaria, cum aliunde ipsa habeat.

Hæc responsio ampliari potest, primò, vt locum habeat in bonis maioratus, & primogenij, prout notant *Padilla in d. auth. res, quæ C. communia de legat. nu. 79.*, *Ludouicus Molina de primog. lib. 4. c. 6. num. 19.*, *Coarruuias var. lib. 3. c. 6. nu. 10. §. illud autem*, & in hoc militare videtur eadem ratio, de quo supra. 4 Idem dic. quoad bona maioratus, & primogenij.

Ampliari potest secundò, vt etiam locum habeat, quantumuis facta esset substitutio in causam piam, quia in hoc causa pia non præualet alimentis *Romanus cons. 267. circa id, de quo quæritur nu. 1.*, *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 189. à num. 120. ad 139.*, *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. num. 821.* 5 Etiam si substitutio facta sit in causam piam.

Ampliari potest tertiò, vt non solum procedat quoad filios, & Nepotes natos, & conceptos viuente ascendente fideicommittente, sed etiam quoad natos, & conceptos post illius obitum. *Petra de fideicommissis q. 8. num. 394.*, *Fontanella de pact. nupt. clausula 5. glos. 1. part. 2. nu. 77.*, *Ferentillus ad decis. 641. Buratti num. 27.*, *Thesaurus decis. 192. num. 11.*, qui testatur ita fuisse decisum in Senatu Pedamontano, quidquid in contrarium dixerint *Altiatus cons. 640.*, *& Coarruuias lib. 3. var. c. 6. n. 10. vers. illud tamen.* Ratio ex eo deducitur, quia, si ipse constituens fideicommissum viueret pro tempore, quo nati esset huiusmodi Nepotes, nec aliunde haberent, quo possent congruè viuere, teneretur eisdem alimenta suppeditare iuxta decentiam status per ea, quæ supra probauimus, & in specie notat *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. num. 818. in fin.*, nec vim aliquam fecit auctoritas Altiati, quandoquidem sæpius in facti contingentia confutatus est, & reiectus, & præcipuè *in Rota Romana in decis. 457. n. 2. vers. non obstat in recollectis per Prosperum Farinacium*, quæ est duplicata in eodem vol., & est 887. in ordine. Alias plures decisiones aduersus Altiatum eiusdem Rotæ Romanæ refert *Marescotus var. resol. lib. 2. c. 69. num. 23.* 6 Etiam pro alimentis descendẽtium post obitum fideicommittentis.

Ampliari potest quarto, vt possint etiam alienari huiusmodi bona fideicommisso supposita propter necessitatem alimenta præstandi etiam filijs spurijs, & institutoris, & successoris grauati per ea, quæ docent *Molina de primog. lib. 4. c. 6. nu. 10.*,

nu. 10., *Surdus de alim. tit.* 8. *priuil.* 19. *nu.* 9., *Fusarius de substit. q.* 536. *n.* 4.; Rationem ampliationis ex eo deduco, quia stante dispositione iuris Canonici *in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim.*, tenetur auus, & quicunque ascendens in subsidium Patris alimenta eisdem spurijs contribuere, vbi aliunde habere non possunt.

---

§. V.

Quid sentiendum sit, si ascendens institutor fideicommissi prohibuerit bona fideicommissi distrahi etiam ex causa alimentorum.

SVMMARIVM.

Exponitur controuersiæ status. 1.
Vrgente causa alimentorum pro se, & filijs, non obstante tali probibitione possunt bona fideicommisso supposita alienari. 2.
Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. 3.
Illa conditio in casu illo necessitatis babetur pro non apposita. 4.

DIsquisitio V. Ascendens instituto fideicommisso in fauorem suorum
1 Explicatio status disquisitionis. descendentium per lineam rectã expresse in eodem prohibuit, ne descendentes grauati restituere sub pæna priuationis auderent proprietatem bonorum fideicommissorũ alienare cum expressa clausula, *etiam ad effectum alimentorum*. Alter ex vocatis, & grauatis restituere, qui iuxta ordinem dispositum successerunt in fideicommisso, cum reditus fideicommissi non sufficerent ad congruam sui, suorũq; descendentiũ sustentationem, nec aliunde haberet, quo posset acquirere, bona aliqua fideicommissi distraxit ad effectum eorundem alimentorum. Quæsitum hic fuit, an validè alienauerit, & eximatur à pæna commissi?

Respondeo, non obstante tali prohibitione facta per institutorem fideicommissi vrgente causa alimentorum posse fideicommissarium alienare bona fidei-
2 Vrgente causa alimentorũ adhuc bona fideicommissi possunt alienari. commisso supposita ad sibi, suisque consulendum *Decius cons.* 579. *num.* 4., *Socinus consil.* 75., *nu.* 6. *lib.* 1., *Iason in auth. res, quæ num.* 12. *C. communia de legat.*, *Fachineus lib.* 4. *controuers. iuris* 148., *Molina de primog. Hisp. lib.* 4. *tit.* 6. *num.* 19., *Menochius de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 189. *nu.* 116., *Stephanus Gratianus discept. forens. tom.* 3. *c.* 832. *nu.* 38. *Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrim. part.* 2. *c.* 13. *nu.* 820., *Rota Romana in vna Romana dotis* 30. *Martij* 1616. *coram Verospio.*

Rationem ex eo deduco, quia ipse ascendens, si adhuc viueret, non posset in subsidium denegare tali vocato, eiusque descendentibus alimenta, si aliunde non haberent per ea, quę supra latè commendauimus, ergo nec potuit prohibere, quin per suos hæredes, quantumuis commissarios ex suis bonis alerentur, & sicuti, si ipse non haberet sufficientes reditus, teneretur etiam proprietatem alienare ad effectum eorundem alimentorum, argum. eorum, quæ tradunt Rationes pro responsione. *Natta cons.* 48. *num.* 6., *Surdus de aliment. tit.* 4. *q.* 9. *num.* 21., *Petrus Barbosa ad l. maritum num.* 18. *& seqq. ff. solut. matrimon.*, *Megala part.* 2. *inst. lib.* 2. *c.* 23. *q.* 2. *num.* 77. *vers. quibus hinc inde*, ita non potest prohibere, quin, quotiescunque aliunde alimenta haberi non possunt, bona fideicommisso supposito distrahantur &c.

Neque hic audiendi sunt *Cotta in memorab. verb. Dos habet vers. nota Additionator ad Molinam de primog. Hisp. lib.* 4. *c.* 6. *num.* 19., *& alij* asserentes, quod quando 3
institutor prohibuit talem alienationem, Soluuntur rationes oppositæ sententiæ. nec liceat bona eiusdem fideicommissi alienare, etiam causa dotis; ex quo inferunt, quod nec causa alimentorum, cum dos, & alimenta pari passu procedant; Non, inquam audiendi sunt, quia quidquid sit de dote, de quo alibi erit sermo vberrimus, certum, seu certius est, quod propter alimenta possit fieri talis alienatio, cum hoc sit de necessitate naturæ, & magis vrgente, quam sit causa dotis, quia viuere necessarium est, non sit nubere.

Confirmari potest responsio, quia illa conditio non alienationis sub pæna etiam amissionis fideicommissi etiam in casu necessitatis alimentorum, habetur Illa conditio habetur pro non apposita. pro non apposita, vtpotè aduersans quodamodo iuri naturalis pietatis, & sanguinis, ergo fideicommissum remanet in suis puris terminis fideicommissi, in quo non est ex genere suo, nec à iure prohibita alienatio, quando est necessitas alimentorum, cui aliunde non possit obuiari.

§. VI.

Quid sentiendum sit, si fideicommissarius contraxerit æs alienum, & fructus fideicommissi non sufficiant ad sanandum idem æs alienum, & ad alimenta eiusdem fideicommissarij, & suorum descendentium.

S V M M A R I V M.

Exponitur factum. 1.
Sententia asserens, quod, si creditores auctore Iudice occupauerint vsumfructum talium bienorum, tencantur filijs alimenta præstare. 2.
Sententia negans creditores tenzri talia alimenta præstare. 3.
In concursu iuris alimentorum cum onere debitorum in ordine ad fructus fideicommissi præferenda sunt alimenta. 4.
Non potest fideicommissarius ad sibi de alimentis consulendum, & satisfaciendum suis creditoribus bona fideicommissi vendere. 5.

DIsquisitio VI. Instituit Caius ascendens Francisci in suis bonis fideicommissum, in eodemque vocauit eundẽ Franciscum, & successiuè eius filios, & filios filiorum in infinitum. Franciscus primò vocatus post mortem institutoris sui adiuit omnia bona fideicommisso supposita, & subinde plurima contraxit debita, vnde in ea conditione constitutus est, vt simul debita non posset seruare, & sibi, suisque de alimentis consulere ex fructibus, & reditibus eiusdem fideicommissi, nec alia bona libera habebat. Creditores solliciti de suo iure timentes, ne si ipse deficeret, sua iura euanescerent, cũ in bonis fideicommisso suppositis nullum ius, nullamq; cautionem habere possent, contendebant auctore Iudice omnes fructus fideicommissi capere, cum hi pleno iure pertinerent ad fideicommissarium debitorem suum, quousque viueret. Excipiebat iste de fortiori iure sibi competente alimentorum, quod præualere debebat iuri personali eorundem creditorum, in qua contentione excitatus fuit articulus quid iuris?

1 Expositio casus in particulari.

Duplicem circa hanc controuersiam adinuenio opinionem. Altera est *Ioannis Baptistæ Costæ de subsidiar. remed. rem.4. num.6.*, *Boerij decis.7. num.7.* asserentium, quod, si creditores Patris, auctore Iudice occuparint vsumfructum bonorum fideicommissorum, quos vtique occupare posse ad sibi satisfaciendum pro suis creditis, viuente eodem fideicommissario debitore, asserunt *Ascanius Clemens de patria potest. c.6. effect.12.*, *Hondedeus cons.19. num.17.*, *& seqq.*, *Coaruuias var. lib.1. c.8. num.7.*, *Costa loc. cit.* teneantur ijdem creditores filijs fideicommissarij debitoris subministrare in subsidium alimenta, quos non alia ratione moueri censeo, nisi quia arbitrẽtur successores bonorum paternorum etiam titulo oneroso grauari quoad eadem alimenta erga filios eius, cui succedunt, cum succedunt in eo vsufructu, ex quo ipsis debentur alimenta in locum Patris.

2 Sententia asserens, quod si creditores auctore Iudice occupauerint vsũfructum talium bonorum teneatur filijs alimẽta præstare.

Altera est *Antonij Merendæ controuers. tom.1. lib.4. c.34. nu.10.*, *& seqq.* asserentis creditores posse absolutè auctore Iudice capere omnes fructus fideicommissi sine onere alimentorum erga eundem fideicommissarum, & filios ipsius, cum pleno iure pertineant ad ipsum fideicommissarium debitorem; Quo posito, si ipse fideicommissarius non habeat aliunde, quo possit sibi, & filijs de alimentis consulere, possint diuendi bona fideicommissa in ordine ad eadem alimenta acquirenda; Quod, si vlterius supponas, quod fructus bonorum fideicommissi non sint sufficientes ad sananda debita, tunc asserit idem Merenda, quod non propterea in ordine ad eadem sint talia bona alienanda, sed tantum dumtaxat, quantum est necessarium ad alimenta sui, filiorum, & Nepotum, quod etiam firmauit *Gratianus discept. for. tom.5. c.832. nu.31.* Quid iam in hac controuersia concludendum?

3 Sententia negans teneri alimenta præstare.

Tota difficultas ad duo capita reducitur. Quorum primum est in ordine ad fructus fideicõmissi, an præualere debeat ius alimentorum in ordine ad se, & filios oneri debitorum, quæ fideicommissarius contraxit. Secundo in ordine ad proprietatem dictorum bonorum, an hæc potius alienanda sit pro alimentis, an potius, vt eadem seruetur iuxta dispositionem instituentis, non soluenda sint debita excusante impotentia.

Respondeo probabilius esse concurrente iure alimentorum cum onere debitorum per fideicommissarium contractorum in ordine ad fructus fideicõmissi præferendum esse ius, quod habent descendentes fideicommittentis ad alimẽta iuri creditorum, saltem quoad hoc, quod, si fructus fideicommissi adiudicentur per Iudicem creditoribus, teneantur isti in subsidium ex eisdem fructibus alimenta eisdem conferre. In hanc responsionem præter DD. præcitatos pro prima opinione inclinat *Ioannes Angelus Bossius tract.*

4 In concursu iuris alimẽtorum cũ onere debitorum, præferendum est ius alimẽtorum.

tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. n. 824. in fin. Ratio ex eo deducitur, quia ex quo ascendens constituit fideicommissum, reseruans proprietatem bonorum ipsius in successiuè vocatos, intelligitur implicitè voluisse, quod ex fructibus eiusdem, seu eorundem bonorum, & ex vsufructu ipsorum primo vocati adimplerent principalitèr onera, ad quæ tenentur iure sanguinis, & naturalis pietatis, ad quę etiam teneretur ipse ascendens institutor, si viueret, & hoc ne proprietas talium bonorum dissipetur, ergo, si creditoribus adiudicetur vsufructus talium bonorum, isti in locum fideicommissarij debitoris succedunt, & propterea onera dicti debitoris in tali vsufructu tenebuntur adimplere, sicque pręstare alimenta descendentibus, si aliunde non habeant. Neque obesse potest, si asseratur, quod talis vsusfructus bonorum fideicommissi non sint obligatus, nec hypothecæ subiectus pro alimentis fideicommissarij, & eius descendentium, prout videntur innuere *Corduba à Lara l. si quis à liberis §. idem rescripsit nu. 81. ff. de liber. agnoscend., Petrus Barbosa ad l. 1. part. 4. num. 73. vers. qua tamen ratio ff. solut. matrimon., Surdus de aliment. tit. 8. priuil. 51. nu. 2., & alij*, dum asserunt, quod in bonis Patris non detur hypotheca filijs pro alimentis; vsusfructus autem ille, quo vsque vixerit, est in bonis liberis Patris, adeoq; &c. Non, inquam, obesse potest, quia quidquid sit, quod talis vsusfructus non sit subiectus hypothecæ pro alimentis filiorum, quod tamen negant *Castrēsis cons. 8. vol. 1., Durandus de arte testandi tit. 5. de liber. instit. caut. 17. num. 7., Decius cons. 376. n. 3., Lupus in c. per vestras §. 23. nu. 16. ff. donat. inter vir. & vxorem*, vbi asserūt, quod bona Patris remaneant tacitè hypothecata pro alimentis filiorū, denegari tamen non potest, quod in concursu filiorum pro alimentis, & creditorum non debeant illi præferri, præcipuè in ordine ad bona, quæ ipsis ratione fideicommissi remanent vinculata. Addi etiam potest cum *Antonio Thesauro decis. 211. nu. 11. in fin.*, quod, si hæredes Patris etiam titulo oneroso eiusdem Patris bona alienauerint, detur filijs actio aduersus possessores eorundem bonorum pro alimentis, quod idem sensisse videtur *Rota Romana decis. 747. num. 6., & 7. part. 4. diuers., & Merlinus de legitima lib. 3. tit. 1. q. 28. nu. 10.*, cuius rationem adducunt, quia, cum illa bona transierint ad primo vocatum cum onere alendi filios semper idem onus apud ipsum manet, à quo per translationem bonorum non potest se eximere, & sic eadem bona alienata semper manent solutioni talium alimentorum obligata.

Rationes pro responsione.

Instantia proposita & dissoluta.

Confirmari potest responsio paritate ex ijs, quæ docet *Ioannes Baptista Costa de subsid. remed. remed. 6. n. 6.*, nempè, quod, si Pater gaudeat vsufructu bonorum aduentitiorum filiorum, & interim plurima debita contrahat, & creditores, cum Pater alia bona libera non habeat, decreto Iudicis occupent vsumfructum talium bonorum ad sibi consulendum de suis creditis, quem etiam in hoc casu occupare posse docent *Ascanius Clemens de patria potest. c. 6. effect. 12., Couarruuias var. lib. 1. c. 8. nu. 7., Houdedeus cons. 19. num. 17., & seqq.* docet, inquam, quod creditores in subsidium de eisdem bonis, seu vsufructu eorundem bonorum teneantur alimenta filijs præstare, quod etiam in his terminis firmauit *Boerius decis. 7. num. 7.*, ergo etiam &c. Hinc

Etiam paritate euincitur.

5 Respondeo secundo, quod in ea hypothesi non possit fideicommissarius ad sibi, suisque descendentibus subueniendum de alimentis alienare bona fideicommisso supposita. *Ioannes Baptista Costa de remed. subsid. remed. 4. nu. 6., & remed. 6. num. 6., Boerius dict. decis. 7. num. 7.*, quibus magis adherere videtur *Ioannes Angelus Bo[...]us tract. de effect. matrim. part. 2. c. 13. num. 824. in fin.* contra *Merendam controuers. tom. 1. lib. 4. c. 34. nu. 10., & 11.* Ratio ex præcedentèr dictis deducitur, quia bona fideicommisso supposita non possunt alienari, nisi in necessitate alimentorum respectu fideicommissarij, & suorum filiorum, quando aliunde habere non possunt; sed in præsenti hypothesi filij, & ipse fideicommissarius aliunde possunt habere alimenta, nempè in vsufructu talium bonorum fideicommissorum per ea, quę hactenus probauimus, ergo bona illa non possunt in præsenti hypothesi pro talibus alimentis alienari. Hinc alia ratio deducitur pro præcedenti responsione satis efficax. Non possunt creditores fideicommissarij compellere eundem ad alienationem bonorum fideicommissi, vt sibi satisfiat de proprijs creditis; hoc autem indirectè saltem præstarent, si vsumfructum talium bonorum possent plenè occupare sine onere contribuendi eidem, & filijs alimenta, quandoquidem cum aliunde non haberent cogerentur sibi prouidere per alienationem proprietatis eiusdem fideicommissi.

Non potest fideicommissarius ad sibi consulendum de alimentis, & ad satisfaciendum debitis alienare bona fideicommissi.

§. VII.

An, si grauatus fideicommisso habuerit legitimam, & Trebellianiacam, eaq; malè insumpserit, possit bona fideicommissi alienare pro suis, & filiorum alimentis.

SVMMARIVM.

Status disquisitionis exponitur. 1.
Sententia asserens culposum insumptorem legitimæ non posse alienare bona fideicommissi ad sibi, suisque consulendum de alimentis. 2.
Si culpa ordinata ad casum malè insumpserit, potest detrabere ad necessaria naturæ, non ad congrua statui. 3.
Pro filijs tamen innocentibus potest detrabere iuxta decentiam status. 4.
Si culpa non fuerit ordinata ad casum, potest detrabere congrua. 5.

DIsquisitio VII. Iuxta terminos præcedentis disquisitionis Caius ascendens instituit sibi hæredem fideicommissarium in omnibus suis bonis Franciscũ, & successiuè eius filios, & descendentes, & filios filiorum suorum. Franciscus primo vocatus, cum esset filius eiusdem Caij deduxit ex bonis eiusdem legitimam & Trebellianicam, quas malè vtendo consumpsit. Cum deinde reditus, & fructus eiusdem fideicommissi non sufficerent ad sui, suorumque filiorum congruam sustentationem contendebat, bona fideicommisso supposita alienare. Quæsitum hic fuit, quid iuris? 1 Exponitur factũ.

Hic etiam consideranda sunt, quæ considerauimus in præcedentibus *sub hoc eodem titulo de Matrim. IX. Disq. II. §. 1.*, an scilicet fideicommissarius primò vocatus insumpserit, nedum culposè, sed etiam dolosè legitimam, & Trebellianiacam, quatenus hoc præstiterit culpa præmeditata, & ordinata ad casum, an verò dumtaxat culposa, quatenus culpam aliquam admiserit, ex qua postea præter ipsius intentionem contigerit illa legitimæ, & Trebellianicæ consumptio. Rursus considerandus est titulus, vel in ordine ad ipsum fideicommissarium primò vocatum, qui malè insumpsit illas pensiones ipsi liberas, vel in ordine ad ipsius filios, & descendentes, qui nullam culpam contraxerunt. Tandem ex suppositione, quod non obstante culpa in consumptione illarum portionum, possint alienari pro alimentis sui, & suorum, an tot possint alienari, quot requirantur ad congruam sustentationem, iuxta dignitatem status, & conditionis, an verò solummodo tot, quot sufficiant ad necessaria naturæ? Considerabilia circa factum.

Absolutè sine vlla exceptione afferunt non posse alienari in hac suppositione bona fideicommisso supposita, nec pro alimentis vitæ necessarijs *Peregrinus de fideicommissis art. 42. num. 87. in fin., Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 191. nu. 8., Padilla in auth. res, quæ num. 8. C. communia de legat., Fusarius de substit. q. 536. num. 7.* Rationem ex eo deducunt, quia in hac hypothesi, si Pater ipse viueret, & contribueril filio legitimam portionem pro alimentis, & hic malè consumpserit, non tenetur amplius alimenta ipsi conferre, adeoque nec ipse filius fideicommissarius, postquam malè consumpsit legitimam, & Trebellianiacam, possit amplius per alienationem bonorum fideicommissorum sibi de alimentis consulere. Nihilominus 2 Sententia asserens non posse alienari.

Respondeo primo. Si Pater fideicommissarius sua culpa secundum se ordinata ad casum, puta luxuriosè viuendo, ludendo, expendendo in commessationibus alijsq; similibus insumpserit legitimam, & Trebellianiacam, possit adhuc, si aliunde non habeat, quo viuat, alienare bona fideicõmissi ad comparanda alimenta secundum necessitatẽ naturæ, non secundũ dignitatem personæ. Consonat cum ijs, quæ supra diximus *loc. cit. in princip. disquisit. allegato*, & ita sustinere videntur *Menochius de arbitr. cas. 182. à num. 45. ad 54., Ioannes Angelus Bossius tract. de effect. matrimon. part. 2. c. 13. nu. 823., Merenda controu. tom. 1. lib. 4. c. 34. num 4, & seqq.*, Quod possit alienare quantum pertineat ad necessitatem naturæ, ex eo facilè euincitur, quia ius alimentorum descendit cum iure sanguinis ab ipsa natura, quod ius nõ potest demi per extrinsecam aliquam dispositionem, & sicuti, si Institutor ipse viueret, non posset talia alimenta denegare, quantumuis filius alimentarius portionem sibi assignatam pro alimentis malè consumpsisset, ita non potuit prohibere, quin de bonis sibi relictis posset tantum extrahi, quantum necessè est ad talia alimenta. Quod verò non possit alienare, nisi quantum est ad necessaria naturæ, ex eo euincitur, quia maximè consentaneum est naturæ, maleficum, & malè merentem egestate laborare, & ne ex culpa, & dolo sic insumentis preiuditium inferatur in bonis fideicommissi alijs successiuè vocatis. 3 Si culpa fuerit ordinata ad casum nõ potest detrahere, nisi pro necessarijs vitæ.

Sed hic immediatè oritur difficultas, an

an quantumuis ipse fideicommissarius, qui malè insumpsit legitimam, & Trebellianiacam non possit in ordine ad sua futura alimenta, nisi tantum alienare, quantum sufficiat ad vitæ necessaria, si tamen habeat filios, in ordine ad eorum alimenta possit tantum alienare de bonis fideicommissi, quantum sufficiat ad dignitatem status? Grauis videtur hæc difficultas, nam ex vna parte incongruum verè videtur, quod dum filij lautè viuunt, teneatur eorũ Pater infelicem, & parcam ducere vitam; ex alia non videtur rationi consonum, quod ex patris delicto teneantur filij in eius pœna communicare. Quid ergo concludendũ? Probabilius crederem, quod in ordine ad alimẽta filiorum ipsius fideicommissarij primò vocati, qui malè insumpsit legitimam, & Trebellianiacã possint bona fideicommissi alienari in ea quantitate, quæ sufficiat ad eorum, & institutoris dignitatem. Rationem ex eo deduco, qui iuxta communiorem sententiam licitum est alienare bona fideicommissi paterni, nedum ex causa dotis congruæ assignandæ eiusdem Nepoti; si aliundè haberi non possit, sed etiam ex causa alimentorum iuxtà dignitatem præstandorum eiusdem Nepotibus per rectam lineam descendentibus per textũ in *l. si quis à liberis §. 1. ff. de lib. agnoscen.*, & ipse Auus, seu ascendens institutor fideicommissi, si viueret, teneretur eosdem secundum dignitatem status alere. *Padilla in d. auth. res quæ num. 86. C. communia de leg.*, *Peregrinus de fideicom. art. 42. nu. 86.*, *Gomez ad l. 40. Tauri num. 87. vers. octauo intellige*, *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 191. nu. 7.*, *Stephanus Gratianus discept. for. c. 832. num. 35.*, *Fusarius de substit. q. 536. nu. 3.*, nec ex eo, quod eorum Pater primo vocatus ad fidecommissum deliquerit malè prodigendo legitimam, & Trebellianiacam, diminuitur ius ipsius filiorum quoad sua alimenta congrua in eisdem bonis fideicõmissi habenda, quandoquidem Auus institutor eiusdem æquè dilexit omnes descendentes, quos omnes vocauit, licet cum ordine successiuo sic exigente ordine eiusdem successionis, & sicuti, si viuente Auo institutore Pater deliquisset, & passus esset capitis dimminutionem, adeo vt etiam priuaretur alimentis, non propterea eximeretur auus ab onere præstandi congrua alimenta eiusdem filijs, ita, si eodem defuncto, & constituto fideicommisso licet primo vocatus deliquerit, adeo vt ratione delicti non possit ex bonis fideicommissi consequi, nisi necessaria vitæ, non propterea eius descendentes ius amitterent consequendi ex eisdem bonis fideicommissi alimenta iuxta dignitatem congrua. Ad hoc plurimum conferre possunt ea, quæ docuimus *tom. de restitutione sub tit. de Restitutione III. Disq. I. §. 29. num. 4.* nempe, quod, si primogenitus fuerit vocatus ad bona primogenia, & passus fuerit capitis dimminutionem, non propterea excludatur ab eisdem primogenijs filius ipsius primogenitus, sed ipse excludat quoscunque alios secundo vocatos ad eadem bona, quia delictum Patris non potest ipsi præiudicare, ergo etiam, quantumuis Pater fideicommissarius primo vocatus deliquerit malè prodigendo legitimam, & Trebellianicam, ratione cuius delicti priuetur in bonis fideicommissi alimentis iuxta dignitatem personæ, non propterea ipsius filij priuabuntur iure ad eadem consequenda iuxta propriam dignitatem, cum delictum Patris non possit ipsis præiudicium inferre.

Margin: 4 Pro filijs tamen innocentibus potest derrahere quantum sufficiat ad decentiam.

Margin: Rationes pro asserto.

Respondeo secundo. Si Pater fideicommissarius insumpserit legitimam, & Trebellianiacam sua quidem culpa, sed non ordinata ad casum, seu, quod idem est, deliquerit, & ratione delicti non ordinati ad hunc casum passus fuerit in eadem legitima, & Trebellianiaca confiscationem, vel easdem insumpserit ad se liberandum à vexatione, probabilius crederem, quod non priuetur iure consequendi ex alienatione bonorum fideicommissi alimenta iuxta decentiam proprij status. Consonat cum ijs, quæ latè tradidimus *sub hoc eod. tit. Contractus XV. De Matrimon. IX. Disq. II. §. 1. vers. si autem inquiras*. Consule, quæ ibi latè dicta sunt; atque hæc de effectibus matrimonij dicta sint satis.

Margin: 5 Si culpa non fuerit ordinata ad casum, potest detrahere congrua status.

F I N I S.

Ad laudem omnipotentis Dei, Deiparæ Virginis, & Doctoris Gentium.

IN-

INDEX RERVM

C. significat Contractum, M. Matrimonium, P. Prænotionem, S. Sectionem, D. Disquisitionem, §. Paragraphum, n. numerum marginalem, p. paginam.

A.

Ali-

Amen-

B.

C.

 merè

&

D.

E.

N.

O.

P.

L.

M.

R.

FINIS.